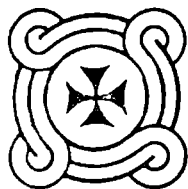

საქართველოს
საზოგადოებრივი
მეცნიერებების
ინსტიტუტი

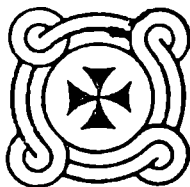
VI

თბილისი 1983

საქართველოს მსოფლიო ქართულ ენერჯისტიკა

ტექსტები გამოსაცემად მოამზადეს
ნათელა კეჭალაძემ და მანია რაფაეამ
გამოკლვეა, ლექსიკონი და საძიებლები დაურთო
მანია რაფაეამ

„მეცნიერება“ 1983

წინამდებარე გამოცემა წარმოადგენს ბერძენი ფილოსოფოსის, ამონიოს ერმისის (V—VI სს), ორი თხზულების: პორფირის „ხუთი ხმისა“ და არისტოტელეს „კატეგორიების“ კომენტარების ძველი ქართული თარგმანების პუბლიკაციას.

ამ თარგმანებმა, რომლებიც შესრულებულია XII ს-ში, ხელი შეუწვევს ნეოპლატონიზმის ალექსანდრიული სკოლის მსოფლმხედველობის დანერგვას ქართულ საზოგადოებაში. ლოგიკურ-ფილოსოფიური, და რაც განსაკუთრებით საინტერესოა, სხვადასხვა დარგის მეცნიერული ტერმინოლოგიის შემუშავებისა და დახვეწის მხრივ მათ გარკვეული როლი შეასრულეს ძველ ქართულ მწერლობაში.

ქართული თარგმანების ისტორიულ-ფილოსოფიურ ანალიზთან დაკავშირებით ნაშრომში განხილულია ზოგადად ქართული, ასევე ბიზანტიური მწერლობისა და ფილოსოფიის ისტორიისათვის საყურადღებო ზოგი საკითხი.

წიგნი გარკვეულ სამსახურს გაუწევს ძველი ქართული ფილოსოფიის, ასევე ენისა და ლიტერატურის ისტორიის საკითხებით დაინტერესებულ პირთ.

სერიის სარედაქციო კოლეგია: ალ. ბარამიძე, ქ. ლომთათიძე, ელ. მეტრეველი (მთ. რედაქტორი) ც. ქუციანიძე (პასუხისმგებელი მდივანი), შ. ძიძიგური.

ტომის რედაქტორი: მუჰამად შანიძე

ავტორისაბან

ძველი ქართული ფილოსოფიური მწერლობის ისტორია არა ერთ ორიგინალურსა თუ ნათარგმნ ძეგლს ითვლის. ამ ძეგლთა პუბლიკაციებს პირველხარისხოვანი მნიშვნელობა ენიჭება ქართული ფილოსოფიურ-მსოფლმხედველობრივი აზრის შესწავლის საქმეში. მხოლოდ ცალკეულ ნაწარმოებთა ისტორიულ-ფილოლოგიური, ასევე ტექსტოლოგიური შესწავლის შედეგად გახდება შესაძლებელი ზოგადად ქართული ფილოსოფიის განვითარებაზე თვალის მიდევნება და ზოგად-კულტურული პრობლემების განხილვა. ქართული ფილოსოფიური ძეგლების პუბლიკაციებს საკმაოდ დიდი ხნის ისტორია აქვთ. კ. კეკელიძის, ს. ყაუხჩიშვილის, შ. ნუცუბიძის, ს. გორგაძის, ნ. კეჭალაძის, ივ. ლოლაშვილის, ს. ენუქაშვილის, გ. დედაბრიშვილის და სხვთა სახელთან დაკავშირებულია არა ერთი და ორი ფილოსოფიური ნაწარმოების გამოცემა.

წინამდებარე გამოცემა წარმოადგენს კიდევ ორი ნათარგმნი ფილოსოფიური ძეგლის პუბლიკაციას. ეს არის V ს. ბიზანტიელი ფილოსოფოსის, ალექსანდრიელი ნეოპლატონური სკოლის მეთაურის, ამონიოს ერმისის, ორი ნაწარმოები, რომელთა სათაურებია:

1. „მოსაცსენებელი „ხუთთა კმათადმი“ პორფირი ფილოსოფოსისათა“.
2. „მოსაცსენებელი „ათთა კატილორიათადმი“ არისტოტელისათა“.

ამონიოს ერმისის ეს ორი თხზულება თარგმნილია XII საუკუნეში ბერძნული ენიდან. მთარგმნელი პეტრიწონელი სკოლის წარმომადგენელია. ნაწარმოების ენა და სტილი მისდევს იმ ტრადიციას, რაც ქართული მწერლობის ე. წ. პეტრიწონულ სკოლაში იყო გაბატონებული.

ამონიოს ერმისის ეს ორი ნაწარმოები ბერძნულად რამდენჯერმე არის გამოქვეყნებული, ხოლო მისი მოძღვრება, უფრო ზუსტად, კომენტატორული სულის მიახლოება, სათანადოდ არის შესწავლილი უცხოელ მკვლევართა მიერ. საბჭოთა სამეცნიერო ლიტერატურაში კი ძალზე მწირი ცნობებია ამ ალექსანდრიელი ფილოსოფოსის შესახებ; უფრო ხშირად სხვა ალექსანდრიელ ნეოპლატონიკოს ფილოსოფოსთან, კერძოდ დავით უძლეველთან, მიმართებაში თუა იგი მოხსენიებული. არც ქართული სამეცნიერო ლიტერატურა დაიჩემებს ამ ფილოსოფოსის ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ცოდნას. (ძალზე ზოგადი ცნობები მოცემულია ივ. ლოლაშვილის მიერ გამოცემულ წიგნში „სათნობათა კიბე“, თბილისი, 1968).

და ეს მაშინ, როდესაც ამონიოს ერმისის თხზულებათა ქართულ თარგმანებს განუზომელი მნიშვნელობა ენიჭება ქართული ფილოსოფიური აზრის განვითარების ისტორიაში. მათი სახით ქართულ ფილოსოფიურ მწერლობაში წარმოდგენილია ნეოპლატონიზმის ალექსანდრიული სკოლა. (გავიხსენოთ, რომ ქართულ ფილოსოფიას მოეპოვება ნეოპლატონიზმის მეორე, ათენური სკოლის წარმომადგენლის, პროკლეს „კავშირნი ღმთისმეტყველებითნი“ იოანე პეტრიწის თარგმანითა და კომენტარებით).

ამონიოს ერმისის თხზულებებში წარმოდგენილია ყველა ის ძირითადი მეცნიერულ-ფილოსოფიური პრობლემა, რაც ნიშანდობლივი იყო შუა საუკუნეთა ფილოსოფიისათვის და ამდენად, ქართულ სინამდვილეში სისტემატიზებულია მნიშვნელოვანი მეცნიერული თუ ფილოსოფიური ტერმინოლოგია. იოანე დამასკელის „დიალექტიკისა“ და იოანე პეტრიწის შრომების გვერდით ამ თარგმანებმა მნიშვნელოვნად გაამდიდრეს და წინ წასწიეს ქართული ფილოსოფიური ენა.

წინამდებარე გამოცემა მიზნად ისახავს ამონიოს ერმისის თხზულებათა ქართული თარგმანების ფილოლოგიურ-ტექსტოლოგიურ შესწავლას, რომელიც რამდენიმე საძიებელ საკითხს აერთიანებს:

განხილულია ის კულტურულ-ისტორიული გარემო, რომელმაც განაპირობა ამ ნეოპლატონიკოსი ფილოსოფოსის შრომების თარგმნა. მოცემულია ცნობები ნაწარმოებთა ავტორის შესახებ. დახასიათებულია ქართული ხელნაწერები, რომელთაც შემოვცინახეს ქართული თარგმანის ტექსტები, მოცემულია მოსაზრებანი არქეტიპისა და მისგან მომდინარე ნუსხების მიმართებისათვის. ქართული თარგმანი შედარებულია ბერძნულ ორიგინალთან და გამოყოფილია ქართული ტექსტის თავისებურებანი, რაც იძლევა საშუალებას ვივარაუდოთ ქართული ტექსტის უცნობი ბერძნულ ორიგინალიდან მომდინარეობა. ენობრივი თუ სტილისტური მონაცემების საფუძველზე მოცემულია ცდები მთარგმნელის ვინაობის დასადგენად.

შეძლებისდაგვარად გაანალიზებულია უძირითადესი ფილოსოფიურ-ლოგიკური ცნებები, ასევე სხვადასხვა მეცნიერული დარგის სპეციფიკური ტერმინები, რომლებიც საბოლოო ჯამში წარმოაჩენენ ფილოსოფიაში არისტოტელიკურ-ლოგიკურ ნაკადს.

ამონიოსის შრომათა ქართულ თარგმანთა ტექსტოლოგიურმა შესწავლამ შესაძლებელი გახადა ქრონოლოგიური სიახლის შეტანა სხვა ავტორის, კერძოდ, პორფირის შრომის, „შესავლის“, ქართულად თარგმნის საკითხში, ამონიოსის შრომის შემკველ ხელნაწერებში აღმოჩნდა პორფირის შრომის აღინდელი (XII ს.-ის) თარგმანის ფრაგმენტი. პორფირის „შესავალი“ XII ს.-ში უთარგმნიათ ქართულად.

ამონიოს ერმისის ნაწარმოებთა ტექსტოლოგიურ-შინარსობლივმა შესწავლამ საშუალება მოგვცა წარმოგვეჩინა ამ თხზულებათა სხვა ალექსანდრიელი ფილოსოფოსის, დავით უძლეველის, მოძღვრებასთან მიმართების ელემენტები და ხასიათი. ირკვევა, რომ ამონიოს ერმისის მოძღვრება წარმოადგენს წყაროს სხვა ალექსანდრიელი ფილოსოფოსებისათვის.

თუ რამდენად გამართლებული და ხორცშესხმული აღმოჩნდება ჩვენ მიერ დასახული მიზნები, მოგვინდვია მკითხველისათვის.

• • •

დაბოლოს, საგანგებო აღნიშვნის ღირსია ის ფაქტი, რომ პირველი მკვლევარი, რომელმაც ხელი მოჰკიდა ამ ძეგლების პუბლიკაციას და რომელსაც ყველაზე მეტად ხელწიფებოდა მათი გამოცემა, იყო აწ განსვენებული მეცნიერი ქალი ნათელა კეჭელმაძე. ნ. კეჭელმაძე ჯერ კიდევ 60-იან წლებში შეუდგა ამ საპატიო საქმეს. მკვლევარს მთლიანად ჰქონდა გადაწყვიტილი ამონიოსის პირველი თხზულება, ხოლო მეორე — ნაწილობრივ. მას დაწვებული

ჰქონდა ფილოსოფიურ ტერმინთა საძიებლის შედგენა პირველი „მოსაქსენებლისათვის“. იგი ეცნობოდა საკითხის ისტორიის გარშემო არსებულ ძირითად სამეცნიერო ლიტერატურას. მას დიდი და მისთვის ესოდენ სანუკვარი მიზნები ჰქონდა, მაგრამ აღარ დასცალდა.

წინამდებარე გამოცემაში, ესარგებლობთ რა ნათელა კეჰალმაძის მასალით, რაც უშურველად მოგვაწოდა მისმა დამ პატ. ეთერი კეჰალმაძემ, გვინდა საგანგებო პატივი მივაგოთ მეცნიერი ქალის ნათელ ხსოვნას. აქვე, დამატების სახით ვაქვეყნებთ ნ. კეჰალმაძის შრომას ამონიოსის პირველი თხზულების შესახებ, რაც მას წინასწარი დაკვირვებების სახით ჰქონდა წარმოდგენილი.

მ ა ი ა რ ა თ ა ვ ა

შ ე ს ა ვ ა ლ ი

ძველი ქართული მწერლობის შესწავლის ისტორია გვერდს ვერ აუვლის ფილოსოფიურ ლიტერატურას, როგორც ერის კულტურისა და სააზროვნო დონის ერთ-ერთ განმსაზღვრელს. თუ მწერლობის ცალკეულ დარგებში ამა თუ იმ უანობრივი ფორმებით აისახება სპეციფიკურ-კონკრეტული შეხედულებანი, მათ გარკვეული იდეური მიზანდასახულება და თემატური ერთიანობა განსაზღვრავს, ფილოსოფიურ ნაწარმოებებში განზოგადდება ის საყოველთაო, თეორიულ-აზროვნებითი მოდუსი, რაც ამა თუ იმ ისტორიული პერიოდის, ამა თუ იმ კულტურული ეპოქის აზროვნების წარმმართველია.

ფილოსოფიის, როგორც ზოგად-მსოფლმხედველობრივი ფენომენის, ისტორიის შესწავლა გარკვეული სიძნელეების წინაშე დგას. საქმე იმაშია, რომ ფილოსოფიის ისტორია, გარდა იმისა, რომ მოიცავს წმინდა ფილოსოფიურ თხზულებებს, ანუ ისეთ ნაწარმოებებს, რომელთაც აშკარად გამოკვეთილი ფილოსოფიური პრობლემატიკა განაპირობებს, გულისხმობს იმ იდეოლოგიურ-მსოფლმხედველობრივი ასპექტის ძიებასაც, რომელიც სხვადასხვა უანობის ლიტერატურული ნაწარმოებისათვის არის ნიშანდობლივი. ამდენად, შესასწავლია ის ფილოსოფიური მარცვალი, რაც გაბნეულია თუნდაც ჰომილეტიკურ, ლიტურგიკულ, ეგზეგეტიკურ თუ სხვა დარგის ძეგლებში. სასულიერო ლიტერატურის მთელი რიგი ნაწარმოებები წარმოადგენს იმ ეპოქის ფილოსოფიური აზროვნების შესანიშნავ ნიმუშს.

ქართული ფილოსოფიის ისტორიაც ქართული კულტურის ქრისტიანობისდროინდელ პერიოდში გაიაზრება ქრისტიანულ რელიგიასთან გარკვეულ ურთიერთობაში.

ფილოსოფია და თეოლოგია იდეოლოგიური ფენომენის ორ განზომილებას წარმოადგენდა იმდენად, რამდენადაც ფილოსოფია ვერ მოიაზრებოდა თეოლოგიის მხრივ გარკვეული ჩარევის გარეშე.

ფილოსოფიის თეოლოგიზაცია და თეოლოგიის ფილოსოფიზაცია მეტნაკლები ინტენსივობით ვლინდებოდა ქართული კულტურის შუა საუკუნეობრივ პერიოდში.

ყველაზე ადრეული ზანა, როცა ფილოსოფიის ისტორია სასულიერო მწერლობის სხვადასხვა დარგის ძეგლებით განიზომება, არის ქართული პატრისტიკის აყვავების პერიოდი, როცა ქართული პაგიოგრაფიული, ბიბლიის წიგნთა ეგზეგეტიკური და ლიტურგიკული ძეგლები მუშავდებოდა. ფილოსოფია „თეოლოგიის მხედლის“ როლში გამოდის და ჭერ კიდევ არა აქვს დამოუკიდებელი არსებობა.

მოგვიანო ხანაში (XI ს.) იწყება ფილოსოფიის სქოლასტიკური პერიოდი, როცა დასტურდება ერთგვარი გადახრა თეოლოგიის სასარგებლოდ [179]. იოანე დამასკელის „ღიალექტიკა“, რომლის ქართული თარგმანები მოგვეცეს არსენ იყალთოელმა და ეფრემ მცირემ, საუკეთესო ნიმუშია იმისა, თუ თეოლოგიის მიზნებით როგორ იქნა გამოყენებული ფილოსოფია, როგორ იქ-

ცა იგი „დილაექტიკად“, ანუ თეოლოგიური ჰეგელიზმის მტკიცების საშუალებად [120, 205].

იმავე პერიოდში ჰუმანიზმისა და აღორძინების სულისკვეთებით აღბეჭდილ ქართულ მსოფლმხედველობრივ აზროვნებაში ორმაგი ჰეგელიზმის აღიარება შეიმჩნევა და თანდათან იკვეთება რწმენაზე სიბრძნის, ცოდნის პრიმატი. ეფრემ მცირეს მიერ დიონისე არეოპაგელის თხზულებების თარგმნამ, ასევე იოანე პეტრიწის მიერ პროკლეს ნაშრომის თარგმნამ და კომენტარებამ თვისობრივად ახალი ეტაპი შექმნეს ქართული ფილოსოფიის ისტორიაში [35, 81]. ეს უკვე ფილოსოფიის, კერძოდ ნეოპლატონისტური მოძღვრების, ქრისტიანულ იდეოლოგიასთან შერწყმის უფრო მომწიფებული ხანაა როცა ფილოსოფია მიზანი ხდება, ხოლო ქრისტიანული მოძღვრება რწმენად რჩება. ფილოსოფია დამოუკიდებელი არსებობის მტკიცე უფლებებს იძენს და გვიანდელი შუა საუკუნეების ქართული მსოფლმხედველობრივი აზროვნება ამ ნოვატორობით გამოირჩევა.

შუასაუკუნეობრივ ქართულ ფილოსოფიას მონოთეისტურ-რელიგიური ასპექტი ახლავს. ამ მხრივ რადიკალური ნაბიჯი გადადგა იოანე პეტრიწის ეპოქის (XII ს.) ქართველმა მოღვაწემ, რომელმაც ბერძნულიდან თარგმნა ქართულად ბიზანტიელი ნეოპლატონიკოსი ფილოსოფოსის, ამონიოს ერმისის, თხზულებები.

ამონიოსის შრომების თარგმნა შუასაუკუნეობრივი ქართული სააზროვნო ცხოვრებისათვის იღენად არის საყურადღებო, რამდენადაც ამ ფაქტში გამოქვამდა წმინდა ფილოსოფიით, მონოთეისტურ თეოლოგიასთან შეუზავებელი ნეოპლატონიზმით, დანტერესება.

ცნობილია, რომ შუა საუკუნეების ფილოსოფიის მარგველირებელი ფუნქცია თეოლოგიას ეუთვანდა, მაგრამ ისიც ცნობილია, რომ შუა საუკუნეების ბატონობის ხანაში ახალი სოციალურ-ისტორიული ნოვაციების გავლენით შეიქმნა ტიპოლოგიურად ახალი იდეოლოგია მონოთეისტური მოძღვრების და ანტიკური ფილოსოფიის შერწყმისა. ამავე დროს თავისი დამოუკიდებელი არსებობა არ შეუწყვეტია ანტიკურ ფილოსოფიას თავისი ესთეტიკურ-კოსმოლოგიური შეხედულებებით, ყოფიერების ფორმათა ძიებით [120, 4]. გვიანანტიკური ფილოსოფიის ისტორია ჭერ კიდევ დასრულებული არ იყო, რომ III ს.-ში აღმოცენდა და VI ს.-მდე გასტანა ნეოპლატონიზმმა. ქართულმა ფილოსოფიურმა აზროვნებამ სხვებთან შედარებით ყველაზე ღრმად სწორედ ნეოპლატონისტური იდეოლოგია შეიწოვა [70].

აი, სწორედ ასეთი ფილოსოფიის ნიმუშაა ამონიოს ერმისის ფილოსოფიური მოძღვრება. ამ ნეოპლატონიკოსის ნაწარმოებთა თარგმნით ქართველი მოღვაწე ქართულ სინამდვილეში ამკვიდრებს იმ რაციონალურ იდეებს, რომელთა მიხედვით ჰერეტა, გონება, სიბრძნე აღიარებულია სამყაროს და მისი მოვლენების შეცნობის რეალურ გზად. სამყარო მარადიულია და სიბრძნის სიყვარული წარმოადგენს ამქვეყნიურისა და იმქვეყნიურის კანონზომიერებათა ძიების ქვაკუთხედს. იმდროინდელი ქართული რენესანსული სულისკვეთებით აღბეჭდილი კულტურისათვის მსგავსი იდეები სრულიად კანონზომიერი ჩანდა. ამონიოს ერმისის თხზულებათა თარგმნით ქართველმა მოღვაწემ XII ს.-ის ქართულ იდეოლოგიურ ცხოვრებაში დააყენა შუასაუკუნეობრივი ნომინალიზმისა და რეალიზმის პრობლემა.

კერძოსა და ზოგადის მიმართება, ყოფიერების ფორმათა განსაზღვრა კერძოს, ან ზოგადის ნიშნით, მთელ შუასაუკუნეობრივ აზროვნებას გასდევდა [194]. ამონიოსის შრომათა თარგმნით ქართველი საზოგადოება გაეცნო ფილოსოფიის იმ განსაზღვრებებს, რომელთა უშუალო წყაროს პლატონის, არისტოტელესა და პითაგორას ნააზრევი წარმოადგენდა. ამონიოსის შრომებში აშკარად გამოვლინდა ფილოსოფიის დიდი მნიშვნელობა. „ფილოსოფოსობაა რას საღმრთოა და სასურველი“ — შუა საუკუნეებისათვის ეს ერთობ გაბედული და პროგრესული დევიზი ავტორის მიერ შემაგარებულთა პლატონის სიტყვებით: „ეგვეთარი კეთილი არცა მოვიდა კაცთა მომართ, არცა მოვიდეს ოდესცა“.

ფილოსოფიის საღმრთოდ გამოცხადება ალექსანდრიელი ფილოსოფოსის მიერ ფილოსოფიისათვის განუსაზღვრელი უფლებების მინიჭებას გულისხმობს. ფილოსოფია თეოლოგიაზე მაღლა დგას, ვინაიდან იგი შეფასებულია ისეთ სიკეთედ, რომლის მსგავსი ღირებულება ადამიანთა საზოგადოებისათვის სხვას არაფერს გააჩნია.

XII ს.-ის ქართველმა მოაზროვნემ შესაძლებლად ცნო ამ სიბრძნის აღიარება. ამ-სთვის იმდროინდელ სააზროვნო სინამდვილეში სათანადო ნიადაგი და პირობები შემზადებული იყო.

სულ ცოტა ხანია გასული იოანე დამასკელის „დიალექტიკის“ თარგმნიდან. ეფრემ მცირე ფილოსოფიის დიდ მნიშვნელობას აღიარებდა „დიალექტიკის“ შესავალში [17, 67]. ეფრემის განცხადება, რომ არც ფილოსოფია ვარგა თეოლოგიის გარეშე და არც თეოლოგია ფილოსოფიის გარეშე, თავისთავად პროგრესული იყო XI ს.-ის აზროვნებისათვის. ქართველი მოაზროვნე გაცილებით უფრო საღად და პროგრესულად აფასებდა ორმაგი ჭეშმარიტების პრობლემას, ვიდრე იმ დროის დასავლეთურ აზროვნების ზოგი წარმომადგენელი. მაგალითად, პეტრე დამიანი (1007—1072 წწ.), რომელიც თანამედროვეა ეფრემ მცირისა, იმაზე შეჩერდა, რომ ფილოსოფია რელიგიის მხველად გამოაცხადა. ასეთი იყო იოანე დამასკელის კრედოც. იოანე დამასკელი, როგორც ადრეული სქოლასტიკის წარმომადგენელი, აცხადებდა, რომ „ეღლენთა“ სიბრძნისაგან განყარა ყოველი, რომელიც საღმრთო სიბრძნეს ეურჩებოდა და ამოიღო ჭეშმარიტების მარცვალი [17, 72—79]. ეს იმას ნიშნავდა, რომ მას ფილოსოფია თეოლოგიის მხველად ჰქონდა აღიარებული.

თუ ამას ეფრემ მცირის ნააზრევს შევადარებთ, აშკარა გახდება, თუ რამდენად პროგრესულად მსჯელობდა ქართველი მოღვაწე იმასთან შედარებით, ვის შრომასაც თარგმნიდა. როცა თავისი თარგმანის შესავალში ეფრემი საფილოსოფოსოს და საეკლესიოს შედარებას ამთავრებს დასკვნით: „ააცა ესენი სრულ არიან უმათოდ, არცა ივინი უმათოდ“ [17, 67], იგი ფილოსოფიას და თეოლოგიას ერთ სიბრტყეზე აყენებს. ხოლო თუ ამ თვალსაზრისით ამონიოსის შრომებს განვიხილავთ, აშკარად ჩანს, რომ ორმაგი ჭეშმარიტების არსებობის საკითხი უფრო მაღალ დონეზეა აყვანილი. ამ ნაწარმოებებში გარკვევით იგრძნობა ფილოსოფიის, როგორც უმაღლესი სიყვითის, აღიარება. ფილოსოფიის პრიმატის აღიარება და მტკიცება იმისა, თუ რისთვის არის საჭირო ფილოსოფია, გარკვეული პასუხია სკეპტიკოსებისადმი, რომელნიც საგნებისა და მოვლენების შეცნობის შესაძლებლობას ეჭვის ქვეშ აყენებდნენ.

ეს ფაქტი განასხვავებს ამონიოსის შრომებს „დიალექტიკისაგან“.

ვინ იყო ამონიოს ერმისი* და რა ადგილი უკავია მას ფილოსოფიის ისტორიაში? მაშამისი, ერმი, ცნობილია, როგორც პლატონის „ფედროსის“ კომენტატორი; ამ უკანასკნელის კომენტატორული მოღვაწეობა რაიმე დამოუკიდებლობით არ გამოირჩევა, იგი იამბლიქოს-სირიანოსის წრეში ტრიალებს.

ამონიოსი იყო პროკლეს მოწაფე. ათენში ისმენდა მის ლექციებს თავის ძმასთან, ჰელიოდორესთან, ერთად. შემდეგ კი, V ს. ბოლოს სათავეში ჩაუდგა ალექსანდრიის სკოლას. ამონიოსის დაბადების თარიღად მიღებულია 445 წ., ხოლო გარდაცვლილად ითვლება 517—526 წწ. [182; 222, X—XII].

ამონიოს ერმისი ცნობილია, როგორც პლატონის, არისტოტელესა და პორფირის შრომათა კომენტატორი, განათლებული პიროვნება და შესანიშნავი პედაგოგი.

ცნობილია, რომ ალექსანდრიული სკოლა გამოირჩეოდა თავისი კომენტატორული საქმიანობით. მართალია, მის წარმომადგენლებს საკუთარი ფილოსოფიური სისტემა არ მოუციათ და ამდენად, ორიგინალიზმით არ ბრწყინდებულან, მაგრამ უმძლავრეს დონეზე იყო გაშლილი ანტიკურ მოაზროვნეთა კომენტირება, მათი შრომები გამოირჩევა კრიტიკული სულით [195, 15]. ისინი პლატონისა და არისტოტელეს სიმფონიას ცდილობდნენ. განსაკუთრებული პატივით კი შინც არისტოტელე სარგებლობდა [135]. იმდენად მრავალრიცხოვანია არისტოტელეს კომენტატორთა წყება და იმდენად ბევრია მათი შრომები, რომ მათი პუბლიკაციების სპეციალური სერია არსებობს — *Commentaria Aristotelem graeca*.

ამონიოსი ღრმად იყო განსწავლული პლატონისა და არისტოტელეს ფილოსოფიაში, ასეთივე შესანიშნავი ცოდნა ჰქონდა ზუსტ მეცნიერებებში: ასტრონომიასა და მათემატიკაში. მაგრამ მისი, როგორც ფილოსოფოს-კომენტატორის, რეპუტაცია შინც არისტოტელეს შტუდიებს ემყარება. თუმცა არც პლატონი იყო მისთვის უცხო. ლ. ვესტერინკის ცნობით, 475—485 წწ. დამსციული ესწრებოდა ამონიოსის მიერ წაკითხულ პლატონური ფილოსოფიის კურსს. 40 წლის შემდეგ ოლიმპიოდორეს მოუსმენია მისი განმარტებები პლატონის „გორგიასის“ შესახებ. ასევე, ასკლეპიოსი იხსენებს ამონიოსის ლექცია-დისკუსიებს „თეეტეტის“ გარშემო [222].

ამონიოს ერმისის მრავალი მოწაფე ჰყავდა. მისი მსმენელები და ამდენად მისი მოწაფეები იყვნენ სიმპლიციუსი, ოლიმპიოდორე, ასკლეპიოსი, იოანე ფილოპონი [198; 194.46—63]. ლიტერატურულად მასზეა დამოკიდებული ალექსანდრიელთა უმეტროსი თაობაც: ელიასი, დავით უძლეველი, სტეფანე ალექსანდრიელი [191, 7; 169].

სამეცნიერო ლიტერატურაში მიღებულ აზრის თანახმად, ამონიოსის მოძღვრება შემონახულია მისი ლექციების წყალობით. ამონიოსი თვითონ არ იწერდა თავის აზრებსა და შეხედულებებს, არამედ ზეპირ გადასცემდა მსმენელებს. მისმა მოწაფეებმა ლექციების სახით შემოგვინახეს თავიანთი მასწავლებლის მოძღვრება.

* ფილოსოფოსის სახელი და გვარი ბერძნულად არის Ἄμμωνιος ἑρμίας — ამონიოს ჰერმიასი Ammonius Ermeae. გვარს ნათესაობითი ფორმა მიუთითებს, რომ იგი იყო ერმის ვაჟი. ჩვენ ვხვართ იმ ტრადიციულ ფორმას, რომელიც ქართულ ხელნაწერებში დასტურდება: ამონიოს ერმისი.

ამ ფაქტშიც გამკლავდნა ამონიოსის, როგორც მოაზროვნის, სიახლოვე ანტიკურ, წარმართულ სამყაროსთან. ცნობილია, რომ კლასიკურ ელინურში უგულვებელყოფილი იყო წერის პროცესი. წიგნის წერა დაბალ ხელოსნობად ითვლებოდა, ხოლო ხმის, სიტყვის სიყვარულით ნაკარნახევი იყო ორატორული ხელოვნების განდიდება. ს. ავერინცევის შენიშვნით, კლასიკური ბერძნული ლიტერატურა ხშირად დაწერილი კი არაა, არამედ ჩაწერილია [92, 6—23].

ელინისტურ ხანაში პლოტინი, ნეოპლატონიზმის ფუძემდებელი, ასევე გულგრილი იყო საკუთარი შრომების ჩაწერისადმი. როგორც ჩანს, ეს ტრადიცია უცხო არ იყო ალექსანდრიული ნეოპლატონიზმის წარმომადგენლებისათვისაც. დავით უძღვევლს, მაგალითად, თავის „ფალოსოფიის განსაზღვრებებში“ მოაქვს პითაგორას თვალსაზრისი წიგნის წინაშე ცოცხალი სიტყვის უპირატესობის შესახებ [106, 57].

ამის უტყუარი მიმანიშნებელია ის ფაქტიც, რომ ალექსანდრიელ მოღვაწეთა შრომების სათაურში ხშირად იკითხება ἄραθ φάωγ — „ხმისაგან“, რაც ნიშნავს იმას, რომ რომელიმე ავტორის ესა თუ ის ნაწარმოები გადმოცემულია არა ავტორის, არამედ სხვის მიერ [206].

ამ ტრადიციით ჩანს გაპირობებული ისიც, რომ ამონიოს ერმისმა თავისი მოძღვრება მოწაფეების მიერ ჩაწერილი ლექციების პუბლიკაციებს მიანდო. ἄραθ φάωγ Ἄμαψαίωთ გვაუწყებს, რომ ამონიოსის შეხედულებები და აზრები სხვის მიერ არის გადმოცემული.

ამ გარემოებით არის გაპირობებული ის ფაქტიც, რომ ამონიოსის შრომათაგან ყველა როდია შემორჩენილი. ამონიოსის სახელით ცნობილია შემდეგი თხზულებები: 1. კომენტარები პორფირის „შესავლისა“, 2. კომენტარები არისტოტელეს „კატეგორიებისა“, 3. კომენტარები. არისტოტელეს „პერი ერმენეასი“ და 4. კომენტარები არისტოტელეს „პირველი ანალიტიკისა“¹. მისი ერთი თხზულება, კერძოდ „მეტაფიზიკის“ კომენტარი, ასკლეპიოსის სახელს ატარებს, ხოლო ცხრა — ფილოპონისა [222, X—XIII]. ფიქრობენ, რომ მას ჰქონდა პლატონის ზოგი თხზულების კომენტარებიც, მაგრამ ეს შრომები დარკვეულად ითვლება [იგივე].

ამონიოს ერმისის შრომებს მრავალი კომენტატორ-ინტერპოლატორი გამოუჩნდა მომდევნო საუკუნეებში. უპირველეს ყოვლისა, მის მოწაფეებს ჩატარებით მის შრომათა რედაქტირება.

საკითხთა და პრობლემათა დასმასა და გადაჭრაში ალექსანდრიული სკოლის წარმომადგენლებს აშკარად ეტყობათ ამონიოსის დიდი გავლენა. კ. კრემერის დაკვირვებით, „მთელ რიგ საკითხებში კომენტატორები მისდევენ თავიანთ მასწავლებელსა და მისიტერს, ამონიოსს“ [194].

დიდი იყო ინტერესი ამონიოსის შრომებისადმი დასავლეთ ლათინურ სამყაროში. მის ნაწარმოებთა რამდენიმე ლათინური თარგმანი არსებობს. პირველად მისი კომენტარები „პერი ერმენეასი“ ითარგმნა 1268 წ. გ. მოერბეკეს მიერ [169; 198].

¹ პირველი სამი ნაწარმოები გამოცემულია ა. ბუსეს მიერ. In Isag. CAG IV, 3, 1891, In Cat., CAG IV 4, 1895; In de Interpr. IV, 5, 1897. უკანასკნელი ნაწარმოები გამოცემულია მ. ვალტის მიერ In Anal. Pr. L I, IV, 6, 1899.

ეს ლათინური თარგმანი გაიცნო და არისტოტელეს საკუთარ კომენტარებში საფუძვლად გამოიყენა თომა აქვინელმა. ამონიოსის ლათინური თარგმანის გამომცემელმა გ. ვერბეკემ, ლუვენის უნივერსიტეტის პროფესორმა, სპეციალურ მონოგრაფიაში დაწერილებით მიმოიხილა თომა აქვინელის ფილოსოფიური ნააზრების მიმართება ამონიოსის კომენტარებთან [169; 219]. გამოთქმულია მოსაზრება, რომ საგრძნობია ამონიოსის კომენტარების გავლენა ბოეციუსის კომენტარებზე „პერი ერმენეიასზე“, მიუხედავად იმისა, რომ ბოეციუსის მიერ ამონიოსი პირდაპირ დასახელებული არაა [169; 188, 103—104].

რა იდეოლოგიის მატარებელი ჩანს ამონიოს ერმისი თავისი კომენტარების მიხედვით? როგორი იყო მისი დამოკიდებულება თავისი ეპოქის, ადრეულ შუასაუკუნეობრივ, აზროვნებასთან? უპირველეს ყოვლისა, იგი ნეოპლატონისტურად მოაზროვნე ფილოსოფოსია.

ცნობილია, რომ ალექსანდრიის სკოლა ათენური ნეოპლატონიზმისაგან განსხვავებით, გარკვეულად განიცდიდა ქრისტიანობის გავლენას. შემჩნეულია ზოგერთ ალექსანდრიელ მოღვაწეზე (პიეროკლე) ქრისტიანობის გავლენა [205, 1—27. 195]. ამონიოსის მოწაფეები (ფილოპონი, დამასციუსი, ასკლეპიოსი) განიხილავენ რა თავიანთი მოძღვრის მსოფლმხედველობას, იძლევიან უმნიშვნელო შენიშვნებს ეკლესიათან მისი დამოკიდებულების შესახებ, მაგრამ ეს ძალზე სუსტი არგუმენტებია. მათ მიერ კვალიფიცირებული ამონიოსის აზრები: მსოფლიო სულზე, სამყაროს მარადიულობაზე, სულთა წინასწარ არსებობაზე — ექვს არ ბადებს ამონიოსის მკიდრო კონტაქტზე სწორედ პლატონის მოძღვრებასთან და არა ქრისტიანობასთან [222]. ამონიოსის კომენტარების ანალიზი კი სრულ საფუძველს იძლევა იგი პლატონისა და არისტოტელეს მიმდევარად ვცნოთ. მისი ონტოლოგიურ-გნოსეოლოგიური შეხედულებანი ნეოპლატონიზმით არის ნააზრდოები. სამყარო მარადიულია და მისი შეცნობა გონების ძალით სრულიად შესაძლებელია. ამ თვალსაზრისმა მიიყვანა იგი ფილოსოფიის, როგორც უზოგადესი ფენომენის, აღიარებამდე. გონების საშუალებით, ლოგიკური გზით სამყაროს წვდომა ბუნებრივად აღვიძებდა დიდ ინტერესს არისტოტელეს ლოგიკური შრომებისადმი [185].

არისტოტელეს „კატეგორიები“, რომელიც „ორგანონის“ ნაწილს წარმოადგენს, ათი უზოგადესი ცნების დამუშავებით საშუალებას იძლეოდა მაკრო და მიკროსამყაროს მიმართების დადგენისა, ყოფიერების უზოგადესი და კონკრეტული ფორმების გამოყოფისა. „კატეგორიები“ მოგვიანებით გააზრებულ. იქნა ჰერმარტიების წვდომის ყველაზე ხელსაყრელ საშუალებად: სხვადასხვა იდეოლოგიის მატარებელნი, როგორც წარმართი ფილოსოფოსნი, ასევე ქრისტიანული აზროვნების წარმომადგენელნი, თავიანთი საკუთარი თვალთახედვით, თავიანთი ინტერესების შესაბამისად იყენებდნენ არისტოტელეს ამ შრომას.

ნიშანდობლივია ამონიოსის დანტერესება არისტოტელეს „კატეგორიებით“. საერთოდ, არისტოტელეს ეს ნაწარმოები ყველაზე მეტად მოექცა შემდგომი დროის კომენტატორ-ინტერპოლატორთა ინტერესების სფეროში. ცნობილია ამ ნაწარმოებით გატაცება ბიზანტიელ და დასავლეთის სკოლიასტთა, ასევე არაბულ-ქრისტიანულ მოაზროვნეთა მხრივ [168]. ქართულ სინამდვილეშიც დიდი პატივით სარგებლობდა „კატეგორიები“. არისტოტელეს ეს თხზულება, იოანე დამასკელის მიერ გამოყენებული „დიალექტიკაში“, ეფრემ

მცირემ და არსენ იყალთოელმა გააცენეს ქართველ საზოგადოებას. არსებობს წერილობითი ცნობა, რომლის მიხედვით ირკვევა, რომ იოანე პეტრიწის უთარგმნია და დაუმუშავებია არისტოტელეს ეს შრომა [88, 375].

„კატეგორიები“, ამჯერად ამონიოს ერმისის მიერ კომენტირებული, ისევ მოექცა ქართული მწერლობის ინტერესთა სფეროში. XII ს.-ის ქართველმა მოღვაწემ თარგმნა ამონიოსის კომენტარები არისტოტელეს ამ შრომისა.

მეორე თხზულება ამონიოს ერმისისა, რომელიც უთარგმნია იმავე ქართველ მოღვაწეს, არის პორფირის „შესავლის“ კომენტარები.

ამონიოსმა, ერთმა პირველთაგანმა, გაუკეთა კომენტარები პორფირის თხზულებას „შესავალი არისტოტელეს „კატეგორიათადმი“.

პორფირი ფინიკიელი (232—304 წწ.) ნეოპლატონიკოსი ფილოსოფოსია, პლოტინის მოწაფე. მას ჰქონია სხვადასხვა ფილოსოფიურ-ასტროლოგიური და ისტორიული თხზულებანი, რომელთაგან ზოგი ფრაგმენტების სახით არის მოღწეული. შემონახულია პლოტინის, პითაგორას ცხოვრებანი, ტრაქტატი არისტოტელეზე. ყველაზე მეტი პოპულარობა ხვდა მის „შესავალს არისტოტელეს „კატეგორიებისა“, რომელიც მას დაუწერია სიცილიაში ყოფნის დროს რომის კონსულის, ქრისავოროსის, თხოვნით. ამონიოსის წინამდებარე შრომაში მოთხრობლია, თუ როგორ შექმნა პორფირიმ ეს შრომა. ქრისავოროსს მისთვის მიუპარათავს თხოვნით, განემარტა არისტოტელეს „კატეგორიები“, რომელიც ძნელად გასაგები ყოფილა მისთვის. პორფირისაც, მიუხედავად იმისა, რომ დაავადებული ყოფილა, არ დაუყოვნებია და დაუწერია კომენტარი „კატეგორიებისა“, როგორც ამონიოსის შრომათა გამომცემელი ა. ბუსე ვარაუდობს, 268—270 წწ. [155, IV] და გაუგზავნია ქრისავოროსისადმი.

პორფირი ფინიკიელის ეს შრომა ღიდი პოპულარობით სარგებლობდა მთელ შუა საუკუნეებში. მართალია, რუსი მეცნიერის, ა. ზუბოვის შენიშვნით, ეს არც თუ ისე დამსახურებული პოპულარობა იყო [110, 69], მაგრამ ფაქტია, რომ შუა საუკუნეთა აზროვნება პორფირის დიასხელებულ თხზულებაში ხედავდა იმ დროისათვის ყველაზე აქტუალური პრობლემის, ზოგადისა და კერძოს, უნივერსალიების, სისტემატიზაციას. იგი გახდა მყარი საფუძველი, რომელზედაც შემდგომ დაეშენა შუასაუკუნეობრივი ნომინალიზმი და რეალიზმი. პორფირის „შესავალი“ მაშინვე მოექცა ალექსანდრიელ კომენტატორთა ინტერესების სფეროში. პირველი, ჩვენამდე მოღწეული კომენტარი პორფირის შრომისა, შესრულებულია ამონიოს ერმისის მიერ [196, 430].

ჩვენი ინტერესები იფარგლება ამონიოს ერმისის ამ ორი ნაწარმოებით იმ ბუნებრივი მიზეზის გამო, რომ არსებობს ამ თხზულებათა ქართული თარგმანები, შესრულებული XII ს.-ში ერთი და იმავე პირის მიერ.

ქ ა რ თ უ ლ ი ხ ე ლ ნ ა წ ი რ ე ბ ი

ამონიოს ერმისის ნაწარმოებთა ქართული თარგმანები გვხვდება შემდეგ ხელნაწერებში: S ფონდის №№ 145, 266, 399, 1132, 2562; A ფონდის 250, 406, 1151; Q ფონდის № 256; ქუთაისის ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მუზეუმის №№ 118, 416.

ტექსტის დასადგენად გამოყენებულია 4 ხელნაწერი: S 145, S 2562, A 250, A 406.

I. A ლიტერით აღნიშნულია S 2562 ხელნაწერი [51]. იგი გამოყენებულია ძირითად ნუსხად. ხელნაწერი შეიცავს 354 ფურცელს. იგი თავ-ბოლო ნაკლულია, შიგნითაც აკლია რამდენიმე ფურცელი. მასალა არის ჩერის ქალაქი — ბომბიციანი, რომელიც, როგორც ცნობილია, XI ს-დან შემოდის საქართველოში. ხელნაწერს არ ახლავს კვირინიანი, რაც მის სიძველეზე მიუთითებს.

ხელნაწერი დაწერილია ნუსხურად, იგი დათარიღებულია XIII—XIV საუკუნეებით. ხელნაწერს აშიებზე აქვს მხედრული მინაწერები, რომლებიც ხელნაწერის დასათარიღებლად გამოგვადგება.

მხედრული მინაწერები სამი პერიოდისაა: 1. ყველაზე ძველი, XIII—XIV სს, 2. XIV—XV სს., 3. XVIII ს.

1. XIII—XIV სს-ის მინაწერებია:

74r: უაღრე[...]ტუნს

75v: [...] აოსიკ

[...] ლისამ მე

[...] რნისიკე

[...] ეითი

[...] ბითი და ერთი: თუით: წადილი: ბერცა

[...] შორებისამ: მე ამ წიგნისა კიდეგანსაცა: მთ

[...] საითაცაღა არაი ვიცი თუნიერი მისავუ

[...]

77 v: [...] ექნა

[...] წიგნისა [.]

[...] ბოსაღნო

[...] ცაღო

[...] გე

[...] რე ვს

[...] შე

[...] გე

[...] მოს: მაგრა: ვერვის ვეცილებოდი: თ...

[...] ბის კადესათუის:—და კუთრხელა ღთ

[...] ესე: კ(ა)ციცა შემოწმების [...] ამ

79 v: [...] ოფაი

96 r: ა) პლატონ [...] კსნისა [...]

ბ) ტურფაია: რაისაცა: ვითარებაი ვიცი: რაე [...] ბასა:

რასა ვაქნეე

119 r: ფურცლის შიდა კიდეზე, განივად წერია:

„განსაზღვრებათა განჩენისათუის. და [...]“

136 v: ფურცლის შიდა კიდეზე, განივად:

„ხ. არცა ნათესავისა, არცა სახისა მარტივად თქუმაი“.

(^v ნიშნით აღნიშნული ასოები ნუსხურითაა დაწერილი).

137 r: ფურცლის შიდა კიდეზე, განივად:

„რნათე [...] რაჟსა მიმართ ვიომე:“

XIII—XIV ს-ის მხედრულთ შესრულებული მინაწერების არსებობა, ცხადია, ხელნაწერსაც ათარიღებს. ხელნაწერის ქვედა ქრონოლოგიურ მიჯნად XIII ს. უნდა მივიჩნიოთ.

2. XIV—XV სს. მინაწერი:

284 v—285 r: „ქ. არისა: ტუტელი: უფალო ღმერთუ|სახიერუ და კაცთ-

მოყარო ტკბილუ: და მრავალმოწყბილუ: || მრწამსა:.. უფალო

პირი:.. შენი: ღმერთუ:.. შემ(ი)წყ(ა)ლუ მე“.

3. XVIII ს. მინაწერები:

291 r: „მრავალმეტყველებ[ა]“

294 r: „სიფრთხილუ“

298 r: „გარდასრუ [...] | გინა ჟა [...] | სად და მარ [...] | ლი“

სამივე მინაწერი წარმოადგენს შენიშვნას ტექსტის შესახებ.

S 2562 კრებულშია. მისი შედგენილობა ასეთია:

1. [იოანე დამასკელი, დიალექტიკა] 8v—69v. ეს არის „დიალექტიკის“ არსენ იყალთოელისეული თარგმანი. ტექსტი ბოლონაკლულია (ქვედა აშიაზე XVII ს-ის მხედრულთ მინაწერია: „აქ ფურცელი აკლია“.

2. ათთა ნათესავთა ნათესავუნათესი განჩინებაჲ 70r—v. ეს ფრაგმენტი არის „დიალექტიკის“ ერთ-ერთი თავი, რომელიც ზოგ ხელნაწერში ტრადიციულად დამოუკიდებელი ნაწარმოების სახით დასტურდება.

3. უფროსად ბრძნისა ამმონიოს ერმისისაჲ „მოსაქსენებელი“ ხუთთა კმათადმი“ პორფირი ფილოსოფოსისათა“ 70v—229v.

ამონიოსის შრომა ბოლონაკლულია.. (ბერძნულ: დედანთან შედარებით აკლია ტექსტი რამდენიმე სტრიქონის მოცულობისა).

4. ამონიუ ერმისისა „მოსაქსენებელი“ ათთა კტილორიათადმი“ არისტოტელისთა“ 230r—354v.

ეს ნაწარმოებიც ბოლონაკლულია. ტექსტი წყდება სიტყვებზე: „რამეთუ ვერებთანნი ვიდრემე აგრძნობენ ბუნების გარეშისა მკუ... (354v). ამ ნაწარმოებს ნაცილებით მეტი აკლია, ვიდრე პირველს.

ხელნაწერის დაუწერელ ფურცლებზე (1r—3v) არის სხვადასხვა პირის მინაწერები სხვადასხვა ხასიათისა. ეს პირნი ზაქარია გაბაშვილის, მე-18 ს.

ცნობილი მოღვაწის, შთამომავალნი არიან. მრ-ზე არის სომხური მინაწერი, რომელშიც აღნიშნულია, რომ ხელნაწერი ავეტიქ ენფიანჯიანცის ბიბლიოთეკიდანაა, უზის თარიღი 1855 წ.

S 2562 ხელნაწერი გადაწერილია 'რომელიდაც აღრინდელი ნუსხიდან. ხელნაწერში დასტურდება რამდენიმე ლაპსუსი, რომელიც გადაწერის მომენტით შეიძლება აიხსნას. აი, რამდენიმე ნიმუში:

ა) 203r: „წყალი ცივი, ძალითა ცხელად მყოფი, იქმნების მოქმედებით ცხელ ცხელისა მიერ, მოქმედებით ცხელად მყოფისა“. აზრის მიხედვით, რომელსაც ბერძნული ორიგინალიც ავლენს, „ცხელისა“-ს ნაცვლად უნდა იყოს „ცეცხლისა“: „წყალი ცივი... ცეცხლისა მიერ მოქმედებით“... ბერძნულშია *ჰაჰრძე*. კონტექსტის აზრი ასეთია: ცივი წყალი, რომელიც პოტენციით ცხელია, ცეცხლის მოქმედებით ცხელი გახდება. აშკარაა, რომ გადაწერის დაქარაგმებული „ცეცხლი“ სიტყვა „ცხელად“ გაუხსნია. S 145 ხელნაწერში „ცეცხლი“ იკითხება, თუმცა აქ სიტყვათა შეკავშირება ისეთია, რომ ფრაზის აზრი დამახინჯებულია.

ბ) 80 r: „ქუეყანისშომელობისა ხხვანა უმცოდვად ჰვიან“. „სხვანი“ ლაპსუსი ჩანს. უნდა იყოს „სიტყუანი“: „ქუეყანისშომელობისა სიტყუანი უმცოდვად ჰვიან“, რაც ნიშნავს: გეომეტრიის ცნებები უტყუელად რჩება. ბერძნულშია *λῆξι*. როგორც ჩანს, „სიტყუანი“ დაქარაგმებული იყო [სტყუნი] და გადაწერმა „სხვანი“ ამოიკითხა, ნუსხური ტ და ყ-ს, ასევე ხ და ვ-ს აღრევის გამო.

გ) 80 r, ტექსტშია: „არამედ“. აზრის მიხედვით კონტექსტში უნდა იყოს „პირველად“. როგორც ჩანს, დაქარაგმებული „პლ“ გადაწერმა შეცდომით წაიკითხა, როგორც „აღ“ (არამედ.) ნუსხური „ა“ და „პ“-ს აღრევა მოულოდნელი არაა, მითუმეტეს, რომ ამ ხელნაწერში სიტყვის თავში მყოფი „ა“ დაწერილობით (მკვეთრად გამოხატული წერტილი, რომელიც საკმაოდ გრძელი ხაზით უერთდება ტანს) ძალიან ჰგავს „პ“ ასოს.

დ) 212 v: „არცერთი რომელობაჲ ჰბაძავს თვისსა ქუემდებარესა ანუ განხრწნის“. ბერძნულშია: *οὐδὲμία δὲ ποιοῦν μάρτυρα ἔφ' ἰδὴν ὑποὐμάρτυρα ἢ φησὶ παρ' CA₁ 112,6*. * აზრი მოითხოვს, რომ „ჰბაძავს“-ის ნაცვლად იყოს „ჰბრძავს“. გადაწერმა ალბათ ნუსხური რ და ა ერთმანეთში აურია:

ე) 292 r: გრაფიკული აღრევის შედეგია ტექსტში დადასტურებული „მოსაობითა“ ნაცვლად მოსალოდნელი „მოსაობითა“ სიტყვისა.

აწონიოსის შრომებს ახლავს ორი სქემა: 147v, 228r; ოთხკუთხედის აღმნიშვნელი გეომეტრიული ფიგურები: 163v, 165r.

სათაურები დაწერილია სინგურით. ასევე სინგურით, ასომთავრული ასოთი იწყება ის განსამარტავი ფრაზები, რომელთა კომენტარს იძლევა ამონიოს ერმისი. სინგურითვე იწყება კომენტარები. ოლონდ განსამარტავი ფრაზა კომენტარისაგან იმით არის გამოყოფილი, რომ მის გასწვრივ აშიაზე არის ტექნიკური ნიშნები ~ ~ ~. შემდგომ და შემდგომ ტექსტში განსამარტავი ფრაზა ზოგან სინგურის გარეშე გვხვდება, მაგრამ ~ ნიშანი ყოველთვის ახლავს აშიაზე.

* ბერძნული ტექსტის დამოწმებისას ყველგან მიუთითებთ ა. ბუსეს გამოცემის გერძსა და სტრაიონს.

ხელნაწერის ქვედა მარჯვენა აშიაზე რვეულებრივი პავინაციაა, ტექსტის ხელით შესრულებული. (იქვე გვიანდელი პერიოდის სომხური ასოებით შეორდება იგივე პავინაცია).

ზოგიერთი ფურცლის ქვედა აშიაზე XX ს. ხელით, წითელი ფაქტით შესრულებული მინაწერებია:

91r: „აქ ფურცელი აკლია“. სინამდვილეში აქ არაფერი არ აკლია.

229v: „აქაც აკლია ორი ფურცელი“. აქ თავდება ამონიოსის პირველი თხზულება. როგორც აღნიშნეთ, ქართულ თარგმანს რამდენიმე სტრიქონი აკლია. 230v-ზე XVIII ს. მხედრულით ქვედა აშიაზე მინაწერია:

„აქ ფურცელი აკლია ერთი“. ტექსტი ამ ადგილას, მართლაც, ნაკლულია.

A ნუსხაში ტექსტი ნაწერია გაბმულად, ერთ სვეტად. მხოლოდ ერთ ადგილას, 114r-ზე, გვხვდება ორ სვეტად ნაწერი ტექსტი. როგორც გაირკვა, პირველ სვეტად არის ამონიოსის შრომა წარმოდგენილი, ხოლო მეორე სვეტად, რომელიც თითქმის აშიაზეა ნაწერი იმავე ხელითა და მელნით, დასტურდება სხვა შრომის, კერძოდ, პოროფირის „შესავლის“ ტექსტი. ამ კოდიკოლოგიურ ფაქტზე, რომელიც საყურადღებო ისტორიულ-ლიტერატურულ ცნობას წარმოადგენს, დაწერილებით სხვაგან ვილაპარაკებთ.

A ნუსხა ძალზე საინტერესოა პალეოგრაფიულად. ხელნაწერში დასტურდება პროსოდის ნიშნები, რომლებსაც, ისევე როგორც აქ დადასტურებულ სასვენ ნიშნებს, საგანგებოდ ვეხებით. ჩვენ შევეცადეთ დაწვრილებით წარმოგვედგინა XIII ს. ამ უნიკალურ ხელნაწერში დადასტურებული სურათი პროსოდისა და სასვენი ნიშნების ხმარებისა.

პროსოდის ნიშნები, როგორც ცნობილია, ეკფონეტიკური ნიშნებია, რომლებიც ტონალობას მიუთითებენ, მაგრამ მათში შემდგომ და შემდგომ გაერთიანდა გრამატიკული ნიშნები ხმოვანთა-სიგრძისა და სიმოკლისა, ფშვინვიერობისა, პუნქტუაციისა.

პროსოდის ნიშნების არსებობა ძველ ქართულ წერილობით ძეგლებში აღრეული ხანიდანვე არის ფიქსირებული [52, 189]. ასეთი ხელნაწერები არც ისე ბევრია, ამიტომ საგანგებო მნიშვნელობა ენიჭება ყოველ ხელნაწერს, სადაც ეს ნიშნები იქნება დადასტურებული. მათი ფიქსაცია საინტერესოა ქართულ ეკფონეტიკურ ნიშანთა სისტემის ზოგადი დახასიათებისათვის.

როგორც ცნობილია, ყველაზე აღრინდელი წერილობითი ცნობა პროსოდის ნიშნებზე დაცულია XII ს. ხელნაწერში, არსენ იყალთოელის „დოგმატიკონში“ [52, 189]. შემდგომი ხსენება ეკფონეტიკური ნიშნების გვხვდება იოანე პეტრიწის „განმარტებათა“ ბოლოსიტყვაობაში, რომელიც საგანგებოდ არის აღნიშნული სამეცნიერო ლიტერატურაში [52, 189—190; 63, 4—5; 9, 54—58; 46, 287], ოღონდ როგორც ირკვევა, მკვლევართა ყურადღების მიღმა დარჩა ორი სასვენი ნიშანი, რომელთაც იქვე, სხვა ნიშნების გვერდით, ასახელებს იოანე პეტრიწი. ესენია „წინტილი“ და „ქუეშე-წინტილი“. [19, 221].

ამავე დროს აღსანიშნავია, რომ პროსოდის ნიშნებზე პეტრიწი მსჯელობს თავისი შრომის წინასიტყვაობაშიც. ეს ფაქტიც არ აღნიშნულა სამეცნიერო ლიტერატურაში.

პეტრიწის აზრით, ზწორი კითხვისათვის აუცილებელია ცოდნა „გაკუეთისა და შედგმისა და უკუწკეცვისა და უკუანადთ პირთა აღებისა და წერტილთა და სხუთა ყოველთა მძღუართა“ შესახებ. პეტრიწი ამ ნიშნებს საინ-

ტონაცო ნიშნებად მიიჩნევის. პეტრიწი ასახელებს სამ მათგანს: „მახვლსა, ოქსიასა და ვარიასა, რომელ არს მძიმე, და პერისპომენსა, რომელ არს გარემომართხმელი“ [19, 6]. ყოველი მათგანი საჭიროა ხმის ინტონაციის დასაცავად.

იოანე პეტრიწის მიერ აღნიშნული სისტემა პროსოდის ნიშნებისა მთლიანად გამეორებულია სულხან-საბა ორბელიანის მიერ, ოღონდ საბა მათი განმარტების საკუთარ რედაქციას იძლევა [44].

საბას უშუალო გამგრძელებელია ანტონ კათალიკოსი [6, 72].

ანტონის მომდევნო გრამატიკებში პროსოდისა და სასვენი ნიშნების გაგებაში ანტონის საგრძნობი გავლენა შეიმჩნევა.

ჭერჭერობით საბოლოოდ გარკვეული არ არის პროსოდის ნიშანთა ხმარების სპეციფიკა ქართულში, ასევე გასარკვევია სასვენ ნიშანთა გამოყენების ბუნება. ეს მთელ რიგ სირთულეებს აწყდება, რადგანაც ქართულ ხელნაწერებში ერთგვარობა არ არის ამ ნიშანთა ხმარებაში. ასეთ ვითარებაში S 2562 ხელნაწერში დადასტურებული ზურათი საყურადღებოა ეკფონეტიკური ნიშნების შესწავლის თვალსაზრისით.

შევნიშნავთ, რომ S 2562 ხელნაწერში პროსოდისა და სასვენი ნიშნების გამოყენებას რაიმე კანონზომიერი ხასიათი არ აქვს.

ხელნაწერში გამოყენებული სასვენი ნიშნებია: ერთწერტილი, ორწერტილი, სამწერტილი, მძიმე და წერტილ-მძიმე.

ხელნაწერში გამოყენებულ სასვენ ნიშანთა მიმართება დღევანდელი ქართულის პუნქტუაციის ნიშნებთან შეიძლება ასეთი ცხრილის სახით წარმოვადგინოთ:

					-

პირველ ჰორიზონტალურ სვეტში მითითებულია დღევანდელი პუნქტუაციური ნიშნები, ხოლო ვერტიკალურ სვეტებში ნაჩვენებია მათი შესატყვისი ნიშნები S 2562 ხელნაწერის მიხედვით. ბოლო ვერტიკალურ სვეტში წერტილი, მძიმე და წერტილ-მძიმე ნახმარია ისეთ შემთხვევებში, სადაც დღეს არაავითარი ნიშანი არ იწერება.

როგორც ვხედავთ, ხელნაწერში სასვენი ნიშნების გამოყენების ერთი სტაბილური სურათი არაა. ერთი და იგივე სასვენი ნიშანი სხვადასხვა ფუნქციას ასრულებს ან ერთსა და იმავე ფუნქციას რამდენიმე ნიშანი ატარებს. მათ სხვადასხვა, ხშირად ურთიერთგამომრიცხავ პოზიციაში ვხვდებით.

პროსოდის ნიშანთაგან ხელნაწერში 3 ნიშანია გამოყენებული: ოქსია ბნც, მკვეთრი მახვილი ('); ვარია βραα, მძიმე მახვილი (') და შემაერთებული ნიშანი ბაბი:ααბბ. გამოთქმულია მოსაზრება, რომ ქართულ ხელნაწერებში მახვილისა და მძიმის, მოგვიანო ხანაში წერტილ-მძიმის საშუალებით გამოიყოფა კითხვითი სიტყვები ან ნაწილაკები. მახვილის საშუალებით ზოგჯერ ბრძანებითი კილოს გამოყოფაც ხერხდება [52, 204].

S 2562 ხელნაწერში მახვილი და მძიმე აქ. მითითებულ შემთხვევებშიც დასტურდება, მაგრამ მათი ხმარების არე გაცილებით უფრო ფართოა, ვიდრე კითხვითი ან ბრძანებითი სიტყვები და ნაწილაკები.

S 2562 ხელნაწერში სასვენი და პროსოდის ნიშნების ძალზე ხშირი და ამავე დროს უსისტემო ხმარება გვაქვს. არ დასტურდება რაიმე კანონზომიერება მათი ფუნქციონალური; ასევე პოზიციური თავისებურებების გამიჯნვისათვის.

S 2562 ხელნაწერის ერთ-ერთ თავისებურებას წარმოადგენს ჭ ასოს ხმარება. ჭ ბერძნულიდან შემოსულად ითვლება [56, 17]. სულხან-საბა ორბელიანის შენიშვნით, „ეს ჭ ძველ წიგნებში იჯდა და მწერლებს უგულუბელს ექმნათ და ახლა მე ჩაუვმატეო“ [44]. მიუხედავად ასეთი განცხადებისა, ჭ ასო ძველ ქართულ ხელნაწერებში არ ჩანს. მოგვიანებით ანტონ კათალიკოსმა შემოიღო ამ ასოს ის მოხაზულობა, რაც მას რუსულში ჰქონდა: Ф. ა. შანიძის დაკვირვებით, ჭ-ს აღრევა ძველ ხელნაწერებშიც დასტურდება [56, 19]. იგულისხმება, რომ ჭ უცხოენიდან შემოსული სიტყვების გარდა საკუთრივ ქართულ სიტყვებშიც გვხვდება დასახელებულია ჩვენი S 2562 ხელნაწერი.

მართლაც, ჭ ასო ამ ხელნაწერში გვხვდება როგორც უცხო სიტყვებში: ჭილოსოჭოსი, სოჭისტინი, პორჭიროს; ისე ქართულ სიტყვებში: ჭერი, მყოჭი, უჭროას, მოსწრაჭე, დაჭარული, განყოჭილება, ჭერჯი და ა. შ.

მაგრამ საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს, რომ ჭ ასოს პარალელურად, იმავე შემთხვევებში დასტურდება ფ ასოც. ჭ და ფ პარალელურად იხმარება, მაგრამ ერთი საინტერესო ფაქტი შეინიშნება:

ხელნაწერის ზოგიერთ გვერდზე ჭ და ფ თანაბრად გვხვდება. ზოგან ერთ-ერთი მათგანი, მაგალითად ჭ დომინირებს, მეორე ასო ფ თითქოს შემთხვევით გაეპარაო გადამწერს. შემდეგ ფურცლებზე სურათი იცვლება: უფრო ხშირად ფ ასოს დაწერილობა გვაქვს, ჭ კი კანტი-კუნტად გვხვდება. სხვა ფურცლებზე ისევ საპირისპირო სურათი დარჩნდება.

ასე მაგ. 188 v-197 v-ზე ფ ასო დასტურდება, ჭ სულ ორჯერ გვაქვს. 198 r-ზე 4 ჭ გვაქვს და ერთხელ ფ („განყოფილებაა“). 198 v-დან 209 v-მდე ფ ასოა, 209 v-211 v-ზე—ჭ. 211 v-ზე ორივე გვაქვს: ფ და ჭ-ც. შემდეგ უფრო ხშირად ჭ ასო დასტურდება, ფ ასო კანტიკუნტად გვხვდება.

როგორც ჩანს, გადამწერს ფ და ჭ ასოები გარჩეული არა აქვს. იგი ბერძნულიდან შემოსულ ასოს მიმართავს, მაგრამ ვერც საკუთრივ ქართულ ფ ასოს იგიწყებს. გადამწერის პროცესში ფსიქოლოგიური ასპექტიც იჩენს თავს: იგი მექანიკურად ერთ ასოს წერს, შემდეგ ეს მექანიკური პროცესი წყდება და იგი მეორე ასოს ჩართავს. ერთხანს ამ მოხაზულობის ასოს იცავს, შემდეგ ისევ აიჩევა მათი ხმარება. აშკარა, რომ ჭ ასო ახლად გამოყენებული ჩანს, რადგან მისი ხმარების ერთი სისტემა დაცული არაა.

ყოველ შემთხვევაში S 2562 ხელნაწერი ერთი ყველაზე ადრინდელი ხელნაწერია, რომელშიც დასტურდება ჭ ასო.

S 2562 ხელნაწერის ფურცლების, განსაკუთრებით ბოლო ფურცლების, ზედა სტრიქონები განუახლებიათ გვიან პერიოდში. როგორც სხვა ნუსხებთან შედარებით ირკვევა, ტექსტის გაცხოველება XVIII ს-ში მოუხდენიათ.

დაბოლოს, S 2562 ხელნაწერს, რომელიც XIII ს-ით თარიღდება, ახასიათებს ასოთა თავისებური პალეოგრაფიული მოხაზულობა, რითაც იგი გამოირჩევა სხვა ადრეული თუ გვიანდელი პერიოდის ქართული ხელნაწერებისაგან. ამ მხრივ იგი თითქმის უნიკალურია.

II. B ლიტერით აღნიშნულია A 406 ხელნაწერი, XVIII ს. [124]. ხელნაწერი წარმოადგენს კრებულს. მისი შედგენილობა ასეთია:

1. იოანე დამასკელი, „დიალექტიკა“, ეფრემ მცირის თარგმანი, 1r—49v. ამ თხზულებას ახლავს ანდერძი, საიდანაც ჩანს, რომ მისი გადაწერა იოანე (როგორც თ. ჟორდანიას აზუსტებს, ეს არის იოანე გარსევანიშვილი). გადაწერილია იგი 1751 წ. 49v-ზე ახლავს ანდერძი:

„ზე აღიდნეს უფალმან მეფე ერეკლე, რომლისა ბრძანებითა აღესწერე წიგნი ესე ქალაქა ტფილისს ჯვარის საყდრის დეკანოზმან ცოდვილმან იოანემ, ქრისტეს აქათ ჩინა 1751 წ.“.

2. უფროსად ბრძნისა ამონიოს ერმისისა „მოსავსენებელი „ხუთთა კმათადმი“ პოზიტივი ფილოსოფოსისათა“ 54r—196v.

2. ამონიუ ერმისისა „მოსავსენებელი „ათთა კატილორიათადმი“ არისტოტელისათა“ 196v—309v.

ამონიოსის თხზულებებს 53r-ზე აქვს ანდერძი, საიდანაც ირკვევა, რომ ისინი გადაუწერია ალექსი (მესხიშვილს) 1751 წ:

„ზე აღიდნეს და მრავალყამიერ ყოს ღმერთმან მეფე კახეთისა ირაკლი და მიანიჭენ ბედნიერი სუფევად, ნუცა მოაკლდების მეფობასა მათსა, რომელმან შათის ბრძანებით აღწერეთ უფროსად ბრძნისა ამონიოს ერმისისა მოსავსენებელი „ხუთთა კმათადმი“ პოზიტივი ფილოსოფოსისათა ჩუენ მდაბალთა და უნდოთა ტფილურთა მოქალაქე-ქმნილმან კელონის მხატვრის გრიგორ მღვდლის ძემან ალექსიმ. აწე აღმოკითხველთა წინაშე ვმოქენობ, ქსენებასა ლოცვათასა მომძღუანებდეთ. აღიწერა ენკენისთვის გ, ქრისტეს განვორციელებითგან ჩლმია, ქქს. ოლთ“.

როგორც ჩანს, ხელნაწერი ორი სხვადასხვა პირის მიერ არის გადაწერილი ერთსა და იმავე წელს. მაგრამ, ხელის მიხედვით, მათ შორის საოცარი მსგავსებაა. ასოთა პალეოგრაფიული მოხაზულობა ზუსტად ერთია. განსხვავება არის მხოლოდ იმაში, რომ იოანეს მიერ გადაწერილ პირველ ტექსტში ასოები უფრო მიჯრით არის დაწერილი, სიტყვათა და ასოთა შორის ინტერვალი უფრო მცირეა, ვიდრე ალექსის მიერ გადაწერილ ტექსტში. გადაწერნი ერთ კალიგრაფიულ სკოლას განეკუთვნებიან.

B ნუსხა გადაწერილია A ნუსხიდან. იგი ზუსტი ასლია დედნისა. აი, ის ნიშნები, რაც ავლენს B-ს A-ზე დამოკიდებულებას:

1. B იმეორებს A ნუსხის აზზაცობრივ დაყოფას.

2. B-ს აქვს ის მინაწერები (გარდა მხედრულისა), რაც არის A-ში.

3. B ზუსტად იმეორებს A ნუსხის პროსოდის ნიშნებს.

4. B ნუსხას დაუწერელი ფურცლები აქვს იქ, სადაც A-ს აკლია ფურცლები (197v-198 r).

5. B ნუსხა იმეორებს A-ში არსებულ ლაქსუსებს: „ბელ-იპოფვოდელ“ 203 v. იგივეა A-ში, შდრ. A 237 v.

6. B ნუსხაში ზოგიერთ სიტყვაში გამოტოვებულია ასოთა ადგილი. ეს ის ადგილებია, რომლებიც A ნუსხაში ან გადასულია და არ იკითხება, ან ბუნდოვანია. (267 v, შდრ. A 308 v; 273 v, შდრ. A 934 r; 274 r, შდრ. A 316 v).

7. B ნუსხაში ზოგან დასტურდება ის წაკითხვები, რაც A-ში გვიანი ხელით არის განახლებული, ზოგან კი არა. მათი შედარებით შეიძლება აღვადგინოთ ზუსტი სურათი იმისა, A ნუსხის რომელი ადგილი იყო განახლებული B-ს გადაწერისას და რომელი განუახლებიათ B-ს გადაწერის შემდეგ. (287 r, შდრ. A 330 v; 288 r, შდრ. A 332 r; 308 r, შდრ. A 353 v).

8. B ნუსხის გადამწერი გრაფიკული აღრევის ნიადაგზე სხვა რამეს წერს, ვიდრე A-შია. A: შემწყარი (353 v), B-ს გადამწერი -ყ-ს უღ კითხულობს, ამიტომ B-შია: „შემწყარი“ (308 r). A-შია: „ეპიფანია ზა“ (308 v), B-შია: „ეპიფანია და...“ (267 v). ზა ქარამიანი თანდებული წაკითხულია, როგორც და კავშირი.

A 406 ნუსხისათვის დამახასიათებელია XVIII ს. ოროთგრაფია. ვ ტ-ს ნაცვლად, ა-ს ხმაზეა აღრეულია. გამოყენებულია ჟ ასო.

III. C ლ ი ტ ე რ ი თ ა ღ ნ ი შ ნ უ ლ ა A 250 ხ ე ღ ნ ა წ ი რ ი. აღწერილობის მიხედვით, ხელნაწერი დაწერილია XVII—XVIII სს, [49]. ხელნაწერი დაწერილია ნუსხურად. იგი წარმოადგენს კრებულს, შედგება იმავე თხზულებებისაგან, რომლებიც დასტურდება A და B ნუსხებში:

1. იოანე დამასკელი, „დიალექტიკა“, არსენ იყალთოელის თარგმანი, 6r—51r.

2. ათთა ნათესაეთა ნათესაეუანათუს განჩინება 51r-v.

3. უფროსად ბრძნისა ამმონიოს ერმისისაჲ „მოსაკსენებელი „ხუთთა კმათადმი“ პორფირი ფილოსოფოსისათა“ 51v—142r.

4. ამმონიო ერმისისა „მოსაკსენებელი „ათთა კატელორიათადმი“ არისტოტელისთა“ 142r—225r.

ბოლო თხზულება ნაკლულია A და B ნუსხების შსგავსად. ხელნაწერს ახლავს სხვადასხვა ხელით შესრულებული მინაწერები, განმარტებულია სხვადასხვა ტერმინი თუ სიტყვა, რომელთაგან ზოგიერთს კრებულის ხასიათისა და მიზანდასახულობის გასარკვევად გარკვეული მნიშვნელობა აქვს.

2r-ზე XVIII ს. მხედრულით წერია აღქმა, რომელშიც შესანიშნავად არის შეფასებული ასეთი ფილოსოფიური ხასიათის წიგნის მნიშვნელობა. ავტორის სიტყვებიდან ჩანს, რომ ეს წიგნი მისი დროისათვის ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობას წარმოადგენდა და ამდენად აუცილებელი იყო მისი გადაწერა:

„მოქანაჲ, წიგნი ასეთი ჩვენს ქვეყანაში არ იყო,

ამის უცოდინელად ყოველი წიგნი მკედარ იყო.

ბრძასაჲთ ვიფიცებოდით, გონება ჩამოშქვარიყო,

და რითჲს დაადგეს, ეს მიკვირს, ერთ საცილინათ მჰარ იყო.

ამისი ცოდნა უენოს ენასა აადგმეინებს,

გონებას მოქნავს, სიბრძნესა დასთესს, ფესუს გაადგმეინებს,

ფილოსოფოსობს, მეტყუელობს, ზეცას ტახტს დაადგმეინებს,

და ფრთასა შეასხამს, აღაფრენს, სულს ნათლად ჩაადგმეინებს.“

3r-ზე მხედრულით იოანე მახარებლის გენეალოგიაა. 4r-ზე სხვადასხვა ხასიათის მინაწერებია. 5r-ზე ნუსხურით არის „ლრამმატიკოსის“ განმარტება:

„ბერძულ ღრამმა წერილად გამოითარგმანების, ხოლო ტიკოსი დამადნობელად... სიჭუა ღრამბატკოსი, უწყოდო, ვითარმედ დამადნობელსა იტყუ წერლისასა, ესე იგი არს, რომელი დაქსნის სიმყურტესა სიტყუთ სიღრმით შეყინებულთასა“.

5r-ზე XVIII ს. ნუსხურით შინაწერია, რომელშიც მოცემულია ფილოსოფიისა და სხვა მეცნიერებათა ისეთი კლასიფიკაცია, რომელიც აშკარად განსხვავდება თვით ამონიოს ერმისის ტექსტში დადასტურებული კლასიფიკაციისაგან. ამ შინაწერის ავტორი, როგორც ჩანს, არ სარგებლობს ამონიოსისეული კლასიფიკაციით. იგი რაღაც სხვა კლასიფიკაციას იმეორებს. კლასიფიკაცია ასეთია:

ა) ფილოსოფოსობა, ბ) ღრამბატკოსობა, გ) რიტორობა, დ) მკურნალობა, ე) მუსიკობა, ვ) ქუეყანისმზომელობა, ზ) ვარსკულავთმრიცხველობა, ც) რიცხუთმოქმედება, ანგარიში, თ) ზუნებთმეტყუელება, კატილორია, ი) ნივთთმეტყუელება, ია) ველოვნებათა საქმე, იბ) არს რიგი და საქმე. ამ ჩამოთვლის შემდეგ არის შენიშვნა, რომელიც შეიძლება დართული იყოს გადამწერის ან რედაქტორ-დამმუშავებლის მიერ: „ეს იციან საბერძნეთს მკოდინარეთ, კიბე იბ“.

C ნუსხაში შინაწერები დასტურდება ბოლო ფურცლებზე. 225v—229r-ზე არის XVIII ს. მხედრულით შესრულებული შინაწერები, რომლებშიც სხვადასხვა სიტყვების განმარტებაა მოცემული. ესენი რომელიღაც მკითხველის ნაეარჯიშებს უფრო ჰგავს. 226r-ზე არის გეომეტრიულ ნიშანთა ის განმარტება, რაც დადასტურებულია „დიალექტიკაში“. 228v-ზე არის ლექსად შესრულებული შინაწერი, მხედრულით ნაწერი, რომელშიც ვალექსილია ძირითად ფილოსოფიურ-თეოლოგიურ ცნებათა განმარტებები.

A 250 ხელნაწერი თავისი შინაწერების გამო ძალზე საყურადღებოა. ელ. მეტრეველის აზრით, ის ვახტანგ VI-ის ოჯახის საკუთრება ყოფილა. 1715 წ., ვახტანგის ირანში ყოფნის დროს, ეს ხელნაწერი რაჭაში ყოფილა. ამაზე მეტყველებს ანდერძი:

„ქქს უბ (1714), თვისა ოკონბერსა ია, დღესა სამშაბათსა, დედოფალი რუსულად და ბატონისშვილი ბაქარ ქართლიდამ რაჭას წამობრძანდნენ. მე ცოდვილი გიორგი იქ ვახლი“ 230r. როგორც ელ. მეტრეველმა გაარკვია, ეს ხელნაწერი დამუშავებულია სულხან-საბა ორბელიანისა და ვახტანგ VI სამეცნიერო წრეში. შესაძლოა შინაწერები ეკუთვნოდეს, თვით საბას ან ვახტანგ VI-ს. A 250 ხელნაწერი გამოუყენებია სულხან-საბა ორბელიანს თავისი ლექსიკონის შედგენისას [32].

A 250 ანუ C ნუსხა, ისევე როგორც B, გადაწერილი ჩანს A ნუსხიდან. ეს ჩანს შემდეგიდან:

1. C ნუსხა ზუსტად იმეორებს A ნუსხის პაგინაციას.
2. C ნუსხაში დასტურდება A ნუსხის ნუსხური შინაწერები.
3. C ნუსხაში გამოტოვებულია ნაწილი იმ სიტყვებისა, რომლებიც A-ში არ იკითხება. (მაგ. C 207v, შდრ. A 330v), ხოლო ნაწილი A-ს ნაკლები სიტყვებისა C-ში იკითხება იმის გამო, რომ C ნუსხა გადაწერილი უნდა იყოს A ნუსხის გასწორება-განახლების შემდეგ (გაეხსენოთ, რომ A ნუსხის ზოგი ადგილი გვიან განუახლებიათ).
4. ტექსტი C-ში წყდება იმ ადგილზე, სადაც წყდება A-ში.

5. C ნუსხას ფურცლები აკლია. ამაზე მიუთითებს ტექსტის ხელით გაკეთებული მინაწერები აშეიბზე: „დედანს ეწერა: აქა ფურცელი „აკლიაო“ 51r; „აქ ერთი ფურცელი აკლია დედანს“ 147r. აკლია სწორედ ის ფურცლები, რაც აკლია A ნუსხას.

C ნუსხას გადამწერს ზოგან მექანიკური შეცდომები აქვს დაშვებული, რაც გადამწერის პროცესშია დაშვებული. შეცდომები მეტია ხელნაწერის ბოლო ფურცლებზე.

IV. D ლიტერით აღნიშნულია S 145 ხელნაწერი [50], 1799 წ. აღწერილობაში შეცდომით არის მითითებული, რომ ხელნაწერი შეიცავს მხოლოდ ერთ თხზულებას, იოანე დამასკელის „დიალექტიკას“. სინამდვილეში ეს ხელნაწერი წარმოადგენს კრებულს, რომლის შედგენილობა ასეთია:

1. იოანე დამასკელი, „დიალექტიკა“, არსენ იუალითოელის თარგმანი, 3r—51r.

2. ათა ნათესავთა ნათესავთანათუს განჩინება 51r—51v.

3. ამონიოს ერმისისა „მოსაკსენებელი „ხუთთა ემათადმი“ პორფირი ფილოსოფისათა“ 51v—146r.

4. ამონიურ ერმისისა „მოსაკსენებელი „ათა კატილორიათადმი“ არისტოტელისათა“ 146r—227v.

ხელნაწერი არის მესხიშვილთა ბიბლიოთეკიდან. ამას გვაუწყებს 3r-ზე მინაწერი: „წიგნი ესე ეკუთვნის იერონიმე ალექსიევს“.

აღწერილობის მიხედვით, ხელნაწერის გადამწერია დავით რექტორი [50]. მაგრამ დავით რექტორი არ ჩანს მთელი ხელნაწერის გადამწერი. დავითის ხელით გადაწერილია 5r—9r ფურცლები, დანარჩენი ხელნაწერი გადაწერილი უნდა იყოს რომელიღაც მესხიშვილის მიერ. დავით რექტორი არის ხელნაწერის რედაქტორ-შემსწორებელი, რასაც გვაუწყებს 227v-ზე არსებული ანდერძი-მინაწერი: „რაოდენ შეიძლებაოდა, გავმართე. რექტორი დავით, ოკდომბერს კთ, წელსა ჩლეთ, ქკ ს უპზ“.

ამ ანდერძიდან ვიგებთ, რომ XVIII ს. ცნობილ საზოგადო მოღვაწეს, დავით რექტორს, გარკვეული რედაქცია ჩუბტარებია ტექსტისა. მართლაც, ხელნაწერის ტექსტს ემჩნევა შესწორებანი, რომელნიც უწარმოებია მას.

ხელნაწერის ამიებზე არის დავით რექტორის შენიშვნები, რომლებშიც ტექსტის გასწორების ფაქტია აღნიშნული, ზოგიერთში კი ესა თუ ის მწელად გასაგებობან ბერძნული წარმომავლობის სიტყვაცა განმარტებული. ასეთი შენიშვნები არის: 55 v, 62 r, 108 v, 110 r, 120 r, 126 r, 134 v, 159 v, 182 r, 194 v, 195 v, 196 r, 197 r, 208 v, 212 r. ყველა ამ მინაწერს აქვს ხელრთვა: რექტორი დავით.

მართალია, D ნუსხა XVIII ს. ხელნაწერია, მაგრამ იმით არის საყურადღებო, რომ მასში დაცულია ამონიოსის მეორე ნაწარმოების „არისტოტელეს „კატეგორიების“ კომენტარების“ ბოლო ნაწილი, რომელიც სხვა ნუსხებში (ABC) ნაკლებია-ტექსტის ეს ბოლო ნაწილი დასტურდება 222 v—227 v-ზე. თუმცა ტექსტი აქაც ზოგ ადგილას ნაკლებია, რაზეც მეტყველებს დაუწერლად დატოვებული თავისუფალი სტრიქონები, იხ. 225 r—v, 226r—v, 227r—v.

D ნუსხა იმითაც არის საყურადღებო, რომ აქ დასტურდება საკმაოდ მოზრდილი ტექსტი, რომელიც შეგნითაც აკლია ABC ნუსხებს. კერძოდ ის ტექსტი, რომელიც A ნუსხას აკლია 306 v-ს შემდეგ.

პორფირის „შესავლის“ ტექსტი, რაც ABC ნუსხებში გამოყოფილია ცალკე, D-ში შიგ ტექსტშია ჩართული (116 რ).

საერთოდ, D ნუსხა საკმაოდ გაუმართავად არის დაწერილი. სიტყვები დამახინჯებულია, არეულია სახელთა და ზმნათა ბრუნვისა და უღლების ფორმები, სწორია მექანიკური გამოტოვების შემთხვევები, როცა ერთსა და იმავე სიტყვებს შორის გამოტოვებულია ფრაზა. ასეთი აზრობრივი თუ ენობრივი ხასიათის შეცდომები, რომლებიც გადამწერის დაბალ წიგნიერებაზე მეტყველებს, ჩვენ მიერ ტექსტის დადგენისას არ იქნა გათვალისწინებული. გათვალისწინებულია მხოლოდ ისეთი წაკითხვები, რომლებიც ნუსხების გამართვაში, ზოგი ნაკლებად ადგილის შევსებაში ან ძნელად წასაკითხი სიტყვის აღგენაში დაგვეხმარებოდა.

D ნუსხის ბოლო ფურცლებზე ტექსტი ზოგან გაცხოველებულია დავით რექტორის მიერ. ხელის მიხედვით ადვილად ხერხდება დავითის რედაქტირებული ტექსტის, ე. ი. შექმნილი ადგილების, გამორჩევა. დავითის რედაქტირებული ტექსტი დასტურდება შემდეგ გვერდებზე: 210 რ—213 რ, 214 ვ—217 ვ, 220 ვ. დავით რექტორის მიერ შევსებულია ის სტრიქონები, რომლებიც A ნუსხაში გადასულია ან ძნელად იკითხება.

D ნუსხაც მომდინარეობს A-დან. ამას შემდეგი ტექსტობრივი მონაცემები დასტურებენ:

1. D-ში ტექსტის ზუსტად ისეთი აბზაცობრივი დაყოფა გვაქვს, როგორც A-ში. 2. სინგურით დაწყებული სტრიქონები D-შიც სინგურით იწყება. ხოლო თუ განსამარტავი ფრაზა A-ში სინგურით არ იწყება, მაგრამ აშიაზე მითითებულია ტექნიკური ნიშნებით, D-შიც ზუსტად იგივე მეორდება.

3. A ნუსხაში იშვიათად ხმარებულ სიტყვებს აშიაზე ახლავს ტექნიკური ნიშნები 0. ეგევე ნიშნები არის D-შიც ზუსტად იმავე სიტყვებთან.

4. D ნუსხა იმეორებს ყველა იმ მინაწერს (გარდა გვიანი დროის მხედრული-სა), ასევე სქემებს და ცხრილებს, რომლებიც დასტურდება A-ში.

5. D ნუსხაშიც მხოლოდ ნაწილობრივ დასტურდება (159 რ) ერთი მინაწერი, რომლის ბოლო ფრაზა A-ში გადასულია და XVIII ს. ხელით გაუცხოველებიათ (251 ვ). D-ს გადამწერს ვერ ამოუკითხავს ეს ფრაზა და ამიტომაც გამოუტოვებია.

6. D ნუსხაში ზოგი ადგილი დაუწერლად არის დატოვებული, სტრიქონი თავისუფალია. ეს სწორედ ის ადგილებია, რომლებიც A ნუსხაში მელნის ვადასვლის გამო ან სრულიად არ იკითხება, ან ბუნდოვნად იკითხება. ასეთი ადგილები A ნუსხის ბოლო ფურცლებზე დასტურდება, სადაც ტექსტი სწორად არის გაცხოველებული სხვა, მუქი ფერის მელნით. როგორც ჩანს, D ნუსხის გადამწერი სარგებლობდა A ნუსხით მანამდე, სანამ იმ უკანასკნელს გვიან პერიოდში განაახლებდნენ. ტექსტის დასასრულის არსებობაც D ნუსხაში გვაფიქრებინებს, რომ A ნუსხას უნდა ჰქონოდა ეს დასასრული, მაგრამ უფრო მოგვიანებით, ბოლო ფურცლების დაკარგვის გამო, ტექსტის ბოლოც დაიკარგა.

ნუსხათა ურთერთმიმართების თვალსაზრისით გამოვლინდა, რომ უძველესი არქეტიპიდან, S—2562, A ნუსხიდან მომდინარეობს ყველა დანარჩენი ნუსხა. A ნუსხა თავისთავად გადაწერილია რომელიღაც ადრინდელი ნუსხიდან.

A-დან XVIII-ს. გადაუწერიათ BCD ნუსხები. ოღონდ მათ შორის ის ქრონოლოგიური განსხვავებაა, რომ BC ნუსხები გადაწერილი ჩანს A ნუსხის განახლების შემდეგ, ხოლო D ნუსხა გადაწერილია მანამ, სანამ A ნუსხას განაახლებდნენ, და სანამ

A-ს ბოლო ფურცლები დაიკარგებოდა. B და C ნუსხების გადამწერთ უკვე ნაკლები დედანი ეკავათ ხელთ. მასასადაამე, D ნუსხა ქრონოლოგიურად წინ უსწრებს B და C ნუსხებს.

აქედან გამომდინარე, შეგვიძლია ვანვაცხადოთ, რომ A ნუსხა განუახლებიათ XVIII ს-ში, ასევე დავაზუსტოთ C ნუსხის თარიღი. C ნუსხა XVIII ს-ის ხელნაწერია და არა XVII—XVIII სს-ისა, როგორც აღნიშნულია აღწერილობაში.

ამონიოსის თხზულებები გარდა იმ ხელნაწერებისა, რომელიც გამოყენებულია ტექსტის დასადგენად, გვხვდება სხვა ხელნაწერებშიც. ესენია: S 266, 399, 1132; Q 256; ქუთაისის ხელნაწერები № 118, 461.

S 266 ხელნაწერი, მხედრული, 1792 წ., გადამწერი ზაქარია. ხელნაწერი წარმოადგენს კრებულს. მასში ორი ნაწარმოებია:

1. უფროსად ბრძნისა ამონიოს ერმისისაჲ „მოსაქსენებელი „ხუთთა კმათადმი“ პორფირი ფილოსოფოსისათა“ 1—153.

2. დავით სიბრძნისმოყუარისა, „აღვსნა პორფირის „შეყვანილებისადმი“ რვათა თავთა შერთვთა“ 155—274.

ხელნაწერის ბოლოში არის გადამწერის ანდერძი: „დიდება ღმერთსა, ყრამებულისა დედასა, ქალწულისა უფალასა, იყავნ სადიდებელად, წელთა 1792, ზაქარია“ (გვ. 274).

ამონიოსის ნაწარმოების ბოლოს ნუსხურით მინაწერია:

„დასასრული ამონიოსის განმარტებისა, დიდება ღმერთსა მამასა, ძესა ღმერთსა და სულსა ღმერთსა“ (გვ. 153).

ამონიოსის ტექსტში დასტურდება ის სქოლიოები, რაც არის ABCD ნუსხებში.

პორფირის შრომის შესავალი, რომელიც ჩართულია ტექსტში, დაწერილია განსხვავებული, წვრილი ასოებით (გვ. 41). გვ. 7-ის ქვედა აწიანზე გადამწერის, ზაქარიას, მინაწერია: „მართლმადიდებელთა შორის უჯერო არს დარწმუნება“. მინაწერი ეხება ამონიოსის ტექსტის იმ ადგილს, სადაც სული-სა და სხეულის განშორებაზეა საუბარი სიკვდილის შემთხვევაში.

S 899, კ რ ე ბ უ ლ ი, XVII ს. ნუსხური. ხელნაწერი შეიცავს ამონიოსის ნაწარმოებებს.

1. უფროსად ბრძნისა ამონიოს ერმისისაჲ „მოსაქსენებელი „ხუთთა კმათადმი“ პორფირი ფილოსოფოსისათა“ 2r—38r.

2. ამონიუ ერმისისა „მოსაქსენებელი „ათთა კატილორიათადმი“ არის-ტოტელისთა“, გვ. 38v—68r.

პირველ ფურცელზე (1r—v), ასევე ბოლო ფურცელზე (68v) არის სხვადასხვა ხასიათის მინაწერები: ფრაზები ამონიოსის ნაწარმოებებიდან, ლექსთა ფრაგმენტები და სხვ. მათ შორის საყურადღებოა ერთი მინაწერი 68v-ზე: „პორფირი პლატონ ლიკიაპოლელის მოწაფე ოროგინეს თანმეშკოლე იყო. ლიკიაპოლი იზმირის ქალაქი არის, რომელსა ჩვენ ზმირინს უწოდთ“.

S 1132, კ რ ე ბ უ ლ ი, XIX ს. მხედრული. შედგენილობა ასეთია:

1. იოანე დამასკელის „დიალექტიკა“, არსენ იყალთოელის თარგმანი (1—83). დართული აქვს ქვეყნისსამშომლო ნიშნები, გვ. 82.

2. ათთა ნათესავთა ნათესავთათაჲს განჩინება, გვ. 82—83.

3. უფროსად ბრძნისა ამონიოს ერმისისა „მოსახსენებელი „ხუთთა კმათადმი“ პორფირი ფილოსოფოსისათა“, გვ. 83—245.

4. ამმონიუ ერმისისა „მოსახსენებელი „ათთა კატილორიათადმი“ არის-ტოტელისთა“, გვ. 245—383.

ეს ხელნაწერი გადაწერილია დიმიტრი ალექსიშვილის მიერ, რაც ჩანს ხელნაწერის ბოლოს ანდერძიდან: „ანჩისხატის დეკანოზის დიმიტრის ალექსიევისა: დიმიტრი“ (გვ. 385).

დიმიტრი ალექსიშვილს ეს ხელნაწერი გადაუწერია D ნუსხიდან (S 145), რომელიც მესხიშვილთა სკოლაშია გადაწერილი და რომლის რედაქტირება დავით რექტორს მოუხდენია. ეს ჩანს შემდეგიდან:

ა) S 1132-ში არის D ნუსხის დავით რექტორისეული მინაწერები (გვ. 104, 181, 211, 250, 253, 254, 332, 351).

ბ) არის ისეთი გეომეტრიული ფიგურები, როგორც D-ში (გვ. 178).

გ) ტექსტის ბოლო ცხრილიც ისეთივეა, როგორც D-ში (გვ. 243).

დ) S 1132-ში დასტურდება ტექსტის ის დასასრული (გვ. 375—385), რაც არის D-ში. S 1132-ის დედანს რომ D ნუსხა წარმოადგენს, ირკვევა იმითაც, რომ D-ს ბოლო ფურცლებზე დაუწერელი სტრიქონები S 1132-შიც დაუწერელია. ასევე დაუწერელია ის სტრიქონები, რომლებიც დავით რექტორის ხელით არის ჩამატებული D-ში. გამოდის, S 1132 ხელნაწერი გადაწერილია D ხელნაწერიდან მანამ, სანამ ბოლო ფურცლებზე ნაკლულ ადგილებს შეავსებდა დავით რექტორი.

ე) პორფირის შრომის შესავალი ჩართულია ტექსტში, როგორც D ნუსხაში (გვ. 125).

A 1151, კ რ ე ბ უ ლ ი, XVIII ს. ნუსხური, ხელნაწერი შეიცავს შემდეგ ნაწარმოებებს:

1. იოანე დამასკელი, „დიალექტიკა“, არსენ იყალთოელის თარგმანი, 1r—61v.

2. ათთა ნათესაეთა ნათესავონათოუსი განჩინებაი 61v—62r.

3. უფროსად ბრძნისა ამმონიოს ერმისისა „მოსაცხენებელი „ხუთთა კმათადმი“ პორფირი ფილოსოფოსისათა“ 63r—196r.

პორფირის შრომის შესავალი პეტიტითაა ნაწერი ცალკე სვეტად 101v—102r.

3. ამმონიუ ერმისისა „მოსაცხენებელი „ათთა კატილორიათადმი“ არის-ტოტელისთა“ 196r—293r.

ამ ხელნაწერის ორივე ტექსტი მისდევს A ნუსხას. ორივე ნაკლულია A-ს მსგავსად.

Q 256, კ რ ე ბ უ ლ ი, 1805, მხედრული. შედგენილობა ასეთია:

1. ათთა ნათესაეთა ნათესავონათოუსი განჩინება 2r—v.

2. უფროსად ბრძნისა ამმონიოს ერმისისა „მოსახსენებელი „ხუთთა ხმათადმი“ პორფირი ფილოსოფოსისათა“ 2v—71v.

3. ამმონიუს ერმისისა „მოსახსენებელი „ათთა კატილორიათადმი“ არის-ტოტელისთა“ 71v—127v.

ეს ხელნაწერიც გადაწერილი ჩანს S145 ხელნაწერიდან. აქაც არის ტექსტის ბოლო ნაწილი (123v—127v). დასტურდება ყველა ის ტექსტობრივი მონაცემი, რომლებიც არის S 1132-ში და რომელითა საფუძველზე შესაძლებელია ამ ხელნაწერთა D ნუსხასთან დაკავშირება.

ამ ხელნაწერში ჩაკინებულია სხვა რომელიღაც ხელნაწერის ორი ფურცელი (გვ. I, II), რომლებზეც არის ძალზე საყურადღებო ცნობები პორფირი

ფილოსოფოსის ვინაობის, სადაურობის, მისი ნაწარმოების „შეყვანილების“ რაობის შესახებ:

„პორფირის შეყვანილობა. უნდა ვიცოდეთ, რომ ყოველს წიგნს აქვს თავისი სკოპოსი, რომელ არს პირი საქმისა. აწ უკუე სკოპოსი პორფირისა არის რვა. ესე იგი: ჰაზრი, სახმარი, საკუთარი, მიზეზი ზედწარწერილისა, თავთა-შორისი განწვალება, წესი, თუ რომლისა კერძოსა მიმართ აღიყვანების აღწერა იგი და სქესნი მოძღვრებათანი.

აწ უკუე ჰაზრი პორფირისა არის ხუთნი კმანი საკმარი არისტოტელის „კატელორიათა“ შინა და ყოველთა საფილოსოფოსოთ შორის საკუთარი პორფირისა, ამისთვის განგვითვისებს პორფირისაო, რომ ძველთ ფილოსოფოსთა შორის წესი იყო, რომ სახელგანთქმული ფილოსოფოსი რომ წიგნს აღსწერდა, სახელოვანთა ფილოსოფოსთა მიაჩემებდა: პლატონს გინა არისტოტელესა ანუ სხვათა და ამისთვის განათვისებს პორფირისაო, რომ ვიცოდეთ, მხოლოდ პორფირის მიერ თქმულ არს და არა სხვათა მიერ.

მიზეზი ზედწარწერილისა არის ხრიზაორიას მიმართი აღწერა, ვინადგან მას მიუწერა. თავთა შორისი განწვალება არს, რომ თავთაონად მოძღვრებს. წესი ხუთთა კმანთა წესით დასხმა: პირველად ნათესავისა, მეორედ განყოფილებობა და ეს სახედვე სხვათა შემდგომთათვის და ესე არს წესი, თუ რომლისა კერძოსა მიმართ აღიყვანების; ხედვითისა მიმართ და არა საქმითისა. ხედვითიც სამად განიყოფების: ზუნებათმეტყველებითად...

სქესნი მოძღვრებათანი რომ ოთხნიც სდევენ.

პორფირის შეყვანილობა რომ თქვა, აქ 6 რამ უნდა ვიძიოთ: 1. ადგილით სადაური იყო, 2. მეორედ, გვართ ვინ იყო, 3. ვისი მოწაფე იყო, 4. ვისი თანამოსწავლე იყო, 5. ვის ეამს იყო, 6. პირველ რა იყო, შემდგომად რა იქმნა.

ადგილით იყო ფინიკიელი, გვარი ასორი, მოწაფე [პლოტინ]* ლიკია-პოლონსა, ათინელი პლატონის შემდგომისა და ქრისტეანობის დროისა, და ესე იყო მოძღვარი პორფირისა, თანამოსწავლე იყო დიდის ოროგინესი. პირველ წარმართმან ქრისტეანე ჰყო თავი თვისი და გაწარმართდავე შემდგომად და მრავალნი საწინააღმდეგონი წიგნი აღწერნა ქრისტეანთა მიმართ.

რომ თქვა, პორფირიო, პორფირი არს ზედწოდებითი სახელი, ხოლო ქვედებითი მალქოზ. და ეს უნდა ვცნათ, რომ რასათვის ეწოდა პორფირი: ამის გამო, ვითარმედ ეამსა ქირიმ მეფისათა გამოჩნდა სამოსელი ესე პორფირი, რომელ ითარგმანების ქართულად იისფერი, რომელი ესე არს მეფეთა შემოსად. და ესრეთ გამოჩნდა, ვითარმედ სამწყსო ძოვდა მახლობელად ზღვისა და მოვიდა ძალი პირსა ზღვისასა და იხილა, ლოფოთქინი ძვრებოდა და შეიპყრა და შექამა და აღიესო პირი მისი სისხლითა მისითა. ვითარცა იხილა ძალი იგი მწყემსმან მან, მიიღო მატყლი და მოჰკოცა პირი ძალისა მას და შექმნა გვირგვინი მატყლისა მის და დაიდგა თავსა თვისსა. და ოდეს ვალნ მზესა, რომელთა იხილიან, ჰგონებედ, ვითარმედ მზე არს თავსა ზედა მისსა და ცეცხლებრ ბრწყინავს წვერი მზისა თავსა მისისაგან. და მიიწია საქმე ესე ქირიმისსა და მიავლინა და მოიყვანა მწყემსი იგი და ვითარცა იხილა გვირგვინი იგი, დაუკვირდა ფრიად და მოიყვანნა ყოველნი მღებეარნი და დააკვირნა შეენიერებასა ზედა მისსა. და მერმე გამოვიდნენ, რამთა მოიძიონ

* ხელნაწერი: პლატონ.

ლოფოთქინი და ვითარცა პოვეს, განიხარეს ფრიად და შემზადეს მიერ დღიდ-
გან სამეფო ფერი და მეფენი იმოსებოდეს და სხვანი ვერ ოდეს მიემთხვეო-
დეს იმისგან შეღებულს, თუ არ ჯელმწიფის ბრძანებით.

მაგრამ რადგან პორფირი შკოლის უფროსი იყო, თავისუფლებით ცხოვ-
რობდა და სულ იმით იმოსებოდა, რომ ყოველს ტანისამოსს იმით შეღებოს
ჩაიკეცებდა. და ამა მიზეზისათვის ეწოდა პორფირი, რომ ფილოსოფოსთა მიერ
სახელი სამად განიწვალეების: არსებითად, საქმიოდა და კმითად, და ამას საქ-
მისა მიერ თვისისა ეღვა სახელი ესე, მაშასადამე ზედწოდებითი არს და არა—
ქველებითი.

პორფირისა შეყვანილობა რომ თქვა, რთული კმა არის. სხვა არს შესე-
ლა და სხვა არს შეყვანილობა. შესვლა მარტივი კმა არის, რომ ვინმესად შევი-
დეს. მაგრა შეყვანილობა რთულია, რომ შემყვანებელს აჩენს და შეყვანე-
ბულს და ჩვენ უნდა ვიმეცნოთ, რომ ვინ არის შემყვანებელი და ვინ შეყვა-
ნებელი, ვინ არს წინამსრბოლი და ვინ მღევარი.

პორფირი არის შემყვანებელი და ხრიზაორი არის შეყვანებელი, პორ-
ფირი არის წინამსრბოლი და ხრიზაორე — მღევარი.

ახლა ესეც უნდა ვცნათ, შეყვანილობა რაოდენ გვარად განიწვალეების.
განიწვალეების ნაჩობალად: ნეფსითად და უნებლიეთად. ნეფსითი არს, რომ ჩე-
მისა და შენისა ნებით ჩემს კელლინში შემოხვიდე და უნებლიეთი არს, რომ
აეზაკთა და ჰავთა კაცთა საპყრობილედ შევიყვანთ. აწ ესეც უნდა ვცნათ, რომ
პორფირისაგან ხრიზაორიეს შეყვანა ნეფსითია თუ უნებლიეთი, თუ რით ცხად
არს. ამით ცხად არს, რომ ყოველს ჰავს კაცს უნდა ყოველს კაცის სიაკვაცე და
ყოველს წესიერ კაცს უნდა ყოველს კაცის სიწესე, აგრეთვე ბრძენთა და სხვათ
ყოველთა. მაგრა ძალით არ იქნება. მაშ, თუ ძალით არ იქნება, მაშასადამე
ხრიზაორიეს შეყვანა ნეფსითი არს და არა იძულებითი.

ახლა ესეც უნდა შევიტყუოთ, რომ პორფირი სახელმოდგამი კმაა. ერთი
აღმწერელს ჰქვიან პორფირი და ზედწოდებითია. და მეორედ ამ ხუთს კმას
ჰქვიან პორფირი, რომ თავისი სახელი ამას უწოდა, როდეს ეს ხუთი კმა
შემზადა. ამ აღმწერელს მოჰყავს ვინმე თუ ამ აღწერილს? ცხად არს, ვი-
თარმედ ამ აღმწერელს მიყავს და არა აღწერილს; თუ ვინ მიჰყავს? — ხრიზაო-
რიე; თუ სად მიჰყავს? — არისტოტელის კატილორიაში; თუ რით მიჰყავს? —
ამ ხუთის კმით. მაშასადამე, მას შეუყვანია და არა ამას წიგნსა“.

მართალია, ეს ტექსტი ზოგ ლეგენდარულ გადმოცემასაც შეიცავს, მაგრამ
არსებითად იგი ზუსტ ბიო-ბიბლიოგრაფიულ ცნობებს იძლევა პორფირი ფი-
ლოსოფოსისა და მისი თხზულების შესახებ.

დაწერილია იგი XVIII ს-ის ბოლოსა და XIX ს-ის დასაწყისის მხედ-
რულით, შესაძლოა რომელიმე მესხიშვილის მიერ. ტექსტის ენაც გვიანდ-
ლობაზე მეტყველებს. ეს ტექსტი ორიგინალური შრომა უნდა იყოს. ავტო-
რი, როგორც ჩანს, იცნობდა სულხან-საბას განმარტებას „პორფირი“ სიტყვი-
სა [45]. ამ ცნობებს თანხვედრა აქვს S 399 ხელნაწერის მინაწერთანაც.

ქ უ თ ა ი ს ი ს ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი ს . № 118, XVI—XVII სს. ნუსხური, 250 ფ.;
აღწერილობის მიხედვით ხელნაწერი წარმოადგენს კრებულს. შედგენილობა
ასეთია:

1. იოანე დამასკელი, „დიალექტიკა“.

2. ამონიოს ერემისის „მოსაქსენებელი „ხუთთა კმათადმი“ პორფირი ფი-
ლოსოფოსისათა“.

3. ამონიოს ერმისის „მოსაჯენებელი „ათთა კატილორიათადმი“ არისტოტელისთა“.

ტექსტი ამ ხელნაწერში წყდება იქ, სადაც ძირითად A ნუსხაში.
ქ თ ა ი ს ი ს ხ ე ლ ნ ა წ ე რ ი № 401, XVI—XVII, 245 ფ.

ხელნაწერი შეიცავს ამონიოსის ორივე ნაწარმოებს. ხელნაწერი თავბოლო ნაკლულია.

თ ა ვ ი ი

ქ ა რ თ უ ლ ი თ ა რ ბ მ ა ნ ი ს მ ი მ ა რ თ ე ბ ა
ბ ე რ ძ ნ უ ლ ო რ ი ბ ი ნ ა ლ თ ა ნ

ამონიოს ერმისის თხზულებათა ბერძნული ტექსტები რამდენჯერმე არის გამოცემული. უკანასკნელი გამოცემა ეკუთვნის ადოლფ ბუსეს. ორივე ძეგლი დაბეჭდილია სერიაში *Commentaria in Aristotelem graeca*.

პირველი ნაწარმოები, „მოსაჯენებელი „ხუთთა კმათადმი“ პორფირი ფილოსოფოსისათა“, გამოქვეყნებულია 1891 წ. გამოცემას ეწოდება: *Ammonii in Porphyrii Isagogen, sive V voces, ed. A. Busse, Berlin, 1891 [Commentaria in Aristotelem graeca, v. IV, p. III]*. მეორე ნაწარმოებიც გამოცემულია იმავე სერიაში, 1895 წ.: *Ammonius in Aristotelis Categorias Commentarium, ed. A. Busse, Berolini, 1895 [CAG, v. IV, p. IV]*.

ა. ბუსეს გამოცემას წინ უძღოდა რამდენიმე პუბლიკაცია: *Ammonius Hermiou, De fato, ed. C. I. Orellius, Turici, 1824. Scholia in Aristotelem, 4, ed. Brandis, Berolini, 1836**.

თავისი გამოცემის შესავალში [153, VIII—XLVI] ა. ბუსე განიხილავს ამონიოსის თხზულებათა შემცველ ხელნაწერებს. ორმოციოდე ხელნაწერიდან ტექსტის დასადგენად მას შეურჩევია ხუთი. ამ ხელნაწერთა ლიტერებია:

D—Laurentianus 10, 26, XIII ს-სა.

E—Marcianus 225, XIV ს-სა.

F—Parisianus 1942.

M—Monacensis 222.

V—Vindobonensis 139.

სამი ბოლო ხელნაწერის თარიღი გამომცემლის მიერ აღნიშნული არ არის, მაგრამ საფიქრებელია, რომ ისინი საკმაოდ ადრინდელი ნუსხებია. გამომცემლის სიტყვებით, ყველა ეს ხელნაწერი წარმოშობით ერთ ოჯახს ქმნის [153, VIII].

გამომცემელი გარკვეულ უპირატესობას ანიჭებს. EF ნუსხებს. M და V ნუსხები მოკლეა.

შესავალში [153, I—VIII] გამომცემელი აღნიშნავს, რომ ამონიოსის შრომები საკმაოდ შეუცვლიათ შემდგომი დროის გადამწერებს. სხვადასხვა.

* უფრო ადრეული გამოცემების შესახებ იხ. ა. ბუსეს ნაშრომი, გვ. X—XI.

ინტერპოლატორ-სქოლიასტების მიერ ეს წიგნი საკმაოდ დაზიანდა, რადგან შერყვნილია არცოდნისა თუ წინასწარგანზრახვის შედეგად. ამან განაპირობა, ა. ბუსეს აზრით, ის, რომ ამონიოსის შრომათა პირველი გამოცემა, რომელსაც იგი P-თი აღნიშნავს, საესეა საექვო დამატება-გადმოცემებით, რომელთაგან ზოგი სქოლიოებზეა გატანილი, ზოგი კი შიგ ტექსტშია ჩართული. ეს დამატებანი უმეტესწილად გადმოტანილია დავით ფილოსოფოსის კომენტარებიდან.

ა. ბუსე თავის გამოცემაში ითვალისწინებს ამ საექვო დამატებებს. მისი სიტყვით, მან მოახდინა ამონიოსის ორიგინალური შრომის, მისი კომენტარების, ფიქსაცია.

იმ ვრცელ წინასიტყვაობაში, რომელიც უსწრებს კომენტარებს, გამომკემელი სხვადასხვა დამოუკიდებელ წინასიტყვას გამოჰყოფს:

პირველია: Ἐμῶμιν -οἰσιν τὴ ἐστὶ φιλοσοφία καὶ ποῖα αὐτῆς τὰ μέρη... τοσαῦτα μὲν κοινὰς ἴσιν, φιλοσοφίας εἰρήσθη. ἰδὲ δὲ περὶ τὸν προαξιμῆσθον β:βλίου λέγομεν ταῦτα CA₁ 16,17—

„ვისწავით უკუე, თუ რაა არს ფილოსოფოსობა და რომელნი კერძონი მისნი... ესოდენნი უკუე ითქუნეს საზოგადოდ ფილოსოფოსობისათს, ხოლო თსაგან წინამდებარისა წიგნისათს ვიტყოდით ამთ“ 16,36—17,1.

მეორეა: Εἰς πῶτα μὲν οὐ καὶ τὴνα διαρῆται τῆς φιλοσοφίας ἕχατος μέρος καὶ τὴ ἐχει ἀποτέλεσμα, εἰρηται CA₁ 21,5—

„რაოდენად ვიდრემე უკუე და რაებად განიწვალების ფილოსოფოსობისა თითოეული კერძო და რაა აქუს შესრულება, თქუმულ არს“ 20, 26.

პირველ წინასიტყვაში საუბარია ზოგადად ფილოსოფიის რაობასა და განსაზღვრებებზე, ხოლო მეორე ეხება საკუთრივ პორფირის ნაწარმოების გარშემო საძიებელ საკითხებს.

მეორე წინასიტყვა, ა. ბუსეს თვალსაზრისით, შეიძლება არ იყოს ამონიოსის თხზულების ორგანული ნაწილი. იგი ელიასის, ან დავითის კომენტარებიდან უნდა იყოს აღებული.

მართლაც, ერთგვარი ტექსტობრივი შეუთავსებლობაა პირველი წინასიტყვიდან მეორეზე გადასვლისას: პირველი წინასიტყვა ჯამდება ფილოსოფიის შესახებ ზოგადი მსჯელობით და ავტორი კონკრეტულ წიგნზე გადასვლას გვთავაზობს. ამის შემდეგ ხელახლა იწყება ზოგადად ფილოსოფიაზე საუბარი:

„თქუმულ არს, ვითარმედ ფილოსოფოსობა არს მეცნიერება ყოველთა მყოფთა“ 17,3. წინასიტყვის ბოლოს ისევ დასკვნითი ხასიათის ფრაზაა: „რაოდენად ვიდრემე უკუე და რაებად განიწვალების ფილოსოფოსობისა თითოეული კერძო“ 20, 26.

ამჟარა, რომ აზრის ლოგიკური თანმიმდევრობა არაა დაკული. ამდენად, აქ რაღაც ინტერპოლაციასთან გვაქვს საქმე.

ერთგან წინასიტყვაობაში ლაპარაკია იმაზე, თუ რამდენ ნაწილად იყოფა ფილოსოფია: „განიწვალების, ვითარცა ზემოგამოჩინებულ არს, ვიეთებრმე უკუე ორად, ხოლო სხუათებრ სამად“ 11, 16.

მაგრამ წინა გვერდებზე ამის მსგავსი რამ არ ყოფილა გამოჩინებული: ორად ან სამად დაყოფაზე არაფერია თქმული. ეს აღვილი (11, 16—12, 5) ინტერპოლატორთა ჩართულად არის აღიარებული (CA₁ 101, სქოლიო).

ამას ადასტურებს მომდევნო ტექსტიც, სადაც წერია: „ხოლო განიწვა-

ლების უკუე ფილოსოფოსობაა, ვითარცა ეგერა თქუმულ არს, მხედველობითისა მიმართ და საქმიანთა. ხოლო ღირს ძიებისა არს, რაასათეს ორად და რაასათეს ამათდა მიმართ განიწვალების და არცა უმრავლესთამი, არცა უმცირესთა“ 12, 5.

აქ ფილოსოფიის ორად დაყოფაზეა საუბარი, ხოლო წინა ტექსტში, რომელიც ჩართულად არის გამოცხადებული, ფილოსოფია სამად იყოფოდა: მხედველობითად, მოქმედებითად და სიტყუერებითად. ამ ორ ადგილას აშკარა წინააღმდეგობაა. სიტყუერებითს ანუ ლოგიკას ამონიოს ერმისი ფილოსოფიის ნაწილად არ მიიჩნევს, როგორც ეს ჩანს შემდგომ, კომენტარებიდან. ამდენად აშკარაა, რომ ეს ადგილი სხვა სქოლიასტის მიერ არის ჩართული ტექსტში.

ა. ბუსეს გამოცემის კრიტიკულ აპარატში ყველგან მითითებულთა ის წაკითხვები, რომლებიც მსგავსებას ავლენენ სხვა ალექსანდრიელ კომენტატორთა ტექსტებთან. გამოცემაში აღნიშნულია ის ადგილები ტექსტისა, რომლებიც, გამომცემლის ვარაუდით, ინტერპოლატორ-სქოლიასტთა ჩანამატებს წარმოადგენენ.

რა მიმართებაშია ქართული თარგმანი ბერძნულ ორიგინალთან, როგორია ქართული თარგმანის ხასიათი?

პირველი, რაც ქართველ მკითხველს თვალში ხვდება, არის ის სქოლიოები, რომლებიც ამონიოსის კომენტარებს ახლავს აშაზე: „რაა განსაზღვრებაა“, „თუ სადაათ განსაზღვრებაა“ და ა. შ. გამომცემლის შენიშვნით, ეს მინაწერები ჰქონია Monacensis 222 ხელნაწერს (მიუნხენის ხელნაწერი). მინაწერები ეკუთვნის პატრიარქ ფოტის. პატრიარქ ფოტის მინაწერების არსებობა ნიშნავს, რომ ეს ხელნაწერი საკმაოდ ადრინდელია. ქართულ თარგმანში ასახულია ადრინდელ ხელნაწერთა წაკითხვები.

თარგმანის ბერძნულ ორიგინალთან შედარებათ გაირკვა, რომ ქართული თარგმანი ზუსტად არ მისდევს გამოცემის არცერთ ნუსხას. ქართულ თარგმანში ზოგან მეტია ტექსტი ბერძნულთან შედარებით, ზოგან — ნაკლები, ზოგან კი აზრობრივად სხვანაირი წაკითხვები გვაქვს. ირკვევა, რომ ქართულ თარგმანს ბერძნული ორიგინალის შევსებისა და შესწორებისათვის მიუცილებელი საკონტროლო მნიშვნელობა აქვს.

ქართული თარგმანის დამახასიათებელი თავისებურებები, რითაც ის განსხვავდება ბერძნული ორიგინალისაგან, სხვადასხვა ხასიათისაა.

გამოიყოფა თანსხვავებულ წაკითხვათა ასეთი ტიპები:

1) ქართულ თარგმანში ბერძნული დედნიისაგან აზრობრივად; შინაარსობრივად განსხვავებული წაკითხვებია.

განსხვავება არ არის გაპირობებული ტექსტის არც მეტობითა და არც ნაკლებობით.

უპირველესად განსხვავებულია სათაურები. ქართულში პირველ ნაწარმოებს ეწოდება: „მოსაქსნებელი „ხუთთა კმათადმი“ პორფირი ფილოსოფოსისათა“. ქართული სათაური არ ემთხვევა არცერთ ბერძნულ ნუსხას. ყველაზე მეტად იგი ახლოსაა ბერძნულის EP ნუსხებთან, რომლებშიც ასეთი სათაურია: „Πρόλογος ἐς τὸν πέντε φασὶν ἄπο φασίη Ἀμμανίου τοῦ μισοῦν τὸν Ἐρασίμου CA₁ 1,1. სხვაობა იმაშია, რომ ბერძნულშია: ἄπο φασίη Ἀμμανίου, ხოლო ქართულშია: „უფროსად ბრძნისა“. Ἀπο φασίη, როგორც აღვნიშნეთ, ბერძნული ლიტერატურული ტრადიციის გამოძახილია. ეს სიტყვები მიუთითებს, რომ ნაწარმოები არა

უშუალოდ ავტორის, არამედ მისი მოწაფეების ან შემდგომი დროის მოღვაწეების მიერ არის გადმოცემული [206, 191].

ქართულ თარგმანში, ამისგან განსხვავებით, იკითხება „უფროსად ბრძინსა“. საიდან გაჩნდა ეს წაკითხვა, ვერას ვიტყვით. ამასთან დაკავშირებით ინტერესმოკლებული არ ჩანს ის ფაქტი, რომ მსგავსი სათაური სხვა თარგმნილ ძეგლშიც დადასტურდა. ეს არის სომხურიდან XVIII ს. თარგმნილი არისტოტელეს „პერი ერმენეიას“ კომენტარები დავით უძლეველისა, რომლის სახელწოდებაა „დასაბამი და წინადადება წიგნთა, რომელი ითქმის ელინთამებრ პერიარმენეიას, ხოლო ქართველთამებრ განმარტებისათვის, წარმოღებული უფროსად ბრძინსა არისტოტელისა მიერ, თარგმანებული და განმარტებული დავითის მიერ არმანთა ფილასოფოსისა“ (S 2563,4r). ამ ძეგლში არისტოტელე მოხსენებულია, როგორც „უფროსად ბრძინი“. როგორც ჩანს, ეს ფორმულა ქართული სამწერლობო ტრადიციის ნაყოფია. იგი გამორჩეული ხობის გამოხატველი უნდა იყოს.

მეორე თხზულების სათაურია: Πρωτεύμενα τῶν δέχα κατηχηρῶν ἀπὸ Φασηῶν ἁμῶν φιλῶντων.

ბერძნულის F ნუსხას არ ჰქონია ἀπὸ Φασηῶν [154, 1]. ქართულში სათაურია: „ამონიუ ერმისისა მოსაქსენებელი „ათთა კატილორიათადმი“ არისტოტელისთა“. ქართულ თარგმანში მეტია „არისტოტელისთა“.

რამდენიმე ნიმუში ქართული თარგმანის სხვაობებისა. ბერძნულ ტექსტში ერთგან კალიმაქეს ლექსია:

Ἐἴπας, ἦλθε, χαιρε Κλεόμπετος ἁμῶν
 ἦλατ' ἀφ' ὑψηλῶν τειχεῶν εἰς Αἶθρη
 ἀξίον οὐδὲν ἰδῶν θιναίου κακόν, ἀλλὰ Πλάτωνος
 ἔν τῷ περὶ ψυχῆς γράμμ' ἀναλεξόμενος CA₁ 1,4.

ქართულ თარგმანში გვაქვს:

არქუ: მზეო, ძნობლი! — კლეომეროტ ამერაკელმან,
 შთაქრილმან მალთო ზღუდით ჟოჯოხეთადმი,
 არაარს ძვრსა სიყვდილის ღირსსა მენებმან,
 ვანს ერთს პლატონის წიგნს მკურტემან „სულის ძლითსა“ 6,19.

ქართულში ორი განსხვავება იქცევს ყურადღებას: „ძნობლი“ და „მენებმან“ სიტყვები.

„ძნობლი“ შესატყვისება χαιρε-ს. ამ სიტყვას ბერძნულში ორი მნიშვნელობა აქვს: 1) გახარება, აღტაცება, 2) სალამი მისალმებისას ან გამოთხოვებისას. მოხმობილ კონტექსტში ეს უკანასკნელი მნიშვნელობაა გააზრებული. სასიკვდილოდ გამზადებული ქაბუცი ეთხოვება მზეს: მშვიდობით, მზეო!

„ძნობლი“ სიტყვის მნიშვნელობები გარკვეული აქვს ილ. აბულაძეს [3, 31]. საფიქრებელია, რომ „ძნობლი“ სიტყვას ჩვენს ტექსტში აქვს სხვა მნიშვნელობა; კერძოდ იგი ნიშნავს გამოთხოვებას, გამოსალმებას: იხარე, იცოცხლე, მზეო!

მეორე განსხვავებას წარმოადგენს „მენებმან“, რომლის შესატყვისად ბერძნულშია ἰδῶν. ἰδῶν არის ვიძა-ს მიმელობური ფორმა და ნიშნავს მცოდნეს, გამგებს. ქართულის „მენები“ სხვა რამეს ნიშნავს. როგორც ირკვევა, ეს განსხვავება ქართველ მთარგმნელს არ ეკუთვნის. „მენების“ შესატყვისი ბერძნული სიტყვა πᾶσιν

ჰქონია დიონისე თრაკიელის სქოლიოს. ყოფილა იგი დავით უძლეველისა და ელიასის კომენტარებშიც [171, 14, 6; 174, 31—32]. ეს საყურადღებო ფაქტია. როგორც ჩანს, ამონიოსის ტექსტის თარგმნისას ქართველი მთარგმნელი რაღაც დამატებითი წყაროთი სარგებლობდა, ამჯერად დანამდვილებით ძნელია იმის თქმა, თუ რომელი წყაროთი, მაგრამ უეჭველია, რომ მას ბერძნული გამოცემის ნუსხებისაგან განსხვავებული ტექსტი გამოუყენებია.

სხვა ტექსტობრივი განსხვავებანი ასეთია:

ἡ ἐξέρου μοῖρα — ანუ ფერჯისაჲთა 16, 28.

ταῦν ἄνω — ყოველთაგანი 20, 19.

ἡ αὐτ' ἀντ' ἄνω — თვითად მყოფი 21, 17

λοιγὸν — ნათესავი 29, 1.

Πορφύριος — ფილოსოფოსი 43, 13.

ἄρα μᾶλλον — კმათაჲ 84, 14

τὸ πῦρ — კმელისაჲ 122, 2

ἡ πρὸς αὐτὸν — უპირველესი 59, 3.

ἡ φωνή — ბუნებაჲ 105, 16.

ἡ ζωὴ — ძალი 102, 21.

πάντα — განაღა 167, 21.

σχεδόν — კნინღა 21, 33.

განსხვავება დასტურდება იმაშიც, რომ ზოგჯერ პორფირის განსამარტავი ტექსტი, რომელიც ცალკეა წარმოდგენილი ბერძნულ ორიგინალში, ქართულში სათაურად გამოყოფილი არაა და შიგ ტექსტშია ჩართული. იხ. 65, 25, შდრ. CA₁ 85,5; 67,12, შდრ. CA₁ 87,17 და ა. შ. გვაქვს პირუტყუ შემთხვევებიც: პორფირის განსამარტავი ფრაზა, როგორც სათაური, სინგურით გამოყოფილია ქართულში, ბერძნულში კი ტექსტშია ჩართული. იხ. 76,17, შდრ. CA₁ 100,1.

2) ქართულ თარგმანში ზოგჯერ მეტია სიტყვა, ან წინადადება. მაგ.: ἄριστον — ტანის ასო“ 32,6. ამ ადგილას თარგმანში მეტია სიტყვა „ტანი“, ვინაიდან იმავე წინადადებაში „ასო“ სხვა მნიშვნელობითაც არის ნახმარი, კერძოდ, στοιχείον-ის შესატყვისად.

σὺ δὲ πῦρ — „საყურისა და ტინმბანათანი“ 14, 18. ქართულში მეტია „ტინმბანათანი.“

ὁ ἀριστὸς ἔφ' ἄστυν στοιχείων — „რიცხვ თავით თვისით განჭურეტილი, არითმეტიკი“ 15, 15. განმარტების სახით ჩართულია სიტყვა „არითმეტიკი“.

წინასიტყვაობაში არის ჰიეროკლეს ლექსი, რომელიც თარგმანში ასე იკითხება:

„ნუა ძილი მოგამედგრებს თუალთა ზედა შეწყნარებად

პირველ მდღევრთა საქმეთა სამთა თითოეულად განხილვითა:

ვითარმედ რასა გარდაეპქედ, რაჲ ეიწადე, რაჲ ჩემდა საჭიროა, არ სრულ ვყავ.

და დამწყებელი პირველისგან განსმტრობდ მათ თითოეულად.

პოლწთა ვიდრემე მისდერე უფრომსლა, ხოლო ტკბილთა ზედა იშუებდ,

არ შეუტკივრე რათმე მოწევნადთა მოლოდებისაჲ“ 16,12.

თარგმანი სიტყვასიტყვით მისდევს ბერძნულს, მაგრამ განსხვავება ჩნდება ლექსის ბოლოს. ქართულში ბერძნულ დედანთან შედარებით მეტია ბოლო ტაეპი: „არ შეუტკივრე რათმე მოწევნადთა მოლოდებისაჲ“. ეს ტაეპი, რო-

გორც ა. ბუსეს გამოცემაზე დართული აპარატიდან ჩანს, არცერთ ბერძნულ ნუსხას არ ჰქონია. ამდენად, ქართული თარგმანის წაკითხვა საყურადღებოა. ან იმ ბერძნულ ნუსხაში იყო ეს ტაეპი, რომელსაც ქართველი მთარგმნელი თარგმნიდა, ან იგი რაღაც დამატებითი წყაროთი სარგებლობდა.

ქართულ თარგმანში მეტია ფრაზა, რომელშიც მხედველობითი ფილოსოფიის დაყოფაზეა საუბარი. მართალია, ამ დაყოფაზე შემდეგ საგანგებოდ არის ნათქვამი [153,11,12], მაგრამ ზემოთ აღნიშნულ ადგილას იგი არცერთ ბერძნულ ხელნაწერში არ იკითხება. ეს ფრაზაა: „განწვალუბენ“... მხედველობითა — ღმრთისმეტყულებითად, სწავლულებითად და ბუნებათმეტყულებითად“ 11,18. შდრ. CA₁ 10,13.

ერთგან ჩამოთვლილია მსჯელობის სახეები. ბერძნულ ორიგინალში [153, 43,5] დასახელებულია ხუთი სახეობა: ἀποφασιζόν (მტკიცებითი), εὐαξιζόν (ნატვრითი), ἄληθειζόν (წოდებითი), ἀποστασιζόν (ბრძანებითი), πυσμασιζόν (კითხვითი). თარგმანში შემდეგ სახეობანია: „განჩენისად, ლოცვითი, მბრძანებლობითი, სტეკობითი და სხუანიცა არიან“ 36, 20.

განჩენისად შესატყვისია ἀποφασιζόν-ისა

ლოცვითი — εὐαξιζόν

მბრძანებლობითი — ἀποστασιζόν

ქართულ თარგმანს, V ბერძნული ნუსხის მსგავსად, ძირითადი ტექსტისაგან განსხვავებით აკლია ἄληθειζόν და πυσμασιζόν. სამაგიეროდ ქართულში მეტია „სტეკობითი“. ეს სიტყვა ნაწარმოებია: სომხური *ստեգ* ძირიდან, რომლის მნიშვნელობაა „პაექრობა“, „ღვა“ . შესაძლებელია, რომ „სტეკობითი“ ნახმარია πυσμασιζόν სიტყვის შესატყვისად. სტეკობითი, ანუ პაექრობითი მსჯელობის ისეთი სახეობაა, რომელიც კითხვა-მიგებას შეიცავს. ყოველი პაექრობა დიალოგს წარმოადგენს, სადაც კეშმარიტება უნდა დადგინდეს კითხვა-მიგების გზით. სტეკობითი რომ მსჯელობის ისეთი სახეობაა, რომელშიც კეშმარიტების დადგენა კითხვითა და პასუხით მიიღწევა, ამას ამტკიცებს ის ფაქტიც, რომ ქართულში C ნუსხის გადამწერ-რედაქტორი ამ სიტყვას ამაზე უკეთებს შენიშვნას: „აღსარებასა უნდა ერქვას სტეკობა“. ამ სიტყვების ავტორისთვის სტეკობა ნიშნავს აღსარებას ანუ კეშმარიტების აღიარებას.

ქართულ თარგმანში სომხური სიტყვის არსებობამ, ბუნებრივია, დავით უძლევლის შრომითა სომხური თარგმანებისკენ მიგვახედა (დავით უძლევლის ნაწარმოებები ქართულად სომხურიდან არის თარგმნილი). „ანალიტიკის“ კომენტარებში დავით უძლეველი მსჯელობის შემდეგ სახეებს ასახელებს: *აպყავიუცასკან* (მტკიცებითი) *თრამარანასკან* (დიალექტიკური), *ნარითასანასკან* (რიტორული), *ქამათასკან* (სოფისტიკური), *გერქიოასკან* (პოეტური) [146, 40].

როგორც ვხედავთ, ამათ შორის „სტეკობითი“ არაა დასახელებული. იმ მნიშვნელობით, რაც „სტეკობითს“ აქვს, დავით უძლეველი იყენებს *თრამარანასკან* ტერმინს.

განვიხილოთ სხვა შემთხვევები ქართული თარგმანისა და ბერძნული ორიგინალის განსხვავებებისა.

ამონიოსის პირველი ნაწარმოების მეორე ნაწილის სათაური ქართულში განსხვავებულია ბერძნულისაგან. ქართულშია: „ზიარებისათვის და განყოფილებსა ხუთთა კმათასა“ 87,28. არცერთ ბერძნულ ხელნაწერში „განყოფილებას“ შესატყვისი არ გააჩნია.

პერაკლიტეს გამოხატულება: „მასვე მდინარესა შინა არა არს ორგზის შესლვაჲ წყალსა“ 97,8. „მასვე წყალსას“ შესატყვისად ბერძნულშია:... *κατα τον αυτον τριπυο* CA₂ 3,1.

მახვილის სახეობათა შორის ქართულში დასახელებულია „ფასლანონ“ 108,36. ბერძნულში ეს სიტყვა არაა, შდრ. CA₂ 76,6.

მეორე „მოასჯენებელში“, განსხვავებით პირველისაგან, შეინიშნება შემდეგი ფაქტი: განსამარტავი ტექსტი ქართულში ყველა შემთხვევაში უფრო ვრცელია, ვიდრე ბერძნულ ორიგინალში. ეს ადგილები რომ ამოგვიჩფოთ, ხელთ გვექნება არისტოტელეს „კატეგორიების“ საკმაოდ ვრცელი ქართული თარგმანი.

ამასთან დაკავშირებით ორი შესაძლებლობა უნდა დავუშვათ:

ა) ქართველი მთარგმნელი სარგებლობს ისეთი ბერძნული ნუსხით, რომელშიც განსამარტავი ადგილები ასევე ვრცლად იყო წარმოდგენილი.

ბ) ქართველი მთარგმნელი თვითონ თარგმნის არისტოტელეს „კატეგორიებს“ და ადგილები უფრო ვრცლად მოაქვს, ვიდრე ბერძნულ ორიგინალშია.

ერთგან ბერძნულში წერია: *τηχηθ διαστατον εασι και παντη μεριστον* CA₁ 18, 21. ლაპარაკია მატერიალურ სხეულებზე, რომლებიც სამად არიან განფენილი (ე. ი. სამი განზომილება აქვთ) და დაკონკრეტებული. ასეთი განმარტების ნაცვლად ქართულში იკითხება: „კერძო განფენილ არს და ყოვლითურთ განუშორებელ“ 18, 28. სამად განფენილობის ნაცვლად გვაქვს „კერძო განფენილი“ და *μεριστον* (განკერძობულის)-ის ნაცვლად არის „განუშორებელ“. ქართულის „განუშორებელ“, ჩვეულებრივ, უდრის *εχωριστον*-ს. ბერძნულ ნუსხებში სხვადასხვა ტერმინებია: *μεριστον* DVP; *εμεριστον* E; *χωριστον* M:

ერთგან განსამარტავი ფრაზა სრულიად სხვაა ქართულ თარგმანში, ვიდრე ბერძნულში. იხ. 124, 31; შდრ. CA₂ 35,3; 174; 29, შდრ. CA₂ 87, 10.

ქართული თარგმანისთვის დამახასიათებელი ტექსტობრივი მეტობა ზოგჯერ მთარგმნელის სტილით ჩანს გაპირობებული. ქართველი მთარგმნელი აზრის გასაძლიერებლად სინონიმებს მიმართავს:

αυτολαμφανιστοι CA₂ 3,7 — ენადგმებიან და ეთანმდგომებიან 97, 16.

οιχεεθερου CA₂ 43,13 — უსაკუთრესი, უთკსესი 132, 21.

χαρταυ CA₂ 75,2 — სახე, სახელუება 163, 24.

ქართული თარგმანის მეტობას აშკარად განმარტების ხასიათი აქვს: „ეპიფანიასა ზედა, რომელ არს ზედსაჩინოა“ 149,31. „რომელ არს ზედსაჩინოა“ არ არის ბერძნულში CA₂ 60,29.

უფრო მნიშვნელოვანია ისეთი შემთხვევები, როცა ქართულში მეტია დიდი მოცულობის ტექსტი. იხ. 145,2—6; შდრ. CA₂ 55,13 სქოლიო. 151, 10—20; შდრ. CA₂ 61,7.

3) ქართულ თარგმანს აკლია ბერძნულ დედანთან შედარებით.

ზოგჯერ ნაკლებობა მექანიკური ხასიათისაა: გამოტოვებულია სიტყვა ან მთელი ფრაზა ორ ერთსა და იმავე სიტყვას შორის. მაგ: *βλῖσῖ και βλῖσῖ λῖχῖται* CA₁ 78, 7—„და სხუად ითქუმიან“ 61,2. ამის შემდეგ ქართულ თარგმანს აკლია ტექსტი სამი სტრიქონის რაოდენობით, რომლის ბოლო სიტყვები არის ისევე *βλῖσῖ και βλῖσῖ*. ცხადია, თარგმანში მექანიკურად გამოტოვებულია ტექსტი ორ *βλῖσῖ και βλῖσῖ*-ს შორის.

ასევე გამოტოვებულია ტექსტი ორ ἔκω-ს შორის CA₁ 56, 6 სკოლიო. ასევე 78, 18; შდრ. CA₁ 102, 13.

მექანიკურ ნაკლებობათა გარდა ქართულ თარგმანში არის ისეთი ნაკლებობანი, რომელნიც შეიძლება მთარგმნელს მივაწეროთ. აზრის სისწორე ხშირად დაკუთლია, მაგრამ ზოგჯერ იმის გამო, რომ თარგმანს აკლია, ამა თუ იმ ადგილის გავება ძნელდება. მაგ.: βαιρειται... ἔδ μεν σινεχῆς εἰς τὴν ἑν ἰουδαίῳ καὶ ἑν ἀνιουθῶν CA₁ 14, 4—„განიყოფების... შერწყმული უკუე მოძრავად“... 14, 35. ქართულს აკლია ἀνιουθῶν. აზრის სისწორისთვის კი იგი აუცილებელია. πᾶσα ἀνιουθῶν ἔδ καὶ ἰουδαίῳ ἑν ἑνὸς ἑδ πῶν CA₁ 19, 25—„ყოველინი აღიყვანეს ზოგადისა ნათესაისა ქუეშე...“ 19, 18. ქართულში აკლია ἑδ πῶν-ის შესატყვისი სიტყვა; ἑδ πῶν-ის მიჯნა ἑδ πῶν-ის შესატყვისი სიტყვა.

ქართულ თარგმანში შემოკლებანი ხშირად ისეთი ხასიათისაა, რომ აზრის თანმიმდევრობა და სისწორე დაკუთლია. ასე მაგალითად: „განწვალებისათეს სიტყვისმყოფელსა უკმს პირველად თქუამა, თუ რომელი არს ამით თითოელთაგანი. არს ვიდრემე უკუე პირველისაებრ კელ-ყოფისა. განკუეთაა საქმისა...“ 11, 3. მეორე წინადადებაში აკლია ქვემდებარე „განწვალება“, შდრ. βαιρειται CA₁ 9, 29. მაგრამ აზრი არ არღვევა, ვინაიდან წინა წინადადებაში არის ნათქვამი, რომ განწვალებაზე ვიწყებთ სიტყვისა.

მთარგმნელის მიერ შეგნებულად შემოკლებულია ადგილები: 23, 10; შდრ. CA₁ 24, 11—15. 26, 10; შდრ. CA₁ 28, 13—15. შემოკლებისას მთარგმნელი მომდენურ ტექსტის წინასთან ლოგიკური თანმიმდევრობის შესანარჩუნებლად ამტობს ფრაზას: „ხოლო უკუეთუ ესე არა არს“. შეგნებული შემოკლების ნიმუშია ისეთი მაგალითი, როცა ორი ბერძნული წინადადების აზრს მთარგმნელი ერთი წინადადებით გადმოსცემს, მსჯელობა მოკლედ არის გადმოცემული. ἑδ ἑν ἰουδαίῳ ἑν ἑνὸς ἑδ πῶν ἑδ πῶν CA₁ 29, 21 — „ხოლო შემთხვევითსა არსებისა შორის აქუს ყოფა“ 27, 9. იხ. აგრეთვე 62, 10; შდრ. CA₁ 80, 5—7.

შემოკლების ნიმუშებია ისეთი შემთხვევებიც, როცა ბერძნულ დედანში რაიმე დებულების საილუსტრაციოდ რამდენიმე მაგალითია დასახელებული, ხოლო ქართულ თარგმანში რომელიმე გამოტოვებულია. მაგ.: περὶ τῆς ἀποστόλων καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τῶν ἀποστόλων CA₁ 48, 25—„ძალისათეს სწავლად მნებამან თქუას: „ძალი სიტყვითა პყოფს“ 40, 23. ქართულს აკლია βαιρειται ἑδ πῶν ἑδ πῶν.

ზოგან თარგმანში ნაკლებობა იმით არის გამოწვეული, რომ ქართველი მთარგმნელი ითვალისწინებს წინა ტექსტის აზრს. მაგ.: ერთგან (107, 20—39) არისტოტელეს შრომათა შორის დახასიათებული არაა „მეორე ანალიტიკა“, ვინაიდან უფრო ადრე ტექსტში დახასიათებული იყო „კატეგორიები“, „პერი ერმენიას“, ხოლო „მეორე ანალიტიკაზე“ არაფერი იყო ნათქვამი. შდრ. CA₂ 15, 12.

შემოკლებანი ზოგან ქართველი მთარგმნელის მსოფლმხედველობით ჩანს გაპირობებული. ერთ ადგილას ბერძნულ დედანში მსჯელობა იმაზე, რომ სული თვთომძრავია და უკვდავია: ἡ ψυχή αἰσθητικὴ, ἑδ αἰσθητικὴν ἀνιουθῶν, ἑδ ἀνιουθῶν ἀνιουθῶν, ἑδ ἀνιουθῶν ἀνιουθῶν, ἑδ ψυχή ἀνιουθῶν CA₁ 35, 21.

თარგმანში ეს ვრცელი მსჯელობა საერთოდ არ არის. იქ წერია: „სული

თვთმობრავ [არს]“ 31,15. რატომ აკლია თარგმანს ის ადგილი, რომელიც ყველა ბერძნულ ხელნაწერს ჰქონია? გავიხსენოთ, რომ სულთა გადასახლებებისა და უკვდავების პლატონისეული გაგება, რომელსაც ორიგენიც იზიარებდა, ძალზე მნიშვნელოვანი საღისეუსიო საკითხი იყო ქრისტიანული ეკლესიის მოღვაწეთათვის. როგორც ჩანს, ამონიოსის ტექსტების ქართველი მთარგმნელიც არ იზიარებს სულთა მუდმივი გადასახლებისა და უკვდავების იდეას და ამიტომაც გამოტოვა ეს ადგილი.

4) ბერძნულ ორიგინალთან შედარებამ გამოავლინა ის, რომ ქართული თარგმანი ზუსტად არ მისდევს ერთ რომელიმე ბერძნულ ნუსხას. იგი ხან ბერძნულის D ნუსხას იმეორებს, ხან E-ს, ხან კი MV ნუსხებს.

შესადარებლად მოვიტანთ ცხრილებს, სადაც ნაჩვენებია ქართული თარგმანისა და ბერძნული ნუსხების შესატყვისობანი. ბერძნულ ნუსხათაგან პირველად მითითებულია ის ნუსხა, რომელსაც იმეორებს ქართული თარგმანი.

ხოლო პლატონ ესრეთ განასაზღვრებს 5,3
მძრველი 6,8
და განმასაზღვრებელისა 8,11

ქუემდებარისაგან 8,11

ჰქონან ორნი განფენანი 9,4
უსაფუძველო 9,33
სადა 10,1

შემოიღებენ 10,2
მეტყუელი 10,26
მეცნიერებაა 10,36
სიტყვერებითი 11, 19
ვიხილოთ 11, 19
დავისწავლით სახესა მის მომრგულებულისასა 12, 40

ყოველითურთ განუშორებელ 18, 39

—
—

განყოფილ 27, 16

—
—

არისტოტელი 47, 24

ὁ θεὸς Πλάτων οὕτως ἔρριζεται DEp.
τινὲς δὲ ἔρριζονται οὕτως MV.
κινῶν EM: κινῶν (ყველგან)
καὶ οὐ προσδιορίζονται EMVp:
οὐ προσδιορίζονται ძირითადი

ἐκ τῶν ὑποκειμένων (ყველგან): τῶν ὑποκειμένων V.

ἔχει δὴ διαστάσεις DEMVP:—V
ἐπιπολῆ E: ἐπι τὸ πῶς FMVD
πῶς τὲ EM: πότε ძირითადი და DF
პნ; καὶ πῶς πότε p
κοιμῶσι DE: νομῶσι MV.
λέγων (ყველგან): — V
γινῶν D: φῶν EM
λογικόν EMp: θεολογικόν D
εἰσόμεθα EMp: ἐπισκεψόμεθα D
ἀνεμαξάμεθα αὐτοῦ τῶν κινήσων τὸ εἶδος E: ἀναμαξάμεθα αὐτῶν τῶν κινήσων τὸ εἶδος ἐν τῇ διασείσει ძირითადი და Dp

παντελῶς ἀμέριστον E: πάντη μεριστόν DVp: παντελῶς χωριστόν M
— EMV: ἢ λευκοτῆς p:
— EV: καὶ Ταύρα ძირითადი.

ἀντιδιηρημένα p: ἀντιδιδόμενα (ყველა)
— EMVp Ἐπιφάνειος ძირითადი:
τῶν λόγων DMV: ὑποκειμένου E,
ძირითადი
Ἀριστοτέλης EFV: Πορφύριος Dp,
ძირითადი

—
 იცნობებიან 53, 26
 ჯორცნი 63, 13
 ზღვსაჲ 65, 3
 სახეთსა 66, 22
 ცხოვლისა 82, 3
 სამთავანი 88, 24
 სახეთა 92, 19
 სახელთაებრ უკუე ჳშირ არს
 100,26
 მყოფთანი 116, 34
 საღმრთოჲსა 126, 22
 —
 სიტყუაჲ არსებისაჲ სხუა 109, 34
 სულნი 104, 26
 შემომაკლებელნი 103, 15
 საღმრთომან პლატონ 97, 13
 მეგობასა შორის 145, 33
 რომელუბ და საკუთრად რაოდენ
 არიან, ვითარ ორწყრთაჲ და სამ-
 წყრთაჲ 151, 28
 და სხუანი მჩენნი 101, 10
 ღრამმეული 107, 4

—DFV: τοῦ γενοῦ ძირითადი
 ἴσινονα DFp; καχοῖσνται F.
 σάρε FVE: — ყველაგან
 θαλασσιον FV: — ყველაგან
 εἰδῶν EFM: ἄτομα ძირითადი
 τοῦ ζῶου FMV: ჳსლჲ ძირითადი
 τριῶν F: πέντε ყველაგან
 εἰδῶν p: — ყველაგან
 ὀνόματα F: νοήματα ძირითადი, Mb
 ὄντων F: χρώματων M.
 θείας F: θείας οὐσίας ძირითადი
 — F: περὶ αὐτῆς ἡῖς λογοποιάζ ძი-
 რითადი
 λόγος ἡῖς οὐσίας ἕτερος M: λόγος
 ἡῖς οὐσίας ძირითადი
 αἱ ψύχαι M: — ყველა ნუსხაში
 συνελθόντες M: ἐλέγμεν ყველაგან
 ὁ θεὸς Πλάτων M: Πλάτων ძირი-
 თადი —
 ἐν ὑπομένει M: ἐν ὑποκειμένω F.
 ὡς τὰ εἰρημμένα ἃ καὶ κ. π. ἐστὶ τὸ
 ἄληθες καὶ τὸ ἄληθες M: —x. π.
 ყველა ნუსხაში
 καὶ ἀλλὰ d: — ყველა ნუსხაში.
 γραμματικῶν b: γραμματικῶν M.

ქართული ტექსტის დიდი მონაკვეთი ზოგჯერ შორდება ძირითად ბერძნულს და მიჰყვება ხან F ნუსხას, მაგ. 128, 11—129, 9; შდრ. CA₂ 38, 22; 136, 36—137, 25; შდრ. CA₂ 48, 12 სქოლიო; 143, 28—36, შდრ. CA₂ 54, 16 სქოლიო; ხან b-ს, მაგ. 101,3—14; შდრ. CA₂ 7,16; ხან M-ს, მაგ.: 160, 24—29, შდრ. CA₂ 71, 17; 111, 19—21, შდრ. CA₂ 13, 20; 110, 19—22, შდრ. CA₂ 18, 15 და სხვ. მაგრამ ასეთ შემთხვევაშიც ჩნდება სხვაობანი, რითაც ქართული თარგმანი სხვაობს ამ ნუსხე-ბისაგან. ასე მაგ.:

ერთგან ქართული ტექსტი მისდევს M ნუსხას, რომელსაც ეს ადგილი მეტი ჰქონია ძირითად ბერძნულ ტექსტთან შედარებით (161,28, შდრ. CA₂ 72, 23 სქოლიო), მაგრამ ქართული M-საგანაც სხვაობს იმით, რომ აქ კიდევ არის მეტი წინადადება: „რამეთუ ცხოველად მყოფსა თავი აქუს, რამეთუ არიან ცხოველნი არმქონებელნი თავისანი, ვითარ-იგი კირჩხიბი“.

ქართული თარგმანის მოზრდილი ფრაზა 102,25—30 მიჰყვება Mb ნუსხებს, შდრ. CA₂ 9,13 სქოლიო, მაგრამ ქართული თარგმანი ზუსტად არც ამ უკანასკნელს მისდევს.

ზოგან ისეთი ვითარებაც არის, რომ რთული წინადადების პირველ ნაწილში ქართული თარგმანი ერთი რომელიმე ბერძნული ნუსხის წაკითხვას იმეორებს, მეორე ნაწილში კი — მეორე ნუსხისას, მაგ.: 100,23; შდრ. CA₂ 6,26.

ქართული თარგმანის ბერძნულ ნუსხებთან შედარებით ირკვევა, რომ იგი (ქართული თარგმანი) ზუსტად არცერთი ბერძნული ნუსხის წაკითხვებს არ იმეორებს. აშკარა გახდა, რომ ქართული თარგმანის წყაროს ისეთი ბერძნული ნუსხა წარმოადგენს, რომელიც ა. ბუსეს გამოცემაში არ არის გათვალისწინებული. ამდენად, ქართულ თარგმანს, რომელიც თითქმის თანამედროვე ბერძნული ნუსხებისა, დიდი მნიშვნელობა აქვს თვით ბერძნული ორიგინალის გამართვისა და დაზუსტებისათვის. ამის ნიმუშად სამიოდე მაგალითს დავასახელებთ:

ერთგან ბერძნულში იკითხება: ἐν ἑμὲ τῶν πατρῶν τὸ συσχεῖν ἔχεται ἐκ τοῦ δισυμφάτου καὶ τὸ δισυ(δ)ρῶσον (sic!) ἐκ τοῦ συσχεῖνς CA₂ 55, 13 სქოლიო. ამ კონტექსტში უადგილოდ ჩანს (და გამომცემელიც ამის შესახებ მიუთითებს) δισυ(δ)ρῶσον სიტყვა. ქართული თარგმანი შესაძლებლობას იძლევა ეს ადგილი გაიმართოს. ქართულ ტექსტში გვაქვს: „რაოდენისა შორის შერწყმულ იქმნების განსაზღვრებულისაგან და განსაზღვრებული—შერწყმულისაგან“ 144, 19.

ქართული თარგმანის „განსაზღვრებული“ გვაფიქრებინებს, რომ ბერძნულში δισυ(δ)ρῶσον-ის ნაცელოდ უნდა ყოფილიყო δισυμφάτου სიტყვა.

მეორეგან იკითხება: ἄμα τῶν ἐπιστητῶν εἶναι φησι καὶ τῆς πατρῴας αὐτῶν ἐπισημῶν CA₂ 76, 22. ქართულ თარგმანშია: „მეის ზედმისაწეწელისა თანა იყოს კეთილცა ზედმიწეწელობაჲ მისძლითი“ 165,7. „კეთილიცა“ არის φησι καὶ-ის ადგილას. ბერძნულში მთლად გასაგები არ ყოფილა φησι καὶ-ს არსებობა ამ კონტექსტში, ვინაიდან სქოლიოში ამ სიტყვასთან დაკავშირებით მითითებაა: φησι ἔτι quo pertinet nescio, ხოლო M ნუსხას საერთოდ გამოუტოვებია φησι სიტყვა.

ერთგან ქართულად იკითხება: „ხოლო სახითა ვანყოფილად შესმენილთაგანნი რომელნიმე რაძარსობის შორის, ხოლო რომელნიმე რომელი რაძარსობის შორის შეისმინებოან“ 49,5. ხაზგასმული ფრაზა მხოლოდ ქართულ თარგმანშია. აზრის სისწორე კი მოითხოვს, რომ იგი აუცილებლად იყოს, რადგან შემდეგ, ტექსტში „რომელი რაძარსობა“ საგანგებოდ არის განხილული.

ეს მაგალითები ნათელყოფენ ქართული თარგმანის მნიშვნელობასა და ღირებულებას ბერძნული ორიგინალის ტექსტის დაზუსტებისათვის.

• •

ქართული თარგმანი შესრულებულია იმ მთარგმნელობითი მეთოდებით, რაც დამახასიათებელი იყო პეტრიწონული სკოლისათვის. ქართული ტექსტი უმრავლეს შემთხვევაში მისდევს ბერძნულ ორიგინალს. ბერძნულ ორიგინალზე დამოკიდებულება მთელი რიგი ტექსტობრივი მონაცემებით მჟღავნდება:

1. ქართულ თარგმანში ხშირად გვხვდება უთარგმნელად გადმოსული ბერძნული სიტყვები.

2. ქართულ ტექსტს ახასიათებს უმეველ-ზმნო, ოდენ მიმღობიანი კონსტრუქციები წინადადებისა. არცთუ იშვიათად წინადადებაში ჩაყარდნილია ზმნა. ასე, მაგ.: „რამეთუ არა... არისტოტელმან: „რომლისა შორის იყო“, არამედ „რომლისა შორის არს“ 119,1. ამ წინადადებაში გამოტოვებულია ზმნა, რომელიც უნდა ყოფილიყო εἶπεν (CA₂ 28, 13) ზმნის შესატყვისად.

„ხრიზმოსიცა: ვიცით მე რიცხვ ქვშისაჲ და საწყეოა ზღკსაჲ“ 66,41. ბუნებრივი იქნებოდა: ხრიზმოსიცა იტყვს.

3. თარგმანში დასტურდება და კავშირი და ც ნაწილაკი ერთდროულად ბერძნული $\chi\alpha\iota$ -ს შესატყვისად, ან ერთ-ერთი მათგანია იქ, სადაც, აზრის მიხედვით, მეორე უნდა იყოს. იხ. 154, 31, შდრ. CA₂ 65, 16; 142, 27, შდრ. CA₂ 53, 24; 109, 24, შდრ. CA₂ 17, 10.

4. აშკარა გრეციზმებდ უნდა მივიჩნიოთ ის, რომ ქართულ თარგმანში იშვი-ათად სიტყვის ფუძედ აღებულია ბერძნული ნათესაობითი ბრუნვის ფორმა. მაგ.: „მათიმატიკონნი“ 100,4, შდრ. $\mu\alpha\theta\eta\mu\alpha\tau\iota\kappa\omega\nu$ CA₂ 6,9.

„პელლონისიაკონთაჲ“ 170,7, შდრ. Πελοποννησιακων CA₂ 74, 16.

„ეას თანმოსახელე სხკსა ეანტოჲსსა“ 114,3— Αἰας... Αἰτων CA₂ 22,16.

„მეტოჲსადა ექტი“ 157, 29, შდრ. $\tau\epsilon\tau\alpha\rho\epsilon\tau\eta$ CA₂ 68, 16. „ექტი“ ბერძნ. გენეტივის ფორმაა. სხვაგან ტექსტში ფუძედ გვხვდება სახელობითი ბრუნვის ფორმა: ექსი.

ორიგინალთან დიდი სიხალოვე საერთოდ დამახასიათებელია ქართული თარგმანისთვის. მთარგმნელის ერთი კომენტარი, რომელიც ტექსტში დასტურდება, საკმარისად ავლენს ბერძნულის კარგ ცოდნას.

ერთგან საუბარია იმაზე, რომ: „ვკლექსაჲ“ და „მტრფიალებლობით მდებარე ვარ“ თანმოსახელენი არიან, რამეთუ ზიარი აქუს სახელი, ვითარმედ ერო“ 110,34. ეს აზრი ქართველი მკითხველისთვის ბუნდოვანია, რადგან „ვკლექსაჲ“ და „მტრფიალებლობით მდებარე ვარ“ სიტყვებს ქართულში არაფერი აქვთ საერთო. ამ ბუნდოვანების გარკვევის მიზნით აშინაზე მოცემულია განმარტება, რომელიც, ვფიქრობთ, მთარგმნელს უნდა ეკუთვნოდეს: „შეისწავე, ვითარმედ ჳმითა ელაღელთაჲთა ჳგვანან სიტყუანი ესე: „ვიტყჲ“ და „ვტრფიალებ“, რამეთუ ორისათჲსე ითქუმის ესე, ვითარმედ „ერო“, ხოლო ქართულებრ ყოვლად უმსგავსო არიან“.

მთარგმნელის შენიშვნით, „ვიტყჲ“ და „ვტრფიალებ“ მხოლოდ ბერძნულში არიან თანმოსახელე ანუ ომონიმები, რადგან მათ ერთი საერთო ძირი აქვთ „ $\epsilon\tau\rho$ “: $\epsilon\tau\rho\alpha$ -ვლაპარაკობ და $\epsilon\tau\rho\alpha$ -შეყვარება, ტრფიალება. ხოლო ქართულში ამ სიტყვებს არაფერი აქვთ საერთო.

უდაოა, ამ სიტყვების მთქმელი კარგად განსწავლული პირია ბერძნულ ენაში.

მაგრამ ქართულ ტექსტში არცთუ იშვიათია ისეთი შემთხვევები, როცა აზრი ბუნდოვანია. ეს სხვადასხვა მიზეზით არის გამოწვეული. მთარგმნელი ყოველთვის როდი დგას მოწოდების სიმაღლეზე, რის გამოც თარგმანში გარკვეული ხარვეზები შეიმჩნევა. აი, ისინი:

1. ბერძნული საკუთარი სახელები ზოგან თარგმნილია და მიღებულია საზოგადო სახელები, რის გამოც აზრის გაგება ჭირს. მაგ.: $\sigma\iota\varsigma \Gamma\omicron\rho\gamma\text{:}\alpha\varsigma \acute{\alpha}\nu\theta\eta\tau\omega\varsigma$ ყოფნისეზი CA₂ 22,8—„ვითარი-იგი სიმაღლე მალეობისაგან“ 113,33. საკუთარი სახელი $\Gamma\omicron\rho\gamma\text{:}\alpha\varsigma$ გადმოცემულია საზოგადო სახელით „სიმაღლე“. როგორც ჩანს, ბერძნული სიტყვა გრაფიკული მსგავსების გამო $\tau\epsilon\tau\alpha\rho\epsilon\tau\eta$ სიტყვად არის გაგებული. ამ უკანასკნელის მნიშვნელობაა: ჩლიქებით ცემა, რაც ალბათ სიმაღლესაც გულისხმობს.

IIბბჲ $\text{I}\delta\eta\varsigma \chi\alpha\iota \chi\omicron\rho\alpha\phi\eta$ CA₂ 22, 10—„ვითარ ფერქი იხილო და თხემი“ 113, 35. საკუთარი სახელი $\text{I}\delta\eta\varsigma$ $\epsilon\iota\zeta\alpha$ „ხილვა“ ძირთან არის ასოცირებული. ამიტომ გაჩნდა თარგმანში „იხილო“ ზმნა.

τὰ δὲ κατὰ τὴν γῆν ὡς ἔσται τις τὸν παῖδα Ἐνσαχῆ εἶπευ CA₂ 21, 27— „ხოლო-
დამთხუვეისაებრ, ოდეს კეთილდამთხუვეად ვინმე თქვს ყრმაჲ“ 13, 24. საკუთარი
სახელი Ἐνσαχῆ თარგმნილია და აქედან გაჩნდა თარგმანში „კეთილდამთხუვეად“.

δοξαί... Πλάτων... ἐν ταῖς Ἐπειεῖσι CA₂ 61,7 სქ.— „ჰენანეს პლატონი და
პლონტინოს შორის ცხრათაჲსა“ 150, 32. „ცხრათაჲსა“ არის თარგმანი Ἐπειεῖ-
σι-სია. ამ უკანასკნელის ქვეშ კი იგულისხმება პლოტინოს შრომა „ენეადები“.

ერთგან ფილოსოფიურ მიმდინარეობათა შორის დასახელებულია პერი-
პატოელნი, აკადემიელნი და გემოვნებთონი. პერიპატოელნი არისტოტელეს
მიმდევრებს აღნიშნავს, აკადემიელნი — ქსენოკრატეს მიმდევრებს, მაგრამ
რას ნიშნავს „გემოვნებთონი?“

ეს სიტყვა აღნიშნავს ჰედონისტებს, Ἡδονιστοί. ქართულში სიტყვის მნიშვნე-
ლობა არის თარგმნილი.

2. ბერძნული სიტყვის სხვადასხვა მნიშვნელობათაგან აღებულია კონ-
ტექსტისათვის შეუფერებელი მნიშვნელობა:

გამოსაძურცულობითი არის ἤψαφαια-ἡ-ს შესატყვისად. ამ სიტყვას ბერძ-
ნულში აქვს როგორც გაშიშვლების, განძარცვის მნიშვნელობა, ისე ვარჯიშის, გიმ-
ნასტიკისა. მთარგმნელს სიტყვა ისეთი მნიშვნელობით უთარგმნია, რაც კონტექსტი-
სთვის შეუფერებელია. ამ ადგილას ვარჯიშით სხეულის გააქვებაზეა ლაპარაკი.

ἀπιθιθεῖν ἰσῖαν CA₂ 44,22— „გარდაცემული თესი“ 133, 24. ἀπιθιθεῖν-ის მნიშ-
ვნელობა: 1) გაღმორცემა, 2) დაბრუნება, 3) განმარტება. ქართველ მთარგმნელს
პირველი მნიშვნელობა უთარგმნია, კონტექსტით კი საჭირო იყო „განმარტებული“.

ἐπαμιθῖσα CA₂ 8,5 ნიშნავს: 1) აყვავებულს, 2) გამოვლენილს, 3) გამოჩენილს.
მთარგმნელს კონტექსტისთვის შეუფერებელი მნიშვნელობა შეურჩევია: „ზედა-
აღყვავებული“, უნდა ყოფილიყო „გამოვლენილი“. „სახე ვიდრემე უკუე არს პირ-
ადპირადობაჲ გულისხმისყოფათაჲ და ზედაღყვავებული სიტყუათაჲ ქეშმარი-
ტებაჲ“ 101, 30.

ესა თუ ის ბერძნული სიტყვა თარგმნილია არა მისი შესატყვისის ქარ-
თული სიტყვით, არამედ ბერძნულის კალკაა გაკეთებული. ასეთი კომპოზი-
ციური კალკის გამო აზრის გაგება ჭირს.

ἄλογοι ἄνθρωποι ნიშნავს „მთავარს“, „ძირითადს“. მთარგმნელმა კი კომპო-
ზიციური კალკა გააკეთა: სხუა-სქენსი 60,14, რის გამოც ამ ადგილის გაგება ჭირს.

φασιν αὐτὸν ἰσθῆναι ἄματις ἄριστος κατὰ χροῖον κατὰ εἶδος CA₁ 72, 14— „ვიტ-
ყუთ მას ჳმარების სახედ მაგალითისა“ 57, 14. κατὰ χροῖον-ის მნიშვნელო-
ბა: სიტყვის გამოყენება არა ძირითადი მნიშვნელობით. თარგმანში ხელოვნურად
ნაწარმოები სიტყვაა, ბერძნულის კალკა.

„სხელთმოყუარენი სულნი... ვარეუბიან ტრფიალებასა“ 7,12. „ვარეუბ-
იან“ არის περιπαισσειν სიტყვის შესატყვისად. περιπαισσειν-ს ორი მნიშვნელო-
ბა აქვს: 1) ვარერბოლა ანუ ვარეუმო სირბილი. 2) პატივისცემა, სწრაფვა. კონტე-
ქსტის აზრის მიხედვით, თარგმანში ეს უკანასკნელი მნიშვნელობა უნდა ყოფილი-
ყო: სხელთმოყუარენი სულნი ესწრაფვიან ტრფიალებას.

3. ქართულ თარგმანში ზოგან ესა თუ ის სიტყვა მართებული ბრუნვის
ფორმით არ არის ნახმარი, რის გამოც გაგება ბუნდოვანია, აზრის სიზუსტე
დარღვეულია. მაგ.:

„პირველად უკუე სახედ ვითარებისა შორის-ჳმნა იხილევების ექსისადლი-
თი“ 173,7. ამ კონტექსტში „შორის-ჳმნა“ სახ. ბრუნვის ფორმის ნაცვლად

უნდა იყოს მოქმედებითი ბრუნვის ფორმა, რადგან აზრი ასეთია: თავდაპირველად ვითარების სახედ შორის-ქმნით (ანუ მოქმედებით) უნდა განვიხილოთ ექისისაძლითი (ანუ მიმართების მქონე), რასაც მხარს უჭერს იმავე აზრის გამომხატველი ფრაზა, რომელიც ტექსტში ცოტა ქვემოთ გვხვდება: „პიკტი... შორის-ქმნით იყოს“ 173, 10 და ბერძნული ორიგინალიც: $\pi\rho\delta\alpha\upsilon\sigma\ \epsilon\iota\delta\omicron\varsigma\ \tau\eta\zeta\ \pi\omicron\iota\delta\tau\eta\omicron\varsigma\ \xi\ \nu\epsilon\rho\chi\epsilon\iota\alpha\ \theta\epsilon\alpha\rho\epsilon\iota\tau\alpha\ \eta\ \tau\epsilon\ \xi\acute{\iota}\varsigma\ CA_2\ 84, 24.$

„იციობებიან ესენი ბუნებასა“ 156, 9. უნდა იყოს: „იციობებიან ესენი ბუნებითა“, შდრ. $\epsilon\gamma\omega\alpha\tau\alpha\iota\ \alpha\epsilon\nu\tau\alpha\ \tau\eta\ \varphi\acute{\alpha}\nu\alpha\iota\ CA_2\ 66, 24.$

„ბუნებით უპირველეს არს თანმომკვლეობისა, ხოლო არ თანმოკლული“ 163, 11. უნდა იყოს: ბუნებით უპირველეს არს თანმომკლველი, როგორც არის ბერძნულში: $\sigma\upsilon\alpha\upsilon\alpha\rho\iota\sigma\mu\epsilon\upsilon\sigma\iota\varsigma\ CA_2\ 74, 19.$

ერთგან მოტანილია პლატონის აზრი იმ ფილოსოფოსებზე, რომლებიც ცუდ მზარეულებს ემსგავსებიან, რადგან გვარსახეობრივ დაყოფას ახდენენ არა ძირითადი ნიშნის მიხედვით:

„მიემსგავსნეს, ვითარცა საღმრთოა პლატონ იტყვის, ჰავად მკრელოთა მზარეულთა და არ ნაწვეროანად სანოვავეთასა, ესე იგი არს, უვიცინი და უღონისძიებონი მამაკაცი“ 30, 37. ხაზგასმული სიტყვები უნდა იყოს მიცემითი ბრუნვის ფორმით, რადგან აქ ასეთი აზრია: ფილოსოფოსნი მიემსგავსნეს ჰავად მკრეულ მზარეულებს, ე. ი. უვიცი და უღონისძიებო მამაკაცებს. შდრ. $\xi\sigma\iota\chi\alpha\iota\ \gamma\acute{\alpha}\rho\ \sigma\acute{\iota}\tau\alpha\iota, \acute{\omega}\varsigma\ \delta\ \theta\epsilon\iota\acute{\omega}\delta\ \varphi\upsilon\alpha\iota\ \Pi\lambda\acute{\alpha}\tau\omega\upsilon\sigma, \tau\omicron\iota\varsigma\ \alpha\alpha\omega\delta\ \tau\epsilon\mu\alpha\sigma\iota\varsigma\ \mu\alpha\chi\epsilon\iota\sigma\iota\varsigma\ \alpha\iota\ \mu\eta\ \alpha\alpha\tau\ \acute{\alpha}\rho\theta\iota\alpha\ \tau\acute{\alpha}\ \sigma\acute{\iota}\varphi\alpha, \tau\omicron\sigma\tau\ \acute{\epsilon}\alpha\tau\iota\varsigma\ \dot{\iota}\delta\iota\omega\tau\alpha\iota\varsigma\ \alpha\iota\ \acute{\alpha}\mu\epsilon\theta\acute{\iota}\mu\omicron\iota\varsigma\ \acute{\alpha}\nu\theta\acute{\rho}\alpha\tau\iota\upsilon\varsigma\ CA_1\ 35, 7.$

4. ზოგი ადგილის სწორი გაგება დარღვეულია თარგმანში, რადგან ესა თუ ის ბერძნული სიტყვა გრაფიკული აღრევის გამო სხვა მნიშვნელობის სიტყვით არის თარგმნილი. ქართულში მთარგმნელმა, როგორც ჩანს, ცუდად წაიკითხა ესა თუ ის ბერძნული სიტყვა. ასე მაგალითად:

„ვიტყვთ, ვითარმედ დათქუმაა შესმენა“ 127,4— $\varphi\eta\mu\omicron\iota\ \eta\ \chi\alpha\tau\acute{\alpha}\ \varphi\acute{\alpha}\sigma\iota\ \nu\ \alpha\alpha\tau\eta\gamma\omicron\iota\sigma\alpha\ CA_2\ 37, 20$ სქოლიო. როგორც ჩანს, $\eta\ \chi\alpha\tau\acute{\alpha}\ \varphi\acute{\alpha}\sigma\iota\ \nu$ წაკითხულ იქნა, როგორც $\eta\ \alpha\alpha\tau\acute{\alpha}\varphi\alpha\sigma\iota\varsigma$ და აქედან გაჩნდა თარგმანში სრულიად შეუფერებელი „დათქუმაა“

„ვერ შემძლებელმან სიტყუასა, უდიდესისადმი პოვა ჳირი თავისა თვისისაჲ“ 34, 19. ბერძნულ ორიგინალში წერია: $\mu\eta\ \theta\upsilon\alpha\mu\alpha\sigma\iota\varsigma\ \epsilon\pi\ \lambda\acute{\epsilon}\gamma\varphi\ \epsilon\acute{\iota}\varsigma\ \mu\epsilon\acute{\iota}\omega\tau\alpha\ \epsilon\pi\epsilon\alpha\iota\ \nu\ \acute{\epsilon}\alpha\upsilon\tau\acute{\omega}\nu\ \acute{\alpha}\nu\epsilon\upsilon\chi\epsilon\iota\ \nu\ CA_1\ 40, 9,$ რომლის აზრი ასეთია: ვერ შემძლებელმან სიტყვით უდიდესი აღმოჩენისადმი (პოვნისადმი) თავისი თავის აღყვანებად... საქმე იმაშია, რომ $\acute{\alpha}\nu\epsilon\upsilon\chi\epsilon\iota\ \nu,$ რაც $\acute{\alpha}\nu\alpha\varphi\acute{\epsilon}\rho\alpha\varsigma$ -ს აორისტის ფორმაა, ქართულში მთარგმნელმა წაიკითხა, როგორც $\acute{\alpha}\nu\alpha\chi\alpha\iota\sigma\iota\omega\varsigma$ და ამის გამო გაჩნდა თარგმანში ჳირი, ხაჭირივება სიტყვა და მთელმა კონტექსტმა სხვა აზრი შეიძინა.

5. თარგმანში იშვითად აზრის სისწორე დარღვეულია იმის გამო, რომ საკავშირებელი სიტყვა არ არის მართებულად შერჩეული, ან იმის გამო, რომ მიმღებობის გვარების ვადმოცემისას არ არის დატული სიზუსტე, ან უბრალოდ იმის გამო, რომ აზრი მცდარად არის გაგებული. მაგ:

„ადგილი არს, ვითარცა „ბუნებითისა“ შორის ითქუმის, დასასრული გარმქონებელისაჲ, ვითარ-იგი გარე აქუს გარექონებული“ 148, 1. „ვითარ-იგი“ კავშირი არის ბერძნ. $\alpha\delta\theta\epsilon\text{-}$ ს შესატყვისად, მოსალოდნელი კი იყო რომელსაც ან რითაც კავშირები, რადგან ამ წინადადების აზრი ასეთია: ადგილი არის, როგორც „ფიზიკაში“ ნათქვამი, შემოფარგვლა მქონებელისა, რომელსაც აქვს რამე ქონებული.

ერთგან ლოგიკური ცნებების განმარტების მიზნით, როგორც საწინააღმდეგო მნიშვნელობის ცნებები, ერთმანეთთან დაპირისპირებულია, ორნივე და ორივე მიმართულია. თარგმანში კი ორივე გადმოცემულია მოწოდება სიტყვით, იხ. 157, 30. ასევე ორნივე და ორივე მიმართულია: „ზედმიწევნა|ზედმიწევნულობა“. (იხ. 157-30 სხვაგან მართებულად მომავალი დროის მიმდევრობის ფორმით არის თარგმნილი: ზედმისაწევნელი).

„ქურქელი ვიდრემე ადგილი არს მიმოსაღები, ხოლო ქურქელი ადგილი მიმოუღები“ 119,33. ეს ადგილი ტექსტში გასწორდა ისე, როგორც აზრის მოითხოვდა: ქურქელი ვიდრემე ადგილი არს მიმოსაღები, ხოლო ადგილი — ქურქელი მიმოუღები, შდრ. AC₂ 29,9.

„უსაკუთრესად უფროასლა კაცისა ცხოველობაჲ“ 131, 13. ბერძნულშია: *εισεδέσθαι εν μάλιστα εὐφρανταίς ἢ ἐν ἑαυτοῖς* CA₂ 42, 1. კითხვაზე, რა უფრო არის სოკრატე: კაცი თუ ცხოველი? პასუხად ეს ფრაზაა: უფრო საკუთრად ის არის კაცი, ვიდრე ცხოველი. თარგმანში პირუტყუ აზრია.

„წინამდებარისაჲ წიგნისა ესრეთ არს „პირველი ადგილი“ ზედწარწერილისაჲ“ 107, 25 — *Προκειμένου βιβλίου οὕτως ἐπιγράφεται Πρὸ τῶν ἄλλων* CA₂ 14, 20. ამ ადგილის აზრია: წინამდებარე წიგნის ზედწარწერილი (ანუ სათაური) თარგმნილია „პირველი ადგილი“. გარდა იმისა, რომ აქ არისტოტელეს სომხის სათაური არის მნიშვნისა, სხვა მხრივაც ქირს აზრის გაგება, რადგან „ზედწარწერილისაჲ“ ნაწილსაობითარი სახელობითის ნაცულად უნდა ყოფილიყო სახელობითი ბრ. ფორმა „ზედწარწერილი“.

6. ქართული თარგმანისთვის დამახასიათებელია არასტაბილურობა ტერმინთა ხმარებისას. ერთი და იგივე ბერძნული ტერმინი ხშირად სხვადასხვა შესატყვისით არის გადმოცემული და, პირიქით, ერთი და იგივე ქართული სიტყვა იხმარება სხვადასხვა ბერძნული ტერმინის შესატყვისად.

ზოგჯერ ესა თუ ის ტერმინი თარგმანში გვეხველება სხვადასხვა ფორმით. ამგვარი შემთხვევები ძალზე ხშირია, მათი აღნუსხვა შორის წაგვიყვანდა. ამიტომ მხოლოდ რამდენიმე ნიმუშს წარმოვადგენთ:

ა) ერთ ბერძნულ ტერმინს რამდენიმე შესატყვისი აქვს ქართულ ტექსტში:

τὸ σῦμψικον — სასწაული, ნიში

ἡ μετὰ τὴν — გაძლიერება, ცვალებადება

ἡ ἐξίς — ექსი, ანაგები

ἡ διαίρεσις — განწვალება, განყოფილი

ἡ ἀναρτήσις — განსაზღვრებული, განწვალებული

ὁ ἀποπρῶτος — ართრონი, ნაწევროანი

ἄλλο — სხვა, სხუებრ

ἡ γένεσις — გენიცი, ნათესაობითი

ბ) სხვადასხვა ბერძნული ტერმინისთვის ქართულ ტექსტში ერთი შესატყვისია:

ἄλλο, ἕτερος — სხუაჲ

ἕτεροι, ἢ ἕνας — დებაჲ

λέγειν, τὸ πρῶτον — სიტყუა

ἡ διαφύρασις, ἢ διαίρεσις — განყოფილება

ἐξῆς, ἢ ὑψίς — მეცნიერება

გ) ერთი და იმავე ბერძნული ტერმინისთვის ქართულ თარგმანში ერთი ძირისგან ნაწარმოები სხვადასხვა ფორმა დასტურდება:

σπῆλαια — ფერკიანი, ფერკოსანი, ფერკელი
 ἡ σπικραφτή — წარწერაჲ, ზედწარწერაჲ
 γυνωστῆρας — ცნობილი, საცნობელი
 γυνωστῆρας — მეცნავი, მცნობელი
 ἰδιῶν — თვსაგან, თვსაგანობით
 κῆρις — კერძოჲ, კერძობითი
 ἐπισημῆσις — ზედმიწევნული, ზედმისაწევნელი
 τὸ πῶσις — რაოდენი, რაოდენობაჲ
 λησιχθῆρας — უსიტყუიერესი, უსიტყუესი

არაერთგვარობა ტერმინთა ხმარებისას ვლინდება იმ ფაქტშიც, რომ ერთი და იმავე ცნებისთვის პირველ „მოსაქსენებელში“ სხვა ტერმინებია აღებული, მეორე „მოსაქსენებელში“ კი — სხვა. მართალია, ამას სისტემატური ხასიათი არა აქვს, მაგრამ არც თუ იშვიათია. მაგ.:

I-შია: საყოფაქცეო, სასახლისჯულობითი და მოქალაქობითი.
 II-შია: ითიკოსი, განგებულებითი და მოქალაქეობითი.
 I-შია: სწავლეულებითი || დასასწავლელობითი. II-შია: მათიმატიკოსი
 I-შია: სავაკრო II-შია: უბანი
 I-შია: ვითარებაჲ II-შია: რომელი
 I-შია: კულელი II-შია: კულელი || არტიაჲ
 I-შია: ცანკელი II-შია: ფარდი || პერიტაჲ

ცხადია, ერთი და იმავე ცნების გადმოსაცემად სხვადასხვა ტერმინის გამოყენება მიუთითებს იმაზე, რომ მთარგმნელისათვის ჭერ კიდევ არ არის საბოლოოდ დადგენილი ფილოსოფიური ტერმინოლოგია. თარგმანი გვიჩვენებს ტერმინთა შერჩევისა და დახვეწის პროცესს.

და ე ა ს კ ვ ნ ი თ:

ამონიოს ერმისის „მოსაქსენებელთა“ ქართულ თარგმანებში გვაქვს სხვადასხვა ხასიათის ხარვეზები, ბუნდოვანი ადგილები, შეცდომებიც კი. იქმნება შთაბეჭდილება, რომ ეს ხარვეზები გამოწვეულია იმდენად არა ბერძნული ენის სათანადოდ არცოდნით, რამდენადაც სათარგმნი ტექსტის სირთულით, მსჯელობის იმ განყენებულ-ფილოსოფიური ხასიათით, რომელიც დამახასიათებელია ამონიოს ერმისის მოძღვრებისათვის. ქართველი მთარგმნელი ამ რთული ფილოსოფიური აზრების თარგმნისას ძიების პროცესშია ტერმინთა შერჩევის თვალსაზრისით. ბერძნული ტერმინის ადეკვატური ქართული ტერმინის შერჩევა, თუ ასეთი ქართულ ენაში არ ეგულება, ახალი ტერმინის წარმოება, ზოგი ტერმინის თარგმნა, ზოგისა უთარგმნელად გადმოტანა, თავისებური, რთული სინტაქსური კონსტრუქციების გამოყენება — უაღრესად ფართოა და მრავალმხრივი ის მორფოლოგიურ-სინტაქსური ნოვაციები, რომელთაც მიმართავს ქართველი მთარგმნელი. ამონიოსის „მოსაქსენებელთა“ ქართული თარგმანები პასუხობს იმ რთულ ფილოსოფიურსა და ლიტერატურ-

რულ მოთხოვნილებებს, რომლებიც ასეთი ხასიათის ტექსტების მთარგმნელის წინაშე იდგა.

ქართული თარგმანების სახით ჩვენს ხელთაა ამონიოს ერმისის თხზულებათა უძველესი არქეტიპი, რომელიც ბერძნული ტექსტის გამოცემაში არ ჩანს. ქართული თარგმანები ყველაზე ძველი ბერძნული ხელნაწერების თანადროულია და მათ დიდი მნიშვნელობა აქვთ ბერძნული დედნის დაზუსტებისა და გამართვის საქმეში.

თ ა ვ ი I I I

ქ ა რ თ ვ ე ლ ი მ თ ა რ გ მ ნ ე ლ ი ს შ ე ს ა ხ ე ბ

ამონიოს ერმისის თხზულებათა ქართველი მთარგმნელის ვინაობის შესახებ სამეცნიერო ლიტერატურაში აზრთა სხვადასხვაობა არსებობს. მკვლევართა ერთი ნაწილი ამ თხზულებათა მთარგმნელად XII ს. მოღვაწეს, იოანე ტარიქისძეს, აღიარებს (კ. კეკელიძე), მეორე ნაწილი მათ თარგმნას იოანე პეტრიწს მიაწერს (ს. გორგაძე, ი. ლოლაშვილი), ხოლო ზოგიერთთა შეხედულებით, მთარგმნელის ვინაობა დაუდგენელია (ნ. კეკელაძე).

წარმოვადგენთ ჩვენს მოსაზრებებს ამ საკითხის შესახებ.

თავიდანვე უნდა შევნიშნოთ, რომ ამა თუ იმ ძეგლის ავტორის ვინაობის დასადგენად სულ ცოტა შემდეგი ფაქტორები მაინც უნდა იყოს გათვალისწინებული:

1) ხელნაწერთა ანდერძ-მინაწერები ავტორისა თუ მთარგმნელის ვინაობის შესახებ.

2) მომდევნო ხანის მწერლობაში შემონახული ცნობები ამ საკითხზე.

3) თვით ძეგლის ენობრივი და სტილისტური ანალიზი, რომელიც გარკვევს მის მიკუთვნებას ამა თუ იმ ავტორისადმი.

პირველ საკითხთან დაკავშირებით შევნიშნავთ, რომ ამონიოსის თხზულებათა ქართველი მთარგმნელის ვინაობის გარკვევაში ქართული ხელნაწერები ვერაფრით დაგვეხმარება, რადგან მათში არავითარი ცნობა მთარგმნელის შესახებ დაცული არაა. როგორც ვიცით, ამონიოსის ორივე შრომა ქართულ ხელნაწერებში ბოლონაკლებია. ამის გამო ხელნაწერებს არ შემოუნახავთ მთარგმნელის ანდერძ-ნამაგი.

გვიანი ხანის წერილობითი ცნობები, რომლებიც არსებობს ამონიოსის თხზულებათა ქართველი მთარგმნელის შესახებ, მიმოხილული აქვს ი. ლოლაშვილს [20,31—34], რომელმაც ყველაზე ვრცლად და საფუძვლიანად შეისწავლა ისინი და მოგვცა საყურადღებო დასკვნები აღნიშნული საკითხის გარშემო. ვეცდებით მკვლევრის მიერ მოძიებული ცნობები ჩვენი მასალით შევაჯსოთ.

მკვლევარი მიმოხილავს ცნობებს იოანე ტარიქისძესა და იოანე პეტრიწზე, როგორც ამონიოსის „მოსაქსენებლების“ შესაძლო მთარგმნელებზე.

მკვლევრის შენიშვნით, სახელი იოანე ტარიქისძე პირველად გვხვდება სულხან-საბა ორბელიანის მინაწერში, რომელიც ახლავს „ქართლის ცხოვრების“ ერთ-ერთ ნუსხას, კერძოდ, H 2080 ხელნაწერს. ამ ნუსხის 229r-ზე, სა-

ბას ხელით, როგორც ალ. ბარამიძემ გაარკვია [7,336],¹ წერია: „ამისა ეამთა შევიდნენ მთარგმანებელნი წიგთანი: ეფრემ მცირე და თეოფილე და არსენ იყალთოელი და იოვანე ტაიჭისძე: ქრისტეს აქათ ქკს ჩროდ“.

მკვლევართა მიერ შეინიშნულია, რომ მინაწერში დადასტურებული თარიღი: ქორონიკონი ჩროდ სინამდვილეს არ შეეფერება. როგორც ჩანს, აქ გადამწერის შეცდომასთან გვაქვს საქმე და ჩროდ — 1174 წ. სამართლიანად ვასწორდა 1114 წლად [22,243]. ალ. ბარამიძის დაკვირვებით, მინაწერში აღნიშნული ფაქტი, მართლაც, ჩართულია „ქართლის ცხოვრებაში“ 1115—1116 წლებში მომხდარ ამბებს შორის.

ზოგი მკვლევრის ეჭვი გამოიწვია მინაწერში არსებულმა სიტყვამ „შევიდენ“. თ. ჟორდანიას სვამს კითხვას: „მიიცვალნენ თუ მოვიდნენ?“ [38]. კ. კეკელიძემ ამ ადგილას აღადგინა „შე[მო]ვიდნენ“. მიღებულ იქნა აზრი, რომ აქ ჩამოთვლილი მოღვაწენი საქართველოში დაბრუნდნენ საზღვარგარეთის კულტურულ-სამწერლობო ცენტრებიდან.

შემდგომში, როგორც ი. ლოლაშვილი აღნიშნავს, ეს მინაწერი „ქართლის ცხოვრების“ ტექსტში ჩაურთავთ [20,31].

სულხან-საბას მინაწერის ცნობა გაიმეორეს შემდეგი დროის მოღვაწეებმა. ანტონ კათალიკოსმა ძველ ქართველ „მეთარგმანეთა“ სიაში შეიყვანა იოანე ტარიჭისძე. ეს სია დასტურდება ანტონის გრამატიკის წინასიტყვაობაში [6,13]. იგი მინაწერის სახით ახლავს მხითარ სებასტიელის „რიტორიკის“ ქართულ თარგმანს (შესრულებულია ანტონის მიერ, ხელნაწერი S 347, XVIII ს.). იგივე გარკვეული რედაქციული სახესხვაობით გვხვდება ამბროსი ნეკრესელის კრებულში [H 1283, 31r]. დასტურდება აგი ცალკე ხელნაწერის სახითაც. ესაა S 3058, XIX ს. რომელშიც 1r-ზე არის ქართველ საეკლესიო მოღვაწეთა სია.

ანტონის მიერ შედგენილი სია ქართველ „მეთარგმანეთა“ ასე გამოიყურება:

„ხოლო ესენი არიან სამლონი იგი მამანი მეთარგმანენი ქართულსთანი, რომელთანი სახელნი მოიხსენებთან აქა: იოანე გრძელისძე, წმიდა იოანე, მამა ეფთიმისი, წმიდა ეფთიმი, წმ. არსენი ნინოწმიდელი ეპისკოპოსი, ღირსი იოანე ხალულელი (sic), რომელსა ზედწოდებულ ჰყოფდენ ოქროპირად, ნეტარი გრიგორი, რომელი ზედწოდებულ იყო აბრაამ ახლად, ზაქარია მილრატის (sic!) ძე, არსენი, მაგრა ესე არა იყალთოელი, არცა კათალიკოსი, არამედ სხუაჲ; გიორგი შეყენებული, ილარაონ დიდი თულაელი, მოძღუარი გიორგი მთაწმიდელისა; წმიდა გიორგი მთაწმიდელი, იოანე პატრიკად ნაშყოფ, სტეფანე, გიორგი ოთისელი (sic), ვასილი ვაგრატის ძე ხალულელი (sic!) და ესე საგონებელ მიჩნს ძედ მეფისად; იოანე საღმთო ფილასოფოსი, რომელსა ჩუეულ ვართ ზედწოდებასა პეტრიწად, ნეტარი ეფრემ მცირე, თეოფილე ღირსი, არსენი იყალთოელი, იოანე ტაიჭის ძე და სხუანი მრავალნი“ [87,4].

როგორც ვხედავთ, იოანე ტარიჭის ძე იმავე დაწერილობით და იმავე მწერლებთან ვხვდებით, როგორც ეს აქვს სულხან-საბას.

ანტონ ბაგრატიონი იოანე ტარიჭისძეს ორმუხლიან ლექსს უძღვნის თავის „წყობილსიტყვაობაში“ [5,273].

იოანე ტარიჭისძეს, როგორც ფილოსოფოსსა და მთარგმნელს, ახსენებს იოანე ბატონიშვილი [15, 177].

ანტონისა და იოანე ბატონიშვილის ცნობები იოანე ტარიჭის ძის შესახებ ზოგადად სახობტო ხასიათისა და რაიმე კონკრეტული ბიოგრაფიული, ან შემოქმედებითი ხასიათის მომენტს არ შეიცავენ.

პირველი ცნობა იოანე ტარიჭისძის შემოქმედებითი მოღვაწეობის შესახებ ეკუთვნის პლ. იოსელიანს. პლ. იოსელიანი პირველია, რომელმაც გარკვეული თხზულებების თარგმნა მიაწერა იოანე ტარიჭისძეს. ჭერჭერობით სხვა აღრიწდელი ცნობა ჩვენთვის უცნობია. პლ. იოსელიანის სიტყვებით:

„იოანე ტარიჭისძე ანუ ტარიჭისძე ცხოვრობდა დავით აღმაშენებლისა დროსა (1089—1130). ათონიდან მოვიდა საქართველოს და აქენდა აქა სასწავლებელი ყრმათათვის. ამან თარგმნა ბერძნულიდან: 1. „დილაქტიკა“, 2. პორფირის „შეყვანილება“, 3. „კატილორია“ დამასკელისა, 4. „თორმეტთა ქვათათჳს“ ეპიფანე კვიპრელისა, 5. „საგალობლნი წმიდათანი“ [62,264].

მკვლევართაგან ზოგმა გაიზიარა პლ. იოსელიანის მოსაზრება [64,27; 68, XXX; 14,57], ზოგმა კი კრიტიკულად შეაფასა იგი. კ. კეკელიძემ საეკვოდ მიიჩნია პლ. იოსელიანის ცნობა: „არ ვიცი არც ის, საიდან მომდინარეობს პ. იოსელიანის ცნობა... ვითომც იოანე ტარიჭისძე საქართველოში ათონიდან მოვიდა“ [22,308]. რაც შეეხება იმ ლიტერატურულ შემოქმედებას, რაც პლ. იოსელიანმა შეცდომით იოანე ტარიჭისძეს მიაწერა, კ. კეკელიძემ სამართლიანად უჩვენა მათი ნამდვილი რაობა და ავტორები.

კ. კეკელიძის აზრით, იოანე ტარიჭისძეს ეკუთვნის „ამონიოს ერმიოსის (V—VI სს. ნეოპლატონიკი) „მოსაჯენებელი ხუთთა კმათადმი პორფირი ფილოსოფოსისათა“ და იმავე ამონიოსის „მოსაჯენებელი ათთა კატილორიათადმი არისტოტელისთა“ [22,308].

პლ. იოსელიანის ცნობაში დაეჭვება გამოიწვია იმ უზუსტობებმა, რაც მან დაუშვა იოანე ტარიჭისძის შემოქმედებითი მოღვაწეობის განსაზღვრაში. ხოლო რაც შეეხება მის მიერ მოწოდებულ ბიოგრაფიულ ცნობას, რომ იგი ცხოვრობდა დავით აღმაშენებლის დროს, ეს საეკვოდ არ ჩანს, როგორც ეს პგონიათ კ. კეკელიძესა და ი. ლოლაშვილს.

ამ ცნობის ჭეშმარიტებას; გარდა სულხან-საბა ორბელიანის მინაწერისა, მხარს უჭერს კიდევ ერთი წერილობითი წყარო. ეს არის ერთი 17 ს-ის ხელნაწერი, S 1257, ლოცვათა კრებული, რომელშიც ტექსტის ხელითვე ბოლოში დართულია სხვა შინაარსის ტექსტი ასეთი სათაურით: „სათვალავნი დასაბამითგანთა წელთანი“. 5r—6r-ზე წერია:

„მეფე იყო აშოტ, რომელი მოკლეს მეგრელთა; ბაგრატ გურგენის შვილი, რომელმან მეფობაა აფხაზთა და ქართველთა ერთ ყო, ქორონიკონსა სლდ; ამისთა ჟამთა იყო ეფთჳმე მთაწმიდელი, მთარგმანელი ტაოთ. ბაგრატ სევასტიასი ქორონიკონსა ჯებ; ამისთა ჟამთა იყო იგი (sic!) მთაწმიდით. დიდ დავით ქორონიკონსა ტმე; ამისთა ჟამთა იყენეს ეფრემ მცარა, თეოფილე, არსენი იყალთოელი, იოანე ჳტის ძე. დავით ტფილის გამომი ქორონიკონს ტმბ.“ ეს ტექსტი, როგორც ჩანს, რალაც ისტორიული შრომის კომპილაციას წარმოადგენს. ვფიქრობთ, რომ მისი წყარო „ქართლის ცხოვრებაა“. რომელიც მე-17 ს. მოღვაწეს „ქართლის ცხოვრებიდან“ გამოუყარებია ქართველ მეფეთა ზეობის თარიღები, მათგანვე მოუხსენებია იმ ეპოქის ქართველი მოღვაწენი. სამი შემდეგი მეფე და მოღვაწეა დასახელებული: 1) ბაგრატ კუროპალატი (ქნე სლდ) — ექვთიმე მთაწმიდელი, 2) ბაგრატ სევასტოსი (ქნე ჯებ) — იგი (sic!) მთაწმიდელი. (აქ გრაფიკული აღრევაა. უნდა იყოს გიორ-

გი მთაწმიდელი), 3) დავით აღმაშენებელი (ქნე ტმე) — ეფრემ მცირე, თეოფილე, არსენ იყალთოელი, იოანე ტარიკისძე (დამახინჯებით ქუტისძე). ეს წყარო სრულიად სანდოა, რადგან ყველა აქ მოტანილი ქორონიკონი ზუსტად ასახავს ისტორიულ სინამდვილეს.

როგორც ვხედავთ, ეფრემ მცირის, თეოფილეს, არსენ იყალთოელისა და იოანე ტარიკისძის დასახელება ძალიან ჰგავს სულხან-საბა ორბელიანის ზემოხსენებულ მინაწერს. საფიქრებელია, რომ ან სულხან-საბამ გამოიყენა ეს ტექსტი, ან პირიქით, ანონიმი ავტორი იცნობდა სულხან-საბას მინაწერს „ქართლის ცხოვრებაზე“. ორსავე შემთხვევაში ერთი უდაოდ ნათელია: იოანე ტარიკისძის მოღვაწეობა ქრონოლოგიურად განსაზღვრულია. მას უმოღვაწენია დავით აღმაშენებლის დროს.

საფიქრებელია, რომ პლ. იოსელიანის მიერ მოტანილი ბიოგრაფიული ცნობები ამ ლიტერატურულ წყაროებს ეყრდნობა. მკვლევრის განცხადება, რომ „იოანე ტარიკისძე ათონიდან მოვიდა საქართველოში“, ალბათ სულხან-საბას მინაწერს იყენებს წყაროდ, რადგან იქ წერია: „ამისა ესამთა შევიდენ“. „შევიდენ“ თუ „შე[მო]ვიდენ“ საიდანაც მოსვლას გულისხმობს. საიდან მოვიდოდნენ იმ დროს ქართველი მოღვაწენი? ალბათ საზღვარგარეთის ერთ-ერთი სამწერლობო ცენტრიდან, შესაძლოა, ათონიდან.

მაშასადამე, გარდა იმისა, რომ იოანე ტარიკისძე დავით აღმაშენებლის დროის მოღვაწეა, სხვა რამ მის შესახებ არა ვიცით რა.

რაც შეეხება მის ლიტერატურულ პროდუქციას, კ. კეკელიძე პლატონ იოსელიანის მიერ დასახელებულ თხზულებათაგან ორი ნაწარმოების თარგმნას მიაწერს მას, კერძოდ, ამონიოს ერმისის „მოსაცხენებლების“ თარგმნას.

ი. ლოლაშვილმა უარყო ეს მოსაზრება. მკვლევარმა ახალი შეხედულებები წამოაყენა „მოსაცხენებელთა“ მთარგმნელზე. ამ პიროვნებად მან მიიჩნია იოანე პეტრიწი.

უფრო ადრე, ს. გორგაძემ გამოთქვამდა ვარაუდს, რომ ამ მოსაცხენებლების მთარგმნელი შეიძლება იოანე პეტრიწი იყოსო [11,146].

ს. გორგაძის მიერ სავარაუდოდ გამოთქმული აზრი დანამდვილებით მისაღებად ცნო ი. ლოლაშვილმა: „დღეს დანამდვილებით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ამონიოს ერმისის ორივე „მოსაცხენებლის“ მთარგმნელია პეტრიწი“ [20,34].

მკვლევარი იოანე პეტრიწს აღიარებს მთარგმნელად ორი არგუმენტის საფუძველზე:

1) არსებობს ანტონ ბაგრატიონის ცნობა, რომ იოანე პეტრიწმა „ბერძნულისაგან ქართულად გარდამოიღო... კატილორია არისტოტელისა და პერიერმენიადა და წიგნი ამმონიოს ერმისისა, რომელ არს განმარტებაჲ პორფირი ფილოსოფოსისა „ხუთთათუს კმათა“ და არისტოტელის „შესმენათა“ [88,375].

2) არსებობს გარკვეული ლიტერატურული პარალელი ამონიოსის თხზულებასა და იოანე პეტრიწის „სათნობათა კიბეს“ შორის.

პირველი არგუმენტი, მართლაც, საყურადღებოა. ანტონის ცნობის გათვალისწინება აუცილებელია, რადგან ანტონ კათალიკოსს საერთოდ არ სჩვევია ლიტონი განცხადებები. მაგრამ მიუხედავად ამისა, ამ არგუმენტს საკითხის საბოლოოდ და უეჭველად გადაჭრის უფლება მაინც არა აქვს შემდეგი მიზეზის გამო:

ჯერ ერთი, ანტონის ცნობით, იოანე პეტრიწს, გარდა ამონიოსის წიგნებისა, მიეწერება არისტოტელეს „კატეგორიებისა“ და „პერი ერმენიას“ თარგმნაც. ეს თარგმანები ქართული მწერლობისთვის ჯერ-ჯერობით უცნობია. მართალია, არმოგნება ჯერ კიდევ არ ნიშნავს მათ არარსებობას, მაგრამ იძლევა ეპკის გამოთქმის საფუძველს: სხვათა შიერ თარგმნილი ძეგლები ხომ არ მიაწერა ანტონმა იოანე პეტრიწს?

შემდეგ, როგორც ვიცით, ამონიოსის თხზულებათა შემცველი ყველა ხელნაწერი ბოლონაკლულია, ხელნაწერთა შესწავლამ ცხად-ყო, რომ ყველა ნუსხა ბოლონაკლული იყო ანტონის დროსაც, ე. ი. XVIII ს-ში. ამ მიზეზის გამო, ე. ი. ანდერძ-მინაწერების უქონლობის გამო, ანტონისთვისაც უცნობი იქნებოდა თხზულებათა მთარგმნელის ვინაობა. მაგრამ რადგანაც ენობრივ-სტილისტურად ეს თარგმანები პეტრიწონული სკოლის პროდუქტია და ისინი დიდ მსგავსებას ავლენენ თვით იოანე პეტრიწის თხზულებებთან, ბუნებრივია, რომ ანტონ კათალიკოსმა ასეთი ძნელი და ურთულესი თხზულებების თარგმნა თავის სათაყვანო „სალმართო ფილოსოფოსს“, იოანე პეტრიწს, მიაწერა.

ჩვენი ეს მოსაზრება უეჭველი დამამტკიცებელი საბუთების უქონლობის გამო ვარაუდად რჩება, ისევე, როგორც ვარაუდად შეიძლება ჩაითვალოს ი. ლოლაშვილის სიტყვები, რომ ანტონის ცნობა „ძველ, სანდო წყაროდან მომდინარეობს“.

თუ ი. ლოლაშვილის პირველი არგუმენტის მიმართ მხოლოდ დაეკვება გამოთქვით, პატივცემული მკვლევრის მეორე არგუმენტის მიმართ დაბეჭდვით შეიძლება თქმა, რომ იგი ვერ გამოდგება იოანე პეტრიწის მთარგმნელად აღიარებისათვის და აი რატომ:

ლიტერატურული პარალელი, რომლის საფუძველზე გაკეთებულია დასკვნა, რომ ამონიოსის „მოსაქსენებელთა“ მთარგმნელი ყოფილა იოანე პეტრიწი, ეხება იმას, რომ როგორც „მოსაქსენებელში“, ისე „სათნობათა კიბეში“, ლაპარაკია ორგვარ სიკვდილზე.

სიკვდილი არის ბუნებითი, რომელიც ყოველი ადამიანის ხვედრია და არის მეორენაირი სიკვდილი: საქმეთაგან სიკვდილი ანუ სულის განშორება სხეულისაგან. ფილოსოფოსობა არის წურთა სიკუდილისა. ვინაიდან ეს ფრაგმენტი ასეთი სერიოზული დასკვნის არგუმენტად არის მოხმობილი, მოვიყვანთ მას მთლიანად:

„სიკვდილიცა-მრჩობლი: რომელიმე ბუნებითი, რომლისაებრ ყოველნი კაცნი წოკუდებით, ესე იგი არს, რომლისაებრ განეშორების სხეული სულსა, ხოლო რომელიმე წინაღობითი, რომლისაებრ ფილოსოფოსნი იწურთიან განშორებასა სულისასა სხეულისაგან და ამისებრ ითქუმიან მწურთელად სიკუდილისა, ესე იგი არს განყოფამ სულისა სხეულისაგან... არს უკუე ფილოსოფოსობამ წურთამ სიკუდილისა, ესე იგი არს, წურთამ სულისა სხეულისაგან განშორებისა“ 7,6.

სათნობათა კიბეში“ წერია:

„სიკვდილი ორად განიყოფის, იხედე:
ერთად—ბუნებით ყოველთა კაცთად ესე,
ხოლო მეორედ — საქმეთაგან სიკვდილად,
კორციელებრთა სულისა განშორებით.
ფილოსოფოსობა არს წურთა ამისა მარად“ [20, 184].

როგორც ვხედავთ, ამ ფრაგმენტებს მხოლოდ შინაარსობრივი მსგავსება გააჩნიათ. ლექსიკით, ტერმინებით კი ისინი აშკარად სხვაობენ ერთმანეთისგან.

„მოსაქსენებელშია“:

„სიკუდილიცა მარჩობლი“ —

„წინააღრჩევითი სიკუდილი“ —

„განშორებასა სულისასა სხეულისაგან“ —

„სათნობათა კიბეში“:

„სიკუდილი ორად განიყოფის“.

„საქმეთაგან სიკუდილი“.

„კორციელებრთა სულისა განშორებით“.

უეჭველია, რომ ისინი სხვადასხვა პირის ნათარგმნია, მაგრამ მთავარი მანინც ისაა, რომ აღნიშნული ლიტერატურული პარალელის არსებობა სხვადასხვა ნაწარმოებში უფლებას არ გვაძლევს მათი მთარგმნელების გაიგივებისა იმ მიზეზის გამო, რომ „ფილოსოფოსობაა არს წურთაჲ სიკუდილისაჲ“ არის პლატონის ცნობილი გამოხატულება, რომლის თითქმის ერთნაირი ინტერპრეტაცია მოცემული აქვს შუასაუკუნეთა მრავალ მწერალს. ფილოსოფიის ეს დეფინიცია, როგორც ცნობილია, კომენტირებულ იქნა ნეოპლატონიზმის ალექსანდრიულ სკოლაში პირველად ამონიოს ერემისის მიერ, შემდეგ მომდევნო თაობების წარმომადგენელთა — დავით უძლეველისა და ელიასის — შრომებში. მათგან მიიღო იგი ქრისტიანული სქოლასტიკის უდიდესმა მოღვაწემ იოანე დამასკელმა და შეიტანა თავის „დიალექტიკაში“ [17,172]. ბუნებრივია, ვიფიქროთ, რომ ასეთი პოპულარული გამოხატულება სცოდნოდა იოანე პეტრიწსაც (თუნდაც „დიალექტიკით“), დამოუკიდებლად ამონიოსის „მოსაქსენებელისა“, ანდა სხვის მიერ თარგმნილი „მოსაქსენებელი“ გამოყვენიბინა „სათნობათა კიბის“ თარგმნისას.

ზემო მოყვანილი არგუმენტები, ვფიქრობთ, არ იძლევა საბოლოო დასტურს, „მოსაქსენებელთა“ მთარგმნელად იოანე პეტრიწი ვცნოთ.

ი. ლოლაშვილის შეხედულება იოანე პეტრიწია „მოსაქსენებელთა“ მთარგმნელით, გაიზიარა დ. მელიქიშვილმა, თუმცა მკვლევარმა გარკვეულ სიფრთხილით შენიშნა, რომ „სანამ ამ აზრს დამაჯიფებით გამოთქვამდეთ... საჭიროა ჯერ შევისწავლოთ XI—XII სს. სხვა ავტორების თხზულებანი ენობრივ-სტილისტური თვალსაზრისით“ [30,181].

შემდგომში, როგორც ჩანს, ასეთ ენობრივ-სტილისტურ ძიებათა საფუძველზე, მკვლევარი დაეკუბებულა იოანე პეტრიწის ავტორობაში (ჩვენთან ზეპირ საუბარში მან უარყო იოანე პეტრიწის მიერ ამ ძეგლის თარგმნა).

„მოსაქსენებელთა“ მთარგმნელის შესახებ გარკვეული აზრი გამოთქვან. კეკელიძემ. მისი შეხედულებით, „ძეგლის ენა მიგვიითითებს, რომ პეტრიწის რაიმენაირი მონაწილეობა თარგმანის დამზადების პროცესში უნდა უარყოთ. აქ არის სულ სხვაგვარი მიმართულება და სტილი“. მკვლევარს თავისი მოსაზრება გამოთქმული აქვს სამეცნიერო ანგარიშში, რომელშიც წინასწარი მოსაზრების სახით ვადმოცემული აქვს თავისი შეხედულებანი ძეგლის შესახებ*.

ამრიგად, ჯერჯერობით არ არსებობს რაიმე პირდაპირი საბუთი, რაიმე ლიტერატურული წყაროს მოწმობა არც იოანე ტარიქისძის, არც იოანე პეტრიწის სასარგებლოდ. ასეთ ვითარებაში, ჩვენი ძიება ძირითადად თარგმან-

* ნ. კეკელიძის ანგარიში დამატების სახით ქვეყნდება წინამდებარე გამოცემაში.

ბის ენობრე თავისებურებებსა და ლექსიკურ მხარეზე დაკვირვებით წარმოართა.

ამა თუ იმ ენობრივი მოვლენისა და ლექსიკურ-ტერმინოლოგიური ერთეულების შედარებამ ნათლად გამოავლინა, რომ ამ მხრივ „მოსაქსენებლები“ აშკარად სხვაობს იოანე პეტრიწის შრომებისაგან. საკითხის გადაჭრისათვის ყურადსაღები და საინტერესო სწორედ ეს სხვაობანია. რაც შეეხება მსგავსებას, რომელიც ორ სხვადასხვა ნაწარმოებში შეიმჩნევა, მას არა აქვს გადამწყვეტი ლირებულება მათი ავტორების გასაიგივებლად შემდეგი მიზეზის გამო: ეს ავტორები ერთი ლიტერატურული სკოლის წარმომადგენლები არიან და საერთო მთარგმნელობითი პრინციპებით სარგებლობენ, ან შესაძლოა ერთმა ავტორმა განიცადა თავისი წინამორბედის ლიტერატურული გავლენა.

ხოლო როცა ორ სხვადასხვა ნაწარმოებში განსხვავებული ენობრივი ფაქტები დასტურდება, როცა ერთი და იმავე ცნებისთვის განსხვავებული ლექსიკური ერთეული, ან ტერმინი გამოიყენება, ასეთი განსხვავებანი მეტყველებენ იმაზე, რომ სხვადასხვა მთარგმნელთან გვაქვს საქმე.

„მოსაქსენებელთა“ და იოანე პეტრიწის შრომათა ურთიერთშედარების საფუძველზე გაირკვა, რომ „მოსაქსენებლების“ მთარგმნელი და იოანე პეტრიწი ხშირად ერთსა და იმავე ენობრივ ფაქტს სხვადასხვა ფორმით იძლევიან, ერთსა და იმავე ცნებას სხვადასხვა ტერმინებით გადმოსცემენ.

ჩვენ ნიერ ამ თვალსაზრისით მოხმობილ დაკვირვებებს სისრულის პრეტენზია არა აქვთ. წარმოვადგენთ რამდენიმე ცალკეულ დაკვირვებას, რომლებიც, მიუხედავად თავისი სიმცირისა, ვფიქრობთ, საკმაო საფუძველს იძლევიან იმისათვის, რომ „მოსაქსენებლების“ მთარგმნელად არ ვცნოთ იოანე პეტრიწი.

I. ენობრივი ხასიათის სხვაობანი:

1. „მოსაქსენებლებში“ შეიმჩნევა ებ-იანი მრავლობითის საკმაოდ ხშირი ხმარება. ეს ვითარება „მოსაქსენებლებს“ აშკარად განასხვავებს იოანე პეტრიწის შრომებისგან, სადაც ებ-იანი მრავლობითის ხმარების სულ 24 შემთხვევაა დადასტურებული, ამთგან 20 შემთხვევა მოდის „განმარტებათა“ ბოლოსიტყვაობაზე, რომელიც XVIII ს. ხელით არის აღდგენილი ხელნაწერებში [31, 12—13], ე. ი. ამ შემთხვევაში ებ-იანი მრავლობითი პეტრიწის მიერ არ არის ნახმარი.

გამოდის, პეტრიწის ენას არ ახასიათებს ებ-იანი მრავლობითის ფორმები, „მოსაქსენებლებში“ კი ისინი ხშირია.

2) იოანე პეტრიწის შრომებში დადასტურებულია არს მეშველი ზმნის გამარტივებისა და წინამავალ სიტყვასთან შერწყმის საკმაოდ ხშირი შემთხვევები როგორც შედგენილ შემასმენელში, ისე თურმეობითის ფორმებში [31, 18]. „მოსაქსენებლებში“ კი ამის მხოლოდ ორიოდ შემთხვევაა დადასტურდა: „შეგუამებულან“ 153, 12; „წინადაწესებულან“ 155, 23.

3) „მოსაქსენებლებში“ არც თუ იშვიათად დასტურდება მან-ით გაფორმებული მოთხრობითი ბრუნვის ფორმა საკუთარი სახელებისა: არისტოტელმან, პითაღორამან, პორფირმან და ა. შ.

იოანე პეტრიწის „ბუნებისათვის კაცისას“ ტექსტში დადასტურებულია რამდენიმე მაგალითი, ხოლო „კავშირთა“ და „განმარტებათა“ ტექსტში მოთხრობითი ბრუნვა გაუფორმებლადაა წარმოდგენილი [31, 12—13].

4) ამონიოსის „მოსაცხენებლებში“ ძალზე ხშირად დასტურდება სა-ო პრეფიქს-სუფიქსით დანიშნულების ფუნქციის გამოხატვის შემთხვევები: საჩ-უენო, სამისო, სამათო, სავისო, სამრავლო, სასახეთო და ა. შ. იოანე პეტრიწის ენას დანიშნულებითის ამგვარი წარმოება არ ახასიათებს.

5) „მოსაცხენებლებში“ დასტურდება ყე ნაწილაკი. იოანე პეტრიწი კი არ მიმართავს ყე ნაწილაკს.

„სათნობათა კიბის“ გამოცემაში დადასტურებულია ყე-ს ხმარების ორი შემთხვევა [20, 225—236]. ლექსიკონშიც გატანილია ყე ნაწილაკი, მაგრამ როგორც ირკვევა, ორსავე შემთხვევაში გამოცემაში უზუსტობა გაპარულა: ხელნაწერებში, ყველა ნუსხაში, ყე-ს ნაცვლად ყე ნაწილაკი იკითხება (იხ. A 342, 30v; S1597, გვ. 305; A711, 102r).

6) იოანე პეტრიწი ხშირად იყენებს ნუფემ, მაგრა, მაშა კავშირებს. ამონიოსის „მოსაცხენებლებში“ ვერცერთი მაგალითი ვერ დავადასტურეთ მათი ხმარებისა.

7) იოანე პეტრიწის შრომებში ხშირად გვხვდება ნასახელარ ზმნათა ოვ-იანი წარმოება [31,29]. „მოსაცხენებლებში“ კი ზმნათა ასეთი ფორმები არ გვაქვს.

8) იოანე პეტრიწის შრომაში გვხვდება -მდე თანდებულები ნანათესაობითარი ვითარებითი [31,182]. „მოსაცხენებლებში“ კი ერთადერთი შემთხვევა დადასტურდა: „ოთხეულისამდე“ 116,2.

სინტაქსურადაც მოსაცხენებლების ენა განსხვავდება იოანე პეტრიწის ენისაგან. საილუსტრაციო მასალის მოტანა ძალზე შორს წაგვიყვანდა, ამიტომ მხოლოდ ზოგადად აღვნიშნავთ, რომ „მოსაცხენებლებში“ არა გვაქვს ისეთი რთული სინტაქსური კონსტრუქციები, გადატირთული ჩართული წინადადებებით, კავშირებით, საკავშირებელი სიტყვებით, გათიშული წინადადების წევრებით, რომლებიც დადასტურებულია იოანე პეტრიწის ენაში [31,156]. ამიტომ „მოსაცხენებელთა“ სტილი შედარებით მარტივია, მიუხედავად იმისა, რომ მათში ძალზე რთული ფილოსოფიური აზრებია გადმოცემული.

II. გარდა ენობრივი თავისებურებებისა, რომლებთაც „მოსაცხენებლებში“ სხვაობენ იოანე პეტრიწის თხზულებებისაგან, სხვაობა მათ შორის თავს იჩენს ლექსიკაშიც, ტერმინების გადმოცემაში. ამა თუ იმ ცნების გამოსახატავად „მოსაცხენებლებში“ სხვა ტერმინია, იოანე პეტრიწი კი სხვა ტერმინს მიმართავს, ან ერთი და იმავე ძირიდან სხვადასხვანაირად ნაწარმოები ტერმინები გვხვდება.

საილუსტრაციოდ რამდენსამე ტერმინს მოვიტანთ (ჯერ ბერძნული ტერმინია, მეორე ადგილას მისი შესატყვისი „მოსაცხენებლებში“, ხოლო მესამე ადგილას სათანადო ტერმინი იოანე პეტრიწისა):

- τὸ πέρας — დასასრული|განწილებული — საზღვარი|დასაბამი| განსაზღვრებაჲ || მწუერვალი
- ἄπειρος — მიუწლომელი|აღლურიცხუ-ველი || უზომოჲ || ურიცხუ || — უსაზღვრო უზომობაჲ || უპამრავობაჲ
- ἄριστος — კუღელი|არტიოჲ — არტიოჲ
- περιττός — ცანკელი|ფარლი|პერიტოჲ — პერიტოჲ
- περισσπύσιος — ცანკუღელი|პერისარტიოჲ — პერისარტიოჲ
- χαρακτήρις — განკიდებელი|განშორებული — განყენებული|განშორებული

ჲ ἡπαρχη	— გარდამატება	— ზესთმეკნობაა ზესთპყ-რობაა დაზესთაებული.
ანამეი;	— თანდებული თანდასხმული თანადმდებარე	— თანშედგმული თანშეკ-რული შედგომილი უმრავალკეცესი თანდასხმული
ჲ κεντηρία	— თქმზრახობაა შესმენაა კატეგორია	— შესმენა
ბ ἰδρυσις ἢ ρημα	— სიტყუა რიმა	— სიტყუა საზღვარი იდგილი შესაბამი საზომი
ბ ἡμνασιον	— გამოძურცუა	— განშიშულება
ჲ ἑρμηνευσις	— მართალძგიდე	— სწორგუერლი
ჲ ἐνεργεια	— მოქმედებაა ქმნასა შინაა	— მოქმედებაა
ჲ μυσαιχη	— მუსიკი მუსიკობაა	— სამუსი სამუსიკელოა სა-მუსოა
ბ ἡμια;	— ნამიზევეი	— მიზეზოანი
ααα.ηυბ	— კიბისგუარი	— კიბებრივი
ბ ἡμια;	— ოსტრილი ოსტრეა	— ოსტრაკუა
ჲ ποιητης	— სიტყვსმოქმედი	— პკტი მოქმედი
ჲ ἡμια;	— თანშეულღვაა	— თანდაწესებული
ბ ἡμια;	— მომრგულეებული	— ნამრგულევი
χαρακτηρις	— დახატვა	— დასახვა
ბ ἡμια;	— სჯლოგიზმოსი შეგუ-ლისსიტყუვაა	— სჯლოგიზმოა შესიტყუეთი შესიტყუა შეტყუება თანშესიტყუაა
ჲ ἡμια;	— გარდარეული	— უზესთაესობაა
ჲ ἡμια;	— დაფოთება მოფოთება	— მოშუქ
ჲ ἡμια;	— განრთხმაა	— მსხირპანე
ჲ ἡμια;	— შესახედავი	— პეტრიწთან „შესახედავი“ ტერმინი საერთოდ არ გვხვდება.
ჲ ἡμια;	— სქესი	— ნაქუსი სქეტი

გრამატიკული ცნებების გადმოცემაშიც არსებობს სხვაობა „მოსაქსენებ-ლებსა“ და იოანე პეტრიწის თხზულებებში. ეს ფაქტი ჩვენ მიერ განხილუ-ლია სხვა ადგილას, გრამატიკულ ტერმინოლოგიასთან დაკავშირებით. აქ მხოლოდ ერთ ნიმუშს დავასახელებთ იმისა, თუ ერთი ცნების დიონისე თრაკიელი ეული განმარტება როგორ განსხვავებულად არის თარგმნილი „მოსაქსენებლებში“ და იოანე პეტრიწის „კავშირთა“ განმარტებებში. ეს არის „გრამატიკოსობის“ განმარტება.

„მოსაქსენებელი“: „ღრამმატიკოსობაა არს გამოცდილება სიტყვსმოქ-მელთა და აღმწერელთაშიერი, ვითარ სამრავლოდ სათქმელ არს“ 3,18. პეტ-რიწი: „ღრამმატიკოსობაა არს გამოცდიელი მოქმედთა ანუ აღმწერელთაა, ვითარცა მრავალთა რათმე ზედა გამომქმელობისა“ [19,223].

აღნიშნული სხვაობანი ტერმინთა გამოყენებაში, რასაკვირველია, საკმაო საფუძველს არ წარმოადგენს „მოსაქსენებელთა“ მთარგმნელისა და იოანე პეტრიწის გასამოწნავად. როგორც ცნობილია, მსგავსი სხვაობანი ტერმინთა გამოყენებაში ერთი ავტორის სხვადასხვა შრომაშიც დასტურდება, უფრო მე-

ტიცი: ერთგვარობა ზოგჯერ დაცული არ არის ერთი შრომის შიგნით: ერთი და იმავე ცნებისთვის რამდენიმე ტერმინია ნახშიარი.

ამის საუკეთესო ილუსტრაციას ჩვენი ტექსტები წარმოადგენს. I და II „მოსაქსენებლების“ ქართულ ტექსტებზე დაკვირვებამ გამოავლინა, რომ ენობრივი თვალსაზრისით ისინი ზოგჯერ განსხვავდება ერთმანეთისაგან: ა) ტექსტები განსხვავდებიან ზოგი ტერმინის გადმოცემის მხრივ. ამა თუ იმ ბერძნულ ტერმინის შესატყვისად I „მოსაქსენებელში“ სხვა სიტყვაა, II-ში — სხვა. რამდენიმე ნიმუში აღნიშნულია ჩვენს მიერ (გვ. 074). ბ) II „მოსაქსენებლის“ ტექსტში უფრო ხშირია შეცდომები, ვიდრე I-ში. ქართული თარგმანის ბერძნულ ორიგინალთან მიმართების დახასიათებისას ჩვენ მიერ აღნიშნულია ის შეცდომები, რომლებიც გვაქვს ქართულ თარგმანში (გვ. 066—073). ერთი-ორი შემთხვევის გარდა, ყველა მათგანი დასტურდება II „მოსაქსენებელში“.

ამ განსხვავებებმა შეიძლება ისიც გვაფიქრებინოს, ხომ არ არის „მოსაქსენებლები“ სხვადასხვა პირის მიერ თარგმნილი? (რასაკვირველია, ამჟერად მხოლოდ საკითხის დასმით დაკვამყოფილებით, რადგან სხვა ენობრივ-სტილისტური და ტექსტობრივი მონაცემები ამ ეკვის გამოთქმის საფუძველს არ იძლევა).

დავუბრუნდეთ ისევ „მოსაქსენებელთა“ მთარგმნელისა და იოანე პეტრიწის გაიგივების საკითხს. როგორც გაიკვია, „მოსაქსენებელთა“ ტერმინების შედარებას იოანე პეტრიწის ანალოგიური შინაარსის ტერმინებთან ენობრივი ხასიათის მონაცემების შევსებისა და შემკარების მნიშვნელობა აქვთ.

მიუხედავად ამისა, ერთ სიტყვაზე მანც საგანგებოდ შევჩერდებით, რადგან ამ სიტყვის მნიშვნელობაზე საგანგებოდ მსჯელობდა თვით იოანე პეტრიწი.

„მოსაქსენებელში“ ერთ ადგილას წერია: „ჭერ-არს... მრავალწილ-ყოფად პირველითგანვე წინამდებარესა ზედა“ 88, 12.

„პირველითგანვე“ არის ბერძნული ἐξ ἀρχῆς-ს შესატყვისად. საერთოდ ბერძნული ἐξ ἀρχῆς და მისგან ნაწარმოები სიტყვები „მოსაქსენებლებში“ თარგმნილია დასაბამი ან დასაწყისი სიტყვებით. აღნიშნულ ადგილას კი არის პირველითგანვე.

ამასთან დაკავშირებით უნდა გავიხსენოთ, თუ როგორი კამათის საგანია ეს სიტყვა იოანე პეტრიწის „განმარტებებში“. „ბოლოსიტყვაობაში“ პეტრიწი ელაგება სახარების აღრინდელ მთარგმნელებს, რომლებმაც იოანეს სახარების დასაწყისი ფრაზა—ὅθεν ἀρχῆς ἦν ὁ λόγος—თარგმნეს შემდეგნაირად: „პირველითგან იყო სიტყუა“. იოანე პეტრიწის შეხედულებით, „პირველითგან“ სიტყვის გამოყენება იბრძვება სიტყვასთან ურთიერთობაში მცდარია, რადგან იყარგება ἰσχυρῶς სიტყვის იმატერიულიურობის გაგება. „პირველითგან იყო სიტყუა“ ნიშნავს, რომ სიტყვა კი იყო პირველად, მაგრამ შემდგომ მის პარალელურად კიდევ იყო რაღაც. „პირველი“ აუცილებლად გულისხმობს შემდგომს. ლოგოსის ბუნება კი ისეთია, რომ იგი გამორიცხავს შემდგომს, რადგან იგი აბსოლუტურია, იმატერიულია. ლოგოსის არსებობა გამორიცხავს პირველსა და შემდგომს. ამიტომ, პეტრიწის აზრით, ἐξ ἀρχῆς ἦν ὁ λόγος არ შეიძლება ვთარგმნოთ „პირველითგან იყო სიტყუა“ სიტყვებით, არამედ ასე: „დასაბამსა შორის იყო სიტყუა“ [19, 219].

ἦν ἀρχῆς-ს ამ შესატყვისით გადმოცემა ფილოსოფოსის მიერ განზოგადებული იქნა ყველა სხვა შემთხვევაზე. მართლაც, თუ გადავხედავთ იოანე პეტრიწის თხზულებებს, ἀρχῆς ძირისგან ნაწარმოები ყველა სიტყვა თარგმნილია დასაბამი და

მისგან ნაწარმოები სიტყვებით. არსად არ გვხვდება პირველ ძირისგან ნაწარმოები სიტყვები.

„მოსაჯსენებელში“ კი $\xi\zeta$ ἀρχῆς თარგმნილია პირველითგანვე სიტყვით. ამ შენატყვისს კი, ვიმეორებთ, პეტრიწი არ იხმარდა. ეს ფაქტიც, ვფიქრობთ, ლაპარაკობს იმაზე, რომ მთარგმნელი არ უნდა იყოს იოანე პეტრიწი.

III. ქართული თარგმანის ბერძნულ ორიგინალთან შედარების შედეგად გამოვლინდა ის თავისებურებანი, რითაც ქართული თარგმანი ხასიათდება. აღმოჩნდა ისეთი ტექსტობრივი წაკითხვები, რომლებიც ქართული თარგმანის ხარვეზება წარმოადგენს: სახელის ფუძედ აღებულია ბერძნული სიტყვის ნათესაობითი ბრუნვის ფორმა; ბერძნული საკუთარი სახელი გადმოთარგმნილია საზოგადო სახელით; ამა თუ იმ კონტექსტში საპირო ბრუნვის ფორმის ნაცვლად გვაქვს სხვა ბრუნვის ფორმა; ბერძნული სიტყვა თარგმნილია არა იმ მნიშვნელობით, რომელსაც კონტექსტი მოითხოვდა, არამედ სხვა მნიშვნელობით; ზოგან აზრი გაუგებარია იმის გამო, რომ რთულ წინადადებებში სხვაკვეშირი, ან საკავშირებელი სიტყვაა, ვიდრე ამას კონტექსტი მოითხოვდა.

მსგავსი უზუსტობანი უცილობლად მიუთითებენ თარგმანის ხარვეზებზე, ნთარგმნელის შეცდომებზე. შეიძლება ასეთი შეცდომები დაეშვა იოანე პეტრიწს, ბერძნულ ენაში ბრწყინვალედ გააფუღლ მთარგმნელს?

თუ პეტრიწის მიერ თარგმნილი ნაწარმოებები აშკარად დაზღვეულია ასეთი ხარვეზებისგან (ეს საკითხი ჯერ კიდევ სათანადოდ შესწავილი არაა), მაშინ პასუხიც ცხადი იქნება. დღესდღეობით ვფიქრობთ, რომ იოანე პეტრიწის დიდი ვრუდიცია და ავტორიტეტი თავისთავად იძლევა ამ ეპეის უარყოფის გარანტიას: შეუძლებელია, იოანე პეტრიწს დაეშვა ასეთი შეცდომები.

IV. „მოსაჯსენებლებში“ დადასტურდა ორი სომხური სიტყვა: მარდი (*მარդ*) „კაცი“ და სტეჟობითი (*ստէճայան*) „პაექრობითი“. რამდენადაც ცნობილია, იოანე პეტრიწის თხზულებებში სომხური სიტყვები არ დასტურდება.

V. „მოსაჯსენებლების“ მთარგმნელად იოანე პეტრიწის აღიარებას, ვფიქრობთ, ხელს შეუშლის შემდეგი გარემოება:

პორფირი ფილოსოფოსი, რომლის „შესავლის“ კომენტარებსაც წარმოადგენს ამონიოსის „მოსაჯსენებელი“, ქართულ მწერლობაში საკმაოდ ცნობილი ავტორია. როგორც გამოირკვა, მისი მთავარი თხზულება, „არისტოტელეს კატეგორიების შესავალი“, ადრევე, XII—XIII სს-ში თარგმნილი ყოფილა ქართულად.

როგორ შეფასებას აძლევენ ქართულ მწერლობაში პორფირის? მას იცნობენ როგორც ელინსა და მწვალებელს, რომელიც „დარღუევად სახარებისა შეცადინი“ იყო. ასე ლაპარაკობს მასზე იოანეს სახარების განმარტების ანონიმი მთარგმნელი (იხ. A 52, 2r).

სულხან-საბა ორბელიანს თავისი ლექსიკონის უკანასკნელ რედაქციაში მოაქვს ცნობები პორფიროზე: „პორფირი ფილასოფოსი იყო... ქრისტეანეთადიდად ჰტერი. ათხუთმეტი წიგნი დაწერა ქრისტიანობის წინააღმდეგი“ [32,30].

სავარაუდებელია, რომ იოანე პეტრიწიც იცნობდა პორფირი ფილოსოფოსს. „ბუნებისათჳს კაცისას“ პეტრიწისეულ თარგმანში ვკითხულობთ: „მოწამე ამათდა არს პორფირიოს, რომელმან თუთ ძუნად ქრისტესსა აღძრა თჳსი ენაჲ, რამეთუ უძლიერეს მტერთაგან ჩუენთჳს თანმოწმებანი და არცა ერთისა ცილობისა მიმთუალველ“ [34,56].

ეს ფრაგმენტი მოტანილია ძე ლოგოსის განხორციელების ფაქტთან დაკავშირებით, იმის დასამტკიცებლად, რომ ღვთაებრივისა და კაცობრივის შეერთება ხდება გარეშე მათი ბუნების შერევისა. ამ აზრის დასამოწმებლად მოხმობილია პორფირის დებულება იმის შესახებ, რომ სულისა და სხეულის შეერთებისას თითოეული მათგანი უცვლელად ინარჩუნებს თავის ბუნებას.

როგორც ვხედავთ, ნემსიოს ემესელი და მის კვალდაკვალ იოანე პეტრიწი ქრისტოლოგორი მოძღვრების მთავარი პრინციპის — ძე ლოგოსის განხორციელების — დაცვას ისახავენ მიზნად. აი, ამისთვის იმოწმებენ პორფირის მოძღვრებას. მაგრამ როგორია ამ უკანასკნელის შეფასება მათი მხრივ? პორფირი აღიარებულა როგორც მტერი, რომელმაც ქრისტეს წინააღმდეგ, ქრისტეს საძრახად აღძრა ენა. მაშ, რატომ მიმართავენ პორფირის? იმიტომ, რომ „უძლიერეს მტერთაგან ჩუენთს თანმოწმებანი“, ე. ი. უფრო ეფექტურია, უფრო შედეგიანია მტრის გამონათქვამით დაიმოწმო შენი მოძღვრების სისწორე. არ შეიძლება არ გაგვახსენდეს ეფრემ მცირის სიტყვები ქეშმარიტ ქრისტიანებსა და გარეშე ფილოსოფოსებზე: „ამათ მიერ წინააღმდეგობდინ შვილნი ეკლესიისანი გარეშეთა მათ ფილოსოფოსთა და მათითავე ისრითა განაპღუმერდენ მათ, რამეთუ თვნიერ ამათ სიტყუათასა, სხუებრ შეუძლებელ არს სიტყუს-გებამა წინააღმდეგობთაჲ“ [17,67].

ასეთ კონტექსტში პორფირი ფინიკიელის, როგორც მტრის, მოხსენიება, რომელმაც „ძუნად ქრისტესსა“ აღძრა ენა, ვფიქრობთ, ერთგვარი წინააღმდეგობაა იმისთვის, რომ იოანე პეტრიწი ვალიართ პორფირის თხზულებისა, თუ მისი ამონიოსისეული კომენტარების მთარგმნელად.

გავიხსენოთ, რომ იოანე პეტრიწი ნეოპლატონიზმის აპოლოგეტი, ნეოპლატონიზმისა, რომელიც მის მიერ ქრისტიანული მოძღვრების ფილოსოფიად არის მიღებული. ნეოპლატონიზმი და ქრისტიანობა განუყოფელია იოანე პეტრიწის მოძღვრებაში. ყველასთვის ცნობილია, თუ როგორ შეიყვანა მან პროკლეს ნეოპლატონიზმის ტრიადოლოგიურ სისტემაში ქრისტიანული მორტივები: ქრისტე, წმ. სამება, წინასწარმეტყველ-მოციქულები და სხვა.

აქვე უნდა შევნიშნათ, რომ უკანასკნელი განცხადება — პეტრიწი ალბათ არ თარგმნიდა პორფირის შრომის კომენტარს, რადგან ქრისტეს მტრად თვლიდა მას — ვარაუდია. მხოლოდ ამ არგუმენტზე დაყრდნობით, რასაკვირველია, ვერ უარყოფთ პეტრიწის მიერ ამ შრომის თარგმნას, რადგან ჯერ ერთი, თვით იოანე პეტრიწს მიაჩნია, რომ „უძლიერეს მტერთაგან ჩუენთს თანმოწმებანი“ და მეორეც, მან ხომ თარგმნა სხვა ნეოპლატონიკოსის, პროკლეს, თხზულება?

მიუხედავად ამისა, პეტრიწის კატეგორიული ტონი პორფირის შესახებ — „ძუნად ქრისტესა აღძრა თვისი ენაჲ“ — მაინც იძლევა დაუკვეთის საფუძველს. საბოლოოდ კითხვაზე: ვინ არის „მოსაჯენებელთა“ მთარგმნელი — იოანე ტარიქისძე თუ იოანე პეტრიწი — ყოველივე ზემოთქმულის საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ:

„მოსაჯენებელთა“ მთარგმნელად იოანე ტარიქისძის აღიარების სასარგებლოდ არავითარი პირდაპირი წერილობითი ცნობა არ არსებობს. სრულიად უცნობია, რა თარგმნა მან. ამდენად საკითხი მის შესახებ ღიად რჩება.

იოანე პეტრიწის მიჩნევას „მოსაჯენებელთა“ მთარგმნელად ეღობება რიგი ტექსტოლოგიური და ენობრივი ხასიათის მონაცემები. იოანე პეტრიწი არ ჩანს „მოსაჯენებელთა“ მთარგმნელი.

ამდენად, „მოსაქსენებელთა“ მთარგმნელის ვინაობის საკითხი დღესდღეობით ისევ ღიად რჩება. მთარგმნელი გაიგივებული იქნება იოანე ტარიჭისძეთან თუ სხვა რომელიმე ქართველ მოღვაწესთან, ამას გაარკვევს სხვა დამატებითი წერილობითი ცნობები, რომელნიც, ვიმედოვნებთ, მომავალი კვლევა-ძიების შედეგად გამოვლინდება.

თ ა ვ ი I V

ზოგბი ენოზბრივი თავისეხუ რეზა

„მოსაქსენებელთა“ ქართული თარგმანის ენობრივი და სტილისტური თავისებურებანი გაპირობებულია იმ ნორმებით, რომელთაც ქართული სალიტერატურო ენის განვითარებაში ე. წ. ელინოფილურ სკოლას მიაწერენ. კარგად ცნობილია, რომ ელინოფილური, უფრო კონკრეტულად „პეტრიწონული სკოლის“, ლიტერატურულ საქმიანობაში ერთ-ერთი წამყვანი ადგილი ეკავა ფილოსოფიურ თხზულებათა თხზვასა და თარგმნას [21]. ფილოსოფიური და საერთოდ მეცნიერული ხასიათის ნაწარმოებთა მთარგმნელების (ეფრემ მცირე, არსენ იყალთოელი, იოანე პეტრიწი და სხვები) წინაშე ურთულესი ამოცანა იდგა: შეექმნათ ფილოსოფიურ-მეცნიერული აზროვნებისთვის დამახასიათებელ ზოგად ცნებათა გამომხატველი ტერმინოლოგია, შეექმნათ ქართული ფილოსოფიური ენა. ქართულ ენაში ამ მხრივ მხოლოდ ცალკეული ნაბიჯები იყო გადადგმული. ამიტომ სპეციალური ტერმინოლოგიის შემუშავება მთარგმნელთა მაღალ ერულიციასა და ბერძნულ-ქართული ენების ღრმა ცოდნას მოითხოვდა. ქართული ლექსიკის მაქსიმალურად გამოყენება, სიტყვათწარმოებით საშუალებათა გაზრდა ქართული ენობრივი ნორმებიდან გადახვევის გარეშე, ქართულ სიტყვათა ძირებისა და აფიქსთა ვარიანტების გზით გადმოცემა ბერძნული ტერმინებისა, — ასეთი იყო ძირითადად ფილოსოფიურ-მეცნიერული ტერმინოლოგიის შემუშავების გზები. გამორიცხული არ იყო ბერძნული ენის გავლენაც. რთული აბსტრაქტული აზრის გადმოცემისას ამ სკოლის მიმდევართა ენაში არაიშვიათია ბერძნულ ფრაზათა და ცალკეულ სიტყვათა კალკები, ბერძნული სიტყვები, რთული სინტაქსური კონსტრუქციები, უშემასმენლო წინადადებები, მიმლეობური და ინფინიტური კონსტრუქციები და სხვა.

ფილოსოფიურ-მეცნიერული ტერმინოლოგიის გარეშე შეუძლებელია ფილოსოფიურ თხზულებათა თარგმნა. ამიტომ ფილოსოფიურ წიგნთა თარგმნა ჩვენი დიდი განმანათლებლების — არსენ იყალთოელის, ეფრემ მცირის, იოანე პეტრიწის — წინაშე დიდ ეროვნულ პრობლემას აყენებდა: შეექმნათ ქართული ფილოსოფიური ენა. მათდა სასახელოდ უნდა ითქვას, რომ მათ ამ ამოცანას ბრწყინვალედ გაართვეს თავი [22;65].

რასაკვირველია, მათ მოღვაწეობას მყარი ნიადაგი შეუშადათ ათონელმა მოღვაწეებმა, მაგრამ სპეციალური ფილოსოფიური ტერმინოლოგიის შემუშავება არსენ იყალთოელისა და ეფრემ მცირის მიერ „ღიალექტიკის“ თარ-

გმნასთან არის დაკავშირებული. ასევე არეოზაგიტული კორპუსის თარგმნით ეფრემ მცირემ მნიშვნელოვნად გაამდიდრა ქართული ფილოსოფიური ენა, ხოლო საბოლოოდ ამას სისტემატური სახე მისცა იოანე პეტრიწმა. სხვა საკითხია, რამდენად სიცოცხლისუნარიანი აღმოჩნდა ამ პერიოდში შექმნილი ტერმინოლოგია ქართული სალიტერატურო ენის განვითარების თვალსაზრისით. რასაკვირველია; ამ პერიოდში შექმნილი ფორმებიდან ბევრი ხმარებიდან გავიდა, რაგორც ხელოვნური ან არქაული. მაგრამ ბევრი ტერმინი დღესაც ხმარებაშია.

ამონიოს ერმისის „მოსაკსენებელთა“ თარგმანები ერთ-ერთი ნიმუშია პეტრიწონული ლიტერატურულ-მთარგმნელობითი საქმიანობისა. ტექსტის ენა ხასიათდება ყველა იმ ძირითადი ნიშნით, რაც ტიპიურია პეტრიწონული სკოლისათვის.

ყველა იმ მოვლენიდან, რაც ენობრივ თავისებურებას ქმნის, ჩვენ შევჩერდებით სიტყვათწარმოებაზე. სიტყვათწარმოებაში ყველაზე ნათლად ვლინდება ფილოსოფიური აბსტრაქტული ცნებების გადმოცემის მიზნით სხვადასხვა ენობრივი კომპონენტების ვარიანტების სურათი.

მთარგმნელი აქტიურად იყენებს ქართულ ენობრივ საშუალებებს ახალი ტერმინების შესაქმნელად. უზომოდ გაზრდილია სიტყვათწარმოების მასშტაბები.

სიტყვათწარმოების ასეთი ფორმები გვხვდება:

1. სადერივაციო აფიქსებად გამოყენებულია ბრუნვის ნიშნები:

ა) მოქმედებითი ბრუნვის ნიშანი -**ით**. მაგ.: არსებითი, ბუნებითი, აღლევითი, განკერძოებითი, დანიშნვითი, ზომითი, ზოგადობითი, კერძობითი, სჯულისდებითი, ადგილობითი და ა. შ.

-**ით** ფორმანტიანი სიტყვები ზედსართავი სახელია და გამოყენებულია მსახლვრელად. -**ით** ფორმანტი ძალზე ხშირად აწარმოებს ზედსართავ სახელებს -**ობა** და -**ება** აფიქსიანი აბსტრაქტული სახელებიდან: განმსახლვრელობითი, გამოსაძრეულელობითი, განმწვალებელობითი, გამომაჩინებელობითი, დამნიშვნელობითი. თანამოსახლეობითი, მოურნეობითი, სიტყვერებითი, მეორძინებითი, სწავლულებითი და ა. შ.

ბ) ვითარებითი ბრუნვის ნიშანი -**ად**. მაგ.: აღორძინებადი, განშორებადი, გრძნობადი, თითოეულადი, შეყვანებადი და ა. შ.

მოქმედებითი და ვითარებითი ბრუნვის ფორმანტებით სახელთა წარმოება ძალზე პროდუქტიულია ფილოსოფიურ-მეცნიერული შინაარსის ნაწარმოებთა თარგმანებში.

2. სადერივაციო აფიქსებად გამოყენებულია სხვადასხვა თანდებული: გან, მიერ, შორის, ქუეშე, ზედა, გამო, შინა, მიმართ.

ა) თანდებულები არსებით სახელთან: არსებისზედა, ადგილისშორისი, მიზეზისგანი, პერიპატომესამო, სახეთაქუეშე, ნივთისშორისი, მწერალთამიერი.

ბ) თანდებულები ზედსართავ სახელთან, მიმღობასთან, ნაცვალსახელთან: მრავალთშორისი, გრძნობადთშორისი, საზოგადოსშორისი, დამბადებელისშორისი, ურთიერთსამიმართი, შესახედავისგანი, მისთამიმართი...

გ) თანდებულები ბრუნვაუცვლელ სიტყვებთან: აქთააცაშინა, გარეშემომსამიმართი, ზემოთგანი.

3. „მოსაკსენებელთა“ ტექსტებში ძალზე ხშირია აბსტრაქტული სახელე-

ბის წარმოება -ობა და -ება აფიქსებით. ეს მოსალოდნელიც იყო, რადგან განყენებული აზროვნების გამომხატველი ცნებების გადმოსაცემად ყველაზე ხშირია მათი ხმარება.

-ობა და -ება აფიქსები ერთვიან სხვადასხვა ფუძეს:

ა) არსებით სახელებს: გათავებად, გუამობად, განკიდებებად, მუსიკობად, მატინაობად, ნერბისცხვრობად, განსაზღვრებად...

ბ) ზედსართავ სახელებს: ზომიერებად, ზიარობად||ზიარებად, არსებითობად, გუამოვნებად, ივურღობად, შავობად, თეთრობად...

გ) შიშვლებს: გამომაჩინებლობად, განრეშზომობად, დანიშნულობად, საკმარებად, კმობლობად...

დ) რიცხვით სახელებს: მეორეობად, ცხრობად.

ე) ზმნის პირიან ფორმას: ითქუმიანობად.

ვ) ბრუნვაუცვლელ სიტყვებს: ეგრეთვეობად, ოდესობად, შთამოქუებად, სხუაგნობად, ნუუქუეობად, ხოლომერმეცაობად, ამისრადსმეობად, განობად...

4. მრავალფეროვნებით გამოირჩევა მიმღებობათა წარმოება. ჩვეულებრივ ისინი ნაწარმოებია ქართული ენის ნორმების მიხედვით, ოღონდ ზოგჯერ გარკვეულ თავისებურებას ქმნის ის, რომ ესა თუ ის პრეფიქსი, ან სუფიქსი ისეთ ფუძესთან გამოიყენება, სადაც მოსალოდნელი არ არის. გვხვდება ოდენპრეფიქსიანი, პრეფიქს-სუფიქსიანი და ოდენსუფიქსიანი წარმოება.

ს უ ბ ი ე ქ ტ უ რ ი მ ი მ ღ ე ო ბ ი ს მ ა წ ა რ მ ო ე ბ ლ ე ბ ი ა :

მ.: მყოფი, მცხოვნი, მიმდგომი, მსუამრი, მმელნობი, მმეტობი, მგუამოვნები...

მ-ალ: მზრახველი

მ-ე: მცოდნეობა

მ-ელ: მმართველი, მღუწელი, განმმართველი, მძრველი

მ-არ: მთავარი

მ-არე: მღებარე

მ-ულ: განყოფილებული, მთავრებული

მა-ელ: განმაწილებელი, გამომაჩინებელი

მო: მოკულადვი, მოზარდი

მო-ე: მოურნე, მოყუარე, მოზიარე

მე-ე: მესხივეობად, მესათნობებე

მე: მეცნიერი

ო ბ ი ე ქ ტ უ რ ი მ ი მ ღ ე ო ბ ი ს მ ა წ ა რ მ ო ე ბ ლ ე ბ ი ა :

-ელ: პერიპატოელი

-ულ: განყოფილებული, განთესილებული, განწვალბებული, გარდარეული, დანიშნული

-ურ: პლატონური

ხა-ელ||ხა-ულ: განსაზღვრებელი, გასაგონებელი, საძიებელი, მისაღებელი

ხა-: საგები, სახედავი, საკმარი, საზარი, საწყისი

ხა-ო: საწყეო, საყოფაქცეო, საგულისზრახვო

ნა-: ნაუბარი

ნა-ევ: ნამიზეზევი

ნე-: ნეშტი, ნერგი, ნესტუ

უ ა რ ყ ფ ი თ ი ფ ო რ მ ე ბ ი

უ-ელ: განუწვალეზელი, გაუდრეკელი, განუშორებელი, უსიტყუელი, უცთომელი

უ-ო: უღონისძიებო, უზიარო, უმცოდო, ორმაგი უარყოფაც გეხვედბა: უგამოუჩინებელი.

5. ძალზე ხშირია კომპოზიტების წარმოება. მეტყველების ყველა ნაწილი გამოყენებულია კომპოზიტების ნაწილებად.

ა) არსებითსახელიანი:

ეაცირემი, ვარსკულავთმრიცხველობამ, ზღაპრისმეტყველებამ, კიბისგუარი, სახისდასაბამი, ნერბისცხური.

ბ) ზედსართავ და არსებითსახელებიანი:

კერძოვირი, მრთელცნობობამ, მრავალმონაგებობამ, მრავალსტიხონი, მართალძგიდე, სახლისჭულობითი, სწორწვეები, კეთილშეზავებულეობამ, კეთილსახეობამ.

გ) ნაცვალსახელიანი:

გასხუაქმებული, იგოვესახელი, თუსმზრახობამ||თუსზრახვამ.

დ) რიცხვითსახელიანი:

სამყურე, სამყუთხი, ოთხძგიდი, პირველქუემდებარე, ექუსკუთხი, ერთკერძომ, ერთსახელი.

ე) სახელზმნური:

გულისხუმისყოფამ, გულისზრახვამ, გულისწყრომამ, სიტყუსმომქმედი, სხეულთმოყუარე, სახელნართაული, მოზავებულ-ყოფამ, მსგავს-ყოფამ.

ვ) ფორმაუცვლელსიტყვებიანი:

კნინოდენი, კუალადქცევითი.

6. ერთი რიგი კომპოზიტებისა ბერძნული კომპოზიტების კალკას წარმოადგენს:

აჩრდილისსახე (σχιοςεἰδής), აჩრდილისწერამ (αχρυρσφια), სხეულთმოყუარე (φιλιοσψαχεος), ღრამმართალი (ψαμწყრψαμιοσ), მუტელწინობამ (πρირψαχεα), სახისდასაბამი (χρχεუსახოს).

ცულდიდება (ახოსიძე:ა), კერძოვირი (ჩმსოსოვ),

კეთილშეზავებულეობამ (ეახრახ:ა), სწორწვეები (იოახჰე:ა),

მრავალთშინამ (ἐν τοῖς πηλ.οῖς), სახისმომქმედი (εἰδησος),

მრავალმონაგებობამ (πλησωνε:ა), მართალძგიდე (ბეჩიყსახოს).

7. ბერძნულის ამა თუ იმ წინდებულის სიტყვებს ქართულში ისეთი შესატყვისები აქვთ, რომელნიც ასევე წინდებულთ ან თანდებულთ არიან გაფორმებული.

ბერძნული ადგილობითი ზმნისწინების ქართულად გადმოცემის საკითხზე სპეციალური წერილი არსებობს კ. დანელიასი [12].

ჩვენი ტექსტის მიხედვით მივეუთითებთ ბერძნულ წინდებულთა ქართულ შესატყვისებს:

ἀ ν ἄ — აღ

ἀναστροφία — აღსიტყუვამ

ἀναστροφία — აღლევამ

ἀναστροφία — აღსასრული

ἀναστροφία — აღსლვამ

ἀναστροφία — აღსიტყუვამ

ἀναστροφία — აღმოცებობამ

- δ ἰ α — გან-||-შიერი||-ძლით
 δίανοια — გავრეხება
 διαπραχάς — განწველებითი
 διάστασις — განფენა
 διάφορα — განყოფილება
 διάκλιτος — ერთმანეთისამიერი
 δι' ἧν αἰεὶ αὖ — მიზეზისა ძლით
- ἐ π ι — -ზელ||ზედა-||-მიმართ||-გან||გა-||-ად
 ἐπιφάνεια — ზელსაჩინოა
 ἐπίστασις — ზელმიწვეწულეობა
 ἐπισκεπτάμαι — ზელმიხილვა
 ἐπισσιώδης — არსებისზედა
 ἐπὶ τὸ εἶδος — სახისამიმართი
 ἐπὶ τῆς μορφῆς — შესახედავისაგანი
 ἐπὶ σακρόμενος — გამცდელი
 ἐπιγραφή — ზელწარწერა
- π ε ρ ἰ — გარე-||-თვს||-ძლით
 περιψεία — გარემოლებობა
 περιφέρεια — გარეშეობა
 περὶ ἔχων — გარეშემცველი
 περιεῖται — მათ ძლით
- π ρ ὀ — წინა-||-პირველ-||გა-||-შინა
 πρόθεσις — წინააღრჩეობა
 προσιμῖον — წინაშესავალი
 πρόβητις — წინაცხად
 προεπισίσμενον — პირველზედმოგონებული
 πρόχειρος — ჯელთაშინა
- π ρ ζ — -მიმართ||-შინა||გან-||-ით
 πρὸς τὰ μετ' αὐτῶν — მისთამიმართი
 πρὸς τὰς...κατηχηρίας — კატელორიათა შინა
 ἀπροσδιόριστος — განუზღერება
 πρὸς γυναικῶν — ნათესაობითი
- σ ὑ ν — თანა-||-შე-
 σύμφεσις — თანდალება||თანდადება||თანდადებული
 συναναρπεῖν, — თანმოსპობვა
 συλλογισμός — შეგულისსიტყუება
- π α ρ ᾶ — -შიერი||-ებრ||წარ-||-ით||თანა-
 παρὰ τοῖς γράφεσι — მწერალთამიერი
 παρὰ ᾧ πιστεύεται — არისტოტელისებრ
 παρὰ μῆκος — ნაწილებითა
 παρὰβίη — თანშეტყუება
- ὑ π ὀ — ქუე-||-ქუეშე||-შიერი||-გან||წინა-||წარ-
 ὑπακείμενος — ქუემდებარე
 ὑποβέλων — ქუეგანმკერძობებელი
 ὑπὸ τὸ γένος — ნათესავისა ქუეშე

- ἄπο τὰ εἰδη — სახეთაქუეშე
 ἄπο τῆς ᾠδῆς — ათინაას მიერ
 ἄπο τοῦ Περιπατητικῶν — პერიპატოელთაგან
 ἄποκειμενον — წინამდებარე
 ἀ π ὶ — აღმო-||გან-||გამო-||და-
 ἀπὸδεიξ — აღმოსაჩენელი||გამოჩენა
 ἀφωρισμένος — გამოსაზღვრება
 ἀπὸθεσις — გარდაცემა
 ἀπὸδεიξ — დასრულება
 μ ε τ ἄ — გარდა-||გარდმო-
 μεταβίβη — გარდაცვალება
 μεταφορᾶ — გარდმოლება
 κ α τ ἄ — -გან||-მიერი||-ებრ||-იერი||-მიმართ||-ად||-ით||მიც. ბრ.
 κατ' αὐτὸν — თვსაგან
 κατ' Ἀριστοτέλην — არისტოტელისმიერ
 κατὰ μέτρα — მართლისაებრ
 κατὰ σήμερον — სიშეაასა მიმართ
 ὅ κατὰ μέτρον — თითოეულადი
 κατ' ἰσχυρίαν — გარდაეულად
 τὸ κατὰ μέτρον — ეერძობითი
 κατ' ἀρχὰς — დაწყებასავე
 ἐν ταῖς κατὰ πλάτωνα — სიერცეთაშორისი

ტექსტში ზშირად დასტურდება რთული წარმოების კომპოზიტები: „მიცემითი-საებრი“ (κατὰ δὲ νομοτέλει); „გარემოასგულამქმნილთასობა“ (κατὰ τὴν ὑφάρμακον); „განწყალბებათაანისაებრ“, „საქუემდებარისაარსებისობა“; „პერიპატოელთაგანთაგანნი“ (ὁ ἀπὸ τοῦ Περιπατητικῶν); „არქუემდებარისშორისობა“ (τὸ οὐκ ἐκ ἀποκειμένου).

გვხვდება რთული წარმოების ნასახელარი ზმნები:

„იუგამოუცდლებს“ (ἰσοπεποιμένους), „ეგიხაროდენებოდელ“ (χαίρειν), „ემატოდმბრძოლა“ (μονομαχία) და ა. შ.

მსგავსი რთული წარმოებანი ხელოვნურია და არც მოიკიდა ფეხი, მაგრამ ტექსტში დადასტურებულ ტერმინთაგან ბევრი შერჩა ქართულ ენას, ისეთი, როგორცაა: არსება, არსი, გვარი, სახე, ქვემდებარე, გრძნობა, საზრისი, ხელოვნება, მეცნიერება, საცნაური, შემეცნება, ყოფა, არყოფა, ბუნებათმეტყველება, განსაზღვრება, განმარტება, დასასრული, ნივთი, ვითარება, აღორძინება, გონიერი, გრძნობადი და სხვა.

8. ტექსტში დასტურდება უთარგმნელად გადმოსული ბერძნული სიტყვები:

კატეგორია — κατηγορία
 ღრამმატიკი — γραμματικός
 სიშეა — σήμερον
 ავლი — ἄλλος
 ეპიფანია — ἐπιφάνεια
 ენტროპია — ἔντροπον
 არითმეტიკი — ἀριθμητική

ევთია — εὐθεία
 ვენიკი — γέννησις
 მორფი — μορφή
 ართრონი — ἄρθρον
 სკლოპიკი — σκλήρυνσις
 პროტასი||პროტასეო — πρότασις
 სტიხონი — στίχος

ღრამში — γρᾶμψ
 მუსიკობა — μουσική
 ტონი — τόνος
 ხრიზმოსი — χρήσιμος
 ეტკმოლოგია — ἐτυμολογία
 არტირია — ἀρτηρία
 ზმილი — ἄμιλιν
 ექსოტერიკია — ἐξωτερική
 დრამატიკოსი — δραματικός
 აპოლიკტიკონი — ἀποδεδειχτός
 პერიერგია — περιεργία
 ექინი — ἐχίνος
 ოსტრილია — ὄστρεον
 არღოს — ἀργός
 ბაროს — βῆρος
 ისალომენოს — ἐισαγήμενος

სკელა — Σκῆλη
 სპონგინი — σπόγγος
 აირი — ἀήρ
 კკენო — κύνος
 ორლანო — ὄργανον
 სქესი — σχῆμα
 დისკლა — δισσάλλαβον
 არტია — ἄρτιος
 პერიტტა — περιττός
 ანალკტიკა — ἄναλυτικά
 აკროამატიკი — ἀκροαματικός
 აპოლიქსი — ἀποδείξις
 პერი ერმინია — Περὶ ἐρμηγείας
 ითიკოსი — ἰθιχόν
 დიალოგია — διαλογικός
 აქსიომატიკა — ἀξιωματικός
 პერისპომენი — περισπόμενον
 პაროქსენომენი — παρῆξόμενον
 კატეფთია — κατ᾽επιεία
 კატობრეა — καὶ τὰ ἀχρῶ

9. ქართულ ტექსტში ძალზე ხშირია ებ-იანი მრავლობითის წარმოება.

ცნობილია, რომ ებ-იანი მრავლობითი საშუალ ქართულში საკმაოდ გავრცელებულია [41], მაგრამ ჩვენს ტექსტში იგი ბევრად ხშირად დასტურდება, ვიდრე სხვა, ამ შინაარსის თხზულებებში. ებ-იანი მრავლობითით ნაწარმოებია:

არსებითი სახელები: სხეულები, უსხეულები, ბიძაები, ძმისწულები, სახელები, ნათესაები, ნაწილაკები, სიტყუები, წიგნები, ასობი, გუედრები, საქმეები, კაცები.

ზედსართავი სახელები:

ზოგადები, უთუსობი, დანიშნულები, საკუთრები, უკუანამსკნელები, კერძობითები, უთუსობი.

ნაცვალსახელები: ესოდენები, რაოდენები, მათგანები, ყოვლები, რაები.

მიზეზობა: მიუწოდებლები, განკიდებულები, აღწერილები, განსაზღვრებულები, მცველები, შემწყნარებლები, განუკუთვლები, გარემომცველები, უცთომელები, ცთომილები.

რიცხვითი სახელები: პირველები და მეორეები.

სხვადასხვა სახის კომპოზიტები: რამსამემიძარები, თანადშემტკიცებულები, თანადგულისხუმისაყოფელები.

ებ-იანი ფორმების წარმოება მაინც არაა გაბატონებული. ტექსტში ქარბობს ნართანიანი წარმოება მრავლობითისა; მეორეც, ერთისა და იმავე შინაარსის წინადადებაში ორივე მრავლობითის ფორმა დასტურდება: „შეგუამებულთაგანი რომელნიმე სხეულნი არიან და რომელნიმე — უსხეულნი“ 34,21: შდრ. „მგუამოვნებნი სხეულბ არიან ანუ უსხეულბ“ 27, სქ. „განყოფილბათაგანი ვიდრემე რომელნიმე არიან განშორბადნი, ხოლო რომელნი-

მე — განუშორებელნი“; შდრ. „განყოფილებათასა რომელთასამე ყოფასა განუშორებადებ, ხოლო რომელთასამე — განუშორებელ“ 73, 7.

„ეინამ არ წინააღმდეგობებ [არიან] სიტყუერი და უსიტყუ“; შდრ. „და-ლათუ წინააღმდეგობა არიან, არარაათ უადგილო არს... მოქმედებით ყოფამ მათი“ 79,16.

„ბუნებით პირველნი საჩუენოდ უკუნაანაკნელებ არიან, ხოლო ბუნებით მეორენი — საჩუენოდ პირველებ“; შდრ. „ბუნებით უპირველესნი მეცნიერებისა ჩუენისათს უუკუნაანაკნელს იქმნებიან და ბუნებით უუკუნაანაკნელს-ნი მეცნიერებისა ჩუენისათს უპირველესად“ 43,10.

ეზ-იანი მრავლობითის შეთანხმების სისუსტეზე მეტყველებს ისიც, რომ გვხვდება ორმაგი მრავლობითის ფორმები:

„სახელებთადა უკუე შორის-მოქმედებამ შეუღლეილ არს... ხოლო სიტყუათადა — ძალი“ 25,9. „გუარებთა სულსა შინა დამარხულთა ეგერა შევე-მეცნიერებით“ 11,31. „აოლიქსებნი“ 99,41. „შემთხუეფითებნი“ 122,29.

ეზ-იანი მრავლობითის ხმარებაში ერთი თავისებურება შეიმჩნევა: ეს ფორმები უფრო მეტად ტექსტის შუა ნაწილშია. წინასიტყუაობაში სულ 5-ოდ შემთხვევა თუა, დანარჩენები კომენტარების შუა ნაწილშია. შემდეგ ისევ ნართანიანი ფორმები გვხვდება, პარალელურად კი ეზ-იანიც.

ეზ-იანი მრავლობითის ფორმების სიუხვე ჩვენს ტექსტს განასხვავებს ამავე პერიოდის ანალოგიური შინაარსის სხვა თარგმანებისაგან.

10. ტექსტს ახასიათებს ყე ნაწილაკის ხმარება. -ყე ნაწილაკი დადასტურებულია დიალექტებში და ძველი ქართულის ზოგიერთ ძეგლში [10, 157; 48, 1—26; 58, 32]. ტექსტში სულ 10 შემთხვევა დადასტურდა -ყე-ს ხმარებისა. ამათგან ექვს შემთხვევაში ერთსა და იმავე ქონა ზმნას ახლავს: აქუსყე. მას აკისრია მიც. ბრუნვაში მდგარი რეალური სუბიექტისა და გრამატიკული ობიექტის მრავლობითობის აღნიშვნა.

ერთგან -ყე ნაწილაკი ახლავს რა ნაცეალსახელს. აქ -ყე-ს მრავალგზისობის გამოხატვის ფუნქცია აკისრია:

„აუ უკუე რაოდენად და რადყე მხედველობითი განიწვალების და რამ აქუს დასასრულად, თქუმულთაგან ცხად არს“ 15,25.

-ყე არის შემთხუევა ზმნასთან: „შემთხუოსყე“ 153,15.

ორ შემთხვევაში -ყე ახლავს ჰნებავს ზმნას:

„შემამტკიცებლობითთა ვიეთთამე განყოფილებათა უხუცეს-ყოფამ მათი ჰნებავსყე“ 47,17, „სახელმოღვათა და განყოფილებამცა რამე ჰნებავსყე“ 115,20.

11. მიმართ და მომართ ნაწილაკები ჩვეულებრივ იხმარება ნათესაობითი და ვითარებითი ბრუნვების ფორმებთან: ჩუენდა მომართ, ჰეშმართებისა მიმართ და სხვ., მაგრამ ხშირად მიმართ და მომართ გამარტივებულია და ფუძეს ერთვის -ში და -მო ნაწილაკების სახით: ძაღლისადმი, სახელმი, განზღერებისადმი, უდიდესისადმი, ჩუენდამო, ამისდამი, სახისადმი.

ზოგჯერ ნანათესაობითარი ვითარებითი ბრუნვის -დ ფორმანტიც იკარგება და გამარტივებული ფორმები გვაქვს: ერთისამი, უმრავლესთამი, სიტყუერი-სამი, თქუმულთამო.

12. ორ შემთხვევაში კნინობითის -ა აფიქსიანი სიტყვა დასტურდება. მაგ.: „პითაღორამან მხილველმან ჳაბუჟაჰს [tɪ:və vɛʃɔ]...მეაღლისა მსუამარსა კილო-

სა მეავლეობისასა „შედგომილისამან“ 14,22. ჰაბუკა კინიობითის ფორმაა ჰაბუკ სიტყვისა. ამ მხრივ საინტერესოა C ხელნაწერის კომენტარი. აშიაზე წერია: „ქალი ყმაწვილი“, ე. ი. ამ მინაწერის ავტორისათვის „ჰაბუკა“ მდებარის აღნიშნავს. მაგრამ ძირითადი ხელნაწერის გადამწერი, ან თვით მთარგმნელი „ჰაბუკას“ მდებარად არ აღიქვამდა, რადგან ერთი-ორი ფრაზის შემდეგ იგივე სიტყვა უკვე „ჰაბუკ“ ფორმითაა ნახმარი: „პითალორამან... უბრძანა მას (ე. ი. ჰაბუკას) მცვალბელსა ავლისასა უმკვრცხესობით მეავლეობა და ამისითა ქმნითა დაცხრობად გულისმთქუმელობაჲ ჰაბუკისაჲ მის“ 14,24.

სხვაგან იკითხება: „უწყეთუ სთქუა სამი წინააღმდეგომ ათისა, მაშინ დიდსა და მცირახა მიიღებ და ამის გამო არა არიან წინააღმდეგომებ“ 138,33.

13. ტექსტში დასტურდება ეთნიკური სახელები, რომელნიც ბერძნული გენეტიკის ფორმას იყენებენ ფუძელ: ირაკლიდი Ἡρακλίδης, ეაკიდი Αἰακίδης, პელოპიდი Πειλοπίδης, ტანტალიდი Τανταλίδης.

14. I კავშირებითის მე-3 სუბ. პირის მრავლობითი რიცხვის ფორმები -ოდ საერცობიანი ზნებისა წარმოდგენილია -ოდინ ფორმით: იხილვებოდინ, მოისპობვოდინ, შემტყიცნებოდინ, აღვიდოდინ, ეთუხებოდინ, შემემთხუეოდინ, ითქუმოდინ, მოაკლდებოდინ, განიყოფოდინ, სახელ-იდებოდინ, სრულ-იქმნებოდინ. ერთგან შეგვხვდა -ოდიანი ფორმა: ეზიარებოდინ 108,28.

15. ყურადღებას იქცევს საკუთარი სახელების გადმოცემა. ბერძნული საკუთარი სახელები გადმოტანილია იმ ნორმების დაცვით, რაც დამახასიათებელია ძველი ქართული სალიტერატურო ენისათვის [54].

ა) -ოც აფიქსიანი ბერძნული სახელები ჩვეულებრივ გადმოსულია ნომინატივის ფორმით:

არქილოხოს Ἀρχιλοχος, პლუტინოს Πλουτίνος, კლემფროტოს Κλεμφροτος. ეს სახელი გვხვდება „კლემფროტ“ ფორმითაც. როგორც ცნობილია, ასეთ ფორმებს ბერძნულიდან ლიტერატურული გზით შემოსულად თვლიან [54, 90].

გვხვდება -ოც აფიქსიანი საკუთარ სახელთა გენეტიკის ფუძით გადმოტანა. ამას ცოტა ქვემოთ შევხებით.

ბ) -იცი აფიქსიანი ბერძნული სახელები ქართულად ხან ასევე ნომინატივის ფორმით არის გადმოსული, ხან ვოკატივის -ი ფორმა აქვთ ფუძელ:

აპოლონიოს Ἀπολλώνιος, პორფიროს Πορφύριος, პარალელურად გვაქვს პორფირი, ხურისაორიოს Χυρσιωριος, პარალელურად არის ხურისაორი.

ერთგან კი ეს სახელი ასეთი ფორმითაც დასტურდება: ხურისაორიე. როგორც ჩანს, ბერძნული ვოკატივის -ი აფიქსი ფუძეს შეერწყა და ფუძელ აღებულ იქნა „ხურისაორი“. ხოლო შემდეგ, ამ ფუძეს წოდებითში ხელახლა დაერთო -ოც დაბოლოებიან სახელთა ვოკატივის ე-ე აფიქსი. მეორე ადგილას იგივე სახელი „ხურისაორე“ ფორმით გვხვდება წოდებითში. ცხადია, აქ ფუძელ „ხურისაორ“ არის მიღებული. „ხურისაორ“ ფუძე ივარაუდება იმ შემთხვევისათვისაც, როცა იგი ნათესაობით ბრუნვაში გვხვდება: „მასწავლელი იყო ხურისაორისი“ 21,25.

გ) -იცი დაბოლოებიანი საკუთარი სახელები ტექსტში მუდამ -ი დაბოლოებით დასტურდება, რაც, როგორც ცნობილია, ბერძნული ვოკატივის ი-ს ანალოგიით არის გაჩენილი:

ანტისთენი Ἀντισθένης, არისტოტელი Ἀριστοτέλης, ალკივიადი Ἀλκιβιάδης, ისოკრატი Ἰσοκράτης, ორესტი Ὀρέστης, ირაკლი Ἡρακλῆς, ქსენოკრატი Ξενοκράτης.

ერთგან გვაქვს „იპპოკრატის“ ფორმა, — Ἰπποκράτης, ს. ყაუხჩიშვილის შენიშვნით, ასეთი ფორმის წარმოშობა საგულისხმებელია ბერძენ-ქართველთა პირადი ურთიერთობის საფუძველზე, რადგან გამოთქმაში —γς უდრიდა ოს-ს [54, 103].

ღ) —აჲ დაბოლოებიანი სახელები, როგორც ცნობილია, ვოკატივის ფორმით გადმოდის ქართულში. ასეთია ჩვენს ტექსტში სახელი პითაგორა (Πυθαγόρας). ერთგან ნომინატივის ფორმით გვხვდება: ეას Αἶα. მესამე შემთხვევაში კი ვენეტივის ფორმით არქიტო Ἀρχυτῶν, Ἀρχυτᾶν.

ე) —აჲ დაბოლოებიანი სულ ოთხი სახელი გვხვდება. თითოეული მათგანი სხვადასხვანაირად არის ქართულ თარგმანში გაფორმებული.

ა) ზეეს Ζεῦς, ბ) აქილლევი Ἀχιλλεύς. ამ მაგალითში —აჲ დაბოლოების ცთან-ხმოვნითი ნაწილი ჩამოკვეცილია და ერთვის —ე სახ. ბრ. ხმოვანი. გ) მესამე სახელია Ἀρεῦς, რომელიც ორგვარად არის გადმოცემული: არტეო და არტეეს ფორმები გვხვდება. მოვიტანთ კონტექსტს, სადაც ეს სახელი გვხვდება:

„ალამენონ [არს] მამა უკუე ორეტისსა, ხოლო ძე არტეოჲსსა, ხოლო არტეეს მამა ვიდრემე ალამენოჲსსა, ხოლო ძე პელოპოჲსსა“ 62, 25—^o ὁ δ' Ἀγαμέμνων πατήρ μὲν τοῦ Ὀρέσθου υἱὸς δὲ τοῦ Ἀρεῦος ὁ δὲ Ἀρεῦς πατήρ μὲν τοῦ Ἀγαμέμνονος υἱὸς δὲ τοῦ Πέλοπος CA₁ 81, 1.

როგორც ამ კონტექსტში ჩამოთვლილი სახელებიდან ჩანს, ქართულ თარგმანში სახელობითი ბრუნვის ფორმები ფუძედ ბერძნული ნომინატივის ფორმას იყენებენ, ხოლო ნათესაობით ბრუნვაში მათ ბერძნული ვენეტივი აქვთ ფუძედ: „ძე არტეოჲსსა“ (უიხ ზე ოჲს Ἀρεῦας). „ძე პელოპოჲსსა“ (უიხ ზე ოჲს Πέλοπος).

ისეთი მაგალითები, როცა ქართულში საკ. სახელის ფუძედ ბერძნული ვენეტივია აღებული, სხვაგანაც დასტურდება. მაგ.: „უმიროჲსი [გუეგულვოს დანიშნეაჲ“ 22,7 (გენეტ. Ὀμῆρῶς). „შეეწევის... არა ხოლო არისტოტელის „კატილორიათა“ ზედა, არამედ არქიტოჲსთაცა“ 24, 30— Ἀρχυτᾶν, გენეტ. Ἀρχυτᾶν. „სოკრათი არს ძე ხოფრონისკოჲსი“ 47,3 — Σοφορῶναος, გენეტ. Σοφορῶναος; „ხოფრონისკოჲსა მამა-ყოფსა“ 167, 21. „ვიტყოლითქინდაროს თივოელად“ 41, 30— Πυθαγόρας, გენეტ. Πυθαγόρας (შესაძლებელია, აქ გრაფიკული შეცდომის გამო ერთი ხ გამორჩენილი იყოს).

„თქუმის ოდისსეოჲს შორის ბრძკლი“ 51, 11— Ὀδυσσεύς, გენეტ. Ὀδυσσεύς. „თემისტიტოჲსსა“ 170,3— Θεαιχῶν, გენეტ. Θεαιχῶν..

საკუთარი სახელების ბრუნება ძირითადად ძველი ქართული სალიტერატურო ენის ნორმების მიხედვით ხდება ბრუნვის ნიშანთა გაფორმების მხრივ. მაგრამ ზოგჯერ ახალი ენობრივი ნორმებიც დასტურდება.

აღამიანთა საკუთარი სახელების წრფელობითის ფორმას ზოგჯერ ენაცვლება სახელობითი:

სოკრათი||სოკრატ; პლატონი||პლატონ.

საკუთარი სახელი მოთხრობით ბრუნვაში ხშირად ფუძის სახით არის წარმოდგენილი, მაგრამ ზოგჯერ —მან ფორმანტიც დაერთვის.

„შემოიხუნა არისტოტელი“ 47,24, მაგრამ „არისტოტელმან აღწერა“ 20,6.

„თქუა არისტოტელი“ 135,1, „არისტოტელმან წარმოთქუა“ 38,3.

„პორფირი თქუა“ 24,1, „წარმოთქუა პორფირმან“ 29,29.

„კმანი იქუმინა არისტოტელმან“ 50, 2. „პითალორამან... უბრძანა“ 14,22.

ამასთან დაკავშირებით საყურადღებოა, რომ —ღვ დაბოლოებიან ბერძნულ სახელებში, რომლებიც მწიგნობრული გზით შემოსულად ითვლება, ერთი შემთხვევაც არ დადასტურდა მოთხრობითი ბრუნვის —მან ფორმანტი გაფორმებისა.

ბერძნულიდან შემოსულ საკუთარსა თუ გეოგრაფიულ სახელებში დასტურდება ის ბგერათშესატყვისობანი, რაც X—X:II სს. ნათარგმნ ქართულ ტექსტებში აღნიშნულია ნ. მახარაძის მიერ [29].

15. თარგმანში საკმაოდ ხშირად დასტურდება სა-ო აფიქსებით ნაწარმოები სახელები, რომლებიც დანიშნულებას, კუთვნილებას გამოხატავენ, განხეავებით ამავე აფიქსებით ნაწარმოები მომავალი დროის მიმღებობისაგან.

დანიშნულების გამოსახატავად სა-ო აფიქსები დაერთვის:

ა) არსებით სახელებს: სასოკრატოსოდ, სასივრცისებოდ.

ბ) ნაცვალსახელებს:

„ბუნებით პირველი საჩუენოდ უკუანამსკნელებ არიან, ხოლო ბუნებით მეორე — საჩუენოდ პირველებ“ 42,37.

იგივე აზრი მომდევნო წინადადებაში ასეა გამოხატული: „ვინაჲცა ბუნებით უპირველესნი მეცნიერებისა ჩუენისათჳს უუკუანამსკნელეს იქმნებიან და ბუნებით უუკუანამსკნელესნი მეცნიერებისა ჩუენისათჳს უპირველესად“ 43,9.

„შეისმინების სიარული, რომელი სამისოდ ითქმის“ 67,32. „ვითარცხად-ჰყოფს ამას მოქმედიცა ოდესსეოამსთჳს სამისოთა შემთხუევიტოთა ათინამს მიერ გარდაცვალებასა მეტყუელი“ 72,30. სამისოდ 117,22. სამათოდ 131,27. სავისოდ 130,26. საარარამსოდ 136,17. ხარომელთოდ 136,25.

გ) რიცხვით სახელებს:

„ხოლო განეკუნებიან საერთისონიცა“ 48,12. „ხოლო საერთოდ შესასმენელი განკერძობითათჳსცა შეისმინებიან“ 48,18, „ხოლო-დამნიშნელობითთაგანნი რომელნიმე საერთისოდ ითქუმიან ყოფად, ...ხოლო რომელნიმე — სამრავლოდ“ 48,27. „ითქუმიან... ნათესავნი საორთავეოდ“ 136,23. „არს ნათესავობითისაცა მიმართ არა საერთოდ, არამედ სამრავლოდ განჩენიამ“ 70,6.

დ) მიმღებებს: სამისშესმენისოდ 121,14. საგანუკუეთელთოდ 136,19, 16. ქართულ თარგმანში საკმაოდ ხშირია სხვათა სიტყვის —ო-ს ხმარება. —ო ხან წინადადების შუაში ერთვის სახელს ან ზმნას, ხან ბოლოში მოქცეული: „კეთილად სადმე დართულ არს საზღვრისადა, რაოდენ ძალ-უცო კაცსა“ 5,36.

„ვითარ ვიტყოდით, კეთილ არსო სიმართლემ“ 23,8.

„დალათჳ ვინმე ყოველთა მყოფად უწოდოს, თანმოსახელედ უწოდოსო, იტყვს, და არა ერთსახელად“ 64,37.

„რამეთუ ესეცა მასვე ცხად-ჰყოფს, ვითარცა ნათესავისადო“ 89,21.

17. თარგმანის ენის თავისებურებას წარმოადგენს წინდებულის და კავშირის ადგილის შეცვლა. ნაცვლად იმისა, რომ წინდებული თავში მოუდიოდეს სიტყვას, იგი მოსდევს მას. ზოგჯერ კავშირიც გადაადგილებულია წინადადების ბოლოს. მაგ.:

„აწსა შინა მივსტეთ ჟამსა ბრალობაჲ თითოეულისა საზღვრისა წარმომეტყუელთა, ვალ გარდა ხუთთა ანუ მცირედ წამართ წარმოთქუმაჲ“ (4, 26). ვალ გარდა აბჳ ჯრჳს კალკა ჩანს. გარდა წინდებული აბჳ-ს. ფარდია, „ხოლო ვალ არის ჯრჳს შესატყვისად. აბჳ ჯრჳს მნიშვნელობა: „საჭიროობის ვარეშე“, „საკმა-

რისია“. ვალ გარდა‘ც იმავეს უნდა ნიშნავდეს. ვფიქრობთ, რომ აქ გამოყენებულია ვალ სიტყვა, რომლის მნიშვნელობაა: ვალი, თანანადები, საჭირო. გარდა წინდებულს გამომრიცხავი მნიშვნელობა აქვს. ამრიგად, ვალ გარდა ნიშნავს: ვალის გარეშე, საჭიროების გარეშე, რაც იგივეა, რაც „საკმარისია“.

როგორც ჩანს, მთარგმნელმა გარდა წინდებული შეგნებულად გადაადგილა იმ მოსაზრებით, რომ კონტექსტისათვის შეუფერებელი მნიშვნელობის „გარდავალ“ ზმნა არ მიეღო¹. შემდეგ:

„ორნი კანონნი არიან ბუნებით უპირველესთანი: თანამოსსპობელობა ვოდრემე, არ თანმოსსპობილობაა ზოლო, და თანშემოტანებაა ვოდრემე, არ თანშემოტანებულობაა გატნა“ 83,35. „აწ სადამე ყოველთა მყოფთა არსებაა შეიცავს გარე“ 19,5.

¹ ეგვეე სიტყვა დადასტურდა ილარიონ პალესტინელის მეტაფრასტულ ცხოვრებაში (ხელნაწერები: A 1053, XII ს. და S 1276, XIII ს.), რომელსაც გამოსაცემად ანზადებს ხელნაწერთა ინსტიტუტის უფრ. მეცნ. თანაშრომელი ნ. გოჯუაძე.

ამონიოს ერმისის „მოსაჯსენებელთა“
მსოფლმხედველობრივი საკითხები

თ ა ვ ი I

ფილოსოფიის რაობა და განსაზღვრებანი

ამონიოსის პირველი თხზულების, „მოსაჯსენებელი „ხუთთა კმათადმი“ პორფირი ფილოსოფოსისათას“, ვრცელ წინასიტყვაობაში, რომელსაც საკითხთა ანალიზით სრულიად დამოუკიდებელი ხასიათი აქვს, განხილულია ფილოსოფიის რაობა და მოცემულია მისი განსაზღვრებანი. იძლევა რა ფილოსოფიის არსის, მისი ქეშმარიტების მტკიცებას, ამონიოს ერმისი უარყოფს აგნოსტიკოსთა და სკეპტიკოსთა შეხედულებას, რომ ცოდნის, შემეცნების გზით შეუძლებელია სამყაროს წვდომა, რომ ფილოსოფია არ არის გზა ამისკენ.

ანტიკური ტრადიციის მიხედვით, რომელსაც ამონიოს ერმისიც იზიარებდა, ყოველი ცოდნის ამოსავალი პრინციპები ფილოსოფიაში იყრის თავს. ფილოსოფია არის ის უზოგადესი ფენომენი, რომელიც დასაბამს აძლევს მეცნიერების ყველა დარგს. სამყაროს შეცნობის პროცესში ფილოსოფიის პრიმატის აღიარება მოითხოვდა მკაცრად განსაზღვრულიყო მისი ბუნება და ის ნიშნები, რითაც ფილოსოფია ხასიათდებოდა.

რა არის ფილოსოფია, რას შეისწავლის იგი, რა მიზანი აქვს მას? — საკითხთა ამ წყებაში ამონიოს ერმისის მიერ წამოყენებულია ფილოსოფიის თავისთავადობის, სუვერენობის პრობლემა, რაც ძალიან შორს დგას ფილოსოფიის, როგორც „თეოლოგიის მხეელის“, სქოლასტიკური გააზრებისაგან. ფილოსოფიის ამონიოსისეული დეფინიცია კლასიკური (ელინური) ფილოსოფიის ნააზრების ტრანსფორმაციას წარმოადგენს. იქ ჯერ კიდევ არ ჩანს იოანე დამასკელის, თომა აქვინელის, ქართულ სინამდვილეში ეფგრემ მცირის მიერ ფილოსოფიის ქრისტიანიზაციის ტენდენციები [162].

ფილოსოფიის განსაზღვრებანი ამონიოსის შრომაში სინკრეტული ხასიათისაა. მის მიერ თავმოყრილია პითაგორას, პლატონის, არისტოტელეს შეხედულებანი ფილოსოფიაზე. განსაზღვრებათა კლასიფიკაციის მეთოდოლოგიურ საფუძვლად გამოყოფილია ორი ნიშანი: „რამ უც ქუედ ფილოსოფოსობასა და რამ არს დასასრული მისი?“ ანუ დღევანდელი ქართულით: რა არის ფილოსოფიის საგანი და რა მიზანი აქვს მას? თუ ცალკეული მეცნიერებანი კონკრეტულ საგნებსა და მოვლენებს შეისწავლიან, ფილოსოფიის ამოცანა ზოგადისა და საყოველთაოს შესწავლაა: „ფილოსოფოსობამა ყოველთავე მყოფთათს შთამოვალს, ხოლო დასასრულად აქუს არა ქმნამ მათი, არამედ ცოდნამ ამათი“ 4,22.

ფილოსოფიის სხვადასხვა განსაზღვრებათაგან, ავტორის სიტყვებით, შერჩეულია ექვსი განსაზღვრება. ამონიოსი სათითაოდ განიხილავს მათ, მიუთითებს წყაროს, თუ ვის ეკუთვნის ესა თუ ის განსაზღვრება. მისთვის ცნობილია, რომ „არიან უკუე სხუანიცა განსაზღვრებანი ფილოსოფოსობისანი“, მაგრამ ამჟერად „კმა ესენი“ 10,38.

ფილოსოფიის ექვსი განსაზღვრება ასეთია:

1. „ფილოსოფოსობაა არს მეცნიერება მყოფთა, უკუეთუ მყოფნი არიან“ 4,31. ამ განსაზღვრებით ხაზგასმულია, რომ ფილოსოფია, განსხვავებით სხვა მეცნიერებათაგან, სწავლობს ზოგად არსებულს, საყოველთაოდ მყოფს. ცალკეული და კონკრეტული სხვადასხვა მეცნიერებათა ობიექტია.

2. „ფილოსოფოსობაა არს მეცნიერება საღმრთოთა და კაცობრივთა საქმეთა“ 5,3. ეს განსაზღვრებაც დაახლოებით იმავე შინაარსისაა: ფილოსოფია სწავლობს როგორც ღვთაებრივს, ისე ადამიანურ ზოგადს, იმატერიალურსა და მატერიალურს.

ამონიოსის ქართულ თარგმანში, ასევე რამდენსამე ბერძნულ ხელნაწერში, ამ ფორმულირების ავტორად გამოცხადებულია პლატონი, ხოლო რამდენსამე ხელნაწერში — პითაგორა. შესაძლებელია, ეს განსაზღვრება გარკვეული სახეცვლილება იყოს პლატონის გამონათქვამისა მუზეზის შესახებ, რომლებიც ზიარებული არიან ღვთაებრივსა და კაცობრივ მოძღვრებებს [125,197].

3. „ფილოსოფოსობაა არს მსგავსება ღმრთისა, რაოდენ ძალ-უც კაცსა“ 5,12. ეს ფორმულირება პლატონის ცნობილი კვალიფიკაციაა, რომელსაც იგი აძლევს ფილოსოფოსს. ფილოსოფოსი ყოვლისმცოდნეობას მიეღწევი. ისევე, როგორც ყოვლისმცოდნეა ღმერთი. ფილოსოფოსი ზრუნავს უსრულსა და უმეცარ სულზე ისე, ვით ღმერთი ზრუნავს ყოველივეზე და განაგებს ყოველივეს. სხვადასხვანაირია ღმერთისა და ადამიანის ყოფიერება და სრულება. ადამიანის ფუნქციური მიმართებანი ორგვარია: თეორიული და პრაქტიკული. ამიტომაც მიეღწევის ფილოსოფოსი უზრუნავის მსგავსად სრულყოფას თეორიულსა თუ პრაქტიკულ სფეროში [35,289], ოღონდ იმდენად, რამდენადაც „ძალ-უც კაცსა“.

4. „ფილოსოფოსობაა არს წურთა სიკუდილისა“ 6,10. ეს პლატონის ცნობილი გამონათქვამია დიალოგიდან „ფედონი“. „წურთა სიკუდილისა“ ვერცადა არის კომენტარებული ამონიოსის მიერ. ფილოსოფოსი მსჯელობს იმაზე, თუ როგორ უნდა გავიგოთ „წურთა სიკუდილისა“. იგი არ ნიშნავს სიკვდილის, თვითმკვლელობის აპოლოგიას. პლატონის აზრი ციტირებულია სულისა და ხორცის შეერთებისა და სიკვდილით მათი კავშირის დახსნის გაგების მიზნით. ორგვარია სულისა და ხორცის კავშირი: ბუნებრივი და წინააღრჩევითი (განგებით გაპირობებული). ორგვარია მათი დახსნაც: ბუნებრივი სიკვდილი და წინააღრჩევითი ანუ ნებელობითი სიკვდილი. წინააღრჩევით სიკვდილს, თვითმკვლელობას, გამოირიცხავს ფილოსოფოსი. მას მოჰყავს კალიმაქეს ლექსი. ამ ლექსში კალიმაქე წერს ვინმე ჰაბუკ კლეომეროტის ამერაკიელზე, რომელმაც პლატონის „ფედონის“ „წურთა სიკუდილისა“ პირდაპირი აზრით გაიგო და თავი უფსკრულში გადაიჩიხა:

„არქუ: მზეო, ძნობდი, კლემეროტ ამერაკელმან,
შთაქრილმან მალლით ზღუდით ჭოჯონხეთადმი,

არარას ძვრსა სიკუდილის ღირსსა მენებმან,
გარნ ერთს პლატონის წიგნს მკურებმან „სულიძლითსა“ 6,20.

„წურთაჲ სიკუდილისაჲ“ ნიშნავს ფილოსოფოსის ზრუნვას, განწმენდი-
თა და სიკეთე-ქველმოქმედებით სული დახსნას ზორცის, მატერიის საპყრო-
ბილეს. ბუნებრივი სიკვდილისაგან განსხვავებით, „წურთაჲ სიკუდილისაჲ“
არის წინასწარარჩეული გზა კათარზისისა, ქვეშარიტი ფილოსოფოსობისა.

5. „ფილოსოფოსობაჲ არს კელოვნებაჲ კელოვნებათაჲ და ზედმიწევნუ-
ლობაჲ ზედმიწევნულობათაჲ“ 8,16.

ეს ფორმულირება არისტოტელეს ეკუთვნის. ფილოსოფია ყოველგვარ
მეცნიერებაზე მაღლა დგას. ამ განსაზღვრების არგუმენტირება მრავალ საინ-
ტერესო დაკვირვებას მოიცავს მეცნიერებისა და ხელოვნების განსხვავებაზე,
კვადრივიუმსა და ტრივიუმზე, გეომეტრიის, ასტრონომიის, მუსიკის, გრამატი-
კისა და სხვათა საგანზე. ამონიოსის ქართულ ტექსტში ამ ადგილას დასტურ-
დება მთელი რიგი მათემატიკური წესები, ასტრონომიულ-არქიტექტურული,
სამედიცინო-გრაამატიკული თუ სხვა მეცნიერული ტერმინოლოგია. რა მიმარ-
თება აქვს ფილოსოფიის მეცნიერებებთან? „ყოველთა ზედმიწევნულობათა
(ე. ი. მეცნიერებათა — მ. რ.) და კელოვნებათა ფილოსოფოსობაჲ მისცემს
დასაბამთა“ 8,36. ფილოსოფია შეისწავლის იმ ზოგად მოვლენებს, რომელთა
კონკრეტული გასაგნება ცალკეულ დისციპლინებში ხდება. ფილოსოფია ქმნის
ანალიზისა და მტკიცების იმ მეთოდოლოგიურ საფუძველს, რომელზედაც
დაეშენებიან ცალკეული მეცნიერებანი.

6. „ფილოსოფოსობაჲ არს სიყუარული სიბრძნისაჲ“ 10,23. ეს განსაზღვრე-
ბა პითაგორას ეკუთვნის. ამონიოსის შენიშვნით, იგი გაპირობებულია მიზნით, რა
მიზანს ემსახურება ფილოსოფია. ამ განსაზღვრებაში სიტყვის ეტიმოლოგიური
მხარეა ნაგულისხმევი: φιλοσωφία—სიბრძნის სიყუარული. ამდენად, ფილოსო-
ფოსი გულისხმობს ბრძენს.

ასეთია ფილოსოფიის ექვსი განსაზღვრება ამონიოსის შრომაში. თითოე-
ული განსაზღვრების ნათესაყოფად ფილოსოფოსს უხევი მასალა მოაქვს. იგი
ცლილობს იმის დამტკიცებას, რომ მხოლოდ ფილოსოფიის გზით შეიძლება
ყოველივე არსებულის შეცნობა.

ფილოსოფიის დასახელებული ექვსი განსაზღვრება დასტურდება ალექსან-
დრიული სკოლის სხვა მოღვაწეთა შრომებშიც. დავით უძღვეელი, იოანე
ფილოპონი, ელიასი — ფილოსოფიის ისეთსავე დეფინიციებს იძლევიან, რო-
გორც ამონიოს ერმისი [171, 156—223; 174, 430; 187; 211].

ფილოსოფიის დეფინიცია ექვსი დებულების სახით საერთოა ალექსანდ-
რიული სკოლის წარმომადგენლებისათვის. ამ სკოლაში მოხდა მათი მოდე-
ლირება მაინცდამაინც ექვსი და არა მეტი ან ნაკლები ნიშნის მიხედვით. ალექს-
ანდრიულ სკოლაში გამომუშავებული ტრადიციის ფილოსოფიის დეფინიცი-
ისა შეთვისებულ იქნა მომდევნო საუკუნეთა მოღვაწეთა მიერ. ასე მაგალითად,
ეს განსაზღვრებანი ქრისტიანულ-ფილოსოფიურ აზროვნებაში დაამკვიდრა
იოანე დამასკელმა, შეიტანა რა ისინი თავის ცნობილ „დიალექტიკაში“.

თ ა ვ ი II

მეცნიერებათა კლასიფიკაცია

ამონიოს ერმისი ყურადღებას ამახვილებს ფილოსოფიის მიმართებაზე მეცნიერებასთან. მის მიერ მოცემულია მეცნიერებათა კლასიფიკაცია. მეცნიერება ფილოსოფიისაგან დიფერენცირებული არ არის. მათი გამოიყვნა ჯერ კიდევ მომავლის საქმეა. მეცნიერების ყოველი დარგი ფილოსოფიად ცხადდება. ყოველგვარი ცოდნის ამოსავალი პრინციპები ფილოსოფიაში იყრის თავს, ვინაიდან ყოველგვარ ცოდნას ფილოსოფია აძლევს ზოგად მეთოდოლოგიურ საფუძველს. ცალკეული დარგის მეცნიერება ჯერ კიდევ არ არის გაფორმებული დამოუკიდებელ დისციპლინად. ფილოსოფიისა და მეცნიერებათა მიმართების ასეთი სურათი მომდინარეობს ანტიკური ფილოსოფიიდან. პლატონს, არისტოტელეს, სტოელებს, სხვებსაც მეცნიერება ესმოდათ ერთიანი, დაუნაწევრებელი ფენომენის სახით [113, 44—50].

არადიფერენცირებული მეცნიერების აღიარება ტიპური იყო შუასაუკუნეობრივი აზროვნებისთვისაც. ფილოსოფიისა და მეცნიერებათა სხვადასხვა კლასიფიკაცია ხასიათდებოდა სპეციფიკურობითა და ინდივიდუალობით, რაც ეპოქის სააზროვნო პროგრამით იყო გაპირობებული [199].

ალექსანდრიული ნეოპლატონიზმის წარმომადგენლები: ამონიოს ერმისი, დავით უძლეველი, ელიასი მეცნიერებათა თითქმის ერთნაირ კლასიფიკაციას იძლევიან.

ფილოსოფიის დაყოფას ვხვდებით ქრისტიანობის პატრისტიკული პერიოდის მოაზროვნეთა მოძღვრებაში. ცნობილია, რომ გრიგოლ ნაზიანზელი ფილოსოფიას სამ ნაწილად ყოფდა [19, XLIV].

ალექსანდრიელ ფილოსოფოსთა სისტემას მოგვიანებით იმეორებს იოანე დამასკელი [17, 172]. მეცნიერებისა და ხელოვნების დარგების კონსტანტაციას ვხვდებით დანტესთან.

მხედველობითი, საქმიითი და განმსიტყველობითი ფილოსოფიის შესახებ მსჯელობს იოანე პეტრიწი თავის „განმარტებათა“ ბოლოსიტყვაობაში. მხედველობითი ფილოსოფიის დარგთაგან იგი გამოყოფს ასტრონომიას, გეომეტრიას და არითმეტიკას [19, 224].

ფილოსოფიისა და მეცნიერების მიმართების საკითხი, რომელიც დაკავშირებული იყო თეორიული აზროვნებისა და პრაქტიკის, ცდის შეპირისპირებასთან, ძალზე მნიშვნელოვანი და სერიოზული საკითხი იყო მთელი შუა საუკუნეების მანძილზე, სანამ ცალკეული მეცნიერება, თავისი სააზროვნო არსენალი და კვლევის ობიექტით გაპირობებული, ცალკე, დამოუკიდებელ დისციპლინად არ ჩამოყალიბდა. ამ საკითხზე ვრცელი ლიტერატურა არსებობს და საკითხის ისტორიაზე სიტყვის გაგრძელება ძალზე შორს წაგვიყვანდა [129; 113]. ჩვენი მიზანი უფრო კონკრეტულია: წარმოვადგინოთ მეცნიერებათა ის კლასიფიკაცია, რომელიც ამონიოს ერმისის მოძღვრებაში დასტურდება.

ფილოსოფია, ამონიოს ერმისის მიხედვით, ორ ნაწილად იყოფა: ერთია მხედველობითი, ანუ თეორიული ფილოსოფია და მეორე საქმიითი, ანუ პრაქტიკული ფილოსოფია.

თეორიული და პრაქტიკული იყო ძველი ბერძნების მეცნიერებანი. თეორია, მჭვრეტელობა, აზროვნებითი სფერო უპირისპირდებოდა პრაქტიკას, ცდას, ემპირიას. ასე გამოჩნა ხელოვნება და ცდა არისტოტელემ. მეცნიერება და ხელოვნება უპირისპირდება ხელოსნობასა და ემპირიას [95,29]. ეს უკანასკნელი გაცილებით ნაკლები ღირსებისაა, ვიდრე თეორია, მჭვრეტელობა.

ძველი ბერძნისთვის შესამეცნებელი სახილველის ანალოგია იყო. *Μεσσηα* ჰერეტას, გონებით ხელვას წარმოადგენდა, *ἔξῃ* და *εἰς* სახილველს, შესახედავს ქმნიდა [96, 12].

ფილოსოფია და თეორიული მეცნიერებანი უპირისპირდებოდა ფიზიკურ შრომას და დაფასებული იყო თავისთავად და არა პრაქტიკული მიზნებისთვის. არისტოტელესა და პლატონის მიხედვით, ფილოსოფია არის მოცალეობა, რომელსაც გაკვირვების საფუძველზე აღმოცენებული ძიება წარმოშობს [95,69].

ამონიოს ერძისის „მოსაჯსენებლებში“ გვხვდება მსჯელობა იმაზე, არის თუ არა ლოგია ფილოსოფიის ნაწილი, თუ იგი მხოლოდ იარაღია ფილოსოფიისა.

რაგორც ცნობილია, შუა საუკუნეებში და უფრო ადრეც, ლოგიკისა და ფილოსოფიის მიმართება სხვადასხვანაირად იყო გაგებული. ზოგი ლოგიკას ფილოსოფიის ნაწილად თვლიდა, ზოგი კი მას ფილოსოფიის დამხმარე დარგად, იარაღად მიიჩნევდა [131].

მხედველობითი და საქმითი ფილოსოფიის გვერდით ლოგიკის აღიარება, როგორც ფილოსოფიის ნაწილისა, უცხო იყო თვით ლოგიკის მამამთავრისთვის. არისტოტელეს კლასიფიკაცია, როგორც ცნობილია, ასეთი იყო: თეორიული, პრაქტიკული და შემოქმედებითი [96,83]. ლოგია თეორიულ ფილოსოფიაში იგულისხმებოდა, მაგრამ იგი არ ახსენებს ლოგიკას. ამით იყო გაპირობებული, რომ პერიპატელები ლოგიკას მიიჩნევდნენ არა ფილოსოფიის ნაწილად, არამედ იარაღად [126].

ქრისტიანული რელიგიის ფილოსოფიაში, კერძოდ გრიგოლ ღვთისმეტყველთან, ლოგია აღიარებულია ფილოსოფიის ნაწილად: „ფილოსოფოსობაა ნამდუღვე მალალი იგი და აღმართმავალი, რაოდენი საქმითი და განწყობითი, და რაოდენი სიტყუათგამოჩინებითი და წინადადებითი და განწყობითი, რომელსა სიტყუსგებითად სახელსდებენ“ (A 16, 288v).

„საქმითი“ და „ხედვითი“ ფილოსოფოსობის გვერდით დასახელებულია „სიტყუსგებითი“ ფილოსოფია, რომელშიც ლოგია იგულისხმება. გრიგოლ ღვთისმეტყველის თხზულებათა შემეცველ სხვა ხელნაწერში, A 109-ს სქოლიოში (გვ. 55) ნათქვამია: „სამსახედ განაჩინებენ ფილოსოფოსობასა: ხედვითად და საქმითად და სიტყურებითად, ხოლო ვიეთნიმე ორღანოებითადცა“. აქაც ლოგია ფილოსოფიის ნაწილად არის გამოცხადებული. „სიტყურებითი“ „ხედვითის“ და „საქმითის“ გვერდით არის, მაგრამ ავტორი შენიშნავს, რომ ვიეთნიმე „ორღანოებითად“ მიიჩნევენ მას. სქოლიოს ავტორი, რომელიც ან თვითონ გრიგოლ ღვთისმეტყველია, ან მისი ქართველი მთარგმნელი ეფრემ მცირე, კარგად არის გააკვეული იმაში, რომ ზოგი ფილოსოფოსი ლოგიკას ფილოსოფიის ნაწილად თვლიდა, ზოგი კი მის იარაღად.

საინტერესოა, რომ „სიტყურებითი“ ეფრემ მცირის მიერ თარგმნილ „დიალექტიკაში“ თეორიულ ფილოსოფიაში შედის: „ხედვითი იგი განიყოფების სიტყურებითად და სწავლულებითად და ბუნებათმეტყუელებითად“

[17,172], მაგრამ ტექსტის შემდგომი გააზრება არ იძლევა ლოგიკის ცალკე გამოყოფის საშუალებას. იმის შემდეგ, რაც ეფრემ მცირე ლოგიკის ახსენებს, მომდევნო პასაჟში გაანალიზებულია ლეთისმეტყველება, ფიზიოლოგია და მათემატიკა. როგორც ჩანს, ამ ადგილას ტექსტობრივ ცდომილებასთან გვაქვს საქმე. „სიტყვერებითის“ ნაცვლად უნდა ყოფილიყო „ლეთისმეტყველებითი“, რომელიც ჩვეულებრივად თეორიული ფილოსოფიის პირველ ნაწილად იყო მიღებული.

ამონიოსის თხზულებაში რამდენჯერმე გვხვდება მსჯელობა ლოგიკის თაობაზე, ფილოსოფიის დაყოფაზე. ერთგან ლაპარაკია ფილოსოფიის სამ ნაწილზე: 1) მხედველობითზე, ანუ თეორიულზე, 2) საქმითზე|მოქმედებითზე, ანუ პრაქტიკულზე, 3) სიტყვისგებითზე, ანუ ლოგიკაზე.

ტექსტში წერია: „რამეთუ განიწვალების, ვითარცა ზემოგამოჩინებულ არს, ვიეთებრმე უკუე ორად, ხოლო სხუათაებრ სამად“ 11,16. „ზემოგამოჩინებულ არს“ ნიშნავს: როგორც ზემოთ ვაჩვენეთო. მოსალოდნელია, რომ ტექსტში მანამდე უნდა ყოფილიყო მსჯელობა ამ საკითხზე, მაგრამ მანამდე ამის თაობაზე არაფერია ნათქვამი. ამიტომ ეს ადგილი ბუნებრივად არ გამოიყურება კონტექსტში. ცხადია, აქ გვიანდელ ჩანართთან გვაქვს საქმე.

მაშასადამე, ეს ერთადერთი ადგილი, სადაც ლოგიკა ფილოსოფიის ნაწილად არის აღიარებული, ამონიოსის შეხედულებას არ გამოხატავს.

ამონიოსი ფილოსოფიის ორგვარ დაყოფას აღიარებს: „განიწვალების უკუე ფილოსოფოსობაა... მხედველობითისა მიმართ და საქმიისა“ 12,5.

ამონიოსის შეხედულებით, ლოგიკა არ არის ფილოსოფიის ნაწილი, იგი იარაღია მხოლოდ ფილოსოფიისა. იგი საგანგებოდ მსჯელობს ამ საკითხზე, როცა პორფირის წიგნის რაობას აცნობს მკითხველს.

ამონიოსი აღნიშნავს, რომ პორფირის წიგნი სამი ნაწილისაგან შედგება: რომელთაც წინ უძღვის წინასიტყვა. შინაარსით ეს წიგნი ლოგიკური შრომა არისო: „სიტყუთისა ორღანოხსა მიმართ ფილოსოფოსობისაჲ აღიყვანების წინამდებარე ესე წიგნი“ 22,26.

მაშასადამე, ავტორის აზრით, ლოგიკა ფილოსოფიის „ორღანოჲ“ არის. იგივე აზრი ცოტა ქვემოთ უფრო კატეგორიულად არის გამოცხადებული: „სიტყუთი არა კერძოდ ფილოსოფოსობისაჲ, არამედ ორღანოჲ არს, ვითარცა სხუათა შინა ვაჩუენოთ“ 22,32. ლოგიკა ფილოსოფიის იარაღია მხოლოდ, ამის მტკიცებას სხვა თხზულებაში გვაძრებდა ავტორი.

ავტორის ეს დაპირება — „სხუათა შინა ვაჩუენოთ“ — იმით არის საყურადღებო, რომ მსგავსი გამონათქვამები ლოგიკის შესახებ აქვთ დავით უძღველსა და ელიასს. დავით უძღველი ლოგიკის შესახებ მსჯელობას გვაძრებდა არისტოტელეს „კატეგორიების“ განხილვისას, ელიასი — „ანალიტიკის“ განმარტებებში, ხოლო ამონიოსი არ ასახელებს იმ შრომას, მხოლოდ შენიშნავს: სხვაგან ვაჩვენებო. სამეცნიერო ლიტერატურაში ამ ადგილის სხვადასხვაგვარი ინტერპრეტაცია გახდა საფუძველი „ანალიტიკის“ კომენტარების ავტორის ვინაობის დასადგენად [93,276—280].

ვფიქრობთ, რომ ამონიოს ერმისმა თავისი დაპირება „კატეგორიების“ კომენტარებში შეასრულა. ამ ნაწარმოებში ორგან არის საუბარი ფილოსოფიის შემადგენელ ნაწილებზე. 103,25-ზე ლაპარაკია ხედვითსა და საქმით ფილოსოფიაზე, ხოლო უფრო ადრე, საუბარია რა მეცნიერებათა დარგებზე, როგორც აკროამატიკის სფეროზე, ნათქვამია: „აკროამატიკათაგანნი რომელნიმე

უკვე არიან ხედვითნი და რომელნიმე საქმითნი, ხოლო რომელნიმე ორღანებანი“ 98,38.

„ორღანებრის“ ქვეშ იგულისხმება ლოგია. სხვაგან განმარტებულია „ორღანებრის“ ამოცანები: „ორღანებრთავანი რომელნიმე დასაბამითაჲს ღონისძიებათა, ხოლო რომელნიმე სხუათამიმართათჲს ღონისძიებისა მიმართ შემასრულებელთა: აპოდოქტიკა ვიტყუ“ 99,8.

ორღანებრი მეცნიერება მიუთითებს გზებსა და მეთოდებზე, ასეთი კი არის მტეიციება ანუ აპოდოქტიკა.

ამრიგად, ამონიოსის მიხედვით, ლოგია იარაღია ფილოსოფიისა და არა მისი ნაწილი.

ამონიოს ერმისი გამოყოფს რა ხედვით და საქმით ფილოსოფიას, ორად გაყოფის მოტივსაც ასახელებს. საქმე იმაშია, რომ ღმრთის მოქმედება ორგვარია: მეცნიერებითი, რომელიც ყოველ არსებულს წვდება და მეურნეობითი, რომელიც სამყაროს ეკონომიას გულისხმობს. ღვთის მსგავსად, ადამიანის ქმედებაც ორგვარია: მეცნიერებითი, რომელიც ცნობიერებას: გრძნობას, წარმოსახვას, აზროვნებას წარმოადგენს და წადიერებითი, რომელიც განზრახვას, გულისწყრომას, სურვილს, ე. ი. ნებელობას გულისხმობს. მათი ანალოგიით, ფილოსოფია, რომელიც მეცნიერებით ქმედებებს შესაბამებს, მხედველობითია, ხოლო სამყაროს ეკონომიისა და ადამიანის ნებელობის შესაბამისი საქმითი ფილოსოფია.

ხედვითი ფილოსოფიის მიზანია ქვეშაირტებისა და არაკვეშაირტების გარკვევა და წვდომა. ხოლო საქმითი ფილოსოფია ემსახურება სიკეთისა და ბოროტების გამოიყენას. იხ. 98,40.

ამის შემდეგ ამონიოს ერმისი მსჯელობს თეორიული და საქმითი ფილოსოფიის დარგების შესახებ.

თეორიულ ფილოსოფიას განეკუთვნება: ღვთისმეტყველება, სწავლულება|| სწავლულებითი და ბუნებათმეტყველება, ანუ დღევანდელი სიტყვებით: თეოლოგია, მათემატიკა და ფიზიოლოგია.

თეორიული ფილოსოფიის ასეთი დაყოფა იმეორებს არისტოტელეს კლასიფიკაციას. არისტოტელე თეორიულ ფილოსოფიას მიაკუთვნებდა მათემატიკას, ფიზიოლოგიას, და პირველ ფილოსოფიას ანუ მეტაფიზიკას [95,182].

როგორც ვხედავთ, ამონიოსი სხვა თანმიმდევრობით იძლევა მეცნიერებათა რიგს. ამას იგი შემდეგ ახსნას უძებნის: თითოეული დისციპლინა იმის მიხედვით არის გამოარჩეული, თუ რა ობიექტი აქვს მას შესასწავლად (მღრ. არისტოტელე: ამა თუ იმ მეცნიერების მაღალ ან დაბალ საფეხურზე დგომა დაზოკიდებულია იმ საგნის ღირებულებაზე, რომელსაც იგი იკვლევს [95,286].

ღვთისმეტყველება სწავლობს ისეთ საგნებსა და მოვლენებს, რომელნიც არიან „განშორებულ ნივთისა და გუამისაგან და მათძლითი წულიღმოგონება“, ანუ იგი იკვლევს არამატერიალურ ფენომენებს. ფიზიოლოგია კი, პირიქით, სწავლობს ისეთ საგნებსა და მოვლენებს, რომელნიც არიან „განუშორებულ ნივთისა და გუამისა და მათძლითი წულიღმოგონება“, ანუ იგი იკვლევს მატერიალურ ფენომენებს. ამათ შუა არის მათემატიკა, რომელიც სწავლობს „რომლითაჲმე განშორებულს, ხოლო რომლითაჲმე განუშორებელს“ (12,35), ანუ იგი სწავლობს-მატერიალურსაც და არამატერიალურსაც; მატერიალურს რეალობაში, რომელნიც წულიღმოგონებით, ანუ ჩვენს შემეცნებაში, არამატერიალურნი არიან.

მათემატიკას საშუალო ადგილი უჭირავს ღვთისმეტყველებასა და ფიზიოლოგიას შორის, რადგან ავტორის სიტყვებით, „კიბე რამდენ და კიდ არიან დასასწავლენი“ 13,38. ფიზიოლოგიიდან ანუ დაბალი საფეხურიდან ღვთისმეტყველებაზე, უმაღლეს საფეხურზე, გადასვლა მხოლოდ საშუალოს გზით არის შესაძლებელი. ამონიოსი იმოწმებს პლატონს: „მიეცემოდედ ჰაბუჟთა სასწავლენი შესაჩუვევლად უსხეულომასა ბუნებისა“ 13,30. პლატონი აღიარებდა, რომ მათემატიკას საშუალო ადგილი უჭირავს მგრძნობელობით აღსაქმელსა და ეილოსებს შორის, ამ დაყოფის საფუძველი იდეალისტურია და ზნეობრივ ასპექტს ითვალისწინებს.

ამონიოს ერმისი იზიარებს არისტოტელეს თვალსაზრისს თეორიული ფილოსოფიის ნაწილების შესახებ, ღვთისმეტყველებასა და ფიზიოლოგიას ამონიოსი არ ეხება. მისი განცხადებით, ისინი გაყოფა ცალკე დარგებად, მაგრამ „მათნი უკუე ქუეგანწვალებანი, ვითარცა თანაშუეტყუებელად შეყვანებადთა სასმენლებისად მყოფნი, დავიდუმნეთ“ 14,2, ე. ი. ღვთისმეტყველებისა და ფიზიოლოგიის დაყოფაზე საუბარი არ წარმოადგენს წინამდებარე წიგნის მიზნებს, ამიტომ მათზე არას ვიტყვითო. ავტორი იძლევა „დასასწავლელობითას“ ანუ მათემატიკის დაყოფას. მათემატიკის დარგებია: ქუეყანისმზომელობა, ვარსკულავთმრიცხველობა, მუსიკობითი და მრიცხველობითი. ეს არის ცნობილი კვადრირიუმი: გეომეტრია, ასტრონომია, მუსიკა და არითმეტია, რომლებიც ტრივიუმთან ერთად შეადგენდა შვიდ თავისუფალ ხელოვნებას, შუასაუკუნეობრივ სასწავლო დისციპლინებს.

რა განაპირობებს იმას, რომ მათემატიკა ოთხ ნაწილად იყოფა?

ამონიოს ერმისი ამას შემდეგ ახსნას უძებნის: როგორც ვიცით, მათემატიკა სწავლობს რიცხვებს, რაოდენობრიობას. რაოდენობრიობა ორგვარია: 1. „შერწყმითი“, ანუ დღევანდელი გაგებით, მთლიანი, დაუნაწევრებელი; 2. „განსაზღვრებითი“, ანუ დანაწევრებული.

თითოეულ მათგანს ორი სახეობა აქვს. დაუნაწევრებელს რაოდენობრიობა არის: მოძრავი და უძრავი. ხოლო დანაწევრებული რაოდენობრიობა არის: თავისთავადი და რელატიური, იხ. 15,9. რაოდენობრიობის ამ ოთხ სახეობას სწავლობს მათემატიკის სხვადასხვა დისციპლინა.

1. გეომეტრია — დაუნაწევრებელ უძრავ რაოდენობრიობას, ასეთია დედამიწა.

2. ასტრონომია — დაუნაწევრებელ მუდმივ მოძრავ რაოდენობრიობას, ასეთია ცა.

3. მუსიკა — დანაწევრებულ რელატიურ რაოდენობრიობას, ასეთია ტონი, რომლის ჰარმონიულობას რიცხვების საშუალებით შევიცნობთ.

4. არითმეტია — დანაწევრებულ თავისთავად რაოდენობრიობას, ასეთია რიცხვები: წყვილი, კენტი, კენტწყვილი.

თეორიული ფილოსოფიის შენდევ ამონიოსი მსჯელობს საქმითი ანუ პრაქტიკული ფილოსოფიის შესახებ.

პრაქტიკული ფილოსოფიის დარგებია: საყოფაქცეო (ეთიკა), სასახლის-სკულოა||სახლისკულობითი (ეკონომიკა) და სამოქალაქო||მოქალაქეობითი (პოლიტიკა). პრაქტიკული ფილოსოფიის ასეთი დაყოფაც არისტოტელედან მოდის.

პრაქტიკული ფილოსოფიის მიზანი, განსხვავებით თეორიულისაგან, არის სიკეთის ქმნა და მისი გამიყვანა ბოროტებისაგან. ამდენად ამ ფილოსოფიას

გარკვეული მორალური პრინციპები უდევს საფუძვლად. ავტორის შეხედულებით, „მოქმედი რაღამე კეთილისაა ანუ თავისა მიმართ თვისისა იქმს შემამკობელი ყოფაქცევათა მისთა და ცხორებისა და ითქუმის საყოფაქცეოდ, ანუ სახლისა მიმართ თვისისა და ითქუმის სასახლისაჭულოდ, ანუ სრულსა შეამკობს ქალაქსა და ითქუმის სამოქალაქოდ“ 15, 29.

როგორც საყოფაქცეო, ისე სასახლისაჭულო და სამოქალაქო ხელოვნება „შემკობას“, სიკეთისა და ჰარმონიის დამკვიდრებას ემსახურება. „შემკობა“ აღნიშნულ კონტექსტში ნიშნავს მოწყობას, მოწესრიგებას, რეგულირებას. სამსავე დისციპლინას (ეთიკას, ეკონომიკას, პოლიტიკას) აერთიანებს ერთი პრინციპი: წარმართვა საკუთარი თუ სხვისი ეთიკისა, მორალური სახისა. ავტორი მშვენიერ ბრძნულ შეგონებას იძლევა ადამიანის ზნეობრივი სრულყოფის აუცილებლობის შესახებ: „მრავალნი ვიეთნიმე ცუდღიდღებთ ყვანებულნი ქალაქსა უკუე შეამკობენ, ხოლო თათა თვისთა უკუდღიდღელს-ჰყოფენ“ 15,36, რაც თანამედროვე ადამიანსაც დააფიქრებს იმაზე, რომ პატივმოყვარეობით შეპყრობილი ზოგიერთი პიროვნება ქვეყანას მართავს, საკუთარ მორალურ სახეს კი არას დაგიდევთ.

ყოფაქცევა აძლევს დასაბამს პიროვნულ საქმიანობასაც და საზოგადოებრივსაც. როგორ არის გაგებული ყოფაქცევა ამონიოსის მიერ? ეს ძალიან საინტერესოა, რადგან, როგორც ჩანს, ამ საკითხშიც ამონიოსი არისტოტელეს საშუალოს, როგორც ზომიერების საზომს, ეყრდნობა.

ადამიანის მეობისა და პიროვნების საზომი მისი სრულებაა, მისი სრულყოფილებაა. რაში გამოიხატება სრულება? „სრულებაა სადმე მოკრძალებისაგან არს გარდამატებისა და მოკლებისა, რომელნი უსრულობა არიან“ 16,32. სრულება არის ყოველგვარი გადამეტებისაგან და ნაკლებობისაგან თავის დაღწევა. სრულყოფილი ადამიანის სამკაული მისი ყოფაქცევაა. „ყოფაქცევაა ვიდრემე არს სამკაული კაცისაა, ხოლო სამკაული სრულებაა თითოეულისა“ 16,23. გადამეტება და მოკლება უმკობელობაა, უმკობელნი კი უსრულნი არიან, ამის საპირისპიროდ ზომიერება არის სრულება [118].

სრულებაზე დაფუძნებულ ყოფაქცევას, ეკონომიკასა და პოლიტიკას, ამონიოს ერმისი ახასიათებს „სჯულისდებითად“ და „მსაჯულობითად“. „სჯულისდებითი“ „σοφιστείας“-ის შესატყვისია და ნიშნავს საკანონმდებლოს, კანონის დამდებელს. „მსაჯულობითი“ διαπραχῶν-ს, მსაჯულს, სამართლის დამდებს აღნიშნავს. თუ რა იგულისხმება ამ ცნებების ქვეშ, შემდეგი სიტყვებიდან ვარსკვლავდებთ: სამოქალაქო ფილოსოფიის, ანუ პოლიტიკოსის, „სჯულთა დასახმას... ანუ მსაჯულობის და რომელთამე ქველყოფისა ღირს-ჰყოფს, ხოლო რომელთამე, გარდამატქეველთა რაჲთმე მდებარეთა სჯულთასა, სტანჯავს“ 15, 41. აქ ასეთი აზრია: პოლიტიკოსი ქმნის კანონებს, რომლითაც ცხოვრობენ მისი მოქალაქენი და ამავე დროს, იცავს სამართალს. ზოგს პატივს („ქველყოფას“) მიაგებს, ზოგს კი, კანონის დამარღვევთ, სჯის („სტანჯავს“).

პოლიტიკის მსგავსად, ეკონომიკაცა და ყოფაქცევაც „სჯულის დასახმას“ და „მსაჯულობას“ ითვალისწინებენ.

ეთიკური სჯული ეთიკურ ნორმებს გულისხმობს. მათზე საგანგებოდ შეეჩერდებით, ვინაიდან ამ ეთიკურ იდეალებთან დაკავშირებით ჰიეროკლეს პო-

ეტური ფრაგმენტებია მოტანილი, რომელთა ზოგი ადგილის გააზრება საინტერესოდ გვეჩვენება.

პირველი ფრაგმენტი ასეთია:

„პყრობაჲ საყმარ არს ამათი რაამთამე, მუცლისაჲ უკუე პირველად და ძილისაჲ და მოყურობისაჲ“ 16,18.

ავტორს სურს შეგვაგონოს, რომ საჭიროა მუცლის, ძილისა და მოყურობის დაოკება, დამორჩილება. რა აზრია აქ? ის, რასაც დაოკება, დამორჩილება სჭირდება, აუცილებლად უარყოფითი ფენომენია. მუცლის ალაგმვა სმა-ჰამაში ზომიერების დაცვას გულისხმობს, ძილის ალაგმვა სიზარმაცის, მცონარეობის ალაგმვას ნიშნავს. მაგრამ როგორ უნდა გავიგოთ „მოყურობის“ ალაგმვა? „მოყურობის“ შესაბამისად ბერძნულ ორიგინალშია ἡ φιλοσοφία CA₁ 15, 20. ამ უკანასკნელის მნიშვნელობებია: 1) მეგობრობა, 2) სიყვარული. როგორც ჩანს, აღნიშნულ კონტექსტში ამ სიტყვას აქვს ზედმეტი მგრძობელობის, ეროტიკის მნიშვნელობა. მხოლოდ ასეთი გააზრების შემთხვევაში არის ბუნებრივი ამ სიტყვის ღორმუცელობისა და მცონარეობის გვერდით ხსენება.

ამ ზნეობრივი პრინციპის მიხედვით, ყოველმა სრულყოფილმა ადამიანმა უნდა დაძლიოს მანე ჩვევები: ღორმუცელობა, სიზარმაცე და ეროტიკა.

თუ „მოყურობა“ ამ კონტექსტში უარყოფითი შინაარსით არის ნახმარი, სხვაგან „მოყუარე“ მისი ჩვეულებრივი გაგებით გვხვდება.

მეორე ეთიკური ხასიათის შეგონება, რომელსაც ტექსტში ვხვდებით, სოკრატეს მიეკუთვნება. იგი ასეთი შინაარსისაა:

„ღმერთთა ვიდრემე ჰშიშვობდ, ხოლო მშობელთა პატივ-სცემდ და მოყუარეთა ჰმორცხვობდ“ 16, 10. აქ ასეთი აზრია: გეშინოდეს ღმრთისა, პატივი ეცე მშობლებს, გერიდებოდეს მოყუარებისა. „ჰმორცხვობდ“ შეესატყვისება ბერძნულ εἰσχύνῃ-ს. Αἰσχύνῃ-ს ორგვარი მნიშვნელობა აქვს: 1) სირცხვილი, 2) რიდი, კრძალვა. აღნიშნულ კონტექსტში „მორცხვობას“ აქვს რიდის, კრძალვის მნიშვნელობა. ამონიოსი თავის ეთიკურ-მორალურ შეგონებებს ავტირგვინებს ბერძენი პოეტის, პიერაკლეს, პოეტური სტროფით: აი, ისიც:

„ნუცა ძილი მოგამედგრებს თუალთა ზედა შეწყნარებად,
პირველ მდღევრთა საქმეთა სამთა თითოეულად განხილვითა,
ვითარმედ: რასა გარდავჰქედ,

რაჲ ვიწადე,

რაჲ ჩემდა საჭიროჲ,

არ სრულ-ყვავე.

და დამწყებელი პირველისგან განიმსტრობდ მათ თითოეულად.

ბილწთა ვიდრემე მისდერჱ უფრომსლა,

ხოლო ტკბილთა ზედა იშუებდ,

არ მეუტკივრე რათმე მოწვენალთა მოლოდებისაჲ“ 16,12.

ამ ლექსის ბოლო სიტყვები — ბილწებას გაექვეც და სათნოებაში, სიკეთეში ჰპოვე შეება — ნეოპლატონიკოსი ფილოსოფოსის კრედოა. ამაში იგულისხმება მორალური განწმენდით, სულიერი კათარზისით პიროვნების ამაღლება უმაღლეს არსამდე.

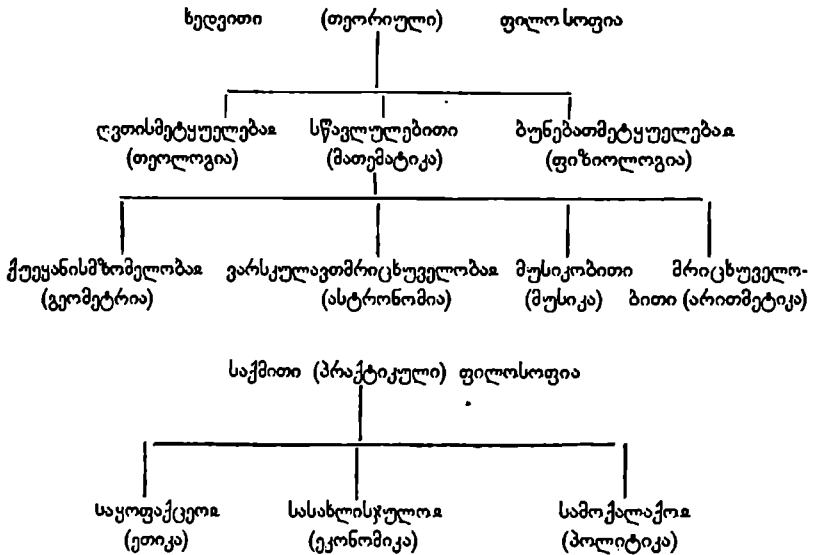
ამჯერად, ჩვენს ყურადღებას იქცევს ის ადგილი, რომელშიც საუბარია სამი ყოველდღიური საქმის შესახებ: „რასა გარდავჰქედ, რაჲ ვიწადე, რაჲ ჩემდა საჭიროჲ, არ სრულ-ყვავე“. ეს ნიშნავს შემდეგს: რა შეცდომა დაეუფვი?

რაც მოვინდომე და რაც აუცილებელი იყო ჩემგან, არ შევასრულე. ეს სიტყვები პიროვნების მაღალ მორალურ თვისებებს, მოვალეობასა და პასუხისმგებლობას უსვამს ხაზს. არ შეიძლება არ მოგვაგონდეს დიდი ილიას სიტყვები:

„კაცად მაშინ ხარ საქები,
თუ ეს წესი წესად დარგე,
ყოველს დღესა შენს თავს ჰკითხო:
აბა, დღეს მე ვის რა ვარგე?“

ეთიკაზე საუბრით მთავრდება პრაქტიკული ფილოსოფიის განხილვა.

ამონიოს ერმიის კლასიფიკაცია მეცნიერებებისა ასეთი სქემის სახით შეიძლება წარმოვადგინოთ:

ამონიოსი იცნობს და თხზულების დასაწყისში ასახელებს შუასაუკუნეებში კარგად ცნობილ ტრიეუმს: ფილოსოფიას, რიტორიკასა და გრამატიკას 3,16—25, თუმცა შემდგომ, მეცნიერებათა კლასიფიკაციისას, ტრიეუმში დასახელებული არაა მის მიერ.

ამონიოსისეული მეცნიერებათა კლასიფიკაცია გაიმეორეს მომდევნო თაობის ალექსანდრიელმა მოღვაწეებმა. მსგავსი კლასიფიკაცია დასტურდება დავით უძღველისა და ელიასის შრომებშიც [171,89].

ცხადია, ქართული ფილოსოფიური აზროვნება გაეცნო ამონიოსისეულ კლასიფიკაციას, მაგრამ ირკვევა, რომ ქართული მწერლობა სხვაგვარ კლა-

სიფიკაციასაც იცნობდა. ქართულ ხელნაწერთა მინაწერების გზით ცხადი გახდა მისი არსებობა. ასე მაგალითად, ამონიოსის თხზულებათა შემცველ ერთ-ერთ ხელნაწერს, A 250-ს, 5v-ზე აქვს XVIII ს. ნუსხური მინაწერი, რომელშიც მეცნიერებათა ასეთი კლასიფიკაციაა წარმოდგენილი: ა) ფილოსოფოსობა, ბ) ღრამატიკოსობა, ვ) რიტორობა, დ) მკურნალობა, ე) მუსიკობა, ვ) ქუეყანისშომელობა, ზ) ვარსკულავთმრიცხველობა, მ) რიცხუთომქმედება, თ) ბუნებათმეტყულება, კატელორია, ი) ნივთმეტყულება, ია) კელოვნებათა საქმე, იბ) არს რიგი და საქმე.

ამ მინაწერს ახლავს შენიშვნა. შენიშვნა ასეთია: „ეს იციან საბერძნეთს მკოდინარეთ, კიბე იბ.“ საყურადღებოა ამ კლასიფიკაციის წყაროდ „კიბე იბ“-ს დასახელება. შესაძლოა „კიბე იბ“ რაიმე ლიტერატურულ წყაროზე მიუთითებდეს. შესაძლოა „კიბე იბ“ წყაროს კი არ მიუთითებს, არამედ იგი ნახმარია საფეხურის, შუალედის მნიშვნელობით. მეცნიერებათა ჩამოთვლილი დარგები, რომელთა რაოდენობა სწორედ იბ ანუ თორმეტი, მიჩნეულია სამყაროს შეცნობის საფეხურად.

ფილოსოფოსობა, ღრამატიკოსობა და რიტორობა წარმოდგენდა ტრიუვიუმს. ზოგჯერ მკურნალობა (მედიცინა) მათთან ერთად იყო განხილული თეორიულ მეცნიერებად.

მომდევნო ოთხი დისციპლინა: მუსიკობა (მუსიკა), ქუეყანისშომელობა (გეომეტრია), ვარსკულავთმრიცხველობა (ასტრონომია), რიცხუთომქმედება (მათემატიკა) ცნობილ კვადრივიუმს ქმნიან.

რაც შეეხება დანარჩენებს, მათი სახით შემდეგ მეცნიერებებთან გვაქვს საქმე:

ბუნებათმეტყულება (კატელორია) არის მეცნიერება, რომელიც სწავლობს არამატერიალურს, არანივთიერს. ბუნება დაპირისპირებულია ნივთთან, ბუნებათმეტყველება დაპირისპირებულია ნივთმეტყველებასთან, ე. ი. ეს არის ის, რომელსაც ამონიოსი და სხვები ღვთისმეტყველებას უწოდებენ.

ნივთმეტყველება საწინააღმდეგოდ ბუნებათმეტყველებსა, სწავლობს მატერიალურს, ნივთიერს. ეს არის ის, რაც ფიზიოლოგიის სახელით არის ცნობილი.

ამრიგად, ბუნებისმეტყველებამ და ნივთმეტყველებამ კვადრივიუმთან ერთად შეავსეს თეორიული ფილოსოფია. ამ კლასიფიკაციაშიც თეორიული ფილოსოფიის იმდენი ნაწილია წარმოდგენილი, რამდენიც ამონიოსისეულ კლასიფიკაციაში, განსხვავება მხოლოდ სახელწოდებებშია.

დარჩენილი ორი მეცნიერება: „კელოვნებათა საქმე“ და „არს რიგი და საქმე“ უთუოდ საქმით, ანუ პრაქტიკული ფილოსოფიის ნაწილებია. „კელოვნებათა საქმე“ უნდა ნიშნავდეს ისეთ საქმიანობას, რომელიც ხელოსნობას უკავშირდება. რაც შეეხება ბოლო დისციპლინას, აქ აშკარად გადაწერის ლაპსუსთან გვაქვს საქმე, მაგრამ როგორც სხვა ხელნაწერიდან გავიგებთ, აქაც გარკვეული დისციპლინა იგულისხმება.

ეს კლასიფიკაცია რომ საქართველოში ადრეულ პერიოდშიც უნდა ყოფილიყო ცნობილი, ამას ადასტურებს ერთი ქართული ხელნაწერი, კერძოდ, A 292. ხელნაწერი XVIII საუკუნისაა. იგი შეიცავს ეფრემ მცირის მიერ თარგმნილ გრიგოლ ღვთისმეტყველის შრომებს. ერთ-ერთ სიტყვას ახლავს მინაწერი, რომელიც ეფრემ მცირეს ეკუთვნის.

ამ მინაწერში მეცნიერებათა ისეთივე კლასიფიკაცია დასტურდება, როგორც A 250 ხელნაწერში. A 292-ში, 218v-ზე იკითხება: „ათორმეტ არიან კელოვნებანი ბერძენთა სწავლულებისანი და თითოეული აღმწერელი მით სახითა აღმწერელობს, რაჲცა კელოვნება ესწავოს ათორმეტთა მათგან: ღრამმატიკოსობა, გინა ფილოსოფოსობა, რიტორება, ანუ მკურნალობა, მუსიკელობა, ანუ ქუეყანისმზომელობა, ვარსკვლავთმრიცხველობა, ანუ რიცხვთმომქმედება, ბუნებათმეტყველება, ანუ ნივთთმეტყუელება, კელოვნებათა საქმე, ანუ წესი ბრძოლისა“.

ეს მინაწერი დაზღვეულია ენობრივი შეცდომებისაგან. ამდენად, ბოლოს დასახელებული „წესი ბრძოლისა“, რაც სამხედრო ხელოვნებას ნიშნავს, საშუალებას გვაძლევს, რომ A 250-ის მინაწერშიც შეცდომით დაწერილი „ას რიგი და საქმის“ ქვეშ სამხედრო ხელოვნება, სამხედრო საქმის ცოდნა ვიგარაუდოთ.

ეფრემ მცირისთვის, ასევე შემდგომი პერიოდის ქართველ მოღვაწეთათვის შუასაუკუნეობრივი შვიდი თავისუფალი ხელოვნების გარდა კარგად ცნობილი ყოფილა ღვთისმეტყველება, ფიზიოლოგია, ხელოსნობა და სამხედრო მეცნიერება.

ამრიგად, ძველი ქართული მწერლობა იცნობდა იმ მეცნიერულ დისციპლინებს, რომლებიც ანტიკური ხანიდან მოყვებოდა კულტურულ ხალხთა აზროვნებას. სხვადასხვა ისტორიული ეპოქისა და კულტურის შესაბამისად ხან მეცნიერებათა ერთი სისტემა იყო წინ წამოწეული და პატივდებული, ხან კი — მეორე.

თ ა ვ ი III

„ზ ი დ მ ი წ ი ვ ნ უ ლ ო ბ ა“ და „ჭ ი ლ ო ვ ნ ე ბ ა“

ფილოსოფიისა და მეცნიერების ამონიოსისეულ მოძღვრებაში ყურადღებას იქცევს „ზედმიწევნულობა“ და „კელოვნება“ ტერმინები.

ქართულ წერილობით ძეგლებში ეს ტერმინები საკმაოდ ხშირად იხმარება.

„კელოვნება“ ტერმინს საგანგებო გამოკვლევა უძღვნა რ. სირაძემ. მკვლევარმა ქართული მწერლობის განვითარების სხვადასხვა პერიოდის ძეგლთა მონაცემების გათვალისწინებით უჩვენა „კელოვნება“ (Τέχνη) ტერმინის სხვადასხვა გამოყენება [42, 15—35]: 1) ხელოვანია ღმერთი, 2) სიტყვის „ხელოვნება“, 3) მხატვარი „ხელოვანი“ 4) ხელოვნების დარგთა „ხელოვანი“ (ოსტატნი), 5) ხელოსნობა, ოსტატობა (საქმის ცოდნა).

1) დასახელებულ შემთხვევებში რამდენიმე ნიუანსის გამოყოფის შემდეგ ახალი ესმება „კელოვნების“ ძირითად მნიშვნელობას. ეს არის „ოსტატობა“, „საქმის წესთა ცოდნა“. „კელოვნების“ სხვა მნიშვნელობაც აქვს ფიქსირებული „კვლევარს: 6) ხელოვნებაა მეცნიერება.

ჩვენთვის საინტერესოა „კელოვნების“ ეს უკანასკნელი მნიშვნელობა. ჩელოვნება გაიგივებულია მეცნიერებასთან. ხელოვნება ფილოსოფოსთა უპირველესი ნიშანია. ფილოსოფოსთა „კელოვნება“ იგივეა, რაც ფილოსოფოსთა სიბრძნე, მეცნიერება. „კალმასობის“ ავტორის მიერ მოცემული მნიშვნელობა

„ქელოვნებისა“, რომ „ქელოვნება ორგვარია: საქმიითი და ხედვითი“, საეყ-
ბით ემთხვევა ფილოსოფიის იმ განმარტებას, რომელიც არისტოტელეს
მიერ არის ჩამოყალიბებული. ცნობილია, რომ არისტოტელე ფილოსოფიას
ყოფდა თეორიულ, პრაქტიკულ და პოეტურ ფილოსოფიად [113,45].

ფილოსოფიის ასეთი დაყოფა გაზიარებული და მიღებულია როგორც მომ-
დევნო პერიოდის ფილოსოფოსთა, ისე საქრისტიანო მოძღვრების უდიდეს წარ-
მომადგენელთა მიერ. გრ. ნაზიანზელი [81,55] და იოანე დამასკელი [17,172]
ხედვითი და საქმიითი, ასევე სიტყურებითი ფილოსოფიის შესახებ მსჯელობენ.
ნეოპლატონიკოსი ამონიოსის შრომაში კი ეს საკითხი საგანგებო თეორიული
მსჯელობის საგანია: „განსწვალებენ ფილოსოფოსობასა მხედველობითად და
მოქმედებითად და სიტყურებითად“ 11,18.

ხელოვნების ფილოსოფიასთან გაიგივება შესაძლებელია იმდენად, რამ-
დენადაც ორივე სიბრძნედ, მეცნიერებად გაიხატება. ხელოვნების რაციონა-
ლისტური გაგება ცოდნის, სიბრძნის, უმაღლესი კეშმარტების წვდომას გუ-
ლისხმობს. სიბრძნის, კეშმარტების რაობის შეცნობის ანალოგიური მნიშვნე-
ლობით ქართულ ენაში გამოიყენებოდა ტერმინი „ზედმიწვეწულობა“.

ქართულ წერილობით ძეგლებზე თავლის მიღევებით ირკვევა, რომ ეს
ტერმინი პეტრიწონული სკოლის მიმდევართა მიერ არის შექმნილი. მანამდე
ამ მნიშვნელობით იხმარებოდა იმავე ძირის მქონე სიტყვა „ზედამიწვენა“. „ზე-
დამიწვენა“ დადასტურებულია X—XI სს. როგორც ნათარგმნ, ისე ორიგინა-
ლურ აგიოგრაფიულ ძეგლებში. „ზედამიწვენა“ ყველაზე ხშირად ზმნიზედის
როლში იხმარებოდა და დაახლოებით იგივე მნიშვნელობა ჰქონდა, რაც დღე-
საც აქვს მას. „ზედამიწვენით“ ნიშნავდა „ზუსტად“, „დაწვრილებით“, „სრუ-
ლად“.

„გამოიძია საიდუმლო ქუეყანისა ზე დამიწვენით [82, 1127, 20]

„ზე დამიწვენით უწყი ჩემი უღებებაჲ“ [83, 198v].

„ყოველივე ზე დამიწვენით ისწავა“ [74, 774a].

„ზე დამიწვენით მეცნიერ გყო შენ იესუ [61, 133, 22].

„ისწავა ზე დამიწვენით“ [61, 15, 3].

„ზედამიწვენა“ დადასტურებულია ზმნიზედური ფუნქციის გარეშეც. „ზე-
დამიწვენას“ ამ შემთხვევაში აქვს ცოდნის, გაგების მნიშვნელობა. „მაშინღ
იწყო ზე დამიწვენად და სწავლად წმიდათა საღმრთოთა წიგნთა“ [61,
64, 11].

„აღწერა ლუკა მახარებელმან და მის მიერ კეშმარტად ზე დამიწვე-
წიენით [82, 1203a, 28].

„ცნობაჲ და ზე დამიწვენაჲ, ვითარმედ მხოლოდასა ღმრთისა ზედ
ხატთა ქნად გვაყრა ჩუენ და დაგუაყენა სჯოლისმდებელმან“ [75, 445, 7].

„ზედამიწვენის“ ორი მნიშვნელობა არის აღნიშნული ილ. აბულაძის
ძველი ქართული ენის ლექსიკონში: 1) შეგნება, შეტყობინება, 2) სიბრძნე [1].

საყურადღებოა, რომ სულხან-საბა ორბელიანის ლექსიკონში არ გვხვდე-
ბა „ზედამიწვენა“ ფორმა.

აღრინდელ ძეგლებში დამოწმებული „ზედამიწვენას“ პარალელურად
X—XII სს-ში თავს იჩენს „ზედმიწვენული“ მიმღეობიდან -ობა სუფიქსით
ნაწარმოები აბსტრაქტული სახელი „ზედმიწვენულობა“. -ობა სუფიქსის პა-
რალელურად მაწარმოებლად უბა სუფიქსიც დასტურდება: „ზედმიწვენუ-
ლება“.

„ზედმიწვეულობა“ || „ზედმიწვეულება“ შესატყვისია ბერძნ. $\epsilon\pi\iota\sigma\tau\eta\mu\eta\gamma\text{-}h\text{-}$ ' $\epsilon\pi\iota\sigma\tau\eta\mu\eta\gamma\text{-}h$ რამდენიმე მნიშვნელობა აქვს: 1) მოხერხება, გამოცდილება, 2) ცოდნა, 3) ფილოსოფიური მნიშვნელობით: მეცნიერული ცოდნა, მეცნიერება, 4) მეცნიერული დისციპლინა [108]. შესაძლებელია „ზედ-მიწვეულობა“ $\epsilon\pi\iota\sigma\tau\eta\mu\eta\gamma\text{-}h$ კალკს წარმოადგენდეს. ' $\epsilon\pi\iota\text{-}$ ს შესატყვისად ზედ-წინდებულია, ხოლო $\text{-}\sigma\tau\eta\mu\eta\gamma\text{-}h$ იწვევს ზნაღ-არის გააზრებულს.

XI—XII სს. ელინოფილური ენობრივი ნორმების გაძლიერებისას მიმ-
ლეობიდან ნაწარმოები ფორმა „ზედმიწვეულობა“ გამოიყენებოდა ცოდნის,
სიბრძნის მნიშვნელობით.

„ზედმიწვეულობა“ || „ზედმიწვეულება“ დასტურდება იოანე პეტრიწის
შრომებში, ერთხელ გვხვდება ეფრემ მცირის მიერ თარგმნილ ეფრემ ასურის
„ასკეტკონში“, დამოწმებულია გელათურ ბიბლიაში და საგანგებო მსჯელო-
ბის საგანია ამონის ერმისის „მოსაკესნებელში“.

„მეცნიერმან გამოიძიოს ზ ე დ ა მ ი წ ე ვ ე ნ ი ლ ო ბ ა საქმისა“ [84,
216v]. ეფრემ მცირე, ამ ნაწარმოების მთარგმნელი, „ზედამიწვეულობას“ აშ-
კარად ცოდნის, კეშმარტივების გაგებით ხმარობს.

სულხან-საბა ორბელიანი ამ სიტყვის მხოლოდ მიმღეობურ ფორმას გან-
მარტავს: „ზედამიწვეული — ცოდნით სრული“ [45]. მეცნიერის მიერ მითი-
თებული ამ ტერმინის წყარო: ნემესიოს ემესელის „ბუნებისათვის კაცისა“,
თარგმნილი იოანე პეტრიწის მიერ.

მეორე შემთხვევა ამ სიტყვის ხმარებისა საბას დამოწმებული აქვს ბიბ-
ლიიდან: ესაია 33,6. მართლაც, ესაიას წიგნში წერია: „შუქლისა მიერ განეცნენ
საუნჯეთა შორის მაცხოვარებამა თქუენი, მუნ სიბრძნე და ზ ე დ მ ი წ ე ვ ე -
ნ უ ლ ო ბ ა და კეთილმსახურება უფლისა მიმართ“.

ამ ტერმინის ისტორიის თვალსაზრისით საინტერესოა, რომ ბიბლიის ყვე-
ლა ხელნაწერში ამ ადგილას „ზედმიწვეულობა“ არ იკითხება. გელათის ბიბ-
ლიაში ესაიას ეს ტექსტი ნაკლულია [85,209v]. მცხეთურ ბიბლიაშიც ეს ად-
გილი ნაკლული ყოფილა, რადგან საბას ნაბეჭდი ტექსტით შეუვსია იგი [86,
444v]. რ. ბლეიკის მიერ გამოცემულ წინასწარმეტყველთა ტექსტში კი, რომე-
ლიც იერუსალიმურ და ოშკურ ბიბლიებს ეყრდნობა, ამ ადგილას „ზედმი-
წვეულობის“ ნაცვლად იკითხება „მეცნიერება“ [213,440].

ბიბლიის არსებულ ნუსხათაგან „ზედმიწვეულობა“ ბაქარის ბიბლიაში
დასტურდება, ამდენად საეჭვო არ არის ამ სიტყვის გელათური და ამდენად
პეტრიწონული სკოლიდან წარმომავლობა.

ანალოგიური სურათი ამ ტერმინის ხმარებისა ისუ ნავეს ტექსტიდან და-
მოწმებულია ილ. აბულაძის ლექსიკონში. „ზედმიწვეულობა“ არის გელათურ
ბიბლიაში, ხოლო მის ნაცვლად მცხეთურ ბიბლიაში არის „უწყის“ სიტ-
ყვა [1].

გელათურ ბიბლიაში ამ ტერმინის არსებობა აშკარად მიუთითებს, რომ
ეს ტერმინი იოანე პეტრიწის მიერ თუ არა, პეტრიწონული სკოლის მოღვა-
წეთა მიერ არის შექმნილი.

„ზედმიწვეულება“ ხშირად იხმარება იოანე პეტრიწის შრომებში. ყველ-
გან მას აქვს მეცნიერების, ცოდნის მნიშვნელობა.

„მიმოგონებითისა არიან განთუსვით და საკუთრად ... სათნოებანი და
ზ ე დ მ ი წ ე ვ ე ნ ი ლ ე ბ ა ნ ი [34,89,2]. „ზედმიწვეულება“ „მიმოგონებითს“,
ე. ო. გონით სფეროს განეკუთვნება და სიბრძნის აღნიშნავს.

„საკუთრებთინი... გემონი არიან, რომელნი... სწავლულებითა ზედმიწვევნილებათა და სათნობათა რააზომვე ზედმიწვეულ და თანშეთხზულ არიან“ [34,101,24].

პროკლეს „კავშირთა“, ასევე პეტრიწის ორიგინალურ „განმარტებათა“ ტექსტში ხშირად გვხვდება „ზედმიწვევნილება“. ადამიანის ცნების ცნობილი ლოგიკური განმარტება, რომელიც კლასიკური ფილოსოფიიდან მოდის, ასეა ფორმულირებული პეტრიწის მიერ: „ვიტყვ ნაწილად კაცისად ცხოველსა სიტყურსა, მოკულდავსა, გონებისა და ზედმიწვევნილებისა შემწყნარებელსა“ [19,19,31]. აქ ასეთი აზრია: ადამიანი არის მოაზროვნე, მოკვდავი, გონებისა და სიბრძნის მქონე. ადამიანის ცნების ასეთი განმარტება ხშირად დასტურდება ფილოსოფიურ ძეგლებში. იგი რამდენჯერმე გვხვდება იოანე დამასკელის „დიალექტიკაში“, ოლონდ არც ეფრემ მცირის, არც არსენ იყალთოელის თარგმანებში არც ამ ციტატაში, არც სხვაგან არ დასტურდება „ზედმიწვევნილება“. ეფრემის თარგმანში იკითხება: „კაცი არს ცხოველი სიტყური და მოკულადვი, მიმღებელი გონიერებისა და კელოვნებისა“ [17,16,1]. არსენის ტექსტშია: „კაცი არს ცხოველი სიტყური, მოკულადვი, გონებისა და კელოვნებისა შემწყნარებლობითი“ (იქვე). პეტრიწთან არის „ზედმიწვევნილება“, ეფრემ მცირესთან და არსენ იყალთოელთან — „კელოვნება“. ერთსა და იმავე განსაზღვრებაში ამ სიტყვათა არხეობა მათ სინონიმურობაზე მიუთითებს. პეტრიწიც ზოგან სინონიმებად ხმარობს მათ [18, 11, 17; 34, 143, 10—11; 19, 11, 18]. თუმცა როგორც შემდგომ ვნახავთ, იოანე პეტრიწი ამ ორ სიტყვას შორის გარკვეულ სხვაობას მაინც იძლეოდა. ახლა კი მივუბრუნდეთ ამონიოსის ტექსტს, სადაც მათი მნიშვნელობის დადგენის თეორიული დასაბუთებაა მოცემული.

ამონიოსის შეხედულებით, „მეცნიერებათაგანნი რომელნიმე კელოვნებათა შეეტყუებთან, ხოლო რომელნიმე — ზედმიწვევნილობათა“ 8, 18. მეცნიერება ამ კონტექსტში ნახშირია ცოდნის, სიბრძნის გაგებით. აზრი ასეთია: ზოგიერთი სახის ცოდნა ხელოვნებას განეკუთვნება, ზოგი კი — ზედმიწვევნილობას. ავტორის მიერ ხაზგასმულია ხელოვნებისა და ზედმიწვევნილობის საერთო საფუძველი. ორივე ცოდნაა, მაგრამ გარკვეული ნიშნებით ისინი სხვაობენ ერთმანეთისაგან. რაში მდგომარეობს ის სპეციფიკურობა, რომლის საფუძველზე ამონიოსი განასხვავებს ამ ცნებათა შინაარსს, რა თავისებურება ახასიათებთ მათ? მივმართოთ ტექსტს:

„ესე კელოვნებანი და ზედმიწვევნილობანი სიტყუათაებრ ვიდრემე არაათ განიყოფებთან ურთიერთას, რამეთუ თითოეულისა სიტყუანი თავთა მათთაებრ უმცოდონი არიან, ხოლო ნივთისაებრ იცვალეზიან, რამეთუ ზედმიწვევნილობანი სიტყუანი სადრე ეგვრეთეობის მქონებელთათჳს შთამოვლენ, ესე იგი არს ვარსკულაეთბრძიველობაჲ, ქუეყანისშზომელობაჲ, მრიცხველობითი; ხოლო კელოვნებანი ვითარცა მრავალგუარად შეცვალეზათათჳს“ 8, 20.

ამ კონტექსტის აზრის ვასაგებად ორი ცნების მნიშვნელობის გათვალისწინება მოგვიხდება. ესენია: „სიტყუა“ და „უმცოდონი“. სიტყუას“ (λεγειν) მითითებულ კონტექსტში აქვს „ფუნქციის“, „ცნების“ მნიშვნელობა. იგი დაპირისპირებულია „ნივთთან“, რომელსაც აქ „შინაარსის“, „ობიექტის“ გაგება აქვს. ერთმანეთს უპირისპირდება სიტყვა და ნივთი: ხელოვნების სიტყუა და ნივთი, ზედმიწვევნილების სიტყუა და ნივთი. დღევანდელი ქართულით რომ ვთქვათ, აქ ლაპარაკია ხელოვნების ცნებასა და ობიექტზე, ასევე, მეცნიერების ცნებასა და ობიექტზე.

„უმცოდნე“ ნაწარმოები სიტყვაა. უ-ო უქონლობის აფიქსებია, მ—მიმღეობის აფიქსია. —ცოდ-ძირი „ცოდვას“ უკავშირდება. „უმცოდო“ ნიშნავს „მეუმცლარს“, მაგრამ არა ცოდვის ჩადენის, ან არ ჩადენის გაგებით. „უმცოდოს“ ბერძნული ეკვივალენტია $\mu\epsilon\tau\alpha\iota\sigma\tau\omicron\varsigma$, რაც ნიშნავს „უცვლელს“.

ამ გაგებას მხარს უჭერს ისიც, რომ იგი დაპირისპირებულია „ცვალებად“ სიტყვასთან. ზემოაღნიშნულ კონტექსტში „ველოვნება“ და „ზედმიწვეწულობა“ სიტყვით უმცოდნი არიან, ხოლო ნივითი იცვალებიან, ე, ი. „ველოვნება“ და „ზედმიწვეწულობა“ ცნებები ფუნქციით არ განირჩევიან ერთმანეთისაგან, უცოდველნი არიან, ხოლო საგნის, ობიექტის მიხედვით განსხვავდებიან. „ზედმიწვეწულება“ სწავლობს და ეძიებს იგივეობის, მარადიულობის ნიშნით აღბეჭდილ ობიექტებს, ხოლო „ველოვნება“ — ცვალებადობით აღბეჭდილ ობიექტებს.

ცნობილია, რომ მეცნიერებისა და ხელოვნების ასეთი კვალიფიკაცია არის-ტოტელეს მეცნიერების თეორიისათვის არის დამახასიათებელი [95, 65—69].

ზედმიწვეწულობაა გეომეტრია, ასტრონომია, არითმეტიკა. გეომეტრიის საკვლევი ობიექტი, ის მთავარი აღიარებული კანონზომიერება, რაიმე მოვლენის ჰუმანიტარული, არ იცვლება სხვადასხვა პირობების მიხედვით. ავტორის მიერ საილუსტრაციოდ მოხმობილია ასეთი გეომეტრიული წესი: „ყოვლისა მომრგულებულისა კენტრომასაგან გარეშემომასამიმართნი განვლანი სწორანი არიან ურთიერთას“ (8, 27), ანუ ყოველი წრის ცენტრიდან წრეხაზისაკენ გავლებული რადიუსები ერთმანეთის ტოლია. ეს აქსიომაა, „უმცოდოა“, უცვლელია.

ხელოვნების ნიმუშად დასახელებულია მკურნალობა ანუ მედიცინა. ასეთი სამკურნალო მეთოდი: „წინააღმდგომნი საკურნებელ წინააღმდგომთა“ (8, 27) მცოდნობს ანუ ცვლილებას განიცდის სხვადასხვა პირობების მიხედვით. იგი „არა მარადის იგივეობის მქონებელთათჳს“ იფულისხმება. ეს მეთოდი ყოველი სნეულების მკურნალობისათვის არ გამოდგება, რადგან მან შეიძლება საპირისპირო შედეგი გამოიღოს. მაგ.: ცივი წყლით სიციხიანი ორგანიზმის მკურნალობა არ ხდება, იგი, პირიქით, ტემპერატურის აწევას იწვევს. „ცივიმან წყალმან გარდასხმულან ეგერა მოკლებულსა მკურნალებასა აღუწოდა“ 8, 34.

საწინააღმდეგოთი საწინააღმდეგოს მკურნალობის მეთოდს იოანე პეტრიწი ეხება: „ჰაზრობენ ვიეთნიმე, განჯურებულისა სხეულისა სრულიად განგრილებამ წინამდებარე არს მკურნალთა მიერ, არამედ კეთილშეზავებულად მიყენებამ, რამეთუ სრულიად განგრილებისაგან წინააღმდგომისა მიერ გარემოიცივის სენისა წინამდებარეობამ მისი“ [34, 15].

აქაც იგივე აზრია: სიციხიანი ორგანიზმის გაგრძელება ზომიერების დაცვით თუ არ მოხდა, საწინააღმდეგო შედეგს მივიღებთ.

ამრიგად, „ზედმიწვეწულობის“ ობიექტები უცვლელობისა და მარადიულობის ნიშნებით ხასიათდებიან, ხოლო „ველოვნებისა“ — წარმავალი, ცვალებადი ნიშნებით.

ზედმიწვეწულობასა და ველოვნებას, როგორც ცოდნას, თავთავიანთი ობიექტი და მიზანი აქვთ, ისინი „ნივთისაებრ იცვალებიან“. ავტორის აზრით, „ყოველსა უკუე ზედმიწვეწულობასა და ველოვნებასა ქუედმდებარე რამე აქუს და დასარული“ 3, 26. მაგ.: მედიცინის ობიექტია ადამიანის ორგანიზმი, ხოლო მიზანი — ჯანმრთელობის დაცვა. ასტრონომიის ობიექტია ციური სხეულები, მიზანი — მათი მოძრაობის ცოდნა. რიტორიკის ობიექტია მეტყველება, მიზანი — კეთილშეზავება.

მრუხედავად მათ შორის არსებული შინაარსობლივი სხვაობისა, ზედმიწევნულობასა და ხელოვნებას საერთო ფუნქცია — ცოდნის გამოხატვა — აქვთ, ამის საფუძველს და წინაპირობას ორთავეს უქმნის ფილოსოფია. ფილოსოფია არის, ამონიოსის შეხედულებით, ის საერთო ბაზისი, რომელზედაც დაშენებულია ზედმიწევნულობაც და ხელოვნებაც. ფილოსოფია აწვდის მათ იმ ზოგად, საყოველთაო პრინციპს, რომლითაც ცოდნის ეს ორივე მხარე სწავლობს თავის ობიექტებს.

მაინც რაში მდგომარეობს ფილოსოფიის მეცნიერებასთან მიმართების ხასიათი? ნაწარმოებში ეს კარგად არის ნაჩვენები გეომეტრიის მიმართ.

გეომეტრია ზედმიწევნულობაა. იგი სიდიდეთა უსაზღვრო რაოდენობას იძლევა. სამი განზომილების — სიგრძის, სივრცისა და სიღრმის — მიხედვით შესაძლებელია სიდიდეთა „უზომობად“, „უპამრავობად“ დაყოფა, ანუ განუსაზღვრელი დაყოფა. ასეთი განუსაზღვრელი დაყოფა ერთგვარ ქაოსს შექმნიდა. და აი, ფილოსოფია იძლევა ზოგად პრინციპს, რომლითაც შესაძლებელია განუსაზღვრელ სიდიდეთა სისტემატური კანონზომიერებით მოწესრიგება. ეს პრინციპი მდგომარეობს შემდეგში: „ყოველსა განმწილებსა განწილებულისა დააკლებს ერთი განფენაჲ“ 9, 2.-წიად ძირიდან ნაწარმოები სიტყვებით „განმწილები“ და „განწილებული“ გადმოცემულია ბერძნ. $\alpha\epsilon\iota\phi\alpha\zeta$. მათი მნიშვნელობაა „შემოსაზღვრა“, „განსაზღვრება“ (სხვათა შორის, ამავე მნიშვნელობით ქართულ თარგმანში იხმარება „მიწოდომა“ ძირიდან ნაწარმოები სიტყვებით: „მისაწვდომელი“, „მიუწვდომელი“). ზემოთ მოტანილი ციტატის აზრი ასეთია: ყოველ სიდიდეს, რომელიც სხვა სიდიდეს განსაზღვრავს, აკლია ერთი განზომილება. საილუსტრაციოდ მოხმობილია ასეთი მაგალითი: ეპიფანია, ანუ ზედაპირი, განსაზღვრავს სამი განზომილების (სიგრძის, სივრცის და სიღრმის) მქონე სხეულს. თვით ეპიფანიას, როგორც განსაზღვრელს, მხოლოდ ორი განზომილება აქვს: სიგრძე და სივრცე. შემდეგ, ეპიფანია თავისთავად განისაზღვრება ღრამის ანუ ხაზის მიერ. ამ უკანასკნელს მხოლოდ ერთი განზომილება აქვს: სიგრძე. შემდეგ, ღრამში განისაზღვრება სიმაღლეს, ანუ წერტილის მიერ, რომელსაც არცერთი განზომილება არ აქვს.

სიდიდეთა განსაზღვრის ასეთ კანონზომიერებას ფილოსოფია ადგენს. იგი ქმნის სიდიდეთა წესრიგისა და სისტემატურობის საფუძველს.

„ზედმიწევნულობის“ ფუნქციაში სხვა მომენტიც იგულისხმება. მის შესახებ ამონიოსის მსგავსად საგანგებოდ მსჯელობს იოანე პეტრიწიცი, გვხვდება იგი იოანე დამასკელის „დიალექტიკაშიც“.

„ზედმიწევნულობა“ ამონიოსის მიერ გაგებულია, როგორც საყოველთაო საგნებისა და მოვლენების ცოდნა. კონკრეტულ საგანთა და მოვლენათა მეცნიერული ცოდნა შეუძლებელია მათი განუსაზღვრელობის გამო. კონკრეტული საგნის შესახებ არსებული ცოდნა მეცნიერება არაა, იგი ცდაზე დამყარებული კონკრეტულ-მგრძობელობითი ცოდნაა. მეცნიერების მიზანი ზოგადის დიდგენაა. „ზედმიწევნულობაა სამარადისოთა და მისაწვდომელთა ($\alpha\epsilon\alpha\epsilon\rho\iota\sigma\mu\epsilon\upsilon\sigma\iota\varsigma$) არს მეცნიერება“ 17, 7. ამ ფუნქციის გამო შესაძლებელია ზედმიწევნულობის ფილოსოფიასთან გაიგივება. ამონიოსი იმოწმებს პლატონს: „ზედმიწევნულობაა ითქუემის ზედდადგე-

ნისათვის ჩუენისა და საზღვრად რადმე საქმეთად მიყვანებისა“ 17,11, რაც ნიშნავს: მეცნიერება არის ჩუენს მიერ საგანთა და მოვლენათა განსაზღვრების ცოდნა¹.

ხოლო თუ განსაზღვრებად საგანთა და მოვლენათა ძირითად, არსებით ნიშანთა ერთობლიობას ჩათვლით, გამოდის, მეცნიერება ყოფილა ყოველი საგნის არსის წვდომა. „ხოლო ამას მოვიგებთ საყოველთაოთა მიმართ აღსა-არებისა მიერ“ — შენიშნავს ამონიოსი, რაც იმას ნიშნავს, რომ მეცნიერება საყოველთაოს ანუ ზოგადის ცოდნაა.

მსგავსად ამონიოსისა, იოანე დამასკელის აზრითაც, მეცნიერებას განე-კუთვნება ისეთი ცოდნა, რომელიც ერთხელ და სამუდამოდ დადგენილ ჭეშ-მარიტებად არის აღიარებული, იგი „ძნად შესაცვალებელ“ არს. „მეცნიე-რებისათვის“ „ღღილექტიკის“ ორ თარგმანში სხვადასხვანაირი ტერმინებია. ეფრემ მცირე მეცნიერების გაგებით ხმარობს „კელოვნება“ ტერმინს, არსენ იყალთოელი კი — „მიწთომილობა“ სიტყვას. ორივე მთარგმნელი ამ ცნებე-ბის ჭეშ მულისხმობს „ზედმიწვევით“ ცოდნას. ეფრემ მცირე წერს: „ეგ-რეთვე [არს] ჭ ე ლ ე ნ ე ბ ა ა, რაჟამს ზედამიწვევით ვინმე უწყოდის, მიე-რითგან ძნად შესაცვალებელ არს მეცნიერება მისი“ [17,38,5] არსენის თარ-გმანში იკითხება: „ეგრეთვე [არს] მ ი წ თ ო მ ი ლ ო ბ ა ა ე ც ა, რაჟამს ზედ-მიწვევით ვინმე მისწუთეს, ძნად შესაცვალებელ არს მის შორის მეცნიერება იგი“ [იქვე].

მეცნიერების ასეთი განმარტება ნაწილობრივ ემთხვევა ამონიოსის მიერ მოცემულ „ზედმიწვევულობის“ განმარტებას, რომლის მიხედვით „ზედმი-წვევულობანი ეგრეთვეობის მქონებელთათვის შთამოუღენ“. ნაწილობრივ, ვამ-ბობთ, რადგან ამონიოსი „ზედმიწვევულობის“ ფუნქციაში, როგორც ზემოთ ვნახეთ, მეორე მომენტსაც გამოყოფს: საგნის განსაზღვრებისა და ზოგადობის ცოდნას.

„ზედმიწვევულობის“ ასეთი გაგება გვაქვს იოანე პეტრიწთანაც, ოღონდ იგი პროკლეს ნეოპლატონურად გაგებული მიზეზის პოზიციიდან გამომდინა-რე ახსნას იძლევა. პროკლეს მიხედვით: „უკუეთუ ცნობა მიზეზთა, საქმე და აღსასრული არს ზედმიწვევულობისა და კელოვნებისა და მაშინლა ვიტყვთ ზედმიწვევად კელოვნებასა, რაჟამს მიზეზნი ვცნეთ მყოფთანი“². პროკლეს თვალსაზრისით, ზედმიწვევულების რაობა და მისანი მდგომარეობს მიზეზთა დადგენაში. არსთა და მოვლენათა მიზეზის წვდომა იძლევა იმ ცოდნას, რაც ზედ-მიწვევულობას წარმოადგენს და რაც განასხვავებს მას ხელოვნებისაგან: მყოფ-თა მიზეზად გაგებულია ის საყოველთაო, მარადიული დასაბამი, რომელიც

¹ პლატონის ციტატა სხვა ადგილასაც არის დამოწმებული ამონიოსის მიერ, ოღონდ სხვა რედაქციით: „ეტყვის პლატონ კრატულს, ვითარმედ: ზედმიწვევულობაა ითქუმის ზედმიწე-ვისა რაისუ და საზღვრისა მიმართ ძიებათასა მიყვანებისა ჩუენისათვის“ 48,14. პლატონის ფრაზის რედაქციული სხვაობა ამონიოსის შრომის ბერძნულ ორიგინალშივე დასტურდება (შდრ. CA₁ 153, 17,7 და 59, 9). ქართული მთარგმნელიც არ ერიდება ტერმინოლოგიურ პრაგმატურობას. 'Επί σφάταιν-ის შესატყვისად პირველ კონტექსტში „ზედღართა“ გვხვდებ-და, მეორეჯან კი — „ზედმიწვევა“.

² სხვათა შორის, „ზედმიწვევულობი“ ეს განმარტება, წააბრუნე მოცთობდად დამოწმებუ-ლი იქვს სულხან-საბა ორბელიანის: „ზედმიწვევულ—რომელსა ცნობა მიზეზთა საქმე და აღსას-რული ჭქონდეს კელოვნებათა“ 45). აზრის სიუხალისათვის საქირა გამოცემაში დაემატოს სასკენი ნიშანი: ზედმიწვევული—რომელსა ცნობა მიზეზთა, საქმე და აღსასრული ჭქონდეს კელოვნებათა.

განაპირობებს მათ არსებობას. მიზეზის წვდომა საგნისა და მოვლენის არსებობის ცოდნა, მათი საყოველთაო კანონზომიერების ცოდნაა. „ზედმიწვეულობის“ ფუნქცია პროკლეს მიხედვითაც ისეა გააზრებული, როგორც ამონიოსის მიერ, ოღონდ პროკლეს ტრიადულ ნეოპლატონიზმში ამონიოსისეული არსთა და მოვლენათა განსაზღვრება შეცვლილია არსთა და მოვლენათა მიზეზთა დადგენით¹.

ოთანე პეტრიწი, როცა ამ ადგილს კომენტარს უყეთებს, საცებით იზიარებს პროკლეს შეხედულებას, ოღონდ ტერმინთა გამოყენების მხრივ ერთსაინტერესო ფაქტთან გვაქვს საქმე. პროკლეს ტექსტში იგი „ზედმიწვეულება“ და „კელოვნება“ ტერმინებს ხმარობს, საკუთარ, ორიგინალურ ტექსტში კი მათ ნაცვლად „ცნობა“ სიტყვას მიმართავს. იგი იმომწმებს ადგილს არისტოტელეს „ანალიტიკებიდან“: „მაშინდა ვიტყვით ცნობად, ოდეს მიზეზნი ვიუწყებთო, პირველნი დასაბამნი საქმეთანი“ და განმარტავს ამ აზრს: „თუნიერ მიზეზთამსა ცნობასა არცა ცნობად იტყვს, არცა აღირსებს საზომთა ცნობისათა, არამედ უფრომსლა ცნობად ცთომილად“ [19,42], ე. ი. თუ მიზეზი გარკვეული არაა, არც ცნობა ანუ ცოდნა გვექნება.

ქართველი ფილოსოფოსი თეორიული ან მეცნიერული ცოდნისა და ემპირიული ცოდნის ილუსტრირებას იძლევა. ამის ანალოგიური მსჯელობა ამონიოსის შრომაშიც დასტურდება. მიუხედავად იმისა, რომ

„ზედმიწვეულობის“ და „კელოვნების“ ზემოთაღნიშნული მნიშვნელობები — 1) მარადიული კანონზომიერების ცოდნა, 2) განსაზღვრების, არსის ცოდნა — ამონიოსის მიერ მიეწერება „სიტყვებებით“ ზედმიწვეულობასა და ხელოვნებას. „სიტყვებებით“ თეორიულს ნიშნავს.

თეორიული მეცნიერების რაობისა და მნიშვნელობის დადგენის შემდეგ ამონიოსი განიხილავს „ნავსად წოდებულ კელოვნებას“.

ფილოსოფია აძლევს დასაბამს არა მხოლოდ თეორიულ მეცნიერებას, არამედ „ნავსად წოდებულსაც“: „არა სიტყვებებითნი ხოლო კელოვნებანი და ზედმიწვეულობანი მოქენ არიან ფილოსოფოსობისა, არამედ ნავსად წოდებულნიცა კელოვნებანი“ 10, 8.

„ნავსად წოდებულ კელოვნებას“ ავტორი უწოდებს ხელოვნობას, ოსტატობას. ქართული თარგმანის „ნავსი“ შეესატყვისება ბერძნ. βίαισος-ს. Βίαισος-ის მნიშვნელობებია: 1) ხელონური, 2) დაბალი, მდაბიო [108]. ქართული მთარგმნელის მიერ სიტყვის მერაე მნიშვნელობაა აღებული: ნავსი ანუ დაბალი, მდაბიო².

„ნავსად წოდებული კელოვნების“ ნიშნად ამონიოსის მიერ მოტანილია სახლის მშენებლობა. მაშენებელი სწორი კედლის ამოსაყვანად „ილისტიკს“ (თარაზო) ხმარობს, მაგრამ რა არის ილისტიკი, „არა უწყის“. ფილოსოფოსისათვის კი ცნობილია ამ ხელსაწყოს გამოყენების კანონზომიერება: „ყოველ-

¹ შტრ. სიბრძნის, მეცნიერების ის განსაზღვრა, რაც არისტოტელეს ეუთვენს [95, 6R-70].

² ხელონური საქმიანობის ნავსად, ნადირ სემინოვი: შედაგება არისტოტელის ეუთვენის „მეტაფიზიკაში“ მეცნიერება და ხელოვნება დაპირისპირებულია ხელოვნობასა და ემპირიულ ცდას. კონკრეტულ-მარკანობობითი აღქმა უფრო დაბალი საფეხურია ცდაზე დაფუძნებულ ცოდნასთან შედარებით. ეს უკანასკნელი კი თავისთავად უფრო დაბალი საფეხურია, ვიდრე მჭკრეტელობითი ცოდნა ანუ ხელოვნება [95, 65-67].

ნი სიმძიმენი თვალძრუთ მიიმართებენ კენტრომსა შიმართ, ვინაჲცა მართალ-
თა ყურეთა მიმართ ყოვლით კერძო სიმძიმე დაზიდვენ, ხოლო მართალნი ყუ-
რენი გაუდრეკელნი არიან“ 10, 12, რაც ნიშნავს: ყოველი სიმძიმე თავისი
სიმძიმის ძალით ეშვება ცენტრისაკენ (იგულისხმება დედამიწის ცენტრი), ამი-
ტომ მართი კუთხის მიმართ სიმძიმე შვეულად ეშვება, მართი კუთხე სწორია.

ასევე ხურო ძელის გასასწორებლად „საწონს“ საჭიროებს, ხოლო „თუ
რამ არს ბუნებაჲ განმართებისაჲ, არ მეცნიერ არს“ 10, 16.

ემპირიული ცოდნისა და თეორიული ცოდნის ასეთი გამიჯვნა პეტრიწის
ნააზრევშიც დასტურდება [19, 42, 6—19].

„ნავსად წოდებული კელოვნებისა“ და „სიტყვრებიითი კელოვნების“ გა-
მიჯნით ამონიოს ერმისმა ერთმანეთს დაუპირისპირა მეცნიერული, თეორი-
ული გაგება ხელოვნებისა და მისი ხელოსნური საქმიანობის შინაარსით გააზ-
რება. ამ თვალსაზრისით თეორიული ხელოვნება შეიძლება ზედმიწევნულობის
სინონიმად იქნეს გაგებული. ამიტომაც, ზოგან ეს ორი ცნება ერთმანეთის ბად-
ლად არის გამოყენებული ამონიოსის მიერ. მაგ.: მედიცინა ზოგან ხელოვნებად
ცხადდება, ზოგან კი იგი ზედმიწევნულობას განეკუთვნება, შდრ. 7, 34 და
8, 28.

ქართველი მთარგმნელის მიერაც ეს ორი ტერმინი ზოგჯერ სინონიმად არის
გაგებული. ადამიანის ცნობილი განსაზღვრებაა: წჷმ ო სიყუბო მჷრუთ ხმ̄ დაი ჭიო-
რჷჷჷ მჷჯიჷჷ CA.1 54, 14. ერთ ადგილას ტექსტში ამ განსაზღვრების ბოლო
ფრაზაა მოტანილი. თარგმანში გვაქვს: „გონებისა და კელოვნებისა და ზედმიწევ-
ნულობისა შემწყნარებულობითი“ 22, 27. იგივე წინადადება მეორდება 22, 39-ზე.
ორსავე შემთხვევაში ჭიოჷრჷჷჷ ადგილას თარგმანში დასტურდება ორი სიტყვა:
„კელოვნება და ზედმიწევნულობა“. ცხადია, რომ მთარგმნელს ისინი სინონიმებად
ესმის.

ზშირად სინონიმებად არის ისინი გაგებული აღორძინების ხანის მწერ-
ლებთანაც. მათ ნაშრომებში „ზედმიწევნულობა“ დადასტურებულია „ზედმი-
წევის“ პარალელურად და გვხვდება „ხელოვნება“ ცნებასთან ერთად.

ამრიგად, ამონიოს ერმისის ფილოსოფიურ შრომაში საგანგებოდ არის გან-
ხილული მეცნიერების თეორია, „ზედმიწევნულობისა“ და „კელოვნების“
ცნებათა ანალიზისა და ფილოსოფიასთან მათი მიმართების წარმოჩენის თვალ-
საზრისით:

1. „ზედმიწევნულობის“ მნიშვნელობაა: 1) მარადიულ, უცვლელ კანონზომიე-
რებათა ცოდნა, 2) საგანთა და მოვლენათა განსაზღვრების, არსის
ცოდნა.
2. „კელოვნება“ ნიშნავს ცვალებად, კონკრეტულ საგანთა და მოვლენათა
ცოდნას.
3. ერთმანეთისაგან გამიჯნულია თეორიული ხელოვნება და ნავსად წოდებული
ხელოვნება, ანუ ოსტატობა.
4. „ზედმიწევნულობისა“ და „კელოვნების“, როგორც ზოგადად ცოდნის, სა-
ფუძველი ფილოსოფიაა.
5. „ზედმიწევნულობა“ ტერმინის შექმნა პეტრიწონულ სკოლას განეკუთვ-
ნება.

თავი IV

მეცნიერული ტერმინოლოგია

ამონიოსის „მოსაცნებლები“ მდიდარ მასალას შეიცავს სამეცნიერო-საბუნებისმეტყველო დისციპლინათა განვითარების ისტორიის თვალსაზრისით, ვინაიდან აქ ასახულია გარკვეული მეცნიერული ცოდნა მათემატიკის, მუსიკის, ფიზიოლოგიის, ლიტერატურისმცოდნეობის, გრამატიკის თუ სხვა სფეროდან. მართალია, ეს მასალა დამოუკიდებლად არ გვხვდება, ისინი მოტანილია საილუსტრაციოდ სხვადასხვა ლოგიკური ცნებების ანალიზის დროს, მაგრამ მეცნიერული ხასიათის ეს მსჯელობანი იმდენად ვრცელია, რომ მათ გარკვეული როლი და მნიშვნელობა ენიჭებათ ამ მეცნიერებათა ისტორიის შესწავლის თვალსაზრისით.

შათემატიკა

საგანი, რასაც დღეს მათემატიკას ვუწოდებთ, თარგმანში აღნიშნულია ტერმინებით: „სწავლულებითი“||„დასასწაველი“||„დასასწავლელობითი“. მეცნიერებათა კლასიფიკაციაში მათემატიკა საშუალო გოლს წარმოადგენს თეოლოგიასა და ფიზიოლოგიას შორის, რადგან იგი სწავლობს როგორც მატერიალურ ფენომენებს, ისე არამატერიალურსაც. იგი საშუალო საფეხურია უფრო დაბალი რანგის დისციპლინიდან (ე. ი. ფიზიოლოგიიდან) უმაღლეს საფეხურზე (ე. ი. თეოლოგიაზე) გადასასვლელად. „კიბე რაიმე და ჯიდ არიან დასასწავლენი“.

ამონიოს ერმისი საგანგებოდ ჩერდება მათემატიკაზე, მაშინ, როცა თეორიული ფილოსოფიის სხვა დარგებზე — თეოლოგიასა და ფიზიოლოგიაზე — ხაზგასმით დღეს.

„სწავლულებითის“ სპეციალურად ვრცელი განხილვა ალბათ განაპირობებდა, რომ ამონიოსი თვითონ შესანიშნავი მათემატიკოსი იყო.

მათემატიკის დარგებია: ქუეყანისმზომელობა (გეომეტრია), ვარსკულავთმრიცხველობა (ასტრონომია), მუსიკობითი||მუსიკობა (მუსიკა) და მრიცხველობითი||არითმეტიკი (არითმეტიკა). მეცნიერებათა კლასიფიკაციისას საუბარი გვექონდა იმ პრინციპებზე, რომელთა გათვალისწინებით გამოყოფილია ამონიოსის მიერ აღნიშნული მათემატიკური კვადრაციუმი. მათემატიკის ამ ოთხ შემადგენელ ნაწილს თავისი სპეციფიკური, მხოლოდ მისთვის დამახასიათებელი ნიშნები გააჩნია, რაც განსაზღვრავს მის ფუნქციას, რითაც იგი განსხვავდება სხვა ნაწილებისაგან.

ყველასათვის საერთო ისაა, რომ ამ ოთხი დისციპლინიდან თითოეული სწავლობს რაოდენობრიობას, რიცხვებს. ამ რიცხვთაგან ზოგი მარტივი რიცხვია: ერთი (ε), ასევე ერთეული (μοναδ), ზოგი კი რთული, შედგენილი რიცხვია: ქმნილი (რიცხვ ან თანმდებარე რიცხვ. მათემატიკურ დისციპლინათაგან ზოგი „განსაზღვრებით“ რაოდენობას სწავლობს, ზოგი კი — „შერწყმითს“, იბ. 14, 34. ამათ ეკუთვნის ისეთი მათემატიკური ფენომენები, როგორცაა: რიცხუ, სიდიდე, წაკუთი, ტონი, ხრონი.

მათემატიკურ სიდიდეთა განსაზღვრისას ყურადღებას იქცევს ტერმინები: განმწილები და განწილებული. „ყოველსა განმწილებსა განწილებულისასა და-

აკლდების ერთი განფენაჲ # 9, 2. ეს ტერმინები ნაწარმოებია წილ ძირიდან, რომელიც ბერძნული *πέραι* სიტყვის შესატყვისია. ამ უკანასკნელის მნიშვნელობა: საზღვარი, ბოლო, მხარე, ე. ი. განწილება ნიშნავს განსაზღვრას, შემოფარგვლას. მათემატიკური სიდიდეები რაღაც განზომილებით: სიგრძით, სივრცით ან სიღრმით არიან შემოფარგლული, განზომილნი.

განწილების სინონიმებად, გარკვეული ნიუანსური სხვაობებით, იხმარება ტერმინები: განსაზღვრებაჲ, აღრიცხუვაჲ, მიწდომება, აღმამრებაჲ, გარეშეცემა.

„განზომილებს“ მნიშვნელობით, რაც ბერძნულ სიტყვას *ἐπιμέτρεια*-ს აქვს, თარგმანში რამდენიმე ტერმინი დასტურდება. ესენია: ეპიფანიამ (უთარგმნელად გადმოსული ბერძნული სიტყვა), ზედსაჩინომ (ბერძნული ტერმინის კალკას წარმოადგენს: ზედ-წი, საჩინო-ფარეა), განფენაჲ და გარეშემოქმადმართი. ამ ტერმინებს მეორე მნიშვნელობაც აქვთ: „ზედაპირული“.

ტექსტში დასტურდება გეომეტრიულ ცნებათა გამომხატველი ტერმინებზე, როგორცაა:

სიშვამ, რაც ნიშნავს წერტილს,

ღრამში — სწორი ხაზი,

ნაკუთთი — ფიგურა,

კენტროჲ — ცენტრი.

სიდიდე და მისი განზომილებანი: სიგრძე, სივრცე, სიღრმე.

Τριῖα	{	ჟური ჟურე = კუთხე
		კუთხე = კუთხე
		ჭვიდე = კუთხე წვერო
		გურედი.

სხვადასხვა გვერდითა და კუთხით შედგენილ გეომეტრიულ ფიგურათა შესახებ ავტორი სავანგებოდ მსჯელობს: როგორ აიგება თითოეული ფიგურა, რა სიდიდეებისაგან შედგება იგი და ა. შ.

გეომეტრიულ ფიგურათაგან გარჩეულია სამკუთხი||სამჟური||სამჭვიდე. ყველა ამ ტერმინით აღნიშნულია დღევანდელი „სამკუთხედი“. სამკუთხი ფიგურებში ყველაზე მარტივია. მასთან შედარებით რთულია ოთხჟური||ოთხჭვიდე||ოთხჭვიდი ჟური (დღევანდელი „ოთხკუთხედი“), ხუთკუთხი და ექუსკუთხი. ეს რთული ფიგურები შეიძლება განიწვალოს, ანუ დაიშალოს სამკუთხედებად. ამდენად, სამკუთხედი არის ასო, ანუ ელემენტი, ყველა რთული ფიგურისათვის.

გეომეტრიული ფიგურები ფორმის მხრივ არიან მართალჭვიდე||ჭვიდემართალი, რაც ნიშნავს „სწორკუთხედს“ (ბერძნულად *ῆπιόγυαιος*) და ღრამმართალი, რაც ნიშნავს „სწორხაზოვანს“. ამ ტერმინებით აქცენტირებულია ფორმა „მართალი“, რაც სწორას ნიშნავს. მართალჭვიდე ნიშნავს სწორკუთხედს: „ყოველი ოთხჭვიდე ორად სამძვიდედ მართალჭვიდედ განიწვალეს“ 56, 30. ღრამმართალი = სწორხაზოვანს: *Κ' ἰσομειοσάα* „შინა ასწავებს მეტყუელი პლატონ ყოველთა ღრამმართალთა ნაკუთთა“ 57, 18.

სამკუთხედი სხვადასხვა სახისაა: სწორკუთხედი, სწორწვევები და კიბისგუარო. აი, ეს ადგილი ტექსტიდან:

„ქუეყანისშომელნიცა მომპონენლი მრავალსა თითოფერებასა სამჟურთასა, ვითარ რომლისამე სამთავე გუერდთა სისწორესა მქონებელისა, ხოლო რომლისამე ორთა მხოლოდ, ხოლო რომლისამე სამთა უსწოროთა, თვსთა სა-

ბელთა იკუმევენ. და რომელსა სამნივე გუერდნი სწორნი აქუნდენ, უწოდეს ხწორგუერდად, ხოლო რომელსა ორნი მხოლოდ — ხწორწყვებად, ხოლო რომელსა სამნი უსწორონი — კიბიხგუარად“ 42,12.

სწორგუერდი = ტოლვერდა სამკუთხედს.

სწორწყვები = ტოლვერდა სამკუთხედს.

კიბიხგუარი = სხვადასხვავეერდა სამკუთხედს.

სხვა გეომეტრიული ფიგურა, რომელიც განხილულია ტექსტში, არის წრე. წრეს აღნიშნავს ტერმინები მრგული||მომრგულდებული. ნახევარმრგული აღნიშნავს „ნახევარწრეს“.

განვლაი = რადიუსს,

განრემზომი||განრემზომობაი = დიამეტრს.

ამ ძირითად მათემატიკურ სიდიდეებთან დაკავშირებით საყურადღებოა ის დებულებებიც, რომლებიც ვაკვეულ მათემატიკურ წესებს წარმოადგენენ. ეს წესები ავტორის მიერ გამოცხადებულია აქსიომებად, ანუ როგორც თარგმანშია ნათქვამი, „ღირსებად“. ღირსება ქართული შესატყვისია ბერძნული δέξαιμα -სი. მას შემდეგი მნიშვნელობები აქვს: 1. ღირებულება. 2. პატივი, ღირსება, 3. განზრახვა, 4. დარიგება, 5. მტკიცება, 6. აქსიომა. ქართველმა მთარგმნელმა ღირსება იხმარა აქსიომის მნიშვნელობით, ანუ ისეთი ქვეშარიტების გაგებით, რომელიც თავისთავში შეიცავს მტკიცებას, რომელიც ცხადია მტკიცების გარეშე. აი, როგორ არის განმარტებული ღირსება სიტყვა.

„წინამოიხუმიან ორნი რამეც ცხადნი ღირსებანი, რომელნი ესრეთ იწოდებიან პერიპატოელთაგან, ვითარცა: „შინაგან თუსსა მქონებელნი რწმუნების ღირსებისანი“ 77,23.

შინაგან თუსსა რწმუნების მქონის, ანუ აქსიომის, ნიმუშად ტექსტში მოხმობილია ასეთი მსჯელობანი:

1. „არაად იქმნების არვითა არსალა მყოფისაგან“ (77,25) ანუ, დღევანდელი გაგებით: არარაობისაგან წარმოიშობა არარაობა.

2. „წინააღმდგომნი მასვე ქუემდებარესა შინა მასვე და ერთსა ჟამსა ერთბამად არ ეგებიან ყოფად, რამეთუ ურთიერთას დამარლუეველობითნი არიან წინააღმდგომნი“ (77,31), ანუ დაპირისპირებულნი ერთსა და იმავე საგანში ერთსა და იმავე ჟამს არ არსებობენ, რადგან ისინი ერთმანეთს მოსპობენ.

3. „ყოვლისა მომრგულდებულისა კენტრომსაგან გარეშემომსამომართნი განვლანი სწორნი არიან ურთიერთას“ (8,27), რაც ნიშნავს: ყოველი წრის ცენტრიდან წრეწირზე გავლებული რადიუსები ერთმანეთის ტოლია.

4. „ყოველნი სიძიმენი თუთაღრეთ მიიმართებენ კენტრომსა მიმართ, ვინაჲცა მართალთა ყურეთა მიმართ ყოველით კერძო სიძიმე დაზიდვენ, ხოლო მართალნი ყურენი გაუღრეკელნი არიან“ (10,12), რაც ნიშნავს: ყოველი ძალა ინერციით მიიზიდება ცენტრისკენ. ამიტომ ყოველი ძალა მართი კუთხის მიმართ ეშვება, მართი კუთხე კი სწორია.

5. „უკუეთუ მრგულისათუსცა ვინ შემოილოს განრემზომი, განწყოლს მრგულსა ორად ნახევარმრგულებად და ცხად არს, ვითარმედ თითოეული ნახევარმრგულთაგანი ნაკუეთი არს გარემოვლებულისაგან ნახევარმრგულისა ღრამისა და განრემზომისა ევთიამს თანმდებარე“ 57,35. აქ ასეთი აზრია: თუ წრეზე დიამეტრს გავავლებთ, იგი გაიყოფა ორ ნახევარწრედ და ცხადია, რომ თითოეული ნახევარწრე არის წრეწირისა და დიამეტრისაგან შედგენილი ფიგურა.

საგანგებო ყურადღებას იქცევს მათემატიკური რიცხვების აღმნიშვნელი ტერმინები: ცანკლო, ჰულელი და ცანკჰულელი. ცანკლო ნიშნავს კენტს, ჰულელი — ლუწს, ცანკჰულელი — ცალწყვილს.

კენტისა და ლუწის აღმნიშვნელი ეს ტერმინები რამდენჯერმე გვხვდება ტექსტში. აი, ეს ადგილები:

1. „შობათაცა რიცხუთასა ჰულელისა და ცანკლისა და ცანკჰულელისა და სხუთა მრავალთა ეგვეთართათა ზედა ჰსჰურეტს“ 14,11.

2. „რათღენობა თავით თუსით არს რიცხუ, ოღეს თვთ თავით თუსით განვიხილვით მას, ვითარ-იგი ჰულღვით ჰულღვილი ანუ ცანკჰულელი რიცხუ“ 15,10.

3. „რიცხუ არს ჰულელი და ფარდი“ 141,4.

4. „ვენება ... არს ... რიცხუსა — ჰულელი და ფარდი“ 150,29.

ორ უკანასკნელ შემთხვევაში „ცანკლის“ ნაცვლად გვაქვს „ფარდი“ ტერმინი. იხ. აგრეთვე 141, 7. ცანკლი შეესატყვისება *παραδίνω*-ს, ჰულელი — *ἄριστος*-ს, ცანკჰულელი — *ἁπλοσύνω*-ს. წყვილცალის მნიშვნელობით მართებული ფორმა ცანკჰულელი, რაც ატარებს მნიშვნელობას: ცალი წყვილი. ცანკჰულ კომპოზიტი შემადგენელი სიტყვები შეკვეცილი ფუძეებით არის წარმოდგენილი:

ცანკჰ < ცანკლი + ჰულ < ჰულელი. „ცანკჰული“ კომპოზიტი შედგენილია „ცანკჰ“ და „ჰულელი“ ფუძეებისაგან.

ცანკლო და ჰულელი ფუძეები ძველ ქართულ წერილობით ძეგლებში ჭერჭერობით მხოლოდ ჩვენს ტექსტშია დადასტურებული.

სულხან-საბას აღნიშნული აქვს ეს სიტყვები [45]. იგი მათ განმარტებასაც იძლევა: „ცანკვილი — კენტი ჯარი, ჰულელი — ულელი, წყვილი; ცანკჰულელი — ლუწი და კენტი“.

სულხან-საბა მხოლოდ ცანკულ სიტყვასთან ასახელებს წყაროს: კათილ. იქვე: სხვა კათილ. ივ. ჯავახიშვილს მიაჩნია, რომ ამ სიტყვათა განმარტებანი საბასავე ზეპირი ცნობა უნდა იყოს. მაშასადამე, XVII ს. დამლევს ეს სიტყვები ჭერ კიდევ ცოცხალი ტერმინი ყოფილაო, ასკენის მეცნიერი [66,388].

უნდა გავიხსენოთ, რომ სულხან-საბა ორბელიანი ზოგჯერ წყაროს მიუთითებლად განმარტავდა ამა თუ იმ ტერმინს, ზოგჯერ მთელ განმარტებასაც იღებდა რაღაც წყაროდან ისე, რომ იმ წყაროს არ აღნიშნავდა. [32,29—30]. „სხვა კათილორია“ — ზე მითითება ცხად-ჰყოფს, რომ ზემოაღნიშნული ტერმინებზე მან ამონიოსის „მოსასვენებლებიდან“ ამოიღო და განმარტა ისე, როგორც ამას ამონიოსის შრომა კარნახობდა.

ცანკლო და ჰულელი ტერმინები დასტურდება იოანე ბატონიშვილის „კალმასობაში“ [16, 197—198].

სულხან-საბას ლექსიკონით უსარგებლია დავით ჩუბინაშვილს. მაგრამ მის ლექსიკონში საანალიზო სიტყვათაგან ზოგი დამახინჯებულად არის გატანილი:

ცანკული არისო კენტი, ცალი, нечет, непара.

ცანკჰულელი — ლუწი, ორი ტოლი, чет, пара.

ცანკვილი — კენტი ხარი. ჰულელი, ჰულული — უღლეული, წყვილი, пара [59].

ნიკო ჩუბინაშვილიც ასევე შეედომით ასახელებს ამ სიტყვებს: „ჭუღელი, ჭკუღელი — ლუწი, ან უღლეული, ხოლო ცანჭკუღელი, ანუ ცალჭკუღელი — კენტი; ცანჭკული, ცალჭკული — კენტი“ [60].

როგორც ვხედავთ, საანალოზო სიტყვებში სხვადასხვა ძირია გამოყოფილი: ჭულ, ჭკულ, ცანჭკულ, ცანკვილ.

ლუწისა და კენტის აღმნიშვნელ სიტყვებს საგანგებოდ მიმოიხილავს ივ. ჭავჭავიძე. იგი მათ საბას ლექსიკონით იცნობს. მკვლევარი ძიებებს აღნიშნულ სიტყვათა ძირებს.

ცანკუჭუღელი წყვილსა და კენტს, უღელ-ცალს ნიშნავს. კომპოზიციის პირველი ნაწილი ცანკუჭ რიცხვითი მნიშვნელობის გამოხატველიაო, შენიშნავს მკვლევარი, მეორე ნაწილია უღელი. მაგრამ შემდეგ იგი სრულიად სამართლიანად გამოთქვამს ეჭვს: რა უნდა იყოს ცალკე ჭ? და იძლევა სწორ ფორმებს: ცალკე გამოყოფს ჭუღელ და ცანკუ ფუძეებს. მკვლევრის ვარაუდით, თუ ჭუღელი დამოუკიდებელია, მაშინ რიცხვითი ოდენობის გამოხატველია ცანკუ. ცანკუჭი ან ცანკუი უღრის კენტს; მაგრამ იგი კენტს არაფრით მიაგავს. ცან ჰგავს ცალს. ცალი, ივ. ჭავჭავიძელის სიტყვებით, უთვისტომო არ არის და, ცხადია, ერთის უძველესი სახელთაგანია. ერთი ცალთან შედარებით მერმინდელია [66,385—388]. არაფერია თქმული იმაზე, თუ რა უნდა იყოს კუ. საანალოზო სიტყვათა სწორი ფორმები, საბედნიეროდ, შემოუნახავს ამონოსის ტექსტებს.

კენტის აღმნიშვნელი სწორი ფორმაა ცანკული (და არა ცანკუჭი, ცანკული და სხვა დამახინჯებული ფორმები).

ლუწის აღმნიშვნელია ჭუღელი, ხოლო წყვილცალისა — ცანკუღელი. ამოსავალია ორი ფუძე: ცანკული და ჭუღელი. რას უკავშირდება ეს ფუძეები, რა წარმომავლობისა არიან ისინი?

ამ საკითხზე ჩვენი მოსაზრება ასეთია:

ცანკული უკავშირში უნდა იყოს ცალკეულ ფუძესთან. კე და უღ მანქარაობებზე ბია. რაც შეეხება ჭუღელ ფუძეს, იგი ქართველური წარმოშობისა არ ჩანს, ელ მანქარაობებელია, ძირია ჭულ. ჭულ ძირი, ჩვენი აზრით, უნდა უკავშირდებოდეს ინდოევროპულ ენებში დადასტურებულ ლუწის აღმნიშვნელ ფუძეს: ფალ. *juht*, სპარს. *ju*, ბერძნ. *ζυγόν*. სომხ. *ջուխտ*, სომხური ენის გორისა და ყარაბახის დიალექტში *ჯოխთ* [143]. შეიძლება ეს ძირი ფალური გზით იყოს შემოსული, ან ბერძნულ *ζυγόν*-ს უკავშირდებოდეს.

ასეა თუ ისე, ჭუღელ ფუძე უნდა დაიყოს ჭულ ძირად და -ელ მანქარაობებლად და არა ჭ გაურკვეველი ფუნქციის ბგერად და უღელ ფუძედ.

ჭუღელის მხოლოდ ასეთი გააზრება გვაძლევს საშუალებას, თავიდან ავიცილოთ ზემოთმოხსენებული მცდარი გაგება კენტისა და ლუწის აღმნიშვნელი სიტყვებისა.

მ უ ს ი კ ა

მათემატიკურ დისციპლინებში გეომეტრიის, ასტრონომიისა და არითმეტიკის გვერდით ივარაუდებოდა მუსიკა. მუსიკაც, მსგავსად არითმეტიკისა, სწავლობს რაოდენობას, რიცხვებს, ოლონდ მათ შორის ის განსხვავებაა, რომ არითმეტიკა სწავლობს რიცხვებს თავისთავად, დამოუკიდებლად არსებულთ, ხოლო

მუსიკის ობიექტია ურთიერთმიმართებაში, ერთობლიობაში მყოფი რიცხვები, რაც გამოვლინდება ტონთა ურთიერთმიმართებაში. რიცხვთა ერთობლიობა არის პარმონიის საფუძველი. მუსიკა რიცხვთა საშუალებით შეიცნობს ამ პარმონიას: „ართომიტყი არს მეცნიერებად რაოდენისა თავით თუსით განსაზღვრებულსადა, ხოლო რაოდენისა განსაზღვრებულსადა სხვა მიმართ, არს სქესი ურთიერთსამიმართთა ტონთად, რომელთათუს მორთულებად შთამოვალს, რომელსა რიცხუსა მიერ ვიცნობთ, რომლისათუს შთამოვალს მუსიკობად. და არს მუსიკობად მეცნიერებად რაოდენისა განსაზღვრებულსადა“ 15,15.

მუსიკისა და არითმეტიკის ასეთი ფუნქციონალური შეფასების წყარო, როგორც ვიცით, პითაგორეიზმია. მუსიკის, როგორც რიცხვთა პარმონიის მნიშვნელობა, ფართოდ განიხილებოდა ანტიკურ ფილოსოფიაში. აქედან იღებს მუსიკის როლისა და მნიშვნელობის შეფასებას ამონიოს ერმისი. სხვათა შორის, დავით უძღველისა და სხვა აღექსანდრიელ ფილოსოფოსთა მოძღვრებაშიც დასტურდება მუსიკის მსგავსი ინტერპრეტაცია [171,87].

მუსიკის სპეციფიკა, არითმეტიკისაგან განსხვავებით, მდგომარეობს იმაში, რომ იგი პარმონიას შეისწავლის, იქნება იგი ინსტრუმენტული თუ ვოკალური.

მუსიკის დისციპლინის აღსანიშნავად ტექსტში გვხვდება ტერმინები: მუსიკობა, მუსიკობითი და მუსიკი. მუსიკი ბერძნული ἡ μουσική-ს პირდაპირი გადმოტანაა. მუსიკიწ სწავლობს „ლართა თანმეკმობას“, ანუ სიმთა შეწყობას. „თანმეკმეობა“ სიტყვით გადმოცემულია ბერძნული ὁμοφωνία.

მუსიკი ეძიებს კილოს, მელოდიას, რომელიც გარკვეული ესთეტიური ღირებულების მიხედვით არის შეფასებული. მიემართოთ ტექსტს:

„მსმენელნი საყურისა და ტინმბანათანი უმწყარაღეს ვიქმნებით (და ამისთუს ბრძოლათა შინა საყური შიბობების). ხოლო გუესმოდის რაა სათეატრონოთა კილოთად, უმსუამრესობად წარვჰმართებთ სულთა. მოიღებვის უკუე მათიანცა ესევეთარი, ვითარმედ პითაგორამან, მხილველმან ჰაბუკაას ვისმე მეავლისა მსუამრსა კილოსა მეავლეობისასა შედგომილისამან, უბრძანა მას მცვალებელსა ავლისასა უმკრცხესობით მეავლეობად და ამისითა ქმნითა დაცხრობად გულისმთქუმელობად ჰაბუკისადა მის. ვინადაცა არა ჯერ-არს ურწუმუნობად თქუმულთად საღმრთოთასა მუსიკობისათუს“ 14,18.

ეს ვრცელი ამონაწერი იმისთვის მოვიტანეთ, რომ აქ მუსიკის ხელოვნებასთან დაკავშირებული საყურადღებო საკითხებია დასმული. დასახელებულია მუსიკალური საკრავები: ავლი (ἀυλή), საყური (ἄλκι: ἤχη) და ტინმბანა. ტინმბანა მთარგმნელის მიერ არის დამატებული. საყური და ტინმბანა დაპირისპირებულია ავლითან. ამ დაპირისპირების საფუძველს კილოს ქლერადობა განაპირობებს.

ავტორი სამგვარ კილოს, ანუ მელოდიას, გამოყოფს. ერთია მაღალი ქლერადობის კილო, რომელსაც საყური გამოსცემს. ამიტომ საყური და ტინმბანა ბრძოლაში გამოიყენება, რათა „უმწყარაღეს ვიქმნეთ“, ე. ი. საყურისა და ტინმბანას მიერ გამოცემული ბგერები ვაჟკაცურ, სამარ განწყობას ქმნის.

საყურის კილოს უპირისპირდება სათეატრონო კილო, რომელიც უმსუამრესობად განაწყობს მსმენელს.

მესამე კილოა მსუამრ კილო, რომელსაც გამოსცემს მეავლე ავლზე დაკვირისას, ანუ მსუამრ კილოს გამოსცემს სალაპურის დამკვრელი. რას უნდა

ნიშნავდეს მსუამარი კილო და სათეატრონო კილო, რომელიც უმსუამარესობად განაწყოებს მსმენელს?

მსუამარის შესატყვისად ბერძნულშია *ἐκαστος*, რომლის მნიშვნელობებია: 1) მსუბუქი, მკვირცხლი, 2) თავაშვებული, ლალი, 3) ნაზი, მოდუნებული.

სულხან-საბა ორბელიანის ლექსიკონში არის მსუამარე (მსუამარი Cq) ფორმა. საბა ასე განმარტავს მას: „ნესტუმ მბერავი“. მასვე მითითებული აქვს იმავე ძირიდან ნაწარმოები ფორმები: „უმსუამარეობა“ და „უმსუამარეობად“. „უმსუამარეობა“ განმარტებულია: უნესტუმბერობა, „უმსუამარეობად“ — უნესტუმბერავად. მამასადაამე, საბას „ნესტი“ ჩვენი ტექსტის „ავლის“ ფარდია. ასევე სინონიმებად ესმის ავლი და ნესტვი C ხელნაწერის გადაწერს. ვპრ-ზე შეავლის გასწვრივ აშიაზე შენიშვნა: „მეავლე — მენესტუე“.

სულხან-საბა მსუამარის ეტიმოლოგიურ განმარტებას არ იძლევა, მაგრამ მიუთითებს, რომ მსუამარ კილოს გადმოსცემს ავლი ანუ ნესტუ. საბა მსუამარეს განმარტავს ამონიოსის ნაწარმოების მიხედვით, თუმცა წყარო მის მიერ დასახელებული არაა: „მსუამარე — ნესტუმ მბერავი“. ასეთი განმარტების საფუძველს საბას ამონიოსის „მოსაქსენებელი“ ძლევედა, სადაც სწერია, რომ მეავლე მსუამარსა კილოსა იყო შედგომილი.

მსუამარ კილოს გაგებას თვით ტექსტი იძლევა. როგორც ჩანს, მსუამარ კილოში იგულისხმება ნაზი, ლირიული მელოდია, რადგან ამ კილოს გამოსცემს ავლი, სალამური. ჭერ ერთი, აღებულ კონტექსტში მსუამარი კილო დაპირისპირებულია საყვირისა და ტინმბანას კილოს, და შემდეგ, ტექსტში პირდაპირ არის ნათქვამი, რომ პითაგორამ სალამურზე დამკვერფე ჰაბუქს, რომელიც მსუამარ კილოს გამოსცემდა, უბრძანა კილოს შეცვლა და „უმკურცხესობით მეველეობა“. მკვირცხლად დაკვრაზე გადასვლა მოასწავებს იმას, რომ მანამდე ნაზ, მშვიდ ბგერებს გადმოსცემდნენ. სანამ ჰაბუქი მკვირცხლ, მაჟორულ მელოდიაზე გადავიდოდა, მანამდე იგი ნაზ, ლირიულ მელოდიას აქლერებდა. სალამური ხომ ასეთ ნარნარა, ნაზ ბგერებს გადმოსცემს.

საინტერესოა მსუამარ სიტყვის ეტიმოლოგია.

მსუამარი, საბას მსუამარე, მიმლეობური ფორმაა, სუამ ძირიდან წარმოებული. სუამ ძირი ალბათ სუმა სიტყვას უკავშირდება.

მსუამარ რომ სმას, სუფრულ, საზეიმო, ლალ მელოდიებს გულისხმობს, ამას მხარს უჭერს მისი შესატყვისი ბერძნული სიტყვის *ἐκαστος* -ის ერთერთი მნიშვნელობა: თავაშვებული, ლალი.

როგორც ჩანს, მსუამარ სიტყვის თავდაპირველი მნიშვნელობაც ეს იყო: მსუამარი კილო ანუ ლალი, საზეიმო კილო.

მსუამარის ასეთი მნიშვნელობა სხვაგანაც დავადასტურეთ. ეს არის შედარებით გვიანდელი პერიოდის წყარო, 1763 წლის დოკუმენტი, კერძოდ, სოლომონ I-ის წერილი სიმონ კათალიკოსს, იქ წერია: „გრაგნილი შენისა სიბრძნისმოყუარებისა, ოქრომელანსა შინა აღმოწებულისა, მოიწია ჩუენდა, რომელიცა მსვამარ-მსვამარ ყვაოდენ სახარულევანთა ხმათა და ედემის ნორჩებთ მცენარეობდეს პერმონისა ტუართა მიერ შეკრებილსა ნილოსსა“ (Arm.d 82 — 84). ამ ოდიოზური, პათეტიკური სტილით ნაწერ მიმართვაში მსვამარ-მსვამარ გვხვდება „სახარულევანთა ხმასთან“ კონტექსტში. ცხადია მისი მნიშვნელობა: „მსვამარ-მსვამარ ყვაოდენ... ხმათა“, ანუ ლალ, საზეიმო ხმებს გამოსცემდნენ.

მაშასადამე, მსუამრი ნაწარმოებია სუმა ძირიდან, მისი პირველადი მნიშვნელობაა ლალი, საზეიმო; ხოლო ნაზი, ლირიული კილოს გაგება მეორადაა შექმნილი.

ამ მნიშვნელობასთან დაკავშირებით ინტერესმოკლებული არ იქნება გავიხსენოთ სულხან-საბას ლექსიკონში მითითებული ერთი სიტყვა. ეს არის ხემეი. საბა აღნიშნავს, რომ ხემეი უცხო სიტყვაა და ნიშნავს „შვიდს“. ხემეი სპარსული ნაყისხობაა. სპარსულში ამ სიტყვას აქვს მყუდროების, სიმშვიდის მნიშვნელობა [139].

შესაძლებელია, გამორიცხული არ იყოს ხუამ ძირის სპარსულ ხემეი-სთან დაკავშირება, თუმცა ამას დამტკიცება სჭირდება.

მსუამრის მეორე ფორმა, რომელიც ტექსტში დასტურდება, არის უმსუამრესობა: „გუესმოდის რამ სათეატრონოთა კილოთამ, უმსუამრესობად წარეპნართებთ სულთა“. მსუამრის აღმატებითი ხარისხის ფორმა ნაწარმოებია აბსტრაქტულ სახელად. უმსუამრესობად ნიშნავს უფრო ლალად, უფრო საზეიმოდ. როგორც ირკვევა, ასეთ ბგერებს გულისხმობს სათეატრონო კილო ანუ თეატრის მუსიკა, სასცენო მუსიკა. თავისი ელერადობით მას საშუალო ადგილი უჭირავს სალამურზე დაკრულ მსუამრ კილოსა და იმ საომარ კილოს შორის. რომელსაც საყვირი გამოსცემს.

მუსიკალურ ტერმინთაგან ყურადღებას იმსახურებს განართხმა და დაფოთება. ამ ფუძეთაგან ნაწარმოებია განართხმული, განართხმულობა, დაფოთებული და ფოთობა ტერმინები. ბარბითის ლარი ან განართხმულია, ან დაფოთებული. აი, ეს ადგილი:

„ესე სახელნი მოიხუმიან გარდმოღებისაგან ბარბითის ლართამსა, რამეთუ მუნ განართხმული ვიდრემე ფრიადსა აღუტევებს ძგერასა, ხოლო დაფოთებული — უჯინესა“ 75,1. აქ ასეთი აზრია: განართხმული ანუ დაქიმული სიმები მალად ბგერებს გამოსცემენ, ხოლო დაფოთლებული ანუ მოშეებული — უჯინესს, დაბალს.

სხვა ადგილას წერია: „ლართა შორის განართხმულობითა და ფოთობითა შეწყობისა დაქსნაა შეემთხუევის“ (85,19), ე. ი. ლართა დაქიმვით ან მოშეებით შეწყობა დაირღვევა. რას ნიშნავს სიტყვა შეწყობა? შეწყობა არის ბერძნული ἀρμολογία-ს ადგილას, მისი მნიშვნელობაა: პარმონია. პარმონიის გაგებით ჩვენს ტექსტებში სხვა სიტყვაც იმხარება. ეს არის მორთულება.

დავებრუნდეთ ისევ განართხმულ და დაფოთებულ სიტყვებს. განართხმა, საიდანაც არის ნაწარმოები განართხმული, დღესაც ცოცხალია და ნიშნავს გაქიმვას, გაშლას.

საინტერესოა ფოთობა სიტყვის ეტიმოლოგია. ფოთობა გაქიმვის საპირისპირო მნიშვნელობისაა, ე. ი. ფოთობა ნიშნავს მოშეებას, მოფოლხეებას. სულხან-საბა ორბელიანს დადასტურებული აქვს ეს სიტყვა: „ფოთე (+კათილორ. ZAA | მოშეებული ZAB. ფოთე — დაღერა, გინა დაქსნა. ფოთე დაღერად ითქმის ანუ დაქსნად, ფოთე მოშეებადაც ითქმის. დაფოთებული დუნე Za, დაღუნებული B, მოშეებული გინა დუნე Cb“ [45]. (შდრ. პეტრიწის „მეშუც“ [67]).

აშკარაა, რომ სულხან-საბას ფოთ ძირის ის მნიშვნელობა აქვს მითითებული, რაც აქვს ამ სიტყვას ჩვენს ტექსტში. მკვლევარს წყაროც კი აქვს დასახელებული: კათილორია. კათილორიის ქვეშ ამონიოსის პირველი „მოსახსენე-

ბელი“ უნდა ვივარაუდოთ, რადგან ქართულ მწერლობაში ცნობილ სხვა კატეგორიებში, როგორცაა: იოანე დამასკელის „დიალექტიკა“, ანტონის „კატეგორია სიმეტრე“, დავით ბაგრატიონის „კატელოგია შემოკლებული“, ეს სიტყვა არ დასტურდება.

საინტერესოა, ფოთ ქართული სიტყვაა თუ ნახესხები? ჩვენთვის ცნობილ წერილობით ძეგლებში, აგრეთვე ქართულ დიალექტებში, ეს სიტყვა ვერ დადასტურეთ.

საგულისხმოა, რომ სპარსულში არის ფოთ (ფოთ) ძირი, რომელსაც აქვს „რბილის“ მნიშვნელობა. ხომ არ შეიძლება ქართული ფოთოობის' ამ სპარსულ ძირთან დაკავშირება? ეს საკითხი კვლევას მოითხოვს.

მუსიკის ხელოვნებასთან დაკავშირებული ცალკეული, სპორადული ხასიათის მსჯელობათა ფონზე იკვეთება მუსიკის, როგორც ზოგადი დისციპლინის, ესთეტიკური ღირებულება. ამონიოს ერმისის კონცეფციით, მუსიკა შთაგონებას, კეთილგანწყობილებას ანიჭებს ადამიანს. მისი ზემოქმედების ძალა იმდენად დიდია, რომ არეგულირებს ადამიანის სულიერ განწყობილებას. ავტორის შეხედულებით, მუსიკა „მოიპოვებს კილოთაცა რათმე დამაძინებელთა ვიდრემე სულისა ვნებათასა და აღმადგინებელთა მისთა სათნობისა მიმართ“ 14, 15, ე. ი. მუსიკა ახმოვანებს, გამოსცემს ისეთ კილოს, ისეთ მელოდებს, რომელნიც სულიერ ვნებათ აცხრობენ და სიკეთისა და სათნობისაკენ მიმართავენ ადამიანს. მუსიკის ფენომენი სიკეთეს, სათნობას უკავშირდება. მუსიკის ასეთი გააზრება პლატონის ფილოსოფიურ-ესთეტიკური იდეებიდან იღებს სათავეს. ამიტომაც იმოწმებს ალექსანდრიელი ფილოსოფოსი პლატონს, რომ მუსიკა „საღმრთოა არს“. ამიტომაც „პლატონცა უბრძანებს ჭაბუკთა მუსიკობისა მიერ და გამოსაძრუელობითისა სლვად, რაათა მუსიკობისა მიერ ვიდრემე სულსა შეამკობდენ, ხოლო გამოსაძრუელობითისა — სხეულსა“ 14,27. მუსიკა ადამიანის სულიერ მხარეზე, ფსიქიკაზე ზემოქმედებს, ხოლო სხეულის წვრთნას, გაკაებებს „გამოსაძრუელობითი“, ანუ გიმნასტიკა, უწყობს ხელს. ეს არის ანტიკური კულტურაში შემუშავებული იდეალი ადამიანისა: ჯანსაღ სხეულში ჯანსაღი სულია.

ამრიგად, ამონიოს ერმისის ნეოპლატონისტური კონცეფციის მიხედვით, მუსიკასთან მჭიდროდ არის დაკავშირებული მშვენიერების, სილამაზისა და სიკეთის ესთეტიკური კატეგორიები.

ფიზიოლოგია

მათემატიკურ მეცნიერებათა ობიექტს, ამონიოს ერმისის შეხედულებით, წარმოადგენს „რომლითამე უკუე განშორებულნი, ხოლო რომლითამე განუშორებულნი“. რას გულისხმობს იგი ტერმინებში განშორებული და განუშორებელი და როგორ უნდა გავიგოთ მათემატიკის ამონიოსისეული განსაზღვრება? განშორებული და განუშორებელი უკავშირდება ნივთს, მატერიას. განუშორებული ნივთისაგან არის არამატერიალური, ზერაციონალური, ხოლო განუშორებელი ნივთისაგან — მატერიალური. ამ ტერმინთა მნიშვნელობის გააზრება მათემატიკის ასეთ გაგებას იძლევა: მათემატიკა სწავლობს როგორც იმამატერიალურ ფენომენებს, ისე მატერიალურ ოდენობებსაც.

მათემატიკისაგან განსხვავებით, ბუნებისმეტყველების, ანუ ფიზიოლოგიის, ობიექტი არის მხოლოდ „ყოველად ყოველითურთ განუშორებელი“ 13,9, ე. ი. ფიზიოლოგიის ობიექტს წარმოადგენს მხოლოდ მატერიალური სამყარო და მისი მოვლენები.

ბუნებისმეტყველება სწავლობს ბუნებას, ნივთს და ყოველივე ნივთის-შორისს, ანუ მატერიალურ საგნებსა და მოვლენებს.

ამ უკანასკნელთ აქვთ ძალი, ანუ პოტენცია და მოქმედება, ანუ ენერჯია. მათ შორის მკვეთრი ზღვარია გავლებული: „სხუამ არს ძალითა რამემ ყოფამ და სხუამ — მოქმედებითა“ 78,10.

ძალის სახეებად დასახელებულია: ნერგობითი ძალი, მოზარდობითი ძალი და მეორძინობითი ძალი, როგორც ყოველი არსებულის შექმნისა და წარმოშობის ძალი. ცხადია, რომ ამონიოსი ამ შემთხვევაში არისტოტელეს ემყარება, თუმცა პოტენციის სახეთა გარკვეულ მოდიფიკაციას იძლევა, შდრ.: არისტოტელეს სამნაირი პოტენცია — ვეგეტატიური, შემგარძნები და რაციონალური ძალი.

ამონიოსის ტექსტებში საკმაო მასალა არის თავმოყრილი სხვა ფიზიოლოგიურ ცნებებთან დაკავშირებით.

ცოცხალი ორგანიზმის შემადგენელ ელემენტებს წარმოადგენენ არტირიამ, ძუალი, კორცი, ძარღუ, ნაწევარი 63,13.

ძარღუ და ნაწევარი სინონიმებია, შეესაბამება ბერძნ. *α.ρ.τ.α.ρ.*-ს და ნიშნავს ძარღვს. ძარღუს ზოგჯერ აქვს ნერვის გავება. ორგანიზმის მატრივი ელემენტია ბალღამი. იგი არის ასობ, უმარტივესი ელემენტის, პროდუქტი: „ოთხთა | ახოთაგან:... ქმნასა იტყკან ოთხთა ბალღამთასა“ 9, 22. ბალღამი ყოველგვარი სიცოცხლის წარმოშობია. იგი ოთხი სახეობისა არის, შედის ოთხი ელემენტის შემადგენლობაში. ბალღამი საბუნებისმეტყველო შინაარსის ტექსტებში ხშირად ხმარებული სიტყვაა.

ფიზიოლოგიის სფეროში შემოდის ისეთი ტერმინები, როგორიცაა ჩხობა (თვალმეჩხვრობა), ნერბისცხვრი (ცეხიანი ცხვირი), კელისკნა (მაჯის გახსნა), კჰკო (გელი), ჩინვეელი (ქიანველა), კერძოვირი (ჯორი), ოსტრეა||ოსტრიდი (ლოკოიკინა), ხმონგი||ხმონგინი (ღრუბელი). ბოლო ორი სიტყვა ბერძნულია, ისინი უთარგმნელად გადმოტანილი მთარგმნელს. ოსტრეა — *ὄστρεον* და სპონგი — *σπόγγη*.

ლიტერატურის თეორია

ამონიოსის „მოსაცნებლებში“ დასტურდება ლიტერატურული ჟანრების, სხვადასხვა მხატვრულ-პოეტური ხერხების სპეციფიკური თეორიული-ლიტერატურული მნიშვნელობის მატარებელი ტერმინები.

დავიწყეთ იქიდან, რომ თვით ნაწარმოების, თხზულების აღსანიშნავად ნახშირია ტერმინი აღწერილი, ხოლო აღწერილის ავტორს ეწოდება მწერალი, აღმწერილი. როგორც ჩანს, ამ ცნებებში სპეციალურად პროზაული ჟანრის შემოქმედია ნაგულისხმევი, ხოლო ის პიროვნება, რომელსაც დღეს პოეტს ვეძახით, გადმოცემულია სხვა სიტყვებით, კერძოდ მოქმედი და სიტყუხმოქმედი. ეს სიტყვები ზოგჯერ საერთოდ მწერალს, მთხველსაც აღნიშნავენ.

აქვე გვხვდება ცნობილი ლიტერატურულ-ესთეტიკური მნიშვნელობის მქონე ტერმინი სახისმოქმედი. სახისმოქმედება გარკვეულ სიმბოლურ-სახეობრივი მოდელის შექმნას გულისხმობს. დაახლოებით იმავე შინაარსით გვხვდება დამმორფველი, ბერძნული ძირიდან ნაწარმოები სიტყვა.

ლიტერატურული თეორიის სფეროს განეკუთვნება ისეთი ტერმინები, როგორიცაა: მორთულება, შეწყობა, თანმეკეობა, (სიმფონია, ჰარმონია), აღნიშნუვითაღნიშნუვითი (ანალოგია), განმარტება (განმარტება), დანიშნულობაღნიშნუვითი (ეტიმოლოგია) (ეტიმოლოგია), ზომიერება (სიმეტრია), მოსახესენებელი (კომენტარი), სიტყვისგება (აპოლოგია), უბნობა (სტილი), აჩრდილისწერააჩრდილისმწერლობა (ასლის შექმნა, აღწერა), სტიხონი (ლექსი).

აჩრდილისმწერლობას უკავშირდება სხვა ტერმინი. ეს არის წარწერა. წარწერა და განსაზღვრება დაახლოებით ერთი მნიშვნელობის ცნებებია. ორივე აღნიშნავს რაიმე მოვლენის, საგნის თვისებათა დახასიათებას, მაგრამ მათ შორის არსებითი განსხვავებაც არსებობს. განსაზღვრება არსებით ნიშნებს გადმოსცემს, ხოლო წარწერა — არაარსებით ნიშნებს. ამიტომ წარწერა აღწერას უფრო ნიშნავს. ტექსტში აღნიშნული ცნებები ასეა განმარტებული:

„ამით სადღე განეყოფის განსაზღვრება წარწერას, რამეთუ განსაზღვრებაა არსებისაგან აჩუქების საქმეთა, ხოლო წარწერაა — შემთხვევითთაგან... ვითარ-იგი მწერალთამიერი აჩრდილისწერაა ცხად-ჰყოფს სადღე მსგავსებასა ხატისასა, გარნა არ დაჯოშებულსა, ეგრეთვე წარწერაა ცხად-აჩრდილსა რასმე საქმისასა წარწომიდგენს ჩუენ, ხოლო განსაზღვრება თუთ მას საქმესა ცხადად წინადადებს, ვინამცა აღიჯყს უკუე განსაზღვრება ვიდრევე სრულსა დაწერასა, ხოლო წარწერაა აჩრდილისწერასა, რომლისათვისცა ქუეწარწერად ითქუემის“ 44,37.

მოტანილ კონტექსტში ლიტერატურულ-ესთეტიკური აზროვნებისათვის საყურადღებო ისეთი ცნებები გვხვდება, როგორიცაა აჩრდილისწერა (აჩრდილწერა), განსაზღვრება, წარწერაქუეწარწერა. ამთ გვერდით ყურადღებას იქცევს სიტყვა დაჯოშებული. დაჯოშებულის შესატყვისად ბერძნული დედანია ζεγωπισαίως ამ უკანასკნელს შემდეგი მნიშვნელობები აქვს: 1) სწორად ფორმულირებული, 2) მკვეთრი, ცხადი, 3) დასრულებული, სრული. ქართული თარგმანის დაჯოშებულს, კონტექსტის მიხედვით, ეს მნიშვნელობა აქვს. აქ ასეთი აზრია: მწერალთა მიერ აჩრდილის წერა ანუ პირის, ასლის გადმოღება გამოაგლენს დედნის, ხატის მსგავსებას, მაგრამ არა დაჯოშებულს, ე. ი. არასრულს, არასრულყოფილს.

ისევე დგება საკითხი, რას უკავშირდება ჯომ ძირი, რა წარმომავლობისა იგი? სულხან-საბა ორბელიანს წყაროზე მითითებულად დადასტურებული აქვს: „ჯომი გასრულებულივით ZAab, განსრულებული CD“ [45].

საყურადღებოა დიალექტების ჩვენება. ალ. ლომონოს მიერ ქართულში დადასტურებულია ჯომ-ძირიდან ნაწარმოები დაჯოშული სიტყვა, რომელიც „გაზრდილს“; „დაჯოშებულს“ აღნიშნავს, გურულშიც არის შეჯოშვა, რომლის პირველადი მნიშვნელობაა „წვერ-ულვაშის პირველად ამოსვლა“; გაღატანიით მნიშვნელობით იგი „დაჯოშებაა“ [53].

დიალექტებში დადასტურებული მნიშვნელობა ამ სიტყვისა ახლოსაა ჩვენი ტექსტის დაჯოშებულთან. დაჯოშება ხომ დასრულებას, გასრულებას ნიშნავს.

მაშასადამე ჯომ ფუძე ცოცხალ კილოებში დაცული ყოფილა. წერილობით წყაროებში იგი ჯერჯერობით ამონიოსის „მოსაცნებლებში“ დადასტურებულა.

გ რ ა მ ა ტ ი კ ა

შეცნობითა ამონიოს ერმისისეულ კლასიფიკაციაში გრამატიკა ტრიენონს ერთ-ერთი წევრია რიტორიკისა და დიალექტიკის გვერდით. ტექსტებში მოცემულია საყურადღებო დაკვირვებანი გრამატიკის რაობის, ასევე ზოგი გრამატიკული მოვლენის შესახებ. ჩვენთვის ისინი იმდენად არის საყურადღებო, რამდენადაც მათი სახით (ეფგრემ მცირის, იოანე პეტრიწის შრომებთან ერთად) საქმე გვაქვს გრამატიკული აზროვნების საწყისებთან ქართულ სინამდვილეში, ადრინდელი ხანის ქართულ გრამატიკულ ტერმინოლოგიასთან.

ქართული გრამატიკული ლიტერატურის ჩამოყალიბებას, როგორც ცნობილია, მე-18 ს. შიდაუთვლებენ, როცა შეიქმნა ანტონ I-ის „ქართული გრამატიკა“. აღ. ფოცხიშვილის სიტყვებით, ქართული გრამატიკული აზრის ბალაევი და სათავე ანტონ ბაგრატიონის გრამატიკაა [47,3].

ანტონის გრამატიკამ დასაბამი მისცა ქართული გრამატიკული აზროვნების შემდგომ განვითარებას. სამეცნიერო ლიტერატურაში აღნიშნულია ანტონის გრამატიკის მეცნიერული, თუ ისტორიულ-კულტურული მნიშვნელობა, დაძებნილია მისი წყაროები და შეფასებულია მისი როგორც დადებითი, ისე უარყოფითი როლი ქართული გრამატიკული მეცნიერების ისტორიის განვითარების საქმეში [6,33].

ანტონის გრამატიკამდე რამდენიმე წლით ადრე ქართული გრამატიკის შექმნის პირველი ცდა ეკუთვნის ზურაბ შანშოვანს. შანშოვანის გრამატიკას მხოლოდ ისტორიული მნიშვნელობა აქვს. სამეცნიერო ლიტერატურაში მიღებული აზრის თანახმად, „ქართული გრამატიკული ლიტერატურის ძეგლთაგან XVIII ს-ის დამდეგზე ადრინდელი ჯერხნობით არ მოიპოვება“ [2,14]. ეგვევ აზრი გამოთქმული აქვს პირველი ქართული გრამატიკის ავტორს ანტონ I-ს: „ღრამატიკა არა სადა ვისმინეთ, არცა ნაშთთა წიგნთა შინა მყოფა, შემდგომად ოკრებისა, და არცა პირველ, რათა იყომცა ჩუენსა ზედა ენასა“ [87,4v].

ანტონის ასეთი განცხადება, როგორც აღ. ცავარელი შენიშნავს, სამართლიან გაკვირვებას იწვევს, რადგან ანტონი სხვა შრომებში, კერძოდ „წყობილ-სიტყვაობაში“ რამდენიმე ძველი დროის ქართველ მოღვაწეს გრამატიკოსად მოიხსენიებს: იოანე პეტრიწი, არსენი იყალთოელი, ეფგრემ მციერი „საღმრთო გრამატიკოსისა“ და სხვა ეპითეტებით არიან შემყული მის მიერ. [134, XI]. ეს ყურადღაღები ფაქტია. ანტონ კათალიკოსისათვის უცნობი არ იქნებოდა ის წველილი, რაც კლასიკური ხანის მოღვაწეებს შეეძლოთ დაემჩნიათ გრამატიკული აზროვნების ისტორიისათვის. სრულიად გამორიცხულია, რომ მრავალმხრივსა და მრავალდარგოვან ძველ ქართულ მწერლობაში ადრეული პერიოდიდანვე თავი არ ეჩინა გრამატიკული ხელოვნებით ანუ მეცნიერებით დაინტერესებას. მართლაც, მიღებული აზრის თანახმად, „დასაბუთებულად შეიძლება ჩაითვალოს მოსაზრება იმის შესახებ, რომ მე-10—12 საუკუნეების საქართველოში არა თუ იცნობდნენ, არამედ ჰქონდათ კიდევ საკუთარი გრამატიკული ლიტერატურა“ [47,46—52]. ამის უტყუარი საბუთია თუნდაც იოანე პეტრიწის „კანონარტებებში“ გაბნეული ცალკეული გრამატიკული შეხედულებანი, მ-სი ენობრივი ხასიათის დაკვირვებანი.

ასეთივე მშვენიერი საბუთია პროფ. შ. შანიძის მიერ გამოსაქვეყნებლად გამზადებული გრამატიკული ტრაქტატი „ართრონთათჳს“, რომელიც საყურადღებო გრამატიკულ ნაშრომს წარმოადგენს.

ამდენად, ჯერ კიდევ საძებნია და მისაკლვევი ჩვენს ლიტერატურულ ძეგლებში დადასტურებული ცალკეული გრამატიკული ხასიათის ცნობები, როგორც აუცილებელი წინაპირობა ქართული ენათმეცნიერული აზრის შესწავლის ისტორიისა.

სწორედ ამ მხრივ იმსახურებს ყურადღებას ამონიოსის თხზულებათა ქართული თარგმანები.

ძეგლში ვარკვეულია გრამატიკის, როგორც ხელოვნების, ფუნქცია. რას სწავლობს გრამატიკა? ეს ზოგადი საკითხია, რომელსაც უკავშირდება სხვა კონკრეტული საკითხები: ფლექსიის განსაზღვრა, ბრუნება და ბრუნვები, ეკფონეტიკური ნიშნები. ტექსტში დადასტურებული გრამატიკული ტერმინების შინაარსისა და ბუნების წარმოჩენის მიზნით ისინი შევუღარეთ იოანე პეტრიწისა და ანტონ I-ის მიერ გამოყენებულ ტერმინებს.

თავიდანვე უნდა გავითვალისწინოთ, რომ ამონიოს ერმისი გრამატიკულ ცნებებს, როგორც დამოუკიდებელ ფენომენს, არ განიხილავს. ისინი მკიდროკავშირშია ლოგიკურ ცნებებთან, მათი შინაარსი ლოგიკით არის გაპირობებული. ამდენად, სახეზე გვაქვს ლოგიკისა და გრამატიკის, აზროვნებისა და მეტყველების ურთიერთმიმართების ისეთი სახე, რომელიც არისტოტელეს ლოგიკისა და მისი კომენტარებისათვის იყო ნიშანდობლივი.

ამონიოსის შეხედულებით, „ღრამატიკოსობაა არს გამოცდილებად სიტყუსმოქმედთა და აღმწერელთამიერი, ვითარ სამრავლოდ სათქუმელ არს“ [3,18, რაც ნიშნავს იმას, რომ გრამატიკა არის პოეტთა და მწერალთა (რომელთა შორის იგულისხმება გადამწერიც) უნარი მრავლის მიმართ თქმისა (ანუ გარკვეული წესებისა და ნორმების მრავალზე გადატანისა). ეს განმარტება ამონიოსისა ორიგინალური არ არის, ეს აზრი დიონისე თრაკიელს ეკუთვნის. ამონიოსი დიონისეს გრამატიკით სარგებლობს.

სხვათა შორის, დიონისე თრაკიელის ამავე განმარტებას მიმართავს იოანე პეტრიწიც, ოღონდ, რასაკვირველია, იგი განსხვავებულ თარგმანს იძლევა: „ღრამატიკოსობაა არს გამოცდიელი მოქმედთა და აღმწერელთა, ვითარცა მრავალთა რათამე ზედა გამომთქუმელობისა“ [19,223]. აშკარაა იოანე პეტრიწისა და ამონიოსის თარგმანს შორის განსხვავება.

ანტონ I, რომელიც თავისი გრამატიკის წყაროდ მხითარ სებასტიელის გრამატიკას იყენებს, გრამატიკის ორგვარ განსაზღვრებას იძლევა. ერთია: „ღრამატიკა არს კელოვნება წრფელთქმაობისა და უცთომელქსუსა“ [87,101r], ხოლო მეორე მსგავსია ამონიოს ერმისის ზემომოყვანილი განსაზღვრებისა, „ემყარება დიონისე თრაკიელის განმარტებას:

„ღრამატიკაა არს გამოცდილებად სიტყუსმოქმედთა და აღმწერელთა ზედამიწვენილთა მიერი“ [87,83r].

ამონიოსის განმარტებით, გრამატიკის ფუნქცია მდგომარეობს იმაში, რომ იგი სწავლობს წინადადებას და მის შემადგენელ ნაწილებს: „სიტყუსაა ხახელთა მიმართ და თქუმათა, და ამათი მარცხულთა მიმართ, და მათი ასოთა მიმართ. და ამას უკუე [სწავებენ] ღრამატიკოსნი 31,23. შდრ. Οἷον τὸν λόγον εἰς ὀνόματα καὶ ῥήματα καὶ ταῦτα εἰς τὰς συλλαβὰς καὶ τὰς αἰ; εἰς τὰ στοιχεῖα καὶ τὰτα μὲν οἱ γράμματαιοι CA₂ 6,2.

ამ ფრაზაში შემდეგი გრამატიკული ცნებები გვხვდება: სიტყუა იხმარება დღევანდელი „წინადადების“ შინაარსით; სახელი უდრის დღევანდელ „სა-

ხელს“; თქუმა ცნებით გადმოცემულია დღევანდელი „ზმნა“. გვხვდება მარცხული და ასო. რომელიც დღევანდელ „ბგერას“ გამოხატავს. რა აზრია აქ?

ბიტყუა ანუ წინადადება იშლება სახელებად და ზმნებად, ეს უკანასკნელნი — მარცხლებად, ხოლო მარცვალი—ასოებად. ამრიგად, მარტივიდან რთულისაკენ რიგი ასეთია: ასო — მარცვალი — სახელი|თქუმა. ასე გაერთიანდა გრამატიკის ქვეშ ფონეტიკა, მორფოლოგია და სინტაქსი.

ეგვეე აზრი ამონიოსის მიორე შრომაში, „კატეგორიების“ კომენტარებში“ ნეორდება: „უთარ ინებოს თუ ვინმე სწავლება, ვითარ ჯერ-არს შეწყობაჲ სიტყუათაჲ, პირველად წარმოიტყუს სახელთათუს და რიმათა, და უწინარეს მათსა მარცხულთათუს და მერმე მათსაცა უწინარეს ასოთათუს“ 99,30.

განსხვავებას მხოლოდ ერთი სიტყვა ქმნის ტერმინთა გამოყენების მხრივ. „ზმნის“ გაგებით ერთგან არის თქუმა, ხოლო მეორეგან ბერძნ. სიტყვა: რიმა. ორივე შესატყვისია ბერძნ. βήμα-სი.

ამრიგად, 1. სიტყვა (βήμα) არის წინადადება.

2. სახელი (ονομα) — სახელი

3. თქუმა|რ.მა (βήμα) — ზმნა

4. მარცვალი (μαρτυρία) — მარცვალი

5. ასო (γράμμα) — ბგერა.

გრამატიკის ზოგადი ფუნქციის აღნიშვნის შემდეგ, ამონიოს ერანისის მიერ არაერთგზის არის ახსნალი წინადადების ნაწილები: სახელი და ზმნა. ავტორი მკვეფრად მიჯნავს იმ პრინციპულ ნიშნებს, რომლითაც ისინი ერთმანეთისაგან განსხვავდებიან.

აი, ეს ალგილი ტექსტიდან:

„იგივე ქმნეს ღრამატიკოსთა კმათა ზედა, რამეთუ მნებებელთა უზომოებისა კმათასა წარმოთქუმასა და ვერ შემძლებელთა, შეკრიბნეს რომელნიმე უკუე კმანი ზიარობისა რაასმე მიმართ სახელისაჲსა, ხოლო რომელნიმე ეგვევითარისა ზიარობისა რაასმე მიმართ სიტყუასაჲსა და ესრეთ ყენეს რვა მათმიერნი ნაწილნი სიტყუასანი, რომელთა მიმართ აღვლენ ყოველნი თითოეულად ნიშნოვნობითნი კმანი“ 20, 20. ავტორის აზრით, ყველა ხმა, ე. ი. დანაწევრებული ბგერებით გამოთქმული სიტყუები (φύση), გრამატიკოსთა მიერ დაყოფილია 2 ჯგუფად: ერთნი განეუთენებიან სახელებს („ზიარებისა რაასმე მიმართ სახელისაჲსა“), ესენი არიან ხოჲჲ, ხოლო მეორენი — ზმნებს („ზიარობისა რაასმე მიმართ სიტყუასაჲსა“). ესენია βήμα და ასე იქნება სიტყვის, ანუ მეტყველების, 8 ნაწილი.

აღნიშნულ კონტექსტში ისევ ნაცნობი ცნებები გვხვდება. ესენია „სახელი“ v იჲჲ და მისი საპირისპირო შინაარსის მქონე „ზმნა“ (βήμα), რომელიც ამჯერად ხვა ქართული შესატყვისით არის გადმოცემული. ეს არის „სიტყვა“. ამ კონტექსტში ორჯერ მეორდება სიტყვა. მეორეჯერ ნახმარ სიტყვაჲს სხვა მნიშვნელობა აქვს. ეს არის „მეტყველება“. იგი შესატყვისია ბერძნ. λήξις-ისა. როცა სიტყვის რვა ნაწილზეა საუბარი, ივლესხმება მეტყველების რვა ნაწილი. „მეტყველების“ მნიშვნელობით ჩვენს ტექსტში სხვა ტერმინიც იხმარება. ეს არის ლექსი. იგი შესატყვისება ბერძნ. λήξις-ს. „ღრამატიკოსნი“ ლექსთა ყოველთა რვათა რათმე ზოგადობათა ქუეშე აღიყვანებენ“ 105, 10.

ნეტყველების რვა ნაწილის გამოყოფა დამახასიათებელია ტრადიციული გრამატიკებისათვის, რომელთა წყაროს დიონისე თრაკიელის გრამატიკა წარმოადგენს.

ამრიგად, ქართული თარგმანის ხიტყვა პოლისემიურია. იგი იხმარება სხვადასხვა მნიშვნელობით:

1. წინადადება (აბჟა);
- სიტყვა- 2. მეტყველება (აბჟა);
3. ზმნა (აბჟა; ზჟჟა).

იჩვენება, რომ ბერძნული დედნის სინონიმები: აბჟა და ზჟჟა ქართველმა მთარგმნელმა ერთი შესატყვისით გადმოსცა. ეს არის სიტყვა. როგორც ჩანს, ქართველი მთარგმნელი სინონიმურ მნიშვნელობათა უნიფიცირებას ადენს ერთ-ტერმინის გამოყენების გზით.

ეს რომ ასეა, ჩანს შემდეგი ორი ადგილის შედარებიდან:

„თითოეული საქმეთაგანი ერთცა არს და მრავალ. და ამისთვის დაინიშნვის თითოეული სახელისა მიერცა და ხიტყუხა მიერ. სახელისა მიერ ვიდრემე, ოღეს ერთისა რაჲმე შორის იხილვებოდის, ხოლო ხიტყუხა მიერ, ოღეს ვითარცა მრავალკერძოდ, ერთარ-იგი კაცსა დავჰნიშნავთ სახელითაცა „კაცისათა“ და სიტყუთაცა. მეტყუელთა: „ცხოველი სიტყუერი, მოკუდავი“ 44,23.

სრულიად აშკარაა სახელისა და სიტყვის მნიშვნელობა. სახელი აღნიშნავს ერთ რამეს, იგი არის ნიშნა. სიტყვას კი აქვს ზმნის, ლოგიკური პრედიკატის მნიშვნელობა. იგი არის აბჟა. ნიშნად მოტანილია: სახელია „კაცი“, სიტყვა „— ცხოველი სიტყუერი, მოკუდავი“.

მეორეგან დაახლოებით ამგვარივე მსჯელობა დასტურდება. სახელი განმარტებულია, როგორც სუბიექტი ან ობიექტი, ხოლო სიტყვა არის ის ძალი, ანუ ის აზრი, ის პრედიკატი, რაც სუბიექტ-ობიექტზე ითქმის: „სახელთადა უკუე შორის მოქმედებაჲ შეუღღელი არს და კმაჲ, ხოლო სატყუთათაჲ—ძალი“ [25, 9. ბერძნული ორიგინალი: αὐτὸ μὲν ὁὐκ ἔστιν ἐπισημαστικὸν τῶν ὄντων ὡς τὸ ὄνομα· αὐτὸ δὲ ἔστιν ἐπισημαστικὸν (CA 1, 27, 8).

შედარებამ ნათელყო, რომ ეს ფრაზა ქართველმა მთარგმნელმა სწორად ვერ გაიგო. სახელებთან მოქმედება და ხმა კი არ არის შეუღღელი, არამედ უნდა იყოს ასე: სახელებთან მოქმედებით შეუღღელი არის ხმა, ხოლო სიტყვებთან — ძალი, ანუ სახელები გამოხატავენ ხმას, სახელწოდებას, ხოლო სიტყვები — აზრს, პრედიკატს.

ორსავე შემთხვევაში ქართულ სიტყვას აქვს აზრის, ლოგიკური პრედიკატის მნიშვნელობა, ოღონდ პირველგან „იგი შეესატყვისება აბჟა“-ს, მეორეგან ზჟჟა-ს.

როგორც ვხედავთ, ქართველი მთარგმნელი ამა თუ იმ გრამატიკული ცნების გადმოსაცემად ტერმინთა ძიებისა და შერჩევის პროცესის წინაშე იღვავს. ჯერ კიდევ არ ჩანს ერთი გარკვეული სტაბილური სურათი.

დასახელებული ტერმინები იოანე პეტრიწის მიერაც არის გამოყენებული: „ნაწილნი თქუმისანი, თუ რაჲ სახელი და რაჲ სიტყუაჲ“ [19,220]. განსხვავება მხოლოდ თქუმაჲს მნიშვნელობაშია: თუ თქუმა ამონიოსის ტექსტში გამოიყენებოდა „ზმნის“, „პრედიკატის“ მნიშვნელობით, პეტრიწი მას ხმარობს „მეტყველების“ გაგებით.

სხვა სურათს ვხედავთ ანტონის გრამატიკაში. გრამატიკის ობიექტი ანტონის მიხედვით არის: 1. წიგნი, 2. მარცვალი, 3. ლექსი, 4. სიტყვა [87, 62 r]. ამონიოსის თარგმანში არის: 1. ასო, 2. მარცვალი, 3. სახელი || თქუმა || რიმა, 4. სიტყუა. განსხვავებულია ანტონის „წიგნი“ (რომელიც სომხური დედნით არის

შეპირობებული, სადაც წერია *ჟიქი* და „ლექსი“, რომლის ნაცვლად ამონიოსის თარგმანში ვვაქვს „სახელი“||„თქუმა“.

გრამტიკული ტერმინოლოგიის თვალსაზრისით საინტერესოა ბრუნებასა და ბრუნებთან დაკავშირებული ცნებები. მთარგმნელი თანმიმდევრული არც აქ ჩანს. იგი ერთი და იმავე ცნების გადმოსაცემად ხან ბერძნულ სიტყვას იყენებს, ხან ქართულ შესატყვისის უძებნის მას.

„ფლექსია“ გადმოცემულია ორი ტერმინით. ესენია ქართული ძირიდან ნაწარმოები დაკუთვთვა და ბერძნულიდან ნასესხები პტოხი *πτοχαι*. პტოხის არსი, ავტორის გაგებით, არის სიტყვის სუფიქსაციის ცვლა ანუ მისი სიტყვებით: „სთქუა რაა განყოფილათ პტოხითა, ცხად-ყო გარდანაკუთვთლებად დასასრულისა მარცხლისაჲ“.

ამ ნიშნით პტოხი ბრუნებასაც ნიშნავს. მითითებულია ორგვარი პტოხი: მართლისაებრ პტოხი და იგურდიობისა პტოხი.

„ხოლო რაჲსამიმართსა რომელსამე მართლისაებრ პტოხისა ვიტყვთ, ხოლო რომელსამე—იგურდიობისა რაჲსაებრმე, ვითარ მამაჲ ძისა მამაჲ. მართლისაებრ პტოხი არის *ααττῆσ* *αατται*-ის აღგილას და ნიშნავს „პირდაპირ ბრუნვას“, ხოლო იგურდიობისა პტოხი (*ααττῆσ* *αατται*) უდრის ირიბ ბრუნვას.

დაახლოებით ამავე შინაარსის კონტექსტში ქართულ თარგმანში სხვა ადგილას სხვა ტერმინი იხმარება. კერძოდ, პტოხის ნაცვლად არის დაკუთვთვა. „ოღეს საქმეთაჲ უკუე გუენებოს დანიშნვაჲ, კატევეთიაჲსა დაკუთვთვისაებრ დაჲპნიშნავთ: კაცი, ცხენი, ჯარი. ხოლო ოღეს კერძოჲ რაჲმე საქმეთაჲ, ანუ საქმეთაძლითი იყოს რაჲმე, გენიკისა მიერ დაჲპნიშნავთ, ვითარ უკუე ვთქუათ: სოკრატისი“ 26,30.

როგორც ხედავთ, კატევეთიაჲსა დაკუთვთვის ნიმუშად მოხმობილია ასეთი მაგალითები: კაცი, ცხენი, ჯარი, ანუ სახელობითი ბრუნვის ფორმები. კატევეთია სიტყვაში ბერძნული *ααττ* წინდებულიანი *εσῃε* სიტყვა არის გადმოტანილი. *εσῃε* კი ნიშნავს „სწორს“. ქართველი მთარგმნელი ამ ფორმას სხვა ადგილას ევთია სიტყვითაც გამოხატავს.

ევთია და კატევეთია ერთმანეთის სინონიმებია და გამოიყენება სახელობითი ბრუნვის აღსანიშნავად. ევთია||კატევეთია რომ სახელობით ბრუნვას გულიანობობს, ჩანს მაგალითებიდან: „კაცი“, „ჯარი“, რომელთაც უპირისპირდება გენიკი, ანუ ნათესაობითი ბრუნვა: „სოკრატისი“.

სახელობით ბრუნვას მესამე შესატყვისიც აქვს ქართულ თარგმანში. ეს არის ისევე ბერძნული სიტყვა ორთი.

ქართულ თარგმანში დასახელებულია სხვა ბრუნვებიც: ნათესაობითი, მიცემითი და მიწეწობითი.

ნათესაობითი ბრუნვა გადმოცემულია ხან ბერძნული სიტყვით: გენიკი. „ოღეს კერძოჲ რაჲმე საქმეთაჲ ანუ საქმეთაძლითი იყოს რაჲმე, გენიკისა მიერ დაჲპნიშნავთ“ 26,31, ხან კი საკუთრივ ქართული შესატყვისით, როგორცაა: ნათესაობითი. „ანაგები რომელ არს, ნათესაობითისა მიმართ გარდაეცემის, რამეთუ ეტისაჲ ითქუმის ექსი“ 157,28. მიცემითი ბრუნვისთვისაც ორმაგი ტერმინია: ლოტიკი და მიცემითი: „ლრამმატიკოსნი ორთისაგან გენიკისა მიმართ და ლოტიკისა“ 115,2.

„გარდაეცემისო.. ანუ ვითარ რაჲმე სხუებრ“, ესე იგი არს ანუ მიცემითისა მიმართ, ანუ მიწეწობითისა“ 157, 18.

მიზეზობითი ტერმინი შესატყვისია ბერძნ. ἡ ἀιτιαιακή ანუ აკუზატივი ბრუნვისა:

ამრიგად:

სახელობითი — ევთია, კატევთია, ორთი.

მიცემითი — მიცემითი, ღოტიკი.

ნათესაობითი — ნათესაობითი, გენიკი.

აკუზატივი — მიზეზობითი.

ბრუნვითა აღნიშვნა ისევ პტოსის გაგებას უკავშირდება, ხოლო მთლიანად ეს გრამატიკული ხასიათის მსჯელობა მოტანილია თანმოსახელეს, ანუ ომონიმების კომენტარებასთან დაკავშირებით.

ომონიმების ავტორისეული ანალიზი საინტერესოა იმ მხრივ, რომ იგი საყურადღებო ცნობებს შეიცავს პროსოდის ნიშანთა შესახებ.

როგორც ვიცით, ამ პერიოდის წერილობითი ძეგლები ძალზე მწირ ცნობებს გვაწვდიან პროსოდის შესახებ, როგორც მუსიკალური ინტონაციის აღმნიშვნელი ეფონეტიკური ნიშნები, ისინი დადასტურებულია H 1349 და Q 908 ხელნაწერებში [9,54—65]. პროსოდის ნიშნებს იცნობს იოანე პეტრიწი [19,221]. „ტონი“, როგორც პროსოდის სინონიმური ტერმინი და „წერტილი“, როგორც პუნქტუაციის ფარდი სიტყვა, ნახსენებია S 1463 (XII ს.) ხელნაწერის ანდერძში. პროსოდის ნიშნებს ამ პერიოდის რამდენსამე ხელნაწერში მიუთითებს ლ. ქაჭაია [52,189—190].

მაგრამ არსად (გარდა იოანე პეტრიწისა) აღრიხდელ ლიტერატურულ წყაროებში არ არის განმარტებული მათი შინაარსი და მნიშვნელობა, ე. ი. არ არის გახსნილი მათი ენობრივ-გრამატიკული ფუნქცია. ამის გამო საგანგებო მნიშვნელობას იძენს ამონიოსის შრომებში დადასტურებული თეორიული მსჯელობა პროსოდის ნიშანთა ფუნქციების შესახებ.

პროსოდის ნიშნები გვხვდება ომონიმების განხილვისას.

ავტორის შეხედულებით, თანმოსახელეა სიტყვები, რომელთაც ერთი და იგივე ტონოა, პტოსი და პნევმატოსი|პნევმა აქვთ. რას ნიშნავს ტონოა, პტოსი და პნევმატოსი?

ქართულ თარგმანში ვკითხულობთ:

„თანმოსახელეთა უქმან სამნი ესე: ტონოა, პტოსი, პნევმატოსი. რამეთუ უკუეთუ ვპოვნეთ საღმე სახელნი ერთითა რომლითამე ამათგანითა განყოფილად, არა არიან თანმოსახელეებ, ვითარ-იგი ამას ზედა, ვითარმედ არღორს და არღოს. აჰა, აჰა ტონოსმან განყვნა, რამეთუ პაროქსენომენი დაპნიშნავს პელლოპონისონს შინასა ქალაქსა, ხოლო ოქსენომენი დაპნიშნავს უგვანესსა კაცსა, რამეთუ ვიტყუთ მრავალგზის ვისთუსმე არღრსი არსო.

ეგრეთვე პტოსისაცა ზედა ვიტყუთ უკუე: ო ელატის და ი ელატი. და რ-ნისა ზიერ ვიდრემე ართრონისა დაენიშნეთ „მარბეველი“, ხოლო რ-ნისა მიერ დაენიშნეთ „ხე ელატი“. ვინაჲცა ამისთუს არ იყვნენ თანმოსახელე შევალეებისათუს პტოსისა.

ამათვე ვიტყუთ, ვითარმედ ო უონ. დასუნომენი საღმე დაპნიშნავს „ეგეეთ-თარსა“, ხოლო ფსილომენი — „მარტოსა“, რომლისათუს არცა ესე არს თანმოსახელე.

ხოლო ამას კმასა ზედა, ვითარმედ „ეას“, ტონოსიცა იგივე არს და პტოსი ეგეთივე, არამედ პნევმატოა ზიარი ორთავე ზედა და შეემთხუევის მათვე თანმოსახელე-ყოფაჲ“ 109,40—110,13.

კონტექსტის მიხედვით ტონოა არის გრამატიკული მახვილი (ὁ ἄκσις), რომელიც სიტყვის მნიშვნელობას ცვლის. ქართულში ბერძნულიდან ნასესხები სიტყვა ვაქვს. დასახელებულია მახვილის ორი სახეობა: ოქსენომენი და პაროქსენომენი. ერთიცა და მეორეც არის ბერძნულის მკვეთრი მახვილი (accentus acutus). ოღონდ ისინი განსხვავებულია იმისდა მიხედვით, თუ ბოლოდან რომელ მარცვალზე მოდიან. ოქსენომენი (ὀξενομένης) სიტყვას დაესმის ბოლოდან პირველ მარცვალზე, ხოლო პაროქსენომენი (παροξομένης) ბოლოდან მეორე მარცვალზე. მოხმობილი მაგალითები თვალნათლივ აჩვენებს იმას, რომ, იმის მიხედვით, რომელ მარცვალს მოუდის მახვილი, იცვლება სიტყვის მნიშვნელობა: „არღოს“ (ἀργός), რომელსაც ოქსინომენი მოუდის, ნიშნავს ზანტს, დაგვიანებულს. ხოლო პაროქსინომენიანი „პაროს“ (παρός) არის ქალაქის სახელწოდება პელოპონესში. განსხვავებული მახვილის გამო ეს სიტყვები ომონიმებად არ ჩაითვლება.

მეორე პირობა, რომელიც ხელს უშლის ომონიმების არსებობას, არის ის, რომ შეეცვლილა პტოსი. პტოსი, რომელიც ბერძნ. πῶσις სიტყვაა, როგორც აღვნიშნეთ, ნიშნავს ფლექსიას. ნიმუშად მოტანილია „ო ელატის“ და „ი ელატი“ სიტყვები. „ო ელატის“ არის ბერძნ. ὁ ἐλάτης-ის შესატყვისი (ხდება იტაციზმი). ავტორის განმარტებით, სიტყვის ὁ (ε) ათრონიანი ფორმა ნიშნავს „მარბეველს“. მართლაც, ὁ ἐλάτης-ს აქვს მდევარის, გამრეკავის, მტყორცნელის მნიშვნელობა. ხოლო მეორე სიტყვაში „ი ელატი“ (ἡ ἑλάτη) ი (η) ათრონიან ფორმას სხვა მნიშვნელობა აქვს. იგი აღნიშნავს ხე ელატს, ანუ ნაძვს. ὁ ელატის და ἡ ელატი ომონიმებად არ ჩაითვლება, რადგან შეეცვლილა პტოსი: „არ იყენენ თანმოსახელე შეცვალენეს პტოსისა“.

ერთგვარ გაუგებრობას ბადებს ამ მაგალითებში ათრონზე ყურადღების გადატანა. გამოდის, რომ ὁ (η) და ი (η) ათრონების, ე. ი. განსხვავებული გრამატიკული სქესის გამო, დასახელებული სიტყვები არ არის ომონიმები. მაგრამ თუ გავითვალისწინებთ პტოსის ავტორისეულ განმარტებას, რომელსაც იგი სხვა ადგილას იძლევა, რომ პტოსი უკანასკნელი მარცვლის შეცვლას გულისხმობს— „გარდასაქუთულებით დასასრულისა მარცვლისა“, მაშინ უნდა ვიფიქროთ, რომ „ო ელატის“ და „ი ელატი“ ომონიმები არ არის იმიტომ, რომ სხვადასხვაა მათი ბრუნვის ფორმა.

მესამე პირობა ომონიმების გამოყოფისა არის პნევმატოსი. პნევმატოსი ბერძნული სიტყვაა და ნიშნავს სიტყვის შემართვას, знак придыхания. პნევმატოსის ნიმუშად დასახელებულია დასკნომენი და ფსილომენი. დასკნომენი არის ბერძნ. δασκόμενος და ნიშნავს ძლიერ შემართვას (spiritus asper), ხოლო ფსილომენი უდრის ბერძნ. ψιλάμενος და ნიშნავს სუსტ შემართვას (spiritus lenis). მათ ნიმუშად დასახელებულია სიტყვა „ო კონ“. დასკნომენი შემართვით ამ სიტყვას აქვს „გეგეითარის“ მნიშვნელობა და მართლაც, εἶς-ის მნიშვნელობაა „ასეთი“, „მსგავსი“, ხოლო ფსილომენი შემართვით εἶς სიტყვა ნიშნავს „მარტოს“.

ამგვარაა, რომ სხვადასხვა პნევმატოსი, ანუ სხვადასხვა შემართვა, განაპირობებს იმას, რომ ეს სიტყვები ომონიმები არ არიან.

იმის შემდეგ, რაც ავტორმა დაამტკიცა, რომ პტოსით, ტონოთა და პნევმატოსით განსხვავებული სიტყვები ომონიმები არ არიან, მას მოჰყავს ნამდვილი ომონიმის ნიმუში: ვას—Αἶα, რომელშიც ტონოა (მახვილი), პტოსი (დაბოლოება) და პნევმატოსი (შემართვა) ერთი და იგივეა. (ეს არის სალამინის მეფის ძე და ვას არის ლოკრთა მეფის ძე).

როგორც ვხედავთ, მახვილის, ფლექსიისა და შემართვის ფუნქციონალური არსი საკმაოდ ზუსტად არის მითითებული ამონიოს ერმისის მიერ. ქართულ მთარგმნელს ეს გრამატიკული ტერმინები უთარგმნელად გადმოაქვს თავის თარგმანში. ასევე უცვლელად არის განმარტებული მათი შინაარსი ბერძნული ენის მონაცემების საფუძველზე.

დასახელებული გრამატიკული ტერმინები გარკვეულ პარალელს პოულობენ პროსოდის იმ ნიშნებთან, რომლებიც აღნიშნულია იოანე პეტრიწის მიერ. იოანე პეტრიწი ტერმინთა ქართული შესატყვისების პარალელურად მათ ბერძნულ სახელწოდებებსაც ასახელებს. მის მიერ დასახელებულია პროსოდის 10 ნიშანი, რომელთაგან ჩვენ გამოვყოფთ სამს, რომელთაც პარალელი ეძებნებათ ამონიოსის ტექსტში: ესენია:

პეტრიწთან: ოქსია	ამონიოსთან: ოქსუნომენი
დასია	დასუნომენი
ფსილი	ფსილომენი

ოქსია მკვეთრი მახვილია („მახვილი, რომელ არს ოქსიაჲ“), დასია და ფსილი კი ფშვინვის ნიშნებია. პეტრიწის განმარტება: „დასია, რომელ არს წყნარად წარსაღელი სიტყვა“; „ფსილი, რომელ არს წული“ [19, 221], მოიცავს *spiritus asper*-ისა და *spiritus lenis*-ის მნიშვნელობას. დასია წყნარად წარვლა, ფშვინვიერ შემართებას გადმოსცემს, ხოლო ფსილი — წული, ანუ მარტივ შემართვას.

პროსოდის ამ ნიშანთა პეტრიწისეული განმარტება გამოყენებული აქვს სულხან-საბა ორბელიანს თავის ლექსიკონში. მხოლოდ სულხან-საბას ფსილის განმარტება არაზუსტად მოუცია. საბა წერს: „ფსილი სადა სიტყვას უჯდეს, წულილად ანუ უკუსაქცეველად“ [45, 7]. საქმე იმაშია, რომ „უკუსაქცეველი“ პეტრიწის ტექსტში, რომლითაც სარგებლობს საბა, ეკუთვნის მომდევნო ნიშანს, ტროფოსს და საბას იგი შეცდომით მიუწერია წინა ნიშნისთვის, ფსილისათვის. პეტრიწის განმარტებანი ასე უნდა აწვიკითხოთ: „ფსილი, რომელ არს წული; ანუ უკუსაქცეველი, რომელ არს ტროფოს... ე. ი. ფსილი არის წული, ხოლო უკუსაქცეველია ტროფოს.

ფსილი რომ უნდა განიპარტოს როგორც წული, ამას მხარს უჭერს ანტონისეული განმარტებაც. ანტონი პროსოდის ყველა ნიშანს თარგმნის ქართულად.

მომრგულებითის (ჩვენი გაგებით მახვილი) ერთ-ერთი სახეობაა მახვლი. ეს იგივეა, რაც ჩვენი ოქსუნომენი (*accentus acutus*). სულსკუეთითის (ჩვენი გაგებით ფშვინვა) სახეებია: ბრჯფუ, რომელიც დასუნომენის ფარდია და ლატონი, რომელიც ფსილომენს უდრის. ამრიგად, ფსილომენი || პეტრიწის ფსილი ანტონის განმარტებითაც არის ლიტონი [87, 192 r].

როგორც განხილული მასალიდან ჩანს, ქართულ წერილობით ძეგლებში აღჩეული პერიოდიდან დაცულია გრამატიკული ხასიათის ცნობები მახვილის, ფშვინვის, ასევე მარცვლის ბუნებისა და რაობის შესახებ. ყველგან შესამჩნევია ბერძნული წყაროების გავლენა.

ცნობილია, რომ ბერძნულ საღვთისმსახურო ძეგლებში დადასტურებულია ეს და სხვა ეკფონეტიკური ნიშნები*.

* საყურადღებოა, რომ ამონიოსის ტექსტების შემვეულ ადრინდელ ხელნაწერში, S 2562-ში, დასტურდება ზოგი ეკფონეტიკური ნიშანი, რომელთა არსებობა ისევე ბერძნულ გავლენაზე მივანიშნებს.

გრამატიკული შინაარსის კიდევ ორმა ტერმინმა მიიპყრო ჩვენი ყურადღება. ესენია: „დასუნტაქსება“ და „შესაკრავი“||„საკრველი“.

დახუნტაქსება ტერმინით აღნიშნულია წინადადების წევრთა განლაგება, ამდენად ტერმინი „სინტაქსი“ ჭერჯერობით ყველაზე ადრე ამ ძეგლშია დადასტურებული.

რას ნიშნავს შესაკრავი||საკრველი? ამ ტერმინებით აღნიშნულია დღევანდელი კავშირი. შესაკრავი ცალკე არ გვხვდება, იგი იხმარება მეორე სიტყვასთან ერთად: „შესაკრავი ღონანი“.

„ხოლო შესაკრავი ღონანი დამნიშნავს ჩუენ, ვითარმედ არა „კატილორიათა“ მიერსა ხოლო მასწავლებლობასა შინა შემეწევის წიგნი ესე, არამედ ყოველსა ფილოსოფოსობასა“ (24, 21). ბერძნულში „შესაკრავი ღონანის“ ადგილას წერია: ὁ δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἐπεμαίνει: ἡμῶν (26, 9), ე. ი. „შესაკრავი ღონანი“ არის გაქართულებული ფორმა καὶ ἄλλων-სი.

ავტორი განმარტავს: სათაურში არსებული და კავშირი მიგვიითთებს, რომ პორფირის წიგნი განმარტავს არა მხოლოდ არისტოტელეს კატეგორიებს, არამედ მთელ ფილოსოფიას. „ღონანი“ არის ὁ καὶ-ის თარგმანი. S 2562 ხელნაწერის აშიაზე მე-18 ს. ნუსხურით წერია ამ სიტყვის ქარაგმიანი ფორმა: დ-ნანი. „ღონანი“, როგორც ცნობილია, არის „და“ მაგვუფებული კავშირის აღმნიშვნელი ტერმინი, შედგენილი ასოთა სახელოდებების მიხედვით: ღონ(ღ)+ანი(ა). ეს სიტყვა ქართულ წერილობით ძეგლებში ცნობილი შემთხვევების გარდა შეგვხვდა ერთ მოგვიანო პერიოდის ძეგლში. ეს არის დავით უძლუველის „პორფირის „შესავლის“ განმარტების“ ქართული თარგმანი, შესრულებული მე-18 ს.-ში.

S 266 ხელნაწერში (XVIII ს.) ვხვდებით ამ ტერმინს: „ღონანსა კავშირად ჰსდებს“. „ღონანი“ რომ ნამდვილად „და“ კავშირის გულისხმობს, ჩანს იქიდან, რომ ამ ტექსტის სომხურ ლექსში მის შესატყვისად არის *դէն* [148, 266], ე. ი. *და* კავშირი.

„კავშირის“ მნიშვნელობით ქართველი მთარგმნელი ხაკრველ სიტყვასაც ხმარობს. „თანშეთხზეთისაცა საკრველსა“ შესატყვისია καὶ συνηματ ἡμῶν: ἡμῶν-სი, და ნიშნავს: მერთიანებულ და კავშირს. ოღონდ ქართველ მთარგმნელს καὶ უთარგმნია-ცა ნაწილაკით. კონტექსტში კი ხაზგასმით და მაგვუფებულ კავშირზე, მის ფუნქციოზება საუბარია.

ამრიგად, ὁ καὶ τῶν ἄλλων ერთგან თარგმნილია როგორც შესაკრავი ღონანი, მეორეგან კი—საკრველი და -ცა ნაწილაკი. ორსავე შემთხვევაში შესაკრავის და საკრველის ქვეშ იგულისხმება დღევანდელი კავშირი.

ზემოთ განხილული ცალკეული გრამატიკული ცნებების ანალიზი საყურადღებოა, როგორც საყოთრად გრამატიკული აზრის ისტორიის შესწავლის თვალსაზრისით, ასევე იმ მხრივაც, რომ მას გარკვეული სიღრმად შეაქვს ზოგი ისტორიულ-ლიტერატურული ხასიათის საკითხის გარკვევის საქმეში. მაგ.: 1) არის თუ არა ამონიოსის შრომების მთარგმნელი იოანე პეტრიწი? გრამატიკულ ტერმინთა გადმოცემის მხრივ პეტრიწისა და ამონიოსის შრომები სხვაობენ ერთმანეთისგან. ამდენად, პასუხიც უარყოფითი იქნება. 2) პროსოდის ნიშნების ანალიზი, მათი არსებობა ამონიოსის შრომის ხელნაწერში (S 2562), ვფიქრობთ, ნაწილობრივ პასუხობს აკად. აკ. შანიძის მიერ ანტონის გრამატიკასთან დაკავშირებით დასმულ საკითხს: „სასენი ნიშნების ხმარება ძველი-

სა და საშუალო ქართულის ძეგლებში გამოარკვეული არ არის, რომ გამორიცხულ იქნეს ამ შემთხვევაში სომხურის გავლენა“. [56,25]. ჩვენი ძეგლის მონაცემები ბერძნულ გავლენაზე მიუთითებენ.

თ ა ვ ი

ზოგი ფილოსოფიური ტერმინის გაგებისათვის

ლიტერატურულ-თეორიული წინამძღვრები

ფილოსოფიურ ცნებათა ანალიზს, ფილოსოფიურ დებულებათა კომენტირებას წინ უძღვის საგანგებო მსჯელობა ნაწარმოების, თხზულების აგების შვიდ პრინციპზე. ამონიოსის შეხედულებით, რომელიც საერთო იყო ალექსანდრიელ ფილოსოფოს-კომენტატორთათვის, ყოველი წიგნი უნდა განვიხილოთ იმის მიხედვით, თუ როგორია: 1. განი, 2. საკმარი, 3. საკუთარი, 4. წესი, 5. მიზეზი ზედწარწერილისა, 6. თავთა შორისი განწვალება, 7. თუ რომლისა კერძოსა ქუეშე აღიყვანების აღწერილი იგი.

როგორია აქ ჩამოთვლილ ტერმინთა მნიშვნელობა? თავიდანვე უნდა შევნიშნოთ, რომ პირველი ორი ტერმინის გარდა, ბოლო ხუთი ლიტერატურის თეორიის სპეციფიკური ტერმინებია და რაიმე ფილოსოფიური გააზრება მათ არ გააჩნიათ. მოკლედ მათ შესახებ.

1. საკუთარი (ἑαυτοῦ). ამ ტერმინს აქვს „ორიგინალობის“, „საკუთრობის“ შინაარსი. წიგნის რაობის რკვევისას დგება საკითხი მისი ორიგინალობისა, ე. ი.— ეკუთვნის თუ არა ესა და ეს წიგნი ამა და ამ ავტორს. ორიგინალობის დამდგენ კრიტერიუმად დასახელებულია ორი რამ: ა) ნაწარმოების სტილი და ბ) იმავე ავტორის სხვა წიგნებთან თეორიულ შეხედულებათა დამთხვევა. „საკუთრობასა ცხადპყოფს უკუე და უბნობაჲცა სიცხადისა მკონებელი და სხუათა წიგნთა მისთა შინათა ზედვათა წიგნსა ამას შინა მოკსენებაჲ“ 21, 21. ამრიგად, სტილისა და შეხედულებათა მსგავსება-იდენტურობის მიხედვით შეიძლება დადგინდეს ნაწარმოების ორიგინალობა.

2. წესი (ἀξιό-). ამ სიტყვას აქვს „შედგენილობის“, „აგებულების“ მნიშვნელობა. იგულისხმება წიგნის შედგენილობა, წიგნში განხილულ საკითხთა თანმიმდევრობა, დალაგება.

3. მიზეზი ზედწარწერილისა (αἰτιότητα). ზედწარწერილი იხმარება სათაურის გაგებით. ყოველ წიგნში უნდა გათვალისწინებულ იქნას ის მიზეზები, რომელთაც გამოიწვიეს ამა თუ იმ სათაურის შერჩევა და არა სხვისა.

4. თავთა შორისი განწვალება. ამ სიტყვებში იგულისხმება ის, რომ წიგნი დაყოფილი უნდა იყოს თავებად, და საჭიროა მათი აღნუსხვა.

5. თუ რომლისა კერძოსა ქუეშე აღიყვანების აღწერილი იგი. წიგნის შეფასების ერთ-ერთ კრიტერიუმად აღიარებულია იმის დადგენა, თუ შეცნიერების რამელ დარგს განეკუთვნება იგი. ამ გზით გარკვეულია წიგნის სპეციფიკა.

დასახელებულ ლიტერატურულ ცნებებთან მითითებულია კიდევ ორი ნიშანი წიგნისა: განი და საქმარება. ეს ორი ტერმინი, გარდა იმისა, რომ ლიტერატურულ-თეორიული მნიშვნელობა აქვთ, ფილოსოფიური შინაარსითაც არიან დატვირთული.

6. განი. ერთერთი პრინციპი, რაც უნდა გაეითვალისწინოთ წიგნის შექმნისას, არის „განი წიგნისა“. რა მნიშვნელობით არის ნახმარი აქ სიტყვა განი?

სანამ ამას შევეხებოდეთ, უნდა აღვნიშნოთ, რომ განი ქართულ მწერლობაში ცნობილი სიტყვაა. სულხან-საბა ორბელიანის განმარტებით: „განი — სივრცე“ (და მიუთითებს მისგან ნაწარმოებ სიტყვას: განიერი). მეორე განი კი თანდებულია სიტყვათწარმოებითი ფუნქციით: „ართრონია, მყოფთავანი, კაცთავანი და მისთანანი“ [45]. ილ. აბულაძის ძე. ქართული ენის ლექსიკონში დადასტურებულია განი ბიბლიის წიგნების მიხედვით. ყველა შემთხვევაში განის მნიშვნელობა არის: ისრის მიზანი [1].

განის შესახებ სპეციალური განოცელება არსებობს ვ. ბერიძისა. მკვლევარი გან ძირს განიხილავს ხაგან სიტყვასთან მიმართებით. მითითებულია წყაროები, სადაც ეს სიტყვა დასტურდება. ყველგან მას აქვს სამიზნის მნიშვნელობა. თავდაპირველი მნიშვნელობა განიხა ყოფილა ადგილის აღნიშვნა. ხოლო მისი მეორადი მნიშვნელობა, როგორც მიზნისა, უკავშირდება ისრის სამიზნე ადგილს. განიდან ნაწარმოები მიმღობური ფორმა ხაგანი თავდაპირველად ისარს აღნიშნავდა, მეტე შეიძინა მან მიზნის მნიშვნელობა, ხოლო XIX ს. დან მან საგნის, ობიექტის მნიშვნელობაც შეიძინა [8,137—144].

განი ამონიოსის ტექსტში იხმარება „მიზნის“ გაგებით. კონტექსტი ისეთია, რომ არავითარ სასრე ადგილზე, ისრის მიზანზე იქ ლაპარაკი არაა. ლაპარაკია იმაზე, რომ საკითრა განვიხილოთ „განი წიგნისა, ანუ წიგნის დაწერის მიზანი. განი რამდენჯერმე მეორდება ტექსტში და ყველგან მას აქვს მიზნის მნიშვნელობა.

მიზნის მნიშვნელობით ნახმარია სხვა სიტყვაც. ესაა საზრი *σχιζοι*. საზრი სულხან-საბა განმარტებით, არის „გონებით მოსინჯვა“ [45]. აზრ ძირისგან ხა პრეფიქსით ნაწარმოები ფუძე გამოხატავს იმას, რაც აზრისთვის არის, რაც აზრის მიზანია.

მიზნის მნიშვნელობით იხმარება დახასრული (*τῆλο*). ფილოსოფიის განსაზღვრება ხდება ორი ნიშნის მიხედვით: რა არის ამ დისციპლინის საგანი და რა დასასრული აქვს მას? „განსაზღვრებაში მოიღებვიან ანუ ქუელმდებარისაგან, ანუ დასასრულისა“ 4,7. ნიშუშად დასახელებულია მკურნალობა, ასტრონომია. მკურნალობის ობიექტია ადამიანის ორგანიზმი, ხოლო დასასრული ანუ მიზანი — ადამიანის ჯანმრთელობა. ასტრონომიის ობიექტია ცის სხეულები, ხოლო მიზანი — მათი მოძრაობის ცოდნა.

ამრიგად, „მიზნის“ მნიშვნელობა გადმოცემულია სამი სხვადასხვა სიტყვით. ეცნია: განი, საზრი და დახასრული. ცნობილია, რომ სიტყვა „მიზანი“ ძველი და საშუალო ქართულის ძეგლებში არ დასტურდება. იგი გვიან, XVII ს. მწერლობაში ჩნდება. ჩვენს ხელთ არსებული მასალებში მიხედვით, იგი პირველად „ბარამგურიანში“ გვხვდება. ეს სიტყვა არაბული ნასესხობაა და მისი თავდაპირველი მნიშვნელობა „სასწორს“ უკავშირდებოდა, მაგრამ შემდგომი, ალბათ სასწორთან დაკავშირებით, სამართლიანობის დადგენის აზრმა „მიზნის“ ელფერი მიიღო. „მიზან“ სიტყვის დამკვიდრების დროიდან განმა და. დახას-

რულმა დაკარგეს მიზნის მნიშვნელობა. განი დღეს სივრცის ერთ-ერთ განზომილებას გამოხატავს, ხოლო დასასრული „ბოლოს“, „ღამთავრებას“ აღნიშნავს.

7. საკმარი||საკმარება||საკმრობა||კმარება.

ოთხი ამ ფორმით გადმოცემულია ისეთი ფილოსოფიური ცნება, როგორცაა „სასურველი აუცილებლობა“ (ბერძ. *χρησιμωσι*). მას შემდეგ რაც გავივებთ წიგნის მიზანს, საჭიროა ვიციოდეთ, რა სარგებლობის მოტანა შეუძლია მას: „არავე კელ-ჰუფს გულსმოდგინედ მეცნიერი განისაბ, პირველ ვიდრე არა მის მიერი საკმარება ისწავოს; ვინაჲ სამართლად იტყვან საკმრობასაცა“ 20,27. განსამართლებელი წიგნი, ანუ პორფირის „შესავალი“, საკმარიც არის და საჭიროც. საჭირო ნიშნავს „აუცილებლობა“.

აუცილებლობის კატეგორიის ორი ნიშანია გაანალიზებული. აუცილებლობა არის ორგვარი: ერთი აუცილებლობა არის საკმარი, მეორე კი — წინაუკუთმ განწვალებული საგებისა.

აი, ეს ადგილი:

„ფილოსოფოსნი საჭიროსა ორგვარად იტყვან: რამეთუ საჭიროდ უწოდენ ანუ საკმარსა, ანუ წინაუკუთმ განწვალდებულსა საგებისასა. და საკმარად ვიდრემე იტყვან შესაწევნელსა რაჲსმე მიმართ, ვითარ-იგი შესხმასა, ჩაუქმასა, რამეთუ შეეწვივის უღარესისა მიმართ და ესრეთ გებად უმრავალუამიერესად. ითქუმის უკუე საჭიროდ, ვითარცა ვთქუთ, წინაუკუთმ განწვალდებულსა საგებისაჲ, რომლისა თვნიერ ყოფიად შეუძლებელ არს, ვითარ საჭირო არს ცხოველთა მქონებელთა სამშენებლისათა აღმოფშვნიად უეჭუელად, რაჲთა ცოცხალ იყვნენ“ 23,19.

ამ კონტექსტიდან ირკვევა, რომ საჭირო არის ორგვარი. ერთია საკმარი, ანუ სასურველი აუცილებლობა, რომელიც შეიძლება იყოს, შეიძლება არა. მაგალითად, ჩაცმა, ფეხთშემოსა საჭიროა, მაგრამ სიცოცხლის შენარჩუნებისთვის აუცილებლობას არ წარმოადგენს. ამდენად საკმარი არის სარგებლიანობა, სასურველი აუცილებლობა. წინაუკუთმ განწვალდებული საგებისაჲ კი ისეთი აუცილებლობაა, რომელიც აბსოლუტურია. მაგალითად: სუნთქვა აუცილებელია სიცოცხლის შენარჩუნებისათვის.

საჭიროს, საკმარისა და საგების მნიშვნელობები ემყარება არისტოტელეს შეხედულებებს აუცილებლობის კატეგორიაზე.

გავიხსენოთ, რომ არისტოტელე აუცილებლობის სამ სახეობას გამოყოფდა [95,151]:

1) აუცილებლობა, რომელიც უფრო შესაძლებლობაა, რომელიც სასურველია, სიკეთეა. ამონიოსის ტექსტში ამას „საკმარება“ ტერმინი გამოხატავს, ოღონდ „საკმარებაში“ ხაზგასმულია სარგებლიანობა, მაშინ, როცა არისტოტელე ხაზს უსვამს სიკეთეს (*ἀρετή*). სიკეთე და სარგებლიანობა თავიანთი მნიშვნელობით ურთიერთშემავსებელი ცნებებია*.

2) აუცილებლობა, რომელიც გაპირობებულია იძულებით, ძალდატანებით (ამონიოსი აუცილებლობის ამ სახეობაზე არას ამბობს).

*გავიხსენოთ, რომ ეფრემ მცირე სწორედ წიგნთან კონტექსტში ხმარობდა საკმარებას. „მიზეზი და თხრობა წესა და საკმარებასა წინამდებარისა ამისა წიგნისასა“ [57].

3) აუცილებლობა იმისა, რომ რაიმე მაინცდამაინც ამ სახით არსებობდეს და არა სხვა სახით (ამონიოსის შრომაში ეს არის „განწყობილი“, ანუ რეალიზებული შესაძლებლობა).

არსება, ბუნება, მყოფი, საჭმე

არსება (ή οὐσία) აღნიშნავს დამოუკიდებელი არსებობის მქონეს, იმ პირველადს, რაც ყოველივეს საფუძველია. „რაოდენნიცა უკუე არიან თუთ თავით თუსით გუამყოფად შემძლებელნი და არ მოქენენი გუამყოფისა მიმართ სხვსა ვისნიმე, არსებად ითქუმიან“ 19,1. არსების ეს არისტოტელესეული განმარტება ასევე მეორედება „ღღაღქტიკის“ ეფრემ მცირისა და არსენ იყალთოელის თარგმანებში. არსება, როგორც ყოფიერება, შემდეგნაირად არის გააზრებული:

1) კონკრეტული გაგებით, არსება არის ყოველი დამოუკიდებელი არსებობა.

2) ზოგადი გაგებით, არსება არის საერთოდ ყოფიერება. ამ უკანასკნელი გაგებით არსებას ენაცვლება მყოფი: „არსებასა ვიტყუ არა წინააღმდეგომსა შემთხუევითასა, არამედ მყოფობასა რასმე თითოეულისასა, რომლისათჳს მყოფადცა ითქუმიან“ 87, 31.

ყოველი არსებული, იქნება იგი საგანი თუ მოვლენა, უნდა განვიხილოთ არსების, იგვეობისა და სხუაობის თელსაზრისით. ყოველი მყოფი არსება, ყოველი მყოფის დასაბამი ერთია და ამდენად ყოველივე იგვეობის ნიშნით ხასიათდება. ამავე დროს მყოფი მრავალია, ამდენად სხუაობით განირჩევიან ერთმანეთისაგან. ერთისა და სიმრავლის ასეთი ნეოპლატონური გაგებით არსების კატეგორიას შეერწყა იგვეობისა და განსხვავების პრინციპი. ყოველ ფენომენში გამოყოფა არსება, იგვეობა და სხუაობა. სამყაროს იერარქიულ წყობაში, ამონიოსის მიხედვით, არსებას თავისი ადგილი უჭირავს. მათ შორის არ არის „უფროსუმცროსობა“, ანუ ხარისხით უპირველესობა და შემდგომობა: „არსებათა ზედა არა არს უფროსი და უმცროსი“ 74,14. მაგრამ ამ განსაზღვრასაც შეიძლება გამოხაკლისი ჰქონდეს და არსებაც დახასიათდეს „უფროსუმცროსობის“ საზომით. ამონიოსის შეხედულებით, იერარქიაში არსებათა სიღრმისეული ყოფნა იგულისხმება და არა სივრცობრივი. სივრცეში განფენილ არსებათა შორის არ არსებობს უფროსი და უმცროსი: კაცი არ არის მეორე კაცზე უფრო „სიტყუერი“, არც ცხენი მეორე ცხენზე და ა. შ. მაგრამ სიღრმისეული გაგებით, სიტყუიერება ანუ გონიერება უფრო მეტია გონიერ არსებათა შორის, ვიდრე სულიერ არსებებში, უფრო მეტია ანგელოზთა შორის, ვიდრე ზეციერ სხეულებში, შემდეგ, უფრო მეტია ზეციერთა შორის, ვიდრე ადამიანთა შორის.

მსგავსად ამისა, არსება „უფროსია“ ცოცხალ არსებებში საერთოდ, ვიდრე ადამიანში მხოლოდ; ადამიანში უფრო მეტია, ვიდრე სოკრატეში მხოლოდ (74,34). ამ ადგილას ყოველი არსებულის ისეთი თანმიმდევრობა იგულისხმება, რომელიც საერთოა ნეოპლატონიკოს ფილოსოფოსთა ნააზრევში: არსება—სიტყუერი (მოაზროვნე) — ადამიანი — სოკრატი.

3) არსების ადეკვატური ცნება (ისევე როგორც იოანე დამასკელთან, მიქაელ ფსელოსთან და სხვ.) ზოგჯერ არის ბუნება. ბუნება არის საგანთა და მოვლენათა ძირითად, შინაგან თვისებათა ერთობლიობა. ამდენად, ბუნება არსებას, არსებულს ნიშნავს. ბუნება, როგორც ყოფიერება, უპირისპირდება.

ცნობიერებას, ანუ, როგორც თარგმანშია, საჩუენოს: „ბუნებით პირველნი საჩუენოდ უქუნანაქნელებ არიან, ხოლო ბუნებით მეორენი — საჩუენოდ პირველებ. ვითარ-იგი ბუნებით უპირველეს არს ნეთი და სახე, მერმელა ოთხნი ასონი, მერმე კორცი და ძელანი და სხუანი მსგავს-ეკრძოთაგანნი, ამის შემდგომად კაცი“ 42,37. ამონიოს ერმისი იზიარებს მატერიის პირველადობას. ბუნებით პირველია ზოგადი მატერია, რაც ჩვენს ცნობიერებაში უკანასკნელად აისახება. ხოლო კონკრეტული ადამიანი ბუნებით უკანასკნელია, მაგრამ ჩვენს შემეცნებაში აისახება სწორედ ეს ადამიანი და არა ის უმარტივესი ელემენტები, რომლებისგანაც იგი შედგება. ბუნების ასეთი დაპირისპირება შემეცნებასთან დასტურდება იოანე დამასკელის „დიალექტიკაში“ [17,160], ასევე იოანე პეტრიწის შრომაში [19,8].

4) არსებამ აქვს რაობის, არსის გავება: „არსებამ საქმისამ“ ნიშნავს საქმის არსს, რაობას. არსების ამ მნიშვნელობას უახლოვდება საქმის მნიშვნელობა. საქმე ამონიოსის ტექსტში ხშირად ხმარებული ტერმინია. ამ სიტყვის მნიშვნელობები: ა) არსებული, რეალობა. შეესატყვისება ბერძნულ $\pi\rho\acute{o}\tau\alpha\sigma$ -ს; ბ) ფუნქცია, დანიშნულება, შეესატყვისება $\epsilon\rho\acute{o}\tau\alpha\sigma$ სიტყვას; გ) საქმიანობა, მოღვაწეობა. ბერძნ. $\epsilon\nu\rho\acute{o}\tau\alpha\sigma$: a.

საქმე ქმნა ფუძეს ვარაუდობს, რომელსაც ორი მნიშვნელობა გააჩნია: ა) შექმნა, აგება და ბ) არსებობა, წარმოშობა, მაგრამ საქმე ნიშნავს არა ქმნილს, გაკეთებულს, არამედ არსებულს, რეალობას. ეს კარგად ჩანს შემდეგი სიტყვებიდან: „არა ლიტონი ქმამ იყო ნამდული, არამედ საქმე განთვსებულისა გუამისა მქონი“ 26,27. საქმე უპირისპირდება ლიტონ ხმას ანუ ცნებას. მაშ-მე, საქმეს აქვს რეალობის შინაარსი. და კიდევ: „თითოეული საქმეთაგანი ერთკა არს და მრავალ“ 44,23. ეს ცნობილი ნეოპლატონური აზრია ერთისა და სიმრავლის უზენაეს ერთზე დამოკიდებულებისა.

არსება მყოფის სახეობაა. მყოფი ზოგადია და მიუთითებს საერთოდ არსებულზე: „მყოფნი იგინი არიან, რაოდენნი მრავალთად შეისმინებთან და მრავალთა. შორის აქუს გუამი“: ... 25, 27. მყოფი ტერმინი პოლისემიურია. მას აქვს შემდეგი მნიშვნელობანი: 1) ყოფიერება, არსებობა, 2) ყოფნა, 3) სუბსტრატი. იგი შეესატყვისება ისეთ ბერძნულ სიტყვებს, როგორცაა: $\tau\acute{o}\ \delta\epsilon\nu$, $\tau\acute{o}\ \epsilon\iota\nu\alpha\iota$, $\sigma\acute{\alpha}\rho\kappa\omega\tau\alpha\sigma$, $\tau\eta\ \sigma\upsilon\beta\sigma\tau\alpha\tau\iota\varsigma$.

მყოფი არის ის უზოგადესი ცნება, რომელსაც შეისწავლის ფილოსოფია. არა კონკრეტული გამოვლინება, არამედ ყოველი არსებულის ზოგადი პრინციპი — ასეთია მყოფი ამონიოსის შრომის მიხედვით. (მდრ. მყოფი და ამ პეტრიწთან).

მყოფის სინონიმად ზოგჯერ გვხვდება ნანდლი. ყოველი, რაც საჭირო, ან საგები, ან განყოფიებულია, იგი ნანდლიცა არს. ე. ი. აუცილებლობა, შესაძლებლობა და რეალიზებული შესაძლებლობა — ყველა ნანდლი, ანუ რეალობა, ქეშმარიტებაა. მაგრამ ის, რაც ნანდლია, არ არის ერთსა და იმავე დროს აუცილებლობა, შესაძლებლობა და რეალიზებული შესაძლებლობა, არამედ ერთ-ერთი მათგანი 25,14.

ბ ა ნ ს ა ზ ლ ვ რ ე ბ ა , წ ა რ წ მ რ ა , ძ შ მ წ ა რ წ მ რ ა რ

ამონიოსის შრომაში დიდი ადგილი აქვს დათმობილი ფილოსოფიისა და მეცნიერებათა განსაზღვრებებს. ამასთან დაკავშირებით სპეციალურად განხი-

ლულია ცნებები: განსაზღვრება და საზღვარი. განსაზღვრება სხვადასხვა კუთხით არის გაანალიზებული:

1) რა არის განსაზღვრება? 2) საიდან წარმოდგება ტერმინი განსაზღვრება? 3) რისი მიხედვით ხდება განსაზღვრება? 4) რით განსხვავდება განსაზღვრება წარწერისა (აღწერისა) და ქუეწარწერისაგან? 5) როგორია სრული განსაზღვრება?

1) „განსაზღვრებაა უკუე არს სიტყუაჲ შემოკლებული, მჩუენებელი ბუნებასა საქმისასა“ 3, 5. განსაზღვრება არის სიტყვა. სიტყვის ქვეშ შეიძლება ვივარაუდოთ როგორც ერთი სიტყვა, ისე მთელი წინადადება, ოღონდ იგი უნდა იყოს შემოკლებული. შემოკლებული ისე უნდა გავიგოთ, რომ სიტყვა უნდა იყოს მინიმუმამდე დაყვანილი, მან მხოლოდ ძირითადი, არსებითი უნდა ასახოს. თუ სიტყვა საგნის ბუნებას, მხოლოდ ძირითად ნიშანთა ერთობლიობას გადმოსცემს, იგი განსაზღვრებაა. იმდენად მნიშვნელოვანია, განსაზღვრებამ საქმის არსი გამოხატოს, რომ ზოგჯერ განსაზღვრება ვაგებულება, როგორც არსი ამ საქმისა: „რომელი ცხადჱყოფდეს ბუნებასა საქმისასა, ესე იგი არს, განსაზღვრებასა“ 74, 1. ამიტომაც არის, რომ განსაზღვრება არის სიტყვაც (ἀρϕος) და საქმის ბუნებაც (φρσας τσ ραϕυμζου).

2) განსაზღვრება წარმომდგარია საზღვარ ფუძიდან. „განსაზღვრებამ ითქმის გარდმოღებისაგან ყანობირთშორისთა საზღვართამასა, რამეთუ ვითარ სახედ იგინი გარეშეიცვენ ყანობირსა და განჱყოფენ უცხოთაგან, ეგრეთვე განსაზღვრებანი გარეშეიცვენ საქმესა და განჱყოფენ სხუათა ყოველთაგან“ 3, 12, ე. ი. ტერმინი განსაზღვრება წარმომდგარია მიწის საზღვრებისაგან, განსაზღვრება < საზღვარი-ი. განსაზღვრება და საზღვარი სინონიმებია. „საზღვარი რამარსობასა დაპნიშნავს“ 82, 37, ე. ი. საზღვარიც, მსგავსად განსაზღვრებისა, ძირითად არსს გადმოსცემს.

3) განსაზღვრება ხდება ორი ნიშნით: ქვემდებარის, ანუ ობიექტის მიხედვით, და დასასრულის, ანუ მიზნის მიხედვით: „განსაზღვრებანი მოიღებვიან ანუ ქუედმდებარისაგან, ანუ დასასრულისა, ანუ თანად ორთაგანვე“ 4, 7.

4) განსაზღვრება უპირისპირდება წარწერას და ქუეწარწერას. „რამ არს წარწერაჲ და რამ საზღვარი და რამთა განეყოფვის განსაზღვრებამ წარწერასა?“ 44, 17.

განსაზღვრება იმით განსხვავდება წარწერისაგან, რომ განსაზღვრება ხდება არსებითი ნიშნების მიხედვით, წარწერა კი — არაარსებითი ნიშნებით: „განსაზღვრებამ არსებისაგან აჩუენებს საქმეთა, ხოლო წარწერამ — შემთხუევეითთაგან“ 41, 38. ასე მაგალითად: ადამიანის განსაზღვრება ასეთია: „ცხოველი სიტყუერი, მოკუდავი“, ხოლო თუ დავუმატებთ ისეთ ნიშნებს, როგორიცაა „აღმართებითმავალობითი“ (ვერტიკალურად მოსიარულე), „ბრჭალბრტყელი“ (ბრტყელფრჩხილიანი) — ეს იქნება წარწერა, რადგან ჩამოთვლილი ნიშნები მეორეულია, ადამიანის არსების წარმომჩენი არ არის. ამ თავისებურების გამო განსაზღვრება კვალიფიცირებულია, როგორც სრული დწერა, ხოლო წარ-

წერა, როგორც აჩრდილისწერა. ე. ი. წარწერა გადმოსცემს ასლს, მიმსგავსებას, წარწერა არის აღწერა.

განსაზღვრებას უპირისპირდება ქუეწარწერაც (παιφρασις). ეს უკანასკნელი გამოხატავს არა ზოგად ნიშანს, არამედ ცალკეულ სახეობრივ ნიშნებს. შეუძლებელია, მაგალითად, „ძაღლის“ განსაზღვრება მიესადაგოს ყველა სახის ძაღლს (ხმელეთისას, ზღვისას და ცისას). მათ მიმართ შეიძლება მხოლოდ ქუეწარწერაზე ვილაპარაკოთ. ქუეწარწერა ორი პრინციპით შეიძლება ჩამოყალიბდეს: ეტიმოლოგიის მიხედვით და შემთხვევითი ნიშნების მიხედვით. არაარსებითი, ანუ შემთხვევითი ნიშნების გადმოცემით იგი წარწერას ჰგავს. ხოლო ეტიმოლოგიის მიხედვით ქუეწარწერა ასეთია: „კაცი არს შემძლებელი ხელვად ზე, რომელით მიერ ზე იხედავს ანუ ზენაჲთ მქონებელი სახედველთაჲ“ 46,31. საქმე იმაშია, რომ ასეთი ქუეწარწერა მიესადაგება მხოლოდ ბერძნულ $\delta\epsilon\mu\pi\alpha\sigma\iota\varsigma$ სიტყვას, რომელიც კომპოზიტია, შედგება $\delta\epsilon$ (ზე) — $\mu\pi\alpha\sigma\iota\varsigma$ (მხედველი) სიტყვებისაგან და მართლაც, ნიშნავს „ზედმხედველს“.

მაგრამ ქართულ თარგმანში მოტანილი ეტიმოლოგია: „იხედავს ზე“ არ გამოდგება ქართული „ადამიანის“ მიმართ, რადგან ქართული სიტყვა „ადამიანი“ არ შეიცავს „იხედავს ზე“ ეტიმოლოგიას.

5) განსაზღვრება სრული, ანუ ზუსტი უნდა იყოს. მას არც უნდა ემატებოდეს რამე, არც აკლდეს. რჩეული ე. ი. ზუსტი განსაზღვრება ზომიერებას შეიცავს. ზომიერებას უპირისპირდება ნაკლულმონაგებობაჲ (ნაკლულება) და შრავლმონაგებობაჲ (მეტობა), ისევე როგორც კეთილგონიერების გვერდით არსებობას ქვებურებაჲ (სიბრიყვე, გრძნობათაღუძრველობა) და ლორწება (სიბილწე). ზომიერება ქმნის რჩეულ საზღვარს, ხოლო ნაკლულება და მეტობა დაშლიან მას. ასე მაგალითად, რჩეული განსაზღვრებაა: ადამიანი არის „ცხოველი სიტყუერი, მოკულადვი“ 54,2. ერთი პრედიკატის მოკლებით იმატებს ანუ ფართოვდება სუბიექტის ცნება. თუ ვიტყვით: „ცხოველი მოკულადვი“ — გაფართოვდება განსაზღვრების სუბიექტი, რადგან ეს ეხება არა მხოლოდ ადამიანს, არამედ ცხენს, ძაღლს და ა. შ. და, პირიქით, რაიმე პრედიკატის მიმატებით განსაზღვრების სუბიექტის ცნება ვიწროვდება. „ცხოველი მოკულადვი, სიტყუერი, გრამატიკოსი“ ეხება უკვე არა ყოველ ადამიანს, არამედ მხოლოდ გრამატიკოსებს. ამიტომ, ავტორის შეხედულებით, იგია „რჩეული საზღვარი, რომელი გარეშეჰსაზღვრებდეს ვიდრემე თჳსსა საქმესა და არარას გარეგნით მისსა დაუტეობდეს, ხოლო გუერდით მდებარეთა არას მოჰხუეკდეს“ 53,36.

ზოგადი და კერძო

ამონიოსის ფილოსოფიურ შეხედულებათა ერთ-ერთ ცენტრალურ საკითხს წარმოადგენს საყოველთაოსა და კერძობითის, ანუ ზოგადისა და კერძოს ურთიერთმიმართების საკითხი. გვარისა და სახის, ძირითადი ნიშნისა და სხვა ლოგიკურ ცნებათა ანალიზი დაფუძნებულია ზოგადისა და კერძოს შინაარსის გაგებაზე. ცნობილია, რომ პორფირის შრომა ზოგადისა და კერძოს ურთიერთმიმართებაზე ერთგვარი საფუძველი გახდა შუასაუკუნეობრივი ნომინალიზმისა და რეალიზმის დაპირისპირებისათვის [165]. რომელს ეკუთვნის სუბსტანციონალური არსებობა: ზოგადსა თუ კერძოს? რომელია პირველადი: ზოგადი

თუ კერძო? — აი, ამონიოსის ინტერესთა სფერო. ამასთან დაკავშირებით ტექსტში ძალზე საყურადღებო მსჯელობანი გვხვდება.

საყოველთაო ტერმინით გადმოცემულია ზოგადის შინაარსი. საყოველთაო (καθόλου) და ზოგადი||საზოგადო (κοινός) ერთმანეთის სინონიმებად გვევლინება. ეგვევ ცნება ზოგან ზიარი ტერმინით არის გადმოცემული.

კერძოობითი||კერძო ტერმინები გადმოსცემს კერძოს მნიშვნელობას. ყველაზე ხშირად დასტურდება საყოველთაო და კერძოობითი ტერმინები.

საყოველთაო არის ის ზოგადი, რომელიც თავის თავში კრებს ინდივიდუალურ სახეებს. იგი არის „გარეშემცველი ყოველთაა და დამმარხველი მორფთა თითოეულისასა“ 28,19. კერძოობითი კი ცვალებადია და წარმავალი, იგი გახრწნასა და გაქრობას ექვემდებარება. ცხადია, რომ კერძოობითია ინდივიდუალური, ცალკეული საგნები. საყოველთაო იგივეობის ნიშნებით ხასიათდება, იგი არ ექვემდებარება ცვალებადობასა და მოსპობას.

საყოველთაოს, ანუ გვარსა და სახეს საგნობრივ-ნივთიერი რეალობა აქვთ, თუ ისინი მხოლოდ ჩვენი შემეცნების პროდუქტია? ამონიოსს მოჰყავს ანტისთენის შეხედულება, რომელიც „იტყოდა ლიტონისა ზედმოგონებისა შორის ყოფასა ნათესავთა და სახეთასა, ვითარმედ ცხენსა ვხედავ, ხოლო ცხენობასა ვერ ვხედავ“ 34,16. ანტისთენი ზოგადის რეალობას უარყოფდა და მხოლოდ ჩვენი წარმოდგენების საყოფად მიიჩნევდა მათ. როგორია ანტისთენის შეხედულების შეფასება ამონიოს ერმისის მიერ? ანტისთენი ზოგადის არარსებობას „იტყოდა მხოლოდათა გრძნობითა მეტყველი“, ვერ შემძლებელი სწვდომოდა უღიღეს აღმოჩენას. ამონიოსი კრიტიკულად არის განწყობილი. იგი ანტისთენის საწინააღმდეგო შეხედულებას ავითარებს: ზოგადს თავისი რეალობა აქვს. მაგრამ ფილოსოფოსი თანმიმდევრული არ ჩანს ამ საკითხში.

ზოგადის და გრძნობადის მიმართების სხვაგვარი გააზრებაც გვხვდება. ავტორი ანალოზს უკეთებს ძველი ბერძენი ფილოსოფოსების შეხედულებებს იმის შესახებ, არსებობს ზოგადი მგრძნობელობით საგნებამდე, თუ მხოლოდ მათ შემდეგ.

ონტოლოგიურ ასპექტში ყოველი არსებული ან სხეულებრივია, ან უსხეულო. უსხეულოთაგან ზოგს საკუთარი სუბსტანცია აქვს, ზოგს კი — არა. პირველის ნიშნუშია ღმერთი, ანგელოზი, მეორისა — სითეთრე, ფიგურა. ეს უკანასკნელი ან საყოველთაოა და იგი გრძნობად-მატერიალურშია (სითეთრე თეთრში) ან ზედსაჩინოებისაებრ არის, ე. ი. განზომილების სახით (სფერის სახე ფიგურა).

ამონიოსი მიუთითებს არისტოტელეს თვალსაზრისს: ზოგადი მგრძნობელობით-მატერიალურ ნივთებში არსებობს („განუკიდებელ-ყოფად იტყუს მათ ნივთისაგან“). იგი ასხენებს პლატონის მეტაფიზიკურ იდეებსაც. პლატონის მიხედვით, ზოგადი არსებობს „განკიდებულ ნივთისაგან“. უფრო ღრმა განხილვას მათი შეხედულებებისას ამონიოსი თავს არიდებს: „არა აწინდელისა ჟამისა არს განხილვა“ 36,15, — წერს იგი. თუმცა, მიუხედავად ამ განცხადებისა, იგი საკმაოდ ვრცლად მსჯელობს ზოგადსა და კერძოზე. იგი ცდილობს არისტოტელეს მატერიალისტური პოზიციის შერიგებას პლატონის იდეალიზმთან და მესამე, საკუთარ შესაძლებლობას იძლევა.

ზოგადისა და კერძოს მიმართება შედარებულია ბექდის მიერ ცვილის ასლის აღებასთან. „აწ უკუე საბეჭდავი იგი ბექდისშინაა ითქუმის პირველ მრ-

ვალთასა მყოფად, ხოლო ცვლსშინანი — მრავალთაშინად. ხოლო გონებასა შინა მკსოენელისაჲ იგი მრავალთაზედად და უკუანაქმნილად“ 35,14.

აქ ასეთი აზრია:

ბეჭედში, როგორც პირველსახეში, არის ყოველი სიმრავლის, ანუ კერძოთა სახე, ე. ი. ზოგადს აქვს პირველადი არსებობა, რომელიც დასაბამს აძლევს სიმრავლეს, ანუ კერძობითებს. ეს პირველსახე, რომელიც არსებობს ზოგადობა, არის შემოქმედი, დამბადებელი. ამიტომ ამონიოსი უშვებს იმის შესაძლებლობას, რომ „დამბადებელისა შორის არიან სახენი“ 35,30, რომ ზოგადი არსებობს „პირველად მრავალთასა“ და „განშორებულად ნივთისაგან“. ეს პლატონის იდეალიზმია.

ზოგადის არსებობის სხვა შესაძლებლობაც არსებობს. ზოგადი არსებობს მრავალში. ისევე როგორც საბეჭდავი არსებობს ცვილიდან აღებულ ასლებში, ასევე ზოგადი არსებობს ცალკეულში. ამიტომ შესაძლებელია ზოგადის „მრავალთა შორის ყოფად და განუშორებელად ნივთისაგან“ 35,35. ეს არისტოტელეს შეხედულებაა.

ზოგადს მეორეული არსებობა აქვს. ეს არსებობა გავგონების ანუ შემეცნების სფეროს ეხება. ისევე, როგორც ცვილიდან აღებულ ასლებს გავიანზარებთ წარმოდგენებში და უკავშირებთ რომელიმე კონკრეტულ საგანს, ზოგადი ჩვენს წარმოდგენაში არსებობს, ოღონდ მატერიალურ-საგნობრივ საფუძველზე. ამდენად არსებობს „საყოველთაო მრავალთა ზედად ანუ მრავალთა შემდგომად და უკუანაქმნილად“ 35,39.

აქ ლაპარაკია ზოგადის არსებობაზე ჩვენს შემეცნებაში, რომელიც კერძოს, ანუ მრავლის საფუძველზე ხდება. „მრავალთა ზედა“ სუბსტრატად გულისხმობს საგნებს, ე. ი. საყოველთაო არსებობს კერძობითთა საფუძველზე. სიმრავლეს რეალური არსებობა აქვს, საყოველთაო არსებობს მის საფუძველზე ჩვენს ცნებებში „მრავალთა შემდგომად“. ყოველ ეჭვს გარეშეა, რომ აქ ამონიოსი ზოგადის მეორადობას აღიარებს.

ამონიოსი ერმისი რეალიზმის პოზიციაზე დგას ზოგადისა და კერძოს მიმართების ანალიზისას. ტექსტის სხვა ადგილას გამოჩნებულია პლატონის იდეათა პირველარსებობის აზრი. ზოგადს „პლატონური სადმე მრავალთასა პირველთა შორის იტყოდეს“ 80,19, იქვე მოტანილია არისტოტელეს შეხედულება „მრავალთაშორისთათჳს“. „აწ უკუე განსაგდებელ არსა ყოვლითურთ პერიპატოელთა სიტყუაჲ? — კითხულობს იგი და პასუხობს: არასადა! მაგრამ როგორ არის გადმოცემული პერიპატოელთა შეხედულება ზოგადზე? „ცხად არს, ვითარმედ ბუნებაჲ უსაყოველთაოესთაგან უკერძობითესთა მიმართ მოგზაურობს და კერძობითნი ძალითა უსაყოველთაოესთა შორის წინაშემტკიცენს“ 80,22. ან კიდევ: „ნათესავთა შორის ძალითა იხილევებიან მრავალთა შორის განყოფილებანი“ 80,33.

აქედან ის აზრი გამომდინარეობს, რომ ზოგადი კერძოზე ადრე არსებობს და ყოველ საგანს პოტენციით აქვს არსებობა ზოგადში. კერძოს ზოგადში არსებობას არისტოტელურ პოზიციად თვლის ავტორი და შენიშნავს: „ვინადაც ვითარცა პორფირიოსს წინაედვა მწერლობაჲ წიგნისაჲ ამის არა პლატონურთა მოფარდულობათა, არამედ არისტოტელურთა მიმართ თანშეტყუებულისაჲ, ამისთჳს პერიპატოელთაჲ იკუშია აღჳსნაჲ“ 80,35.

ამონიოსი აქ ზოგადს ანიჭებს პრიორიტეტს. ზოგადი უსწრებს კერძობითს. ზოგადის ეს პრიმატი გაძლიერებულია იმითაც, რომ ზოგადი იგივე-

ობით ხასიათდება და მას მარადიული არსებობა აქვს მინიჭებული. ამით არის გაპირობებული, რომ ჩვენი გონება მხოლოდ ზოგადს ეძიებს, ფილოსოფიის საგანი ზოგადია.

ზოგადისა და კერძოს დიალექტიკას გვარსა და სახესთან მიმართებაში განიხილავს ამონიოს ერმისი. მათი ურთიერთობა ან ღრობით არის გაპირობებული, ან ბუნებით. მაგ.: მამისა და ძის მიმართებაში ღრობის ფაქტორი მოქმედებს, მამა წინ უსწრებს ძეს. მოძღვრისა და მოწაფის მიმართებაში მიზეზის ფაქტორი მოქმედებს. რაც შეეხება გვარისა და სახის (ანუ საყოველთაოსა და კერძობობის) მიმართებას, აქ ყოფიერების ფაქტორით არის განსაზღვრული პირველადობა. დასკვნა ასეთია: „ნათესავი არსებისაებრ ბუნებითა პირველ შემეტციდა, არა ეამითა“ 39,32. ე. ი. ზოგადი ბუნებით პირველია კერძოზე. ამის ნიმუშად მოტანილია შემდეგი: ბუნებაში შექმნის პროცესში პირველად თესლი გაცოცხლდება, სულიერი ხდება. შემდეგ ეტაპზე მას მკერძობელობა და ნებელობა უერთარდება, ასე შივილებთ არაგონიერ ცხოველს. შემდგომ მას მეტყველებისა. და აზროვნების უნარი უჩნდება და ასე შივილებთ ადამიანს, იხ. 39,39. ამ ადგილას ამონიოსის მიერ აშკარად გატარებულია მატერიალისტური ხაზი: ზოგადის არსებობა კონკრეტულ-საგნობრივი სინამდვილის შემდეგ.

როგორც ვნახეთ, ზოგადისა და კერძოს ინტერპრეტაცია ამონიოსის მიერ ზომიერი რეალიზმის პოზიციებიდან ხდება.

ზოგადისა და კერძოს მიმართებაში გათვალისწინებული უნდა იქნეს საქმის ონტოლოგიური და გნოსეოლოგიური ასპექტი. ამონიოსის აზრით, „საყოველთაოდ ბუნებით პირველნი საჩუენოდ უკუანასკნელებ არიან, ხოლო ბუნებით მეორენი — საჩუენოდ პირველებ“ 42,37. ეს ნიშნავს: ის, რაც ყოფიერებით პირველადია, ჩვენი შემეცნებისთვის უკანასკნელია და, პირიქით, ყოფიერებით უკანასკნელი შემეცნებისათვის პირველია. ყოფიერებისა და შემეცნების მიმართ საყოველთაოდ და კერძობობით ასე გამოიყურება: „ბუნებით უპირველეს არს ნივთი და სახე, მერმელა ოთხნი ასონი, მერმე ჯორცნი და ძუალნი და სხუანი მსგავსკერძობთაგანნი, ამის შემდგომად კაცი“ 43,2, ანუ: ყოფიერებით პირველადია მატერია და ფორმა, ეს უკანასკნელნი ქმნიან ოთხ ელემენტს, შემდეგ ამათ საფუძველზე წარმოიშობა ორგანიზმი და ბოლოს ჩნდება ადამიანი. შემეცნებაში კი ეს პირუკუა წარმოდგენილი. ჩვენ ჯერ შევიმეცნებთ ადამიანს, მერე ორგანიზმს, მერე ოთხ ელემენტს და სულ ბოლოს ნივთსა და ფორმას.

გვარის, ზოგადის მატერიალურ სუბსტრატთან დაკავშირებით ამონიოსი არისტოტელეს მატერიალისტურ პოზიციასზე დგას. იგი იმოწმებს არისტოტელეს, რომელიც ყოველი ხელოვნების გვარს მატერიალურ სუბსტრატს უკავშირებს: „ხუროვნობითისა შორის ხეთად და მკურნალობითისა შორის კაცობრივთა სხეულთად“.

იქვე ამონიოსი ამ მოსაზრებას უპირისპირებს პორფირის ფორმალ-ლოგიკურ კონცეფციას, პორფირი გვარის, ანუ საყოველთაოს გაგებას უკავშირებს არა ბუნებით ყოფიერებას, არამედ „სიტყუერ მოფარდულობას“, ე. ი. ლოგიკას.

ამონიოსის აზრით, პორფირის ზოგადი პრედიკაბილიები ყოფიერ შინაარსს მოწყვეტილია, ისინი მხოლოდ ლოგიკურ ცნებებს წარმოადგენენ. მიუხედავად იმისა, რომ პორფირიმ პლატონისეული გაგება გვარისა, ანუ ზოგადისა „არა აღრიცხუნა“, რადგან არისტოტელეს აზრს იზიარებდათ (43,20), იგი მიინცხ ზოგადის ფორმალურ გაგებაზე შეჩერდა.

საყოველთაოს სინონიმებია ზოგადი||საზოგადო||ზოგადობითი||ზიარი||ზიარობა. ყველა ეს ტერმინი თარგმანში იხმარება ბერძნული *κοινον*-ის ადგილას. აღნიშნული ტერმინები ხშირად ცვლიან ერთიმეორეს. მაგ.: „აღიყვანეს... საყოველთაოაჲსა ქვისაგან და საყოველთაოაჲსა ძელისა და ეგვეითართა საზოგადოაჲსა ნათესავისა მიმართ“ 18,26. ანდა: „კერძობითთა კაცთაგან... საზოგადოაჲსა რაჲსამე მიმართ კაცისაჲსა“ 17,20.

ნივთი და სახე

ტერმინი ნივთი აღნიშნავს მატერიას. ნივთი არის ყოველივეს საფუძველი. სახე ნივთის საპირისპირო ცნებაა და აღნიშნავს ფორმას. ამონიოსი განაჩიჩევს სახის ფილოსოფიურ გაგებას მისი ლოგიკური გაგებისაგან. სახე ფილოსოფიური მნიშვნელობით არის ფორმა, სახე ლოგიკური მნიშვნელობით არის გვიან დაქვემდებარებული ცნება. ავტორის შენიშვნით, „არიან სხუანი დანიშნვანი სახისანი“, ე. ი. სახეს სხვა მნიშვნელობაც აქვს, მაგრამ ავტორი მათ არ ეხება.

სახის უპირველესი ფუნქცია არის ფორმის გამოხატვა. სახე, როგორც მატერიის არსებობის ფორმა, მატერიასთან კავშირში განიხილება, ნივთი და სახე ურთიერთშეფარდებითი ცნებებია. ნივთი ობიექტებს ყოველივეს ყოფიერებას, ხოლო სახე (*είδος, τόπος*) — ფორმას. პირველი რაობას გადმოსცემს, მეორე — რომელობას, რომელობას: „ნივთი ყოფსა მიჰმადლებს თითოეულსა, ხოლო სახე — რომელობასა და ეგვეითართაჲსა“ 82,13.

ამონიოსი მკვეთრად განასხვავებს ერთმანეთისგან ბუნებაში რეალურად არსებულ ნივთსა და სახეს, ერთი მხრივ, და ხელოვნებაში რეალურის ანალოგიით არსებულ ნივთსა და სახეს. პირველ მათგანს ეწოდება საკუთრად ნივთი და სახე, მეორეს კი აღსიტყუვითი ნივთი და სახე.

ყოველი ფიზიკური საგანი არის საკუთრად ნივთი და სახე, ე. ი. მატერია! და ფორმა თავისთავად, ხოლო ხელოვნებაში გადატანილი საგანი არის აღსიტყუვითი ნივთი და სახე, ე. ი. ანალოგიით შექმნილი მატერია და ფორმა.

ბუნებაში არსებულს უპირისპირდება შექმნილი, ხელოვნების შედგენი-საკუთარისა და აღსიტყუვითის საილუსტრაციოდ დასახელებულია რვალი (სპილენძი) და ანდრიანტი (ძეგლი). რვალისგან დამზადებულ ქანდაკებაში რვალი არის აღსიტყუვითი ნივთი, ხოლო ქანდაკება არის აღსიტყუვითი სახე. „რვალი ითქუმის ნივთად, გარნა არ საკუთრად, არამედ აღსიტყუვით... ნაკუთითცა სახედ აღსიტყუვით იწოდების, ვითარ დასტუფრავს რვალსა“ 81,26.

ამრიგად, ქანდაკებაში სპილენძი ფიგურის მიმართ არის მატერია, ხოლო ფიგურა სპილენძის მიმართ ფორმაა. ამონიოსის მიხედვით, ერთი და იმავე მატერიის მქონე საგნებს შეუძლიათ ურთიერთ ფორმის შეცვლა. მაგ.: სპილენძის ქანდაკება შეიძლება გადავაქციოთ ქვად, მაგრამ ამ ქანდაკებისგან ნავს ვერ მივიღებთ, ვინაიდან მათ არა აქვთ საერთო ნივთი.

უფორმო მატერიას საკუთარი ნივთი ეწოდება ანუ ნივთი საკუთრად. ნივთისა და სახის მიმართებაში სახე არსებობს ნივთში, სახე შეამკობს ნივთს, ე. ი. ფორმას აძლევს მას. სახე მშვენიერის, შემამკობელის ნიშნით არის დახასიათებული. სახის ფილოსოფიური მნიშვნელობა ესთეტიკურ გაგებას ითავსებს.

ნივთისა და სახის ფილოსოფიური ანალიზი გვარისა და სახის ლოგიკურ ცნებებთან არის დაკავშირებული: „ნივთსა უკუე აღჰსიტყუავს ნათესაეი, ხოლო სახესა — განყოფილებანი“ 82,12. ვინაიდან გვარის ზოგადი შინაარსი მატერიალს უკავშირდება, ამდენად ლოგიკური გვარი ამ ზოგადობას, არსებულს, „რააარსობას“ აღნიშნავს, ხოლო სახე — არსებულის რაგვარობას, „რომელირააარსობას“. მაშასადამე, გვარი სუბიექტია, სახე — მისი პრედიკატი.

ნივთი და სახე ზოგადისა და კერძოს თვალსაზრისით ყველაზე უზოგადეს რეალობად არის მიჩნეული. „ბუნებით უპირველეს არს ნივთი და სახე“ 43,2. ნივთი და სახე პირველსაფუძველია ოთხი ელემენტისა, რომელთაგანაც შედგება ყოველი არსებულნი.

პ ა მ რ ო ბ ი თ ი მ ე ხ რ ი კ ე ო ბ ა

პაექრობითი მეხრიკეობა იხმარება „ღიალექტიკური მეთოდის“ მნიშვნელობით. ამონიოსი დიდ მნიშვნელობას ანიჭებს მას ჭეშმარიტების დადგენისა და შეცნობისათვის. ავტორი ოთხ მეთოდს განიხილავს. ამ ოთხი მეთოდის საშუალებით ფილოსოფოსთ ძალუძთ საგანთა და მოვლენათა შეცნობა. ტერმინი პაექრობითი იმ მნიშვნელობას გახაზავს, როცა ღიალექტიკა მიჩნეული იყო კითხვისა და მიგების, პაექრობის გზით ჭეშმარიტების დადგენის საშუალებად.

პაექრობითი მეხრიკეობანი შემდეგი სახისა არსებობს:

1) განწვალებითი (δεισιος). ეს მეთოდი ითვალისწინებს გვარ-სახეობრივ დაყოფას, მაგრამ დაყოფა უნდა იყოს სწორი, თანმიმდევრული და თანდათანობითი. მაგ.: ცხოველი დაიყოფა გონიერად და არაგონიერად, შემდეგ, მოკვდავად და უკვდავად და ა. შ. დაყოფა სწორი არ იქნება, თუ ვიტყვი: ცხოველი დაიყოფა კაცად, ცხენად. ასეთი დაყოფის მიმდევარნი ემსგავსებიან, პლატონის სიტყვებით რომ ვთქვათ, ხორცის არა დანაწილებით დამკრეულთ, არამედ ცუდადმკრეულ მზარეულებთ.

2) განსაზღვრებითი|განსაზღვრელობითი (ბრძემბ). ამ მეთოდის მიხედვით ყოველი საგნისა და მოვლენის არსებობა მტკიცდება განსაზღვრების მიერ. განსაზღვრებაზე ზემოთ გეჭონდა საუბარი.

3) გამომაჩინებლობითი|გამოჩენითი (იხმბე:ξ:). ეს მეთოდი ითვალისწინებს რაიმეს მტკიცებას ძირითადი ნიშნების მიხედვით და არა მეორადი, შემთხვევითი ნიშნების მიხედვით.

4) აღლევითი (αυλησιος). ეს მეთოდი ითვალისწინებს ანალიზს. ანალიზის ფუნქცია მდგომარეობს რთულის მარტივზე დაყვანაში, ყოველი არსებულის დაყოფაში იმად, რისგანაც იგი არის წარმომდგარი. მაგ.: აღამიანი იყოფა ხელად და ფეხად, თავისთავად ესენი ძვალად, ხორცად, ძარღვებად. ეს უკანასკნელნი ოთხ ელემენტად, ხოლო ესენი მატერიალ და ფორმად 31,25. ანალიზის მეთოდს მეცნიერების ყოველი სპეციალისტი მიმართავს.

ამონიოსის აზრით, უპირველესია განწვალებითი მეთოდი, მას მოსდევს განსაზღვრებითი. იმისთვის რომ განსაზღვრო, ჯერ უნდა დაყო. გამოჩენითი მეთოდი კი ემყარება როგორც განწვალებითს, ისე განსაზღვრებითს.

რაც შეეხება ანალიზს, ანალიზისთვის არცერთი წინა მეთოდი არ წარმოადგენს აუცილებლობას. ანალიზი უპირისპირდება დაყოფას. განწვალებითი ანუ

დაყოფა ნიშნავს მარტივიდან რთულისაკენ სვლას, ანუ ზოგადიდან კერძოსაკენ, ხოლო აღლევითი ანუ ანალიზი ნიშნავს რთულიდან მარტივისკენ, კერძოდან ზოგადისკენ სვლას.

„განწვალებითი ვიღრემე განვალს მარტივთაგან თანდასხმულთა მიმართ, ხოლო აღლევითი — თანდასხმულთაგან უმარტივესთა მიმართ“ 32,8.

თანდასხმული ტერმინით აღნიშნულია რთული, შედგენილი (составной).

აღლევითისაღლევას უპირისპირდება თანდადება. აღლევა გადმოსცემს დღევანდელ ანალიზს, ხოლო თანდადება — სინთეზს.

აღლევა, ამონიოსის მიხედვით, არის კერძობითიდან საყოველთაოს, რთულიდან მარტივის მიღება, ხოლო თანდადება — ზოგადიდან კერძობითის მიღება.

აღლევა (ანალიზი) და თანდადება (სინთეზი) ერთმანეთისგან სხვაობენ არა სუბიექტით, საგნით, არამედ მხოლოდ მიმართებით, ფუნქციით. „განეყოფვის აღლევაა თანდებასა ქუემდებარსა: აებრ საღმე არაჲათ, რამეთუ ვითარ-იგი აღსავალი უეპუელად არს შთასავალიცა, ეგრეთ აღლევაა უეპუელად არს თანდადებაცა. ხოლო სქესისაებრ განეყოფვის, რამეთუ ოდეს ზემოთ შთამოვიდოდის პირველთა დასაბამთაგან უქუანაჲსკნელთა მიმართ, თანდადება არს, ხოლო ოდეს უქუანაჲსკნელთაგან პირველთა დასაბამთა მიმართ აღვიდოდის, აღლევაჲა“ 32,21, ე. ი. ყოველი ანალიზის პროცესი თავისი შემადგენელი ელემენტებით იგივე სინთეზის პროცესია, ოღონდ შექცეული სახისა.

იმ ფაქტს, რომ პორფირი ანალიზს საერთოდ არ განიხილავს, ამონიოსი იმ გარემოებით ხსნის, რომ ანალიზი და სინთეზი სუბსტრატით, საგნით არ არიან განსხვავებული, არამედ მხოლოდ მიმართებით:

„ხოლო აღლევისაჲ ამისთჳ დააკლო თქუმაჲ ნუჲჲუე, რამეთუ იგივე არს თანდადებაჲ ქუემდებარითა, მხოლოდათა სქესითა ოდენ განყოფილისაჲ“ 33,6. ასე რომ, სინთეზის მეთოდისთვის უპირატესობის მინიჭების ფაქტს, რაც, სხვათა შორის, ყველა ალექსანდრიელი ფილოსოფოსისთვის დამახასიათებელი იყო, ამონიოს ერმისი გარკვეულ ახსნას უძებნის.

თ ა ვ ი VI

პორფირის „ხუთნი ჳმანი“ კართულ მწერლობაში

პორფირის (III ს.) „ხუთი კმა“, რომლის კომენტარსაც წარმოადგენს ამონიოს ერმისის პირველი „მოსაქსენებელი“, ძალზე პოპულარული იყო მთელ შუა საუკუნეებში. ამ შრომაში განმარტებულია არისტოტელეს ხუთი ძირითადი ლოგიკური ტერმინი: გვარი, სახე, ნიშანი, არსებითი ნიშანი, არაარსებითი ნიშანი. ამიტომაც ეწოდება ნაწარმოებს „ხუთნი კმანი“ ანუ ხუთი ტერმინი.

შრომას ადრევე გამოუჩნდნენ კომენტატორები. ადრევე ითარგმნა იგი სირიულად, ლათინურად, სომხურად, არაბულად.

გაერცელებული შეხედულების თანახმად, პორფირის „ხუთნი კმანი“ ქართულად თარგმნა ზურაბ შანშოვანმა მე-18 ს-ში. თარგმნა იგი სომხურიდან.

ეს შეხედულება ემყარება ხელნაწერთა ანდერძ-მინაწერებს. პორფირის შრომა მრავალ ხელნაწერში დასტურდება. მათგან ძირითადია S 358 (1735 წ.) და Q 860 (1736—1738); S 358-ის 1r-ზე არის ზურაბ შანშოვანის ანდერძი, რომლის მიხედვით პორფირის შრომა მას უთარგმნია 1735 წ. „მივიწიე აღსრულებად შეუუანდლობისა პორფირისსა სომხურის ენითგან ქართულად თარგმნად ქნესა ჩლ ლ“.

Q 860 ხელნაწერს, რომელიც ზ. შანშოვანის მიერ ნათარგმნ თხზულებათა კრებულს წარმოადგენს, ახლავს ვახუშტი ბაგრატიონის ორი ანდერძ-მინაწერი (1r, 75v—76v). პირველი ანდერძის ცნობით, ზურაბ შანშოვანს 1736 წ. უთარგმნია პორფირის „ხუთნი კმანი“ (1r).

საკითხი თითქოს ნათელია და გარკვეული. არსებობს თარგმანი, მთარგმნელის ანდერძი, შესაბამისად არსებობს მათზე აგებული შეხედულება, მაგრამ როგორც ქვემოთ დაინახავთ, გავრცელებული შეხედულება „ხუთთა კმათას“ ზურაბ შანშოვანის მიერ სომხურიდან თარგმნის შესახებ რიგ პრინციპულ კორექტივებს საჭიროებს.

პორფირის თხზულების ფილოსოფიურ-ტექსტოლოგიურმა შესწავლამ საექვო გახადა შანშოვანის თარგმანის მხოლოდ სომხური დედნიდან მომდინარეობა. მართლაც, აღმოჩნდა, რომ შანშოვანის თარგმანი გარკვეულ კავშირშია ამონიოს ერმისის „მოსაქსენებელთან „ხუთთა კმათადმი“ პორფირი ფილოსოფოსისათა“.

ამონიოსის კომენტარების ქართული თარგმანის არსებობამ საფუძველი მისცა ს. გორგაძეს, გამოეთქვა ჰიპოთეზა, რომ პორფირის თხზულებაც, რომლის კომენტარებსაც წარმოადგენს ამონიოსის შრომა, ნათარგმნი იქნებოდა ქართულად მე-12 ს-ში. მკვლევრის განცხადებით, პორფირის შრომის ძველ თარგმანს ჩვენამდე დამოუკიდებელი სახით არ მოუღწევია, მოაღწია მხოლოდ მისმა ტექსტმა კიმენის სახით ამონიოსის კომენტარებში [11,9]. ძიებამ გამოაშკარავა, რომ ამონიოსის კომენტარებში დადასტურებული კიმენური ტექსტი პორფირის შრომისა გამოყენებულია ზურაბ შანშოვანის მიერ მე-18 ს-ში. სურათი ასეთია:

ამონიოსის თხზულება შედგება ვრცელი წინასიტყვაობისა და ძირითადი ტექსტისაგან. თითოეული თავის შიგნით ჭერ პორფირის განსამარტავი თეზისია. შემდეგ მას მოსდევს ამონიოსის კომენტარი.

ხელნაწერში ტექსტი დაწერილია გაბმით, მხოლოდ წინასიტყვაობის შემდეგ, კომენტარების დაწყებისას, დასტურდება ორ სვეტად ნაწერი ტექსტი. 114r-ზე მარცხენა სვეტში ჭერ პორფირის განსამარტავი თეზისია: „ნამდულ საჭირომსა, ხურისაორიე, შესამეცნებელად, თუ რაა ნათესავი“, რომელსაც ბუნებრივია, ამონიოსის განმარტება უნდა მოსდევდეს, მაგრამ აქ, მარჯვენა სვეტში, ხელნაწერის ხელით, იმავე მელნით იწყება სხვა ტექსტი: „ნამდულ საჭირომს ძლითთათჳს განმარტებამ ესე გულისხუმის-ყოფით იმეცნე, ოა მეძიებლო ცნობისაო“ და მოყვანილია პორფირის „ხუთთა კმათას“ შესავალი მთლიანად, 27,24 სქოლორ.

როგორც ჩანს, ქართველ მთარგმნელსა თუ გადამწერს ამონიოსის კომენტარების დაწყებისას საჭიროდ ჩაუთვლია მკითხველისთვის ეჩვენებინა, თუ რა ნაწარმოების კომენტარებასთან გვეკონდა საქმე და ამ მიზნით ხელნაწერის მარჯვენა სვეტში დამატებით მთლიანად მოუტანია პორფირის თხზულების, „ხუთთა კმათას“, წინასიტყვაობა, შესავალი.

წინასიტყვაობის ეს ტექსტი, როგორც ლექსიკით, ისე წინადადებათა წყობით განსხვავდება ანალოგიური შინაარსის იმ ტექსტისაგან, რომელიც კიმენის სახით, ე. ი. პორფირის განსამარტავი ფრაზების სახით არსებობს ამონიოსის ნაწარმოებში და რომელთა ამოკრეფა მოგვეცემდა პორფირის თხზულების შესავალს. ეს გარემოება საფუძველს გვაძლევს, ვაღიაროთ, რომ 114r-ზე ცალკე სვეტად მოტანილი წინასიტყვაობის ტექსტი სხვა პირის მიერ არის თარგმნილი, ხოლო კომენტარებში კიმენის სახით არსებული ტექსტი — სხვა პირის მიერ. ეს წინასიტყვაობა ფრაგმენტია პორფირის შრომის აღრეული ქართული თარგმანისა, რომელიც, როგორც ჩანს, ცნობილი იყო ამონიოსის კომენტარების მთარგმნელის დროისათვის, მაგრამ ამ ძველ ქართულ თარგმანს ჩვენამდე არ მოუღწევია. მოაღწია მხოლოდ ფრაგმენტმა — წინასიტყვაობამ — ამონიოსის კომენტარების წყალობით.

აი, სწორედ ეს წინასიტყვაობა, რომელიც მეორე სვეტად გვხვდება მე-13 ს. ხელნაწერში, სიტყვისიტყვით არის გამეორებული შანშოვანის ქართულ თარგმანში. ასევე გამეორებულია პორფირის თხზულების ის ადგილები, რომლებიც კიმენის სახით დასტურდება ამონიოსის ქართულ თარგმანში. სხვაობა ძველ ხელნაწერსა და შანშოვანის ტექსტს შორის უმნიშვნელოა.

შესადარებლად მოგვაქვს რამდენიმე ადგილი.

ამონიოსის შრომის ძველი თარგმანი

ზურაბ შანშოვანის ტექსტი, S 358

„ჰგავს ხოლო, არცა ნათესავისა, არცა სახისა მარტივად თქუმა... რამეთუ ნათესავად ითქუმის მქონებელთა ვიეთვანიმე ერთისა რაჲსმე მიმართ ვითამე“... 40, 31—41,10.

„ხოლო ჰგავს, უკუეთუ არცა ნათესავი და არცა სახე მარტივად ითქუმიან, რამეთუ ნათესავად ითქუმის და ვიეთთა ქონებითა რაჲთმე ერთისა რაჲსამე მიმართ...“

„ვითარ-იგი დანიშნული ირაკლიდთა ითქუმის ნათესავი... ერთისაგან სქესისა, ვიტყუ უკუე ირაკლისსა... გამოკუეთისაებრ სხუათა ნათესავთაგან... 41,21—42,5.

„ვითარ-იგი დანიშნული ირაკლიდთა ითქუმის ნათესავად ერთისაგან სქესისა, ვიტყუი უკუე ერაკლისაგან... გამოკუეთისაებრ სხუათა ნათესავთა წოდებულთა“.

„ხოლო ამისი ჰგავს კელთა შინა ყოფთა დანიშნულისა“ 42,20.

„ხოლო ჰგავს კელთა შინა ყოფთა დანიშნულისა“.

შანშოვანის თარგმანის მთელი რიგი ადგილების სრული იდენტურობა ძველ ქართულ თარგმანთან უეჭველს ხდის მის მიერ ძველი თარგმანის გამოყენებას: შანშოვანი პირდაპირ იღებს მზამზარეულ წინადადებებსა და ფრაზებს.

ს. გორგაძეს გამოთქმული აქვს შემდეგი მოსაზრება: ზურაბ შანშოვანის ენა ისეთია, რომ ჩანს, მას ამონიოსის თარგმანებით უსარგებლიაო. როგორც ირკვევა, ეს სარგებლობა უფრო შორს მიდის იმაზე, ვიდრე ეს შეიძლება ენაში გავლენის შედეგად გამოიხატოს.

ძნელა დაბეჭივებით მტკიცება იმისა, ზურაბ შანშოვანმა პორფირის ქართული ტექსტი ამოიღო ამონიოსის კომენტარებიდან, თუ დამოუკიდებლად არ-

სებული ქართული თარგმანიდან? ერთსაც და მეორესაც გააჩნია თავისი დედებითი და უარყოფითი არგუმენტები.

ჩვენი აზრით, უფრო მისაღები ჩანს ის თვალსაზრისი, რომ ზურაბ შანშოვანმა ამონიოსის კომენტარებით ისარგებლა და არა მთელი თარგმანის დამოუკიდებელი ტექსტით და აი, რატომ:

ჯერ ერთი, მას რომ მთელი ტექსტი ჰქონოდა ხელთ ძველი ქართული თარგმანისა, სომხური ღედნის თარგმნის საკითხი არც დადგებოდა. მისი და ვახუშტი ბატონიშვილის დაბეჭდვითი რეზიუმეებით კი პორფირის შრომა მას თარგმნის აქვს სომხურიდან. მეორეც, ტექსტს ეტყობა სომხური ღედნის გავლენა, მართალია, უმნიშვნელო, მაგრამ მიიწვ გავლენა. მაგ.: საკუთარი სახელი „ორესტე“ დასტურდება „იერეტოზ“ ფორმით, რაც სომხური *იერესთი*-ით არის გამოწვეული. ასევე, ამონიოსის კომენტარშია „ღია“, რაც ბერძნულ Δία-ს უდრის; ზურაბ შანშოვანის ტექსტში კი არის „არამაზდი“, რაც ანალოგიას სომხურ *Արամազդ*-თან პოულობს.

ამგვარი ტექსტობრივი მონაცემების გათვალისწინებას იმ დასკვნამდე მივყავართ, რომ ზურაბ შანშოვანი ერთგვარ კომპილაციას ახდენს პორფირის ტექსტისას. იგი თხზულების გარკვეულ ნაწილს იღებს ამონიოსის კომენტარებიდან, ხოლო იმ ადგილებს, რომლებიც ამონიოსის კომენტარებში არაა, სომხური ღედნიდან თარგმნის.

ზურაბ შანშოვანის ტექსტის შემცველ ხელნაწერებს ერთგვარი შესწორებარედაქტირების კვალი ეტყობათ. ორი ძირითადი ხელნაწერიდან ერთი, S 358 (გადამწერი ზებედე) გაცილებით მეტ სიახლოვეს იჩენს ამონიოსის ქართულ თარგმანთან, ხოლო Q 860 (ზურაბ შანშოვანის მიერ თარგმნილ ნაწარმოებთა კრებული) სომხური ღედნისკენ იხრება.

S 358

შესავალი ზუსტად ისაა, რაც ბერძნულ-ქართულში (ამონიოსისა)

ერაკლითა — *Ερακλιθ*

სქესი — *σχημα*

გამოკუთვანა — *ἀποσφ*

Q 860

შესავალი სომხური ტექსტის შესატყვისია

ერაკლიანთა — *ერակლიანთა*

პურობა — *კალოპან*

გარდაცემა — *გაგათრობილან*

როგორც ჩანს, ასეთ რედაქციულ განსხვავებას და შესწორებებს გულისხმობს Q 860 ხელნაწერის შემკვეთ-გადამწერის, ვახუშტი ბატონიშვილის, ერთ-ერთი ანდერძის ცნობა: „პირველად მეფის ვახტანგის ნებითა და ბრძანებითა ამის მოსახსენებელსა შინა მოხსენებულს ზურაბს ეთარგმნა სომხურისაგან პორფირი ანტარხანს. შემდგომად მოსკოვს ქენებითა განვასწორებინე იგივე პორფირი“ [91,75].

ანდერძების ცნობით, ვახუშტი ბატონიშვილი ძალზე აქტიურად ეხმარებოდა ზურაბ შანშოვანს სომხურიდან თარგმნის საქმეში. იგი დამკვეთიც არის, ქართული ტექსტის განმმარტებელი, გამმართველი და მწერალიც. ზურაბ შანშოვანს, როგორც არისტოტელეს „კატეგორიებზე“ დართული ანდერძიდან ვიგებთ, სუსტად სცოდნია ქართული ენა. „არ ვიყავ ფრიად მოადგილე ქართველთა ენისა“ — აცხადებს იგი. თარგმნისას იგი მარტო არ ყოფილა. მას შემწეობა და დახმარებას უწევდა ვახუშტი ბაგრატიონი „წერითა და განმარტებითა“.

„შანშოვანი შენიშნავს, რომ ეს წიგნი აღვასრულეო „არა მარტივად თავით ჩემითა, არამედ ნება მოდგმითა ორთავე“.

ვახუშტი ბაგრატიონიც აღნიშნავს თავის მონაწილეობას ტექსტების თარგმნაში. „ვათარგმნინე, ხოლო ვით იგი მეტყოდა, მე ვსწერდი. ვეწეოდი მცირედრე ქართულისა ენითა“ — თავმდაბლად შენიშნავს სწავლული ბატონიშვილი თავის წვლილზე, ხოლო ანდერძის ბოლოს შენდობას გამოითხოვს თავისი და მთარგმნელის მისამართით: „შენდობით მოვეხისენეთ მშრომელთა ამის ორთა, რამეთუ დავშუერ, ვითარცა ტრფიალ ვარ ესრეთთა და სხვათაცა“ [91,76r].

ანდერძიდან შეღავნდება ვახუშტი ბაგრატიონის დიდი გატაცება ფილოსოფიურ-ლოგიკური თხზულებებით. ბატონიშვილი დაუღალავი ენთუზიაზმით ეკიდებოდა ფილოსოფიურ წიგნთა გავრცელებას ქართველთა შორის. ამ მიზნით მას თვითონ შეუჩრჩევია ზურაბ შანშოვანისთვის სათარგმნი მასალა. იმდენად ღრმა ყოფილა ვახუშტი ბატონიშვილის გატაცება, რომ იგი ცდილობდა ყოველი თხზულება, რაგინდ ნაკლები არ ყოფილიყო, დარჩენილიყო ქართულ მწერლობაში. ასე, ზურაბ შანშოვანს გრამატიკის ქართული თარგმანი დასრულებულად არ ჩაუთვლია სინტაქსის უქონლობის გამო, მაგრამ ვახუშტი ბატონიშვილის მაინც შეუტანია იგი კრებულში იმ მოსაზრებით, რომ „უქუეთუ უსრულ არს, გარნა გზა რამე იხილვების მისგან“ [91,75v].

ცხადია, ასეთი განწყობილებების მქონე მეცნიერ ბატონიშვილს უეჭველად ეცოდინებოდა პორფირის თხზულება დამოუკიდებელი თარგმანის სახით ან ამონოსის კომენტარებით. ეჭვს გარეშეა, რომ ამ წყაროთი სარგებლობისას ზურაბ შანშოვანს იგი გაუშართავდა ხელს.

ასეთია ზურაბ შანშოვანის მიერ „ხუთთა კმათას“ თარგმნის ფაქტობრივი მდგომარეობა.

როგორი გამოხმაურება ჰპოვა ზურაბ შანშოვანის თარგმანმა მომდევნო ხანის მწერლობაში? ცნობილია, რომ მე-18 ს. შუა წლებში შექმნილი პოლიტიკური და აქედან გამომდინარე ლიტერატურული ვითარების გამო ქართლ-კახეთის საერო თუ კულტურული ცხოვრების მესვეურებმა ახლად შექმნილ სემინარიებმა თუ სკოლებში გააცხოველეს ფილოსოფიური თხზულებების შესწავლა. ლიტერატურა ითარგმნებოდა რუსულიდან, ლათინურიდან, ფრანგულიდან და საკმაოდ ინტენსიურად სომხურიდან [39]. ანტონ კათალიკოსი, იოანე ბატონიშვილი და სხვა მწიგნობრები განსაკუთრებულ ყურადღებას აქცევდნენ ლოგიკას. აქედან გასაგებია მათი ინტერესი არისტოტელესა და მის კომენტატორთა შრომებისადმი. დიდი პატივით სარგებლობდა პორფირის „ხუთნი ჯმანი“. ამ პერიოდის მწერლები ხშირად მიმართავენ პორფირის თხზულებას, ამუშავენ, განმარტავენ იმ მიზნით, რომ „ყრმათათუს გასაგები“ გახდონ.

„ხუთნი ჯმანი“ საგანგებოდ დამუშავებულია ანტონ I-ის მიერ. ანტონის ორჯერ მოუშართავს ამ ნაწარმოებისათვის და თავის ორ სხვადასხვა შრომაში „განუქარგვინა“. პირველად, 1752 წ. დაწერილ თხზულებაში, რომელიც „სპეკალის“ სახელწოდებითაა ცნობილი [88], ხოლო მეორედ, 1757 წ. დაწერილ „კატეგორია სიმეტნეში“ [76]. „სპეკალში“ პორფირის შრომა სრულად არის წარმოდგენილი, ხოლო „კატეგორია სიმეტნეში“ მხოლოდ მე-2 ნაწილია შრომისა¹. ამ ნაწილში „კატეგორია სიმეტნე“ მიყვება „სპეკალს“, იმეორებს მთელ

¹ პორფირის თხზულება „ხუთნი ჯმანი“ ორი ნაწილისაგან შედგება: ა) „ხუთი მარტივი ჯმა“, ბ) „ზიარება ხუთთა კმათაჲ“.

ფრაზებს, მაგრამ ეტყობა, რომ „სიმეტნის“ ტექსტი რომელიღაც სომხური დედნის მიხედვით არის „განკარგული“.

„ხუთთა კმათას“ კომენტარებას ეხვედებით დავით ბაგრატიონის შრომაში „კატელორია შემოკლებული“ [79]. დავით ბაგრატიონის დამუშავებული აქვს პორფირის ნაწარმოების მხოლოდ პირველი ნაწილი.

იოანე ბატონიშვილის „კალმასობაში“ პორფირის თხზულება მთლიანად დასტურდება.

სხვა ქართველი მოღვაწენიც ხშირად მიმართავენ პორფირის თხზულებს ციტირებას.

ისმის კითხვა, რა წყაროთი იცნობს ამ დროის მწერლობა პორფირის შრომას?

მე-18 ს. შუა წლებისთვის პორფირი შეეძლოთ სცოდნოდათ შემდეგი გზებით:

- ა) ამონიოსის კომენტარების პეტრიწონული თარგმანით;
- ბ) ზურაბ შანშოვანის თარგმანით;
- გ) პორფირის შრომის დამოუკიდებლად არსებული ძველი ქართული თარგმანით.

დ) 1752 წ. ამათ მიემატა სომხურიდან ნათარგმნი სიმეონ ჭულაეცის „დილაექტიკა“, რომლის ერთ ნაწილს წარმოადგენს პორფირის შრომის კომენტარი.

როგორც უკვე გარკვეულია, სიმეონ ჭულაეცის „დილაექტიკა“ წარმოადგენს წყაროს დავით ბაგრატიონისა და იოანე ბატონიშვილისთვის. კერძოდ, მათ ჭულაეცის ამ წიგნიდან აიღეს პორფირის თხზულების მხოლოდ პირველი ნაწილი: „თეს ხუთთა მარტივთა კმათა“ [13,55], მხოლოდ პირველი, რადგან მე-2 ნაწილი, სადაც 5 ტერმინის მსგავსება-განსაზღვრებაზეა საუბარი, ჭულაეცის წიგნში საერთოდ არაა.

რაც შეეხება ანტონ კათალიკოსის „ხუთთა კმათას“, მის წყაროდ სიმეონ ჭულაეცის „დილაექტიკას“ ვერ დავუშვებთ და აი, რატომ:

ანტონის თხზულება „სპეკალი“, რომელშიც მოცემულია პორფირის შრომის კომენტარები, დაწერილია 1752 წ. წიგნი შედგება 3 ნაწილისაგან:

1. მარტივმიღება, 2. თხზულება, 3. სილოგიზმი.

ხელნაწერს ახლავს ავტორის ანდერძი, რომლის ცნობით, მე-2 და მე-3 ნაწილები არ ყოფილა თარგმნილი ქართულ ენაზე და ანტონს უთარგმნიებია. გამოდის, რომ პირველი ნაწილი თარგმნილი ყოფილა იმ დროისთვის, ე. ი. ჭულაეცის „დილაექტიკის“ თარგმნამდე. ამ პირველ ნაწილში შედის პორფირის „ხუთნი კმანი“ მთლიანად. მაშასადამე, პორფირის შრომა თარგმნილია 1752 წლამდე.

ტექსტებზე დაკვირვებამ გამოავლინა ანტონის წყარო ამ ნაწილში. ესაა „კავშირთა“ იოანე პეტრიწის კომენტარები და დამასკელის „დილაექტიკის“ ძველი ქართული თარგმანი ეფრემ მცირისა [88,36—57, 58—146].

რაც შეეხება „ხუთთა კმათას“, „სპეკალის“ ტექსტი სხვაობს ყველა ადრინდელ ტექსტისაგან. ანტონი არავითარ წყაროს არ ასახელებს: არც ზურაბ შანშოვანს, არც ამონიოსს. უფრო გვიანდელ ნაწარმოებში კი, როგორცაა „კატეგორია სიმეტნე“, იგი ხშირად ახსენებს ამონიოსს და მიმართავს მის ციტირებას.

საყურადღებოა, რომ ამ პერიოდის არცერთი მწერალი არ ახსენებს ზურაბ შანშოვანს. არც ჩანს კვალი იმისა, რომ მის შრომას იცნობენ. თავისთა-

ვად იბადება კითხვა: მე-18 ს. მწერალთა დუმილი ზურაბ შანშოვანის გარშემო ხომ არ აიხსნება იმით, რომ პორფირის „ხუთთა კმათას“ ტექსტი მათ კლასიკურ ხანაში თარგმნილად მიაჩნდათ, ხოლო ზურაბ შანშოვანი უფრო კომენტატორ-კომპილატორად ესახებოდათ, ვიდრე მთარგმნელად?

წერილობით წყაროებში არის რამდენიმე ცნობა, რომლებიც ამის სასარგებლოდ მეტყველებენ:

ა) ერთ-ერთი მათგანია სულხან-საბა ორბელიანის განცხადება „ქართული ლექსიკონის“ წინასიტყვაობაში. სულხან-საბა ჩამოთვლის წყაროებს, რომლებიც მან ისარგებლა და მათ შორის ასახელებს: „პორფირის კათილორიას“ [45,32]. ტექსტში იგი ხშირად იმოწმებს ამ თხზულებას, მას ხან ამონიოსს უწოდებს, ხან „სხვა კათილორიას“, მაშასადამე, საბა პორფირის შრომაში გულისხმობს ამონიოსის კომენტარებში მოცემულ კიმენურ ტექსტს.

ბ) საყურადღებოა თეიმურაზ ბაგრატიონის ცნობა. მის მიერ შედგენილ ნათარგმნ ძეგლთა „კატალოგი“ 126-ე ნომრად იგულისხმება პორფირის ნაწარმოები, რომელიც მისივე სიტყვებით, „ჩვენთა ძეგლთა ქართველთა მთარგმნელთაგან ელინურისა ენისაგან არის თარგმნილი“. როგორც ჩანს, თეიმურაზისათვისაც უცნობია ზურაბ შანშოვანის სახელი.

დაბოლოს, ანტონ I-ის ფილოსოფიური თხზულებების შესწავლას იმ დასკვნამდე მივყავართ, რომ იგი პორფირის შრომას იცნობს ან რომელიმე სხვა თარგმანის გზით. ან ამონიოსის კომენტარებით და არა ზურაბ შანშოვანის თარგმანით.

წერილობით წყაროებში ზურაბ შანშოვანზე რაიმე გამოხმაურების ძიებისას უზურადღებია მიიქცია ვინმე ზაქარია სომეხთა მოძღვარმა.

ზაქარია მოძღვარი რამდენჯერმე იხსენიება იმ დროის ქართულ მწერლობაში.

ანტონ I „სპეკალში“ აცხადებს: „არარაა ჩემისაებრ მისიბრძნიეს..., არამედ რაადვეცა ვისმინე ლათინთაგან ფილოსოფოსთა და ზაქარიას ვისმე სომეხთა მოძღვრისა“ [88,317].

ისევ ანტონი: „დიაჩოქმან რომელმანმე ტფილისელმან, სახელით ზედწოდებულმან ზაქარია, აღზარდა გაიოზ რექტორი შვილად“ [22,360].

იოანე ბატონიშვილი: „ზაქარია ვართაპეტმა მადინაშვილმა განუმარტა კავშირი, ხუთი კმა და საზღვართა წიგნი“ [15,204].

ანტონ ცაგარელ-ჰყონდიდელიც ახსენებს სხოლაპეტ ფილიპეს მოწაფეს ზაქარიას [77, ანდერძი].

სომეხთა მოძღვარმა ზაქარიამ დაგვიანტერესა იმდენად, რამდენადაც ანტონ I მის სახელს უკავშირებს იმ გრამატიკის თარგმნას, რომელსაც, ხელნაწერთა ანდერძების ცნობით, ზურაბ შანშოვანს მიაწერს ვახუშტი ბატონიშვილი. ანტონი წერს, რომ ეახტანგ მეფეს ენებაო ამ წიგნის პოვნა, შემდეგ საბას, ბოლოს მეფის ძეს ვახუშტის, „გარანა ვერ მპოვებელთა და ფრიად მეუღონოეთა ოდესმე მოქალაქეთაგან ტფილისელი, რომელსა აწვართაპეტ ზაქარიად წოდებულ ჰყოფენ და ევედრებოდეს მას და ევედრებოთა მათით შეეხო ღრამატიკისა გარდამოცემად, ხოლო ოდესმე ეამთა მეფისა არჩილისათა გარდამოცათ რამე და წოდებულ ეყოთ ღრამატიკა, რომელი არა არს ღრამატიკა, მაგრა რადცა-იგი ითნეს მეძიებელთა, არა მიმთხუეულ იქმნეს“. [89,6].

ზუსტად ანალოგიურ ამბავს მოგვითხრობს ვახუშტის ანდერძი. განსხვავება მხოლოდ სახელებშია. ანტონი გრამატიკოს შექმნას მიაწერს ზაქარია ვარდაპეტს, ხოლო ვახუშტი ბატონიშვილი — ზურაბ შანშოვანს. ეს დამთხვევა შემთხვევითი არ უნდა იყოს. ის პიროვნება, რომელმაც ვახტანგ VI-ის ბრძანებით გრამატიკოს შექმნას მოკიდა ხელი და ზურაბ შანშოვანად იყო ცნობილი, ანტონის დროს ხომ არ იყო ცნობილი, როგორც ზაქარია ვარდაპეტი? ეს გამორიცხული არაა, თუ ზურაბ შანშოვანს საერო სახელად გავიკებთ, ხოლო ზაქარია ვარდაპეტს მისი სასულიერო წოდებაში გადასვლის მაუწყებლად. ანტონის სიტყვები: აწ ვარდაპეტ ზაქარიად წოდებულ ჰყოფენ— ამის დადასტურება ჩანს.

თავის დროზე ალ. ცავარელმა გამოთქვა აზრი ზურაბ შანშოვანის ზაქარია ვარდაპეტთან გაიგივების შესახებ. მკვლევარმა მათი გაიგივება უსაფუძვლოდ მიიჩნია, რადგან ჩათვალა, რომ შანშოვანი და ზაქარია ვარდაპეტი სხვადასხვა დროის მოღვაწენი არიან: ზაქარიას გრამატიკა უთარგმნიაო არჩილის მეფობის ხანაში (1647—1712), შანშოვანის გრამატიკა კი თარგმნილია 1737 წ., როცა არჩილი ცოცხალი არ იყო [32, XIII—XVI].

მკვლევრის ნოსაზრება სადავოდ მდგვანია. საქმე ისაა, რომ მის მიერ ნთლად ზუსტად არ არის გაგებულნი ანტონის ზემომოყვანილი ცნობა.

ანტონი არ ლაპარაკობს იმაზე, რომ ზაქარიამ არჩილის მეფობის ხანაში თარგმნა გრამატიკა. ანტონი, როგორც თავის თანადროულ ფაქტს, აღნიშნავს იმას, რომ ზაქარია „შეეხო ღრამატიკისა გარდამოცემად“ მისი თანამედროვე აღმანიანების თხოვნით. ხოლო არჩილის მეფობის ეპოს ვილაცებებს გადმოუციათ სხვა რაღაც გრამატიკა, რომელ „არა არს ღრამატიკა“. ამ ფაქტზე თურმეობით ლაპარაკობს ანტონი.

რასაკვირველია, მხოლოდ ანტონის ცნობაზე დამყარებით გარკვეული დასკვნების გამოტანა ნადრევეია და ეს საკითხი შემდგომ შესწავლას მოითხოვს. ყოველ შემთხვევაში, ზურაბ შანშოვანის გარშემო დუმილი ან ისე უნდა აეხსნათ, როგორც ზემოთ აღენიშნეთ (პორფირის „ხუთნი კმანი“ ძველი დროის თარგმანად ითვლებოდა), ან ისე, რომ ზურაბ შანშოვანი მე-18 ს. შუა წლებისთვის სხვა სახელით არის ცნობილი.

„ხუთთა კმათას“ თარგმანის ისტორიის შესწავლამ ნათელი გახადა იმის აუცილებლობაც, რომ ზოგი ნათარგმნი ძეგლის შესახებ გამოთქმული დასკვნები ხელახლა უნდა იქნას გადასინჯული და დაზუსტებული, წინააღმდეგ შემთხვევაში საზოგადოებრივი აზრი შეიძლება ისეთი შეცდომების წინაშე აღმოჩნდეს, როგორც ზოგიერთი დასკვნითი დებულებების სახით მოცემულია პ. მურადიანის წიგნში «Армянс-Грузинские литературные отношения в XVIII в.» Ереван, 1966 დასკვნები თითქოს ლიტერატურულ წყაროთა მონაცემებს ემყარება, მაგრამ მკვლევარი მათ ყოველგვარი კრიტიკული ანალიზის, შეღარება-შემოწმების გარეშე იყენებს. როგორც ჩანს, წიგნის ავტორი ხელნაწერებამდე არ მისულა და სამეცნიერო ლიტერატურაში მოცემულ ცნობებს იმეორებს მათი განზოგადებისა და ანალიზის გარეშე. აღნიშნულ წიგნში არის ნათელი რიგი გაუგებრობებისა. პ. მურადიანი სომხურიდან თარგმნილ ერთსა და იმავე ნაწარმოებს რამდენიმე სხვადასხვა ნაწარმოებად აცხადებს. ანდა თვლის, რომ ერთი და იგივე ძეგლი რამდენჯერმე არის ნათარგმნი, რაც სინამდვილეს არ შეეფერება.

არას ვიტყვივით სხვა თხზულებებზე, მათ შესახებ იხ. გ. დედაბრიშვილის წერილი [107]. გამოვეყოფთ მხოლოდ პორფირის თხზულებას. პ. მურადიანის აზრით, „ხუთნი ჯმანი“ ორჯერ არის თარგმნილი სომხურიდან ქართულად, პირველად, ზურაბ შანშოვანის მიერ, მეორედ — ფილიპე ყაითმაზაშვილისა და ანტონ I-ის მიერ.

მკვლევარი მე-2 თარგმანის არსებობის შესახებ ცნობას იღებს კ. კეკელიძის „ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან“, სადაც სათაურის დასახელების გარეშე ციტირებულია ანტონ I-ის ერთ-ერთი თხზულების („რიტორიკის“) წინასიტყვაობა.

„უწინარეს იმპერიალ როსიისა წარსვლისა ჩემისა გარდამოღება ვყავ ფილიპესთანა ხუციას სომეხთაგანისა „ღიალექტიკისა“ და „ათნი კატილორიანი“ არისტოტელეზნი სხუთა და სხუთა მაგალითებითა განვკარგენ და კუალად „ხუთნი ჯმანი“.. პორფირის ფინიკიელისანი რომელნიმე მცირეთა შინა ნაკვსთა შევაწყვიდენ და რომელნიმე განვაჯრცენ“ [78,51]*.

ამ ციტატიდან მცდარი აზრია გამოტანილი, თითქოს ანტონს ფილიპესთან ერთად ეთარგმნოს სამი სხვადასხვა თხზულება: ცალკე „ღიალექტიკა“ (იგულისხმება სიმეონ ჭულაეცის), ცალკე არისტოტელეს „ათნი კატილორიანი“ და ცალკე პორფირის „ხუთნი ჯმანი“. სინამდვილეში კი აქ ერთ ნაწარმოებთან გვაქვს საქმე. ეს არის სიმეონ ჭულაეცის „ღიალექტიკა“, რომლის პირველ ნაწილს წარმოადგენს სწორედ დასახელებული შრომები: არისტოტელეს „კატეგორიები“ და პორფირის „ხუთნი ჯმანი“. ანტონ I-მა და ფილიპემ თარგმნეს „ღიალექტიკის“ მე-2 და მე-3 ნაწილები („შეთხზუაობა“ და „სილოგიზმო“), ხოლო პირველი ნაწილი, როგორც ზემოთაც აღინიშნა, უკვე თარგმნილად ეგულებოდათ მათ.

პ. მურადიანს არ გაუთვალისწინებია და ზემოაღნიშნულ ციტატასთან არ შეუწყამებია ანტონ I-ის სხვა თხზულებათა ცნობები, რომლებიც დაბეჯითებით იმეორებენ, რომ არისტოტელეს „კატეგორიები“ და პორფირის შრომა აღრვევ იყო თარგმნილი. მაგ.: „ღვთისმეტყველების“ წინასიტყვაობაში ის აღნიშნავს, რომ „აქუნდა ვიდრემე ქართველთა თარგმანებულნი... კატილორია არისტოტელეზნი“ და ისეთი დასკვნაც კი გამოაქვს, რომ „არ საკრველ არს და საღიდებელ ჭულაეცისა იგი განდიღებული ვიეთგანმე სიბრძნისმოყუარებაჲ“ [80].

მეორე წყარო, რომელშიც იგივე აზრია გამოთქმული, არის ზემოაღნიშნული „სპეკალი“, რომლის ანდერჰ-მინაწერი იუწყება, რომ „ორნი ესე ნაწილნი (2 და 3) არა იყუნეს დროთა ჩვენთა ქართველთა ზედა კმათა და სხვათა ენათაგან გარდამოღებაჲ ვაქმნიე ვისმე“ [88,190], რომ პირველი ნაწილი („კატეგორიები“ და „ხუთნი ჯმანი“) უკვე თარგმნილად არის მიჩნეული.

მესამე ცნობა, რომელიც სომხურიდან მხოლოდ ორე ნაწილის გადმოღებას აღასტურებს, არის ანტონის გრაამატიკის წინასიტყვაობა: „ჯერეთ ორთა ნაწილთა არისტოტელის „შესმენათასა“ ვყავთ სომეხთა ენისაგან გადმოთარგმნაჲ, ესე იგი შეთხზუაობითისამცა, შესიტყუობისა, რომელ არს სილოგიზმო“ [89,5].

ეს ორი ნაწილი ისევე და ისევე სიმეონ ჭულაეცის „ღიალექტიკის“ ბოლო ორი ნაწილის თარგმნას გულისხმობს და არა არისტოტელეს „კატეგორიებს“, რო-

* სხვათა შორის, ამ ციტატის წყარო შეცდომით არის პ. მურადიანის წიგნში დასახელებული: S 250 ხელნაწერი, რომელსაც იგი მიუთითებს, სულ სხვა თხზულებას შეიცავს.

გორც ამას აცხადებს პ. მურადიანი. მკვლევრისთვის უცნობი არ უნდა იყოს, რომ არისტოტელეს „კატეგორიები“ არავითარი ორი ნაწილისაგან არ შედგება.

მსგავსი უზუსტობანი არა ერთი და ორი. ცხადია, აუცილებელია ამ უზუსტობათა დაწმენდა და რეალური სურათის გამოვლენა ნათარგმნი ძეგლების ტექსტოლოგიური შესწავლის გზით.

საბოლოოდ დავასკენით: გავრცელებული აზრი, რომ პორფირი ფინიკიელის „ხუთნი კმანი“ სომხურიდან არის თარგმნილი ზურაბ შანშოვანის მიერ, უნდა დაზუსტდეს იმ თვალსაზრისით, რომ ეს ნაწარმოები მხოლოდ ნაწილობრივ შეიძლება ჩაითვალოს სომხურიდან თარგმნილად. ზურაბ შანშოვანის სახელით ცნობილი ტექსტი კომპილაციური შრომაა, რომლის წყაროდ გამოყენებულია ძველი ქართული თარგმანი დასახელებული შრომისა. ამ უკანასკნელის ნაკული ადგილები შეესებოდა სომხური დედნით.

თ ა ვ ი VII

ამონიოს ერმისისა და დავით უძლეველის მოძღვრებათა მიმართებისათვის

ამონიოს ერმისის აღნიშნულ თხზულებათა შესწავლის შედეგად ნათლად გამოვლინდა ის მიმართება, რომელიც მასთან აახლოვებს მეორე ალექსანდრიელი მოღვაწის, ცნობილი სომეხი ფილოსოფოსის, დავით უძლეველის, მოძღვრებას.

(არა ერთი ავტორის მიერ და არა ერთგზის არის გამოთქმული აზრი, მხედველობაში გვაქვს დავით უძლეველის შესახებ არსებული ლიტერატურა), რომ დავით უძლეველის მოძღვრება დიდ სიახლოვეს იჩენს ამონიოს ერმისის მოძღვრებასთან; მეტიც, ეს სიახლოვე ზოგჯერ ტექსტობრივ პარალელებშიც ვლინდება. მკვლევრები მიუთითებენ, რომ დავით უძლეველისა და სხვა ალექსანდრიელ ფილოსოფოსთა შეხედულებებში ბევრი რამ არის საერთო და შეიძლება მტკიცება იმისა, რომ დავითის ლიტერატურულ და იდეურ წყაროს წარმოადგენენ უფროსი თაობის ალექსანდრიელ მოღვაწეთა თხზულებები [93, 283; 137, 70; 138, 61; 149, 60].)

მკვლევართა ეს განცხადებანი ძალზე საყურადღებოა და ანგარიშგასაწევი, მაგრამ მიუხედავად იმ პასუხისმგებლობისა, რითაც ასეთი განცხადებანი ხასიათდებიან, თვალსაზრისი დავით უძლეველისა და სხვა ალექსანდრიელთა მოძღვრების ურთიერთშედარების შესახებ მაინც ზოგადი ხასიათისაა, ვინაიდან მათ არ უღვეთ საფუძვლად ზუსტი კონკრეტულ-ფაქტობრივი მასალის ანალიზი. ერთი-ორი გამოჩაყლისი გარდა, კონკრეტულ მასალაზე არ ყოფილა მითითებული ის მსგავსება-იდენტურობა, რაც დავით უძლეველსა და სხვა ალექსანდრიელებს შორის დასტურდება. ამას გარდა, არ არის გარკვეული საკითხი იმის შესახებ, რომ რომელიმე ალექსანდრიელი ავტორის აზროვნებაში ამოტივტივებული პრობლემა წარმოადგენს ამ ავტორის სპეციფიკას, თუ იგი საერთოა და ტიპოლოგიური ამ სკოლის წარმომადგენლებისათვის.

ამდენად, დავით უძლეველის მოძღვრების ზოგი პრობლემის კვალიფიკაცია, რაც სამეცნიერო ლიტერატურაშია გამოთქმული, ცალმხრივი ხასიათი

აქვს. რეალური ვითარება კი მოითხოვს როგორც კონკრეტული, ისე იმ საერთო ტენდენციების წარმოჩენას, რითაც ამ სკოლის წარმომადგენლები ერთმანეთს ტიპოლოგიურად უახლოვდებიან. ამ საკითხის გადაჭრას კი წინ უნდა უძღოდეს ისტორიულ-ფილოლოგიური და ტექსტოლოგიური ძიება. უპირველესად სხვადასხვა მონაცემებთან ერთად გასათვალისწინებელია შემდეგი:

1) ალექსანდრიულ ფილოსოფოსთა ცხოვრებისა და მოღვაწეობის ქრონოლოგიური მონაცემები;

2) ხელნაწერთა მონაცემები;

3) ტექსტოლოგიური ანალიზი.

სანამ უშუალოდ ამ საკითხებს შევეხებოდეთ, უნდა აღინიშნოს ალექსანდრიული სკოლის სამწერლობო ტრადიციაში ასახული ერთი საყურადღებო ფაქტი: ცნობილია, რომ ალექსანდრიულ ფილოსოფოსთა საქმიანობას, კერძოდ, მათ მიერ ანტიკურ მოაზროვნეთა შრომების კომენტირებას ურთიერთგავლენისა და სესხების ხასიათი ჰქონდა. ელინისტურ საუკუნეებში განმტკიცებული ტრადიციის მიხედვით ალექსანდრიულ სკოლაშიც იყო ფეხმოკიდებული მოძღვრების ზეპირგადაცემის ჩვევა. მოწაფეები უსმენდნენ მასწავლებელთა ლექციებს, ამუშავებდნენ და შემდგომ თაობებს გადასცემდნენ. ეს გარემოება თავს იჩენს ამონიოს ერმისისა და დავით უძლევლის მემკვიდრეობის შესწავლის დროსაც. როგორც ერთს, ისე მეორეს ფილოსოფიური მოძღვრება არ ყოფილა წერილობით ფიქსირებული თვით ავტორთა მიერ. მათ შრომებს სათაურში აქვთ Ἀπὸ φαυῖ; Ἄπὸ φαυῖ; Ἀπὸ φαυῖ ὁν μαχρῶν ὁν Ἐρμῆου [153,1], ან Ἄπὸ φαυῖ; Δαῖ; [171, 1]. Ἄπὸ φαυῖ; მიუთითებს, რომ ესა თუ ის შრომა გადმოცემულია სხვისი ნაამბობით, სხვისი სიტყვებით [206, 191—222].

მართლაც, გადმოცემის მიხედვით, ამონიოს ერმისი არ წერდა თავის ლექციებს: მისი მოძღვრება ჩაწერილ იქნა მისივე მოწაფეების მიერ. Ἄπὸ φαυῖ; Δαῖ; ასეთსავე გვიან ჩაწერაზე მიუთითებს.

ამონიოსისა და დავით უძლევლის შრომების გამოცემლის, ა. ბუსეს, შენიშვნით, არც ამონიოსის, არც დავით უძლევლის შრომები ავტორების ხელით არ არის დაწერილი. ეს შრომები „მათი მოწაფეების კალამს იყო მიწოდებული“ [171, V].

სხვათა შორის, უნდა გავჩხენოთ, რომ კლასიკური ბერძნული ლიტერატურა ხშირად დაწერილი კი არაა, არამედ ჩაწერილია სხვების მიერ. მხოლოდ ელინისტური პერიოდიდან იწყება წერის, წიგნის კულტი, მაგრამ ზეპირსაუბრის, ხმის, ბგერების სიყვარული დიდხანს გაჰყვა ამა თუ იმ მოღვაწეს. პლოტინი, მაგალითად, გულგრილი იყო საკუთარი შრომების ჩაწერისადმი [92, 6—29]. თვითონ დავით უძლეველიც თავის „შესავალში“ პითაგორაზე შენიშნავს, რომ მან არ ინდომა დაწერა რაიმე ნაწარმოები, რადგან უნდოდა თავისი მოძღვრების დატოვება სულიერ არსებობათაღვის და არა უსულოთათვის. უსულოს იგი უწოდებდა წიგნებს, ხოლო სულიერს — მოწაფეებს [171, 27].

როგორც ჩანს, ალექსანდრიულ სკოლაშიც ეს ტრადიცია იყო ფეხმოკიდებული. ფილოსოფოს-კომენტატორები მასწავლებელთა და მსმენელთა როლში ერთმანეთის იღებენ ეცნობოდნენ, ეზიარებოდნენ, თავისებურად ამუშავებდნენ და სხვებს გადასცემდნენ. ასეთ ვითარებაში, ცხადია, თავს იჩენდა საერ-

თო, საზიარო პრობლემატიკა, რომელიც სკოლის სასწავლო-სამეცადინო პროგრამითაც იყო გაპირობებული.

ე. გარჯივობა უცილობლად გასათვალისწინებელია ამა თუ იმ ავტორის ორიგინალიზაციის მტკიცებისას. ამდენად სრულიად სარწმუნო ჩანს ცნობილი მეცნიერის, პ. მანანდიანის, სიტყვები, რომ აზრობრივი მსგავსება სრულებითაც არ იწვევს საშუალებას ამა თუ იმ ფრაგმენტის უშუალო წყაროს დადგენისა, იგი მხოლოდ მიუთითებს მათ მიკუთვნებას ამონიოს-ოლიმპიოდორეს ჯგუფთან [149,60]. საყურადღებოა ამონიოს-ოლიმპიოდორეს ჯგუფის აღნიშვნა, რაც ქრონოლოგიით ჩანს გაპირობებული.

საინტერესო ლიტერატურაში მიღებული აზრის თანახმად, ამონიოს ერმისი ითვლება ალექსანდრიელთა ყველაზე უხუცეს წარმომადგენლად, ალექსანდრიელი სკოლის მეთაურად (V—VI სს.). ამ სკოლაში ამონიოსის ლექციების მსმენელები და ამდენად მისი მოწაფეები იყვნენ ასკლეპიოსი, იოანე ფილოზონი, სიმპლიციუსი, ოლიმპიოდორე [193; 35, 285—296]. ცნობილია, რომ მათი მომდევნო თაობა იყო: ელიასი, დავით უძლეველი, სტეფანე ალექსანდრიელი, რომელნიც ამონიოსის ლიტერატურულ გავლენას განიცდიდნენ [195:182].

ბუნებრივია, რომ ამონიოს ერმისის, როგორც სკოლის დამაარსებლის, მოძღვრებაზე იქნებოდნენ დამოკიდებული მისი მომდევნო თაობები, მათ შორის. რა თქმა უნდა, დავით უძლეველიც.

დავით უძლეველის დამოკიდებულება ამონიოსის მოძღვრებაზე სამეცნიერო ლიტერატურაში დამაჯერებლად არის ნაჩვენები სხვა ნაწარმოების, კერძოდ, არისტოტელეს „ანალიტიკის“ მაგალითზე. „ანალიტიკის“ კომენტარების სომხური ტექსტებისა და მისი რუსული თარგმანის გამოცემაში ნათქვამია:

„ანალიტიკის“ განმარტებებში გამოყენებულია დავითის უხუცესი თაობის შრომები, მისი მასწავლებლების მოძღვრის ამონიოსისა, შემდეგ უფროსი თაობისა, მისი უშუალო მასწავლებლების — ოლიმპიოდორესა და ევტოქის — შრომები, ხოლო შემდეგ საშუალო თაობისა. ეს ტექსტობრივი შეხვედრები დამაჯერებლად მეტყველებენ, რომ დავითი ქრონოლოგიურად მისდევს ზემოხსენებულ ფილოსოფოსებს, რომ... მას საშუალება ჰქონდა ესარგებლა თავისი წინამორბედების ნაშრომებით“ [146,28].

ასევე სრულიად ბუნებრივად გამოიყურება იმავე ნაშრომში გამოთქმული სხვა თვალსაზრისიც, რომ არათუ დაუჯერებელია, არამედ საერთოდ უარსაყოფა აზრი, თითქოს უფროსი თაობის კომენტატორს ოლიმპიოდორეს ესარგებლოს თავისი მოწაფეების, დავითისა და ალექსანდრეს, შრომებით, პირიქით, სრულიად კანონზომიერი ჩანს ის, რომ დავითს უნდა ესარგებლა თავისი მასწავლებლების შემკვიდრებით [146,27].

ლოგიკური დასკვნაა. საკითხისადმი ასეთივე მიდგომა მოსალოდნელი იყო დავით უძლეველის სხვა შრომების, და კერძოდ; ცალკეული პრობლემების ანალიზის დროსაც. მაგრამ როგორც ზემოთაც აღვნიშნეთ, ასეთი შედარებისა და ალექსანდრიელ ავტორთა შრომებში საერთო მომენტის დადგენის მეთოდი უგულებელყოფილ იქნა.

ზოგი მკვლევრის ცალმხრივად განზოგადებული დასკვნის ნიმუშად შეიძლება რამდენიმე მაგალითი დავასახელოთ:

ვ. კ. ჭალოიანი თავის მონოგრაფიაში „ფილოსოფიური აზრის განვითარება სომხეთში“ ამტკიცებს დავით უძლეველის გავლენას დასავლეთის ფილო-

სოფიურ აზროვნებაზე. ასახელებს რა ნიკიფორე ბლემიდის ფილოსოფიურ შეხედულებებს, ვ. ბეზობრაზოვის წიგნის „ბიზანტიელი მწერალი და საზოგადო მოღვაწე იოანე ფსელოსის“ მიხედვით, მკვლევარი მათ დავით უძლეველის გავლენას მიაწერს. ეს შეხედულებები ეხება:

განსაზღვრებებსა და ლოგიკურ კატეგორიათა დაყოფას, განსხვავებას მეცნიერებასა და ხელოვნებას შორის, ფილოსოფიის ექვს განსაზღვრებას, ფილოსოფიის დაყოფას თეორიულ და პრაქტიკულ ფილოსოფიად, იმას, რომ „მკვრეტელობითი შეიცნობს არსს, პრაქტიკული კი ემსახურება ჩვევათა დახვეწას, მკვრეტელობითის მიზანია — ჭეშმარიტება, პრაქტიკულია — სიკეთე“. მკვლევრის დასკვნით, იგრძნობა, რომ ყველაფერ ამას იგი (ნიკიფორე ბლემიდი — მ. რ.) დაესესხა დავით უძლეველს“ [138,117].

მაგრამ საკმარისია გადავხედოთ ამონიოს ერმისის თხზულებებს, და ვნახათ, რომ ყველა აქ წამოჭრილი საკითხი საგანგებოდ არის განხილული ამონიოს ერმისის მიერ [153, 4—7].

შემდეგი მკვლევარი, რომელიც აღნიშნავს დავით უძლეველის გავლენას მომდევნო ხანის მწერლებზე, არის ა. ვ. საგადევი. მისი სიტყვებით, „დავით უძლევლის ფილოსოფიის განსაზღვრებანი სიტყვისიტყვით და იმავე რიგით განეორბეულია იოანე დამასკელის მიერ“¹.

ამასთან დაკავშირებით უნდა ითქვას, რომ ეს განსაზღვრებანი უფრო აღრე განხილული და შემუშავებული იყო ამონიოს ერმისის მიერ [153,1—9].

სულ ახლახან გამოიცა დავით უძლეველის ნაწარმოებთა სომხური თარგმანები ს. არეშატაიანის წინასიტყვაობით, რომელშიც მკვლევრის მიერ გამოთქმულია საგარეოდ აზრი დავით უძლეველის არეოპაგიტული წიგნების ავტორთან გაიგივების შესაძლებლობის შესახებ. ეს საკითხი იმდენად სერიოზულად გვეჩვენება, რომ მასზე ორიოდ სიტყვით შეეჩერდებით.

როგორც ცნობილია, არეოპაგიტული კორაჟის ავტორობის საკითხი, დიდი ხანია, გასცდა ერთი რომელიმე ნაციონალური მეცნიერების ჩარჩოებს. იგი თავისი მნიშვნელობითა და მასშტაბებით სავსე ინტერესებისა და ფართო მეცნიერული კვლევის ობიექტს წარმოადგენს. და აი, წამოჭრილია საკითხი, რომ არეოპაგიტული წიგნების ავტორი უნდა იყოს დავით უძლეველი. მკვლევარი ამ იდენტიფიკაციას იძლევა შემდეგი ტექსტობრივი მონაცემების საფუძველზე: მის მიერ აღნიშნულია ორი შინაარსობრივი თანხვედრა, რომელიც არსებობს დავით უძლეველისა და დიონისე არეოპაგელის შრომებში.

პირველი მათგანი დავით უძლეველის მიხედვით შემდეგია: ფილოსოფიური ცოდნა ეხმარება ადამიანს ღვთის მიერ შექმნილი ბუნების შეცნობის გზით მიუახლოვდეს შემოქმედს, მგრძნობელობითისა და მატერიალურის გზით შეინეცნოს იმატერიალური. თეორიული ფილოსოფიის ნაწილები: ფიზიოლოგია, მათემატიკა და ღვთისმეტყველება ემსახურება ამ მიზანს. საშუალო წევრის, მათემატიკის, გზით ფილოსოფიათი ხილს დებს მგრძნობელობითისა და ზემგრძნობელობითის შორის და აღწევს ღვთისმეტყველებას.

იგივე აზრი დიონისე არეოპაგელის მიერაც არის გამოთქმული: მგრძნობელობითის გზით ჩვენ ავმალდებით სულიერთამდე და სიმბოლურ სახეთა მეშვეობით ვწვდებით მარტივსა და უმალეს ზეცათა მღვდელმთავრობას.

¹ ვიმოწმებთ ვ. კ. კალიანის წიგნის „ფილოსოფიური აზრის განვითარება სომხეთში“ მიხედვით [138, 265].

მეორე შინაარსობლივი თანხვედრა შემდეგი სახისაა: ფილოსოფიის მიზანი დაემსგავსოს ღმერთს, „რაოდენ ძალ-უც კაცსა“. ჰემმარიტი ფილოსოფოსი ის კი არ არის, ვინც ბევრი იცის და მრავალ რამეზე შეუძლია განსაჯოს, არამედ ის, ვინც თავისი ცხოვრებით ეცდება ემსგავსოს უზუნაეს არსს, ღმერთს.

დიონისე არეოპაგელიც იმეორებს: მღვდელმთავრობა არის ცოდნა და მოქმედება, რომელიც შეძლებისამებრ ემსგავსება ღვთის სახიერებას და ესწრაფვის საღმრთო მსგავსებას [147,20; 101,24—27].

ამ ორი შინაარსობლივი პარალელის გარდა, ს. არეუშატიანის მიერ თავის აზრის დასამტკიცებლად მოხმობილია შემდეგი ფაქტი: მკვლევრის სიტყვებით, ძველ სომხურ ხელნაწერებში დიონისე არეოპაგელის ორ შრომას ბერძნული ტრანსკრიპციით სომხურად მიწერილი აქვს სახელი $\Delta ABH\Theta$ (დავით), $\Delta AB\Theta H$ (დავითისა), ხან $\Delta ABH\Theta \Gamma PHCAB$ (დავითმა დაწერა). ეს ფაქტი საკვირველი სრულიადაც არ ჩანს.

იგი, ვფიქრობთ, იმ შესასუქუნობრივი სომხური ტრადიციის გამოძახილია, რომელიც ს. არეუშატიანისავე სიტყვებით, VI—VII სს. თარგმნილ თუ ორიგინალურ თითქმის მთელ ლიტერატურას დავით უძღვევებს მიაწერდა [93,273]. მით უმეტეს, რომ დიონისე არეოპაგელის შრომათა შემცველი სომხური ხელნაწერები გვიანი პერიოდისაა, XIII ს-ზე აღრინდელი ნუსხა არ ჩანს.

რაც შეეხება ზემომოყვანილ ორ შინაარსობლივ პარალელს, ასეთი თანხვედრები, ჩვენი აზრით, არ გამოდგება არგუმენტად დავით უძღვევლისა და დიონისე არეოპაგელის იდენტიფიკაციისათვის იმ მიზეზის გამო, რომ ეს შეხედულებანი, თითქმის ტექსტობრივად გამეორებული, სხვა ავტორის მიერაც არის წამოყენებული, ანალოგიური აზრები გამოთქმულია და განვითარებული ამონიოს ერმისის შრომებში [153,5,10,12—13,15].

გვხვდება ისინი სხვა ალექსანდრიელი ნეოპლატონიკოსის, ელიასის, თხზულებებშიც [174].

ყოველივე ამის გამო საჭიროა ზედმიწევნითი სიფრთხილე და ხანგრძლივი ძიებით მოპოვებული სიზუსტის დაცვა, რომ რამდენიმე მსგავსი პასაჟის წყალობით ეპოქალური მნიშვნელობის ძეგლის (არეოპაგეტული ნაწერები კი უღაოდ ასეთი ძეგლებია) ავტორად ახალი კანდიდატი არ წამოვყავნოთ.

აზრი დავით უძღვევლის მოძღვრების გავლენის შესახებ სხვა პრობლემასთან, კერძოდ მეცნიერების დარგთა კლასიფიკაციასთან დაკავშირებით, გამეორებულია ბ. მ. კედროვის მიერ [113,52], მაგრამ უსათუოდ გასათვალისწინებელია, რომ ის კლასიფიკაცია, რაც დავით უძღვევლს მიეწერება, დასტურდება აზონიოს ერმისის შრომებშიც [153,11—16].

როგორც ვხედავთ, შეხვედრები ამონიოს ერმისისა და დავით უძღვევლის მოძღვრებაში, ერთი-ორი საკითხით არ ამოიწურება.

აღნიშნული ვითარება ბუნებრივად იწვევს აუცილებლობას მათი შრომების დეტალურად შედარებისა.

ჩვენ მიერ ჩატარებული ძიება მხოლოდ ნიადაგის მოსინჯვაა იმ ძალზე შრომატევადი საშუაოსი, რასაც ამონიოს ერმისისა და დავით უძღვევლის მოძღვრებათა ურთიერთშედარების კვლევა ითვალისწინებს.

ამონიოს ერმისის „მოსაქსენებელში“ „ხუთთა კმათადმი“ წმინდა ლოგიკური პრობლემატიკის გარდა შესასუქუნობრივი ფილოსოფიისათვის ნიშან-

დობლივი შრავალი საკითხია განხილული. იგი ორი ნაწილისაგან შედგება: 1) ძირითადი ნაწილი, რომელიც დაწერილია პარაფრაზის სახით. აქ მოტანილია ესა თუ ის ფრაზა პორფირის „შესავლიდან“, რომელსაც მოსდევს ამონიოსის კომენტარი, 2) ვრცელი წინასიტყვაობა, რომელიც საკითხთა ისეთ წყებას მოიცავს, რომელიც საყურადღებოა საკუთრივ ამ წიგნის, როგორც ლოგიკური ნაწარმოების, რაობისა და დანიშნულების გარკვევის თვალსაზრისით, ასევე ზოგად-ფილოსოფიური პრობლემების დასმით.

წინასიტყვა მას შეიძლება პირობითად ეწოდოს, ვინაიდან იგი საქმად ვრცელია და მასში რამდენიმე დამოუკიდებელი საკითხია წამოჭრილი. ბერძნული ტექსტის გამოძეგმელი ა. ბუსე ორ წინასიტყვაობას გამოყოფს, ჩვენ კი შესაძლებლად მიგვაჩნია წინასიტყვაობაში სამი ნაწილი გამოვყოთ.

ამონიოსის შრომის წინასიტყვის დასაწყისი ანუ პირველი ნაწილი [153. 1—21] განსახილველი პრობლემებით და სტრუქტურულადაც სავსებით ემთხვევა დავით უძლეველის შრომას „ფილოსოფიის შესავალს“¹. ამონიოსის წინასიტყვის პირველი ნაწილი წარმოადგენს იმას, რასაც დავითთან „ფილოსოფიის შესავალი“ ეწოდება. რასაკვირველია, ჩვენ საქმე გვაქვს არა ტექსტების სრულ იდენტურობასთან, არამედ ორი სხვადასხვა ავტორის ტექსტების შინაარსობრივ-სტრუქტურულ თანხვედრასთან.

სურათი რომ უფრო ნათელი გახდეს, მოგვეყავს საკითხები იმ თანმიმდევრობით, როგორც ისინი განხილულია ორივე ფილოსოფოსის შრომებში.

1. რა არის ფილოსოფია?

ორივე ფილოსოფოსი პირველ საკვლევ საკითხად მიიჩნევს ფილოსოფიის რაობის დადგენას.

დავით უძლეველის შრომაში ამ საკითხს წინ უძღვის შესავალი, სადაც საუბარია იმაზე, რომ ეს ნაწარმოები მიმართულია სექტაციკოსების წინააღმდეგ, რომელთაც ექვის ქვეშ დააყენეს ფილოსოფიის არსებობა [171,1—14]. ამას ლოგიკურად მოსდევს ფილოსოფიის რაობის გარკვევა.

2. ფილოსოფიის რაობის დადგენა ნიშნავს ფილოსოფიის განსაზღვრებას, რაც თვით განსაზღვრების რაობის გარკვევას მოითხოვს. განსაზღვრების ცნება სხვადასხვა საკითხს მოიცავს. ორივე ფილოსოფოსი განსაზღვრების ცნების წარმოშობას უკავშირებს მიწის გაზომვის პრაქტიკულ საქმიანობას [171,15; 153,1].

3. როგორც ამონიოსი, ისე დავით უძლეველი ორგვარ განსაზღვრებას გამოყოფენ: სრულსა და არასრულს. სავსებით მსგავსია ორივეს მსჯელობა იმის შესახებ, რომ განსაზღვრება ხდება ან ობიექტის მიხედვით (მკურნალობა არის ხელოვნება, ადამიანის ორგანიზმისთვის საჭირო), ან მიზნის მიხედვით (მკურნალობა არის ჭანჭრთელობის მომტანი), ან განსაზღვრება ორივე კომპონენტით არის გამართლებული, როგორც ობიექტით, ისე მიზნით (მკურნალობა არსებობს ადამიანის ორგანიზმისათვის, რომ ჭანჭრთელობა მოუტანოს მას) [171,16—19; 153,2].

4. განსაზღვრების ცნების ზოგადი დახასიათების შემდეგ ამონიოსის წინასიტყვაობაში დასახელებულია ფილოსოფიის 6 განსაზღვრება, ზუსტად ის გან-

¹ სახელწოდება „ფილოსოფიის შესავალი“ ჰქვია ნაწარმოებს ბერძნულ ორიგინალში. სომხურ თარგმანს სხვა სახელწოდება აქვს: Մսումանք իմաստասիրութեան „ფილოსოფიის განსაზღვრებანი“.

საზღვრებანი და იმდენი, რაც არის დავითის „ფილოსოფიის შესავალში“. თან-მიმდევრობაც მხოლოდ ერთგან არის დარღვეული. ფილოსოფიის განსაზღვრებათა მეთოდოლოგიურ საფუძვლად ორივე ფილოსოფოსის მიერ გამოყოფილია ორი ნიშანი: რა არის ფილოსოფიის საგანი და რა მიზანი აქვს მას?

ფილოსოფიის ამ განსაზღვრებებში, როგორც ცნობილია, თავმოყრილია პითაგორას, პლატონისა და არისტოტელეს შეხედულებანი ფილოსოფიაზე.

ა. იანი:

ა) „ფილოსოფოსობა არს მეცნიერება მყოფთაჲ, უკუეთუ მყოფნი არიან“ [153,2; 171,27]. ეს განსაზღვრება პითაგორას ეკუთვნის.

ბ) „ფილოსოფოსობა არს მეცნიერება ღმრთოთა და კაცობრივთა საქმეთაჲ“ [153,3; 171,28]. ფილოსოფია შეისწავლის ღვთაებრივსა და ადამიანურ საგნებს, იმატერიალურსა და მატერიალურს. დავით უძლეველი ამ ფორმულირების ავტორად პითაგორას აცხადებს [171,45]. ამონიოსის შრომის შემცველ ბერძნულ ხელნაწერთაგან ზოგი პითაგორას ასახელებს, ზოგი კი — პლატონს.

გ) „ფილოსოფოსობა არს მსგავსება ღმრთისაჲ, რაოდენ ძალ-უც კაცსა“ [153,3; 171,34]. ეს განსაზღვრება პლატონის ცნობილი კვალიფიკაციაა, რომელსაც იგი აძლევს ფილოსოფოსს.

დ) „ფილოსოფოსობა არს წურთაჲ სიკუდილისაჲ“ [153,4; 171,29]. ეს განსაზღვრებაც პლატონს ეკუთვნის.

„წურთაჲ სიკუდილისაჲ“ რომ პირდაპირ არ უნდა გავიგოთ, ამის ნიშნად მოტანილია კალიმაქის ლექსი ჰაბუკ კლომპროტოს ამერაკიელზე. ეს ლექსი დატურდება დავითის წიგნებშიც ([171,31], პ. მანანდიანის ცნობით, ელიასის „კატეგორიების“ კომენტარების ბოლოს დაცულ ფრაგმენტშიც [149,55]).

ე) „ფილოსოფოსობა არს კელოვნებაჲ კელოვნებათაჲ და ზედმიწევნულობაჲ ზედმიწევნულობათაჲ“ [153,6; 171,39]. ეს გამონათქვამი არისტოტელესია. აღსანიშნავია, რომ ფილოსოფიის სხვა განსაზღვრებებზე მსჯელობა დავითის ნაწარმოებში უფრო ვრცელია, აქ კი ამონიოსია უფრო სიტყვაუხვი. ამასთან დაკავშირებით არ შეიძლება არ გავახსენდეს სამეცნიერო ლიტერატურაში გამოთქმული აზრი ამონიოსის დიდ მათემატიკურ-ასტრონომიულ განათლებაზე [182].

ვ) „ფილოსოფოსობა არს სიყუარული სიბრძნისაჲ“ [153,9; 171,46]. ეს განსაზღვრება, რომელიც სიტყვის ეტიმოლოგიას ეყრდნობა, პითაგორას ეკუთვნის.

ფილოსოფიის დასახელებული ექვსი განსაზღვრების სრულ ანალოგიას წარმოადგენს დავით უძლეველის განსაზღვრებები, ოღონდ, უნდა აღინიშნოს, რომ დავით უძლეველის „ფილოსოფიის შესავალი“ ბერად მეთია მოცულობით, ვიდრე ანალოგიური შინაარსის ტექსტი ამონიოს ერმისის წინასიტყვაში.

5. ფილოსოფიის დეფინიციის შემდეგ როგორც ამონიოსის შრომაში, ისე დავითის ნაწარმოებში, დასმულია საკითხი გაყოფისა და მეორადი გაყოფის შესახებ, როგორც ფილოსოფიის სხვადასხვა დარგად დაყოფის თეორიულ საფუძველზე [153,10; 171,55]. ფილოსოფიის ორად გაყოფა ანალოგიურია იმისა, რომ ღვთის მოქმედება ორგვარია: „მეცნიერებითი“ და „მოურნეობითი“ და ქულის მოქმედებაც ორგვარია: „მეცნიერებითი“ და „მგრძნობელობითი“ და-

ვით უძლეველი ამ ორ მიზეზს გარდა ასახელებს მესამესაც: ადამიანში ორგვარი საწყისია [171, 56].

6. ზონდენო პრობლემა ორივე ავტორისთვის არის ფილოსოფიის გაყოფა თეორიულ და პრაქტიკულ ფილოსოფიად [153,11; 171,57].

თეორიული ფილოსოფიის დარგებია ამონიოსის მიხედვით: ღვთისმეტყველება, მათემატიკა, და ფიზიოლოგია. დავითის ნაშრომში რიგი შებრუნებულია. იქ არის: ფიზიოლოგია, მათემატიკა, ღვთისმეტყველება [171,57]. ღვთისმეტყველება სწავლობს იმატერიალურს, ფიზიოლოგია — მატერიალურს, მათემატიკა — მატერიალურსაც და იმატერიალურსაც. ორივე ფილოსოფოსი მათემატიკას თელის საშუალო საფეხურად, რადგან მის გარეშე (აქ ორივე პლატონს ემხრობა) შეუძლებელი იქნება აბსოლუტური სიბნელიდან კაშკაშა სინათლეზე გასვლა.

როგორც ამონიოს ერმისი, ისე დავით უძლეველი, შენიშნავენ, რომ ისინი თავს იკავებენ ღვთისმეტყველებისა და ფიზიოლოგიის დაყოფისაგან (მათი საგანგებო სირთულის გამო) და იძლევიან მხოლოდ მათემატიკის დაყოფას ცალკე დისციპლინებად: არითმეტიკად, მუსიკად, გეომეტრიად და ასტრონომიად [153,13; 171,60].

პრაქტიკული, ანუ საქმიითი ფილოსოფია იყოფა: ეთიკად, პოლიტიკად და ეკონომიკად (ამ დაყოფის წყარო არისტოტელეა).

თეორიული და პრაქტიკული ფილოსოფიის დისციპლინების შესახებ მსჯელობა უფრო ვრცელია ამონიოსის შრომაში, ვიდრე დავით უძლეველთან.

ამონიოსის ნაწარმოების წინასიტყვის პირველი ნაწილი მთავრდება პლატონის შეგონებით: „ფილოსოფიის მსგავსი სიკეთე არცა მოვიდა კაცთა ზომართ, არცა მოვიდეს ოდესცა“ [153,16]. ავტორი ერთგვარ შემაჯამებელ განცხადებას აკეთებს: ესენი უკუე ითქვა საზოგადოდ ფილოსოფოსობისათვის, ხოლო კონკრეტულად წინამდებარე წიგნის, ე. ი. პორფირის „შესავლის“ კომენტირებზე ახლა გადავდივარო [153,16].

აი, ზუსტად ამ აღვიღს, ე. ი. ამონიოსის ნაწარმოების წინასიტყვის პირველი ნაწილის დამთავრებას ემთხვევა დავით უძლეველის „ფილოსოფიის შესავლის“ დასასრული. დავით უძლეველიც თავისი შრომის ბოლოს პლატონის ზემომოყვანილ ციტატას ასახელებს [171,79], რომელიც, სხვათა შორის, ელიასის ტექსტშიც დასტურდება [174,19—21].

ამრიგად, სრულიად აშკარაა, რომ დავით უძლეველის „ფილოსოფიის შესავალი“ როგორც თავისი პრობლემატიკით, ისე საარგუმენტაციო მასალითაც ბევრ რამეში იმეორებს ამონიოს ერმისის წინასიტყვას.

ამონიოსის წინასიტყვა ისევე გრძელდება. მოცემულია მსჯელობა კონკრეტულსა და ზოგადზე, კერძოდან ზოგადზე გადასვლის გზებზე, საუბარია არისტოტელეს 10 კატეგორიაზე, რომლებიც ხელს უწყობს ზოგადად ფილოსოფიის შესწავლას, ხოლო ამ უკანასკნელის აღსაქმელად გზა და ხილია პორფირის „შესავალი“ [153,16—21].

ეს გახლავთ ამონიოსის შრომის წინასიტყვის მეორე ნაწილი, რომელსაც თავისი შესატყვისი ტექსტი არა აქვს დავითის შრომებში.

ამონიოსის ტექსტის წინასიტყვის მესამე ნაწილი [153,21—23] იწყება განმაზოგადებელი, შემაჯამებელი ფრაზით: რად და რამდენ ნაწილად იყოფა ფილოსოფია, უკვე აღვნიშნეთო. ხოლო ახლა გემართებს გავიხსენოთ, რომ

ფილოსოფოსი ყოველ წიგნს წაუძღვარებენ წინათქმას, რომელშიც შემდეგი საკითხებია განხილული:

1) რა არის წიგნის მიზანი? 2) როგორია მისი საქმარება? 3) ორიგინალურია თუ არა იგი? 4) როგორია საკითხთა თანმიმდევრობა? 5) რისი მიხედვით არის სათაური შერჩეული? 6) როგორია თავებად დაყოფა? 7) მეცნიერების რომელ დარგს განეკუთვნება აღნიშნული წიგნი.

ახლა გადავხედოთ დავით უძლეველის „პორფირის „შესავლის“ ანალიზს“ და დავინახავთ, რომ ზუსტად ამ საკითხთა განხილვით, თითქმის იმავე სიტყვით იწყება დავით უძლეველის ეს თხზულება [88, 95]. ოღონდ განსხვავება აქ ისაა, რომ დავით უძლეველი მერვე პრინციპსაც უმატებს: როგორია სწავლების მეთოდი? (ეს პრინციპი ამონიოსის შრომაში ცოტა მოგვიანებით იჩენს თავს).

ამონიოსის წინასიტყვის ამ ნაწილში მოცემულია პორფირის „ხუთი ხმისა“ და არისტოტელეს „კატეგორიების“ ისეთი შეფასება, რომელიც დასტურდება დავითის შრომაშიც. ამ ნაწილშიც ხშირია ტექსტობრივი თანხვედრები, რომელთაგან დავასახელებთ ერთს:

დავით უძლეველი „პორფირის „შესავლის“ ანალიზში“ აღნიშნავს, რომ პორფირის ნაწარმოები ფილოსოფიის ლოგიკურ ნაწილს განეკუთვნება, ხოლო საკითხს: ლოგიკა ფილოსოფიის ნაწილია თუ იარაღი, „კატეგორიების“ ანალიზისას განვიხილავო [171, 95]. ცნობილია, რომ სხვა ალექსანდრიელი ფილოსოფოსი ელიასიც გვპირდება ლოგიკის შეფასებას, ოღონდ არა „კატეგორიების“ ანალიზში, არამედ „ანალიტიკების“ კომენტარებში. სამეცნიერო ლიტერატურაში ამ ფრაგმენტზე დაყრდნობით აზრთა სხვადასხვაობა არსებობს „კატეგორიათა“ კომენტარების ავტორის შესახებ [174, VIII; 149, 66—67; 93, 276—280]. ამასთან დაკავშირებით საინტერესოა ამონიოს ერმისის წინასიტყვა, რომელშიც საუბარია ლოგიკაზე. ავტორი ზუსტად იმავე ხასიათის დაპირებას იძლევა: საკითხს ლოგიკა ფილოსოფიის ნაწილია თუ იარაღი, იგი განიხილავს სხვა (ნაწარმოებში) [153, 23]. საფიქრებელია, რომ ეს საკითხი კიდევაც იყო დაძულებული მის რომელიღაც ნაწარმოებში. შეიძლება აქ იგულისხმებოდეს ამონიოსის მსჯელობა ლოგიკის მეცნიერების შესახებ, რომელიც მოცემულია მის „მოსავსებელში“ არისტოტელეს „კატეგორიებისა“ [154, 1—15].

აქ მთავრდება ამონიოსის შრომის წინასიტყვა [153, 1—23]. ამის შემდეგ იწყება უშუალოდ პორფირის „შესავლის“ კომენტარები [153, 24—127].

კომენტარებშიც დასტურდება ტექსტობრივი შეხვედრები ამონიოსის და დავით უძლეველის შრომებისა. იდენტურია როგორც თეორიული დებულებანი, ისე საოლუსტრაციო მასალაც. მაგალითად:

1) ორივე ფილოსოფოსი ერთნაირად მსჯელობს სემანტიკის მქონე და სემანტიკას მოკლებული სახელების ანალიზისას. 2) ორივე ფილოსოფოსი იძლევა ანტისთენის შეხედულების კრიტიკას კერძოსა თუ ზოგადის თავდაპირველობის საკითხთან დაკავშირებით [153, 40; 171, 109]. სხვათა შორის, ორივე ერთნაირად არათანმიმდევრულია იმის რკვევისას, უნივერსალიებს საგნობრივნივთიერა რეალობა აქვთ, თუ ისინი მხოლოდ ჩვენი შემეცნების პროდუქტია. ამონიოს ერმისი, ისევე როგორც დავით უძლეველი, არისტოტელეს მატერიალური პოზიციის შერჩევას ცდილობს პლატონის იდეალოზმთან და უშვებს სამივე შესაძლებლობას: ზოგადის არსებობას კერძომდე, კერძოშიც და კერძოს შემდეგ [153, 42; 171, 113]. 3) ორივე ფილოსოფოსი მსჯელობს „პერიპატოე-

ლი“ სიტყვის ეტიმოლოგიის შესახებ. როგორც ცნობილია, ეს სიტყვა განმარტებულია სხვა ავტორების მიერაც [149,28—29]. ამონიოს ერმისის „პერიპატოელი“ სიტყვა, დავითისგან განსხვავებით, ისევე აქვს გააზრებული, როგორც „კატეგორიების“ ანონიმ კომენტატორსა და ელიასს. არისტოტელეს მიმდევრები იწოდებოდნენ პერიპატოელად პლატონის მიბაძვით, რადგან იგი სიარულის დროს იძლეოდა განმარტებებს, რადგან ფიქრობდა, რომ საჭიროა არა მხოლოდ სულის წრთვა, არამედ სხეულისაც [153,46].

ამრიგად, ვარდა წინასიტყვისა, კომენტარებშიც დასტურდება აზრობრივი შეხვედრები, ტექსტობრივი პარალელები. აქვე უნდა აღინიშნოს ის ფაქტიც, რომ ელიასის, ალექსანდრიელი ფილოსოფოსის „ანალოზი პორფირის „შესავლისა“ ზუსტად იმავე შინაარსისა და სტრუქტურისაა, როგორც ამონიოსის და დავით უძლველის ზემოთდასახელებული თხზულებანი.

აღნიშნულ ფაქტობრივ მონაცემებს ბუნებრივად მიეყვარათ დასკვნამდე: მთელი რიგი ფილოსოფიურ-ლოგიკური საკითხები, ისეთი, როგორიცაა: ფილოსოფიის განსაზღვრებანი, ფილოსოფიის დაყოფა თეორიულ და პრაქტიკულ ფილოსოფიად, მეცნიერების დარგების კლასიფიკაცია, ხელოვნებისა და მეცნიერების ფუნქციონალური გამოიკვანა, არისტოტელეს კატეგორიებზე დაფუძნებული ხუთი ლოგიკური ტერმინის ანალოზი და მრავალი სხვა წარმომადგენენ საერთო მომენტს ნეოპლატონიზმის ალექსანდრიულ სკოლის წარმომადგენლებისათვის. ამ სკოლაში მოხდა მთელი რიგი ცნებების ტიპოლოგიურად ერთნაირი მოდელირება. დავით უძლველმა, ისევე როგორც სხვა ალექსანდრიელმა მოღვაწეებმა, ისარგებლეს ამონიოს ერმისის მეტყველებით. ცალკეულ საკითხთა ერთ მწყობრ სისტემად ჩამოყალიბების წყაროდ ამონიოს ერმისის მოძღვრება უნდა ვიკულისხმობთ.

შემდეგი მნიშვნელოვანი ფაქტორი, რომელმაც გადაამწყვეტი სიტყვა უნდა თქვას ამ საკითხში, ხელნაწერთა ტრადიციაა. მაგრამ წინასწარ უნდა შევნიშნოთ, რომ ამონიოს ერმისის, ასევე დავით უძლველის შრომათა შემცველ ბერძნულ ხელნაწერთა შესწავლა, მათი გამოშვების ა. ბუსეს სიტყვებით, ძალზე ჭრელ სურათს იძლევა და გაურკვეველობის საკმაოდ დიდი ბურუსი ფარავს [153,VI—VII: 171,V]. საქმე ისაა, რომ როგორც ამონიოსის, ასევე დავითის შრომათა შემცველი ხელნაწერები გვიანდელია (ყველაზე ადრინდელი X ს. განეკუთვნება) და ამდენად გვიანდელი პერიოდის გადაშენებულ-ინტერპოლატორების მიერ საკმაოდ შერყენილი. არ მოგვეპოვება არა თუ ავტოგრაფები, არამედ ავტოგრაფს მიახლოებული ნუსხებიც კი როგორც ამონიოსის, ასევე დავითის შრომებისა. ხელნაწერთა გადაშენების, სქოლიასტ-ინტერპოლატორები თავიანთ კვალს ავლებდნენ ფილოსოფოსთა შრომებს. ყოველივე ამის საფუძველზე ალექსანდრიელ ნეოპლატონიკოსთა ნაწარმოებებმა ძალზე შეცვლილი სახით მოაღწიეს ჩვენამდე.

ეს გარემოება ძალზე ათუთლებს ნაწარმოების არქეტაპის დადგენას. ამონიოსის შრომაში, ასევე დავითის ნაწარმოებებში, არცთუ იშვიათად დასტურდება ფრაზის, რაიმე დებულების გამეორება, რაც, რასაკვირველია, ისევე ინტერპოლატორთა საქმიანობის შედეგია.

ამ ორი ფილოსოფოსის ნაწარმოებთა გამოშვებულს, ა. ბუსეს, რამდენიმე ხელნაწერის შეგვრების შედეგად ასე თუ ისე აღდგენილი აქვს მათი პირვანდელი სახე. მის მიერ მითითებულია ინტერპოლაციის შემთხვევები და ისიც, თუ საიდან უნდა იყოს აღებული ესა თუ ის ჩანაშატი. ა. ბუსეს სიტყვებით:

მართალია, ტექსტები ძალზე შერყენილია გვიან პერიოდში, მაგრამ არავითარ ეპეი არ არსებობს, არ ვცნობთ ამონიოსის ავტორობა. ბერძნულ ხელნაწერთა კრიტიკულად დადგენილი ტექსტი ამის სრულ საფუძველს იძლევა. ეგვიპე შეიძლება ითქვას დავით უძლეველის შრომებზეც.

ამ თვალსაზრისით საინტერესოა ამონიოსის თხზულების სათაური: Πρωτεύμενα ἔχει φιλοσοφίας, რამდენიმე ხელნაწერში წერია: Ἄμμανίου... πρωτεύμενα ἔχει φιλοσοφίας καὶ τῶν πέντε φασίων διδαχῶν [153, VIII—XLI] —ამონიოსის შესავალი მთელი ფილოსოფიისა და „ხუთი ხმის“ სწავლებისა.

რა იგულისხმება „მთელი ფილოსოფიის შესავალიში?“ როგორც ჩანს, ის ვრცელი წინასიტყვა, რომელიც წინ უძღვის ამონიოსის კომენტარებს და რომლის შეღვევნილობაზე ზემოთ გვეჩვენა საუბარი. ეს წინასიტყვა ავტორის მიერ გააზრებული იყო, როგორც შესავალი ზოგადად ფილოსოფიისა ანუ ლოგიკურ ცნებათა კომენტარებისა. შესავალს უშუალოდ მოსდევს თვით კომენტარები. ამონიოსის ნაწარმოები წარმოადგენს ერთ მთლიანობაში შეკრულ შესავალსა და კომენტარებს. ისინი ერთი ნაწარმოების სახით არის წარმოდგენილი ბერძნულ ხელნაწერებში.

დავით უძლეველთან კი (სხვათა შორის ელიასთანაც), ცალ-ცალკე, დამოუკიდებელი ნაწარმოებების სახითაა წარმოდგენილი ეს ორი ნაწილი.

პირველი ნაწარმოების სათაურია: Ἐὰ πρωτεύμενα ἔχει φιλοσοφίας ἄπὸ φωνῆς Δεξιῶν τῶν Μειφίλαρχου καὶ Μειφρύου φιλοσοφῶν [171, 1]. იგი მთავრდება შემავამბელი სახის დასკვნით, რომელშიც ხაზგასმულია, რომ იგი შესავალია ἄπὸ μὲν ἐν αὐτοῖς ἐν οἷς εἶναι μὲν καὶ ἡ παρῶσα πρῆξις καὶ τὰ πρωτεύμενα ἔχει φιλοσοφίας [171, 79].

რაც შეეხება მეორე ნაწარმოებს, „შესავლის“ კომენტარებს, მის ორი ქვესათაური აქვს: 1) პირველი ქვესათაურით აღნიშნულია წინასიტყვა: Πρωτεύμενα εἶναι μὲν ἔχει Πρωφῶναι: Ἐξ ἀρχῆς ἄπὸ φωνῆς Δεξιῶν τῶν Μειφίλαρχου καὶ Μειφρύου: φιλοσοφῶν [171, 80]. ეს წინასიტყვა მთავრდება ისეთივე დასკვნით: ἄπὸ μὲν ἔχει ἡ παρῶσα πρῆξις καὶ τὰ πρωτεύμενα ἔχει Πρωφῶναι Ἐξ ἀρχῆς [171, 94]—ეს აქვს წინამდებარე თავსა და პორფირის „შესავლის“ წინასიტყვას.

2) მეორე ქვესათაურით საკუთრივ კომენტარებია დასათაურებული: Σχόλια εἶναι μὲν εἶς τῶν Ἐξ ἀρχῆς Πρωφῶναι: ἄπὸ φωνῆς Δεξιῶν τῶν Μειφίλαρχου καὶ Μειφρύου: φιλοσοφῶν [171, 95]. Σχόλια-ს პირველსავე ფრაზაში იკითხება, რომ წინა რე ტექსტი შესავალი იყო.

ყოველივე აქედან ნათელია, რომ Πρωτεύμενα—წინასიტყვა—აუცილებლად გულისხმობს იმას, რომ იგი რაღაც შრომის შესავალია.

ამის საფუძველზე, ვფიქრობთ, გასაგები უნდა იყოს, რატომ ეწოდება დავით უძლეველის ნაწარმოებს „ფილოსოფიის შესავალი“. რატომ შესავალი? იმიტომ, რომ იგი გაიზარებოდა, როგორც პორფირის ნაწარმოების შესავალი, როგორც ეს დასტურდება ამონიოს ერმისის თხზულებაში.

ამრიგად, „მოსავსენებელი „ხუთთა კმათადში“ პორფირი ფილოსოფოსისათას“ და დავით უძლეველის ანალოგიური შრომის, ასევე მისი „ფილოსოფიის შესავლის“ შექცევების შედეგად გამოვლენილი სტრუქტურულ-შინაარსობრივი იდენტურობა, ხშირი ტექსტუალური თანხვედრები მიუთითებენ, რომ მთელ რიგ პრობლემათა ერთიანი კვალიფიკაციისა და სისტემატიზაციის წყარო

ამონიოს ერმისის მოძღვრებაა. დავით უძლეველი იმავე პრობლემებს ამუშავებს, რაც იყო ამონიოსის განსჯის საგანი.

ორივე ფილოსოფოსის თხზულებათა შესწავლამ ნათლად წარმოაჩინა სრულიად კანონზომიერი ფაქტი, რომ ორივე ავტორი ავლენს იმ საერთო ტენდენციებს, იმ საერთო მსოფლმხედველობრივ თვალსაზრისს, რაც დამახასიათებელი იყო ალექსანდრიის ნეოპლატონური სკოლის წარმომადგენლებისათვის.

საერთოდ, შინაარსობლივი მსგავსება, აზრობრივი თანხედრები ამონიოს ერმისისა და დავით უძლეველის მოძღვრებათა შორის მოულოდნელი არ უნდა იყოს. ორივე ავტორი დაახლოებით ერთი და იმავე ეპოქის მოღვაწენი არიან, გეოგრაფიული ადგილის მიხედვითაც ერთი და იმავე სააზროვნო-კულტურული სკოლის წარმომადგენლები, ორივე ერთსა და იმავე სააზროვნო პოზიციებზე დგას, ორივესთვის ქრისტიანული მოძღვრების ათვისების ფორმად ნეოპლატონიზმია აღიარებული. ამდენად, სრულიად ბუნებრივია, რომ მათ ნააზრევში აღმოჩნდეს ბევრი საერთო, აღმოჩნდეს მსგავსი აზრები, მსგავსი შეხედულებანი, ისევე, როგორც ბუნებრივია, რომ ასეთი ნათესაობა აღინიშნოს ნეოპლატონიზმის სხვა წარმომადგენელთა (კერძოდ, ელიასის) ნააზრევთან.

ამონიოს ერმისისა და დავით უძლეველს თხზულებათა შედარებით ირკვევა, რომ საქმე გვაქვს ერთი და იმავე წყაროთი ნასაზრდოებ, ერთსა და იმავე სააზროვნო არეალში ტრანსფორმირებულ იდეა-შეხედულებებთან.

თ ა ვ ი VIII

„მოსაცენებელთა“ გამოცხადი XVII—XVIII სს. მწერლებთან

როგორ აისახა ამონიოს ერმისის „მოსაცენებლები“ მომდევნო ხანის ქართულ სააზროვნო სიტუაციაში? როგორი იყო შემდგომი დროის მწერალ-მოაზროვნეთა გამოხმაურება ამ ნაწარმოებებზე? ამ თვალსაზრისით უდაოდ საინტერესო იქნებოდა ამ თხზულებებში განვითარებულ იდეურ-მსოფლმხედველობრივ თუ ესთეტიკურ შეხედულებათა ანარეკლის ძიება მხატვრულ ლიტერატურაში. საფიქრებელია, რომ ასეთ ძიებას დადებითი შედეგი ექნებოდა. (ეს საქითხი მომავალი სპეციალური ძიების საგანია).

ამჟამად უფრო კონკრეტული უბნით შემოვიზღუფეთ. აღორძინების ხანის ფილოსოფიურ-ლოგიკურ ლიტერატურაში საკმაოდ მნიშვნელოვნად გამოიკვეთა ამონიოს ერმისის თხზულებათა კვალი.

დავიწყოთ იქიდან, რომ პორფირი ფინიკიელის შრომა „შესავალი არისტოტელეს „კატეგორიებისა“, რომლის კომენტარსაც წარმოადგენს ამონიოს ერმისის პირველი „მოსაცენებელი“, თარგმნილი იყო ქართულ სინამდვილეში XII—XIII სს-ში. მას კარგად იცნობენ, მის ავტორს ხშირად იხსენებენ, მიუხედავად იმ განწყობილებისა, რაც პორფირის სახელისა და შრომის გარშემო არსებობდა.

პორფირის მტრად და ქრისტეს მგმობლად მიიჩნევდა ნემესიოს ემესელი [34,56]. ქრისტიანეთა მტრად სახავდა მას სულხან-საბა ორბელიანიც [32,30]. რამდენადაც ჩვენთვის ცნობილია, ქართულ მწერლობაში კიდევ ერთი მოღვაწე იხსენდება მას აუგად. კერძოდ, თეოფილაქტ ბულგარელის „იოანეს სახარების განმარტების“ მთარგმნელი, რომელიც XII ს. მოღვაწე ჩანს, ასე აფასებს პორფირის მოძღვრებას: „ვინაჲცა დაეკუეთების ელლინისა პორფირის მოსიბრძმებელი, რამეთუ იგი დარღუევეად სახარებისა მეცადინი, ესევითართა უქუმეცს განწვალებათა, რამეთუ უკუეთუ სიტყუა არსო, იტყუს, ძე ღმერთისაჲ, ესე იგი არს, წარმოჩენით არს ანუ შინაგანმდებარე, არამედ არცა თუ ესე და არცა თუ იგი, არ სადმე არცა სიტყუაჲ არს, ეგერა სადმე უკუე წინააღჰქსენით“ [76,2r] აქ ლაპარაკია იმაზე, შეიძლება თუ არა ძე ღმერთს, რომელიც სიტყვაა (ლოგოსია), ეწოდოს წარმოჩენითი სიტყვა ან შინაგანმდებარე სიტყვა. ავტორის მტკიცებით, წარმოდგენილია ძე-ლოგოსზე ვთქვათ, რომ იგი წარმოჩენითი სიტყვაა ან შინაგანმდებარე სიტყვაა. ორივე ეს სიტყვა „ჩუენწორისია“, ე. ი. მატერიალური ბუნებისაა, ხოლო ძე-ლოგოსი ყველაფრის მიღმა დგას, იგი ზებუნებრივია. ძე-ლოგოსის იმატერიალურობის მტკიცებისას მითითებულია ელნი პორფირი, რომელიც ზემოთქმულის საწინააღმდეგო შეხედულების გამო „იქუმეცს განწვალებათა“, ე. ი. იგი მწვალებლად არის გამოცხადებული და სახარების დამრღვევად. ასეთია იოანეს სახარების განმმარტების, როგორც ქრისტიანი მოღვაწის, აზრი პორფირი ფინიკიელის მოძღვრებაზე.

მაგრამ მიუხედავად ასეთი შეფასებისა, პორფირის ავტორიტეტი მაინც ისეთი დიდი ყოფილა შუასაუკუნეობრივ ქართულ სინამდვილეში, რომ ამ გარემოებას ხელი არ შეუშლია მისი შრომის თარგმნისათვის, არც მისი ამონიოსისეული კომენტარების თარგმნისათვის. ეს ხომ თავისთავად მეტყველებს იმ დიდ სააზროვნო ძვრებზე, რაც ჰუმანიზმის ეპოქას ახასიათებდა და რაც ასე სისხლორცეული იყო ქართული აზროვნებისთვისაც.

ამონიოს ერმისის კომენტარებით დაინტერესება მკვეთრად იგრძნობა ალორძინების ხანის მწერლებთან.

ეს არცაა გასაკვირი. განმანათლებლობის ეპოქაში, როცა სამყაროს არსებობისა და შეცნობის გზები ბუნებისმეტყველებისა და სხვა ზუსტ მეცნიერებათა მიღწევებს უკავშირდება, როცა სამყაროს საიდუმლოთა და არსება-მოვლენათა წყდომის კრიტერიუმად გონება, აზრი ისახება, გარკვეულად ახალ ღირებულებას იძენს ის ლოგიკური კატეგორიები, რომლებიც ყოველი არსებულის შეცნობის საშუალებად იყო გაგებული. ასეთი იყო არისტოტელეს კატეგორიები, კომენტირებული პორფირისა და ამონიოსის მიერ; რწმენისაგან განსხვავებით, გონებაზე, კატეგორიებზე დაფუძნებული შეცნობადობა არსებულისა.

ამით იყო გამართლებული ალორძინების ეპოქაში გაცხოველებული მიზრუნება არისტოტელეს ლოგიკური თხზულებებისაკენ. ამიტომაც იყო, რომ არისტოტელეს ავტორიტეტს ეყრდნობიან და არც პორფირი-ამონიოსს იეიწყებენ.

დავიწყოთ იქიდან, რომ იოანე ბატონიშვილის „კალმასობაში“ საკმაოდ დიდი ადგილი აქვს დათმობილი პორფირისა და ამონიოსის ხუთი ლოგიკურ ტერმინის ინტერპრეტაციას. „კალმასობაში“ შესულია სპეციალური თავი „თეს ხუთთა მარტივთა ხმათა პორფირისათა“.

მკვლევართა მიერ დადგენილია, რომ „კალმასობის“ ამ ადგილის ერთ-ერთ წყაროს წარმოადგენს ანტონ კათალიკოსის შრომა „კატილორია სიმეტნე“ [24,47]. დაძეხნილია „კალმასობის“ ამ ადგილის სხვა წყაროც. ეს არის დავით ბაგრატიონის ნაშრომი „კატილორია შემოკლებული“ [13,55]. საქმე ისაა, რომ პორფირის თხზულება ორი ნაწილისაგან შედგება: 1) თვს ხუთთა მარტივთა კმათა, 2) ზიარებისა და განთუხებისათჳს ხუთთა კმათა.

როგორც გ. დედაბრიშვილმა გაარკვია, „კალმასობის“ წყარო პირველ ნაწილში არის დავით ბაგრატიონის „კატილორია შემოკლებული“, რომელიც თავისთავად სიმეონ ჭულუღლის „ღიალექტიკას“ ეყრდნობა, ხოლო მეორე ნაწილში არის ანტონის „კატილორია სიმეტნე“.

„კალმასობის“ წყაროთა ძიებისას გამოვლენილია ყველა მომენტი, რაც აისახა იოანე ბატონიშვილის შრომაში პორფირის ხუთი ცნების გარშემო. როგორც ჩანს, იოანე ბატონიშვილი არ იყენებს პორფირის „შესავლის“ ამონიოსისეულ კომენტარებს, ანუ უფრო ზუსტად, ამონიოსის კომენტარების ძველ ქართულ თარგმანს. შეიძლება თუ არა, მას არ სცოდნოდა ამ თარგმანთა არსებობა? ვფიქრობთ, რომ იოანე ბატონიშვილი იცნობდა ამონიოსის შრომას, თუმცა უშუალო წყაროდ არ გამოუყენებია იგი, არ გამოუყენებია იმ მიზეზის გამო, რომ ამონიოსის შრომას იგი იყენებდა შუალობით, ანტონ კათალიკოსის „კატილორია სიმეტნის“ მიხედვით.

ამით იმის თქმა გვიწევს, რომ ამონიოსის „მოსაჯენებლები“ წარმოადგენენ ერთ-ერთ წყაროს ანტონ კათალიკოსისათვის.

ანტონ კათალიკოსი, თავისი დროის უდიდესი ქართველი მოღვაწე, კარგად იცნობს ამონიოსის „მოსაჯენებლებს“. მთელი მისი ვრცელი ფილოსოფიურ-ლოგიკური შრომების სახით ჩვენ ხელთა გვაქვს ენციკლოპედიური ხასიათის მოღვაწეობის შედეგი.

კარგად ცნობილია, რომ ანტონ I წინარე პერიოდის ქართველ, ასევე უცხო ეროვნების მოღვაწეთა მემკვიდრეობის ღრმა შესწავლით, მათი შედარებით, კრიტიკულ შეფასებითა და საპრობლემო საკითხთა გამოწველილვით ქმნიდა თავის თხზულებებს.

შემოქმედებითი მიდგომა სხვა ავტორთა ნაშრომებისადმი ორიგინალობასა და თავისთავადობას არ უქარავდა მის თხზულებებს. ის ფაქტი, რომ ანტონი სხვადასხვა ავტორთა ნაწარმოებებს იყენებს ფილოსოფიურ-ლოგიკური შრომების შედგენისას, მის განმანათლებლურ-ენციკლოპედიურ მიზნებზე მეტყველებს [4,423—428]. როგორც ჩანს, იგი თავის შრომებს სახელმძღვანელოს პრინციპებით ადგენდა, რაც მის მიერ იმდროინდელ საქართველოში ფართოდ დანერგილი სკოლებისა და სემინარიების სასწავლო-სამეცადინო პროგრამითაც იყო ნაყარნახევი [39]. ანტონ I საგანგებოდ ვახაზავს ასეთი წიგნების შექმნის აუცილებლობას „სარგებელად ყრმათა“, ზოგისას იმის გამო, რომ „არა იყუნეს დროთა ჩვენთა ქართულთა ზედა კმათა“, ზოგისას კი იმის გამო, რომ წინანდელნი „ზნელსიტყვაობენ ფრიალ“. ამიტომაც შექმნა მან ფართო საგანმანათლებლო ქსელი, რომელშიც ქართველი თუ სხვა ეროვნების მოღვაწენი, მთარგმნელ-კომენტატორნი ჩააბა და რომელშიც შეუწელებელი ენერგიით უშურველად მოღვაწეობდა თავადაც.

აი, როგორ მოტივს უძებნის იგი თავის მთარგმნელობით-შემოქმედებით საქმიანობას:

010. მ. რაჟავა

„დღეს თუ იგი არისტოტელის კატილორიანი და საღმრთოა და მას-
კელისანი არიან წინამდებარე, მაგრამ მიზეზთა მიერ რომელთაზე ჩემი უკუე
გარდამოცემული მათთაგან მოძღურებათა წინა დაგიდევ. ბნელსიტყვაობენ
ფრიად არისტოტელის კატილორიანი და პორფირითი გამოთქმანი და ცხო-
ველ ბრწყინვალე ჰუმობენ საღმრთოა და მასკელისანი, რომელნიცა კმა სწავ-
ლის შინათად, მაგრამ სიყუარულისათვის თქვენისა შრომა შემირაცხიეს მე
ვანსუენებად“.

ეს სიტყვები წამდვარებული აქვს მის ერთ გამოუქვეყნებელ თხზულ-
ბას. „კატილორია სიმეტნეს“ [76,6].

ამჟამად ხდება, რომ ანტონის მიერ „კატილორიის“ ხელახალი თხზვა გამო-
წვეულია იმ მიზეზით, რომ ანტონის თვალსაზრისით, ქართულ ენაზე მანამდის
არსებული „კატეგორიები“ არისტოტელის და პორფირისა „ბნელსიტყვაობენ“
(ე. ი. მას ამ ნაწარმოებთა ძველი ქართული თარგმანები ძნელად გასაგებად
ჩაუთვლია). ხოლო იოანე დამასკელის თხზულება (რომელსაც ქართველი საზო-
გადოება არსენისა და ეფრემის თარგმანებით იცნობდა), სასწავლო მიზნით
მისაღებად მიუჩნევია, მაგრამ ანტონს მაინც გადაუწყვეტია შეეკმნა კატეგო-
რიათა ახალი ტიპის სახელმძღვანელო ამისთვის დიდ მოღვაწეს არც დრო
ეშურებოდა და არც ენერგია. როგორი პათოსით არიან ნაკარნახევი მისი სიტ-
ყვები: „სიყუარულისათვის თქვენისა შრომა შემირაცხიეს მე ვანსუენებად“!

ანტონ ბაგრატიონი არასდროს არ რჩებოდა ვალში სხვა ავტორთა წინაშე.
ყველა მის თხზულებაში აღნიშნულია, თუ რომელ ავტორთაგან გამოკრება მან
ესა თუ ის შრომა, რა სახის სამუშაოა ჩატარებული მის მიერ. ამ თვალსაზრი-
სით ძალზე საინტერესოა ანტონ I-ის ფილოსოფიური შრომების შესწავლა.
ხშირად მათ ახლავს ანდერძნამაგები, წინასიტყვები, რომლებშიც ანტონი დე-
ტალურად მიუთითებს, თუ რომელი ავტორები ჰყავს წყაროდ გამოყენებული
და რა სახის სამუშაო ჩატარა მან. ზოგან განავრცო, ზოგან შეამოკლა, ზოგან
გალექსა, ზოგან კი „სხვაგვარებულად“ და „ლექსშეცვალბით“ წარმოად-
გინა საკითხები.

ანტონი არც თავმდაბლურ მობოდიშებას ივიწყებს. „არარაა ჩემისა მ-
სობრძნიეს...“ [88,316] — აცხადებს იგი, თუმცა, როგორც ირკვევა, ბევრი
რამ მისი ორიგინალური ნააზრევია.

ასეთ ვითარებაში, როცა ანტონისთვის ჩვეულებრივი ყოფილა სხვათა ნა-
შრომთა შემოქმედებითად გამოყენება, ეჭვს არ უნდა იწვევდეს, რომ ეს დიდი
განმანათლებელი ამონიოსის „მოსაკსენებლებსაც“ არ დატოვებდა უუურად-
ლებოდ.

ანტონის სხვადასხვა ფილოსოფიურ თხზულებებში დასტურდება ამონი-
ოსის შრომათა ციტირება, მისი შეხედულებების არგუმენტად გამოყენება. რო-
გორც ჩანს, სხვა მრავალ წყაროთა გვერდით, ანტონი ამონიოსის „მოსაკსენ-
ებლებსაც“ მიმართავს სხვადასხვა ფილოსოფიურ დებულებათა კონსტრუი-
რებისათვის.

ანტონის შრომა „კატილორია სიმეტნე“ ზემოთ მოხსენებული იყო, რო-
გორც ერთ-ერთი წყარო იოანე ბატონიშვილის „კალმასობისა“. მკვლევარი
გ. დედაბრიშვილი დაინტერესებულა ანტონის „კატილორია სიმეტნის“ წყა-
როს ვარკვევითაც. მისი აზრით, „წყარო ნათარგმნ ნაშრომებს შორის უნდა ვე-
ძიოთ. საფიქრებელია, რომ ეს არის... დავით სიბრძნისმოყვარის ანუ უძლევე-
ლის ახსნა პორფირის შეყვანილობისა“ [13,56].

მკვლევრის მოსაზრება ნაწილობრივ შეეფერება სინამდვილეს, რადგან დავით უძღვევლის „ახსნა პორფირის „შეყვანილობისა“ არ არის ერთადერთი წყარო ანტონის შრომისა. იგი მხოლოდ ერთ-ერთია იმათ შორის, რომელთათვისაც მიუძღრათავს ანტონს.

„კატილორია სიმეტნე“ საგულისხმოა გამოყენებულ წყაროთა თვალსაზრისით. წინასიტყვაობაში ანტონის მიერ ნათლად გარკვეულია წიგნის რაობა:

„იპყრობს თვს შორის წიგნი წინამდებარე შეყვანილობას ჩემმიერსა ქუე-თქმულად, ხოლო სამგუართა ფილოსოფოსისათა: კატილორიათ, ახლად ქმნილთა ჩემ მიერ და პორფირითთა, ნამეორებთა ჩემგან, კულად სიმეტნეს ჰსჯილით-ურთ ჩემით ჰრთულთა“ [76,01—04].

„კატილორია სიმეტნე“ ასეთი შედგენილობისაა: 1) ანტონის მიერ შეთხზული კატეგორიები, 2) ანტონის მიერ პერიფრაზირებული პორფირის კატეგორიები (რომელშიც პორფირის შრომა „შესავალი არისტოტელის „კატეგორიებისა“ იგულისხმება) და 3) ანტონის მიერ დამატებული სიმეტნე ჰსჯილით-ურთ.

თითოეული ამ ნაწილის იდეურ-შინაარსობლივი ანალიზი არ წარმოადგენს ჩვენს მიზანს. ოღონდ შევნიშნავთ, რომ სამივე ნაწილში, ამა თუ იმ დებულებების წამოყენებისას იგი ყველგან ასახელებს იმ ავტორს, ვისი შრომითაც ისარგებლა. ეს ავტორები ან სახელდებით იხსენებია: ამონიოს, დავითი ვინმე სომეხთა ფილოსოფოსი, დამასკელი, ვოლფოის, ბაუმესტერ, ანტონი კოვიტი; ან ვინაობის გარეშე: ფილოსოფოსი, სხოლასტიკოსი, ახალნი ფილოსოფოსნი.

ამონიოს ერმისი საკმაოდ ხშირად გამოყენებული ავტორია. ანტონი მას იხსენიებს, როგორც „ამონიოს ფილოსოფოსს“, ან მხოლოდ ამონიოსს, ან „ამონიოს ვინმე ფილოსოფოსს“. ანტონის აღიარებით, მან ამონიოს ერმისის თხზულებებიდან გარკვეული ნაწილი აიღო, სხვა ნაწილი კი — დავით უძღვევლის თხზულებიდან: „არისტოტელითი პაექრობითი თნება არს ხუთთა მიმართ გუართა, რომელთა ახსენებს ამონიოს ფილოსოფოსი, ხუთთა კმათა პორფირიოსისთა განმარტებათა შინა და არიან ესენი: 1) განი, რომელ არს ჰაზრი, 2) საკმარი, 3) წესი, 4) საკუთარი, 5) ზედწარწერა... მე უკუე ხუთთა ამათ არისტოტელითთა პაექრობითთა თნებათა მიმართ აღვიყვანენ კატილორიანი არისტოტელითნი, კ. 16, 17, 18, 19, 21. ხოლო სამნი იგი ძიებანი დავითის ვისმე სომეხთა ფილოსოფოსისაგან, განმარტებასა შინა პორფირიოსის ხუთთა კმათასა მოკსენებულნი., მეცა მოვიკსენენ თანდართვით ხუთთა მათ თანა არისტოტელითთა პაექრობითთა თნებათა“ [76,13]. ანტონის სიტყვებით, მან თავისი კატეგორიები გააწყო სწორედ იმ მეთოდოლოგიური პრინციპების გათვალისწინებით, რომლებსაც ასახელებდა ამონიოს ერმისი პორფირის „შესავლის“ კომენტარებში. ესენია: წიგნის მიზანი, გამოყენება, შედგენილობა, ორიგინალობა და დასათაურება. დანარჩენი სამი: თავთა თანმიმდევრობა, მეთოდოლოგიური მხარე და ის, თუ მეცნიერების რა დარგს განეკუთვნება წიგნი — დავით უძღვევლის წიგნის მიხედვით გაუმართავს მას.

ამონიოსის შრომით ჩანს ნაკარანახევი ის ადგილებიც ტექსტისა, როცა ანტონი პორფირის თვალსაზრისს გადმოსცემს. მაგ.: „თქუა პორფირიოს: „განყოფილება არსო, რომლითა ჰმატს სახე ნათესავსა“. აშკარაა, რომ ამ ადგილის წყარო ამონიოსის შრომაა.

ამონიოსის „მოსაქსენებლებით“ დაინტერესებას ანტონ ბაგრატიონი თავის სხვა შრომაშიც ამაყვანებს. ეს არის „სპეკალის“ სახელით ცნობილი თხზულება. დაწერილი 1752 წ., ხელნაწერი A 1743.

„სპეკალი“ ძალზე საყურადღებო თხზულებაა თავისი შედგენილობით. ვინაიდან ამ თხზულებაში გარკვეულად იკვეთება სხვადასხვა წყაროს გამოყენების ფაქტი, ჩვენ ძალზე სქემატურად წარმოვადგენთ მის სტრუქტურას. ამ მიზნით ნათლად წარმოჩნდება ამ თხზულების წყაროების, მათ შორის ამონიოსის „მოსაქსენებელთა“ ადგილი მის სტრუქტურულ მოდელში.

I. გვ. 1—11, შესავალი, რომელშიც ლაპარაკია იმაზე, რომ ეს წიგნი არის მიძღვნილი ერეკლე მეფისადმი, რომ იგი არმადანია, როგორც ხუთი კმა პორფირისა ხრისავორისის (ამჟამად იგრძნობა ამონიოსის პირველი „მოსაქსენებლის“ გავლენა).

გვ. 24—36, ხუთი ხმის ზიარება და განსხვავება.

გვ. 36—57, პეტრიწის განმარტებანი პროკლეს „კავშირნი ღვთისმეტყველებითნისა“.

გვ. 57—146, დამასკელის კატეგორიები.

ჩამოთვლილი თხზულებები ქმნიან „სპეკალის“ პირველ ნაწილს, რომლის ზოგადი სათაურია „მარტივი მილება“. აქ რამდენჯერმე მითითებულია ამონიოს ერმისი. იგი მითითებულია ხუთი ხმის განხილვასთან დაკავშირებით. არსების, გვარის, სახის, ძირითადი ნიშნის, არაძირითადი ნიშნის ანტონისეული კვალიფიკაცია აერთიანებს აზრებს ამონიოს ერმისის „მოსაქსენებლებიდან“ და დავით უძლველის წიგნიდან „ახსნა პორფირის „შეყვანილებისა“.

II. გვ. 146—190, შეთხზვა, რომელ არს კერძო მეორე კატილორიათა.

III. 190—223, სულლოგიზმოა. ესე ნაწილი მესამე კატილორიათა.

მეორე და მესამე ნაწილებს ერთვის ანდერძი:

„ორნი ესე ნაწილი კატილორიათანი 2 და 3 არა იყუნეს დროთა ჩვენთა ქართულთა ზედა კმათა. და სხვათა ენათაგან გარდამოღება ევაქმნიე ვისმე და დავლექსენ მასვე კანონსა ზედა ლექსშეცვალობით და სხვაგვარებულად“. ცნობილია, რომ ანტონმა „სპეკალის“ ეს ნაწილები გადმოაღებინა სიმეონ ჭულფელის „დიალექტიკიდან“.

„სპეკალის“ ამ ორი ნაწილის შედარების შედეგად სიმეონ ჭულფელის აღნიშნულ შრომასთან ასეთი სურათი გამოვლინდა: II ნაწილი „შეთხზვა“ თავთა მიმდევრობით მიყვება ჭულფელის შრომას, მაგრამ მათ შორის სხვაობასაც აქვს ადგილი. ანტონის თხზულება მეტია ჭულფელის შრომაზე. ცხადია, ანტონი ამ უკანასკნელის გარდა სხვა წყაროებსაც იყენებს. III ნაწილში კი, „სულლოგიზმოში“, სრული დამთხვევაა ანტონისა და სიმეონ ჭულფელის შრომებს შორის.

გვ. 224—234, ფილოსოფიის რაობა და განსაზღვრებანი. ამ ნაწილში ანტონ ბაგრატიონი მხოლოდ ამონიოს ერმისის „მოსაქსენებლებს“ იყენებს. ამაზე თვითონ შენიშნავს: „მესაკმარაო ამონიოს ერმისისა განსაზღვრებანი“ [88,225].

გვ. 234—240, ფილოსოფიის დაყოფა. ხედვითი და საქმიითი ფილოსოფიის დარგები არ ემთხვევა იმ კლასიფიკაციას, რომელიც დასტურდება ამონიოსის თხზულებაში. ამ ადგილას ანტონი იმოწმებს შემდეგ ავტორებს: იოანე დამასკელს, გრიგოლ ნოსელს, თომა აქვინელსა და სკოტ ერიუგენას.

გვ. 240—317, რა არის დიალექტიკა? ეს ნაწილი ისევ სიმეონ ჭულფელის შრომას ემთხვევა.

გვ. 317—372, სულისათვის. აქ მოხსენებულია იოანე დამასკელი და მაქსიმე აღმსარებელი.

„სპეკალს“ ახლავს ანდრეი ავტორისა: „მიიღე ესე სამნაწილობითი ფილოსოფია: 1) მარტივიმდებამ, 2) თხზულებამ, 3) სილოგიზმომ... არარაჲ ჩემისაებრ... მისობრძინეს., არამედ რავეცა ვისმინე ლათინთაგან ფილოსოფოსთა და ზაქარიას ვისმე სომეხთა მოძღვრისა, რომლისაგან აღმექსნა მე დაფარულებამ არისტოტელისაგამოთა სიბრძნეთა და სხვათა მიერ ვიეთმე მეცნიერთა იგი შეკრებით განვაწყვე“ (გვ. 316).

საყოფადღებოა ანტონის მითითება საკუთარი შრომის წყაროებზე. ესენია: ლათინი ფილოსოფოსები, ზაქარია ვინმე სომეხთა მოძღვარი და სხვანი ვიეთნი მეცნიერი. ცნობილია ზაქარია მოძღვრის როლი. გამოკვლევის სხვა ადგილას აღნიშნული გვაქვს, რომ იგი ეხმარებოდა ანტონს სიმეონ ჭულფელის „დიალექტიკის“, შესაძლოა დავით უძლეველის „აქსნა პორფირის“ შეყვანილობისას. ქართულად გადმოღებაში.

ვინ არიან ის ლათინი ფილოსოფოსნი და ვიეთნი მეცნიერი? ლათინთა შორის აღბათ იგულისხმება ისინი, ვისაც თვითონ ასახელებს ტექსტის სხვადასხვა ადგილას. ესენია: თობა აქვინელი, სკოტერიოვენი, ანტონი კოვიდი. სხვა მეცნიერთა შორის კი გულისხმობს ამონიოს ერმისს, იოანე დამასკელს, პეტროფსა და სხვათა.

თვალნათლივ გამოიკვეთა ის ფართო დიაპაზონი, რომლითაც ანტონს შეუდგენია თავისი თხზულება. ქართველ ფილოსოფოს-მთარგმნელთა გარდა, მას უსარგებლია სომხური წყაროებით, ასევე დასავლეთ ევროპის გამოჩენილ ფილოსოფოსთა შრომებით. საფიქრებელია, რომ ამ უქანასკნელთ იგი ლათინური დედნებიდან იცნობდა (გამორიცხული არაა ლათინ მისიონერთა ჩარევა ამ საქმეში) და არა მათი რუსული თარგმანებით, რადგან „სპეკალი“ დაწერილია 1752 წ. ანტონის რუსეთში გამგზავრების წინ, ე. ი. მანამ, სანამ ანტონი რუსულ კულტურულ-სამეცნიერო გარემოს ეზიარებოდა.

ხაზი უნდა გავსვას იმ გარემოებას, რომ მიუხედავად იმისა, რომ ანტონი ხშირად მიმართავს ახალ ფილოსოფოსებს (ეგულისხმობთ დასავლეთ ევროპელ მოაზროვნეებს), იგი მაინც უპირატესობას ძველ ფილოსოფოსებს, მათ ძველ თარგმანებსა და კომენტარებს ანიჭებს. აი, რას გვამცნობს ანტონი თავის „ღვთისმეტყველებაში“: „მითქმენ, ვითარმედ ცნობანი არისტოტელიტთა და პლატონიკელთანი უმჯობეს არიან ცნობასა ახალთა ფილოსოფოსთასა. ამისთვის უმჯობეს არს ჩუენდა შედგომამ მათი, ვიდრეღა ახალთა ფილოსოფოსთა“ [80,13].

ანტონის მიერ ძველ ფილოსოფოსთა ნააზრევის უპირატესობის ასეთმა აღიარებამ თუ განაპირობა ის ფაქტი, რომ იგი ხშირად მიმართავს ამონიოსის შრომებს, მოპყავს მისი შეხედულებანი ამა თუ იმ საკითხზე თავისი შეხედულების დასამტკიცებლად. არ ერიდება ძველ ავტორთა ციტირებას, მიუხედავად იმისა, რომ ანტონის ქრისტიანულ-ორთოდოქსალური რწმენა ზოგადად არ იწყნარებდა პორფირისა და ამონიოსის ნააზრევს და რწმენის ნიადაგზე კრიტიკულადაც კი იყო მათდამი განწყობილი. „გარემიქტევიან განკარგვათა ჩუეულებითთა ფილოსოფიისათა და უმეტეს პატივ-მსცემენ მცირათა მათ ხრიზოპორიუს მიმართ მოსაქსენებელად პლატონურისა ცნობისა მიწერილთა“

პორფირიოსგან ელლინისა და განმარტებასა მისსა ამონიოსისაგან, რომელსა შინა მრავალსა ადგილსა ჰქადაგებს მრავალმრთეებასა და უპატივო ჰყოფენ სინერგულესა ნამდულ ქეშმარტიისა ფილოსოფიისა“ [80,13]—შენიშნავს ანტონი.

აი, როგორ შეფასებას აძლევს ანტონი ამ ორ ნეოპლატონიკოს მოღვაწეს. და მიუხედავად რწმენისა, ანტონ ბაგრატიონს პროგრესული, მეცნიერულ-მოქალაქეობრივი მრწამსი ჰქარანახობდა, რომ პორფირიოსა და ამონიოსის ფილოსოფიური მოძღვრება ამა თუ იმ სახით მიეწოდებინა ქართველი საზოგადოებისათვის.

მეორე დიდი ქართველი მწერალი, რომელმაც სათანადო ყურადღება მი-აქცია და თავისი შრომის წყაროდ გამოიყენა ამონიოსის „მოსავსენებლები“, არის სულხან-საბა ორბელიანი.

! სულხან-საბა ორბელიანს თავისი ლექსიკონის დამუშავების დროს ფილოსოფიურ ცნებათა გამომხატველი ტერმინები და მათი განმარტებანი სხვა ფილოსოფიური წიგნების პარალელურად ამოუკრებია ამონიოსის თხზულებებიდანაც [35,208—211; 26]. სულხან-საბას ლექსიკონის სხვადასხვა რედაქციებში სხვადასხვანაირად აისახა ამონიოსის ტექსტებზე შეშაობის შედეგები. სულხან-საბას ლექსიკონის რედაქციებს სპეციალური წერილი უძღვნა ელ. მეტრეველმა. როგორც მკვლევარმა გაარკვია, სულხან-საბას ამონიოს ერმისის თხზულებათა შემცველი ერთ-ერთი ნუსხით, კერძოდ, A 250-ით უსარკებლია.

ელ. მეტრეველის სიტყვებით, „ამონიოსის ორივე თხზულება: „მოსავსენებლები“ „ნუთთა კმათადმი“ პორფირი ფილოსოფოსისათა“ და „მოსავსენებელი „ათთა კათილორიათადმი“ არისტოტელისთა“ ლექსიკონის უძველეს D რედაქციაში, როგორც ლექსიკოლოგიური მასალის წყარო, შესული არ არის. ორივე წყარო განოყენებულია და დამოწმებული პირველად ლექსიკონის C რედაქციაში. ამონიოსის თხზულებები ამ ლექსიკონში დამოწმებულია, როგორც „ამონიოსის კათილორია“ და „სხვა კათილორია“ [32,33]. ამასთან ერთად უნდა აღვნიშნოთ, რომ სულხან-საბა ამონიოსის თხზულებებს ზოგჯერ იმოწმებს როგორც „კათილორიას“, ე. ი. ისევე, როგორც იოანე დამასკელის „დიალექტიკას“, ზოგჯერ კი წყაროს საერთოდ არ ასახელებს.

სულხან-საბას სულ 40-მდე ტერმინი აქვს აღებული ამონიოსის თხზულებებიდან.

I „მოსავსენებლიდან“ სულხან-საბას ლექსიკონში შესულია შემდეგი სიტყვები:

ილისტიკი	რიტორება	ცანკუჰულელი
იპპოკენტავროს	საჰირო	წიალი
მარტივი	სტეჰობა	ჰულელი
მეზრიკეობა	ფოთე	ხუთნი კმანი
ოსტრიდი	ცანკვილი	

II „მოსავსენებლიდან“ ლექსიკონში შესული სიტყვებია:

ბუშქუი	დრომიკოსი	ექსი
ღიათე	ეანტოჲ	ზმილი
ღისულა	ელატი	თუა
ღოტიკა	ერო	კატევეთიად

კვეოა	ნარდომ ყოფა	პელაპონისური
ლილმა	ოდისეოჲს	სპონგინი
ლუკია	ორთი	პორიზმა
მიონაჲ	პაექრობა	პურიანი

შეიძლება ვიფიქროთ, რომ ამათ გარდა, კიდევ ოთხი ტერმინი არის აქედან აღებული. ესენია: სასახლისჭულო, საყოფაქცეოა, ყოფაქცევა, ცხოვლენრგი. ამ ტერმინებთან წყარო მითითებული არაა და არც ამონიოსის განმარტება არის ზუსტად გადმოღებული. თუმცა საბასეული განმარტება ძალიან ჰგავს ამონიოსის ტექსტში არსებულ განმარტებას.

როგორ არის განმარტებული ან დამოწმებული საბას მიერ ის 40 ტერმინი, რომელიც აშკარად ამონიოსის ტექსტიდან არის აღებული?

უმრავლეს შემთხვევაში სულხან-საბას ამონიოსის ტექსტიდან აღებული ტერმინი იმავე ტექსტში მოცემული განმარტებით გადმოაქვს. იქვე მიუთითებს წყაროს. როცა ტერმინი „მეორე მოსაკვენებლიდან“ არის აღებული, წყარო აუცილებლად დამოწმებულია როგორც „სხვა კათილორია“. ორ სიტყვასთან (ელატიჲ პურიანი) დასახელებული აქვს „კათილორია“, ხოლო „ლოტიკას“ უწერია — „ამონიოსის კათილორია“.

რაც შეეხება პირველი „მოსაკვენებლიდან“ აღებულ ტერმინებს, ზოგ მათგანს ახლავს ამონიოსისეული განმარტება. იხ. ილისტიკი, იპოკენტავროს, მარტივი, რიტორება. ეს ტერმინები ზუსტად, უცვლელად გადმოღებულია ტექსტიდან, ზოგ ლექსიკურ ერთეულს კი, რომლის მზამზარეული განმარტება ტექსტში არ იყო, საბა თვითონ განმარტავს. ასეთია: ფოთე, ცანკვილი, კუღლე, წიაღი და სხვა. პირველი „მოსაკვენებლიდან“ აღებულ ტერმინთა დამოწმება უფრო არეულად არის წარმოდგენილი, ვიდრე მეორე „მოსაკვენებლიდან“. ზოგი ტერმინის წყაროდ დამოწმებულია „ამონიოსის კათილორია“, ზოგის — „კათილორია“, ზოგი „სხვა კათილორიით“ არის აღნიშნული, ზოგთან წყარო სულ არ არის მითითებული.

სულხან-საბას თავისი ლექსიკონის ანდერძნამაგში დასახელებული აქვს წყაროები, რომლებითაც უსარგებლია მას ფილოსოფიურ ცნებათა განმარტებისას: „რომელიმე ღრმათა ფილოსოფოსთა წიგნებთაგან და ლუთისმეტყულებათა, კავშირთა პროკლეს პლატონურთა დიოდოროსთა, არისტოტელისა და პორფირის კათილორიათაგან გამოვიღე, ნემესიოს და იოანე დამასკელის პლატონური სიტყვის საქცევები აღვწერე...“ [45,32].

ამ ანდერძნამაგში მოხსენებულია არისტოტელესა და პორფირის კათილორიანი, მაგრამ როგორც ელ. მეტრეველია აღნიშნა, ეს თხზულებები არ არის უშუალოდ არისტოტელეს და პორფირის შრომები, არამედ ამონიოსის კომენტარები არისტოტელესა და პორფირის ნაწარმოებებისა. მკვლევარმა აღნიშნა თავისი ძიების შემამაგრებელი გარემოებაც, რომ „ქართულ ენაზე არისტოტელეს „კატეგორიების“, თარგმანი ამ დროისათვის სრულიად არ არის ცნობილი; ხოლო პორფირის „კატეგორია“ პირველად ითარგმნა 1734 წ. ზურაბ შანშოვანის მიერ“ [34,33]. ამჟამად ეს განცხადება უნდა დაზუსტდეს, რადგან როგორც გამოიჩვენა, პორფირის თხზულება X.II ს-ში უკვე თარგმნილი იყო ქართულად. ხოლო რაც შეეხება არისტოტელეს „კატეგორიებს“, შეიძლება არსებობდა მათი პეტრიწისეული თარგმანი, როგორც ამას აღორძინების ხანის მწერლები აცხადებენ. მაგრამ მიუხედავად ამისა, ძალაში რჩება

ეს თვალსაზრისი, რომ საბას ანდერძში მოხსენებული „კატეგორიების“ ქვეშ უნდა ვეცარაუღოთ ამონიოსის კომენტარები არისტოტელეს და პორფირის შრომებისა. სულხან-საბა ორბელიანმა, მიუხედავად პორფირისადმი თავისი ნეგატიური დამოკიდებულებისა, სავანეებოდ დაამუშავა პორფირისა და არისტოტელეს შრომების ამონიოსისეული კომენტარები. მან მთელ რიგ ფილოსოფიურ ცნებათა ამონიოსისეული განმარტებანი შეიტანა თავის „სიტყვის კონაში“.

ამონიოს ერმისის „მოსაკვენებელთა“ ნეოპლატონურ მსოფლმხედველობას. იქ განხილულ ესთეტიკურ და მეცნიერულ შეხედულებებს, როგორც აღვნიშნეთ, უთუოდ გამოძახილი ექნებოდა ქართულ მხატვრულ მწერლობაშიც. ძიება ამ მხრივ არ გვიწარმოებია.

მოვიყვანთ მხოლოდ ერთ ნიმუშს, თუ როგორ შეიძლებოდა ასახულიყო ამონიოს ერმისის მსოფლმხედველობრივი და მეცნიერულ-ესთეტიკური შეხედულებანი ქართულ მხატვრულ ლიტერატურაშიც. „ვეფხისტყაოსნის“ ერთ ცნობილ სტროფში დასტურდება „უქამო ჟამი“. ამ ცნების შესახებ აზრთა სხვადასხვაობა არსებობს, მაგრამ, ამჟამად მათ განხილვა არ წარმოადგენს ჩვენს ინტერესს. ნეოპლატონური აბოფატიკურ-კატაფატიკური აზროვნების არსენალიდან აღებული ეს სახე დადასტურდა ამონიოს ერმისის „პირველ მოსაკვენებელში“. იმ ადგილას, სადაც მსჯელობაა ლოგიკის თაობაზე, კერძოდ იმაზე, ლოგიკა ფილოსოფიის იარაღია თუ ნაწილი, ამონიოს ერმისი შენიშნავს, რომ ამ საკითხს იგი სხვაგან განიხილავს. აი, სწორედ ამ ადგილას, ერთ-ერთ ბერძნულ ნუსხაში (D) წერია: $\epsilon\nu\alpha\mu\epsilon\tau\alpha\ \tau\epsilon\iota\sigma\ \tau\alpha\ \nu\ \tau\eta\ \varphi\iota\lambda\sigma\sigma\varphi\iota\alpha\ \kappa\alpha\iota\ \tau\eta\ \epsilon\iota\lambda\alpha\varphi\alpha\varphi\eta\ \rho\alpha\pi\iota\epsilon\varphi\alpha\delta\epsilon\upsilon\sigma\alpha\upsilon$. “O $\chi\rho\acute{o}\nu\sigma\ \eta\ \tau\alpha\ \kappa\epsilon\ \chi\rho\acute{o}\nu\sigma\ \epsilon\iota\ \chi\rho\acute{o}\nu\sigma$, $\tau\epsilon\ \tau\ \delta\acute{\upsilon}\nu\alpha\iota\ \alpha\upsilon\tau\omega\iota\ \tau\alpha\ \chi\alpha\rho\ \epsilon\ \nu\ \tau\iota\upsilon\ \epsilon\tau\epsilon\rho\alpha\zeta\ \varphi\alpha\sigma\sigma\alpha\zeta\ \acute{\epsilon}\lambda\epsilon\upsilon\ \alpha\ \delta\ \sigma\upsilon\rho\acute{\epsilon}\ \epsilon\ \nu\ \mu\epsilon\delta\iota\ \mu\upsilon\sigma\alpha$, $\acute{\alpha}\lambda\iota\ \tau\alpha\ \kappa\epsilon\ \chi\rho\acute{o}\nu\sigma$. $\acute{\alpha}\lambda\iota\ \epsilon\iota\ \tau\omega\iota\sigma\ \epsilon\sigma\tau\alpha\ \delta\ \chi\rho\acute{o}\nu\sigma\ \delta\ \acute{\alpha}\chi\rho\iota\sigma\ \delta$, $\sigma\iota\pi\epsilon\ \acute{\alpha}\tau\omicron\pi\omicron\upsilon$. $\kappa\epsilon\ \chi\rho\acute{o}\nu\sigma\ \acute{\epsilon}\lambda\epsilon\upsilon\ \delta\ \chi\rho\acute{o}\nu\sigma$. $\acute{\alpha}\delta\ \mu\epsilon\rho\epsilon\zeta\ \kappa\epsilon\ \acute{\alpha}\lambda$, $\tau\omega\iota\sigma\ \delta\ \tau\omega\iota\ \mu\epsilon\lambda\delta\iota\varphi\omega\iota\ \epsilon\sigma\tau\iota\upsilon\ \text{CA}_1$ 22, 24— შემდგომ ამისა მიზანი ფილოსოფიისა და წინასიტყვა შესაყვანებლისა. ჟამი ჟამსა შინა ან არა ჟამსა შინა. ჟამსა შინა! თუ ჟამსა შინა, რა არის მისი ბუნება? მასში [მყოფი] სხვა ბუნებისაა, როგორც ცეცხლი წყლიან ქურჭელში. ხოლო თუ არა ჟამსა შინა? და თუ ესრეთ არის, მაშინ უქამო ჟამია, რაც უადგილოა. ჟამი ჟამსა შინა არის, როგორც კერძო საყოველთაოსა შინა. ხოლო ეს ლეთისმეტყველებისა არს.

ამ სიტყვების ავტორიტის „უქამო ჟამის“ გააზრება თეოლოგიის სფეროს განეკუთვნება: „ლეთისმეტყველებისა არს“. ამ სახის გაგება აბოფატიკური აზროვნებით არის ნაკარნახევი. „უქამო ჟამი“ უადგილო არსო, შენიშნავს ავტორი, რაც ნიშნავს იმას, რომ მას განზომილება არ გააჩნია. ავტორის ღრმა რწმენით, ჟამი არის ჟამსა შინა, როგორც კერძობითი საყოველთაოში, ხოლო „უქამო ჟამი“ განზომილების გარეშეა, „უქამო ჟამს“ ასეთივე გაგებით ხმარობს იოანე იტალოსი [23,104]. ასეა თუ ისე, ჩვენთვის ამჟამად მხოლოდ ის საკითხია საინტერესო, რომ რუსთველის ეპოქის ქართული სინამდვილე იცნობდა გვიანი ანტიკური სამყაროდან მიღებულ ამ მზამზარეულ სიმბოლოს. უქამო ჟამი ($\delta\ \chi\rho\acute{o}\nu\sigma\ \delta\ \acute{\alpha}\chi\rho\iota\sigma$) ამონიოსის „მოსაკვენებელთა“ ბერძნულ ხელნაწერში გვაქვს.

ამრიგად, ამონიოს ერმისის „მოსაკვენებლების“ სახით ქართულმა მწერლობამ გაიციწო ნეოპლატონიზმის აღექანდროული სკოლისთვის დამახასიათებელი მსოფლმხედველობა, ცნო ლოგიკური კატეგორიებით აზროვნების აუცილებლობა.

ს ა ბ ო ლ ო დ და ე ა ს კ ე ნ ი თ:

XII ს-ში ბერძნულიდან ქართულად ითარგმნა ნეოპლატონიკოსი ფილოსოფოსის, ალექსანდრიული სკოლის წარმომადგენლის, ამონიოს ერმისის ორი თხზულება: „მოსაცხენებელი „ხუთთა კმათადმი“ პორფირი ფილოსოფოსისათა“ და „მოსაცხენებელი „ათთა კატილორითადმი“ არისტოტელისათა“.

ამონიოს ერმისი მოღვაწეობდა 445—526 წწ. იგი ცნობილია როგორც პლატონის, არისტოტელესა და პორფირის შრომათა კომენტატორი, ფრიად განათლებული პიროვნება და პედაგოგი. ამონიოსის მოძღვრება შემორჩენილია მისი მოწაფეების მიერ ჩაწერილი ლექციებით. ალექსანდრიული სკოლის მეცნიერული და პედაგოგიური საქმიანობის სისტემა ითვალისწინებდა ანტიკურ მოაზროვნეთა მემკვიდრეობის დამუშავებას, კომენტირებას. ისინი გარკვეულად ცდილობდნენ პლატონისა და არისტოტელეს ნააზრევის სიმფონიას სამყაროს არსებობისა და შეცნობის საქმეში. საგრძნობია ამონიოს ერმისის გავლენა მომდევნო თაობათა წარმომადგენლებზე, როგორებიც იყვნენ: ოლიმპიოდორე, ფლოპონი, ასკლეპიოსი, დავით უძლეველი, ელიასი, სტეფანე ალექსანდრიელი და სხვ.

ამონიოს ერმისის ნაწარმოებთა თარგმნა საყურადღებო ფაქტია. როგორც ჩანს, XII ს. ქართველი საზოგადოება დაინტერესებული იყო წმინდა ფილოსოფიით, თეოლოგიასთან შეუზღვებელი მოძღვრებით. ამონიოსის „მოსაცხენებლებში“ კი სწორედ ის საკითხია განხილული, რომ გონებით, ლოგიკური კანონებით შესაძლებელია სამყაროსა და მისი მოვლენების შეცნობა. გზა ამისთვის არც ფილოსოფია. ამონიოსის ნაწარმოებთა ქართულ თარგმანებს თავისი განსაკუთრებული ადგილი უკავიათ იოანე დამასკელის „დაილაქტიკის“ ეფერემ მცირისა და არსენ იყალთოელის თარგმანების, არეოპაგიტული კორპუსის ეფერემ მცირის თარგმანისა და პროკლეს „ღვთისმეტყველებით კავშირთან“ იოანე პეტრიწისეული თარგმანის გვერდით.

ამონიოსის „მოსაცხენებლების“ მთარგმნელის ვინაობის შესახებ აზრთა სხვადასხვაობა არსებობს. მკვლევართა ერთი ნაწილი ამ თხზულებათა მთარგმნელად იოანე ტარიჭისძეს აცხადებს (კ. კეკელიძე), მეორე ნაწილს კი მიაჩნია, რომ მთარგმნელია იოანე პეტრიწი (ს. გორგაძე, ივ. ლოლაშვილი).

ქართული წერილობითი წყაროებიდან ცნობილია მხოლოდ ის ცნობა, რომ იოანე ტარიჭისძე იყო მთარგმნელი და ეფერემ მცირის, თეოფილესა და არსენ იყალთოელის თანამედროვე. ეს ცნობა დაცულია სულხან-საბა ორბელიანის მინაწერში „ქართლის ცხოვრებაზე“ და ერთ მე-17 ს. ხელნაწერში. მასვე იმეორებენ ანტონ კათალიკოსი და იოანე ბატონიშვილი. ამ ცნობის მიხედვით ირკვევა მხოლოდ იოანე ტარიჭისძის მოღვაწეობის ხანა. სხვა არაფერი!

პირველი ცნობა, თუ რა ნაწარმოებები თარგმნა იოანე ტარიჭისძემ, ეკუთვნის პლ. იოსელიანს. მაგრამ მეცნიერებმა სამართლიანად უარყვეს პლ. იოსელიანის შეხედულება იოანე ტარიჭისძის შემოქმედებით პროდუქციაზე.

კ. კეკელიძემ იოანე ტარიჭისძე აღიარა ამონიოსის „მოსაცხენებელთა“ მთარგმნელად.

ივ. ლოლაშვილმა უარყო ეს თვალსაზრისი და „მოსაცხენებელთა“ მთარგმნელად იოანე პეტრიწი მიიჩნია. ეს მოსაზრება გამოთქმულია ორი არგუმენ-

ტის საფუძველზე: ერთია ანტონ ბაგრატიონის ცნობა, რომ იოანე პეტრიწმა თარგმნა ამონიოსის წიგნები, და მეორეა ლიტერატურული პარალელის არსებობა ამონიოსის წიგნებსა და პეტრიწის „სათნობათა კიბეს“ შორის. მაგრამ თავის მხრივ, ანტონ ბაგრატიონის ცნობა საეჭვოა, თუნდაც იმ უბრალო მიზეზის გამო, რომ დიდ განმანათლებელს თავისი განცხადების დამადასტურებელი დოკუმენტური მოწმობა არ დაუტოვებია.

ამდენად, ანტონის ინფორმაციის გამზიარებელს ხელში რჩება მხოლოდ იმედი ან ვარაუდი, რომ ანტონისათვის უცილობლად ცნობილი უნდა ყოფილიყო მისი შეხედულების დამადასტურებელი რაიმე საბუთი.

მაგრამ ამ საბუთს არ ვიცნობთ ჩვენ... ამას გარდა, ამონიოსის თხზულებათა შემცველი ყველა ხელნაწერი ბოლონაკლული იყო მის დროსაც. ანდერძ-მინაწერების უქონლობის გამო ანტონისთვისაც უცნობი უნდა ყოფილიყო მათი მთარგმნელის ვინაობა. ეტყობა, რაკი ეს თარგმანები ენობრივ-სტილისტურად ძალიან ჰგავს იოანე პეტრიწის ნაწერებს, ანტონ კათალიკოსმა მათ თარგმნა იოანე პეტრიწს მიაწერა.

რაც შეეხება ლიტერატურულ პარალელის არსებობას, იგი პეტრიწის სასარგებლოდ ვერ გადაჭრის საკითხს. პლატონის ცნობილ ინტერპრეტაციას ფილოსოფიისას: „ფილოსოფოსობა არს ზრუნვაჲ სიკუდილისაჲ“, მთელ შუასაუკუნეებში იმეორებდნენ სხვადასხვა სკოლის ფილოსოფოს-კომენტატორები. ამიტომ ბუნებრივია, რომ იგი სცოდნოდა იოანე პეტრიწს „მოსაჯენებლებისაგან“ დამოუკიდებლადაც.

ჩვენი აზრით, „მოსაჯენებელთა“ მთარგმნელი არაა იოანე პეტრიწი. „მოსაჯენებელთა“ და იოანე პეტრიწის შრომების ენის გარეგნული მსგავსება ძალზე მაცდუნებელია, მაგრამ არის მთელი რიგი განსხვავებული ენობრივი და ლექსიკოლოგიური ფაქტები, რომლებიც მიგვანიშნებენ, რომ „მოსაჯენებლების“ მთარგმნელი პეტრიწი არაა.

ამდენად, ამონიოსის თხზულებების მთარგმნელის ვინაობის საკითხი დღესდღეობით ღიად რჩება.

* * *

ამონიოსის „მოსაჯენებლები“ დაცულია 11 ხელნაწერში. ტექსტის დასადგენად გამოყენებულია 4 ნუსხა: A — S 2562, B — A 406, C — A 250, D — S 145. ამათგან, უძველესი S 2562 (XIII ს.) არის არქეტიპი ყველა სხვა ნუსხისა. იგი გადაწერილია უფრო ადრინდელი ნუსხიდან, შესწორებული-რედაქტირებულია XVIII ს-ში. BC ნუსხები გადაწერილია A ნუსხის რედაქტირების შემდეგ, ხოლო D ნუსხა გადაწერილია მანამ, სანამ A ნუსხას განაახლებდნენ.

ორივე ნაწარმოების ტექსტი ბოლონაკლულია ხელნაწერებში.

* * *

ქართული თარგმანების რაობის წარმოსაჩენად ისინი შედარებულია ბერძნულ ორიგინალთან, რომლის უკანასკნელი გამოცემა ეკუთვნის ადოლფ ბუსეს. თარგმანების ტექსტები ზუსტად არ მისდევენ ბერძნულ გამოცემას. ტექსტოლოგიური ძიებით აშკარა გახდა, რომ ქართული თარგმანების წყაროს ისეთი ბერძნული ნუსხა წარმოადგენს, რომელიც ა. ბუსეს გამოცემაში

გათვალისწინებული არ არის. ამდენად, ქართულ თარგმანს დიდი მნიშვნელობა აქვს თვითონ ბერძნული ორიგინალის გამართვისა და დაზუსტებისათვის.

ქართული თარგმანი შესრულებულია იმ ენობრივ-სტილისტური ნორმებით, რაც დამახასიათებელი იყო პეტრიწონული სკოლისათვის.

„მოსაქსენებლებში“ წარმოდგენილია ფილოსოფიურ-მეცნიერული აზროვნებისთვის დამახასიათებელ ზოგად ცნებათა გამოხატველი ტერმინოლოგია, წარმოდგენილია ფილოსოფიური ენა. ქართული ლექსიკა მაქსიმალურად არის გამოყენებული, უაღრესად გაზრდილია სიტყვათწარმოებით საშუალებათა არე, ქართული ძირებისა და აფიქსების ვარიანტების გზით გადმოცემულია ბერძნული ტერმინები. ამასთანავე საგრძნობია ბერძნული ორიგინალის გავლენა: ხშირია ბერძნულის კალკები, უთარგმნელად გადმოსული სიტყვები, ბერძნულის ანალოგიური რთული სინტაქსური კონსტრუქციები: უშემასმენლო წინადადებები, მიმღობური და ინფინიტური კონსტრუქციები და სხვ.

ქართულ ტექსტებში არტულ იშვიათია სხვადასხვა ფაქტორით გაპირობებული ხარვეზები, ტექსტობრივი ხასიათის შეცდომები. ყველა შემთხვევაში, როცა საგრძნობი იყო შეცდომების შექანიკური ხასიათი, ისინი გასწორებულ იქნა.

•

„მოსაქსენებლები“ თავიანთი შინაარსით, იქ დასმული პრობლემებითა და დებულებებით, ძალზე საყურადღებო ფილოსოფიურ ძეგლებს წარმოადგენენ. არისტოტელესა და პორფირის კატეგორიების კომენტარების გარდა, ამ თხზულებებში განხილულია მრავალი სხვა, შუასაუკუნეობრივი ფილოსოფიისათვის ნიშანდობლივი პრობლემა. უპირველეს ყოვლისა, მოცემულია ფილოსოფიის ექვსი განსაზღვრება, რომლებიც წარმოადგენენ პლატონის, არისტოტელესა და პოთაგორას გამონათქვამებს ფილოსოფიაზე.

შუა საუკუნეთა განათლების სისტემის ისტორიის შესწავლის მიზნით ძალზე საყურადღებოა ფილოსოფიისა და მეცნიერებათა ურთიერთმიმართების საკითხი, მეცნიერებათა კლასიფიკაცია, მთელი ის მეცნიერული ცოდნა, რაც მოცემულია ამონიოსის თხზულებებში. მეცნიერების ცნების ქვეშ ორგვარი სიბრძნე, ცოდნა იგულისხმება: 1. მარადიულ, უცვლელ კანონზომიერებათა ცოდნა, რომელსაც „ზედმიწვეულობა“ ტერმინი გამოხატავს და 2. ცვალებად, კონკრეტულ საგანთა და მოვლენათა ცოდნა, რომელიც „კვლოვნება“ ტერმინით არის გადმოცემული.

არის მესამეგვარი ცოდნა. ეს არის ოსტატობასთან, ხელოსნობასთან დაკავშირებული ცოდნა. ყოველგვარი ცოდნის საფუძველი ფილოსოფიაა.

• • •

ფილოსოფია, ამონიოს ერმისის მიხედვით, ორ ნაწილად იყოფა: ერთია თეორიული ფილოსოფია, მეორე — პრაქტიკული. ლოგიკა ფილოსოფიის იარაღია მხოლოდ და არა მისი ნაწილი.

თეორიული ფილოსოფიის მიზანია ჰეგელმარტიზმისა და არაჰეგელმარტიზმის გარკვევა, ხოლო პრაქტიკულისა — სიყვითისა და ბოროტების გამიჯვნა. თეორიული ფილოსოფიის დარგებია: თეოლოგია, მათემატიკა და ფიზიოლოგია. ავტორი ვრცლად მსჯელობს მათემატიკის ნაწილებზე. ესენია: გეომეტრია, ასტრონომია, მუსიკა, და არითმეტიკა. მათი სასწავლო ობიექტი განხაზღვრულია უცრაობასა და მოძრაობაში მყოფი, ასევე დაძოვნილებლად ან რაიმესთან ძმობაში მყოფი რიცხვებით.

პრაქტიკული ფილოსოფიის დარგებია: ეთიკა, ეკონომიკა და პოლიტიკა. მეცნიერებათა ამონიოსისეულ კლასიფიკაციაში წარმოდგენილია შვიდი „თავისუფალი“ ხელოვნება, ცნობილი ტრიუმი და კვადრიუმი, რაც შუა საუკუნეთა განათლების სისტემის აუცილებელ პროგრამას წარმოადგენდა.

•

ამონიოსის „მოსაყენებლები“ მდიდარ მასალას შეიცავს სამეცნიერო-საბუნებისმეტყველო დისციპლინათა განვითარების ისტორიის თვალსაზრისით, აქ დატულია გარკვეული მეცნიერული ცოდნა მათემატიკის, მუსიკის, ფიზიოლოგიის, ლიტერატურისმცოდნეობის, გრამატიკის თუ სხვა სფეროდან. მართალია, ეს მასალა დამოუკიდებელი სახით არ გვხვდება, ისინი მოტანილია როგორც საილუსტრაციო მასალა სხვადასხვა ლოგიკური ცნებების ანალიზის დროს, მაგრამ მეცნიერული ხასიათის ეს მსჯელობანი იმდენად ვრცელია, რომ მათ გარკვეული როლი და მნიშვნელობა აქვთ ამ მეცნიერებათა ისტორიის შესწავლის თვალსაზრისით.

„მოსაყენებელთა“ მთავარ მსოფლმხედველობრივ საკითხს წარმოადგენს ლოგიკურ კატეგორიების რაობისა და ჰეგელმარტიზმის წვდომის მიზნით მათი გამოყენების საკითხი. მათი ანალიზი დაფუძნებულია ზოგადისა და კონკრეტულის მიმართებაზე. რომელს ეკუთვნის რეალური არსებობა, რომელია პირველადი: ზოგადი თუ კონკრეტული? უნივერსალიები არსებობს ante rem თუ post rem? ამონიოს ერმისი ითვალისწინებს პლატონისა და არისტოტელეს თვალსაზრისს ამ საკითხზე, ცდილობს არისტოტელეს მატერიალისტური პოზიციის შერიგებას პლატონის იდეალიზმთან. ამონიოს ერმისი ზოგადასა და კონკრეტულს ზომიერი რეალიზმის პოზიციებიდან განიხილავს.

„მოსაყენებლები“ ლოგიკურ-ფილოსოფიური პრობლემების შესწავლა სპეციალურ კვლევას მოითხოვს. ჩვენს მიერ მხოლოდ რამდენიმე ფილოსოფიური ტერმინია შესწავლილი.

• • •

„მოსაყენებელთა“ ტექსტოლოგიურ-ფილოლოგიურმა შესწავლამ გამოამჟღავნა, რომ აუცილებელია კორექტივის შეტანა პორფირის (III ს.) ნაწარმოების „ხუთთა კმათას“ ქართული თარგმანის ისტორიაში.

გავრცელებული შეხედულების თანახმად, პორფირის „ხუთი კმანი“ ქართულად თარგმნა ზურაბ შანშოვანმა XVIII ს-ში, თარგმნა იგი სომხურიდან ამონიოსის ნაწარმოებთა შემცველი ქართული ხელნაწერების შესწავლამ გამო-

ავლინა, რომ არსებობდა პორფირის ნაწარმოების ადრინდელი ქართული თარგმანი, XII—XIII სს-ისა.

ზურაბ შანშოვანის თარგმანის მთელი რიგი ადგილების სრული იდენტურობა ძველ ქართულ თარგმანთან უეჭველს ხდის მის მიერ ძველი თარგმანის გამოყენებას.

ამონიოს ერმისის „მოსაცხენებელთა“ შესწავლის შედეგად გაირკვა ის მსგავსება-იდენტურობა, რაც მასთან აახლოვებს მეორე ალექსანდრიელი ფილოსოფოსის, დავით უძლეველის, მოძღვრებას. ამ მსგავსებამ ნათლად გამოავლინა, რომ დაუშვებელია ამ სკოლის რომელიმე ფილოსოფოსის შეხედულებათა შესწავლა ცალმხრივად, სხვებისაგან იზოლირებულად ისე, თუ არ იქნა გათვალისწინებული ის, თუ რა არის საერთო და ტიპოლოგიური ამ სკოლის მოღვაწეთა ნააზრევში.

ამონიოს ერმისისა და დავით უძლეველის თხზულებათა სტრუქტურული და შინაარსობრივი შედარების საფუძველზე, ასევე მათი ცხოვრების ქრონოლოგიური მონაცემების გათვალისწინებით, ჩვენ მიერ გამოვლენილ იქნა ის საერთო, რაც ამ ორ ფილოსოფოსს ერთმანეთთან აახლოვებს. გაირკვა, რომ ორივე ავტორი ავლენს იმ საერთო ტენდენციებს, იმ საერთო მსოფლმხედველობრივ თვალსაზრისს, რაც დამახასიათებელი იყო ალექსანდრიის ნეოპლატონური სკოლის წარმომადგენლებისათვის, რაც სკოლის სასწავლო-სამეცადინო პროგრამათაც იყო გაპირობებული. ამონიოს ერმისის მოძღვრების გავლენა საგრძნობია მომდევნო თაობის ალექსანდრიელ მოღვაწეებზე, რომელთა შორის იყო დავით უძლეველიც.

ამონიოს ერმისის „მოსაცხენებლებს“ გარკვეული გამოძახილი ჰქონდათ აღორძინების ხანის მწერლობაში. ეს არცაა გასაკვირი. განმანათლებლობის ეპოქაში, როცა სამყაროს შემეცნების გზები ბუნებისმეტყველებისა და სხვა ზუსტ მეცნიერებათა მიღწევებს უკავშირდება, როცა სამყაროს არსებობა-მოვლენათა წვდომის კრიტერიუმად გონება, აზრი ისახება, გარკვეულად ახალ ღირებულებას იძენს ის ლოგიკური კატეგორიები, რომლებიც არისტოტელედან მომდინარეობენ და კომენტირებული იყო პორფირისა და ამონიოსის მიერ, როგორც სამყაროს შეცნობის საშუალებანი.

ამონიოს ერმისის თხზულებებს ხშირად მიმართავენ ანტონ ბაგრატიონი. ანტონი მას ახსენებს, როგორც „ამონიოს ფილოსოფოსს“, ან მხოლოდ „ამონიოსს“, ან „ამონიოს ვინმე ფილოსოფოსს“. ამონიოსი არის ერთ-ერთი წყარო ანტონის „კატილორია სიმეტნისა“ და „სპეკალისა“.

ამონიოსის „მოსაცხენებლებს“ თავისი ლექსიკონის წყაროდ იყენებს სულხან-საბა ორბელიანი. ამა თუ იმ სიტყვის განმარტებისას სულხან-საბა ხან მიუთითებს წყაროს, ხან წყაროს დაუსახელებლად განმარტავს მას, ზოგი სიტყვის განმარტება ამონიოსის ტექსტიდან არის აღებული, ზოგს კი საბა თვითონ განმარტავს.

ამონიოს ერმისის „მოსაცხენებლების“ ქართულად თარგმნა ქართული ფილოსოფიის ისტორიის ერთი საყურადღებო ეტაპია. დიონისე არეოპაგელის

თხზულებებისა და პროკლე დიადოხოსის „კავშირნი ღვთისმეტყველებითის“ გვერდით ამონიოსის „მოსაკსენებლების“ თარგმნით ერთგვარად შეიკრა წრე: ქართულ სინამდვილეში გადმოინერგა ნეოპლატონიზმის სხვადასხვა სკოლის მიღწევები.

ბ ე მ ს ტ ი ს ა ტ შ ი ს

1. ამონიოს ერმისის თხზულებათა ქართული თარგმანების წინამდებარე გამოცემისათვის გამოყენებულია შემდეგი ხელნაწერები: S 2562 (XIII ს.) ჩენი ლიტერით A; A406 (XVIII ს.) — B; A 250 (XVIII ს.) — C; S 145 (XVIII ს.) — D. ძირითად ნუსხად აღებულია A ნუსხა. BCD ნუსხები ძირითადი (A) ნუსხის ასლებს წარმოადგენენ. ამონიოსის თხზულებათა შემცველი დანარჩენი ხელნაწერები (მითითებულია გამოკვლევაში) ტექსტის დადგენისას მხედველობაში არ არის მიღებული, ვინაიდან ყველა XVIII ს. ხელნაწერია და საინტერესო ვარიანტული წაკითხვები არ გააჩნიათ. განსხვავებებიან მხოლოდ ორთოგრაფიით.

2. ქართულ ხელნაწერებს ბერძნულ დედანთან შედარებით აკლიათ მეორე „მოსაკსენებლის“ ბოლო ნაწილი, აკლიათ ფიზიკური მიზეზის გამო: A ნუსხის ბოლო ფურცლები დაკარგულია. ტექსტის ეს ნაწილი აკლია ყველა გვიანდელ ნუსხასაც. გამოჩაყლისს წარმოადგენს D ნუსხა, რომელშიც იგი დაცულია, თუმცა ბოლომდე სრული არც ეს ნუსხაა. ტექსტის დასასრული იქაც არ არის.

D ნუსხაში, ასევე დაცულია ტექსტი ერთი ფურცლის მოცულობით, რაც ABC ნუსხებს აკლია. ეს ნაკლოვანებანი ტექსტში მითითებულია. ტექსტის ის ნაწილები, რაც დაცულია D ნუსხაში, შედარებულია Q 256 (XVIII ს.) ხელნაწერთან, რომელშიც ასევე დაცულია ეს მონაკვეთები. Q 256 ხელნაწერი ტექსტის დასადგენად მხოლოდ ამ ნაწილშია გამოყენებული, იგი აღნიშნულია E ლიტერით. DE ნუსხათა ორთოგრაფია აღნიშნულ მონაკვეთებში გასწორებულია იმ ნორმების მიხედვით, რაც დამახასიათებელია მთელი ტექსტისათვის.

3. გამოცემაში ტექსტის აწიებზე მიწერილი რიცხვები ძირითადი (A) ნუსხის გვერდებს უჩვენებენ, ხოლო ტექსტის იმ ნაწილებში, რომლებიც დაცულია მხოლოდ D ნუსხაში, გვერდები მითითებულია D ნუსხის მიხედვით.

4. წინამდებარე გამოცემის ტექსტში ციფრებით აღნიშნულია:

ა) ის სიტყვები, რომლებსაც სქოლიოში ვარიანტული წაკითხვა მოეპოვებათ.

ბ) ის სიტყვები, რომლებიც კონიექტურას წარმოადგენენ. კონიექტურა სხვადასხვა ხასიათისაა:

ქართული თარგმანის ზოგი მცდარი წაკითხვა ბერძნული დედნის შესაბამისი ადგილის არაზუსტი წაკითხვის ნიადაგზეა აღმოცენებული. სქოლიოში ნაჩვენებია ორიგინალის შესაბამისი სიტყვა. მაგ.: ყველა ქართულ ნუსხაში ეწერა „დათქუმაჲ“ 127, 4. ბერძნულ დედანში: $\eta \alpha \alpha \epsilon \beta \phi \alpha \nu \alpha \text{ CA}_2$ 37,20 სქ. ცხადია, ეს ბერძნული სიტყვა, რომლის მნიშვნელობაა „ბუნებით“, გრაფიკულ ნიადაგზე მცდარად იქნა წაკითხული, როგორც $\alpha \alpha \alpha \phi \alpha \alpha \epsilon \nu$ და აქედან გაჩნდა ქართულ ტექსტში აზრისათვის შეუფერებელი სიტყვა „დათქუმაჲ“.

თარგმანის ზოგი შეცდომა ქართული ნუსხების გადაწერტა მიერ გრაფიკული აღრევის შედეგად არის დაშვებული. ქარაგმა არასწორად არის გახსნილი. მაგ.: ბერძნულ $\sigma\mu\alpha\alpha$ -ს (CA_2 44, 30) შესატყვისი „სხეულსა“ ნუსხებში ალბათ დაქარაგმებული იყო ასე: სხ-ლსა. გადაწერტა მიერ იგი არასწორად იქნა გახსნილი, როგორც „სახელსა“.

ქარაგმა მცდარად არის წაკითხული. მაგ., ად ქარაგმა, რომელიც ალბათ იყო ბერძნულ $\alpha\lambda\lambda$ -ს შესატყვისად, გადაწერტა მიერ მცდარად იქნა წაკითხული, როგორც პდ და ასე გაჩნდა თარგმანში აზრისათვის შეუფერებელი სიტყვა „პირველად“ 160,3.

ე) ქართული თარგმანის ის ადგილები, რომლებიც ხელნაწერებში არ იკითხებოდა და რომელთა აღდგენა მოწერხდა ბერძნული დედნის მოშველიებით. მაგ.: „სიმა... ვრათა“ (173,5)-ს შესატყვისად ბერძნულ დედანში იკითხება: $\xi\lambda\tau\omega\theta\delta\epsilon\alpha\upsilon CA_2$ 84, 22. საფიქრებელია, რომ ქართულ ხელნაწერებში ეწერა „სიმა[რჩვის]ათა“, რაც გადაწერის პროცესში დაძახნქდა. ჩვენს მიერ აღდგენილია ეს სიტყვა.

5. გამოცემის ტექსტში ვარსკვლავით (*) აღნიშნულია და სქოლიოში ნაჩვენები:

ა) ტექსტის ის ადგილები, როცა მთელი ფრაზა ან უფრო დიდი მოცულობის ტექსტი მიპყვება ბერძნული გამოცემის არა ძირითად ტექსტს, არამედ სქოლიოში ჩატანილი ნუსხის წაკითხვას. ეს ადგილები საყურადღებოა ქართული თარგმანის ბერძნულ ნუსხებთან მიმართების გარკვევის თვალსაზრისით. (როცა ქართული თარგმანი იმეორებს ბერძნული გამოცემის სქოლიოს ერთ წინადადებას ან ერთ სიტყვას, ასეთი შემთხვევები მითითებული არაა, ვინაიდან ეს განსხვავება ძირითადი ბერძნული ტექსტისაგან შეიძლება ქართველი მთარგმნელის ინიციატივად ჩავთვალოთ და არა მანიცდამინც ბერძნულ ნუსხებზე დამოკიდებულების გამოხატველად). ჩვენი ტექსტის სქოლიოში მითითებულია ყველა ეს შემთხვევა ბერძნული გამოცემის სათანადო გვერდისა და სქოლიოს სტრიქონის აღნიშვნით.

ბ) თარგმანის ის სიტყვები, რომელთა მნიშვნელობა კონტექსტისათვის შესაფერისი არაა. ეს ადგილები გასწორებული არ არის, მაგრამ სქოლიოში შესადაარებლად ნაჩვენებია ორიგინალის სათანადო სიტყვა, ან წინადადება.

გ) წინამდებარე გამოცემის ის ადგილები, როცა ქართულ ტექსტს აკლია ბერძნულ დედანთან შედარებით და ამ ნაკლებობის გამო აზრი ბუნდოვანია. ქართული ნუსხების ეს ნაკლები ადგილები არაა ბერძნული დედნის მიხედვით აღდგენილი, მაგრამ ტექსტში აღნიშნულია მრავალწერტილით. სქოლიოში შესადაარებლად ნაჩვენებია ბერძნული დედნის შესაბამისი სიტყვა, ან წინადადება, რომელიც აკლია ქართულ თარგმანს.

მაგ. „ენაცვალნეს ქსენოკრატი და არისტოტელი*... ხოლო ქსენოკრატი აკადემიას შინა“ 97, 21. მრავალწერტილის ადგილას ბერძნულში იკითხება: $\tau\acute{\iota}\nu \delta\epsilon \mu\epsilon\nu \text{ } \rho\alpha\rho\iota\sigma\tau\omicron\upsilon\epsilon\lambda\eta\gamma\eta\varsigma \ \xi\upsilon\ \Delta\lambda\alpha\zeta\epsilon\alpha\iota \ \xi\pi\alpha\delta\iota\delta\epsilon\upsilon\sigma\epsilon\nu CA_2$. 3, 12. კონტექსტის მიხედვით, საჭიროა ნაჩვენები იყოს დაპირისპირება: არისტოტელე ლიკეაში ასწავლიდა, ხოლო ქსენოკრატე—აკადემიას შინა.

დ) ქართული ტექსტის ის სიტყვა, ან ადგილი, რომელსაც ეკუთვნის ცალკეულ ქართულ ხელნაწერთა აშვიებზე არსებული „შეისწავენი“ და სხვადასხვა ხასიათის მინაწერები.

ე) ქართული ტექსტის ის ადგილები, როცა პორფირის და არისტოტელეს თხზულებებიდან აღებული განსამარტავი ფრაზები ბერძნული დედნისაგან განსხვავებით ცალკეა გამოყოფილი ან, პირიქით, ბერძნულში გამოყოფილია და ქართულ ტექსტში არა. შესაძლოა ეს შემთხვევები გაბირობებული იყოს ქართული თარგმანის უცნობ ბერძნულ ნუსხაზე დამოკიდებულებით.

გამოცემის ტექსტში ციფრებისა და ვარსკვლავების გამოყენებამ გამოიწვია ის, რომ ზოგ სიტყვასთან თავი მოიყარა ციფრამც და ვარსკვლავამც. თითოეულ მათგანს თავისი ჩვენება აქვს სქოლიოში.

6. წინამდებარე გამოცემა ითვალისწინებს იმას, რომ ამონიოს ერმისის ორივე თხზულება, რომლებიც წარმოადგენენ პორფირის ან არისტოტელეს თხზულებათა კომენტარებს, შედგება თავებისაგან. თავების სათაურები განსხვავებული შრიფტით არის დაბეჭდილი.

თითოეული თავის შიგნით განსამარტავად აღებულია ფრაზები პორფირის და არისტოტელეს თხზულებებიდან, რომელთაც ერთვის ამონიოსის კომენტარები. როგორც ბერძნულ დედანში, ისე ქართულ თარგმანში, განსამარტავი ფრაზები ცალკეა გამოყოფილი. ქართულ ხელნაწერებში ისინი ან სინგურით არის დაწერილი, ან აშიაზე უზით ციტატის აღმნიშვნელი ნიშნები. ჩვენს გამოცემაში პორფირის და არისტოტელეს განსამარტავი ფრაზები დამარცვლით არის აწყობილი.

7. ამონიოსის ორივე თხზულებას ახლავს წინასიტყვაობა. ხელნაწერებში ისინი დასათაურებული არ არის. წინამდებარე გამოცემაში სათაური აღდგენილი გვაქვს კაევებში.

8. წინამდებარე გამოცემაში დაცულია ტექსტისათვის დამახასიათებელი ორთოგრაფიული ნორმები, მხოლოდ უც კომპლექსი შეცვლილია უე-თი და A ნუსხაში დადასტურებული ქ ასო — ფ-თი.

9. [] კაევებში ჩასმულია:

A ნუსხის ის სიტყვები ან ცალკეული ასოები, რომელთა წაკითხვა ფურცლის დაზიანების გამო ჭირს;

DE ნუსხათა აღდგენილი ასოები და სიტყვები;

კონიექტურის შედეგად აღდგენილი ადგილები.

10. () ფრჩხილებში ჩასმულია ტექსტის ის მონაკვეთები, რომლებიც ბერძნულ დედანშიც ფრჩხილებშია მოთავსებული და გამომცემელს კომპილაციად ან დამატებად მიაჩნია.

11. ქართული ტექსტის სქოლიოებში შესადაარებლად ნაჩვენები ბერძნული დედნების ადგილები მითითებულია ა. ბუსეს გამოცემის მიხედვით. ლიტერები აღებულია იმ სერიის სახელწოდების მიხედვით, რომელშიც არიან გამოცემული:

| CA₁ — [Commentaria in Aristotelem graeca, 4, 3, Berlin, 1891] —
Ammonii in Porphyrii Isagogen sive V voces.

CA₂ — [Commentaria in Aristotelem graeca, 4, 4, Berolini, 1895] —
— Ammonius in Aristotelis Categoriae Commentarium.

СОЧИНЕНИЯ АММОНИЯ СЫНА ГЕРМИЯ В ГРУЗИНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

Резюме

В настоящем издании публикуются грузинские переводы двух сочинений Аммония, сына Гермия, византийского неоплатоника конца V — начала VI в. «Толкования «Введения» Порфирия» и «Толкования «Категорий» Аристотеля».

Аммоний сын Гермия является одним из основоположников александрийской неоплатонической школы. Будучи всесторонне образованным человеком, он известен как комментатор произведений Аристотеля.

Грузинские переводы его произведений представляют значительное явление в истории грузинской научной мысли: благодаря им, средневековая грузинская читательская среда познакомилась с александрийским неоплатонизмом. Она познакомилась с определениями философии, с проблемами номинализма и реализма, приблизилась к той философии, которая признавала ум, мудрость истинным путем восприятия мира и его явлений.

Настоящее издание состоит из исследования, критически установленного текста вышеупомянутых сочинений, словаря с указателем.

Исследование состоит из двух частей, первая из которых включает в себе четыре главы.

Первая глава посвящена описанию рукописей, содержащих грузинские переводы. Для установления текста нами использованы следующие рукописи Института рукописей АН ГССР: S 2562 (XIII в.), S 145 (XVIII в.), A 250 (XVIII в.), A 406 (XVIII в.). Рукопись S 2562, переписанная с неизвестной ранней рукописи, является источником для остальных списков.

Во II главе показано отношение грузинских переводов к греческому оригиналу. Выяснилось, что грузинские переводы не следуют дословно ни за одним из греческих списков. В переводах подмечены факты явной зависимости от греческого оригинала, тем не менее, часто встречаются и отклонения от него: сокращаются или, напротив, вставляются в текст отдельные слова и фразы. Оригиналом для грузинских переводов, очевидно, является такой греческий список, который не фигурирует в издании А. Бусе. Текст сочинений Аммония, сохранившийся в грузинских переводах, является современным самым древним из ныне существующих греческим спискам. По этой причине грузинские переводы представляют немалую ценность для установления и уточнения самого оригинала.

В III главе речь идет о грузинском переводчике вышеназванных сочинений. Относительно личности переводчика в грузинской научной литературе высказаны различные мнения. Часть исследователей (Пл. Иоселиани, К. Кекелидзе) переводчиком считает Иоанна Таричидзе, деятеля XII в., имя которого упоминается в литературных источниках; однако, в них ни слова не сказано о том, какую именно литературную продукцию оставил Иоанн Таричидзе.

Другие исследователи (С. Горгадзе, И. Лолашвили) перевод этих сочинений приписывают знаменитому грузинскому философу XII в.

Иоанну Петрици. Аргументы, приведенные в пользу последнего положения, на наш взгляд, малоубедительны. При изучении грузинских переводов нами выявлен ряд языковых особенностей, а также других факторов, которые дают нам право заключить, что Иоанн Петрици не является переводчиком этих сочинений.

Однако, дать определенный ответ на вопрос, кто является переводчиком сочинений Аммония, в настоящее время не представляется возможным.

В IV главе рассматриваются языковые особенности переводов. Показано, что язык текстов отличается всеми теми особенностями, которые были характерны для т. н. Петриционской школы, т. е. для представителей эллинофильского направления. Влияние греческого оригинала чувствуется явно, особенно в синтаксисе. В то же время переводчик активно использует свойственные грузинскому языку словообразовательные формы для создания новых терминов. С этой целью использованы различные аффиксы, падежные окончания, приставки, послелоги и т. д.

Во второй части исследования рассматриваются некоторые вопросы мировоззренческого характера, поставленные в сочинениях Аммония сына Гермия.

Первая глава этой части посвящается данной автором дефиниций философии. Вопреки скептикам, которые не признавали философию, Аммоний утверждал истину философского мышления, философию он объявлял высшим благом, ниспосланным человеку. Философом даны определения философии, взятые у Платона, Аристотеля и Пифагора.

За определениями философии у Аммония следует классификация наук. Анализ данного раздела дан нами во второй главе. В учении Аммония научные дисциплины неотделимы от философии. Каждая отрасль науки является составной частью одного общего феномена — философии. Эта последняя, по автору, делится на две части: теоретическую и практическую. Деление это обусловлено противопоставлением теории практике, опыту. Цель теоретической философии — установление и постижение истины и неистины, цель же практической философии — разграничение добра и зла. К теоретической философии относятся: богословие, математика и физиология. Отдельно рассмотрены части математики: геометрия, астрономия, музыка и арифметика.

Части практической философии следующие: этика, экономика и политика. Все они объединены определенными моральными принципами.

Весьма интересна для истории грузинской научной мысли передача терминов, обозначающих понятие «науки». В III главе исследования анализированы термины *Zedmıçevnulo* и *qelovneba*, обозначающие «науку». На основе литературных параллелей показано смысловое различие между ними.

В IV главе дается анализ терминов, обозначающих различные научные понятия. Сочинения Аммония сына Гермия содержат богатый материал, интересный для истории развития научно-естественных наук. По ним можно судить об уровне знаний в области математики, музыки, филологии, грамматики и т. д. Эти научные суждения настолько обширны и глубоки, что представляют определенный интерес при изучении истории каждой из этих дисциплин.

В V главе нами рассматриваются некоторые философские понятия, а именно: Сущность, природа, сущее, материя, определение, описание, общее и частное, материя и форма, диалектический метод. Основыва-

ясь на анализе тех или иных философских понятий и соответствующих им терминов, мы пытались по возможности показать основные черты философского учения Аммония сына Гермия.

Изучение грузинских переводов сочинений Аммония дало возможность заново пересмотреть и несколько иначе осмыслить некоторые факты историко-филологического характера, рассматриваемые в специальных исследованиях.

Грузинский перевод «Введения» Порфирия, по принятому в научной литературе мнению, был выполнен в XVIII в. с армянского языка Зурабом Шаншовани. При изучении грузинских рукописей, содержащих сочинения Аммония, выяснилось, что «Введение» Порфирия на грузинский язык было переведено уже в XIII в., так как грузинский текст комментариев Аммония (древнейший список которого, как указано выше, датируется XIII веком), включает в себя, в виде отдельной вставки, фрагмент вышеупомянутого сочинения Порфирия, с которым дословно совпадает соответствующая часть текста Зураба Шаншовани. Следовательно, Зураб Шаншовани, переведивший сочинение Порфирия с армянского оригинала (при содействии Вахушти Багратиони), пользовался этим древним грузинским переводом. (Этот вопрос рассмотрен в VI главе исследования).

При изучении сочинений Аммония сына Гермия стало возможным уточнить характер близости между его учением и учением другого александрийского философа — Давида Непобедимого.

В научной литературе неоднократно отмечался факт близости и текстуального сходства между сочинениями этих двух философов; однако, нужный для обобщающих выводов конкретный материал, иллюстрирующий это сходство, никем еще не привлекался.

В настоящем исследовании на основе текстуального материала показаны (гл. VII) общие черты, типологически сближающие учения Аммония и Давида Непобедимого. Для установления этой близости нами изучены хронологические данные о жизни и деятельности философов александрийской школы, а также данные рукописей, проведен структурный и смысловой анализ сочинений.

В результате выяснилось, что источником единой квалификации и систематизации целого ряда проблем является учение Аммония сына Гермия. Его учение, а также учение Давида Непобедимого выявляют общие тенденции, мировоззренческие взгляды, являющиеся типичными для представителей александрийской школы.

В последней, VIII главе, рассматриваются данные относительно отражения переводов сочинений Аммония в грузинской письменности последующих веков. Выяснилось, что грузинская культура, познакомившаяся с александрийским неоплатонизмом именно посредством переводов Аммония, взяла многие его суждения, его идеологию, признававшую материалистические тенденции восприятия мира.

DIE SCHRIFTEN DES AMMONIOS SOHN DES HERMEAS IN DER GEORGISCHEN LITERATUR

Zusammenfassung

In der Auflage sind in georgischer Übersetzung zwei Schriften des byzantinischen Neuplatonikers Ammonios Sohn des Hermeas (V—VI Jh.) veröffentlicht: „Kommentare zur 'Einführung' des Porphyrios“ und „Kommentare zu den Kategorien des Aristoteles“.

Ammonios Sohn des Hermeas ist einer der Gründer der alexandrinisch-neuplatonischen Schule. Dieser allseitig gebildete Mann ist bekannt als Kommentator der Werke des Aristoteles. Die georgischen Übersetzungen seiner Schriften sind eine hervorragende Erscheinung in der Geschichte des georgischen wissenschaftlichen Denkens; sie sind es, die den georgischen Leser des Mittelalters mit dem alexandrinischen Neuplatonismus bekannt machten vor allem mit den Definitionen der Philosophie, den Problemen des Nominalismus und Realismus: es war die Philosophie, die die Vernunft, die Weisheit als den wahren Weg der Wahrnehmung der Welt und deren Erscheinungen anerkannte.

Die Auflage enthält Untersuchungen, einen kritisch eingestellten Text der obenerwähnten Schriften und ein Vokabular mit Wörterverzeichnis.

Die Forschungsarbeit besteht aus zwei Teilen, der erste Teil aus vier Kapiteln.

Im ersten Kapitel werden Manuskripte beschrieben, die georgische Übersetzungen enthalten. Zur Feststellung des Textes benutzten wir folgende Manuskripte des Institutes für Handschriften an der Georgischen Akademie der Wissenschaften: S 2562 (XIII. Jh.), S 145 (XVIII. Jh.), A 250 (XVIII. Jh.), A406 (XVIII. Jh.). Das von einer früheren Handschrift abgeschriebene Manuskript S 2562 ist die Quelle für die übrigen Manuskripte.

Im zweiten Kapitel werden die georgischen Übersetzungen mit dem griechischen Originaltext verglichen. Es wurde festgestellt, daß erstere keine Wort-für-Wort-Übersetzung der griechischen Manuskripte sind, obwohl die Übersetzungen eine deutliche Abhängigkeit vom griechischen Originaltext aufweisen, dessenungeachtet kommen des öfteren auch Abweichungen davon vor: einzelne Wörter oder Phrasen werden gekürzt oder eingesetzt. Der Originaltext für die georgischen Übersetzungen ist offenbar das in der Ausgabe von A. Busse nicht vorhandene griechische Manuskript. Der in den georgischen Übersetzungen erhalten gebliebene Text der Schriften des Ammonios ist zeitgemäß der älteste Text von allen vorhandenen griechischen Manuskripten. Deshalb stellen die georgischen Übersetzungen bei der Feststellung und Präzisierung des Originaltextes einen so großen Wert dar.

Im dritten Kapitel handelt es sich um den georgischen Übersetzer der erwähnten Schriften. Über die Persönlichkeit des Übersetzers gibt es in der georgischen wissenschaftlichen Literatur verschiedene Aussagen. Einige Forscher (Pl. Iosseliani, K. Kekelidse) sind der Meinung, daß der Übersetzer Ioane Taritschidse (XII. Jh.) war, dessen Namen in den Quellenwerken zwar erwähnt wird, jedoch nicht im Zusammenhang mit einer bestimmten Literatur. Von anderen Forschern (S. Gorgadse, I. Lolaschwili) wird die Übersetzung dieser Schriften dem bekanntesten georgischen Philosophen des XII. Jhs Ioane Petrizi zugeschrieben, jedoch sind die dafür sprechenden Beweise u. E. wenig überzeugend. Bei den Erforschungen der georgischen Übersetzungen war es uns gelungen, einige sprachliche Eigenarten und andere Faktoren aufzuweisen, die uns zu der Schlußfolgerung berechtigen, daß Petrizi nicht der Übersetzer dieser Werke ist. Gegenwärtig können wir jedoch darüber keine bestimmte Auskunft geben. Im IV. Kapitel werden die sprachlichen Besonderheiten der Übersetzungen behandelt. Dabei wurde festgestellt, daß den Texten alle für die sog. Petrizionische Schule kennzeichnenden Besonderheiten eigen sind, d. h. für die Vertreter der hellenophilischen Richtung. Zu bemerken ist der Einfluß des griechischen Originaltextes, besonders in der Syntax. Dabei benutzt der Übersetzer zur Bildung neuer Termini die der georgischen Sprache eigenen wortbildenden Formen wie Affixe, Kasusendungen, Präfixe, Postpositionen u. a.

Im zweiten Teil der Forschungsarbeit werden einige weltanschauliche, in den Schriften des Ammonios gestellte Fragen behandelt.

Das erste Kapitel dieses Teils ist der vom Autor gegebenen Definition gewidmet. Zuwider den Skeptikern, die die Philosophie nicht anerkannten, behauptete Ammonios die Wahrheit des philosophischen Denkens; er erklärte die Philosophie als höchstes, dem Menschen beschertes Gut. Die Definitionen des Philosophen gehen zurück auf Platon, Aristoteles und Pythagoras. Den Definitionen folgte bei Ammonios die Klassifikation der Wissenschaften. Dieser Abschnitt wird im zweiten Kapitel analysiert. In seiner Lehre sind die wissenschaftlichen Disziplinen untrennbar mit der Philosophie verbunden. Jeder Wissenszweig ist Bestandteil eines allgemeinen Phänomens — der Philosophie. Letztere teilt der Autor in zwei Teile: den theoretischen und den praktischen. Diese Teilung ist durch die Gegenüberstellung von Theorie und Praxis (Erfahrung) bedingt. Ziel der theoretischen Philosophie ist die Feststellung und des Erfassens der Wahrheit und Nichtwahrheit. Ziel der praktischen Philosophie — Abgrenzung des Guten vom Bösen. Zur theoretischen Philosophie gehören: die Theologie, die Mathematik, die Physik. Besonders behandelt werden: die Geometrie, die Astronomie, die Musik und die Arithmetik. Die Teile der praktischen Philosophie sind: Ethik, Ökonomik, Politik. Vereinigt werden sie alle durch bestimmte moralische Prinzipien.

Für die Entwicklungsgeschichte des georgischen wissenschaftlichen Denkens ist die Wiedergabe der Termini die den Begriff „Wissenschaft“ bedeuten, von Interesse. Im dritten Teil der Arbeit werden die Termini „zedmicevnloba“ und „qelovneba“ analysiert, beide bedeuten „Wissenschaft“. Aufgrund literarischer Parallelen wird der Bedeutungsunterschied gezeigt.

Im vierten Kapitel werden Termini behandelt, die verschiedene wissenschaftliche Begriffe beinhalten. Die Schriften des Ammonios enthalten reichlichen Stoff, sie sind interessant für die Entwicklungsgeschichte der Naturwissenschaften. Sie ermöglichten es, das Niveau der Kenntnisse auf den Gebieten der Mathematik, der Musik, der Physiologie, der Grammatik, u. a. zu beurteilen. Diese wissenschaftlichen Ansichten sind so weitgehend und tief, daß sie bei der Erforschung der Geschichte jeder dieser Disziplinen ein bestimmtes Interesse darstellen.

Im fünften Kapitel werden einige philosophische Begriffe behandelt und zwar: das Wesen, die Natur, das Seiende, die Materie, Definition, Beschreibung, das Allgemeine und Besondere, Materie und Form, dialektische Methode. Wir versuchten es, aufgrund der Analyse verschiedener philosophischer Begriffe und ihnen entsprechender Termini die Grundzüge der philosophischen Lehre des Ammonios nach Möglichkeit zu zeigen.

Die Erforschung der georgischen Übersetzungen der Schriften des Ammonios ermöglichten es, einige in speziellen Forschungsarbeiten behandelte historisch-philosophische Fakten zu überprüfen und anders zu deuten.

In der wissenschaftlichen Literatur ist die Meinung vertreten, daß die „Einführung des Porphyrios von Surab Schanschowani (XVIII. Jh.) aus dem Armenischen ins Georgische übersetzt worden war. Beim Studium der georgischen Manuskripte, die die Schriften des Ammonios enthalten, zeigte es sich, daß die „Einführung“ schon im XIII Jh. ins Georgische übersetzt worden war; denn der georgische Text der Kommentare des Ammonios (dessen ältestes Manuskript auf das XIII Jh. zurückgeht) enthält als besondere Einfügung ein Fragment des obenerwähnten Werkes des Porphyrios, welches Wort für Wort mit dem entsprechenden Teil des Textes von Surab Schanschowani übereinstimmt. Folglich benutzte Schanschowani, der die Werke des Porphyrios aus dem Armenischen (unter Mitwirkung von Wachushti Bagrationi) übersetzt hat, diese älteste georgische Übersetzung. (Diese Frage wird im VI. Kapitel der Forschungsarbeit behandelt).

Während der Erforschung der Schriften des Ammonios gelang es, eine Ähnlichkeit zwischen seiner Lehre und derjenigen eines anderen alexandrinischen Philosophen—David des Unbesiegbaren—zu präzisieren. Die textliche Ähnlichkeit zwischen den Schriften dieser beiden Philosophen wurde wiederholt hervorgehoben, jedoch die für eine verallgemeinerte Zusammenfassung notwendigen konkreten Beweismittel wurden von niemandem erbracht.

In dieser Forschungsarbeit werden gemeinsame Züge, die die Lehren des Ammonios und Davids des Unbesiegbaren einander typologisch näher bringen, aufgrund von textgemäßem Material vorgelegt (Kapitel VII). Zur Feststellung dieser Ähnlichkeiten untersuchten wir die chronologischen Angaben, die das Leben und Schaffen der Philosophen der alexandrinischen Schule betreffen, sowie die Daten aus den Handschriften; es wurde auch eine strukturelle und Bedeutungsanalyse der Schriften durchgeführt.

Es ergab sich die Schlußfolgerung, daß die Lehre des Ammonios die Quelle einer einheitlichen Qualifikation und Systematisierung einer Reihe von

Problemen ist. Seine Lehre, sowie die Lehre Davids des Unbesiegbaren, weisen allgemeine Tendenzen, weltanschauliche Ansichten auf, die für die Vertreter der alexandrinischen Schule typisch sind.

Im letzten, VIII. Kapitel werden die Angaben behandelt, die die Übersetzungen der Schriften des Ammonios in der georgischen Literatur der folgenden Jahrhunderte widerspiegeln. Es zeigte sich, daß die georgische Kultur, die mit dem alexandrinischen Neuplatonismus unmittelbar durch die Übersetzungen der Schriften des Ammonios bekannt wurde, viele seiner Ansichten, seine Ideologie, die die materialistischen Tendenzen der Weltauffassung anerkannte, übernommen hat.

ამონიოს მრმბა — „კომენტარები კორფორის „შესავლისათვის“*

VI საუკუნის ბერძენი ფილოსოფოსის და მათემატიკოსის ზემოდანასებულეული თხზულება ქართულ ენაზე უთარგმნიათ XI ს-ში. ეს თარგმანი ჩვენამდე მოღწეულია XIII ს-ის ხელნაწერით. არსებობს კიდევ 8 ხელნაწერი, მაგრამ უძველესი და საუკეთესო ამ თხზულებისათვის არის S 2562, XIII ს. ეს ხელნაწერი შეიცავს შემდეგ თხზულებებს:

1. იოანე დამასკელი, „თავნი საფილოსოფოსონი ანუ დიალექტიკა“, 8v—70v.

2. ამმონიოს ერმისისა, „მოსაკსენებელი ხუთთა კმათადმი პორფირი ფილოსოფოსისათა“, 70v—229v.

3. ამმონიოს ერმისისა, „მოსაკსენებელი ათთა კატილორიათადმი არისტოტელისთა“, 230r—354v.

ხელნაწერი თავდება სიტყვებით: „რამეთუ ჯურვებიანი ვიდრემე აგრძნობენ ბუნებისა გარეშისა მჟუ...“

ამავე სიტყვებით მთავრდება თითქმის ყველა დანარჩენი რვა ხელნაწერი ამ თხზულებისა; ეტყობა, XIII ს-ის ხელნაწერიდან მომდინარეობენ. ეს ხელნაწერები არიან:

I. S 2562, XIII—XIV სს., ქალაღი, ნუსხური:

1. ი. დამასკელი, „დიალექტიკა“, 8—70.

2. ამმონიოს ერმისისა, „ხუთთა კმათადმი“, 70—229.

3. ამმონიოს ერმისისა, „მოსაკსენებელი ათთა კატილორიათადმი არისტოტელისთა“, 230—354.

II. A 250, XVII ს., ქალაღი, ნუსხური, შეიცავს სამ თხზულებას.

III. A 406, 1751 წ., იოანე გარსევანიშვილის მიერ გაღმოწერილი:

1. „გარღამოცემა“ დამასკელისა.

2. ამონიოსის „ხუთთა კმათადმი“.

3. ამონიოსის „ათთა კატილორიათადმი“.

IV. A 1151, XVIII ს., ქალაღი, ნუსხური, სამივე თხზულებაა.

V. S 399, XVIII ს., ქალაღი, ნუსხური. აქ არის მხოლოდ ამონიოსის ორი თხზულება.

VI. ქუთაისის ხელნაწერი № 118, ქალაღი, ნუსხური, XVI—XVII ს., ამონიოსის ორი შრომაა.

VII. S 266, 1792 წ., ზაქარიას გადაწერილი, მხედრული:

1. ამონიოსის „ხუთთა კმათადმი“.

* მკვლერის მიერ ანგარიშის სახით წარმოდგენილ ამ შრომას საბოლოო სახე არ ჰქონდა მიეშული. ვებქდავთ მცირე რედაქტირებით.

2. დაეით სიბრძნისმოყუარისა „დაქსნა პორფირის შეყუანილობისადმი“.
VIII. Q 256, 1805 წ., მხედრული, სამივე თხზულება.

IX. S 1132, 19 ს., მხედრული, სამივე თხზულება.

კორნელი კეკელიძის აზრით, ამონიოსის ორივე თხზულება თარგმნილია იოანე ტარიქისძის მიერ¹, ხოლო ს. გორგაძე ფიქრობს, რომ თარგმანი ი. პეტროწის ეკუთვნის². დღემდე დაუდგენელია მთარგმნელის პიროვნება. ძეგლის ენა მიგვითითებს, რომ პეტრიწის რაიმენაირი მონაწილეობა თარგმანის დამზადების პროცესში უნდა უარყვოთ. აქ არის სულ სხვაგვარი მიმართულება და სტილი. ენა არის, მართალია, XI ს-ისა, მაგრამ არა პეტრიწისეული, არამედ მარტივი, ძალდაუტანებელი. ძალიან მცირეა კალკის შემთხვევები. ესაა ნორმალური ქართული ენა, ყველასთვის გასაგები და ამავე დროს უაღრესად საინტერესო ტერმინთა შესწავლის თვალსაზრისით. აქ თავმოყრილადაა მოცემული უმრავლესობა იმ ტერმინთა, რომელთაც ხმარობდნენ შუა საუკუნეებში მეცნიერნი. ეს ტერმინები გავრცობილია ქართული ძირებიდან, იშვიათად ვხვდებით ბერძნულ სიტყვებს, გავრცელებულია ქართული წესის მიხედვით. მხოლოდ ზოგიერთი წარმოადგენს კალკს, განსაკუთრებით *ἐπί* და *σύν* წინდებულებით შედგენილი სიტყვები. წინდებულები ბერძნულში გამოყენებულია პრეფიქსებად. მაგ. *ἐπίστυμα* — ზედმიწევნულობა, (სიტყვასიტყვითი თარგმანი), *συσταμα* — შეგულისისიტყვება.

გარდა ფორმალური მხარეებისა, ძეგლი საინტერესოა ფრიად შინაარსის თვალსაზრისით, რადგან ის ეხება საკითხთა წყებას, რომელიც გაცხოველებული კვლევის ობიექტი იყო შუა საუკუნეებში განათლებულ სამყაროში. არის ყოფიერების ფორმების განხილვა, არისტოტელეს ათი კატეგორიის შესწავლა და დახასიათება. ესენია: არსება, რაოდენობა, ვითარება (რომელობა, როგორობა), მიმართება (რაიმეს მიმართი), სად, როდის, ქმნა, ვნება, ღება, ქონება.

პორფირიმ ეს დაიყვანა ხუთ ნიშნამდე, ცნების ხუთ ნიშნამდე, როგორც ის უწოდებდა, ხუთ ნიშნამდე — *εἰς ἑξ ἑσῶν*; ესენია: გვარი, სახელი, განსხვავება, არსებითი ნიშანი და შემთხვევითი ნიშანი. მან პირველად წამოჭრა საკითხი, რომელიც საშუალო საუკუნეების ფილოსოფიაში კარდინალურ საკითხად ითვლება: ზოგადი ცნებები, გვარები და სახეები არსებობენ საგანთა წინ, თუ თვით საგნებში არიან? აქ წამოჭრილი იყო ფილოსოფიის ძირითადი საკითხი ყოფიერებისა და ცნობიერების ურთიერთობის შესახებ. ასეთი სახე ჰქონდა მას შუა საუკუნეებში. ე. ი. საკირობა აზროვნების. პრიმატობის აღიარება, თუ აზროვნება ყოფის შემდეგი მოვლენაა. პორფირიმ საფუძველი ჩაუყარა III საუკუნეში იმ საკითხს, რომელიც მთელი შუა საუკუნეების მანძილზე კამათის საგნად იქცა და შექმნა ორი ძირითადი ბანაკი (ჩვენი სიტყვებით რომ ვთქვათ, მატერიალისტური და იდეალისტური [მიმართება] ნომინალისტების და რეალისტებისა. პირველნი აღიარებდნენ გვარებისა და სახეების მხოლოდ დასახელებათა არსებობას, მათ შექმნას მხოლოდ ჩვენი ცნობიერების მიერ, *universalia post rem*. საგნები ზოგად ცნებებზე არდრ არსებობენ, ზოგადი ცნებები მხოლოდ დასახელებებია (*nomina*) და დაკავშირებულნი არიან მკიდროდ.

¹ კ. კეკელიძე, ძეგლი ქართული ნწერლობა, 1951, წ. გვ. 288.

² ს. გორგაძე, ფილოსოფიის მთავარი დარგები ქართულ ნწერლობაში, ჩვე ი მეცნიერება, № 2—3 და № 4—5, 1923 წ.

საგნებთან. ნომინალიზმი მატერიალისტურ ტენდენციებს გამოხატავდა, აღიარებდა პირველობას საგნისა და მეორადობას ცნებისას. არსებობენ მხოლოდ ცალკეული ინდივიდუალური გრძობადი საგნები. რეალურად არ არსებობენ უნივერსალიები, ე. ი. ზოგადი ცნებები გვარების, სახეების, ყოვლადობისა. რეალისტები კი ამათ საწინააღმდეგოდ იდეალისტურ პოზიციებს ამაგრებდნენ (პლატონის მიღმა, იდეალურ სამყაროს თეორიას) და ცნობდნენ ზოგადი ცნებების რეალურად არსებობას საგანთა წინ (universalia ante rem).

XIII ს-ის ამ ხელნაწერში და კიდევ სხვა 8 ხელნაწერში მოთავსებულ თხზულებებს მიზნად ჰქონდათ თავი მოეყარათ არისტოტელეს „კატეგორიებთან“ დაკავშირებული ტრაქტატებისათვის, იმ შრომებისათვის, რომელთაც მნიშვნელობა ენიჭებათ „კატეგორიების“ განმარტების თვალსაზრისით. ასეთი კრებულის არსებობა ქართულ ენაზე და ისიც მრავალი ხელნაწერის სახით ერთხელ კიდევ მოწმობს იმას, რომ საქართველო XI ს-ში განათლებული მსოფლიოს ერთ-ერთი მოწინავე ქვეყანა იყო და ინტერესდებოდა იმ საკითხებით, რომლებიც ბიზანტიის იმპერიაში შემაველ მოაზროვნე სახელმწიფოთათვის ძირითად, საკვანძო საკითხებად ითვლებოდა.

თუ რამდენად მნიშვნელოვანი ფაქტი იყო ამ კრებულის არსებობა ქართულ ენაზე, ანაჲ ძველებიც გრძობდნენ და ერთ-ერთი ძირითადი ხელნაწერის პირველი გვერდი (A 250, XIII ს.) ამას გამოხატავს ლექსით:

„ქ. მოვნახე წიგნი... ასეთი... ჩვენს ქვეყანაში არ იყო,
ამის უცოდინელად ყოველი წიგნი მკუდარ იყო...“

ამონიოს ერმია თავისი თხზულებებით და განსაკუთრებით „კომენტარებით პორფირის „შესავლისათვის“ ერთ-ერთ უხშირესად გამოყენებულ ავტორს წარმოადგენს ი. იტალოსის თხზულებებში. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ამონიოსის იტალოსის გვარებისა და სახეების საკითხის გარკვევის დროს. გამოყენებული აქვს მას აგრეთვე ამონიოსის მეორე თხზულებაჲც „კომენტარები არისტოტელეს Περὶ ἔκφυσης ἄξι-ისათვის“. აგრეთვე „კომენტარები არისტოტელეს „კატეგორიებისათვის“.

ამ ძეგლის რომელიდაც ხელნაწერი ხელთ ჰქონია საბას ლექსიკონის შედგენის დროს, როგორც ე. მეტრეველი წერს².

საბას ხშირად მზა-მზარეული განმარტებები გადმოჰქონდა ხოლმე ღრმა წიგნებიდან, ასე აქვს მას განმარტებული ფილოსოფიური და ფსიქოლოგიური ზოგადი ტერმინები. თუ ვერ პოულობს განმარტებას იქ, წერს ასე: „ნაღესავი დედას აკლდა, ამისათვის ვერ გავასრულე, „კათილორიაში“ მეორე თავში უსრულესად განიხილე“. თუ ნაპოვნი აქვს ტერმინის მნიშვნელობა, მაშინ წერს: „თვრათენი, პროკლეს კავშირნი — თვრათენი, რომელ არს ესე, ვითა ნაკადი მზისა შარავანდელთა სარკმლითა და არა შინ. ბორგვა-მიმყოვნებელი ნაღველი, იოვანე დამასკელის ფილოსოფობაში ეწერა ასრეთ“.

„კათილორისა“ საბა უწოდებს იოანე დამასკელის „კოდნის წყაროს“ პირველ ნაწილს „დიალექტიკას“, ხოლო ამონიოსის „პორფირის „შესავლის“ კომენტარებს — „ამონიოსის კათილორისა“. ამონიოსის „კომენტარებს არისტოტელეს „კატეგორიებისათვის“ უწოდებს „სხვა კათილორისა“.

² სულხან-საბა ორბელიანის ლექსიკონის უძველესი ავტორგრაფი — H 416, სახელმ. მუზეუმის მოამბე, ტ. 19 B, 1956, 11—40.

ს. გორგაძეც ეხება ამ ძეგლს⁴. ასახელებს A 250 და S 2562 ხელნაწერებს და ზოგადად მსჯელობს ამონიოსის ფილოსოფიის მნიშვნელობის შესახებ.

ჩვენთვის საინტერესო ძეგლი — „მოსაკენებელი პორფირის „ხუთთა კმათათვის“ — ბერძნულ ორიგინალში წარმოდგენილია ორმოციოდე ხელნაწერით. არსებობს ამ ძეგლის ძველი გამოცემები.

ამონიოს ერშიას ერთ-ერთი მთავარი ადგილი უკავია არისტოტელეს კომენტატორთა შორის. არისტოტელეს მრავალი კომენტატორი ჰყავდა ანტიკურ ხანაშიც. აქ მხედველობაში არა გვაქვს პერიპატეტიკოსები, რომელნიც დამოუკიდებელ მოაზროვნეებს წარმოადგენდნენ და არ კმაყოფილებოდნენ არისტოტელეს თხზულებათა მხოლოდ კომენტარებით. მაგრამ განსაკუთრებით ცხოველი ინტერესი არისტოტელეს მოძღვრებამ შუა საუკუნეებში გამოიწვია. კომენტატორთა შემდეგი სახელებია ცნობილი: ა ლ ე ქ ს ა ნ დ რ ე ა ფ რ ო დ ის ი ე ლ ი (მეტაფიზიკა, I ანალიტიკა, ტოპიკები). მ ი ქ ა ე ლ ე ფ ე ს ო ე ლ ი (სოფისტური საკითხები, გრძნობათა შესახებ, მეტეორები); პ ო რ ფ ი რ ი (კატეგორიები); დ ე ქ ს ი პ ე (კატეგორიები); ა მ ო ნ ი ო ს ე რ შ ი ა (პორფირის „ხუთთა კმათათვის“, არისტოტელეს „კატეგორიები“, „განმარტების შესახებ“); თ ე მ ო ს ტ ი ო ს ი (II ანალიტიკა, ფიზიკა, სულის შესახებ); ს ო ფ ო ნ ი ა (მცირე ნატურალთა, ცის შესახებ, მეტაფიზიკა); ს ი რ ი ა ნ უ ს ი (მეტაფიზიკა); ა ს კ ლ ე პ ი ო ს ი (მეტაფიზიკა); დ ა მ ა ს კ ე ლ ი (απερψισαί); ს ი მ პ ლ ი ც ი უ ს ი (ცის შესახებ, კატეგორიები, ფიზიკა, სულის შესახებ); ო ლ ი მ პ ო ო დ ო რ ი (კატეგორიების შესავალი, მეტეორები); ი ო ა ნ ე ფ ი ლ ო პ ო ნ ი (ანალიტიკები, მეტეორები, წარმოშობისა და დაღუპვის შესახებ, ცხოველთა წარმოშობის შესახებ, სულის შესახებ, ფიზიკა); დ ა ვ ი თ ი (ხუთთა ხმათათვის, კატეგორიების შესავალი); ს ტ ე ფ ა ნ ე (განმარტების შესახებ); ა ს პ ა ზ ი ო ს ი (ეთიკა); ჰ ე ლ ი ო დ ო რ ე (ეთიკა); მ ი ქ ე ლ ი, ე ვ ს ტ რ ა ტ ი ო ს ი, ა ნ ო ნ ი მ ი (ეთიკა); ე ვ ს ტ რ ა ტ ი (ანალიტიკა II); ს ო ფ ო ნ ი ა (სულის შესახებ); ა ნ ო ნ ი მ ე ბ ი.

გამოსულია მთელი სერია წარსულ საუკუნეში არისტოტელეს ნაწარმოებთა კომენტარებისა. ამ სერიას ეწოდება *Commentaria in Aristotelem Graeca*. ამ სერიაში მოთავსებული ამონიოსის „კომენტარები პორფირის „შესავალისათვის“ (IV, 3 ტომში), გამოცემულია A. Busse, Ammonius in Porphyrii Isagogen sive quinque voces, Berolini, 1891, p. 1—128.

ეს გამოცემა გამოვიყენეთ ქართული ტექსტის გადმოწერის დროს, ამას შევადარეთ თარგმანი. A. Busse-ს თავისი გამოცემის საფუძველად 5 ხელნაწერი გამოუყენებია DEFMV. ამათ შორის უპირატესობა აქვს მინიჭებული D ხელნაწერს.

ჩამოთვლილია აქ ყველა ხელნაწერი:

Conspectus Librorum manu scriptorum et impressorum

A Laurentianus 85, 1. S. XIV (ფლორენცია)

B „————“ 72, 7 „————“

B^a Baroccianus 114 s. XV.

B^b Baroccianus 87 s. XVI

B^c „————“ 177 s. XIII

⁴ მასალები ძველი ქართული საფილოსოფიო ლიტერატურის ისტორიისათვის, (ფილოსოფიის მთავარი დარგები ქართულ მწერლობაში, ჩეენი მეცნიერება, № 2—3 და 4—5, 1923).

Laurentianus 71,3 s. XVIII

Ca Marcianus 12 cb. IV S. XV (ვენეცია)

D Laur. 10,26 S. XIII

E Marcianus 225 S. XIII

Ea Escorialensis †—III—10 S. XIII

Eb „———“ 52—IV 14 S. XV

F Parisinus 1942

G. Vaticanus 2189 S. XV

Na Neapolitanus III 237 S. XIV

H Vaticanus 247 S. XV

I Vaticanus 238 S. XIV

K Vaticanus 1019 S. XV

Kp Parisinus 1973 S. XIV

Np Neapolitanus III D 15 S. XIV

L Vaticanus 2173 S. XIV

M Monacensis 222 (მიუნხენი)

Ma Matritensis 34 (მადრიდი).

N Vaticanus Bibl. Reginal 116 S. XV

Tr Taurinensis 129 c. V 21 S. XV ტურინი

O Vaticanus 309 S. XV

Ob Vaticanus 310 S. XIV—XV

P Vaticanus 1021

Pa Parisinus 1928 XV

Pb Parisinus 1843 S. VIII

Pc „———“ 1844 S. XIV

Pd „———“ 1845 XIV

Pe „———“ 1051 XIV

Pf „———“ 2087 XIV

Pg „———“ 963 S. XVI

Ph „———“ 1900 XIV

Q Marcianus 201. R. Vaticanus 1018

S Vaticanus 207 XIV. T Coislianus 157. U Urbanus 35

Ua „———“ 56. Ub „———“ 55 S. XV. Uc „———“ 57

V Vindobonensis 139 (ვენის). Va „———“ Phil. graec. 19 S. XVI

P editionis principis exemplum, itaque haec editio supertibus. Nicolai Blasi anno MD Venetiis impressa est.

Ed. II Sumpta Domini Melchioris Sessala. MD XLV

თარგმანები: I Baptista Sessa a 1504

II MD XLII

III MD LIX

IV MD LXXXI

} ლათინური

არაბული და სირიული თარგმანები A. Müller, Die gr. Philosophen in arabischer Überlieferung, Halle, 1873.

ქართული თარგმანის შედარებამ ბერძნულ ორიგინალთან დაგვარწმუნა, რომ ქართული ტექსტი მისდევს ბერძნულ VM ხელნაწერებს და, მაშასადამე, ინარჩუნებს ტექსტის უძველეს თვისებებს.

ეს ხელნაწერები ძველია. ამათ გარდა თითქმის ყველა დათარიღებულია. A. Busse ამბობს, რომ მიუნხენის ამ ხელნაწერს (Monacensis 222) ფოტიუსის შენიშვნები ახლავს, იქ განმარტებულია, თუ რა არის ძრაც, ძრაცამც, ἀπορία, λσσι. ქართული ხელნაწერის კიდევებზე ვხვდებით ამ განმარტებებს მიწერილთ. თუ ფოტიუსის შენიშვნებია აქ, საფიქრებელია, რომ IX ს-ის უნდა იყოს ეს ხელნაწერი. V-Vindobonensis 139 (ვენის ხელნაწერი) სრულიად არაა დათარიღებული, მაგრამ M-თან კავშირშია და მაშ, ისიც ძველი იქნება.

ქართული რომ მიეყვება VM ხელნაწერს და მათგანაა გადმოთარგმნილი, ეს ჩანს შემდეგი ადგილებიდან: θυνατων και σαηνης και ἐσφρυ τοιαύτης σοφιαι χἀε-
 ρου — „შეუძლებელ არს კარვისა და სხუათა ეგვეითართა საფარველთა ქმნაჲ“
 უარყოფა ის ჩანს მხოლოდ EVMp ხელნაწერებში, მას გამოტოვებს D. მაშ, ქარ-
 თული პირველ ჯგუფს მიეკება. Αλ μὲν γωσάται οἶον σοῦς, θιάνοια, θὲξ, φαντα-
 σία και αἰσθησις (11; 87r).

ესაა ძირითად D ხელნაწერში, ხოლო ქართული აქაც მისდევს VM ხელნაწე-
 რებს: σοῦς, θὲξ αἰσθησις, φαντασία, θιάνοια — „რომელნიმე მეცნიერებითნი,
 ვითარ თნებამ, გრძობამ, ოცნებამ, გავონებამ“.

ქართულში გამოტოვებულია: Πρωεζγὰς καλοσῶν ἐλθη, οἶον τὸν καθῆλου ἄνθ-
 ρωπον περιέχει γὰρ τοῦς κατὰ μέτρος θ καθῆλου και τὰ ἀλλα θμοιωσας, τὲ θὲ τού-
 τωσ πᾶλιν παρειατικῆ (32,2; 116 r).

„Εξθηλὸς γίνεται — „საცნაურ იქმნების“. γίνεται-ს უმატებს M, არ არის D-ში
 (32, 8; 116r).

კαι Ἀλακιδάδην (31, 22; 115v), გამოტოვებულია EMV-ში, ქართულიც არ
 იხსენიებს.

D-შია εἰρημένοισ (33, 23; 118 r), ხოლო EMV: Προεσημένοισ „პირველ
 თქუმულთაჲ“. ἐπεὶ D (32, 8; 116 r), ἐπὶ τῆν „ვინაჲთვან“. γὰρ (19; 99r) ტოვებს
 ქართული და V ხელნაწერი. Κατ' οἰσὲν M, καθ' οἰσὲν (32, 9; 116 r) „არც
 ერთითა“. Περὶ ἧν D (14, 19; 92 v) ὡς M, ἢν „რომელთათვის“. χωμᾶν D
 (4, 12; 75 v), χισᾶν EM, „მძრველსა“. και Ταρῶν (22, 21; 113) გამოტოვებს V და
 ქართული ტექსტი. τὸν γρητᾶμοσ (34, 25; 119r), τὸν χᾶρῖσ MV, τὸν χᾶρῖσ τὸν-
 τὸσ E — „ადვილისაჲ ამის“. τὸν ἕξκα κατᾶρησῖων D (34, 3; 118 r), გამოტოვე-
 ბულია EM(p) და ქართულშიც.

ἀσχέτωσ D (34, 4; 118 r) გამოტოვებულია EMVp და ქართულში. και Ἀλα-
 κιδάδην (31, 22; 115 v) გამოტოვებულია EMV (p) (115 v; 156) და ქართულშიც.
 გამოტოვებულია მთელი წინადადება ქართულში და MV-ში (32, 12; 116 r).

ბერძნულ და ქართულ სიტყვათა ურთიერთმიმართება;

μετὰ τὰ αἰσθητὰ გრძობადთა თანა 42, 21; 129 r. „საღმე“ ზედმეტია ქართუ-
 ლში 40, 13; 126 r. Ἐρῶσιν ჭირი? 40, 10; 126 r. Ἀποφᾶντικὸς — განჩინებისათვის
 43, 7; 129 v. ἦρῶσιν τὸν ἀποδεικτικὸν supra scr. F, ἀποφᾶντικὸν E.

ἦτῶρῶσ γὰρ θ σοχαμῶς 39, 5; 125 r, DF, ὡσ EMVp და ქართულში.

Πρῶτον 37, 24; 123 V, DEp, ἄρῶτα MV, პირველებ არიან. „ოთხთა“ ზედმე-
 ტია 36, 23; 122 r. μὲν უშვებს ქართული 40, 15; 126r. και უშვებს EFMVp და ქარ-
 თული 40, 15; 126 r. Καὶ μὴ εἶναι ὡσ. EMV და ქართული 41, 3; 127r. τὸν ἄσῶσ
 ὲ ἔσῶσ აკლია ქართულსა და FMP-ს 41, 17; 199r. ὡς ἀλλᾶσ θὲ ἀχᾶρῶτα EMVp,

ხოლო არა სხუმბრ განუყოფელ-განუშორებელ 128v; 42, 15. ქართული უკეთესია და [მიჰყვება] EFMVp-ს, 42, 15; 128 V *χαραίεσθαι* „განშორებად“, D-ში კი არის *γυαρίεσθαι*, ქართული I ვარიანტს მიჰყვება. *αεχρησθαι* Fp, *καταγινεσθαι* DMV, შთამოსლევასა (42, 25; 129 r).

აკლია ქართულს 35,2; 120v *τὸ ἀνταίνητον ἀεικλήτων*, *τὸ ἀεικλήτων*, *ἀθνατων* ἢ *δευχῆ ἀρξ ἀμνατων*. *παρων* აკლია ქართულს 36, 9; 121 r. ზედმეტია ქართულში „სახისა“ 121 v; 36, 15. *συναεικνω* აკლია VMEP, ქართულსაც 36, 15; 21 v. *ποιεῖ τὸν ἀνθρακον*, ჰყოფს კაცსა EM 36, 21; 122 r. *τὸν ἀνθρακον ποιεῖ* D, *αὐτὸν* უშვებს ქართული, EMVp 37, 4; 122 v.

პლატონის მაგალითი ცუდი მზარეულის შესახებ ამონიოსს ასე მოჰყავს: *φῆξαι Πλάτων τοῖς κληῶνς τέμνηται μαχέριος* (35, 8; 120 r) — „პლატონი იტყვის ჰყავდ მკრელთა მზარაულთა“. იგივე აქვს დიონისე თრაკიელის კომენტატორს.⁵

იოანე პეტრიწს ზმნის აღსანიშნავად ნახმარი აქვს „სიტყუაჲ“. ნაწილნი თქუმისანი, თუ რაჲ სახელი და რაჲ სიტყუაჲ⁶. პლატონთანაც „თეეტეტში“ (262 c) *ἰσχυρὸς*-ი არის პრელიკატი, ე. ი. = *ῥῆμα*-ს „ტოპიკაში“ (I, B 12) *ἰσχυρὸς* — არის პრელიკატი. არის ასეც: *ῥῆμα*-თა თქუმათა 35, 13; 121 r. ამონიოსის მთარგმნელიც ასევე იქცევა *ῥῆμα*-ის (21; 2; 101v) — „სიტყუსაჲსა“. სხვა ადგილას კი, *τὸν ἰσχυρὸν μαῖρη* — „ნაწილნი სიტყუსანი“ (101 v; 21,3). აქ სიტყუა = „წინადადება“ ისევე, როგორც თვით ამონიოსთან, დიონისე თრაკიელთან და სხვებთან შუასაუკუნეებში, ვარდა იოანე იტალიოსისა, რომელმაც მეტყველებისათვის იხმარა ტერმინი *ἰσχυρὸς* და მეტყველების ნაწილები ვაარჩია წინადადების ნაწილებისაგან. მას აქვს: *μαῖρη* *τῆς ἰσχυρῆς* მეტყველების (სიტყვიერი გადმოცემის) ნაწილები (როგორც არის არისტოტელესთან).

თხზულების დასაწყისში არის დიონისე თრაკიელის სიტყვები, ის, რაც იოანე პეტრიწს აქვს „განმარტებაჲს“ ბოლოსიტყვაობაში? — *ὅτι ἴγραμματαίη ἐστὶν ἐπαπειλὰ τῶν παρὰ ποιεῖταις καὶ σαყρὰφῆσαι ἄς ἐπὶ τὸ πῶς λεγομένων* (1, 12; 71 v) — „ვითარმედ ღრამბატიკოსობაჲ არს გამოცდილებაჲ სიტყუსმოქმედთა და აღმწერელთა მიერი, ვითარ სამრავლოდ სათქუმელ არს“. ხოლო იოანე პეტრიწი ამ ადგილს *τῆς ἴγραμματαίης*-სი თარგმნის ასე: რამეთუ ღრამბატიკოსობაჲ არს გამოცდიელი მოქმედთა ანუ აღმწერელთაჲ, ვითარცა მრავალთა რათმე ზედა გამომთქუმელობისა“⁷...

იტალიოსის და პეტრიწის ურთიერთობისათვის: *ἀντιστρέφοντας* 44, 20; 131 v-მომაქცეველთა. მაგალითებით აქ განმარტებულია ცნებები, იტალიოსთან — არა. ყოველი ცხენი ცხოველია, ყოველი ცხოველი ცხენია (ზმნა არის კილო, ყოველი კილო არის ზმნა).

შენდიადისები: დამბადებელი და შემოქმედი (*δημιουργός*).

განყოფილ-განუშორებულ (*χარიεσθαι*).

განუყოფელ-განუშორებელ (*ἀχარიεσθαι*).

⁵ დიონისე თრაკიელის ბერძნულ სქოლიოში ვკითხულობთ: ცუდი მკითხველი ვაგს *ἀεικλήτων* *μαχέριος* *κατ' ἀμρα* *τὰς τομὰς* *μη ποιοῦναι*. (H. Adonci, *Дιονисий Фракийский и армянские толкователи*, П., 1915, стр. CXXXIX).

⁶ შრომები, II, თბ. 1937, გვ. 220.

⁷ შრომები, II, თბ., 1937, გვ. 220.

⁸ ს. ყაუხჩიშვილი, მასალები ი. პეტრიწის „განმარტების“ წყაროთა შესწავლისათვის, საქ. მეცნ. აკად. მოამბე, ტ. II, 1941, წ., გვ. 755—760.

ბ.

ჭეშმარიტად სადმე არსბ პლატონის თნებაჲ 43, 44; 141 რ. არიან სადმეგ ჟენნი ჰრჲ.

მრავალი საინტერესო მხარე აქვს ამონიუსის ამ თხზულების ქართულ თარგმანს, მაგრამ ამჟერად ერთი გარემოებაა ჩვენთვის მეტად საყურადღებო, სახელდობრ ის, რომ ამ ძეგლში (რადგან ის სპეციალურ ფილოსოფიურ ნარკვევს წარმოადგენს) თავმოყრილია მთელი ფილოსოფიური ტერმინოლოგია, რაც იხმარებოდა ფილოსოფიურ თხზულებებში შუა საუკუნეებში, და ამ ტერმინთა შესწავლა მეტად მნიშვნელოვანია როგორც ბერძნულ, ისე ქართული ენისათვის. აქ ჩვენ საქმე გვაქვს დიდებულ მასალასთან, სიტყვათა შინაარსებთან. საყურადღებოა, რომ საქართველოში იოანე პეტრიწის გარდა კიდევ ყოფილა XI ს-ში აღამიანი, რომელიც დაუფლებია ცოდნის დიდ მოცულობას, მას დაახლოებით ისეთივე ინტერესები ჰქონია, როგორც ჩვენს დიდ ფილოსოფოსს. და ყოფილა ხელოვანი ტერმინების ჩამოყალიბების საქმეში.

შეიმჩნევა წინდებულების (აქ პრეფიქსების) ერთგვარად გადმოტანა.

მაგ. თუ სიტყვას აქვს ანა-პრეფიქსი, ქართულში იქნება აღ.

ἀναγίγναι—აღყვანება 11, 19; 87 რ. ἀνίχεσθαι—აღსვლა 12, 25; 89 v.

ἀνακρίνειν—აღმოკვებობა 21, 21; 103 რ. ἀνίσταιν—აღლევია 37; 20; 119 რ.

ἀναίσταται—აღლევითი 34, 25; 119 v. ἀναμίσχεται—აღუწორა 7; 80 რ.

ἀναμίσχεται—აღსრული 4.76 რ.

ბ / ა-გ ან

βέναια—გაგონება 17; 97 v. βέναισται—განწვალებითი 34, 24 (170).

βέναισται—განწვალებისა 11, 9; 86 რ. βέναι—განყენა 9.

βέναισται—განფნა 7; 80 v. βέναισται—განფნილი 20, 22; 98 v.

βέναισται—განვლანი 7; 80r. βέναιსται—განთესებულად 6; 98 რ.

βέναισται—განწვალებული 9; 87 v. βέναισται—განყოფვის

βέναισται—განყოფილება 32, 20; 117 რ. βέναισται—განყოფილ.

ბ / ლ—ზ ეღ

βέναισται—ზედმიწევილი 8; 83 v. βέναισται—ზედმიწევილობა 7, 4; 96 რ.

პ / ე რ ი—გ ა რ ე

πειραται—გარეშემცველი 32, 2; 105 რ.

πειραται—გარემოდება 20,7; 100 v, პειραται—გარეშემცველი 18; 98 რ.

πειραται—გარეშეიკვენი 2; პειραται—გარეშეშობა 7; 80 რ.

პ / რ ბ—წ ი ნ ა

πειραται—წინააღმდეგევილი 5; 77 რ. პειραται—წინააღმდეგევილი 26,2; 108v.

πειραται—წინაგანებების 3; 74 რ. პειραται—წინაშესავალი 23, 17; 106 რ.

πειραται—წინგასვლა 8; 82 რ.

თ / ს ო — თ ა ნ ა

θέναισται—თანმონათესავე 33, 22; 118 რ. θέναισται—თანაღწმანის (23,

14; 105 რ. θέναισται—თანმოისპობვის, - ეწ თანამოსპობს 29, 28; 113 v.

θέναισται—თანშემასრულებელი 23, 21; 105 v.

ბ / ნ ბ—ქ უ შ

βέναισται—ქუშმდებარე 27, 2; 109 v. βέναισται—ქუშგანწვალება 13, 8; 90 რ.

ამის გარდა, საყურადღებოა თვით შინაარსი ტერმინებისა, თუ როგორ აზრს გამოხატავენ ისინი ქართული ძირებით. ზემოჩამოთვლილი სიტყვების უმრავლესობა კალკად ჩაითვლება.

საკუთარ სახელთა გადმოცემის შემთხვევები ამჟღავნებენ ბიზანტიური ბერძნულის ფონეტიკურ თავისებურებას: ა: -ე, მ -ვ, უ-ი, ყ-ღ, უ-უ, ი-უ, ა -უ, ჯ-ქ, ჯ-ხ, აა- ავ, ეა-ევ.

ᄒ ᄒ ᄒ ᄒ ᄒ ᄒ ᄒ ᄒ

A — S 2562

B — A 406

C — A 250

D — S 145

E — Q 256

CA₁ — Commentaria Aristotelem-
Ammonii in Porphyrii Isa-
gogen

CA₂ — Commentaria Aristotelem-
Ammonius in Aristotelis
Categorias

**| უსრომსად ბრძინსა აჰომონოს ერმინისაჲ
„მოსასენაგელი „სუთთა აჰათაღმი“
აორფირი ფილოსოფოსისათა“**

[წინასიტყვაობა]

- 71 ჩუენ მგულებელთათჳს დაწყებასა ფილოსოფოსისა სიტყვასა საჭირო 5
არს სწავლად, თუ რაჲ ვიდრემე არს ფილოსოფოსობაჲ, რამეთუ უქმს დაძწყე-
ბელსა პირველად სწავლად, თუ რაჲვითარი არს, რამეთუ ესრეთ უქოსწრაფე-
სად შეეხების საქმესა. ხოლო ვისწავებთ საქმეთა განსაზღვრებათაგან¹ და ვი-
თარ შესაძლებელ არს განსაზღვრებისა² მიერ სწავლად საქმისაჲ უმეცრისაგან,
თუ რაჲ არს განსაზღვრებაჲ³. 10
- განსაზღვრებაჲ⁴ უკუე არს სიტყუად შემოკლებული, მჩუენებელი ბუნე-
ბასა საქმისასა. ხოლო განსაზღვრებაჲ ითქუმის გარდმოღებისგან⁵ ყანობირთ-
შორისთა საზღვართაგან⁶, რამეთუ ვითარ სახედ იგინი გარეშეიცვენ ყანობირ-
სა და განწყოფენ უცხოთაგან, ეგრეთვე განსაზღვრებანი გარეშეიცვენ საქმესა
და განწყოფენ სხუათა ყოველთაგან. 15
- v |საქმარ სადმე არს განსაზღვრებასა ფილოსოფოსობისასა თქუმაჲ, ვითარ-
იგი საღრამბატიკოსასა⁷ დაძწყებულთა განსაზღვრებაჲ ვისწავეთ, ვითარმედ
„ღრ[ა]მბატიკოსობაჲ“⁸ არს გამოცდილებაჲ სიტყვსმოქმედლთა და აღმწერელთა-
მიერი, ვითარ სამრავლოდ სათქუმელ არს“. ხოლო ეგრეთვე რიტორობისა⁹
დაძწყებულთა განსაზღვრებაჲ ვისწავეთ, ვითარმედ „რიტორობაჲ არს ძალი 20
კელოვნებითი დამარწმუნებელისა სიტყვასა საქმესა შინა სამოქალაქოსა, და-
სასრულად მქონებელი კეთილადმეტყუელებისაჲ“.
- სათანადო სადმე არს ფილოსოფოსობისაცა განსაზღვრებასა სწავლად, რა-
მეთუ იგი არს სხუათაცა ზედმიწევნულობათა და კელოვნებათა მიმცემელი გან-
საზღვრებათაჲ. 25
- 72 ყოველსა უკუე ზედმიწევნულობასა და კელოვნებასა ქუედმდებარე¹⁰ რა-
ჲმე აქუს [და]⁷ დასასრული.

1 განსაზღვრებათაგან C. 2 განსაზღვრებისა C. 3 განსაზღვრებაჲ C (აქაჲ და ყველგან).
4 გარდმოღებისგან⁵ გარდმოიღების გან ABCD. 5 საღრამბატიკოსას A, საღრამბატიკოსა D.
6 ქუედმდებარე ABCD (აქაჲ და ყველგან). 7 და — ABCD, შღრ. *θηρολογικος* *τι* *εξε* *και* *εξ* *αυτου* *CA*; 1, 18.

⁸ აშინაჲ ტექსტის ხელთ წერია: „რაჲ განსაზღვრებაჲ“ ABCD. ⁹ აშინაჲ ტექსტის ხელთ წერია: „თუ სადაჲთ განსაზღვრებაჲ“ ABCD. ¹⁰ აშინაჲ ტექსტის ხელთ წერია: „გან-
საზღვრებაჲ ღრ[ა]მბატიკოსობისაჲ“ ABCD. ¹¹ აშინაჲ ტექსტის ხელთ წერია: „რიტორობისაჲ“ ABCD.

ხოლო ქუედმდებარე¹ ვიდრემე უკუე არს, რომლისათეს შთამოვალს, ხოლო დასასრული, რომელსა მიმპარუებს და რომლისაჲ კნებაეს შეგკობაჲ. ვითარ-იგი მკურნალსა ქუედმდებარედ ჰქონან კაცობრიენი სხეულნი, რამეთუ მათეს შთამოვალს, ხოლო დასასრულად — განმრთელებაჲ მათი, რამეთუ ამას² მიმპარუებს³. ეგრეთვე ხუროსაცა ქუედმდებარედ ჰქონან ძელინი, ხოლო დასასრულად — ქმნაჲ სართულისაჲ.

აჲ⁴ უკუე განსაზღვრებანი მოიღებვიან ანუ ქუედმდებარისაგან⁵, ანუ დასასრულისა, ანუ თანად ორთაგანვე. ქუედმდებარისაგან ვიდრემე, ვითარ ოდეს ვიტყოდით: „მკურნალობაჲ“ არს კელოვნებაჲ კაცობრივთა სხეულთათეს შთამომავალი“; ხოლო დასასრულისაგან⁶, ვითარ ოდეს ვიტყოდით: „მკურნალობაჲ არს კელოვნებაჲ სიმრთელისა მოურნეობითი“; ხოლო თანად ორთაგანვე, ოდეს ვიტყოდით: „მკურნალობაჲ არს კელოვნებაჲ კაცობრივთა სხეულთათეს შთამომავალი, სიმრთელისა მოურნეობითი“.

ეგრეთვე ვარსკულავთმრიცხველობასაცა⁷, კელოვნებად მყოფსა, ჰქონან ქუედმდებარედ ზეციერი სხეულნი, ხოლო დასასრულად — მეცნიერებაჲ ძრვისა⁸ მათისაჲ.

ვისწავთ⁹ უკუე, რაჲ უც ქუედ ფილოსოფოსობასა და რაჲ არს დასასრული მისი და ესრეთ შეუძლოთ განჩინად მისად საზღვრისა.

უწყებად ჭერ-არს ვიდრემე, ვითარმედ სხუანი სადმე ზედმიწევნულობანი და კელოვნებანი კერძობითთა რათათესმე შთამოვლენ, ვითარ ხუროვნობითი ხეთათეს მხოლოთა, ხოლო ვარსკულავთმრიცხველობაჲ⁷ — მხოლოთა ზეციერთათეს და მხოლოა ფილოსოფოსობაჲ ყოველთავე მყოფთაჲს შთამოვალს. ხოლო დასასრულად აქუს არა ქმნაჲ მათი, არამედ ცოდნაჲ ამათი.

შემოიხუმიან უკუე ფილოსოფოსობისაგან განსაზღვრებანი¹⁰ მრავალნი, რამეთუ მრავალზნის განსაზღვრეს იგი უქედელსთაგანთა, ხოლო რაჲთა არა მიზეზობისმოყუარეთა უქამოლსა პატივისმოყუარებისა¹¹ აწსა შინა მიესცეთ ესაჲ ბრალობაჲ თითოეულისა საზღვრისა წარმომეტყუელთა, ვალ გარდა¹² ხუთთა ანუ მცირედ წამართ¹³ წარმოთქუმაჲ. ორნი¹⁴ ვიდრემე არიან ქუედმდებარისაგან, ხოლო ორნი — დასასრულისაგან და სხუაჲ იგი — ზესთალმატებულუბისაგან, რომელი აქუს სხუათა კელოვნებათა მიმართ.

არს¹⁵ უკუე პირველი ესრეთ: „ფილოსოფოსობაჲ არს მეცნიერებაჲ მყოფთაჲ, უკუეთუ მყოფნი არიან“. რამეთუ არა წინადადების ფილოსოფოსისა ყოველთავე საზოგადოსშორისთა კაცთა ცოდნაჲ რიცხუეულად, არამედ თუ რაჲვითარი არს ბუნებაჲ კაცისაჲ, რამეთუ არსებასა თითოეულისა საქმნისა

1 გამრთელება B. 2 რამეთუ ამას|რომელსა D. 3 მიმპარუქმს AB; + და რომლისა კნებაეს D. 4 ქუედმდებარისაგან B. 5 ვარსკულავთმრიცხველობასაცა B, ვარსკულავთმრიცხველობასაცა D (იქაც და ყველგან). 6 ძრვსა C. 7 ვარსკულავთმრიცხველობა C. 8 პატივისმოყუარებისა D. 9 წარმართ D.

¹ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „თუ რაჲ არს ქუედმდებარე“ ABCD. ² ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „ვინაჲ მოიღებვიან განსაზღვრებანი“ ABCD. ³ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „რაჲ არს მკურნალობაჲ“ ABCD. ⁴ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „რაჲ არს დასასრული“ ABCD. ⁵ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „რაჲ უც ქუედ ფილოსოფოსობასა“ ABCD. ⁶ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „თუ რაჲ არს საზღვარი მისი“ ABCD. ⁷ შლრ. ძუარჲ CA₁ 2, 19. ⁸ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „რაოდენნი არიან საზღვარი ფილოსოფოსობისანი“ ABCD. ⁹ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „საზღვარი ფილოსოფოსობისაჲ ქუედმდებარისაგან“ ABCD.

და მყოფობასა ჰსჭურეტს ფილოსოფოსი, რამეთუ უკუეთუ მყოფარიანობა¹ ნაცვალად² ვითარ-იგი-მყოფარიანობისა.

ხოლო პლატონ ესრეთ განასაზღვრებს ფილოსოფოსობასა³: „ფილოსო-ფოსობამ რამეთუ არს მეცნიერებამ საღმრთოთა და კაცობრივთა საქმეთა⁴. და ცხად არს, ვითარმედ იგივე არს უპირველესი ამისი, ხოლო ვანეყოფვის მხოლოდ სიცხადითა და უცხადობითა, რამეთუ განყვნა⁵ მყოფნი საღმრთოდ და კაცობრივად: სამარადისონი უკუეთუ სანღმრთოდ, ხოლო ჰქნისა და ხრწნილებისშორისნი თქუნა კაცობრივად. ვინადა ესე განსაზღვრება და პირ-ველი ქუედმდებარისაგან განეჩინებთან, ხოლო განცეყოფვიან ურთიერთას, ვი-თარცა ითქუა, სიცხადითა და უცხადობითა.

ხოლო⁶ არს ესევეითარცა საზღვარი დასასრულისაგან მეტყუელი: „ფილოსოფოსობამ არს მსგავსებამ ღმრთისამ, რაოდენ ძალ-უც კაცსა“. რამეთუ ესრეთ განასაზღვრა პლატონ, რამეთუ ღმერთსა⁴ მრჩობ-ლნი ჰქონან მოქმედებანი: რომელნიმე მეცნიერებითნი, რომელთაებრ ყოველ-ნი უწყის, ვითარ სიტყვსმოქმედნიცა დაპნიშვნენ მეტყუელნი: „ხოლო ღმერ-თთა ყოველნი უწყნიან“⁵, ხოლო რომელნიმე წინგანგებელობითნი⁴ უკ-ნინესთან, რომელთაებრ ყოველი სოფელი წინგანგებების⁵, ვითარცა სიტყვს-მოქმედნი იტყუნა: „ღმერთნი მომცემელ კეთილთა“.

ხოლო ფილოსოფოსსა ორისაებრვე ჰნებავს თავისა თვისსა მიმსგავსებამ ღმრთისამ, რამეთუ ჰნებავს მხედველ-ყოფამცა ყოველთამ (რამეთუ ყოველთა ზედდასჭურეტს) და თანად წინგანგებასაცა ჰყოფს უკნინესთასა (რამეთუ სა-მოქალაქომ ფილოსოფოსი მსაჭულობს და სჯულთა დასხამს). ვინადა სამარ-თლად მსგავსებამ ღმრთისამ არს ფილოსოფოსობამ. ხოლო „ძალისაებრობამ კაცისამ“ კეთილად დართულ არს, რამეთუ არცა მეცნიერებამ მსგავს არს, არ-ცა წინგანგებამ⁶ იგივე არს, „ვინაითგან არსადა უყუარს მსგავსებამ უკუდავთა ღმერთთამ ქუემთერევთა კაცთა, რამეთუ რომელთანი არსებანი განყოფილ, მათნი სრულებანიცა განყოფილ არიან“⁶. და საზილველ არს ესე სხუთაცა ცხოველთა ზედა. რამეთუ ვინაითგან კაცსა და ცხენსა განყოფილი აქუს არსე-ბამ, განყოფილი აქუს დასრულებამცა. რამეთუ კაცისა უკუეთუ სრულებამ⁷ არს სიტყვსაებრ და ცნობისა სიცოცხლე, ხოლო ცხენისა—სიმკერცით სრბამ და ბრძოლათა შინა მარჯუენ-ყოფამ. და თვთ მათ უსიტყუთაცა შორის მრავა-ლი განყოფილებამ არს სრულებათამ, ვინაითგან⁷ განყოფილებისაცა მა-თისამ, რამეთუ სხუამ არს სრულებამ ძალისამ⁸ და სხუამ—ცხენისამ. ვინადაც უკუეთუ ამათ შორის განყოფილნი არიან სრულებანი განყოფილებისაებრ არ-სებისა, მრავლად უფრომს კაცისა შორის და ღმრთისა. ვინაითგან მრავლად გა-ნიყოფვიან არსებითა, სამართლად სრულებანიცა განყოფილნი ჰქონან. კეთი-ლად საღმე დართულ არს საზღვრისადა: „რაოდენ ძალ-უცო კაცსა“.

1 ფილოსოფოსი, რამეთუ უკუეთუ მყოფ—B. 2 ნაცვალად ნახულად D. 3 განყუნა C. 4 წინგან-გებელობითნი CD. 5 წინგანგებების CD. 6 წინგანგებამ C. 7 სრულება A. 8 რამეთუ სხუამ არს სრულებამ ძალისამ—B.

¹ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „საზღვარი ფილოსოფოსობისა ქუედმდებარისაგანე“ (ქუედმდებარისაგან B) ACD. ² შტრ. *φιλοσοφία ἐστὶ θείων ἔ: καὶ ἀνθρώπων παρὰμὲν τῶν ἑσθίων* CA₁ 3,1. ³ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „დასასრულისაგან“ ABCD. ⁴ ამ სიტყვების გასწვრივ ამაზე XIV ს. მხედრული მინაწერია: „უ[...]ებ[...] ტუნს“ A. ⁵ პომე-როსი. ⁶ ამ ფრაზის გასწვრივ ამაზე არს ნიშნები (ა), რომლებიც, როგორც ჩანს, ციტატაზე მოუთითებენ ABCD. ⁷ შტრ. *ἐπαιδὲς* CA₁ 3, 29.

არს უკუე ფილოსოფოსობაჲ „მსგავსებაჲ ღმრთისაჲ ძალისაებრ კაცისა“.
 ხოლო თუ რომლისა მიზნისაგან მიიმართა ესრეთ განსაზღვრებად ფილოსო-
 ფოსობისა, ითქუმოდენ, რამეთუ ვინაჲთგან, ვითარცა ვთქუ, მრჩობლნი არიან
 ძალნი ღმრთისანი, ხოლო მრჩობლნი სულისაჲა ჩუენისანი — მხედველობითნი
 5 და|საქმიერობითნი, ხოლო ფილოსოფოსსა თითოეულთა კერძოთა სულსაჲთა
 შემკობაჲ ჰნებაჲს მსგავსებისა მიმართ ღმრთისა: რომლითაჲმე ბუნებისა მყოფ-
 თაჲსა, ვითარ ყოფისა განმცდელსა, ხოლო რომლითაჲმე ვნებულებითთა სუ-
 ლისა ძალთა მძრევლსა და სხუთა მღუწელსა, სამართლად პლატონ მსგავს-
 ყოფად ღმრთისა ძალისაებრ კაცისა განსაზღვრა ფილოსოფოსობაჲ.

10 ხოლო არს სხუაჲცა განსაზღვრებაჲ დასასრულისაგან¹ მეტყუელი: „ფი-
 ლოსოფოსობაჲ არს წურთაჲ! სიკუდილისაჲ“. ხოლო ვინაჲთგან უინამდებარე
 საზღვარი — წურთაჲ სიკუდილისაჲ — ფილოსოფოსობასა განსაზღვრებს, ით-
 ქუმოდედ, თუ ვითარ ჯერ-არს სმენაჲ წურთასა სიკუდილისასა, რამეთუ კლეო-
 მეროტოს ვინმე სახელით, შთამხედველქმან² „ფედონსა“ პლატონისსა² და ვი-
 15 თარმედ უკმს ვიდრემე ფილოსოფოსსა წურთაჲ სიკუდილისაჲ მცნობელმან,
 ხოლო გუარისა ვერ მცნობელმან, აღსრულმან ზღუდით შთაიგდო თავი თჳსი.
 ამისდა მოწამედ ამერაკიელისა მის ჰაბუქისათჳს შეაწყო ზედწარწერილი
 სიტყჳსმოქმედმან, რამეთუ იტყჳს:

20 „არქუ, მზეო, ძნობდი, კლეომეროტ ამერაკელმან
 შთაჰრილმან მალლით ზღუდით ჯოჯოხეთადმი,
 არარას ძჳრსა სიკუდილის ღირსსა მენებმან,
 გარნ ერთს პლატონის წიგნს მჰურებტმან „სულისძლითსა“³.

ვინაჲცა უმეცრებისა მიერ ჰაბუქისადა შემთხუეულისა კელ-ყოფისათჳს
 განიხილოდედ, თუ რაჲ ჰნებაჲს თქუმულსა ამას „წურთასა სიკუდილისასა“
 25 და რამეთუ პლატონ ბრძანებს არა განყვიანებად თავისა თჳსისა და იტყჳს ეს-
 რეთ ვიდრემე უკუე: „უთქუმელთა შორის არს მათთჳს თქუმული სიტყუაჲ,
 ვითარცა საპყრობილესა რასმე შინა ვართ კაცინი და არა გუკმს თავთა თჳსთა
 განყვიანებაჲ მისგან, არცა განვლდობაჲ, დიდად რადმე მიჩნს მე და არა ად-
 ევილ³ განსახილველად“⁴. ხოლო არა ჯერ-არს განყვიანებაჲ თავთა თჳსთაჲ,
 30 რამეთუ ვითარ-იგი საპყრობილეს⁴ შინა მყოფმან და შევრდომილმან ბრალისა
 რაჲსათჳსმე ინებოს თუ განპარებაჲ, დაარღუევს, რაოდენ მას ძალ-უც, სჯულ-
 თა⁵, ეგრეთვე მოსწარაფეცა განქსანსა სხუელის საკრეველისა, მიცემულისასა წინ-
 განგებისა⁶ მიერ, დაარღუევს დამბადებლობითთა სჯულთა. არ ჯერ-არს უკუე
 მკლველ თავის ყოფაჲ. ვინაჲთგან ესრეთობაჲ აქუსქამათ, ვითარ წურთად სი-
 35 კუდილისად ვთქუათ ფილოსოფოსობაჲ?

მოიხილე უკუე თქუმულთაჲმო და დაიქსნას უღონობაჲ. ცნობაჲ საჯმარ-
 არს, ვითარმედ კაცისა შეზავებულყოფასა: სულისაგან და ჯორცთა მრჩობლი

1 წრთა D (აჰაჲ და ყველგან). 2 პლატონისსა BCD. 3 ადკლ C. 4 საპყრობილესა C.
 5 მქულთა C. 6 წინავანგებისა C.
¹ ამაზე ტექსტის ხელი წერია: „დასასრულისაგან“ ABCD. ² 75 V — ამიგზე XIII—
 XIV ს. მხედრულით მიწაწერია: [...] ოსიკ [...]ლისაჲ: მე [...] რნისკე [...]ითი [...]ბითი და ერ-
 თო: თუთი: წადლი: ბერც [...]შორებისა: მე ამ წიგნისა კდევან საცა: მო[...]სათაჲცა რაჲ
 ეიცი თუნიერო მსაგე[...]“ A. ³ ამაზე არს ციტატის აღმნიშვნელი ნიშნები ABCD.
⁴ ახ. პლატონი, ფედონი, 62 B; (ამაზე ციტატის აღმნიშვნელი ნიშნებია, რომლითაც უმედგ
 მთელი ტექსტის მანძილზე პორფირის განსამარტავი ტექსტია ციტირებული) ABCD.

არს საკრველიცა და განჯსნაჲ სულისაჲ მრჩობლი; რამეთუ არს ბუნებითად*1 თქუმული საკრველი, რომლისა მიერ სულსა შეეკრვის სხეული და ცოცხლი-
 იქმნების მის მიერ. ხოლო არს წინააღრჩევითიცა*2 საკრველი, რომლისა მიერ
 სული შეეკრვის, მამონებელი სხეულსა და შეიპყრობვის მის მიერ. მრჩობლი
 უკუე განჯსნაჲცა: ერთი ვიდრემე სხეულსაჲ სულისაგან, ხოლო მეორე სული-
 საჲ სხეულსაგან. და სიკუდილიცა მრჩობლი: რომელიმე ბუნებითი, რომლის-
 საებრ ყოფილი კაცნი მოვეუდებით, ესე იგი არს, რომლისაებრ განეშორების
 v სხეული სულსა, ხოლო რომელიმე წინააღრჩევითი, რომლისაებრ ფილოსო-
 ფოსნი იწურთიან განეშორებასა სულისასა სხეულსაგან და ამისებრ ითქუმიან
 მწურთელად სიკუდილისა. ესე იგი არს განყოფაჲ სულისაჲ სხეულსაგან, რა-
 10 მეთუ საკმარ-არს შემეცნებაჲ*3, ვითარმედ არა უეჭუელად სხეული რაჲ განე-
 ყოს სულსა, სულიცა განეყოფვის სხეულსა, რამეთუ სხეულთმოყუარენი სულ-
 ნი შემდგომად სიკუდილისაჲცა სხეულთამასა მერმეცა გარეუბრიან ტრფილენა-
 სა, და ამით იტყუან ყოფად გამოჩინებულთა მათ საფლავთა გარემო აჩრდილი-
 სსახეთა საოცრებათა; პრამედ არცა სული რაჲ განეშოროს სხეულსა, უეჭუე-
 15 და სხეულიცა განეშორების სულსა, რამეთუ ფილოსოფოსობით მცხოვნენ*2
 და სიოცხლესალა შინა მყოფნი მერმეცა განაშორებენ თავთა თვსთა*4
 78 სხეულსაგან. არს უკუე ფილოსოფოსობაჲ წურთობა სიკუდილისაჲ, ესე იგი
 არს, წურთობა სულისა სხეულსაგან განეშორებისაჲ.

ხოლო*5 ღირს ძიებისა არს, ვითარმედ უკუეთუ დასასრულად აქუს ფი-
 20 ლოსოფოსობასა მეცნიერებაჲ მყოფთაჲ, ვითარ განსაზღვრებასა მეტყუელსა:
 „მეცნიერებაჲ მყოფთაჲ, უკუეთუ მყოფ არიან“ და კუალად³, „მეცნიერებაჲ
 საღმრთოთა და კაცობრივთა საქმეთად“, ქუემდებარისაგან ვიტყუთ განსაზღვ-
 რებაჲ, ხოლო ოდეს სიმრთელისმოურნეობითსა — დასასრულისაგან, რამეთუ
 ამას მიჰმარჯუებს, ვგრეთვე ფილოსოფოსობისაჲცა ზედა. უკუეთუ დასასრუ-
 25 ლად აქუს მეცნიერებაჲ მყოფთაჲ, დასასრულისაგან ყოფად ჭერ-არს თქუმიან
 განჩინებულთა საზღვართაჲ. ხოლო*6 პირველად იგი: განიხილვოდედ, ვი-
 თარმედ ფილოსოფოსობასა რომლისაჲმე მქონებულსა მხოლოდ მხედველობითი-
 სისა⁴, ხოლო რომლისაჲმე — მოქმედებითისასა, მრჩობლი აქუს დასასრულიცა.
 რამეთუ ოდეს ვიტყოდით: „წურთა სიკუდილისა ყოფასა ფილოსოფოსობისა-
 30 სა“, საქმითისაგან დასასრულისა განესაზღვრებთ მას ყოფად, ხოლო ოდეს:
 „მეცნიერებაჲ მყოფთა, უკუეთუ მყოფ არიან“ — მეცნიერებითისაგან, ხოლო
 ოდეს: „მსავსებლად ღმრთისა ძალისაებრ“ — ორთაგანვე.

აწ სადმე მკურნალობითი, შეზავებულად მყოფი, ოდეს უკუე მხედველო-
 35 ბითისაებრ ოდენ მისისა განსაზღვრებოდის, ითქუმის ზედმიწევნულთად, კა-
 ცობრივთა სხეულთათჲს შთამომავალად (და სამართლად⁵ ქუემდებარისა მი-
 სისაგან ვთქუთა ესე ვითარი განსაზღვრებაჲ); ხოლო ოდეს მისებრ, რომლი-

1¹ მონებელი BCD. 2 მცხონი C („ვ“ გადაშლილა). 3 მეცნიერებად... და კუალად — D.
 4 მხედველობითისა B, მხედველობითისა D. 5 და სამართლად — D.
 *1 ამაზე მხედრულთი მინაწერია: „ბუნებითი სული, პირ...“ C 55r. *2 ამაზე მხედრულთი
 მინაწერია: „წინააღრჩევითი ცხოველი სული“ C 55 r. *3 ამაზე მინაწერია: „იხილე“ ABCD.
 *4 ამაზე XIV ს. მხედრულთი მინაწერია: „[...]ექნა: [...].წიგნისა[...] [...]პოსლანი [...]ცა
 დი [...] გე [...]რე: ეს [...] შე [...]ს. გე [...] მოს: მაგრა: — ვერვის ვეცლებ(ო)დი: ომ [...] ების
 კადესათის: — და კურთხო¹ ლა ლ² თი [...] ესე კ(ა)ციცა შემოწმების [...] ამ³ A. *5 ამაზე
 მინაწერია: „ულონობაჲ“ ABCD. *6 ამაზე ტექსტის ხელით მინაწერია: „აღჯსნაჲ“ ABCD.

სათეს ივმარების ესევითარი ხედვამ, ვითარმედ: „სიმრთელისა არს მოურნეობითი“, დასასრულისაგან ვიტყუთ ყოფად განსაზღვრებასა ამას.

ხოლო ფილოსოფოსობამ მარტივისა მქონებელი მხედველობითისა გუარისა (რამეთუ მისთვის და მხოლომას იქ[მნ]ების¹ მეცნიერებამ საქმეთამ), არამცა სხუთა ვიდრემე ქუედმდებარისაგან მითუალვიდა² განსაზღვრებასა და სხუთა — დასასრულისაგან. რამეთუ მეცნიერებამ ვიეთამე³ არს მეცნიერება, ვინამცა ერთმამდ და ზოგად შემოიღების მეცნიერებამ და ვიეთიმე მეცნიერებამ. და თანად ქუედმდებარისაგანცა და დასასრულისა თქუელთა ვინმე ესევითარი საზღვარი, არ ცოდოს უფრომდა ორთაგანვე ყოფად, გარნა ნუუქუე განთესებულად სხუთა განსაზღვრებამათგან, მეტყუელისა: „მსგავსებად ღმრთისა⁴ ძალისაებრ“ და განმასაზღვრებელისა, თუ რასა შინა არს მსგავსებამ და მეტყუელისა: „წურთად სიკუდილისა“, ქუედმდებარისაგან სახელ-სდ[კეს] წარმოთქუმულთა საზღვართა.

ხოლო არს სხუამცა განსაზღვრებამ ფილოსოფოსობისამ არისტოტელისი, ზესთალმატებისაგან⁵ მისისა სხუთა ზედმიწევნულობათა და კელოვნებათა მიმართ მეტყუელი: „ფილოსოფოსობამ⁶ არს კელოვნებამ კელოვნებათამ და ზედმიწევნულობამ ზედმიწევნულობათამ“⁷.

ხოლო ესევითარითა რამთმე გუარითა იქმნეს განჩენამ ამისი: მეცნიერებამათგანნი რომელნიმე კელოვნებათა შეეტყუებიან, ხოლო რომელნიმე — ზედმიწევნულობათა: ხოლო ესე კელოვნებანი და ზედმიწევნულობანი სიტყუათაებრ ვიდრემე არამთ განიყოფებიან ურთიერთას (რამეთუ თითოეულისა სიტყუანი თავთა მათთაებრ უმცოდონი არიან), ხოლო ნივთისაებრ იცვალეზიან, რამეთუ ზედმიწევნულობანი სადმე ეგრეთვეობის მქონებელთათეს შთამოვლენ, ესე იგი არს, ვარსკ[ულაუთმრიცხუველობამ, ქუეყანისმზომელობამ⁸, მრიცხუველობითი⁹; ხოლო კელოვნებანი, ვითარცა მრავალგუარად შეცვალეზდლათეს. ვინამცა ქუეყანისმზომელობისა⁸ [სიტყუანი]⁹ უმცოდვად ჰვიან, ვითარცა აქუს მას, რამეთუ „ყოვლისა მომრგულბულისა კენტრომსაგან გარეშემომასამართნი განვლანი სწორნი არიან ურთიერთას“; ხოლო მკურნალობითისანი მცოდრობენ, ვითარცა მეტყუელი იგი, ვითარმედ: „წინააღმდგომნი საკურნებელ წინააღმდგომთა“, არა მარადის იგივეობის მქონებელთათეს შთამომავალობითა. [პირველად]¹⁰ უქუე, რამეთუ არცა ყოველთა სნეულებათანი არიან საკურნებელნი, რამეთუ რამ, უქუეთუ მომსრველობითი იყოს სენი? და სხუებრცა, რამეთუ არა ყოველთა წინააღმდგომთა შემოიხუმენ, არამედ მსგავსთაცა, ვითარ-იგი შემთხუვეითებრთა ზედა, რამეთუ მრავალგზის ციკ[მან] წყალმან გარდასხმულმან ეგერა მოკლებულსა¹¹ მჭურვალბასა აღუწოდა.

ვინამცა ყოველთა ზედმიწევნულობათა და კელოვნებათა ფილოსოფოსობამ მისცემს დასაბამთა, ქუეყანისმზომელობასა¹² უქუე—ყოვლობითთა სიტყუათა, (რამეთუ ფილოსოფოსთამ არს ძიებამ ყოვლობითისამ) და სხუებრცა, რამეთუ ქუეყანისმზომელი ნიშანსა უკერძოოსა მიიღებს და სიდიდესა უზო-

1 იქების ABCD, შდრ. γίνεσθαι CA, 6, 16. 2 მიითვალვიდა C. 3 ვიეთმე B. 4 ღმრთისამ C. 5 ზესთალმატებისაგან C. 6 ქუენის მზომელობამ AC, ქუეყანისმზომელობამ B. 7 მრავალგუარად BC. 8 ქუენისმზომელობისამ A. 9 სიტყუანისწინი ABCD, შდრ. of λειπει CA, 7, 5. 10 პირველად AC, შდრ. ἄφροσθ CA, 7, 9. 11 მოკლებულმან C. 12 ქუენისმზომელობასა A, ქუეყანისმზომელობას B.

*1 ამაზე ტექსტის ხელი წერია: [ზე] სთა [ა] ღმრთებულსებისაგან ABCD. *2 ამ სიტყვის გასწვრივ ამაზე XIV ს. მხედრულთ წერია: [...]ოფია A. *3 არისტოტელი, მეტაფიზიკა.

მობად განსწვალებს და ამათ უგამოუჩინებლოდ იქუმევს დასაბამთა. ხოლო ფილოსოფოსი გამოაჩინებს ამათ, რამეთუ ვითარ ყოველსა განმწიადებსა განწიადებულისასა დააკლებდის ერთი განფენაჲ, რამეთუ სხეული¹, სამთა მქონებელი განფენათაჲ, განწიადების ეპიფანიაჲსა მიერ, რომელსა ჰქონან ორნი 5
 81 განფენა|ნი: სიგრძე და სიგრძე (რამეთუ სიღრმე არა აქუს, რომლითა დააკლდების სხეულსა). ხოლო ეპიფანიაჲ², ორთა მქონებელი განფენათაჲ, განწიადების ღრამმისა³ მიერ, რომელსა აქუს ერთი განფენაჲ — სიგრძე მხოლოდ. ხოლო ღრამში³ განწიადების სიმეაჲსაგან, რომელსა ცხად არს, ვითარმედ არა აქუს არცერთი განფენაჲ, არამედ არს უკერძო⁴.

აწ უკუე, ვითარცა ითქუა, ყოველსა განმწიადებელსა განწიადებულისასა 10
 დააკლდების ერთი განფენაჲ. ხოლო ვითარმედ ყოველი სიდიდე უზომობად არს განსაყოფელ, აჩუენებს მიძლები, ვითარმედ განკუეთაჲ სიმიათა მიმართ იქმნების, რომელნი არ შეიწყობვიან, არცა შეიქმან სხეულსა. ვინაჲცა სხეულსა სამ³ აქუს განფენაჲ სიმეაჲსა მიმართ განყოფილსა, რამეთუ არას მოაკლებს 15
 v სხეულისასა განწვალებაჲ, თვნიერ რაოდენობასა|სიდიდისასა, ხოლო სამკერძო ჰქონებაჲ განფენისაჲ არ მოაკლდების.

აწ სადმე სიტყუაჲ სხეულისაჲ მიითუალავს უჰამრავობად განკუეთასა. ხოლო უკუეთუ რომელიმე შეუძლებელ იყოს თანანერგისათვის უძღურებისა ვერ დგომად, არა ამისთვის ზოისპობების; ხოლო მკურნალობითი — ოთხთა ასოთა⁵, რამეთუ ფილოსოფოსნი გამოაჩენდენ რაჲ ოთხ-ყოფასა ასოთასა ქმნასა 20
 შინა სხეულთასა, მრავალგანთქმულთა⁴ ამათსა, და არცა უმრავლესთა, არცა უმცირესთასა ალსარებულად შემოიღებენ ამას იგინი და ამათ ასოთაჲან უმბლობებელსადრე ქმნასა იტყუან ოთხთა ბალამათასა, უშორიესთარე მათ ასოთასა ჭეროვნად შემომხუმელნი ამათნი.

82 მერმე უკუე და რიტორობითსაცა ფილოსოფოსობაჲ|მისცემს დასაბამთა, 25
 რამეთუ შესაბამად ზედღართვასა და შეგულისსიტყუვასა⁵ წარმოჩენასა და მოგონებასა შემოიხუამს რიტორი, რამეთუ ვითარ-იგი შეგულისსიტყუვასა ჰქმნარტი არს, ვითარ აქუს საჭიროობაჲ, ეგრეთ მოგონებასა⁶ცა ჰქმნარტი-ყოფაჲ ჰნებაჲს. ხოლო ერთი წინგანსლვაჲ დააკლდების შეგულისსიტყუვისაჲ, ვინაჲ 30
 შეგულისსიტყუვადცა უსრულად ითქუმის. ხოლო შეგულისსიტყუვად არს სიტყუად, რომელსა შინა დასხმულთა რათასა⁶ სხუათასა რამე, მათ მდებარეთასა საჭიროდ შეემთხუევის იგივე-ყოფაჲ. მათ თანა ამითვე სახითა შესაბამებს ზედღართული წარმოჩენასა, რამეთუ ვითარცა იგი უსაფუქველო რამე და მიმდგომ და არ უეჭუელად ჰქმნარტი, ეგრეთვე არს წარმოჩენადცა. ხოლო 35
 v განიყოფვიან ესენი ურთიერთას, რამეთუ ზედღართული ვიდრემე სიტყუად არს კერძობითთაგან სარწმუნომყოფელი ყოვლითურთთაჲ და ჯელ-ყოფათაჲ მიერვე მოიხუამს, რამეთუ „ადგილობითთა“ ძლით არისტოტელმან სიტყუერებითსა შინა წარმოთქუა და სრულად რიტორობისა ჯელოვნებანი დასხნა. ვინაჲ და რიტორობასა⁶ცა ფილოსოფოსობისაგან მიუხუემან დასაბამნი და სხუებრცა, რიტორი იქუმევს სამართალსა და კარგსა და უკეთესსა არმეცნიერი, 40

1 ღრმისა A, შტრ. *νηξ γραμμῆς* CA₁ 7, 21. 2 ღრმის A. 3 სამისამე ABCD, შტრ. *επεις* CA₁ 7, 28. 4 მრავალგანთქმულსა C. 5 შეგულისსიტყუვას BC. 6 რათა D.
¹ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: [სხეული] ABCD. ² ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „ეპიფანია“ ABCD. ³ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „ღრამში“ ABCD. ⁴ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „ნიანა“ უკერძო“ ABCD. ⁵ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „[ასო]დ ოთხთა ნივითა იტყეს, ესე იგი არიან: მიწა, წყალი, აირი და ცეცხლი“ ABCD.

თუ სადა იხილვების სამართალი, არცა უკუეთუ იგივე არს უმჯობესი. რამეთუ არს ოდესმე, რომელ იგივედ მისსა შემოიღებენ სამართალსა და არს, ოდეს განჰყოფენ მას და წინააღმდეგომად დასდებენ. ხოლო აჩუენებს, ვითარმედ იგივე არიან და გარემოაქცევს.

5 და ღრამბატკოსობაჲ მსგავსადვე, რამეთუ ტონთა და ხრონოთათჳს შთა-
|მოვალს, რომელნი მუსიკობისანი არიან. ხოლო მუსიკობაჲ კერძოჲ არს ფი- 83
ლოსოფოსობისაჲ.

და არა სიტყვარებითნი ხოლო კელოვნებანი და ზედმიწევნულობანი მო-
ქენე არიან ფილოსოფოსობისა, არამედ ნავსად წოდებულნიცა კელოვნებანი,
10 რამეთუ მაშენებელი ილისტიკსა იქუმევს გამორჩევსა მიმართ, გინა თუ მარ-
თალი არს ზღუდე, გინა—არა. გარნა თუ რაჲ არს ილისტიკი, არა უწყის. ხოლო
ფილოსოფოსი მეყსეულად ხედავს მიზეზსა, რამეთუ იტყჳს, ვითარმედ: „ყოვე-
ლნი სიმძიმენი თუთაძრვით მიიმართებენ კენტროჲსა მიმართ. ვინაჲცა მართა-
ლთა ყურეთა მიმართ ყოვლით კერძო სიმძიმე დაზიდვენ, ხოლო მართალნი
15 ყურენი გაუღრეკელნი არიან“. მერმე ხუროცა განსამართებულად ძელოსა სა-
წონსა იჭუმევს, ხოლო თუ რაჲ არს ბუნებაჲ განმართებებისაჲ, არმეცნიერ არს. v
ხოლო ქუეყანისშრომელობაჲ, კერძოდ ფილოსოფოსობისა მყოფი, იგიცა იტყჳს,
ვითარმედ „განმართებული არს, რომელი ვასწორებით იღვას თჳსთა სიმეათა
შუა“.

20 ესრეთვე ყოველთა სხუთა ზედმიწევნულობათა და კელოვნებათა ფილო-
სოფოსობისაგან ჭონებაჲ დასხაბამთა საპოვნელ არს. ვინაჲცა არს ფილოსო-
ფოსობაჲ კელოვნებაჲ კელოვნებათა და ზედმიწევნულობა ზედმიწევნულო-
ბათა*1.

პითალორაჲცა ვიდრემე უკუე: „ფილოსოფოსობაჲ არსო, — იტყჳს, —
25 სიყუარული სიბრძნისაჲ“, პირველად უძუელესთასა ზედმიწევნული მიუმთხ-
ვეველობასა, ვითარ ბრძნად სახელ-სდებდეს იგინი რომლისავე უკუე კელოვ-
ნებისა კელმყოფელსა, რომელთაგანი ერთი იყო არქილოზოსცა მეტყუელი:
„ტრიენი კეთილი და | მმართებელი ბრძენი“, და სიტყჳსმოქმედი: „ვი- 84
თარ ბრძენი მუშაკი არსო ხუროჲ“*2, ხოლო „კეთილმეცნიერებითა შესწა-
ვებულისაათა ბრძენთა ათინისათა“*3 გარდაცვალეს სახელის-დებამ ესე ღმრთის-
სა მიმართ სიბრძნისა და მეცნიერებისა მყოფთაჲსა სამარადისოდ მქონებელისა.

ხოლო საზღვართა რომელთამე რიტორობისა ზედა და რომელთამე ღრ[ა]მ-
მატიკოსობისა და რომელთამე ბუნებითსა ძიებასა ზედა და მისხმელთა და კუა-
ლად სხუთა სხუთ ზედა ბუნებითთა მხედველობისა მოღუაწესა ფილოსოფო-
სად სახელ-სდევს, ვითარცა მოყუარეთა სიბრძნისათაჲ, რომელსა ღირს-ჰყოფენ
40 საწოდებულად ღმრთისა, ხოლო ამისსა მეცნიერებასა — ფილოსოფოსობად,
სიყუარულად სიბრძნისად, რამეთუ სიბრძნედ, ვითარცა ეგერა ითქუა, მეცნიე-
რებაჲ ღმრთისაჲ სახელ-იღების. და ამთ პითალორა.

არიან უკუე|სხუანიცა განსაზღვრებანი ფილოსოფოსობისანი, ხოლო კმა v
45 ესენი.

გარნა ვითარმედ ყოველი საქმე ანუ განწვალებული არს ანუ განუწვალე-
ბელი, საჭირო არს ჩუენდაცა თქუმად, ვინაჲ ფილოსოფოსობაჲ განწვალებული

1 ღრამბატკოსობა C, ღრამბატკოსობაჲ AB. 2 კელოვნებაჲ C. 3 ბრძნისათა ABC.
*1 ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „ე [მ]ხისტიყუაობისაგან“ ABCD. *2 პომეროსი. *3 პო-
მეროსი.

არს ანუ არა? ხოლო პირველ ამისსა სამართალ არს თქუმად, რამ არს სრულე-
ბითი განწვალუება და რამ ზედგანწვალუება და რამ ქუეგანწვალუება¹, რამე-
თუ განწვალუებისათჳს² სიტყუსმყოფელსა უკმს პირველად თქუმაჲ, თუ რომე-
ლი არს ამით თითოეულთაგანი.

არს ვიდრემე უკუე...² პირველისაებრ ველ-ყოფისა განკუეთამ საქმისაჲ, 5
ხოლო ზედგანწვალუება³ მეორისაებრ ველ-ყოფისა განკუეთამ, სხუამ, ვი-
თარ-იგი პირველისაებრ განწვალუებისა განვკუეთე ცხოველსა სიტყურისაჲში
85 და უსიტყუსა² (ესე განწვალუება არს)⁴... და მხოლოდთა წესითა ოდენ განე-
ყოფიან ურთიერთას. ხოლო ქუეშგანწვალუება⁵ არს ეგერა განწვალუებუ-
ლისა საქმისა კერძოდ, ესე იგი არს სახისა, განკუეთამ. (ხოლო სახედ ვიტყვ 10
აწ ურთიერთარსსა), ვითარ-იგი ვითარმედ „ზეციერი რომელიმე არს უცთო-
მელი, ხოლო რომელიმე — ცთომილი“. რამეთუ ზეციერი სახე იყო ცხოველი-
საჲ, ხოლო ქუეგანწვყოფთ უცთომელებად და ცთომილებად.

ვასწავეთ რამ უკუე ჩუენ, რამ არს განწვალუება და რამ — ზედგანწვა-
ლუება და რამ — ქუეგანწვალუება, შესადგინებელ არს ფილოსოფოსობისშო- 15
რისისაცა განწვალუებისათჳს² თქუმაჲ, რამეთუ განიწვალუების², ვითარცა ზემო-
გამოჩინებულ არს, ვიეთებრმე უკუე ორად, ხოლო სხუათებრ სამად.

v განსწვალუებენ ფილოსოფოსობასა: მხედველო¹ბითად და მოქმედებითად
და სიტყვერებითად. და უკუეთუ ესრეთ აქუს ანუ არა, ვიხილოთ; ხოლო
მხედველობითსა: ღმრთისმეტყუელებითად, სწავლულებითად და ბუნებათ- 20
მეტყუელებითად. ხოლო ცნობაჲ საკმარ-არს, ვითარმედ განწვალუებისა ჰეშმა-
რიტებაჲ უპირატეს ღმრთისმეტყუელებად არს, რამეთუ დასაწყის ყოველთა
არიან საღმრთონი, რომლისათჳსაცა არა უუამოდ წინადააწესეს ესე ძუელთა.
ხოლო ბუნებათმეტყუელებითი, ვითარცა ჩუენდა მომართ ვიდრემე. პირვე-
ლი არს (რამეთუ ვერ ვითარ ვსცნობთ გონიერსა არსებასა უწინარეს გრძობა- 25
დისა), ხოლო ვითარცა ჰეშმარიტებისა მიმართ, უკუანამსკენელი, რამეთუ
უკუანამსკენელ⁵ არსება არს ნივთისშორისი, რომლისათჳს უკუანამსკენლივე
მიულოეს წესი.

86 ხოლო საშუალ ამათსა არს სწავლულებითი, ვინაფთგან ბუნებითცა საშუა-
ლი აქუს წესი, რამეთუ ძუელთაგანთა ვიეთმე წინადააწესეს ესე ბუნებათ- 30
მეტყუელებითისა, პლატონიანთა ვიდრემე თქუმითა, ვითარმედ: „გუარებთა
სულსა შინა დამარბულთა, ეგერა შევემეცნეურებით, ესე იგი არს, აღვიკუნებთ
თითოეულადთა შორის მხილველნი, გზად რადმე ანუ კიბედ მკუმეველნი
სწავლულებითისანი“. ხოლო არისტოტელიანთა კნებაჲს მისაზრებაჲ: ჩუენი
ნივთისშინაჲსა არსებისაგან ცნობად გონიერისა, რომელი არს სადმე უხილავ, 35
ხოლო უმეტესი აქუს და უმტკიცესობისშინაჲ გუამი, ვიდრელა ნივთიერსა, და
რამეთუ აქათაცაშინა ღრამმსა ნივთსა შორის ვისწავებთ არა ნივთსა ცულო-
სა ანუ რვალისასა მსწავლელნი, არამედ რამათა წარმომხუეჰელნი მისნი მივი-
საზრნეთ გონებად მიმართ, სადა-იგი უნამდვლუსად ვიხილავთ გუამოვინებასა
v მისსა. გარნა რამეთუ¹არ ეზიარების ცულსა ბუნებით ნაკუეთი, ვითარ ღრამში 40

1 ქუელგანწვალუება B. 2 უსიტყუსა C. 3 განწვალუებისათჳს C. 4 განიწვალუების C. 5 უკ-
ანამსკენელ C.

¹ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „რამ განწვალუება“ ABCD. ² აქლი ძიარეს CA₁
9,29. ³ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „რამ ზედგანწვალუება“ ABCD. ⁴ აქლი ძად ძმ-
უბრე ძმ ძმუბრე... ძმუბრე ძმუბრე CA₁ 10,3—4. ⁵ ამაზე ტექსტის ხელით წერია:
„რამ არს ქუეშგანწვალუება“ ABCD

ანუ სამყურე, ამიერ ცხად-არს, რამეთუ საცნაურ არს, ვითარმედ რაეამს სამყურე ნაკუეთი გარდაიცვალოს განწყუებითა ერთისა გუერდისადათა, არა გარდაიცვალების ცკლი, ვინამთგან ეზიარებოდა ფუმცა არსებითა, უღირდა გარდაცვალებამ.

- 5 ხოლო განიწვალების უკუე ფილოსოფოსობამა¹, ვითარცა ეგერა თქუმულ არს, მხედველობითისა მიმართ და საქმიითისა. ხოლო ღირს² ძიებისა არს, რამსათჳს ორად და რამსათჳს ამათდა მიმართ განიწვალების, და არცა უმრავლესთამი, არცა უმცირესთა. და³ უმცირესთამი უკუე უღონო იყო ქმნამ განწვალებისად, რამეთუ არცა განიწვალების ერთისამი ერთი. ხოლო რად არა უმრავლესთამი, არამედ ორთა, ამისნი მიზეზნი ორნი არიან, რამეთუ ვინამთგან ვიტყოდეთ ფილოსოფოსობასა მსგავს-ყო|ფად ღმრთისა, ხოლო ღმერთსა მრჩობლნი ჰქონან მოქმედებანი: რომელნიმე მეცნიერებითნი მყოფთა ყოველთანი, ხოლო რომელნიმე მოურნეობითნი ჩუენ უცნინესთანი, სამართლად ფილოსოფოსობამ განწვალების ხედვითისა მიმართ და საქმიითისა, რამეთუ მხედველობითისა მიერ უწყნით მყოფნი, ხოლო საქმიითისა ვემოურნეებით უცნინესთა.
- 10 და ესრეთ მივამსგავსებთ თავთა თჳსთა ღმერთსა.
- კუალად სულისაცა ჩუენისა მრჩობლნი არიან მოქმედებანი, რომელნიმე მეცნიერებითნი, ვითარ თნება, გრანობამ, ოცნებამ, გავონებამ, ხოლო რომელნიმე — ცხოვლობითნი¹ და წადიერებითნი, ვითარ განზრახვამ, გულისწყრომამ, გულისტუქმამ. აწ უკუე ფილოსოფოსსა ყოველთა სულისა ნაწილთამ ჰნებავს შემკობამ და სრულებისა მიმართ აღყვანებამ, ვინამცა მხედველობითისა მიერ სრულ-იქმნების ჩუენშორისი მეცნიერებითი, ხოლო საქმიითისა მიერ — წადიერებითი.

სამართლად უკუე ორად განიწვალების საზღვარი ფილოსოფოსობისად: მხედველობითისა მიმართ და საქმიითისა².

- კუალად მხედველობითი განიწვალების ღმრთისმეტყუელებითისა მიმართ, სწავლულებითისა და ბუნებათმეტყუელებითისა. და სამართლად ესეცა, რამეთუ ვინამთგან ყოველთა მყოფთამ ჰნებავს ხედვამ ფილოსოფოსისა. ხოლო მყოფთა ყოველთანი სამნი არიან წესნი: რამეთუ რომელნიმე საქმეთაგანნი ყოვლად ყოვლითურთ არიან განშორებულნი ნიეთისა და გუამისა და მათქლითი³ წულილიმოგონებამ, ვითარ არიან საღმრთონი; და რომელნიმე ყოვლად ყოვლითურთ განუშორებელ ნიეთისა და გუამისა და მათქლითი წულილიმოგონებამ, ვითარ არიან ბუნებითნი და ეგერა ნიეთისშორისნი, ხისა და ძუალისა და კორცისა და მარტივად ყოველნი სხეულნი; ხოლო საშუალ ამათსა მყოფნი რომლითამე უკუე არიან განშორებულ, ხოლო რომლითამე განუშორებელ⁴, ვითარ არიან დასასწავლელობითნი, რამეთუ მომრგულელებული და სამმგიდე⁵ და ეგევითარნი თავით თჳსით შეგუამებად თნიერ ნიეთისა რამსმე⁶ ვერ შემძლებელ არიან და ამისებრ განუშორებელ არიან ნიეთისა. ხოლო ვინამთგან მხილველნი მომრგულელებულსა ძელისა და რვალისა და ქვისასა დაეისწავლით სახესა მის მომრგულელებულისასა და გუაქჳს თავთა შორის თჳსთა თნიერ ნიეთისა (ვითარ უკუეთუ ცკლმან მიიღოს ნატყფრი ბეკდი-

1 ცხოვლობითნი B. 2 საქმიითისა C. 3 მათქლითი B. 4 ხოლო რომლითამე განუშორებელ—D. 5 სამგიდე B. 6 რამსმე B.

* ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „განწვალებამ ფილოსოფოსობისად“ ABCD. ** ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „უღონობამ“ ABCD. *** ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „აღქსნამ“ ABCD.

სამ არ მიძღებელმან ნიეთისა ჩაასამანმე), ამისებრ განშორებულ არიან ნიეთი-
სა, ვითარ-იგი წულოლმოგონე|ბითა განეშორებთან.

აწ უკუე მყოფთაგანნი რომელნიმე არიან ყოვლად ყოვლითურთ განშო-
რებულნი, ხოლო რომელნიმე—ყოვლად ყოვლითურთ განუშორებულნი და რო-
მელნიმე—რომლითამე უკუე განშორებულნი და რომლითამე განუშორებულნი.

და მხედველობითი ვიდრემე განიყოფვის ღმრთისმეტყუელებითისა მი-
მართ, დასასწავლელობითისა და ბუნებათმეტყუელებისა. და ყოვლად ყოვლი-
თურთ განშორებულნი ვიდრემე შეემსგავსებთან ღმრთისმეტყუელებითისა კერ-
ძოსა, ხოლო ყოვლად ყოვლითურთ განუშორებულნი — ბუნებათმეტყუელებ-
ებითსა და რომლითამე უკუე განშორებულნი, ხოლო რომლითამე განუშორე-
ბელნი — დასასწავლელობითსა. ხოლო ვითარმედ ნიეთისშორისნი? გუარნი

ყოვლად ყოვლითურთ არიან განუშორებელ ნიეთისა, ხოლო დასასწავლელო-
ბითნი—განშორებულ, ცხად არს განსაზღვრებათაგანცა. რამეთუ მომრგულე|ბუ-

ლისა განმასაზღვრებელნი არცა ერთსა ნიეთსა მივიღებთ¹ მეტყუელნი: „მომ-
რგულეებულნი“¹ არს ნაკუეთი გავაკებული ერთისა ღრამისა მიერ შეცუული,

რომლისა შორის ერთისაგან - სიმეამასა შინაგან ნაკუეთისა მის მდებარე-
თაგანნი შევრდომილნი იგი ევითანი² ყოველნი შეცუულებისა მიმართ მომ-

რგულეებულისაჲსა სწორ ურთიერთას არიან“. ხოლო სახლსა რაა განესაზღ-
ვრებდეთ, თენიერ ნიეთისა უძლეურებთ განსაზღვრებად, ვიტყუ უკუე: „სახლი

არს საფუძველი, მაყენებელი წყმათა და სიცხეთაჲ, ქვათაგან და ძელოა“, რა-
მეთუ არა თუ წარმოეაჩინოთ ნიეთი, შეუძლებელ არს კარვისა და სხუათა ეგე-

ვითართა საფარველთა ქმნაჲ.

ხოლო სამართლად საშუალ არს დასასწავლელობითი, რამეთუ ვინამთგან
ვერ შემძლებელ ვართ უსაშოვლოდ ბუნებითთაგან საღმრთოთა|მიმართ აღსლ-

ვად და ყოვლად ყოვლითურთ განუშორებულთაგან ნიეთისათა -- ყოვლად
ყოვლითურთ განშორებულთა მიმართ, ვმოგზაურობთ დასასწავლელთა მიერ,

რომლითამე უკუე განშორებულთა, ხოლო რომლითამე განუშორებულთა, რა-
მეთუ ამისთვის არიან დასასწავლელნი³, ვითარმედ⁴ უკმს დამსწავლელთა მათ-

თა და დაჩუეულთა გავანებითა უსხეულოდ აღსლვად საღმრთოთა მიმართ. და
რამეთუ საღმრთოჲ პლუტინოს იტყუს: „მიეცოდოდე ქაბუკთა სასწავლელნი

შესაჩუეველად უსხეულოჲსა ბუნებისა“, რამეთუ უკუეთუ ვინებოთ ძეყსეუ-
ლად ბუნებათმეტყუელებითთაგან ღმრთისმეტყუელებად აღყვანებაჲ⁵ მათი

უსაშოვლოდ, დავებრმოთ, ვითარ-იგი ბნელისა სახლისაგან სინათლისა მომართ
უსაშოვლოდ გამოსრულთა, რამეთუ უკმს პირველად სახლსა შინა მიმოვლად

მქონებელსა ზომიერისა ნათ|ლისასა და ეგრეთლა მოსლვად უნათლესისა მო-
მართ.

ესრეთვე უკუე შემდგომად ბუნებითთასა უკმს მოარულქმნილთა დასას-

წავლელთა შორის აღსლვად ღმრთისმეტყუელებისა ზედა, რამეთუ ჟიჲ რამემე
და კიდ არიან დასასწავლელნი, ზიარქმნილნი ვიდრემე ბუნებითთანი, ვითარ-
იგი განუშორებელ არიან, ხოლო საღმრთოთანი⁶, ვითარ განუშორებულ არიან⁷.

1 ნიეთისშორისნი C. 2 მოვიღებთ B. 3 სასწავლელნი C. 4 ვითარმედ|რამეთუ D. 5 საღ-
ლოთ B. 6 აღყუანებაჲ C. 7 სლა⁸ თანი C. 8 ხოლო საღმრთოთანი, ვითარ განუშორებულ არიან—D.

¹ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „სახლარი მრგულსაჲ“ ABCD. ² ამაზე ტექსტის ხელით
წერია: „შისწავე, რამეთუ ევითად წორნი თქუმიან“ ABCD.

1 ნიეთისშორისნი C. 2 მოვიღებთ B. 3 სასწავლელნი C. 4 ვითარმედ|რამეთუ D. 5 საღ-
ლოთ B. 6 აღყუანებაჲ C. 7 სლა⁸ თანი C. 8 ხოლო საღმრთოთანი, ვითარ განუშორებულ არიან—D.

¹ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „სახლარი მრგულსაჲ“ ABCD. ² ამაზე ტექსტის ხელით
წერია: „შისწავე, რამეთუ ევითად წორნი თქუმიან“ ABCD.

1 ნიეთისშორისნი C. 2 მოვიღებთ B. 3 სასწავლელნი C. 4 ვითარმედ|რამეთუ D. 5 საღ-
ლოთ B. 6 აღყუანებაჲ C. 7 სლა⁸ თანი C. 8 ხოლო საღმრთოთანი, ვითარ განუშორებულ არიან—D.

¹ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „სახლარი მრგულსაჲ“ ABCD. ² ამაზე ტექსტის ხელით
წერია: „შისწავე, რამეთუ ევითად წორნი თქუმიან“ ABCD.

1 ნიეთისშორისნი C. 2 მოვიღებთ B. 3 სასწავლელნი C. 4 ვითარმედ|რამეთუ D. 5 საღ-
ლოთ B. 6 აღყუანებაჲ C. 7 სლა⁸ თანი C. 8 ხოლო საღმრთოთანი, ვითარ განუშორებულ არიან—D.

¹ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „სახლარი მრგულსაჲ“ ABCD. ² ამაზე ტექსტის ხელით
წერია: „შისწავე, რამეთუ ევითად წორნი თქუმიან“ ABCD.

და ბუნებათმეტყუელებითი სადმე და ღმრთისმეტყუელებითი ქუეგანწვა-
ლებათა რათმე შეიწყნარებენ, გარნა მათნი უკუე ქუეგანწვალეზანი, ვითარცა
თანშეუტყუებელად შეყვანებალთა¹ სასმენელებისად მყოფნი, დავიდუმნეთ.

ხოლო დასასწავლელობითი განიწვალეზის ოთხად: ქუეყანისმზომელობი-
5 სა² მიმართ, ვარსკულავთმრიცხუეელოზისა და მუსიკობითისა და მრიცხუეელო-
ბითისა³. და მრიცხუეელობითი⁴ ვიდრემე რიცხუეა ზედა სქურეტს. (ხოლო
საღმრთო⁵ არიან მრიცხუეელობითნი სახედავნი, რამეთუ არა მსოფლელოთა⁶
მიერ სახელდებულსა რიცხუსა, რომლითა იგინი რიცხუევენ, ჰხედავენ მრიცხუ-
ველობითი, არამედ უწყის რიცხვსა, თუ რომელი სქესი აქუსყე ურთიერთას.
10 ვითარ-იგი ექუსსა⁷ სამთა მიმართ ორწილობისა და აქუს სიტყუა და ცხრასა
ექუსისა მიმართ სწორკერძობისა. მერემე და შობათაცა⁸ რიცხუთასა: ჰუღე-
ლისა და ცანკლისა და ცანკუჰუღლისა⁹ და სხუათა მრავალთა ეგვეითართასა
ზედა სქურეტს).

ხოლო ქუეყანისმზომელობა¹⁰—სიდიდეთა და ნაკუეთთა, ხოლო მუსიკი-
15 ლართა თანმეკობისა. ხოლო მოიპოვებს კილოთაცა რათმე, დამაბინებელთა
ვიდრემე სულსა ვნებათასა და აღმადგინებელთა მისთა სათნოებისა მიმართ.
ხოლო ვითარმედ ესრეთ აქუს, ამას ცხად ჰყოფენ ჯერეთ შეუშლელნი კუალნი
და ვითარ განვრდობამა მუსიკობისა. რამეთუ მსმენელნი საყურისა და ტინმბა-
ნათანი¹¹ უმწყრალეს ვიქმნებთ. (და ამისთვის ბრძოლთა შინა საყური მოიპო-
20 ბის). ხოლო გუენსობის რამ სათეატრონოთა კილოთა, უმსუამარესობად წარ-
ვკმართებთ სულთა.

მოიღებვის უკუე მატიაინცა ესევეითარი, ვითარმედ პითალორამან, მხილვე-
ლმან ჰებუქას¹² ვისმე მიაგლისა¹³ მსუამრსა კილოსა მიაგლეობისასა შედ-
გომილისამან, უბრძანა მას მცვალებელსა ავლისასა უმკვრცხესობით მიაგლეო-
25 ბამა და ამისითა ქმნითა დაცხრობად გულისმთქუმელობამა ჰუბუქისა მის. ვინა-
ცა არა ჯერ-არს ურწმუნობამა თქუმულთამ საღმრთოთასა მუსიკობისათვის. ამის-
თვის საღმრთო პლატონცა უბრძანებს ჰუბუქთა მუსიკობისა მიერ და გამოსაძ-
რცუელობითისა სლვად, რამთა მუსიკობისა მიერ¹⁴ ვიდრემე სულსა შეამკობ-
დენ, ხოლო გამოსაძრცუელობითისა¹⁵ — სხეულსა.

ხოლო ვარსკულავთმრიცხუეელობამა შთამოვალს ქცევათათვის ვარსკუ-
ლავთასა. ხოლო რამათვის ოთხად განიწვალეზის დასასწავლელობითი და არა
უმარავლესად ანუ უმარავლესად, აწ ვიტყუთ.

საუწყო არს, ვითარმედ დასასწავლელობითი რაოდენობისათვის შთამო-
ვალს. ხოლო რაოდენობისა რომელიმე არს შერწყმითი და რომელიმე გან-
35 საზღვრებითი. და განიყოფების¹² თითოეული ამათგანი ორად: შერწყმული¹³
უკუე მოძრავად [და უძრავად]¹⁴. (კუალად რომელიმე მოძრავისა მარადის მოძ-
რავად, ხოლო რომელიმე არა მარადის მოძრავად); ხოლო განსაზღვრებული რაო-
დენობამა—თავისა მიმართ¹⁵ თვისისა და რამასა მიმართად¹⁶. რაოდენ შერწყუ-

1 შეყვანებალთა C. 2 ქუენისმზომელობისა AC, ქვეყნისმზომელობისა B. 3 მრიცხუელობითისა C. 4 მრიცხუელობითი C (აქედ და ყველგან). 5 საღმრთო BD, საღმრთო C. 6 მსოფლელოთა D. 7 + და D. 8 შობათაცა C. 9 ქუენისმზომელობამ AC. 10 მიერმიმართ D. 11 გამოსაძრცუელობითისა C. 12 განიყოფის B. 13 შერწყმული C (აქედ და ყველგან). 14 და უძრავად— ABCD, შერ. ზაქ თბ ძაღოთი CA, 14, 4. 15 მიმართ მიერ D. 16 რასა მიმართად C.

¹² ამაზე მხედრული მინაწერი: „ცანკლი კენტრ, ჰუღელი წყელი უღელი, ცანკუჰული ლუწი“ C 62 V. ¹³ ამაზე მხედრული მინაწერი: „ქ: ტინანთა საყრავი არს გამრისხებელი გულისა კიტასა“ C 63 r. ¹⁴ ამაზე მხედრული მინაწერი: „ქალი ყმაწვილი“ C 63 r. ¹⁵ ამაზე მხედრული მინაწერი: „მიაგლე — მენესტუე“ C 63 r.

მული არს ქუეყანად, რომლისათჳს შთამოვალს ქუეყანისმზომელობად, არს უკუე ქუეყანისმზომელობად მეცნიერება¹ რაოდენობისა შერწყუმულისა უძრავსა მდებარეობასა შინა. რაოდენ² მარადის მოძრავ არს ცამ, რომლისათვის შთამოვალს ვარსკულავთმრიცხველელობად, და არს ვარსკულავთმრიცხველეობად მეცნიერება³ რაოდენისა შერწყუმულისა, მარადის მოძრავისა. და შთამოვალს ვარსკულავთმრიცხველეობად და ქუეყანისმზომელობად რაოდენობისათჳს შერწყუმულისა. ხოლო შერწყუმული არს, რომლისა კერძოთა საზოგადოასა რაჲსმე⁴ საზღვისა⁵ მიმართ შეაყოფს.

v ხოლო ვიტყვოდეთ განსაზღვრებულისა ცა რაოდენისათჳს რომლისამე თავით თჳსით ყოფასა, ხოლო რომლისამე რაჲსამიმართად. რაოდენობა⁶ თავით თჳსით არს რიცხვ, ოდეს თუთ თავით თჳსით განვიხილვიდეთ მას, ვითარ-იგი ჭულღვით ჭულღვილი ანუ ცანკჭულელი რიცხვ და არა სხჳსამიმართითა სქესითა მისითა, მსგავსად შემთხუევეითისა (რამეთუ ესე მუსიკისაჲ არს).

შთამოვალს უკუე რაოდენისათჳს განსაზღვრებულისა თავით თჳსით, რომელ არს რიცხვ თავით თჳსით განჭურეტილი, არითმეტიკი, რამეთუ არითმეტიკი არს მეცნიერება რაოდენისა თავით თჳსით განსაზღვრებულისაჲ⁷; ხოლო რაოდენისა განსაზღვრებულისაჲ სხჳსა მიმართ, არს სქესი ურთიერთასმიმართთა ტონთაჲ, რომელთათჳს მორთულეობა⁸ შთამოვალს, რომელსა რიცხჳსა მიერ ვიცნობთ, რომლისათჳს შთამოვალს მუსიკობად. და არს მუსიკობად მეცნიერება რაოდენისა განსაზღვრებულისაჲ, სქესსა მქონებელისაჲ სხჳსასა სხჳსა მიმართ.

ჩუენებულ არს უკუე, ვითარმედ მუსიკი და არითმეტიკი რაოდენისა განსაზღვრებულისათჳს შთამოვლენ, ხოლო განსაზღვრებული არს, რომლისა ნაწილინი განთჳსებით იხილვებოდინ, ვითარცა არხედმოკიდულნი ურთიერთას.

აწ უკუე რაოდენად და რადყე⁹ მხედველობითი განიწვალეების¹⁰ და რაჲ აქუს დასასრულად, თქუმულთაგან ცხად-არს.

ხოლო ვინაჲთგან საქმით[ი]ცა¹¹ ნაწილად ვთქუათ ფილოსოფოსობისად, საპირო არს¹² მისიცა¹³ განთჳსვად¹⁴.

v განიწვალეების ვიდრემე საქმითი საყოფაქცეოასა მიმართ, სასაზღის-სჯულლასა და მოქალაქობითისა, რამეთუ მოქმედი რაჲსმე¹⁵ კეთილისაჲ ანუ თავისა მიმართ თჳსისა იქმს, შემეამკობელი ყოფაქცეუათა მისთაჲ და ცხორებისაჲ და ითქუმის საყოფაქცევილ¹⁶, ანუ სახელისა მიმართ თჳსისა და ითქუმის სასახლისსჯულლოდ, ანუ სრულსა შეამკობს ქალაქსა და ითქუმის სამოქალაქოდ. ხოლო ვიეთნიმე იტყჳან, ვითარმედ მოქალაქობითი ყოფაქცევეითიცა არს და სახლისსჯულობითიცა (რამეთუ სრულისა ქალაქისა შემძლებელი შემკობად მრავლად უფრომს—თავისა თჳსისა და სახლისა). და იგივეობად ალიყვანებენ¹⁷ მოქალაქობითისა საქმითობად, რომელთა მიმართ ვიტყჳთ, ვითარმედ მრავალნი ვიეთნიმე ცუდდიდებით ყვანებულნი ქალაქსა უკუე შეამკობენ, ხოლო თავთა თჳსთა უგულვებელს-ჰყოფენ.

94 ვინაჲცა განიყოფებიან სამნი ესე თქუმულნი გუარნი საქმითისანი ურთიერთას. ხოლო თითოსა ამათსა განსწვალეებენ სჯულისდებითად და მსაჯულობითად. რამეთუ სამოქალაქოა ფილოსოფოსი ანუ სჯულთა დასახამს, რომელ-

1 მეცნიერებაჲ C. 2 რაოდენობა ABC, შდრ. ძიებთ CA₁ 14, 8. 3 მეცნიერებაჲ C. 4 რაჲსამე B, რაჲსმე C. 5 საზღურისა C. 6 რაოდენობა C. 7 ხოლო რაოდენისა განსაზღვრებულისაჲ—BD. 8 მორთულეობა B. 9 რად D. 10 განიწვალეების C. 11 საქმითაც ABCD. 12 არს — C. 13 ამისიცა C. 14 გათჳსება C. 15 რაჲსამე BD. 16 საყოფაქცეოდ C. 17 ალიყვნებენ C.

თაებრ უღირს ცხორებდა ქალაქისშინათა, ანუ მსაჯულობს, და რონელთამე ქველ-ყოფისა¹ ღირს ჰყოფს, ხოლო რომელთამე, გარდამაქცეველთა რაიმთმე მდებარეთა სჯულთასა, სტანჯავს.

5 ცებნაი საკმარ-არს, ვითარმედ სახლისსჯულობითსაცა შინა იხილვების სჯულის-დებამ და მსაჯულობამ და რამეთუ სახლსა შინა სჯულთა დავსხამთ და ვსჯით მრწემთაგანთა ანუ ძეთა გარდამავალთა. და არა სახლისსჯულობითსა ხოლო იხილვებიან ესე, არამედ ყოფაქცევითსაცა, რამეთუ ყოფაქცევითიცა 10 სჯულთა დაუსხამს თავსა, ოდეს იტყოდის, ვითარმედ²: „ჰყრობამ საკმარ-არს ამათი რაიმთამე³, მუცლისამ უკუე პირველად და ძილისამ და მოყურობისამ“. და კუალად ისოკრატი იტყოდის: „ღმერთთა ვიდრემე ჰშიშვობდ, ხოლო მშობელთა პატივ-სცემდ და მოყუარეთა|ჰმორცხობდ!“ რამეთუ ესე საყოფაქცეო-ნი სჯულნი და სიტყუანი არიან. და სჯის უკუე მათ. ოდეს იტყოდის:

15 „ნუცა ძილი მოგამედგრებს თუალთა³ ზედა შვეწყნარებად, პირველ მდღევრთა საქმეთა სამთა თითოეულად განხილვითა, ვითარმედ: რასა გარდავჰკუნდ, რაა ვიწადე, რაა ჩემდ საჭიროა — არ სრულ ვყავ და დამწყებელი პირველისაგან განიმსტრობდ მათ თითოეულად, ბილწთა ვიდრემე მისდერკ უფროსლა, ხოლო ტყბილთა ზედა იშუებდ,

არმეუტყვიერ რათმე მოწევნადთა მოლოდებისამ“.

20 და სახლისსჯულობითისათუს ვიდრემე და სამოქალაქოასა თუს ეამსა ით-ქუას.

ხოლო აწ საყოფაქცეოასა განწვალებისათუს ჯერ-არს თქუმაი და პირვე-ლად, თუ რაა არს ყოფაქცევაა. ყოფაქცევაა ვიდრემე არს სამკაული კაცი-სამა, ხოლო სამკაული|—სრულებამ თითოეულისამ, რომელი უმწუერვალესთა⁵ მოკლებითა, ესე იგი არს, მოკრძალვითა⁵, წარმართების, გარდამატებისა და 25 ნაკლულევანებისამათა, რამეთუ უმკობელობა⁶ არს ნამეტაობამ და მკლებიარობამ. და თქუას ვინმე უმკობლად კაცი კლებითა რომლისამე ასომას: კელისა ანუ ფერჯისამათა, და თქუას კუალად უმკობლად მმეტობიცა ასომათა რაიმთმე არსაჭიროათა, ვითარ-იგი ექუსთითი ანუ ექუსტელო, ვითარ-იგი აპოლოლო-ნიომს სიტყუსმოქმედლისამიერნი გმირნი.

30 აწ სადმე უმკობელობა არს გარდამატებამ და მოკლებამ, ხოლო უმკობელნი უსრულ არიან. რამეთუ წინაუქუმო⁷ ამათსა არს შემკულეობამ. სრულეობამ სადმე⁸ მოკრძალვისაგან არს გარდამატებისა და მოკლებისა, რომელნი უსრულობამ არიან,|რამეთუ სრულებისა წინააღმდგომ — უსრულობამ⁹. ხოლო 35 წინააღმდგომნი წინააღმდგომთა მოკრძალვითა¹⁰ წარმართებიან.

ვისწავთ უკუე, თუ რაა არს ფილოსოფოსობამ¹¹ და რომელნი კერძონი 2ისნი. საღმრთომ¹¹ ვიდრემე არს და სასურველი და კეთილად ითქუა მისთუს, ვითარმედ: „ეგვევითარი¹² კეთილი არცა მოვიდა კაცთა მომართ, არცა მოვიდეს ოდესცა“¹⁴.

1 ქველყოფისა CD. 2 რაიმთმე B. 3 თუალთა CD. 4 უმწუერვალესთა B. 5 მოკრძალვითა C. 6 უმკობელობამ CD. 7 წინაუქუმო C. 8 სამე C. 9 უსრულობამ + არიან D. 10 მოკრძალვითა C. 11 საღმრთომ B. 12 ეგვევითარი¹² არს რომელი D.

¹³ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „იხილე ველენთამიერნი ვითარიდა სწავლამ სათნოებანიასა ცხორებისამ“ ABCD. ¹⁴ პეროკლე. ამაზე ახლავს ციტატის აღმნიშვნელი ნიშნები ABCD.

¹⁵ ამაზე ტექსტის ხელით მინაწერია: „შეისწავე შუენიერი განჩენამ ფილოსოფოსობისამ“ ABCD. ¹⁶ პლატონი, ტიმეოსი.

ესოდენნი¹ უკუე ითქუნეს საზოგადოდ ფილოსოფოსობისათეს.

ხოლო თესაგან წინამდებარისა წიგნისათეს ვიტყოდით ამათ:

თქუმულ არს, ვითარმედ: „ფილოსოფოსობაა არს მეცნიერებაა ყოველთა მყოფთაჲ, ვითარ-იგი მყოფ არიან“. იძიეს საღმე ფილოსოფოსთა, თუ ვითარითა გუარითა იქმნენ ზედმიწევნელ მყოფთა და ვინაჲთგან ჰხედვიდეს² კერძობითთა ქმნილად და ხრწნილად მყოფთა, მერმე და მიუწოდებულად-ცა, ხოლო ზედმიწევნულობაჲ სამარადისოთა და მისაწდომელთა არს მეცნიერებაჲ (რამეთუ შესამეცნებელთა ჰნებაჲს მეცნიერებისა ქუეშე გარეშეცუღ-ყოფაჲ, ხოლო მიუწდომელი³ — გარეშეუცავ), აღიყვანნეს⁴ თავნი თესნი კერძობითთაგან საყოველთაოთა მიმართ სამარადისოდ მყოფთა და მისაწდომელთა, რამეთუ ვითარცა იტყუს საღმრთოჲ პლატონ: „ზედმიწევნულობაჲ ითქუმის ზედდადგენისათეს ჩუენისა და საზღვრად რადმე საქმეთად მიყვანებისა“⁵*2. ხოლო ამას მოვიგებთ საყოველთაოთა მიმართისა⁶ აღსაარებისა მიერ. აღირბინეს უკუე კერძობითთა კაცთაგან საყოველთაოსა კაცისა მიმართ, რამეთუ არა წინდაიდებენ ფილოსოფოსნი ცებნასა⁶*4, თუ რაოდენნი კაცნი არიან სოფელსა შინა, არამედ თუ რაჲ არს ბუნებაჲ კაცისაჲ. | ვითარმედ: ცხოველი სიტყუერი, მოკუდავი, რამეთუ ამისმან მცნობელმან უწყყნის ყოველნიცა სოფლისშინანი კაცნი და ეგერა ყოფილნი და შეზღვრულ ყოფადნი.

ესრეთ უკუე კერძობითთა კაცთაგან აღიყვანნეს თავნი თესნი საზოგადოობისა რაჲსმე მიმართ კაცისაჲსა, კუალად კერძობითთა ცხენთაგან საზოგადოობისა რაჲსმე⁷ მიმართ ცხენისაჲსა⁸, გარშემცველობითისა ყოველთა კერძობითთაჲსა, მეტყუელთა, ვითარმედ: „ცხენი არს ცხოველი ოთხფერკი, მკვეანობითი“, რამეთუ არა კერძობითთა ცხენთა ჰნებაჲს შემეცნებაჲ ფილოსოფოსისა, თუ რომელი რაჲსი¹⁰ არს, ანუ რომელი ზერდაგი, არამედ თუ რაჲ არს საყოველთაოჲ ცხენი. რამეთუ საყოველთაოთა¹¹ მარადის იგივეობაჲ აქუს და არა აწ ვიდრემე სხუებრ და სხუაჲმ სხუებრ, ვითარცა კერძობითთა, რამეთუ არა¹² სხუაჲ¹³ ბუნებაჲ არს ზერდაგისა და სხუაჲ¹⁴ რაჲსისა ცხენისაჲ, ვითარ-იგი არცა სხუაჲ ბუნებაჲ პლატონისი და ალკივიადისი. ხოლო საყოველთაოსა კაცსა¹⁵ და საყოველთაოსა ცხენსა მარადის ეგრეთვეობაჲ აქუს, რამეთუ ყოველი ცხენი ცხოველი არს ოთხფერკი, მკვეანობითი და კუალად ყოველი კაცი — ცხოველი სიტყუერი, მოკუდავი. ეგრეთვე ძალისაჲცა ზედა და სხუათა სახეთა ცხოველისათა.

მხილველთა უკუე ამათ სახეთასა, დაღათუ მისაწდომელთა, არამედ კაცობრივისა გაგონებისაგან გარეშეუცავთა (რამეთუ არა საკრველ არს მრ-

1 ესოდენნი C. 2 ჰხედვიდეს B, ჰხედვიდეს C. 3 მეცნიერება C. 4 აღიყვანნეს CD. 5 მიუწოდებობისა C. 6 ძებნასა D. 7 აღიყვანნეს C. 8 რაჲსმე C. 9 ცხენისაჲსა C. 10 რაჲსი¹⁰ რა სახე D. 11 ცხენი, რამეთუ საყოველთაოთა — D. 12 არ AB. 13—14 სხუა C. 15 კაცისა B.

*1 ამაზე ტექსტის ხელთ მინაწერია: „იხილე, თუ ვითარ ზედმიწევნეს ფილოსოფოსნი მეცნიერებასა მყოფთასა“ ABCD. *2 პლატონი, კრატონი, ვითარცა სიტყუის გასწერეჲ ამაზე XIV ს. მხედრულით წერია: „პლატონი [.. .] | ქსნისა [....]“ A; ხოლო იმავე ფურცლის ქვედა ამაზე, იმავე ხელთ მინაწერია: „ტურდაია: რაისცა: ვითარებაი ვით: რაჲ[....]ბასა: რასა ვაქნეჲ:“ A. *4 ამაზე მხედრულით მინაწერია: „ცებნა ცნობა“ C 66 r.

ვალთა ცხოველთა უცნაურობამ ჩუენგან, აღიყვანნეს¹ თავნი თჳსნი საზო-
რომსა რაჲსჲ ცხოველსაჲსჲ მიმართ, გარშემცველისა ყოველთა კერძობო-
თთაჲა. და რაწეთუ კაცი ცხოველი არს და ცხენი და ძაღლი|და სხუანი, ვი-
თარ-იგი ცხოველნი არიან, არაართ განიყოფებიან, რამეთუ ყოველნი არსება
5 სულიერ, მგრანობელ არიან. ვინაჲცა მცნობელი, თუ რამ არს ცხოველი,
მცნობელი იყოს ყოველთა ცხოველთაჲ.

კუალად მის რომლისაჲმე ლედსავან², მის რომლისაჲმე ძელქვისაგან³ და
მის რომლისაგანმე⁴... აღიყვანნეს თავნი თჳსნი საყოველთაოჲსა ლედსა, ვე-
ნაჲსა და ზეთისხისა⁵ მიმართ. და სხუანი ზოგადისა ნათესაჲისა მიმართ აღიყ-
10 ვანეს — ნერგისა, გარეშემცველისა კერძობითთა ნერგთაჲსა, მქონებელთა
უკუე ორთა საზოგადოთაჲსა — ცხოველისა და ნერგისათა. კუალად ცხოვე-
ლი და ნერგი აღიყვანნეს სულიერისა მიმართ და რამეთუ ნერგისა სულიერჲ
არს, რამეთუ აღორძნდების და იზარდების და შობს მსგავსსა თჳსსა.

ხოლო ვინაითგან სულიერსა წინააღმდეგების უსულოჲ და უსული არს
15 არმქონებელი სულისაჲ, ვითარ ქება, ძელი და რაოდენნი მახლობელ ამითსა
(ხოლო მრავალ არიან ესენი კერძობითთა შორის და მიუწოდომელ), ამისთვის
კუალად⁶ კერძობითთა ქებათგან აღიყვანნეს თავნი თჳსნი საყოველთაოჲსა
ქვისა მიმართ და კერძობითთა ძელთაგან საყოველთაოჲსა ძელისა მიმართ და
სხუთა ესევითართაგან ეგრეთეჲ. ხოლო საყოველთაოჲსა ქვისაგან და საყო-
20 ველთაოჲსა ძელისა და ეგვევითართა⁷ საზოგადოჲსა ნათესაჲისა მიმართ — უსუ-
ლოჲსა, რომელსა შეუტყვან ყოველნი ესე.

მქონებელთა უკუე ორთა საზოგადოთაჲსა: სულიერისა და უსულოჲსათა,
ესენი კუალად აღიყვანნეს ზოგადისა ნათესაჲისა მიმართ — სხეულისა, რი-
მელ არს სამკერძო განფენილი, და რამეთუ ქება და ძელი და კაცი და მარ-
25 ტივად ყოველნი, რაოდენნი სხეულ არიან, სამკერძოჲ აქუს განფენაჲ. კუალად
სულისაგან და ანგელოზისა და ეგვევითართა|აღიყვანნეს თავნი თჳს-
ნი საზოგადოჲსა რაჲსმე მიმართ — უსხეულობისაჲსა, წინააღმდეგობო-
ბის მქონებელისა სხეულისა მიმართ, რამეთუ იგი ვიდრემე კერძო განფენილ
არს და ყოველითურთ განუშორებელ, ხოლო იგი ყოველითურთ უკერ-
30 ძოო და განუფენელ. იძიეს უკუე, თუ რამ არს ზიარი ორთაჲვე და პოვეს,
ვითარმედ არსება⁸ არს თითოეული და რამეთუ სხეული არსებაცა⁹ და უსხეუ-
ლოცა, ვითარ სული, ანგელოზი, ღმერთი. მოუგვის¹⁰ თავთა თჳსთა აღსლვაჲ
უკუე საზოგადოჲსა ნათესაჲისა მიმართ არსებისა, სახელი რამ არსებისაჲ თუ-
გუამოჲანსა¹¹ საქმესა ცხად-პყოფდეს.

ვისწავებთ თქუმულსა¹² ამას წინააღმდეგობისაგან, რამეთუ არიან რამე
საქმეთაგანნი, რომელნი ვერ შემძლებელ არიან თუთ თავით თჳსით გუამ-ყო-
ფად, რამედ სხუათა შორის აქუს ყოფაჲ,|რომელთა შემთხუევითებცა¹³ სახელ-
ედების: თეთრობამ და შავობამ, და სიტკობამ და ეგვევითარნი, რამეთუ ესენი
მარტა¹⁴ და თავით თჳსით ვერ შემძლებელ არიან თუთ თავით თჳსით გუამ-ყო-
40 ფად, არამედ უეჭუელად ანუ სპეტისა, ანუ სძისა სხეულთა შორის არიან შე-

1 აღიყვანნეს C (აქაც და ყველგან). 2 ცხოველისაჲსა C. 3 მცნობელი, თუ რამ არს ცხო-
ველი—B. 4 მის რომლისაჲმე ლედსავან—D. 5 ძელქვისაგან C. 6 + ხისა C. 7 მიმართყოფიერ D.
8 კერძობითთა შორის და მიუწოდომელ ამისთვის კუალად—D. 9 და ეგვევითართა ესევითართა-
გან D. 10 არსებაჲ C. 11 არსებაჲცა C. 12 მოუგვის D. 13 თუთგუამოჲანისა B. 14 თქმულსა
C. 15 შემთხუევითებცა B. 16 მართლ D.

* აქლია ეჭვს *πλανάουσι και ἔχουσιν ἐν τῇ βλάτῃ* CA, 18, 3.

გუამე, ეგრეთვე სხუათაცა. რაოდენნიცა უკუე არიან თუთ თავით თუსით გუამ-
ყოფად შეძლებელნი და არმოქენენი გუამ-ყოფისა მიმართ სხუსა ვისნიმე, არ-
სებად ითქუმიან, ვითარ კაცნი, სულნი, ქვანი და რაოდენნი ეგვეითარნი. აღვი-
დეს უკუე, ვითარცა ითქუა, საზოგადოსა რაამე მიმართ არსებისა.

აწ სადმე! ყოველთა მყოფთა არსებაჲ*¹ შეიცავს გარე, ვინაიდან ყოველ-
თა მყოფთა ზედმიწევნელ-ყოფისა მოქალაქობს ფილოსოფოსი. კუალად პოე-
ნის ორნი რაამე|სადრე და ათნი და ოცნი, რომელნი აღიყვანნეს საზოგადოსა
ნათესავისა მიმართ—რიცხუსა. კუალად პოეს*² რაამე დიდი და მცირე და ამათ
უწოდეს შერწყმულემ, ვინაიდან რიცხვ და შერწყმული ეზიარებიან ურ-
თიერთას, ვითარ-იგი რაოდენ არიან, რამეთუ რაოდენად აღიყვანნეს თითოეუ-
ლნი ამათნი საყოველთაოსა რაოდენისა მიმართ. მოიგნეს უკუე ორნი საზო-
გადონი, შემცველნი მრავალთა საქმეთანი: არსებაჲ და რაოდენობაჲ.

კუალად არს თეთრი*³ და მრავალნი კერძობითნი თეთრობანი, რამე-
თუ თეთრი ანუ სპეტისაჲ შორის, ანუ თოვლისა, ანუ კვქნოსა*⁴. ესე ვიდრემე
ყოველნი მარტივად თეთრისა შორის ქუეშე აღიყვანნეს. ეგრეთვე შავიცა და
ფეროჲ და ეგვეითარნი აღიყვანნეს ფერისა ქუეშე. არს კუალად ტბილი, მწარე,
ტფილი. ესე ყოველნი უკუე აღრიცხულნი: ტბილი, მწარე, ტფილი და
მსგავსნი მათნი ყოველნი აღიყვანნეს ზოგადისა ნათესავისა ქუეშე*⁵...
რამეთუ რომელობა*⁶ არს, რომლისაგან სახელნართაულად თანმქონი
სახელ-იდების, რამეთუ სითთერისაგან ითქუმის თეთრი და საღრ[ა]მმატიკო-
სოსისაგან იწოდების ღრამმატიკოსი.

კუალად არს მარჯუნე, მარცხენე, ორწილი, ნახევარი. და ესე ყოველნი
აღიყვანნეს საზოგადოსა ნათესავისა მიმართ — რაამაშიმართისა*⁷, რომელ
არს სქესი სხუსაჲ სხუსა მიმართ.

კუალად*⁸ არს ლუციას შინა, სავაქროთა შინა, ანუ რაოდენნი ესევეითარი,²⁵
რომელნი აღიყვანნეს სადაობისა ქუეშე, რომელი ადგილისა დამნიშნველი არს.

კუალად არს გუშინ, შარშა, ხვალე და რაოდენნი ესევეითარებ, რომელნი
აღიყვანნეს ოდესობისა*⁹ ქუეშე, რომელი ჟამისა დამნიშნველობითი*⁹ არს.

კუალად არს|წოლაჲ, დგომაჲ, ჯდომაჲ — ესენი აღიყვანნეს მდებარეობი-
სა*¹⁰ ქუეშე.³⁰

კუალად არს შემოსაჲ, შეცუმაჲ, შერტყმაჲ — ესენი აღიყვანნეს ქონები-
სა*¹¹ ქუეშე, რამეთუ ქონებაჲ არს არსებისაჲ არსებისათუს გარემოდებაჲ.

კუალად არს ცემაჲ, განჯურებაჲ, განცივებაჲ — ესევეითარნი აღიყვანნეს
ქმნისა*¹² ქუეშე.

კუალად მხილველთა ვიეთთამე ცემულთა, განთეთრებულთასა, აღიყვან-
ნეს ესენი ვნებისა*¹³ ქუეშე, რომელ არს შეცეალებაჲ სხუსამიერი. ხოლო ქმნა
არს მოქმედებაჲ რაამათუსმე.³⁵

1 სადამე B. 2 სპეტაციას D. 3 რომელობაჲ BC. 4 ესევეითარ ACD. 5 დამნიშნველობითი BCD. 6 ქონებაჲ C.

*1 აშინაზე იმავე ხელით წერია: „არსებაჲ“ ABCD. *2 აშინაზე იმავე ხელით წერია: „რაოდენი“ ABCD. *3 აშინაზე ტექსტის ხელით წერია: „ეთარებაჲ“ ABCD. *4 აშინაზე ტექსტის ხელით წერია: „ჯარაპას იტყვი“ ABCD. *5 აქლია ძმოუ ხბ თითქი CAJ, 19, 25. *6 აშინაზე ტექსტის ხელით წერია: „რომელობაჲ“ ABCD. *7 აშინაზე მინაწერია: „რაამაშიმართისა“ D. *8 აშინაზე მინაწერია: „სადაობა“ D. *9 აშინაზე ტექსტის ხელით წერია: „ოდესი“ ABCD. *10 აშინაზე ტექსტის ხელით წერია: „მდებარეობა“ ABCD. *11 აშინაზე ტექსტის ხელით წერია: „ქონებაჲ“ ABCD. *12 აშინაზე ტექსტის ხელით წერია: „ქმნაჲ“ ABCD. *13 აშინაზე ტექსტის ხელით წერია: „ვნებაჲ“ ABCD.

- იკუმინეს უკუე ათნი ესე მხოლონი ზოგადობითნი: არსებაჲ, რაოდენი, რომელი, რამსამიძარით, სადაჲ, ოდესი, დებაჲ, ქონებაჲ, ქმნაჲ, ვნებაჲ. თითოეული უკუე მყოფთა ყოველთაგანი ერთისა ამას საზოგადოთაგანისა ქუეშე დაიწესების. ხოლო ამათ სახელ-სდევს თვსმზრახაჲ, ვითარცა ვიეთთუმე 10:
- 5 მათ ქუეშე დაწესებულთა მზრახთა და მეტყუელთა.
ამათ უკუე ათთა თვსმზრახვათა¹ ძლით არისტოტელმან აღწერა წიგნი და მოიკესნა მასწავლებლბასა შინა კმათა რათადმე² ხუთთაჲ, უცნაურად ჩუენგან მყოფთაჲ, ჩუეულლებისა შორის ნათესაისა, განყოფილებისა, სახისა, თვისისა და შემთხუეითისა.
- 10 ვინაჲცა ფილოსოფოსმან პორფირი, კაცთმოყუარედ მოქმედმან თანად და ფილოსოფოსმან, დაწერა წიგნი ესე, მასწავლელი ჩუენდა³, თუ რასა დაჰნიშნავს თითოეული კმაჲ, რათა მსწავლელნი უადვილესობით შემძლებელ ვიქმნნეთ შემდგომად არისტოტელის მიერ თქუმულთა თვსმზრახობათძლითთა⁴. და პორფირისი უკუე ესე არს საზრი, ხოლო ზედწარწერა წიგნსა⁵ „შემუყვან- 15 ებლობითი“⁶, ვინამთგან გზაჲ არს ყოელისა ფილოსოფოსობისა მიმართ, რამეთუ წინაუძღვან ფილოსოფოსთა ყოველთა აღწერილებსა⁷ „კატილორიანი“⁸, ხოლო მათ „შემუყვანებლობაჲ“. რამეთუ რაჲ-იგი ქმნეს ფილოსოფოსთა ყოველთა ზედა მყოფთა (რამეთუ აღიყვანნეს ყოველნი მყოფნი ათთა ზიარობათა ქუეშე და არცერთი რაჲ არს ყოველთაგანი, რომელი არა უეჭუელად იპოების⁹ 20 ესევეთართა ზიარობათაგანისა რომლისაჲმე ქუეშე შემავალად), იგივე ქმნეს ღრამბატკოსთა კმათა ზედა, რამეთუ მნებებელთა უზომოებისა კმათაჲსა წარმოთქუმასა და ვერ შემძლებელთა, შეკრიბნეს რომელნიმე უკუე ჰმანი ზიარობისა რაჲსმე მიმართ სახელისაჲსა, ხოლო რომელნიმე ეგევითარისა ზიარობისა რაჲსმე მიმართ სიტყუსაჲსა და ესრეთ ყვენს რუა მათმიერნი ნაწილნი სიტყუსანი, რომელთა მიმართ აღვლენ ყოველნი თითოეულად ნიშნოვნობითნი კქმანი. 25 რაოდენად ვიდრემე უკუე და რაებად განიწვალების ფილოსოფოსობისა თითოეული კერძოჲ და რაჲ აქუს შესრულებამ, თქუმულ არს.

- ხოლო გვქმს ჩუენ თქუმად ფილოსოფოსთა მიერ ესრეთ აღსაარებულთა წინამსწართქუმულთათს¹⁰, ესე იგი არს, კელოვანნათქუამთა ყოელისა წიგნისა ზედა, რომელ არიან ესენი: განი, საკმარი, საყუთარი, წესი, მიზეზი ზედწარწერილისაჲ, თავთაშორისი განწვალებაჲ და თუ რომლისა კერძოჲსა ქუეშე აღიყვანების აღწერილი იგი. ამათი უკუე მოიგონეს ფილოსოფოსთა წინამსწართქუმამ, არა ვითარცა ნამეტავისა¹¹ რაჲსმე მომგონებელთა მათთეს, ანუ სხუათა 30 კელოვნებათათეს, არამედ უგულსმოდგინეს-ყოფისა წარმკითხველთაჲსა მნებებელთა, რამეთუ წარმკითხველი ვინმე უმეტეა¹² თუ იყოს განსა¹³ წიგნისასა, სცონისა და დაადგებს საშუალ და ამათ იენებენ მოგზაურნიცა, რაჲემს არა უწყოდინ¹⁴. და ამისთეს უკუე იტყუან განსა. ხოლო არავე კელ-პყოფს გულსმოდგენედ მეცნიერი განისაჲ პირველ, ვიდრე არა მისმიერი საკმარებაჲ¹⁵ ისწავოს, ვინაჲ სამართლად იტყუან საკმარობასაჲცა.

1 თვს მზრახვთა C. 2 რათადმექრომელთამე D. 3 ჩვენდა B, ჩ'ნდა C. 4 წიგნისა ABCD. 5 შემუყვანებლობითი B, შემუყვანებლობითი C (აქაჲ და ყველგან). 6 აღწერილებასა B. 7 იპოების C. 8 წ'წართქუმულთათეს ACD, წინამსწართქუმულთათეს B. 9 ნამეტავისა C. 10 უწყოდინ B. ¹¹ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „თვსმზრახობად და შესმენად კატილორიათა იტყუს“ ABCD. ¹² ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „განი“ ABCD. ¹³ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „საკმარი“ ABCD.

მერმეცა ამათნი მსწავლელნი ურწმუნოებთ, უკუეთუ საკმარა არს პირველ ცნობადმდე, უკუეთუ საკუთარი*1 არს ძუელისაჲ წიგნი იგი, რომლისაჲ უწყოდით დიდებულ-ყოფაჲ, ვითარ-იგი არისტოტელისი, ანუ პლატონისი, რამეთუ მათგან ვპვინებთ ყოვლისავე საკმარად თქუმასა. ამისთვის უკუე საკუთარსაჲ იტყვან.

5

ხოლო ამათისა შემეცნებისაგან აღმოიქურობს წესისაძლითიჲ*2 ძიებაჲ, თუ ვინაჲ პირველად ჭერ-არს დაწესებაჲ მისი ანუ შემდგომად და აპი:ოუს წესად-ღა უწოდენ.

103 ხოლო ზედწარწერასა*3 იტყვან, ვიქნათგან, ვითარცა შემოკლებით ვითამე გარეშეუტაცეს განი, ამას თანა ესეცა, თუ რომელსა კერძოსა ქუეშე ფილოსოფოსობისასა აღიყვანების შემეცნებისა მიერ, თუ სადა უფროჲს შესრულებების. გამოჩნდა რაჲ უკუე, თუ რამათსუ წინადასწარ* იტყვან ამათ ფილოსოფოსნი, ჟამი არს ეგერა ჩუენდა თქუმაჲ წინსათქუამათაჲ წიგნისათა.

10

არს უკუე აქა განი პორფირისი თქუმაჲ ხეთთა რათათსმე, რომელნი ყოველთა მყოფთანი არიან, ესე იგი არს, ყოველთა მყოფთა შორის იხილვებიან, რომელ არიან ესე*4: ნათესავი, სახე, განყოფილებაჲ, თსი, შემთხუევიითი.

15

ხოლო საკმარ-არს წიგნი ესე ყოველსა ფილოსოფოსობასა შინა, რამეთუ მასწავლებს ჩუენ თვთადად მყოფთა სახეთა შორის, რომელნი არიან მიზეზნი შემტკიცებისა მათისანი, ხოლო მიზეზთაგან შემტკიცებისათა დასრულებთა მოვიხუამთ. ვინაჲცა დასრულებასა ასწავებებს და ყოვლისა ფილოსოფოსობისა მიმართ საკმარობს, რამეთუ დასრულებასა მიერ ბოლოსა ვსცნობთ მისსა.

20

ხოლო საკუთრობასა ცხად-პყოფს უკუე და უზნობაჲცა, სიცხადისა მქონებელი, და სხუათა წიგნთა მისთა შინათა ხედვთა წიგნსა ამას შინა მოკსენებაჲ; მერმეცა მივმოზაჲ ამისი ხურისაორისსა, რამეთუ ამისსა სხუათაჲ რათმე წიგნთა მიმქმობი ამასცა მიუტკმობს ესევითარისა მიზეზისათს.

25

მასწავლელი იყო ხურისაორისი და განმმარტებელი მისი სასწავლელთა*5. ხოლო ვედრებულ იქმნა მარტიანობად ცეცხლსა ეტნისასა*6 და განიმგზავრა. ამას ჟამსა პპობებს ხურისაორიოს არისტოტელისი „კატილორიათა“ და ვერცა ყოველად შეუთქს, შთამპუტრეტელი. აუწყებს უკუე პორფირიის, მუე მყოფსა.

104 მიმწერელი შემთხუელისაჲ და უკუეთუ ამარტიანა ვიდრემე ცეცხლი. | მოსლავად, ხოლო უკუეთუ არა, შესაყვანებელი* რამემ მოწერად მისსა, რომლისაჲცა მიერ ეგულეობოდის მას შედგომილ-ყოფაჲ წიგნისაჲ. ვინათგან უკუე პორფირის ვერ ეძლო ჟამად უკმოქცევაჲ, აღუწერა მას წიგნი ესე თქუშულთა* მიერ პლატონისთა, შემლექსველმან ამისმან კინილა და სიტყუათაჲცა მათვე მიერ მოსრულმან. და ამისგან სადმე ცხად-არს, ვითარმედ საკუთარი არს ძუელისაჲ წიგნი ესე.

30

35

ხოლო პირველი არს წესი*7, რამეთუ უკუეთუ არისტოტელისთა შემოიყვანებს კატილორიათა, რომელნი მარტივთა კმათათს არიან, ხოლო ესენი სიტყუ-

1 რომლისა C. 2 წ-წარ AC, წინასწარ B. 3 შესაყვანებელი C. 4 თქუშულთა C.

*1 ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „საკუთარი“ ABCD. *2 ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „წესი“ ABCD. *3 ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „ზედწარწერაჲ“ ABCD. *4 ამაზე მხედრულით მინაწერია: „ხუთი კმა“ C 70 r. *5 ამაზე შენიშვნა: „იხილ“ BCD (A-შიც ყოფილა ეს მინაწერი, მაგრამ აშის ჩამოჭრის გამო წითელი კვლია მხოლოდ დარჩენილი). *6 ამაზე მინაწერია: „ცეცხლი ეტანისა. ეტანი ქვიან: ცეცხლი ამოდის და იქავე ჩადის, ვითარცა წყალი“ C 70 v. *7 ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „წესი“ ABCD.

თისანი არიან დასაბამნი, ცხად-არს, ვითარმედ წესი პირველ არს სიტყუთისა, და სამართლად პირველ მისსა დაიწესების და ესენი უკუე წესისათუს.

ხოლო „შეყვანებითი“ ზედწარწერილ არს*1 და უღონობენ ვიეთნიმე, თუ რაჲსათუს განუსაზღვრებელად ზედწარწერა „შეყვანებითი“, რაჲეთუ არა ჩანს, თუ ვინამ კერძო: სარიტოროჲ, საღრამმტიკოსოჲ, ანუ სიტყუთი? ვიტყუთ უკუე მათდა მიმართ, ვითარმედ: ზესთაობის² მქონებელთა საქმეთასა განუსაზღვრებელად ჩუეულ ვართ შესწავებასა. ვითარ ოდეს უმირომასი გუეგულვოს და-ნიშნავა, „სიტყუსმომედლიო“ — ვიტყუთ გარდარეულებით. რამ უკუე აყენებდა მნებაჲსა ფილოსოფოსობისა დანიშნვისასა³ განუსაზღვრებელად დანიშნვად⁴ გარდარეულებით? ამის შემდგომად ამასცა ვიტყუთ: შეყვანებაჲ⁵ კელოვნებისა ანუ ზედმიწევნულობისა შეყვანებაჲ არს უქუეულად, ხოლო ფილოსოფოსობაჲ — კელოვნება კელოვნებათა და ზედმიწევნულობა ზედმიწევნულობათა. ვითარ უკუე ამისსა მიმართ შეყვანებისა⁷ ჩუენისა მგულვებელსა და საშუალობითა ამისითა — კელოვნებათა მიმართ ყოველთა (ვინამთგან ჰუმარტიკებაჲ აქუს საზღ-ვარასა⁸) ეგულვა ერთისა⁹ კელოვნებისა „შეყვანებითად“^{10*2}... ზედწარწერაჲ? ესოდენ¹¹ უკუე ვიდრემე ზედწარწერისაცაძლითნი.

ხოლო საუწყყო, ვითარმედ განიწვალების აღნაწერი ესე სამად: და პირველსა ვიდრემე კერძოსა შინა ასწავებს თქუმულთა¹² ამათ ხუთთა კმათათუს. ხოლო მეორესა შინა თანაღსწმასნის მათ და ასწავებს, თუ რამ ზიარ მათდა და რამ განთხებულ, ესე იგი არს, თუ რამ არს ზიარი ნათესავისა და სახისაჲ და რამ განთხებულ, ნათესავისაცა და განყოფილებისაჲ და ყოველთა ზედა ეგრეთეჲ. ხოლო მესამესა შინა ასწავებს, თუ რანი არიან ზიარნი თანად ყოველთანი.

ხოლო უპირატეს ამათსა წინაშესავალსა შინა განსა წინააბგერებს წიგნისასა და საქმარებასა ასწავებს და გუარსა მასწავლელობისასა, ვითარმედ უმარტივესი და უშესაყვანებლობითი არს*3.

|სიტყუთისა ორღანოჲსა მიმართ ფილოსოფოსობისაჲსა აღიყვანების წინამდებარე ესე წიგნი, რამეთუ ასწავებს მათ, რომელი დასაბამთა მიმართ გამოჩინებლობისათა თანშემასრულებელ არიან, რომელ არს ნათესავისა შეგულის-სიტყუებაჲ¹³, რომელი სახე არს შეზავებულისა სიტყუსაჲ, რომლისა კუალად ნათესავ არს სიტყუაჲ.

ამის შემდგომად არისტოტელის „კატელორიათაცა“ მიმართ შეიყვანებს, რომელნი¹⁴ კუალად სიტყუთისანი არიან. ხოლო სიტყუთი არა კერძოდ ფილოსოფოსობისაჲ, არამედ ორღანოჲ არს, ვითარცა სხუათა შინა ვაჩუენოთ.

ნ ა ნ დ უ ი ლ ს ა ჯ ი რ ო მ ს ა , ხ უ რ ი ს ა ო რ ი ე

ყოველთა მყოფთა თუთადქრვით ჰსურის კეთილისათუს, ვინამთგან მყოფთა ყოველთაჲ ერთი არს დასაბამი — კეთილი. ყოველნი უკუე კეთილისა მიმართ,

1 პირველად D. 2 ზესთაობის C. 3 დანიშნვასა C, ფილოსოფოსობისა დანიშნვისასა—D. 4 დანიშნვად B. 5—6 შეყვანებაჲ C. 7 შეყვანებისა C. 8 საზღუარსა C. 9 ერთისაჲ C. 10 შეყვანებითად C. 11 ესოდენ C. 12 თქუმულთა AC, თქმულთა B. 13 შეგულისსიტყუება C. 14 + რომელი ABC.

*1 ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „მიზიზი ზედწარწერისა“ ABCD. *2 აქლა ზბ მსქმძოვ CA, 23, 11. *3 ამაზე ტექსტის ხელით არის სქება: „[არს]ებაჲ სხეულვანად და უსხეულოდ, სხეული სულიერად და უსულოდ, სულიერი მგრძნობელად და უგრძნობელად, [მ]გრძნობელი სიტყუერად და უსიტყუად, სიტყუერი მოკუდავად და უკუდავად, მოკუდავი კაცად, კარად. კაც—პეტრე, პავლე, იოანედ და ანდრიალ“ ABCD.

- 106 ვითარცა თვისისა კეთილისა აღპყრობილ არიან. და სრულ-იქმნების თითოეული ზიარებითა მისითა საზომთაებრ თვსთა. არცა ერთსა ვის სადა მსურის ზოროტი-სათეს, არამედ მოსურნენიცა მისნი; ვითარცა კეთილისა; წადიერ არიან მისსა.
- აწ უკუე ოდეს ენებოს ვის რამსმე მიმართ წუევაა ვისიმი, მის-მიერსა კეთილსა უჩუენებს, რაათა ამის მიერ მოზიოდოს იგი. ამას უკუე 5 პყოფს ფილოსოფოსი პორფირიცა, რამეთუ მნებებელი შეყვანებალთა მაწუე-ველ-ყოფისაა წარმკითხველობად¹ წიგნისა ამის, ამის მიერ ყოფადსა კეთილსა მიუთხრობს დაწყებასავე. ხოლო ვინაათვან მრჩობლი არს კეთილი: ერთი უკუე, ვითარცა დასასრული, ვითარ ვიტყოდით: „კეთილ არსო სიმრთელე“, ხოლო სხუად, ვითარ დასასრულისა მიმართ, ოდეს ვიტყოდით: „ველისქსნაი კეთილ 10 არს არ თავით თვისით, არამედ ვითარცა უდიდესისა კეთილისა მიმართ აღსლ-ვადი“, რამეთუ ვიტყუთ: „უკუეთუ გგულავს განმრთელეება, საპირო არს კე-ლისქსნაი“, ამისთვის უკუე თქუა „საპირობაი“, ვინაათვან ვითარცა სხუა რამ-სმე დასასრულისა მიმართ აღიყვანების წიგნი „კატილორიათაი“ და არა არს კე-თილ, ვითარცა დასასრული, არამედ სხუა მიმართ მიყვანებელი. და მარტივად 15 ითქუმოდენ, „საპიროდ“ იტყვს აქა წიგნსა, ვითარცა უფრომისსა კეთილისა მიმართ აღმყვანებელსა და ანუ ვითარცა საკმარსა, ანუ ვითარცა თავით თვისით საპიროსა და თვნიერ მისსა სხუათა ფილოსოფოსთა აღწერილებისა განკარგვად არშემდნობელსა.
- ხოლო სათანადო არს ცნობად, ვითარმედ ფილოსოფოსნი „საპიროსა“² 20 ორგუარად იტყვან: რამეთუ საპიროდ უწოდენ ანუ საკმარსა, ანუ წინაუკმო-განწვალბულსა³ საგებისასა. და საკმარად ვიდრემე იტყვან შესაწევნელსა რა-მსმე მიმართ, ვითარ-იგი შესხმასა, ჩაცუმასა, რამეთუ შეეწევის უდარესისა მიმართ არგანხრწნისათვს⁴ სხუელთა და ესრეთ გებად⁵ უმრავალყამიერესად.
- ითქუმის უკუე „საპიროდ“, ვითარცა ვთქუთ, წინაუკმოგანწვალბული-ცა საგებისაა, რომლისა თვნიერ ყოფაა შეუძლებელ არს⁶, ვითარ საპირო არს ცხოველთა, მქონებელთა სამშვნეელისათა, აღმოფშვნეა უეჭუელად, რაათა ცოცხალ იყვნენ. და საპირო საკმარ არს აღმოფშვნეა, რამეთუ თვნიერ მისსა სიცოცხლე შეუძლებელ არს ცხოველთა, მქონებელთა სამშვნეელისათა.
- ვინადაცა „საპიროდ“ ითქუმის წიგნი ესე ანუ პირველისა დანიშნულისა- 30 ებრ ანუ მეორისა. და ვიტყუთ არა მეორისაებრ, არამედ პირველისა და⁷ რამე-თუ პირველ პორფირის გამოჩინებისასაცა არა უმეცრებდეს, ვითარცა ცხად-პყოფენ ფილოსოფოსთა მოფარდულობანი. ცხად-არს⁸ უკუე, ვითარმედ ვითარ-ცა საკმარი და აღვილმყოფელი⁹ მათისა გულისხუმის-ყოფისაა¹⁰, საპირო-ყოფად ითქუმის ესრეთ. ხოლო ნუსადა შესაძლებელ არს მეორისაცა დანიშნულისაებრ 35 საპიროდ წოდება, რომლისა თვნიერ გაგონებაა შეუძლებელ არს არა თუთ მის აღწერილისა ზედა გაგონებითა ჩუენგან საპიროობისაათა, არამედ აწ თქუ-მულისა ამის ხუთთა კმათა ხედვისა¹¹ ზედა, რამეთუ თვნიერ ამათისა მეცნიერე-ბისა ზედამიწეენით ცნობაა სხუათაა შეუძლებელ არს.

1 წარმკითხველობად C. 2 განწულბულსა C, განწვალბას D. 3 არა განხრწნისათვის C. 4 არს—D. 5 უეჭუელად... აღმოფშვნეა—D. 6 და—D. 7 აღვლმყოფელი C. 8 გულისქმის-ყოფისაა B, გულისწმისყოფისა C. 9 ხედვსა C.

¹¹ ამაზე მხედრულით მინაწერია: „ქ. საპირო: საკმარი. | საკმარი შესაწევნელი. | ჩაცმა: არსებისა: არსებისაგან“ C 72 რ. *2 ამაზე მხედრულით მინაწერია: „ქ. გება: ეგოს: | ძალი-თა: | საპირო. შესხმა. | ჩაცმა. არსებასა | არსებასა. საგებდ. რომ ეგოს ერთსა ზედა |...“ C 72 რ.

ვინაჲ არცა პორფირი თქუა: „ნამდულ აღწერილისა ამისთვის ნანდულ საკი-
რობაჲ, არამედ „საკირო ყოფაჲ ამათისა ხედვისაჲ“¹. და რამეთუ პირველ
პორფირისსაცა ამათლითი მწერლობაჲ საკირო იყო მათშორისისა ხედვისათს
გულისხმისსაყოფელად ხედვებაჲ² ფილოსოფოსთასა და თვნიერ ამისსა მათ
5 გულისხმის-ყოფაჲ შეუძლებელ.

ესლონი უკუდ იყო და ესეოდნი³ იქმნა საკმარი წინამდებარისა წიგნისა-
გან, რამეთუ განიესულად თქუმულნი უმოხუცებულესთა მიერ შემოკრიბნა და
უადვილეს და უშემოკლებულეს ყო ჩუენდა მათ მიერ ხედვაჲ⁴. ვინაჲ არცა
პორფირი განითვსებს პოენასა მათშორისისა ხედვისასა, არამედ „მოხუცებულ-
10 თამიერსაო, — კმობს, — წარმოთქუმასა ვმეცადინობდე“.

ხოლო საცნაურ-იყავნ, ვითარმედ მეყსეულად შესავალთავე შორის სამთა
ამათუს მზრახვალობს, რამეთუ იტყუს: თუ რაჲ არს წინააღრჩევეჲ აღწერილი-
საჲ (ვითარმედ ხუთთა მათ კმათათს მერყუელებაჲ), და რაჲ საკმარი (ვითარ-
15 მედ იქმარების არა არისტოტელის ხოლო „კატილორიათა“ ზედა, არამედ მარ-
ტივად ითქვნ ყოველსა მოპოვნებლობითსა⁴ ღონისძიებასა ზედა), და ვითარსა
იქუმებს გუარსა მასწავლებლობისასა, ვითარმედ ცხადსა და შესაბამისა შეყვანე-
ბადთა⁵ სასმენელობისასა, რამეთუ არცა უფროსთა ასწავებს ხედვათა შეყვა-
ნებადთა შეტყუებისასა, არცა სიგარძელ აღჰფენს აღწერილსა, არცა უცხადოსა
20 იქუმებს ლქსსა, რაჲთა მათ მიერ მაწუეველ ექმნეს ჭაბუკთა წარმოითხველო-
ბად წიგნისა ამის.

ხოლო შესაკრავი დონანი⁶ დამინიშნავს ჩუენ, ვითარმედ არა „კატილორია-
თა“ მიერსა ხოლო მასწავლებლობასა შინა შემეწევის წიგნი ესე, არამედ ყოველ-
სა ფილოსოფოსობასა. და კუალად „არისტოტელის მიერთაო“⁸, თქუა, ვინაჲთ-
გან შეეწევის არა წიგნსა ზედა ხოლო არისტოტელის „კატილორიათასა“, არა-
25 მედ სხუათაცა „კატილორიათა“ ზედა, ესე იგი არს, პლატონისთა და სხუათა ფი-
ლოსოფოსთა მიერ აღწერილებსა⁷.

რამეთუ შესწავლასა საკმარ-არს, ვითარმედ შემდგომად⁸ არისტოტელისა
მრავალთა არისტოტელის მოყუასთა აღშურებებთა მოძღურისაჲთა დაწერნეს
„კატილორიანი“ და „პერი ერმინიაჲ“⁹ და „ანალუტიკანი“. შეეწევის უკუე წიგნი
30 ესე არა ხოლო არისტოტელის „კატილორიათა“ ზედა, არამედ არქიტომასთა
და ყოველსა ფილოსოფოსთა მოფარდულობასა ზედა.

ხოლო ულონოებენ¹⁰ ვიეთნიმე მეყსეულად დაწყებასავე ამისდამი, ვითარ-
მედ „ნანდულ საკიროსა“. ხოლო უსიტყუ ვიდრემე და არშესადგინებელ არს
ულონოებმა იგი, გარნა კეთილობის მქონ არს თქუმაჲ მხედველობისათს
35 აღკნათაჲსა, პაეროვნად და სარგებლიანად მყოფისა. ულონებენ უკუე
ესრეთ: ნანდულ ვისსა რომელსამე¹¹... საგებსა, ხოლო რომელსამე —
განწყობებულსა? და საკირო ვიდრემე უკუე არს მარადის იგივეობის
მქონეობის და საკირობით მყოფი, ვითარ-იგი შხისა ქუეყანისა ზე-
დაჲთ ყოფასა დღე არს, ხოლო საგები, რომელსა ძალითა ჰქონდის მყოფობაჲ
40 ორთა წინააღმდგომთაჲ, ვითარ-იგი აღმოკითხვისა¹⁰ და არაღმოკითხვისაჲ¹¹, არა
რომლისა უკუე ყოფითა, არამედ ძალსა¹² შინა ხოლო მყოფად სახილველობითა.

1 ხედვისა C. 2 ხედვებას B. 3 ესოდნი B. 4 მოპოვნებლობითსა C. 5 შეყვანებ-
თა B. 6 მამართო D. 7 აღწერილებასა B. 8 შემდგომად—D. 9 პერი ერმინია C. 10 აღმოკითხ-
ვისა C. 11 არა აღმოკითხვისა C. 12 ძალსაქრომელსა D.

¹ ამაზე მხედრულით მინაწერი: „მოხუცებულად და ძველად ამ კატილორის სახელსდებს“
C 73 r. ² ამაზე XVIII ს. მხედრულით ნაწერი: „დ'ნანი“ A ³ ამაზე ტექსტის ხელით
მინაწერი: „ულონოებმა“ ABCD. ⁴ აქლია φδοιϋ CA₁ 26, 21.

ხოლო განწყოფებულნი არს მოქმედებად მოყვანებული და მდგომი საგები...¹ და ამათი ვიდრემე არს შემდგომობაჲ, ვითარცა განთუსებული და საზღვარი, შესმენილთა და ქუედმდებარეთაჲ ურთიერთას, რამეთუ ორთავე განასწორებენ ესენი ქუედმდებარეთად შესმენილთა და შესმენილთადაჲ—ქუედმდებარეთა, განთუსებული და საზღვარი².

5.

ხოლო რომელი არს შესმენილი და რომელი ქუედმდებარე? ქუედმდებარე² ვიდრემე, რომლისა შორის თანმდებარე⁴ არს ართრონი, ხოლო შესმენილი, რომლისა შორის არსი ანუ ძალითა, ანუ მოქმედებითა შეუღლვილ არს, რამეთუ შესმენელთაგანთა ანუ სახლებად მყოფთა, ანუ სიტყუებად, სახლებითადა უკუე შორის-მოქმედებაჲ შეუღლვილ არს და ემაჲ³, ხოლო სიტყუათადა—ძალი, ვითარ უკუეთუ ვთქუა „კაცი“, ვითარმედ ქუედმდებარე⁵ ვთქუ, ხოლო უკუეთუ⁶ შეგსძინო „ცხოველი არს“⁴... თანგასწორებით არცა შესმენილ, არცა ქუედმდებარე საჭიროასა, ანუ საგებისა, ანუ განწყოფებულისა, არამედ უფროას, ვინაჲთგან არ გარემოიქცევის შემდგომობისაგებ მყოფობისა, რამეთუ ყოველი, რაჲცა არს საჭირო ანუ საგებ, ანუ განწყოფებულ, იგი ნანდვლცა არს. ხოლო არა რაჲცა არს ნანდვლ, იგი უეჭუელად ანუ საჭირო არს, ანუ საგებ, ანუ განწყოფებულ, არამედ რამეთუ ერთი რაჲმე⁷ ამათგანი⁵ სხუაგებ არა არს, ვითარ უკუეთუ იგი საგებ იყოს, არცა საჭირო არს, არცა გამყოფებულ⁸. აჲ უკუე უკუეთუ არ გარემოიქცევის შემდგომობისაგებ მყოფობისა ნანდული, უკროას სადმე არს საგებისა და საჭიროასა და განწყოფებულისა. რაჲსათს უკუე პორფიროს⁹, ყოველსა რაჲ კატელორიასა ანუ უფროას, ანუ სწორ-ყოფად ჰენ-ფიკს ქუედმდებარისაჲსა, ხოლო უმცროასობაჲ—არასადა, მან საჭიროჲ, უმცროასად მყოფი, უფროასობით შესმენილ-ყო, ვიტყუ ნანდვლ ვისსა, თქუა რაჲ „ნანდვლ საჭიროასა?“

110

10.

15.

20.

v

25

საცნაურ-არს უკუე⁷, ვითარმედ ქეშმარიტ ვიდრემე არს უმცროასთაგან უდიდესთა ვერ-შესმენაჲ, გარნა ნანდული არა არს უფროას საჭიროასა. რამეთუ საკუთრად უფროასად მყოფნა იგინი⁹ არიან, რაოდენნი მრავალთად შეისმინებიან და მრავალთა შორის აქუს გუამი და საქმესა რასმე შინა არიან, ანუ თსი გუამი აქუსყე თსაგან თავით თსით სახილველთა, ვითარ-იგი ცხოველსა. რამეთუ შეისმინების ძალითადაჲ და კაცისა და ცხენისა და ამათ შორის აქუს ვიდრემე გუამი⁸. ხოლო თსიცა არსებაჲ აქუს მას თსაგან გულისხუმისისა-ყოფელი, (რამეთუ განყვანაზღვრებთ ცხოველსა არსება-ყოფად¹⁰, მეტყუელნი მას სულიერად|მგრძნობელობითად), ვინაჲთგან რაოდენთა არა აქუს თსი გუამი, არამედ არიან ემანი თანმოსახელენი, ვითარ ძალი¹¹ და ეას და რაოდენნი ეგევითარებ, არა არიან უფროას, რამეთუ ლიტონნი არიან ემანი და არა საქმენი.

111

35.

1 განწყოფელი D. 2 და შესმენილთა — D. 3 საზღვარი C. 4 თანმდებარე C. 5 ქუედმდებარე C. 6 ვთქუა კაცი, ვითარმედ ქუედმდებარე ვთქუ, ხოლო უკუეთუ—B. 7 რამე C. 8 გამყოფელ⁸ C. 9 იგი ACD. 10 არსება-ყოფად|არსებად ყოფად C. 11 ძალი|ძალი B.
¹ აქლია იანდჲჲ დოსუს ებ მუ თხა წიხუ ზე(თეც). თჲ ჳძრ ძვესძერძეს CA, 27, 1.
² ამაზე ტექსტის ხელით მიწერილია: „ყოველი ესე შთაბართი და ულონოებულად ულონოებად იმეცნე, ვიდრე აღქსანად იმეორისა ფურცლისა, სადა იწყებს აღმოქრობად განმარტებათა“ ABCD. ³ შლრ. დიჯ მდჲ ბრძანოუს ზეფრესი თხლესხუთი იჲ წიხუ დჲთჲ CA, 27, 8.
⁴ აქლია ძვესძერძესთი ეიპთჲ, ებ თსჲ ბრ CA, 27, 10. ⁵ ამაზე მიწერილია: „იხილე“ ABCD. ⁶ ამაზე ტექსტის ხელით შენიშვნა: „ულონობაჲ“ ABCD. ⁷ ამაზე ტექსტის ხელით შენიშვნა: „[ა]ქსნაჲ“ ABCD. ⁸ ამაზე სინგურით შენიშვნა: „იხ[ილე]“ ACD.

- ხოლო უფრომად მყოფსა რასმე უღირს პირველად თვთ თავით თუსითობად და
 5 ეგრეთღა სხუათა უფროს-ყოფად. ვინაჲ ნანდვლსა*1 ვინაჲთგან არა აქუს თუსი
 გუამი, არამედ სახელისაჲ მხოლოდ არს! ამათ შორის ზიარებად საჭირომსა და
 საგებისა და გამყოფებულისა, არა არს არცა ერთისა მათგანისა უფროს, რამეთუ
 10 კმაჲ არს ლიტონი. და კუალად უკუეთუ უფროს-ყოფად იტყუან ნანდვლსა.
 უეკუელად ვითარცა ნათესავსა ღირს-პყოფენ მას უფროს-ყოფად*2. ხოლო
 ნათესავი განიკუეთოს რად, მასვე ეამსა სახეთა შეიქმს შემტყიცებულთა და უე-
 კუელად არცა ერთი, რომელი არცა უპირველეს არს, არცა უუკუანაისკენელს.
 საჭირო არს მათდა აღსაარებლად მასვე ეამსა ქმნილობად საჭირომსა და სა-
 15 გებისა და განყოფებულისაჲ, ხოლო უკუეთუ ესე არა არს, არ სადმე ნათესავ
 არს ნამდული თქუმულთა მათ, არცა სადმე ჭირის მაგიერ უფროს მათსა, რამე-
 თუ კმაჲ არს თანმოსახელე და არ ნათესავი, არცა ბუნებად რამე განჩენილი,
 თითოეულთა კერძობითთა შორის მყოფი, ვითარცა არიან ნათესავნი.
 მერმეცა ყოველთავე საქმეთა ანუ განუსაზღვრებისადმი ვიტყვთ, ანუ გან-
 20 საზღვრებისადმი. ხოლო განზღვრებისადნი² არიან ოთხ: ყოველი, ვინ, არაყოვე-
 ლი, არაეინ. და განზღვრებისადმი თქუმულად იტყუან მათ, ვინაჲთგან მათ მიერ
 განზღვრების ნაუბარი, ვინათუ საყოველთაო მათს უზნობდეს ვინმე, ვინა—
 კერძობითისა. რამეთუ უკუეთუ თქუას „ყოველი“, საყოველთაოსა დაჰნიშ- 112
 ნავს, ხოლო უკუეთუ „ვინმე“ — კერძობითისა. ამათსა უკუე ესრეთ ყოფასა,
 ვინაჲთგან ჩუენებულ არს ფილოსოფოსთა ყოველთა მიერ, ვითარმედ განუზ-
 ლვრებულად³ რასამიმ⁵ თქუმად სწორძალობს განზღვრების თანა კერძობითისა,
 ვითარ-იგი ვითარმედ „უეინმე“ (რამეთუ ვითარმედ „ვინმე კაცი მოვიდა“, იგივე
 არს „კაცი მოვიდა“). უკუეთუ ესრეთ აქუს ამათ, პორფირიოს⁶ სადმე განუზღ-
 25 ვრებულად⁷ მეტყუელმან „ნანდულ საჭირომსა“*3 და დამრთველმან „საჭირომსა-
 მან“, კერძობით მიიღო „ნანდული“, ვითარ თუმცა იტყოდა: „რამე ნამდ-
 ვლი საჭირო არს“. ხოლო კერძობითა ნამდული სწორი არს საჭირომსად, ვი-
 თარ ივინიცა აღიარებენ. ვინაჲ დაღათუმცა არა ლიტონი კმაჲ იყო ნამდული,
 არამედ საქმე განთვსებულისა გუამისა შქონი, ვითარცა ცხოველი, არ ჰავად
 30 შესამინა|საჭიროჲ ნანდულისაჲ განუზღვრებულად შემასმენელმან მისმან.
 მერმეცა ოდეს საქმეთაჲ უკუე გუენებოს დანიშნვად, კატევითაჲ⁸ და-
 კუეთვისებერ⁹ დაჰნიშნავთ¹⁰: „კაცი“, „ცხენი“, „ჯარი“, ხოლო ოდეს კერძო
 რამე საქმეთა ანუ საქმეთაღლითი იყოს რამე, გენიკისა მიერ დაჰნიშნავთ,
 ვითარ უკუეთუ ვთქუათ „სოკრატისი“, ვინათუ კერძობითთაგანსა რასმე მისსა
 35 დაჰნიშნვიდეთ, ვითარ ჯელსა, ანუ თავსა, ანუ გარემომსა მისთაგანსა¹¹, ვითარ
 სახლსა, ანუ წიგნსა.
 აწ უკუე პორფირის ეთქუა თუმცა „ნამდული საჭირო არს“, ევთიასა¹²
 მიერ საქმისაჲ ეგულვა დანიშნვად მას და ესრეთ ნუუკუე სთნდამცა ყოველითურ-
 თისა კერძოსა შესმენად. ხოლო ვინაჲთგან თქუა „ნანდული...“*4 გენიკისა მიერ.
 საჭირო ვითამე არს ანუ კერძოსა საქმისასა, ანუ საქმისაღლითთაგანსა რასმე| 113
 40 ცხადყოფელობად. ხოლო კერძო რამსამე ნანდულის ძლითთაგანისაი სწორ
 არს საჭირომსა, ვითარ კაცი სწორ არს რომლისამე ცხოველისა და ჯელ სწორ

1 არსიარა B. 2 განსაზღვრებისადმი D. 3 დანიშნავს B. 4 გ'ნულურებლ' C. 5 რასმე B. 6 პორფირიოს C. 7. გ'ნულურებლ' C. 8 კატევითა B. 9 დაკუეთვისებერ C. 10 დაჰნიშნავთ C. 11 გარემომსათაგანსა მისთა C. 12 ევთიასა B.

*1 ამაზე მხედრულთა მინაწერი: „ნანდული: ἵ ψακίολοι“ C 74 v. *2 ამაზე შენიშვნა: „იხილე“ ABCD. *3 შდრ. ბუვოს CA, 28, 26. *4 შდრ.: მიჩენ მიყვიδισ CA, 28, 26.

რომლისაჲმე კაცისათაგანისა. და ამის უკუე სიტყუსაებრ, დაღათუ თვისისა გუამისა ჭონებამ თქუას ვინმე ნანდვლისაჲ, არ შეასმინა ნანდვლისად! საჭიროაჲ პორფირიოს, ვინათგან ესეცა მივეცით, რამეთუ სწორებითად შეასმინნა.

ამას თანა და სხუსაცა სიტყუსაებრ იჩუენებისჲ, ვითარმედ არა ნათესავ არს ნანდვლი არცა პირველთქუემულთა შათ სამთა, არცა არსებისა და შემთხუევი- 5 თისა და ნეშტთა კატილორიათა. რამეთუ რომელთა შორის პირველი რამემ და მეორე, ამათი ზოგადად შესმენილი ნათესავი არა არს, რამეთუ ნათესავი სახეთაჲ არს ნათესავი, ხოლო სახენი მასვე ჟამსა შემტყიცნებიან და თათაა შორის თვსთა აქუს ყოფად. ხოლო შემთხუევითსა არსებისაჲ შორის აქუს ყოფად.

და განმყოფებული მეორე არს საგებისა და ზის შორის აქუს ყოფად. თანმოსახელედ სადმე ამათდაცა და არა იგივესახელად შეისმინოს მყოფი, რამეთუ არა არს ნათესავ, ვინათგან პირველი რამემ და მეორენი ჩხანან მის შორის. ხოლო ვინაჲ ცხად-არს, ვითარმედ შემთხუევითსა არსებისა შორის აქუს ყოფად და საგებისა შორის—განმყოფებულსა და არა თავთა შორის თვსთა.

რამეთუ მოსპობითა არსებისა და საგებისაჲთა თანმოისპობების შემთხუევითი და გამყოფებული. ხოლო უკუეთუმცა იყვენს ესენი მყოფისაგან განყოფილსახე და არა მათ შორის აქუნდა ყოფად, არამცა იყო ესე, რამათა სახენი რაჲ მოისპობვოდინ, თანამოისპოს სხუად. რამეთუ არა სახე თუ რამემ განიხრწნას ცხოველისაჲ, ვითარ ძალლი ანუ ცხენი, თანამოსპობს სხუათაცა სახეთა, ვითარ კაცსა, ანუ ვარსა, ანუ აქლემსა, ანუ სხუასა რას ნეშტთა სახეთაგანსა. ესოდენთაჲ გუარათა მიერ უღონოებისაცა უსიტყობად იჩუენების და აღქსნათაცა შუენიერებაჲ.

ნ ა ნ დ უ ი ლ მ ს ა ჭ ი რ ო მ ს ა ხ უ რ ი ს ა ო რ ი ე , შე ს ა მ ე ც ნ ე ბ ე ლ ა დ , თ უ რ ა ა ნ ა თ ე ს ა ვ ი მ *

რამეთუ არისტოტელი „კატილორიათა“ შინა ნათესავთანაჲ კმათათჲ 25 მზრახვალობს და განყოფილთა განაჩრევეს მათ და განთუსებულთა! უკუეთუ უკუე მუნ ნათესავთათჲს და განყოფილებათა და განთუსებულთა მზრახვალობს არისტოტელი, ცნობად სადმე, თუ რაჲ არს ნათესავი და რაჲ განყოფი-

1 არ შეასმინა ნანდვლისად—B. 2 იჩუენებისქიქმნების D. 3 არსებობსა D. 4 კარსა B. 5 ესოდენთა C. 6 ნანდვლ D. 7 ნათესავთა B. * ABC ნუსხებში მეორე სვეტად წერია პორფირის „შესავლის“ წინასიტყვა, D-ში იგი ტექსტშია ჩართული. წინასიტყვა მოთავსებულია შემდეგ ფურცელზე: A 114r—v; B 92v—93r; C 77 v; D 77r—v.

ნანდვლ საჭიროაჲმსლითათჲს განმარტებაჲ ესე გულისხმის-ყოფით (გულისხმის-ყოფით AB) იმეცნე, ოჲ, მეძობელო ცნობისაო. ნანდვლ საჭიროაჲს, ხურისაორიე, და არისტოტელისძიერთაცა შინა „კატილორიათა“ მნებაჲ მასწავლელობათა ცნობად: რაჲ ნათესავი, რაჲ განყოფილებაჲ, რაჲ სახე, რაჲ თვისი და რაჲ შემთხუევითი, განსაზღვრებთა გარდაცემისამი (გარდაცემისადმი B) და ყოველთურთისათჲს განმწვალებლობისა (განმწვალებლობისა C) და გამოაჩინებლობისა საქმრად მყოფისა ამათსა ხედვისა შინა შემოკლებულსა მოცემისა მოქმედი შენდად ვმეცლინობედ მცირედთა მიერ. ვითარცა შემყვანებლობითისა გუარისა შორის წარმოთქუმასა (წარმოთქმასა C) მოხუცებულთამიერთასა (მიერთსა B), უღრმესთაგან უკუე განყენებული საძობელთა. ხოლო უმარტრევისთა თანშეუბლით მომწონებელი, ერთაშად ნათესავთათჲს და სახეთა თანდა უკუე გინა თუ გუამოენებენ, გინა ლიტონთა გულისზრახვათა შორის სხენან; ანუ მგუამოენებნი სხეულებ არიან, ანუ უსხეულებ, და თუ ვინაჲ განკიდებულებ, ანუ მათ ძლით შეგუამებულთა გრძობადთშორისებჲ ვიქმნა თქუემად ღმრად მყოფობისათჲს ესეთობისათჲს მოფარებლობისაჲსა და სხუსა უფროასსა გამოკულევაჲს მოქმენობისა. ხოლო თუ ვითარ ამათქუე და წინამდებარეთა უსიტყუერისობით წარმოთქუეს ძულთა და ამთ უფროასდა პერიპატომესამოთა, შენსა აწ ვმეცლინობ ჩუენებასა.

- ლებად და რაა განთესებულო, სამართლად|საქმარ-არს უადვილესისათეს მიწ-
დომისა მათისა. ხოლო იქმარებს თანშეთხზვისთსაცა² საქრველსა, ვინამთგან
არ „კატელორიათა“ შინა ხოლო არიან საქმარ, არამედ მათ შინაცა, რომელთა
შთამართ თვთ აქსენებს. ხოლო³ ვიეთნიმე იტყუან მეტყუელად მას არისტო-
ტელისმიმართთაცა „კატელორიათა“, ვითარცა არქიტომსმიმართთა საქმარ-ყო-
ფასა ხუთთა ამათ⁴... მეცნიერებისასა, და რამეთუ მანცა დაწერნა „კატელო-
რიათა“. ხოლო უადგილო არს ამისი თქუმად თუთ პორფირისი მიერევე ცხადმ-
ყოფელობითა შემდგომთადაცა⁴, თუ რომელთათეს პარს ნათესავისა და სახისა
და განყოფილებისა და ნეშტთა მათ მეცნიერებდა საქმარ.
- ხოლო განყოფილებდა წინადააწესა სახისასა, ვინამთგან ბუნებით უპირ-
ველეს არს სახისასა. და ესე თესსა ადგილსა მისრულთა ვაჩუენოთ. და აწ
ქმობს, რომელთათეს წინა-უქპორფირიოსს ქმნა მასწავლელობისად⁵ (რამე-
თუ ნათესავისათეს, განყოფილებისა, სახისა, განთესებულისა, შემთხუევითი-
სა), ხოლო ღირს ძიებისა არს აქაცა, თუ რად ესრეთ წესისაებრ მათისა დას-
ხნა კმანი ფილოსოფოსმან, რამეთუ არა საჭიროდ უქმდა ამისი ქმნა. გარნა
გუნებავს თუ⁶ ამისი ცოდნამ, მცირედ ზემოთრე ვიწყოთ.
- ცოდნამ საქმარ-არს, ვითარმედ არიან რამე საქმეთა შორის საყოველ-
თაონი და კერძობითონი. რამეთუ ვინამთგან ეგულვა კერძობითთა განხრ-
წნამ და რეცა წარწყმელამ, მოიბოვა ბუნებამან ნათესავთანი რამე, გარეშემ-
ცველი ამათ ყოველთა და დამმარხველი მორფსა² თითოეულისასა. და ესე⁷
ნათესავად, ანუ სახედ იწოდების და წესისაცა მიზეზი ვისწავოთ, ხოლო
ვთქუათ, ვითარცა მაგალითისა მიერ, თუ რამ არს თითოეული.
- სოკრატს ვიდრემე უკუე და პლატონს და თითოეულ|ადთა უწოდენ ფი-
ლოსოფოსნი კერძობითებად და განუქუეთელებად, ეგრეთვე რახსნა და ზე-
რდაგსა და შას რომელსამე ცხენსა. ხოლო თითოეულადთა გარეშემცველებს⁸
სახელ-სდებენ ნათესავად, ვითარ ცხოველსა, რამეთუ გარეშეუცავს ცხენი და
კაცი. ხოლო საშუალ ამათსა განყოფილებანი არიან. ხოლო განყოფილებამ
არს, ვითარცა თუთ ესე პორფირი იტყუს, რომლითა განეყოფვის სხუამ სხუა-
სა. რამეთუ ამისებრ გამოჩნდების განყოფილებამ საქმეთამ, ვინამთგან ნათე-
სავისაებრ არცა ერთი განყოფილამ სრულ-იქმნების და არცა საცნაურ-იქმნების.
ვითარ-იგი ცხოველი რამ იყოს, არ ერთითა რამთ განეყოფვის სხუასა ცხოვე-
ლსა (რამეთუ ყოველნი ცხოველად იწოდებიან: ცხენიცა და ძაღლი და ჯარი და
კაცი). ხოლო უკუეთუ ვთქუა, ვითარმედ: ცხოველისად რომელიმე არს სიტყ-
ვერი და რომელიმე უსიტყუელი, ქუეგანმკერძობებლმან განყოფილამ ვყავ|, რომ-
ლისა მიერ გამოჩნდა განყოფილად კაცი ცხენისაგან და ჯარისა და სხუათა
უსიტყუთა.
- რამეთუ სიტყვერად ვიდრემე ითქუმის სიტყუსაებრ და ბჭობისა ნქცივის,
ვითარ კაცი, ანგელოზი; ხოლო უსიტყუად — თუნიერ სიტყუსა და ბჭობისა,
ვითარ ცხენი, ჯარი და სხლანი უსიტყუნი ცხოველნი. ვინამცა ესე უკერძო-
ბითესი ვიდრემე არს ნათესავთასა, ხოლო უსაყოველთათესა — სახეთასა⁹, ვი-
თარ სიტყვერი და მოკუდავი, რამეთუ სიტყვერი უკერძობითესი არს ცხოვე-

1 მიწთომისა C. 2 თანშეთხზვისთსაცა C. 3 ხოლო—B. 4 შემდგომთადაცა B. 5 მასწავლელო-
ბისა C. 6 ~ თუ გუნებავს C. 7 ევინი C. 8 გარეშემცველებასა B. 9 სახელთასა C.

* აქლია ფაჰად CA₁ 31, 6. *2 ამაზე მხედრულით მინაწერია: „[მოქრფი: სახე: გინა: ხ-
ტოვანი“ C 77 v.

ლისასა¹ (რამეთუ შეუცავს ცხოველსა ესე [სიტყვერი]² და უსიტყვე), ხოლო უსაყოველთაოეს — სახისასა, რამეთუ მრავალნი სახენი კარეშეუცავს სიტყვერსა: ანგელოზი და კაცი.

და სახუებრცა უკერძობითეს არს ნათესავისასა განყოფილებაჲ, ვითარი იგი ნათესავსა ქუეშე დაეარდების, ხოლო უსაყოველთაოეს — სახისასა, ვითარ სახედ ორთა რათმე³ გარეშემცველი არს იგი: სიტყვერისა და უსიტყვე-
 117 ლისაჲ, რომლისა ქუეშე ყოველნი ცხოველნი ვარდებ|ბიან⁴. ხოლო სახე ვერ-
 თისა მხოლომაჲ⁵ არს გარეშემცველ⁶; ვითარ კაცი[და], ცხენისა ანუ სხვსა რა-
 სმე. ხოლო განთესებული ერთისა სახისა არს მხოლომასა, ვითარ განთესებუ-
 ლად კაცისად ითქუმის მოცინარობითი, რამეთუ მის მხოლომასა არს და ყოვე-
 10 ლისა. ხოლო შემთხუევიითი არს შემძლებელი თენიერ ვენებისა რაამეგან
 ქმნად⁷, რომლისა შორის იყოს, ვითარ თეთრი, შავი, ჭდომამ⁸, დგომამ.

ხოლო ამათგანნი რომელნიმე შემასრულებლობითნი არიან არსებისანი: ნათესავი და სახე და შუამ ამითი განყოფილებაჲ, რომელნი არსებითად იწო-
 დებიან, რამეთუ ესენი შემასრულებელ არიან ყოვლისა ცხოველისა, რამეთუ
 15 თითოეულისა სამთა ამათგანისა თანაზიარ არს, ვითარ-იგი სოკრატეს, რომ-
 ლისაებრ ვიდრემე ცხოველ, აქუს ნათესავი, ხოლო რომლისაებრ სიტყვერ,
 მოკუდავ—განყოფილებაჲ, ხოლო ვითარ-იგი კაც არს—სახე, ეგრეთვე პლატონ
 20 და ალკივიადი. ხოლო სხუანი ორნი არსებისზედად იწოდებიან, (განთესებულ-
 სა ვიტყუასა არსებისასა. რომელთაჲ განთესებული სადმე უმახლობელეს არს
 არსებითთასა, ვინამთგან მარადის არს ვისდამე, ხოლო შემთხუევიითი შორს
 არს, რამეთუ ოდესმე შეემთხუევის, და ოდესმე — არა. ესენი განშორებადად-
 ცა ითქვმიან, ვინამთგან წულილმომგონებლობით რამ⁹ განეშორნენ, არარაჲთ
 განირყუნების არსებაჲ კაცისაჲ. თუ არა ესე თუმცა იყო, უქმდა შავთა არ-
 25 ყოფამ კაცად, რომელი უადგილო არს, და დაღათუ მოცინარობისა ძალი
 წარეწყმიდოთ, არა უდარეს ვართ კაც ყოველთა მოქმედებათა კაცისათა მოქ-
 მენდი.

ამათსა ესრეთ ქონებასა იხილე, თუ ვითარ წესისაებრ წარმოთქუა პორ-
 ფირმან, რამეთუ წინდააწესნა¹⁰ ვიდრემე არსებითნი და შემასრულებლობით-
 118 ნი არსებისანი, |ხოლო შემდგომად დააწესნა არსებისზედანი. და კუალად არ-
 სებითთა წინდააწესსა უკუე ნათესავი, ვითარცა უსაყოველთაოესი, მერმე გან-
 ყოფილებაჲ, ვითარცა ამისსა უკერძობითესი, ამის შემდგომად სახე. ვი-
 თარცა მისსა უკერძობითესი. ხოლო არსებისზედათაგანი ვინამთგან განთესე-
 ბული უმახლობელეს არს არსებისა, წინდააწესსა იგი, ვითარცა უფროჲს თან-
 35 მონათესვე¹¹ წარმოთქუმულთაჲ, ხოლო შემთხუევიითი უკუანამასკენელსა¹² მიმთხ-
 უეულ-ყო წესსა, ვითარცა უზიაროჲ პირველთქუმულთაჲ, არამედ მხოლოდ-
 ქმნილი და გარდაქმნილი თენიერ განხრწნისა ქუედმდებარისა.

ხოლო ძიებისა ღირს არს¹³, ვითარ¹³ წინაუქუმო განეწყოლების ნათესავსა
 და სახესა შემთხუევიითი |და ესე თუთ იგი შემთხუევიითი სახისადმი და ნათე- 40

1 ცხოველისასა C. 2 სიტყვერი|ნათესავი ABCD. შდრ. ზბ 20:180 CA, 32,18. 3 რათმე C. 4 ვრდებიან AC. 5 მხოლოსა C. 6 გარეშემცველ D. 7 რაამეგან ქმნად|რაამე ქმნად D. 8 +და D. 9 რამ|არა D. 10 წინდააწესნა C. 11 თანმონათესავე BC. 12 უკანამასკენელსა C. 13 ღირს არს, ვითარ|ღირს ვარ D.

* ამიაზე ტექსტის ხელით შენიშვნა: „ულონობაჲ“ ABCD.

საეისა განკუთვლილი ვიტყვ¹, ვითარმედ: სხუა რაამე¹ არს თითოეული გან-
საპურეტელად, ვითარ-იგი აქუს ყოფად, და სხუა, ვითარ მიუღიეს სხუსა მი-
მართ სქესი. რამეთუ ოდეს ვიდრემე თუთ მას თავით თვისით, თუ რაად არს,
განვსპურეტლეთ, თითოეულსა ვიტყუთ რომლისასამე² არსება რამე ყოფასა,
5 ხოლო შემდგომთა არსებისათა კატილორიათა, ვითარცა ვერ შემმტვიცებელ-
თა³ თავით თვისით, არამედ მისთა მოქენთა მყოფობისათს, შემთხუეულად
ვიტყუ მათ არსებისად.

კუალად თითოეული შემენათაგანი ოდეს განმცდელთა ვიხილოთ, რომ-
ელსამე უსაყოველთაოვსად და რომელსამე უსახესად; ხოლო რომელსამე,
10 რომლითა უსახესანი გამოეკუთვებიან უნათესვესთაგან⁴, ამთგანსა რომელ-
სამე უწოდთ ნათესავად, რომელსამე—განყოფილებად და რომელსამე—სახედ.
ვინადა იგივე სხუებრ უკუე განხილული ნათესავად ითქუმის, ანუ სახედ, ანუ
განყოფილებად (რომლისაებრ არააად განყოფვიან შესმენათებრ), ხოლო
სხუ|ებრ რომელიმე არსება რამე არს და რომელიმე — შემთხუეითი⁵.

15 განსაზღვრებათა განჩენისათს და ყოვლად
განწვალებისათს და გამოჩინებისა საკმრად
მყოფისა ამათისა ხედვისა. ხედვაა განმარტებითი⁶

საქმარ-არს ცოდნად პირველად, ვითარმედ სხუად არს არისტოტელის-
მიერ⁶ პაექრობითი⁷. და სხუად პლატონისმიერი, რამეთუ არისტოტელისმიერი
20 უკუე პაექრობითი თნებას შეუთქს ხუთსახედ, ვითარცა „ადგილობითთა“ ში-
ნა განაწესა. ხოლო პლატონისმიერი ოთხსახედ ითქუმის: განწვალებისაებრ
და საზღვრისა და გამოჩენისა და აღლევისა. ვინადა საკმარი განჩინებათა გან-
ცემისათს და განწვალებისათს და გამოჩინებისა საკმარ იყოს, ცხად-არს, ვი-
თარმედ პლატონისმიერისადა პაექრობითისათს, ხოლო უკუეთუ ესე, ცხად-
25 ვითარმედ ყოვლისადა ფილოსოფოსობისათს. ხოლო არიან, ვითარცა ით-
ქუა, განწვალებითი, განსაზღვრებითი, გამოჩენითი და აღლევითი. აწ უკუე
ესრეთ მოიღებოდედ გონება აღგილისა ამის, ვითარმეცა იტყოდა პორფირა,
ვითარმედ: აღწერილი ესე არა ხოლო⁷ აღწერილებისა მიმართ ფილოსოფოს-
თამსა იტუმევის, არამედ დაღათუმეცა არა იყენეს აღწერილინი, თუთ მათ მეხ-
30 რიკობათა ზედა ფილოსოფოსთასა იტუმევის⁸, რომელთა მიერ შემძლებელ
არიან პოვნად ფილოსოფოსნი⁹ თითოეულისა ესევითართაგანისა. ხოლო თუ
რაად არს საქმე თითოეულისა ამთგანისა, წესისაებრ მათისა ვთქუათ:

განწვალებითისა ვიდრემე საქმე არს განწვალებად წინამდებარისა ნათე-
საეისადა კეთილწესიერებით თვსთა განყოფილებათა მიმართ, ვითარ ცხოველი-
35 სიდა სიტყვერისა მიმართ და უსიტყუსა, მოკუდავისა მიმართ და უკუედავისა, და
არა თქუმა, ვითარმედ ცხოველისადა რომელიმე არს კაცი, რომელიმე—ცხენი,
რომელიმე — სხუა რამე. რამეთუ მიემსგავსენეს, |ვითარცა საღმრთოად პლა- 120
ტონ იტყუს, ჰავად მკრელთა მზარაულთა და არ ნაწევროანად სანოვაგეთასა, ესე
იგი არს, უფიცნი და უღონისძიებონი მამაკაცნი¹⁰.

1 რამე AB. 2 რომლისამე B. რისსამე C. 3 შემმტვიცებლთა C. 4 უნათესავესთაგან BC.
5 შემთხუეით ABC. 6 არისტოტელისმიერისარისტოტელის D. 7 ხოლო—D. 8 არამედ დაღათუმე-
ცა... იტუმევის—D. 9 იტუმევის, რომელთა მიერ შემძლებელ არიან პოვნად ფილოსოფოსნი—B.
*1 ამაზე ტექსტის ხელთ შენიშვნა: „აღსნა“ ABCD. *2 119 რ-ზე ფურცლის შიდა
კოდეზე, განივად, ტექსტის მეღნიშნო XIII—XIV ს. მხედრულთა წერია: „განსაზღვრებათა
განჩენისათს და |...“ A. *3 ამაზე მხედრულთა მინაწერი: „პაექრობა. სიტყვის დაიღუ-
ბა“ C 79 v. *4 იხ. ფედრონი.

ხოლო განსაზღვრებითისა არს განსაზღვრებისა მიერ თითოეულისა საქ-
მეთაგანისა განჩინაჲ. ხოლო ესე იჯუმევის პირველმყოფობითა განწვალები-
ბითისაჲთა, ვინამთგან უქმსცა მას, რამეთუ განსაზღვრებანი ნათესავთაგან არიან
და შემამტკიცებლობითთა განყოფილებათა, ვინამცა ეგერა განწვალებულისა
ნათესავისაგან განმსაზღვრებლობითი გამოირჩევეს საქმართა განსაზღვრებისა¹
მიმართ. ვინამ განიწვალოს რაჲ სულიერი ცხოველისა მიმართ და ნერგისა, და
ცხოველი — სიტყურისა მიმართ და² უსიტყუსა, და სიტყური — მოკუდავისა
და უკუდავისა, განსაზღვრებითი მნებებელი განსაზღვრებად კაცისა, გამოირ-
ჩევეს ცხ|ოველსა და მოკუდავსა და სიტყურისა.

ხოლო გამომაჩინებლობითისა საქმე გამოჩინებასა³ საქმეთასა ქმნამ თუთ
მის თვისისა არსებისაგან მათისა. რამეთუ არა ვითარ-იგი რიტორნი დიდებულ-
თაგან და საჭეროთა პირთა რწმუნებათა მოიხუმენ, ეგვეითარი რამე საქმარი
არს გამომაჩინებლობაჲცა, არამედ ვითარ-იგი პლატონ უკუდაობისათჳს⁴ სუ-
ლისა სიტყუთ გამოჩინებისა მნებებელმან, სიტყუაჲ არსებისა მისისა იჯუმია,
მეტყუელმან, ვითარმედ „სული თუთმობრაჲ“. ესრეთ უქმს ქმნამ გამოჩინე-
ბის მნებებელსაცა, რამეთუ ნამდუღვენი გამოჩენანი განსაზღვრებათაგან იქმ-
ნებიან, რამეთუ განსაზღვრებანი ცხალ-ჰყოფენ ბუნებასა საქმისასა. და ჭერ-
არს ქმნამ გამოჩინებისაჲ ბუნებისაგან თუთ მათ საქმეთამსა და არა გარე-
შეთაგან მიმდგომთა არსაჰქროთა. ვინამცა უკუე მესამე წესი მოაქუს გამომა-
ჩინებ|ელობასა, დაღათუ განსაზღვრებითსაცა იჯუმევეს, ხოლო განსაზღვრები-
თი — განწვალებობისა.

ხოლო აღლევითისა საქმე თანდასხმულთა აღლევამ მარტივთა მიმართ,
რომელთაგან თანდასხნეს, ვითარ სიტყუსამ სახელთა მიმართ და თქუმათა, და
ამათი — მარცულთა მიმართ, და მათი — ასოთა მიმართ და ამას უკუე ღრამ-
მატიკოსნი. ხოლო ფილოსოფოსნი საქმეთა ზედა, ვითარ-იგი კაცსა თავისა
მიმართ და კელთა და ფერკთა, და ამათ ძულთა მიმართ და ჯორცთა და ძარ-
ლუთა, და მათ ოთხთა ასოთა მიმართ და ამათ ნივთისა მიმართ და სახისა.
ხოლო ვიჯუმევეთ აღლევითსა შეგულისსიტყუვათაცა⁵ ზედა აღმღეველნი მათნი
პროტასიათა მიმართ და ამათნი საზღვართა მიმართ⁶, ვითარცა „აღლევითა“
შინა ასწავებს.

პირველი უკუე განწვალებითი, მეორე განსაზღვრებითი, მესამე გამომა-
ჩინებლობითი, მეოთხე აღლევითი. |ხოლო სამთა მხოლოთამ მოიქსენია. ვინა-
მთგან წიგნი ესე ამათდა მიმართ არს საქმარ, რამეთუ ასწავებს ნათესავთათჳს
და განყოფილებათა.

განმწვალებლობითი უკუე განსწვალებს კეთილწესიერებით ნათესავთა
სახეთა მიმართ თუსთა მიერ განყოფილებათა. ხოლო განსაზღვრებითი განისაზ-
ღვრების ნათესავისაგან და განყოფილებისა. ხოლო გამომაჩინებლობითი გა-
მოჩინებათა ჰყოფს განსაზღვრებათაგან. ხოლო განსაზღვრებანი, ვითარცა თქუ-
მულ არს, ნათესავისაგან არიან და სახისა და განყოფილებათა.

და სახუებრცა* სამთავე ურთიერთას ჭერ-ყოფისათჳს, რამეთუ⁷ განწვა-
ლებითისაჲ ვიღრემე უქმს განსაზღვრებითისა, ხოლო გამომაჩინებლობითისა —

1 განსაზღვრებლობითი გამოირჩევეს საქმართა განსაზღვრებისა|განსაზღვრებლობითისა B.
2 ნერგისა და ცხოველი სიტყურისა მიმართ და—B. 3 საქმე გამოჩინებას—D. 4 უკუდავებისათჳს.
C. 5 შეგულისსიტყუვათა C. 6 მიმართ—B. 7 რამეთუ|ხოლო B.

* „და სახუებრცა... ვითარცა პირველ ითქუა“ (33) ტექსტი ჩართულად არის აღიარებული
CA₁ 36, 15—38, 3.

ორთაგან, ვინაიდან გამომაჩინებელი განსაზღვრებათა საქმეთასა მიიხუამს
 შემეცნებისათჳს არსებასა საქმისასა. ხოლო განსაზღვრებელსა¹ უქმს განმ- 122
 წვალელობისა, ხოლო აღლევითსა არცა ერთი უქმს, რამეთუ განწვალეებითი
 წინააღმდეგების, ვინაიდან იგი უკუე ერთისა მიმღები მრავალთა შეიქმს, ხო-
 5 ლო აღლევითი ერთსა ზედა დასრულდების. რამეთუ მიმღები და აღმლეველი
 ჰყოფს კაცსა ტანის ასოთა მიმართ და ამათ — ბალამთა მიმართ და ბალამ-
 თა — ოთხთა ასოთა მიმართ და ამათ სახისა მიმართ და ნივთისა, რამეთუ
 ასონი ესე ნივთისაგან და სახისა თანად სხენან. და სხუებრცა მით, რამეთუ გან-
 წვალეებითი ვიდრემე განვალს მარტივთაგან თანადასხმულთა მიმართ, ხოლო
 10 აღლევითი — თანდასხმულთაგან უმარტივესთა მიმართ. ხოლო განსაზღვრე-
 ბელობითი, რომლისაებრ ესე უკუე შემარწყუმელობითი არს არსებისა, ხოლო
 იგი აღმლეველობითი და კუალად უკუეთუ განწვალეებითსა წინააღმდეგების,
 რომლისა თუნიერ განსაზღვრებელობითი ვერ შემძლეებელ არს განზღვრე-
 ბად², ცხად-არს, ვითარმედ განზღვრებითსაცა³, არამედ გამომაჩინებლობი-
 15 თსაცა⁴, რამეთუ უკუეთუ გამომაჩინებლობასა უქმს განსაზღვრებლობისა
 და განწვალეებითსა, ხოლო ამათ წინააღმდეგების აღმლეველობითი, გამომაჩი-
 ნებლობითსა სადმე წინააღმდეგების აღლევითი. და ამისთჳს განსაზღვრებე-
 ლობითისა [პირველად]⁵ მოიქსენა და არა განწვალეებლობითისა და ამის
 პირველმყოფისა, ვინაიდან წინამდებარე მისსა იყო წინადასხმულთა საზღ-
 20 ვრებისა განჩენა.

და განეყოფის აღლევად თანდებასა ქუედმდებარისაებრ სადმე არარაით,
 რამეთუ ვითარ-იგი აღსავალი უეჭუელად არს შთასავალიცა⁶, ეგრეთ აღლევად⁷
 უეჭუელად არს თანდადებაცა; ხოლო სქესისაებრ განეყოფის (რამეთუ
 25 ოდეს ზემოთ შთამოვიდოდის პირველთა დასაბამთაგან უკუანამსკენელთა მო-
 მართ, თანდადებად არს, ხოლო ოდეს უკუანამსკენელთაგან პირველთა დასაბამ-
 თა მიმართ აღვიდოდის — აღლევასა), და რამეთუ თანდადებად ვიდრემე თა-
 ნამდებარისა მიმართ დასრულდების, ხოლო აღლევად მარტივისა მიმართ, რა-
 მეთუ აღმლეველი თანამდებესა⁸ რასმე, ცხად-არს, ვითარმედ აღლევს, არა
 თუ ეგულეების საარებულობად და შეუძლებელთა კელ-ყოფად მარტივთა აღლუ-
 30 ვისა მოსწრაფესა, რამეთუ თანმდებარე⁹ მრავალთაგან მარტივთა თანად ძეს¹⁰.

აწ უკუე აღმლეველი თუ მრავალთა მიმართ აღლევს, მტყუარ სადმე
 იყოს აღმლეველისა მარტივთა მიმართ აღლევად თანმდებარისა. ესე უკუე მახ-
 ლობელ არს ქეშმარტებისა. თუნიერ არს სათქმელ, ვითარმედ მახლობელსა
 ვიდრემე მრავალთა მიმართ აღლევს, ხოლო უკუანამსკენელსა|—არა. v

35 ჯერ-იყო უკუე ცნობად, ვითარცა ცხად-არს თქუამად, ვითარმედ მარტივი
 სადმე მრავალთა მიმართ თანდაიდების, ხოლო აღლევის არაჲს მიმართ. ხოლო
 უკუანამსკენელი თანმდებარე აღლევის უკუე მრავალთა მიმართ ახლოს, ხო-
 ლო თანდაიდების არღარა.

1 განსაზღვრებელსა B. განსაზღვრებელსა C. 2 განსაზღვრებად C. 3 განსაზღვრებით-
 საცა C. 4 არამედ გამომაჩინებლობითსაცა—B. 5 მისთვის B. 6 პირველდაქარამედ ABCD, შდრ.
 პრფუთ CA₁ 37, 5. 7 შთასავალი C. 8 თანამდებესა C. 9 თანამდებარე C. 10 თანა.ძეს C.

* ამაზე მხედრულად მინაწერა: „[...] რომ ზევით ამოვიდეს, აღლევად არის, [...] რომ ქვე-
 ვით ჩამოვიდეს, თანდაიდება არის“ C 81 v.

ხოლო უღონობენ¹ ვიეთინმე, რამათჳს განსაზღვრებაჲ, უკუანაჲსკენ-
ლად¹ მყოფი განწვალებისაჲ, პირველ დააწესა? ვიტყუთ², ვითარმედ: პირველ-
ლად ვიდრემე ნაქუსსა შინა სიტყუსასა განუნახველ არს ვითარ სახედცა დას-
ვტაქსებაჲ, მერმე ვითარცა ჩუენდა მომართ პირველებ არიან თანაჲმდებარენი,
განსაზღვრებისა მიერ შესასწავლებლნი. ვინაჲ დაღათუ არა ხუელრებრ ას-
ვტაქსნა, სამართლად განსაზღვრებაჲ წინდააწესა. ხოლო აღლევინსაჲ ამისთჳს
დააკლო თქუმაჲ ნუუკუე, რამეთუ იგივე არს თანდალებაჲ ქუედმდებართა,
მხოლოთა სქესითა ოდენ განყოფილისაჲ, ვითარცა პირველ ითქუა.

124

ს ა კ მ რ ა დ მ ყ ო ფ ი ს ა ა მ ა თ ი ს ა ხ ე დ ვ ი ს ა ²

ნაცვალად „ამათისა მეცნიერებისა“, რამეთუ ხედვად უწოდენ ფილოსო-
ფოსნი მეცნიერებასა.

ვ ი თ ა რ ც ა „შეყვანებითა შინა გუარისა“
მ ო ხ უ ც ე ბ უ ლ თ ა მ ი ე რ თ ა ს ა წ ა რ მ ო თ ქ უ მ ა ს ა

ვინათგან არს სხუადცა შემოკლებული მოცემაჲ მოხსენებისაჲლითი. თა-
ვოანი, რომელი ფრიად არს შემოკლებული და ყოვლად მცირეთა მიერ ქმნილი,
ამისთჳს უკუე თქუა შემოკლებული, ვითარცა „შეყვანებითისა შორის გუა-
რისა“.

15

უ ლ რ მ ე ს თ ა გ ა ნ უ კ უ ე გ ა ნ ყ ე ნ ე ბ უ ლ ი ს ა ძ ი ე ბ ე ლ თ ა

სამნი არიან უმცონრეს³ მყოფელნი ქაბუეთანი შთაქურტრად წიგნებისა
უძუელესთამასა: სიგრძე წარმოთქუმულთაჲ, უცხადობაჲ ლექსთაჲ (ვითარ-
იგი „პერი ერმინიაჲ), სიღრმე გულისხუმისსაყოფელთაჲ. მაწუეველი უკუე პორ-
ფირის მსმენელისაჲ აღსთქუამს ამათგან განყენებულ-ყოფასა წიგნისასა და
არცა მრავალსტიხონ-ყოფასა, არცა უცხადობასა ლექსითა, ვითარცა ცხად-
პყოფს, ვითარმედ, ვითარცა „შეყვანებითისა შინა გუარისა“; არცა საძიებელ-
თა უღრმესთა ქონებასა, არამედ თქუმითა, ვითარმედ: „უღრმესთაგან უკუე
განყენებული საძიებელთა“, განაცხადა განყენებაჲ ამისი სიღრმისაგან გულის-
ხუმისსაყოფელთაჲსა. ხოლო თქუმითა, ვითარმედ: „უმარტივესთა“. წარმოაჩი-
ნა განშორებაჲ მისი სიძნელისაგან ლექსთაჲსა. ხოლო თქუმითა ვითარმედ:
„ზომიერად მომწონებელი“, განაცხადა დაკლებულ-ყოფაჲ მისი სიგრძისაგან
მრავალთა სტიხონთაჲსა.

v

25

30

ხ ო ლ ო უ მ ა რ ტ ი ვ ე ს თ ა ზ ო მ ი ე რ ა დ მ ო მ წ ო ნ ე ბ ე ლ ი ³

არა საქმეთა მიმართ თქუა (რამეთუ არა ფილოსოფოსისაჲ არს მოწონაჲ,
არამედ ზედმიწევნულობით თქუმაჲ ყოვლისაჲ), არამედ მსმენელისა მიმართ.
სურისაორისსა, ესე იგი არს: „მომწონებელი შენისა გაგონებისაჲ“, რამეთუ რომ-
ლისაჲცა წინ-ედვას ფილოსოფოსსა სწავლაჲ, ზედმიწევნულობით, არ მომწონ-
ებლობით⁴ გარდმოსცემს⁵.

125

35

1 უკანასკნელად C. 2 ხედვას C. 3 უმცონრე C. 4 არ მომწონებლობით B. 5 გარდამო-
სცემს C.
¹ ამაზე მინაწერია: „უღონობაჲ“ ABCD. ² ამაზე მინაწერია: „აღქსნაჲ“ ABCD.
³ „ხოლო... მომწონებელი განსამარტავ ფრზად არ არის გამოყოფილი CA, 39, 3.
3. მ. რაფაჲ

მყის ნათესავთათეს და სახეთა

გვიქადებდა პორფირიოს და შემოკლებით ქმნად მასწავლელობისა*1 და
 ლექსსა ადვილსა და უღრმესთაგან საძიებელთა განყენებასა, რამთა უკუე არა-
 ვინ თქუას. ვითარმედ: არა იყო ამათუს² ღრმად საძიებელი. თუთ ფილოსოფოსსა
 5 ჰნებავს წარმოდგინებაჲ ამისი, ვითარმედ იყო ამათუს უფროსი საძიებელი,
 გარნა სიმარჯვთ დაუტევა. ხოლო რამთა უცხადეს იქმნეს თქუმული³, ვიტყო-
 დით ესრეთ:

მყოფთაგანნი რომელნიმე შეგუამებულ არიან, ხოლო რომელნიმე ლიტონ-
 10 თა ზედმოგონებთა შინა არიან. ვითარ იპოკენტავროსი, ვაცირემი⁴, რომელ-
 ნი ზედმოგონებულნი უკუე შეგუამდებიან, ხოლო არზედმოგონებულნი არა
 გუამობენ, არამედ დასცხრეს რაჲ ზედმოგონებაჲ, ივინიკა თანდასცხრებიან,
 რამეთუ არა არს იპოკენტავროსი გუამისა შორის, არამედ მხილველთა ცხენი-
 15 სსა და კაცისათა აღწმასნეთ ზედმოგონებითა თანადმდებარე რამემ იპოკენტა-
 ვროსი. ეგრეთვე ვაცი ვიდრემ ქმნა ბუნებაჲმან და ირემი, ხოლო აღმწმასნელ-
 ნი თათვა შორის თუსთა ზედმოგონებითა შევასრულებთ თანდადებულსა რას-
 მე ვაცირემსა და ესე აქუს მას ყოფად.

ვინაჲცა ანტისთენი უკუე იტყოდა ლიტონისა ზედმოგონებისა შორის ყო-
 ფასა ნათესავთა და სახეთასა, მეტყუელი, ვითარმედ: „ცხენსა სადმე ვხედავ,
 ხოლო⁵ ცხენობასა ვერ ვხედავ“. და კუალად: „კაცსა ვხედავ, ხოლო კაცებასა
 20 ვერ ვხედავ“. ამთ იგი იტყოდა მხოლოთა გრძნობითა ცოცხალი და ვერ
 შემძლებელმან სიტყუასა, უდიდესისადმი პოვა ჰირი თავისა თუსისაჲ.

ხოლო შეგუამებულთაგანნი რომელნიმე სხეულნი არიან და რომელნიმე-
 უსხეულნი. ხოლო ყოვლად ძუელთაგანნი რომელნიმე ყოფასა იტყოდეს ამა-
 25 თასა⁶ და რომელნიმე⁷—არყოფასა. და ყოფისა მეტყუელთაგანნი რომელნიმე
 სხეულებად იტყოდეს, ხოლო რომელნიმე—უსხეულებად⁷. და მეტყუელნი
 სადმე სხეულყოფისანი, ყოველნი მისევე ერთისა თნებისა ზედა ეგნეს. ხოლო
 უსხეულო-ყოფისა მეტყუელნი, ვინაითგან უსხეულოთაგანნი, ვითარცა განი-
 ნებულ არს, რომელნიმე თავით თუსით გუამობენ, ვითარცა ანგელოზი, ღმერ-
 30 თი, ხოლო რომელნიმე — სხუათა შორის, ვითარცა სითეთრე და ნაყუეთნი,
 ამათსა უკუე რომელთასამე თავით თუსით, ხოლო რომელთასამე გრძნობადთა
 შორის გუამ-ქმნასა იტყოდეს. და კუალად, ვინაითგან გრძნობადთა შორის
 გუამქმნილნი უსხეულნი ანუ ყოვლითურთისა შორის არიან⁸, ვითარცა სპე-
 35 ტისა შორის სრთეთრე, ანუ ზედსაჩინოდასებრ, ვითარცა სფერისსახე ნაყუეთი,
 მეტყუელნი გრძნობადთა შორის გუამ-ქმნისანი, რომელნიმე ყოვლითურთისად
 იტყოდეს მათ ყოფად, ხოლო რომელნიმე — ზედსაჩინოდასებრ. ხოლო კუა-
 ლად სხუანი ვარემოდასგუამქმნილთასა იტყოდეს მათ შეგუამებულად. ხოლო
 თუ რაჲ არს ვარემოდასგუამქმნილთასაობაჲ? ვითარ-იგი ადგილი (რამეთუ
 ამას ვარემოდასგუამქმნილნი) და ეამი. ესოდენებად უკუე ყოფასა წვალე-
 40 ბათასა ყოფისათუს ამათისა იტყუს: შესაძლებელ იყოთ ძიებაჲ ნათესავთათეს
 და სახეთა გინა თუ არიან, გინა⁹ ლიტონთა ზედმოგონებთა შორის სხენან.

1 გვიქადებდა B. 2 მათუს B. 3 თქმული C. 4 ვაცი ირემი C. 5 ხოლოდა D. 6 ყოფასა იტ-
 ყოდეს... რომელნიმე—B. 7 უსხეულბ⁷ C. 8 გინა +თუ D.

*1 ამაზე სინგურით შენიშვნა: „იხილე“ ABCD. *2 ამაზე სინგურით შენიშვნა: „და-
 ნაწმენე“ ACD. *3 ამაზე სხვა მელნით, ნუსხურით მინაწერი: „ყოვლითურთი სულ შე...
 სული სითეთრე თუ სიწავე“ C 83 v.

რამეთუ ესრეთ ჰგონებდა ანტისუენი და მპოვნელი მათი შეგუამებულად, შემძლებელ იყო კუალად ძიებად: გინათუ სხეულებ არიან, გინა¹ უსხეულოებ?
 127 რამეთუ იყვნეს თითოეულისა ნაჰერისაგან წვალე|ბათაასა მომპოვნენი.

ხოლო კუალად მპოვნელი მათი, ნუჟუე და, უსხეულოებად, შემძლებელ იყო ძიებად: უკუეთუ განუშორებელნი არიან ნიეთისანი და მრავალთა შორის, ანუ პირველ ამთსა და განშორებდანი?

ხოლო რათა განცხადნეს თქუმული. მაგალითისა მიერ. ზიტყოლით² ესრეთ: რამეთუ არცა მარტივ არს, და ვითარ დამთხუეულ³, რომელნიმე სხეულებად იტყვან ამათ და რომელნიმე — უსხეულოებად, გარნა გულისსიტყვასა რაასმე თანა და არა წინააღუდეგებინ ურთიერთას. რამეთუ მართლიად იტყვან თითოეულნი: მოგონებულ უკუე იქმენინ ბეჰელი⁴ რაამე აღტყფრვასა მქონებელი, ვითამცა აქილევისსა⁵, და ცვლინი მრავალნი გუერადით მდებარე. ხოლო ბეჰელმან აღბეჰენინ ცვლინი ყოველი. მერმე შესრულთა ვისმე და მხილველსა ცვლთასა და შექმენებულსა, ვითარმედ ყოველნი ერთისა ტყფრისაგან არიან, აქუნდინ|თვსაგან აღტყფრულობა იგი თავსა შორის თვსსა. აწ უკუე საბეჰ-
 10 დაღვი იგი ბეჰელისშინა ითქუმის პირველ მრავალთასა მყოფად, ხოლო ცვლის-
 შინანი — მრავალთა შინად, ხოლო გონებასა შინა მქსოვნელისა იგი — მრავალთაზედად და უკუანაასქმნილად.

ესევე უკუე მოგონებულ იქმენინ ნათესავთაცა ზედა და სახეთა, რამეთუ დამბადებელსა, შემოქმედსა ყოველთასა, ჰქონან ყოველნი თავსა შორის თვსსა მაგალითობით, ვითარ-იგი შემოქმედსა კაცისასა აქუს თავსა შორის თვსსა სახე კაცისადა, რომლისა მიმართ მხედველი ყოველთა იქმს. ხოლო იცილების თუ ვინმე მეტყუელი, ვითარმედ: „არა არიან დამბადებელისა შორის სახენი“, ისმინედ ესე: „ვითარცა დამბადებელი ჰბადებდეს⁶ რაა, ანუ ვითარცა მეცნიერი⁷ ჰბადებდეს მის მიერ დაბადებულთა, ანუ არმეცნიერი“. გარნა
 25 უკუეთუ არმეცნიერი⁷, არცა დაჰბადებს, რამეთუ ვინ ქ|მნას ჯერეთ უმეცარმან, რომლისადა ეგულვოს ქმნადა, რამეთუ არა ვითარცა ბუნება უსიტყვთა ძალითა ბუნებისადათა იქმს? ვინა იქმს ბუნებად არმეცნიერი მეცნიერებით. ხოლო უკუეთუ ვინმე სიტყვთისაებრ ანაგებისა იქმს, იცის სადმე უმეცუელად ქმნილი.

აწ უკუეთუ არა უდარეს ანუ კაცობრივად იქმს ღმერთი, იცის მის მიერ ქმნილი. ხოლო იცის, თუ რომელსა იქმს. ამისგან ცხად-არს, ვითარმედ დამბადებელისა შორის არიან სახენი. არს სადმე დამბადებელისა შორის სახე, ვითარცა ბეჰელისა⁸ შორის ტყფარი და ითქუმის ესე სახე პირველად მრავალთასა და განშორებულად ნიეთისაგან.

ხოლო არს სახე კაცისადა თითოეულთაცა შორის კაცთა, ვითარ-იგი ცვლთა შორის აღმოტყფრვანი, და ითქუმან ესე ვითარნი მრავალთა შორის ყოფად და განუშორებელად ნიეთისაგან.

ხოლო მხილველნი თითოეულთა კაცთანი, ვითარმედ ყოველთა იგივე სახე კაცისადა აქუს,|ვითარცა უკუანაასქმნელსა ზედა მოსრულთა და მხილველთა ცვლელისათა, აღვიკენეთ იგი გაგონებასა შინა და ითქუმის ესე მრავალთა ზედად ანუ მრავალთა შემდგომად და უკუანისქმნილად. ხოლო არიან ესე ვითარნი სხეულთაგან უკუე განყოფილ-შორებულ (რამეთუ არა სხეულსა შინა

1 ვინა+თუ D. 2 ვიტყოლით B. 3 ვითარ დამთხუეულად მთხუტულ D. 4 ბეჰელინი B. 5 აქილევისსა C. 6 ჰბადებდეს B. 7 გარნა უკუეთუ არმეცნიერი—D. 8 ბეჰელისა B.

შეგუამებულად, არამედ სულსა შინა), ხოლო არა სხუებრ განუყოფელ-განუ-
 შორებელ¹, რამეთუ არა იგინი თავით თუსით განშორებდად შემძლებელ არიან,
 ვითართა პირველ მრავალთასა სახეთა ქუელ-დასახამ პლატონ, რამეთუ არა მარ-
 ტივროგონება დამბადებელისა კნებაეს ყოფად მათი, არამედ უეჭუელად არსე-
 ბათა გონიერთად, რომელთა მიმხედველი დამბადებელი, ვითარცა სახისდასა-
 ბამთა ხატთა ჩიმართ, ეგრეთ ვითამე ჰყოფსო ამით.

და ესე იყო, იტყუს, საძიებელი გინათუ უს|ხეულოდ მყოფნი განკიდებულ-
 ლნი არიან, ვითარცა დამბადებელისამიერიანი ანუ განუკიდებელ, ვითარცა მრავალთ
 შინანი², ანუ გრძობადთა თანა, ესე იგი არს, მრავალთა ზედა?

ამთ ყოველთასა თანაწარიცდის თქუმასა. ხოლო ცნობად სათანადო არს,
 ვითარმედ ამათუს საგონებელ არიან გასხუაკმაებულად არისტოტელი და
 პლატონ. რამეთუ არისტოტელი ვიდრემე განუკიდებელ-ყოფად³ იტყუს
 მათ ნივთისაგან, ხოლო პლატონ — განკიდებულ⁴. გარნა გინათუ განსწვალე-
 ბიან თავთა მიმართ თუსთა ფილოსოფოსნი⁵, გინა არა (რამეთუ ვითარცა პუნე-
 ბითთასა ჰგონებს არისტოტელი ამათსა შთამოსლვისა), არა აწინდელისა ჟამი-
 სად არს განხილვად.

ხოლო ვითარ მათ თუს

აღთქუმა იყო ფილოსოფოსისად საკმარ-ყოფად ამის წიგნისაჲ არისტო-
 ტელის „კატილორიათა“ შინაცა, რომელნი გზანი დაწინაებზონი არიან ყოვლი-
 სა მიმართ სიტყუთისა ხედვისა⁶ ფილოსოფოსთადას. ხოლო სიტყუსანი მრავალ-
 ნი არიან კერძონი: განჩენისა, ლოცვითისა, მბრძანებლობითისა, სტეჰობითისა-
 ნი⁷ და სხუანიცა არიან, უკუეთუ მოწუთილებით განვიხილოთ. გარნა „კატი-
 ლორიათა“ შინა არა ყოველთათუს მეტყუელებს, არამედ მხოლომსა განჩინები-
 სათუს ოდენ, რამეთუ ესე არს მეცნიერებითისა სულისა ქადაგი, ხოლო სხუანი
 წადიერებითისა სულისანი არიან, რამეთუ მლოცველი წადიერქმნილი რასაამე
 ილოცავს და აღმსარებელი რათამე წადიერქმნილი რათამე⁷ აღიარებს და მხო-
 ლოსა განჩინებითსა სიტყუასა გარეშეუცვან ქეშმარიტებად და ტყუილი. რამე-
 თუ სხუანი არცა ქეშმარიტებენ, არცა ტყუიან, რამეთუ კმობად ვისგანმე ვი-
 სიმე არცა ქეშმარიტებს, არცა ტყუის⁸. ეგრეთვე უკუეთუ ილოცვადეს ანუ
 აღიარებდეს. ხოლო განჩინებითი სიტყუად ანუ ქეშმარიტებს, ანუ ტყუის⁹,
 ვითარ-იგი განჩინებდეს რად სულისათუს, ვითარმედ მოკუდავი არს,
 ანუ უკუდავი და¹⁰ უეჭუელად ანუ ქეშმარიტებს, ანუ ტყუის, რამეთუ განჩინე-
 ბითი სიტყუად არს სხუას სხუებრ ვითამე ვითარცა მყოფად, ანუ არმყოფად
 განჩინებელი, ხოლო გარეშეუცვან მას ორნი რამე მის შორის: თანადშესმე-
 ნილი და ქუელმდებარე. ხოლო რამთა უცხადეს იქმნეს ჩუენდა სიტყუად, ვი-
 ტყოდით ესრეთ:

სათანადო არს ცნობად. ვითარმედ ქუელმდებარედ ითქუმის, რომლისათუს
 იყოს სიტყუად...², ხოლო შეისმინების მისთუს ცხოველი. და ეგრეთვე სული-

1 + ხოლო სხუებრ არა განუყოფელ ABCD, უღრ. *οὐκ ἀλλὰς δὲ ἀχώριστα* CA₁ 42, 15
 სქ. 2 მრავალშინანი B. 3 განუკიდებელ-ყოფად C. 4 განკიდებულ C. 5 ფილოსოფოსნი C. 6 ზედ-
 ესა C. 7 რაზე B, რათამე C. 8—9 ტყუას AB. 10 და—C.
¹ ამიანე მხედრული მინაწერია: „აღსარებასა უნდა ერქვას სტეჰობა“ C 85 v. ² აკლია
κατηγορούμενοι δὲ τὸ πρὸς ἐξείσοι λεγόμενοι. οἷον τὸ μὲν πρὸς εὐδαιμονίαν καὶ τὸ πρὸς ἀδαιμονίαν
 CA₁ 43, 19—20.

სათეს, ვითარმედ უკუდავ არს. ვისთეს-მე მზრახვალობს აწ? ცხად-არს, ვითარმედ¹ სულისათეს და ქუედ ძეს ვიდრემე სული, ხოლო შეისმინების მისთეს უკუდავი. ვინამცა კეთილად სადმე თქუმულ არს, ვითარმედ: განჩინებითსა სიტყუასა ქუედმდებარეცა აქუს და შესმენილიცა.

v შესაძლებელ უკუე არს ნათესავთათეს და სახეთა ღმრთისმეტყუე|ლე- 5
ბითაღცა წარმოთქუმაჲ, ვითარ ოდეს ვეძიებდეთ, ვითარმედ ჰქონან სადმეა
ღმერთსა თავსა შორის თესსა ნათესავთა და სახეთა აღტუფრულობანი ანუ
არა ჰქონან? ექმმარიტ სადმე არსა პლატონის თნებაჲ, ვითარმედ არიან სახე-
ნი გონიერნი, თუთ იგი თავით თვისით შემტკიცებულნი, რომელთა ნანდულ
არსებად და პირველად არსებად უწყესს, ანუ არა, ვითარ ჰგონებს არისტოტე- 10
ლი?

ხოლო ბუნებითად ვითარ ოდეს განვიხილვიდეთ, ნუ სადმე ბუნებასა თავ-
სა შორის თესსა ჰქონან სიტყუანი ნათესავთა და სახეთანი, ანუ არა ჰქონან,
რამეთუ არა ვითარ-იგი თოვლი უსიტყუად ნეფხავს ანუ ვითარ-იგი ცეცხლი
სწუთავს, ეგრეთ. ბუნებაცა იქმს, გარნა ცხად-არს, ვითარმედ უეჭუელად გუ- 15
ლისსიტყუთა რაჲთმე, დაღათუ არმეცნიერი, რომელთა იქმს. და კუალად ეს-
რეთცა არს ბუნებით ძიებაჲ მათთეს. არიან სადმეა ესენი მრავალქთა შორის —
მარტივი ცხოველი ყოველთა შორის თითოეულადთა და მარტივი კაცი, ანუ
არა? (და ზოგადი არსებაჲ ყოველთა შორის თითოეულადთა სახილელთა), არა-
მედ ყოველი, რაოდენი თითოეულადთა შორის, განუკუთვლელი არს. 20

ხოლო არს სიტყუთცა ამათთეს, ესე იგი არს, განჩინებით და შემსგავსებუ-
ლად სიტყუთისა ხედვისა, ძიებაჲ: რომელნი უკუე ამათგანნი რომელთა ქუედ-
უსხენ და რომელნი რომელთად შეისმინებია? რამეთუ ნათესავნი შეისმინე-
ბიან განყოფილებათა და სახეთად და არა წინაუკუმოცა. რამეთუ ვთქუთ, ვი- 25
თარმედ: წესსა რასმე ურთიერთას აღუსრულებენ ნათესავი და განყოფილებაჲ
და სახე, და ვითარმედ პირველობს უკუე ნათესავი და მეორე წესი აქუს სახე-
სა, ხოლო საშუალო—განყოფილებაჲსა. და უკმს ზენათა ვიდრემე შესმენაჲ ქუე-
ნათაჲ, ხოლო არა ქუენათაცა—ზენათაჲ. ვითარ უკუეთუ ვ|ტუთუთ: „ყოველი კაცი

v ცხოველი არს“, ექმმარიტებთ, ხოლო უკუეთუ მოვაქციოთ და ვთქუთ: „ყოველი 30
ცხოველი—კაც“, გტყუით. და უკუეთუ ვთქუთ: „ყოველი ცხენი უსიტყუ
არს“, ექმმარიტებთ, ხოლო უკუეთუ მომაქციველოთ ვთქუთ: „ყოველი
უსიტყუ ცხენ“³, გტყუით, რამეთუ არა არს უმცრომისისა ქმნაჲ⁴ ქუედმდებარე-
საჲ, რამეთუ არა არს ცხოველისა თქუმაჲ, ვითარმედ კაც არს, ვითარცა ეგერა
ითქუთ.

ჭერ-არს უკუე თქუმაჲ, თუ რომელთაჲ ჭერ-არს შექმნაჲ ქუედმდებარედ 35
და რომელთაჲ შესმენილად, რომელთა ასწავებს ფილოსოფოსი ამისთეს უსი-
ტყუესობით და შემსგავსებულად სიტყუთისა მოფარდულობისა.

ხოლო ვითარ ამათთეს და წინამდებარეთა
უსიტყუთიერესად* წარმოთქუეს ძუელთა

უსიტყუესად⁵ იწოდების საკუთრებით წარმოთქუმაჲ და შემთხუევითთა 40
ძიებაჲ, თუ|ვინამა წარმოიჩინეს ყოველნი, და საწყისსა თითოეულისა შემტკიცე-

1 ვითარმედ — C. 2 განვიხილვდეთ C. 3 ცხენი C. 4 ქმნაჲ|ტქმა D. 5 უსიტყუერესად C. 6 უსიტყუერესად C.
* ამანზე ტექსტის ხელთ, სინგურით შესრულებული ვინაწერია: „უსიტყუერესად ითქუმის ნამქუერი რაჲმე სიტყუერითაჲ, ხოლო უსიტყუესად იწოდების უმარბლესი და უსაკუთრესი წარმოთქუმაჲ სათანადოთათეს“ ABCD.

ბისასა ძიებაჲ. ვინათგან უკუე არს, ბუნებითად წარმოთქუა, ვითარცა აწლათქუთ ნათესავთათს¹ და სახეთა და სხუათა მიმართ² (ვითარ ოდეს გრძნობადთაწორისთათს ვეძიებდეთ, ვითარცა არისტოტელმან წარმოთქუა მათთს) და ღმრთისმეტყუელბითი (ვითარ ოდეს დამბადებელისშორისთათს ვეძიებდეთ, ვითარ-იგი პლატონ „პარმენიდის“ შინა წარმოთქუა).

არს უსიტყუესობით წარმოთქუმაჲ მათთს, ვინათგან სიტყუთსა მოფარდულობასა შინა მოქმეე ვართ განჩინებითთა სიტყუათა. ხოლო განჩინებითთა სიტყუათა შინა რომელინიმე ქუედ-სხენან, ხოლო რომელინიმე შეისმინებინან. ხოლო ქუედმდებარე და შესმენილი ანუ ნათესავი არს, ანუ სახე, ანუ განყოფილებაჲ, ანუ განთსებული, ანუ შემთხუევიითი.

„ხოლო ვითარ ამათთს“ — ნათესა|ვთათს და სახეთა, და რამეთუ უმახლობელესად ამათთს ჰყოფდა სიტყუასა. ხოლო დაპართ³ რაჲ, ვითარმედ „და წინამდებარეთა“, დანიშნა სხუანიცა სამნი: განყოფილებაჲსა, ვიტყუ, და განთსებულსა და შემთხუევიითსა. ანუ კუალადქცევით ჯერ-არს თქუმაჲ, ვითარმედ მეტყუელმან ვიდრემე, ვითარმედ „ვითარ ამათთს“, ნათესავი და სახე და განყოფილებაჲ წარმოაჩინნა, ხოლო თქუა რაჲ „და წინამდებარეთა“, ცხად-ყო სხუათაცა ორთათს: განთსებულისა და შემთხუევიითისა.

და ამათ უფროჲს პერიპატოჲს გამოთა

ფილოსოფოსი პორფირი არა თავისა მიმართ თვისისა აღიყვანებს პოენასა და მასწავლელობასა, არამედ იტყუს, ვითარმედ: „ძუელად წარმომეტყუელთა შორის სიტყუერობით ამათთს პერიპატოელთა უფროჲს გამოიწულოლეს ნათესავი“|. ხოლო პერიპატოელობითი⁴ სახელი ესევეითარისაგან იქმნა მიზეზისა: იტყუნ, ვითარმედ: საღმრთოჲ პლატონ, შორის აკადიმიამასა მთარული, ჰყოფდა მოყუასთამიმართთა თანაქცევათა, სხუელისა უმარჯუეს ქმნისათს გამოძურცუთა⁵ მიერ⁶ გამოზრწყინებებისა მიმართ, რამეთუ ვითარცა აქუნდეს ორლანოჲ, ეგრეთცა საქმე კლოენისაჲ გამოჩნდების და ამის მადლისათს იწოდებოდეს პერიპატოელნი.

ხოლო შემდგომად პლატონის აღსრულებისა მონაცვალე ექმნნეს სიარულსა არისტოტელი და ქსენოკრათი: არისტოტელი ვიდრემე ლუკიოს შინა, ხოლო ქსენოკრათი აკადიმიამასა შორის. და იწოდებოდეს არისტოტელისნი საღმე პერიპატოელად ლუკიამთგამოდ, ხოლო ქსენოკრატისნი — პერიპატოელად აკადიმიამთგამოდ.

ხოლო შემდგომად არისტოტელისთა უკუე მიილეს მოქმედებებისაგან ზელსახელობაჲ წარმწყმედელთა ადგილითგამომასათა და იწოდნეს პერიპატოელად, ხოლო ქსენოკრატისნი, ადგილითგამომისა მიმთუალველნი და მოქმედებისსანისა წარმწყმედელნი, იწოდნეს აკადიმიელთა.

ვინათგან უკუე იქუსა რაჲსმე ქონებაჲ ეგულუა მასწავლელობასა ამის შინა ფილოსოფოსისა, ვითარცა პლატონის მიერ მოცემულთათს, პლატონი-

1 ნათესავთა შორის D. 2 მიმართ] მ¹თ AC, მათ BD. 3 დაპართოს C. 4 გამოძურცუთათა C.

⁵ ამაზე ტექსტის ხელით შინაწერია: „თუ ვითარ [ვინაჲ BCC] პერიპატოელნი იწოდნეს, იქუნე ABCD. ⁶ ამ სიტყვის გასწვრივ ამაზე სინგურით წერია: „იმენე“ ABCD.

ნად მყოფსა თვთ, ვინამთგან ვითარცა საქმარი „კატილორიათა“ მიმართ არისტოტელისთა დაწერა წიგნი ესე, თქუა, ვითარმედ: „ვასწავთ ამითუს, ვითარცა ძუელთა წარმოთქუეს, და ესრეთ არისტოტელიანთა“, ამისთუს თქუა: „და უფროსსა პერიპატოთგამოთა“.

ნათმსახვისათუს

5

ხოლო ჰგავს არცა ნათესავისა, არცა სახისა

134 მეტყუელმან განისა და კმარებისამან და რამ არს შეკვანებითი გუარი, ვითარმედ¹ უღრმესთა განყენებამ საძიებელთაჲ, ხოლო უმარტივესთა მოწონამ, და რანი არიან უღრმესნი და რანი უმარტივესნი — შემდგომობით თითოეულადსა მასწავლელობასა შინა შეჰზავნა. და პირველად ნათესავისათუს მოიქსნენებს, რამეთუ პირველი წესი აქუს ნათესავსა აღრიცხულთა ამით შორის და რამეთუ მრავალთაჲ არს გარეშემცველობითი სახეთაჲ.

10

ხოლო პირველი არს ნათესავი სახეთაჲ და მიზეზი, დაღათუ რასამიმართთაგანი² არიან ნათესავი და სახე. არამედ არიან რამეჲ რასამიმართთაგანი, რომელთა შორის სხუათა უმოხუცებულესად და უპატიოსნესად ვიტყუთ სხუათმასა, ვითარ-იგი მამასა ძისად, ვითარ კაც არიან, მიზეზად ვიტყუთ და პირველად³. და ამით თანად ცნობილთა და ურთიერთს შემამტკიცებელქმნილთა რასამიმართობათასა, რომლითა რასამიმართებ არიან, რამეთუ რასამიმართობათაჲ საჭირო არს პირველად არსება-ყოფამ. განმზილველნი უკუე პირველყოფსა მიზეზსა რასამიმართობასა, რომელიცა პირველ შემტკიცებულად გპოთ ანუ ჟამითა, ანუ ბუნებითა, მას უმოხუცებულესად ვიტყუთ მიზეზითა. ვინამცა შორის მამისა და ძისა უმოხუცებულეს არს მამად ჟამითა, ვითარ კაც არს, რომელ არს არსებამ მისი, რომელი შემამტკიცებელ იქმნების ძისა არსებისა. ამისთუს სადმე მამასა უხუცესად ვიტყუთ ძისად და ამით ურთიერთს მიმართ თქუმულთა.

15

20

25

ხოლო მთავარი სამთავროსა და მოძღუარი მოწაფისა³ მხოლოთა მიზეზითა უხუცეს არიან, არა ჟამითა, რამეთუ ჟამითა იყვის ოდესმე, რომელ უმრწემესცა იყენიან, ვითარცა კაცნი, მთავარი მთავრებულისა და მოძღუარი⁴ მოწაფისა⁵.

ესრეთვე უკუე ნათესავისაცა ზედა და სახისა, რამეთუ ნათესავი და სახე რასამიმართთაგანნი⁶ არიან. ხოლო რასამიმართთაჲსა საჭირო არს პირველად არსება-ყოფამ. ხოლო ნათესავი არსებისაგებ ბუნებითა პირველ შემტკიცდა, არა ჟამითა და შემამტკიცებელ იქმნა არსებასა სახისასა, რამეთუ ნათესავი განიკუთვების სახედმი, ხოლო ყოველი განკუთვითილი ბუნებით პირველ არს ნაკუთისა და შემამტკიცებელ. აჲ უკუე უკუეთუ უპირველეს არს არსებისაგებ ნათესავი სახისა, ხოლო არსებისაგებ უპირველესნი რასამიმართთაგანნი მიზეზისაგებ უპირველეს არიან, უხუცეს სადმე არს ნათესავი სახისა⁷ და სამართლად წინადააწესებს მას სხუათასა.

30

135 ამასვე წესსა ბუნებამცა იკუმევეს ქმნასა შორის, რამეთუ მიმღებელ: თესლისაჲ პირველად⁷ უკუე ცხოველ-ჰყოფს მას და სულავს, მერმე შემდგომადრე

35

40

1 ვითარმედ|რამეთუ D. 2 რასამიმართთაგანნი C. 3 მოწონისა A. 4 მოძღუარი B. 5 მოწონისა AB. 6 სახისასა A. 7 პირველად|რამედ ABCD, შდრ. πρῶτον CA₁ 48, 4.

* ამოზე მხედრული მინაწერი: „მიზეზი მამა და პირველი“ C 88r.

გრძნობისა მიმცემელი შეიქმს ცხოველსა, მერმე გულისწყრომასა და გუქლის-
თქუმასა და შეიქმს უსიტყუსა ცხოველსა. ამის შემდგომად სიტყუა მიმნიჭე-
ბელ შეიქმს კაცსა.

ვინაჲ ვითარცა არსებია ვიდრემე, პირველ არიან ნათესაენი სახეთასა,
5 ხოლო ვითარ-იგი ნათესავი და სახე, თანშედგეს ურთიერთას და თანმოისპობ-
ვიან, რამეთუ ურთიერთარსისა! სქესისა მათისა სახელნი არიან ნათესავი და
სახე.

ხოლო ღიების ღირს არს, თუ რად ნათესავისათუ მასწავლელმან სახისა-
10 აცა მოიკენნა და არა განყოფილებისა ანუ სხუთაჲ? ვიტყუთ უკუე, ვითარმედ:
ნათესავი და სახე რაჲსამიმართნი არიან, ვითარცა ვთქუთ, (და რამეთუ სახე
ნათესავისა არს სახე და ნათესავი სახისა არს ნათესავ) და ამისთვის სამართლად
მოიკენნა სახისაჲ ნათესავისა თანა. რამეთუ მასწავლელობასა შინა რაჲსამიმარ-
თთასა¹ ყოვლადსაჭირო არს ერთეკრძომასა მათისათუ მასწავლელისად, ვი-
თარ-იგი რაჲსამიმართ არს, და სხსათუცა მოკსენებაჲ.

136

ხოლო არისტოტელეზბრი კანონი იკუშია აჲა პორფირი. ხოლო არს კანონი
ესრეთ: უღირს, რომელსა ეგულებოდის ქმნაჲ მასწავლელობისაჲ რომლი-
სამე თანმოსახელისათუ¹, ესე იგი არს, უკუეთუ მის სახელისა მიერ მრავალ-
ნი დაინოშენიან², ცხად-ყოფიან პირველად ვიდრემე სახელისა მის მიერ დანიშ-
ნულთა მრავალთაჲ³ და ეგრეთლა თქუმაჲ, რომლისა დანიშნულისათუ მისთვის
20 მასწავლელობასა. რამეთუ თანმოსახელეობაჲ ჩუეულ არს უცხადობისა და
ცთომილებისა შობასა მასწავლელისაგან სადმე სხუასა დანიშნულსა ზედამო-
ლებითა მის სახელისაჲთა⁴, ხოლო მოსწავლისაგან სხუასა ზედა, ვითარ-იგი
უკუეთუ ვინ ვარსკულავისა ძაღლისათუ⁵ სწავლად მნებავემან თქუას: „ძაღლი
სიცხეთა ჰყოფს“, არა პირველად მეტყუელმან, რომლისა ძაღლისათუ ჰყოფს
25 სიტყუასა, ცთომასა შეუქმს მსმენელსა. უკმადა უკუე პირველად აღმრიცხუ-
ველსა⁶ დანიშნულთასა, ვითარმედ ძაღლისაჲ რომელიმე ვარსკულავი არს,
რომელიმე კულად კმელისა და რომელიმე ზღუსაჲ, თქუმაჲ, ვითარმედ: „ვარ-
სკულავისათუ მჰყოფ სიტყუასა“. მისი უკუე მოქმედი ფილოსოფოსი პორფი-
რი აღპრიცხუავს დანიშნავთა ნათესავისათა და ცხად-ჰყოფს, რომლისათუ არს
30 სიტყუა⁷ მისი.

ჰგავს ხოლო არცა ნათესავისა, არცა სახისა
მარტივად თქუმაჲ⁸. განმარტებაჲ

„გვანებასა“ არა ვითარცა იკუნეული იტყუს, არამედ ვითარცა⁹ ჩანს, ნაც-
ვალად ჩენისა. ხოლო „მარტივი“ ოთხგუარად ითქუმის: რამეთუ ცხად-ჰყოფს

1 ურთიერთისა C. 2 რამიმართასა C. 3 დაინოშენიან C, + ხოლო D. 4 + დაინოშ-
ენიან ცხადად D. 5 სახელისაჲთა[სხუელისაჲთა B, სხელისაჲთა C. 6 აღმრიცხულსა C.
7 სიტყუა C. 8 ვითარცა[ვითარმედ ABC.

¹ ამაზე მხედრულით შინაწერია: „სახელმოღვაძე, თანმოსახელე, სახელნართული: სახელ-
მოღვაძე სახელით ეზიარებოდეს და ბუნებით გაყოფოდეს. თანმოსახელეა, რომ სახელითაჲცა და
სახელით ერთ იყოს. სახელნართული—ღრამტიკოსი და ღრამტიკოსობა; და მართალი და სიმარ-
თლე. ღრამტიკოსი არს ბრძენი არს და ღრამტიკოსობა—სწავლა. და მართალი ჰადაგებს სიმარ-
თლესა. მართალი არსება რამე და სიმართლე-შემთხვეილეს C 89 r. ² ამაზე ტექსტის ხელით
წერია: „ძაღლ ვარსკულავსა მის იტყუს, რომლისა მხილველნი ძაღლნი ვარსკულავისათუ მის
და შორევე დაუდნებან“ ABCD. ³ 136 v-ზე ფურცლის შიდა კიდეზე, განივად, XIII—XIV ს.
მხედრულით, ტექსტის მელნით წერია: „ხ. არცა ნათესავისა, არცა ს[ა]ხისა მარტივად თქუ-
მაჲ“ A.

137 ყოვლითურთსა, ვითარცა იტყვან რიტორნი: „მარტივად სათქუმელი არს“ ნაც-
ვალად „ყოვლითურთ სათქუმელობისა“¹, — და საკუთარსა, ვითარ ოდეს იტყო-
დის არისტოტელი: „მარტივი ქმნაჲ“, რომელ არს საკუთარი, — და ცუდსა და
137 თენიერ სიტყვსა რომლისავე, ვითარმედ, „მარტივად სცემს მას“; დაპნიშნავს²
მარტობასა³, ვითარ ოდეს ვიტყოდით: „მარტივად ზღაპარმან თქუა ქეშმარი- 5
ტეებისაჲ“. ხოლო აწ ნაცვალად მარტობისა⁴ ძეს, რამეთუ იტყვს, ვითარმედ:
„ჩანს არცა ნათესავისა, არცა სახისა მარტოდ თქუმაჲ“⁵.

რამეთუ ნათესავად ითქუმის მქონებელთა
ვიეთგანიმე ერთისა რაჲსმე მიმართ ვითამე.
განმარტებაჲ 10

პირველსა დანიშნევას იტყვს ნათესავისასა. ხოლო ესე იგი არს, რომლი-
საებრ მრჩობლი სქესნი ჰქონან: სიმრავლესა სიმრავლისა მიმართ და სიმრ-
ავლესა ერთისა მიმართ, ვითარ-იგი ირაკლიდთაჲ ირაკლის მიძართ, ვითარ-იგი 15
მისგან ითქუმიან მქონებულად ნათესავისა; და თუთ მათი ურთიერთსმიძართი,
ვითარ-იგი ურთიერთს ითქუმიან ბიძებად და დისწულ-მძისწულეზად, ანუ
ვითარ სახედცა ურთიერთსა. ხოლო „ვითამეობაჲ“ კეთილად დაპართო, რამეთუ 15
სხუაჲ სხუათაჲ ყოფად არს სქესი მისვე ნათესავისა ქუეშემყოფთაჲ. და რა-
მეთუ ბიძანი არიან სხუანი სხუათანი ანუ შვილნი, ანუ ძმანი, ანუ სხუანი რა-
მე ეგვევითარისა მის ნათესავისა სრულმყოფელთაგანნი.

ვითარ-იგი დანიშნული ირაკლიდთაჲ ითქუმის 20
ნათესავი⁶

თქუმითა „ირაკლიდობისადათა“ განაშორებს მათ სხუათა ნათესავთაგან, ვი-
თარ-იგი ტანტალიდთა ანუ სხუათაგან.

ერთისაგან სქესისა, ვიტყვ უკუე, ირაკლისსა

კეთილად მოიღებვის კვალად ორი სქესი: ერთისაჲ ერთისა მიმართ, მი- 25
ზეზისა და მიზეზისგანისა, ვითარ-იგი ირაკლისი ირაკლიდთაგანისა ვისმე მიმართ
(მიზეზ-ყოფასა ვიდრემე ირაკლისისა⁶, ხოლო მიზეზისგანობასა — მისგანისა
მისსა), ანუ მამულისა და მის შორის აღზრდილისა, ვითარ-იგი ვიტყოდით პლა-
ტონს ნათესავით ათინელად, ხოლო პინდაროს — თივოელად. ხოლო სათანა-
138 ლო არს ცნობად, ვითარმედ სქესი ითქუმის: ანუ კელოვნებისა⁷მიერი (ვითარ- 30

1 სათქუმელობასა B, სათქუმელობისა C. 2 დანიშნავს B. 3 მარტიობასა B, მარ-
ტივობასა D. 4 მარტიობისა B, მარტობისა D. 5 ერთისა — D. 6 ირაკლისი-
სა C.

⁷ 137 რ-ზე ფურცლის შიდა კიდეზე განივად XIII—XIV ს. მხედრულით, ტექსტის მელნით,
წერია: „რ ნათე [...] რაჲსა მიმართ ვითმე“ A. ⁸ პორფირის განსმარტავი ტექსტი აქ და შემ-
დეგაც სინგურით არ არის დაწერილი, მხოლოდ დასაწყისი ასომთავრული ასო არის სინგურით და
ამოწე არის ციტატის ნიშნები ABCD.

პირველნი საჩუენოდ უკუანამსკენლებ არიან, ხოლო ბუნებით მეორენი — სა-
 ჩუენოდ პირველებ. ვითარ-იგი ბუნებით უპირველეს არს ნივთი და სახე; მერ-
 მელა ოთხნი ასონი, მერმე ჳორცნი და ძუალნი და სხუანი მსგავსკერძოთაგანნი,
 ამის შემდგომად კაცი. და ბუნებაჲ უკუე ესრეთ უზენაესთაგან მეორეთა მო-
 მართ მოიღებვის, ხოლო ჩუენ, ვითარცა აღცვალებით მოგზაურნი და დამართ 5
 მიმხედველნი და უმახლობელესთაგან უშორესთა მიმართ და უნივთიერესთა-
 გან უნივთოთა მიმართ მნებებელნი აღსლვისანი, პირველად კაცსა შევიწყავებთ,
 მერმე ვითარმედ თანადმდებარე არს ძუალთაგან და ჳორცთა, მერმე ვითარ-
 მედ ესენი ოთხთაგან ასოთა, მერმე ვითარმედ ესენი ნივთისაგან და სახისა. ი-
 ნადაცა ბუნებით უპირველესნი მეცნიერებისა ჩუენისათჳს უუკუანამსკენლეს ექ- 10
 მნებიან და ბუნებით უუკუანამსკენლესნი მეცნიერებისა ჩუენისათჳს უპირვე-
 ლესად. და უცხადეს უკუე უპირველესი, ხოლო უცხადო არს მეორე.

ამისთჳს მათძლითსა მასწავლულობასა ესრეთ ჳელ-ყო ფილოსოფოსმან, (რა-
 მეთუ უცხადოთაგან გვიღის ჩუენ ჳმნამ მასწავლულობისაჲ) და ვითარმედ ფი-
 ლოსოფოსთამიერი ნათესავი, რომლისათჳს არს სიტყუაჲ, ჳგავს თქუემულთა 15
 ამათ ნათესავთა და მსგავსებდაჲ რამე აქუს ამათა მიმართ.

v |ხოლო ძიების*1 ღირს არს, თუ რომლისა მიზეზისათჳს სხუათაჲცა დანიშნე-
 თა ნათესავისათა ყოფასა შინა ესენი ოდენ აღრიცხუნა მან? ხოლო ვითარმედ
 არიან სხუანიცა დანიშნენი, ცხად-არს ამიერ, რამეთუ პლატონ ნათესავად
 ოტყოდა მყოფისა არსებასა, იგივეობასა, სხუაობასა, ძრუასა და დგომასა. ვინა- 20
 ცა ესენი*2 [არა]1 აღრიცხუნა, ვინაჲთგან წინა-ელვა მას, ვითარცა წინადაწარ
 დანიშნა, არისტოტელის მიერ გონებულთათჳს აღმწერებობაჲ. ხოლო ჩანს თუთ
 იგი არისტოტელიცა ნათესავად მწოდებელად „ბუნებისა“ შინა თითოეულისა
 ჳელოვნებისა წინამდებარისა ნივთისად, ვითარცა ხუროვნობითისა შორის ხე- 25
 თად და მკურნალობითისა შორის კაცობრივთა სხეულთად და ბუნებითთა ყო-
 ველთა შორის პირველისა ნივთისად. გარნა არა წინა-უც პორფირის ბუნებითად
 განხილვაჲ ამათჳს, არამედ შესამსგავსად სიტყუერებითისა მოფარდულობისა.

141 |ხოლო კუალად სხუებრ ნათესავად ითქუმის,
 რომელსა შეუდგების სახე მსგავსებისაებრ
 ნუუკუე ამათ თქუმულთაჲსა 30

მესამედ აღრიცხუვის დანიშნული ნათესავი, რომლისათჳს² არს სიტყუაჲ-
 ცა ფილოსოფოსთაჲ. ხოლო მსგავსებდაჲ რამე აქუს³ უპირველესთა მისთა მი-
 მართ, რამეთუ ვითარცა პირველ დანიშნულსა ნათესავსა ორნი რამე ჳქონან
 სქესნი: მრავალთაჲ ერთისამიმართი და მათი მითდამიმართი, ეგრეთვე სახეთა-
 ცა აქუს სქესი ნათესავისა მიმართცა და ურთიერთას მიმართ. 35

კუალად ვითარცა მეორესა დანიშნულსა სქესი აქუს ერთისაჲ ერთისა მიმართ,
 და მიზეზისა და მიზეზისგანისაჲ, ეგრეთვე ამასცა სქესი აქუს: ერთისაჲ ერთი-
 სა მიმართ⁴, ვითარ-იგი ცხოველისაჲ კაცისა მიმართ, მიზეზისგანისაჲ მიზეზისა
 მიმართ. ანუ უკუე სადმე პირველთა სახელისმდებელთა. ტომობისა კაცთაჲსა გან-
 ყოფილქებისა⁵ განჩეკვასა მნებებელთა, უწოდეს რომელსამე ირაკლიდთა ნათე- 40

1 არა — ABCD, შდრ. *οτι ძირემქεθαι* CA₁ 52, 19. 2 რომლისა D. 3 აქუსსარს D. 4 და მიზეზისა...ერთისა მიმართ — D. 5 განყოფილებისაგან D.
 *1 ამაზე შენიშვნა: „ულონობაჲ“ ABCD. *2 ამაზე შენიშვნა: „აღსნაჲ“ ABCD.

სავად, ხოლო რომელსამე — ეაკიდთად და რომელსამე — პელოპიდთად. მერმე შემდგომად ფილოსოფოსთა მიმსგავსებულად ამათსა მათმიერთა სახელ-სდევს ნათესავთა, რამეთუ ვითარცა ირაკლიდთა ნათესავი არს ირაკლისაგან ქმნილნი, ეგრეთ ითქუმის ცხოველიცა ნათესავად, რამეთუ კერპობითთა ცხოველთა — კაცისა, ცხნისა, ძალისა და სხუათა—ნათესავად ითქუმის მარტივი ცხოველი. ხოლო ნუუუეუ და ფილოზოფოსთა პირველად პოენეს მათმიერნი ნათესავნი, მერმე უუუუნადასკნელ გამოჩინებულთა სახელისმდებელთა მიმსგავსებითა მათითა ჩუეულებნისა კაცთაჲსა შორისთა ნათესავებად სახელ-სდევს, რამეთუ შესაძლებელ არს ორივე ესე გავგონებად. ხოლო ვინაჲთგან საეუუელ არს ესე, გინათუ ფილოსოფოსთა პოეს დასაბამი ესევეითარისა სახელის-დებნისაჲ, გინა სახელის-მდებელთა, ამისათჳს! „ნუუუეუობაჲ“ თქუა იტუნეულმან თჳთცა.

სამგუარად უკუე თქუმულობასა ნათესავისასა მესამისათჳს არს ფილოსოფოსთამიერი სიტყუაჲ, რომლისაცა² წარმწერელთა გარდმოსცეს³

15 აღმრიცხუველი⁴ უკუე პორფირიოს დანიშნულთა ნათესავისათა მესამისათჳს იტყუს ყოფასა ფილოსოფოსთა სიტყუსასა, რომლისაცა წარმწერელთა გარდმოსცეს⁵. ხოლო გვქმს ჩუენ პირველად თქუმაჲ, თუ რაჲ არს წაუწერაჲ და რაჲ საზღვარი და რაჲთა განეყოფვის განსაზღვრებაჲ წარწერასა. ამის შემდგომად მიზეზისა ძიებაჲ, თუ რაჲსათჳს წარწერისა მიერ ასწავებს მას და არა განსაზღვრებისა მიერ, ვინაჲთგან ჩუეულ არიან განსაზღვრებანი დანიშნულად არსებნისა ქუემდებარისა საქმისასა და გარშესაზღვრებად ვიდრემე თჳთთა, ხოლო არარას მოხუეუად უცხოთასა.

ითქუმოდელ⁶ სადმე ვითარმედ: თითოეული საქმეთაგანი ერთცა არს და მრავალ⁷ და ამისთჳს დაინიშნვის⁸ თითოეული სახელისა მიერცა და სიტყუსა მიერ. სახელისა მიერ ვიდრემე, ოდეს ერთისა რაჲსმე შორის იხილევბოდის. ხოლო სიტყუსა მიერ, ოდეს ვითარცა მრავალკერძოდ, ვითარ-იგი კაცსა დაეპნიშნავთ⁹ სახელითაცა „კაცისაჲთა“ და სიტყუათაცა მეტყუელითა: „ცხოველი სიტყუერი, მოკუდავი“. ხოლო ესე სიტყუაჲ დამნიშნველობითი ქუემდებარეთა საქმეთაჲ ანუ მათგან მოღებული არს, რომელნი არსებითად ეთჳსებოდინ¹⁰ საქმეთა, ანუ შემთხუევეითაგან მათთა.

აწ უკუე უკუეთუ არსებითად მყოფთაგან მათდად მოიღებუოდის, იწოდების განსაზღვრებად, ვითარ „ცხოველი სიტყუერი, მოკუდავი“ (რამეთუ შესარულებენქენნი არსებნისა კაცისასა), ხოლო უკუეთუ შემთხუევეითაგან მისთა მოღებულ იყოს, იწოდების წარწერად, ვითარ-იგი, ვითარმედ „კაცი არს აღმარ-თებითმავლობითი, ბრკალბრტყელი, მკუმეველი კელთაჲ“¹¹. ესენი ზედშეემთხუნეს არსებნისა კაცისასა, რამეთუ არა შესარულებენ ესენი არსებნისა კაცისასა, არამედ ზედშემთხუნეს მას. ამით სადმე განეყოფვის განსაზღვრებაჲ წარწერასა, რამეთუ განსაზღვრებაჲ არსებისაგან აჩუენებს საქმეთა, ხოლო წარწერაჲ — შემთხუევეითაგან.

1 ამისთჳს A, ამისთჳს B. 2 რომლისათჳსცა D. 3 გარდმოსცეს B. 4 აღმრიცხუელი C. 5 ითქუმოდელ C. 6 დაინიშნვის C. 7 დაენიშნავთ C. 8 ითჳსებოდინ B.

¹¹ „რომლისაცა წარმწერელთა გარდმოსცეს“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₁ 54, 5. ¹² ამაზე სინგურით წერია: „არსებისა და შემთხუევეითისათჳს“ D. ¹³ ამაზე მხედრულთ შინაწერია: „წარწერა შემთხუევეითი“ C 93 r.

ხოლო წარწერად ითქუმის, ვითარცა აჩრდილისწერად რადმე მყოფი, რამეთუ ვითარ-იგი მწერალთამიერი აჩრდილისწერად ცხად-მყოფს სადმე მსგავსებასა ხატისასა, გარნა არა დაჯოშებულსა, ეგრეთვე წარწერამცა აჩრდილსა რასმე საქმისასა წარმოიღვენს ჩუენ.

v ხოლო განსაზღვრებაჲ თუთ მას საქმესა ცხადად წინა დასდებს, ვინამცა 5
 აღიტყვს უკუე განსაზღვრებაჲ ვიდრემე სრულსა დაწერასა, ხოლო წარწერამ—
 აჩრდილისწერასა, რომლისათუსცა ქუეწარწერად² ითქუმის. ვინამთგან უკუე
 განსაზღვრებანი მოიხუმიან ნათესავისაგან და შემამტიკებელობითთა განყოფი-
 ლებათა, ხოლო საყოველთაოჲსა ნათესავისაჲ არა არს ნათესავი, რამთა ნათე-
 სავისა და განყოფილებათაგან გარდასცეს საზღვარი, ხოლო საყოველთაოჲსა 10
 ნათესავისათუს არს აწ სიტყუამ მისი. ამისთუს ვერ შემძლებელმან საზღვარსა
 ნათესავისასა გარდაცემად, პორფიროს ქუეწარწერისა მიერ დანიშნა იგი, რა-
 მეთუ რომელთა საქმეთა ზედა ვერ ძალ-გუედვას³ განსაზღვრებათა განჩენად,
 ქუეწარწერისა მიერ გყუარს დანიშნვამ მათი. ხოლო უღონოებთ საზღვრისა
 განჩენად ნათესავისა ზედა პირველად უკუე, ვითარცა ვთქუთ, მით. რამეთუ 15
 მარტივად ნათესავისათუს ვყოფთ⁴ სიტყუასა, რომელი ყოვლისა ნათესავისა
 თანშეტყუებად შესაძლებელ იყოს. ხოლო არა არს საყოველთაოჲსა ნათესავისა
 პოვნად ნათესავისაჲ, (რამეთუ ესრეთ არლა იყოს იგი საყოველთაო). ხოლო არა
 იყოს რამ ნათესავი, არცა შემამტიკებელობითთა განყოფილებათაჲ ეგებრს ყო-
 ფამ, რამეთუ შემამტიკებელობითნო⁵ განყოფილებანი სახეთანი იგიანივე ნათე-
 სავითანი არიან განყოფილნი, ვითარცა წამართ ვისწაოთ. და რომლისაჲ სადმე 20
 არა იყოს ნათესავი, მისი არცა შემამტიკებელობითთა განყოფილებათაჲ ეგე-
 ბის ყოფამ. და ესრეთ არცა ნათესავისა, არცა შემამტიკებელობითთა განყო-
 ფილებათა ყოფასა საყოველთაოჲსა ნათესავისად, არცა განსაზღვრებნი: ა ეგე-
 ბის ყოფამ. 25

v და პირველ ვიდრემე ამისთუს არა არს საზღვარსა ნათესავისასა განჩენად,
 მერმე, რამეთუ სახელმოდგამცა არს ნათესავი (რამეთუ ათგუარად ითქუმის,
 ვითარ-იგი „კატილორიათა“ შინა სწავლად არს). ხოლო სახელმოდგამთაჲ არა
 არს საზღვრისა განჩენად, ვინამთგან მხოლონი სახელნი ოდენ არიან ლიტონნი,
 მათ მიერ შესწავებულთა საქმეთა შემსგავსებულნი, ხოლო განსაზღვრებაჲ არ-
 სებასა დაპნიშნავს. ხოლო რომელთა განსაზღვრებანი იგივე, მათნი საქმენილა 30
 იგივე. არა სადმე შესაძლებელ არს სახელმოდგამთაჲ ერთსა ზიარსა განსაზღ-
 რებასა განჩენად, რომლისათუსცა ქუეწარწერისა მიერ დავჭნიშნავთ⁶ მათ. რამე-
 თუ შესაძლებელ არს, რამთა არსებით განყოფილთანიცა იგინივე იყენენ შემ-
 თხუევითნი, ვითარ სახელ აქაცა მრავალთა და არსებით განყოფილად მყოფთა 35
 ნათესავთა ერთი და იგივე სქესი შეემთხვა მათ სახეთა მიმართ ქუეშეშემგრომ-
 თა⁷ მათთა, რომლისა|ებრ რომელთაჲ ნათესავ სახელ-ედების, ხოლო რომელ-
 თამე—სახე.

ამისთუს უკუე პორფიროს არა განსაზღვრებაჲ, არამედ ქუეწარწერამ გარ-
 დმოსცა⁸ მარტივისა ნათესავისაჲ, რამთა ათთავე ნათესავთათუს შესაძლებელ 40
 იყოს თანაშეტყუებად.

1 არა C.. 2 ქუეწარწერა B. 3 ძალ გედვას C. 4 ყოფთ C. 5 შემამტიკებელობითთანი B.
 6 დაქნიშნავთ BC. 7 ქუეშეშემგრომთა ABC. 8 გარდამოსცა C.

ხოლო ნუუკუე და ვინმე ამათუხსცა უღონოებდეს*1 ჩუენდამო, უკუეთუ სახელმოღვაძეთა არა განვასაზღვრებთ (რამეთუ განსაზღვრებად არსებასა დაჰნიშნავს, ხოლო ივინი ლიტონნი არიან სახელნი), რამათუ ქუეწარწერათა განუჩინთ მათ? ვინაფთჳან ქუეწარწერაჲცა შემოკრებთა შემთხუევათაჲთა ქუედმდებარესა მათსა არსებასა დაჰნიშნავს, რამეთუ მოგონებად მომიყუენებს ჩუენ არსებისად, რომელსა შეემთხუნეს ივინი.

ვინაფთჳან უკუე ქუეწარწერანი სახელ-მოღვაძეთა განუჩინებით და ქუეწარწერისა მიერ მოგონებად ქუედმდებარისა არსებისად მოვალთ, იპოვნენ არა სახელთად ხოლო ესენი, არამედ საქმეთადცა, რომელი უადგილო არს. და რამეთუ ესე არიან ათნი ნათესავნი: არსებაჲ, რაოდენობაჲ, ვითარებაჲ და სხუანი, რომელთა სახელმოღვაძამ არს ნათესავი და უღონოებაჲ უკუე ესევეთარჲ.

ხოლო*2 ძალი მისი ეგერა წინააღჳესენით, რომელთა შინა ვიტყოდეთ, ვითარმედ: ეგების, რამათა არსებით განყოფილთაჲცა ივინივე შეემთხუეოდინ, რომელთაებრ ქუეწარწერად იწოდებიან, ვითარცა ათთა კატილორიათა იგივე შეემთხუეა: მათქუეშეთა მიმართ მითუალვად სქესისაჲ, რამეთუ ვითარცა არსებაჲ გარეშემცველად მყოფი სხეულისა და უსხეულომასად, ნათესავი მათი არს მათითა სახე-ყოფითა; ეგრეთვე რაოდენობაჲცა, ორთა სახეთა — შერწყმულისა და განსაზღვრებულისა — გარეშემცველად მყოფი, ნათესავ მათდა არს: და ვითარიეგრეთვე, მრავალთა სახეთა გარეშემცველი, ნათესავ მათდა არს. და სხუათა ზედა მსგავსადვე, ვინაჲცა იგივე სქესი ყოველთა კატილორიათა შეემთხუა და არა ჳერ-არს განკვრევებაჲ, უკუეთუ არსებით განყოფილთა ეგების ერთთა ქუეწარწერისა განჩინად და არა იგივედ ქმნად ქუეწარწერილთა საქმეთაჲ.

აწ უკუე ათთა ნათესავთა შორის იგივე არს სამრავლოდ შესმენილობაჲ, არამედ არა მათეჲ ანუ ეგოდენთათუს (რამეთუ რომელიმე უკუე და-თუ-ჰხუედეს*, შეისმინების ოთხთა სახეთათუს, ხოლო რომელიმე ეგოდენთათუს ანუ ესოდენთა). და ყოველნი სახელმოღვაძამ არიან და სამრავლოდ შეისმინებიან, გარნა არა მათთუხსვე, ანუ მსგავსად.

ვინაჲცა ქუეწარწერაჲ ვიდრემე მოიღებვის ანუ ეტუმოლოგიაჲმასაგან, ანუ შემოკრებლისა შემთხუევეითაჲსა, უკუეთუ საკუთრად ქუეწარწერად ითქუმის. ეტუმოლოგიაჲმასაგან ვიდრემე, ვითარ-იგი ვითარმედ „კაცი არს შემძლებელი ხედვად ზე, რომელთა მიერ ზე იხედავს, ანუ ზენათ მქონებელი სახედველთაჲ“, ხოლო შემთხუევეითაჲგან, ვითარცა ვჩნდით ეგერა მეტყუელად.

ხოლო განსაზღვრებაჲ ანუ ნივთისაგან მოიღებვის, ვითარ ოდეს განვასაზღვროთ გულისწყრომაჲ „მდურარებად გულსაგარემომასისა სისხლისად“; ხოლო სახისაგან, ვითარცა „წადიერებაჲ ნაცლისმგებისაჲ“, ანუ თანად ორთაგანვე, ვითარცა „დუღილი გულსაგარემომასისა სისხლისაჲ წადიერებთა ნაცვალმწუქხებისაჲთა“. და ოდეს ნივთისაგან მხოლომასა, ანუ სახისაგან მარტომასა მოიღოს, უსრულ არს, ხოლო ოდეს თანად ორთაგანვე, მაშინ არს სრული საზღვარი, ვინაფთჳან ორთავე დაჰნიშნავს. ხოლო არს სრული საზღვარი ნათესავისაგან და შემამტკიცებლობითთა განყოფილებათა, რამეთუ მოაქუს ნივთისა უკუე წესი ნათესავსა, ხოლო სახისაჲ — განყოფილებათა, ვინაჲცა ამას

1 არა C. 2 უკუე ესევეთარქდა ესევეთარი D. 3 არამედ ვითარმედ B. 4 და-თუ-ხუედეს C.

*1 ამაზე შენიშვნა: „უღონოებაჲ“ ABCD. *2 ამაზე შენიშვნა: „აღსნაჲ“ ABCD.

საზღვარსა საშუალნი საქმეთაგანნი შეიწყნარებენ, რამეთუ არცა უპირველეს-
თა, არცა უკუანამსენელთა აქუს ნათესავი, არცა არსებითნი განყოფილებანი,
არამედ სახენი, ვითარ-იგი განუკუთელნი, რომლისათსცა წარწერასა და არა
განსაზღვრებასა გარდავსემთ მათ. ვითარ სოკრატი არს ძე სოფრონისკომასი,
ათინელი ფილოსოფოსი, მუცელწაზილული, მტიერი, ცხვრაკვი და რამცა სხუად 5
შეკმსთხუევია მას.

V ხოლო რაოდენნი იტყვან შემამტკიცებლობითა განყოფილებათა ქონე-
ბასა ნათესავოანისასა, არა მართლიად იტყვან, რამეთუ არა შემამტკიცებლო-
ბითნი განყოფილებანი ჰქონან, არამედ განმწვალებელობითნი, ვითარმედ ყოვე-
ლი შემამტკიცებლობითი¹ უხუცესი არს შემტკიცებულისად, რამეთუ ვითარ- 10
ცა პირველ მცირედისა ვთქუ, შემამტკიცებლობითნი ვიეთნიმე განყოფილებანი
ფრიად უპირატეს ნათესავოანისანი არიან განმწვალებელობითნი. ვინამ-
ცა სიტყვერი და მოკუდავი, და უსიტყვ და მოკუდავი შემამტკიცებლობით-
თად კაცისად მყოფნი და ცხენისად, განმწვალებელობითნი არიან ნათესა- 148
ვისანი*¹, ვიტყვ ცხოველისანი, რამეთუ ესე განიწვალების სიტყვერად და უსი-
ტყუელად, მოკუდავად და უკუდავად, ვითარცა უკუე თქუემულ არს, ვითარმედ:
შემამტკიცებლობითთა ვიეთთამე განყოფილებათა უხუცეს-ყოფად მათი ჰნე-
ბავსყე², ხოლო ნათესავისა³ უხუცეს არარაა არს.

ამათსა წადმე ესრეთ ყოფასა სამართლად ყოვლითურთი მასწავლელობად
ნათესავისად წარწერისა მიერ იქნების, განსაზღვრებისა გარდაცემად არმქონე- 20
ბელი მისი.

ხოლო რამათ ვისწავთ, თუ რამ არს გარდაცემული იგი წარწერად და ვი-
ნამ მოიღებვის, ითქუმოდედ⁴ ესრეთ (გარნა ვისწავთ, ვითარმედ არა ვითარ
დამთხუევით შემოიხუნა არისტოტელი ხუთნი ქმანი, არამედ რამეთუ საქირო
V არს|სახითა რამთმე ყოვლისავე კმისად ერთისად კმათა ამთგანისად ქუეწე ალ- 25
სლვად), რამეთუ კმათაგანნი რომელნიმე არიან უნიშნონი, ვითარ კანაქსკლიტი-
რი, ხოლო რომელნიმე — ნიშნიანნი. და უნიშნოთათს ვიდრემე არცა ერთი
სიტყუად არს ფილოსოფოსთად. ხოლო ნიშნიანთაგანნი რომელნიმე მხოლომასა
რიცხუთა ერთისად ითქუმიან, ვითარ სოკრატი, პლატონი და ესე თეარი, რომე-
ლთათს ფილოსოფოსნი ურიცხუ-ყოფისა ძლით არა შთამოვლენ, ხოლო რომელ- 30
ნიმე — მრავალთად, რომელნიცა ანუ სახითა განყოფილთად რასაშინაობით
შესმენილთად და შეიქმან ნათესავსა, ანუ რიცხუთა განყოფილთა და რასაში-
ნაობითად და შეიქმან სახესა, ანუ ერთისა მარტომასა სახისად და რომელი
რამადარსინაობითად და შეიქმან განთხსებულსა.

ხოლო მრავალთა და სახითა განყოფილთა რომელი რამადარსობისაშინა შეს- 35
მენილთაგანნი რომელნიმე არსებითნი არიან და ჰყოფენ განყოფილებასა, ხო-
ლო|რომელნიმე⁵ — არსებისხედანი და შეიქმან შემთხუევითსა.

149

1 შემამტკიცებლობით B. 2 ჰნებას D. 3 ნათესავისანი B. 4 ითქმოდედ C. 5 არსე-
ბითნი... რომელნიმე—D.

* ამ სიტყვას აქვს სინგურით შემოვლებული რგოლი-წრე, რომელიც ამათვე არსებულ სქემებზე
მიუთითებს: „არსებად—სხუელად და უსხუელად, სხუელი—სულღერად და უსულად, სული-
ერად—მგძნობელად ცხოველად და უმგძნობელად ნერვად, მგძნობელი—სიტყვერად და უსი-
ტყუელად, სიტყვერი—მოკუდავი და უკუდავი, მოკუდავი—კაცად, ცხენად, ჰარად და ქვევე-
თარად, (მოკუდავი—კაცად: პეტრედ, პავლედ და სხუად თითოეულად; ცხენად, ჰარად, ძალად
და სხუად თითოეულად D) ABCD.

ამის განწვალებისაგან ჩანს, ვითარმედ ყოვლითურთ საჭირო არს ჯუმევაა ხუთთა ამით მოვსენებულთა კმათად და არცა უმრავლესთა, არცა უკნინესთად, რამეთუ ვთქუთ, ვითარმედ: კმათაგანნი რომელნიმე არიან უნიშნონი, ხოლო რომელნიმე — დანიშნვითნი. და დანიშნვითთაგანნი რომელნიმე ერთისად შეი-
5 სმინებიან, ხოლო რომელნიმე — მრავალთად, ხოლო უმრავლესთაგანნი ნათესავი არს და სახე და განყოფილებამ.

შედად ყოფასა უკუე კმათასა: უნიშნოთა და ერთისად სათქუმელთასა და მრავალთადთასა, ნათესავსა, ვიტყვ, და განყოფილებასა და სახესა და გან-
10 რამეთუ განეკუებიან ვიდრემე უნიშნონი, ვითარცა არააადთ შემწენი, არცა ღრამბატრიოსთა¹, არცა რიტორთანი, ხოლო მრავლად უფროას ვილოსოფოს-
15 კრატულოს², ვითარმედ: „ზედმიწვეწულობამა ითქუმის ზედმიწვევისა რასმე და³ საზღვრისა მიმართ ძიებთაჲსა მიყვანებისა ჩუენისათუს“⁴. ვითარ უკუე განეკრძობითნი, მრავლად მყოფნი და აღურიცხუველად⁵, ზედმიწვევანსა ვერ შეიქმან, ხოლო საერთოდ შესასმენელნი განეკრძობითთათუსცა შეისმინებიან, სამართლად განიჭლებიან და მიერთვან დაშთებიან ხუთნი კმანი: ნათესავი, სა-
20 ხე და ამითი საშუალი განყოფილებამა და განთვსებული და შემთხუევიითი, რომელთა კმათა ქუეშე ჰპოვენ შემავალად ყოველნი და ყოველი სხუამ კმა, და-
ლათუ ძრვამ სთქუა, დალათუ უზომოა.

და ესენი უკუე თქუმულ არიან აჟა გათაეებით განწვალებისა შორის, ხო-
25 ლო განეკრძელებითი განმარტებამა ამითი შემდგომად წარმოვაჩინოთ, რამეთუ კმათაგანნი რომელნიმე არიან უნიშნონი, ხოლო რომელნიმე დამნიშნველობით-
ნი. და არცა ერთი სიტყუამ არს ჩუენი უნიშნოთათუს. ითქუმიან უკუე უნიშ-
ნოდ შეუსმენელნი, ვითარცა არგისდად შესასმენელნი ანუ სათქუმელნი. ხოლო დამნიშნველობითთაგანნი რომელნიმე საერთოსოდ ითქუმიან ყოფად, ვითარცა
30 სოკრატე, პლატონი, ხოლო რომელნიმე სამრავლოდ, ვითარცა ნათესავნი და სახენი და განყოფილებანი და განთვსებულნი და შემთხუევიითნი. ხოლო თქუ-
მულ არს, ვითარმედ: განეკრძობულთათუს არცა ერთი არს სიტყუამ ფილო-
სოფოსთად. ხოლო სამრავლოდ სათქუმელნი რომელნიმე არსებითად შეისმი-
35 ნებიან, ვითარცა ნათესავნი და განყოფილებანი და სახენი (რამეთუ შემასრუ-
ლებლობითნი არიან არსებისანი), ხოლო რომელნიმე არაარსებითად, ვითარცა განთვსებულნი და შემთხუევიითნი, რამეთუ არა შესასრულებენ ესენი არსებასა ქუედმდებარესა.

ხოლო არსებითად შესმენილთაგანნი რომელნიმე სახითა განყოფილთად⁶ ითქუმიან, ვითარცა ნათესავნი და განყოფილებანი, ხოლო რომელნიმე რიცხვთა განყოფილთად, ვითარცა განუკუეთელნი, რომელნი არ განიყოფვიან ურთიერ-
40 თას სახითა, არამედ ნივითთა. ვითარ-იგი რახსი, ცხენსა ვიტყვ, და ზერდაგი, რამეთუ ესენი არა სახითა განიყოფვიან ურთიერთას, არამედ ნივითთა. და კუა-
ლად რიცხვ ათისამ თანმდებარე არს ათთა ერთთაგან არა თანშერწყუშულთა,

1 ღრამბატრიოსთა A. 2 კრატულოს B. 3 და—D. 4 აღურიცხუვლად C. 6 განყოფი-
ლად B.

* კრატელი.

151 არამედ ურთიერ|თას განჩეულთაგან, რამეთუ უკუეთუმცა თანშეირწყუნომოდეს¹ ერთნი, არ გუაქუნდა ერთთაგან თქუმათ თანდადებასა² რიცხუსა ათისასა.

და ესრეთ ამისგან გუაქუს განყოფიდა ნათესაისაცა და სახისა და განყოფილებისა. რამეთუ განყოფივიან ურთიერთას: სახე ვიდრემე რიცხვთა განყოფილთად³... ხოლო სახითა განყოფილთად შესმენილთაგანნი რომელნიმე რა-
5 მაარსობის შორის, ხოლო რომელნიმე რომელი რაამარსობის შორის შესიმინებ-
ბიან. ხოლო რაამარსობის⁴ შორისად შესმენად ვიტყვთ, ოდეს კითხულთა, თუ
„რაჲ არს კაცი?“ ნუუკუე ვთქვთ: „ცხოველი“, რომელ არს ნათესავი, (ვინამცა
ნათესავი რაამარსობის შორის ითქუმის შესმენილად). ხოლო რომელირაამარსო-
ბის შორის არს, ვითარ ოდეს მიუგოთ კითხულთა: „რომელი რაჲ ცხოველი არს
10 კაცი?“, ვითარმედ: „სიტყუერი“, რომელი განყოფილებად არს, ვინამცა რომე-
ლირაამარსობის შორის განყოფილებად შეიქმინების. და ამათ შინა განმეცხადა
ჩუენ განყოფიდა ნათესავისა და განყოფილებისა, რამეთუ ამას შინა განყოფ-
ვიან ურთიერთას, ვითარ-იგი ნათესავი ვიდრემე რაამარსობისა შორის შესი-
მინების⁵, ხოლო განყოფილებად—რომელირაამარსობისა შორის.

ხოლო არარსებითად⁶ სათქუმელთაგანნი რომელნიმე ერთისა რაჲსმე სახისა
შორის არიან, ვითარცა განთესებულნი, ხოლო რომელნიმე—მრავალთა, ვითარცა
შემთხუევითნი. ამის უკუე განწვალებისაგან აღმოძინდა ჩუენ განყოფილებადცა
განთესებულისა და შემთხუევითისა, რამეთუ ამისებრ განყოფვის⁷, ვითარ
20 განთესებული ვიდრემე ერთისა სახისაჲ არს, ხოლო შემთხუევიითი — მრავალ-
თა.

აწ უკუე ცხად-არს ამის განყოფილებისაგან, ვითარმედ საჭირო არს ყოე-
ლისაჲ კმისად ერთისა ხუთთა ამათგანისა ქუეშე დაწესებამ და ერთბამად ცხად-
152 არს, ვითარმედ შესაძლებელ არს წინამდებარისა განწვალებისაგან თითოეუ-
ლისა განსაზღვრებისა, ესე იგი არს, წარწერისა გარდაცემად, რომელნი ითქუ-
მიან საკმარებელ თითოეულისა გარდაცემისა მიმართ, ვითარ-იგი ამანცა კმნა,
რამეთუ იტყვს:

ნათესავი⁸ არს მრავალთა და სახითა
განყოფილთად რაამარსობისა შორის შესმენილი

რამეთუ „მრავალთაობად“ განარჩევს მას განუკუეთელთაგან (იგინი რაჲ
30 ერთისად ითქუმოდინ)⁹, ხოლო „სახითა განყოფილთაობად“ განარჩევს მას სა-
ხისაგან და განთესებულისა, ხოლო⁷ „რაამარსობის შორის შესმენილთაობად“ გან-
არჩევს მას განყოფილებისაგან და შემთხუევიითისა.

და ჩუენ ვიდრემე ესრეთ განვრცელებით გარდავეციით განწვალებამ მნე-
ბებელთა სწავლებად განყოფილებასა კმათას⁸ და ვითარმედ ყოველითურთ სა-
35 ჳირო არს არისტოტელისდა ხუთთა⁹ ამათ მხოლოთა ქუმევაჲ კმათაჲ და არ უმ-
რავლესთაჲ. და ვითარ ორნი რაჲ გამოეკუნენ კმათაგან, ხუთნი დაშთებიან
მხოლონი.

1 თანშეირწყუნოდეს C. 2 თანდადებასა C. 3 რაამარსობისა C. 4 არარსობითად B. 5 განყოფვის C. 6 თქმოდინ C. 7 ხოლო — B. 8 კმათას|კეთისა ABCD, შდრ. ფაუნდუსისად D CA₁ 62, 2.
⁹ აქლია αἰσθησιμότης და ძმ ἕξις αἰὶ εἰς δὲ ἄπορην αὐτῶν δὲ ἀπορροῦσαν εἶναι εἰς CA₁ 61, 2—3. ⁸ ამაზე მხედრულით მინაწერი: „ქ. ნათესავი რაამარსობის შორის შესიმინების. I ქ. განყოფილება რომელი-რაჲ არსისა მოერ“ C 98 r. ⁹ „ნათესავი არს... შესმენილი“ განსაზღვრებულ ფრაზად არაა გამოყოფილი CA₁ 61, 20.

ხოლო ფილოსოფოსი პორფირიოს არმნებავი ამისდა აღმოჩენად აწ, თუ რადასათეს მხოლონი ხუთნი კმანი იკუმინა არისტოტელმან, არამედ განყოფილებასა მხოლოსა დანიშნულობითთა კმათასა უვიწრესობით მოქმედი, განწკალებასა იტყუს ესრეთ:

5 დანიშნულობითთა კმათაგანნი რომელნიმე ერთისად ითქუმიან და რომელნიმე მრავალთად*1

(რამეთუ დაუტევებს უზენაესსა კერძოსა განწკალებისასა) და ერთისად უკუე შეისმინების, ვითარცა განუკუეთელნი, ვითარ სოკრატ, პლატონ, ალკივიადი, ხოლო მრავალთადგანნი რომელნიმე—სახითა განყოფილთად, ვითარცა ნათესავი და განყოფილებად და შემთხუევითი. და რამეთუ ნათესავი, ვითარ- 153 იგი ცხოველი, შეისმინების მრავალთა სახეთად, ვითარ კაცისად და ცხენისა და ძაღლისად. და განყოფილებად, ვითარ-იგი სიტყუერი, შეისმინების ანგელოზთა და კაცთად. და მოკუდავი ცხენისა და სხუათა ცხოველთად. ხოლო შემთხუევითიცა მრავალთა სახეთად შეისმინების და რამეთუ სითეთრისა და სიშავისად 15 და დგომისა და ჯდომისად.

ხოლო რიცხუთა? განყოფილადნი არიან სახე და განთესებულნი.

ხოლო სახითა განყოფილად შესმენილთაგანნი რომელნიმე რააარსობისა შორის შეისმინებიან, ხოლო რომელნიმე — რომელირააარსობისა შორის და ვითარ-ყოფისა. და რააარსობისა შორის*2 უკუე ნათესავი და რომელირააარსობისა—განყოფილებად, ხოლო ვითარ-ყოფისა შორის — შემთხუევითი, რამეთუ კითხულნი: ვითარ არს პლატონი? ვიტყუთ, ვითარმედ: მრთელომას ანუ სნეულებს, ანუ ზის, ანუ დგას და სხუათა ეგევითართა. |ხოლო ღირს უღონოებად*3, 20 უკუეთუ კმისა ქუეშე, ვითარცა ნათესავისა, ალვლენ ხუთნი კმანი, ხოლო ნათესავი ამათ ქუეშე აღიყვანების, იყოს ნათესავთანა ნათესავთაგანნი, რომელი დადგილო არს. ვიტყუთ*4 უკუე, ვითარმედ: არა ვითარცა საქმენი აღიყვანებიან 25 ნათესავისანი ამის განწკალებისა ქუეშე, არამედ ვითარცა კმანი, ვინამ ნათესავთანნი, ვითარცა საქმენი, არლა მერმე უსაზოგადოებისა მიმართ აღიყვანებიან.

რამეთუ შესმენილთაგანნი რომელნიმე უკუე ერთისად მხოლომასად ითქუმიან, ვითარცა განუკუეთელნი

30 ამათ მიერ ცხად-ჰყოფს, ვითარ გარდაცემული წარწერამ ნათესავისად განაშორებს მას სხუათა ყოველთაგან. და ვითარმედ ესრეთ და ვითარმედ ესე*5 და რამეთუ ესენი კერძობითად მყოფნი და რამეთუ ერთისა მხოლომასად ითქუმიან და რამეთუ მჩუენებელნი ვიტყუთ: ესე და იგი და სხუამ. და კეთილად შემოიღეს სიტყუამ ფილოსოფოსთა კერძობითთათუს, რამეთუ ესენი შე|ვლენ 154

1 ხოლო —C. 2 სირცხუთა C. 3 ვიტყუ B. 4 ფილოსოფოსთა C.

*1 „დანიშნულობითთა... მრავალთად“ განსამარტაე ფრაზად არ არის გამოყოფილი CA₁ 62, 8. *2 ამაზე მხედრულით მინაწერია: „აქ ისწავე: რამ არს: ნათესავთად. ქ. რომელი I არს განყოფილთად. ქ. და ვითარ არს შემთხუევითად, ასე შეისმინების“ C 99 r. *3 ამაზე შენიშვნა: „უღონოება“ ABCD. *4 ამაზე შენიშვნა: „ბღკსნამ“ ABCD. *5 „და ვითარმედ... ესე“ განსამარტაე ფრაზად არის გამოყოფილი CA₁ 63, 10.

ჩუენებისაჲ ქუეშე და გრძობისა. კეთილად საღმე თითოეულობითნი აღიყვანნეს ჩუენებისა ქუეშე, არა საყოველთაონი.

ხოლო განუკუთვლად ითქუმიან ესენი, ვითარ არ განიკუთვებიან არცა მსგავსისა სახისა მიმართ, არცა უმსგავსოჲსა სახისა, ვითარ-იგი სახენი და ნათესავნი, არამედ განკუთვასავე თანა განიხრწნებიან, რამეთუ ჩემშორისი ცხოველი არა არს საზოგადოჲ, არამედ ჩემ შორის გარეშეწერილ არს, ეგრეთვე სიტყუერებითი და ყოველთაგან შეზავებული კაცი გარეშისაზღვრების.

და შემთხუევითნი ზოგადად და არა განთესებით ვისნიმე*1

ვითარ სითეთრე ანუ სიშუავე, რამეთუ კერძობითნი არა მრავალთად ითქუმიან, ვითარ მას რომელსაჲმ სხეულსა შორის სითეთრე, ანუ ოდისსეოჲს შორის! ბრძული, რომლისაგან იცნობებოდა იგი, რამეთუ მის მხოლოჲსაჲ იყო იგი, რამეთუ არა თუ იყო მის მხოლოჲსაჲ, ვითარ აქუნდა მას მის მიერ საცნობელობაჲ?

ამისთვის უკუე თქუნა ზოგადნი შემთხუევითნი და არა განთესებით ვისაღმე მყოფნი ნაცვალად საყოველთაოთა, და არა კერძობითნი.

ხოლო² არს ნათესავი ვიდრემე, ვითარ ცხოველი, ხოლო სახე, ვითარ კაცი

აჩრდილისმწერლობით, ვითარ მათძლითსა რასმე ჰყოფს მასწავლულობასა მაგალითისა მიერ მსწავლელი ჩუენი თითოეულისა ხუთთაგანისაჲ.

ერთისა ვიდრემე უკუე მხოლოჲსად შესმენილთა განეყოფვიან ნათესავნი მრავალთად სათქუმელობითა მათითა

ამის მიერ აჩუენებს, ვითარ გარდაცემული საზღვარი, ესე იგი არს, წარწერაჲ განაშორებს მას სხუათა ყოველთაგან, რამეთუ შეისმინების ვიდრემე ნათესავი მრავალთა განყოფილთად არა რიცხუთა მხოლოთა, არამედ სახითა-არს ქმნაჲ განსაზღვრებასა, ესე იგი არს, წარწერასა თითოეულისა კმისასა ესრეთ, ვითარმედ: ნათესავი საღმე არს დანიშნევითი*2 კჲმად მრავალთა და სახითა განყოფილთად რაჲარსობისა შორის შესმენილი, ხოლო განყოფილბაჲ — დანიშნევითი კჲმად მრავალთად და განყოფილთა სახითა რომელირაჲარსობის შორის შესმენილი, ხოლო სახე—დანიშნევითი კჲმად მრავალთა და რიცხუთა განყოფილთად რაჲარსობისა შორის შესმენილი. ხოლო განთესებული არს დანიშნევითი კჲმად არსებითი ერთისაჲ სახისად შესმენილი, ხოლო შემთხუევეითი არს*3 კჲმად დანიშნევითი მრავალთა და სახითა განყოფილთად ვითარ-ყოფისა შორის შესმენილი.

1 + ებრ B. 2 ხოლო—B. 3 დანიშნეთი C (აქაც და ყველგან). 4 + არს ABCD.

*1 განსამარტავი ტექსტი სინგურით არ იწყება, მაგრამ გვერდზე აქვს ციტატის ნიშანი, (ამის შემდეგ ზოგი განსამარტავი ფრაზა სინგურით არ იწყება, მაგრამ ეს ნიშანი უკლებლივ ყველას ახლავს აშიაზე) ABCD. *2 აშიაზე ტექსტის ხელით მიინაწერა: „აქა იმეცნე დანიშნეთი განმარტებაჲ ხუთთა კმათავს, რომელსა ფილოსოფოსნი კლიტე და შესაყუანებელ უწოდენ ყოველთა წერალთა და საზღვართა გამოცნობისა (გამოცნობაჲ B)“ ABCD.

ხოლო ცხოველნი, ნათესავად მყოფი, კაცისა და ცხენისა და ჯარისა შეისმინებდის, რომელნი განი-
ყოფვიან სახითაცა და არა რიცხვთა მხოლოდათა

- შესწავებულ იყავნ, ვითარმედ სახითა განყოფილნი ურთიერთას რიცხვთა-
5 ცა განიყოფვიან, ხოლო რიცხვთა განყოფილნი არაა მერმე სახითაცა, რამეთუ
არ გარემოიქცევის სიტყუაჲ. ხოლო ცოდნაჲ საკმარ-არს, ვითარმედ საში არს
იგივეობაჲ: რამეთუ ანუ ნათესავითა იგივე არს, ვითარცა კაცი, ცხენი, ძაღლი,
ჯარი (რამეთუ ესენი ნათესავითა იგივე არიან, რამეთუ ყოველნი ცხოველნი
არიან); ხოლო სახითა იგივე არიან, ვითარცა თევზი და პლატონი და ალკივიადი
10 (რამეთუ ესენი იგივე და ერთ არიან სახითა); ხოლო რიცხვთა იგივე არიან,
ვითარცა კაცი, მარდი; მახვლი, დანაჲ. ვინაჲ უკუეთუ იგივეობაჲ! სამ არს, სა-
ჭიროდ სხუაობაჲცა სამევე არს; რამეთუ ანუ ნათესავითა რაჲთმე? განიყო- 15
ფვიან და სხუა ურთიერთას არიან, ანუ სახითა, ანუ რიცხვთა. ვითარ ნათე-
სავ[ი]თა განიყოფვიან ურთიერთას, ვითარცა კაცი და თეთრი (რამეთუ კა-
ცი ვიდრემე ცხოველი არს, ხოლო თეთრი — ვითარი), არამედ სახითაცა, (რა-
მეთუ სხუა არს სახე კაცისაჲ და სხუა — თეთრისაჲ, რამეთუ კაცი ღრს სახე
ცხოველისა ნათესავად მყოფისაჲ, ხოლო თეთრი სახე არს ვითარებისა და ფე-
რისაჲ), არამედ რიცხვთაცა, რამეთუ გრძობადი კაცი, ვითარ სოკრატე, სხუა
არს პლატონისაგან.
20 ვინაჲ კეთილად სადმე ვთქუთ, ვითარმედ ნათესავითა განყოფილნი ურთი-
ერთას სახითაცა განიყოფვიან და რიცხვთა, რამეთუ სახითა განყოფილნი განი-
ყოფვიან უეჭუელად რიცხვთა, გარნა არ უეჭუელად ნათესავითაცა, ვითარ-იგი
კაცი და ცხენი, რამეთუ ესენი განიყოფვიან ურთიერთას სახითა (რამეთუ სხუა
სახე არს კაცისაჲ | და სხუა — ცხენისაჲ), არამედ რიცხვთაცა (რამეთუ სხუა არს
25 ნიეთი კაცისაჲ და სხუა — ცხენისაჲ), ხოლო არ განიყოფვიან ნათესავითა, რამეთუ
ორნივე ცხოველნი არიან. ხოლო რიცხვთა განყოფილნი არცა უეჭუელად სახითა,
არცა ნათესავითა განიყოფვიან*1. ამისთვის უკუე თქუა: „რომელნი განიყოფვიან
ურთიერთას სახითაცა და არა რიცხვთა მხოლოდათ“, რაჲთა ცხად-იქმნეს, ვი-
თარმედ! ურთიერთას სახითა განყოფილნი რიცხვთაცა განიყოფვიან ურთიერთ-
30 თას.

ხოლო კჳაღად განყოფილებასა და ზოგადთა
შემთხვევითთა განყოფვის ნათესავი მათისა
უკუე ვითარი რაჲმარსობის შორის, ანუ
35 ვითარ არსობისა შესმენისათჳს, ხოლო ნათესავისა
რაჲმარსობისა შორის*2

ვინაჲცა მრავალთად ვიდრემე სათქუმელობაჲ ნათესავისაჲ განაკიდებეს
მას მხოლოდსა ერთისად შესმენილთაგან განუკუე | თელთა*3, შემოკლებით აწუ- 157
ენებეს, ვითარ თითოეულისა ნეშტთაგანისა საჭიროდ მოიღებვის წარწერაჲ ნათე-
სავისა მიმართ. რომელნი არა რაჲმარსობისა შორის, არამედ ვითარ-ჰქონებელა-

1 იგივეობა B. 2 რამე AC, რამე D. 3 ნათესავთა ABCD. 4 ვითარმედ + განიყოფვიან ABCD.

*1 ამაზე მინაწერა ნუსხურით: „პეტრე, პავლე — ესენი არ განიყოფვიან ბუნ[ებ]ით“ C 101r.

*2 „მათისა... შორის“ განსამარტავ ფრაზად არ არის გამოყოფილი CA₁ 66, 4 *3 „ვინაჲცა... განუ-
კუეთელთა“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₁ 66, 6—10.

რსობისა შორის შეისმინებთან¹, განყოფილება და შემთხუევითნი, არა ვითარიჩააარსობისა შინა ხოლო შეისმინებთან, არამედ ვითარქონებისაცა შორის. რამეთუ გუეციტხოლის¹ რამ, ვითარ აქუს სოკრატსა², მიუგებთ: მრთელლამს, ანუ სნეულებს, რამეთუ სხუანი განყოფილებანი შემთხუევითთა თანა არიან, ვითარ-იგი ნიშნიანობაა², ცხურაკეობა, მტიერობა.

5

ხოლო რასაშინაობით³ შესმენილობაა განაშორებს მას განყოფილებათაგან და საზოგადოთა შემთხუევითთა, რომელნი არა რაააარსობის შორის, არამედ ვითარიჩააარსობის შორის, ანუ ვითარ მქონებელ-არსობის შორის შეისმინებთან

10

v ვითარიჩააარსობის შორის ვიდრემე—განყოფილება|, ხოლო ვითარქონებისა შორის—საზოგადონი შემთხუევითნი, ხოლო იტყუან ვიეთნიმე, ვითარმედ, თქუა რამ: „ანუ ვითარქონება“, გარეშეიცენა განთსებულნიცა კიანიმე შემთხუევითნი. ვიტყუთ უკუე, ვითარმედ: დაღათუ ვითარქონებისა შორის შეისმინებთან იგინიცა, გარნა ეგრეთცა⁴ ერთისად შესმენილთაგანნი არიან. ხოლო იგინი ზემოგაყუნა ნათესავისაგან მეტყუელმან: მრავალთად უკუე თქუმსა ნათესავისასა განაკიდეა იგი მხოლომსა ერთისა განუკუეთელთაგანისად⁵ შესმენილთაგან.

15

არა სადმე ნამეტავად, არცა ნაკლულად გარეშეუცავს თქუმულსა ამას წარწერასა გაგონებაა ნათესავისა

20

58 განსაზღვრებათა ჰნებას მხოლოდ მოზავებულყოფაა საქმისა და სრულად გარეშეცემა⁶ მისი. რამეთუ ამისთვის განსაზღვრებადცა ითქუმიან, ვითარცა გარეშეცეველნი საზღვრობით ყანობითშორისთა|საზღვართაგან გარდმოღებულნი. ხოლო ორისა გუარისაებრ⁷ იცნობებიან განსაზღვრებანი: ანუ დამატებულნი ანუ დაკლებულნი⁸. კეთილად სადმე უთქუამს⁹ ფილოსოფოსთა, ვითარმედ: თითოეულსა ზომიერებასა. ერთად რადმე მყოფსა, ორნი ჰქონან გუერდით მღებარენი, რამეთუ ესრეთ სიმართლე ერთი რამე არს—სათნობა, ხოლო გუერდით უსხენ მას ნაკლულმონაგებობა და მრავალმონაგებობა¹⁰. და ნაკლულმონაგები ვიდრემე არს უქნინეს სათანადომსა მოურნე თავისა თვისსა, ხოლო მრავალმონაგები — უფრომს სათანადომსა. და კუალად მრთელცნობობაა სათნობა¹¹ არს, ხოლო გუერდით უსხენ მას ქვებურობა¹² და ლირქება. და ქვებურ¹² უკუე არს კლებით მოძრავი, ხოლო ლირწ—უფრომსობით და უწესობით მოძრავი. ვითარცა უკუე ამათ ზედა არს, ეგრეთ განსაზღვრებასაცა ზედა, რამეთუ|იგი არს რჩეული საზღვარი, რომელი გარეშეკსაზღვრებდეს ვიდრემე თვისსა საქმესა და არარას გარეგნით მისსა დაუტეობდეს, ხოლო¹³ გუერდით მღებარეთა არას მოჰხუეკდეს. ხოლო გუერდით უსხენ ამასცა, ვითარ-იგი სხუთა სათნობათა, გარდარეულება და მოკლება, ვითარცა ეგერა თქუმულ არს.

25

30

35

1 გუეეთხოლის C. 2 სოკრატს C. 3 რამ შინაობით C. 4 ეგრეთა C. 5 ერთისა განუკუეთელთაგანისადქართისაგან უკუე თესლთაგანისად C. 6 გარეშეცემა ABD. 7 გუარისაებრ C. 8 ანუ დაკლებულნი—B. 9 უთქუამს C. 10 მრავალმონაგებობა—B. 11 ქუებურობა C. 12 ქუებურ C. 13 ხოლო—B.

¹ „რომელნი... შეისმინებთან“ განსამარტავ ფრანზად არის გამოყოფილი CA₁ 66, 13. ² ამაზე ნუსხურით წერია: „ვითარმინი“ ნიხე რომ მქონდეს (Sic!) C 101 v. ³ ამაზე მხედრულით შინაწერია: „სათნობა მრთელ ცნობიერე...“ C 102r.

დამეტებულნი უკუე ჰყოფენ საქმეთა მოკლებულ, ხოლო დაკლებულნი ჰყოფენ საქმეთა დამეტებულ. ვითარ-იგი კაცისა საზღვარი არს „ცხოველი სიტყუერი, მოკუდავი“ და ესე საზღვარი განაკიდებს კაცსა სხუათა ყოველთაგან და გარეშესცავს ყოველთა კაცთა. ხოლო მოკლებული ჰყოფს დამეტებასა 5 საქმისასა, ვითარ „ცხოველი მოკუდავი“, რამეთუ არა კაცი ხოლო არს ცხოველი მოკუდავი, არამედ ცხენიცა და ძაღლი და სხუანი მრავალნი. და კუალად დამეტებული მოკლებულ-ჰყოფს საქმესა, ვითარ „სიტყუერი, მოკუდავი, ღრამმატიკოსი“ 15, რამეთუ არა მერმე ყოველთა კაცთა გარეშესცავს, არამედ მხოლოთა ღრამმატიკოსთა. და ესე სამართლად! რამეთუ უთანდადებულეს ქმნილნი საქმენი უფროსს შეიწრდებიან, ხოლო უმარტივესად მყოფნი უმეტესისა მიმართ განეფინებიან და უმეტესისა მიმართ განვლენ უმახლობელესად მყოფნი ჯერეთ პირველისა და ყოველთა საზოგადოესა დასაბამისანი. ვინაჲცა „ცხოველი“ ვიდრემე თუთ იგი თავით თუსით უმეტესისა მიმართ განვალს, ხოლო თანდაედვას რაჲ „სიტყუერი“ — უცნიესისა მიმართ, რამეთუ „სიტყუერისა ცხოველისა“ „მოკუდავისადა“ შეყოფილისა მერმეცა უმცირესნი შეუცვან, ხოლო უკუეთუ დაერთოს „ღრამმატიკოსიცა“, მერმე უმცირესადრე ითქუმის, რომლისათეს 15 მოაკლდებოდინ რაჲ განსაზღვრებანი, ჰყოფენ საქმისა დამეტებასა.

ამათი უკუე დამნიშნველი პორფირიოს იტყუს, ვითარმედ გარდაცემული ნათესავისად განსაზღვრებად, რომელ არს წარწერაჲ, ორთაგანვე გამოკსნილ 20 არს, რომელნი უშუენიერო ჰყოფენ განსაზღვრებათა, რამეთუ არცა მპატს, არცა აკლს.

თქუმულ არს, ვითარმედ სამნი არიან ნათესავნი: რომელნიმე უკუე პირველ მრავალთასა, ხოლო რომელნიმე მრავალთა შორის და რომელნიმე მრავალთა ზედა, რომელნი უკუანაჲსადცა ნათესავად იწოდებიან და გასაგონებლად. 25 არ წინაუც³ პორფირის სწავლად ნათესავთათუს პირველთა მრავალთასა, არცა მრავალთა შორისთათუს, არამედ მრავალთა ზედათათუს, ესე იგი არს, გასაგონებელთათუს. ამისთუს უკუე თქუა „წარწერაჲ“ საგულისზრახვოესა, ესე იგი არს, მოსაგონებელისა ნათესავისაჲ, რომლისა გულისზრახვისაებრ⁴ მომღებელნი საქმეთანი მისსა მიმართ განვასაზღვრებთ, ვითარ-იგი მოვიღებთ გაგონებნი 30 საებრ მისისა კაცსა და მისსა მიმართ აღმგულისსიტყუეანინ⁵ ვიტყუთ, ვითარმედ: „კაცი არს ცხოველი სიტყუერი, მოკუდავი“. იტყუს უკუე პორფირიოს, ვითარმედ: ამის გაგონებისასა არცა რაჲ დამეტებული, არცა დაკლებული აქუს წარწერასა ნათესავისასა.

სხნისბთჳს

35 ხოლო სახე ითქუმის ვიდრემე თითოეულისა ცა შესახედავისა ცა ზედა

დასრულდა ნათესავისათუს სიტყუაჲ. ვინაჲცა მეორე⁶ წესი აქუს ამათ შორის განყოფილებათა, არამედ ვითარმედ ნათესავი და სახე რაჲსამიმართებ და თანად წარმოდგებიან და თანად გულისხუმა-იქმნებიან, ამისთუს|სახე წი- v

1 რამეთუ არა კაცი ხოლო არს ცხოველი მოკუდავი—B. 2 გასაგონებლად B, გასაგონებად C. 3 არ რამეთუ B. 4 გულისზრახვისაებრ C. 5 აღმოგ⁶გლის სიტყ⁶ანი C. 6 მეორე| მეორესა ABCD.

ნადააწესა განყოფილებისასა და არა ბუნებითისა წესისა, არამედ ნსწავლე-
ლობისათჳს და რამეთუ ნათესავისძლითსა მსწავლელობასა შინა მოიქსენა
სახისაჲ. და უქმდა არა მრავალჳმ დაყუდნებულ¹-ყოფიამ მსმენელისაჲ.

ხოლო ჩუეულებრისაჲ კანონისა მკუმეველი აწცა პირველად აღჰრაცხს²
ყოველთა დანიშნავთა სახისათა, მერმელა ეგრეთ განასაზღვრებს, რომლისათჳს
ჰყოფს სიტყუასა, რამეთუ არიან სხუანი დანიშნვანი სახისანი, რომელთათჳს
არა წინა-ძეს თქუმაღ, არამედ მათ აღჰრაცხს⁴ დანიშნულობათა სახისათა, შე-
სატყუსთა სიტყუერებითისა მოფარდულობისათა.

იტყუს უკუე, ვითარმედ მრჩობლი არს დანიშნულობაჲ სახისაჲ: რამეთუ
სახედ ითქუმის შესახედავიცა თითოეულისაჲ, რომლისა დანიშნვისაებრ⁵

161 ვიტყუთ კეთილსახეობასა და ჰავსახეობას; ხოლო სახ¹ედ ითქუმის დაწესებუ-
ლიცა ნათესავისა ქუეშე, რომლისა ნათესავი რაჲარსობისა შორის შესიმინე-
ბის, არამედ ესე საზღვარი არს არსახონისაჲცა და სახონისა სახისაჲ. ხოლო
ითქუმის სახე სხუებრცა: მრავალთა და რიცხვთა განყოფილთად რაჲარსობი-
სა შორის შესმენილი. ხოლო ვითარმედ სახელთა ამათ დანიშნულობანი, ვიტყუ
15 უკუე არსახონისა და სახონისა სახისანი, უცხადო არიან საზოგადოჲსა ჩუე-
ულებისა, წადმართმავალი სიტყუაჲ განაცხადებს მათ კელისმიმყოფი სიკეთე-
სა კატილორიათასა, ვიტყუ არსებასა, რომელი თვთვუამოანი საქმე არს და ნა-
თესავონი ნათესავი, რამეთუ სხუანი კატილორიანი შემთხუევითი არიან მის-
ნი. რამეთუ უკუეთუ სხუანი ყოველი არსებისა შორის არიან და მის შორის
20 იხილვებიან და თვნიერ მისსა დგომად ვერ შემძლებელ არიან, ცხად-არს, ვი-
თარმედ არსებაჲ თვთვუამოანი არს, ხოლო სხუანი ცხრანი¹კატილორიანი მას
შემთხუევიან. ვინაჲცა მიიღებს არსებასა და თხზავს მისგან ესევითარსა სი-
რასა, ვითარმედ: არსებისაჲ რომელიმე არს სხეულ, ხოლო რომელიმე უსხეუ-
ლო; და სხეულისაჲ რომელიმე—სულიერ, ხოლო რომელიმე—უსულიერ; და სუ-
25 ლიერისაჲ რომელიმე—ცხოველ და რომელიმე—ნერგ და რომელიმე—ცხო-
ველნერგ; და ცხოველისაჲ რომელიმე — სიტყუერ და რომელიმე — უსიტყუე;
და სიტყუერისაჲ რომელიმე — ანგელოზ, რომელიმე—კაც, და რომელიმე —
ეშმაკ. ამათ შორის ნათესავონი ვიდრემე ნათესავი არს არსებაჲ, ხოლო სა-
ხონი სახე — კაცი, ხოლო საშუალნი ნათესავადცა ითქუმანი იგინივე და სა-
30 ხედ, სახედ ვიდრემე უპირველესთა მათთად, ხოლო ნათესავად შემდგომთა
თჳსთად.

ხოლო ზიარად ყოველთა სახეთა სახონათაცა და ურთიერთარსთაჲ პირ-
ველი წარწერაჲ შესცავს მეტყუელი: სახე არს ნათესავისა ქუეშე დაწესებული,
162 ანუ რომლისა ნათესავი რაჲარსობისა შორის შესიმინების. 35

რამეთუ ამათ წარწერათა თვთოეულისაჲ ქუემდებარე ვიდრემე იგი არს
ორთაჲვე, ხოლო სქესითა განყოფილ არიან, ვითარ-იგი აღსავალი და შთასავა-
ლი. რამეთუ ამათ საქმეთა ქუე-უც ვიდრემე იგივე კიბე, ხოლო განყოფვის
აღსავალი შთასავალსა სქესითა მხოლოდთა, რამეთუ აღსავალი უკუე ქუენათა-
გან ზენათა მიმართ აღმგზავრებაჲ არს, ხოლო შთასავალი — ზენათაგან ქუე-
40 ნათა მიმართ შთამგზავრებაჲ. და თესლიცა და ნაყოფი ქუემდებარათა სადმე
იგივე არიან, ხოლო სიტყუთა და სქესითა⁷ განიყოფვიან⁸, ვითარცა უკუე ამათ
ზედა, ესრეთ აქუს ორკესაცა ზედა წარწერასა სახისასა, რამეთუ განყოფ-

1 დაყუდებულ C. 2 ჩუეულებრი B. 3—4 აღრაცხს C. 5 დანიშნესაგბრ C. 6 ურთიერ-
თასცა C. 7 სქესითა¹სქმთა D. 8 განიყოფვან C.

ვიან¹ ურთიერთას ერთი ვიდრემე ნათესავისაგან დაწყებითა და სახისა თანა დადგომითა, ხოლო სხუად იგი სახისაგან სადმე დაწყებითა და ნათესავისა² თანა დადგომითა, ვინამ უკუე ესენიცა მხოლოდთა სქესითა განიყოფვიან ურთიერთას, ხოლო ქუემდებართა იგივე არიან.

5 ხოლო დაიწყების³ უშესწავებულესისა დანიშნვისაგან სახისადასა მით, რამეთუ გვანება აქუს ფილოსოფოსთამიერისა მიმართ, რამეთუ ვითარ-იგი შესახედავისაგანი სახე შემცველობითი არს ყოველთა კერძოთაჲ, ეგრეთვე ფილოსოფოსთამიერი — კერძობითთაჲ.

ხოლო სახე ითქუმის ვიდრემე შესახედავსაცა ზედა თითოეულისასა

10

ვითარ-იგი ნათესავისა ზეცა⁴ პირველ სწავლულებისა, თუ რაჲ არს ნათესავი, განარჩია თანმოსახელობაჲ მისი და პირველად რომელთათუს არ წინადგა მას, ასწავა დანიშნულობათათუს ნათესავისათა, და ეგრეთლა წინამდებარისათუს მითვე გუარითა აქაცა პირველად თანმოსახელობასა განარჩევს⁵ და ეგრეთლა იტყუს, რაჲ არს სახე და ვითარი დანიშნვად.

163

15

ხოლო ითქუმის სახედ გარდაცემულიცა ნათესავისა ქუეშედ, რომლისაებრ ჩუეულ ვართ თქუმად კაცსა სადმე სახედ ცხოვლისა⁶ ნათესავ-ყოფასა ცხოვლისასა, ხოლო თეთრსა — სახედ ფერისა, ხოლო სამკუთხსა — ნაკუთისა სახედ

20

თქუნა რაჲ დანიშნულობანი სახისანი და რომლისათუს წინა-უც მას თქუმად, აწ მაგალითისა მიერ ასწავებს წინამდებარისათუს დანიშნულისა სახისა, ვითარ ნათესავისა ქუეშე აღიყვანების სახე. რამეთუ მიიღებს სამკუთხსა და ნაკუეთსა¹, ნაკუეთსა სადმე, ვითარცა ნათესავსა, ხოლო სამკუთხსა, ვითარცა სახესა. ხოლო ჰგონებენ² ვიეთნიმე მისთუს, ვითარმედ არა საკუთრად უთქუამს ნაკუეთი ნათესავად სამძვილისა ანუ სამძვიდე³ სახედ ნაკუეთისა, რამეთუ რომელთა შორის პირველ რაჲმე და მეორე არსო, იტყვან, ამათდა|საზოგადოდ შესმენილი არა არს ნათესავი. ხოლო სამძვიდე პირველი არს ოთხძვილისაჲ, რამეთუ იგი სადმე სამთაგან არს ღრამშთა, ხოლო ესე ოთხთაგან და სამნი პირველებ ოთხთასა და სხუებრცა. ყოველი ოთხძვიდე ორად სამძვიდედ

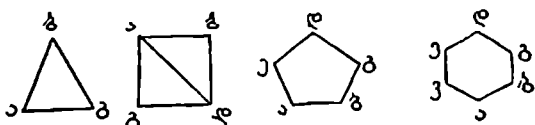
25

v

30

1 განყოფილის B. 2 ნათესავისა B. 3 ხოლო დაიწყების|დაიწყების B, ხოლო დაიწყების D. 4 ზეცა|ზედაცა D. 5 ცხოველის B. 6 + და C.

¹ ამაზე მხედრულთ მინაწერი: „კეთი: გამოკვეთილი: I...I თესვი: სამკუთხსა კ|ახესა“ C 104 v. ² D. ში, 106 v-ზე ამსიტყვაზე მითითებით ამაზე დახატულია გეომეტრიული ფიგურები:

ნახევარმრგულებად*1 და ცხად-არს, ვითარმედ თითოეული ნახევარმრგულა-
 ლთაგანი ნაკუეთი არს გარემოვლებულისაგან ნახევარმრგულისა ღრამისა და
 განრეზომისა ევთიას თანმდებარე. ვინადაც შეემთხუვევის მარტივსა ნაკუე-
 5 მარტივისა უკუე, ვიტყუ, მრგულისაგან ბუნებით პირველ-ყოფაა შენავებულ-
 სა. ვითარცა უკუე ამათ ზედა წულილმოგონებაა ჩუენი ესევითარსა ჰყოფს
 განწვალებასა და არა ამისთვის საჭირო არს, რაათა ოთხეურისასა ბუნებით
 პირველ იყვენ სხუსაივრცენი, ვითარ ეგების სხუსაივრცეთაა განთუსვავა ორად
 ოთხეურად, ვინაითგან სხუაა გუერდთაგან ორწლი არს სხუსა, ანუ რამეთუ
 10 კუალად მრგულისა შეზავებულნი ნაკუეთნი ევთითაგან და გარდმოვლებულ-
 თა თანდადებულნი პირველნი არიან. ხოლო ესრეთ უკუეთუ ეგებიან ოთხეუ-
 რისაა განრეზომობით ორად სამეურად განთუსვავა, ეგერა საჭირო არს ამი-
 სთვის სამეურთაგანცა თანდადებამ მისი და პირველად მისსა ყოფაა სამეურ-
 15 თისაა.

ხოლო უკუეთუ ნათესავისა განმჩენელთა სახი-
 5 საა მოვიქსენეთ მეტყუელთა, ვითარმედ „მრავალ-
 თად და განყოფილთა სახითა რადაარსობის შორის
 შესმენილი“ და სახისა განმასაზღვრებელნი კუა-
 20 ლად ნათესავსა მოვიქსენებთ მეტყუელნი: „სახე
 არს განჩენილი ნათესავისაგან“.

ხოლო ნუვინ მბარალობს, რამეთუ ქეშმარიტებით მეტყუელი ამათი პორ-
 ფიროს საგონებელ არს მქუმეველად ურთიერთასმჩუენებლობისად1. ხოლო
 ურთიერთასმჩუენებლობაა საგონებელ არს ფილოსოფოსთა მიერ, ვითარცა მა-
 25 თივე პირველებცა და მეორეებ2 მყოფელი და შემრეველი წესსა პროტასეოსთა
 და სიმპერაზმათასა, რამეთუ შეიქმს მეორესა უკუე პირველად, ხოლო პირვე-
 ლსა მეორედ და მათეუმათასავე უცხადესადცა შეიქმს და უცხადოლცა.
 ვითარ-იგი მრქუას თუ ვინმე, ვითარმედ: „სული უკუდავ არს“, ვიტყუ, ვი-
 თარმედ თუ: „ვითარ?“ ვითარმედ სული თვთმოდრავ, თვთმოდრავი მარადის
 30 მოძრავ3*2... უკუდავ; სული სადმე უკუდავ არს. ხოლო*3 უკუეთუ მრქუას:
 „ვინაა ცხად, ვითარმედ თვთმოდრავ არს სული?“ მერმე ამისდა ჩუენებად
 მნებებელმან ვთქუა, ვითარმედ: „სული უკუდავ არს, უკუდავი მარადის მოძ-
 რავ, მარადის მოძრავი თვთმოდრავ, სული სადმე თვთმოდრავ“4. ურთიერთა-
 სად ითქუმის ესევითარი მჩუენებლობაა, რამეთუ მნებავმან ჩუენებად, ვი-
 35 თარმედ „უკუდავ არს სული“, მივილე პირველად „თვთმოდრავი“ და შევას-
 რულე „უკუდავი“5. ხოლო მნებავმან კუალად ჩუენებად, ვითარმედ „სული

1 ურთიერთასმჩუენებლობისად BC. 2 მეორებ B. 3 თვთმოდრავი მარადის მოძრავ—B.
 4 მარადის მოძრავი თვთმოდრავ, სული სადმე თვთმოდრავ — B. 5 და შევასრულე უკუდავი—B.

*1 D-ში 107 v-ზე ამაზე დახატულია ფიგურა:

*2 აკლი το δευτερον CA1 74,15. *3 ამაზე სინგურით შენიშვნაა: „იხილე“ ABC, „იხილე შენიერი ყოვლ-დ“ D.

თუმოდრავ არს“, მივიღე პირველად „უკუდავი“ და შევასრულე „თუმოდ-
 167 რავი“, პირველისა უკუანასკნელად მყოფელმან, ვინაცა ურთიერთასირუე-
 ნებამ არს უპირველესისა შესრულებად შექმნელი და შესრულებისა კუ-
 ლად უპირველესად.
 რომლისათვის საგიობელცა არს, რამეთუ ყოველი აღმოჩენამ პრატასეო-
 5 თა* ვიდრემე ცხადთა და აღსარებულთა მიხუამს, ხოლო სუპერასამს
 უცხადოდ მყოფსა განაცხადებს და საჩინო-ყოფს პრატასეოთა მიერ. სამარ-
 თლად სადმე ღირს გიობისა არს გარემოქცევაა წესისა ამის და სუპერასე-
 მასამ ვიდრემე, რომელი პირველად ვითარცა უცხადომ მოიღებოდა, ცხად-
 10 ქმნამ წესსა შინა პრატასეომსა მოღებითა, ხოლო პრატასეომსა, რომელი ვი-
 თარცა აღსარებული პირველ მოიღებოდა, უცხადოდ სუპერასემად შექმნამ აწ.
 კულად უკუეთუ მნებავთა ჩუენებად, ვითარმედ ეგერა სძე აქუს დე-
 დაკაცსა, ვთქუთ²: „ეგერა დედაკაცმან შვა, შმობიარესა სძე აქუს“. ხოლო
 5 მნებავნი კულად ჩუენებად, ვითარმედ შვა, ვიტყუთ: „ეგერა დედაკაცსა აქუს
 სძე და სძის მქონებელმან შვა, ეგერა სადმე დედაკაცმან შვა“. ვინამ კულად
 15 აქაცა იგინივე მათდადვე უპირველესადცა მოვიხუენით და უშემდგომესადცა,
 და უცხადესად და უუცხადოესად, რამეთუ პირველად მოვიღეთ ცხადი უკუე
 და პირველი შმობლობამ, ხოლო უცხადოდ და უკუანასკნელად — სძის ქო-
 ნებამ, ხოლო შემდგომად მოვიღეთ ცხადად ვიდრემე და პირველად სძის ქო-
 20 ნებამ, ხოლო უცხადოდ და შემდგომად—შმობლობამ, ვინამცა ესეგვითარსა
 ჩუენებასა შინა მათდადვე იგინივე პირველებად მოიხუმიან და შემდგომე-
 ბად³, და უცხადესად და უუცხადოესად. ხოლო ყოველი გამოჩენამ ანუ უცხად-
 დომსაგან უცხადოსა აღმოაჩენს, ანუ უცხადომსაგან ცხადსა, ანუ ცხადისაგან
 უცხადოსა, ანუ კულად უცხადომსაგან ცხადსა. და ცხად-არს, ვითარმედ მხო-
 168 ლომ საკუთარი ჩუენებამ არს ცხადისაგან მჩუენებელი უცხადომსაჲ, ვინამ
 25 სხუანი სამნი საგიობ[ელ და არ]ცა რამთურთით ჩუენება არიან, რამეთუ არ
 შესატყვის არს ცხადისამ უცხადომსაგან ჩუენებამ, არცა უცხადომსამ უცხად-
 დომსაგან, არამედ არცა ცხადი ჩუენებისა⁴ მოქნე არს, რამთა სხუსა ცხადისაგან
 გამოცხადნეს. ხოლო მრავლად უუადგილოეს არს უცხადომსაგან თქუმამ ჩუე-
 ნებასა უცხადომსასა, ვინამცა ერთი არს საკუთარი ჩუენებამ: ცხადისაგან მჩუე-
 30 ნებელი—უცხადოსა. სამართლად სადმე ერთმანერთისამიერი საგიობელ არს
 ჩუენებამ ცხადთა და პირველთა უცხადო და უკუანასკნელებ⁵ მყოფელი, და
 წინაუკმო, უცხადოთა და უკუანასკნელთა—ცხად და პირველებ.
 ვითარ უკუე ფილოსოფოსმან პორფირი შვაენა თავსა თუსსა ერთმანერ-
 35 თისმიერისა ჩუენებისა მკუშეველობამ (რამეთუ ნათესავისაძლითსა მასწავლე-
 ლობასა შინა შემოიღო სახე და სახისძლითსა — ნათესავი, რომელსა ნუუ-
 კუე აბრალამცა ვინმე), თთ სიტყუა-უგო⁶ სწორობით, რამეთუ თქუა, ვითარ-
 მედ⁷: ნათესავი მახისამ არს ნათესავი და სახე ნათესავისამ არს სახე. აწ უკუე
 40 საპიროდ უქუს მასწავლელსა ნათესავისათვის მოქსენებამ სახისამცა და სახი-
 სათვის მეტყუელისა ქსენებამ ნათესავისამ, რამეთუ რამსამემიმართებ და
 მყისთანად შემტკიცებულებ და მყისთანად გულისხუმისსაყოფელებ არიან. რა-

1 მოიღებოდა C. 2 ვთქუთ C. 3 შემდგომად B. 4 ჩუენების C. 5 უკუანასკნელებ B.
 6 სიტყუა-უგოთ ABCD. წერ. ძეგლებითა CA₁ 76, 2. 7 ვითარმედ¹არამედ B.
 * ამაზე მინაწერი: „პრატასეო პირველ სატქმელი. რეკტორი დავით“, D 108 v.

მეთუ ნათესავი ვისიმე არს ნათესავი, ესე იგი არს, სახისაჲ და შეუძლებელ არს ერთკერძომაჲ ამათისა თვნიერ ერთკერძომაჲ შემეცნებაჲ, რომლისათჳს საჭირო არს ერთკერძომაჲ ამათისათჳს მასწავლულობასა მყოფელისად მოკსენებაჲ სახისაჲცა, რამეთუ ერთისა რამსამიმართთაგანისა უმეცარჲან არცა სხუაჲ იგი უწყის.

169 |სახე არს დაწესებული ნათესავისა ქუეშე და რომლისა ნათესავი რაჲარსობისა შორის შეისმინების

10 15 20 25 30 35
 ორთა წარწერათა განუჩენს სახესა: ქუემდებართა ვიდრემე მათვე (რამეთუ ორნივე უმრავლესთად შეისმინებიან), ხოლო სქესითა განყოფილთა, ვითარ-იგი აღსავალი და შთასავალი, რამეთუ ზენაით დამწყებელნი შთასავალად უწყესთ მას, ხოლო ქუენაით — აღსავალად. ეგრეთვე აქაცა ორნი არიან სქესნი: სახისაჲ ნათესავისა მიმართ, ვითარ-იგი მის ქუეშე არს, და ნათესავისაჲ სახისა მიმართ, ვითარ-იგი გარშემცველობითი არს მისი. და ჰგავს სქესი ნათესავისაგან სახისამიმართი¹ შთასავალსა, ხოლო სახისაგან ნათესავისამიმართი² — აღსავალსა. და ესე არიან სხუასქესნი წარწერანი, ხოლო ამიერთგან შემდგომად ამათსა სრულსა წარწერასა³ განუჩენს განწველებისაგან კმათაჲსა მონღებულსა.

სახე არს უმრავლესთა და რიცვთა განყოფილთად რაჲარსობისა შორის შესმენილი

20 25 30 35
 სხუასა წარწერასა განუჩენს³ სახესა, მსგავსსა⁴ პირველთქუმული⁵ ნათესავისაგან განჩენილისასა. არამედ ესე ვიდრემე განჩენაჲ უსახოვნისაჲცა იყოს⁶. ესე უკუნადასკნელ განჩენილი წარწერაჲ სახისაჲო, იტყუს, არა ყოველსა სახესა შეეტყუებინს, არამედ მხოლოთა უსახესთა⁵. ხოლო რაჲთა ვისწაოთ, რანი არიან უსახეენისი სახენი, იკუმევეს ესე ვითარსა განწველებასა: არსებისაჲ რომელიმე არს სხეულეანი და რომელიმე — უსხეულეანი; ხოლო სხეულისაჲ რომელიმე სულიერ და რომელიმე — უსულიო; და სულიერისაჲ რომელიმე ცხოველ და რომელიმე — ნერგ და რომელიმე ცხოველნერგ (რამეთუ ნერგსა ვიდრემე სამნი ესე მხოლონი ჰქონან ძალნი: მოზარდობითი, მეორძინებო⁷ითი, მშობელობითი. ხოლო ცხოველნერგსა ამათ თანა აქუს გრძნობითიცა ძალი, ხოლო ცხოველსა — მიმომავლობითითიცა ადგილისაგან ადგილისა მიმართ. ვინაჲცა ცხოველნერგი საშუალ არს ორთასავე, რამეთუ აქუს სამთა ძალთა თანა შეგებითიცა გრძნობაჲ, ხოლო არღა ადგილისაგან ადგილ მიმართ მისლვაჲ, ვითარნი არიან ოსტრეანი⁸ და სპონგნი, რამეთუ შეწყებულ არიან კლდეთა და მიეხოს თუ რამემე, მოკრბებიან, ხოლო მარტობედენ რაჲ, კსნით იყოფვიან⁹. კუალად ცხოველისაჲ⁷ რომელიმე არს სიტყუერ და რომელიმე — უსიტყუელი; და სიტყუერისაჲ რომელიმე ღმერთი, რომელიმე კაცი; კუალად კაცთაგანი რომელიმე არს სოკრატე, ხოლო რომელიმე — პლატონი და თითოეულადნი. გარნა არცა ერთი არს ამათჳს სიტყუეჲ ფილოსოფოსთაჲ, ვითარცა მრავალგზის თქუმულ არს.

1 სახისა მიმართ C. 2 ნათესავისა მიმართ C. 3 + სხუასა C. 4 მსგავსსა — C. 5 უსახესთა B. 6 იყოფიან C. 7 ცხოველისა C. 8
 *1 არამედ... იყოს“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₁ 77, 12. *2 ამაზე წერაჲ: „ოსტრეო არს სადაფი. დავით რეკტორი“ D 110 r.

v ამას უკუე განწვალებასა შინაპირველი არს არსებამ, ხოლო უკუანამსკ-
ნელი — კაცი. ხოლო წოდებულნი ურთიერთარსთა მიმართ*..., და სხუად
ითქუმიან. რამეთუ სხეული სახე უკუე არს არსებისაჲ, ხოლო ნათესავი —
სულიერისაჲ; და სულიერი სახე ვიდრემე სხეულისაჲ, ხოლო ნათესავი —
ცხოველისაჲ; და ცხოველი სახე სადმე სულიერისაჲ, ხოლო ნათესავი. კაცისაჲ; 5
ხოლო კაცი სახე უკუე ცხოველისაჲ, ხოლო არღა მერმე ნათესავიო, იტყვს,
რამეთუ შეისმინების არა განყოფილთად სახითა, არამედ რიცხვთა, ვითარ სოკ-
რატისდა, ალკივიადისდა. არა არს უკუე ნათესავ, არამედ არცა განუკუეუთელ,
ვითარ თითოეულადთა კერძობითთა არს გარშემცველობითი. დაუშუების სა-
დმე კაცსა სახე უსახეეს ყოფამ. იტყვს უკუე, ვითარმედ: სახისადა განჩენილი
უკუანამსკნელ წარწერამ არა ყოველსა სახესა შეეტყუების, რამეთუ არა
177 ცხოველსაცა და სიტყუერსა და|სულიერსა, არამედ მხოლოთა უსახეესთა სა-
ხეთა, ვითარ კაცსა და ცხენსა და ძაღლსა, რომელნი მხოლოდ სახენი არიან.

ხოლო იქმენინ ერთისა შესემენისა ზედა ცხად-
თქუმული

15

რამეთუ ყოველთა ზედა კატილორითა არიან ნათესავნი და სახენი. არა-
მედ არსებამ უკუე არს ნათესავი უნათესვესი¹, ხოლო ამის ქუეშე არს სხეუ-
ლი, და სხეულსა ქუეშე სულიერი (რამეთუ ესე კერძი მიიღო განწვალებისაჲ
დამტევებელმან უსხეულომასა, ვინაჲთგან გრძნობადნი უშესაშეცნებელეს
ჩუენდა), და სულიერსა ქუეშე — ცხოველი და ამას ქუეშე — სიტყუერი და
მას² ქუეშე კაცი.

20

v არამედ არს არსებამ ვიდრემე უნათესვესი და რომელი მხოლოდ ნათესავი
ხოლო არს (რამეთუ არარამ უბირველეს არს არსებისა); ხოლო კაცი უსახეესი
და რომელი მხოლოდ სახე ხოლო არს (რამეთუ არარამ არს შემდგომად კაცი-
სა საყოველთაოთა შორის); ხოლო სხეულ არს ნათესავიცა და|სახე, არამედ 25
სახე ვიდრემე არსებისა, ხოლო ნათესავ სულიერისა, ხოლო სულიერი
სახე, სახე სადმე არს სხეულისა, ხოლო ნათესავ — ცხოველისა, რამეთუ ცხო-
ვლად ითქუმის სულიერი და გრძნობისა თანქმონებელი. ხოლო სულიერ არს
მოზარდი და აღორძინებადი და შშობელი მსგავსისა თვისსაჲ. ვინაჲცა ნერგნი
თანქმონებელნი ამათ ძალთანი, სულიერ სადმე არიან და ამათ თანაზიარ, გარნა
არა ცხოველცა, ხოლო ოსტრიდნი და სპონგიენი სულიერ ვიდრემე არიან და 30
ამათ თანაზიარ მგრძნობელობითისაცა ძალისა (რამეთუ ბიეახლოს რამ მათ
მიძღულებელი რამე, შემოკრებიან) და ნერგთა უკუე მსგავს არიან ძირეუ-
ლობითა და ზრდითა. კუალად სიტყუერი ნათესავი ვიდრემე არს მოკუდავი-
საჲ, ხოლო სახე — ცხოველისა; და მოკუდავი ნათესავი უკუე არს კაცისაჲ, ხო-
ლო სა|ხე — სიტყუერისაჲ.

35

1 უნათესავისი C. 2 ქუეშე... სიტყუერი და მს — B.

* აქლია δ και γση και εδη προς δλλο και δλλο λέγεται δθ η μὲν οὐσία γένος γενικ-
ώτατος δ δθ ἀνθρωπος εἶδος εἰδικώτατος. τὰ δέ λοιπὰ και γση και εδη προς δλλο
και δλλο λαμβανόμενα CA₁ 78, 6—8.

და ყოველი პირველ განუკუთვლელთასა მახლობელად შესვენილი სახე ოდენ იყოს მხოლოდ და არა ნათესავიცა

ნაცვალად მესყუელისა და უსაშოვლომსა, რამეთუ არს პირველ განუკუ-
5 ვთვლთასა ცხოველიცა, გარნა არ უსაშოვლოდ, არამედ საშუალობითა კაცი-
სადათა. კაცი უკუე მახლობელ არს განუკუთვლელთასა და არს სახე! მხოლოდ.

ვინაჲ ამათ ორნი ჰქონან სქესნი*1. ხოლო არსებასა ერთი ჯქუს სქესი შემ-
დგომთა მისთამიმართი და უპირველესთა მისთამიმართი არა აქუს, ვითარ არ-
ცა უზენაეს არსებისა არს რამე. ხოლო კვალად სახესა ერთი აქუს სქესი მის-
თა უპირველესთამიმართი, რამეთუ შემდგომთა მისთა მიმართ არღა აქუს მერ-
მე, რამეთუ არცერთი რაჲ არს შემდგომად სახისა. ხოლო საშუალოთა ორნი
30 ჰქონან სქესნი: უპირატესთაცა მათთამიმართი, რომლისაებრ სახედ ითქუმიან
და შემდგომთა მათთამიმართი, რომლისაებრ—ნათესავად. არამედ განუკუთვე-
ლნიცა სახედ ითქუმიან, რამეთუ ჰქონან უსახეესსაცა სახესა სქესნი რამე თუთ
15 მათ განუკუთვლელთა მიმართ, არამედ იგივე აქუს უპირველესთაცა მისთა მი-
მართ, რამეთუ კაცი სოკრატის და პლატონისად არ ითქუმის ნათესავად, არა-
მედ სახედ, ვითარცა გარეშემცველი განუკუთვლელთაჲ. აწ*3 უკუე განსაზღვრე-
ბენ უნათესვესსა*2 ვიდრემე ესრეთ: მეტყუელი ნათესავისა და უნათესვესისა
და ურთიერთარსთა⁴ და სახისა და უსახეესისათჳს. აწ ვგერა წარსწერს მათ და
20 იტყუს: რაჲ უკუე არს უნათესვესი⁵ ნათესავი? ვითარმედ: „ნათესავი, რომელი
არა არს სახე და რომლისა არა არს უზეადმავალი ნათესავი“. ხოლო რაჲ უსა-
ხეესი? ვითარმედ: „სახე, რომელი არა არს ნათესავი და რომელსა არ განეჭ-
ყოფთ⁶ სახისა მიმართ“. ხოლო რანი ურთიერთარსნი?⁷ ვითარმედ: „იგინივე
35 |ნათესავნიცა არიან |და სახენიცა|“. ამათ უკუე ჰნებაეს სიტყუს-
ყოფაჲ და გაადვილებისა⁸ ძლით შემოიღებს მავალითსა ნათესავთმეტყუელე-
ბისასა⁹.

173

რამეთუ იტყუს, ვითარმედ: ვითარ-იგი ნათესავთმეტყუელებათა ზედა არს
ზეეს დასაბამი რამე და მხოლოდ მამა, ხოლო არღა რეცა ძეცა, ხოლო აღა-
მემნონ მამა უკუე ორესტისსა, ხოლო ძე არტემისსა; ხოლო არტევს მამა ვიდ-
30 რემე აღამემნოასსა, ხოლო ძე პელოპოასსა, ესრეთ ფილოსოფოსთა მიერ
თქუმულსაცა ზედა ნათესავსა და სახესა რომელნიმე უკუე არიან მხოლოდ ნა-
თესავნი, ვითარცა არსებაჲ, ხოლო რომელნიმე — მხოლოდ!¹⁰ სახენი, ვითარცა
კაცი.

არამედ ნათესავთმეტყუელებათა ვიდრემე ზედა
35 ერთისა მიმართ აღვალთ, მოვედ, ვიტყოდი დასა-
ბამსა. დიამსსა, ვითარცა მრავალთა ზედა

ულონობედა რამე ნუუკუე აღმიძრა ჩუენ მავალითმან, რომელსა სწო-
რობით¹¹ აღჰქსნის¹² პორფირიოს, რამეთუ ჰქგონოს ვინმე, ვითარმედ ნუსადა ვი-
v

1 და არს სახე|ცხოველიცა D. 2 მათთა მიმართ C. 3 უნათესავესსა C. 4 ურთიერთასთა C.
5 უნათესვესი B. 6 განწყოფთ B. 7 ურთიერთარსნი C. 8 გაადვლებითსა C. 9 ნათესავთ
მეტყუელეებისა B. 10 მხოლოდ ნათესავნი, ვითარცა არსებაჲ, ხოლო რომელნიმე—B. 11 სწო-
რებთ B. 12 აღქსნის C.

*1 „ვინაჲ ამათ ორნი ჰქონან სქესნი“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA, 79, 20.
*2 აწაზე ტექსტის ხელით მიწაწერია: „ეგამცდე| (ეგ მცდევე B) შთამართსა ამას“ ABCD.
*3 „აწ უკუე... უნათესვესსა“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA, 80, 13.

თარცა ნათესავთმეტყუელებათა ზედა ერთისა დასაბამისა მიმართ აღვლენ სირანი, მოვედ, ვთქუათ, დიასსა (რამეთუ ყოველთა მყოფთა მამად, კაც-თაცა¹ და ღმერთთა, დაიას² სახელ-სდებს ზღაპრისმეტყუელებად), ეგრეთვე აქ-ცა ყოველნი კატილორიანი ერთისა რაჲსმე დასაბამისა მიმართ აღიწევიან, ვითარ მყოფისა. და რამეთუ არსებაცა მყოფი არს და რაოდენობად და სხუანი 5 შესსენანი და უკუეთუ ესე ესრეთ, არა იყვენენ ათნი ნათესავნი უნათესევისნი³, არამედ მყოფი იყოს საზოგადოდ ნათესავი ყოველთად. ამისი⁴ უკუე შემსწავებელი პორფირიოსი, ვითარმედ არა ნათესავ არა კატილორიათა მყოფი, იტყუს. ხოლო ვითარმედ არა არს მყოფი ნათესავ ათთა კატილორიათა, ვაჩუენთო ეს-რეთ: ყოველნი განწვალუბანი განწვალუბულთანი ანუ ვითარცა ნათესავნი სა- 10 ხეთა მიმართ განიწვალუბიან, ვითარ ოდეს ვიტყოდით: ცხოველისად რომელიმე⁵ არს ცხენი და რომელიმე — ძაღლი, ხოლო რომელიმე — კაცი; ანუ ვითარცა სრული კერძოთა მიმართ. და ესე ორსახედ: ანუ რამეთუ მსგავსკერძოთა მიმართ განიწვალუბის, ანუ უმსგავსკერძოთა მიმართ. (მსგავსკერძოთა მიმართ განწვალუბანი: ძარღუნი და არტირიანი და ძუალნი და კორცნი, რამე- 15 თუ ესე განიწვალუნენ რაჲ, ჰქონან კერძონი ურთიერთარსცა⁶ მსგავსნი და სრულისანიცა, ხოლო უმსგავსოებისკერძონი, ვითარ ოდეს ვთქუათ: სხუელისად რომელიმე არს თავი, ხოლო რომელიმე — კელ და რომელიმე — ფერკ); ანუ ვითარცა თანმოსახელე კმაჲ თითოფერთა დანიშნულთა მიმართ, ვითარ ოდეს ვიტყოდით: ძაღლისად რომელიმე არს კმელისად, ხოლო რომელიმე — ზღუსად, 20 ხოლო რომელიმე—ვარსკულავისად.

v ვინაჲ იჩუენოს თუ, ვითარმედ მყოფი არცა ვითარ ნათესავი სახისა მი-მართ, არცა ვითარ სრული კერძომსა მიმართ განიწვალუბის კატილორიათადმი, დაუშთების, ვითარცა თანმოსახელესა კმასა, განკუეთად თითოფერთა დანიშ- 25 ნვათა მიმართ. რამეთუ ვიდრემე უკუე არ განიწვალუბის, ვითარცა ნათესავი სახისა მიმართ, ცხად-არს⁷. ნათესავი განიწვალოს რაჲ სახეთა მიმართ, სწორე-ბით არს ყოველთა შორის და არ იხილვების სახეთა შორის პირველობად და მეორეობად თანქონებისაებრ ნათესავისამსა (რამეთუ არცა უფრომს კაცი ცხოველი არს ცხენისასა. და კუალად მოისპოს რაჲ ერთი სახე, არცა საქირო 30 არს სხუათა სახეთა მოსპობად, რამეთუ მოისპოს რაჲ კაცი, არ მოისპობვის ცხოველი, არცა სხუანი სახენი, ვითარ ცხენი და ძაღლი). უკუეთუ უკუე მყოფი განიწვალუბის ათთა კატილორიათა მიმართ, ვითარცა ნათესავი სახეთადმი, არა უქმდა ყოფიჲ მათა შორის პირველობასა და მეორეობასა, არცა რომელსამე 35 მათგანსა უფრომს თანქონებაჲ მყოფისად, ხოლო რომელსამე უმცრომს. ხოლო აწ არს პირველობაჲ და უკუენამსკენლობაჲ, რამეთუ პირველად ვიტყუთ არსებასა და სხუათა შემდგომითი შემდგომად, რომლისა მოსპობასა თანმოსპობვიან შემთხუევითნი, რომლისათუს უფრომს თანქონებულად მყოფისა ვიტყუთ მას⁸, ვინაჲთგან არსებაჲ ყოფასა მისცემს შემთხუევითთა (რამეთუ მის შორის დგანან) და იგი ვიდრემე არმოქენენ არს შემთხუევითთა მყოფობისათუს. ხოლო შემთხუევითნი არსადა იყვენენ არყოფასა მისსა, რომელსა 50 შეემთხუვენესცა, რამეთუ შემთხუევითსა აქუს რაჲმე პირველ ზედმოგონებულად, რომელსა შეემთხვა. არ სადმე მყოფი, ვითარცა ნათესავი სახისა მიმართ, განიწვალუბის ათთა კატილორიათა მიმართ, რამეთუ არამცა ერთისა სახისა|მო-

1 მამად, კაცოთაცა| მამაკაცთასა C. 2 დიასსა C. 3 უნათესევისნი C. 4 ამის C. 5 რაჲმე C. 6 ურთიერთსაცა C. 7 ცხად-არს|არა ცხად არს ABCD, შდრ. ზუენონოვ ბქღოთ CA₁ 82, 4. 8 ამას B.

სპობვითა მოისპობვოდა ნათესაეი, ვითარცა ეთქუ¹, ხოლო აწ მოისპოს რაა არსება, მოისპობვიან ნეშტნი კატილორიანი², რამეთუ მის შორის აქუსეყ ყოფა.

არ სადმე ვითარცა ნათესაეი განიწვალეების მყოფი, ვინაეცა არ შესაძლებელ არს განწვალებად მყოფი ათთა კატილორიათა მიმართ, ვითარცა ნათესაეი სახეთა მიმართ. ხოლო ვიტყვ, ვითარმედ არცა ვითარ სრული კერძოთა მიმართ, რამეთუ ესე კერძომსმგავსების³ მიმართ, ანუ კერძომსუმსგავსოების მიმართ განიწვალეობის, ვითარცა ითქუა. და კერძომსმგავსებითი ვიდრემე არს ჭონება კერძოთაგან მსგავსებასა სრულისასა, ვითარ სახეი-იღებოლინ რაა კერძონი სახელითა სრულისაათა და არაარაათ განიყოფვილინ ურთიერთას, რანეთუ კერძოთა შეშისათა შეშად სახელ-ეღების თითოეულსა და არაარაათ |განიყოფვიან⁴ ურთიერთას. ეგრეთვე კერძოსაცა ძარღუსასა ჯმაღ სრულისა ეწოღების და ჯორცსა და ნაწევარსა. ხოლო შეუძლებელ არს მყოფისა, ვითარცა კერძომსმგავსებით განწვალება [ათთა]⁵ კატილორიათა მიმართ, რამეთუ⁶ კერძონი, რომელ არაან კატილორიანი, დაღათუ სახელითა სრულისაათა სახელ-იღებიან (და მყოფად იწოდებიან ყოველნი), გარნა ერთმანერთსა ვიდრემე განეყოფვიან ყოველნი სახელითაცა და საქმიითა⁷ და არა არიან მსგავს ურთიერთას, რამეთუ სხუასა დაპნიშნავს არსებამ და სხუასა — რაოდენობამ⁸. კუალად უმსგავსოებისკერძოდ განწვალებულსა არა ჭჷონან კერძონი სახელდებულნი წოდებითა სრულისაათა, რომელნი განეყოფვიანცა⁹ ურთიერთას. ვითარ-იგი კერძონი პირისსახისანი არიან ცხური, თუალნი, |რომელნი არცა სახელითა სრულისაათა იწოდებიან, არცა ურთიერთას მსგავს არიან, რამეთუ არ ვიტყუთ სადმე ცხურისა პირისსახედ ყოფასა, ანუ თუალ. არცა უკუე ვითარცა კერძომსუმსგავსოდ შესაძლებელ არს განწვალებად მყოფი, რამეთუ უკუეთუ კერძონი არიან ურთიერთას, განყოფილ სახელითა და საქმიითა და ამისთვის ითნების უმსგავსოკერძო-ყოფამ მყოფისა, არამედ სახელითა სრულისაათა იწოდებიან კერძონი (რამეთუ მყოფი არს არსებამაცა და ვითარებამ და რაოდენობამ), ხოლო უმსგავსონი კერძონი სახელითა სრულისაათა არ იწოდებიან. აწ სადმე უკუეთუ არცა ვითარ მსგავსკერძომ, არცა ვითარ უმსგავსოკერძომ შესაძლებელ არს განწვალებად მყოფი ათთა კატილორიათა მიმართ, დაუშთების, |ვითარცა თანმოსახელესა ჯმასა, თითოსახეთა დანიშნებათა მიმართ განწვალება.

არამედ იდეეინ, ვითარ-იგი¹⁰ კატილორიათა“ შინა

წინამდებარე იყავნო, იტყვს, დასაბამ საქმეთა ყოფამ აწ და ვითარცა ნათესავნი ათნი, რამეთუ აღმოჩენამ, ვითარმედ ათნი მხოლოდ არიან დასაბამნი, სხუსა უსრულესისა მოვარდულობისა არს (რამეთუ „კატილორიათა“ შინა ესე იჩუენების, ვითარმედ ათნი არიან), ხოლო აწ წინადადებულ იქმენინ მხოლოდ, ვითარცა აღსაარებული.

დაღათუ ვინმე ყოველთა მყოფად უწოდოს, თანმოსახელედ უწოდოსო, იტყვს, და არა ერთსახელად

თანმოსახელე არიან სახელისა ვიდრემე მისვე ზიარნი, ხოლო არღა საქმისაცა, სახელისა მიერ დანიშნულისა, მისნივე თანქონებელნი, ვითარ-იგი ვარ-

1 ეთქუთ B. 2 კატილორიათანი BC. 3 მსგავსებისა C. 4 განიყოფვიან C. 5 ათთა|სრულისა ABCD, შდრ. εὐδὲ πάλιν CA, 83,7. 6 ხოლო C. 7 საქმიითა|სახითა D. 8 + და C. 9 განეყოფვიან C. 10 ვითარ-იგი¹⁰ B.

v სკულავი, ძალი ზღუსად დაქმელისად, რამეთუ მოზიარენი სახელითა განიყოფვიან საქმეებითა, სახელთა მიერ დანიშნულებითა¹. ხოლო ერთსახელ არიან, რომელთადა სახელი ზიარ და სახელისთანადა საზღვარი, ვითარ კაცა და ცხენი. რამეთუ ცხოველ არს თითოეული და სახელიცა ზიარი აქუს ცხოველისად და განსაზღვრებაცა იგივე, რომელი აქუს ცხოველსა, რომელ არს „არსებამ სულიერი მგრძნობელობითი“². იტყვს უკუე, ვითარმედ: დაღათუ მყოფად სახელესდებთ ყოველთა, თანმოსახველდ ვიტყვთ, არა ერთსახელად, რამეთუ ვითარცა ითქუა: თანმოსახელე² არიან სახელითა მხოლოდთა ზიარად მყოფნი, ხოლო ერთსახელ [ლა]დ³— სახელითა და საზღვრითა. აწ სადმე მყოფი მხოლოდთა სახელითა ზიარ-ყოფასა მიატყუებთა მისქუეშეთა (რამეთუ მყოფად ითქუმიან ათნი კატილორიანი), ხოლო არა სახელისთანადაცა საზღვრითა ეზიარებთან ურთიერთას⁴, რამეთუ სხუად კატილორიად სხვა სახელისა ქონებასა მყოფობისაებრ და სახელისთანადა საზღვრისასა მიემთხვა, რამეთუ სხვად სხუად კატილორიად, რომლისაებრ აქუს ყოფად, სახელისასაცა და სახელისებრისა მიემთხვა საზღვრისასა. ამიერ, ვითარცა თანმოსახელე კმა, მყოფი ათთა უნათესვესთა შესმენათა მიმართ განიწვალების: არსებისა მიმართ, რაოდენისა, რომლისა, რაჲსამიმართისა, სადაჲსა, ოდესისა. ქმნისა, ვნებისა, დებისა, ქონებისა.

ხოლო განუკუეთელნი, რომელ არიან შემდგომად უსახეესთასა, მიუწდომელებ²⁰

v „მიუწდომელად“ იტყვს არა ყოფითა, არამედ კუალად და კუალად ქმნითა. „სახისმოქმედნი განყოფილებანი“, ვითარ-იგი ცხოველი სიტყუერად და უსიტყუელად, ნაცვალად არსებითთა განყოფილებათასა, რამეთუ არიან არსებითნიცა განყოფილებანი. ხოლო მიუწდომელად⁵ იტყვს, ვინაჲთგან არა არს ზედმიწევნულობასა მათსა მიწდომად. ამას იტყვს პლატონ „სოფისტისსა“ შინა, რამეთუ ზედმიწევნულობას⁶ ჰნებაეს მოლებად განსაზღვრებისად, ხოლო გარეშეუცავი არცა ზედმისაწვენელად შესაძლებელ არს ყოფად. აწ უკუე, ვითარცა ჩუენებულ არს „აპოდიკტიკსა“ შინა, თითოეულადთა არცა საზღვარი არს, არცა ზედმიწევნულობად, არამედ მხოლოთ⁷ საყოველთაოთად.

შთამავალთა ვიდრემე უსახეესთა მიმართ³⁰

179 თქუა, ვითარმედ: მყოფი არა არს ნათესავი უნათესვესთად, რომელნიცა მისაწდომელ და ბუნებით საცნაურ ჩუენდა არიან. ჰნებაეს ვიდრემე ზედმიხილვად უსახეესთა სახეთად, უკუეთუ |ესრეთ აქუს, ვითარცა უნათესვესთა ნათესავთა ზედა. იტყვს უკუე, ვითარმედ: უნათესვესთა ვიდრემე მიწდომილი აქუს რიცხვ და ჩუენდა საცნაური (რამეთუ ათნი არიან ნათესავოანნი⁸ ნათესავნი), ხოლო საზოვანნი სახენი, ვითარ კაცი, ცხენი, ჯარი, რომელთა შემდგომად არს მეცსეულად განწვალებად განუკუეთელთად, ბუნებითა ვიდრემე მათითა მისა-

1 დანიშნულებითა B. 2 თანმოსახელენი C. 3 ერთსახელ ABCD. შტრ. *συσσυσμα* CA, 84, 17. 4 ურთიერთარს A. 5 სახელისთანა C. 6 მათსა მიწდომად... ზედმიწევნულობასა — B. 7 მხოლოდთა C. 8 ნათესავოანნი C.

* „ხოლო მიუწდომელად... მიწდომად“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA, 85, 5.

წლომელნი არიან იგინიცა, ხოლო ჩუენდა უცნაურნი სხუათა ადგილთა შინა ქმნილობითა მათითა. ხოლო ვითარმედ მისაწდომელებ არიან, რაოდენ შესაძლებელ იყოს, ვაჩუენოთ მოძლებელთა მოსაღებლისა ნანდულ ცხადისათა. წინამდებარე იყავნ უსახეესთა სახეთა მიუწდომელ-ყოფაჲ, ვითარ უკუე თითოეულისა სახისა მრავალ არიან განუკუეთელნი (რამეთუ ერთად მყოფი სახე კაცისაჲ ბეგრეულთა მიმართ განიკუეთების, ნუუკუე განუკუეთელთა თითოეულთაჲ კაცთასა. ეგრეთვე ცხენებრ სახესა, ერთად მყოფსა, მრავალნი ჰქონან მის ქუეშე განუკუეთელნი და სხუათა ნეშტთა ზედა ესრეთვე).

კუალად ცხად-არს, ვითარმედ ყოვლისა შეკრებისა სახეთაჲსა მრავალწილ არს გარდაჩუელად შეკრებაჲ განუკუეთელთაჲ. ხოლო უკუეთუ უმრავალწილეს არიან სახეთასა სახეთაქუეშენი განუკუეთელნი, ხოლო მიუწდომელ არს უსახეესთა სახეთა რიცხუ, უფროას არს მიუწდომელისა რიცხუსა სახეთაჲსა და უმრავალწილეს განუკუეთელთაჲ. უკუეთუ უკუე შეუძლებელ არს მიუწდომელისა უმრავალწილეს, ანუ ყოვლად უფროას-ყოფაჲ, შეუძლებელ სადმე არს რიცხუსაცა სახეთაჲსა მიუწდომელ-ყოფაჲ, რამეთუ თუთ მით თქუმითა, ვითარმედ უფროას არს რიცხუსა, განვასაზღვრებთ და მივსწუთებით უცნინესსა, [რამეთუ უფროასად ვისსაჲ მყოფი უფროას ვისსაჲ არს. მოვლო რაჲ უკუე გარდაჩულობაჲ, ვინისაზღვრების მიერითგან და მიიწდომვის. ესრეთ ვიდრე-მე უკუე იჩუენა, ვითარმედ უსახეესნი სახენი არა არიან მიუწდომელ, ხოლო ეგრეთვე ვაჩუენოთ, ვითარმედ არცა განუკუეთელნი, უსახეესთაქუეშენი, არიან მიუწდომელებ და ესენი უმრავალწილეს სახეთასა მყოფნი. რამეთუ უკუეთუ ვინმე იტყოდის მიუწდომელ-ყოფასა სახეთასაჲ, ესე იგი არს, თითოეულისა სახისადაქუეშენი მიუწდომელად თქუნეს (ვითარ-იგი მოვედ კაცობრივისა სახისანი თუთ იგინი თავით თუსით მიუწდომელებ, ეგრეთვე ცხენებრისაცა სახისა განუკუეთელნი იგინიცა მიუწდომელებ და თითოეულთა ნეშტთა სახენი ეგრეთვე), ანუ უკეთუ თითოეულისა სახისაქუეშეთა გან[უკუეთელთა მისაწდომელ-ყოფაჲ ითქუას, ყოველთა ერთბაჲმად სახისაქუეშეთა განუკუეთელთა შეკრებაჲ მისაწდომელ იყოს.

აწ უკუე ვთქუათ თუ თითოეულისა სახისაქუეშეთა განუკუეთელთა მიუწდომელ-ყოფაჲ, შეემთხოოს კუალად მიუწდომელისასა უფროას რასმე და უმრავალწილეს-ყოფაჲ, რამეთუ უკუეთუ თითოეულადნი კაცი მიუწდომელებ, ორკერძოვე სადმე ორწილ იყვნენ მიუწდომელისა და ყოველთაგან უმრავალწილეს, რომელი უადგილო არს. შეუძლებელ სადმე არს თითოეულისა სახისაქუეშეთა განუკუეთელთა მიუწდომელ-ყოფაჲ. უკუეთუ უკუე თითოეულისა სახისაქუეშენი განუკუეთელნი მისაწდომელებ არიან, არამედ თუთ იგი უსახეესნი სახენიცა, ყოველთაგანცა სადმე თანდებული სიმ[რავლე მისაწდომელი არ[ს]. ვინაჲცა მისაწდომელი არს რიცხუ განუკუეთელთაჲ. ხოლო მარადის ქმნილთა ყოვლად სამარადისობისა მიმართ მყოფსა აქუს მიუწდომელობაჲ, ვითარ-იგი რიცხუთაცა ითქუმის მიუწდომელობაჲ მარადის შესაძლებელ აღორ-ძინებად მოსლვად და არა მოკლებად. აწ სადმე შორის-ქმნაჲ მოღებული მიიწდომვის³. და ეგრეთვე იჩუენების ქუშაჲცა მიწდომილად, ვინაჲ⁴ ხრიზმო-ლიცა: ვიცოო მე რიცხუ ქუშისაჲ და საწყევო ზღუსაჲ*.

1 მოსაღებლისა B. 2 სახეთას[სახელთასა ABCD, შდრ. *ἀρματα* CA, 86, 14 სქოლოო. 3 მიწდომის C. 4 ვინაჲცა B. * ჰეროდოტე.

აწ უკუე უსახეესნი ვიდრემე ბუნებითა სადმე განსაზღვრებულეს, ხოლო ჩუენდა უცნაურ არიან. ხოლო განუკუეთელნი ბუნებით უკუე არ განსაზღვრებიან კუალად და კუალად ქმნილობითა, ხოლო ჩუენდა ქმნილნი და შორის-
 v ქმნილად მყოფნი და ეგერა ქმნადნი, რომელთა დასაბამად აქუს ქმნამ, დაღ-
 თუ არ ცნობილ არს, რაოდენებ არიან, გარნა ცნობადვე, რაოდენი არს, ბუნე- 5
 ბისა მათისაებრ შესაძლებელ არიან, ვითარ-იგი უსახეესნიცა საჰენი, ვინაფთ-
 გან უკუე იჩუენა, ვითარმედ განსაზღვრებული არს ამათი რიცხვ.

ხოლო აღვიდოდინ¹ რამ უნათესვესთა მიმართ, საჭირო არს შეწვალვამ სიმრავლისა

აქა ჰნებავს პორფირიოს თქუემად, თუ რასა შეიმთხუევს უსახეესთაგან 10
 უნათესვესთა მიმართ აღსლვამ და რასა უნათესვესთაგან უსახეესთა მიმართ
 შთასლვამ და მერმეცა უფრომსლა ნათესავი², რამეთუ სახე გარშემცველობი-
 თი არს თითოეულადთა, ხოლო ნათესავი სახეთადაცა, რამეთუ ქუენამთ ვიდ-
 რემე განუკუეთელთაგან აღვლენ უნათესვესთა მიმართ. სიმრავლითა ვიდრემე
 182 შეიწრდებიან საქმენი, ხოლო ძალითა აღორძინდებიან, რამეთუ სახენი სიმრავ- 15
 ლითა ვიდრემე უკინენს არიან განუკუეთელთასა, ხოლო ძალითა ზესთა სხე-
 ნან, და ეგრეთვე სახეთასა ნათესავნი, ვიდრემდის მივიწყოდით ერთისა უნა-
 თესვესისა. და ესე სამართლად! რამეთუ ვითარ ერთი არს ყოველთა მიზეზი
 და დასაბამი, ამისთვის მისნი ვიდრემე მიახლებულნი შეიწრდებიან სიმრავლი-
 თა, ხოლო აღორძინდების ძალი, ხოლო შორს მისგან მყოფნი წინა-უკმოს სადმე 20
 განმრავლდებიან რიცხვთა და შეკნინდების ძალი.

ხოლო განეჩინენ ნათესავსა და სახესა, რამ არს თითოეული მათი

გვქალებს² პორფირიოს სწავლასა წინამდებარეთა კმათასა უსიტყუე-
 რესად, ესე იგი არს, შესატყუსად სიტყუერისა მოფარდულობისად²..., რამეთუ 25
 ვინაფთგან სიტყუერი მოფარდულობა აღმოჩენისათუს შთამოვალს, ხოლო აღ-
 მოჩენნამ არს შეგულისსიტყუევამ რამე. ხოლო შეგულისსიტყუეათა შინა მოქე-
 ნე ვართ პროტასეოთა³. ხოლო პროტასი ორთა საზღვართაგან თანამდებარე
 არს, რომელთაგანი ერთი ვიდრემე არს ქუემდებარე, ხოლო სხუამ შესმენილი.
 და ქუემდებარე⁴ ვიდრემე, რომლისათუს არს სიტყუეამ, ხოლო შესმენილი, რო- 30
 მელი მისთვის ითქუმის, ვითარ-იგი „სოკრატი იარების“ (რამეთუ ქუედ-ძეს ვიდ-
 რემე სოკრატი, რომლისათუს არს სიტყუეამ, ხოლო შესმინების სიარული,
 რომელი სამისოდ ითქუმის. კუალად უკუეთელ ვთქუა, ვითარმედ: „სული
 თუმოდრავ არს“, ქუედმდებარე ვიდრე არს „სული“, ხოლო შეისმინების
 „თემოდრავი“. და ყოვლისა პროტასეომასა ზედა ესრეთვე⁵). 35

ჰნებავს ნათესავთათუს და სახეთა სწავლად, რანი რათად შეისმინებიან და რანი ვიეთ ქუე-უსხენ, რამთა ვცნათ, ვითარ თანშეთხუელნი პროტასეონი ჰყოფენ, რომელთაგან შეიქმნების სულლოგიზმოსი⁶, რომლისათუს შთამოვალს

1 აღვიდოდინ C. 2 გვქალებს B. 3 პროტესეოთა C. 4 ხოლო სხუამ... ქუემდებარე — B. 5 ესრეთ B. 6 სულლოგიზმოსი B.

² და მერმეცა... ნათესავი“ განსამარტავ ზრახად არის გამოყოფილი CA₁ 87, 17. ³ აკლია: *μὴν ἄριστος ἐπὶ διδᾶξει περὶ γῆρους καὶ εἰδους ἢ ἐσίου ἐκᾶστρον βούληται προσθῆναι πᾶς γρησιμῆ ἐσίου ἢ περὶ ἀνῆον θῆσασία ἐν τῷ λογικῇ πραγματείαι* CA₁ 88, 4—6.

- სიტყუვერი მოფარ|დულობაჲ. [იტყუს უკუჲ ვითარმედ] ნათესაჲ ვიდრემე მარადის სახისად შეისმინების, ვითარ-იგი კაცისად ცხოველი და მისდად არსებაჲ. ხოლო სახე აროდეს შეისმინების ნათესავისად, რამეთუ არ ჰქმნარით არს თქუმად, ვითარმედ: „არსებაჲ ცხოველ არს“, ანუ „ცხოველი კაც არს“. ცხად-
 5 არს უკუჲ, ვითარმედ ნათესაჲ ვიდრემე მარადის სახეთად შეისმინების, ხოლო სახენი ნათესავისად — არასადა. და მარტივად ითქუმოდედ, ვითარმედ: უკმს შესმენილთა ანუ უმრავალწილეს-ყოფაჲ ჰქუედმდებარეთა, ვითარ ცხოველსა კაცისად, ხოლო სწორებითნი შეასმენენცა ნაცვალად, რამეთუ ვითარცა იტყუს; „ყოველი კაცი მოციწარ არს“, ეგრეთვე „ყოველი მოციწარი კაც არს“.
- 10 და ყოველნი ზენანი ქუენათა: არსებაჲ სხეულსა და სხეული სულიერსა, სულიერი ცხოველსა და ცხოველი კაცსა*1

- ხოლო რაოდენთად სახე შეისმინების, მათდავე¹ საჭიროდ ნათესავიცა სახისად შეისმინოს*2. სხუასა ხედვასა გარდმოსცემს² და ამასცა საქმარსა
 15 სიტყუვერისა მოფარდულობისა მიმართ. ხოლო არს ესევეითარ, უკუეთუ სახე შეისმინების ვისდადმე, მისდადვე შეისმინოს მის სახისა ნათესავიცა და ესე იქმნების ვიდრე უნათესვესამდე. ვითარ-იგი სოკრატისად შეისმინების კაცი, ხოლო კაცისად შეისმინების ცხოველი, ესე სადმე სოკრატისდადცა შეისმინოს; ეგრეთვე სულიერიცა—ცხოველისად³, აწ სადმე კაცისდაცა და სოკრატისდაცა; კუალად სხეული—სულიერისად და არსებაჲ—სხეულისად და ამისთვის არსებაჲცა და სხეული სულიერისდაცა და ცხოველისად და კაცისად და სოკრატისად შეისმინენ.

- რამეთუ ითქუმის უნათესვესი⁴ ვიდრემე ყოველთა მისქეთუ შეთა ნათესავთა და სახეთა და განუ-
 25 კუეთელთა

- რამეთუ⁵ უკუეთუ მარადის |ზენაკერძონი ქუენა[თად შეი]სმინებიან, ცხად-არს, ვითარმედ უნათესვესი⁶ ვიდრემე ყოველთა მისქეთუ შეთა ნათესავთა და სახეთა და განუკუეთელთად შეისმინოს, ხოლო სახე—განუკუეთელთა მხოლოთად.

- 30 ხოლო განუკუეთელად ითქუმის სოკრატი და იგი რომელიმე თეთრი

- ამისი შეძინებაჲ ყო კერძობითისა მჩუენებელმან, რამეთუ თეთრი საყოველთაო არს, რომელთა შეკრებაჲ არამცა სხუასა ზედა ოდესცა იქმნა, ეგრეთვე³ არა თქუა: „რომელთა თითოეულისაჲ“, არამედ „რომელთა შეკრებაჲო“, რამეთუ თითოეული სხუათად ყოფად შემძლებელ არს, ხოლო თანად ყოველთად—არცერთი⁴.

1 მათდავე B. 2 გარდმოსცემს B. 3 ცხოველისად B. 4 უნათესვესი C. 5 რამეთუ — B. 6 უნათესავისი B, უნთვესს C.

*1 ბერძნულში განსამარტავ ფრაზად გამოყოფილია მხოლოდ პირველი წინადადება: „და ყოველი ზენანი ქუენათა“ — *ἅπασαν εἰς ἑαυτὰς εἰς τὴν αὐτὴν* CA₁ 88, 27. *2 „ხოლო რაოდენთად... შეისმინოს“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₁ 89, 1—2. *3 „რომელთა... ეგრეთვე“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₁ 90, 1. *4 „ხოლო თანად ყოველთად — არცერთი“ გამოყოფილია განსამარტავ ფრაზად A.

ვინაჲცა კაცისა, ვიტყუ უკუე საზოგადოჲსა,
თუ თებანი იქმნეს მცა იგინივე

სოკრატის საღმე თუთებანი არამცა იქმნეს! სხუა კაცისა შორის, ხოლო
 კაცისანი საღმე არიან თითოეულადთა კაცთა შორის: ცხოველი, სიტყუერი, მო-
 კუდავი. | და მარტივად რომლისა? ჰნებაეს თქუმაჲ, ესე ვითარი არს. საცნაურ 5
 იყავნ, ვითარმედ ნათესავსა ჰქონან რამე თუთებანი და სახესაცა და განუ-
 კუეთელსა. არამედ ნათესავისა ვიდრემე და სახისანი სამრავლოდ ყოფად შემ-
 ძლებელ არიან, ხოლო განუკუეთელისად შეკრებულნი მის მხოლოჲსა ხოლო
 განუკუეთელისად და არავის სხუსად. ვითარ რასა ვიტყუ: თუთება ცხოვლისა^ა
 არიან, ვითარცა რამ ნათესავისა, არსებამ, სულიერი, მგრძნობელობითი. ხო- 10
 ლო ესენი სამრავლონი არიან, რამეთუ კაცისა და ცხენისა და ძაღლისა და
 თითოეულადისა ცხოვლისანი^ბ. მოვიდეთ სახესა ზედა, ვითარ კაცსა, თუთებანი
 მისნი: ცხოველი სიტყუერი და მოკუდავი და ზედმიწევნულობისა შემწყენარებე-
 ლი, ყოველთა კაცთა შორის ეგრეთვეობით არიან. მოვიდეთ განუკუეთელსა- 15
 ცა ზედა, ვითარ სოკრატსა, თუთებანი მისნი:: ფილოსოფოსი, მტიერი, მცუელ-
 185 წინად-ყოფამ, სოფრონისკომს ძეობამ და რამცა არს ესე ვითარი, თი-
 თოეული უკუე ამათი თავით თუსით ვიდრემე შესაძლებელ არს სხუათადაცა?
 ყოფად, (რამეთუ არიან სხუანიცა მტიერნი და ნიშნიანნი და ფილოსოფოსნი
 და ათინელნი, ნუუკუე და სოფრონისკომს ძენიცა), ხოლო ყოველთაგან შემოკ-
 რებამ: მტიერობისა, ნიშნოვნობისა, ფილოსოფოსობისა, მუცელწინაობისა და 20
 მას რომელსამე ჟამსა მყოფობისამ, მხოლოჲსა სოკრატისი არს და არავისი
 სხუსამ.

ხოლო სახე ნათესავისა^ა ქუე შეი, რამეთუ სრული
რამემ არს ნათესავი

რამეთუ ნათესავი ვიდრე^ე მხოლოჲ არს სრულ, და განუკუეთელი მხო- 25
 ლოჲ არს კერძო, ხოლო სახე სრულიცა არს და კერძოჲცა, სრული ვიდრემე,
 ვითარცა განუკუეთელისა მიმართ, ხოლო კერძოჲ, ვითარცა ნათესავისა მი-
 მართ.

არამედ კერძო ვიდრემე სხუსა, ხოლო სრულ არა
სხუსა, | არამედ სხუათა შორის

ვინამთგან სრული და კერძოჲ რამსამიმართთაგანნი არიან. ხოლო რამსა- 30
 მიმართსა რომელსამე მართლისაებრ პტოსისა ვიტყუთ, ხოლო რომელსამე-
 იგურდიობისა რამსაებრმე, ვითარ „მამამ ძისა მამამ“ (აჲა ნათესავობითი^ა არს
 განჩენამ. ხოლო მიცემითისაებრი განჩენამ, უკუეთუ ვთქუა: „მოყუარე მო-
 ყურისა მოყუარე“, ხოლო უკუეთუ ვთქუა: „მცემელი ცემულსა სცემს“, —
 მიზეზობითისა მიმართ). ვინამთგან უკუე ამას ესრეთ აქუს, ამისთუს თქუა: 35
 „კერძოჲ სხუსამ, ხოლო სრული სხუათა შორის“, რამეთუ ვიტყუთ: „კერძოჲ!^ა
 საღმე სრულისა კერძოჲ“ და ვპყოფთ განჩენასა, ცხად-არს, ვითარმედ ნათე-

1 იქმნეს C. 2 რომლისა B. 3 თქმა ACD. 4 ვიტყუ ნათესავისა D. 5 ცხოველისა B. 6 ცხო-
 ველისანი B. 7 სხუათადაცა C. 8 ნათესავისა C. 9 ნათესავობითი C. 10 კერძოჲ კერძოჲსა ABCD,
 შღრ. მწიგნოვ CA₁ 91,9.

სავობითისა მიმართ. ხოლო სრულსა არღა ვიტყვთ კერძოხსა სრულსა (რამეთუ არ თანამდებარე არს სრული ერთისაგან კერძოხსა, არამედ მრავალთაგან), არამედ ვიტყვთ: „სრულსა კერძოთა სრულსა“ და იქმნების განჩენამ მიცემი [თისა მიმართ, რამეთუ კერძოთა] არს სრული, ვინამთგან კეთილად თქუა, ვითარქედ: „სრული არ სხუსა, არამედ სხუათა შორის“. იფუყებოდედ ხოლო, ვითარქედ არს ნათესავობითისაცა მიმართ არა საერთოდ, არამედ სამრავლოდ განჩენამ და თქუამდ, ვითარქედ: „სრული კერძოთა არს სრული“, არამედ პორფირიოს მიცემითისა მიმართ ყო განჩენამ.

და რანი ნათესავნი და სახენი არიან

10 ვითარმედ ურთიერთარსნიცა, რამეთუ ესე ნათესავნიცა და სახენი.

და რაოდენ გუარად ნათესავი და სახე

რამეთუ ნათესავი ვიდრემე სამგუარად ითქუმის, ხოლო სახე — ორგუარად.

განყოფილებინათჳს

15 ხოლო განყოფილებამ ზოგადად და განთესებულად და უგანთესებულესად ითქუმოდედ¹, რამეთუ განყოფილებამ ვიდრემე უპირველესი არს სახისად და რომლისა მიზეზისა ძლით უპირველეს წარმოითქუა სახისათჳს, ეგერა თქუმულ არს. ხოლო აწ განყოფილებისათჳს ჰყოფს სიტყუასა და თქუნულსა მას კანონსა მკუმეველი კულად აღჰრაცხს¹ დანიშნულობათა განყოფილებისათა. ხოლო რამთა თქუამდ გულგებადთა შეუდგეთ, ვთქუათ ესრეთ: „სხუობამ ანუ განშორებითი არს შემთხუევეითისებრი, რომელსა მოუგეის განშორებამ მათი, რომელთა არს სხუობამ², ანუ განუშორებელი, ვითარჲ განყოფვიან³ ვინმე ურთიერთას ვისითამე უკუე დგომითა, ხოლო სხუსა ჯდომითა და განყოფვიან⁴ ამისებრ ურთიერთას. ესე სადმე განყოფილებამ ითქუმის განშორებადად, რომელსა პორფირიოს უწყეს ზოგადად, ვინამთგან არა გამოსაზღვრებითა მის ვისდადმე არს, არამედ ზიარად ყოველთად. და ესე ვიდრემე არს განშორებადი და შემთხუევისებრი განყოფილებამ. ხოლო უკუეთუ განუშორებელი არს განყოფილებამ, ანუთავით თჳსით არს, ესე იგი არს, თანშემასრულებლობითი არს არსებასა ქუედმდებარისასა, ანუ შემთხუევეითისებრ, ესე იგი არს, არარაით სრულყოფელი ყოფისა მიმართ საქმისამ. და ესე ვიდრემე არს განუშორებელი და შემთხუევისებრი, ვითარ-იგი არს ნერბისცხრობამ⁵, ნიშნოვნობამ, ჩხიობამ⁶, რამეთუ განყოფვიან⁶, ურთიერთას ვიეთნიმე, რომელიმე ნიშოან-ყოფითა, ხოლო რომელიმე ნერბისცხურ. ესენი შემთხუევეითებ სადმე არიან, ვითარცა არყოფნი შემასრულებელად არსებათა ქუედმდებარეთასა (რამეთუ შესაძლებელ იყო სოკრატი არყოფად ნიშნიან და ეგრეთცა ყოფად სოკრატად). ხოლო განუშორებელმე (რამეთუ არ მოუგეის

1 აღრაცხს C. 2 სხუობამ C. 3 ვითარქარა B. 4 განყოფვიან C. 5 განყოფვიან C. 6 განყოფვიან C.

¹ „ხოლო განყოფილებამ... ითქუმოდედ“ განსამარტავ ფრაზად არს გამოყოფილი CA₁ 91, 23. ² ამოზე მინაწერია: „მაღალი ცხური დ.“, D 120 r. ³ ამოზე მინაწერია: „ჩხოობა — სახიარო სანახობა, დ. რ.“ D 120 r.

განშორებაჲ ქუედმდებარისაჲ), რომელთა თჳსად სახელ-სდებს პორფირიოს, ვითარმედ განჩინებითა მისი ვისიმე არს ნიშ|ნოვნობაჲ ხოლო, განუშორებელი და არა შემთხუევისებრი, არამედ შემასრულებელი არსებისაჲ არს, ვითარ სიტყუერი, მოკუდავი, რამეთუ განვეყოფით¹ უსიტყუთა ცხოველთა, ვითარი იგი ჩუენ სიტყუერ, ხოლო იგინი უსიტყუ. ამას უკუე განყოფილებასა უთჳ-
სესად უწოდა.

განყოფილებებისა ვიდრემე რომელიმე ითქუმის ზოგადად, ხოლო რომე-
ლიმე—თჳსად და რომელიმე—უთჳსესად. ზოგადად ვიდრემე—შემთხუევისებრ-
ნი და განშორებადნი და თჳსად—შემთხუევისებრნი განუშორებელნი. ხოლო
განუშორებელნი უკუე შემასრულებლადცა არსებასა ქუედმდებარისასა და
თავით თჳსით მყოფნი უთჳსესად ითქუმიან. და პირველი სადმე განწვალებაჲ
განყოფილებათაჲ ესრეთ.

ხოლო კუალად ზედგანწვალებელი მათი იტყჳს, ვითარმედ: „განყოფილე-
ბათაგანნი რომელნიმე სხუებრობსა ჰყოფენ ქუედმდება|არისასა², ხოლო რომე-
ლინიმე — სხუაობასა. ზოგადად ვიდრემე და თჳსად სათქუმელი განყოფი-
ლებაჲ — სხუებრობასა (რამეთუ სხუებრობა არს დგომაჲ და ჭლომაჲ და
სხუებრ ნიშნოვანი და ნერბისცხერი), ხოლო უთჳსესნი — სხუაობასა, რამეთუ
სხუა³ სიტყუერი და სხუა⁴ — უსიტყუელი, რამეთუ სხუებრი უკუე საქმისა
რომლისაებრმე ჰყოფს შეცვალებასა, ხოლო სხუაჲ უეჭუელად სხუასა შეიქმს.
რამეთუ სიტყუერი სადმე ცხოველი სხუა, თხნიერ უსიტყუელისა, ხოლო
მჯდომარე მდგომარისა არა სხუა, არამედ სხუებრ, [მსგავსად]⁵ ნერბისცხერი
— ნიშნოვნისა. სამგუარად უკუე თქუმულობასა განყოფილებათასა რომელთა-
სამე უთჳსესად, უთჳსესათჳს არს სიტყუაჲ ფილოსოფოსთაი, რანეთუ
თჳსნი და ზოგადნი განყოფილებისა მიმართ ნათესაეთაჲსა არ ისაჯმრებიან⁶,
რამეთუ არავინ იტყჳს, ვითარმედ: ცხოველთაგანნი რომელნიმე სხენან|და რომე-
ლინიმე დგანან (რამეთუ⁷ არა ყოველთა⁸ გარეშევიცაეთ), არცა ვითარმედ:
რომელნიმე ნიშნიან და რომელნიმე ნერბისცხერ მსგავსადმე. ხოლო უკუეთუ
განწვალებისა მიმართ არსაქმარ, არცა განსაზღვრებათა მიმართ. მხოლონი
სადმე უთჳსესნი იქმარებიან.

და უთჳსესად ითქუმოდედ

ხოლო შეძინებითა ვითარმედ⁹: „ითქუმოდედ“ დანიშნა მისეე სახელისაჲ
ამისიცა დადებულებად, რამეთუ ჩუეულ იყვნეს ძუელნი ოდეს საჩელსა რასმე
მოლებადთათჳს იტუმევიდნ თქუმასა, ვითარმედ „ითქუმოდედ“, ხოლო ოდეს,
სახელთა დაჰსხმიდენ მათი, ჩუეულ არიან, ვითარმედ „ეწოდებოდედ“ თქუ-
მად, ვიდრე „ითქუმოდედ“.

რამეთუ განეყოფვის¹⁰ სოკრატის პლატონსა
სხუაობითა

რამეთუ ვითარცა კაცნი არ განიყოფვიან ურთიერთას, ხოლო ვითარცა
რომელიმე ნუუკუე ზის, ხოლო რომელიმე ვალს, განიყოფვიან.

1 განვეყოფით C. 2 ქუედმდებარისასა C. 3 სხუა C. 4 სხუა C. 5 მსგავსად|არამედ
ABCD, შდრ. *ἕμιστος* CA₁ 93. 8 არ ისაჯმრებიან B. 7 რამეთუ|რომელი B. 8 ~ ყოველ-
თა არა D. 9 ვითარ B. 10 განეყოფის C.

ხოლო სამარადისოდ ვითარ-ყოფათა შინა არს
| ს ხ უ ა ო ბ ა ა

187

- ესე იგი არს, განყოფილებანი ესე შემთხვევითისაებრ იხილვებიან, ხოლო¹
ნაცვალად თქუმისა „შემთხვევითისებრობისადასა“ თქუა: „ვითარ-ყოფათა ში-
5 ნა არსო სხუაობაა“, ვითარცა შემთხვევითი ვითარ-ყოფისა შორის შეისმი-
ნების.

ვითარ-იგი კაცი ცხენსა სახისმოქმედითა
განყოფილებითა განეყოფვის ვითარობითა
სიტყუერისაათა

- 10 ესე იგი არს, შემასრულებელითა სახისაათა, რამეთუ ცხოველი პირველ
მიიღებს ვიდრემე მოკუდავსა და სიტყუერსა და შეიქმს კაცსა, ხოლო მოკუ-
დავი და უსიტყუელი შეიქმს ცხენსა და ძალსა. ესე უკუე განყოფილებანი
თანშეწყობილნი ნათესავთანი შეიქმან სახეთა და ამისთვის სახეთმოქმედად²
ითქუმიან.

- 15 რამეთუ განყოფილებათა განანი რომელნიმე
სხუებრსა შეიქმან, ხოლო რომელნიმე — სხუასა

- | სხუა განწვალებად³ გარდმოეცემის განყოფილებათა, რამეთუ რომელ- v
ნიმე, იტყუს⁴, შეიქმანო სხუებრსა და შემთხვევისებრნი არიან და განშო-
რებადნი. ხოლო განშორებადად ვიტყუ ზოგადსაცა და თუსაცა და რამეთუ
20 იგიცა განშორებადი არს წულილმოგონებით. რამეთუ ძალ-მიც სოკრატისი
მტერადცა და ვარჯოვანდ ზედმოგონებამ, რამეთუ უთუსესისაა არა⁵ მერმე
არცა წულილმოგონებისაებრ ძალ-მიც განყოფამ, რამეთუ არცა შესაძლებელ
არს თვნიერ სიტყუსა ზედმოგონებამ კაცისა, თუ არა, არა მერმე იყოს კაცი,
რამეთუ ყოველნი კაცი სიტყუერ და ყოველნი — მოკუდავ. ვინამცა ნიშნოვ-
25 ნისაა საღმე ძალ-მიც ნერბისცხვრად მოგონებამ მალვე კაცად ვებულისა⁶,
ხოლო კაცისაა არა⁷ თვნიერ სიტყუერისა ანუ მოკუდავისა, რამეთუ არცა⁸
ესე იყოს კაცი. | ვინამცა უკუე თუსად და ზოგადად თქუმულნი განყოფილებანი
30 განშორებადნი არიან, რამეთუ ოდეს მდგომარე დაჯდეს, არა იქმნა სხუა, არამედ
მხოლოდ სხუებრ. ვითარ ცხად-ჰყოფს ამას მოქმედიცა ოდესსეომისთვის, სამისო-
თა⁹ შემთხვევითთა ათინაის მიერ გარდაცვალებასა, მეტყუელი: „სხუებრად არ
იხილვებისო“¹⁰, თვნიერ რაათა ნიშნოვანდ ანუ ნერბისცხვრად ზედმოგონებულ
იქმნეს, რომლითა არა სხუა იქმნა, არამედ სხუებრ, რამეთუ ძალ-უც მასვე
თვნიერ ნიშნოვანობისა ყოფად. ხოლო სახისმოქმედნი სხუასა შეიქმან, რამე-
35 თუ სიტყუერი სხუასა შეიქმს კაცსა, თვნიერ ცხენისა, რამეთუ⁸ სხუად⁹
ვიტყუთ არსებითა¹⁰ განყოფილთა, ვითარცა ვთქუთ აწ, ვითარ კაცსა და ცხენ-
სა.

1 ხოლო—B. 2 სახედმოქმედად C. 3 განწვალებად C. 4 იტყვან B. 5 არა⁷ C. 6 ვებ-
ბულისა C. 7 სამისოსთა B. 8 ხოლო B. 9 სხუად|სხუებრ ABCD, შდრ. ძღღα CA₁ 95, 4.
10 არსებით B.

* შდრ. ძღღοις μοι, ξεινε. φάτης νλον i, ε παράσιλον CA₁ 94, 21..

v სხუაობისმოქმედთა უკუე განყოფილებათაებრ
განწვალებანი იქმნებიან ნათესაქთანის სახეთა
მიმართ

რამეთუ ვიტყუთ: ცხოვლისაჲ ვიდრემე რომელიმე სიტყუერ, ხოლო რომელიმე უსიტყუელ არს და რომელიმე უკუე უკუდავ, ხოლო რომელიმე მოკუ-
დავ. და კუალად ამათ მიერვე გარდავსცემთ განსაზღვრებათა, რამეთუ
ვიტყუთ, რაჲ არს კაცი: ცხოველი, სიტყუერი, მოკუდავი...¹

განყოფილებათასა რომელთასამე ყოფასა
განუშორებადებ, ხოლო რომელთასამე განუშორებელ

191 ამიერ კუალად იწყებს განწვალებისასა, ვითარცა დასაბამისა რაჲსაგანმე
და მათსავე ერთმანერთისაგან განუშორებასა. განყოფილებათანი ვიდრემე რომელიმე არიან განუშორებლნი, ხოლო რომელიმე განუშორებელნი. და ესრეთ განირჩევიან ზოგადებლად, თესებად და უთესობებლად. ხოლო განყოფილებათანი რომელიმე შეიქმან სხუასა, ხოლო რომელიმე სხუებრსა და ესრეთ განერჩევიან უთესესნი თესთა და ზოგადთა.

15 ამათ უკუე წინაღმდგომ-დასხმათაგან, რომელთაგან განირჩევიან ურთიერთსა განყოფილებანი, შეიქმნებიან თანშეუღლვანი ექუსნი, რომელთაგანნი ორნი აღსაარებულად თანშეუღდინებელნი არიან (რამეთუ არა თანშედგებიან² განუშორებადი იგი და განუშორებელი³, ანუ სხუებრი და სხუაჲ³).

ხოლო ნეშტთა მათ ოთხთა თანშეუღლვათაგანი ერთი თანშეუღდინებელი არს, განუშორებადი და სხუაჲ⁴. ხოლო სხუანი სამნი თანშედგებიან⁵, რამეთუ განუშორებადნი უკუე და სხუებრობისმოქმედნი⁵ არიან საზოგადო, ხოლო განუშორებელნი და სხუაობისმოქმედნი⁶ — უთესესებ, ხოლო განუშორებელნი და სხუებრნი⁷ შემთხუევითისაებრ არიან თესებ, ვითარ-იგი ნერბისცხვრობაჲ. ხოლო ითნოს სადმე სხუაჲცა განყოფილებაჲ ყოფად განუშორებადთა და სხუაობისმოქმედთაჲ, ხოლო ჰეშმარიტებისაებრ, და ესეცა თანაშეუღლვად შეუღდინებელ არს. რამეთუ სიტყუერი უკუე თავით თესით არს კაციისად (რამეთუ თავით თესით სიტყუერი არს კაცი, რომლისათჳს ყოველნი კაცნი სიტყუერებ), ხოლო ნერბისცხვრობაჲ და სიშაე, ანუ დგომად, ანუ სხუაჲ რაჲმე ეგვეითართაგანი—არა თავით თესით, რამეთუ არა ვითარ-იგი კაც არს, ნერბისცხვრცა არს, შაე, ანუ სხუა რაჲმე სხუათა მათგანებ, ვითარმედ უქმდა ყოველთა კაცთა შაე, ანუ ნერბისცხვრ-ყოფად? ვინაჲ დაღათუ არ ვინმე იყოს ნერბისცხვრ ანუ შაე, არა უღარეს კაც არს⁸. არცა⁴ ერთი სადმე ესევითართა განყოფილებათაჲ შეიქმს სხუასა.

1 ცხოველისა B, ცხოვლისა B. 2 თანშედგებიან B. 3 თანშეუღდებიან B. 4 არც ABD.
¹ აკლია ითმ დაჲ ჰარძოქუეჲ ბარძოქუე CA₁ 95 10. ² ამაზე ტექსტის ხელით მინაწერია: „განუშორებადი და განუშორებელი“ ABCD. ³ ამაზე ტექსტის ხელით მინაწერია: „ა ანუ სხუებრი და სხუაჲ“ ABCD. ⁴ ამაზე ტექსტის ხელით მინაწერია: „გ განუშორებადი და სხუაჲ“ ABCD. ⁵ ამაზე ტექსტის ხელით მინაწერია: „დ განუშორებლნი და სხუებრობის-მოქმედნი“ ABCD. ⁶ ამაზე ტექსტის ხელით მინაწერია: „ე განუშორებელნი და სხუაობის მოქმედნი“ ABCD. ⁷ ამაზე ტექსტის ხელით მინაწერია: „ვ განუშორებელნი და სხუებრნი“ ABCD. ⁸ ამაზე ნუსხურით მინაწერია: „სიჩხიე სიბლიტეს უნდა ერქვას“ C 120 r.

ხოლო შემქმნელნი სხვსანი* სიტყუასა შინა
არსებისასა მოიხუმიან

- ვითარმცა იტყოდა, ვითარმედ „სიტყუასა! შინა“, რომელი ცხად-ჰყოფდეს
ბუნებასა საქმესასა, ესე იგი არს, განაზღვრებასა, რამეთუ განაზღვრებანი¹ 192
- 5 ნათესაისაგან და შემამტკიცებლობითთა არიან განყოფილებათა, ესე იგი არს,
სახისმოქმედთა, რომელნი არ მითუალევენ უფროსსა და უმცროსსა; რამე-
თუ არა ითქუმის ვინმე უფროსს მოკუდავად, არცა უფროსს სიტყუერად და უმ-
ცრო სიტყუერად, რამეთუ მცირენიცა² ყრმანი მსგავსადვე სიტყუერ არიან. ხო-
ლო დაიყენებინან ორღანოვან³ მიერ სიტყუერებითთა შორის ქმნათა მიმართ. და
- 10 მარტივად ჯერ-არს ცოდნად, ვითარმედ იგინი მითუალევენ უფროსუმცრო-
სობასა, რაოდენნი მისვე ქუემდებარისათუს შემტკიცებობდინ წინააღმდგომად
მყოფნი, რომელნი შეირწყობიანცა ურთიერთას, ვითარ-იგი თეთრი თეთრისა
უფროსს ითქუმის და უმცროსს, ვითარ იგივე ქუემდებარე ოდესმე უკუე⁴
თეთრ იქმნების, ხოლო ოდესმე მელან და შეირწყუმიან⁵ ესენი ურთიერთას,
- 15 თეთრსა, [ვიტყუ, და მმელნობსა⁶. და ოდესმე უკუე უწმიდესობად, ხოლო v
ოდესმე ზედშერეულებად შეემთხუევის ქმნილად. ხოლო არსებათა ზედა არა
არს უფროსი და უმცროსი, ვითარ არარაჲ წინააღმდგომ არს არსებისა, არცა
სიტყუერი და უსიტყუ მისვე ქუემდებარისათუს შემტკიცებინან. ხოლო უკუეთუ
თქუას ვინმე, ვითარმედ: „ვითარ უკუე არისტოტელმან თქუა „კატილორიათა“
- 20 შინა ხოლო: „არსებად არს ყოვლად საკუთარი და პირველი უფროსად სათქ-
უმელი“. რამეთუ აჲა, „უფროსიცა“ თქუა, ვითარცა რაჲ უფროსუმცროსობა-
სა მითუალეველისათუს, ვიტყუთ, ვითარმედ პირველად ვიდრემე, ვითარცა
ჩუენისა მეცნიერებისა მომართ ითქუმიან ესენი მისგან, რამეთუ „პირველად“
თქუა და „უფროსად“ განუკუეთელი უფროსს თანშერეთებულებისათუს ჩუ-
ენისა და პირველ წარდგომისა, რამეთუ ამისგან ჟამ[ი]თა⁷ და ზედმიწევნულო-
ბითა წარმატებულნი მივჰმართებთ|მეორისა ზედა—სახისა მიმართ და ნათესა- 193
- 25 ვისა. მერმე უკუეთუ შეუნდოსცა ვინ მათ შორის⁸ ყოფად უფროსუმცროსობ-
ისაჲ, არა სიერცეთა შორის იყოს, არამედ სიღრმეთა შორის, რამეთუ არცა კაცი
კაცისა უფროსს კაც, ანუ უფროსს სიტყუერ არს, არცა ცხენი ჯარისა უფროსს
ცხოველ, ანუ ამათსა კაცი, არამედ სიღრმისებრთა შორის, ვითარცა ვთქუ, შე-
საძლებელ არს შორის სახილველობად ამისი, რამეთუ უზენაესნი უდიდესს უქუ-
ენაესთასა, რაოდენ მიიღებენცა უაღრესთაგან, ვითარ-იგი სიტყუერი უფროსს
არს გონებისა შორის. ხოლო უმცროსს⁹— სულისა შორის; და უფროსს—ან-
გელოზთა შორის, ხოლო უმცროსს — ზეციერთა სხელუთა შორის, ვითარ
- 35 იგინიცა სულიერ არიან და სიტყუერ. მერმე უფროსს მათ შორის, ვიდრემე
ჩუენ შორის და სხუებრცა. არსებად უფროსს არს ცხოველი|სა¹⁰, ვიდრე კაცისა v
შორის და უფროსს ამის შორის, ვიდრე სოკრატის შორის, არამედ საშუალობითა
კაცისაჲთა ამასცა ზედდაენერგვის. წინა-ცხად¹¹ უკუე, ვითარმედ პირველთა და
უსაშოვლოდ ვისთამე თანმქონებელთა მეორედ და საშუალობითა ვისთამე
- 40 თანმქონებელთასა უფროსს თან-აქუს. და კეთილად თქუმულ არს, ვითარმედ
სიერციისაებრნი არ შეიწყინარებენ უფროსუმცროსობასა.

1 სიტყუას|სხვსანი B. 2 მცირენიცა C. 3 ურღანოვან ABCD. 4 უკუეთუ C. 5 შეირწყუმან B. 6 მმელნობას B. 7 კმათ ABD, კამთ C. 8 შორის—B. 9 უმცროსი ABCD. 10 ცხოველისა B. 11 ვინა ცხად B.

* „ხოლო შემქმნელნი სხვსანი“ განსამარტავ ღრაზად არ არის გამოყოფილ CA₁ 96, 9.

ერი და მოკუდავი თანშედგებიან, რამეთუ არს კაცი სიტყვერი, მოკუდავი; და სიტყვერი და უკუდავი თანშედგებიან, რამეთუ არს ღმერთი. და უსიტყუელი და მოკუდავი — ცხენი. ხოლო არღა მერმე არს უსიტყუ და მოკუდავი, რამეთუ იძიების ნეშტისა შეუღლებისათჳს¹ უსიტყუსა, ვიტყუ, და უაუდავისა, ვითარ შედგების. და არს რამე უსიტყუ უკუდავი, ვითარ-იგი სთნავს სიტყუსმოქმედსა სკვლისათჳს თქუმაღ: „არამედ უკუდავი ჰავი არს“, ანუ — არა. რამეთუ რომელნიმე იტყუან ყოფად რასმე უსიტყუსა ნათესავსა საეშმაქოსა უკუდავსა, რომელსაცა მიონამსაი მოაქუსო წესი, რომელთაცა გარემივქცევთ. ხოლო რომელნიმე იტყუან მოკუდავი-ყოფასაცა ეგევითარისა² მის ნათესავისასა, რამეთუ რომელი უკუდავ, სიტყვერცა არს უეჭუელად.

მოვიდეთ არსებისაცა ზედა და ივინივე უპოვნეთ, რამეთუ აქაცა ორ-ყოფასა წინაუქმობათასა: სულიერისა, უსულომასა; მგრძნობელობითისა და უგრძნობელისა, და ამათსა თანშეთხულობასა სამნი მხოლონი შედგებიან თანშეუღლვანი, ხოლო ნეშტი იგი შეუღდინებელ არს. რამეთუ სულიერი უკუე და უგრძნობელი — ნერგი, და უსულომ და უგრძნობელი — ქვაბ, ხოლო სულიერი და მგრძნობელობითი — კაცი. ხოლო უსულომ და მგრძნობელობითი არაა არს, რამეთუ რომელსაცა აქუს გრძნობა, მრავალთად უფრომს ზუნებითი აქუს სული, რამეთუ სადა ნერგობითი, არ ეუქუელად მგრძნობელობითიცა. ხოლო სადა მგრძნობელობითი, უეჭუელად ნერგობითიცა.

20 არამედ ესენი განმწვალებელობითნი ნათესავთანი, შემაბტკიცებელობითნი და შემდგომნი³

ხოლო ვითარ-იგი არიან რამე მხოლოდ სახენი ოდენ და რომელნიმე მხოლოდ ნათესავნი ოდენ, ხოლო რომელნიმე ნათესავნიცა და სახენი, ეგრეთ განყოფილებათა ზედა, რამეთუ სახისმოქმედთა განყოფილებათანი რომელნიმე არიან მხოლოდ განმწვალებელობითნი უნათესვესთანი და რომელნიმე მხოლოდ შემადგინებელობითნი უსახეესთანი, ხოლო რომელნიმე შემადგინებელობითნი და განმწვალებელობითნი ურთიერთარსნი. რამეთუ არსებისა ვიდრემე განყოფილებანი, სხეულსა, ვიტყუ, და უსხეულოსა, მხოლოდ განმწვალებელობითნი არსებისანი, ხოლო არსადა შემადგინებელობითნი; ხოლო კაცისა განყოფილებანი, ვითარ სიტყვერი და მოკუდავი, [მხ]ოლოდ შემადგინებელობითნი⁴ კაცისანი; ხოლო საშუალთაგანნი, ვითარ-იგი ცხოველისანი მოკუდავი და უკუდავი, სიტყვერი და უსიტყუ, შემადგინებელობითნიცა და განმწვალებელობითნი, რამეთუ წინააღმდეგობითნი განწვალებულვებანი ცხოველისანი, ვითარ მოკუდავი და უკუდავი (რამეთუ ამათდა მიმართ განიყოფვის ცხოველი) და სიტყვერი და უსიტყუ ეგრეთვე. ხოლო ურთიერთსმიმართნი სახეთანი არიან შემადგინებელობითნი, რამეთუ სიტყვერი უკუე და მოკუდავი — კაცისა შემადგენელ, ხოლო სიტყვერი და უკუდავი — ანგელოზისა, და უსიტყუ და მოკუდავი — ცხენისა.

ხოლო უსიტყუსა და მოკუდავისანი უსიტყუთა ცხოველთანი⁵ დააშთინა პორფირიოს უსიტყუ და უკუდავი, ვითარცა საქქუელი, გინათუ არიან ეგევითარნი. არსებანი, გინა არა. რამეთუ არიან, ვითარცა ვექუ,

¹ შეუღლვასთჳს C. 2 შემადგინებელობითნი C. 3 ტანქუსა C.
² „არამე... ნათესავთანი“ განსამარტავ ფრაზად არ არის გამოყოფილი ბერძნულში, „შემადგინებელობითნი და შემდგომნი“ — CA₁, 100, 21. ³ „ხოლო უსიტყუსა... ცხოველთანი“ განსამარტავ ფრაზად არ არის გამოყოფილი CA₁, 100, 25.

უსიტყუნიცა ეშმაკნი მინოაჲს* წესსა მქონებელნი ყოვლისა შორის და განჩინებულნი ტანჯვისა¹ ღირსთა სულთა მიმართ, რომელნი ვიეთგანმე უკუე უკუდავად, ხოლო ვიეთგანმე მოკუდავ-ყოფად იგონებინან.

და უფრო მსლა ამისი არს საკმარებაჲ განწყალები-
სა მიმართ ნათესავთა მსა და შემდგომნი

5

198 უფრო მსლაობაჲ დაპართ, რამეთუ მრავალგზის კაცობრივისა უძღურები-
სათეს უღონოქმნილნი ესევითართა განყოფილებათა მოვიხუამთ შემთხუევი-
თთაგან, ვითარ-იგი ყორანსა ზედა ნაცვალად განყოფილებათაჲსა მმელნობო-
ბასა მოვილებთ და კჯნოსა ზედა—თერთობასა. რამეთუ² ოდეს ცხენისა განმა-
საზღვრებელნი ვიტყოდით „ცხოველად უსიტყულად, მკვევანობითად ყოფა-
სა“, არსებისზედალ³თუსად მყოფსა ნაცვალად არსებითთა განყოფილებათაჲსა
მივილებთ, არ შესაძლებლობისათეს არსებითსა განყოფილებასა, მოველ, ცხე-
ნისა და ვირისასა პოვნად.

რომელთაცა განმასაზღვრებელნი ვიტყუთ: განყო-
ფილებებაჲ არს, რომლითა ჰმატს სახე ნათესავსა

15

აღმრიცხუველსა დანიშნულობათა განყოფილებისათა და მეტყუელსა,
რომლისა დანიშნულისათეს არს უფრო მსლა სიტყუაჲ ფილოსოფოსთაჲ. ჰნე-
ბავს წარწერისა გარდაცემაჲ მისი. იტყუს უკუე, ვითარმედ: „განყოფილებაჲ
არს, რომლითა ჰმატს სახე ნათესავსა“, რამეთუ კაცი სიტყუერობითა და მოკუ-
დაობითა ჰმატს ცხოველსა. ხოლო უღონოებასა რასმე უღონოებს პორფირიოს
განსაზღვრებისა ამისგან და აღჰქნის⁴ მას. ხოლო უღონოებისასა წინამოიხუ-
ვიან ორნი რაჲმე|ცხადნი ღირსებანი, რომელნი ესრეთ იწოდებინან პერიპატოე-
ლთაგან, ვითარცა: შინაგან თესსა მქონებელნი რწმუნების ღირსებისანი. ხო-
ლო არიან ღირსებანი⁵ ესე:

პირველი უკუე, ვითარმედ „არარაჲ იქმნების არვითა არსალა მყოფისა-
გან“. ვითარ-იგი ნავი შეიქმნა შეშისაგან, რომლისაჲ რომელიმე უკუე იყო
(რამეთუ შეშაჲ იყო), ხოლო რომელიმე არ იყო, რამეთუ არღასალა იყო ნავი,
რამეთუ იყო თუმცა, არა უკმდა შემქმნელობაჲ ხურისაჲ. და ქვანიცა რომლი-
თამე არიან მყოფ, ვითარცა ქვანი, ხოლო რომლითამე — არა მყოფ. რამეთუ
არღა სახლ. არსალა მყოფისაგან ვითარმცა იქმნა რაჲმე?

25

ხოლო მეორე, ვითარმედ „წინააღმდგომნი მასვე ქუემდებარესა შინა მასვე
და ერთსა ეჲმსა ერთბამად არ ეგებიან ყოფად, რამეთუ ურთიერთის დაჲმარ-
ლუთეველობითნი⁶ არიან წინააღმდგომნი“. ამათ პირველთქუმულთაგან უღო-
ნოებაჲ გამოვალს გუარითა მით|. საკირო არს[განყოფილება]თაჲ ანუ ნათე-
სავისაგან სახეთა ზედა მიწევნაჲ პირველვე მყოფთაჲ მის შორის, ანუ არ ვი-
თარ არსალა მყოფისაგან. ხოლო უადგილო არს თითოეული ამათი, რა-
მეთუ უკუეთუ ნათესავთა შორის არიან განყოფილებანი, იყვნენ წინააღ-
მდგომებ მასვე შორის ერთსა და მასვე ეჲმსა მოკუდავი და უკუ-
დავი, სიტყუერი და უსიტყუ, რომელი უადგილო არს. ხოლო უკუეთუ არა

30

199

35

1 ტანჯვა C. 2 რამეთუ|ხოლო B. 3 აღქნის CD. 4 ხოლო არიან ღირსებანი — B. 5 და-
მარლუეველობითნი B.

• აშიაზე შინაწერია: „შინოაჲ გინა მოინა, რეკტორი დავით“, D 126 r.

- არიან განყოფილებანი ნათესავთა შორის, სადაჲთ იქმნებიან სახეთა შორის? რამეთუ იყოს რამჲმე ქმნილი არ ვითარ არსადა მყოფისაგან, რომელი უადგილო არს, რამეთუ არა სხუა ვისგანმე შესაძლებელ არს ყოფად, ვითარმედ არარაჲ არს სხუა საშუალ ნათესავთა და სახეთა, თვნიერ განყოფილებანი.
- 5 ცხად-არს უკუე, ვითარმედ უულონოესი არს სიტყუაჲ.
 ვინაჲცა ულონოქმნილი¹: აღჰქსნის² ულონობასა პერიპატოულად, | რამეთუ³ v
 იტყუს პორფირიოს, ვითარმედ: „წინაღმდგომნი მასვე შინა და ერთსა უამსა მოქმედებით ვიდრემე ყოფად ვერ შესაძლებელ არიან, ხოლო ძალითა შემძლებელ არიან ყოფად“. ხოლო რაჲთა ცხად-იქმნენ თქუშულნი, ვიტყუდით ეს-
 10 რეთ: სხუაჲ არს ძალითა რაჲმე ყოფაჲ და სხუაჲ—მოქმედებითა. რამეთუ ძალითად სადმე უსრული ითქუმის და არწარმოჩენილი მოქმედებისა მიმართ, ხოლო ძალისა და სიმარჯვსა მქონებელი — მოსლვად მოქმედებისა მიმართ. ვითარ-იგი ძალითა ღრამმატიკოსი არს ყრმაჲ (რამეთუ ძალ-უც ღრამმატიკოს¹ — ყოფად) და ცივი წყალი ითქუმის ძალითა ცხელად. ესე ვიდრემე არს ძა-
 15 ლითი. ხოლო მოქმედებით ღრამმატიკოსად ითქუმის ეგერა საღრამმატიკოსო-
 მთა ზედმიწევნულობითა ანაგებისაებრ განსრულებული და რომელი სიტყუა-
 20 თა მისცემდეს ღრამმატიკოსთა|და გრილი უკუე [წყალი ძალ]ითა ითქუმის 200
 ყოფად ტფილად*!... ცხელად.
 იტყუს უკუე, ვითარმედ: წინაღმდგომნი, ვითარ გრილი და ტფილი, მოქ-
 20 მედებით სადმე ერთბამად ყოფად რამსადმე შეუძლებელ, ხოლო ძალითა შე-
 საძლებელ არიან, რამეთუ ნელტფილი წყალი არცა ცხელი, არცა ცივი არს მოქმედებით, ხოლო ძალითა არს ორივე. და ჩჩხუაჲ ძალითა სათნობებაცა*²
 აქუს და სიბოროტე. და ნიეთი ძალითა ყოველბ არს წინაღმდგომებ.
 ვინაჲცა უკუეთუ ნათესავსაცა ნიეთისაჲ მოაქუს სიტყუაჲ, ვითარცა წა-
 25 მართ იტყუს, ცხად-არს, ვითარმედ ჰქონან მის შორის ყოველნი წინაღმდგომნი
 განყოფილებანი. ხოლო სხუებრცა შესაძლებელ არს ერთისა შორის ყოფაჲ
 ყოველთაჲ. დაღათუ სხუაჲ უკუე აქუს მოქმედებად და სხუაჲ — ძალიად. რა-
 მეთუ მოქმედებითა ცივი ძალითა|არს ცხელი, ვითარმედ მ|ოუგიეს გარდაქ-
 30 ცევაჲ ცხელად. ხოლო ესე ვთქუ, ვითარ არიან რამჲმე მხოლოდსა ერთეკრო-
 მსა წინაღმდგომთაჲსა შემწყნარებლობითნი. რამეთუ მყინვარი გრილად
 მყოფი არაოდეს განტფეს სადმე, არცა ცეცხლმან წინაუტყუმოჲ³ სიცივე მი-
 თუალოს ვიდრემე⁴. ხოლო აირი და წყალი ნაწილებითა არიან შემწყნარებე-
 35 ლებ წინაღმდგომთა, რამეთუ*⁵... არათუმცა ორი აქუნდა ძალითი, არამცა
 მოქმედებითცა გარდაიცვალებოდა თითოეულისა მიმართ, არამედ ვითარ წი-
 40 ნაუკუმონი ჰქონან ძალითნი, ამისთვის თითოეულისა მიმართ გარდაიცვალების
 ნაწილებითა.
 ესრეთ უკუე ნათესავსაცა ჰქონანო, იტყუს, წინაღმდგომნი განყოფილებანი
 ძალითა და არცა არ ვითარ არსადა მყოფისაგან იქმნებიან, არცა წი|ნაღმ- 201
 40 დგო|მნი მისვე შორის არიან] მოქმედებით.
- ამას აღქსნასა ი[კ]უმევენ პერიპატოულნი, რომლისათვის პორფირიოსცა გარ-

1 ულონოქმნილი C. 2 აღქსნის C. 3 რამეთუ|ხოლო D. 4 არს ყრმაჲ, რამეთუ ძალ-უც ღრამმატიკოსი — B. 5 წინაჲგობა C. 6 ვიდრემე — C.

*1 აკლი: εὐ δὲ τῶν θερμασθῆν λέγεται ἐκρησείθ θερμῶν CA₁ 102, 13. *2 აშიაზე მხედრულთ მინაწერი: ქ. ნახვედვე სათნობა სიცივე C 124 v. *3 აკლი: θύσεται γὰρ τὰ θύσεται ἐν τῇ ἀντὶ παρῆσαι δμα θύσται CA₁ 103, 1.

დასცა, ვითარმედ ეგერა ითქუა, „კატილორიათა“ შინა არისტოტელისთა საკ-
მარსა წერს წიგნსა.

ხოლო საკმარ-არს ცნობად, ვითარმედ პლატონეთნი წინააღმდეგებიან აღ-
ქსანსა ამას და რამეთუ მოქმედებითაცა იტყუან ყოფად განყოფილებათა ნათე-
სავთა შორის და იტყუან, ვითარმედ: არა ჯერ-არს შემინებად მოქმედებით დას-
მხისათს ნათესავსა შორის სიტყვერსა და უსიტყუსა, მოკუდავსა და უკუდავსა. 5
და ივუმევენ აღმოსაჩენლად ამისსა ესევითართა სიტყუათა, რამეთუ პირველად
უკუე, არა არს, იტყუან, წინააღმდეგომ სიტყვერისა უსიტყუელთა, არცა მოკუდა-
ვი უკუდავისა, რამეთუ წინააღმდეგომნი განხრწნიან ურთიერთ|თას, ხოლო [ესენი 10
არა], ხოლო არა განხრწნელ ერთმანერთისა, არამედ შემადგინებელცა არიან
ურთიერთას. რამეთუ სიტყვერი და უკუდავი შემადგინებლობითი არს მოკუ-
დავისა და უსიტყუელისა, რამეთუ ღმერთი უკუდავად და სიტყვერად მყოფი,
შეადგენს მოკუდავთა და უსიტყუთა; და კაცი სიტყვერად მყოფი, მოურნე იქ-
მნების უსიტყუსა და მაცხოვარ; და ანგელოზნი უკუდავად მყოფნი, მოკუდა-
თა არიან მოურნე და მცველებ. 15

ვინაჲ არ წინააღმდეგომებ² სიტყვერი და უსიტყუ, არცა მოკუდავი და უკუ-
დავი, ხოლო უკუეთუ არ წინააღმდეგომებ³, არ შეუძლებელ არს ერთბაჲად ყო-
ფაჲ მათი ნათესავისა შორის, ვითარ უსიტყუნიცა ძალნი, გულისწყრომისა
ვიტყუ და გულისტუქმასა და გრძნობასა, და სიტყვერი ცხობებაჲ მყის თანად 10
იხილებიან ერთისა ცხოველისა შორის—კაცისა. მერმე იტყუანდა, დაღათუ
წინააღმდეგომცა არიან, არაჩაით უადგილო არს მისეე ნათესავისა შორის მოქ-
მედებით ყოფაჲ მათი⁴, ვითარ არა ვითარცა ერთისა ქუედმდებარისა შორის
არიან — სხეულისა, არამედ უსხეულოჲსა რაჲსმე შორის (რამეთუ უსხეულო
არს ნათესავი). და უსხეულოჲსა შორის შესაძლებელ არს ყოფაჲ წინააღმდე-
გომთაჲ, რამეთუ ამისთვის ვერ ძალ-უც წინააღმდეგომთა⁵ ქუედმდებარესა რას-
მე სხეულსა შორის ყოფაჲ, ვითარ ორთავე ჰნებაჲს თანქონებაჲ ქუედმდებარ-
ისაჲ. ხოლო განწაფილებულად მყოფი სხეული ურთიერთას განხრწნელობი-
თთა მყის თანადშეწყნარებად ვერ შემძლებელ არს. ხოლო უსხეულოთა ზედა
არა არს ესე. 15

ამას თანა ბუნებასაცა ჰქონან სიტყუანი ყოველთა წინააღმდეგომთნი და 20
v შეგუამებულსაცა, ვითარ-იგიოთუალთა მყის თანად მიეხების თეთრისა და მშე-
ლნობისა სიტყუები, კეთილისა და ჰავისა, ცივისა და ცხელისაჲ. და სულსაცა
მყის თანად ჰქონან მაშინვე სიტყუანი წინააღმდეგომთანი, ვითარ ერთი არს ზედ-
მიწევნულობაჲ წინააღმდეგომთაჲ. ვინაჲცა არაჲ უადგილოთაჲ⁶ შეჰ-
ხუდების⁷ მეტყუელსა სიტყუასა მოქმედებით ყოფისა განყოფილება- 25
თამასა ნათესავისა შორის. ესრეთვე ნავისაცა⁸ შორის სხეულუანად ვიდრე-
მე სამყურისა და ოთხყურისა და მრგულისა ქმნად ვერ შემძლებელ ვართ, ვი-
თარ ურთიერთას შეირვევიან სახენი, ხოლო სულისა⁹ შორის გუქონან ესე ყო-
ველნი შეურვენელად. რომლისათსაცა შეურვენელად წარმოვადგენთ ამათ და
ვარუენებთ... პირველსაცა სახილავსა და მეორესა და მესამესა, და მრგული- 30
203 სათუს და სამყურისათუს, რომლისათსაცა [უსხეულო]თა შორის შესაძლებელ
არს მოქმედებით ერთბაჲად ყოფაჲ წინააღმდეგომთაჲ. და სხუებერცა. უკუეთუ
ძალითა არიან ნათესავთა შორის განყოფილებანი, რაჲ არს მოქმედებაჲ. მქონე-

1 არ AC. 2-3 არ წინააღმდეგომებ D. 4 ~ ყოფა მათი მოქმედებით C. 5 რამეთუ ამისთვის ვერ ძალ-უც წინააღმდეგომთაჲ—B. 6 უადგილობაჲ C. 7 შეხუდების C. 8 ნავისაცა|ნათესავისაცა D. 4 სულსა|სხეულისა D.

- ბელი მათი სახეთა შორის? რამეთუ ყოველი ძალითა მყოფი მოიყვანების მოქმედებად ვისმე მიერ, მოქმედებით ეგვეითარად მყოფისა. რამეთუ უყალი ცივი, ძალითა ცხელად მყოფი, იქმნების მოქმედებით ცხელ [ც]ცხლისა¹ მიერ, მოქმედებით ცხელად მყოფისა. და ყრმაა ძალითა ღრამმატიკოსად მყოფი, მოქმედებით იქმნების ღრამმატიკოს მოქმედებით ღრამმატიკოსად მყოფისა მიერ.
- აწ სადმე უკუეთუ ძალითა არიან [ნათესავთა]² შორის განყოფილებანი, ხოლო წარმოიჩინებან მოქმედების მიმართ, მოქმენ იქმნენ სხსხა ვისმე მოქმედებით განყოფილებათ მქონებელისა. ხოლო არცა ერთი რაა ა|: [რს თვნიერ მათსა]. არ სადმე ძალითა არიან [ნათესავთა]³ შორის. და კუალად ყოველი სადმე ძალითა მყოფი უსრულ არს, ხოლო მოქმედებითი — სრულ. უკუეთუ უკუმ სახეთა ვიდრემე მოქმედებით ჰქონან განყოფილებანი, ხოლო ნათესავთა — ძალითა, იყვენ უსახეისნი სადმე ყოველთასა უსრულეს და უპატიოსნეს, ხოლო უნათესავისნი — ყოველთასა უუსრულეს და უუპატიოეს, რომელი უადგილო არს, რამეთუ იყვენ ნაიზიზხევენი უსრულეს და უშჯილეს მიზეზთასა.
- საკირო სადმე არს განყოფილებათათს მოქმედებით ყოფაა [ნათესავთა]⁴ შორის.
- აწ უკუე განსაგდებელ არსა ყოვლითურთ პერიპატოელთა სიტყუაა? ვიტყუე უკუე, ვითარმედ: არასადა, რამეთუ⁵ სამგუარობასა ნათესავთასა, ვითარცა მრავალგზის გვთქუამს, პლატონურნი სადმე მრავალთასა პირველთა შორის იტყოდეს (რამეთუ მრავალთა [ნათესავთასა]⁶ შორის არიან მოქმედებით განყოფილებანი, [რამეთუ სიტყუანი ყოველთანი] მუნ არიან მოქმედებით), ხოლო პერიპატოელნი — მრავალთა შორისათს, რამეთუ ცხად-არს, ვითარმედ ბუნებაა უსაყოველთაოესთაგან უეკრობობითესთა მიმართ მოგზაურობს და კერძობითნი ძალითა უსაყოველთაოესთა შორის წინამშემტკიცენს. ვითარ-იგი შთათესულისა თესლისაგან პირველ კორცი დაიბადების, ვითარცა იტყუნ მკურნალნი, საშოსა შინა, რომელ არს სხეული. ხოლო სხეული საყოველთაო. არამედ ესე, ვითარცა სხეული უკუე, მოქმედებით არს, ხოლო ვითარცა სულიერი, ძალითი, რამეთუ არაა სულიერი არს მოქმედებითი. ხოლო ოდეს ზრდელი და აღორძინებული სულდგმულობდეს, მოქმედებით ვიდრემე სულიერად ითქუმის, ხოლო ძალით—ცხოველად, არაა მიმთხუეული გრძნობისა და მოძრაობისა. ხოლო ოდეს ესენი მიიხუნეს, მოქმედებით სადმე—ცხოველად, ხოლო ძალით—სიტყუე [რად, ხოლო ოდეს] განსრულდეს და სიტყუა მიილოს, იქმნების მოქმედებით სიტყუერ. ამა უკუე ნათესავთა შორის ძალითა იხილვებიან მრავალთა შორის განყოფილებანი და კეთილად ესრეთ იტყუნ ბუნებითნი.
- ვინადა ვითარცა პორფირიოს წინადევა მწერლობაა წიგნისაა ამის არა პლატონურთა მოფარდულობათა, არამედ არისტოტელურთა მიმართ თანშეტყუებულისაა, ამისთვის პერიპატოელთა იქუშია აღესნაა, ვითარცა ეგერა წინაწარმოვთქუენით ყოველნი. და ვითარმედ ცხადი არს ლექსი, აღმოვიკითხოთ უკუე იგი.

1 ცხელ ცხელისა ABC, ცეცხლ ცხელისა D. 2 ნათესავთა კქმნათა ABCD. ტექსტში „ქმნათა“ სიტყვის აზის ნიშანი. ამ ნიშნით ამაზე, ტექსტის ხელითვე წერია: „ნათესავთა“. ბერძნულ ტექსტში სათანადო ადგილას იკითხება *γένεσις*. 3 ნათესავთა კქმნათა ABCD. ტექსტში „ქმნათა“ სიტყვის აზის ნიშანი. ამ ნიშნით ამაზე, ტექსტის ხელთვე წერია: „ნათესავთა“. ბერძნულ ტექსტში სათანადო ადგილას იკითხება *γένεσις*. 4 ნათესავთა (ყველა ხელნაწერის ამაზე) კქმნათა ABCD. 5 რამეთუ ხოლო B. 6 ნათესავთასა (ყველა ხელნაწერის ამაზე) კქმნისასა ABCD.

არცა ერთი ამათგანი რაჲ არს¹, რამეთუ არა
 თუმცა თანაქუნდა სიტყუერისა და მოკუდავისაჲ
 ცხოველსა, სადაჲთ აქუნდა შეწყყნარებაჲ სახისაჲ?
 არცა ყოველნი ჰქონან წინააღმდეგობანი², თუ
 არა იყვენენ წინააღმდეგომნი მყისთანაღ, არამედ
 ვითარცა აღირსებენ

2405 [ვითარ პორფირიოს [პლატონურად] მყოფი არა თვსთა სთნოყოფილთა
 იტყუს, რამეთუ თქუა, ვითარმედ: „აღირსებემო პერიპატოელნი“, რამეთუ ბუ-
 ნებათმმეტყუელებნი კეთილად მადიდებელობენ ესრეთ, ვითარმედ საყოველ-
 თაოთა პირველვე ძალითა ჰქონან კერძობითნი და ეგრეთ მოქმედებისა მი-
 მართ წარებატებთან.

ხოლო განასახლერებენ ესრეთ

აქა სრულსა წარწერასა იტყუს მოღებულსა განყოფილებისაგან კმათასა
 მეტყუელისა, ვითარმედ: კმათაგანნი რომელნიმე უნიშნონი არიან, ხოლო რომ-
 ელნიმე დამნიშნელობითნი.

რამეთუ საქმეთა ნივთისაგან და სახისა შედგო-
 მილობასა

მიზეზსა გარდასცემს აწ, თუ რამათს ნათესავი უკუე რაჲარსობისა შო-
 რის შეისმინების, ხოლო განყოფილება — რომელირაჲარსობისა შორის.
 იტყუს უკუე, ვითარმედ: ყოველნი ანუ საკუთრად ნივთისაგან და სახისა ქარიან,
 ანუ აღსიტყუევით სახისა და ნივთისაჲ აქუს შედგომაჲ. ყოველთა ვიდრემე უკუე
 ბუნებითა საქმეთა ქუმედებარე არს, რომელსა უწოდენ საკუთრად ნივთად,
 უშუენიეროჲ და უსახოჲ. ხოლო არს საკუთარი სახეცა შემამკობელი მისი და
 მის შორის ქმნილი. ესრეთ ვიდრემე უკუე საკუთარი ნივთი და საკუთარი სახე
 ბუნებითა საქმეთა შორის იხილვების, ხოლო კვლოვნებათა შინა—აღსიტყუევი-
 თი. ვითარ-იგი რვალისაგან იქმნების ანდრიანტი, ვინამცა რვალი ითქუმის ნივ-
 თად, ვარნა არ საკუთრად, არამედ აღსიტყუეითს რამეთუ არუსახო არს რვალი,
 არამედ ვითარ დაერეცების კვლოვანსა და მიითუალავს სახესა ანდრიანტისასა,
 ვითარ საკუთრად ნივთიცა, ამისთვის ნივთად ითქუმის. და ნაკუეთიცა სახედ აღ-
 სიტყუევით იწოდების, ვითარ [დასტუფრავს :[რვალსა, ხოლო რამეთუ]
 ერთსა რასმე ნივთსა ქუმე შეხენან ბუნებითნი, ამისთვის ურთიერთას მიმართ
 შეიცვალებიანცა ყოველნი, რამეთუ შეუძლებელ იყო ურთიერთას მიმართ
 შეცვალებაჲ ყოველთაჲ, არათუმცა ერთი რამე იყო ნივთი და საზოგადოდ
 ქუმე-ედვა³ ყოველთა. ამისთვის უკუე ჰურკელთა რვალისათა შესაძლებელ არს
 ურთიერთას გარდაცვალებაჲ, ვითარცა ზოგადისა ნივთისა მქონებულთაჲ, ვი-
 თარ-იგი სიავისაგან ანდრიანტად, რამეთუ არმქონებულთა ერთისა ნივთისათაჲ
 შეუძლებელ არს გარდაცვალებაჲ ურთიერთას მიმართ, რამეთუ არა იქმნეს
 ოდესცა სიავისაგან ნავი, ხოლო იქმნების აირისაგან წყალი და წყლისაგან --
 აირი და აირისაგან — ცეცხლი, ვითარმედ⁴ ერთი აქუს ქუმედებარე — ნივთი.

1 აღსიტყვით C. 2 მიმართ — D. 3 ქუმე-ედვა]ქუმედ ვითარცა B. 4 ვითარმედ]რამეთუ C.

11 „არცა... არს“ განსამარტაჲ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₁ 105, 15. ² „არცა... წინა-
 აღმდეგობანი“ განსამარტაჲ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₁ 106, 1.

6. მ. რაფაჲა

ყოველი უკუე ბუნებითი საქმენი ნივთისაგან არიან საკუთრად და სახისა, ვითარ-იგი|[კაცი, ცხენი] და სხუანი, ხოლო კელოვნებითი—აღსიტყუვისაგან ვიდრემე ნივთისა, ვითარ ცხოვლისას, ხოლო აღსიტყუვისაგანევე სხე ეგვეთარისა ნაკუთისა.

5 იტყუს უკუე, ვითარმედ: ნათესავსა ვიდრემე ნივთისაჲ მოაქუს სიტყუაჲ, ხოლო განყოფილებათა — სახისა, რამეთუ ვითარ-იგი არსებისაებრ უკუე არა-რამთ განყოფივნიან¹ ურთიერთას ჭურჭელნი რვალისანი, ხოლო განყოფილებაჲ ნაკუთისაებრ იქმნების, ეგრეთვე ნათესავისაებრ ვიდრემე, ვითარ-იგი ცხოველი ვართ, არა რამთ განყოფივიან კაცი და ცხენი და ძალი და სხუანი, ხოლო განყოფილებათაებრ განყოფივიან, რამეთუ ცხოველი, მიმთუალველი 10 სიტყუერისა და მოკუდავისაჲ, შეიქმს კაცსა, ხოლო უსიტყუსა და მოკუდავისა მიმთუალველი, კუალად შეიქმს ცხენსა. ვინაჲცა ნივთსა უკუე აღსიტყუავს² ნათესავი, ხოლო სახესა—განყოფილებანი. ვითარ უკუე ნივთი ყოფასა მიჰმადლებს თითოეულსა, ხოლო სახე—რომელობასა და ეგვეთარობასა, სამართლად ნათესავი ვიდრემე რაჲარსობისა შორის შეისმინების, ვითარცა აღსიტყუეული ნივთისაჲ, ხოლო განყოფილებაჲ — რომელირაჲარსობისა შორის, ვითარცა აღსიტყუევი სახისაჲ.

15 საზოგადოდ და განთესებულად, საზოგადოდ³ თითოეულისაჲ და განთესებულად საყოველთაოჲ⁴. ხოლო წარსწერენ ესრეთცა: განყოფილებაჲ არს განკიდებებისა მომგებელი მისვე ნათესავისა ქუე-შეთაჲ

რამეთუ შემო-რამ-ვიდა „სიტყუერი“ და „მოკუდავი“, განაკიდეა კაცი ცხენისაგან, არმცირებოდა თქუა რაჲ განმაკიდებელთაჲ, რამეთუ არა კინი არს განყოფილებაჲ და რამეთუ არცა ზოგადი, არცა განთესებული, არცა მჯდომარეობაჲ და მდგომარეობაჲ ანუ ნიშნოვნობაჲ და ნერბისცხრობაჲ განაკიდებს, არამედ უგანთესებულესი და შემადგენელი: „გონებისა და კელოვნებისა და ზედმიწევნულობისა შემწყნარებელობითად ყოფაჲ“. რამეთუ ესე მხოლოდ არს 25 კაცისაჲ, ვითარ არცა ღმრთისაჲ, ვითარცა ყოვლისა მეცნიერებისა უაღრესისაჲ, არცა უტყუთაჲ არს, ვითარცა არმომგებელთაჲ და კუალად არცა ამის რამსმე ზედმიწევნულობისა (ვითარ ღრამმატიკოსობაჲ ღრამმატიკოსთა მხოლოთა შემოიყვანებს), არამედ ყოვლისაჲ.

და რაჲსა იყო ყოფაჲ და რომელი საქმისაჲ არს კერძოჲ

35 ნაცუალად ვითარმედ „საზღვრისა მიმართ“, რამეთუ „რაჲსა იყო ყოფაჲ“ საზღვარსა დაჰნიშნავს⁵ არისტოტელისებრ (ვითარ-იგი ღრამმატიკოსთაებრ ძურმდგომობაჲ რისხეასა), ვითარმედ საზღვარი რაჲარსობასა დაჰნიშნავს⁶, [რომელი უკუე] კერძოჲ არს საზღვრისაჲ, მას განსჯის და განარჩევს, რამეთუ „გონებისა და კელოვნებისა, ზედმიწევნულობისა შემწყნარებელობითი“ კერძო 40 იქმნების საზღვრისა. ამისთვის განყოფილებაჲ იგი სხუათაგან განარჩევს კაცსა.

1 ცხოველისა BCD. 2 განყოფივიან B. 3 აღსიტყუავს C. 4 საზოგადოდ + უკუე D. 5-6 დანიშნავს C.
* სიზოგადოდ... საყოველთაოჲ განსმარტავ ფრაზად არ არის გამოყოფილი CA₁ 107, 23.

რამეთუ არ მოუგეის ცურვაჲ¹, ესე იგი არს, მენავეობაჲ. და რამეთუ კაცსა თჳს ეყვის ესე, გარნა არ დაიხატვის მენავეობისა მიერ კაცი, თუ არა, არლასადა მენავექმნილნი არამცა იყვნეს კაცებ.

თჳსისათჳს

ხოლო თჳსსა განჰყოფენ ოთხგუარად

5

სრულმყოფელი განყოფილებისძლითისა სიტყუსაჲ თჳსისათჳს მეტყუელებს
 V მიერიტვან, რამეთუ ესე შესაღვიებელ იყო თქუმულიანებრ წესისა. რამეთუ
 წარმოთქუა რაჲ არსებითათჳს, საჭიროდ წარმოიტყუს არსებისზედათათჳსცა,
 არამედ თჳსისაგანცა დაიწყებს¹, ვითარცა საშუვალ [ად მყოფისა], რამეთუ
 ეზიარების² არსებითთაჲცა, ვითარ-იგი მხოლომსა და ყოვლისა და მარადის არს, 10
 რომლისა იგი არს. ხოლო ეზიარების შემთხუევეითაჲცა, ვითარცა ივინი წული-
 ლმოგონებით განეშორებიან ქუედმდებარეთა, ეგრეთვე თჳსიცა წულილმოგო-
 ნებით განეშორების. კუალად წესისა მისებრ მასწავლელობისაჲსა პირველად
 დანიშნულობათა აღჰრაცხს მისთა და ეგრეთ იტყუს, რომლისათჳს არს სიტყუამ
 ფილოსოფოსთაჲ. გუარითა უკუე რადთმე ოთხად განსწვალებს თჳსსა და იტყუს 15
 ესრეთ: თჳსი ანუ მხოლომსა რაჲსმე სახისაჲ არს, ანუ არამხოლომსაჲ. და უკუ-
 ეთუ მხოლომსაჲ, ანუ სრულისა სახისაჲ არს, ანუ არსრულისაჲ; და უკუეთუ
 არამხოლომსაჲ, კუალად ანუ არასრულისაჲ, | ანუ სრულისაჲ; [ანუ მარადის]
 209 ანუ არ მარადის.

განსწვალებაჲ უკუე ვიდრემე ესე, ხოლო არს ერთი სადმე დანიშნული³ და 20
 პირველი, რომელი მხოლომსა ვისმე შეემთხვა, ხოლო არა სრულსა სახესა, ვი-
 თარ-იგი კაცსა მკურნალობაჲ, ფილოსოფოსობაჲ, ვარსკულავემოციხუეველობაჲ.
 მეორე, რომელი სრულისაჲ სადმე, არა მხოლომსაჲ ხოლო, ვითარ-იგი კაცსა
 ორფერჯ-ყოფაჲ, რამეთუ ყოვლისა კაცისაჲ არს, არა მხოლომსა გარნა, არამედ
 მფრინველთაჲცა. ხოლო მესამე⁴..., ვითარ კაცისა სიბერესა შინა მკცოვნობაჲ,
 რამეთუ მხოლომ და ყოველი, არამედ არა მარადის მკცოვნდების, არამედ სიბე- 25
 რესა შინა. ხოლო მეოთხე, რომელსა თანაურბის მხოლოობაჲ, ვითარ კაცსა მო-
 ცინარობითი და ცხენსა მკვეანობითი და ძალსა მყეფარეობითი. ხოლო ამათი
 თითოეული ითქუმის ძალისაებრ⁴, არ მოქმედებისაებრ, | რამეთუ ვითარ-იგი
 V იციანის ანუ ჯუივის, მოცინარობითად ითქუმის ანუ მკვეანობითად, არამედ ვი- 30
 თარ-იგი მოუგეის.

რამეთუ ესე არს საკუთრად თჳსი მხოლომსა და ყოვლისად და მარადის-
 ყოფაჲ, ვინაჲ პორფირიოს მოიკუთმია სხუათა დანიშნულობათა ზედა და მარტი-
 ვად საზოგადოდ თქუმულისა თჳსისა მიმღებელმან განყო ოთხად. სამ-ყოფასა
 უკუე წინააღმდეგომ-დადებათასა, რომელთაგან დანიშნულობანი თჳსისანი მოი- 35

1 დაიწყების C. 2 + არსებითათჳს, საჭიროდ წარმოიტყუს არსებისზედათათჳსცა, არა-
 მედ თჳსისაგანცა დაიწყებს, ვითარცა საშუვალად მყოფისა, რამეთუ ეზიარების ABCD. 3 და-
 მნიშნველი D. 4 ძალისაებრ|ძალისაებრ B.
¹ „რამეთუ არ მოუგეის ცურვაჲ“ განსამარტავ ფრაზად არს გამოყოფილი CA₁ 108, 15.
² აქლი: ἢ καὶ μοῦσθ καὶ παντὶ, οὐκ αὖθις δὲ δὲ καὶ πῶς CA₁ 109, 17.

ხუმიან, ურთიერთას რამ შეითხზნენ ესენი, უმრავლეს იქმნებიან სქესნი მათნი, რომელთაგანნი რომელნიმე არიან შეუდგენელნი, ხოლო რომელნიმე — შედგომილნი.

ხოლო ესე კუალად მარადის თანანერგ მისსა

- 5 თქუმითა „თანერგობისადა“ ძალი და მოგებად ცხად-ყო და[არა]! მოქმედებად, რამეთუ დაღათუ არა მარადის ვიცინით, არამედ მოცინარ-ყოფად ვითქუმით მარადის, რამეთუ ძალითა გუაქუს სიცილი | მარადის და მოგვევის [მარადის] სიცილი, მოცინარობითნი უკუე ვართ არმოცინარნი მარადის, რამეთუ სხუად არს სიცილი და სხუად—მოცინარობითი და სხუად—კვეილი და სხუად
- 10 — მკვეანობითი.

შემთხუევიითისათჳს

ხოლო შემთხუევიითი არს, რომელი იქმნების და უჩინო-იქმნების თუნიერ განხრწნისა ქუემდებარისა*1

- 15 სამოცღურებელად წინამდებარეთა კმათად უკუანამსკნელი წესი აქუს შემთხუევიითსა. აჲ უკუე გუაქუს ამისთჳს თქუმაჲ. ხოლო სათანადო არს ცნობაჲ, ვითარმედ ჩუეულეობითსა მასწავლელობისაებრ ამისთჳსცა ასწაჲ, რამეთუ სხუათა უკუე კმათა ზედა პირველად აღრიცხუნა განყოფილნი დანიშნულობანი მათნი და მაშინ თქუა, რომლისათჳს არს სიტყუაჲ ფილოსოფოსთაჲ. ხოლო*2
- 20 „ესევითართათჳს არსო“, აჲ არა ამას იქმს,|არამედ მეყსეულად წარწერასა იტყუს შემთხუევიითისასა მეცნიერი, ვითარმედ ყოველთა დანიშნულობათათჳს შემთხუევიითისათა არს სიტყუაჲ ფილოსოფოსთაჲ. ხოლო უკუეთუ შემთხუევიითი იქმნების და უჩინო-იქმნების თუნიერ განხრწნისა ქუემდებარისა. ცხად-არს ამიერ, ვითარმედ არა სხელდ არიან შემთხუევიითნი, რამეთუ იყვენს თუმცა
- 25 სხეულებ, დაერთნენ რამ სხეულთა, აქუნდამცა მათ, ცხად-არს, ვითარმედ აღორპინებაჲ, ხოლო მოეხუნენ რამ,— მოკლებაჲ. ხოლო უკუეთუ არცა დართეთაჲ. არცა მოხუმითა განირყუნებიან სხეულნი, უსხეულო სადმე არიან. და სხუებრცა: იყვენს თუმცა სხეულებ, ეგულვა მრავალ-ყოფად ერთსა სხეულთა გარეშემცველსა ადგილსა, რომელი შეუძლებელ არს. რამეთუ ვაშლისა შორის არს
- 30 სულნელებაჲ და ფერი და სიტკობებაჲ და ესენი იყვენს|თუმცა სხეულებ, არ ეგულვებოდა ერთსა ადგილსა ქონებაჲ, რომელი შეუძლებელ არს, რამეთუ სხეული სხეულისა მიერ დატევნად შეუძლ[ებელ] არს. და რამეთუ ვანშორებარნი შემთხუევიითნი ქუემდებარესა არა განპრყუნიან, კმნილნი და უჩინოქმნილნი, ცხად-არს (რამეთუ დღომად და ჭდომად, ანუ დამეღნებაჲ, ანუ გაციკვებაჲ იქმნების და უჩინო-იქმნების არგანხრწნელი ქუემდმდებარისაჲ). ხოლო ვანუშორებელნიცა სადმე უჩინო იქმნებიან არცათუ მცირედ განრყუნითა ქუელმდებარისადათა, ნიშნოვნობასა ვიტყუ და ნერბისცხვრობასა*3 და მელნისფერობა-

1 არა — ABCD. შდრ. იბ CA₁ 110, 2. 2 დართვით B.

*1 ამაზე მინაწერია: „საზღვარი შემთხუევიითისა“ D 133 v. *2 ამაზე ტექსტის ხელით მინაწერია: „ესე იგი არს, ესევითართათჳს არს სიტყუაჲ ფილოსოფოსთაჲ“ ABCD. *3 ამაზე წერია: „ნერბი არს ცხვრბალალ-ყოფა. დაიით“ D 134 r.

სა ყორნისა შორის. ვიტყუთ უკუე, ვითარმედ დაღათუ არა მოქმედებით, არამედ წულიღმოგონებით სადმე იყოს, და ესენიცა განეყოფვიან, რამეთუ დაღათუ მართლად, ანუ მოდრეკილად მოიგონო ცხური, ჰვიეს არა უდარეს ცხურადვე-
 ხოლო სთნდა ეციეთმე გარდაცემულისა ამის საზღერისათვის ულონოებაჲ, რა-
 მეთუ იტყვან, ვითარცა ეგერა თქუმულ არს, არა ყოველთა შემთხუევეითა მო-
 ზავებულ-ყოფასა საზღერისასა, არამედ განშორებადათსა ქმნასა ვიტყუ, და
 უჩინო-ქმნასა, თუნიერ განხრწნისა ქუემდებარისა.

ხოლო ვთქუათ ეგერა, ვითარმედ: დაღათუ არა მოქმედებით განეშორებიან, არამედ წულიღმოგონებით სადმე, რამეთუ თუნიერ სიშავისა ყორანი მფრინ-
 ველ და პინდოჲ კაც არს. ხოლო კაცისაგან ცხოველისა არცა წულიღმოგონე-
 ბით განშორებაჲ შესაძლებელ არს, რამეთუ მყის მოგონებასა თანა კაცისა არ-
 ცხოველ-ყოფისასა, განეჭხრწნით მას. ხოლო ზედწომოგონებელნი ყორნისა არ-
 მელან-ყოფისანი ანუ პინდომასანი, არ განეჭხრწნით არსებასა მისსა, ვითარცა
 ყორნისა, ანუ ვითარცა კაცისასა. მერმეცა მო-თუ-ვინმე უხუენეს ყორანსა ფრთე-
 ნი, არა უდარეს იყოს მფრინველ და პინდოჲ|თუ მოიგონო თეთრად, არა უდა-
 რეს იყოს კაც, ვინაჲ განუშორებელნიცა დაღათუ არ მოქმედებითა, არამედ წუ-
 ლიღმოგონებითა უჩინო იქმნებიან. ხოლო იულონოების ესეცა, ვითარ ითქუმის
 „ქმნაჲ და უჩინო-ქმნაჲ, თუნიერ განხრწნისა ქუემდებარისა“. რამეთუ მკურავა-
 ლებაჲ ქმნილი განხრწნის ცხოველთა. ვიტყუთ უკუე, ვითარმედ ვითარ-იგი ლარ-
 თა შორის განართხმულოებითა და ფოთობითა შეწყობისა დაკსნაჲ შეემთხუევის,
 ხოლო ქუემდებარე არ განხრწნების, ეგრეთვე აქა სიმკურავალისა, ანუ სიგრი-
 ლისა უზომოდაჲ ქმნითა, ანუ რომლისამე მახლობელთაგანისა, ზომიერობასა სა-
 დმე და შეწყობილებასა ცხოველისა შორისსა შეემთხუევის განხრწნაჲ, ხოლო
 ჰვიეს ქუემდებარე, რომელ არს სხეული, რამეთუ სიმკურავალისა, ანუ სიგრილი-
 სა ქუემდებარე არა მარტივად ცხოველი არს, არამედ სხეული. ხოლო შეზავე-
 ბული არს იგი წინააღმდეგობათაგან: მკურავალეთა და გრილთა, კმელთა და ნო-
 ტიოთა, („რამეთუ უკუეთუემცა ერთი იყო კაცი, — იტყვს იპოკრატის, -- არამ-
 ცა იღობდა ერთად-მყოფი და მკურნებელიცა მისი“). ხოლო არა თქუმულთა
 ამათ წინააღმდეგობითა ვითარებათაგან ოდენ თანდაიდების სხეული ცხოველისაჲ,
 არამედ ქუემდებარისაცა რამსაგანმე სამკერძო განდენილისა თვისისებარე საზღვ-
 რისა ურომელოდას სხეულისა, რომლისა შორის შედგების ყოველი რომელობაჲ.
 რამეთუ არცერთი რომელობაჲ! [ჰბრბაეს]² თვისსა ქუემდებარესა, ანუ განხრ-
 წნის, რომლისა შორის აქუს გუამი, რამეთუ განხრწნელი ქუემდებარისაჲ
 თავსაცა თვისსა თანგანხრწნის. რამეთუ განხრწნელისა მისისად, რომლისა
 შორის ყოფაჲ აქუნდეს, საჭირო არს თვისიცა განხრწნაჲ: „უნდა¹ თავისა ყო-
 ფად...“² შემძლებელისაგან. ხოლო|არარაჲ არს განხრწნელ თავისა თვისსა,
 რამეთუ რომელობაჲ რომელობასა ჰბაძავს, არა ქუემდებარესა და სხეულსა.
 ვინაჲცა შეუძლებელ არს მკურავალებისა, ანუ რაათურთით სხუსა რომელო-
 ბისაგან განხრწნაჲ თვისსა ქუემდებარისაჲ, რამეთუ ყოფისა ჰსურის თითოე-
 ულსა.

ვითარ უკუე ერთისა წინააღმდეგობათა ამათ რომელობათაგანისა დამეტები-
 თაჲ, რომელთაგან შეზავებულ არს სხეული, საჭიროდ შეემთხუევის განხრწნაჲ

1 რამეთუ არცერთი რომელობაჲ — B. 2 ჰბრბაეს|ჰბაძავს ABCD, შდრ. μάχεται CA₁ 112, 6. 3 დამეტებითა B.

¹ შდრ. αὐτὸ ἕαυτου CA₁ 112, 9. ² აკლია μὴ CA₁ 112, 9.

20 21
 22 23
 24 25
 26 27
 28 29
 30 31
 32 33
 34 35
 36 37
 38 39
 40 41
 42 43
 44 45
 46 47
 48 49
 50 51
 52 53
 54 55
 56 57
 58 59
 60 61
 62 63
 64 65
 66 67
 68 69
 70 71
 72 73
 74 75
 76 77
 78 79
 80 81
 82 83
 84 85
 86 87
 88 89
 90 91
 92 93
 94 95
 96 97
 98 99
 100 101
 102 103
 104 105
 106 107
 108 109
 110 111
 112 113
 114 115
 116 117
 118 119
 120 121
 122 123
 124 125
 126 127
 128 129
 130 131
 132 133
 134 135
 136 137
 138 139
 140 141
 142 143
 144 145
 146 147
 148 149
 150 151
 152 153
 154 155
 156 157
 158 159
 160 161
 162 163
 164 165
 166 167
 168 169
 170 171
 172 173
 174 175
 176 177
 178 179
 180 181
 182 183
 184 185
 186 187
 188 189
 190 191
 192 193
 194 195
 196 197
 198 199
 200 201
 202 203
 204 205
 206 207
 208 209
 210 211
 212 213
 214 215
 216 217
 218 219
 220 221
 222 223
 224 225
 226 227
 228 229
 230 231
 232 233
 234 235
 236 237
 238 239
 240 241
 242 243
 244 245
 246 247
 248 249
 250 251
 252 253
 254 255
 256 257
 258 259
 260 261
 262 263
 264 265
 266 267
 268 269
 270 271
 272 273
 274 275
 276 277
 278 279
 280 281
 282 283
 284 285
 286 287
 288 289
 290 291
 292 293
 294 295
 296 297
 298 299
 300 301
 302 303
 304 305
 306 307
 308 309
 310 311
 312 313
 314 315
 316 317
 318 319
 320 321
 322 323
 324 325
 326 327
 328 329
 330 331
 332 333
 334 335
 336 337
 338 339
 340 341
 342 343
 344 345
 346 347
 348 349
 350 351
 352 353
 354 355
 356 357
 358 359
 360 361
 362 363
 364 365
 366 367
 368 369
 370 371
 372 373
 374 375
 376 377
 378 379
 380 381
 382 383
 384 385
 386 387
 388 389
 390 391
 392 393
 394 395
 396 397
 398 399
 400 401
 402 403
 404 405
 406 407
 408 409
 410 411
 412 413
 414 415
 416 417
 418 419
 420 421
 422 423
 424 425
 426 427
 428 429
 430 431
 432 433
 434 435
 436 437
 438 439
 440 441
 442 443
 444 445
 446 447
 448 449
 450 451
 452 453
 454 455
 456 457
 458 459
 460 461
 462 463
 464 465
 466 467
 468 469
 470 471
 472 473
 474 475
 476 477
 478 479
 480 481
 482 483
 484 485
 486 487
 488 489
 490 491
 492 493
 494 495
 496 497
 498 499
 500 501
 502 503
 504 505
 506 507
 508 509
 510 511
 512 513
 514 515
 516 517
 518 519
 520 521
 522 523
 524 525
 526 527
 528 529
 530 531
 532 533
 534 535
 536 537
 538 539
 540 541
 542 543
 544 545
 546 547
 548 549
 550 551
 552 553
 554 555
 556 557
 558 559
 560 561
 562 563
 564 565
 566 567
 568 569
 570 571
 572 573
 574 575
 576 577
 578 579
 580 581
 582 583
 584 585
 586 587
 588 589
 590 591
 592 593
 594 595
 596 597
 598 599
 600 601
 602 603
 604 605
 606 607
 608 609
 610 611
 612 613
 614 615
 616 617
 618 619
 620 621
 622 623
 624 625
 626 627
 628 629
 630 631
 632 633
 634 635
 636 637
 638 639
 640 641
 642 643
 644 645
 646 647
 648 649
 650 651
 652 653
 654 655
 656 657
 658 659
 660 661
 662 663
 664 665
 666 667
 668 669
 670 671
 672 673
 674 675
 676 677
 678 679
 680 681
 682 683
 684 685
 686 687
 688 689
 690 691
 692 693
 694 695
 696 697
 698 699
 700 701
 702 703
 704 705
 706 707
 708 709
 710 711
 712 713
 714 715
 716 717
 718 719
 720 721
 722 723
 724 725
 726 727
 728 729
 730 731
 732 733
 734 735
 736 737
 738 739
 740 741
 742 743
 744 745
 746 747
 748 749
 750 751
 752 753
 754 755
 756 757
 758 759
 760 761
 762 763
 764 765
 766 767
 768 769
 770 771
 772 773
 774 775
 776 777
 778 779
 780 781
 782 783
 784 785
 786 787
 788 789
 790 791
 792 793
 794 795
 796 797
 798 799
 800 801
 802 803
 804 805
 806 807
 808 809
 810 811
 812 813
 814 815
 816 817
 818 819
 820 821
 822 823
 824 825
 826 827
 828 829
 830 831
 832 833
 834 835
 836 837
 838 839
 840 841
 842 843
 844 845
 846 847
 848 849
 850 851
 852 853
 854 855
 856 857
 858 859
 860 861
 862 863
 864 865
 866 867
 868 869
 870 871
 872 873
 874 875
 876 877
 878 879
 880 881
 882 883
 884 885
 886 887
 888 889
 890 891
 892 893
 894 895
 896 897
 898 899
 900 901
 902 903
 904 905
 906 907
 908 909
 910 911
 912 913
 914 915
 916 917
 918 919
 920 921
 922 923
 924 925
 926 927
 928 929
 930 931
 932 933
 934 935
 936 937
 938 939
 940 941
 942 943
 944 945
 946 947
 948 949
 950 951
 952 953
 954 955
 956 957
 958 959
 960 961
 962 963
 964 965
 966 967
 968 969
 970 971
 972 973
 974 975
 976 977
 978 979
 980 981
 982 983
 984 985
 986 987
 988 989
 990 991
 992 993
 994 995
 996 997
 998 999
 999 1000

1 არ C. 2 ცხოველისა B. 3 ქურვება B. 4 ქურვებაცა B. 5 ხრწნილება B. 6 გარდა-
 ცვალება AC. 7 უწყებულ არიან D.

*1 შტრ. *Evrean* CA, 112, 26. *2 აკლა ძღღ CA, 113, 3.

v ხოლო მელან-ყოფაჲ|განუშორებელ არს ყორნისა და ჰინდოჲსა

კეთილად თქუა ყორნისა და ჰინდოჲსა, რამეთუ არიან მრავალნი შავნი და განთეთრობიან. ხოლო თქუა, ვითარმედ: განუშორებელნიცა შემთხუვეითნი წულილმოგონებით განშორებდნი არიან, ხოლო უთუსესნი განყოფილებანი — 5 არცა წულილმოგონებით, რამეთუ არცა კაცისაჲ. თნიერ სიტყუერებისა, შესაძლებელ არს მოგონებაჲ, თუ არა, არცადა კაც იყოს; არცა ანგელოზთაჲ—უკუდაობისა, თუ არა, არცა მერმე იყვნენ ანგელოზ.

შემთხუვეითი არს, რომლისაჲ ეგებოდის მისივე ყოფაჲცა და არ-ყოფაჲ 10

216 სხუასა წარწერასა გარდასცემს შემთხუვეითისასა, უმკაცრესსა პირველისა-სა, რამეთუ უფროჲს შეემგავსების განუშორებელთა თქუმაჲ: „რომლისაჲ ეგებოდისო მისივე ყოფაჲცა და არ-ყოფაჲ“.

ანუ რომელი არცა ნათესავი არს, არცა განყოფი- 15 ლებაჲ, არცა სახე, არცა თუსი, ხოლო მარადის არს ქუე მდებარისა შორის შედგომილი

სხუასა წარწერასა გარდასცემს შემთხუვეითისასა, შესაძლებელსა გარდა-საცემელად სხუათაცა ოთხთა ჳმათათს, მოსპობისაგან ნეშტთაჲსა. და რამეთუ ნათესავი არს, რომელი არცა სახე არს, არცა თუსი, არცა შემთხუვეითი, არცა 20 განყოფილებად და სხუათა ზედა ეგრეთე, გარნა არ განასაზღვრნა ესრეთ, ვითარ უცნაურ იყვნეს ესრეთ შემდგომითი შემდგომად ჳმანი.

v ხოლო აწ შემდგომად სწავლისა ყოველთაჲსა სამართლად ესრეთ განასაზღვრა შემთხუვეითი. ხოლო ვითარმედ მოსპობად ოთხთაჲ არა შემთხუვეითსა 25 ხოლო|შემოიყვანებს, არამედ ვაციერმსაცა და სხუათა მრავალთა, შესძინა, ვითარმედ: „მარადის ქუემდებარისა შორის აქუსო ყოფაჲ“, რამეთუ ვითარ უკუთქუმისა მიერ თქუა, რაჲ არა არს, იტყუს მასცა, რაჲ არს, ვითარმედ ქუემდებარისა შორის შედგების.

წიარებაჲსათჳს და განყოფილებებისა ხუთთა ჳმათაჲსა

ზიარი უკუე არს ყოველთაჲ მრავალთათს შესმენილობაჲ.

ყოველთა შინა საქმეთა სამნი ესე იხილვებიან: არსებაჲ, იგივეობაჲ, სხუა- 30 ობაჲ. ხოლო არსებასა ვიტყუ არა წინააღმდგომსა შემთხუვეითთასა, არამედ მყოფობასა რასმე თითოეულილისა, რომლისათს მყოფადცა ითქუმიან. ხოლო აქუს იგივეობაჲცა, რამეთუ ვითარ ერთი არს ყოველთა დასაბამი, საჰირო არს ყოველთა ზიარებისა ქონებაჲ ურთიერთას მიმართ. და კულაღ|ვითარმედ? 35 მრავალ არიან ყოველნი მყოფნი, საჰირო არს სხუაობისა|ცა ყოფაჲ, რაჲთა მრავალ იყვნენ, რამეთუ სადა სიმრავლე, მუნ სხუაობაჲცა არს.

ჯერ-არს უკუე წინამდებარეთაცა ხუთთა ზედა ძიებაჲ არსებისა, იგივეობისა და სხუაობისა. გარნა არსებისათს ეგერა თქუმულ არს პირველ (რამეთუ მყო-

1 ყოველთა B. 2 ვრ B.

ფობად მათდა თქუა). ხოლო იგივეობისათჳს აწ იტყჳს, რამსათჳს ეზიარებთან და რამსაებრ განეყოფვიან და შემძლებელ სადმე არიან უბუნებეიერესად ეგერა თქუმულთაგან მიწდომად ამათდა.

5 არამედ ვითარცა სიადვილისმოქენეთაგანისა ვისმე მიმართ წერს წიგნსა (და ესე ცხად-არს სიადვილისაგან მისდამი მიწერილთა ხედვათაჲსა), თუთცა გამომრჩეველი თქმულთაგან იტყჳს ამათ. და პირველად იტყჳს მათ, რომელნი სჯოგადლო მიმდგომ არიან ყოველთა, რამთა|ერთი სხუათაგან თანაშეატყუას სხუათა ოთხთა მიმართ და იტყჳს, რამსაებრ უკუე ეზიარებთან და რამსაებრ განიყოფვიან. v

10 უწყებულ იყავნ, ვითარმედ უკუეთუ განყოფილებათა რათმე წინამდებარეთასა რაოდენმე გუნებავს სწავლად, თუ რაოდენთა ჰყოფენ ესენი განყოფილებათა ურთიერთასმიმართთა, ღონისა რამსმე ესევეითარისაჲ თანაგულაჲ კუმევიად, რამეთუ ჯერ-არს მოღებაჲ მციირისა რიცხუსა მხოლოობითისაჲ და მრავალწილყოფაჲ პირველითგანვე წინამდებარესა ზედა, და ქმნილისა განკერძობებაჲ ორად და ეგოდენთა თანშეთხზებათა ქმნისა თქუმად, ვითარ ესე ხუთნი არიან ჯმანი ურთიერთას მიმართ თანშეშჯილნი.

15 მიიღე მხოლოობითი ერთეული უნდოჲ—ოთხი და ყავ ოთხგზის ხუთ და იქმნებთან ოც. ამათი მიიღე ნახევარი, რომელ არს ათი და ეგოდენებად|იტყოღე ქმნასა ხუთთა ურთიერთას მიმართ თანშეთხზულთა და თანშეშჯილთასა. ხოლო მივიღებთ ერთეულსა უნდოსა, ვითარ იგივე თავისა მიმართ თჳსისა არ თანმოიღებვის, არამედ სხუად სხუსა მიმართ. ხოლო ურთიერთას მიმართ ვამრავალწილებთ, ვითარ ურთიერთასმიმართსა თანშეტყუებასა ვეძიებთ, ხოლო ქმნილისა რიცხუსა მივიღებთ ნახევარსა, ვითარ ქმნილისა მრავალწილობისაგან შეემთხუევის მათვე ურთიერთას მიმართ შეახლებად ორგზის, რამეთუ თითოეული სამთაგანი სხუათა ოთხთა მიმართ მრავალწილ იქმნების, ვითარ-იგი ნათესავი შემდგომთა მიმართ ოთხთა და კუალად სახე ნათესავისა მიმართ და სხუათა სამთა. და შეემთხუევის ორგზის მისვე შეახლებისა ქმნად თითოეულისაჲ. ამის-თჳს უკუე ქმნილისა რიცხუსა ნახევარსა მოვიღებთ.

30 | არამედ გაპირებით ვიდრემე განუკუეთელთა, ხოლო მეორისა სიტყუსაებრ გარეშეშცველთაჲცა განუკუეთელთასა v

ყოვლად საპიროდ იტყჳს ამათ შინა პორტირიოს, რამეთუ იტყჳს, ვითარმედ: ნათესავნიცა და განყოფილებანი შეისმინებთან სახეთა და განუკუეთელთად (რამეთუ ითქუმის სოკრატი ცხოვლადცა და კაცად), არამედ გაპირებით უკუე სახეთად შეისმინებთან, ხოლო მეორისა სიტყუსაებრ ამათძლითცა და—განუკუეთელთად. რამეთუ ვითარ კაცი ცხოველ არს, სოკრატიცა ცხოველ არს და ვითარ კაცი სიტყუერ არს, სოკრატიცა. ხოლო შეისმინებთან თჳსნიცა და შემთხუევითნი სახეთა და განუკუეთელთანი, (რამეთუ ითქუმის მოცინარად კაცი და სოკრატ და თერთად კაცი და სოკრატ), არამედ გაპირებით სადმე განუკუეთელთანი, ხოლო მეორისა სიტყუსაებრ—სახეთანი. რამეთუ არა საყოველთაოსაჲ კაცისა მოცინარ-ყოფისა|თჳს ვიტყუთ |მოცინარობითა|დ თითოეულადთა (რამეთუ საყოველთაოჲ კაცი უსხეულო არს და არა არს მოცინარობითი), არამედ თითოეულადთა კაცთა მოცინარ-ყოფისათჳს საყოველთაოსაჲცა მოცინარად. ვიტყუთ ხოლო საყოველთაოდ მრავალთაშორისსა ანუ მრავალთაზედანსა. 219

ხოლო ზიარი ნათესავისა და განყოფილებისაჲ

შემდგომად ხუთთა ერთბამად თანშეახლებისა ურთიერთას და თქუმისა, რამსაებრ უკუე ეზიარებიან და რამსაებრ განეყოფიან, ჰნებავს მიღებაჲ ერთისა მათგანისაჲ და თანშეტყუებაჲ სხუათა ოთხთა და ჩუენებაჲ, რამთა მიერ ვიდრემე ზიარ არს ერთი სხუათა ოთხთა და რამთა განეყოფვის.

5

ხოლო ზიარი ნათესავთა და განყოფილებათაჲ გარშემცველობაჲ სახეთაჲ

v აწ თითოეულსა მოიღებს | და თანშეტყუებს თითოეულობისა მიმართ სხუათაჲსა თესაგან ერთერთსა. და პირველად ნათესავსა მიიღებს განყოფილებისა მიმართ და იტყუს, რამსაებრ ეზიარებიან და რამსაებრ განიყოფვიან.

10

რაოდენნი შეისმინებნიან ნათესავისა, ვითარცა ნათესავისაღ

220 რაოდენნი შეისმინებნიან ცხოველისად, ესენი შემდგომად ცხოველსა — სახეთადცა და განუკუეთელთად. ეგრეთვე განყოფილებისაცა ზედა. აწ სადმე ვითარ ცხოველისასა შევასმენთ ნათესავობასა (რამეთუ ვიტყუთ ცხოველსა ნათესავად), ამისთვის სახისაცა და განუკუეთელისად შეისმინოს. რამეთუ ესრეთ თუ ვესე, კაცისა და სოკრატის ნათესავ იყვნენ, რომელნი არა არიან. და ვითარ ნათესავი დისკულა, კაცისა სადმე. ითქუმოდედ უკუე, ვითარმედ ამისთვის ზიარად დადვა პორფირიოს „ვითარცა ნათესავობაჲ“ ნაცვალად ვითარმედ, ვითარცა საქმისა და | არა სქესსა მჭონებელისა, რამეთუ ნათესავი და დისკულაცა და რაოდენნი ეგევითარებ, სქესსა ცხოველისასა ცხად-ჰყოფენ. რაოდენნი უკუე ცხოველისა, ვითარცა ცხოველისად შეისმინებნიან (რამეთუ ესეცა მასვე ცხად-ჰყოფს, ვითარცა ნათესავისად), იგი ყოველნი სახეთაცა და განუკუეთელთად შეისმინენ. ხოლო ნათესავობაჲ ცხოველისა არა ვითარცა ცხოველსაჲ შეისმინების, არამედ სქესისაებრ, რამეთუ ითქუმის არცა ცხოველი ხოლო ნათესავად კაცისა და ცხენისა და სხუათად, არამედ ფერითა ნათესავად თევზისა და მშელნობისა და სხუათად.

15

20

25

და ეგრეთვე სხუათაცა კატელორიათა შინა ჰპოო. ვინაჲცა ნათესავი ცხოველისა არა ვითარცა ცხოველისად შეისმინების, არამედ, თუ რომელი სქესი მიუღიეს მის ქუეშეთა მიმართ და ამისთვის არ შეისმინების სახეთათვის და განუკუეთელთა.

30

v და ესევე სიტყუაჲ | არს განყოფილებასაცა ზედა, ვითარმედ რადენნი განყოფილებისა, ვითარცა განყოფილებისა და არა სქესსა ცხადყოფელისად შეისმინებნიან, ეგოდენნივე მის ქუეშეთა სახეთა ყოველთად.

ხოლო ზიარი მოსპობილისაჲ

35

ორნი კანონნი არიან ბუნებით უპირველესთანი: თანმომსპობელობაჲ ვიდრემე, არ თანმოსპობილობაჲ ხოლო, და თანშემოტანებაჲ ვიდრემე, არ თანშემოტანებულობაჲ გარნა.

ხოლო თვის ნათესავისა სამრავლოდ შესჰვენილობაჲ, რომელი განყოფილებისადცა

40

წარმომეტყუელი, რამთა ზიარად გამოაჩინოს ნათესავი და განყოფილებობაჲ, აწ იტყუს, რამთა განიყოფვიან. ხოლო ორგუარად ჭერ-არს აქა მოღებაჲ

განყოფილებათაჲ, რამეთუ თქუმულ არს, ვითარმედ ორგუარად იხსლევბიან განყოფილებანი: ანუ ვითარცა შემადგინებელნი და შემასრულებლობით- 221
ნი სახეთანი, ანუ ვითარცა განმწვალებლობითი ნათესავთაჲ. ჭერ-არსო უკუე, იტყუს, მოხუმაჲ განყოფილებათაჲ არა შემადგინებლობითთაჲ (რამეთუ იგი-
5 ნი არლა მერმე, ვითარცა ნათესავთანი, არიან განყოფილებანი, არამედ ვითარ-
ცა სახეთანი) და რამეთუ ესე არა არიან ნათესავთანი. და მარტივად განმწ-
ვალებლობითთაჲ ჭერ-არს მოხუმაჲ, რამეთუ ესენი უმეტესობით ცხოველი-
სანი არიან, ვითარ შემასრულებლობითთა და უდარესთათს არიან.

და შემთხუვევითი ცა ეგრეთვე უდარესთათს

10 და შემთხუვევითი ცა მრავლისა ნათესავისა ზედა მოიღებვის, რამეთუ მელ-
ნობაჲ არა მარტოდ ცხოველსა, არამედ უსულთაცა ზედა. ვითარ უკუე უდა-
რესთობობასა ვიტყუთ, არამედ მისვე ნათესავისა ქუეშეთა, ვითარ-იგი შემ-
თხუვევითი ცხოველშორისი უდარეს|არს ცხოველისა, რამეთუ მელნობაჲ არა v
ყოველთა ცხოველთად არს. და ნერგთშორისი უდარეს არს ნერგისა.

15 მერმე ცა ნათესავსა ძალითა გარეშე უცავეს გან-
ყოფილებაჲ

თქუმულ არს, რამეთუ ეგერა, ვითარმედ: პერიპატოელთაებრ განყოფი-
ლებანი ძალითა არიან ნათესავთა შორის უპირველეს მათ ქუეშეთა სახეთასა.

მერმე ცა ნათესავი უკუე ერთ თითოეულისა სახი-
20 სა შორის

სხუაჲ განყოფაჲ! ნათესავისა და განყოფილებისაჲ, რამეთუ ესე უკუე ერთ
არს, ხოლო იგინი — მრავალ თითოეულისა სახისა შორის.

და ნათესავი სადმე ჰგავს ნივთსა

25 თქუმულ არს, ვითარმედ მრავალთა შორის ნათესავი უფროსლა ბუნე-
ბითსა ჰგავს ნივთსა, ხოლო განყოფილებაჲ არს დამმორფველი მიმდგომთა და
სხუთა ზოგადთაჲ*.

იტყუს, ვითარმედ: სხუანიცა სადმე არიან ზიარნი მათნი | და განთსებულ- 222
ნი, ხოლო კმა არიანვე ესენი. რამეთუ არს ზიარი მათი არსებითობაჲცა, რამეთუ
ვითარცა არსებითი არს ნათესავი, ეგრეთვე — განყოფილებაჲცა. ზიარი არს
30 მათი თანმოსახელობითცა შესმენად, რამეთუ ვითარ-იგი ნათესავი თანმოსახე-
ლედ მისქუეშეთად შეისმინების, ეგრეთვე განყოფილებაჲცა. ხოლო არს თსი-
ცა თითოეულისაჲ თნიერ თქუმულთასა, რამეთუ ნათესავი ვიდრემე, ვითარ-
იგი ცხოველი, სხუა ნათესავსა თანა არ შეეთხზვის შეერთებისა მიერ შესასრუ-
ლებლად რაღსამე, ხოლო განყოფილებანი თანშეითხზვიან, ვითარ „სიტყუერი,
35 მოკუდავი, გონებისა და ზედმიწევენულობისა და კელოვნებისა შემწყნარებე-
ლობითი“ და შეიქმან კაცსა.

1 განყოფილება B.

* „მიმდგომთა და... ზოგადთაჲ“ განსმარტავ ფრაზად არს გამოყოფილი CA₁ 119, 10.

ხოლო ნათესავსა და სახესა ზიარად ვიდრემე აქუსყე¹ სამრავლოდ შესმენილობამ, თქუმულ არს

v თანშემტყუებელი² ნათესავისამ განყოფილებისა მიმართ და მეტყუელი რამსაებრ უკუე ზიარ არიან და რამსაებრ განყოფვიან, თანშეატყუეს³ აწ ნათესავსა სახისა მიმართ და იტყუს, რამ აქუსყე⁴ ზიარი.

5

ხოლო მოიღებვოდელ სახე, ვითარცა სახე

კეთილად „ვითარცა სახე“, რამთა არა უსახეესი მოილო (რამეთუ ესე არლა მერმე სამრავლოდ შეისმინების) ანუ ურთიერთას, ვითარცა ურთიერთასი. რამეთუ ურთიერთასი სახეცა არს და ნათესავიცა შემდგომთა მისთამ და იბოების კულად ნათესავად. არამედ დალათუ ურთიერთასთაგანი იყოს, ვითარცა სახე მიიღე იგი და ნუ მერმე, ვითარცა ნათესავი, რამთა თანშეშჯამ ჰყო სახისა და ნათესავისამ და არა ორთავე ნათესავთამ.

10

ხოლო ზიარი არს მათი უპირველეს ყოფამცა

223 ამისთვის წინდააწესა ზიარი მეტყუელმან მრავალთათს შესმენისამან, რამთა თქუას, ვითარმედ: უპირველეს არიან მათსა, რომელთად შეისმინებთან.

15

მერმეცა ნათესავთა პირველწინმდებარეობამ ჯერ-არს

რამეთუ ცხოველი, ვითარცა ითქუა, ვითარცა ნივთი წინშეგუამდების და მიმღებელი სიტყუერისა და მოკუდავისამ, შეიქმს კაცსა.

მერმეცა ცხოველი სადმე ნათესავი, ხოლო კაცი — სახე. უპირველეს უკუე ბუნებით ნათესავნი⁵

20

v ორნი კანონნი არიან, ვითარცა ეგერა ვთქუთ, რომელთა მიერ განირჩევიან ბუნებით უპირველსნი. და არს პირველი უკუე, რომელი იტყუს პირველმყოფად თანმოკლველსა სადმე, არ თანმოკლულსა ხოლო. ვითარ-იგი ცხოველი მოკლული ვიდრემე თანმოკლავს კაცსა, ხოლო კაცი მოკლული არა თანმოკლავს ცხოველსა. უპირველეს უკუე ბუნებით არს ნათესავი|სახისასა. მეორე კანონი არს, რომელი იტყუს ბუნებით უპირველეს ყოფად თანშემოტანებულსა ვიდრემე, არა თანაშემოტანებულსა ხოლო. ვითარ-იგი კაცი რამ იყოს, განალა თანშემოტანების ცხოველიცა, ხოლო ცხოველი რამ იყოს, არ საპირო არს თანშემოტანებამ კაცისამ. და აქაცა უპირველეს არს ბუნებით ნათესავი სახისასა, რამეთუ ნათესავისა ყოფასა არა თანშემოტანებს სახესაცა, ხოლო სახე და-თუ-იღვას, თანშემოტანებს ნათესავსაცა.

25

30

1 აქუს D. 2 თანშეატყუებელი B. 3 თანშეიტყუებს B. 4 აქუს D. 5 ურთიერთსაგანი ABC. 6 ხოლო კაცი მოკლული არა თანა მოკლავს — B.
* „მერმეცა... ნათესავნი“ განსამარტავ ფრაზად არ არის გამოყოფილი CA₁ 120, 14-15.

ხოლო სახენი ნათესავეთა ამრავალწილებენ

რამეთუ სახესა ჰქონან მოქმედებით შემასრულებლობითნი მისნი გან-
ყოფილებანი, არა აქუნდენ რად ნათესავსა განყოფილებანი მოქმედებით პერი-
პატოელთაებრ.

5 ხოლო ნათესავისა და თვისისა ზიარი უკუე
შედღომილობაჲ სახეთაჲ

თანშემტყუები სახისა მიმართ ნათესავისაჲ თანშეატყუებს აწ მას თვისისა 224
მიმართ, ხოლო „შედღომილობად“ ითქუმის ანუ უფროასი უმცროასისა საჭი-
როობით, ვითარ კაცისა—ცხოველი (რამეთუ უკუეთუ კაცი, და ცხოველიცა),
10 ანუ სწორი სწორისა, ვითარ კაცისა კუალად მოცინარობითი, რამეთუ უკუეთუ
კაცი, მოცინარობითიცა.

ხოლო ზიარი თანმოსახელეცა

აჲ, ამის თანმონათესევობისათჳს¹ ვიტყოდე საშუალზღვართა ყოფისა
თვისისა არსებითთა და არსებისზღდათაჲსა და უფროასიჲსა არსებისზღდათა უმხ-
15 ლობელეს ყოფასა მისსა.

ხოლო განეყოფვის, რამეთუ ნათესავი უკუე უპ-
ირველეს, ხოლო უკუე ანაჲსკნელ არს თვისი

მეტყუელი რამსაებრ ეზიარებთან ურთიერთას, იტყუს რამსაებრ განიყო-
ფვიანცა და „უპირველესად“ იტყუს არა ჟამითა, არამედ ბუნებითა.

20 რამეთუ მოსპობილნი ნათესავნი თანმოსპობენ სახეთა, რომელთანი არ|იან v
თჳსნი, რამეთუ მოისპნენ რად ნათესავნი, მოისპობვიან თჳსნიცა საშუალობითა
სახეთაჲთა. რამეთუ მოსპობასა კაცისასა თანმოსპობვის მოცინარობითი, და
ესე სამართლად! რამეთუ უკუეთუ მოსპობითა სახეთაჲთა მოისპობვიან თჳსნი-
ცა, ხოლო მოსპობითა ნათესავთაჲთა მოისპობვიან სახენიცა, მრავლად უფ-
25 რომს მოისპნენ რად ნათესავნი, მოისპნენ თჳსნიცა.

ხოლო განეყოფვის ნათესავი შემთხუევიითსა

უმრავლესობით განყოფილთათჳს ურთიერთას, ვითარი აქუს ნათესავსა
და შემთხუევიითსა, ზიარობისა უკუე თქუმაჲ ძნელ არს, ვითარ მცირედი არს
ზიარებაჲ, ხოლო განყოფილებისაჲ—ადვილ (რამეთუ მრავლად განკიდევებულნი
30 მრავალთა მიერ განწყოფენ თავთა თჳსთა), ვითარ-იგი მრავლად დაა|ხლებულ- 225
თაგანთათჳს განყოფილებისა უკუე თქუმაჲ ძნელ, ხოლო ზიარობისაჲ ადვილ
არს. ვითარ-იგი ზიარობასა სადმე თქუმაჲ მგლისაჲ და ძაღლისა და ცხენისა და
ჭათმისა და ტრედისასა ადვილ არს, ხოლო განყოფილებასა — არა ადვილ.
კუალად რამსაებრ უკუე განეყოფვის კაცი ჭინჭველსა, არა ძნელ და ღონიერ
35 არს თქუმაჲ, ხოლო რამსაებრ ზიარ არიან — ძნელ. და მარტივად, შორად
მყოფთა სადმე ურთიერთას და მრავლად განკიდევებულთა ზიარებაჲ ვიდრემე
კინროდენი აქუს, ხოლო მრავალი — განყოფილებაჲ. ხოლო არმრავლად განკი-
დევებულთა, არამედ მახლობელთა ურთიერთას, მცირედი უკუე მოუვიეს გან-
ყოფილებაჲ, ხოლო მრავალი — ზიარობაჲ. ვითარ უკუე ესრეთ ნათესავიცა და

1 თანმონათესევობისათჳს B.

v შემთხვევითი მრავლად აშორვენ ურთიერთ|თას, მცირელი სადმე არს ზიარობა მათი, ხოლო მრავალი — განყოფილებაჲ. ვინაჲცა ერთი მხოლოდ ზიარობა მათი გარდმოსცა პორფირიოს, ხოლო სხუაობანი—მრავალნი. რამეთუ განერკომასა და შეკინებასა ზედმიითუალავს თანქონებაჲ შემთხვევითთაჲ¹. რამეთუ კაცსა და ცხენსა და სხუათა სახეთა სწორობით თანა-აქუს ცხოველისა (რამეთუ სწორებით ცხოველ არიან), ხოლო სხეულთა არა სწორებით თანა აქუს თეთრისა ანუ მშელნობისა, რამეთუ ითქუმიან უფროსს-ყოფად და უმცროსს თეთრი და მშელნობი.

ნათესავი უკუე, რომლითა სხუათა განყოფვის

226 პნებაჲს პორფირიოსს ჩუენებად აქა, რავდენნი იქნებიან სქესნი ურთიერთას მიმართ გარდაცვალებისაგან ხუთთაჲსა, რამეთუ თქუა, ვითარმედ: იქნებიან სქესნი, არა ვითარ ვინ ჰგონოს, ოცნი ორგზის თანშეტყუებისათჲს | თითოეულისა ხუთთაგანისა სხუათა მიმართ ოთხთა. და მისცემს ღონისძიებასა, რომელი ეგერა პირველ აღეწერეთ, რომლისა მიერ ვპაოებთ, რაოდენ იქნებიან სქესნი წინამდებარეთანი, რამეთუ იტყვს, ვითარცა ეგერა თქუჲლ არს ჩუენ მიერ, ვითარმედ: ჭერ-არს წინადადებულთა¹ საზღვართაგანისა რიცხუსა მრავალწილ-ქმნაჲ კინისა ზედა ერთეულსა და ქმნილთასა მიღებაჲ ნახევარსა და ეგოდენად თქუჲსა ქმნასა სქესთასა. ვითარ-ესე წინამდებარესა ზედა უღირსა მრავალწილ-ყოფაჲ ხუთსა ერთეულსა ზედა კინისა ოთხსა და შეიქმნებიან ოცად. მერმე ნახევარნი ამათნი შეიქმნებიან ათად. ესოდენებ სადმე იქნებიან ურთიერთასმიმართნი სქესნი ხუთთანივე. ხოლო მიზეზი, რომლისათჲს გუარსა ამას ვპყოფთ, არს ესე: საქმარ-არს თითოეულისა ხუთთაგანისა თანშეტყუებაჲ სხუათა|ოთხთა მიმართ. ამისთჲს ხუთგზის² ვპყოფთ ოთხთა და იქნებიან სქესნი ოც. ხოლო ვითარ შეხულების ორგზის მოხუმაჲ მათვე სქესთაჲ, ამისთჲს შევიქმით ნახევარსა. რამეთუ თანშეტყუებნი ნათესავისანი ოთხთა მიმართ სხუათა, ცხად-არს, ვითარმედ განყოფილებისაცა მიმართ თანშევატყუებთ მას. ვინაჲცა უკუეთუ განყოფილებაჲ სხუათა ოთხთა თანაშევატყუათ, შემემთხვევის ჩუენ ორგზის მოღვევია თანშეტყუებასა ნათესავისასა განყოფილებისა მიმართ. ესრეთვე სხუათაცა ზედა.

227 ხოლო არს სხუაჲცა კანონი, რომლისაებრ ვისწავებთ, რაოდენნი იქნებიან სქესნი წინამდებარეთა საზღვართანი. რამეთუ იყენენ თუ რამე საზღვარნი და შეეძინენ³ სხუანი, თითოეულსა საზღვარსა ეგოდენნი შეეძინებიან სქესნი, რაოდენნი იყენეს წინამდებარენი საზღვარნი, | ვითარ-იგი [პირველისაჲ არა არს] სქესი, ხოლო უკუეთუ შეეძინოს სხუა საზღვარი, იქნების ერთი სქესი, ვითარ ერთი იყო⁴ საზღვარი წინამდებარე. კუალად სხუაჲდა თუ შეეძინოს, ორნი შეეძინებიან სქესნი, რავდენნი იყენეს წინამდებარენი საზღვარნი. იქნებიან უკუე ყოველნი სქესნი სამ. ხოლო უკუეთუ სხუა საზღვარი შეეძინოს, შეეძინებიან სამნი სქესნი და იქნებიან ყოველნი სქესნი ექუს. ხოლო სხუაჲ თუ საზღვარი შეეძინოს, ოთხნი შეეძინებიან საზღვარნი, ვიდრე ქმნამდე ხუთთა საზღვართა სქესებასა ყოველსა აჲ⁵.

და სხუებრცა, თითოეულისა ხუთთაგანისაჲ სხუათა ოთხთა მიმართ თანშეტყუებაჲ საქმარ-არს, ვინაჲცა ნათესავი სხუათა ოთხთა მიმართ თანშეტყუე-

1 წინადადებულთა|წინადადებულ არს B. 2 ხუთგზის|ოთხგზის ABCD, შდრ. πειράξει CA, 123, B. 3 შეეძინეს D. 4 იყოს B. 5 აქამათ D.

¹ „რამეთუ... შემთხვევითთა“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA, 122, 16—17.

ბული შეიქმს სქესთა ოთხთა. ხოლო განყოფილება ნათესავისა მიმართ ვიდრე-
 მე ეგერა თანშეტყუებულ არს, | [ოდეს ნათესავი] თანშეიტყუებოდაჲ მის-
 სა მიმართ, ხოლო სხუათა სამთა მიმართ თანშეტყუებულო, შეიქმს სქესთა სამ-
 თა, ვიდრე კმნადმდე სქესთა შუდთა. კუალად სახე ნათესავისა მიმართ და
 5 განყოფილებისა ეგერა თანშეტყუებულ არს, ვითარცა იგინი ამას თანა, ხოლო
 სხუათა ორთა მიმართ თანშეტყუებელი, შეიქმს სქესთა ორთა, ვიდრე კმნამ-
 დე² სქესთა ცხრათა. კუალად თუნი ნათესავისა მიმართ ვიდრემე და განყოფი-
 10 ლებისა და სახისა ეგერა თანშეტყუებულ არს, ხოლო შემთხვევითისა მი-
 მართ თანშეტყუებული შეიქმს სქესსა ერთსა, ვიდრემდის ყოველნი იქმნებიან
 ათ. ხოლო შემთხვევითსა არცერთისა აქუს თანაშეტყუებაჲ, რამეთუ ეგერა
 თანშეტყუებულ არს ყოველთა მიმართ, ოდეს იგინი ამისდა მომართ თანშეი-
 ტყუებოდეს. ცხად-არს უკუე, ვითარმედ ყოველნი სქესნი | იქმნებიან ოთხ, სამ, 228
 ორ, ერთ: ნათესავისანი³ სადმე ოთხ და განყოფილებისანი სამ, ხოლო სახისანი
 ორ და თუისანი ერთ. ვინაჲ ყოველნი იქმნებიან ათ.

15	ნათესავი ⁴	}	აქა იქმნნეს სქესნი ოთხ.
	განყოფილება		
	ნათესავი ⁴		
	სახე		
	ნათესავი		
20	თუნი		
	ნათესავი		
	შემთხვევითი		
	სახე		
	განყოფილება		
25	თუნი	}	აქა იქმნნეს სქესნი სამ.
	განყოფილება ⁵		
	შემთხვევითი		
	[განყოფილება] ⁶		
	სახე		
30	თუნი		
	სახე		
	შემთხვევითი		
	თუნი		
	შემთხვევითი		
	კ ⁷	}	აქა კუალად მერმე მეოთხედ იქმნა სქესი ერთ
	თუნი		
	შემთხვევითი		

35 აწ უკუე ზიარი განყოფილებისა და სახისაჲ არს
 გარდავიდა ზიართა მიმართ და თუსთა განყოფილებისა და სახისათა და მათ
 ზედა დააცხრობს სიტყუასა.

1 თანშეტყუებოდა B. 2 კმნადმდე B. 3 ნათესავი B. 4 ნათესავი+განყოფილება ABCD.
 5 განყოფილ ABC. 6 განყოფილება—ABCD.
 * ეს ცხრილი, რაც ბერძნულ დედანში არაა, კართულ ნუსხებში წერია ცალკე სვეტად ABCD.

ხოლო თეს განყოფილებისა ვიდრემე
რომელი რაჲმარსობისა შორის შესმენად

რომლისათეს ულონობედამცა ვინ, თუთვე სწორებით აღჰქსნის. რამეთუ
 V იტყუს: რამათეს სახე ვიდრემე რასაშინაობით შეისმინების, ხოლო განყოფი-
 ლებად — რომელი რაჲმარსობით? და რამეთუ კაცი რომელ რაჲმე ცხოველად 5
 ითქუმის, რამეთუ ვიტყვთ: რაჲ არს სოკრატე? ცხოველ*1... ვითარმედ კაცი.
 ვინაჲ სახეცა რომელი რაჲმარსობისა შორის შეისმინების. იტყუს უკუე, ვითარ-
 მედ: სახეცა რომელი-რაჲ არს, გარნა არა მარტივად, არამედ ვითარ-იგი თა-
 ნააქუს განყოფილებათა. რაჲმარსობისა შორისი უკუე შესმენად ნათესავთაგან
 აქუს სახეთა, ხოლო რომელი რაჲმარსობისა შორისი — განყოფილებათაგან, რამე- 10
 თუ „რომელ ცხოველობასა“ კითხულნი, ვიტყვთ: სიტყუერი, მოკლდავი. ვინაჲ-
 ცა განყოფილებათა ვიდრემე თავთ თესით აქუსეე რომელი, ხოლო სახეთა—
 განყოფილებათათეს, რამეთუ რომელიმე უკუე ცხენი რომელსამე ვირსა შეერ-
 229 თო*2. მარტივი|სადმე „სიტყუერი“ მარტივისა „მოკლდავისა“ თანდადებული,
 შეიქმს კაცსა, ხოლო საყოველთაოჲ კაცი1, თანდადებული სხუასა ვისმე თანა, 15
 არას შეასრულებს. ხოლო უკუეთუ იქმნების კერძოვიერი ცხენისაგან და ვირისა,
 არაჲ მერმე საყოველთაოთა, არამედ კერძობითთაგან, რამეთუ რომელიმე
 ცხენი შეყოფილი მის რომლისამე ვირისაჲ, შეიქმს კერძოვიერსა. და სხუებრცა 20
 განყოფილებანი სადმე, თანყოფნი ქმნისათეს ერთისა სახისა, არარას მენე-
 ბელნი ერთმანერთისა მიერ, თითოეული სცავს არსებასა თესსა. ვითარ-იგი
 თანყოფიდეს ქმნისათეს ერთისა სახისა კაცისაჲსა: სიტყუერი და მოკლდავი და
 გონებისა და ზედმწივენულობისა შემწყნარებელობითი, და არაჲ ივენეს. ხოლო
 V ცხენი რაჲ და ვირი თანყოფიდეს და კერძოვიერი შეასრულეს, რამეთუ არა იუ-
 ვენს სახენი, არამედ განუკუეთელნი, არცა ბუნებაჲ თესი უქცეველად დაი-
 ვეს კერძოვიერისა შორის, რამეთუ სხუად რამემ თუნიერ ორთასავე არსებისა 25
 თითოეულისაჲსა განხრწნითა იქმნა. რომლისათესცა სახე სახისა არ თანშე-
 მოვალს. ხოლო თესი ერთისა სახისა ქუეშე არს*3, მხოლომასა და ყოველისად და
 მარადის მყოფი. და განყოფილებაჲ სადმე წინაღუდგომელ არს*4, რამეთუ
 არცა სიტყუერისა უფრომს არს სიტყუერი ანუ უმცრომს, ხოლო მშელნობსა
 მშელნობისა უკნინესადცა ვიტყვთ. ხოლო დაღათუ უსიტყუერესად სხუასა 30
 სხუსაგან ვიტყვთ, გარნა არა სიტყუერსა არსებასა დაჲქნიშნავთ, არამედ სწავ-
 ლულებათა შინა სიტყუერებითსა ანაგებსა, რომელიცა სიმარჯუე არს სულისა.
 შეურევენელ სადმე წინააღმდგომნი და წინაუკუმონი განყოფილებანი*5.

1 შეიქმს... კაცი — B.

*1 აკლია: πσιν ζῷον CA₁ 125. 1. *2 „რამეთუ... შეერთო“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₁ 125, 8. *3 „ხოლო თესი... არს“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₁ 125, 21. *4 „და განყოფილებაჲ... არს“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₁ 126, 1. *5 „შეურევენელ სადმე... განყოფილებანი“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი, რომლის შემდეგ ბერძნულ ორიგინალში კიდევ გრძელდება ტექსტი 14 სტრიქონის რაოდენობით CA₁ 126, 7—128, 3.

| აგმონიუ პრინისა მოსაანენებელი „ათთა კატილორიკთაღვი“ პრისტოტელისტა

[წინასიტყვაობა]

5 ვითარცა არისტოტელისა შინაგან ქმნად გუნებაეს ფილოსოფოსობა-
სა¹, მოვედ ამისდა მიმართ თანამოქმედნი რამე ჩუენნი ვიძინეთ.

10 ხოლო არიან ესენი რიცხვთ ათ: ა. პირველად, თუ ვინაა არიან სახელნი
ფილოსოფოსურთა წვალებათანი; ბ. მეორედ, რაა არს განწვალება
არისტოტელებრთა აღწერილთა; ბ. მესამედ, ვინაა დაიწყებვიან არისტო-
10 ტოტელურისაგან ფილოსოფოსობისა; ე. მეხუთედ, რანი მიმყვანებლნი ამის-
და მიმართ; მ. მეექვსედ, ვითარ უღირს განზადებულ-ყოფა მსმენელსა ფი-
ლიოსოფოსისა სიტყუსასა; ზ. მეშვიდედ, რაა არს სახე წარმ|ოთქუემისა; v
შ. მერვედ, რამათჳს² ჩანს ფილოსოფოსი მომმარჯუებელად უცხადობისა;
თ. მეცხრედ, რომლისაა ჯერ-არს და რაოდენ წინამიღება თითოეულისა
15 არისტოტელებრთაგან აღნაწერთა; ი. მეათედ, ვითარ ჯერ-არს ყოფად
მთარგმანებელი მათი.

აწ უკუე, ვითარცა აღვრიცხუენით ესენი, მოვედით⁴ მეძიებელთა თითოეუ-
ლისათა, რაოდენ შესაძლებელ ჩუენდა იყოს, განვაცხადნეთ.

20 სახელ-იღებიან ვიდრემე უკუე წვალებანი ფილოსოფოსთანი ვიეთგანე
შუდად, რამეთუ ანუ წვალებისმთავართაგან, ვითარ-იგი პითალორელნი ითქუ-
მიან და ეპიკურელნი და დიოკრატელნი პითალორიაჲს და ეპიკუროსს და დი-
მოკრატოსგან დაწყებასა წვალებათასა თითოეულად შემტკიცებითა; ანუ მამუ-
ლისაგან დაწყებელთაჲსა, ვითარ-იგი⁵...|დნელნი, რამეთუ უკუეთუ არმცოდ- 231
ნელნი სადმე არსადა ვირწმუნოთ თქუენი სიუტბით კმამყოფელთა, ხოლო
25 უკუეთუ მცოდნელნი, არს ვიდრემე მიწდომამ. ხოლო იტყოდეს იგინი არ-ყო-
ფასა მიწდომისასა სიტყუსა ამის მკუმეველნი. უკუეთუ ჰგულავს ყოფამ მიწ-
დომასა, უკმს მეცნავსა თანშეტყუებაჲ ცნობილისაჲ, ხოლო უკუეთუ ჰგულავს

1 ფილოსოფოსობასა C. 2 რამათჳს AC. 3 აღწერთა B. 4 მდ¹ თ C.

* აკლია CA₁ 1, 17—2, 15.

თანშეტყუებაჲ, უქმს ცნობილსა მდგომარეობაჲ და მარადის ეგრეთეეობის ქონებაჲ, ანუ უკუეთუ იძრვის¹ საცნობელი, თანაიძრვოდედ მცნობელი და შეუღდგინ მას. ვინამცა უკუეთუ საქმენი არა დგანან, არამედ მარადის იძრვიან და ძრვასა მათსა ვერ შემძლებელ არს თანაძრვად და თანშდგომად სული ჩუენი, საქი-
 5 რო არს ყოფაჲ მიუწოდებლობისაჲ. რამეთუ ვიდრემე უკუე იძრვიან საქმენი და მარადის დინებასა და წარდინებასა შინა არიან, ესე იგი არს, დენასა და შეცვალებასა, მართლიად² იტყოდეს, რომლისათჳს და ძუელთაცავანმან ვინემ თქუა რაჲ, ვითარმედ: „მასე მდინარესა შინა არა არს ორგზის შესლუვაჲ მასევე წყალსა“. სხუამან თქუა მისდამი ნანდულ მახულითა გავონებითა, ვითარმედ:
 10 „არცა ერთგზის, რამეთუ. მყის შთაყოფასა თანა ფერკისასა, თანაწარქვალს მას წყალი პირველ შთავლისა მისდამი ნეშტისა სხეულისა“. ესე უკუე სადნე, ვითარცა ვიტყოდე, მართალი თქუას, ხოლო ვითარმედ სული ჩუენი ვერ შემძლებელ არს შედგომად ამათდა, ამას ტყუიან. რამეთუ აღმოაჩინა საღმრთომან პლატონ, ვითარმედ უმოსწრაფესნი სულთანი არა ხოლო უკუანავან მათსა შეეღენ, არამედ სიმაღლესა ძრვისაჲ მისისასა მიწევენულნი წინაუსწრობენ და
 15 ესრეთ⁴ ენადგებებიან და ეთანმდგომებიან.

ხოლო სახელ-იდებიან შემთხუევითისაცა რამსეგანმე⁵, ვითარ-იგი პერიპატოლთაგამოთავანნი, რამეთუ ვითარ საღმრთოჲ პლატონ თარკმნის, ეზიარებოდის რაჲ მნებავი მორთხმულ-ყოფად სხეულისა თჳსისა, რამთა არა უუძლურეს ქმნილი მყეენებელ-ექმნეს სულისაებრთა მოქმედებათა, ხოლო მონაც-
 20 ვალენი მისნი სახელ-ისხნეს ესრეთ პერიპატოლთაგან, ხოლო ენაცვალნეს ქსენოკრატ⁶ და არისტოტელი⁷.., ხოლო ქსენოკრატ იკადიმის შინა. ხოლო უკუანამსკენელ რომელთამე უკუე ადგილი დააკლდა და სახელ-ისხნეს შორისქმნისაგან მასწავლელისა პერიპატოელად, ხოლო რომელთამე — შორის-
 25 ქმნაჲ და სახელ-ისხნეს ადგილისაგან აკადიმეოდ, ანუ დასასრულისაგან ფილოსოფოსობისა, ვითარცა გემოვნებითნი. რამეთუ ესენი⁸იტყოდეს დასასრულ ცხორებისა ყოფად ვემოსა⁷, ხოლო არა ვემოჲ იყო ესე, ვითარცა მრავალნი ჰგონებენ, ვიტყჳ, ვითარმედ ვნებულებითი, არამედ ყოვლითურთი უენებელობაჲ სულისაჲ.

ხოლო ვითარცა ვთქუთ, რაოდენ ფერად უკუე და ვინაჲ სახელ-ისხნეს წვალ-
 30 ებანი ფილოსოფოსთანი, მოვედ და განკიდესკიდებებაჲცა⁸ არისტოტელებრთა აღწერილთაჲ ვყოთ. ამათგანნი⁹ ვიდრემე რომელნიმე არიან კერძობითნი და რომელნიმე საყოველთაონი, ხოლო რომელნიმე საშუალისა შორის საყოველთაოთა და კერძობითთაჲსა. და არიან კერძობითნი სადმე, რაოდენნი ვიეთამე¹⁰ მიმართ თჳსაგან აღწერნეს¹¹: ანუ ებისტოლენი, ანუ სხუანი ესევითარნი. ხოლო საყო-
 35 ველთაონი, რომელთა შინა ბუნებისათჳს საქმეთაჲსა ეძიება, ვითარ არიან „სულისაძლითნი“¹², „ქმნისა და ხრწნილებისაძლითნი“, „ციხაძლითნი“¹², ხოლო სა-
 233 „შუალნი, რაოდენნი მატრიანობისათჳს აღწერნა. ესენი² უკუე არცა ვიეთმე მიმართ მიმხედველმან თჳსაგანობით აღწერნა, არა სადმე¹³ არცა საყოველთაო არიან. ხოლო საშუალთაგანნი არიან აღწერილნიცა მისნი „მოქალაქობანი“, 40

1 იძრეს C. 2 მართლად B, და მართლად C. 3 ძრეს C. 4 დნენი, რამეთუ... წინაუსწრობენ და ესრეთ—D. 5 რამსეგანმე B. 6 ქსენოკრატ B. 7 გემოსაცხოვრებისა D. 8 განვიღეს-იღებთა C. 9 ამათგან B. 10 ვიეთმე B. 11 აღწერნეს B. 12 ციხაძლითნი—D. 13 არა სადმე C.

¹ აკლა: *ὅς τ' ἔστιν Ἀριστοτέλης τὸ Λυκίων ἐπιπέτερον* CA₂ 3, 12—13. ² ესენი უკუე... საშუალთაგანნი არიან“ CA₃ 3, 27—28 სქ.

7. მ. რაფაჲ

მჩიობლ ერვასისად და ორასად მყოფნი, რომელნი აღწერნა არცა თესაგანობით ვისსამე მიმართ, არცა საყოველთაოდ (რამეთუ „ათინელთა მოქალაქობაჲ“, ანუ ამათი ვიეთიმე ნუჟუეუ საყოველთაო არამცა იყო). ხოლო დაწერნა, რამთა შემდგომად მისა მიმთხუეულნი კაცნი განმსჯელნი, თუ რომლისაებრ უკუე მართლად მოქალაქობენ და რომლისაებრ არ ევართ, რომელთამე აღირჩევედენ, ხოლო რომელთამე ევლტოდინ და ამას სარგებელ იყოფდენ. ევრძობობთთა ვიდრემე უკუე და საშუალთა ევიხაროდენებოდედ.

10 |ხოლო საყოველთათაგანნი რომელნიმე არიან თანგანწესებელობითნი და რომელნიმე მოსაკსენებელობითნი. ხოლო მოსაკსენებელობითად იწოდებიან იგინი, რომელთა შინა თავნი ხოლო აღიწერნეს ამათნი. რამეთუ საქმარ-არს ცნობად, ვითარმედ ძველმან ვინცა წინაღირჩიის აღმწერელობაჲ პოენილთაჲ ნაწილეულობით, წინამდებარისა აღმოჩენისა მიმართ თანშესატყუსად თავოანად აღსწერდის მათ, ხოლო მრავალთა უძუელესთაცა წიგნთაგან მიიხუმიდეს გულისხუმისასყოფელთა¹, რომელ მართლობისა მქონებელნი უკუე განამტკიცენ, ხოლო არ ეგვეითარნი გამოარჩინენ. ვინაჲცა უკუე წესისა რაჲსმე უკუანამსკენელ ზედადამრთველობაჲ ყვეს მათთა ზედა და შუენიერებისა² სიტყუათაჲსა და შთამომბქუემელობისა მოღუწითა განმამუენებელთა³ მოქსოვენს აღნაწერნი. და ამით განეყოფვიან მოსაკსენებელობითთა თანგანწესებულეებითნი⁴: წესისა და თარგმანებისა სიკეთითა⁵. ხოლო მოსაკსენებელობითნი რომელნიმე მრავალსახე და რომელნიმე მხოლოსახე. ხოლო მხოლოსახენი ვიდრემე, რომელთა შინა ერთისა რაჲსათჲსმე ჰყოფს ძიებასა, ხოლო უფროჲსლა თავთა აღკსენებასა, ხოლო თითოფერ⁶, რომელთა შინა მრავალთათჲს.

25 და კუალად თანგანწესებულეებითთაგანნი⁸ რომელნიმე არიან დ[ი]ალოგიკანი⁷ და რომელნიმე თუთპირობითნი. დ[ი]ალოგიკანი⁸ ვიდრემე, რავდენნი დრამატეიკოსად შეიმზადებიან კითხვისაებრ და მიგებისა მრავალთა პირთაჲსა, ხოლო თუთპირობითნი, რაოდენნი თავით თჲსით აღწერნა.

ხოლო სახელ-ედების დიალოგიკათა ექსოტერიკადცა⁹ და თუთპირობითთა—აქსიომატიკადცა, ესე იგი|არს, აკროამატიკად. ხოლო ღირს ძიებისა არს, თუ რაჲსათჲს ესრეთ სახელ-ისხნეს? ვიეთინიმე ვიდრემე უკუე იტყუან, ვითარმედ დიალოგიკად და ექსოტერიკად უწოდა, ვითარ თჲსსა არა დასდებს მათ შინა, არამედ ვითარცა სხუათა პირთა მიერ მაგერ აღსწმანისა დანამთხუეთათ. ხოლო ესე ტყუილ არს, რამეთუ ექსოტერიკად სახელ-ლდვა, ვითარ მარტიობისა თანამყოფთა მიმართ წერდა მომარჯუებითა ფილოსოფოსისაგან მათ შინა მზრახველობასაჲ, უცხადესსა და აღმოსაჩენთა არა გამომაჩინებელთა, არამედ უფროჲსლა მარწმუნებელთა დიდებულთაგან; ხოლო აკროამატიკად, ვითარტა საჭირო იყო მსმენელ-ყოფაჲ მათი მოსწრაფისათჲს და ნანდულ საკუთარისა ტრფიალსა ფილოსოფოსობისაჲსა.

ხოლო აკროამატიკათაგანნი რომელნიმე უკუე არიან ხედვითნი და რომელნიმე საქმითნი, ხოლო რომელნიმე ორღანებრნი. ხედვითნი სადმე, რაოდენნი განჩიევისათჲს ჰეშმარიტისა და ტყუილისა არიან, ხოლო საქმითნი,

1 გულსქმისასყოფელთა C. 2 შუენიერებასა B. 3 თანგანწესებულობითნი B. 4 მოსაკსენებელობითთა თანგანწესებულეებითნი: წესისა და თარგმანებისა სიკეთითა|მოსახსენებლობითნი, ხოლო მოსახსენებლობითად|იწოდებიან იგინი, რომელთა შინა თავნი აღწერნეს ამათნი, რამეთუ საქმარ-არს ცნობად, ვითარმედ ძველმან ვინცა წინაღირჩიის აღმწერელობაჲ პოენილთა D. 5 თითოფერა B. 6 თანგანწესებულეობითნი D. 7-8 დიალოგიკანი AD, და ლოგიკანი B. 9 ექსოდერიკადცა C, ექსოკერიკადცა D. 10 მზრახველობასა C.

რაოდენთა განმრჩეველობად აქუს კეთილისათუს და ბოროტისა. გარნა ვითარ მხედველობითი ეოცნების ვიეთმე, ვითარცა ჭეშმარიტად ვდრეგმე მყოფი; ხოლო არმყოფი ჭეშმარიტად, და საქმიითი ეგრეთვე, კეთილისასა მჭუშეველნი სახელსა, არმყოფნი კეთილად, გვქმს ჩუენ ორღანოა რამე განმრჩეველი ესე-
 ვითართაჲ. ხოლო რამ არს ესე? აღმოჩენამ! კულად მხედველობითთაგანნი რომელიმე ღმრთისმეტყუელებითი, რომელიმე მათიმარტიკოსი, ხოლო რომელიმე ბუნებათმეტყუელებითი; და საქმიითაგანი რომელიმე ითიკოსი, რომელიმე განგებულებითი და რომელიმე მოქალაქობითი. და ორღანებრთაგანნი რომელიმე დასაბამათუს ღონისძიებისათა, ხოლო რომელიმე სხუათამიმართ-
 თათუს ღონისძიებისა მიმართ შემასრულებელთა, აპოდიკტიკა¹ ვიტყუ. რამეთუ ვითარ აღმოჩენამ შეგულისსიტყუვამ! არს ზედმიწეგნელობითი, სათანადო არს პირველ ამისსა საყოველთაოჲსა შეგულისსიტყუვისა ცებნამ. არამედ კულად ამის შეგულისსიტყუვისა² სახელი ცხად-მყოფს არა მარტიკესა რასმე, არამედ თანდადებულსა (რამეთუ შეკრებასა რასმე დაჰნიშნავს სიტყუათასა).

აწ სადმე პირველ მისსა ჭერ-არს სწავლაჲ მარტიკეთაჲ, რომელთაგან თანდაისხმიან. ხოლო ესენი პროტასნი არიან, გარნა იგინიცა თანდაისხმიან სახელთაგან და სიტყუათა. ჭერ ვიდრემე არს პირველ ამითი სწავლაჲ. სახელთა სადმე უკუე და სიტყუათა ასწავებენ „კატილორიანი“, ხოლო პროტასთა—„პერი ერმინიაჲ“, ხოლო საყოველთაოსა შეგულისსიტყუვისაჲ — „პირველნი ანალუტიკანი“. ვინამცა ესენი|დასაწყისებ მელონეობისა არიან. ხოლო „მეორენი ანალუტიკანი“ თუთ მას მელონეობასა გუასწავებენ ჩუენ, რომელ არს აპოდიკტიკონი სულლოგიზმოსი.

არამედ კულად ვითარ-იგი მკურნალნი სამკურნალოთა სწავლათა მიმცემელნი ჰბაბუკათანი მოიკსენებენ მარგებელთა თანა სამსალათაცა, ამათისა უკუე კუმევისა, ხოლო მათგან სივლტოლისათუს, ეგრეთ აქაცა ვითარ სოფისტელნი³ მიმმადლებენ საქმეთა მომპოვნებელთა ჭეშმარიტებისათა სოფისტრკითა რამთმე სულლოგიზმოსითა, მნებავნი კუეთებისა მათისანი, დასწერს ამათცა ფილოსოფოსი, რამთა ვევლტოდით მათ. და იტყუან ესენი სსუებრ შემოკრებასა მელონეობისასა, ვითარ ინებოს თუ ვინმე სწავლებამ. ვითარ ჭერ-
 არს შეწყობამ სიტყუათაჲ, პირველად წარმოიტყუს სახელთათუს! და რიმათა და უწინარეს მათსა მარკულათათუს და მერმე მათსაცა უწინარეს ასოთათუს. და სახელ-ფედების ასოთა სადმე და მარკულათა და სახელთა და რიმათა დასაბამებ მელონეობისა, ვითარ ჭერ-ყოფისათუს სიტყუს-ყოფისა, ხოლო სხუათა თუთ მის მელონეობისათუს. ხოლო აღრიცხუნა რამ უსიკეთობანი სიტყუსანი, იტყუს ესრეთ სიტყუსმგებლობით სხუებრცა თანმოკიდულთათუს მელონეობისათა. და ესე განწვალებამა არისტოტელეობრთა ანაწერთაჲ.

ვიძითო მესამედ: ვინამ დასაწყებელ არს? შესადგინებელ ვიდრემე იყო საჩუეულებომასაგან დაწყებამა მოფარდულობისაჲ, რამთა პირველად ჩუეულებთათუსთა შემამკობელნი ეგრეთ სხუათასა შინაგან ვექმნეთ სიტყუასა, არამედ ვითარ მათგანცა იტყუმევიან აპოდიქსებნი და სულლოგიზმოსნი,|ხოლო გუგულავს უმეცრებამა მათი უსმენლად ესეკითართა სიტყუათად მყოფთად, ამისთუს სა-

1 შეგულისსიტყუა B. 2 ცებნამ, არამედ კულად ამის შეგულისსიტყუვისა—B. 3 შეგულისსიტყუასა B. 4 სოფისტენი ABC.
 * აშინაჲ მინაწერია: „ა [ღმოჩენისა ვიტყუ] ABCD.

დმე სიტყვებებითგან დაიწყებვოდედ უწინარეს შემკობისა ვიდრემე ჩუეულუბათა თვსთადა და თვნიერ საჩუეულუბოდასა მოფარდულობისა. ხოლო შემდგომად სიტყვებებითისა მიიმართებოდედ საჩუეულუბოდასა მიმართ, და ეგრეთ კელ-ი- [ყ]ოფვოდედ¹ ბუნებითნი და შემდგომად მათსა მათიმატიკონნი და ესრეთ

5 უკუანადასკნელ ღმრთისმეტყუელებითნი.

მეოთხედ, იძიებოდედ ამათ თანა: რაად დაასარული და აღმოჩინებადი ჩუენ- და საცმარი არისტოტელეებისაგან ფილოსოფოსობისა? და ვიტყვთ, ვითარმედ: აღსლვად საზოგადოდასა მიმართ დასაწყისისა ყოველთადასა და ცნობად, ვითარმედ: ერთი არს იგი უსხეულოა, განუყრდომებელი, ძალქმიუწოდომელი, თვსთახიე- v

10 რებად, არსახიერი ხოლო. რამეთუ საცმარ-არს ცნობად, ვითარმედ ვითარ თუთ- რად ვიტყვთ სითეთრისადა შეყოფილსა სხეულსა, ხოლო სითეთრედ თუთ მას ვითარებასა, ეგრეთვე სახიერებისადა ზედა სახიერად უკუე ითქუმის შეყოფილი სახიერებისადა, ხოლო სახიერებად ვითარ-იგი არსებად და ყოფითი რამე მყოფობად.

15 მეხუთედ, ამათ თანა ვიძიოთ; რანი არიან აღმყვანებელნი ჩუენნი თქუმე- ლისა ამის დასაწყისისა მიმართ? და ვიტყვთ, ვითარმედ: პირველად უკუე ჩუე- ულებითი მოფარდულობად, მერმე შემდგომად მისსა ბუნებითთაძლითი და ეგრეთ მათიმატიკი და უკუანადასკნელ ამათსა შემდგომად აღვიყვანებთ ღმრთისმეტყუელებად.

20 თექუესედ, ვიძიოთ: ვითარ უქმს განმზადებად მსმენელსა არისტოტელეებრთა ანაწერქათასა? და ვიტყვთ, ვითარმედ: განსწავლად ჩუეულუბათადა და სულისა 228 განწმდობად, რამეთუ „უსიწმდობისა შეხებად“ წმდობისადა არა უცთომელობად არ- სო“—სადმრთომან თქუა პლატონ.

მეშუდედ, წინა-მიც ჩუენ საძიებელად: რაად არს სახე მომთხრობელობისადა? 25 და ვიტყვთ, ვითარმედ: თითოსახედ მთარგმანებელად ჩანს ფილოსოფოსი. რამეთუ აკროამატიკისა შორის ვიდრემე სახელთაებრ უკუე კშირ არს და ნიმომქევი და მეულონებითი, ხოლო მეტყუელებისაებრ უნამეტავოა ჩემარტისა მპოვნელობისა და გამომაცხადებელობისათუ. მერმეცა ხოლო არს და ვითარ- იგი სახელთდასხმელადცა გამოჩნდების, ხოლო გულისმსიტყუაობითთა შინა,

30 რომელნი რავალთა მიმართ დაუწერიან მას, სიზუავისადა რასმე მზრუნვე- ლობს და პერიერგიადას* ლექსთადასა და გარდადებისა. და პირებისა|მიმართ მე- ტყუელთადასა დაპნაკუთავს სახესა ლექსისასა და მარტივად რაოდენმან სიკეთე- მან იცის დაშუენებად სიტყუასა. ხოლო ეპისტოლეთა შინა ჩანს წარმპართებელ- ლად სახესა ეპისტოლეთასა, რომელთადა შემოკლებულად ცხად-ყოფადა ჟერ-არს 35 და განმორებელობადა ყოვლისა გულარძნილებითისა თანდადებისა და მეტყუე- ლებისა.

მერვედ, ვიძიოთ: რადასათუხ ესოდენ უცხადოსა მასწავლელობასა ეშურვა ფილოსოფოსი? და ვიტყვთ, ვითარმედ: ვითარ-იგი ტაძრებთა შინა იკუმევიან კრეტსაბმელნი რამე არა ყოველთა სახილავობისა და ბილწთაგან მიმთხუევი- 40 სათუხ, რომელთა არა არიან ღირს მიმთხუევისა, ეგრეთვე არისტოტელიცა წინ- საბურველად ფილოსოფოსობისა მისისა იკუმევეს უცხადობასა, რადათ მოსწ- რაფენი ვიდრემე უფროსლა ამისთუხ მერმეცა|თანმიავყანებდენ სულთა და 239

1 კელ-იოფვოდედ ABCD. 2 შეხებათა B.

* ამიაზე ამ სიტყვაზე მითითებით ტექსტის ხელთ წერია: „პერიერგად ნამეტავ-მეტებელობადა იქეცე“ ACD.

უღებებით და დაქსნილობით მომქდომნი ეგვეითართა სიტყუათანი უცხადოობისა მიერ იღვენებოდინ.

ესრეთვე*¹ სიტყუსმოქმედნიცა წმასნიან ზღაპართა, სხუსანი უკუე საჩინო-საებრ საგონებელნი მეტყუელად და სხუსანი დაფარულად, რამეთუ არავინ სა-პგონოს სიტყუსამოქმედი მომგონებელად ამისა, ვითარმედ „კრონოს მისგან მობილთა ძეთა შთანსთქმიდა და შთასწოვდა და განპლევდა“, რამეთუ ესე უგონოთაჲ არს. ანცა, ვითარმედ „ღმერთანი იმრუშებენ“, რამეთუ ყოვლად უადგილო სადმე იყოს მემრუშეთა უკუე კაცთა ტანჯვაჲ, ხოლო ღმერთთაჲ შენდობაჲ ამათი. არამედ ცხად-არს, ვითარმედ სხუსანი რამე არიან დაფარულსაებრ ჰეშმარიტნი და სხუსანი მჩენნი. ვინაჲცა საჭირო არს ესევეითართა წმასნათა არა შთანერგვაჲ სულეზსა შორის ყრმათსა, ჩხულებად მყოფეზსა და ამისთჳს სიტყუსმოქმედთა მენიშეობითთა ზღაპართა აღწმასნისათჳს ზადლსა აღუვარებთ¹, რომელთა თავთა თჳსთაგან ურწმუნოებაჲ აქუს. ამისთჳს უკუე ფილოსოფოსმან უცხადობაჲ მოიკელოვნა, ვითარცა ვთქუთ.

მეტყრედ არს ძიებაჲ: რაოდენ და რომელთაჲ ჯერ-არს წინაჲკელ-ყოფაჲ თარგმანებისა თითოეულისა არისტოტელეზბრისა წიგნისაჲ? და ვიტყუთ, ვითარმედ: ექუსი არს რიცხვთა: სკოპოსი² წიგნისაჲ, რამეთუ (ვითარცა მშულო-სანსა ვანი რამეჲ აქუს, რომლისა მიმართ ისრის და რომლისაჲ ჰნებაჲჲ მიმთსუევაჲ, ეგრეთვე აღმწერელი დასასრულისა რამსმე მიმართ ხელავს და მისსა ისწრაფის მიმთსუევაჲ. ჯერ-არს უკუე ძიებაჲ მისი, თუ რაჲ არს).

მეორედ ამას თანა, თუ რასა საჲმარსა მოვიღებთ აღწერილისაგან, არა თუ თანააღმორჩნდეს სკოპოსი, (რამეთუ მრავალთა ზედაღკაპნიშნავს ამას, ვითარიგი „სულისძლითსა“ შინა მ[ი]ერვე თანავისწავებთ სკოპოსსა, ვითარჲედ საჲმარი არს ზედგანხილვაჲ სულისათჳს).

მესამედ, რაჲ არს წესი? მეოთხედ, რაჲ მიზეზი ზედწარწერისაჲ? არათუ წინა-ცხად-იყოს იგი, ვითარ „ციისძლითსა“ შინა ანუ „ქმნისა და ხრწნილები-ძლითსა“ შინა.

მეხუთედ, უკუეთუ ნატაცი ანუ საჲუთარი არს წიგნი ფილოსოფოსისაჲ? (რამეთუ მრავალნი აღმწერელნი ზედწარწერდეს სახელსა არისტოტელისსა, რომელთა ემხილენ სახისაგან და ნივთისა. სახე ვიდრემე უკუე არს პირადნი-რადობაჲ გულისხუმის-ყოფათაჲ და ზედაღუეაგებული² სიტყუათაჲ ჰეშმარიტებაჲ, ხოლო ნივითი—მეტყუელეებაჲ და წარმოსათქუმელისა მასწავლელობაჲ).

მეექუსედ, ჯერ-არს ძიებაჲ: რაჲ არს თავთამიმართი განწვალუებაჲ? რამეთუ ვითარ-იგი განმწულილველი თითოეულად კაცისა ასოთა და ნაწვეართაგანისაჲ, ეგრეთელა კეთილად სადმე სცნობს მათგან თანდადებულსა სრულსა თუთ მას კაცსა, ეგრეთვე თავთა⁴ სიტყუსათა წარმკითხველი, რომელთადმი განიწვალვის, რჩეულად შეემეცნების თუთ მას სიტყუსასაცა.

მეათედ, ყოველსა ზედა ჯერ-არს ძიებაჲ: თუ ვითარი სათანადო არს ყოვლად განმმარტებელი არისტოტელის აღწერილთა? და ვიტყუთ, ვითარმედ: უქმს მას წარჩინებულად ცეზნაჲ, რომელთაჲ ეგულეზბოდის განმარტებაჲ. ამას თანა ყოფაჲ მამაც, ცნობილ, რაჲთა მით უკუე გაგონებაჲ ფილოსოფოსისაჲ წარმოადგინოს, ხოლო ამით თქუმულთაშორისი ჰეშმარიტებაჲ გამოცადოს. რა-

1 აღუარებთ C. 2 ზედაღუეანებული D. 3 წვეართაგანისაჲ B. 4 თავთა A.

*1 „ესრეთვე... ვითარცა ვთქუთ“ CA₂ 7, 14 სქ. *2 ამაზეჲ ამ სიტყვაზე მითითებოთ ტექსტის ხელით განმარტებაჲ: „პირი საჲმისაჲ“ ABCD.

მეთუ არა უქმს განაღა მოსულელებამ¹ თავისაჲ და მითუალვამ, რამცა რამე ითქუმოდის და სწრაჲ¹ უეჭუელად განმტყეებად მათდა, რომელთა² განჰმარტებდეს, ვითარცა ჭეშმარიტთა ყოველთა, დაღათუ არ ეგრეთ იყვნენ. არამედ უღირს თითოეულისა განმსჯელსა განწუდილვამ, ვითარცა არისტოტელ-
 5 ლებრისა მიმთხუევამ დაუც, ჭეშმარიტებისაჲ. ესრეთ უკუე უქმს განმარტებამ განმარტებელსა.

არამედ ვითარმედ „კატილორიათა“ წიგნისაჲ გუნებაჲს დაწყებამ, მოვედ, მცირედნი ზემოთქუმულნი ვიძინეთ და პირველად სკოპოსი.

საკმარ-არს ცნობად, ვითარმედ განიწვალნეს მთარგმანებელნი³ ამისთვის, რომელნი კმათათს მეტყუელნი მნებავად წარმეტყუელებისად ფილოსოფოსისა, ხოლო რომელნიმე საქმეთათს, ხოლო რომელნიმე გულისხუმისსაყოფელ-
 10 თათს. და განამტყეებენ თითოეულნი მათ მიერ თქუმულთა ლექსთა რათა-განმე წიგნისაჲ: კმათათს უკუე მეტყუელნი, ვითარმედ ჩანსო განიწვალებულად კმათად, ოდეს იტყოდის, ვითარმედ: „თქუმულთაგანნი რომელნიმე თან-
 15 შეთხზვისაებრ ითქუმიან და რომელნიმე თენიერ თანშეთხზვისა“; ხოლო საქმეთათს, რამეთუ ამათდა ჩანს განიწვალებულად, ოდეს იტყოდის: „მყოფთაგანნი რომელნიმე ჭეშმედებარისაებრ⁴ ითქუმიან, ხოლო ჭეშმედებარისა შორის არაარა არს“; ხოლო გულისხუმისსაყოფელთათს, რამეთუ შემდგომად სრულყოფისა ათთა კატილორიათადმი თისა სიტყუსა იტყუს: „ნათესავთათს კმა არიან
 20 ესენი ვიდრეცა“; ხოლო ნათესავად ცხად-არს, ვითარმედ იტყუს უკუანამსო ნათესავთა⁴ და გულისხუმისსაყოფელებთა. ვინამ პორფირიცა თქუა: „არამ სადმე ნამეტავი, არცა კლებული მოაქუს ძალისაჲ ნათესავისათს თქუმულსა წარწერასა, რომლისათსცა სკოპოსი მისი მხოლოთა გულისხუმისსაყოფელთათს არს“. და ამათ უკუე იტყუს თითოეული და კმაგანყოფილად⁵ საგონებელ არიან, ხოლო ნანდულ არა კმა-განყოფილობენ,⁶ არამედ ყოველნი⁷ ჭეშმარიტებენ, გარნა[არ სრულად]⁷, არამედ კერძოდ, რამეთუ ვითარცა სამთა ვიეთმე განმასაზღვრებელთა „კაცისათა“ ჭეშმარიტი სადმე თქუან, არავე მეტყუელნი სრულსა საზღვარსა, რამეთუ მოვედ, მიზეზისაგან ვთქუათ მეტყუელად ვინმე: „კაცი არს ცხოველი“ და სხუამან თქუას: „სიტყუერი“ მხოლოდ და სხუამან „მოკუდავი“—ამა, ყოველნი ჭეშმარიტებენ, ხოლო არა იტყუან სრულსა საზღვარსა.

არს უკუე აქა სკოპოსი ფილოსოფოსისაჲ წარმოთქუმამ კმათათს, დამნიშნველთა⁸ საქმეთასა, საშუალთა მარტივთა გულისხუმისსაყოფელთასა. ხოლო ვითარმედ საჭირო არს, რამთა მეტყუელმან ერთისათს თქუმულთაგანისა შეკრებამა ყოს სკოპოსისა სხუათაცა ორთასა, ესე ვაჩუენოთ. რამეთუ ოდეს კმათათს იტყოდის, ანუ უნიშნოთათს იტყუს, ანუ ნიშნიანთათს⁸. გარნა უნიშნოთათს არ იტყუს, რამეთუ ამათთვის|არცა ერთი არს სიტყუამა ფილოსოფოსთაჲ. დამნიშნველთათს სადმე, რამეთუ დაჰნიშვნენ ესენი საქმეთა საშუალთა, ცხად-არს, ვითარმედ გულისხუმისსაყოფელთასა (რამეთუ მეტყუელი საქმისა
 40 რამსმე პირველად მისძლითისა გულისზრახვისა⁹ მქონებელი მერკელა იტყუს

1 და სწრაჲ|და ასწრა D. 2 თარგმანებენი B. 3 ჭეშმედებარისაებრ B, ჭეშმედებარისაგან C. 4 უკუანამსონათესავით B, უკანამსონათესავით C. 5 კმაგანყოფად B. 6 ყოველნი —B. 7 არ სრულად| არ ს'დ B, არ სადა C, არსად D. 8 იტყუს ანუ ნიშნიანთათს — B. 9 გულისზრახვისა C.

*1 ამაზე ტექსტის ხელთ განმარტებამა: „მომიზნებამ თავისაჲ“ ABCD. ** ამაზე ტექსტის ხელთ განმარტებამა: „საქმეთა იტყუს საშუალთა“ ACD.

მას), ვინაეცა სამთათსვე საჭიროდ წარმოიტყვს უეჭველად. არამედ ჭერ-არს, რაათა საქმეთათს მეტყუელნი საშუალ შემოყვანებულ იქნენ, ვითარ უკუე მათგანნი რომელნიმე ლიტონისა წულილმოგონებისა შორის არიან მხოლოდ, ვითარცა ვაცირემი და იპპოკენტაეროსი და რაოდენნი ეგვეითარნი ეგვეითარებ, ხოლო რომელნიმე ნანდულ შეგუამებულნი არიან. არ სადმე ჭერ-არს 5 ლიტონსა წულილმოგონებასა შინა მდებარეთათს წარმომეტყუელად თქუმაი ფილოსოფოსისად, არამედ ნანდულ მყოფეთათს. ხოლო ამათ გუასწავებს ჩუენ 243 არა თითითა მჩუენებელი, ვითარმედ ესე უკუე ძელი, ხოლო ესე ნუუკუე ქვაჲ არს, არამედ კმადა რათმე მიერ, დამნიშნველთა ნათთა საშუალობითა, ცხად-არს, ვითარმედ გულისხუმის -ყოფათათა, არამედ მეტყუელთაცა 10 მიმართ, ვითარმედ მხოლოთა გულისხუმის-ყოფათათს არს სკოპოსი, ვიტყვთ, ვითარმედ გულისხუმის-ყოფანი საქმეთანი არიან გულისხუმის-ყოფანი¹ და მასწავლელი მათი დამნიშნველთა მათთა ასწავებს კმათა.

ვინაეცა თქუას თუ ვინმე სამთაგანი, საჭიროდ აღიარნეს ორნიცა სხუნანი. კეთილად სადმე ჩუენ შემომაკლებელნი ვიტყვთ, ვითარმედ: სკოპოსი ფილოსოფოსისად არს წარმოთქუმაი კმათათს, დამნიშნველთა საქმეთასა², საშუალობითა გულისხუმის-ყოფათათა. და ესე სამართლად! რამეთუ წინაძედაბე წიგნი 15 სიტყუერებითისა მოფარდულობისა და ყოელისა არისტოტელებ|რისა ფილოსოფოსობისა პირველი არს, პირველ ვიდრემე უკუე, ვითარცა სიტყუერებითისა კმათათს ასწავებს, ხოლო ვითარ წინძლუანეთ, სხუაცა არისტოტელებრისა 20 ფილოსოფოსობისაგან წვალებასა ჰყოფს მყოფთასა, ესე იგი არს, საქმეთასა, ხოლო ამისგან ცხად-არს, ვითარმედ საშუალთა გულისხუმის-ყოფათა, რამეთუ მწუერვალნი ნასწავლებნი საჭიროდ თანასწავებენ საშუალსა.

არამედ რაათა უმკაცრესად შევეწინეთ სკოპოსსა, მოვედ, მცირედ უწინარეს წარმოთქუმულთაგანნი მოვიკენნეთ. ვიტყოდეთ, ვითარმედ: ფილოსოფოსობისანი ორნი არიან ნაწილნი: ხედვითი თანად და საქმითი; და ვითარმედ ხედვითი ვიდრემე აქუს მიწოდობისათს ტყუილისა და ჰეშმარიტისა, ხოლო საქმითი განჩრევისათს კეთილისა და ბოროტისა. არამედ ვითარმედ ამათგანი თითოეული მალკარ არს ვითამე, ვითარცა ჰეშმარითი, არმყოფი ჰეშმარითად, ხოლო 244 ვიქ|თამე³, ვითარცა კეთილნი, არმყოფნი კეთილად, რაათა არა სცთებოდინ მათ მიერ კაცნი, სავმარ-არს მათდა ორლანოზსა რაამმე მიერ განჩრევაჲ, რაათა ვითარცა მეცნიერებისა და კანონისა რაამმე მკუმეველნი არშესატყვსთა განჰყარდნენ. ესე იგი არს აბოდაქსის⁴. არამედ⁵ ცოდნაჲ სავმარ-არს, ვითარმედ ქმნილთაგანთა ქმნისათს და აღქმნისა ორთა რათმე არს სავმარებდა ხედვისა და საქმისად და ნაცვალმენებელობისა მქონებელთა ორთავე ერთმანეროთისა მიწართ. 35 რამეთუ სხუსა დასასრული სხუსა იქმნების დასაწყისად (და სხუსა დასაწყისი სხუსა იქმნების დასასრული) არამედ რაათა უცხადეს იქმნეს ჩუენდა მასწავლელობაჲ, მოვედ, ვიკუმეოთ მაგალითი. ჰნებავს თუ ვისნი შემზადებულ თავისა თვისისათს მაყენებელი სიცხისა და სიცივისა და ქართა და წყმათა, რომელ არს სართული, განიზრა|ხავს ეგვეითარნი იგი, ვითარმედ უკედლოჲ სართული 40 დგომად ვერ შემძლებელ არს, არამედ მოქენე არს მტერთველთა მისთა, ხოლო ესე იყვენენ სადმე ზღუდენი. არამედ რაათა ესენიცა დგენ საფუძველთა,

1 საქმეთანი არიან გულისხუმისყოფანი — B. 2 საქმეთათს C. 3 ვითამე C.

²1 აშინზე ტექსტის ხელით წერია: „აღმოჩენაჲ“ AC. ³2 არამედ... საშუალ მათსა“ CA, 10,22—11,7 სქ.

წინაშთასხმითა მათითა, ხოლო რამთა ესენიცა შთაისხნენ, ჭერ-არს აღმოთხრა მქუეყანისაჲ. ესრეთვე მხედველმან იწყო ვიდრემე სართულისაგან, ხოლო დააცა-
 და თხრისათჳს ქუეყანისა. ესე ესრეთვე წინაუქმო საქმესა შინა: და იწყებს სად-
 5 მე თხრად ქუეყანისა, ხოლო აღმოთხაროს რაჲ, შთაჰსხამს საფუძველთა, საფუ-
 ძველთა¹ ზედა—ზღუდეთა, ზღუდეთა ზედა—სართულსა და დაწყებასა თანა ხედ-
 10 მისასა დასრულდა საქმე. ეგრეთვე უკუე აქაცა აღმომჩინებლობისა ზედა, რა-
 მეთუ ვითარცა აპოლიქსისა² ცოდნაჲ გუნებაჲს, ხოლო აპოლიქსი სჯლოგოზ-
 მოსი რამემ არს, მისსა მიმართ სადმე იძიებოდდე: [რაჲ არს მარტივი სჯლო-
 გიზმოსი? გარნა ვითარცა სჯლოგიზმოსი არა მარტივი საქმე არს, არამედ თან-
 15 დადებულთ, ვითარცა თუთ იგი სახელი ცხად-ჰყოფს, რამეთუ შეყრაჲ რამემ არს
 სიტყუათაჲ, ჭერ-არს სადმე პირველად მათი სწავლაჲ, რომელთაგან თანდაისხ-
 ნიან. ხოლო ესე არიან პროტასნი, გარნა ვითარ ესენიცა თანდაისხნიან ქუმედ-
 ბარისაგან და შესმენილისა და ქუე-სხენან სახელნი, ხოლო შეისმინებიან სიტ-
 20 ყუანი, განიხილოდდე უკუე ამათჳსცა, არამედ ესენიცა და თან-სხენან მარ-
 ცულთაგან, გარნა იგინი თავით თჳსით არას დაჰნიშნვენ, ვინაჲ არცა რაჲ იძიოს
 მათჳს ფილოსოფოსმან, რამეთუ უნიშნოთათჳს ვთქუთ, ვითარმედ: არცა ერთი
 არს მათჳს სიტყუაჲ. აწ სადმე სახელთა და სიტყუათა ზედა დავადგრეთა?
 ვიტყუთ, ვითარმედ: არა, არამედ მიერ-კერძო წარგლოთ, გარნა მიერ-კერძო
 25 ამათსა მარცულანი არიან³. ვიძიოთა უკუე მარცულთათჳს? ვიტყუთ, ვითარ-
 მედ: არცა მათჳს. აწ უკუე უკუეთუ სახელთაცა და სიტყუათასა მიერ-კერძო
 ევლოთ და მარცულთათჳს არაჲ ვიუბნოთ, საქირო იქმნეს ყოფაჲ რამსადმე
 საშუალ მათსა⁴.

ვიტყუთ, ვითარმედ: არს პირველ ამათსა პირველი ღებაჲ მარტივთა ჯმა-
 25 თაჲ. რამეთუ ცოდნაჲ საქმარ-არს, ვითარმედ ბუნებაჲმან მეციერიმან, ვითარ-
 მედ ზიარობითად ყოფაჲ ეგულებოდა ცხოველსა ამას, მისცა მას ჯმაჲ, რამთა
 ამის მიერ დაჰნიშნვიდენ სულნი მათშორისთა თნებათა⁵ და შემოკრებულნი კა-
 ცნი, რავდენთა ჰნებაჲს მისიეე ზიარ-ყოფაჲ მოქალაქობისაჲ, თანდაისხნენ ურ-
 თიერთას მიმართ და ამის რამსმე უკუე ხედ სახელისმდებელი, ხოლო მისი
 30 ქედ და რომლისაჲმე — სოკრატობისა ჯმითა, ხოლო რომლისაჲმე — არსებად
 რადმე ყოფად დამნიშნვილით, სხსსაჲ — სიარულთაჲ და სხსსა რომლისაჲმე —
 მოქმედებითა, ამათ უკუე დანიშნულთაებრ ყოველნი ჯმანი სახელ-იდებიან. 246

ხოლო მეორისა ზედმისლვისაებრ განიხილეს, ვითარმედ რომელთაჲმე ჯმათა-
 განთა შესაძლებელ არს თანდაწესებაჲ ართრონთაჲ, ხოლო ხრონოთაჲ — არა.
 რამეთუ რომელთაჲმე ხრონონი უკუე თანდაიწესებიან, ხოლო ართრონნი — არა.
 35 და მათ უკუე უწოდეს სახელუბად, სადა ართრონნი, ხოლო სადა ხრონნი — სიტყუე-
 ბად. აწ სადმე არისტოტელი: სკობოსი არს აქა წარმოთქუმად არა სახელთათჳს
 მარტივად და სიტყუათა, არამედ დადებისათჳსცა მარტივთა ჯმათა, დამნიშნვილ-
 თა მარტივთა საქმეთასა საშუალობითა მარტივთა გულისხუმის-ყოფათაჲთა.
 და ხედვისაებრ⁶ ვიდრემე ესრეთ აღმკსნელნი მოვიწიენით პირველისა და-
 40 დებისაებრ თუნიერ, ხოლო საქმისაებრ ვიწყეთ|ვიდრემე „კატილორიათაგან“⁷,
 რომელთა შინა პირველი ღებაჲ მარტივთა ჯმათაჲ მოუცემის. ხოლო შემდგომად

1 საფუძველთა — C. 2 ~ მათსა საშუალ C. 3 სათნობათა D. 4 მხედვისაებრ B.

⁵1 ამაზე ამ სიტყუებზე მითითებთ ტექსტის ხელით წერია: „აპოლიქსისათჳს შეიძენენ აქა“
 ACD. ²2 „და ხედვისაებრ... ჩუენ აქა არა სადმე“ (105) CA, 12,1 სქ.

მისსა „პერი ერმინიაჲ“ აღვლექსით, მერმე „პირველნი ანალუტიკანი“ და ესრეთ უკუანაჲსკენელ „აპოდიქტიკანი“.

აწ უკუე „კატელორიათა“ შინა ყოველთავე კმათათს მეტყუელუბს ფილოსოფოსი და ყოველსავე კმასა მომცემს ჩუენ აჲა? არა სადმე! რამეთუ ურიცხუ არიან, ხოლო ურიცხუნი ზედმიწევნულობისა მიმართ არ თანმიიხუჭიან. ვინაჲ ამისთვის არ წარმოითქუმის ყოველთათს თითოეულობითთა, არამედ საყოველთაოჲსა მიმართ აღმავალთა რათმე კმათათს და ამით არ განუსაზღვრებულად, არამედ ათეულისა რიცხვთა გარეშეცეულთა. ხოლო ამით ქუეშე აღვლენ ყოველნი.

რამეთუ ვითარ-იგი ღრ[ა]მმატიკოსნი*1 ლექსთა ყოველთა რგათა რათმე ზოგადობთა ქუეშე აღიყვანებენ და ვითარცა რამდე ვინმე რამდე მოიგონოს, ერთისა ამათგანისა ქუეშე აღვალს, ეგრეთვე ფილოსოფოსთა, ყოველთა მყოფთა მნებებელთა სწავლუბისათა, ვითარ თითოეულადნი გარშეუსაზღვრებელნი არიან, შემომკრებელთა ყოველთასა, გარემოკლებნეს და გარეშეწერნეს ათთა რათმე კმათა ქუეშე. რამეთუ მიმღებელთა კმისა სოკრატის და პლატონის და ალკივიდისსა, უსაყოველთაოჲსისა სახისა ქუეშე აღიყვანეს ბუნებაჲ კაცისაჲ; და თითოეულადთა ძაღლთაჲ! ფრთისა სახისა ქუეშე—ძაღლისსა; და თითოეულადთა ცხენთაჲ—ცხენისა ქუეშე. ამითა შემკრებელთა ყოველთასა ერთისა მიმართ უსაყოველთაოჲსისა შეკრებეს — უსიტყუსა. და ეგრეთვე ანგელოზისაჲ და კაცისა ქუეშე რაჲსმე შემკრებელთა ერთი შექმნეს — სიტყუერი. კუალად სიტყუერისა და უსიტყუსა შემკრებელთა ერთი ზოგადი შექმნეს — ცხოველი. მერმე შემკრებელთა ძელქვისა² და ლელუსა და კუპროსიოასათა³ და თითოეულადთა სახეუთასა, ერთისა რაჲსმე ნათესავისა ქუეშე აღიყვანეს — ნერგისა. ეგრეთვე შემკრებელთა ექინთა და ოსტრიდიათა და მსგავსთა მათთასა აღიყვანეს ერთისა ნათესავისა მიმართ — ცხოველნერგისა, საშუალ ცხოველისა და ნერგისა, ვითარმედ არცა იძრვიან ადგილობით, ვითარცა ცხოველნი, არცა კუალად უგრძნობელ არიან, ვითარცა ნერგნი. კუალად ამით სამთავე, ვიტყვ ცხოველსა და ნერგსა და ცხოველნერგსა, შემკრებელთა ერთი რამდე საზოგადოჲ შექმნეს [სულეერი]⁴; ქვისა⁵ და ძელისა და სხუათა შემკრებელთა აღიყვანეს უსულოჲსა ქუეშე. და კუალად სულეერისა და უსულოჲსა შემკრებელთა აღიყვანეს სხეულისა ქუეშე; მერმე სული და ანგელოზი და მსგავსნი მათნი უსხეულოჲსა ქუეშე. მერმე შემკრებელთა ამთა ყოველთასა აღიყვანეს უნათესავისა (ა) არსებისა⁶ მიმართ, რამეთუ მისსა უზენანეს არაჲ არს.

კუალად შემკრებელთა რიცხუსა და ორწყრთასა, აღიყვანეს ერთისა ქუეშე უნათესავისა — (ბ) რაოდენობისა. კუალად შემკრებელთა თეთრსა და შიშვლისობსა, და ღრამმატიკოსსა და ზედმიწევნულობასა, და ცხელსა და ცივსა, აღიყვანეს ზოგად ერთისა რაჲსმე უნათესავისა ქუეშე — (გ) ვითარებისა. და კუალად მარჯუენე და მარცხენე, და მოყუარე და მტერი — (დ) რაჲსამე მიმართობისა. და კუალად რომელნი ადგილისა რომლისაჲ შორის ითქუმიან, ვითარ ლუკიას შინა, აკადიმიას შინა ანუ უზანთა შორის, (ე) სადაობითსა შე-

1 ძაღლთაჲ|ძაღლთაჲ ABC. 2 ძელქვისა C. 3 კუპროსიოათა D. 4 სულეერი|სული ABCD, შდრ. *ἔμψυχον* CA₂, 12,5 სქ. 5 ქვისა C. 6 რაჲსმე B.

*1 „რამეთუ ვითარ იგი ღრ[ა]მმატიკოსნი.. კჳინან უკუე არსებასა“ (106) CA₂, 12,5 სქოლიო. *2 ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „არსება“ ABCD. ამაზე იწყება ასოთი სათვალავი: ა, ბ, გ,.... ACD, B-ში არაბული ციფრებითა (213V—214V).

სმენისა ქუეშე აღიყვანებიან და რაოდენნი ჟამსა რასმე ქუეშე აღვლენ — (ვ) ოდესობისა ქუეშე. ხოლო რაოდენნი მწოლარედ ანუ მჯდომარედ ითქუმიან — (ზ) დებისა ქუეშე. ხოლო რაოდენნი შემოსად და შეკურვად — (თ) ქონებისა ქუეშე. ხოლო რაოდენნი კუეთილად დამწურად — (ი) ვნებისა ქუეშე. ხოლო რაოდენნი კუეთად, წუვად — (ი) ქმნისა ქუეშე.

3 ქონან უკუე არსებასა: რაოდენი, ვითარი, რამემგმიმართი, სადაა, ოდესი, ქმნაა, ვნებაა, დებაა, ქონებაა. და სკოპოსი ვიდრემე ესრეთ.

ხოლო საკმარი ამიერ ცხად-არს, რამეთუ უკუეთუ დასაწყისი სიტყურებიითისა მოფარდულობისაა ესა წიგნი „კატილორიათაა“, ხოლო¹ სიტყურებითი, ვითარცა ვთქუთ, განმირჩევს ჩუენ ჰეშმარიტსა ტყუილისაგან და კეთილსა—ბორჯისაგან, სარგებელ მეყოფვის სადმე ჩუენ წინამდებარე წიგნი. არამედ კულად წესი ამიერ აღმომიჩნდების ჩუენ, ვიტყოდით რაა ჩუენ, ვითარმედ პირველი უკუე დებაა მარტივთა კმათაა წინაუძღუს სახელთა და სიტყუათა, რიმათა. ხოლო სახელნი და სიტყუანი—მარტივთა სიტყუათა და ესენი — სჯლოგობოსთა საყოველთაოთასა, ხოლო იგინი — აპოდიკტიკთა. წესისა მიმართ ვიდრემე ამათისა ქმნილ არს წიგნიცა.

ხოლო საძიებელ² არს, თუ რაასათჳს „კატილორიათად“ ზედწარწერა წიგნი. ვიტყუთ სადმე, ვითარმედ: ზედწარწერა² სახელი ესე აღწერილსა, არა ვითარ—იგი სამსჯავროთა შორის გათითოფერდდების კმა ესე, რამეთუ არა წინა-უც მის რიტორობად, არამედ უფროხსლა სწავლად ნათესავთათჳს და სახეთა და უწყებად, ვითარმედ სახენი სადმე ნათესავთა მათთა ქუე-უსხუხ, ხოლო შემდგომთა მათთად შეისმინებიან. ხოლო უნათესავისი მხოლოდ შე-ოდენ-ისმინების, ვითარ უკუე ათნი კმანი უნათესევსნი არიან და მხოლოდ შეისმინებიან ოდენ არვისდად ქუემდებ|არენი. ამისთჳს „კატილორიალ“ წარწერა.

რამეთუ ცოდნაა საკმარ-არს, ვითარმედ ძუელთა წიგნისსადებთა შინა „ანულიტიკათანი“ სადმე წიგნი იპოებიან, ხოლო „კატილორიათანი“ — ორნი. და ერთსა ვიდრემე სხუთა აქუნდა ზედწარწერილი ნანდულ დასაწყისსა მყოფთასა, რამეთუ „რომელნიმე თანმოსახელედ ითქუმიან, ხოლო რომელნიმე თანსახელად“. ხოლო მეორესა, რომელი აწ წინამდებარედ გუაქუს, აქუნდა³ წარწერაა ესევითარი: „თანმოსახელედ ითქუმიან, რომელთაა სახელი მხოლოა ზიარ, ხოლო სახელისთანაა სიტყუაა არსებისაა სხუთა“

წინააბტივეცემულ არს ესე, ვითარცა წესითა და საქმითა მიმხუეჴელი, აღზეებულ² და ყოვლით კერძო მამად მქადაგებელი არისტოტელისსა³. ხოლო ვითარმედ საკუთრად არისტოტელისი არს, ყოველნი აღიარებენ, რამეთუ ჩანს თუთ არისტოტელი ყოველთა შინა წიგნთა მისთა|მომქსენებლად აქათა თქუმულთა ხედვათად. ვინაა ვთქუათ⁴ თუ ნარდომ-ყოფთა წიგნისაა ამის, იგიცა ყოველნი თანვანარდომნეთ ამისსა. ანუ უკუეთუ იგინი საკუთრებ, ესეცა ცხად-არს, ვითარმედ მათ თანა.

საკმარ ვიდრემე არს ცნობაა, ვითარმედ მოპოვნებაა კატილორიათაა არა არს მისი, არამედ პირველ იყო, ხოლო დაწყ[ო]ბაა⁴ ამათი მისი არს.

1 ხოლო — B. 2 აღზუებული D. 3 არისტოტელისსა B. 4 დაწყობაა|დაწყებაა ABCD, შდრ. ძეგლნი CA₂ 14,2.

¹ ამოზე ტექსტის ხელით წერია: „იხილე მიზეზი კატილორიალ წოდებისა წიგნისა ამის“ ABCD. ² „ზედწარწერა...არამედ უფროხსლა“ CA₂ 13, 13 სქ. ³ აქუნდა... არსებისაა სხუთა CA₂ 10,23 სქ. ⁴ ვინაა ვთქუათ... ვითარმედ მათ თანა“ CA₂ 13,27 სქ.

ხოლო განიყოფვის წიგნი სამად: პირველთა მიმართ კატელორიათასა, თვთ კატელორიათა მიმართ, შემდგომთა მიმართ კატელორიათასა. ხოლო პირველნი კატელორიათანი თანმოქმედ არიან ჩუენდა მასწავლელობასა შინა კატელორიათასა, რამეთუ ვითარ-იგი ქუეყანისმზომელნი*1 პირველ ღრამმეულთა ხედვათა მოძღურებისასა მასწავებენ ჩუენ: რამ არს ნიშანი და რამ მართლ-
 v ავანაველი და რამ კუთხი, ვითარცა შეეწეოდეს ესენი მათძლითა შინა მასწავლებლობასა, ეგრეთვე ფილოსოფოსთა აქა, ვითარ ენება მოძღურებებსა შინა კატელორიათასა მოკვებება ლექსთა რათმე ჩუენდა უმეცართაჲ, ამისთვის პირველად მათთვის ასწავებს, რათა იჩუენოს1 არა აღმძრველად სიტყუსა, მერმე შემდგომად*2 მათსა ასწავებს თვთ მათ კატელორიათათვის და უკუანამსკენელ
 10 დასასრულსა თანა სიტყუსმგებელობს შემდგომთათვის კატელორიათასა, ვითარცა სწავლასა შინა კატელორიათასა იკუმინა ლექსნი რამემ არსაცნაურნი. არამედ იძიებოდელ: რამათვის და შემდგომთა ამითა და პირველთა კატელორიათათვის ასწავა? და ვიტყვთ, ვითარმედ: რომელნიმე დასაწყისსა მოიკვსენნა წინასწარობით, ვითარცა ყოვლად უცნაურნი. უკუეთუმცა უკუე ესენიცა ზათანავე
 15 251 დაეწესნეს, დასაწყისსავე სიბრძნელ განფენა*2 შეემთხუეოდა, დაჰმარხნა| უკუე იგინი სადასარულოდ, ვითარცა საცნაური ვიდრემე ჩუეულმბისავე, ხოლო არა დაართრონილისა მეცნიერებისა მათისა ქონებითა ჩუენგან. ვინა-
 იცა პირველ არწარმომეტყუელმან მათთვის იკუმინა იგინი მოძღურებასა შინა კატელორიათასა.

რამეთუ ყოველთა კაცთა უქმან ჩუეულებისაებრ ერთბამად ლექსი და უპირველესი და მოძრაობისა სახელი, ვინაჲ სიმკაცრით გარდმოსცემს. რამოდეს არიან მათ მიერ დანიშნულნი. ხოლო ვიეთმე თქუეს: წინადაიწერნესო ესე ნატაცენი მნებებელთაგან, რათა მყის „კატელორიათავე“ თანა წარიკითხვოდინ „ადგილნი“ ესე. ესრეთ უკუე წინამდებარისაცა წიგნისა ესრეთ არს
 25 „პირველი ადგილი“ ზედწარწერილი4. ხოლო ესენი და სიცხადე და წესი წინამდებარეობით იბრძოლებიან, დაღათუ ასწავა, ვითარმედ სახელთა უკუე და სიტყუათა წინაუძქს პირველი* დადებამ მარტივთა კმათაჲ მახლობელად, ხოლო ასწავებს „კატელორიათა“ შინა ვიდრემე დადებისათვის მარტივთა კმათაჲსა,
 ხოლო „პერი ერმინიასა“ შინა სახელთათვის და სიტყუათა, ვინაიცა ურთიერ-
 30 თას თანმქონებელ არიან, ვითარცა სირაჲ რამემ და ვერცა ვის პირველ მისსა ძალ-უც აღმოკითხუაჲ სხუსა რაჲსაიმემ*, თვნიერ „კატელორიათაჲ“, არცა ამათსა შემდგომად სხუსაჲ, თვნიერ „პერი ერმინიასაჲ“.

თანმოსახელედ ითქუმიან, რომელთაჲ მხოლოჲ სახელი ზიარ, ხოლო სახელისთანაჲ სიტყუაჲ არსებობსაჲ — სხუა

სულნი*3 ზემო რამ ვიდრემე იყენეს თვნიერ სხეულისა ამის, ყოველნი სადმე უწყოდნეს მათ თითოეულმან, შინაგან თუსსა არცერთისა7 ვის სჯუსა მო-

1 აჩუენოს B. 2 განფენა B. 3 თქუეს ABCD. 4 ზედწარწერილი|ზედწარწერილისაჲ ABCD. 5 პირველ B. 6 რაჲსმე B. 7 არცერთსა C.
 *1 „ქუეყანისმზომელნი.. ფილოსოფოსთა აქა“ CA₂ 14,5 სქ. *2 „შემდგომად... სიტყუსმგებელობს“ CA₂ 14,8 სქ. *3 ამაზეჲ ამ ადგილს შენიშვნა: „ელენებრი არს თნებაჲ ესე, არა ქრისტიანებრი, სულდათეს (სულისათვის B) ესევეთარი ესე თქუმაჲ პირველ მყოფობისა (D), რამეთუ აღმწერელი ამათი და განმარტებელ კელმყოფელი ესე აშონიეთა ელენი არს. ნუ უცხო იგინს, ნუცა განაკერდები მტკიცედ მპერობი უცთომელთა სულთა ეკლესიისათა“ = AB.

- ქენთა, არამედ ვითარცა შთამოვიდეს ქმნისა მომართ და თანაშეჯერნეს სხეულსა, და მისმიერთა აღმურთთა აღვსებულნი მრუემობენ და არფლობილ იქმნებიან ცნობად საქმეთა, ვითარცა აქუს ბუნებისაგან, ამისთჳს ურთოერთასისა მოქენე იქმნენს ზიარობისა მსახურ-ყოფითა სამათოდ კმისათა გამოსაცხადებელად ურთიერთას გულისზრახვათა, რამეთუ გამოცხადნებიან ყოველნი და სახელთა მიერ და სიტყუათა. და ესე სამართლად უკუეთუ მყოფთაგანი თითოეული ერთიცა რამე არს და თანაცა ძეს უმრავლესთაგან კერძოთა თჳსთა, რომელთა თანმოსლამან¹ განასრულა ბუნებაჲ მისი. ვითარ-იგი კაცო ერთიცა რამე არს და თანმდებარე არს ნათესავისაგან და შემამტკიცებლობითთა მისთა განყოფილებათა², ვითარცა ერთი ვიდრეჲ უკუე, რომელი ცხად-იქმნების კმისა ამისგან, ვითარმედ „კაცი“, რომელი მარტივი სახელი არს, ხოლო ვითარცა თანამდებარე რათაგანმე, ცხად-იქმნების სიტყუსა მიერ იმეტყუელებინა: v
- „ცხოველი სიტყუერი, მოკუდავი“ — სიტყუთა ამით თითოეულისა კაცისა თჳთებათა წარმოთქმითა. ამათსა უკუე ესრეთ თქუემასა შინა უკუეთუ მოვი-
 ხუნეთ ორნი საქმენი, ესენი ანუ ორკერძოვე ზიარ არიან, ვიტყუ ვიდრემე სახელისაებრ და სიტყუსა, ანუ ორკერძოვე განიყოფვიან, ანუ ერთისაებრ სადმე ეზიარებიან, ხოლო ერთისაებრ³ განიყოფვიან. და ესე ორგუარად: რამეთუ ანუ სიტყუსაებრ უკუე ეზიარებიან, ხოლო სახელისაებრ განიყოფვიან, ანუ წინაუკუემო, სახელისაებრ ვიდრემე ეზიარებიან, ხოლო სიტყუსაებრ განიყოფვიან, ვიდრემდის ოთხ არიან განყოფილებანი. უკუეთუ ორკერძოვე ვიდრემე ზიარ არიან, სახელ-ედების თანსახელებ, სახელისა თანა საზღვრისაცა მიძცემელთა ურთიერთას. ვითარ-იგი შეისმინებიან ნათესავნი სხუათა სახეთად თჳსთა; სა-
 ხეთა მიერ, რამეთუ კაცი ცხოვლადცა ითქუმის და არსებად სულიერად, მგრძნობელობითად. 253
- ხოლო უკუეთუ ორკერძოვე განიყოფვიდინ, სახელ-ედების სხუასახელებ, ვითარ-იგი აქუს კაცსა და ცხენსა, რამეთუ თჳთ იგი კაცი არა სთქუა ცხენად, არამედ არცა ცხენი — კაცად, რამეთუ არცა იგივე აქუსყე საზღვარი, არამედ სხუაჲ და სხუაჲ.

ხოლო უკუეთუ სახელისაებრ ვიდრემე ეზიარებოდინ და სიტყუსაებრ განიყოფვიდინ, თანამოსახელედ ითქუმინ. ვითარ-იგი აქუს ორთა ეასთა, რამეთუ ამით ერთითა უკუე სახელითა ზიარებაჲ აქუს, ვითარმედ ეას², ხოლო საზღვარი არა იგივე, რამეთუ ტელამონოს განმსაზღვრებელნი ვიტყუთ, ვითარმედ: სალამინოსგან³, რომელი ემარტოდმბრძოლა ეკტორსა. ხოლო ილეოს არ ესრეთ.

ხოლო უკუეთუ სიტყუსაებრ ვიდრემე ეზიარებოდინ და სახელისაებრ განიყოფვიდინ, სახელ-იდებიან მრავალსახელად, ვითარ-იგი აქუს, ვითარმედ: აორ, ქსიფოს, მაქერა, ფასლანონ, სპათი.

ვინაჲცა ამით ვიდრემე ოთხთაგან ორთათჳს მხოლოდ სიტყუსმგებლობს აქა არისტოტელი, ვიტყუ თანმოსახელეთათჳს და თანსახელთა, პირველად უკუე, რამეთუ ესე მხოლონი შეეწვიან მას საკმრად მყოფნი მასწავლელობასა შინა კატორორიათასა⁴. მერმე ამათგან ცხად-იქმნებიან ორნიცა სხუანი, ვითარცა წინააღმდეგომნი ამათნი, რამეთუ წინააღმდეგებიან თანმოსახელეთა სადმე მრავ-

1 თანმოსლამან D. 2 განყოფილებითა ABC. 3 სალამინოსგანი B. 4 კატორორიათასა B.

*1 შორ. *Ξερον* CA, 15, 19. *2 აზიაზე მინაწერია: „ეას“ ვიდრემე შეისმინების ერთისათჳს, ხოლო „ას“ სხესათჳს, არამედ თჳთოეულისათჳს განუწულებელ, არამედ შეისმინების „ეას“, რეკტორი დაეთ. D 159 v.

ვალსახელნი, ვითარ ესენი სახელისაებრ ვიდრემე ეზიარებთან, ხოლო სიტყუსა-
 საებრ განეყოფვიან, ხოლო მრავალსახელნი სახელისაებრ უკუე გაიყოფვიან,
 254 ხოლო სიტყუსაებრ ზიარ|არიან. ხოლო თანმოსახელეთა—სხუასახელნი, რამეთუ
 ესენი ვიდრემე ზიარ არიან ორისაებრე, ხოლო იგინი ორისაებრე განეყოფ-
 ვიან. ვინამა ამთმან მეცნიერმან წინააღმდეგომნიცა მათნი იცნისე, ხოლო ესე 5
 კნინსიტყუაობით მოიქვლოვნა ფილოსოფოსმან, რამათა ორთა სიტყუათაძლი-
 თისა მიერ სხუათაცა ორთათს ასწავოს. არამედ ორთა ამთ შორის თანმოსახე-
 ლენი წინადაწესნა ერთსახელთასა, არა ვითარცა ვითენიმე იტყვან, ვითარბე-
 უმარტივესთაა არეგევითართასა მარადის წინდაწესებაჲ მასწავლელობისაებრ. 10
 ხოლო უმარტივეს არიან თანმოსახელენი თანსახელთასა, დაღათუ ამთ
 v ვიდრემე მხოლოდ სახელისაებრ ოდენ აქუს ზიარებაჲ, ხოლო თანსახელთა ამას
 თანა სიტყუსაებრცა.

ხოლო სათქუმელ არს, ვითარმედ სხუაებ² ვიდრემე არიან სხუანი და
 სხუაებ სხუასახელნი. და სხუაებ სადმე არიან ყოვლითურთ განუცნობებულნი³, 15
 ვითარ კაცი და ცხენი, რამეთუ ამთ არცა სახელი იგივე აქუს, არცა საზღვარი
 იგივე, ხოლო სხუასახელებ, რაოდენნი გუამებთა განეყოფვიან და ქუემდებარ-
 რე იგივე არს, ვითარ აღსავალი და შთასავალი, რამეთუ ამითა არცა სახელი იგი-
 ვე არს, არცა საზღვარი იგივე, ხოლო ქუემდებარითა იგივე არიან, რამეთუ მის-
 ვე კიბისათს იხილვებიან. და ეგრეთვე თესლიცა და ნყოფი ორისაებრე გან- 20
 ყოფილნი მისთს იხილვებიან, რამეთუ ესრეთ ეგერა ყოფისა მიმართ ვიდრემე
 ითქუმის ნყოფი, ხოლო გულვებადისა მიმართ ითქუმის თესლი.

255 | თ ა ნ მ ო ს ა ხ ე ლ ე დ ი თ ქ უ მ ი ა ნ , რ ო მ ე ლ თ ა ს ა ხ ე ლ ი მ ხ ო -
 ლ ო მ ზ ი ა რ , ხ ო ლ ო ს ა ხ ე ლ ი ს თ ა ნ ა მ ს ი ტ ყ უ ა მ . ა რ ს ე ბ ი -
 ს ა მ ს ხ უ ა

ესე სადმე ცხად-ჰყოფს ყოველსა ძალსა ლექსისასა, რამეთუ ესენი არიან,
 იტყუს, თანმოსახელებ, რავდენნი სახელისაებრ ვიდრემე ზიარ არიან, ხოლო საზ-
 ღვრისაებრ განეყოფვიან. ხოლო ჭერ-არს თუს-თუს განხილვით თითოეულისა ლექ-
 სისა, რამეთუ ესრეთ ზედმიწევნით წარმართებულ ვიქმნნეთ ძიებულისა. ეძი-
 ებს სიტყუაჲ ამთ; რამათს თქუნაო „თანმოსახელენი“ და არა „თანახელ- 30
 ნი“⁴ მერმე რამათს თქუა: „ოთქუმიანიო“ და არა ვითარმედ: „ვიტყუთ“? ამო-
 სსა შემდგომად რამათს თქუა, ვითარმედ: „სახელი მხოლომ ზიარ“ და არა
 თქუა, ხოლო მერმე „რიმამცა“⁵ იძიებოდედ, რამათს თქუა „ზიარი“, ხოლო
 v მერმე და რამას|თს⁶ თქუა, ვითარმედ: „სიტყუაჲ არსებისაჲ სხუა“⁷ და არა თქუა
 „საზღვარი“ ანუ „წარწერაჲ“ და რად არა შემთხუევითთაცა მოიქსენა? 35
 იხილე უკუე, ვითა სადმე სიმეცირით არა თქუა თანმოსახელედ. არამედ თანმო-
 სახელეებად, სამრავლოდ მკუმეველმან კმისამან⁸, ვითარცა მრავალთა საქმეთა
 შორის იხილვებიან ესენი, ანუ უკნინესად ორთა შორის, ხოლო ერთისა შორის
 არაოდეს ითქუმიან.

ხოლო საკმარ-არს ცნობად, ვითარმედ თანმოსახელეთა უკმან სამნი ესე: 40
 ტონოა, პტოსი, პნევმატოსი. რამეთუ უკუეთუ ეპოვნეთ სადმე სახელნი ერთი-

1 არაქარამედ ABCD, შდრ. იმჟ CA, 16,19. 2 სხუაებრ D. 3 განუცნობებულნი D.
 4 არა თანსახელნი — C. 5 რომელიცა D. 6 რამას B. 7 თქუა C. 8 კმისამან — B.

თა რომლითამე¹ ამათგანითა განყოფილად, არ არიან თანმოსახელებ, ვითარ-იგი ამას ზედა, ვითარმედ „არდრს“ და „პრლოს“. აჰა, აქა ტონოსმან განყენა, რამეთუ პაროქსონომენი დაჰნიშნავს „პელლოპონისოსნ შინასა ქალქისა“, ხოლო ოქსენომენი დაჰნიშნავს „უგუანესსა კაცსა“, რამეთუ ვიტყვით მრავალგზის ვის-
 5 თვსმე „არლოსი“ არსო. ეგრეთვე პტოსისაცა ზედა ვიტყვით უკუე „ო ელატის“ და „ო ელატის“. და ონისა მიერ ვიდრემე ართრონისა დაგნიშნეთ „მარბეველი“, ხოლო ონისა მიერ დაგნიშნეთ „ხე ელატი“^{*1}, ვინაჲ ამისთვის არ იყვენენ თან-
 მოსახელე შეცვალესათვის პტოსისა.

ამათვე ვიტყვით პნევმატოსისაცა ზედა, რამეთუ ვიტყვით, ვითარმედ „ო
 10 უონ“^{*2}. დასუნომენი სადმე დაჰნიშნავს „ეგვევითარსა“, ხოლო ფსილომენი — „მარტოსა“, რომლისათვის არცა² ესე არს თანმოსახელე. ხოლო ამას ემასა ზე-
 და, წითარმედ „ეას“ ტონოსიცა იგივე არს და პტოსი ეგვითივე, არამედ პნევმა-
 ცა ზიარი ორთავე ზედა, და შეემთხუევის მათვე თანმოსახელე-ყოფაჲ.

|ხოლო უწყოდა ფილოსოფოსმან, ვითარმედ თანმოსახელენი დაღათუ
 15 მრავალნი არიან, გარნა ეგრეთცა ერთისა ჳმისა მიერ ცხად-იქმნებიან. ამის-
 თვის მანცა თქუა „ითქუმისო“ და არა ვითარმედ: „ითქუმიან“. რამეთუ მარადის
 ჩუეულებდა არს ატიკელთაჲ ესევითარისა ჳმისა ჳუმევაჲ, ვითარ-იგი პლატონ-
 ნის მიერ ვჰპოებთ: „ითქუმიანო ესენი „ლორგიაჲსა“^{*3} შორის თემისტიკლეო-
 20 ვითარისა ლექსისაჲ: „ითქუმისო“. ისმინებოდედ საქმენი, რამათა იყოს ესრეთ:
 თანმოსახელედ ითქუმის საქმენი. ხოლო ოდეს თქუას „ითქუმისო“, ცხად-არს,
 ვითარმედ ძუელთაგანცა მოიპოების და მოიღების სახელი და არა მისი არს
 ესევითარი დადებამ. ხოლო ოდეს მისი იყოს, იტყვს „უწყსო“, ვითარ-იგი
 25 „ანალტიკათა“ შინა: „ხოლო საზღვრად უწყს“, რომლისა მიმართ დაიკსნების
 პროტასი“.

რომელთაჲ სახელი მხოლოჲ ზიარ

აჲ სადმე რიმათა შორის თანმოსახელობასა ვერ ვჰპოებთ? დაღათუ ვიტყვით
 „ვიტყუო“ და დავჰნიშნავთ ამას და „დავპლექსავთ“ და „მტრფილებლობით
 30 მდებარე ვარ“. ვითარ უკუე იტყვსო თანმოსახელედ მხოლომასა სახელისა ზიარ-
 რად მქონებულთა? ვიტყვით ამისდა მიმართ, ვითარმედ: სახელსა მოიღებს აქა
 არა წინაუტყუმო განყოფილსა რიმამასა მიმართ, არამედ უზიარესსა, რომლი-
 საებრ ყოველი ჳმამ დაჰნიშნველობითი სახელად ითქუმის, ვითარცა „პერი ერმი-
 35 ნისას“ შინა იტყვს: „თუთ“^{*4} იგი ვიდრემე უკუე რიმანი თავით თვისით სახელემ
 არიან“ და დაჰნიშნვევ“^{*4} რასმე. ვინაჲცა ვითარმედ „ვჰპლექსაქ“ და „მტრფი-
 ლებლობით მდებარე ვარ“ თანმოსახელენი არიან, რამეთუ ზიარი აქუს სახელი,
 ვითარმედ: ერო“^{*5}, ხოლო საზღვარი განყოფილი, და არს რიმათა შორის თან-
 მოსახელეობაჲ.

1 რომლითაგანმე D. 2 არცაქა B. 3 ლორგიაჲ B. 4 უწყს D. 5 თვითთუ B.

*1 ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „ესე იგი არს მშინებელი გინა მწაჭელი“ ABCD.
 *2 ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „უონ“ AC. *3 არამედ არისტოტელმან... ცხად-არს, ვითარ-
 მედ“ CA₂ 18, 11 სქ. *4 და დაჰნიშნვევ... ვითარმედ ერო“ CA₂ 18, 24 სქ. *5 ამაზე
 ამ სიტყვის ვასწვრთ ტექსტის ხელით წერია: „[შისწავე, ვითარმედ] ჳმითა ელადელთათა ჳგვა-
 ნან სიტყუანი ესე: „ვიტყვ“ და „მტრფილებ“, რამეთუ ორისათჳსვე ითქუმის ესე, ვითარმედ
 „ერო“, ხოლო ქართულებრ ყოველად უმსგავსო არიან“ ACD.

მ ხ ო ლ ო დ

ორგუარად ითქუმის მხოლოდ: — ანუ წინააღმდეგომ განთვსებული თან-
მეუღლისა მიმართ, ვითარ ოდეს ვიტყვოდით: „მხოლოდ კაცი აბანოს შინა“,
წინააღმდეგომ განმთვსებელი სხვა კაცისა მიმართ, ანუ ვითარცა ოდეს ვთქუათ:
„მხოლოდ დაშთომილი ბრძოლასა შინა“, დაღათუ არა არამხოლოდ, რამეთუ
ჰქონან თავისა თვისისა თანა ნუუყუე საქურველნი და შესამოსელნი და სხუად
რამდე, არამედ მხოლოდ ეწოდა მოკლებითა შედგომილთა მისთადათა; — ანუ
მხოლოდობითსა, ვითარ-იგი ვიტყუთ, ვითარმედ „მხოლოდ მზე“. ხოლო აქა პირ-
ველი იქუმაი.

258

შ ი ა რ

ზიარი ითქუმის ოთხგუარად¹: ანუ² განუწვალებელი, ანუ განწვალებული.
და განუწვალებელი უყუე არს, ვითარ ცხოველისა ზედა, ხოლო განწვალებუ-
ლი, ვითარ ველისა ზედა; ანუ განუწვალებელი თანსაქონებელი, ცხოველი ვი-
თარ, რამეთუ იგი თანაგუაქუს ყოველთა განუწვალებელად, რამეთუ არა რო-
მელნიმე უყუე არსებისა მხოლოდსაგან მიიღებენ და რომელნიმე—სულიერისა,
ხოლო რომელნიმე — გრძობისაგან მხოლოდსა; ხოლო განწვალებული თანსა-
ქონებელი არს, ვითარ-იგი ველი, რამეთუ მიჰხუდეს არა ყოველნი სრულსა,
არამედ თითოეული—კერძოსა. განუწვალებელობით უყუე თანქონებულისა ზია-
რისათვის იტყუს აქა, რამეთუ³ არა კმისად ამის, ვითარმედ „ეას“, „ე“ ვიდრე-
მე შეისმინების ერთისათვის, ხოლო „ას“ — სხვათს, არამედ თითოეული-
სათს განუწვალებელად შეისმინების „ეას“.

ხოლო სახელისთანად სიტყუთა ირსებისად სხუა,
ვითარ ცხოველი კაციცა და დაწერილი

მაგალითნი ყოველნი უცთომელობით თქუნა ფილოსოფოსმან, ვითარ ჰგო-
ნნამცა ვინმე რამეთურთით არცა ყოფად თანმოსახელედ, არამედ თანსახელად.
რამეთუ „ეასთა“ აქუსყე სახელიცა ზიარი და საზღვარი: „ცხოველი, სიტყუერი,
მოკუდავი“. კეთილად უყუე თქუა „სახელისთანად“, რათა არა მარტომ საზღ-
ვარი მივიღოთ, არამედ სახელისთანად, რომლისაგებ ზიარ არიან, რამეთუ
„ეასთაგანი“ რომელიმე არს ტელამონოს ძე სალამინელი, რომელი ემარტო-
მბრძოლა ეკატორსა, ხოლო სხუად ილეოას ძე ლოკროსელი, ფერკმალე. ვინამ-
ცა სახელისთანად საზღვარი თითოეულისადა სხუა. ხოლო თქუას ვინმე, ვითარ-
მედ: შესაძლეველ არიან თანმოსახელენი თანსახელადცა წოდებად, ვითარ-
იგი ორთა „ეასთა“ ზედა, რამეთუ ესენი თანმოსახელე არიან, ვითარ-იგი სა-
ხელი უყუე ზიარი აქუს, ხოლო სახელისთანად საზღვარი — განყოფილი. რა-
მეთუ¹ პირველი სადმე არს ტელამონოსი, ხოლო მეორე—ილეოასი. არამედ
კუალად თქუას ვინმე, ვითარმედ: სახელისთანადსა სიტყუსაებრცა თანსახელნი
არიან, რამეთუ ვითარ-იგი „ეასნი“ არიან, ეზიარებთან ერთმანერთსა სახელისა
ამისებრ, ვითარმედ „ეას“, არამედ სიტყუსაებრცა სახელისთანადსა, რამეთუ²

1 რამეთუ|ხოლო B. 2 რამეთუ|არამედ B.

² ლაპარაკია ოთხგვარ განწვალებაზე, მაგრამ დასახელებულია მხოლოდ ორ. ეს ასეა ბერნ-
ნულში CA₃ 19, 10, სქ. ³ „ანუ განუწვალებელი... ანუ განწვალებელი“ CA₃ 19, 10 სქ.
⁴ „რამეთუ არა კმისად... ეას“ CA₃ 19, 14 სქ.

ორნივე — ტელამონოსიცა და ილეომსი—კაცნი არიან და კუალად იყვნენ თან-
სახელ რამთა უკუე განიკიდებთან ურთიერთას ამით? რამეთუ თანმოსახელე-
თა სადმე, ვითარ-იგი „ეასთა“, აქუს ზიარებამ ჟრთიერთას მიმართ სახელი-
საებრ, ხოლო აქუსყე ზიარებამ ორთავე თუთ მის თანმოსახელეობისაცა მი-
5 მართ, ვითარ თანა აქუსყე ორთავე თანამოსახელეობისა ამის. ვინაა თანსახელ-
თა არა აქუსყე ესრეთ, რამეთუ აქა მხოლოსა ურთიერთსმიმართსა სქესსა მო-
ვილებთ.

ს ი ტ ყ უ ა ა

რამსა მიზეზისათეს „სიტყუაჲ“ თქუა ნაცვალად „საზღერისა“?. ვიტყუთ,
10 ვითარმედ: ვითარ არა ყოველთა საქმეთა ზედა კეთილზოვნიერობით საზღერისა
გარდაცემად, რამეთუ უნათესვესნი ნათესავთანი განსაზღვრებათა არ მიითუა-
ლვენ, არამედ არს ოდესმე, რომელ წარწერათა ვიკუმვეთ. ხოლო არს თანმო-
სახელეობამ საქმეთაცა შორის, რომელთა შინა ვიკუმვეთ ზედწარწერათა. ამი-
სთვის არა თქუა „განსაზღვრებამ“, ვითარ დაუშთებოდეს წარწერისა მიერ და-
15 ნიშნულნი. და კუალად უქ[უ]ეთუმცა¹ ეთქუა: „რომელთა წარწერაჲჲ“, [და- 260
მცა-შთომოდეს განსაზღვრებისა მიერ დანიშნულნი. ამისთვის უკუე სიტყუაჲ
იკუმვი, რამეთუ შეისმინების ესე საზიაროდ განსაზღვრებისა და წარწერისა.

ა რ ს ე ბ ი ს ა ა

სადმე ხოლო არა არს შემთხუევიითა შორის თანმოსახელეობამ, დაღათუ
20 ვხედავთ, რამეთუ სიმახულე შეისმინების ბალღმისათეს და კვისა და კვილისა²
და მახვლისა, რამეთუ ვიტყუთ: „მახული ბალღამიო“ და სხუათა ზედა ესრეთ-
ვე. ვითარ უკუე ხოლო სახელისთანაჲ სიტყუაჲ არსებისაჲ სხუა? ვიტყუთ
უკუე, ვითარმედ; არსებად იტყუს აქა არა წინააღმდეგომ განყოფილსა შემთხუე-
ვითა მიმართ, არამედ უზიარესსა დამნიშნველსა თითოეულისა ყოფასა, რომ-
25 ლისაებრ შემთხუევიითიცა ითქუმიან ყოფად არსთა შორის. არსებასა უკუე
იტყუს ნაცვალად ბუქნებისა თითოეულისაჲსა, რომლისაებრ შემტყინა.

რამეთუ უკუეთუ ვინმე გარდასცეს, რაჲ არს
მათი თითოეჲსაჲ ცხოველ-ყოფისაჲ, თუსად
თითოეულსა გარდმოსცემს სიტყუაჲ

30 რამეთუ უკუეთუ ვისმე ენებოს განსაზღვრებისა გარდაცემად თითოეული-
სა მათისაჲ, ვითარცა ნანდულ ცხოველისაჲ, სხუაჲ და სხუაჲ საზღვარი გარდა-
სცეს ჰემშარიტისა უკუე კაცისაჲ: „ცხოველ“, სიტყუერ, მოკუდავ, გონებისა
და კელოვნებისა შემწყნარებლობითობამ“, ხოლო დაწერილისა: „ცხოველ, და-
წერილ მათ რომელთაჲმ ანუ მათ ფერთაგან“.

35 და ესენი* უკუე ესრეთ. ხოლო ჟამი სადმე იყოს თქუმაჲ, თუ რომლისა
მიზეზისათეს არა თქუა „ცხოველი ყოფად“, არამედ „ცხოველ-ყოფისაჲ“?
ვიტყუთ, ვითარმედ საქმენი ანუ ნიეთისაგან დაიტუფრვიან, ანუ ესე იგი არს,
სახისა. ანუ თანად ორისაგანვე: ნიეთისაგან და სახისა. ეთქუა თუმცა „ცხო-
ველი“ უკუე, დაენიშნამცა ნიეთი და სახე, ხოლო თქუა რაჲ „ცხოველ-ყოფი- 261

1 უკუმცა, A, უკუმცა B, უკუმცა C. 2 ტკვილისა CD. 3 სახელისთანაჲ BC.
4 ცხოველი C. 5 სიტყუერი C.

* „და ესენი... თქუმაჲ“ CA 2, 7 სქ.

სა“, დანიშნა, რომლისაებრ დაიტყფრვის, ესე იგი არს, სახე, რამეთუ ვისებრმე ყოფიდა სახე მისსა არს. და საკუთარნი განსაზღვრებანი ამისგან მოიხუმიან, დალათუ ნათესავისაგან ჭერ-არს ყოფიდა და შემამტკიცებლობითთა განყოფილებათა.

ხოლო არს განწვალებამ თანმოსახელეთა ესე: თანმოსახელეთაგანნი რომელნიმე დამთხუევისაგან, ხოლო რომელნიმე გავონებისაგან არიან. და დამთხუევისაგანნი ვიდრემე ითქუმიან შემთხუევისაებრცა, ვითარ-იგი უკუეთუ დამთხუევისაებრ: იპოს ვინმე აქაცა წოდებული სოკრატად და ვიზონტიასაცა შინა, ხოლო ესქენი დამთხუევისაგან ჰვიან განუწვალებულად. ხოლო გავონებისაგანნი რომელნიმე ურთიერთას არიან თანმოსახელე და რომელთაგანმე სახელნართულადცა ითქუნიან, ხოლო რომელნიმე ურთიერთას თანმოსახელე, რომელთაებრ ითქუმიან თანმოსახელედ და ურთიერთას ვიდრემე თანმოსახელედ მყოფნი, რომლისაებრ ითქუმიან სახელმოდგამადცა. რომელნიმე შექმნელობითისა მიზეზისაგან ითქუმიან. ვითარ სამკურნალოდ ზმილი ანუ წიგნი (ხოლო ესენი არიან ერთისაგან და ერთისა მიმართ: ერთისაგან სადმე შექმნელობითისა, ხოლო ერთისა მიმართ—დასასრულობითისა), ხოლო დასასრულობითისანი, ვითარცა მამრთელობელი წაშალი. ესენი არიან ერთისაგანნი და ერთისა მიმართნი. ხოლო ურთიერთას თანმოსახელედ მყოფნიცა და რომელთაგან ითქუმიან თანმოსახელედ, რომელნიმე განუყოფიან ეპისაებრ მას. რომლისაგან იწოდებოდის, ხოლო რომელნიმე არ განუყოფიან ეპისაებრ, რომლისაგან იწოდებოდის. და ეპითა ვიდრემე განუყოფილი მისნი, რომლისაგან იწოდებიან, რომელნიმე კსენებისაებრ ითქუმიან, ვითარ მქსოვნმან ვინმე თესისა მამისამან უწოდის ყრმასა თესსა სახელითა მისითა, ესე იგი არს, მასწავლელისაძთა, ანუ ეგევითარისა ვისითამე; ხოლო დამთხუევისაებრ, ოდეს კეთილდამთხუევად ვინმე თქუს ყრმად; ხოლო სხუანი სასოებისაებრ, ვითარ-იგი მოსაემან ეგევითარად ქმნისამან სახელ-სდვის. ხოლო არგანყოფილნი ეპისაებრ, რომლისაგან იწოდებიან, რომელნიმე ითქუმიან მსგავსებისაებრ საქმეთამსა, ხოლო რომელნიმე — თანქონებისაგან. ვითარ მუსიკი დიაკი და მუსიკი ზედმიწევნულობა და ღრამმატიკი⁶ დიაკი და ღრამმატიკი⁷ ზედმიწევნულობა. ხოლო რომელნიმე თანშეტყუებისაებრ, ვითარ აქუს ამას იმისდა მიმართ⁵, ეგრეთვე იმას ამისდა მიმართ, ვითარ ფერკნი ცხედრისანი და ფერკნი⁸... და რომელნიმე მსგავსებისაებრ საქმეთამსა. ზოგნი უკუე მსგავსობისათუს შორის-ქმნისასა, ვითარ-იგი სიმალე მღლეობისაგან მის ვისისამე, ხოლო რომელნიმე მსგავსებისათუს შესახედავისამსა, ვითარ-იგი საბისაებრ და მაგალითისა, ხოლო რომელნიმე გარდაღებისაგან. ვითარ ფერკი იხილო და თხემი.

ხოლო თანსახელად ითქუმიან, რომელთადასახელიცა ზიარ და სახელისთანადა სიტყუადა არსებობსა იგივე

შემდგომად თანმოსახელეთა⁶ სიტყუსა თანსახელათუს მოიკსენებს. ხოლო თანმოსახელეთაგან ცხად-იქმნების თანსახელთაძლითი მასწავლულობა.

1 დამთხუეობა B. 2 რომლისაგან—B. 3—4 ღრამმატიკი ACD. 5 ამისდა მიმართ B. 6 თანმოსახელეთაძლითა B.

⁷ აკლია ძეგლს CA₂ 22,6.

რაშეთუ იგევე მაგალითი იქუშია აქაჲ მნებებელმან ჩუენებად, ვითარმედ იგი- 263
 ვედ თანმოსახელუ და თანსახელი მრავალგზის შესაძლებელ არიან თქუმად
 სხვასებრ ვიდრემე და სხვას, ვითარ-იგი ეას თანმოსახელუ სხვას ეანტომასსა
 და თანსახელცა არს. თანმოსახელუ უკუე, რამეთუ სახელითა ვიდრეჲე ეზიარე-
 5 ბის, ხოლო განეყოფვის საზღვრისაებრ, ვითარცა რამ ეას, ხოლო შემძლებელ
 არს ზიარებად საზღვრისაებრცა, ვითარცა რამ კაცი, და არს თანსახელ.

ხოლო სახელმოდგამითქუმიან, რავდენთა ვისგანმე
 განყოფილისა პტოსითა სახელისაებრი ფოდებაჲ
 აქუს

10 მეტყუელი*1 თანმოსახელეთათს ზიარობასაცა და განყოფილებასა, ვითარ-
 იგი თანმოსახელენი მხოლოდთა სახელითა ხოლო ზიარ არიან თანსახელთა, ხო-
 ლო არღა მერმე საქმეთაცა, აწ სახელმოდგამათს წარმოიტყუს ფილოსოფო-
 სი. ხოლო უწყებულ იყავნ, ვითარმედ სახელმოდგამთად ოთხნი რამე იხილვე-
 ბიან: ორნი უკუე სახელისათს, ხოლო ორნი საქმისათს, მზიარებლობაჲ და გა-
 15 ნყოფილებაჲ სახელისაებრ და კულად მზიარებლობაჲ და განყოფილებაჲ საქ-
 მისაებრ. ვითარ-იგი ღრამმატიკოსი და ღრამმატიკოსობაჲ, რამეთუ არს ამით
 შორის მზიარებლობაჲ სახელითა უკუე ცხად, ხოლო განყოფილებაჲცა დასას-
 რულისა მარცულითა. ეგრეთე საქმისაებრცა მზიარებლობაჲ რამე არს და გან-
 ყოფილებაჲ. ხოლო ღრამმატიკოსი ვიდრემე არსებდა არს, ხოლო იგი ზედმიწე-
 20 ვულობაჲ რამე, ვითარცა რამ ვითარებაჲ. რამეთუ უკუეთუ ამით შინა ქუე-
 ბულ იქმნენ, არა არიან სახელმოდგამ. ხოლო იყავნ სახელისათს მზიარებლობაჲ
 და განყოფილებაჲ. ხოლო იყავნ საქმისათსცა მზიარებლობაჲ, ხოლო განყო-
 ფილებაჲ*2|ნუ არნ და არ იყოს სახელმოდგამი. ვითარ პლატანოს და პლატა-
 264 ნისტოს, რამეთუ არამცა ვთქუთ სახელმოდგამი, რამეთუ იგივეობა არს. კულად
 25 იყავნ სხუათა ყოველთა შემდგომობაჲ, ხოლო მზიარებლობაჲ ნუ არს საქმისა-
 ებრ და ეგრეთე არა იყოს სახელმოდგამი, ვითარ-იგი „ელენის ზე“ და „ელე-
 ნომასა“. ხოლო იყავნ შემდგომობაჲ სხუათაჲ და განყოფილებაჲ ნუ არნ და-
 სასრულისა მარცულისაჲ. და კულად არა იყვენნ სახელმოდგამნი, ვითარცა მუ-
 სიკსა ზედმიწევნულობასა და მუსიკსა დედაკაცსა ზედა, რამეთუ თანმოსახელ
 30 და არა სახელმოდგამ არიან. და კულად იყავნ სხუათა ზიარობაჲ და ნუ არნ
 სახელისძლითი. და ეგრეთე არ იყოს სახელმოდგამ, ვითარცა სათნოებისა ზედა
 და მოსწრაფისა.

უქმს უკუე სახელმოდგამთა ყოველთაჲ ქონებაჲ თქუმულთაჲ, ვითარცა|
 ღრამმატიკოსობისა ქელოვნობისა ზედა და ღრამმატიკოსისა, რამეთუ ითქუმის
 35 მათ ზედა სახელმოდგამად.

ყოვლად სადმე ფილოსოფოსმან შემოკლებით გარეშეცენა თქუმულნი ყო-
 ველნი, რამეთუ თქუა რამ, ვითარმედ „ვისგანმე“, საქმისაებრი ზიარებაჲ და
 განყოფილებაჲ (ცხად-ყო. რამეთუ უკუეთუ ვისგანმე, ცხად-არს, ვითარმედ აქუს
 ზიარებაჲ მისდამი, ხოლო უკუეთუ ყოვლად ვისგანმე, ცხად-არს, ვითარმედ გან-
 40 ეყოფვისცა. რამეთუ არა თუმცა განეყოფეოდა, განობაჲ არ ითქუმოდა, არა-

1 სახელისაებრ და კულად მზიარებლობაჲ და განყოფილებაჲ—B. 2 საქმისათს B.
 3 განობაჲ B.

*1 „მეტყუელი... წარმოიტყუს ფილოსოფოსი“ CA₂ 22, 21 სქ. *2 „განყოფილებაჲ + და
 თქუმოდღ... ამოგან განაკიდოს“ (117,14—35) BC.

მედ იგივე საქმე იყო. ხოლო თქუა რაჲ „განყოფილთაო*1 კტოსითა“, ცხად-ყო გარდანაკუთულებჲა დასასრულისა მარცულისაჲ და არა ვითარ-იგი ღრანმატიკოსნი ორთისაგან გენიკისა მიმართ და დოტიკისა, ანუ სხუსა რომლისამე. ხოლო ვითარმედ სახელისებრი წოდებჲა აქუსო, ცხად-ჰყოფს ზიარობასა სახელისასა.

265 ხოლო ცნობაჲ საკმარ-არს, ვითარმედ ვითქნიმე სახელნართაულთა ს-
შუალ-ყოფად იტყუან უმკაცრესობით თანმოსახელეთა და თანსახელთასა, რომელნი ზიარ არიან ვიდრემე მათდა*2, ვითარ-იგი ზიარობაჲ სახელისაჲ ამით თანაქონებად ჰნებავს მათცა, ხოლო განყოფილთა თანმოსახელეთაგან, რამეთუ მათ ვიდრემე ყოველითურთ განყოფილად ჰქონან საქმენი, ხოლო ამით ზიარებულად. ხოლო თანსახელთა განყოფვიან, რამეთუ მათ ვიდრემე ყოველად სრული ზიარობაჲ მოაქუს საქმეთაჲ, ხოლო სახელმოდგამნი განყოფილებასაცა ეძიებენ. ხოლო ცოდნაჲ სათანადო არს, ვითარმედ სიმკაცრით არა არიან სახელმოდგამნი, არამედ უმეტეს ახლვენ თანსახელთა, რამეთუ ეზიარებიან მათ ზიარობისაებრცა სახელისადასა და ზიარობისაებრ საქმისადასა. თუნიერ მხოლოდ ამით ოდენ განყოფვიან მათ, რამეთუ სახელმოდგამთა არა ყოველად სრული ზიარებდა: აქუს საქმისაჲ და სახელისაჲ, არამედ განყოფილებანი რამეჲ ჰქონან ამათ შორის. ხოლო თანმოსახელეთაგან არ კინითა რამთმე განეკიდებვიან სახელმოდგამნი, ანით ხოლო მახლობელთა მათთა ზიარობითა სახელისადათა, არამედ ამის შინაცა იხილვების განყოფილებჲა რამეჲ, რამეთუ თანმოსახელეთა ვიდრემე ყოველად სრული ზიარებჲა სახელისაჲ ჰნებავს ჰონებად, ხოლო სახელმოდგამთა და განყოფილებჲადაცა რამეჲ ჰნებავსყე. ვინაჲ სამართლად ჰვონებენ, ვითარმედ თანსახელთა უფროამს ახლვენ*3 სახელმოდგამნი.

თქუ მუ ლთაგანნი რომელნიმე უკუე თანშეთხზვისაებრი ითქუმიან, ხოლო რომელნიმე თუნიერ თანშეთხზვისა. თანშეთხზვისაებრნი ვიდრემე უკუე. ვითარ-იგი „კაცირბის“, „კაცი სძლევს“

266 მიზეზთა რათათესმე თანშეთხზვისაებრნი წინდააწესნა თუნიერთაგან თანშეთხზვისათა. სამართლად! რამეთუ ვითარ თუნიერთაგან თანშეთხზვისათა ჰგულავს განწვალებჲა, ამისთვის უკუანასკნელ თქუნა იგინი, რამთა მეყსეული მასწავლელობაჲ ყოს მათთვის, უფროამსა განწვალებჲა მათი ოდეს თქუას: „ხოლო რომელნიმე თუნიერ თანშეთხზვისა, ვითარ კაცი, ჯარი, რბის, სძლევს“. სიმარჯუთ⁴ დასხამს თანად ორთა სახელთა და ორთა თანად სიტყუთა: „რბისო“, „სძლევს“, რამთა არავინ თანშეთხზვისაებრად ჰვონოს სიტყუაჲ მისი სახელთა თანწარმკითხველმან სიტყუათამან.

მყოფთაგანნი რომელნიმე უკუე ქუემდებარისავერსებრადმე ითქუმიან, ხოლო ქუემდებარისა შორის არაჲ არს

რამეთუ შესადგინებელ იყო თვთ მათ კატილორიათათეს⁵ ქმნაჲ | სიტყუსაჲ, არამედ ვითარ უწინარეს თვთ მათ კატილორიათა მასწავლელობისა ჰნებავს განწვალებისა რამსმე ოთხეულობითისაჲ უუნაკლულესად სრულ-ყოფა[ა]⁶, ამისსა

1 სახელისაებრი B. 2 ამათ C. 3 ახლენიხილვენ BD. 4 სიმარჯუთ B. 5 კათილორიათათეს B. 6 სრულ-ყოფა|სრულ-ყოფასა ABCD, შდრ. *ποιησις* CA₂ 24,24.
*1 „განყოფილთაო... ზიარობასა სახელისასა“ CA₂ 23, 20 სქ. *2 ამაზეჲ ამ სიტყვის განწვარიჲ, ტექსტის ხელთ მინაწერი: „ამათცა და მათცა ზიარობაჲ სახელსაჲ ჰონებად ჰნებავსყე“ ABCD.

წინდაწესებს, ვითარ ერთეულისაგან შემწყობელნი, ვიდრე ოთხეულისამდე
 ვჰყოფთ რიცხუსა ათისასა, ვითარ ა ბ გ დ¹ და ესრეთ იქმნების ათი, რამეთუ არ-
 სება ათეულისა და ვითარ-ქმნა არს ოთხი. აჲ უკუე ოთხად განჰყოფს მყოფთა
 და ეგრეთ თანად ორთავე ათეულად უსაკუთრესთა [რიცხუთა]² მიერ განყოფი-
 5 ლებინააჲ ნოსრული და ყოლადისა ზედა და უსრულესისა დასასრულთაა მისისა
 მიწვეულნი. და ცოდნაჲ საკმარ-არს, ვითარმედ მყოფთა ვიდრემე განყოფილება-
 სა ოთხთა რათმე მიმართ თანშეთხზვისაებრ ჰყოფს, ხოლო უკუანამსკენელ ათთა
 ნათესავთა|სა თანშეთხზველად იქმს აღრიცხუვასა.

267

ხოლო არს განყოფილებაჲ ესე: მყოფთაგანნი რომელნიმე უკუე არიან საყო-
 10 ველთაებ, ხოლო რომელნიმე—კერძობითებ. და კუხლად მყოფთაგანნი რომელ-
 ნიმიე არიან არსება, ხოლო რომელნიმე — შემთხუევითებ. ვინაჲცა იქმსებინ
 თანმოსახელებანი ექუსნი, ვითარ-იგი „ისალოგასა“³ შინა ვისწავეთ, რომელ-
 თანი ორნი უგუამო, ხოლო ნეშტნი ოთხნი, ვიტყუთ, ვითარმედ ურთიერთას და
 სიმძიმით შემტყიციენებიან. ხოლო არიან ესენი მყოფთანი⁴ საყოველთაონი უკუე
 15 არსებებ, ხოლო კერძობითნი—შემთხუევითებ, და საყოველთაონი ვიდრემე
 შემთხუევითებ, ხოლო კერძობითნი—არსებაჲ. ვითარ-იგი კაცი და რომელიმე
 თეთრი, ანუ რომელიმე ზედმიწევნულობაჲ და თეთრი და რომელიმე კაცი, ხო-
 20 ლო არს ჩუენდა მკვალთისა შორის ესჯ. გარნა ეცენი თუმცა ეკუთმინჲს არისტო-
 ტელს კმანი,|ცხადნცა იყო თქუშული. ხოლო სხუათა იკმარებს სახელთა, რამთა
 უცხადლობაჲ მოიგვლოვნოს მან, ვითარცა ითქუა, და რამეთუ ჰნებავს მას უთუ-
 სესითარე სახელთა კმარებაჲ და უწოდა საყოველთაოსა საქუემდებარეობა მით,
 რამეთუ უკუშულად ქუემდებარისა ვისდამე ითქუმის, ხოლო კერძობითისა —
 არსაქუემდებარეოდ, რამეთუ არ ითქუმის ვისდამე ქუემდებარისად (ხოლო
 25 უწოდა მას უკუთქუმაჲ⁵ სხუსაჲ), ხოლო ვითარმედ შემთხუევითი ქუემდებარისა
 შორის მით, რამეთუ მოქენე არს სხუსა ვისმე ქუემდებარისა შესაღგოჲლად,
 ხოლო არსებაჲ თქუა არქუემდებარისა შორის. ვინაჲ⁶ ღირს ძიებვისსაცა არს,
 რასათუს არა უწოდა მას ქუემდებარედ, არამედ უკუთქუმაჲ⁷ კმისა დამნიშნვე-
 ლისაჲ შემთხუევითსა?

v

ვიტყუთ⁸, ვითარმედ: პირველად უკუე არა ყოველი არსებაჲ ქუემდებარე
 30 არს, რამეთუ არსადა პირველნიცა და საღმრთონი არსებანი ქუემდებარე არიან.
 ვინაჲ სამართლად არა უწოდამ⁹ მას ქუემდებარედ. მერმე განწვალდებისცა საქ-
 მეთასაჲ მოქმედმან ინება უკუთქუმისაგან და დათქუმისა⁹ თქუემამ მისი, რამთა
 ყოველნი გარეშეიცენს, ვითარმცა იტყოდა: მყოფთანი რომელთანიმე არიან
 მმელნობებ, რამეთუ ესრეთ მეტყუელმან ყოველნი თანად გარეშეიცენა¹⁰ და
 არაჲ არს მყოფთაჲ, რომელი განველთის განწვალებასა ამას. ვინაჲცა მეტყუ-
 35 ელმან, ვითარმედ: „მყოფთანი რომელნიმე არიან მმელნობებ, ხოლო რომელ-
 ნიმიე თეთრებ“, არა ყოველნი გარეშეიცენა, რამეთუ არაღ ფერონი და კატო-
 ხრანი და სხუანი ფერნი. კეთილად საღმე უკუთქუმისაგან და დათქუმისა გარ-
 დმოსცა განწვალებაჲ.

268

1 ა ბ გ დ| 1 2 3 4 B. 2 რიცხუთა|:ახელთა ABCD, შდრ. ძმემუძუ CA₂ 25,1.3 ისალოგას
 B. 4 ყოფთანი ABC. 5 არსებაჲ B. 6 უკუთქუმა|უკუთქუმა ABCD, შდრ. ძმორთაც
 CA₂, 25,18. 7 უკუთქუმა|უკუთქუმა ABCD. 8 უწოდა|უწოდა AC, „ჲ“ ათო სხვა მელ-
 ნითაჲ განახლებული A-შ-ი. 9 დათქუმისა|თქუმისა C. 10 შეიცენა B.
⁹ აშიაზე ტექსტის ხელით წერია: „ულონობაჲ“ ABCD. ¹⁰ აშიაზე ტექსტის ხელით
 წერია: „აღქსნაჲ“ ABCD.

ანუ რამეთუ ქუემდებარე ორგუარად ითქუმის: ერთი უკუე მყოფობისა მიმართ, ვითარ არსებამ შემთხუევიითათუს, ხოლო სხუამ—შესმენისა მიმართ, ვითარ კერძობი|თნი არსებანი საყოველთაოთათუს, რამეთუ ქუე-უსხუნ მთ კერძობითნი, არა რამათა შედგენ, არამედ რამათა სამათოდ ითქუმოდენ. მარტივად თუმცა უკუე იტყოდა არსებასა ქუემდებარედ, ორგულდამცა ვინაჲ გეტყუელი: ნუსადა მხოლოსა კერძობითისა არსებასა იტყუს შესმენისა მიმართ ქუემდებარესა საყოველთაოთათუსა. და ამათ სახელთა მკმატრებელი წარმოიტყუს ოთხთა თანულლობათაჲ. და პირველი, საყოველთაოთა არსებამ, ვითარცა უპატეოსნენსი, მერამე წინააღმდეგომი, ვიტყუ კერძობითისა შემთხუევიითა. ანისა შეძღვომად წინაპატეოსნე-სა საყოველთაოსა შემთხუევიითა კერძობითისა არსებისასა მით, რამეთუ საყოველთაოთათუს სიტყუამ ფილოსოფოსთამ.

ხოლო დაქურეტამ საქმარ-არს, ვითარ იტყუს ფილოსოფოსი: „მყოფთან რომელნიმე საქუემდებარეოდ ითქუმიან¹, ხოლო ქუემდებარისა შორის არამ არს“. |² და ითქუმოდედ, ვითარმედ: აქა ვიდრემე კმათათუს წარმომეტყუელმან იტუმი, ვითარმედ „ითქუმიან“, ხოლო ოდეს არსებათათუს, ესე იგი არს, ქუემდებარისშორისობასა იტყოდის³. რომელი რამემ შორის არა ვითარცა ნაწილი იყოს, ვერშემძლებელ არს ყოფად, თუნიერ რომლისა შორის იყოს.

ოთხნი რამემ აღმოჩნდეს ჩუენდა ექუსთა თანულლუ-თაგან. წინამდებარე არს აწ განსაცხადებელად არისტოტელისდა, ვიტყუ ხოლო კერძობითისა შემთხუევიითსა⁴ და კერძობითისა არსებასა და საყოველთაოსა შემთხუევიითსა⁵ და საყოველთაოსა არსებასა. და დაწყებასა ჰყოფს კერძობითისა შემთხუევიითისაგან. ვითარცა უცხადესად მყოფისა სამისოდ და უმარტივესად. ვითარ უკუე საქმეთა განსაზღვრებათაგან ვისწავებთ, გარდასცემდეს რამ იგი ვიეთიმ არა საზღვარსა უკუე აღსიტყუვასა, უფროსს|ლა საზღვრისასა. ხოლო აღსიტყუავს რამსამეშორის⁶ უკუე ნათესავსა, ხოლო ნეშტთა—განყოფილებით. რამეთუ ითქუმის რამსამეშორისი ათერთმეტგუარად:⁷ შორის ეამსა, შორის აღვილსა, შორის ჰურტელსა, ვითარცა კერძომ ყოველითურთისა შორის, ვითარცა ყოველითურთი კერძოთა შორის, სახე შორის ნათესავსა, ვითარცა ნათესავი შორის სახენსა, ვითარცა სამთავროთანი შორის მთავრისა, ვითარცა სახე შორის ნივთსა, ვითარცა შორის შესრულებითსა, ვითარცა შორის ქუემდებარესა, ვითარ-იგი შემთხუევიითი შორის არსებისა.

ამას უკუე რამსამეშორისისა მიიღებს განსაზღვრებისა შორის, ვითარცა ნათესავსა და სამრავლოდ სათქუმელსა. ხოლო შესძინა, ვითარმედ: „არა ვითარცა კერძოდ მყოფი“, რამათა განაკიდფოს იგი რამსამე-შორის მყოფთაგან, ვითარცა კერძომ, ვითარ ჯელი, რამეთუ ესე მყოფი კაცისა შორის ეგრეთცა ვითარ კერძომ არს მისი. რამათა უკუე ამათგან განაკიდელს იგი, შესძინა, ვითარმედ: „არა ვითარცა კერძოდ მყოფი“, ხოლო „შეუძლებელი ყოფად, თუნიერ რომლისა შორის არს“ შესძინა, რამათა განამარტოოს⁸ იგი სხუათაგან.

1 ამათ—B. 2 უღლობთა B. 3 წინაპატეოსნე B. 4 იტყუან D. 5 შემთხუევიითისა B. 6 + საყოველთაოსა შემთხუევიითსა B. 7 რამსამე შორის B. 8 განმარტოს B.

¹...და ითქუმოდენ... რამათა უკუე ამათგან განაკიდფოს“ ეს ფრაგმენტი წინ არის ვადაქმული B (227r—228r), C (164 v). ² „ქუემდებარისშორისობასა იტყოდის“ განსამარტე ფრაზად არის გამოყოფილი CA, 26, 25. ³ ამაზე სინგურით არის ასოთი ნუმერაცია A; არაბული ციფრებით B; ასოთი ნუმერაცია შიგ ტექსტში C; ასოთი ნუმერაცია ამაზე, შიგ ტექსტში კი არაბული ციფრებია D.

- ხოლო იუწყებოდედ, ვითარმედ ვიეთნიმე აძკრებენ განსაზღვრებასა ამას
 მჩინობლთაებრვე ჭრობათა განსაზღვრებათაჲსა, ვიტყვ ხოლო, გარდასატები-
 საებრ და დაკლებისა საზღვარსა საქმისასა. მერმე მაკლებლობისაებრცა და არა
 ყოველსა გარეშესაზღვრებისა მეტყუელნი, ვითარმედ არ გარემოიქცევისო გან-
 5 საზღვრებულისა მიმართ, რომლისა ქონებაჲ ვთქუთ საზღვართაჲ. ვითარ: კაცი
 არს ცხოველი სიტყუერი, მოკუდავი, გონებ[ისა და]¹ ზედმიწევნელობისაჲ
 მიმთუალველობით[ი]². ესე გარემოიქცევის. და რამეთუ რაჲცა ცხოველ, სიტყ-
 10 უერ, მოკუდავ, გონებისა და ზედმიწევნელობისა მიმთუალველ³, იგი კაცა, და
 რაჲცა კაც, იგი—ცხოველ, სიტყუერი, მოკუდავ, გონებისა და ზედმიწევნელო-
 15 ბისაჲ მიმთუალავ. იტყვან⁴ უკუე რომელნიმე გარდაცემულისა საზღვრისა არა
 ყოველთა შემთხუევითთა მზაყებულობასა, ხოლო სხუანი—სხუათაჲცა რათმე
 კულად შემთხუევითთა. რამეთუ იტყვან, ვითარმედ: სოკრატის, შორის ადგილი-
 20 მსა მყოფთ, შორის რასმე არს და არა ვითარ კერძოჲ შორის სრულსა (რამეთუ არა
 კერძოჲ არს ადგილისაჲ). და შეუძლებელ არს თნიერ ადგილისა ყოფად, ვი-
 25 ნაჲცა ამის სიტყუსაებრ შემთხუევითი არს სოკრატი, რომელი უადგილო არს.
 ვიტყუთ უკუე, ვითარმედ: შესაძლებელ არს ყოფად სოკრატი, თნიერ რომლისა
 შორის არს, რამეთუ დაღათუ წინდავდვათ იგი დამტევებელი ადგილისაჲ. რომ-
 30 ლისა შორის იყო პირველ, წარსრულად სხუსა ადგილი[სა მიმართ, არა უდარე] 271
 სოკრატ არს. ხოლო შემთხუევითი განშორებული ქუემდებარისაჲ ვანიხრ.წნა.
 35 იუწყებოდედ, ვითარმედ შეერაბამების სოკრატსა ადგილი არა ვითარცა
 თანმსრულე არსებისა მისისაჲ, არამედ ვითარცა შედგომილი, ვითარ-იგი ნათ-
 ლისა შორის მოარულსა შეუდგს აჩრდილი არ სადა შემასრულებელი თვისისა
 არსებისა მისისაჲ. სხუერცა „შორისი“ მხოლოსა ყოფასა თანდაიწესებოდედ,
 40 რაჲთა იყოს ოდეს არს-შორის. ხოლო შორის ადგილისა ყოფასა არსუბისასა არ
 25 ვიტყუთ, არამედ ყოფასა, რამეთუ მას მხოლოსა შემთხუევითისა ზედა ვიტყუთ,
 ვიტყვ შორის-ყოფასა. კულად იტყვან სახესა ნივთისა შორის და შეუძლებელ-
 ყოფად თნიერ ნივთისა და არა არს კერძოჲ ნივთისაჲ. აწ სადმე პირველ თქუ-
 მულისაებრ სიტყუსა და[სახეცა შემთხუევითი არს. ვიტყუთ უკუე, ვითარმედ
 30 პირველად სადმე სახე დაღათუ არა კერძოჲ არს ნივთისაჲ, არამედ თანად ორ-
 თაჲვე ვიდრემე (რამეთუ ესრეთ კელსაჲცა ვიტყუთ არა ნეშტისა სხუელისა კერ-
 35 ძო-ყოფად, არამედ ყოველითურთისად). და კულად სახე ვიდრემე თანშემა-
 რულებელობითი არს თითოეულისა არსებისაჲ და ამისითა განხრწნითა განხ-
 რწნების ქუემდებარე. ხოლო შემთხუევითი არცა თანშემასრულებს არსებასა
 40 ქუემდებარისასა და განხრწნას რაჲ იგი, არარაჲ ვერო ქუემდებარესა.
 და ესენი ვიდრემე მეტყუელთა⁵ მიმართ, ვითარმედ განსაზღვრებაჲ შეემ-
 სავსების სხუათაჲცა. ხოლო რომელნი იტყვან, ვითარმედ: არა ყოველად შეემს-
 35 გავსების იგი, ამათ ვიტყუთ, ვითარმედ მხოლონი განუშორებელნი განსაზღვრ-
 ნა, რამეთუ აჰა, ვაშლისშორისი სულს[ი]კლებმა⁶ განეშორების და ჩუენ, ვაშლის-
 40 აგან შორის მყოფთა, მიმართ მოიწევის, ხოლო არს შემთხუევითი. დაღათუ
 უკუე განეყოფვის ქუემდებარესა, არ თანშეიცვის გარდაცემულსა საზღვარსა,
 ვიტყუთ უკუე მათდა მიმართ, ვითარმედ ორგუარად აღვჰქსნით ამას: პირველად

1 გონების დაქონება ABCD. 2 მიმთუალველობით ABCD, შდრ. ჭმფო ლიკიანო მირეხო
 რთი და მირეხოუს მხარდაჲ CA, 27, 13—ცხოველი სიტყუერი, მოკუდავი, გონებისა და ზედ-
 მიწევნელობისა მიმთუალველობითი. 3 მიმთუალველი B. 4 იტყვს B. 5 მეტყუელთა (არა „მეტ-
 ყუელთა“) A. 6 სხუნებება B.

უკუე, რამეთუ არა არისტოტელმან, „რომლისა შორის იყო“, არამედ „რომლისა შორის არსო“ (ვინადაც შეუძლებელ არს ყოფად სულნელებამ¹ ვაშლისაჲ თვნიერ ადგილისა, რომლისა შორის არს, რამეთუ ანუ ვაშლისა შორის არს, ანუ აირისა შორის). ამას თანა არა მხოლოდ სულნელებამ² ვაშლისაჲ მოიწვევის ჩუენდა მომართ, არამედ არსებისა რაჲსმე თანა ვაშლისაჲსა. ნიშან ამისსა არს სიმ- 5 რავლესა თანა ჟამისასა წარქდომად ვაშლისაჲ და განრყუნამ. ვინაჲ ცხად-არს, ვითარმედ განეყოფეოდა არსებასა ვაშლისაჲ სუ|ლნელებამ³, რომლისა შორის იყო. ხოლო იტყვს თუ ვინმე, ვითარმედ: „მერმეცა მყოფი ხესა შორის ვაშლისასა არა უდარეს მოიწვევის ჩუენდა მომართ სულნელებამ⁴ არა განრყუნასა ოანა ვაშლისასა, ხოლო არს ოდეს და ორძისცა“, ვიტყუთ მისდამი, ვითარმედ: „ეუმეც- 10 რები მზრდელობითსა და აღორძინებითსა ძალსა ბუნებისასა, ანუ თუ არ გხვდავთ ცხოველთაცა ზედა ქმნილსა აღორძინებასა? და არსადა ამისთვის ვიტყუთ მათ არცვალეზულად თითოეულსა დღესა⁵, არამედ ვითარ უფროს არს ზრდისა ძლით მიხუმულთა რაოდენობაჲ განნაჯუმევისასა, ესრეთ განმგებლობითა ბუნებისაჲთა არა ხოლო უგრანო ცვალეზულებამ, არამედ წინაუკმო უფროსდა 15 გრძნობადი არს აღორძინებამ“. ესრეთვე უკუე ვიტყუთ ვაშლსაცა ზედა, არა რამეთუ ვითარ უგრ|ძნობელ ჩუენდა არს ხისაშორისი⁶ განჯუმევეამ, ამისთვის არ განიყოფვის არსებამ რაჲმე მისგან, არამედ რამეთუ უფროს არს ზრდისა 20 ოლით შემოსრული მისდა არსებამ განნახუმევისასა.

ხოლო არს სხუებრცა სარწმუნო-ყოფამ ამისი, რამეთუ წარმველნი სულმყარალსა ადგილსა, შესამოსლითა დავიყოფთ ცხურთა და შევინაიებთ აირსა უსულმყარალსა. ვინადაც ცხად-არს, ვითარმედ არ შესაქლებელ არს სულმყარალობისა განვლამ შესამოსლისაჲ სიზრქისათვის მისისა, რამეთუ აირსა წულილობისკერძოდ მყოფსა, განვლის. ცხად-არს, ვითარმედ მყარლობამ იგი არსებისა რაჲსმე თანა ქუმედებარისაჲ⁷ მოიწვევის ჩუენდა. ხოლო ცხად-აკოფენ ამას 25 საკუმეველისაგან აღტევებულნი ორთქლიცა ხედვისადა წინადასმულნი⁸ მისგან მალიადისათვის განყოფისა და სიზრქისა ქუმედებარისა არსებისაჲსა.

ხოლო ითქუმის შორისი-რაჲსმე ათერთმეტგუარად: ¹ ა) შორის ჟამისა (რამეთუ შორის რაჲსმე ჟამსა იქმან ტროული ბრძოლამ ანუ პელოპონისური), ბ) შორის ადგილისა (რამეთუ ვიტყუთ სოკრატსა შორის ადგილსა რაჲსმე, ვითარ-იგი შორის ლუკიომასა), გ) შორის ჭურჭლისა (რამეთუ ვიტყუთ ღვნოსა შორის ჭურისა ყოფად. ხოლო განეყოფვის ადგილის-შორისი ჭურჭლისშორისსა მით, რამეთუ ჭურჭელი ვიდრემე ადგილი არს მიმოსაღები, ხოლო ადგილი — ჭურჭელი⁹ მიმოუღები), დ)² და ვითარცა კერძომ შორის სრულისა, ვითარცა თითი შორის კელისა, ანუ კელი შორის სრუ- 35 ლისა სხეულისა, ე) ვითარცა სრული შორის კერძოთა (რამეთუ სრულსა კაცსა ვიტყუთ ხილულად შორის კერძოთა, არა შორის კერძოთა), ვ) ვითარცა სახე შორის ნათესავისა|, ვითარცა კაცი შორის ცხოველისა, ზ) ვითარცა ნათესავი შორის სახისა, ვითარცა ცხოველი შორის კაცისა, მ) ვითარცა სამთავროთანი შორის მთავრისა (რამეთუ ვიტყუთ, ვითარმედ ესე რაჲმე საქმე შორის მთავრისა არს), 40 თ) ვითარცა სახე შორის ნიეთისა, ვითარცა კაცობრივი სახე შორის ნიეთისა, ანუ სამყური გინა ოთხყური ნაკუეთი შორის რვალისა, ი) ვითარცა შორის სრუ-

1—2 სუნელებამ B. 3—4 სუნელებამ B. 5 დღესა—B. 6 შორისი B. 7 + და ABD.

8 ადგილი—ჭურჭელი⁹ ჭურჭელი ადგილი ABCD, შდრ. ო მძ ძაძავ ძყვიოს CA₂ 29,9.

¹ დანომერა B-ში აზაბული ციფრებით ხდება. ² დ² ასოთი ნიშანი აშაზე წერა A.

ლებისა, ვითარცა მკურნალობითი შორის სიმრთელისა, ია) ვითარცა შორის ქუემდებარისა, ვითარცა შემთხუევიითი შორის არსებისა. თქუას ოუ ვინმე: ნათესავი შორის სახისა, ანუ სახე შორის ნათესავისა, ვითარცა სრული კერძოთა შორის, ანუ კერძონი სრულისა შორის იხილვებინან, ვი-
 5 ტუთ უუეე მისდა მიმართ, ვითარმედ: გარეშე ყოველთა კერძოთა თუსთასა არს სრული, ხოლო ნათესავი ერთისაცა სახისა, ანუ ერთისა განუკუეთელისა სისრულითა სრულ არს, რამეთუ სოკრათი სოკრათიცა არს და ჳაციცა და
 10 ცხოველიცა, კინაჲვე ცხად-არს, ვითარმედ კერძოჲ ვიდრემე არ სრულ-ჰყოფს! ყოველიურთსა, ხოლო სახისშორისი სრულ-ჰყოფს ნათესავსა.

10 რამეთუ რომელნი*! საქუემდებარეოდ ითქუმიან და ქუემდებარისაცა შორის არიან

განმცხადა რაჲ ჩუენ ფილოსოფოსმან კერძობითი შემთხუევიითი, აწ მოიქცევის მოცემასა ზედა ჩუენდა საყოველთაოჲსა შემთხუევიითისაძლითისა² მაგალითისასა.

15 ხოლო რომელნი არცა შორის ქუემდებარისა არიან, არცა საქუემდებარეოდ ითქუმიან

გარდმომცემელი ჩუენდა ფილოსოფოსი მაგალითთა შემთხუევიითისა კერძობითთაცა და საყოველთაოთასა აწ გარდავალს მაგალითსა ზედა კერძობითისა არსებისასა.

20 ხოლო მარტივად განუკუეთელნი და რიცხუსშორისნი არ რომლის საქუემდებარისოდ ითქუმიან

ქამას ხედვასა შორის შემოიღებს ფილოსოფოსი, მნებავი ჩუენებად ამის მიერ, ვითარმედ არარაჲ განუკუეთელთა შემთხუევიითთაცა და არსებათაჲ სა-
 25 ვისოდმე შეისმინების. მერმეცა განასაზღვრებს მას და განაკიდებს განუკუეთელთა შემთხუევიითთა განუკუეთელთაგან თუთგუამონათა.

მარტივად²

მარტივი სამგუარად ითქუმის: რამეთუ ანუ საკუთრად, ანუ მარტოდ, ანუ საყოველთაოდ. ვინაჲცა საყოველთაოჲსა დამნიშნველი იქუმიან აჳა, რამეთუ იტყუს: „საყოველთაოდ განუკუეთელნიო“. ხოლო ვითარ განუკუეთელი მრავალ-
 30 გუარად ითქუმის: ვითარ-იგი ბუნებით განუწვალეზელი, ვითარცა მხოლოობაჲ და ნიშანი. ხოლო ითქუმის ძნიად განსაწვალეზელი ვიდრემე, ვარნა განწვალეზელივე, ვითარ ადამასი. ითქუმის განუკუეთელად არშესაძლებელიცა განწვალეზად, ვითარ სახე. ხოლო ითქუმის მომგებელიცა განწვალეზაჲ, არღა
 35 განწვალეზული გარნა, ვითარცა ველი. ხოლო³ ითქუმის, ვითარმედ: ერთი განუკუეთელი. არამედ ვითარმედ ერთი მრავალგუარად ითქუმის: რამეთუ ანუ

1 არ სრულსა-ჰყოფს C. 2 შემთხუევისაძლითისა ABC. 3 + ხოლო A.

*1 „რამეთუ რომელნი... შორის არიან“ CA₂ 29, 24 სქ. *2 ეს სიტყვა განსამარტავად არ არის გამოყოფილი CA₂ 30, 8 სქ.

ლნიცა ურთიერთას, ვითარ ზედმიწევნულობად და ცხოველი, ხოლო ითქუმიან არა ყოვლითურთ განკიდებულნიცა, ვითარ ჳმელისაჲ და წყლისშორისი. რამეთუ აქუსე ზიარი ნათესავი — ცხოველი. ხოლო ითქუმიან ურთიერთასნიცა სხუანათესავად, ვითარ არსებად და სხუელი). ამისთვის თქუა: „და არა ურთიერთას დაწესებულნიო“. რამეთუ ამათი მისათუალველი არს იგივე-ყოფად განყოფილებისაჲ, ვითარ სულიერისა და ცხოველისაჲ, მოკუდავისა და უკუდავისა, სიტყუერისა და უსიტყუსაჲ. ხოლო კეთილად შესძინნა „სახენიცა“. რამეთუ აჰა, სხუანათესავთა ზედა იგივე განყოფილებანი, რამეთუ ვიტყუთ ჳურჯელთა რომელთამე უფერჯოდ და რომელთამე ფერჯებად. და უფერჯოდ ვიდრემე თვასა, დვდუქსსა და რავდენნი ეგევითარნი, ხოლო ფერჯებად — საყდარსა, ცხელარსა და ეგრეთვე ცხოველთა ვიტყუთ რომელთამე უფერჯოდ და რომელთამე ფერჯობნად. გარნა ესე განყოფილებანი არა არიან სახისმოქმედნი, არცა საკუთრად სათქუმელნი, არამედ აღსიტყუვისა რამსაებრმე.

რამეთუ ცხოველისა ვიდრემე განყოფილებანი, ვითარ-იგი და ორფერჯობად და მფრინველობად და წყლისშორისობად

განყოფილებანი ნათესავთანი მრავალგუარად შესაძლებელ არიან განწვალებად. ვითარ-იგი ცხოველისა განყოფილებად სიტყუერად და უსიტყუად. არამედ გუარისაგანცა ცხორებისა, ვითარ მოკუდავი და უკუდავი; და ადგილისაგან, ვითარ აირისაჲ და წყლისშორისი და ჳმელისაჲ; და ფერჯობაგან: ფერჯობანი და უფერჯობა. და ესე სხუანი განყოფილებანი არიან. ხოლო არისტოტელმან. მაგალითისა მკუმეველმან, ადგილისათაგან შემოიხუნა საშუალ სხუანიცა განყოფილებანი, კელოვნებით მწებებელმან სწავლად, ვითარმედ უქრძალველობა არს სხუათაცა მოხუმაჲ განყოფილებათაჲ.

ხოლო ურთიერთარსთა ნათესავთა არაჲ აყენებს მათვე განყოფილებათა ყოფასა

კეთილად თქუა: „არაჲ აყენებსო“, რამეთუ არცა ჳირის გამოქარიან ურთიერთარსთა ნათესავთა განყოფილებანი, არამედ არსებითნი ვიდრემე განყოფილებანი ურთიერთარსთანი უეკუელად მათნი არიან, ხოლო შემთხუეკითებნი არ უეკუელად. ამისთვის უკუე შესძინა „არაჲ აყენებსო“ მრავალგზის ვიდრემე იგივე-ყოფასა პირველთქუმულისა კანონისათვის მეტყუეელისა; „რავდენნი შესმენილისაჲ ითქუმიან, ეგოდენნი ქუმედბარისადცა ითქუნენ“.

არც ერთი თანშეთხზვისაებრჲ თქუმულთაგანი თითოეული, ესე იგი არს არსებასა ცხად-წყოფს, ანუ რაოდენობასა, ანუ რომელობასა

გარდმო-რაჲ-მცა ჩუენ პირველად არისტოტელმან ოთხეულად განწვალეობად: საყოველთაოისა არსებისა და კერძობითისა და საყოველთაოისა შემთხუეკითისა და კერძობითისა, აწ ათად განწვალეობასა გარდმოსცემს მავალითისა მიერ, რადთა გულისზრახვისა რამსმე მომართ ამათისა მომიყვანნეს

1 ცხოველისა B. 2 შესმენილად C. 3 თანშეთხზვისაებრ C.

ჩუენ, ხოლო უკუანაფსენელ სხუათასა თითოეულისა დანიშნულისათჳს*1 ასწავოს. ხოლო არს ესე მახლობელ უზემოეისისა სიტყუსა მეტყუელისა: „თქუმულთანი რომელნიმე თანშეთხზვისაებრ ითქუნიან, ხოლო რომელნიმე—თნიერ თანშეთხზვისა“. ხოლო იტყუსს¹ შემდგომობით ამისსა, ვითარმედ: „არცა ერთი თანშეთხზვისაებრ თქუმულთაგანი“. ხოლო თქუამა, ვითარმედ „არცერთისაებრ“, 5 მრავალ-ყოფასა ცხად-ჰყოფს თანშეთხზვათასა, რამეთუ ანუ მარტივად მყოფი კმაჲ დანიშნულისაებრ თანშეთხზული, ვითარ ოდეს ვთქუა: „რბის“ (განუცხადებ რამეთუ თავსა ჩემსა შორის-ქმნასა); ანუ კმაჲ ვიდრემე თანშეთხზვისაებრ არს, ხოლო დანიშნული—მარტივი, ვითარ „ცხოველი სიტყუერი, მოკლდავი“(რამეთუ კმაჲ ვიდრემე შეზავებული, ხოლო კაცი² — დანიშნული): ანუ ორისაებრ- 10 ვე შეზავებული, ვითარ ოდეს ვთქუა: „სოკრატი იარების“; ანუ ორნივე—მარტივებ. ეგრეთვე კატელორიანი. აჲ უკუე არცერთისა თანშეთხზვისაებრ თქუმულთასა ჰყოფს ეგერა განწვალებასა, ესე იგი არს, ათთა კატელორიათასა.

ხოლო*2 არს არსებამა უკუე, ვითარცა სახედ ითქუნ, ვითარ კაცი, ცხენი. კაცთმოყუარედ მოქმედი არისტოტელი თავთანად გარდმოცემს ჩუენ განმარტებასა ათთა კატელორიათასა, რამათა პირველად გულისზრახვისა მომართ მომიყვანნეს ჩუენ მათძლითისა მასწავლელობისაჲსა და³ ესრეთ უკუანაფსენელ სიმკაცრით განვიხილოთ თესაგან თითოეული კატელორიათაჲ და იტყუს არსებამა- 280 ყოფად კაცსა და ცხენსა. ხოლო შენ გესმოდედ არსებანი დაქნეზნი რაჲდენნი თუთგუამოვანი⁴ საქმენი არიან და არცერთისა სხსა მოქმენნი შეგუამებისა მიმართ. და ესენი საღმე არსებისათჳს. ხოლო სხუანი კატელორიანი ცხადად ვისწავნეთ ლექსეულად. ხოლო ქონებამა*3 ვითარ შესხმამა, შექურვამა. ეძიებენ⁴, რად ვითარმედ ქმნასა წინააღდეგების ენებამა? კატელორიად დააწესა „ვიცა, ვიტყვ ენებასა. ვითარ ქონებისა⁵ცა წინააღმდეგომად მყოფი ქონებულეზაჲ, არა ვთქუა იგიცა კატელორიად, ვიტყვ ქონებულობასა, არამედ მხოლოა ქონებამ- 25 ვიტყუთ“⁵ უკუე, ვითარმედ: დებისა ქუეშე შესაძლებელ არს აღყვანებამა ქონებულობისაჲ, ხოლო ქონებისაჲ არც ერთისა სხსა ქუეშე და ამისთჳს იძიულა, რამათა კატელორიად განაჩინოს იგი.

ხოლო ქეთინიმე*6 იტყვან, ვითარმედ: არა ყოველნი მყოფნი ათთა კატელორიათა ქუეშე აღყვანებად შესაძლებელ არიან. რამეთუ სასწაული და მოკლემამა რომელსა კატელორიასა ქუეშე აღყვანნეთ? სასწაულისათჳს*7 ვიდრემე უკუე ვიტყუთ, ვითარმედ: აჲ არისტოტელი მეუბნარობს საქმეთათჳს, რომელნი გრძნობისა და მრავალთადა საცნაურ არიან. ხოლო სასწაული თით ვიდრემე წარმოდგომილ საქმე არა არს, ხოლო დასაწყისი არს ყოველად საქმეთამ. რამეთუ ეგრეთვე უკუეთუ ვინმე უღონოებდეს ნიეთისათჳს⁶ და სახისა, არამედ ვითარცა ვთქუთ, არცა მარტივისათჳს და შეზავებულისაგან უმჭობებისა⁷, არცა მარტივისათჳს და შეზავებულისაგან უღარესისა, არამედ შეზავებულისა არსებისათჳს არს აჲ სიტყუამ მისი. ხოლო მოკლებისაჲ ვიეთმე მის კატელო-

1 იტყვან C. 2 ხოლო კაცი—D. 3 და—C. 4 თუთგუამოვანი B. 5 არს—B. 6 ნიეთისათჳს-სცა ABC. 7 უმჭობესა C.

*1 ამ სიტყვაზე მითითებით ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „დაართონიელისათჳს“ ABCD.

*2 „ხოლო...კაცი, ცხენი“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 33,6. *3 „ხოლო ქონებამა... შექურვამა“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 33,15. *4 ამ სიტყვაზე მითითებით ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „უღონოებამა“ ABCD. *5 ამ სიტყვაზე მითითებით ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „აღქსნამა“ ABCD. *6 ამ ამაზე წერია: „უღონოებამა“ ABCD. *7 ამ სიტყვაზე მითითებით ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „აღქსნამა“ ABCD.

რიადასა ქუეშე თქუესა¹ აღსღვამ, რომლისა ქუეშე აღვას ექსიცა², რამეთუ წინააღმდეგომნი მისვე|კატილორიადასა ქუეშე აღიყუანებთან. ხოლო ჩუენ ვიტყუთ არცა ყოვლად აღყვანებასა მისსა რომლისამე კატილორიათაგანისა ქუეშე, რამეთუ კატილორიათა იჟუე მყოფთან არიან, ხოლო მოკლებად მყოფი ვიდრემე არა არს, ხოლო მოკლებად მყოფისადა.

ხოლო თითოეული თქუმულთა იგი ვიდრემე თავით თუსით არც ერთითა დათქუმითა ითქუმის

ამას იტყვს მნებავი წარმოდგინებად ჩუენდა, ვითარმედ არა დათქუმისა და უკუთქუმისათს წინაუც მას მეტყუელებად აწ და იტყვს, ვითარმედ: თითოეული კატილორიათა იგი ვიდრემე თავით თუსით არცა რას ტყუილსა, არცა ჰუმარიტებასა დაპნიშნავს, რომელი დათქუმისათს ეყვის, ვითარ უკუე ვთქუა: „სოკრათი იარების“, და-თუ-ემთხვოს უკუე მოარულად, ვიკეშმარიტე, ხოლო არა თუ, ვტყუე. და უკუთქუმასა ზედა ეგრეთვე. ხოლო უკუეთუ ბეგრავის ვთქუა „კაცი“, | არცა ვკეშმარიტებ, არცა ვტყუი, და ესრეთვე ვითარმედ „იარების“. ხოლო თქუას თუ ვინმე, ვითარმედ უკუეთუ იტყოდის, ვითარმედ „იარებიო“, ჰუმარიტებს ანუ ტყუის⁴ (რამეთუ უკუეთუ დაემთხვოს მოარულად, ჰუმარიტებს, ხოლო უკუეთუ არა, ტყუის). ვპრქუთ, ვითარმედ: რომელმან-იგი თქუა: „ვიარებიო“, ძალითა გარეშეცა მეობად, ვითარმეცა იტყოდა: „ვიარებიო მე“. ვინადაცა კუალად სახელისნაცვალი სიტყუასა დაუშების წარმოჩენისა მიმართ ჰუმარიტებისა ანუ ტყუილისა, ვითარ ვერ შეუძლებდა ერთი კატილორია იგი თუთ თავით თუსით ჰმნად ამისსა. ცხად-არს უკუე, ვითარმედ ათითოეული კატილორიათა იგი თუთ თავით თუსით არცა უკუთქუმად არს, არცა დათქუმად, ხოლო თანშეთხზულნი ურთიერთას მიმართ ჰყოფენ ამას, ვითარ „კაცი იარების“. არსებისაგან და ჰმნისა იქმან დათქუმად. ხოლო შემომღებელი საშუალ უარქმინითისა ნაწილისადა, ვიტყვ უკუთქუმასა: „კაცი არ იარების“.

არცერთისა⁵ დათქუმისა⁶ თანა მრავალთა წიგნთა, კარგ-ყოფად საგონებელთა, არა აქუს უკუთქუმად⁷, რამეთუ უკუეთუ დათქუმასა არცერთი კატილორიათა დაპნიშნავს, მრავლად უფრომს არცა უკუთქუმასა, ვითარმედ მოქენ არს სხუსა უარქმინითისა ნაწილისა და უფრომსლა იქუენეულ იქმნეს ვინმე, ვითარმედ ჰმნად ცხად-ჰყოფსო დათქუმასა ანუ უკუთქუმასა.

რამეთუ საგონის არს ყოველი დათქუმად, ესე იგი არს, ჰუმარიტ ანუ მტყუარ-ყოფად

საგონებლობად დართულ არს, ვითარმედ არ უმეტეულად დათქუმად ჰუმარიტებს, ანუ არ უმეტეულად უკუთქუმად ტყუის⁷, ვითარ თქუას ვინმე, ვითარმედ: „ვრბი“, ანუ „არა ვრბი“, ვითარ უკუე ამათ შორის ძალი სასმენელ იქმნების, ვითარმედ „მე“. ამის მადლისათს თქუა, ვითარმედ: „საგონის|არს“. ანუ ესრეთ, რამეთუ შეუთქს საგონისობად, ანუ რამეთუ ცთომად არს მწერლებრი, ანუ ნაცვალი ამისი, ვითარმედ „საგონის არს ყოველთადა“.

1 თქუეს A. 2 ექუსიცა D. 3 ვიტყვ B. 4 ტყუის AC. 5 არცერთისა C. 6 უკუთქუმად უკუთქუმად ABC, შდრ. *ἀποφθεσε* CA₂ 34, 29. 7 ტყუის AC.

* „არცერთისა დათქუმისა“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 34, 28 სქოლიო.

არსებობის

ხოლო არსება არს უყოლადსაკუთრესი და პირველად და უფროხსად სათქმელი

პირველი წესი აქუს არსებასა კატილორიათა შორის. და ამისთეს სამართ-
 ლად იგი დააწესა პირველ სხუათასა. რამეთუ იგი თანწიყვანების ვიდრემე 5
 სხუათა კატილორიათა, ხოლო არ თანწიყვანებს მათ. და თანწიკლავს ვიდ-
 რემე წათ, ხოლო არ თანწიოკლვის მათ მიერ. რამეთუ იგი უკუე თვთუჟამ არს,
 ხოლო მის შორის აქუს სხუათა კატილორიათა ყოფამ. რამეთუ არსებისა ყო-
 ფასა არ საჭირო სხუათა კატილორიათა ყოფამ¹. ხოლო ამისსა არყოფასა შეუქ-
 283 ლებელ სხუათა შეგუქამებამ. ხოლო არსებისამ რომელიმე უკუე არს მარტივი, 10
 ხოლო რომელიმე—შეზავებული. და მარტივისამ რომელიმე უმჯობესი შეზავე-
 ბულისასა, ხოლო რომელიმე — უღარესი. ხოლო არს შეზავებული ვიდრემე
 არსებაჲ კაცი და ეგვიითარნი. ხოლო მარტივი და [უღარესი]² შეზავებული-
 სამა—საღმრთოთა არსებაჲ, ხოლო მარტივი და უღარესი შეზავებული-სამა—ნიეთი
 პირველი და სახე, რამეთუ ესენი შეზავებულთათეს მოიხუმიან. ხოლო სხვათეს 15
 მოხუმულნი მარადის უღარეს არიან მისსა, რომლისათეს მოიხუმიან. ესრეთ ვი-
 ნაჲვე კელოვნებათაცა ზედა ვთქუათ უღარეს-ყოფად აღურობისმოქმედებითი³
 ცხენობისასა, რამეთუ აღურისმოქმედობითისა შესრულებასა ვითარ ორღანოდ
 უქუმევიეს ცხენებრივი. და არს აღური ვიდრემე თეს მის რამსმეღლითი, ხოლო
 v ცხენებრივი—რომლისათეს. და|სხუათა ზედა მსგავსადვე. ხოლო მეუბნარობს 20
 აქა არისტოტელი არა მარტივისა და უღარესისათეს შეზავებულისაჲან (რამეთუ
 ესე ბუნებათმეტყუელებისამ არს), არცა მარტივისათეს და უღარესისა შეზავე-
 ბულისაგან (რამეთუ ესე ღმრთისმეტყუელებისამ არს), არამედ შეზავებულო-
 ბათეს და სქეტიკისა, ვითარ იგი ამაღ რადმე დაინიშნის. ხოლო იტყუს ამის
 არსებისამ რომელიმე უკუე არსო პირველი, ხოლო რომელიმე მეორე, პირვე- 25
 ლად ვიდრემე კერძობობითისა მწოდებელი, ხოლო მეორედ—საყოველთაოამამ.
 ვინამ⁴ ღირს ძიებისა არს, თუ რომლისა მიზნისათეს იტყუს ესრეთ, უკუე-
 თუ კერძობობითასა უპატიოსნეს არიან საყოველთაოანი. ვიტყუთ⁵, ვითარმედ
 ბუნებით უპირველესნი ჩუენდა მეორე არიან და ჩუენდა უპირველესნი ბუნე- 30
 ბით—მეორეებ. ვითარ-იგი უკუეთუ ითქუას, [ვითარმედ: ბუნებით ვიდრემე პირ-
 ველნი არიან ნიეთი და სახე, ამის შემდგომად საზოგადონი ასონი, რამეთუ ბუ-
 ნებით პირველებ ესენი, და ამათგან—თესლი და სისხლი, ხოლო ამათგან- -კაცი.
 ხოლო ჩუენ პირველად კაცსა. და ეგრეთდა პირველთქუმულთა გავიჯონებთ თუ
 მის მოხუმულთა, ვინამ უცხადეს ჩუენდა არიან უმანლობელესნი. ვითარ უკუე
 სიტყუამ მისთ, ვითარცა შეყვანებალთა მიმართ არს, ხოლო შეყვანებალთათეს⁶ 35
 მასწავლელობისა მიმართ გრძნობისამიმართნი უსაკუთრეს არიან, ვინამ კაცთ-
 მოყუარებისა მოქმედი თანშთამოპყეების გავიჯონებასა ჩუენსა.

სამართლად სადმე კერძობობითა პირველად იტყუს შორის აწინდელისა,
 რამეთუ კერძობობითაგან ალვალთ საყოველთაოთა მიმართ, რომლისათეს ვი-

1 ხოლო—B. 2 + რამეთუ არსებისა ყოფასა არსაჭირო სხუათა კატილორიათა ყოფამ
 ABC. 2 3 უღარესი|უღარესი ABCD, შდრ. *απελευθερω* CA₂ 35, 20, შდრ. უღარესისა (სტრ. 25).
 4 მოქმედებითი C.

⁵ აწინაზე ტექსტის ხელით წერია: „ულონობამ“ ABCD. ⁶ აწინაზე ტექსტის ხელით წე-
 რია: „აღქსნამ“ ABCD. ⁷ „შეყვანებალთათეს... გავიჯონებასა ჩუენსა“ CA₂ 36, 11 სქ.

თარცა არნოწონებთა მისდა მეტყუელმან არა თქუა, თუ: „პირველი და უფროასლა არსო“, არამედ „სათქუმელი“. ხოლო ზედმიწევნად საკმარა-არს, თუ ვითარ ჰმარტებს ამას არისტოტელი, რამეთუ ვითარცა ვთქუთ, მოუწონელად იტყვს კერძობითსა არსებასა პირველად, რომელი „არცა ქუემდებარისა ვისდადმე ითქუმისო“ — იტყვს. არა თქუა, თუ „არს“. რამეთუ ნანდულ პირველი არსებად, რომელ არს საყოველთაოდ, ქუემდებარისა ვისდამე არს, ვითარცა არმომწონელმან ვიდრემე „ითქუმისო“ თქუა. ხოლო ვითარმედ უწყოდა, ვითარგინა თუ პირველი არსებად, გინა მეორე არა არს შორის მდებარისა, თქუა, ვითარმედ „არს“ ხოლო: „შორის ქუემდებარისა არცა ურთისა არსო“. აქა უკუე, ვითარმედ „არსო“ შესძინა, ვითარმედ მოეწონა მასცა.

ხოლო „ზემოსათქუმელობად“ თქუა, რამეთუ არ მოეწონა მას*1, ვითარ ვინმე კაცი, ანუ ვინმე ცხენი.

ეძიებენ ვიეთნიმე, რამათვს უკუთქუმისა მიერ განასაზღვრა უპატიოსნესი, უკუეთუ დათქუმათასა*2| არიან უუპატიოვონსი. ვიტყვთ, ვითარმედ არარა უადგილოა არს, რამეთუ ჩუენ, ღმრთისა დანიშნევისა მნებნი, არა წარვიტყვთ რასმე მისთვის, ვითარცა იტყვს საღმრთოდ პლატონი, არამედ უკუთქუმისა მიმართ ვიქცევით. ხოლო უღონოებენ ვიეთნიმე მეტყუელნი: ნუსადა ნამდვლვე პირველსა არსებასა შეეცყუების გარდაცემული საზღვარი არსებიაა, ვიტყვს საღმრთოსა და კერძობითსა სულსა? და რამეთუ ღმერთი არცა ქუემდებარედ რამასდმე ითქუმის, არცა ქუემდებარისა შორის არს, მერგე და სულიცა, ვიტყვთ უკუე, ვითარმედ: არა შეემგავსების საზღვარი ამათგანსა რომელსაცა, რამეთუ საღმრთოთა ზედა ვიდრემე ყოვლად უგულსებურთება არს ზედმოგონება ამის საზღვრისა, რამეთუ არყოფად საქუემდებარედ განსაწინაუქრობებულად ქუემდებარისა შორის მყოფისა თქუმულ არს და შექემსგავსების საქმე სქესისა რამსმე მქონებელთა ქუემდებარეს შორისსა თანა. ხოლო საღმრთოდ უსქესო ყოვლითურთ და ყოველთაგან განკიდებულ ქუემდებარისა შორის მყოფთაგანცა და არ მყოფთაგან ქუემდებარისა შორის, ხოლო ქმნილთა ქუემდებარედ შემთხუევითად. ხოლო სულისა ზედა უკუეთუ განკიდებულობა ვიდრემე მოილოს ვინმე, არ შეემსგავსების კუალად საზღვარი მის მიზეზისათვს (ვითარცა ყოველთა სიტყუათა და მეცნიერებისაგან განკიდებულად და უსქესოდ მქონებელსა მასცა თავისა თვისასა): ხოლო კერძობითსა თუ ნუუკუე შეემსგავსოს ესე, რამეთუ დამოვრდომილი ქმნისა მომართ და დავიწყებითა დაპყრობილი, მერგე აღტენებად პირველთა მოსრული, იქმნების ქუემწინამდებარე ოდესმე უკუე ღრამმატიკოსობითისა, ხოლო ოდესმე მკურნალობითისა და სხუათა ჰელოვნიებათა ეგრეთვე და არა: არს საკვრველ, რამათა ოდესმე სულსა შეეტყუებოდის უკუე საზღვარი, ხოლო ოდესმე—არა, რამეთუ საშუალი აქუს წესი ნივთისაგან სრულიად განკიდებულთა: მიმართ და სრულიად ნივთის შორისთა. და ოდეს ვიდრემე განეკიდეოს სხეულთა, არ შეემსგავსების მას საზღვარი ესე, ხოლო ოდეს დამოვრდომილი ნივთისა შორის მოვიწყუე იქმნეს, მაშინ შეემსგავსების. და არარა უადგილობა არს თქუმისა მიერ*3 უკუე, ვითარმედ უფროასლა დანიშნა, ვითარმედ იგი არს უფროასლა არსება ნათესავთაცა და სა-

*1 „ხოლო ზემოსათქუმელობა თქუა, რამეთუ არ მოეწონა მას“ CA₂ 36, 21 სქ. *2 284 v-285 r, ფურცლების ათიზე XIV—XV სს. ზედრულით მინაწერია: „ქ. არისა“. ტუტელი: უფალო ღმერთო! სახიერო და კაცობურყო ტბალი: და მრავალმოწყალე: I მრწამსა: უფალო პირი. შენი: ღმერთუ: შემ(ი)წყ(ა)ლე მე“ A. *3 „არს თქუმისა მიერ.. პატიესცა მას“ (127, 15) CA₂ 37, 20 სქ.

ხეთასა, არამედ პირველადი, ნაცვალად ვითარმედ პირველი, ხოლო უყოლადს-კუთრესი არა მხოლოდ დანიშნული, არამედ საქმედ მყოფი.

ხოლო ვეძიებთ*¹ აქა, რამსათჳს ესოდენთა შესხმათა მიერ პატივ-სცა პირ-ველსა არსებასა? და ვიტყუთ*², ვითარმედ: [ბუნებით] შესმენა, კატელორია, | იქმნების ამის განუყუთელისა არსებისად ქუემდებარისად და შემასმენელისა 5 მისისა ანუ სახედ, ანუ ნათესავად. და სახედ ვიღრებე, ვითარ ოდეს ვთქუა: „სოკრათი კაცი არს“, ხოლო ნათესავად — „სოკრათი ცხოველ არს“, არამედ შემთხუევითინია ოდეს მის შორის შეისმინებოდენ, ვითარმედ: „სოკრათი თეთრ არს“. ხოლო გარეგან ბუნებისა, ოდეს თთ იგი განუყუთელი სახისა და ნათესავისად შეისმინებოდის, ვითარ-იგი, ვითარმედ: „იგი რომელიმე კაცი სოკრათი 10 არს, ხოლო ცხოველი სოკრათი არს“. არს ოდესმე, რომელ არ ეშმარებებს ბუნების გარეშე შესმენად, ვითარ ოდეს ვთქუა: „კაცი სოკრათი არს“. ხოლო იქმნების ბუნების გარეშე შესმენად, ოდეს განუყუთელი არსებამ შეისმინებოდის შემთხუევითისად, ვითარმედ: „ესე თეთრი სოკრათი არს“. ამისთჳს მრავ-ლითა შესხმითა პატივ-სცა მას. 15

ხოლო მეორე არსებებ ითქუმიან*³.

287 |ხოლო ღირს ძიებისა*⁴ არს, რომლითა გუარითა იქუმევს განწვალებასა არსებისა შორის. რამეთუ განყოფილთანი რომელნიმე ვითარცა ნათესავი სახე-თა მიმართ განიწვალების, ხოლო რომელნიმე ვითარცა სრული—კერძოთა მი-მართ, ხოლო რომელნიმე ვითარცა თანმოსახელუ. კმა თითოეულთა დანიშნულ-თა მიმართ. ვიხილოთ უკუე, რომლისა ამათ განწვალებათაგანისაებრ განწვა-ლებს არისტოტელი. 20

ვიტყუთ*⁵, ვითარმედ: პირველად უკუე არა ვითარცა ნათესავი სახედ მი-მართ, რამეთუ არაოდეს განწვალებულთა სახეთასა ერთსა შეუცავს სხუი, ვი-თარ-იგი ცხოველისა^ა რომელიმე სიტყუერ და რომელიმე უსიტყუელ. ხოლო 25 ვერ ძალ-გვც თქუმად, ვითარმედ: ცხოველისა^ბ რომელიმე უსიტყუელ, ხოლო რომელიმე ცხენ არს, რამეთუ გარშეიცვის პირველისა მიერ მეორე. აწ სადმე არცა აქა ვიტყუთ განწვალებისა ქმნასა, ვითარ ნათესავისასა სახისა მიმართ, რა-მეთუ პირველი არსებამ მეოქრისაგან გარეშეიცვის, გარნა არცა ვითარ სრული 30 კერძოთა მიმართ^ა, რამეთუ არცა შესაძლებელ არს თქუმად, ვითარმედ: „სრულ-ლისა^ა რომელიმე კელ, ხოლო რომელიმე თით არს“ (რამეთუ გარეშეიცვის ეგ-რეთვე კელისა შორის თითი). არამედ სრული^ა რომელიმე უკუე კელ, ხოლო რომელიმე ფერკ არს. ეგრეთვე აქაცა გარეშეცავს მეორე არსებამ პირველსა.

გარნა არცა ვითარ თანმოსახელუ კმამ თითოეულთა დანიშნულთა მიმართ მისვე მიზუნისათჳს, რამეთუ არცა განწვალებულთა შორის, ვითარცა თანმო-სახელესა კმასა თითოსახეთა დანიშნულთა მიმართ ვპაოებთ გარეშეცვულად 35 სხუასა სხუსა მიერ, ვითარ-იგი „ძალი“ კმამ შეისმინების ვარსკულავისა და ფილოსოფოსისად და კმელისა ძალისად. ხოლო არცერთი ამათი გარეშეიცვის სხუსაგან. და სხუებერცა განწვალებულთა ზედა, ვითარცა თანმოსახელუ კმამ

1 ბუნებით|დათქუმა ABCD, შდრ. ἡ ἄριστὸς τῶν CA₂ 37. 20 სქ. (ერთმანეთს უპირის-პირდება „ბუნებით შესმენა“ და „გარეგან ბუნებისა“, რაც არის მომდევნო ფრაზაში. 2—3 ცხოველისა B. 4 მიმართში [თუ]რთ (კავებში ჩასმული აღდგენილია) A, მითურთ BC.

*¹ ამაზე ტექსტის ხელი მინაწერია: „ულონობამ“ ABCD. *² ამაზე ტექსტის ხელი მინაწერია: „აღსნამ“ ABCD. *³ ხოლო მეორე არსებებ ითქუმიან* განსამარტე ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 37, 21. *⁴ ამაზე ტექსტის ხელი წერია: „ულონობამ“ ABCD. *⁵ ამაზე ტექსტის ხელი წერია: „აღსნამ“ ABCD.

თითოეულთა დანიშნულთა მიმართ | მხოლოდთა თანმოსახელოობითა იპოების და არღა ზიარობითა საზღვრისათა, რამეთუ სოკრატი, პირველად არსებად მყოფი, მგორისათა იწოდების სახელითა, ესე იგი არს, კაცისა სახელითა, ხოლო საზღვარიცა იგივე აქუს სოკრატსა და საყოველთაოსა კაცსა, რამეთუ

5 - „ცხოველიცა“, ვგრეთვე არსებამ სულიერი, მგრძნობელობითი ცხოველად ითქუმის. ვიტყუთ უკუე, ვითარმედ წესსა გარდასცემს მას, ხოლო არღა მერმე განწვალებასაცა.

ცხად-არს თქუმულთაგან, ვითარმედ საქუმედებარეოდ თქუმულთაგანთა*1 პირველად თქუმისა*2 შესხმათა არსებისათა და სწავლისა მის ძლით, ვითარ-

10 მედ ითქუმის და გულისხუმა-იყოფის და არს, და უყოლადსაკუთარესობასა უკუე დაწინაშავს სათქუმელობითა (რამეთუ თქუმულნი ანუ საკუთარად, ანუ კმარებისაგერ ითქუმიან). ხოლო პირველისა მიერ, ვითარმედ გულის|ხუმა-იქმნე-

15 ბის (რამეთუ საგულისხუმონი ანუ პირველად, ანუ საშუალობითა ვიეთითამე იგულისხუმებთან). ხოლო უფროსობისა მიერ ვიდრემე, ვითარმედ არსო დამნიშნველი, აჩუნებს ხედვისაცა² მიერ და მოპოვნებისა მიერ, ვითარმედ განუკუეთელი არსებამ და პირველი და უფროსლაფ არსებამ არს.

გულის ჩუენ ცოდნამ, რამ არს ხედვამ და რამ მოპოვნებამ და რამ უწყებამ. და ხედვამ ვიდრემე უკუე არს საქმისა აღქცენებამ, ვითარ ოდეს ვთქუა: „კაცი არსებამ“ და ვიხედვო: ვითარ არსება არს? ხოლო მოპოვნებამ³ თანშესრულებამ ხედვისამ: კაცი ცხოველი არს, ცხოველი—არსებამ, კაცი არსებამ არს. აღმოიჩინდა ჩუენ უკუე, ვითარმედ: „კაცი არსებამ³ არს“. მოპოვნებამ ვიდრემე არს აღმოიჩინდა საქმისაგან, ვითარ ოდეს გუენების⁶ ჩუენებად ჩუენ, ვითარმედ უკუედაე არს სული, აღმოიჩინდის ჩუენ, ვითარმედ თეთმობამ⁷ არს. ხოლო უწყებამ, ოდეს შესრულებამან მან შესიტყუვისამან, რომელ არს მოპოვნებამ, მიიღოს დასაბამი სხსა შესიტყუევისამ⁸, ვითარ-იგი ვითარმედ: კაცი არსება, არსებამ — არქუმედებარისა შორის, კაცი არქუმედებარისა⁷ შორის.

25 ჰპოებ უკუე და მხედველად⁵ მას ჩუენებასა შინა პირველისა განუკუეთელისასა და მოპოვნებისა მიერ მჩუენებელად, ვითარმედ სამართლად პირველი არსებამ ითქუმის და რამეთუ-მეორენი არსებანი შემთხუევეითად⁶ შესიმინებთან მისდად. ხოლო მოიქცენებს თესავანისაცა და საყოველთაოსა შემთხუევეითისასა, ვითარცა განუკუეთელთა არსებათად შესმენილთათეს, ხოლო განუკუეთელთა—ქუმედებარედ და არცა ნათესავობითისა, არცა კერძობითთა შემთხუევეითთამ მოიქცენა ჩუენდად დამშუენელმან|ამისისა ცნობისამან, ვითარმედ იგი-

30 ნიცა შესიმინებთან მათდად.

მერმე იტყუს, ვითარმედ: სახენი უფროს არსება არიან ნათესავისასა. და ულონობენ ვიეთინემ სა⁷თა ულონობათა, რომელთა პირველი არს: არსებამ უფროსლუმცროსობასა არ მიითუალავს, ვითარ თუთ იგი აჩუნებს და ვითარ სახეთა ზედა „უფროსი“ ვიტყუთ? ვითარმედ დაღრმობილთა⁹ არსებათათეს თქუა, ვითარმედ: არს საპოვნელ უფროსისი, რამეთუ უზუნავსთა უქუენავსთაგან,

40 ვითარცა უსაყოველთაოესთა, აქუსყე უფროსობამ. ხოლო შორის სივრცისებრობისა არა არს საპოვნელ უფროსისი, ვითარ კაცსა ზედა და ცხენსა, რამეთუ

1 ცხოველად B. 2 ხედვსაცა C. 3 მოპოვნებამ B. 4—5 არსებამ B. 6 გვეენების D. 7 არა ქუმედებარისა C. 8 დამხედულადცა C. 9 დაბრმობილთა D.

*1 „ცხად-არს.. თქუმულთაგანთა“ განსმარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 38, 22 სქ. *2 „პირველად თქუმისა.. მათი უროიეროსა“. (129) CA₂ 38, 22 სქ. *3 ამაზე მხედრულით შინაწერია: „შესიტყუე მოპო... ქება C 180 f.

290 არა რომელი უფროს არსება. მერმე იტყუნ: „უკუეთუ მეორენი არსებანი, ეგრეთვე და შემთხუევითნიცა მოქენე არიან პირველთა არსებათა. ვითარცა იტყუს, რად არა შემთხუევითნიცა არიან არსებებ?“ | ვიტყუთ უკუე, ვითარმედ: მეორენი არსებანი მხოლომასა შესმენისა მიმართ ოდენ მოქენე არიან მათდა, ხოლო შემთხუევითნი შემთხუევითთა შესმენისათუსცა და მყოფობისა. მერმე 5 უკუეთუ უფროს არსებად თქუა ნათესავისასა სახე², რად არა მეორემ არსებამ უწოდა მას და მესამე—ნათესავსა? და ვიტყუთ, ვითარმედ: სახე ნათესავისა არს სახე და გარმოიქცევის. ვინაჲ სქესისათუს ვერ უძლო განკიდებამ ნათი ურთიერთას.

შორის რომელთა სახენი, პირველსათქუმელებ არსება არიან

10

რამათუს არა თქუა: „მეორე არსებებ ითქუმიან სახენი და ნათესავნი“ საყოველთაებ, არამედ „შორის რომელთა სახენი?“ ვიტყუთ, ვითარმედ: ყოველად უცთომელობით, რამეთუ უკუეთუმცა ეთქუა „ნათესავნი და სახენი“, ვითარ სხუათაცა კატილორიათა შორის არიან ნათესავნი და სახენი (ვი- 15 თარ-იგი რომელობისა შორის ნათესავ ვიდრემეფერი, ხოლო სახე—თეთრი და მშელნობი), გუაქუნდა საგონისობამ მეორე არსება-ყოფმასა შემთხუევითთაცა შორის. ამისთუს არა დამხუდარნი სახენი თქუნა, არამედ რომელთა სახეთა შორის იპოებიან პირველნი არსებანი.

ესენიცა და სახეთა³ ამათ ნათესავნი⁴

აქა შეჰკრებს ფილოსოფოსი მის მიერ თქუმულსა და თქუმის მიერ, ვითარ- 20 მედ „ესენიცა“, დაჰნიშნავს პირველსა არსებასა, ხოლო თქუმისა მიერ, ვითარმედ „სახეთა ამათ ნათესავნი“, დანიშნა მეორე არსებად. ვითარცა ვინმე კაცი⁵ შორის სახესა ვიდრემე არს კაცისასა, მაგალითსა მოიღებს პირველისა არსებისასა. ხოლო მაგალითისა მიერ აჩენს, ვითარმედ პირ- 25 ველი არსებამ გარმოიქონების მეორისა შორის. რამეთუ ვინმე კაცი სახესა შორის ვიდრემე არს კაცისასა, ხოლო ნათესავი სახისამ არს ცხოველი, რამეთუ 291 ვითარ ცხოველი უკუე საყოველთაოსა კაცსა გარემოაქუს, ხოლო საყოველთაომ კაცი ვისმე კაცსა, ხოლო ვინმე კაცი პირველი არსებამ, საყოველთაომ სადმე კაცი და⁶ ცხოველი—მეორენი არსებანი.

მეორედ უკუე არსებად ითქუმიან ესენი

30

კეთილად თქუა კუალად „ითქუმიანო“, ვითარმედ ბუნებისაებრ პირველნი არსებანი არიან ესენი.

საკირო არს სახელითაცა და სიტყუთა ქუმედებარისათა შესმენილობამ

პორიზმისა² შეჰკრებს არისტოტელი ესევითარსა, რამეთუ იტყუს: რაოდენნი საევისოდმე ითქუმიან, ვითარცა საქუმედებარეომასა რამსადმე, გარჯასცე- 35

1 რომელიჰალი D. 2 სახედ C. 3 სახეთასხუათა B. 4 ნათესავნი ნათესავთანი ABCD, შდრ. ძდ... ყაურ CA₃ 39, 9; ასევე: „სახეთა ამათ ნათესავნი“ (სტრ. 22). 5 და — D.

*1 „ვითარცა ვინმე კაცი“ განსამარტაჲ ფრანად არის გამოყოფილი CA₃ 39, 12 სქ. *2 აშო-სხე XVIII ს. მხედრული წერია: „მრავალმეტყუელებამ“ A. D ს შიზზე მინაწერია: „პორიზ-მა არს მრავალმეტყუელება“. რეკტორი დავით, 182 რ.

მენ ქუემდებარესა სახელისაცა და საზღერისასა (ვითარ საყოველთაოჲ^ა კაცი ითქუმის სასოკრატოსოდ და ითქუმის სოკრატი კაცადცა და ცხოველად სიტყურად, მოკუდავად). ხოლო რადენნი ქუემდებარისა შორის არიან, განსაზღვრებისასა ვიდრემე არაოდეს გარდასცემენ, ხოლო სახელისასა არს ოდესმე, v
 5 რამეთუ სითეთრე სხეულსა შორის არს და განსაზღვრებისასა არაოდეს გარდასცემს ვიდრემე (რამეთუ არამცა ვთქუთ სხეული ფერად განსარჩევლობითად ხედვისად), ხოლო სახელისასა გარდასცემენ, რამეთუ ვიტყვთ, ვითარმედ: თეთრი სხეული, ხოლო უწყებულ იყავნ, ვითარმედ არ მარადის, რამეთუ აჰა. სათნობეჲ არცა განსაზღვრებისა, არცა სახელსა გარდასცემს ქუემდებარესა, რამეთუ არ ითქუმის მესათნობედ თანმქონებელი სათნობისაჲ, არამედ მოსწრაფედ.

ხოლო სხუანი ყოველნი, ესე იგი არს საქუემდებარედ ითქუმიან პირველთა არსებათად

კეთილად თქუა კუალად „ითქუმიანო“, რამეთუ არ მოქენე არიან საყოველთაონი პირველთა არსებათა, რამეთა შეუდგენ, არამედ რამეთა სამათოდ ითქუნენ.

| ა ნ უ ქ უ ე მ დ ე ბ ა რ ე თ ა შ ო რ ი ს ა რ ი ა ნ ე ს ე

292

კეთილად თქუა აჰა „არიანო“, რამეთუ შემთხუვეითთა კერძობითთა არსებათა შორის აქუს მყოფობაჲ. შესხმასა უკუეჲ პნებაჲს თქუმეჲ პირველისა არსებისასა, რამეთუ ვითარ საშთა საქმეთა მიმართ განიყოფვის: საყოველთაოთა არსებათა მიმართ, კერძობითთა მიმართ, შემთხუვეითთა მიმართ. მოქენე არიანო, იტყუს, თითოეული პირველთა არსებათა, რომელნიმე, რამეთა შედგენ (რამეთუ ამათ შორის აქუს შემთხუვეითთა ყოფაჲ) და რომელთამე, რამეთა შესასმენელ იქმნენ (რამეთუ ვისდადმე შესიმინებთან საყოველთაონი). და მოსპობითაჲ პირველთა არსებათაჲთა მოსპობვიან შემთხუვეითნიცა, არმქონებელნი, რამესა შორის შედგენ. ეგრეთვე საყოველთაონიცა, არმქონებელნი, სავისოდ ითქუნენ? ხოლო საყოველთოდ იტყუს არა [პირველთ]თაჲ მრავალთასა, არამედ მრავალთაშორისთაჲ. ხოლო ამის ძლით დართულ არს ესე „შეყვანებისა“ შორის პორფირისსა თქუმულისათუს, ვითარმედ ეგების სახეთა ყოველთა წინადადებისაებარ მოსპობილთა ნათესავსა ყოფაჲ. მუნ უკუეჲ მეუბნარობდა გონიერთათუს, ხოლო აჰა გრანობალთა ნათესავთა და სახეთათუს მეუბნარობს, ესე იგი არს, მრავალთაშორისთათუს.

ა ნ უ ქ უ ე მ დ ე ბ ა რ ე თ ა შ ო რ ი ს ა რ ი ა ნ ე ს ე ნ ი

ესე იგი არს, საყოველთაონი უკუე არსებანი საკერძობითთოდ ითქუმიან, ხოლო შემთხუვეითთა არსებათა შორის აქუსყე ყოფაჲ.

არყოფასა უკუე პირველთა არსებათასა არცა საყოველთაონი არიან, არცა შემთხუვეითნი. სამართლად უკუე კერძობითნი და პირველნი არსებანი პირველებად ითქუმიან ყოფად.

1 ხოლო—D. 2 მოსპობთა|მოსპობთა ABC. 3 პირველთა| არა თა (მათ შორის დაუწერელი იდგლია დატოვებული) AC, არათა BD, შდრ. *περὶ τῆς ποιότητος* CA, 41, 6. 4 მრავალთაშორისთა C. 5 მრავალთაშორისთათუს BD.

“ ვითარ საყოველთაოჲ.. მოკუდავად” CA, 40, 10 სქ.

2273

ხოლო მეორეთა არსებათაჲ უფრომს არსება
სახე ნათესავისასა

თანშეშჯასა ჰყოფს მეორეთა არსებათაჲსასა ურთიერთას, სახეთას სახე-
თა თანად და ნათესავთასა და იტყვს უფრომს არსება-ყოფასა სახისასა ნათესა-
ვისაგან და აჩუენებს ამას ორთა კელ-ყოფათა მიმართ: ერთისა ვიდრეჲ სქე-
სისაგან პირველისა არსებისმიმართისა¹, ესე იგი არს, უმახლობელესისა, ხოლო
სხსა — აღსიტყუვისაგან, რამეთუ უმახლობელეს არს სახე პირველისა არსე-
ბისა, ესე იგი არს, განუკუეთელისა, უფრომს ნათესავისასა. და კულად ვითარ
აქუს პირველსა არსებასა სახისა მიმართ, ეგრეთვე სახესა—ნათესავისა მიმართ.

რამეთუ უკუეთუ გარდასცემდეს ვინმე, პირველი
არსებაჲ რაჲ არს

რამეთუ უკუეთუ გარდასცემდეს ვინმე: რაჲ არს სოკრატი, საკუთრად ვიდ-
რემე „კაც“² და „ცხოველობა“, მიუგოს ხოლო: უსაკუთრესად უფრომსლა „კა-
ცისა“³ „ცხოველობა“, რამეთუ „ცხოველისა“ მეტყუელნი მრავალთა შემოვიყ-
ვანებთ და რამეთუ სიტყურთაცა და უსიტყუთა, ხოლო „კაცობისა“ მიმგებელ-
თა უმახლობელესობით გარდასცეთ ბუნებაჲ სოკრატისი⁴.

რამეთუ თვისი ვიდრემე კაცისაჲ ვისმე, იგი
სოკრატისცა⁵ თვისი არს: უფრომს კაც-ყოფაჲ, ვიდრე
ცხოველ. რამეთუ ესე უსაზოგადოესი არს და
და სხუათა მრავალთა სახეთაჲ.

მერმეცა პირველნი არსებანი სხუათა ყოველთა
ქუემდებარეობისათს

მეორე კელ-ყოფაჲ აღსიტყუვისაგან, ესე იგი არს, რამეთუ იტყვს, ვითარ-
მედ: პირველნი არსებანი ამისთს პირველებად ითქუმიან, ვითარ შემთხუევითთა
ქუე-უსხენ ყოფისა მიმართ და საყოველთაოთა შესმენისა მიმართ. რამეთუ ვი-
თარცა აქუსყე პირველთა არსებათა შემთხუევითთა მიმართ და საყოველთაოთა,
ეგრეთ აქუს სახეთა ნათესავთა მიმართ, რამეთუ ქუე-უსხენ სახენი ნათესავთა
შესმენისა მიმართ და არა ნათესავნი—სახეთა.

და სხუანიცა ყოველნი⁶ სამათოდ შეისმინენ,
ანუ ამათ შორის ყოფად

ყოვლად სიმკაცრით⁷ შესძინა, ვითარმედ „შეისმინენო“, ანუ „მათ შო-
რის მყოფად“, რამეთუ პირველნი არსებანი ქუე-უსხენ უკუე ყოველთა. გარნა
არა მსგავსად, არამედ შემთხუევითთა—ყოფისა მიმართ, ხოლო საყოველთაო-
თა — შესმენისა მიმართ.

რამეთუ⁸ ნათესავნი ვიდრემე სახეთად
შეისმინებიან

ვიტყუთ, რამეთუ „ყოველი კაცი ცხოველ“, ქუე-ძეს უკუე კაცი, ხოლო
შეისმინებნი ცხოველი, ესე იგი არს, ქუე-ძეს ვიდრემე სახე, ხოლო შეისმინებნი

1 არსებისა მიმართისა. 2 სოკრატისა. 3

„იგი სოკრატისცა... სახეთაჲ“ განსაზარტე ფრაზად არ არის გამოყოფილი CA₂ 42,6—7.

4 და სხუანიცა ყოველნი... შესმენისა მიმართ“ CA₂ 42, 15 სქ. 5 ამაზე XVIII ს. მხედრუ-
ლით წერია: „სიღრთხილ“ A. 6 „რამეთუ... შეისმინებიან“ განსაზარტე ფრაზად არ არის გა-
მოყოფილი CA₂ 42,15.

ნათესავი. რამეთუ ვერღარა შემძლებელ ვართ თქუმად, ვითარმედ: „ყოველი ცხოველი კაცი“, არამედ „ყოველი კაცი ცხოველ“¹. ვინამ ამითგანთაცა სახე უფროდს არსება² ნათესავისა არს.

1 სოლო³ თუთ სახეთანი რავდენნი არა არიან
5 ნათესავ, არა უფროდს სხუაჲ სხუსასა არსებ [ა] არს⁴

„რავდენნი არა ნათესავ არიანო“—იტყუს სიმკაცრით, რამათა არა მიიღო⁵ ცხოველი და კაცი და ცხენი, და რამეთუ ცხოველი სახე არს, გარნა ნათესავიცა. ვინაცა საკმარ-არს არა ამათი მიღებაჲ, არამედ რავდენნი მხოლოდ სახენი არიან, ესე იგი არს, უსახეენნი, ვითარ კაცი. ცხენი⁶.

10 წარმომეტყუელსა უკუე სიღრმით გამოწულიღვასა არსებისასა. ესე იგი არს, განუკუეთელთაგან სახეთა მიმართ და სახისაგან—ნათესავისა მიმართ, აწ
3 ნენბავს ვითარ სასივრცისებოდ ქმნამ იგავისაჲ, რომელ არს სახე სახისა მიმართ და განუკუეთელი განუკუეთელისა მიმართ. იტყუს უკუე, ვითარმედ: არა-
15 რათთ განეთუსვის სახე სახესა მეორე-ყოფისა მიმართ, არცა განუკუეთელი გან-
15 ნუკუეთელსა ყოფისა მიმართ პირველ-არსებაჲ.

ანუ⁷ რომელისაჲმე ცხენისაჲ ცხენსა. რამეთუ⁸ რომელი აქუს კაცსა სიტყუაჲ ვისიმე კაცისა მიმართ, იგივე ცხენსა რახისა ცხენისა მიმართ, ვითარ-იგი სოკრატისთვის არაჲაჲ უსაკუთრესი, უთუსესი ითქუმის კაცობისასა, ეგრეთვე არცა რახისათუს—ცხენობისასა.

20 სოლო სამართლად შემდგომად პირველთა
არსებათასა მხოლონი სხუათაგან სახენი და
ნათესავნი მეორე არსება ითქუმიან

მიზეზსა იტყუს აწ, რომლისა ძლით სახეთა ვიდრემე და ნათესავთა მეორე არსება უწოდა, ხოლო შემთხუევითნი არლა მესამედ არსებად თქუნა. რამეთუ
25 ორკეცსა კელ-ყოფასა შემოიღებ: პირველსა უკუე განსაზღვრებისა და გარდაცემისაგან საზღვრისაჲსა, ხოლო მეორესა—აღსიტყუებისაგან. პირველი კელ-ყოფაჲ გარდაცემისაგან საზღვრისაჲსა, რამეთუ⁹ იტყუს, უკუეთუ კითხულთა: რაჲ|არს სოკრატი? ვთქუათ: „კაცი“, ანუ „ცხოველი“, თუსსა და საცნობელსა
30 ვიტყუთ, ხოლო „თერთი“ ანუ „მსრბოლი“, ანუ ეგვიეთარი რაჲმე—უცხოსა. სამართლად სადმე სახეთა და ნათესავთა მეორედ არსებად ვიტყუთ, ხოლო შემთხუევითთა ყოვლად არა ვიტყუთ არსებად.

მერმეცა პირველნი არსებანი სხუათა ყოველთა
ქუემდებარეობისათუს ყოვლად საკუთრად არსებად ითქუმიან

35 ესე მეორე კელ-ყოფაჲ აღსიტყუვისაგან, რამეთუ იტყუს, ვითარმედ: პირველნი¹⁰ არსებანი ამისთვის პირველად ითქუმიან სხუათა ქუემდებარეობისათუს.

1 ცხოველი B. 2 არსებათა B. 3 ხოლო — B. 4 მიიღოს B. 5 რამეთუ|ხოლო C. 6 რამეთუ|ორმოდ D. 7 პირველი|ორმოდნი D.

*1 „ხოლო თუთ სახეთანი... არსებ[ა] არს“ განსამარტავ ფრაზად არ არის გამოყოფილი B-ში, რადგან A-ში ამოაზე ოდნავ ჩანს ~ ციტატის ნიშანი. *2 ქართულს აკლია ბერძნ. განსამარტავ ფრაზა: *εἶδηξ γὰρ οὕτως εἶναι τὸν ἀνθρώπου* CA₂ 43,3. *3 „ანუ რომლისაჲმე ცხენისაჲ —ცხენსა“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 43 10.

ხოლო ესრეთ ქუე-უსხენ სახენი და ნათესავნი შემთხუევიითა. სამართლად უკუე მეორე არსება ითქუმიან ესენი, ხოლო ესრეთვე სხუათაცა ზედა.

ხოლო საზოგადო ყოვლისა არსებისად არ ქუემდებარისა შორის ყოფამ

296 განმყოფელსა არსებისასა პირველად¹ და მეორედ და შემატყუებელსა მათსა ერთმანერთისა მიმართ. აწ კეთილწესიერებით ქმნამ ჰნებავეს გარდაცემად საზღვარსა არსებისასა. ხოლო ვითარმედ არსებამ ნათესავი არს უნათესვესი, ხოლო უნათესვესისა განსაზღვრებასა ვერ ძალ-გვცვ გარდაცემად მით, რამეთუ განსაზღვრებანი, ვითარცა უწყით, ნათესავისაგან და შემამტკიცებლოებითა განყოფილებათა მოიხუმიან, სახესა ეიებეს არსებისასა. რამეთუ ჰგავს ვითამე² ესე განსაზღვრებამ, რამეთუ ვითარ-იგი განსაზღვრებამ მხოლომსა და ყოვლისამ არს და განსაზღვრებულისა მიმართ გარმოიქცევის, ეგრეთ თვისცა მხოლომსა და ყოვლისა არს, რომლისა არს თეს და მიიქცევიან ურთიერთას მიმართ. ამის უკუე მიზეზისათჳს თესსა არსებისასა ჰნებავეს გარდაცემად (ხოლო არმეყსეულად მოს|ცემს სათნოყოფილთა მისთა, არამედ უწინარეს ამისსა იტყუს თესსა არსებისასა „არა ქუემდებარისა შორის ყოფამ“, რამეთუ ყოველსა უკუე შეეტყუების, ხოლო არა მხოლოსა, არამედ სხუათაცა. ხოლო თესსა უქმს მხოლომსა და ყოვლისად ყოფამ. ხოლო თქუმისა მიერ³, ვითარმედ „საზოგადო“, წინაღობამასა თავისა თვისისა ჰგავს მეტყუელად, რამეთუ უკუეთუ თესსა არსებისასა ჰნებავეს გარდაცემად, რამეთუ იტყუს „საზოგადოსა“, ვიტყუთ, ვითარმედ ორად რაღმე ჯერ-არს განალა ყოფამ თვისისად, ვიტყუ: „მხოლოდ“ და „ყოვლისად“, თქუმისა მიერ უკუე „საზოგადომასამ“ დანიშნა ყოვლისაობამ. ხოლო გარდაცემული თესი საჩინო ვიდრემე არს პირველთაცა არსებათა ზედა. ცხად-არს, ვითარმედ მეორეთამეცა არს ამისგან, რამეთუ ცხოველი და კაცი კერძობითსა კაცსა შორის ვითარ არიან,⁴ არა ვითარცა ქუემდებარისა⁵ შორის...⁶

ხოლო ქუემდებარისა² შორის მყოფთა სახელსა ვიდრემე არამ ვეყნებს შესმენად ოდესმე ქუემდებარისათჳს. და ამისთჳს ჰნებავეს ჩუენებად, ვითარმედ გარდასცემენ ქუემდებარესა სახელისასა, ხოლო განსაზღვრებისასა—არაოდეს. რამეთუ ვიტყუთ თეთრსა სხეულსა⁴ და აჰა, სითეთრემან ქუემდებარისა სხეულისა შორის მყოფმან, სახელისამ გარდასცა ქუემდებარესა, ხოლო განსაზღვრებისამ არაოდეს გარდასცეს. რამეთუ არცა ვიტყუთ სხეულსა ფერად განსარჩევლობითად შესახედავისად. ხოლო მეორენი არსებანი სახელისასაცა და განსაზღვრებისასა გარდასცემენ. და რამეთუ სოკრატი ითქუმის კაცადცა და ცხოველად, სიტყუერად, მოკუდავად.

ხოლო უღონობენ³ ვიეთნიმე, უკუეთუ ქუემდებ|არისა შორისად შეისმინებანი არსებანი განუკუეთელთანი, ეგრეთვე და მეორენიცა არსებანი, რად არა არიან ქუემდებარისა შორის მეორენი არსებანი? და ვეტყუთ, ვითარმედ: ქუემდებარისა შორისნი თანმოსახელედ შეისმინებანი განუკუეთელთა არსება-

1 ვითარმედ D. 2 მართ C. 3 ქუემდებარეთა B. 4 სხელსასახელს ABCD, შდრ. იამა CA₂ 44,30.

² აკლა ძღღ თც აძმ'θραοαμλου CA₂ 44, 24. ³ ხოლო ქუემდებარისა... მყოფთა განსამარტავ ფრაზად არს გამოყოფლი CA₂ 44,26. ⁴ „ხოლო უღონობენ.. იწოდების ლილად“ (134, 16) CA₂ 45, 4 სქ.

თად, ხოლო იგინი თანსახელად არასადამე! არიან ქუემდებარისა შორის. და სხუებრცა მრავალგზის ქუემდებარისშორისნი არცა თანმოსახელედ მათად შეი- სმინებთან, არამედ სახელწართულად. მერმეცა ქუემდებარისშორისანი შითუა- ლეენ უფრომსსა და უმცრომსსა და სივრცისებრსა, ხოლო იგინი—არასადა, მერ- 5 მეცა ქუემდებარისშორისნი სამარადისოდ სხუამ სხუსა შორის არიან, ვითარ სითეთრე სხეულისა შორის, ხოლო იგინი — არა მერმე. კუალად აროდეს ქუემ- დებარისშორისთა თუსთა განუკუეთელთა შორის|აქუს მყოფობამ (რამეთუ არცა 298 ზედმიწევნულობასა ღრამმბატოკოსობისა შორის და სხუათა შორის), ხოლო იგი- ნი განუკუეთელთა შორის არიან, ესე იგი არს, სახენი და ნათესავნი. მერმეცა 10 ქუემდებარისშორისნი ანუ მოქმედებითა, ანუ წულილმოგონებითა განეციდე- ბიან ქუემდებარესა. ხოლო იგინი არცა მოქმედებითა, არცა წულილმოგონებითა განეციდებიან.

საკმარა-არს ცნობად, ვითარმედ საქმეთაგანნი რომელნიმე თავით თუსით არიან, ხოლო რომელნიმე სქესისა შორის. და ესენი ანუ გარდასრულთაებრ 15 მოიხუმიან და იწოდების პროზიმად, ანუ გულკებალთაებრ და იწოდების ლილ- მაღ.

ა რ ა თ ხ ს ა რ ს ე ბ ი ს ა ე ს ე , ა რ ა მ ე დ გ ა ნ ყ ო ფ ი ლ ე ბ ა მ ც ა
ა რ ქ უ მ დ ე ბ ა რ ი ს ა შ ო რ ი ს თ ა გ ა ნ ი ა რ ს

გარდაცემულსა თუსსა არსებისასა განაჰყდის, ვითარცა არ მხოლოდ მისად² 20 მყოფსა, არამედ|განყოფილებათადცა. და ა[მთ]გან ცხად-არს განკიდეებამ გა- ნყოფილებათამ არსებათაგან, ვიდრემდის შეემთხვოს მათ შემთხუევით-ყოფამ, რომელი უადგილო არს. და რამეთუ სთნავს თვთ არისტოტელის არსება-ყო- ფამ მათი, რამათა ამათგან სრულ-იქმნებოდინ სახენი, და არსებითად შესმენილ- ყოფამ მათი, რამეთუ არა თუმცა იყენეს არსებებ, შემთხუეოდა შემთხუევით- 25 თაგან ქმნამ არსებისამ, რომელი უადგილო არს, ვითარ უკუე განყოფილებანი- ცა არსება არიან (რამეთუ კერძონი არსებისანი არიან არსება და განსაზღვრე- ბამ კერძოთაგან არსებისათა შედგების), ვითარ იტყუს არისტოტელი, ვითარმედ: „არა თუს ესე არსებისა?“ ვიტყუთ უკუე, ვითარმედ: არსებათანი რომელნიმე არიან გონიერნი, ხოლო რომელნიმე—გრძობადნი. და გრძობადთანი უკუე 30 რომელნიმე სამარადისონი, ვითარცა ზეციერნი, ხოლო რომელნიმე—ქმნისა და | ხრწნილებისშორისნი. და ქმნისა და ხრწნილებისშორისთანი რომელნიმე მარტი- ვებ, ვითარცა სიტყუერი, მოკუდავი, რომელითამ განყოფილებათა არსებითთა შეზავებს ბუნებამ ქმნისათუს კაცისა, ხოლო რომელნიმე—თანდადებულებ, ვი- თარცა ნათესავნი და სახენი და განუკუეთელნი.

35 ასწავებს უკუე აქა არისტოტელი მხოლომსა შეზავებულისა არსებისა ქმნი- სსა და ხრწნილებისშორისისათუს, ვითარ პირველცა³ ვიტყოდეთ, ხოლო ვიტყუთ განუკუეთელთათუს და სახეთა და ნათესავთა. ამის თანა და თან შემტყუებელ- მანცა ურთიერთას მიმართ არსებათამან შეატყუნა სახენი მხოლონი და ნათე- სავნი, მერმე და განუკუეთელნიცა, ვითარმედ ამითუს წინა-უც მას მასწავ- 40 ლელობამ, ხოლო განყოფილებათამ არასადა ყო მოკსენებამ, ვითარმედ მარტი- ვებ არიან, ხოლო შეზავებულთასა ჰყოფს სიტყუესა, ვითარცა|ითქუა ამის.

1 არასადამე BC. 2 მისდა B. 3 პირველცა|პირველ სახეთა D.
* ეელზე XVIII ს. მხედრულთ მინაწერია: „გარდასრულ[....]გინა ექმისად დამარ[...].ლიო A.

უკუე მიზნისათჳს თქუა არისტოტელი, ვითარმედ: არა არს ესე თჳს არსებისა, ხოლო არა ყოვლისად მარტივად, არამედ თანდადებულისად თქუა. სამართლად ესეცა! რამეთუ არს არა მხოლოდ თანდადებულისა ხოლო, არამედ მარტივისა-ცა, ესე იგი არს, განყოფილებათად სიტყუერისა და უსიტყუსა. ვინაჲ სამართლად თქუა არა თჳს არსებისა ყოფად მისი. და ამისთჳს სთნდა განკიდებდა განყოფი-
ლებათად არსებათავან.

ხოლო სხუანი იტყუნ, ვითარმედ: განყოფილებანი მარტივად არა არიან არსებებ, არამედ ამათგანნი რომელნიმე არიან არსებისა მიმართ, ვითარცა სიტყუერი და მოკუდავი, ხოლო რომელნიმე—შემთხუევეითა მიმართ და ამით უფროას [ემეზობლებიან]¹, ვითარცა ყორნისა შორის მელნობაჲ, ანუ კჳნოასა შორის — თეთრი. ხოლო რომელნიმე სიმკაცრით საშუალ არსებათა და შემ-
თხუევეითაჲსა, ვითარ ცეცხლისა შორის სიმკუერვალე, რამეთუ ესე ეზიარების უკუე შემთხუევეითაჲსა, ხოლო ეზიარების არსებასაჲსა, ვითარცა შენასრულე-
ბელი ქუემდებარისაჲ. ხოლო² ამით გულისხმუიერად ვიდრემე ნოაიოეს, გარნა არა ყოვლითურთ ჰეშმარიტად, რამეთუ რომლისა კატალორიასა ქუემე აღვი-
ყვანნეთ ესენი, ანუ მოქენე ვიქმნნეთ მეათერთმეტისა, რომელი უადგილო არს?

ხოლონუ აღმაშფოთებენ ჩუენ კერძონი არსებ-
ბათანი, ვითარცა ქუემდებარის შორისად მყოფ-
ნი ყოველთათჳს

რომლისაჲ ეგულვა ვისმე უღონობაჲ არისტოტელის მიმართ, ესე სწო-
რებით აღვსნაჲ მან, რამეთუ უღონობებამცა ვინმე, მეტყუელი, ვითარმედ: „კერ-
ძონი არსებათანი რამსმე შორის (რამეთუ კაცისა შორის იხილვებიან კელნი და
წვენი) და შემთხუევეითნიცა რამსმე³ შორის ეგრეთვე, ვითარ რეცა კაცისა შო-
რის იხილვებიან სითურთ და სიმკუერვალე. ეკრძობე სადმე არსებ[ბათა შემ-
თხუევეითნი, რომელი უადგილო არს“. აღმკსნელი უკუე ამისი იტყუს, ვითარმედ:
გარდასცა თუ, ვითარ ვთქუთ, შემთხუევეითი რამეშორისად, არა ვითარცა კერ-
ძობა ქუემდებარისაჲ, რამეთუ სხუა-ყოფად ჰნებაჲს ქუემდებარესა, ხოლო გან-
ყოფილებანი სავმარსა მისცემენ სრულსა და იგინი შეამტკიცებენ ქუემდებარე-
სა. ვინაჲცა დაღათუ ეზიარებიან რამსმეშორისობისაებრ, არამედ არს რამმე
მათ⁴ შორის განყოფილებად, ვითარ ესენი ვიდრემე შეასრულებენ და კერძობ
არიან, ხოლო იგინი არ ესრეთ არიან.

სავმარ-არს ცნობად, ვითარმედ არცა გრძნობადთა კერძოთათჳს არს სი-
ტყუად მისი, ვითარ კელთა და ფერქთათჳს, არამედ გონიერთა და ნამდულ კე-
რძოთათჳს, ვითარ სიტყუერისა და მოკუდავისა. რამეთუ კერძოთანი რომელ-
ნიმე არიან გრძნობადნი, ხოლო რომელნიმე გონიერნი. გონიერთა უკუე კერ-
ძოთათჳს არს სიტყუად მისი, [[ხოლო]⁶ ესრეთ და ჟამიცა აქუს ხედვისთჳს ამის
წესსა, რამეთუ ვითარცა თქუა, ვითარმედ: „არა თჳს არსებისა არს არ-ყოფად
ქუემდებარისა შორის, ვითარ განყოფილებანიცა არქუემდებარისა შორის არი-
ან“, რამათა არავინ ჰგონოს ამისდა მეტყუელად იგი, ვითარმედ განყოფილებანი
არა არიან არსებებ, რომელნი საკუთრად არსება არიან⁷. ამისთჳს თქუა: „ნუ
აღმაშფოთებენ ჩუენ კერძონი არსებათანი, ვითარცა ქუემდებარისა შორისად

1 ემეზობლებიანემიზნებანი ABCD, შდრ. γεινόμενα CA₂, 46, 13. 2 ხოლო—B. 3 აღ-
კსნა ACD. 4 რამე ABD. 5 მათ—B. 6 ხოლო|ვითარ C. 7 რომელი საკუთრად არსება არიან—B.

მყოფნი ყოველათესა. ვითარ უქამოდ საგონის იქმნების შემოღებაჲ ამის ხედვისაჲ, არა თუ მივითუალოთ იგი მეტყუელად გონიერთა კერძოთათესა!—სიტყუერისა და მოკუდავისა, რომელნი თჳსნი კერძონი არიან კაცისანი, რამეთუ ამათგან არს კაცი.

5 რამეთუ არა ესრეთ ქუემდებარისა შორისად ითქუმოდეს, ვითარცა კერძოდ მყოფნი რამსმე შორის

ესე არს ითქუმული, ვითარმედ შემთხუევითნი დაღათუ რამეშორისნი არიან, არა ვითარცა კერძო არსებათანი, არამედ თქუმულ არს, თუ ვითარ რამეშორისნი არიან იგინი, ვითარმედ არა ვითარცა კერძომ სრულისა შორის. v

10 ხოლო არს არსებათა და განყოფილებათა ყოველთათანსახელად ითქუმაჲ მათგან

მეორისა შემდგომობისა მიმართ გარდავიდა არსებისაჲსა დაძუედნელი პირველისაჲ. არცა აწ საკუთარსა თჳსსა არსებისასა ეძიებს, რამეთუ მეყსეულად დაქუედნა ესეცა. ხოლო ცხად-არს თანშეყოფისაგან განყოფილებათაჲსა და ცხად-ყოფს კუალად ამათსაცა თანშეტყუებასა და ესე არს თჳსი. ხოლო სხუებრ ამისთვისა მხოლოდ არ თანშეეტყუების თჳსი არსებათა, აქამედ რამეთუ ყოვლისა არსებაჲსა არა არს იგი, რამეთუ პირველი არსებაჲ საჯარაჲდ-სოდ შესმინების. 15

ესე იგი არს, საგანუკუეთელთოდ შეისმინებიან, ანუ სასახეთოდ 20

|პირველად ასწავებს, თუ რანი არიან [მ]იმიტულეველნი შესმენისანი და მერმე ეგრეთა თანსახელსა შესმენასა მოუზავენს მათ ზედა. რამეთუ განუკუეთელნი ვიდრემე არცერთისა საქუმედებარისოდ ითქუმიან, ხოლო სახენი—საგანუკუეთელთოდ, კუალად ნათესავნი—საორთავეოდ, რამეთუ ესენი თანსახელადცა სარომელთოდ შესმინებისანი, ითქუმიან, რამეთუ რავდენნი საშესმენლისოდ ითქუმიან, ეგოდენნივე² საქუმედებარისოდცა ითქუნენ. რამეთუ ითქუმის სოკრატი „არსებაჲ სულიერი, მგრძნობელობითი“ და „ცხოველი სიტყუერი, მოკუდავი“. ხოლო ითქუმის კაციცა „არსებაჲ სულიერი, მგრძნობელობითი“ და ესე სამართლად! რამეთუ ვითარ ნათესავი სახისაჲ შესმინების და განუკუეთელისაჲ, ხოლო სახე—განუკუეთელისაჲ. ხოლო რაოდენნი საშესმენელისოდ ითქუმიან, ეგოდენნივე საქუმედებარისოდცა ითქუნენ. სამართლად ნათესავი ვიდრემე საგანუკუეთელთოდ და სასახეთოდ თანსახელად შესმინების, ხოლო სახე—საგანუკუეთელთოდ. v

35 რამეთუ ყოველი არსებაჲ საგონებელ არს ამის რამსმე დამნიშნველად

შემდგომად განყრისა* პირველთა ორთა თჳსთა არსებათასა მესამისა მიმართ გარდავიდა და ვეძიებთ წესსა მათსა და მერმე, თუ რამსათჳს ამის რამს-

1 ვონორთა კერძოთათესა|გონიერთათჳს D. 2 ეგოდენნი C.

* „შემდგომად განყრისა... სხუელისაჲ არს“ (137, 25) CA₂ 48, 12 სქ.

მეობა იქმარა¹ და მესამედ, თუ რაასათს დამნიშნველობა იქუმი და არა ვითარმედ დანიშნულად. რამეთუ დამნიშნველობა კმათა არს, ხოლო დანიშნულობა — საქმეთა. ვითარ უკუე არქუემდებარისშორისობა მრავალთაგან იქუმი, ხოლო გუარიცა შესმენისა, თუ ვითარ იქმნების, აჩუენა. ეგერა საქიროდ წინდააწესა არქუემდებარისშორისობა, ხოლო მეორედ თანსახელობით კომბი- 5
 303 ლობა მათვამო მით, რამეთუ სხუანიცა თუნიქრ: მეორეთა არსებათასა თანსახელად შეისმინებიან განუკუეთელისა არსებისად, ვითარცა განყოფილებანი. ხოლო მესამე წესი განუჩინა ამისრამსმეობას, ვითარმედ სხუანი თუსნი საქმეთა ზედა² მოიხუმიან, ვითარ უფროსი და უმცროსი და არქონება წინააღმდგომისა. ხოლო ესე მხოლოთა კმათა ზედა ხოლო იქმარა³, ვითარმედ ამის რამ- 10
 სმე. ვითარ არისტოტელმან ამისრამსმეობა განსაზღვრებისა მჩუენებლობითა განსაზღვრებულთა საქმეთა ზედა და მყოფთა მოილო, ხოლო ეგევითარი რამე—განუსაზღვრებულთა ზედა და საყოველთაოთა (რამეთუ სამართლად მოაქუს სიტყუა მართვად ყოვლისა საყოველთაოსად). ხოლო პლატონ ამისრამ- 15
 სმეობასა და ესერამეობასა⁴ საყოველთაოსა ზედა მოიღებდა საქიროდ ვითარ განმსაზღვრებელსა, ვითარცა არსებათა ზედა (რამეთუ იტყოდა მყოფობისშინა⁵ 20
 v ნად⁶ არსება-ყოფად მათ), ხოლო ეგევითარრამეობასა—თითოეულსა ზედა, (რამეთუ ამთ იტყოდა განუსაზღვრებულად არყოფისათს დგომისა შორის, არამედ დენისა და წარდენისა შორის ქონებისათს ყოფისა.) ორნივე უკუე სხუსა- 25
 ებრ⁷ და სხუსა მომღებელნი კეთილად იტყოდეს. ხოლო დამნიშნველობა თქუა. ვითარმედ არს, ოდეს არისტოტელი ვენებას საქმისასა კმასა ზედა აღიყვანებს და კმისა ვენებასა—საქმესა ზედა, ვითარ-იგი ამას ზედა, ვითარმედ „სოკრატე იარების“, მოქმედებასა სოკრატისსა⁸ კმასა ზედა აღიყვანებს; კუალად „კაცი იგონებს“, რომელი სულისა თუსი⁹ არს მგონებლობა; კუალად „კაცი ხუროვ- 25
 ნობს“, რომელი მხოლოსა სხეულისა არს.

ხოლო ყოველი არსება და გონებელი არს ამის რამსმე დამნიშნველად

განწყრელი, ვითარცა ითქუა, ორთა შენადგომთა არსებისათა, რომელ 304
 არიან არქუემდებარისა შორის ყოფა და თანსახელად თქუმა ყოველთა მისგამო, მესამისა მიმართ გარდავიდა — ამის რამსმე დამნიშნველობისად. არს 30
 ვიღრემე უკუე ამისმეობა მჩუენებლობისა დამნიშნველობითი, ხოლო ესე რამე—საქუემდებარი-საარსებისო, რამეთუ ჰგია და არმოქენე ვისსამეა და არცა არს ქუემდებარისა შორის, არამედ იგი ქუემდებარე არს ყოველთა და მი- 35
 ზეზ არს ერთობითობისა, ესე იგი არს, ერთსა დამნიშნავს, ვითარ ესე ძელი და ესე კაცი რამეთუ ამისრამსმეობა ითქუმის საქუემდებარეობასა არსებისათს, 35
 ესე იგი არს, განუკუეთელისა მჩენისა, რამეთუ იგი არს საჩუენებლობისა მიმთულაველი. ხოლო დაქუედენის ამსცა თუსისა, ვითარცა მხოლოსა არსებისა შედგომილსა, არ ყოვლისასა გარნა. რამეთუ სახე, ვითარცა იტყუს, და ნათესავი, ვითარცა¹⁰ კაცი და ცხოველი, საგონებელ არს უკუე, ვითარმედ ამას რამე 40
 v დაქნიშნავს ხატისშორისისა შესახედავისა წარმომაჩინებლობისათს, ხოლო 40

1 იქუმაო B. 2 ზედა — D. 3 იქუმაო B. 4 და ესერამეობასა — BD. 5 მყოფისამიარ-თად D. 6 სხუსაებრსიტყუსაებრ BD. 7 სოკრატისსა BD. 8 ნათესავი, ვითარცა ნათესავიერ ABCD, შდრ. თბ ვსფრ ად CA₂ 49, 5.

* ამაზე მხედრულთ წერა: „მგონებლობა სულ [...] თუსი არს. თუსი ამას ქენა“ C 189 r.

დაპნიწნავს უფროასლა სიმრავლესა და ვითარებასა რასმე. რამეთუ ზოვადობაა და შესაკრებელი თითოეულადთა წარმოაჩენს, რომლისათვის იტყვს: „არა არსო ვითარი, ვითარცა შემთხუვეითი, არამედ არსებისათვის განასაზღვრებს ვითარსა“, ესე იგი არს, შესაკრებელსა და თანმოსრულობასა თითოეულადთა კაცთასა.

5 რამეთუ ვითარი, გინა რომელი, ვითარცა შემთხუვეითი, ზედმივალს არსებისა უკუანამსქმნილად მყოფი და მოქენე მისი მდგომობისათვის, ხოლო იგი არასადა.

ხოლო არსებათად არარაჲს² წინააღმდეგომ მათდა ყოფაჲცა

ხოლო იტყვან^{*1} ვიეთნიმე, ვითარმედ მეტყვ და უტყვ, მოკუდავი და უკუდავი, და სხეული და უსხეულოჲ [ვითარ]³ არიანა წინააღმდეგომნი? და ვიტყუთ მათდა მიმართ: ენსტასისაებრ და ანტიპარასტასისაებრ. ენ[ს]ტასისაებრ ვიდრემე, ვითარმედ ესენი არა ხოლო განხრწნიან ურთიერთას, ვითარცა წინააღმდეგომნი, არამედ ურთიერთასისა მაცხოვნებელობითნიცა არიან. რამეთუ უკუეთუ უკუდავი, ვითარცა უკეთესი შეზავებულსაჲ მოვილოთ, აცხოვნებს, ვითარცა ღმერთი — კაცსა. ხოლო უკუეთუ უსხეულოჲ⁴, ვითარცა უღარესი შეზავებულსაჲ — ცხოვნდების სხეულისა მიერ, ვითარცა სახე. ხოლო⁵ ანტიპარასტასისაებრ, ვითარმედ არა წინააღმდეგომად მივითულაღვთა მათ? რამეთუ ვითარცა არსებითნი განყოფილებანი, მარტივნი არსებანი არიან ივინი. ხოლო შეზავებულთათვის არს სიტყუჲჲ არისტოტელისი, ვინაჲცა არა ტყუილ არს სიტყუჲ, რომელი განასაზღვრა, ვითარმედ არარაჲ წინააღმდეგომ არს არსებისა. მერმეცა უღონოებენ სიმჭურვალისათვის ცეცხლისა და ნოტიობისათვის წყლისა, ვითარცა ამათ არსებითთა განყოფილებათა წინააღმდეგომად მყოფთათვის. და იტყვს მათდა მიმართ ალექსანდროს: „ვითარ ითქუმიან ივინი წინააღმდეგობად? უკუეთუ ვითარ სხეულნი ვიდრემე, იპოვნენ ივინი მბრძოლად თავთა თესთა, ხოლო უკუეთუ ვითარცა ვითარებანი სხეულისა შორის, არარაჲ უადგილობაჲ არს, რაჲთა სხსაებრ და სხსა იბრძოლინ“⁶.

ხოლო არს არსებათად არარაჲს წინააღმდეგომ მათდა ყოფაჲცა

მეთხისა შემდგომობისა მიმართ გარდავიდა არსებისაჲსა, მეტყუელი არსებისა რაჲს წინააღმდეგომ მათსა ყოფასა. ხოლო დაჰყუედნის ამასცა, ვითარცა სხუათა ვიეთლადმე მყოფსა, რამეთუ რაოდენისაჲ არარაჲ არს წინააღმდეგომი, ეგრეთვე არცა რიცხსა, რამეთუ რაჲცა იყო⁷ წინააღმდეგომ ათისა? რამეთუ უკუეთუ სიტუა სამი წინააღმდეგომ ათისა⁸, მაშინ დიდსა და მცირასა მიიღებ და ამის⁹ გამო არა არიან წინააღმდეგომებ, არამედ — რაჲსამიმართებ. ხოლო არაჲვე რაჲ არს წინააღმდეგომ არცა კაცისა, ანუ. ცხოველისა^{10*2}, რამეთუ არცა ვითარ ცხელისა ცივი წინააღმდეგომ და თეთრისა — შავი, ეგრეთ სოკრატისსა არს რაჲმე წინააღმდეგომ ანუ კაცისა ანუ ცხოველისა¹.

1 შესაკრებელი A. 2 არარაჲ B. 3 ვითარ| არა ABCD, შდრ. ძეი CA₂ 49, 12 სქ. 4 უსხეულოჲ C.5 ხოლო — B. 6 ბრძოლინ D. 7 იყოს C. 8 რამეთუ უკუეთუ... ათისა — B. 9 მის B. 10—11 ცხოველისა. B.

*1 „ხოლო იტყვან... სხსა იბრძოლინ“ CA₂ 49, 12 სქ. *2 „არცა კაცისა, ანუ ცხოველისა“ განსამარტავფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 49, 19 სქ.

ართუ ვინმე ფრადისა მცირედი თქუას წინააღმდეგომ-ყოფად ანუ დიდ-
 ცოტასა*1, ხოლო ქეშმარიტებით არცა ესენი საკუთრად წინააღმდეგომნი არიან,
 ვითარცა თუ მან გამააჩინოს შემდგომად მცირედისა. ხოლო შენდობისაებრ
 იტყვს, უკუეთუ წინააღმდეგომა არიან ესენი, არარაა უადგილოა შეუდგეს
 წინამდებარესა, რამეთუ კმა-არს ერთისა და მხოლომსა დარღუევაჲ საყუე-
 ლაოდ1. ვინაჲ თუ ორწ|ერთისაჲ არარაჲ არს წინააღმდეგომი, ცხად-არს, ვითარ-
 მედ არა მხოლომსა არსებამსაჲ არს წინააღმდეგომი და არამს2 ქონება წინააღ-
 მდეგომისაჲ.

ხოლო შეეტყუების არსებასა არმითუალვად უფ-
 რამესუმცრომობისაჲ

მეხუთესა შესადგინებელსა ზედა გარდმოვიდა. ხოლო სამართლად არ მიი-
 თუალავს უფრომობასა და უმცრომობასა, ვინაჲთვან არცა წინააღმდეგომობაჲ
 აქუს. რამეთუ რომელთა შორის წინააღმდეგომობაჲ, მათ შორის უფრომობი და
 უმცრომობი და რომელთა შორის უფრომობი და უმცრომობი, ნათ შორის — წი-
 ნააღმდეგომობაჲ. რამეთუ ქსოასა წინააღმდეგომისასა იშუების2 მბრძოლი, სლო
 არა შესძინა დასასრულსა თანა მისსა, ვითარმედ: „არა არს ესე თეს არსებისა და
 რამეთუ რაოდენი თუ ვითარ არა მიითუალავს უფროსუმცრომობასა“. ხო-
 ლო ვითარმედ შეყოფილ|იყუნეს შესადგინებელნი1, შენ დავიშინა გასაგონებ-
 ლად და შესასწავებლად ესე, რომლისა ზემომქ[უ]მელი ყოფილ იყო.

ხოლო ვიტყვთ არა, რამეთუ არსება[ა] არსებისასა
 არა არს უფრომობს და უმცრომობს

ხოლო ვითარ უზენაესრე თქუა უფრომობს არსებად სახისასა განუკუეთელი
 არსება, ანუ სახე—ნათესავისასა, აწ იტყვს, არა ამას ვიტყვო, ვითარმედ: არსე-
 ბა[ა] არსებისასა არა არს უფრომობს არსება, არა მიითუალავს უფრომობს და უმ-
 ცრო[ა]სობასა. ვითარ სოკრატე არ ითქუმის ოდესმე უკუე უფრო[ა]ს სოკ-
 რატად, ხოლო ოდესმე—უმცრო[ა]ს, არცა კაცო—კაცად.

D 192 რამეთუ არცა არს მოყუასი მოყუსისა უფრო[ა]ს*2|კაც, რამეთუ არა სოკ-
 რატე ოდესმე უკუე იქმნების უფრო[ა]ს კაც, ხოლო ოდესმე — უმცრო[ა]ს,
 არცა კუალად სოკრატ—პლატონისსა უფრო[ა]ს კაც, ვითარ-იგი ცხოველ. სიტ-
 ყვერ, მოკუდაობისაებრ. ვითარცა თეთრი სხუაჲ სხუსასა უფრო[ა]ს თეთრ არს,
 და სხუათა ზედა ეგრეთვე. ხოლო ითქ[უ]მის თავისსა თვისისა უფრო[ა]ს თე-
 თრქმნილად. ხოლო აწ თეთრსა ძალ-უცს უქ[უ]ანა[ა]სკენელ უთეთრეს ქმნა[ა]
 თავისა თვისსა[ა] უსპეტაკეს ქმნითა თეთრობისა[ა]თა. ხოლო ულონობენ*3 ვი-
 ეთნიმე მკურვალეებისათს ცეცხლისა და ა[ი]რისასა, ვითარმედ ა[ი]რი უმეტეს
 განკურვებული განიხრწნების, შეცვალებული ცეცხლობად. და ვიტყვთ ამათდა
 მიმართ, ვითარმედ სხუაჲ არს მკურვალეება[ა] აირისა[ა] სახისაებრ ცეცხლისა-
 გან. ვინა[ა] დღათუ გარდამიტება[ა] ქმნეს მკურვალეებისაგან ცეცხლისა, არ სა-

1 საყოველთაოდ D. 2 არს D. 3 იშუების B. 4 იყუნეს შესადგინებელნი... გარდაცვალება
 ცეცხლად, ცხად არს (გვ. 140, 1)—ABC.

*1 „ართუ ვინმე ფრადისა მცირედი თქუას წინააღმდეგომ-ყოფად“ განსამარტავ ფრაზად
 არის გამოყოფილი CA₂ 50, 1. *2 „რამეთუ არცა არს... უფრომობს“ განსამარტავ ფრაზად არის
 გამოყოფილი CA₂ 50, 14. *3 „ხოლო ულონობენ... გარდამცვალებელი ცეცხლად“ CA₂
 51, 3 სქ.

ხისაებრი არს მისი გარდაცვალება [ა] ცეცხლად, ცხად-არს|უკუე, ვითარმედ ესე 307
 განყოფილებანი არა ნაკლულად! დახატვენ² ქუემდებარეთა თესთა: აირისაჲ ვი-
 დრემე აირისასა და ცეცხლისაჲ—ცეცხლისასა, და უფროას თავთა თესთასა მჭუ-
 5 რვალე იქმნებიან. მერმეცა არაოდეს უფროასლაობაჲ განხრწნელ თავისა თესი-
 სა იქმნების, ვითარ-იგი უფროასლა სიმრთელე არ განხრწნის სიმრთელესა, ხო-
 10 ლო აირსა ზედა უფროასლაჲ მჭურვალეობაჲ განხრწნის თავსა თესსა გარდა-
 ცვალებელი ცეცხლად.

ხოლო უფროასლა თეს არსებებისა საგონებელ არს 10
 ყოფად მისეე და რიცხვთა ერთად მყოფისაგან
 წინააღმდგომთა შემწყნარებელ-ყოფაჲ

ესე მეექვსე შემადგინები თესად არსებისად გარდმოსცა, და ერთი ვიდ-
 რემე „რიცხვთა“ თქუა, რაჲთა დაიცვას ქუემდებარე ერთად, ხოლო „მისევო“,
 რაჲთა არ|გარდაცვალოს გუამისაებრ (რამეთუ თეთრობისაგან ღერი შავ იქ-
 15 მნების და გარდაცვალებს გუამისაებრ, ხოლო სოკრატო...²¹ „შემწყნარებელ-
 ბითად წინააღმდგომთად“ მყოფი, ესე იგი არს, სიმარჯვსა მქონებელი კერძო-
 ბით კიდესკიდე შემწყნარებლად წინააღმდგომთა, რამეთუ „შემწყნარებელობითა“
 მხოლოდ ძალი დანიშნა. ხოლო ვითარ თეს არსებისა საგონის იქმნეს ესე ყო-
 ფად? რამეთუ არაა მოეზავების მეორეთა არსებათა, ვიტყუე, ვითარმედ და-
 20 ღათუ არა ყოველთა, არამედ მხოლოსა უკუე შეუღლების. ხოლო უფროასლა
 გაათესგანებს მხოლოსა მყოფობასა, დაღათუ არა ყოველსა, ანუ ყოველსა ვიდ-
 რემე, არა მხოლოსა გარნა. და ესე სამართლად! რამეთუ ვითარ იყო თეს ამის
 ვისამე³, რომელი სხუათაცა იყოს?

აქა უღონობებენ ვიეთნიმე²² სიმჭურვალისათეს ცეცხლისა და სიცივისათეს
 წყლისა, რამეთუ აჰა, იტყუან: |არსებად მყოფნი, ვითარცა მან აჩუენა, რამეთუ 308
 25 თითოფერებ არიან და არა არიან შემწყნარებელ წინააღმდგომთა, ვითარ-იგი
 მჭურვალეობაჲ ცეცხლისშორისი არა არს შემწყნარებელ სიცივისა წყლისშორი-
 სისა. ვიტყუთ უკუე მათდა მიმართ, ვითარმედ: წინააღმდგომნი განალა განხრწ-
 ნინად ურთიერთას, ხოლო ამათ შორის ქმნასაცა ვხედავთ ურთიერთას, ვითარ
 30 ოდენ წყლისაგან ცეცხლი იშვეს. მერმეცა არა თქუა არისტოტელი, ვითარმედ:
 „არსებად არ მიითუალავს ყოველთა წინააღმდგომთა, არამედ ვითარმედ არს
 მიმთუალველი წინააღმდგომთა, დაღათუ არა ყოველთაჲ“.

შემეტხუევის უკუე, დაღათუ არა, ამათ წინააღმდგომობათაჲ მიმთუალვეაჲ
 ცეცხლსა, არამედ ზენად მიმართ და ქუენად და მარჭუენით და მარცხენით
 ძრუაჲ, ვინაჲ ამათ შორისცა მრთელომს⁴ სიტყუაჲ. სხუანი იტყუან, ვითარმედ:
 35 არა მხოლომსა არსებისა არს|ესე თეს, არამედ ეპიფანიაჲსა⁵, რამეთუ სივაცე
 და ღვრლოანობაჲ⁶ წინააღმდგომებ, და სიფიცხე და სილბოჲ. ვიტყუთ უკუე,
 მათდა[ა]მიმართ, ვითარმედ: არა მარტივად ეპიფანიაჲ არს მიმთუალველ ამათდა,
 არამედ სხეულისა ეპიფანიაჲ, ვინაჲცა სხეული არს მის შორის მიმთუალველი
 40 ამათი. მერმეცა იტყუან ღრამმისათეს, ვითარმედ: მიითუალავს მართლგანმავა-
 ლობასა და ღრეკილობასა. და ვეტყუთ⁷, ვითარმედ: უკუეთუ მათიმატეოსისა⁸

1 ნაკლულად|ნაცვალ D. 2 ხატვენ B. 3 ვისისამე D. 4 მრთელოსა D. 5 ეპიფანიაჲ
 ზ-ა A. ეპიფანიაჲ... B. ეპიფანიაჲსოქს C. ეპიფანიაჲ არს D. 6 ღვრლევანობაჲ C. ღვრლოვა-
 ნება და D. 7 ვიტყუთ D. 8 მათიმატეოსობასა D.

²¹ აქლა CA₂ 51, 8—10. ²² „აქა უღონობენ ვიეთნიმე, ოთხ-ყოფაჲცა რიცხვთა“ (გვ. 141)
 CA₂ 51, 17 სქ.

ვიდრემე ღრამშსა იტყუთ¹, სხუაჲ არს ღრეკილი გარეშე² მართლგანმავლისა, ხოლო უკუეთუ—სხეულისშორისსა, სხეული არს ღრ[ა]მშისა მიმთუალველი მართლგანმავლობისა, ანუ ღრეკილობისაჲ. სხუანი იტყუნ, ვითარმედ: რაოდენი-ცა მიმთუალველი არს წინააღმდგომთაჲ, რამეთუ აჲა, რიცხუ არს ჰუღელი და ფარდი. ვიტყუთ მათდა მიმართ; რომელსა რიცხუსა იტყუთ, აღმრიცხუაჲსა და სულსა შორის მყოფსა, ანუ აღრიცხულსა? უკუეთუ აღმრიცხუელსა ვიდრემე, სხუაჲ არს ჰუღელი და სხუაჲ—ფარდი; ხოლო უკუეთუ აღრიცხულსა, ცხად-არს, ვითარმედ არღა დაიკვის მერმე რიცხუსა თანა ფარდი და ჰუღელი. ვითარ-იგი სამი ოთხ-ყოფისა მიმართ, რამეთუ არცა სამი ოთხ იყოს ოდენსა. ხოლო უკუეთუ თქუნ, ვითარმედ: ვითარცა სიდიდისა ზედა ნებებულ-იქმნეს, თუ რცა სამად განკუთვთაჲ სიდიდისაჲ, ხოლო განვჰკუთუთ მერმე სამათაჲ ქმნად ოთხისა. და ესე არიან არტიანი და პერიტრანი. ვიტყუთ უკუე, ვითარმედ: უკუეთუ ძალითა ვიდრემე იტყუთ შესაძლებელობასა სიდიდისასა, რამთა განიწვალოს ამათდა მიმართ, ვითარცა არსებასა იტყუთ მას შემძლებელად შეწყნარებისა წინააღმდგომთაჲსა, რომელ არიან არტიოჲ და პერიტროჲ, ხოლო უკუეთუ შორის-ქმნითა, არა მერმე მოქმედებით სამად განწვალებულთაჲ ცხადად შესაძლებელ არს მა|თივე ოთხ-ყოფაჲცა რიცხუთა³.

ხოლო გარდაცემული⁴ ექუსთა არსებისა თესთაგანისა⁵: პირველისა ვიდრემე შორის და მეოთხისა და მეხუთისა ყოველი უკუე არს, არ მხოლოჲ გარნა, ხოლო მეორისა და მესამისა და უკუანაჲსკენლისათჲს მხოლოჲ ვიდრემე, არა-ყოველი ხოლო, მით, რამეთუ სამნი უკუე ყოვლისა უკუე იყვნეს. ხოლო არა მხოლოჲ⁶. უკუემთქუმელობით განასახლვრა, ვითარცა შორს მყოფი თესთა ბუნებისაგან, ხოლო მეორე და მესამე და მეექვსე დამთქუმელობით, ვითარცა უფროჲს თესნი სხუათანი, მით რომელ, ვითარცა ვთქუთ⁷, მხოლოჲსად ჳერ-არიან ყოფად⁸ თესად მისსა, რომლისა არიან თეს. ხოლო წინაპატივიცემების დასასრულისაჲ მეორისა და მესამისასა და სათნოყოფილსა ამათსა დანიშნუაჲ მათგან (რამეთუ სამი მხოლოჲ და არა ყოვლისაჲ იყო), არამედ ამით, რამეთუ იგი უკუე ამას რასმე დაჰნიშნავს და მარადის თანსახელად მის გაქმო თქუმულთაჲჲ კმისაებრ მოიღებვის. ხოლო⁹ უკუანაჲსკენელი თუთ მის მყოფობისაგან¹⁰ იყ-ს სადმე უკუანაჲსკენელ და მხოლოჲ და ყოველი- და უკუეთუ მცირედი რამედ დავპართოთ მეტყუელთა ესრეთ შემდგომად გარდაცემულთა თესისა, „ანუ გარეშემ-ცველისა ერთდღაიგივე ყოფთა და წინააღმდგომთა მიმთუალველობაჲ“ და რამეთუ ესრეთ მეტყუელნი თანად გარშევიცაეთ სახეთა და ნათესავთა.

ხოლო სხუათაგანსა არცერთსა ზედა შეეხების ესე ვითარი, არათუ ვინმე მიუკადოს სიტყუასა და თნებასა მეტყუელმან წინააღმდგომთა შემწყნარებელ-ყოფისაჲ

რომლისაჲ ეგულვა ვისმე უღონოებდა, თუთ აღჰსენის წინამოწარაფებით მომსწრობელი, რამეთუ თქუნს ვინმე პროფორიკონისა სიტყუსაჲდა თნებისა წინააღმდგომთა შემწყნარებელ-ყოფაჲ!¹¹ რამეთუ სიტყუაჲ, მეტყუელი: „სოკრატე ზის“, და-თუ-ემთხვოს სოკრატე¹² მჯდომარედ, ჰეშმარტებს, ხოლო უკუეთუ

1 ვიტყუთ D. 2 ვარე D. 3 რიცხვისა D. 4 ვარდაცემულს D. 5 თესთასა D. 6 მხოლო—D. 7 ვთქუთ D. 8 ყოფისად D. 9 ხოლოჲმის D. 10 მყოფისაგან C. 11 „ყოფაჲ“ სიტყვის ყოფ ძირი აღდგენილია A-ში, — BC. 12 სოკრატე B.

დაემთხვოს მოარულად, ტყუის. ეგრეთვე თნებისათჳს*1, რამეთუ რომელსა ეთნოს პლატონისთვის, ვითარმედ ზის, უკუეთუ დაემთხვოს ვიდრემე მჯდომარედ, მართლიად სთნებია, ხოლო უკუეთუ არა, ტყუილით. ვინამცა იგივე სიტყუაჲ და ივე თნებაჲ მიმთუალველობითნი არიან ტყუილისა და ჭეშმარიტებისანი.

5 ხოლო აღიკსნების ესე ორგუარად: ენსტასისებრ და ანტიპარასტასისა*2. ხოლო ანტიპარასტასი არს მითუალვად ვიდრემე უღონოებისად, ხოლო ჩუენებაჲ, ვითარმედ და ესრეთ მქონებელიცა არააადთ განპრყუნის თქუმულსა. ხოლო ენსტასი არს თჳთ მის უღონოებისამცა რაითურთით არა მითუალვად, არამედ უკუნრლუეჲა¹ მისი.

10 | ხოლო სიტყუაჲ და თნებაჲ თჳთ ვიდრემე უძრავად 311
ჰგვიან ნანდვლ ყოვლითურთ

საკმარ-არს ცნობად, ვითარმედ არსებათა ზედა წინააღმდგომნი ურთიერთას მიწართ გარდაიცვალებიან. რამეთუ ტფილი ცივ იქმნების და ცივი—ტფილ და წინაუკმო, ეგრეთვე შავიცა—თეთრ და თეთრი—შავ. ხოლო სიტყუსა ზედა და 15 თნებისა არ ესრეთ, რამეთუ არა ტყუილი ჭეშმარიტებად გარდაიქმნების, არცა ჭეშმარიტებაჲ—ტყუილად, არამედ საქმისა ძრვითა და შემცვალებლობითა ტყუილი ჭეშმარიტება იქმნების, რამეთუ არა სიტყუსაგან, ანუ თნებისა ჭეშმარიტებაჲ, ანუ ტყუილი² იქმნების³.

ვინამ გუარიცა თჳსი სადმე იყოს არსებისა

20 ესე იგი არს სხვთა გუარითა არს არსებაჲ შემწყნარებელობითი წინააღმდგომთაჲ და სხვთა—სიტყუაჲ და თნებაჲ.

უკუეთუ ვინმე ამათ მიითუალავს|სიტყუსა და თნებასა შემწყნარებელობითად წინააღმდგომთად ყოფად*3 ანტიპარასტასითა⁴, შენდობისაებრ, რამეთუ 25 ჭეშმარიტებისაებრ არა არიან შემწყნარებელ წინააღმდგომთა. რამეთუ სიტყუაჲ⁵ და თნებაჲ არ მისათუალველ არიან თქუმად შემწყნარებელ-ყოფად წინააღმდგომთა, რამეთუ ვითარ რაითურთით შეიწყნარებენ წინააღმდგომთა არმქონებელნი გუამისანი? რამეთუ სიტყუაჲ და თნებაჲ მყის წარმოიჩინასა თანა და განიხრწნესცა.

რაოდენისათჳს

30 ხოლო რაოდენისაჲ რომელიმე არს განსახლვრებული, ხოლო რომელიმე შერწყუმული

სრულქმნელი არსებისძლითისა სიტყუსა, რაოდენისათჳს წარმოიტყვს აწ. და ვეძიებთ⁶ წესსა*4, რამეთუ არქიტას „კატოლორიათა“ შინა თჳსთა ვითარე-

1 უკუნრლუეჲა B. 2 ტყუილი B. 3 ანუ ტყუილი იქმნების — D. 4 ინტიპარასტასითა (აღდგენილი) A, ინტიპარასტასითა BC, ინტიპარასტასითა D. 5 სიტყუაჲ|ვითარ რათა D. 6 ვეძიებთ — B.

*1 აშიაზე XVIII ს. მხედრულით წერია: „თნება მითვალვა უნდა იყოს“ C 193 v. *2 D-ში

194 v-ს აშიაზე მინაწერი: „ Σ ეს ნიშანი ერთი თავს და ერთი ბოლოს. აქედამ დაუწერიათ ეს აზრი ლექსიკონში. რეკტორი დავით“. *3 „უკუეთუ ვინმე... ყოფად“ განსამარტაჲ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 53, 19. *4 „ვეძიებთ წესსა... ვთქუათ, ვითარმედ პირელი“ (გვ. 143) CA₂ 54, 3 სქ.

312 ბასა წინდააწესებს რაო|დენისაგან. ხოლო თვთ არისტოტელმან მეტყუელმან: „თუსი არსებისაჲ ამას რასმე დაჰნიშნავსო“, თქუა მეორეთა არსებთათუს, ვითარმედ: არსებისა ძლით ვითარსა განასაზღვრებენ და კუალად განუკუთუელისა არსებისაჲ შესმენაჲ¹ ვითარისაჲ, რამეთუ ცეცხლისა მკურავლებასა იტყუს და თაფლისა სიტკბოსა. სამართლად უკუე ვითარი არს შემდგომად არსებისა. 5 ვიტყუთ სადმე მისა მიმართ, ვითარმედ: რომელსა იტყუ ვითარსა, არსებთისა ანუ შემთხუევისებრსა? უკუეთუ არსებთისა ვიდრემე, არა ყოვლითუთრ ამისთუს წარმოიტყუს არისტოტელი (რამეთუ ეგერა თქუა მისთუს არსებისასა შინა¹), ხოლო უკუეთუ შემთხუეითისებრსა, თვთ მან არისტოტელმან თქუა, ვითარმედ: „მეორენი არსებანი უფრომსლა ვითარსა დაჰნიშვენ, ხოლო არა ვითარი-იგი შემთხუეითი დაჰნიშნავს ვითარსა“.

v აწ უკუეე რათა არა დავარღვოთ ხოლო, არამედ აღმოვაჩინოთცა|, ვითარმედ მეორე წესი უღირს ქონებად რაოდენსა, ვთქუათ, ვითარმედ: პირველი ნივთი, უ[სა]ხოლ მყოფი და უსხეულოდ, პირველად სამთა განხანებათა² შეიწყნარებს და იქმნების სამკერძო განხანებულ, წოდებული მეორედ² ქუემდებარედ, და მერმე ეგრეთლა ვითარებათა და იქმნების შეზავებულ, რანეთუ რაოდენისაჲ არს სამკერძო განხანებაჲ. რამეთუ შემწყნარებელი ვიდრემე სიმკურვალისა და სიქმელისაჲ იქმნების ცეცხლ, ხოლო სიცივისა და სინოტიისაჲ იქმნების წყალ, და სხუანი ეგრეთეე. სამართლად უკუე მეორე წესი აქუს შესმენათა შორის რაოდენსა, ხოლო მესამე — ვითარსა, რამეთუ რამსმემიმართნი სქენსი რამმე არიან სხუათა შესმენათანი. კუალად განვკუოფთ არსებასა პირველისა მიმართ და მეორისა მიმართ, ხოლო მას პირველად და მეორედ რიცხუსა, 20

313 ხოლო რიცხუსა—რაოდენისაჲ. აწ სად|მე სამართლად მეორისა რაოდენისათუს წარმოიტყუს არისტოტელი. ხოლო განსწვალებს რაოდენსა შერწყუმულისა მიმართ და განსაზღვრებულისა. 25

ხოლო რამეთუ თითოეულმან სამართლად დააწესა: რაოდენი უკუე მეორედ—არისტოტელმან, ხოლო ვითარი, გინა რომელი—არქიტას^{1,3}, ვიტყუთ, ვითარმედ არქიტას³ ვიდრემე მეორენი არსებანი პირველად დააწესნა, შედგომილმან ბუნებისამან მით, რამეთუ საყოველთაო არიან. ხოლო საყოველთაონი ხატისაგან და მსგავსებისა მოიხუმიან, ვითარცა კერძომთისისა კაცისაგან და მსგავსებისა მისისა საყოველთაოასა მიმართ აღვისწრაფით³, ვინაჲ ხატი თუ და მსგავსებაჲ ვითარისაჲ არს. სამართლად ვითარი³ დააწესა მეორედ არქიტას. ხოლო არისტოტელი პირველისაგან არაოდენებს არსებასა განხანებებით და 30 და მერმე ავითარებს, გინა|არომელებს.

v ხოლო განსწვალებს³ მას განსაზღვრებულისა მიმართ და შერწყუმულისა, და განწვალებულისასა უკუე—ორად: რიცხუად და სიტყუად, ხოლო შერწყუმულსა—ხუთად: ღრამმად³, ებიფანიად, სხეულად, ხრონოდ⁴ და ადგილად. კუალად ზედგანიწვალებისა რაოდენი მქონებელთა მიმართ დადებისათა კერძოთა 35

1 შორის D. 2 მეორე C. 3 რაოდენსა B, რაოდენისას D. 4—5 არქიტის ABC, D-ში ხოლო „ა“ ვადაკეთებულა, როგორც ჩანს. იქაც ა-ს ნაცვლად „ა“ ეწერა. 6 აღვისწრაფით D. 7 ვითარ B. 8 განსწვალავს D. 9 ღრამად ABC.

¹ შტრ. *αρχιτεταιος* CA₂ 54, 3. სქ. ² D-ში 195 v-ს ამაზე მინაწერია: „განხანება, ასე ვტოვებ ხანის გამოსვლა ვაბთა. რეკტორი დაივით“. ³ „ხოლო ვითარი გინა რომელი — არქიტას... განსაზღვრებულისა მიმართ და შერწყუმულსა“ CA₂ 54, 16 სქ. ⁴ D-ს 196 r-ს ამაზე მინაწერია: „რონო ბერძულად წელიწადი საზომის მიღრეკისა, რეკტორი დაივით“.

შემტკიცებულებითა და არმქონებელთაგან დებისათა. და მქონებელთაგან უკუე დებისათა კერძოთა: ღრამმად, ეპიფანიად, სხეულად, ადგილად; ხოლო არმქონებელთაგან დებისათა: ჟამად და სიტყუად და რიცხუად.

ხოლო ვითენიმე საკუთართა სახეთა რაოდენისათა სამ-ყოფად იტყვან: 5 რიცხუ, სიბუშქუე¹, ძალი, რომელ არს როპი². რამეთუ იტყვან, ვითარმედ: სიტყუა და ჟამი იგივე არიან რიცხვთა, ხოლო ღრამში და ეპიფანია³ და სხეული საზოგადოება სიდიდისა მიმართ აღიყვანებიან, ხოლო ადგილი იგივე ეპიფანია არს ვინაჲცა რაოდენისაა რომელიმე—რიცხუ, ხოლო რომელიმე--სიბუშქუე, ხოლო⁴... ძალი, რომელ არს როპი, რამეთუ მის ქუეშე აღიყვანების მძიმე და 10 სუბუქი, რომელნიცა არიან ძალნი რაოდენისანი.

ხოლო ვითარ არ მოიქსენა მოძრავობისაჲ? ვიტყოდით, რამეთუ ძრვაჲ მოქმედებდა რამე არა⁵ არს, არამედ განუსაზღვრებელი საქმე, რომლისათჳს არ მოიქსენა იგი, ვითარცა ისალომენოსთა⁶ მიმართ მყოფელმან სიტყუსამან, რამეთუ ესე მოძრავობა არაა სხუაა არს⁷, ანუ თუ გზაა⁸ ძალისაგან მოქმედებისა მიმართ.

მერმეცა იტყვან⁹ ვითენიმე განწვალებისათჳს, ვითარმედ: ჰავად განყო, ვითარცა ნათესავი სახეთა მიმართ, რაოდენი, რამეთუ ვითარცა ნათესავისა სახედ განწვალებულთა შორის უღონო არს პოვნად სახე სახისა შორის გარე-^v შეცუელი¹⁰, ანუ სახე სხვა სახისა მიერ შედგენილი, ხოლო რაოდენისა შორის შერწყუმულ იქმნების განსაზღვრებულისაგან და განსაზღვრებულო--შერწყუმულისაგან. რამეთუ აჰა, სიდიდე შერწყუმულად მყოფი, განიწვალების, კუალად სხეული შერწყუმულად მყოფი, იქმნების ღრამისაგან და ეპიფანიასა, რომელნი მრჩობლ მოხუმულნი განწვალებულნი არიან. ვიტყუთ უკუე ამისდა მიმართ, ვითარმედ არცა განსაზღვრებული შერწყუმულისაგან იქმნების. რამეთუ აჰა, 20 სიტყუაა განსაზღვრებულად მყოფი არა რომლისა შერწყუმულისაგან იქმნა, არამედ¹¹ არცა რიცხუ, არამედ კუალად არცა სხეული შერწყუმულად მყოფი დაღათუ იქმნა ღრამისაგან და ეპიფანიასა, არსადა ღრამშიცა და ეპიფანია შერწყუმულისაგან იქმნეს, ვითარ ნიშნისაგან, რამეთუ უკერძო¹² არს და არშესძლებელ არს ანუ შერწყუმულ-ყოფაა, ანუ განწვალებულ. კარგად უკუე გან- 30 ყო, ვითარცა ნათესავი სახეთა მიმართ, რაოდენი¹³ სხუანი იტყვან, რად არა რომისაჲცა მოიქსენა¹⁴ განწვალებაჲ შინა, რამთა სძადა მიმართ იყოს განწვალებაჲ? და ვიტყუთ, ვითარმედ: შერწყუმულისა მომქსენებელმან არქოსისაჲცა მოიქსენა, რამეთუ შერწყუმულისა შორის რაოდენნი, ვითარ სხეულისა შორის როპი¹⁵.

სხუანი იტყვან ამისდა მიმართ, ვითარმედ: არ უეჭუელად შერწყუმულისა შორის როპი, რამეთუ აჰა, ზეციერნი სხეულნი შერწყუმულეზ და უნიკეთობანი ასოთანნი შერწყუმულეზ და როპი მათ შორის არცერთი. აღვქსნით უკუე მეტყუელნი ფშკატრესობით პირველად, როპი სხეულისა შორის არს, ხოლო სხეულთაჲ სისწორე და უსწოროებაჲ შეასმინო, რომელი რაოდენისაა არს; ხოლო 40 ძალისაა არაღა მერმე, არამედ უფრომისდა მსგავსი და უმსგავსი¹⁶, რომელ არს

1 სიბუშქუე A. 2 არა—D. 3. არს + არს A. 4 გარეშეცული B. 5 არამედ/რამეთუ C. 6 უკერძო B. 7 რაოდენ B. 8 მოიქსენა B. 9 განწვალებათა B, განწვალებულსა C. ¹⁰ ამაზე მხედრულთ მინაწერია: „როპი ძალი“ D 196 რ. ¹¹ აქლა ზბ ბგ CA₂ 55, B. ¹² ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „შეყანებადია“ ABCD. ¹³ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „დანინე“ ABCD. ¹⁴ მერმეცა იტყვან... საქმარებაა ადგილისა და ეპისაჲ“ (გვ. 145) CA₂ 55, 13 სქ. ¹⁵ D-ში 197 რ-ს ამაზე მინაწერია: „როპი, რომელ არს ძალი, რეკტორი დაეთო“.

ვითარისაჲ, რომლისათჳს რაოდენისძლითსა სიტყუასა შინა არ მოიქსენა მისი. მერმე იტყუან¹ ვიეთნიმე, რამათჳს მოძრავობისაჲცა არ მოიქსენა? ვიტყუთ უკუე: კატილორიანი სრულთა საქმეთანი არიან¹, მოძრავობაჲ უსრული არს, რამეთუ გზაჲ არს ძალისაგან შორის-ქმნილისა² მიმართ. მერმე ზედ განჯყოფს სწავლასა შერწყუმულსა ღრამმისა³ მიმართ და სხუათა ოთხთა, რომელნი ვთქუენით მსწრობელთა.

იტყუან უკუე ვიეთნიმე, ვითარმედ: დამეტებულეზაჲ იყუმი, რამეთუ მომქსენებელი ეპიფანიასაჲ ადგილისაჲცა მომქსენე იქმნა, რამეთუ ეპიფანიასა ადგილი არს. ვიტყუთ ამისდა მიმართ, ვითარმედ: ადგილი დალათუ სიგრაჲე არს და სიბრტყე, რომელი სხეულთაჲ არს, არამედ დასასრულიცა² არს. ადგილი სადმე არს ეპიფანიასა დასრულებული³. მოიქსენა რაჲ უკუე ეპიფანიასაჲ, საჭირო იყო მიერთგან მოქსენებაჲ წიაღობისაჲცა, რომელ არს ადგილი. ხოლო შესწავებულ იყავნ, ვითარმედ ყოველსა წიაღსა განწიაღებულისაჲცა ერთგანხანებაჲ⁴ დააკლდების, ვითარ ადგილი სხეულისაჲ, რამეთუ⁵ სხეული სამკერძო განხანებულ არს, ხოლო ადგილი — ორკერძო. კულად ღრამმისა³, წიაღად ეპიფანიასაჲ მყოფსა, დააკლდების მას ერთი განხანებაჲ.

ხოლო⁷ სხუანი იტყუან, ვითარმედ: სხეულისაჲ აჲ არ უქმდა ვსენებაჲ, რამეთუ არსებისა შორის მოიქსენა იგი, განმყოფელმან მისმან სხეულენად და უსხეულოდ. ვიტყუთ უკუე, ვითარმედ მუნ ვიდრემე ბუნებითისათჳს და შესავებულისა სხეულისა, ხოლო აჲ მათიმატიკისათჳს და ესენი სადმე შერწყუმულისათჳს. ხოლო განსაზღვრებული—სიტყუად და რიცხუად. ხოლო განსაზღვრებულისა არს, რომლისა ნაწილთა არ [ც]ერთი ზოგადი საზღვარი შეაყოფდეს⁸. [რომელი]⁹ უკუე იყო ზოგადი საზღვარი¹⁰, რომელი შეაყოფდეს ხუთთა და ხუთთა, რამთა იქმნენ ათ? ნუ ერთი ათეულისა რიცხუსა ერთეულთაჲ? არასადა! ვითარ იპოების ათობაჲ ცხრობად¹¹ განჯუებითა მის ერთეულისაჲთა... მოიქსენნა უკუე¹² სხუსა დასაბამისაჲთა, მერმე ადგილიცა და ჟამი¹³, ვითარ ადგილი და ჟამი ვარსკულავთმრიცხველობისა ქუეშე აღიყვანებიან და მათიმატიკისა ქუეშე, ხოლო სხუსაებრ ბუნებისმეტყუელებისაჲცა ქუეშე, რამეთუ ამათ ყოველთა შორის საკმარებაჲ ადგილისა და ჟამისაჲ.

და რომელთაჲმე უკუე დადებისა მქონებელთანი ურთიერთას მიმართ, მათ შორის შედგეს ნაწილნი

რამეთუ ვითარმცა იტყოდა: რომელთა კერძობესა¹², მგებთა და თანშედგობითა¹⁴ შორის დაწესებულთა, ხოლო რომელთაჲმე არ მქონებელთანი ღებასა¹⁴, ესე იგი არს, რომელიცა ქმნისა შორის აქუს ყოფაჲ. ხოლო ღებასა იტყვს არა ადგილისა შორის საკუთრად თქუმულსა, არამედ სქესისა.

1 + ხოლო D. 2 ქმნსა C. 3 ღრამისა AC. 4 ერთი განხანება B. 5 რამეთუ ხოლო B 6 ღრამად D. 7 ხოლო — B. 8 + რომელი C (AD-ში გამოტოვებულია ადგილი). 9 რომელი — BD (ადგილი გამოტოვებულია). 10 ზოგადი საზღვარი [ხოლო] და საზღვარი ABCD, შდრ. πσι: ηδ οισ: ρσος CA₂ 55, 13 სქილო. 11 ცხრობად C. 12 უკუე + ვითარცა ABC. 13 კერძობასა B. 14 მგებობასა D.

¹¹ „მერმე იტყუან... ვთქუენით მსწრობელთა“ — CA₂ 55, 13 სქილო. ¹² ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „ესე იგი არს წიაღსა არს“ ABCD. ¹³ ამაზე ტექსტის ხელით წერია: „დასრულებულად განწიაღებულსა იტყვს“ ABD. ¹⁴ „ხოლო რომელთაჲმე არ მქონებელთანი ღებასა“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 56, 4.

და დებისა მქონებელთაგანნი¹: ღრამში, ეპიფანიაჲ, ადგილი და სხეული, ხოლო დებისა არ მქონებელთანი: ჟამი, რიცხვ და სიტყუაჲ. ვინაჲ დებისა მქონებელთა სამი უკეს ქონებალ: ადგილისა შორის ყოფაჲ, ესე იგი არს, დებაჲსადმე და საჩუენებლობისა ქონებაჲ, ვითარ გრძინობისაჲ, და შერწყუმულ-ყოფაჲ.

5 ხოლო ვითარმედ ჟამი ძეს სადმე და შერწყუმული არს, ხოლო საჩუენებლობაჲ არა აქუს (რამეთუ მყის წარტანა და განიხრწნა, რამეთუ² ქმნისა შორის აქუს ყოფაჲ), ამისთვის არმქონთაქანა დებისაჲ ადირაცების³ იგი. კუალად შერწყუმულობაჲ და წესი აქუს, რომლისათვის ჟამსაცა წესი აქუს, ხოლო წესისა მქონებელთა არ უუქუელად დებაჲცა აქუს. რამეთუ აჰა, ჟამსა დებაჲ ვიდრემე არა

10 აქუს, ხოლო წესი აქუს.

მერმე მესამესა განწვალეებასა იტყუს რაოდენისასა, ვითარმედ: რაოდენი ანუ თუთ თესაგანობით არს³, ანუ შემთხუევიეთისაებრ. რამეთუ მყოფობასა დიდისა და მცირისა, და ფრიადისა და კნინოდენისასა, დიდი უკუე და მცირე შერწყუმულთაგანად შეისმინებინან, ხოლო ფრიადი და კნინოდენი—განსაზღვრებულთად. რაოდენიცა უკუე ამთაგანნი: ანუ დიდი, ანუ მცირე, ანუ ფრიადი, ანუ კნინოდენი, უსაშოვლოდ სარაოდენოდ ითქუმიან, იგინი საკუთრად არიან რავდენ, ხოლო რავდენი შუამდგომელობითა ვისითამე—შემთხუევიეთისაებრ. ვითარ საკუთრად რაოდენ ოდეს ვთქუა...² | დიდი თეთრი, რამეთუ ზედსაჩინოაჲსა მიერ⁴ ვიტყუ⁵, რომლისა შორის არს თეთრი. კუალად ფრიადი ჟამი —

15 საკუთრად, ხოლო ფრიადი საქმე — არა საკუთრად, რამეთუ ჟამისა შორის ფრიადობისა ყოფაჲ, რომლისაებრ იქმნა საქმე.

318

ხოლო უწყებულ იყავნ, ვითარმედ⁶ რავდენი ნაცვალგანიწვალეების დიდისაცა და ფრიადისა³

შემდგომად ამისსა სხუაჲ განწვალეებაჲ გარდმოსცა, ვითარმედ რავდენი ანუ განსაზღვრებული არს ანუ განუსაზღვრებელი. ხოლო არს ვანსაზღვრებული უკუე, ვითარ რიცხვ და სიტყუაჲ განსაზღვრებული არს, ვითარცა თუთ ესე იტყუს, რომლისა ნაწილინი არაარას საზოგადოაჲსა საზღვრისა მიმართ შეიყოფვიდინ ურთიერთას: ხოლო შერწყუმული⁷, რომლისა ნაწილინი ერთისა მიერ საზოგადოაჲსა საზღვრისა შეიყოფვიდინ.

რამეთუ რიცხუსა ვიდრემე ნაწილთა შორის არცერთი რამ აქუს ზოგადი საზღვარი, რომელი შეაყოფს ნაწილთა მისთა⁴. რამეთუ ვიდრემე რაოდენი არს რიცხვ, არა|დამზადებს ვითარცა ცხადსა, ხოლო ვითარცა განსაზღვრებელი აღმოაჩენს არქონებისაგან მისისა ზოგადსა საზღვარსა, რომელმან ურთიერთას შეაყენეს ნაწილინი მისნი.

რამეთუ სამნი და შუდნი არაარას ზოგადისა საზღვრისა მიმართ შეიყოფვიან⁵, ესე იგი არს, ბუნებით განსაზღვრებული არს რიცხვ, ხოლო ხუთნი და ხუთნი მარადის განსაზღვრებიან და არაარას ზოგადისა საზღვრისა მიმართ შეიყოფვიან.

1 რამეთუ|ხოლო C. 2 აღრიცხვან D. 3 არს—D. 4 ზედსაჩინოაჲსა მიერ ABC. 5 ვიტყუთ B. 6 ვითარმედ|რამეთუ D. 7 შერწყმულნი D.
¹ და დებისა მქონებელთაგანნი... რომლისაებრ იქმნა საქმე“ (სტრ. 21) CA₂ 56, 6 სქ. ² აკ-ლო: *πολλῶν τῶν ἐπιφάνειαν κατὰ οὐρανὸν* ἔχει δὲ *ὄραον* *ἐλατ* CA₂ 56, 6 სქოლიო. ³ „ხოლო უწყებულ იყავნ... და ფრიადისა“ განსამარტავ ფრაზად არ არის CA₂ 56, 6 სქოლიო. ⁴ „რამეთუ რიცხუსა... ნაწილთა მისთა“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 57, 1—2. ⁵ „რამეთუ სამნი... შეიყოფვიან“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 57, 6-7.

რამეთუ რაოდენი უკუე არს სიტყუამ, ცხად-არს

პირველად აჩუენებს, ვითარმედ რაოდენი არს სიტყუამ და მიერჲ, ვითარ-
მედ განსაზღვრებული რაოდენი არს სიტყუამ, აჩუენებს. არამედ პირველ არა
მარტივად რაოდენად აღიარებს რაოდენ-ყოფასა სიტყუასა, არათუ გაჰოჩინე-
ბისა რამსმე თანა მოვიდეს ამისა. ხოლო იტყუს კმისა მიერ თქუმულისა ამის
319 სიტყუსა რაოდენ-ყოფასა, ვითარმედ: აღ|ირიცხვის მარცულათა მიერ არა ვი-
თარცა ნიშანი რამმე, არცა ვითარცა: შეზაეებული, რამეთუ უკუეთუ აღი-
რიცხოს ვისგანმე, აღმრიცხუავისა აღრიცხული ანუ ორწილ არს, ანუ მრავალ-
წილ. ხოლო ესენი თვსებ რაოდენისა.

აწ უკუე ჩანს თუ სიტყუამ შედგომილად თვსად რაოდენისად, რაოდენ
სადმე იყოს სიტყუამცა.

ხოლო ღირს ძიებისა არს, ვითარ თანშეთხზვისა შორის სახილველთაგანი
სიტყუამ უკუეთუ სახელისაგან და რიმაჲსა თანამდებარე არს, ერთისა კატი-
ლორიათაგანისა² ქუეშე შევარდების. უკუეთუ კატილორიანი³ თვნიერ თან-
შეთხზვისა არიან, ვიტყუთ⁴ ამისდა მიმართ, ვითარმედ: ჯერ-არს უსაზოგადოე-
სად სმენად სიტყუსამ, ვითარცა ლექსის დამნიშნველისამ. ხოლო ვითარ სი-
ტყუამ მრავალსახედ ითქუმის (რამეთუ ითქუმის წარმოჩენითი სიტყუამ, ხო-
ლო ითქუმის შორისდადებითაცა⁵ სიტყუამ[და სულისმიერიცა], აწ წარმ[ო]-
ჩენისა სიტყუსათუს იტყუს.

ხოლო ღრამში შერწყუმული ა[რს], და სამართლად! რამეთუ თითოეულსა
ნაწილსა მისსა შეაყოფს სხუს[ა] მიმართ ზოგადი საზღვარი—წერტილი. და ჯერ-
არს მიღებაჲ განწვალუბისა გონებითა და არა მოქმედებითა, ვითარ განწვალუ-
ბამ მისი არა უტეეებს მას შერწყუმულ-ყოფად*¹.

რამეთუ კერძონი ველისზედაჲსანი ზიარისა რამ-
სმე საზღვრისა მიერ შეიყოფვიან

გეომეტრი² უკუე ველისზედად უწესს აღმოერცომილსა ეპიფანიასა, ხო-
ლო ძუელნი ველისზედაობასა ყოვლისა ეპიფანიასა ზედა იტყოდეს. ხოლო
ზოგადი საზღვარი ეპიფანიისამ, რომლისა მიერ ნაწილნი მისნი შეიყოფვიან
ურთიერთას მიმართ, არს ღრამში. ხოლო სხეული ითქუმის რაოდენად სამ-
კერძო განხანებისა მხოლოდ, ვითარმედ, ვითარ-იგი ქუემდებარე[არს შემთხუ-
ვევითა და ერთად და იგივედ მყოფი რიცხუთა შემწყწარებლობითი წინააღ-
მდგომთამ³ არს, არსებასა შეუღებების. ხოლო რაოდენი სხეულეჲსა არსებასა
320 შეეყოფვის, რომლისათუს სამართლად მისთუს იტყუს შემდგომად არსებისა.

რამეთუ აწი ჟამსა შეაყოფს გარდასრულისა
მიმართ და ყოფადისა

ამის მიერ აჩუენებს შერწყუმულთაგანად⁴ ჟამსა, რამეთუ გარდასრული
ჟამი და ყოფადი შერიწყუმის ზოგადისა რამსმე საზღვრისა მიმართ—აწისა.

1 ვითარ BC. 2 კათილორიათაგანისა B. 3 კათილორიანი B. 4 ვიტყუ B. 5 შემდგომად
დადებითიცა C. 6 შერწყუმულთა თანად D.

*1 „ვითარ განწვალუბამ... შერწყუმულ-ყოფად“ განსამარტავ ფრაზად არის მომდევნოსთან
ერთად D 199v. *2 აწიზე ტექსტის ხელით წერია: „გეომეტრი (გეომეტრი B) ქუეყანისმო-
მელსა ეწოდების“ ABCD.

კულად შერწყუმულთაგანი არს ადგილი*1, ხოლო ადგილი არს, ვითარ-
 ცა „ბუნებობისა“ შორის ითქუმის, დასასრული გარმქონებელისაჲ, ვითარ-იგი
 გარეაქუს გარეკონებელი. ვითარ-იგი ადგილ ღვინისა კურისობისა ზელსაინომ
 და არა სრული კური, რამეთუ ამას მქონებელსა ღურკნობისა და უბიანობისა-
 5 უბისა შორის გარეაქუს სხეულქი ღვინისაჲ, რამეთუ დაღათუ მოგებუქოთ
 რამე ზელსაინომს კერძისაგან, რამათა იცებოდის შინაგანი, არა უდარეს იქო-
 ნების ღვინო გარე. რომელსა უკუე იტყუს, ესევითარი არს: უკუეთუ ყოველი
 სხეული ადგილსა შორისა1, ხოლო სხეული შერწყუმულ არს და ზოგადისა რა-
 10 ყუმუ საზღვრისა მიმართ ნაწილთა მისთა შეაყოფს და ადგილიცა სადმე შერწყ-
 უმულევე სხეულისა და ზოგადისა რაჲსმე საზღვრისა მიმართ ნაწილთა მისთა
 შეაყოფს. რამეთუ უკუეთუ არ შეაყოფს ნაწილთა ადგილისათა საზოგადომა
 რაჲსმე საზღვრისა მიმართ, არამედ განიწვალებთან ერთმანერთისაგან, იყოს
 რამე2 სხეულისათაგანი არა მყოფ3 ადგილისა შორის, რომელი უადგილო არს.

მერმეცა დაღებისა უკუე მქონებელთაგანნი. ურ-
 15 თიერთას მიმართ მათ შორისებითა ნაწილები-
 თა შედგომილ არიან

განყოფილი რაოდენისაჲ გაქნაზღვრებულისა მიმართ და შერწყუმულისა 321
 და ზედგანყოფილი დაღების მქონებელთა მიმართ ნაწილებთაჲსა და არა4,
 სიტყუსყოფილი პირველად შერწყუმულისათუს და განსაზღვრებულისა, აწ ზედ-
 20 განწვალუბასა დაუქურტეს. ხოლო უქმს მქონებელთა ღებისათა სამთა ამთ
 მიერ დახატულობაჲ მიმდგომობისა და ღებისა სადმე ნაწილთა მისთაჲსა და
 არა უჩინო-ქმნისა, რომელ არს შორის რაჲსმე ყოფად, და წესისა ქონებისა ურ-
 თიერთას მიმართ.

ხოლო რიცხუსა ზედა2 არა აქუს ვისმე ზედმოხილვაჲ, რამეთუ ნაწილი
 25 ადგილისანი სხენან სხეულისა რაჲსმე შორის, რომელ არს ადგილი. ხოლო
 რიცხუსა და ეამისანი არ ესრეთ, რამეთუ არცა ყოვლად დგას თანად ეამი,
 არამედ მხოლოდ აწისებრ ოდენ და მხოლოდ ქმნისა და განხარჩნისა შორის
 აქუს ყოფად.

რომელი უკუე არა მიმდგომობს, ვითარ აქუს დე-
 30 ბისა რაჲსმე მიღებაჲ, არამედ მხოლოდსა წესი-
 სა რაჲსმექსთქუა სადმე მქონებელად

წესსა იტყუს ბუნებობისა, რამეთუ უპირველეს არს აწი ყოფადისასა5, ხო-
 35 ლო არღა ყოფადი აწისასა უპირველეს. და ესე არს წესი ბუნებობით, ოდეს
 არა აღიქცეოდის. ხოლო ჩუენდამომართი6 წესი არს, ოდეს განუორჩეველად
 აღიქცეს, ვითარ-იგი პირველად აქა მარჯუნეთაგან დამწყებელნი ამის რაჲსმე
 პირველისანი და კულად ვინებოთ თუ, მარცხენეთაგან დამწყენი თქუმად. და
 რიცხუსა ზედა ევრეთვე ერთი უპირველეს აღირიცხუვის ორთასა, ვითარ-
 რიცხუ მრჩობლი არს: რომელიმე სულისა შორის მრიცხუავი, ხოლო რომელი-
 მე — აღსარიცხუავთა შორის, ვითარ-იგი ქსესტიცა მრჩობლი: რომელიმე ვი-

1 შინა B. 2 რაჲსმე B. 3 არ მყოფი D. 4 + და ABC. 5 ყოფადისა B. 6 ჩუენდამო-
 შართი — B.
 *1 „კულად შერწყუმულთაგანი არს ადგილი“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA2
 58, 15. *2 „ხოლო რიცხუსა ზედა“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA2 59, 6.

თარცა მწყველი, ვითარცა რამ ზვალისა ქსესტი, ხოლო რომელიმე, ვითარცა
 აღწყული, ვითარ-იგი ღუნისა და.თაფლისაჲ. ვითარ უქუე მრჩობლი არს რიცხუ-
 322 ვითარცა ითქუა, რომელიმე სულისა შორის მრიცხუაეი, ცხად არს, ვითარმედ
 არამცა იყო დადებისა მქონებელთა ნაწილთა (რამეთუ არა აქუს დებაჲ რამ-
 მე¹ ნაწილთა მისთა, არამედ არს მხოლოდ სულისა შორის გონიერად), ხოლო 5
 აღსარიცხუათა შორის, ვითარ ათთა კაცთა გინა ცხენთა, მქონებელთა დები-
 სათა, არს, რამეთუ ნაწილნი მისნი სხენან სადმე და დებაჲ რამე აქუს ურ-
 თიერთას მიმართ. ამისთვის ესრეთ თქუა: „ხოლო დებაჲ არა ყოვლად მიილო
 სადმე“ და არა თქუა: „არ ვითარ მიილო სადმე“.

ხოლო სიტყუაჲცა ეგრეთეჲ¹, რამეთუ არარაჲ შეუდგების ნაწილთა მის- 10
 თა. არამედ თქუმულ არს: „და არა არსო მერმე მოღებაჲ მისი“, ეჲ იგი არს,
 და სიტყუაჲცა დებისა არმქონებელთაგანი არს, ვითარ თქუმისა შორის აქუს
 ყოფაჲ და არცერთი ნაწილთა მისთაგანი ჰგია, რათა დებაჲცა რამე მიილოს,
 v ვითარ-იგი ფრიალი² თეთრი² ითქუმის, ფრიალი³ რამ იყოს ეპიფანიაჲ.

საქმე ზედმიწევ[ენ]ულობისა — არ ხოლო მისთა ქუეშე შემრდომთა 15
 განხილვაჲ საქმითაჲ, არამედ საგონებელთაჲ ვიდრემე ყოფად⁴, ხოლო კეშ-
 მარიტებით არ[ემ]ყოფთა⁵ წარმოვლაჲ და მხიველ-ყოფაჲ. ვითარ უქუე თეთ-
 რი მოსაგონელ არს რაოდენ-ყოფად (რამეთუ ვიტყუთ მრავალი იეთრი და
 კინინი, რომელნი რაოდენისანი არიან, არაწედ საქმესა[ცა] ვიტყუთო გრძელ-
 სა)⁶... ვითარმედ საკუთრად არა არიან ესენი რაოდენ, არამედ შემთხუევი- 20
 თისაებრ. რამეთუ ვითარცა თეთრი ზედსაჩინოსა შორის, იგი რამ მრავალ, ანუ
 მცირედ იყოს, ვიტყუთ თეთრისა ანუ მცირე, ანუ მრავალ-ყოფასა. და ეგრეთე
 საქმისა[ცა] ზედა. ვითარ-იგი ბრძოლაჲ გრძლად ითქუმის შემთხუევითისაებრ,
 რამეთუ ვითარ ეამისა რამსმე შორის იქმნა ბრძოლაჲ, ვითარ ათთა წელთა
 შინა, ხოლო ვიტყუთ გრძელ-ყოფად ეამსა, ამისთვის საქმესა[ცა] გრძელად 25
 ვიტყუთ შემთხუევითისაებრ. ვინა[ცა] საკუთრად⁴ რაოდენად სათქუმელნი
 მხოლონი პირველთქუმელნი არიან, ხოლო სხუანი შემთხუევითისაებრ ითქუ-
 მნიან. ხოლო ეამისა მრავალ-ყოფასა და ძრვამცა მრავალი ითქუმის, რამეთუ ეა-
 მი საზომი არს ძრვისაჲ. რამეთუ თუელ⁷ ვიტყუთ მთუარისა კუალალ-გებასა, ხო-
 ლო წელიწადლ⁷—მზისასა. რამეთუ კითხულ-იქმნეს თუ ვინმე: რაოდენი არსო 30
 საქმე? ეამსა მიუგებს, ესე იგი არს: ათისა წლისაო. და ეგრეთე ეპიფანიასა
 ზედა, რომელ არს ზედსაჩინოჲ, რამეთუ რავზომიცა იყოს ეპიფანიაჲ, ეგოდე-
 ნადვე თეთრიცა ითქუმის ყოფად. რამეთუ კითხულ-იქმნეთ თუ: „რაოდენო
 v არს თეთრი?“ ვიტყუთ: „ორწყრთაჲ“, რაოდენი იყოს ეპიფანიაჲ, მქონებელი 35
 თეთრისაჲ. ვინაჲ არა თუთ თეთრსა ვიტყუთ ფრიალ ანუ კინოდენ ყოფად, არა-
 მედ ეპიფანიასა, რამეთუ შემძლებელ არს წყრთელსა ეპიფანიასა შორის
 მყოფი თეთრი უფროს თეთრ-ყოფა ორწყრთელის შორისისასა და მამინ
 არ⁸ ვიტყუთ თეთრსა თეთრისა უმრავლეს, არამედ თეთრსა თეთრისა უფროს.

1 რამსმე C. 2 ფრიალ B. 3 ფრიალი — D. 4 მყოფად ABC. 5 არ ყოფთა C, არ ყოფა B.
 6 თუელ ABC, თუელ D. 7 წელიწადლ B. 8 შორისისა სადა D. 9 არა C.
¹ „ხოლო სიტყუაჲცა ეგრეთე“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 60, 9. ² „ვი-
 თარ იგი ფრიალი თეთრი“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 60, 13. ³ აკლია
 ფრთხვ CA₂ 60, 18. ⁴ „ვინა[ცა] საკუთრად... ეამისა მრავალყოფასა“ CA₂ 60, 24 სქ.

ხოლო მერმეცა რაოდენისა არარაჲ არს წინააღ-
მდგომ

აჲა ორთა რათმე*1 ვეძიებთ, თუ ვითარ „ხოლო მერმეცაობაჲ“ იქუშია, ვითარცა ცხად-არს, ვითარმედ სხსაყა თვისსა წინაგარდამცემლობითა და კულალად, არსებნისძლითისა სიტყუასა შინა წინამსწარსწრობით² თქუა ვითამდე, ვითარმედ: „არცა რაოდენისაჲ რაჲ არს წინამდგომი“. და აჲა კულალად იგივე მოიკენა და ესენი შემოკლებით მყოფად მარადის. და ჰირველისა მიმართ ვიდრემე ვიტყუთ, ვითარმედ³: სხუადცა თვისი მიფარულად გარდმოსცა, ხოლო ესე არს აღრიცხულობაჲ, რამეთუ იტყოდა, ვითარმედ: სიტყუაჲ მაკრამთა და ვრაჲიამთა მარცულითა განიზომების, ხოლო რიცხვცა⁴ არტიოთა და პერისისოთა, რომელ არს ჭულელი და ფარდი, და ჟამი და-თუ-ხუდეს,|—თუთა და წელიწდითა. ამისთვის უკუე „ხოლო მერმეცაობაჲ“ იქუშია. ხოლო მეორისა შიმართ ვიტყუთ, ვითარმედ: არსებნისძლითისა⁵ სიტყუასა შინა, ვითარმედ არა რაოდენისა მხოლომასა არს, არქონებაჲ წინააღმდგომისაჲ აჩუენა, ხოლო⁶ აჲა ვეძიებს, თუ ვინაჲ ყოველისა არს, ანუ არყოველისა. ვინაჲცა⁷ ვაჩუენოთ, ვითარმედ არა არს წინამდგომ მრავლისა კნინოდენი წინამდგომთა ურთიერთას განმხრწნელ-ყოფისაგან, ხოლო მრავალი კნინისა მიერ შესრულდების. არა სადმე წინამდგომი არს.

324

ამათსა შემდგომად ვეძიებთ⁷, თუ ვითარ უკუე განსაზღვრებულნი რაოდენნი მრავლად და კნინოდენად ითქუმიან, საკუთრად ვჰპოვებთ შერწყუმულსაყა ზედა მრავალსა და კნინოდენსა თქუმულად, ვითარ მრავალი სხეული, მრავალი წყალი, რომელნი შერწყუმულნი არიან? და ვიტყუთ ამისდა მიმართ, ვითარმედ: შერწყუმული შესაძლებელ არს შორისქმნითა და წულილმოგონებითა განწვალებად, ხოლო განწვალებული არაჲ მერმე შერწყუმულ-ყოფადცა. ამისათვის მრავალსა ვიდრემე და კნინოდენსა ვიტყუთ შერწყუმულსა ზედა, ვითარმედ განწვალებად შესაძლებელ არს, ხოლო არაჲ შერწყუმულთად თქუმულნი, ვითარ დიდი და ცოტად განსაზღვრებულთა ზედა.

v

არცა ვიტყუთ წინააღმდგომობისა
შემწყენარებელად რაოდენსა*2

ვითარ-იგი ღრამმისა ზედა ვიტყუთ, ვითარმედ: ვნება მისსა არს მართლ-განმეალებობაჲ და ლულარქნილობაჲ და რიცხვსა — ჭულელი და ფარდი, ეგრეთვე ვნება-ყოფად რაოდენისა ვიტყუთ დიდსა და მცირესა, და მრავალსა და კნინოდენსა, რამეთუ⁸ რაოდენის-ათვის შემთხუვიან სხუსასა შინა|და სხუსასა ჟამსა, ვითარცა თუთ იგი არისტოტელი ჰგონებს შემდგომთა შინა „ბუნებითთასა“ და პლატონი და პლონტინოს შორის „ცხრათამასა“. მერმეცა ვიტყუთ, ვითარმედ აღსარიცხუაენი ანუ სწორნი სწორითა აღირიცხუვიან, ვითარ⁹ ათნი ძელნი წყრთეულნი ათითა წყრთითა [სწორითა]⁹, ანუ არ სწორებითა წყრთე-

325

1 ვიძიებთ D. 2 წინამსწარ-სწორებით B. 3 + და ABC. 4 რიცხვთა B. 5 არსებნისძლითისა C. 6 + ვითარცა D. 7 ეძიებთ B, ვიძიებთ D. 8 რამეთუ — B. 9 + ანუ უსწოროთა, ვითარცა ათნი ძელნი წყრთეულნი ათითა წყრთითა, შდრ. *εἰ μὴ ἀσπρόμαθα ἢ ἴσα ἴσους ἀσπρόμαθα ἢ ἴσους ἴσους ἀπύσους ἀπύσους ἀσπρόμαθα, ἢ ἀνύσους ἀνύσους* CA₂ 61,7 სქოლიო.

*1 „აჲა ორთა რათმე... არა სადმე არიან წინამდგომებ“ (151, 11) CA₂ 61, 7 სქ.

*2 „არცა ვიტყუთ... რაოდენსა“ განსამრტავ ფრაზად არ არის გამოყოფილი CA₂ 61, 7 სქოლიო.

ბითა, ანუ უსწორონი — უსწოროებითა, ვითარ ოდეს აღსარიცხუაენიცა და-
 აღმრიცხუველნი უსწორო იყვნენ. ამის შემდგომად იტყვს არისტოტელი, ვი-
 თარმედ: უფროასლა სავონებელ არს წინააღმდეგობობაა ზენაასათს და ქუე-
 ნაასა, უკუეთუ ჰნებავს სადმე ვითმე წინააღმდეგობობასა რაოდენისასა თქუმაჲ,
 რომელთა მიმართ ვიტყვთ, ვითარმედ: ზენაჲ და ქუენაჲ ორსახე არს: რამეთუ
 ანუ ჩუენდა მომართ, ანუ ბუნებლისა მიმართ. და უკუეთუ ჩუენდა მომართ
 ვიდრემე იტყვან, ვიტყვთ ვითარმედ: ზენა ქუენაასა მიმართ ითქუმის და ქუე-
 ნაჲ ვითარცა ზენაასა მიმართ, ვინაჲცა რაასამომართთაგანნი არიან და არა—
 რაოდენისანი. [ხოლო] უკუეთუ ვითარცა ბუნებისა მიმართ, ვითარა აროდეს
 შეიცვალელების ზენაჲ და იქნების ქუენა, ანუ წინაუკმო. ხოლო თჳს წინააღმ-
 გობთა შეცვალეზაჲ ურთიერთას მიმართ, არა სადმე არიან წინააღმდეგობმ.

ამის შემდგომად იტყვს*1 საკუთარსა თჳსსა რაოდენისასა, რომელ არს
 სწორი და უსწოროჲ. ვიტყვთ უკუე: ვითარმედ² სამ არიან: იგივე, სხუაჲ;
 სწორი, უსწოროჲ; მსგავსი და უმსგავსი. და იგივეჲ უკუე და სხუაჲ არსებისა
 ზედა მოილო, რამეთუ იგივე არს კაცი კაცისა, ხოლო სხუა — კაცი ცხენისა;
 ხოლო სწორი და უსწოროჲ—რაოდენისა, ხოლო მსგავსი და უმსგავსოჲ—ვითა-
 რისა, რომელთაგანცა სხუანი კატელორიანი იქმნებიან.

326 | მ ე რ მ ე ც ა რ ა ო დ ე ნ ი ს ა ა რ ა რ ა ჲ ა რ ს წ ი ნ ა ა ლ მ დ გ ო მ *²

ვითარ კმად წინ განვიხილეთ, მოვიდეთ ამის სიტყვსა მომართ: გარდადომ-
 ცემელსა ჩუენდა განწვალებასა რაოდენისასა და მეტყუელსა, რომელნი⁴ არიან
 საკუთრად რაოდენნი და რომელნი შემთხუვეითისაებრ თქუმულნი, ჰნებავს
 აწ, ვითარ-იგი არსებისა ზედა ქმნასა, თჳსსა გარდაცემაჲ რაოდენისასა.

ა რ ა თ უ ვ ი ნ მ ე ფ რ ი ა დ ს ა კ ნ ი ნ ი ს ა ი ტ ყ ო დ ი ს წ ი ნ ა ა ლ მ დ გ ო მ ა დ

აქა საკუთრებით გამოიკულევს ამისთჳს სიტყუასა, უკუეთუ დიდი მცი-
 რისა წინააღმდეგომ არს, რამეთუ არსებისძლითსა სიტყუასა შინა მხოლოდ მომ-
 კსენებელი თანწარჰკვდა, შეგნდობელი მათი წინააღმდეგომ-ყოფად ანტიპარას-
 ტასითა. ხოლო არიან რაოდენისანი რომელნიმე განსაზღვრებულსნი, ხოლო
 რომელნიმე—განუსაზღვრებელნი. და განსაზღვრებულნი⁵ ვიდრემე, ვითარცა
 თქუმულნი რომელმე და საკუთრად რაოდენ არიან, ვითარ ორწყურთაჲ და
 სამწყურთაჲ, ხოლო განუსაზღვრებელ ვითარ დიდი და მცირე და ფრიადი და
 კნინოდენი. ხოლო არს დიდი უკუე და მცირე შერწყუმელისაგან რაოდენისა
 (რამეთუ დიდსა ვიტყვთ სხეულსა და მცირასა, ეგრეთვე სხუათა შერწყუმულ-
 თა და დებისა მქონებელთა ზედა), ხოლო ფრიადი და კნინოდენი — განსაზღ-
 რებულისაგან და დებისა არმქონებელთა, რამეთუ ფრიადი ჟამი ითქუმის და
 კნინი. ეგრეთვე რიცხუცა, რომლისათჳს მაგალითთა მიერ განმაშიშულებელმან
 დიდსა ზედა და მცირასა, მთისა ზედა მოილო და ფეტქსა, რომელნი შერწყუმულ-
 ლისანი იყვნეს, რამეთუ სხეულ თითოეული.

და გარდავა ფრიადისა³ მიმართ და კნინისა, რომელნი განსაზღვრებულისა

1 ვითარ — D. 2 ვითარმედ — D. 3 სამ არიანი ABCD. 4 რაოდენნი D. 5 ხოლო რომელ-
 ნიმე... განსაზღვრებულნი — B.

*1 „ამის შემდგომად იტყვს... გარდაცემაჲ რაოდენისასა“ (სტრ. 22) — CA₂ 61,7 სქოლო.

*2 ეს ფრაზა A-ს ზედა აშინაჲ, „მერმეცა“ სიტყვა განსაზღვრებულთა სხვა მელნით, ამიტომ სინჯუ-
 რით გამოყოფილი არაა. *3 „და გარდავა ფრიადისა... უფროასლა რაასამომართთანი“ (ვკ. 152)
 CA₂ 62, 14 სქ.

და დადებისა არმქონებელთანი არიან და განაშიმულებს ფრიადთა ჴედა და კნინთა, რომელნი არა არიან რიცხვანნი, ესე იგი არს, განსაზღვრებულისანი, არამედ [უფროსლა რამსამიმართათა[ნი].

327

რამეთუ¹ არარაჲ ითქუმის თავით თვისით დიდად, ანუ
თუ მცირედ

5 კულად აქა შენდობისაებრ, რამეთუ დაღათუ წინააღმდეგომებ არიან დიდი და მცირე, არა არიან რაოდენებად, არამედ რამსამიმართებ, რამეთუ დიდი მცირისაჲ ითქუმის დიდი და მცირე დიდისაჲ ითქუმის მცირე. ხოლო უკუანამსკენელ არუენებს, ვითარმედ არცა წინააღმდეგომებ არიან.

10 არამედ სხვსა მიმართ აღიყვანების*, ვითარ მთაჲ ვიდრემე მცირე* ითქუმის, ხოლო ფეტვ დიდი

რამეთუ უკუეთუმცა იგივე თავით თვისით ითქუმოდა დიდი და მცირე, არამცა ოდეს მთასა ვიდრემე მცირესა და ფეტუსა დიდსა ვიტყოდეთ. ვინაჲ მთასა თუ მცირესა ვიტყუთ სხუასა სხვსა მთისა მიმართ თანაშემატყუებელნი², ხოლო ფეტუსა — დიდსა, ცხად-არს, ვითარმედ უფროსსა სხვსასა. არა სად-
15 მე თუთ თავით თვისით დიდად ითქუმის იგი ანუ მცირედ, არამედ სხვსა და სხვსა მიმართ.

მერმეცა ორწყრთეული უკუე და სამწყრთეული v
და თითოეული ესე ვითართაგანი . [რა]ოდენსაჲ
დაჰნიშნავს

20 სხუასა ჴელ-ყოფასა დაუშაიდებს⁴ დიდსა და მცირესა არა რაოდენ⁵ ყოფისათვის მისისა⁶, არამედ უფროსლა რამსამემართებ. რამეთუ იტყუს, ვითარმედ: საკუთრად რაოდენი განწიადებული არს, ვითარ თუთ იგი ღრამში რაოდენცა არს და თვისთა ბუნებითა განწიადების ორწყრთეულად მყოფი, მოვედ, ითქუნ, ანუ ათწყრთეულად. ეგრეთ სხუანიცა რაოდენნი განსაზღვრებულნი არიან. ხოლო დიდი და მცირე, და ფრიადი და კნინოდენი არა არიან გან-
25 საზღვრებულნი არცა ჩუენდა მომართ, არცა თავით თვისით, არამედ — განსაზღვრებულ, ვინაჲცა დიდი და მცირე, და ფრიადი და კნინოდენი არა არიან რაოდენისანი.

30 მერმე⁷ გინათუ და-ვინ-სხენ⁸ იგინი რაოდენ-ყოფად, გინათუ არა

მჩუენებელი, ვითარმედ რამსამემართთანი არიან არა რაოდენისანი, აწ 328
ანტიპარატასისა, ესე იგი არს, შენდობისაებრ იტყუს, ვითარმედ, დაღათუ რაოდენისანი არიან, ეგრეთცა არა არიან წინააღმდეგომებ დიდი მცირისა და ფრიადი — კნინოდენისა.

1 რამეთუ—B. 2 თანაშემატყუებელი B. 3 ოდენსა CD. 4 დაუდებს D. 5 არა ოდენ ABC. 6 თვისთა მისისა D. 7 მერმეცა BD. 8 და-ვინ-სხენან B, სხენს D.
* არამედ სხვსა მიმართ აღიყვანების* განსაზღვრავ ფრიად არ არის გამოყოფილი CA, 62, 18.

არა არს მათ შორის წინააღმდეგომი*1 არცერთი, რომელსა იტყუს, ესე ვითარი არს*2: უღირს წინააღმდეგომთა პირველად ყოფილ თავით თუსით განტევებულისა გუამისა ქონებითა და ეგრეთლა თანშემოსლვად, ესე იგი არს, წინააღმდეგომად დადებამ და ბრძოლის-მითუალვად, რომელი რაამსემიმართთა ზედა შეუძლებელ არს, რომლისათუს არცა მბრძოლ არიან ურთიერთას, არამედ უფროსსა თანშემოიყვანებენცა. რამეთუ ამით განეყოფიან რაამსემიმართნი წინააღმდეგომთა, რამეთუ წინააღმდეგომნი ვიდრემე პირველად თავით თუსით არიან, ეგრეთლა თანშემოვლენ და იბრძოლებიან, ხოლო რაამსემიმართნი ურთიერთას შობენ. ესრეთ უკუე, დაღათუ არსადა იყოს თეთრი, ჰვიავე შავი. ხოლო მამამ თუ მოსპო, დარჩების ძე. ვითარ უკუე დიდი და მცირე არა თავით თუსით, არამედ სხუსა მიმართ, ეგრეთვე ფრიადი და კინოღენი. და არ სადმე თუთ თავით თუსით არ დიდი, არცა მცირე შეგუამებულან, ცხად არს, ვითარმედ არა არიან წინააღმდეგომებ.

მერმეცა უკუეთუ იყვნენ დიდი და მცირე წინააღმდეგომებ, შეემთხოსყე ეგრეთვეობით მყის თანად მითუალვად წინააღმდეგომთა

სხუამ კელ-ყოფამ შეუძლებელისა მიმართ ზედგანყვანებისა ძლით, რამეთუ იტყუს: დიდი თუ მცირე ვთქუნეთო წინააღმდეგომ-ყოფად, შეემთხოს იგივე-ყოფამ დიდსა და მცირესა სხუსა და სხუსა მიმართ, ცხად-არს, ვითარმედ თანშეტყუებულთა, ვინამცა შემწყნარებელობითი წინააღმდეგომთა მასვე შინა 20
329 ეამსა და იყვნენ ესენი თავთა თუსთა წინააღმდეგომ, რომელი უადვილო არს. ვინამცა დიდი და მცირე არა არიან წინააღმდეგომებ.

ხოლო შემწყნარებელობითად ვიდრემე წინააღმდეგომთა საგონებელ არს ყოფად

ხოლო შემწყნარებელობითი ვიდრემე წინააღმდეგომთა არს არსებამ. არა სადმე მასვე ეამსა შინა მისვე ნაწილისა შორის ერთბამად მიითუალვიან წინააღმდეგომნი, რამეთუ არსადა იყვნენ მისვე შორის მასვე ეამსა ცივი და ცხელი, თეთრი და შავი, ვითარ მათვე შეემთხუევის*3 თავთა მათთა წინააღმდეგომ-ყოფამ, რომელი გარდაამატებსო? უადვილობას იტყუს, ვითარ უკუე იყოს დიდი მცირისა წინააღმდეგომ. შეემთხოს არა ხოლო მასვე მყის მასვე ეამსა შინა წინააღმდეგომთა შემწყნარებელ-ყოფათამ, არამედ მისგანვე მბრძოლობამ თავისა თუსისამ, რომელი უადვილო არს. ხოლო არარამ მყოფთავანი იგივე მბრძოლ არს თავისა თუსისა.

|[ა]რ სადმე წინააღმდეგომ არს დიდი მცირისა, არცა ფრიადი — კინოღენისა

უპირატეს წინააღმდეგომან წინააღმდეგომ-ყოფისა მათისამან აჩუენა, ვითარმედ რაოდენ არა არიან. მერმე ვითარმედ რაოდენებ განაჩინა და აჩუენა,

1 ხოლო რამეთუ D. 2 გარდაემატებისო D.

*1 „არა არს მათ შორის წინააღმდეგომი“ განსამარტავ ფრანზად არის გამოყოფილ CA, 63, 14.

*2 აშიაზე ტექსტის ხელთ წერია: „იხილე კეთილად გულისხმუმიყოფელმან“ ABCD.

*3 „ვითარ მათვე შეემთხუევის თავთა მათთა წინააღმდეგომ ყოფამ“ განსამარტავ ფრანზად არის გამოყოფილი CA, 64, 5.

ვითარმედ არა არიან წინააღმდეგომებ. ხოლო ჰეშმარიტებით არცა რაოდენ არიან, არცა წინააღმდეგომებ, არამედ რაღმემიმართათაგანებ. არამედ ვითარ რა-
 5 რაოდენისა შინა, უკუეთუ წინააღმდეგომ არა არიან?

ხოლო უფრომსდა წინააღმდეგომობაა რაოდენისაა
 ადგილისათეს საგონებელ არს ყოფად

ვითარცა აღმოაჩინა დიდხ და მცირე, და ფრიადი და კინოდენი წინას-
 წრობილთა შორის არცა[რაოდენ ყოფად, არცა წინააღმდეგომებად, აწ იტყვს, 330
 10 ვითარმედ: [ჰნე]ბავსი თუ ვისმე^{*2} რაოდენისა წინააღმდეგომობისა სახილველო-
 ბაა, რაათა მიიღოს ზენაა და ქუენაა, რამეთუ ესენი მრავლად² განციდეებულ
 არიან ურთიერთას და განსაზღვრებასა წინააღმდეგომთასა შეიწყნარებენ, რამე-
 თუ ესრეთ განისაზღვრებიან წინააღმდეგომნი: „მრავლად განციდეებულნი მისვე
 15 ნათესავისა შორის“, ხოლო ესე არა სათნო არს, არა არს ყოვლად ზენაა და
 ქუენაა, არამედ გარემომასი და საშუალი, რომელნი არა არიან წინააღმდეგომ,
 არამედ რაღმემიმართებ, რამეთუ გარემომასი საშუალისა ვისიმე გარემომასად
 იტყუმის.

რამეთუ მრავლად განციდეედებიან ურთიერთას

იხილე, ვითარ ერთ-ქმნისა წინააღმდეგომთასა მნებებელმან ბუნებამან მის-
 20 ვე ნათესავისა ქუეშე ყვნა ივინი, რამეთუ თეთრისა და მშელნობისა წინააღ-
 მდეგომად მყოფთა ნა[თესავ]³ — ფერი, და ცხელისა და[ცივისა]⁴ — ვითარი, v
 ხოლო ერთისა ქუემდ[ებარისა]⁵ შორის ბრძოლასა ჰყოფ[ენ]⁶.

ხოლო არა სთნავს რაოდენსა მითვალვავა
 უფრომსობა-უდარესობისაა

მეტყუელმან, ვითარცა თვისა რაოდენისასა არარაა აქუს წინააღმდეგომი
 და მხუენებელმან, ვითარმედ ყოვლისა არს ესე, არა თქუა, ვითარმედ: არა მხო-
 25 ლომასა (რამეთუ ცხად-იყო არსებისათეს თქუმულთაგან ესე), არამედ სხვა მი-
 მართ გარდავიდა თვისა რაოდენისადა არმითუალვისა უმეტეს-უდარესობი-
 სასასა, ხოლო სადა არა არს წინააღმდეგომობა, არცა უმეტესუდარესობაა
 30 იბოების, რამეთუ უფრომსი და უდარესი შერევისაგან წინააღმდეგომთასა იქ-
 მნების. ხოლო საქმარ-არს ცნობად, ვითარმედ და ამასცა ზედა იუგამოუცდე-
 ლებს, ვითარ არსებისაცა შესატყვისსა და სხვსა ზედა გარდავალს თვისსა, რო-
 მელსაცა საკუთრად თესად უწოლა.

1 გნებავს A, მნებავს B. 2 მრავალ D. 3 ნა... C, ნათესა... B. 4 [.....]AC. 5 ქუემდებარი-
 სა [სა] C, საქუემდებარეოს D. 6 ჰყოფს A, ჰყოფ B; ჰყოფ[.....] C.

*1 ერთი სტრიქონი ამოფხევილა, მაგრამ სიტყვა გრძელდება მომდევნოზე A. *2 „ვითარ-
 ცა აღმოაჩინა... თუ ვისმე“ CA₂ 64, 23 სქ.

331 |ხოლო¹ [აწ]² რაოდენისა უფროდესა სწორისა და უსწოროდესა თქუმაჲ³

ა[რა]⁴ თქუა გარდაცემულისა თვისათჳს, ვითარმედ არა არს ესე თჳს რაოდენისა, რამეთუ ცხადიყო თქუმულთაგან არსებინძლითსა⁵ სიკუყუსა შინა. ხოლო ესე საკუთრად თჳს ყოფად [რაოდენისად]⁶ გარდასცა „სწორად და უსწოროდ სათქუმელობაჲ“. ხოლო უკუეთუ სხჳსა რამსმე ზედა ვიტყუთ სწორისა და უსწოროსა. არა თუთ მებრ, არამედ შემთხუვეითისებრ. ვითარ ვიტყუთ, ვითარმედ: ესე თეთრი სხეული სწორი არს მის თეთრისა სხეულისა, და უსწოროჲ⁷ ეგრეთვე არა ვითარ თეთრსა, არამედ ვითარ სხეულსა. თქუას უკუე ვინმე სიმკაცრით მსმენელთაგანმან თუ: „ვითარ არისტოტელმან არსებისა ქუეშე⁸ დააწესა სხეული და კუალად რაოდენისა ქუეშე და რამეთუ ვთქუთ წინშესავალთა⁹ შინა, ვითარმედ არაჲ მყოფთაგანი ორთა კატილორიათა ქუეშე ალიყვანების“, ვიტყუთ უკუე, ვითარმედ: „სხჳსა და სხჳსაებრ მიიღებს⁹ სხეულსა“. რამეთუ არს ნივთიერი¹⁰ სხეული, ვითარ ქვაჲ ანუქელი, ხოლო არს სიტყუთ სახილველიცა სხეული — რაიმე[ტ]იკოსი, ვინაჲცა არსების შორის¹¹ ნივთიერი სხეული მოილო სხეულად მაოდენად¹² და რაოდენად შემთხუვეითად — სხეული სადმე შემთხუვეითი¹². მარტივად სამკერძო განხანებულობაჲ არსებითად არს სხეულისა შორის, ხოლო ესოდენობაჲ რაოდენი არს შემთხუვეითისებრ.

რამსამიმიართათჳს

უპირატეს რამსამიმიართათა მასწავლელობისაჲსა¹³ ხუთთა ამათ საგმარ- არს ძიებაჲ: წესსა მათსა, მიზნესა ზედწარწერილისასა, გუამსა, გუარსა მასწავ-
 332 ლელობისასა¹⁴], [სახ]ისა მიმართ¹⁵ განყოფილებასა. და [პირველად]¹⁶ წესსა, თუ რომლისა მიზნისათჳს რამსამიმიართინ¹⁷ წინადაწესებულან¹⁸ რომელისა, გინა ვითარისასა, ვითარმედ მარტივი რამე კატილორიაჲ არს, რამსამიმიართი — თანდადებული. უადვილეს ვისწავებთ მარტივებულთა შეზავებულთაგან.
 ვიტყუთ უკუე, ვითარმედ: ვითარ რაოდენისაძლითსა¹⁹ მასწავლელობასა შინა მოივსენნა რამსამიმიართინ, რამთა არა მრავალემ დაუტეოს მსმენელი უმე-
 25 ცრად მის ძლით, ამისთჳს მეყსეულად ჰყოფს მისძლითსა მასწავლელობასა, ვითარ-იგი არსებისაჲცა შორის მომკსენებელი რაოდენისაჲ, შემდგომად არსებისა მეყსა შინა ამისთჳს სიტყუსმყოფელობს. ხოლო რამსათჳს „რამსამიმიართათათჳსაჲ“ ზედწარწერილ²⁰ არს და არა „რამსამიმიართისათჳსაჲ“ რამთა საერთო იყოს ზედწარწერილი, ვიტყუთ, ვითარმედ: არ შესაძლებელ არს ერთი საქმე
 v თუთ თავით[თჳსით რამსამიმიართათად ყო[ფად]²¹, არამედ²² უეჭუეულად ორთა

1 ხოლო—B. 2 აწ—B, (ადილი დატოვებულა) D. 3 სწორითა A. 4 არა—B, ად D. 5 არსებინძლითსა + შინა D. 6 რაოდენისადასრებისად ABCD, შდრ. *πρωτον* CA₃ 65, 22. 7 უსწოროსა D. 8 წინშესავალსა D. 9 მიიღებს B. 10 ნი[...]ერი C. 11 შორის — B (ცარიელი აღვლია დატოვებულა). 12 + და კუალად სხეული სამკერძო განხანებული შემთხუვეითი სხეული სადმე შემთხუვეით ABC. (მეკანოკური მეტობა). 13 მასწავლელობისასა D. 14 მასწავლელობასა ABC. 15 [...]ისა მიმართ BC, რომლისა მიმართ D. 16 პირველად — BCD, შდრ. *πρωτον* CA₃ 66, 6. 17 რა[...].მე-მიართინ B. 18 წინადაწესებულნი D. 19 რაოდენითსაძლითსა D. 20 ზედწერილ C. 21 ყო[...]. B. 22 არამედ—C.

²¹ „ხოლო... თქუმაჲ“ განსმარტ ფრანზად არ არს გამოყოფილი B. ²² „სხეულად რაოდენად... არს შემთხუვეითისებრ“ CA₃ 66, 3 სქ.

შორის იხილვებთან რამდენიმე მარტენისა არს მარჯუენე. რამეთუ არა სთქუა იგი თავით თუსით მარჯუენედ. ამისთვის უკუე ვითარ რამდენიმე მარტენი ორთა შორის რამდენიმე მარტენითა და წარწერა, რამეთუ არსებასა ზედა საერთოდ. რამეთუ შესაძლებელ არს ერთსავე ყოფად არსებად, ვითარ კაცი, ხე. და ეგრეთვე რაოდენისა ზედა შესაძლებელ არს მხოლოდ ორწყრთული თქუმად რაოდენად. ხოლო რამდენიმე მარტენთა ზედა არ ესრეთ. ხოლო გუამოვნებისათს მათისა ვიეთნიმე იტყოდეს არა ყოფასა რამდენიმე მარტენთასა ბუნებით, არამედ დადებით, ვითარ მარჯუენე და მარტენე და სხუანი ესე ვითარნი, რომელნიცა არა მართლიად იტყუნან, რამეთუ ესრეთ იცნობებთან ესენი ბუნებასა, ვინაჲ ნაწილნიცა სხეულისანი სქესითა რამეთომე სახილველობენ ურთიერთს მიმართ, ვითარ ღვძლი უკუე მარჯუენით, ხოლო ტყირბი—მარტენით და არაოდეს სადა მოქენე იქმნას არცა ღვძლი მარტენით, არცა ტყირბი მარჯუენით.

ხოლო ვიეთნიმე ყოველთა¹ რამდენიმე მარტენად იტყოდეს, რომელთაგან არს პროტალორას სოფისტი, რამეთუ ესრეთ იტყოდა, ვითარმედ: „ყოველი, ვინ რასაცა იტყოდის, ჰეშმარიტებს“. რამეთუ მეტყუელი, ვითარმედ: თაფლი ტკბილი არს, ჰეშმარიტებს (რამეთუ ვისმე მიმართ² ტკბილ არს თაფლი) და მეტყუელი მისი მწარედ, ჰეშმარიტებს, რამეთუ ვიეთნიმე მიმართ მწარე არს, ვითარ იტყრონიანთა³ მიმართ. ესრეთ⁴ უკუე ყოველი რამდენიმე მეტყუელი ჰეშმარიტებს. ამისი ვიდრემე მამხილებელი პლატონ იტყუს: „მ⁵, პროტალორა, სჰეშმარიტებ მეტყუელი, ვითარმედ: ყოველი, ვინ რასაცა რამდენიმე იტყოდის, ჰეშმარიტებს, ანუ ტყუის; უკუეთუ უკუე სტყუი, ამისთვის არა ვირწმუნებთ შენსა, ხოლო უკუეთუ ჰეშმარიტებ⁶ მეტყუელი: „ყოველი, ვინ რასაცა იტყოდის, ჰეშმარიტებს“, ვიტყუ შენთვის, ვითარმედ: სტ[ყ]უი. ვეშმარიტებთ სადმე, ვინაჲცა კუალად სტყუი და არა ყოველნი საქმენი რამდენიმე მარტენად არიან⁷. ხოლო ვიეთნიმე მართლიად თქუეს⁸, ვითარმედ: საქმეთაგანნი რომელნიმე არიან რამდენიმე მარტენად, ხოლო რომელნიმე თავით თუსითებ. რამდენიმე მარტენად უკუე, ვითარ მარჯუენე, მარტენე, ხოლო თვთ თავით თუსითებ, ვითარ სხეული, კაცი. და რამეთუ კაცი, ვითარ-იგი კაც არს, არა რამდენიმე მარტენთაგანი, და ესენი უკუე გუამოვნებისათს რამდენიმე მარტენთაგანსა.

ხოლო გუარასა⁹ მასწავლევლობისასა იცუმევს ესე ვითარსა: პირველად გარდასცემს განსაზღვრებასა მათსა, რომელი დადევს ძულთა, მერმე გამოაჩინებს უადგილოთა მრავალთა შედგომილოთა ამის საზღვრისათა და ეგრეთ სხუასა გარდასცემს თვთ, რომელი მხოლოდ და ყოველთა არს. ხოლო რათა არა ჩნდეს დამარტუელებად [[ძუ]ლთა¹⁰, პირველად მათსა გარდასცემს. ხოლო განწვალვებაჲ¹¹ რამდენიმე მარტენთაგან არს ესე: რამდენიმე მარტენი რომელნიმე თანმოსახელობისაგებ, ვითარ¹² მსგავსი მსგავსისა მსგავსი; ხოლო რომელნი—სხუასახელობისაგებ, ვითარ მარჯუენე მარტენისა მარჯუენე; და ამათნი რომელნიმე უკუე გარმეცვლისა და გარეშემეცვლისაგებ, ვითარ ორწილი ნახევრისა ორწილი; ხოლო რომელნიმე მთავრისაგებ და მთავრებულისა, ვითარ მეფე მონისა მეფე; ხოლო რომელნიმე მსკელისაგებ და განსჯილისა, ვითარ გრძნობადი

1 თა D. 2 ვისამართ D. 3 ერთთ D. 4 მ—B. 5 ჰეშმარიტებ AC. 6 რამდენიმე მარტენ C. 7 თქუეს ABC. 8 რამდენიმე მარტენად AB. 9 + მას D. 10 ძულთა]... ლთა BC, გულთა D, შდრ. *ნაქ. ნაქ. ნაქ.* CA₂ 67 15. 11 განწვალვებათა D. 12 ვითარმეფეს A.

• ამოზე მინაწერი: „იტყრონი, რომელსა ეწოდების გუნი, არს სიყვითლის სენი“ D 208v.

გრძნობისა¹ გრძნობადი; ხოლო რომელნიმე თანქონებელისაებრ და თანქონებულისა, ვითარ ზედმიწევნული თანქონებითა ზედმიწევნულობისაათა ითქუმის ზედმიწევნულად; ხოლო რომელნიმე მიზეზისაებრ და ნამიზეზვევისა, ვითარ მამამ ძისა მამამ; ხოლო რომელნიმე მოქმედებისაებრ და მენებისა, ვითარ ცემული იცემების მცემელისა მიერ, ხოლო რომელნიმე ადგილის შორისისა განყოფილებისაებრ, ვითარ მარჯუენე² მარცხენისა მარჯუენე.

v ვითარ ცემული იცემების მცემელისა მიერ, ხოლო რომელნიმე ადგილის შორისისა განყოფილებისაებრ, ვითარ მარჯუენე² მარცხენისა მარჯუენე. 5

ხოლო რა მასამე მიმართად ესე ვითარნი³ ითქუმიან

„ითქუმიანობად“ იყუნია, ვითარცა არ სათნო მჩენელმან სიტყუსამან, რამეთუ ქუემორე არუენებს მრავალთა უადგილოთა შედგომილობასა ამის საზღვრისასა და ესრეთ სხუასა დასდებს განსაზღვრებასა.

10

რაოდენნი ვითარ თვთ იყვენენ, სხუათათეს ყოფად ითქუმიდნი

ვითარ მარჯუენე კაცი, არა ვითარცა კაცი, სხუა ითქუმის მარჯუენეზე, არამედ ვითარ მარჯუენე.

ანუ ვითარ რამემ სხუებრი სხუსა მიმართ

15

ვითარცა თქუა „რაოდენნი სხუათად“, რამთა არა ჰგონო, ვითარმედ მხოლომსა ნათესავობითისა მიმართ⁴ გარდაეცემისო. იტყუს, ვითარმედ; „ანუ ვითარ რამემ სხუებრ“, ესე იგი არს, ანუ მიცემითისა მიმართ ანუ მიზეზობითისა მიმართ.

335 |ხოლო არიან ესე ვითარნიცა რამსამე მიმართთანი, ვითარ ანაგები 20

ხოლო ვითარმედ უპირატესნი რაოდენისანი არიან [რომელობ]ისანთ⁵, სამართლად სთნდა⁶ განკიდებამ⁷ მათი მეტყუელსა, ვითარმედ: „არიან ესე ვითარნიცა“, ანუ ვიდრემე მათ ნათესავობითისა, ანუ მათ მიცემითისა მიმართ და მიზეზობითისა აქუს კუალად-ქვევამ.

25

მოწლებამა, გრძნობამა, ზედმიწევნულობამა, დეზამა

დამსხმელი მაგალითთამ კელოვნებათა მომცემს ჩუენ რამსამე მიმართთა მიქცევისასა, რამეთუ ანაგები რომელ არს, ნათესავობითისა მიმართ გარდაეცემის (რამეთუ ეკტისამ ითქუმის ექსი) და წინაუკმო, ეკტოასადა ეკტი. ეკტოასა რომელ არს, მიცემითისა მიმართ გარდაიციემს. და ეგრეთვე მოწლებამაცა⁸ მოწლებობასადა მოწლებამა, და მოწლებობასა⁹ მოწლებობისა¹⁰ მოწლებობასა!¹¹

30

1 გრძნობადისა D. 2 + და D. 3 [.] სე ვითარნი B. 4 ნათესავობითისა მიმართ ნათესავობისათეს D. 5 რომელობისანი რამეთუ რომელნი რაოდენისანი C. 6 სთ[.]და B. 7 გაკიდებამ B, გაკიდებამ C. 8 მოწლებობამცა მოწყალებობამცა ABCD. 9 მოწლებობამ, და მოწლებობასა—D. 10 მოწყალებობა D.

* შტრ. η δὲ μὴ εἶναι δὲ μὴ εἶναι δὲ μὴ εἶναι καὶ τὸ δὲ μὴ εἶναι δὲ μὴ εἶναι δὲ μὴ εἶναι CA, 68, 17.

|და ზედმიწევნულობაა ზედმიწევნულობისა ზედმიწევნულობაა და ზედმიწევ-
ნისა ზედმიწევნულობაა ზედმიწევნისაა*1.

მე რმეცა ანა[კლისი]1 და2 დგომამ დება არიან

რამეთუ3 ანუ სრული სხეული მართლად დგას და ითქუმის დგომად, ანუ
5 სრული მიდრკების და იწოდების ანაკლისად, ანუ კერძოდ უკუე მისი დგას, ხო-
ლო კერძოდ მოდრკების და ითქუმის ჭლომა.

ხოლო მართლად დება, ანუ დგომად, ანუ ჭლომად*2 — ესენი, იტყვს, არა
არიანო დება, ხოლო უკუეთუ დება ვიდრემე რამსამიმართი არს, ხოლო ესენი
10 დება უკუე არა არიან. ხოლო სახელწართაულად თქუმულთა ამათგანი4 სახეთა
დებისათა გარდმოხუზულ იქმნეს. ეგრეთვე ნათესავისაგანცა ამათისა, ესე იგი
არს დებისა, გარდმოღებულ იქმნეს მღებარეობად, |რომელ არს ერთი კატილო- 336

რიათაგანი, რომლისაცა ქმნა არს დგომად და წოლა და ჭლომად. ვინაჲ[ც]ა
ერთმან სახემან რამსემი[მ]არ[თთა]მან, რომელ არს დება, ერთი შვა5 კატი-
ლორიაჲ — მღებარეობად. და არაჲ საკურველ არს, რამეთუ ორთა სახეთა რაო-

15 დენისათა ორნი შენეს კატილორიაჲნი, ადგილმან — სადაჲ და ჟამმან — ოდენი,
არა რამეთუ ადგილი ითქუმის სადად, არამედ6 საქმენი ადგილისა შორის ზყოფ-
ნი, არცა თუთ იგი ჟამი—ოდეს, არამედ ჟამის შორის ქმნილნი საქმენი. ხოლო

ულონობდეს ვინმე ფილოსოფოსისა მიმართ, ვითარმედ რამსათუს დებასა და
დგომასა რამსამიმართისა ქუეშე აღიყვანებს, რამეთუ ამათი მღებარეობისა შეს-
20 მენითისა ქუეშე უქმდა აღყვანებად, ვიტყუთ უკუე, ვითარმეად: არა უქუეულად
ვისგანმე სახელწართაულად სათქუმელნი მისევე კატილორიაჲსა შორის შე[ი]ს-

30 რულეზიან. რამეთუ ამა, ღრამმატიკოსობისაგან ვიტყუთ ღრამმატიკოსისა7 და ღრ-
ამმატიკოსობად ვიდრემე ზედმიწევნულობად მყოფი, ვითარებისა10 ქუეშე აღიყ-
ვანების11, ხოლო ღრამმატიკოსი არსებაჲ არს. ეგრეთვე ამასცა ზედა შორის-

25 ქმნასა უკუე რამსემიმართთა ქუეშე აღიყვანებით, ხოლო თუთ მას კიმენსა—
მღებარეობითისა შესმენისა ქუეშე.

ხოლო არს წინააღმდგომობაჲცა რამსემიმართთა
შორის, ვითარ სათნოებაჲ, უკეთურებაჲ
წინააღმდგომ არიან

30 სხუასა შემდგომობასა იტყვს რამსემიმართთასა, მიმოთალველობასა წი-
ნააღმდგომობისასა. და ამას სამართლად! რამეთუ ვითარ ბუნებისგარეშესა ჰვეა-
ნან ყოფად რამსემიმართნი და საქმენი არა არიან განკიდებულნი, არამედ
სხუათა კატილორიათა შორის იპოვებიან, მიამსგავსებს მათ, რომელთა თანწევთხ-

35 არცა რამს რამსემიმართთაგანისა, არცა მათ ყოველთა საპოვებელ არს წინააღ-
მდგომად, ვითარ14 სამწილისაჲ15, რამეთუ სამწილი რამსემიმართთაჲ16 არს (რა-

1 ა[.....] B, ანაკუი D. 2 და—B. 3 რამეთუ| ხოლო D. 4 ამათგან A. 5 ხოლო D.
6 რამსემიმართისამან CD. 7 [..]|[...]|ვა, ვითარ თქუა C. 8 არამედ—D. 9 ღრამმატიკოსისა AB.
10 ვითარობისა ABC. 11 შეიყუანების D. 12 არსებთა|არსება ABCD, შდრ. ექ] იბიძე CA,
69, 26. 13 რაოდენ[.] B, რაოდენა CD. 14 რამეთუ B, არს C. 15 ორწილისა C. 16 რამეთუ
სამწილი რამსემიმართთა — B. (სტრიქ. თავისულე).
*1 შდრ. იქ შექ:აუქუე ჰქ:აუქუან, ჰქ:აუქუე ჰქ:აუქუან
CA, 68, 18. *2 „ხოლო მართლად დება, ანუ დგომად, ანუ ჭლომად“ განსამარტავ ფრაზად არის
გამოყოფილი CA, 69, 1 სქოლორ.

მეთუ ვისდადმე ითქუმის სამწილად) და ეგრეცა არა აქუს წინააღმდეგომი, ვითარ თანაშეეთხზვის კატილორიასა არმქონებელსა ამისსა. ეგრეთვე არსებისაცა ზედა — მეფე, მონაჲ, მამაჲ, ძე, მარჯუენე, მარცხენე, რამეთუ არცა აპათი არს რამეჲ წინააღმდეგომი, რომელთა თანაშეეთხზვის მათუს კატილორიასა ქუეშე აღსლვითა, არარაჲს წინააღმდეგომობისა მქონებელისა. ხოლო ვითარ ვითარებამა მითუალავს წინააღმდეგომობასა, ეგრეთვე და მისძლითნიცა რამსმემიმართნი, ვითარ სათნოებისა სიბოროტე წინააღმდეგომ და ზედმიწევნულობისა — უმეტერებაჲ.

ხოლო საგმარ! არს ცნობად...¹!, ვითარმედ რაოდენისსა იტყვან პლატონსა ესრეთ განმასაზღვრებელად რამსმემიმართათა² და მეტყუელსა მას, ვითარმედ³: „ეპკონებო⁴ ყოფასა⁵ გუამოვნებასა⁶ რამსამემიმართათასა⁷, ცილსა სწამებენ ფილოსოფოსნი, და რამეთუ თქუმულთაგან[ი]⁷ „ლორგასა“ შინა არს საცნაურ, ვითარმედ ყოფასა დაჰხატავს მათსა, რამეთუ იტყვს: „არს თუ მოქმედი, საჭირო ვითამე არს და მენებელიცა“⁸, რამეთუ „ყოფამ“ თქუა და არა ვითარმედ „ითქუმის“.

ხოლო ჰგავს უფრო მას და მისა და უკნიენსობისა მიმითუალველად რამსმემიმართნი

სხუასა შემდგომობასა რამსმემიმართათასა იტყვს: მითუალვისა უფრომსლობისა და უდარესობისასა. და ესეცა მსგავსი არს უბირველესისა მისისაჲ. რამეთუ არს რამსმემიმართათა, ხოლო არა ყოველთა⁹. და ესე¹⁰ სამარ[ტლად! რამეთუ თქუმულ არს, ვითარმედ: [სად]ა¹¹ წინააღმდეგომობა იხილვის, მუნ უფრომსლობაჲცა და უმცირესობაჲ. აწ უკუე არს თუ რამსმემიმართათა შორის წინააღმდეგომობა, არს მათ შორის უფრომსობა¹² და უდარესი, ხოლო არა ყოველთა შეუდგეს ესევეთარი, ვითარ არა ყოველთა იპოებრს წინააღმდეგომობა.

ხოლო ყოველნი რამსმემიმართნი გარემოქცევითა მიმართ ითქუმიაჲ. ვითარ-იგი მონაჲ მეუფისა ითქუმის მონაჲ

სხუსა შემდგომობისა ზედა გარღვიდა. ხოლო რათა ვისწათ, თუ რაჲ არს გარემოქცევითა მიმართ თქუმულობა, ვისწაოთ პირველად, თუ რაჲ არს გარემოქცევაჲ. გარემოქცევაჲ არს მისივე მისსავემმართი კუალად-გებამა. ამისთვის ქცევასაცა ვიტყუთ ყოველიურთისასა, ვითარ მრგულივ მოძრავი მისაგანე მისსა მიმართვე კუალად ეგების. ხოლო ნაცვალ-მოქცევაჲ¹³ ა[რს] სწორ-ქცევაჲ, რამეთუ ნაცვალი ძულთა მიერ სწორსა დაჰნიშნავს¹⁴, ვითარ-იგი ღმრთისნაცვალ-სწორი ღმრთისაჲ; და ანირა—ნაცვალ[ი]¹⁵ დედაკაცისაჲ, სწორსა¹⁶ ძალსა მამაკაცისასა მქონებელი¹⁷; და ღიდათითი¹⁸, რომელ არს ცერი, ნაცვალ-ქელი,

1 ს[...]რ B. 2 რამსმემიმართისლ C. 3 ვითარმედ—(ადგილი დატოვებულია) B. 4 ეპკო[...] B. 5 ყოფასა — (ადგილი დატოვებულია) B, ყოფას C. 6 [...] უამოვნებასა C, გუამოვნებათა D. 7 თქუმულთაგან BC. 8 მენებელიცა D. 9 ყოველთად D. 10 ესე—D. 11 სადა—BCD, მაგრამ ყველგან დატოვებულია თავისუფალი ადგილი. შმდრ. მათუ CA₂ 70, 20. 12 უფრომსლობა A, უფროსლა D. #13 ა[...]. B. 14 დანიშნავს ABD. 15 ანირა ნაცვალ BD, ტანი რა ნაცვალ C. 16 [...]ორსა BD. 17 [...] ჰონებელი B. 18 დიდა [...] B.
¹³ ქართულს აკლი, შმდრ. CA₂ 70, 3—10 (მექანიურად არის ვგმორჩენილი, რადგან აკლი ტექსტის ორ სიძნის ბე—საგმარ არს ცნობად“ სიტყუებს შუა. ¹⁴ აშინაზე მხედრულით წერია: „გარემოქცევა აქ ნახე“ C 213 r.

ვითარ სწორი ძალი აქუს სხუათა ოთხთა თითთაჲ კელისა შორის¹. ვინაჲცა რა-
მსმემიმართნი ნაცვალმოქცევისა მიმართ ითქუმიან.

5 არ ესე ხოლო, არამედ არს, ოდეს არსაგონის
არს გარმოქცევად, არა თუ საკუთრად გარდას-
სცემს, რომლისა მიმართ ითქუმოდის, არამედ
შესცთეს გარდამცემელი

10 რამსამემიმართთა სისწორისა ცეამ თანა-აც ურთიერთას მიმართ, რამთა ნა-
ცვალ-მოქცენცა, ვითარ ნაცვალ-მოქცევის კაცი და მოცინარობითი. ზოლო
იყვნენ თუ უსწორონი, უკნინესი ვიდრემე უდიდესსა შეუდგების, ვითარ კაცი
— ცხოველი, ხოლო უდიდესი უკნინესსა არ შეუდგების, რამეთუ არა ცხო-
ველსა შეუდგების კაცი. 339

15 ესრეთ უკუე იყავნ კანონი² რამსმემიმართთაჲ, ხოლო არს სისწორე, ვითარ
მამად ძისად, ორწილი ნახევრისად და ნაცვალ-მოქცევის. ხოლო უკუეთუ უს-
წორო იყვნენ, არა მერმე. რამეთუ უკუეთუ პიდალიონსა³ გარდაეცეს ნავისა
20 პიდალიონობად, არა ნაცვალ-მოქცევის, რამეთუ⁴ არა ვიტყვთ ნავსა პიდა-
ლიონისა ნავად, რამეთუ მრავალთა ნავთა არა ჰქონან პიდალიანი, ვითარცა აკა-
ტიათა. ვითარ უკუე უსწორობე არიან, ჯერ-არს სწორ-ყოფად ამათი. ხოლო
გასწორდებიან უსწორონი ანუ უფრომისა დამცრობითა, ანუ მცირისა აღორძი-
ნებითა. ვინაჲცა უკუეთუ ნავისა ვიდრემე უფრომობასა, ხოლო პიდალიონისა
25 უმცირესობასა განვასწორებდეთ, ანუ ნავსა დავამცრობთ, მეტყუელნი პიდა-
ლიონგუარობისანი, რამთა ნაცვალ-მოქცეს განსწორებული. აწ სადმე ვთქუათ
პიდალიონი პიდალიონიანისაჲ პიდალიონი და კუალად პიდალიონიანი⁵ პიდა-
ლიონსა პიდალიონიანი⁷.

30 კუალად² უკუეთუ გარდაეცეს ქათამსა ფრთისაობად,
რამთა იყოს ფრთისაჲ ქათამი, არა საკუთრად
გარდაეცემის, რამეთუ არა⁸ ვიტყვთ ქათამი ფრთი-
სა ქათამი, ვითარ არა ყოველი ფრთაჲ ქათამისაჲ არს
ფრთაჲ, რამეთუ არიან ფრთოანნი, რომელნი არა
არიან ქათამნი

35 რამეთუ მფრინველთაგანნი რომელნიმე არიან ფრთაგანებულნი, რომელ-
ნი ჩუენ მიერ ქათმად იწოდებიან მხოლოდ, ვითარცა თუთ მან თქუა „ცხოველ-
თძლითსა“⁹ მოთხრობასა შინა ფრთაგანებულთაჲ ქათმად წოდებამ. ხოლო რომელნიმე
არიან ტყავფრთენი, ვითარცა მლამიობნი, ხოლო რომელნიმე—ქერეჭ-
ფრთენი¹⁰, ვითარცა ფუნდურნი, რომელნი არა არიან ქათამ. ვითარ უკუე აქა
35 [ფ]რთესა და ქათამსა არ შეასწორებს, არამედ აუმრავლებს¹¹ ქათამისაგან
ფრთესა¹², აღჯაობნით თუ უკნინესი, რომელ არს ქათამი, მეტყუელთა, ვი-

1 შინა D. 2 არამედ 3^ლ ABCD, შდრ. ძღღძ CA₂ 71, 9. 3 [...]ონი C. 4 რამეთუ|ხოლო
უკუეთუ უსწორო იქმნენ D. 5 პიდალიონისა B, პიდალიონსასა C. 6 პიდალიონანი B,
პიდალიონისა C. 7 პიდალიონანი B. 8 არა C. 9 ცხოველთა-ძლითსა B. 10 ქერეჭ-ფრთენი...|
B, ქერეჭ-ფრთენი C. 11 აუმრავლებს B. 12 ფრთისა BC.
¹ D-ში 212 რ-ს აწიანე წერია: პიდალიონ ნავის მყუანებელი ტომონი, ესე იგი ფიცარი. ტი-
მონი არს ფრანგული ენა. რეკტორი დავით". ² „კუალად... არა არიან ქათამნი“ განსამარტავ
ფრ:ზად არ არის გამოყოფილი CA₂ 71, 17.

თარმედ: ფრთოსანი¹ და ვკოთ ესრეთ ფრთაჲ ფრთოვნისა ფრთაჲ, რამეთუ² ესრეთ ნაცვალ-მოიქცევის; რამეთუ ვიტყუთ ფრთოსანსა³ ფრთისათა ფრთოვნად. პირველისა უკუე მავალითისა შორის უფროსობდა ნავი, რომელი დავაუმტრო-ასეთ⁴, ხოლო მეორისა შორის წინაუკმო: უმცირეს⁵ იყო ქათამი, რომელი აღ-ვაორბინეთ.

ხოლო არს ოდესმე და სახელის-ქმნა იცა ნუ უკუე
საქირო⁶

არა თუ მდებარე იყოს სახელი, რომლისა მიმართ ვმდეს გარემოქცევად, მაშინ ნუ უკუე საქირო იყოს სახელისდამდებლობად, ვითარ-იგი ქმნა პილა-ლოტსა ზედა. კულად თავი რამსმემმა⁷ რთთავანი არს, რამეთუ ვისიმე თავი, 10
უკუეთუ უკუე გარდასცეს ცხოველისა მიმართ და ვთქუათ: „ცხოველისა თა-ვი“, არ⁸ გარემოიქცევის, რამეთუ არ⁷ ვიტყუთ: „ცხოველი თავისაჲ⁸ ცხოვე-ლი“. რამეთუ არიან რამე ცხოველნი თავისა არმქონებელნი, ვითარ-აგი კირ-ჩხიბი. საქირო არს უკუე სახელის-დადება და ჩუეულებისა გაახალკუეთილე-ბაჲ საკუთარ-ყოფისათვის გარმოქცევისა⁹. ვინა იცა საკუთრად გარდაცემის, ეს- 15
რეთ თუ ვთქუათ: „თავი თავიანისა თავი“ და¹⁰ რამეთუ ესრეთ გარემოქცევად¹¹ შესაძლებელ არს: „და თავიანისა თავი თავიანისაჲ“; და საყოველთაოდ, ოდეს სახელისა ქმნა გუენებოს¹², პირველითგან და გარმოქცევთა სახელნართალთა შევიქმთ სახელსა, ვითარ-იგი პიდალიომსგან პიდალიონისანსა და თავისაგან თა- 20
ვანსა. ეგრეთვე სხუათა ზედა¹³, და ესრეთ¹⁴ რამსმემმართნი გარმოქცევისადმი მართად ითქუმიან, რამეთუ—არა, უკუეთუ ნავი იგი და პიდალიონიცა, ვითარ არა ვითარ-იგი ნავსა¹⁵ აქუს პიდალიონიცა¹⁶, რამეთუ არიან რომელნიმე ნავნი არ მქონნი პიდალიონისანი, ვითარ-იგი აკატინი.

ანუ ვითარ¹³ უკუე სხუებრ, რამეთუ სახელი არა
ქეს, რამეთუ არა არს ჩუეულებასა შინა სახელი 25
პიდალიონისა¹⁶, ვინა სხუასა რასმე საკუთრად ვიტყუთ, არამთ განეყოფვის. რამეთუ¹⁴ ცხოველად მყოფსა თავი აქუს, რამეთუ არიან ცხოველნი არმქ- 30
ონებელნი თავისანი, ვითარ-იგი კირჩხიბი

უკუეთუ პირველთაგან მიიღებს, კანონსა მოგუცემს ჩუენ, როჰლისა მიერ 30
შემძლებელ ვიქმნეთ სახელისმოქმედებად საკუთრად. დაღათუ ზოგადსა ჩუეუ-ლებასა შინა არ იძობოდის. ხოლო არს, რომელქეთუთ¹⁷ მცირედ . უწინარეს რამე¹⁸.

1 ფრთოსანი BC. 2 და D. 3 ფრთოვნისა B. 4 დავაუმტროსთუ D. 5 უმცირესი B. 6 არს C. 7 არა CD. 8 თავისს C. 9 გარემოქცევისა C. 10 და —C. 11 გარემოქცევად C. 12 გუენებოს A. 13 სხუათას C. 14 ეგრეთვე C. 15 ნავსა|ნავი ABCD. 16 პიდალიონისა AC. 17 ვთქუათ C. 18 რამე — BC.

*1 „ხოლო არს... საქირო“ განსამარტავ ფრაზად არ არის გამოყოფილი B. *2 „რამეთუ არა, უკუეთუ ნავი იგი... პიდალიონიცა“ თარგმანი ბუნდოვანია. შტრ. *ὅς γὰρ ἢ πλοῖον εἰσὶν ὅς γὰρ καὶ τὸ πλοῖον ἔξει καὶ πηλοῖον* CA₂ 72, 23 სქოლო. *3 „ანუ ვითარ... არამთ განეყოფვის“ განსამარტავ ფრაზად არ არის გამოყოფილი CA₂ 72, 23 სქოლო. *4 „რამეთუ... ვითარ იგი კირჩხიბი“ — CA₂ 72, 23.

11. მ. რაფაჲ

გინა უკუე რაჲსმემიმართთა [უკუეთ]უ¹ საკუთრად
გარდაეცემის, გარმოქცევისამიმართად ითქუმიან
უეკუელად

რამეთუ უეკუელად საკუთრად [გარდა]ცემულთა გარემო[ქცევს], ხოლო
5 უკუეთუ არ საკუთრად გარდა[ე]ცეს², არცა აღსაარებულად გარმოქცეულთა
შემძლებელ არს მერმე გარემოქცევად, რამეთუ საკუთრად ვიდრემე გარდაეს-
ცემთ და ვიტყუთ: „მონაჲ მეფისა მონაჲ“ და გარმოიქცევის: „მეფე მონისა მე-
ფე“. ვინაჲ უკუეთუ მონაჲ არა³ საკუთრად გარდაეცეს, არამედ კაცისაჲ, არა
მერმე გარმოიქცევის, რამეთუ არცა შესაძლებელ არს თქუმაჲ, ვითარმედ: „კა-
10 ცი მონისა კაცი“. ვინაჲცა უკუეთუ არ საკუთარი, არლა მერმე გარმოიქცევის,
რამეთუ გარმოქცევაჲ ყოვლისა შორის საკუთრისა გარდაცემისა იქმნების.

აწ საღ[მე]⁴ უკუეთუ საკუთრად გარდაცემული იყოს, რომლისა მიმართ, 342
ითქუმის, საკუთრად თუ რაჲსამიმართნი გარდაეცენ, სხუათა ყოველთა გარ-
[ე]ძოდრცუთა⁵, ხოლო დატეობითა⁶ მხოლომსა, რომლისა მიმართ საკუთრად
15 გარდაეცეს, იხილვების გარემოქცევაჲ და სრული რაჲსამემიმართობაჲ, ვითარ-
იგი მონაჲ მეფისაჲ, თუ მოაკლდეს ორფერჯ-ყოფაჲ და ზედმიწევნულობისა
შეწყნარებულობაჲ, ეგრეთცა ჰვიესეუ მონაჲ რაჲსამემიმართად სათქუმელად,
ხოლო უკუეთუ მოაკლდეს მეფე, არლა მერმე ითქუმის მონაჲ.

ხოლო გარემოქცუთა⁶ სხუათაითაო⁷, იტყუს, რაოდენნი შემთხუეეებ
20 არიან, ვითარ ორფერჯ-ყოფაჲ. და არა არს საკურველ, რამეთუ შევთხუევიეთე-
ბად თქუნა ესენი, ხოლო არა მარტივად შემთხუევიეთებად, არამედ რამეთუ შემ-
თხუევიეთნი თქუნა, მონისაჲ⁷ მიმართ სქესისა იყენენ საღმე დაქმორედ შეის-
შინენ, ხოლო პირველ⁸ თავით თუსითად მეფე.

ხოლო საგონებელ არს რაჲსმემიმართთა ბუნებით 25
ერთბამად ყოფაჲ

სხუასა შემდგომობასა იტყუს რაჲსმემიმართ[თ]ასა⁹ ერთბამად ყოფასა მათ-
სა¹⁰ ბუნებით და აროდეს შემძლებულობასა¹¹ სხუსა ყოფისასა, არა იყოს რაჲ
სხუაჲ. რამეთუ მყის თქუმასა თანა მონისასა საჭირო არს გაგონებაჲ მეფისაჲ.
და უკუეთუ იყოს ორწილი, საჭირო არს ყოფაჲ ნახევრისაჲ და წინაუქმო. ხო-
ლო ცხად-არს, ვითარმედ ვითარცა უმრავლესთა ზედა თქუა, ვითარ სხუათა
30 რათ ვიეთმე ზედა ჰვულავს¹² უღონოებაჲ.

და თანმოჰკლავს ამათ ურთიერთას¹³. ხოლო არავე ამათი ბუნებით ერთ-
ბამად თქუა საგონებელ-ყოფაჲ, არამედ თანამოჰკლავსცა ურთიერთას, რამეთუ
არათუ იყოს მონაჲ. არცა მეფე არს და მეფისა და უფლისა არყოფასა მონაჲ
35 არ იყოს. ესრეთ სხუათაცა ზედა.

1 უკუეთუ — BD (ადგილი დატოვებულია). 2 გარდაიქცეს C, გარდაიქცეს D. 3 არაქარს
ABCD, შდრ. მწ CA₂ 73,5. 4 გან[.] მოძრკუთა A, გარმოძრკუთა BC, გარმოძარკუთა D. 5 და-
ტეეებთა B. 6 გარემოქცუთა AB. 7 მონისა B. 8 პირველქამთა D. 9 რაჲსამემიმართისასა
C, რაჲსამემიმართისა D. 10 ყოფასასა A, ყოფას მას D. 11 შესაძლებულობასა C, შეერთებუ-
ლებას D. 12 გულად D.

¹ 341 v-ზე ქვედა ამაზე ნუსხურით, სხვა ხელითა და მელნით წერია: „ქრისტეს აღდგომის
ვიდრედ, ქრისტეს ამაღლებასა თაყუანის-ეცემ, ქრისტეს ზეცისა მომავალსა მ... ოდელ[ქ]ვარნ“ A.
² „ხოლო გარემოქცუთა სხუათაითაო“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 73,17.
³ „და თანმოჰკლავს ამათ ურთიერთას“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 74, 5.

343 | რამეთუ ზედმიწევნული უპირველესად საგონე-
ბელარს სადმე ზედმიწევნულობისასა ყოფად

ულონოებს თქუმულისა მიმართ, უკუეთუ¹ სადმე რაჲსმემიართნი ერთბა-
მად არიან ბუნებით და ესრეთ² საგონებელ-ყოფასა ზედმისაწევნელისასა უპი-
რველესად ზედმიწევნულობისა. პირველობა ვიდრემე უკუე ორეცე: რომელიმე 5
ჟამითა, ხოლო რომელიმე ბუნებითა. და პირველ სადმე ჟამითა³ არს, რომლი-
სა აწისაგან უფროას განდგომაჲ ვარდასრულისა მიმართ, რამეთუ ამისთვის ვი-
ტყვთ მიდურთა⁴ უპირველესად პელოპონისისურთასა, რამეთუ მათი⁵ უფროას
არს განდგომაჲ აწისაგან, ვიდრემე პელოპონისიაკონთაჲ, ხოლო ყოფადისა
მიმართ წინაუკმო: რომლისაჲ უქინეს არს განდგომაჲ აწისაგან, რამეთუ უპირ- 10
ველეს არს ხვალე ხვალისშემდგომისასა და ესრეთ ვიდრემე უპირველესი ჟამი-
თა.

v ხოლო ბუნებით უპირველეს არს თანმოკლველი⁷, ხოლო არ თა-
ნმოკლული და თანშემომყვანებელი⁸, არ თანშემომყვანებული⁹, ხოლო ვითარ 15
ცხოველისა¹⁰ ზე და კაცისა, რამეთუ ზედმიწევნელი ზედმიწევნულობისასა უპი-
რველესად სადმე ჩანს ყოფად, რამეთუ არ-ყოფასა ზედმიწევნელისასა¹¹ არცა
ზედმიწევნულობაჲ იყოს, ხოლო ზედმიწევნულობისა არ-ყოფასა ზედმიწევნე-
ლი შესაძლებელ არს ყოფად. ეგრეთვე გრძნობადისა არ-ყოფასა არცა გრძნო-
ბაჲ არს, გარნა გრძნობისა არ-ყოფაჲ არას ავენებს¹² გრძნობადთა ყოფასა, ვითარ 20
ცეცხლსა, ქუეყანასა და მსგავსთა.

რამეთუ ვითარცა მრავალთა წინაყოფილთა* საქმეთასა ზედმიწევნულობა-
თა მოვიხუამთ, ვითარ-იგი მრავლად ამაწვე განსმარტა მეტყუელმან: „მცირედ-
თა ზედა, რამეთუ ანუ არცა ერთსა ვის ზედა იხილოს ვინმე ზედმისაწევნელი 25
344 თანად და|ზედმიწევნულობაჲ ქმნილი“. ესენი თქუნა ვისმიმართთათსმე კე-
ლოვნებათა და წარმოჩენილთა წულილომოგონებათა, ვითარ¹³ უკუეთუ ვინ მოი-
პოვნეს სახენი და სახულებანი¹⁴ ნაწერთანი, სხუანი პირველ¹⁵ აწ მყოფთასა, რა-
მეთუ მაშინ არ¹⁶ პირველ მყოფ არს ზედმისაწევნელი და თანად წულილომოგო-
ნებისაგან წინაყოფისა თანა აქუს კელოვნებაჲ.

ვითარ ზედმიწევნულისა უკუე მოსპობაჲ მოს-
პობს ზედმიწევნულობასა 30

წარმომარინებელმან ჟამითა უპირველესსა ზედმიწევნელსა¹⁷ ზე და მეტყუ-
ელმან, რამეთუ ვითარცა: „მრავლთა წინაყოფილთა საქმეთასა ზედმიწევნულო-
ბათა მოვიხუამთ“¹⁸, აწ კულად ზედმისაწევნელისა¹⁹ ზედა დასდებს ბუნებით
უპირველესობასა თანმოსპობილობისათეს ვიდრემე, არ თანმოსპობისა ხოლო.

1 უკუეთუ|რამეთუ B. 2 ეს[....] B. 3 ზედმიწევნელისასა CD. 4 ჟამითა|ბუნებითა ABCD, შდრ. *χρονῶν* CA₂ 74, 13. 5 მიდორთა A. 6 ამათი C. 7 თანმოკლველისა („სა“ აღდგენილია A), თანმოკლველის C. 8 თანმოყვანებელი B, თანმოყვანებელი C. 9 თანშემომყვანებელი B. 10 ცხოველი C. 11 ზედმისაწევნელისასა A. 12 ახუენებს C. 13 ვითარ|მოიარ AB,—C (აღვლილი დატოვებულია. 14 სახენი და სახულებანი|სახენი და სახულობანი C, სახელ და სხეულობანი D. 15 სხუანი პირველ—C (აღვლილი დატოვებულია). 16 არ|რამეთუ B, ვითარ C. 17 ზედმიწევნელსა|ვითარმედ მიწევნელსა D, ზედმიწევნელსა D. 18 მოვიხუამთ B. 19 ზედმისაწევნელსა B.

* „რამეთუ ვითარცა მრავალთა წინაყოფილთა“ განსმარტაჲ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 74, 26.

ვითარ-იგი მრგვლისა ცა ოთხკედლო ბაა უფროდს
არს ზედმისაწევნელ

ქუეყანისმზომელნი მოცემულისა ღრამმართლისა სწორსა ოთხკედელსა² V
შემაღვინებელნი³ ეიბებენ. შესაძლებელ თუმცა იყო მოცემულისა მრგვლისა
5 სწორსა ოთხკედელსა⁴ პოვნაჲ და მრავალთა და დიდთა მეძიებელმან, მხოლო-
მან ხოლო საღმრთომან არჰიმიდის თანმახლობელი პოვა, ვინაჲცა⁵ განმკაცრე-
ბული ვიდრე აწამდე არა პოვნილ არს. და ესე ნუუკუე შეუძლებელ არს, რა-
მეთუ ამისთვის ამანცა თქუა: „უკუეთუ არსო ზედმისაწევნელ“...⁶ კვკლოსისა
10 ოთხკედლობაჲ ზედმიწევნელისა მისისა არღა სადმე⁷ ყოფასა. ვინაჲ ამისგან
უპირველეს არს ზედმისაწევნელი ზედმიწევნულობისასა.

მერმე ცხოველისა უკუე მოსპობასა⁸ არა არს კელოვნებაჲ. პირველად
ერთისა მაგალითისა ზე რაჲსმემიპართნი დაყუნდეს⁹, აჩუენა რაჲ შენადგინები. 345
აწ საყოველთაოდ ყოველთა ზედა აჩუენებს, რამეთუ ცხოველისა მოსპობითა
მოისპობვიან ზედმიწევნულობანიცა (რამეთუ სულსა შინა არიან, ქუემდებარი-
15 შაორის, ზედმიწევნულობანი), ზედმისაწევნელ ეიდრემე არღა მერმე, რამეთუ
თავით თვისით არიან, გარნა არა ვითარ ზედმისაწევნელნი, არამედ ვითარცა სა-
ქმენი.

მსგავსად ამათსა და¹⁰ გრძნობისა ცა ზედათა აქუს.
ხოლო განმავიშულებელი სიტყუასა ზედმიწევნულობის ზედასა, გრძნობასა
20 ზედა გარდავიდა აწ და აჩუენებს, ვითარმედ უპირველეს გრძნობისა არს გრძნო-
ბადი, ვითარ-იგი სხეული ტფილი, ტკბილი, მწარე. და რამეთუ არა თუ იყოს
ცხოველი, სხეული შესაძლებელ არს ყოფად, ვითარ-იგი მწარე, ანუ ტკბილი, ანუ
თაფლი¹¹, ანუ თეთრი, რომელნი გრძნობადნი არიან. მერმეცა გრძნო-
ბაჲ¹² ეიდრემე მგრძნობელისა თანა იქმნების, რამეთუ მყის ცხოველისა
25 თანა იქმნების გრძნობაჲცა, ხოლო. მგრძნობელობაჲ არაჲინ ზედმოვიგონოს,
თუნქიერ სხეულისა, ხოლო სხეული გრძნობადი გრძნობისათჳს¹³ იქმნების მყის, V
გარნა არ წინაუკუმოცა, რამეთუ შესაძლებელ არს არ-ყოფასა ცა გრძნობისასა
ყოფაჲ გრძნობადისაჲ, ვითარცა¹⁴ ცეცხლი, წყალი, ქუეყანა¹⁵ და ეგვევითარნი.

ვინაჲ უპირველესად სადმე გრძნობისასა გრძნო-
ბადი ყოფად ითნებვის

უწყებულ იყავნ, ვითარმედ არა დაპართო პირველთქუმულთა უღონობათა
აღვსნაჲ. ამისღა მიმართ უკუე ითქვენ, ვითარმედ: რაჲსამიმართნი მრჩობლ გუ-
ლისხუმა-იყოფებიან: ანუ ვითარცა საქმენი იგინივე მეზრ მათეზრ განტევე-
ბულნი, ანუ ვითარცა სქესითა შეკრულნი, ვითარ-იგი მამაჲ და ძე. რამეთუ
უკუეთუ გულისხუმა-ყვით მამაჲ სადმე, ვითარცა სოფრონისკოს, ხოლო ძე,
35 ვითარცა სოკრატე, უპირველეს სოკრატისსა ჭერ-არს ყოფაჲ სოფრონისკომისი,
რამეთუ უპირველეს არს მამაჲ, ვითარცა მიზეზი¹⁶ მიზეზისგანისა. ხოლო ესე 346
იყავნ, უკუეთუ ვითარცა საქმენი გულისხუმა-ვეყნეთ¹⁷ თითოეული მათი, ხო-

1 უზომართლისა C. 2 ოთხკედელ ABD, ოთხკედელად C. 3 შესაღვინებელნი C. 4 უკუე
კედელსა D. 5 ვითარმე D. 6 საღა C. 7 დაყუნდეს ABC, შდრ. *σχαδεν* CA, 75, 21. 8 გრძნო-
ბისა თანა C. 9 ვითარცა—BC. 10 ქუეყანაჲ მიწა, ქარი D. 11 მიზეზიპირველი AB, თჳსი C.
12 გულისხმა-ვეყნეთ A, გულისკმა ვეუენთ D.
13 აკლა CA, 75, 16—18. 14 „შემკრე ცხოველსა უკუე მოსპობასა“ განსაზრტვე ფრზად
არის გამოყოფილი CA, 75, 20. 15 „მსგავსად ამათსა და“ განსაზრტვე ფრზად არის გამოყოფილი
CA, 75, 26. 16 შდრ. *η μὲλεις* CA, 76, 3. 17 „მერმეცა გრძნობაჲ ეიდრემე მგრძნობელისა თან
იქმნების“ განსაზრტვე ფრზად არის გამოყოფილი CA, 76, 4.

ლო უკუეთუ ვითარცა მამა და ძე, ერთბაშად იყენენ სქესითა შეკრულნი. ეს-
რეთვე უკუე და ზედმიწევნულობადაცა და ზედმისაწევნელი. უკუეთუ ზედმი-
საწევნელი ვიდრემე ვითარცა საქმე გულისხუმა-ვეყოთ, ვითარცა რაჲ ვარსკუ-
ლავნი უპირველეს იყოს ზედმისაწევნელ¹, ვითარცა საქმედ გულისხუმა-ქმნილი
(რამეთუ უპირველეს ვარსკულავნი მათძლითისა ზედმიწევნულობისა); ხოლო
უკუეთუ ვითარცა რაჲსამიმართანი გულისხუმა-ვეყნეთ, ზედმისაწევნელია მყის
თანად იყოს ზედმიწევნულობაჲ, რამეთუ არცა ერთი რაჲ იყოს ზედმისაწევნელ
არ-ყოფასა მისძლითისა ზედმიწევნულობისასა. რამეთუ მყის ზედმისაწევნელისა
თანა იყოს კეთილიცა ზედმიწევნულობაჲ მისძლითი. ხოლო თქუას თუ ვინმე
ზედმისაწევნელიყოფად ძალითა პირველცა მისძლითისა ზედმიწევნულობისა,
ვეტყუ², ვითარმედ: მისძლითიცა ზედმიწევნულობაჲ მამინ იყოს ძალითა და
საყოველთაოდ რაჲსამიმართთა შორის, ვითარ-იგი აქუს⁴ სხუასა, ეგრეთ აქუნ-
დეს⁵ რაჲ სხუასაცა. უკუეთუ შორის-ქმნით უკუე იყოს, შორის-ქმნით იყოს და
სხუადაცა, ხოლო უკუეთუ სხუამ ძალითა, და სხუადაცა ძალითა იყოს. ვითარ-იგი
რაჲმს ზედმისაწევნელი⁶ შორ[ი]ს-ქმნით⁷ იყოს, საჭიროდ მისძლითიცა ზე-
მიწევნულობაჲ შორ[ი]ს-ქმნით⁸ იყოს, ხოლო ოდეს ზედმისაწევნელი⁹ ბალითა
იყოს, და ზედმიწევნულობადაცა ძალითა იყოს. ხოლო ოდეს პირველ ზედმოვი-
გონებთ ზედმისაწევნელსა ზედმიწევნულობისასა, ანუ გრძნობადსა¹⁰, არა ვითარ-
ცა ზედმისაწევნელსა, ანუ ვითარცა გრძნობადსა, არამედ ვითარცა საქმესა მას
მებრ თუსაგან ვხედავთ.

347 ხოლო აქუს უღონობაჲ, ვინაჲ არც[ე]რთი არსებაჲ
[.....]განად¹¹ ითქუმის

რამეთუ თანშეასრულა!¹² საზღვარი ძუელთაჲ¹³ და შესადგინებელნი მისნი,
ვინადაცა მგულბელსა შორის შემოღებასა საზღვრისა¹⁴ თუსისასა ჰნებავს პირვე-
ლად უადგილობათა რათმე შედგომილთა ამის საზღვრისათა ჩუენებაჲ. ხოლო
არს უადგილო ნაწილთა მეორეთა არსებათასა რაჲსამიმართად პოვნილობაჲ, ესე
იგი არს, არსებთა პოვნაჲ შემთხუევითებად. ხოლო განწვალუბაჲ მიეცემის
კუალად ესევიართი: არსებდა ანუ საყოველთაოჲ არს, ანუ კერძობითი და ანუ
სრული, ანუ კერძოჲ. ოთხნი უკუე იქმნებიან, ცხად-არს, ვითარმედ თანშეულ-
ვანი: ერთი ვიდრემე საყოველთაოჲ კერძობითი, ვითარ თავი, კელი; ხოლო
სხუამ — სრული კერძობითი, ვითარ სოკრატე და ეგევითარნი; სხუამ—საყო-
ველთაოჲ სრული, ვითარ კაცი; და — კერძობითისა კერძოჲ, ვითარ [რომე-
ლიმე] კელი¹⁵ და რომელიმე თავი. ამათგანნი სამნი ვიდრემე არა არიან რაჲ-
სამიმართთაგანნი¹⁶, ხოლო ერთი —ყოველითურთისა კერძოჲ, რომელ არს თავი,
კელი — ითნოს რაჲსამიმართთაგანად ყოფად. რამეთუ ვისიმე კელი და ვისიმე
თავი ითქუას. ესე უკუე შეუძლებელ, ანუ ძნელ არსო, იტყუს, აღჰსნად პირველ
გარდაცემულისაებრ საზღვრისა რაჲსამიმართთაჲსა, რამეთუ¹⁷ ვინმე კაცი არ

1 ზედმისაწევნელი C. 2 ვეტყუთ B, ვეტყვ CD. 3 ვითარმედ— D. 4 აქუნდეს D. 5 დაქუნდეს C. 6 ზედმიწევნელი B. 7—8 შორს-ქმნით ABC. 9 ზედმიწევნელი C. 10 გრძნობადისასა B. 11 არცერთი არსებაჲ... განად ითქუმის[კ]აცა განად ითქუმის, არცაჲ განად ითქუმის C, — D. 12 ან შეასრულა A, შეასრულა B, არ შეასრულა C. 13 ძუელთაჲყოველთაჲ ABD. 14 საზღვრისა[შ]ობღვრისა A. 15 [..]კელი A. ორკელი B, რამეთუ კელი C, კელი D, შდრ. იც ვეიპ CA, 77, 12. 16 რამეთუ მიმართთაგანნი B.
* რამეთუ ვინმე კაცი არ ითქუმის ვისლადმე ვინმე კაცი* განამართებ ღრანად არის გამოყოფილი CA, 77, 17.

ითქუმის ვისდადმე ვინმე¹ კაცი, ანუ ჯარი ვისადმე ყოფად, რამეთუ დალათუ ითქუმისცა, არა ვითარ კაცი, არცა ვითარ ჯარი, არამედ მონაგები.

5 უკუეთუ კმად ვიდრემე უკუე რამსამიმართთა სან-
ლვარი გარდაცემულ არს, შეუძლებელ არს აღს-
ნამ უღონოებისაჲ, ანუ ყოვლად შეუშმართებელ

ხილო ესე თქუა „ყოვლად შეუშმართებელად“ შემძლებლობისათჳს ვისგან-
ნმე სიტყუსგებისა ქონებად, რამეთუ თქუა განსაზღვრებამან: „რაოდენი იგივედ
რანი არიან. | სხუათად² ყოფად ითქუმიან“. აწ სადმე³ თავი არა ვითარცა თავი 348
არს⁴ რამსამიმართ, არამედ ვითარ კერძო[ა]⁵, რამეთუ კერძოჲ ყოველითურთისა
10 ითქუმის კერძოჲ.

და არიან რამსამიმართებ, რომელთა ყოფაჲ იგივე
არს რამსამიმართთა მიერ⁶ ქონებით

რომლისაჲ პნებაჲს თქუმაჲ ფილოსოფოსსა, ესე არს, ვითარმედ: რამსა-
15 მიმართებ არიან, რომელთა ყოფაჲ და არსებაჲ არაჲ სხუაჲ არს, თუნიერ სხუსა-
მიმართისა სქესისა, რამეთუ არცა თქუმულობაჲ იგივეებ და მხოლოდ სხუსა
მიმართ დაპნიშნავს, ვითარმედ რამსამიმართნი არიან ესენი, არამედ სქესისა
ქონებას მათსა, რომლისა მიმართ ითქუმის, რამეთუ მყოფი უკუე რამსამიმარ-
თად არა ხოლო ითქუმის სხუსა⁷ მიმართ, არამედ სქესიცა აქუს მისა მი-
მართ. ხოლო არმყოფნი რამსამიმართად შესაძლებელ უკუე არიან თქუმად
20 სხუსა მიმართ, არღა ვინამე სქესისა მქონებელად მისსა მიმართ. ხოლო ნამდ-
ვლვე რამსამიმართისა ამის|არღა კერძონი მეორეთა არსებათანი რამსამიმართ
იქმნებიან. რამეთუ თავი ითქუმის სადმე სხუსა⁸, ვითარ სახედ ყოველიცა კე-
რძოჲ სხუსაჲ არს კერძოჲ, არა უკუე დაისახვის⁹ ყოფად იგი თავად სქესისა-
გან¹⁰, რომელი აქუს მისსა მიმართ, რომლისა არს იგი¹¹ თავ. ვინაჲ არს თავისა,
25 ვითარცა თავისა. გარდაცემაჲ სიტყუსაჲ თუთ მისი თავით თუსით, რამეთუ არ-
სებაჲ არს და ქუემედებარე რამე თავი. ხოლო არარაჲ მყოფთაგანი თავით
თუსით არს რამსამიმართ. და რამეთუ მსგავსი და სწორი აღსაარებულად არიან
რამსამიმართებ, ხოლო არა დაპნიშნვენ საქმესა თუსისა ზედა დამართვისა¹²
მქონებელსა, არამედ არს ამთავანისა თითოეულისა ყოფაჲ სქესისა შორის.

30 თუსი* განსაზღვრებაჲ რამსამიმართთაჲ
განიწესების

რამეთუ პირველი განსაზღვრებაჲ შესადგინებელი არს მხოლოდ, რამეთუ
რამცა არს რამსამიმართ, იგი ითქუმისცა, არა უკუე რამცა ითქუმის, იგი არ| 349
ლა¹³ პირველთქუმულთათჳს¹⁴.

1 არ ითქუმის... ვინმე — B. 2 სხუათად A. 3 აწ სადმე|ვისდამე A, რომლისადმე C. 4 არს|
ითქუმის A. 5 კერძოობა C. 6 მიერ|არ B, ვითარ C. 7 სხუსა + მიერ BCD. 8 სხუსა|მისა B.
9 და სხუსა C. 10 სქესისა|გან|თუსისა|გან ABC. 11 იგი — B. 12 დაპრთუსა CD. 13 არცა|ა C.
14 პირველთქუმულთაგან C.

* „თუსი განსაზღვრებაჲ რამსამიმართთაჲ განიწესების“ განსამარტავ ფრაზად არ არის გა-
მოყოფილი CA₂ 78, 13.

ხოლო მათგან¹ ცხად-არს, ვითარმედ უქუეთუ იხი-
ლოს ვინმე რამსამიმართთაგან² რამვე განსაზღ-
ვრებულად, იგიცა³, რომლისა მიმართ ითქუმის,
განსაზღვრებულ იყოს

წარმომარინებელი თვისისა საზღვრისა მოსაპოვნელსა პირველთქემულთა 5
თანა შეაყოფს შემდგომსა. ხოლო მოსაპოვნელი არს აღმოსაჩენი. სჯესა თანა
აღმოჩენილი და ამისთვის საკმარად⁴ ვიდრემე მოყოფი. ვითარ-იგი წინდამდებელი
ვინმე ჩუენებად, ვითარმედ უქუდავ არს სული, იგონებდის, ვითარმედ არა
თუმცა იყო იგი ჰეშმარიტებისაებრ უქუდავ, არამედ შემდგომად განშორებისა
სხეულისა დაიკვნებოდა⁵. არარაბთ განეყოფოდეს მოსწრაფენი კაცნი ბორო- 10
ტთა. ხოლო ვითარცა ჰეშმარიტებით ყოველთა ვიცით, ვითარმედ არს წინაგან-
გებად, მიმგებელი თითოეულისა სულისა მისაგებელსა საქმეთასა და ამისთვის
ვიეთნიმე კეთილმცხოვრებლობით ცხორებითა⁶ მოუქდებიან მოგებასა სათნო-
ებისასა, რამთა ამთ მიერ შესისაყუთონ სული წინაგანგებასა (რამეთუ არავინ
ქეებურ არს ესრეთ გავგონებითა, ვითარმცა⁷ ყოვლად უმეცარ იყო ამისსა). ვი- 15
ნაცა⁸ უქუეთუ შესადგინებელნი სულისანი⁹ მოიხუნეს და აჩუენოს, ვითარ გა-
ნიკითხვის, უეჭუელად ამისი გამოჩენა თანააღმოჩნდეს, ვითარმედ⁹ არს წინ-
განგებადცა.

აწ უქუე იტყეს, ვითარმედ¹⁰: უქუეთუ ვინმე რამსამიმართთაგანი რამე
იხილოს განსაზღვრებულად, და სხუადცა განსაზღვრებულად უწყყოდის: დალა- 20
თუ განუსაზღვრებულად, მსგავსადვე; სხუად განუსაზღვრებულად უწყყოდის. და
მარტივად, ვითარ სახედცა სხუასა ჰხედვიდეს და სხუადცა უწყყოდის, რამეთუ
არა იცის, თუ ყოვლად რომლისა მიმართ ვითარ აქუს ამას, არცა რამსანიმარ-
თისა ვითარ ქონებად უწყყოდის. რამეთუ უქუეთუ ვინმე ზედმიწევნელ არს 25
სოფრონისყომასა მამა-ყოფასა, განაღა სოკრატიცა უწყყოდის. ხოლო უქუეთუ
არა ეგე¹¹ იცოდის, არცა მამა-ყოფად სოფრონისყომისი უწყყოდის.

და¹¹ ეგრეთვე ამის რამსმე, უქუეთუ იცის¹², ვითარმედ კარგი არს, თანა-აც
ცოდნად, თუ ვისი უკეთესი არს. რამეთუ უქუეთუ—არა, არამედ უფროსლად,
ვითარმედ უარესი უკეთესი არს, შესცთეს, ესრეთ ყოველთასა უარესი ნივთი 30
მრავალგზის ითქუმის უკითხვად.

რამეთუ დაპაზრვად იქმნების ესევითარი და არ ზედმიწევნულობად¹². და-
პაზრვად ბნელი და შეუტყუებელი მეცნიერებად, ხოლო ზედმიწევნულობად
მეცნიერებად¹³ არს დაუცემელი.

არც ერთი რამ არს უარეს მისსა¹³, რამეთუ არამე შეუტყუებლობად არს,
რომელსა ვიტყუთ უკეთესად¹⁴, დამთხუევისაებრ ყოფად ყოველთასა უარესად, 35
ვითარ ნივთისა ზედა.

ხოლო თავი და კელი¹⁴ და თითოეული ეგევითართაგანი, რომელნი არიან
v არსება, მათგან აჩუენებს ამიერითგან¹⁵, ვითარ|თავი და ფერჯნი და კელნი

1 ვინაბთაგან C. 2 რამსამიმართთა გინა C. 3 ვინაღცა C. 4 საკმარად C. 5 დაიკვნებოდა C.
6 ვითარ მით AB. 7 ვინა C. ვითარ D. 8 სულნი D. 9 ვითარ B. 10 ეთარმედ|რამეთუ C. 11 არა ესე
C. არავე D. 12 იცის|იცის AB. 13 ხოლო ზედმიწევნულობად მეცნიერებად—B. 14 უკეთუ სად B.
15 „და ეგრეთვე ამის რამსმე, უქუეთუ იცის“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂
79, 3. *16 „რამეთუ... არ ზედმიწევნულობად“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 79, 9.
*17 „არც ერთი რამ არს უარეს მისსა“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 79, 12.
*18 „ხოლო თავი და კელი“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 79, 15. *19 ზღრ.
λειτουργ CA₂ 79, 16.

არა არიან რაჲსამიმართთაგან¹ [ლა]² წინაიდევინ სოკრათი სხუთაჲ ვიდრემე სხეულითა დაბურვილი³ და მხოლოდასა კელისა შიშულად მქონებელი. აჲა განსაზღვრებით უკუე უწყი, ვითარმედ არს კელი, ხოლო თუ ვისი, არღა მერმეცა⁴ ვიცი. ხოლო რაჲსამიმართთაგანთა სხუსა განსაზღვრებით მეცნიერმან

5 სხუადცა განსაზღვრებულად იცის, ხოლო კელისა განსაზღვრებით მცოდნელმან, თუ ვისი არს კელი, განსაზღვრებით არ ვიცი. ცხადარს სადმე, ვითარმედ კელი არა არს რაჲსამიმართთაგანი. ხოლო მსგავსად ესევე სიტყუაჲ სხუათაცა კერძითა ზედა.

ხოლო⁵1 ნუ უკუე უქსა (sic!)² ესე ვითართა ძლით ფრიადობით აღმოჩენაჲ

ყოვლად⁷ ფილოსოფოსებრ იტყვს⁸, რამეთუ³ წნებაეს ჩუენი არა მედად, არცა ვითარ დაძმობუევით აღმომაჩინებლობაჲ, და უფროაჲცა ზედვითათუს მრავლისა საძიებელისა მქონთა მრავლისა თანა ტანჯულობისა⁹ და მსჯავრისა¹⁰.

ხოლო რამეთუ¹¹ გზაჲ კეთილმოქმენებლობით მოსწავლეობისაჲ უღონოებაჲ არს³

არა უქმარ არსო¹², იტყვს, უღონოქმნულებაჲ თითოეულისათუს მათისა, რამეთუ არუღონოებაჲ ორსა ამას დაჰნიშნავს: ყოველთაგან მეცნიერების ქონებულობასა, ვითარ წინგანგებისასა (რამეთუ არავინ უღონოებს მისდამი) და ყოვლით კერძო ჯუებულებასა მეცნიერებისაგან. რამეთუ რომელი არა უწყოდის ვინმე, არცა უღონოებს. ხოლო ჩუენ, საშუვლად მყოფნი ჩუენსა ზემთათანი და ჩუენსა უქუესთანი, საშუვლად ვითამე ვემეცნიერობთ გზად მქუმეველნი უღონოებისანი. რამეთუ ვითარ პურიანი¹⁴, ერთმანერთისა მიმართ დრესილნი, ცეცხლსა გამოუტევებენ, ეგრეთცა სულნი მეუღონოენა ძიებისა მიერ გამოუტევებენ ნათელსა ჳემარტებისასა. ვითარ უკუე არისტოტელი

25 შეგზებოდა ზემოგანსაზღვრებასა, მეტყუელსა, ვითარმედ: [რაჲსამიმართებ არიან სხუათად და სათქუმელნი, ვითარცა დაჰირებულნი ყოფად ქმნისა რაჲსამიმართებ, აჲ იტყვს ვითარმედ¹³ ნუუკუე არა მიქმს ჩუენ განძლიერებაჲ, ვითარმედ¹⁴ არა არიან რაჲსამიმართებ სხუათად სათქუმელნი, რამეთუ მრავალგზის სიტყუსმგებელობდეს ვინმე პირველთქუმულისა მიმართ ჩუენ მიერ უღონებისა.

ვითარებინათუს და ვითარებინას*

მასევე გუარსა მასწავლელობისასა ვითარებისაცა ზედა ვიქუმევთ, რომლი-
[სა]¹⁵ რაჲსამიმართთა¹⁶ ზედა. ვკვამს უკუე ჩუენ აჲაჲცა მასწავლელობისასა წინა-
უწყებაჲ რათამედ¹⁷ და პირველად ძიებაჲ წესსა კატელორიისასა, მეორედ გან-

1 რაჲსამიმართება A, რაჲსამიმართებად D. 2 დახოლო C, — AB. 3 სხუსა A, სხუთ B. 4 — დაბურვილითა სხეულითა D. 5 არღა მერმეცა არღა მერმე BC, არღა მერმე D. 6 ხოლო — C. 7 დ C, კუალად D. 8 ითქუმის C. 9 მრავლისათა სატანჯულობისა BC. მრავლისათა დატანჯულობისა D. 10 მსჯავრსა B. 11 რამეთუ — C, ვითარ D. 12 არს C. 13 ვითარმედესრეთ AB, ესე D. 14 + არა არიან რაჲსამიმართებ. აჲ იტყვს, ვითარმედ ნურღარა (ნუუკუე BD) არა მიქმს ჩუენ განძლიერება ABCD. 15 არცა A, რომელი BD, რომლისა C. 16 რაჲსამიმართება B. 17 რათამედ B.

1 ხოლო ნუუკუე... აღმოჩენაჲ განსამარტავ ფრაზად არაა გამოყოფილი C. *2 შდრ. ἔτι δὲ τῶν Ζαλευσῶν CA₂ 79, 24. *3 ხოლო რამეთუ... უღონოებაჲ არს* განსამარტავ ფრაზად არაა გამოყოფილი CA₂ 80, 1. *4 ველზე ტექსტის ხელით მიწაწერა: „პურიანი ქენი არიან, რომელნი ურთიერთან ხეთქნებოთა ანუ დ[რ] ვითა (დრესეთა B) ალაგზებენ ცეცხლსა“ ABCD. *5 სათაური — D.

საზღვრებასა, მერმე ზედწარწერასა, ხოლო მეოთხედ ამათ თანა განწვალები-
სათესცა მისისა.

352 და წესი უკუეკატელორიისა ეგერა ცხად-არს ჩუენდა თქუმულთაგან
რამსამიმართთა შორის. განსაზღვრებისათჳს ვერებთ, რამსათჳს ვითარებისა
განსაზღვრებასა გარდამცემელი იტყჳს: „რომლისაებრ თანქონებელი მისნი
5 ვითარად ითქუმიანო“. ხოლო ესე რომელსა ვეძიებთ, ვითარცა ცხადი და
აღსაარებული მიიღო ვითარისა მიერ, რამეთუ უსცხადეს არს ვითარი და ეგერა¹
მიერთგან ყოვლითურთ გრძნობად და გულისზრახვად ვითარებისა მოვალთ.
რამეთუ მხილველნი სძისა შორის თეთრსა და თოვლისა შორის და სპეტისა შო-
რის, გულისზრახვად მოვალთ თეთრობისად. ეგრეთვე მგემებელნი თაფლისა
10 და ფინიკისა და მანანასანი გულისზრახვად სიტკბოვასა მოვალთ. მაგალითად
ვითარისა უკუე მოხუმითა პირველთქუმულთა ვითარებათათა, სიტუთრესა
ვიტყჳ და სიტკბოსა², უსცხადეს ქმნულად ჰყოფს³ მასწავლელობასა. ხოლო
არს⁴ ვითარი ვიდრემე თუთ იგი თანქონებელი ვითარებისა, ხოლო თან-
ქონებელი—მაგივითარებელი⁵. ამისთჳს⁶ წინაცა დააწესა [ვითარი] ზედწარწე-
15 რილისა შორის, ვითარცა [მის]⁸ შორის სახილველობითა ვითარებისათა.

ხოლო ჯერ-არს ამათ თანა განწვალებასაცა კატელორიისასა თქუმა. უწ-
ყებულ იყავნ, ვითარმედ ვითარებისათა ოთხთა გუართა მომცემს ჩუენ არის-
ტოტელი: პირველად ექსსა და დიათესსა, მეორედ ძალსა და უძალობასა, მე-
სამედ ვნებულეებითსა ძალსა და ვნებასა, მეოთხედ ნაკუეთსა და მორფსა.
20 და ექსი უკუე არს, ვითარ ოდეს ვიტყოდით: ქუეყანისმზომელსა ექსი აქუს
საქუეყანისმზომელთა მიმართ ხედვათა. ხოლო დიათესი არს, ვითარ ოდეს
ვთქუათ ძლით სასმენელობათა რათმე ქონებაჲ ქუეყანისმზომელებრთა ხედვა-
თაჲ. და ესე ვიდრემე პირველი გუარი ვითარებისაჲ⁹. ხოლო მეორე — ძალი
35 და უძალობაჲ — არს მოზავეულობაჲ და მოუზავეულობაჲ¹⁰ ბუნებითათა ნი-
მართ საქმეთა. და ძალად სადმე მოზავეულობასა ვიტყუთ, ხოლო უძალობად
მოუზავეულობასა უწესთ. ხოლო¹¹ მესამე გუარი ვნებულეებითი ვითარებაჲ და
ვნებაჲ. ხოლო არს ვნებულეებითი ვითარებაჲ¹², ვითარ თოვლისა შორის სიცი-
ვე და ცეცხლისა შორის სიმჭურვალე და ესე არს ორკეცი: ანუ ვითარცა ვნე-
ბისა მოქმედი, ანუ ვითარცა ვნებისაგან შექმნილი შორის. სიცივე ვიდრემე
30 უკუე თოვლისაჲ და სიმჭურვალე ცეცხლისაჲ ითქუმის ვნებულეებითი ვითარე-
ბაჲ არა ვნებისაგან შექმნილ-შორის, არამედ ვითარცა ვნებისა შემქმნელი (რა-
მეთუ არცა ქცეულობაჲ რამემ იქმნა ქუემდებარისა შორის, რამათა მიითუალ-
ვიდნ ვითარებათა ამათ ცეცხლ¹³ და თოვლი, არამედ უფროასლა იგინი სხუა-
40 ექსორის¹³ შთანდებენ¹⁴ სიმჭურვალესა და სიცივესა). ხოლო განჭურვებულისა
რკინისაშორისი სიმჭურვალე¹⁵ ითქუმის ვნებულეებითად¹⁶ ვითარებად, ვი-
თარ¹⁷ ვნებისა მიერ შექმნილი შორის. ვნებად¹⁸ ვიტყუთ, რაჲამს პირველსა
[ვამ]სა¹⁹ ვინმე მყოფი ყუითლად²⁰ სირცხულისა მიერ მეწამულ-იქმნეს²¹ შემ-
წვლარ²². ამას ვიტყუთ ვნება-ყოფად. ხოლო მეოთხე გუარი ნაკუეთი და მორ-

1 ეგე რაჲ C. 2 სიტკბოთა C. 3 ჰყო B. 4 არსაქარა (აღდგენილი) AC. 5 მაგივითარებელსა
AB. 6 და ამისთჳს C, არა ამისთჳს D. 7 ვითარი — ABCD, მაგრამ ამ სიტყვის ადგილი დაუწერ-
ლად არის დატოვებული D-ში. 8 მისპირველი ABC, არს D, შერ. ჰუ ვიზნჲ CAჲ 81, 3.
9 ვითაჲ გუარისა C. 10 მოზავეულობაჲ B. 11 ხოლო — B. 12 და ვნება, ხოლო არს ვნე-
ბულეებითი ვითარებაჲ — CD. 13 შორისშა A. 14 დასდებენ BCD. 15 შორისი სიმჭურვალე
შორისისაჲ მჭურვალე A. 16 ვნებულეებითა BCD. 17 ვიდრემე BD. 18 ვნებად[არსებად B, ორ-
კეციბად C, ვრებად D. 19 სახესა A, [...] სა BC, სახესა (აღდგენილი) D. 20 ყუთლად C.
21 მეწამულ-იქმნების B. 22 შემწვარ[ი]შემწვარი AC, შემწვარი D.

- ფო. და ცოდნაჲ საჭმარ-არს, ვითარმედ ნაკუეთი უკუე უსულოთა ზედა ითქუ-
მის, ხოლო მორფე — სულიერთა ზედა. მეცნიერებაჲ ჭერ-არს, ვითარმედ
საღმრთომან პლატონ იკუმი ვითარებისა სახელი სიტყუს-ყოფასა შინა „თემი-
სტიტომასსა“ და იგი იქმნა პირველ დამბადებელ ამის სახელისა, რამეთუ
5 იტყუს, ვითარმედ: „მგონებ მე უმეცრად, არას დაპნიშნავს ვითარებისა სახე-
ლი ანაზღათ! თქუმულობისათჳს“. და პლატონმან ესრეთ იკუმი, ხოლო არის-
ტოტელმან განავრცო|ვითარებისა² სახელი არა მხოლოდ³ სხეულთამდე⁴, არა- 354
მედ სულისაცა ზედა, მეტყუელმან⁵ ვითარება-ყოფად სულისა შორის ზედ-
მიწევნულობისა და სათნოებისა.
- 10 ხოლო არს უღონოებაჲ⁷ არისტოტელისდა⁸ მეტყუელთაჲ, ვითარმედ: არა-
სათანადოდ ქმნა მან განწვალებაჲ, რამეთუ ვიტყუთ ექსა არა ხოლო სულისა
ზედა⁹, არამედ სხეულისაცა ზედა. რამეთუ სიმრთელესა ექსად ვიტყუთ ყოფად
სხეულისად და კუალად მდგომსა ჯურეებასა. ამათ უკუე ვითარებათა რომლი-
სა გუარათაგანისა ვითარებისაჲსა არისტოტელის მიერ თქუმულთაჲსა ქუეშე
15 აღვიყვანებთ?¹⁰ ხოლო რამთა სრული იყოს განწვალებაჲ, ვთქუათ ესრეთ:
„ვითარებისა რომელიმე უკუე არს მოზავებულუებისაებრ, ხოლო რომელიმე —
შორის ქმნისაებრ“. და ესე ვიდრემე უკუე მოზავებულუებისაებრი ჰყოფს მეო-
რესა გუარსა არისტოტელის მიერ თქუმულთაჲსა ძალისა და უძალოე|ბისებრი-
სა¹¹. ხოლო შორისქმნისებრნი¹² ანუ მესრულეობითი არს, ანუ არცა მესრულეო-
20 ბითი. ხოლო მესრულეობითისაჲ რომელიმე ვნებასა შეიქმს გრძნობისა შორის
ჩუენისა, რომელიმე არა იქმს ვნებასა, არცა არს¹³ მოქმედი ვნებისაჲ. [რომე-
ლიმე]¹⁴ ძნიაღვანსადებელ არს, [რომელიმე]¹⁵ —ადვილგანსადებელ¹⁶. ხოლო¹⁷
უკუეთუ ძნიაღვანსადებელი ვიდრემე იყოს, შეიქმნების ექსად, ხოლო იქ-
მნების ანუ სულისა შორის, ანუ სხეულისა შორის, ხოლო უკუეთუ ადვილ-
25 განსადებელი, იქმნების დიათესად. ხოლო ექსი სულისა შორის სადმე —ზედ-
მიწევნულობაჲ, სათნოებაჲ, ხოლო სხეულისა შორის — ვითარ სიმრთელე.
ხოლო უკუეთუ ვინმე თქუას სიმრთელე ვნების შემქმნელად, რამეთუ
ვიგრძნობთ მისსა, ვპრქუათ, ვითარმედ: არა სიმრთელისასა ვიგრძ-
ძნობთ, არამედ ვნებითთა¹⁸ ვითარებათა, მძლუანველთა სიმრთელისა-
- 30 თა. რამეთუ ჯურეებიანნი ვიდრემე აგრძნობენ ბუნებისგარეშისა მკურ*|- D222v
ვალებისა მუნ მყოფისასა და კუალად არ მყოფისასა, ხოლო თვთ მის სიმრ-
თელისასა არა აგრძნობენ. რომლისათჳს რაოდენნიცა უმკურნალო, მიფი-
რულად შემუქრვილუებასა სნებისასა არა აგრძნობენ, რამეთუ არცა არს მაშინ
საცნაურ სნება[ჲ], თუნიერ მხოლოსთა მკურნალთა და თვთ მათ მკურნალთაცა

1 ანასლათ A. 2 [...]რებისა B. 3 არა მხოლოდ—B (ადგილი დატოვებულია). 4 სხეულთად-
მე D. 5 [...] ტყუელმან B. 6 ზედმიწევნულობასა და სათნოებასა BD. 7 უღონოებაჲ|სათნოება
C. 8 არისტოტელისად D. 9 სულისა ზედა|სულისათა B. 10 აღვიყვანებთ|აღვიყვანებთ ABCD.
11 უძალოებისებრთა AB. 12 შორის-ქმნისებრისა C. 13 ეს[ქ] არს A, ესე წარს BC, შდრ.
ამუი ი კუე პიასთმა CA, 82, 8. 14 რომელიმე (რ-ს კვალი ჩანს A), ვითარმედ C, —BD. 15 რომ-
ელიმე — ABD (ადგილი დატოვებულია), არამედ C, შდრ. რ...ნ) CA, 82, 8. 16 ადვილ-განსა-
დებელთა ABCD. 17 რამეთუ C, —D. 18 ვინებითა ABC.

* „ბუნების გარეშისა მკურ“... სიტყვებზე წყდება ტექსტი ABC-ში, აქედან ვიდრე ბოლომდე
ტექსტის გაგრძელება ვადმოწერილია D ნუსხიდან. D ნუსხის ამ ბოლო ნაწილში შედარებულია
Q 256 ხელნაწერი, რომელიც E ლიტერით არის აღნიშნული. D-ს ოროჯრათია გასწორებულია.
ამოიზე მხედრულით მინაწერია: „აჲ საცა ასე ზის, იქ შემენა შემოხვევითა თუ ნათესავი“
C 225 r.

ნიშანი რამე ჰქონან მეცნიერებისა მიერ, რომელთაგან მოინადირებენ სიმრთელესა და სნეულებსა. ხოლო შექმნილი ვნება[ა] რომელიმე ძნიადგანსაგდებელ არს, ხოლო რომელიმე — ადვილგანსაგდებელ. და უკუეთუ ადვილგანსაგდებელ იყოს, ერთსა ნაკუთსა მესამისა გუარისა არისტოტელისა მიერ თქმულისასა ჰყოფს, ხოლო ვიტყუთ ვნებასა, ვითარ არს, კდემულება[ა] სირცხულისა მიერ განმეწამულებულ არს*1... ხოლო უკუეთუ ძნიადგანსაგდებელ იყოს, ჰყოფს სხუასა დაკუთსა მესამისა გუარისა ვნებითისა ვითარებისასა ვნების შექმნელსა. ხოლო არცა მი[ს]რულებით*2 იყოს, არამედ ანუ ზედსაჩინო[ა]სა შორის იხილვების, ანუ სიღრმედ შთაწეულ არს ქუემდებარისა. და უკუეთუ სიღრმედ შთაწეულ არს, ანუ ადვილგანსაგდებელ არს, ანუ ძნელგანსაგდებელ*3... ვიდრემე იყოს, შეიქმს ვნებასა მესამისასა გუარი[ს]ა კუალად ვითარებისა სიტყუსა, ხოლო უკუეთუ ძნიადგანსაგდებელ იყოს, ჰყოფს მას ვნებულისა ვითარებისა ქუეშე, არა ვნებისა შექმნელობითსა, არამედ ვნებისაგან შორის-შექმნილსა, ვითარ-იგი მეწამულქმნილებისა ზედა, რამეთუ ვითარითა გუარითა კდემულებისა მიერ განმეწამებულ[მან]1 ვნებისაგან მოიგო ეგვიპთარი ფერი, მითვე გუარითა ბუნებისაგან მეწამულმან ბუნებისებრითა რა[ა]თმე ვნებითა ეგვიპთარი იქმონა [ფერი]2.

უწყებულ-იყავ, ვითარმედ არისტოტელი შეცვალებისასა იტყვს ქნ[ა]სა³ ცხოველისა (sic!)⁴ შორის „ბუნებითისა მსმენელობისა“ შორის არა [ყოლისა]⁴ ვითარებისაგან, არამედ მხოლოდ ვნებულებითთაგან. რამეთუ ექისაებრნი ვითარებანი არ შეიქმნან⁵, იტყვს, შეცვალებასა, არამედ გზასა რასმე ხრწნილებადმიმართსა ანუ ქნნასამიმართსა. რამეთუ უკუეთუ ვინმე ღირსად გარდაქმნასა შეცვალება[ა] ექისისასა არსებისა არს (sic)⁶, რამეთუ ეძიებს ფილოსოფოსი გუართა გარდაქმნისათა, რამეთუ იტყოდა ექს-ყოფასა ქმნისა, ხრწნილებისა, აღორძინებისა, მოკლებისა, გარდაქმნისა, ადგილობითსა ცვალებისასა. ხოლო იხილვებიან ესევითარნი გარდაქმნანი ოთხთა კატელორიათა შინა: არსებისა შორის, რაოდენისა შორის, ვითარისა შორის, სადასა შორის. და გარდაქმნა ვიდრემეო, იტყვს, ქმნილი არსებისა არ-ყოფისაგან უკუე [ყოფისა]-მიმართი⁸ ითქუმის ქმნად⁶, ხოლო ყოფისაგან არ-ყოფადმიმართი ითქუმის ხრწნილ[ებ]ად⁷.

ხოლო რაოდენობითისა შესმენისა შორის ქმნილი გარდაქმნა[ა] იწოდების აღორძინებად და მოკლებად. ხოლო სადაობითისა შესმენისა შორის ითქუმის ადგილისებრ⁸ გარდაქმნად, ხოლო შეცვალებაო, იტყვს, არა ყოლისა სახისაებრ ვითარებისასა იქმნების. რამეთუ ექისაებრთა⁹ არა თუმცა ითქუმოდა: შეცვალება[ა], არამედ ვითარ ქმნა[ა] რათამე და ხრწნილებანი. რამეთუ უკუეთუ სულისა შორის იყოს ექსი, ზედმიწევნულობა[ა] ანუ სათნობეა[ა] იყუნენ, ხოლო უკუეთუ სხეულისა შორის, ვითარ სიმრთელე, და უკუეთუ ერთად ამათგანად შეცვალოს, უკუეთუ არ-ყოფისაგან ყოფისა მიმართ ვიდრემე, იქმნების ქმნა

1 განმეწამებულ DE. შდრ. *ἐπιμύρισις* CA₂ 82, 34. 2 ფერი—DE (ადგილი დატოვებულია), შდრ. *მ: γε χρῆμα* CA₂ 83, 2. 3 ქმნისა DE. 4 ყოლისა[სიტყუსა] DE, შდრ. *πάθος* CA₂ 83, 4. 5 არა შეიქმნა D. 6 ყოფისა მიმართი მიმართი DE. 7 ხრწნილება[ხრწნილებისა] DE. 8 ადგილისებრსა DE. 9 რექისაებრთა D.

*1 აკლი CA₂ 82, 22—26. *2 შდრ. *τελευσιαιή* CA₂ 82, 28. *3 აკლი *καὶ ἐξ μὲς εἰδομένης εἰς* CA₂ 82, 31. *4 შდრ. *ἐν τῷ ἐμῆδι* CA₂ 83, 4. *5 „რამეთუ... არს“, შდრ. *ἢ γὰρ εἴς ἐξῆς μεταβολῆς ἐναλλαχῆς τῆς οὐσίας εἶσιν* CA₂ 83, 6. *6 აკლი (ადგილი დატოვებულია), შდრ. *παρὶ τῆς οὐσίας ἢ μὲν πῶς τὸν μὴ οὐσίας εἰς τὸ μὲν γαίσιμῆς ἢ λῆσαι γένεσις* CA₂ 83, 11.

რაჲმე, ხოლო უკუეთუ ყოფისაგან არ-ყოფად მიმართ, ხრწნილებად ითქუმის. და ამით¹, იტყუს, არ ჭერ-არსო წოდებად შეცვალებად. აჲ სადმე ვიტყუთ შეც-
ვალეებისა ქმნასა, რაჲმს გარდაქმნა[ა] ვნებულებითთაებრ ვითარებათა ექმნეს,
ესე იგი არს, არა არსებითთაებრ, არამედ შემთხუევეითა საქმისა. და ესენი
5 უკუე ამითუს ითქუნეს.

ხოლო უკუეთუ არა სრულისა არსებისადა შეყოფილ არს, არამედ მხო-
ლოა ზედსაჩინოსა შორის იხილვების, უკუეთუ უსულოთა შორის ვადრემე
იყოს, ითქუმის ნაკუეთი, ხოლო სულიერთა შორის² ითქუმის მორფი. რამეთუ
ესე ვუწყეთ³ განყოფილება[ა] ნაკუეთისა და მორფისა[ა], ანუ რამეთუ ნაკუეთი
10 ოცნებასა შინა ჩუენსა იხილვების, [ხოლო]⁴ მორფი — ბუნებითა საქმეთა შინა,
ვითარცა მოაქუს სახელსა მორფისასა და ყოვლესა უსულომასებრ, ვიტყუ
უკ[უე], შეშისა და რკინისა და⁵ ქვისა და რაოდენსა სხუასა ბუნებითა სხეულ-
თა თანა აქუს ნაკუეთისა. ხოლო უკუეთუ ვინმე თქუას: რაჲსა მიზეზისათს
არა ფერთა[ა] ზედა მორფ-ყოფად ვიტყუთ. ვითარ ივინიცა, ზედსაჩინომასათს
15 იხილვებთან? ვიტყუთ⁶, ვითარმედ: ფერნი არა მარტივად ცვალებასა შორის
ზედსაჩინომასასა იხილვებთან, არამედ უეპუეღად ენაცვალების განსჯისათს
სხეულსა, ხოლო მორფსა⁷ ზედა და ნაკუეთისა⁸ უცვალებულად გებულსა⁹ ცვა-
ლებასა[ა] მხოლომასა ზედასაჩინომასათს იქმნების. რამეთუ უკუეთუ მიმდებელთა
20 ცვლისათა და[ვ]ღვათ¹⁰ მას სამყური ნაკუეთი, ანუ¹¹ კვთ, მერმე კულად დამ-
სრემელთა მისთა სამყურობისაგან შევქმნათ სფერად. და არცა ერთისა ცვლი-
ბასა არსებისასა მოქმედთა ნაკუეთი მხოლოდ გამოცვალეთ. რამეთუ არა უდა-
რეს იყოს ცვილ სამყურისა¹² ნაკუეთისა მქონებელი და სფერებისა[ა].

ხოლო¹³ არიან ექსნი ვიდრემე დიათესნიცა და დიათესნი არა საქიროდ
ექსნიცა. რამეთუ ვითარ-იგი სახელისა და რიმასად შეისმინების სახელი, გე-
რეთვე ექსისაცა და¹⁴ დიათესისად შედსმინების დიათესი. და არს ვიდრემე ექსი
25 დიათესიცა ზოგადობისაებრ შესმენისა ნათისა, ხოლო არა მერმე—დიათესისა
ექსისა. რამეთუ დიათესთაგანი რომელიმე განიწვალების ექსისადში და დია-
თესისა, ხოლო რომელიმე წინააღმდეგომ განისხუაების ექსისა მიმართ.

ხოლო სხუანათესავი ვითარებისა[ა], რომლისა-
30 ებრ პიტეოსთა¹⁵ ვიტყუთ, ანუ დრომიკოსთა, ანუ
მრთელთა, ანუ სნებიანთა, ვითარებისად ნათესავად
მყოფისა, რაჲსათს სახეთა მისთაგანისა რომელსა-
მე უკუე პირველად იტყუს, ხოლო რომელსამე—
მეორედ

ვიტყუთ¹⁶, ვითარმედ: ვითარ-იგი ვითარება[ა] არა არიან რომელიმე მათგანი
35 პირველ, ხოლო რომელიმე მეორე, არამედ მხოლოდ პრტივითა განიყოფვიან.
ვითარ სახედ კაცი[ა] ცხენსა. ხოლო ვითარ იტყუს „ნათესავსა“ ვითარებისასა,
რომელი უნათესავესიცა არს? „ნათესავი“ თქუა ნაცვალად. „სახისა“, რაჲთა

1 ამით DE. 2 სულიერთა შორის სულიერთათს D. 3 უწყით D. 4 ხოლო რ DE.
5 და—E. 6 ვეტყუთ D. 7 მორფისა D. 8 ნაკუეთისა D. 9 გებულისა D. 10 და [.]ღვათ DE, შდრ,
მწიგნოვ CA₂ 84, 2 სქ. 11 ანუ — E. 12 სამყურისა E. 13 პიტეოსთა D, პიტეოსთა E.
*1 „ხოლო არიან ექსნი ვიდრემე დიათესნიცა“ განამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂
84, 6. *2 აშიაზე ტექსტის ხელთ წერია: „ულონობა“ D. *3 აშიაზე ტექსტის ხელთ წე-
რია: „ალქსნა“ D.

აჩუნოს, ვითარმედ არა არს უსახეესი სახე, არამედ ნათესავი უკუე ურთიერთას, ხოლო სახე ვითარებისა ქუეშე აღყვანებულთ. ვითარმეცა ვთქუთ არსებისა ნათესავ-ყოფად ცხოველი ნაცვალად მის ქუეშისა ნათესავობისა.

მეორედ უკუე ამისსა გარდასცემს სახედ ვითარებისა ძალისა და უსალო-ბრობისა. და ვიტყუთ პიტრიკოსთა ანუ დრომიკოსთა [ბუ]ნებით¹ მქონებელთა 5 სინამ[რჯ]უსათა² ესევეითარათავანისსა რაჟსამე მიმართ, ესე იგი არს, ეგვეითა-რად მყოფთა ძალითა. და პირველად უკუე სახედ ვითარებისა შორის-ქმნა[ა] იხილვების ექსისაძლითი, რამეთუ ძალითა პიკტი ანუ დრომიკნი, სიმარჯვისა მქონებელნი ამისდა მიმართ³, ითქუმიან ძალისაებრ ბუნებითისა, ანუ უძალო-ბისა⁴ ყოფად, რამეთუ უკუეთუ ანუ პიკტი, ანუ დრომიკნი⁵ შორის-ქმნით იყოს, 10 არლა მერმე ძალისაებრ ბუნებითისა, ანუ უძალობისა ითქუმის⁶.

D 225 | რ ა მ ე თ უ ა რ ა დ ა მ ო წ ლ ე ვ ე დ ე ბ ი ს ვ ი თ ა მ ე თ ი თ ო ე უ ლ ი
ე გ ე ვ ი თ ა რ თ ა ვ ა ნ ი

ნაცვ[ა]ლად...² ხოლო საქმარ არს ცნობად, ვითარმედ მრავალგუარად ით-ქუმის ძალი: ანუ მოგება[ა] ქმნისა[ა], ვითარ-იგი ვიტყუთ მარად³ ქმნასა წყლვად 15 შეძლებისასა⁴, ანუ მოგება[ა] არ ვნებისა[ა], ვითარცა ვიტყუთ: ⁵ მრთელობასა⁷ ძალი აქუსო არ ვნებად, და კუალად ვიტყუთ: სნეულობასა⁸ ძალი აქუსო ვნებად. ხოლო უკუეთუ ვინ თქუას არვითარება-ყოფად ძალი, ვითარცა მხოლოთა მას წინააღმდეგობისაგან მისისა, რამეთუ არა ვინ არს ეგრეთ ქვებურ⁹, ვითარმეცა ძალი თქუა არვითარება-ყოფად. ხოლო აღმოჩენილ არს, ვითარმედ ვითარ-იგი 20 აქუს სხუასა წინააღმდეგობათავანსა, ეგრეთვე აქუს სხუასა. და რამეთუ მის-ვე...⁵ | [ვ]იტყუთ კუალად [სნეულობასა¹⁰] უძალობა[ა] აქუსო არვნებად¹¹, ესე იგი არს, ვნებისა ძალი, რამეთუ უკუთქუმა[ა] არვნებისა ძალსა შემოიყუანებს ვნებისასა და წინაუკმო: უკუთქუმა[ა] ვნებისა ძალსა შემოიყუანებს არვნებისასა.

რამეთუ ითქუმის ძალი ანუ ყოვლითურთისა მიმართ და ეგრეთვე უძა- 25 ლობა[ა]ცა. ვითარ ვიტყუთ: ყოვლითურთ ძალი აქუსო ყოველსა კაცსა ქუეყანის-მზომებელად¹², ნაცვ[ა]ლად ამისსა, ვითარმედ: ადვილად ძალ-უც ქუეყანისმზომელობად¹³. ხოლო ეგრეთვე უძალობისა¹⁴ ზედა ანუ რათურთით...⁶ არ ვნებად, ხოლო მმრთელობთა წინაუკმოა.

ხოლო მრთელობად¹⁵ ითქუმიან ბუნებითისა ძალი- 30 სა ქონებითა არ¹⁶ მავნებელნი ადვილად დამთხუე-უ-ლთა მათ

ყოვლად სიმკაცრით თქუა დამთხუელთავან არვნება[ა], ვითარ სიცხისაგან, ანუ ქარისა, ანუ მარტივად რომელთავან არ მოუციეს ვნება[ა] მმრთელობთა, 35 რამეთუ ივნებენ საღმე მახვილისა მიერ, ანუ [ეგვეითარათავანისა რაჟსამე]. სხუსა.

1 [...]ნებით DE (ადგილი დატოვებულა), შდრ. *ἰσὺς ὄψις* CA, 84, 22. 2 სიმ[ა]...] ესათა DE (ადგილი დატოვებულა), შდრ. *ἐπισημῆαι* C, 84, 22. 3 მომართ E. 4 უძალობითისა E. 5 დრომიკნი E. 6 შეძლების არა D. 7 მმრთელობასა D. 8 სნეულობისა D. 9 ქვებურ E. 10 სნეულობასა[ა]სმენელობასა DE. 11 არავნებად E. 12 ქუეყნიმზომელისებად D. 13 ქუეყანისმზომელებად E. 14 უძალობასა D. 15 მმრთელობად D. 16 არა D.
¹ აკლია ძღვ 'მჯერაი' *ὁμιλῆσι* CA, 84, 28. ² აკლია CA, 85, 2—5, (ადგილი დატოვებულა) DE. ³ შდრ. *ἰσὺς ἰσχυρῶ* CA, 85, 7 სქოლო. ⁴ D-ში ადგილი დატოვებულა. მაგრამ არაფერი არ აკლია. ⁵ აკლია CA, 85, 12—17, (ადგილი დატოვებულა) DE. ⁶ აკლია CA, 85, 24—27, (ადგილი დატოვებულა) DE.

ხოლო მესამე სახე ვითარებისა ვნებულებით ვითარებანი და ვნებანი

ხოლო „ნათესავი“ თქუა კუალად ნაცვალად „სახისა“, ხოლო ესე ოთხგუარად იხილვების: რამეთუ ანუ ყოვლისა სახისა შორის არს და ითქუმის ვნებულებითი...¹ და ძლითი განსაგდებულად და იწოდების ვნებად ვითარებისა მიერ აღმოჩენილად, ვითარცა ანუ გრძლისა² სნეულებისა³, ანუ იკტერისამიერი⁴— განუყოფელბა[ა], ანუ ზედმოგებულად და ადვილგანსაგდებულად, ვითარ განმეწამულბა[ა], ვითარ-იგი ანუ სირცხვისა მიერ განმეწამულნის ვინმე ანუ შიშისა განყონის⁵ და ითქუმის ვნებად ვნებულებისა მიერ აღმოჩენილად. რამეთუ არა უკმს თანამქონებელთა ვითართა ამათებრად თქუმულობა[ა]. ხოლო იუწყებოდედ, ვითარმედ ესენი არა სხეულისათჳს ხოლო იხილვებიან, არამედ სულისათჳსცა. ხოლო ორგუარებ ვნებულებითნი ვითარებანი...⁶, არამედ ჩუენ ვივნებთ მიღობითა მისითა განუურვებულნი. მსგავსადვე თაფლისაცა, და ესე ვითარნი უკუე ვითარება არიან, ვითარცა სახე და არსება[ა] ქუემდებარისა შორის. და გრძობისაგან ვნება[ა] ვნებულებითთა ვითარებათა მქონებულად ითქუმის მათ მიერ, ვინაჲ სხეულსა ვიდრემე თუთ მავნებელსა თეთრ-ქმნისასა ვნებითი აქუს ვითარება[ა], რამეთუ შემთხვევითი არს მისივე და ზედმოგებული და არა არსებისა მისისა შორის, არცა სახე. ივენებს უკუე ვიდრემე და ამასცა ზედა გრძობა[ა], არამედ ვითარ უსაკუთრეს არს ვნებულებითად თქუმად ნავნებისა მისისა ვნებასა შექმნილი, რომელთაგან არს ორკერძო[ა], ამათ ზედა ნუუკუე უმჯობეს არს...⁴

ვიდრემე უკუე, ვითარმედ ვნებისა მიერ მრავალნი ცვალებანი ფერთანი არიან; ცხად-არს D 277

მეტყუელი ვნებულებითად ყოფასა ფერთასა ვნებისაგან⁷ შექმნილად არს და ამზადებს და აჩუენებს ესრეთ მქონებულად.

ვითარ უკუე ვიდრემე ყვევითართა შევრდომილ არს

ფერნი თანშევრდომად თქუნა სხუათა ვნებათა ზე შემთხვევითისათჳს. რამეთუ⁵ მსგავსადვე იგივედ ვიტყუთ ვითართა, რამეთუ ვითარება[ა] არს რომლისაებრი ვითარნი ითქუმიან.

ხოლო⁶ მსგავსად ამათსა ქონებისაგან ვნებულებისასა ვითარებათა ითქუმიან და არა⁵ ხოლო სხეულისათჳს იხილვებიან ვნებულებითნი ვითარებანი და ვნებანი, არამედ სულისათჳსცა.

რამეთუ⁷ რაოდენმე იქმნებაიან ვითარებ...⁸ ვითარებად ითქუმიან და⁹ მსგავსადვე რაოდენნი. სხუანიცა განკართომანი არბუნებითნი, არამედ თანა

1 ტანუ D. 2 იკტერისა შიერი E. 3 განუკონის E. 4 სავენებისაგან D. 5 არა—D.

¹ აკლია CA₂ 86, 3—6, (ადგილი დატოვებულა) DE. ² შდრ. η ὑπό μακρὰς ὑπόου CA₂ 86, 7. ³ აკლია CA₂ 86, 13—16, (ადგილი დატოვებულა) DE. ⁴ აკლია CA₂ 86, 24—28, (ადგილი დატოვებულა) DE. ⁵ „რამეთუ... ვითართა“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 87, 8. ⁶ „ხოლო მსგავსად ამათსა“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 87, 10. ⁷ „რამეთუ... ვითარებ“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 87, 13. ⁸ აკლია CA₂ 87, 13—16, (ადგილი დატოვებულა) DE. ⁹ „და მსგავსადვე რაოდენნი“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 87, 14.

v შვერდომათა რათაგანმე იქმნებთან. კუალად ვითარ-იგი გრძელისა სნეულები-
საგან ქმნილი უფერულობა[ა] ითქუმის ვნებულებითად ვნებად. ეგრეთ თან-
შვერდომისაცა რათამე მიერ განკრთობა[ა], ანუ|[სხუაა]¹ რამე ვნებულებითა
ვითარებად ითქუმის.

ხოლო მეოთხე ნათესავი ვითარებისა[ა] ნაკუეთი 5
და თითოეულისაძლით² მორფი

მეოთხესა ნათესავსა ვითარებისასა მოსცემს ამისიცა ნაცვ[ა]ლად სახისა-
მეტყუელი ნათესავად. ხოლო არს ნაკუეთი და მორფი, ხოლო უფრომს მორფი
ნაკუეთისასა, რამეთუ ყოველთა მორფი...^{*1}

ხოლო^{*2}. ამათ თანა მერმე განმართლებულება[ა] და გულარძნილობა[ა]. 10.
რამეთუ ითქუმთან ამათდა მიმართცა ვითარად თანმქონებელნი, ვითარ-იგი გან-
მართლებულობისაგან მართა...^{*3}

1 სხუაქსიტყუა DE, შდრ. ძღი CA₂ 87,19. 2 თითოეულისძლითი F,

* აქლია CA₂ 88,1—5, (ადგილი დატოვებულა) DE.

*2 „ხოლო ამათ თანა მერმე“ განსამარტავ ფრაზად არის გამოყოფილი CA₂ 85,5

*3 ბერძნულ ორიგინალში ტექსტი გრძელდება, იხ. CA₂ 88,7—106,7.

D—ს ქვედა აწიაზე მინაწერია: „რაოდენ შეიძლებაო, გაფართო, რეკტორი დეით. ოკ-
დომბერსა კ-თ, წელსა ჩლუთ, ქკს უპ-ზ.“

- ადამასი — ბ ძმძმავს II* 30,11 სქოლიო — ფოლადი: „ითქუმის ძნად განსწვალებული ვიღრემე, გარსა განწვალებულთვე, ვითარ ადამასი“ 120, 31.
- ადგილი — ბ ძრძის II 54, 18 — 1) ადგილი, რაოდენობის ერთ-ერთი სახე: „განსწვალებეს| შერწყმულსა ხუთად: ღრამბად, ეპიზანად, სხეულად, სრონოდ და ადგილად“ 143, 38.
 2) ადგილი I 112,18 — 2) ქვეყანა, ადგილი: „ისწრაფის... თვთლამპყრობელ ყოფასა ადგილისასა“ 86, 2. 3) ადგილი I 73,3 — ადგილი, სივრცე: „შეიქმან ორთა სხუასიგრამეთა ადგილთა განიდა ღონი“ 57, 31.
- ადგილისშორისი კატეგორია — ი ქსე შიქსი ქაეიყოფია I 113,7 — ადგილის კატეგორია: „მოდრადანი და შეეცვალნა ოთხთა კატეგორიათა შინა იქმნებინან, რამეთუ: ანუ არსებნა შორის ანუ რაოდენობისა... ანუ ადგილისშორისსა კატეგორიასა“ 86, 19.
- ადგილობითი მიმოცვლა — ი ქსე ძრძის მანდმისი I 113,12 — ცვალებადობის სახეობა, სივრცეში გადაადგილება: „არს ადგილთბითი იცა მემოცვლაჲ, რომელსა უწოდენ სხუთ სხუაგნობად“ 86, 26.
- აფლი — ბ ძმძმავს I 13,26 — სალაშქრო: „უბრძანა მას მცვალებელსა ავლისასა ა უმკერცხესობით შეველოებაჲ“ 14, 24.
- აირი — ბ ძმძმავს I 102,25 — პერი, ერთი 4 ელემენტარული: „აირი და წყალა ნაწალეობთა არიან შემწყნარებელეზ წინააღმდეგობა“ 78, 33.
- აკადემიელი — ო აქადემიელი II 3,15 — აკადემიის მსმენელი, ერთ-ერთი ფილოსოფიური მიმდინარეობის მიმდევარი: „რომელთამე [დააკლდა] შორისქმნაჲ და სახელ-ისხენს ადგილისაგან აკადემიელად“ 97, 23.
- აკატეგორია — ბ ძმძმავს II 72,2 — ნაეის სახეობა: „მრავალთა ნაეთა არა ჰქონან პიდალიანი, ვითარცა აკატეგორია“ 160, 16.
- აკრომატიკა — ბ ძმძმავს II 4,19 — ზეპირვარდობა: „სახელ-ელების... თვთპირობითთა აქსიომატიკად, ესე იგი არს, აკრომატიკად“ 98, 27.
- ალმური — ი ძმძმავს II 15,7 — ბინდი, სიბნელი: „მისიერიითა ალმურიითა ალესე-ბულნი მრუმეობენ“ 108, 2.
- ამისმეობა — იბ. ამის რაამსმეობა.
- ამისრაამსმეობა — ი ამის რაამსმეობა — ბ ძმძმავს II 49,1 — ის, რაც რაიმე არის: „ამისრაამსმეობაჲ თქუმის საჭეუდებარეობასა არსებისათვის“ 137, 35. შტრ. ეგვიპტეობა რაამსმეობა.
- ანაგეზი — ბ ძმძმავს I 126,5 — მყარი თვისება, მდგომარეობა: „გარსა არა სიტყვერსა არსებასა დაეკნინაეთ, არამედ სწავლულებთა შინა სიტყვერებთოსა ანაგეზისა“ 95, 32. შტრ. ექსი.
- ანაკლიზი — ი ძმძმავს II 68,21 — წოლა: „სრული [სხეული] მიღრეკებას და იწოდების ანაკლიზად“ 158, 5.
- ანაწერი — იბ. აღნაწერი.
- ანგლოზი — ბ ძმძმავს I 97,14: „სიტყვერი უფროსს არს გონებისა წმინდის, ხოლო უმცროსს სულისა შორის, და უფროსს ანგლოზითა შორის, ხოლო უმცროსს ზეცრითა სხეულთა შორის“ 74, 20.
- ანდრიანტი — ბ ძმძმავს I 106,19 — ძველი, ქანდაკება: „ეთარ-იგი რეალისაგან იქმნების ანდრიანტი“ 81, 26.
- ანტარატიკა — ი ძმძმავს II 53,3 — საწინააღმდეგოს შეგუება, მიღება: „ანტიპარატიკასი არს მითუღია ვიღრემე უღონებისაჲ, ხოლო ზეცუნებაჲ, ვითარმედ და ესრეთ მჭონებელიცა ირარაჲთ განარყუნის თქმულსა“ 142, 5. შტრ. ენსტანტი.

* რომელი ცოდებთა აღნიშნულია ამონიის I და II მოსახსენებლები ა. ბუსეს გამოცემის მიხედვით.

- აორ — *ზბ ძირ II 16,6* — მახელის სახეობა: „ვითარ-გი აქუს, ვითარმედ: აორ, ქსიფოს, მაქერა...“ 168, 35.
- ამოლაქსიხი || ამოლაქსი — *ჟ ძირძენც II 10 22* — მტკიცება, ჩვენება: „საქმარ არს მათდა ორ-ღანოასა რაჲსმე მიერ განჩევაჲ, რაჲთა ვითარცა მეცნიერებისა და კანონისა რაჲსმე მკუ-მეველნი არშესატყუესთა განწყარდენ, ესე ფი არს აპოლაქსის“ 103, 31. იხ. აღმოჩენაჲ, გამოამჩინებლობა.
- ამოლექტიო || ამოლექტიონი — *ძირძენც II 5,17* — დამამტკიცებელი, აღმოჩენი: „მეორე-ნი ანალექტიკანი“ თუთ მას მელონეობასა გუასწავებენ ჩუენ, რომელ არს აპოლაქტიკონი სკლოლავიზმისი“ 99, 20.
- ართრონი — *ზბ ძერძონ II 11,16* — ნაწილატი, ართრონი: „რომელთამე კმათავნთა შესაძლე-ბელ არს თანდაწესებაჲ ართრონთაჲ“ 104, 32.
- ართინიტი — *ჟ ძერძონ II 14,17* — ართინეტიკა, ჰედარტიული ერთ-ერთი წყვილი: „ართინიტი არს მეცნიერებაჲ რაოდენისა თავით თუსით განსაზღვრებულისაჲ“ 15, 15. იხ. მრიცხულებობა.
- არსი — *ჟ იბსი II 21,1* — 1) მყოფი, არსებელი: „შემთხვევითნი ითქმვიან ყოფად არსთა შორის“ 112, 25. *ზბ ძენც I 27,6* — 2) „არსი“: „შესწავილი [არს], რომლისა შორის არსი ანუ ძალთა, ანუ მოქმედებითა შეუდღელი არს“ 25, 7.
- არსაქმედებარყო — *ზბ იბსი II 25,17* — რაკ სუბსტრატი არსა: „ხოლო კერძო-ობითსა [უწოლა] არსაქმედებარყოლ“ 116, 23.
- არსახონი — *ჟ ძენც I 70,3* — სახის არქონე: „ესე საზღვარი არს არსახონისაჲ და სახონისა სახისა“ 55, 13.
- არსება — *ჟ იბსი I 19,2* — 1) არსება, სუბსტანცია: „მოუვიეს თავთა თუსთა აღსლვაჲ უკუე საზოგადოასა ნათესაისა მიმართ — არსებისა, სახელი რაჲ არსებისაჲ თუთუა-მოუანსა საქმესა ცხად-ყოფდეს“ 18, 31. 2) არსებობა, ყოფიერება: „ნათესავი არსებობისა განსაზღვრებითა პირველ შემტკიცად“ 39, 32. 3) არსი, მთავარი აზრი: „გამოამჩინებელი განსაზღვრებაჲ საქმეთსა მიხუამს შევეცემითეს არსებობისა საქმისა“ 32, 1.
- არსებითი — *იბსი I 33,4* — არსებითი, ძირითადი: „ნათესავი და სახელა შუაჲ მათი განყოფილებაჲ, რომელნი არსებობითად იწოდებიან“ 29, 14. შდრ. არსებობა.
- არსებითი განყოფილება — *ჟ იბსი I 101,3* — არსებითი, ძირითადი ნიშანთა ერთობლობა: „არსებისზღად თუსად მყოფსა ნაცვალად არსებობითა განყოფილებაჲთაჲ“ 77, 10.
- არსებითობა — *ზბ იბსი I 119,12* — არსებით ყოფნა: „არს ზიარი მათი არსებითობაჲჲ“ 90, 28.
- არსებისზღად — *ქსიფოს I 58,19* სქოლიო — არარსებითი, არაძირითადი: „რომელნიჲ არსებითნი არიან და ჰყოფენ განყოფილებასა, ხოლო რომელნიჲ არსებობისზღად და შეიქმნა შემთხვევისა“ 4, 36. შდრ. არსებითი.
- არტიჲჲ || არტიჲჲ — *ძენც II 52*, სქოლიო — წყვილი: „განაკეთე მერმესამთაჲ კმნად ოთხისა და ესე არიან არტიჲჲნი და პერიტიჲნი“ 141, 12. იხ. ფარდი, ქულელი.
- არტირია — *ჟ ძენც I 81,20* — არტირია: „არიაჲ მსგავსკერძოთა მიმართ განწელებანი: ძარლნი და არტირიანი და ძალნი და კორცნი“ 63, 13.
- არღოს — *არღოს 17,21* — ქალაქი საბერძნეთი; *ძენც II 36,22* — სწრაფი, ცქიტი: „არღოს, აპა, აჲა ტონოსმან ვანყნა. რამეთუ პაროქსუნომერი დანიშნავს პულლოპონისონს შინასა კალქსა, ხოლო ოქსუნომერი დანიშნავს „უკვანესა კაცსა“ 110, 2.
- არყოფა — *ზბ მი I 113,10* — არარსებობა: „ქმნა უკუე არს არყოფისაჲ განყოფად გარდმოცვალებაჲ, ხოლო ხრწნილება ყოფისაგან — არყოფად“ 86, 23.
- ასო — *ზბ იბსი I 72,16* — 1) ელემენტი, მატერია: „სყოფს ბალანთა ოთხთა ასოთა მიმართ და მათ სახისა მიმართ და ნიეთისა, რამეთუ ასონი ესე ნიეთისაგან და სახისა თანდასხვანს“ 32, 6. 2) შემადგენელი ნაწილი, ელემენტი: „უკუეთუჲჲ ასოებ ოვე-რის ოთხეურად მყოფისა მყოფნი“ 57, 16. *ზბ ძენც I 36,22* — 3) სხეულის ნაწილი: „აღმღეველი მყოფს კაცსა ტანის ასოთა მიმართ“ 32, 5. *ზბ ძენც I 8,8*: „განწეულილიველი... კაცისა ასოთა და ნაწეურთავანისაჲ“ 101, 14. 4) გრამატიკა, დარღვი-ლი ნიშანი ბგერისა: „თანდასხვანს, ვითარ სიტყვასა სახელთა მიმართ და თქუმათა, და ამით მარტულითა მიმართ, და მათი — ასოთა მიმართ. და ამას უკუე ღრამატიკონისი“ 31, 23.
- აქოთავაშნა — *ძენც I 10,25* — მატერიალური, მგრძნობელობითი: „აქოთავაშნი და ღრამესა ნიეთსა შორის ვისწევებთ“ 11, 37.

- აქსიომატიკი — ძეჯამეიჯდ II 4,19 — ღირებულო, მნიშვნელოვანი: „სახელ-ედებს... თუთ-პირობათა აქსიომატიკადეცა“ 98, 27.
- აღუჭამა — იუ შირიჯენი I 43,2 — დაპირება: „აღუჭამა იყო ფილოსოფოსისა საკმა-რ-ყოფა ამის წინასა არისტოტელის „კატეგორიათა“ შინა“ 36, 17.
- აღლევამ — იუ ძრღსვი I 34,21 — ანალიზი: „პლატონისმეტრი [პაექრობითი] ოთხსახედ თუქუმის: განწვალესიანებრ და საზღვრისა და გამოჩენისა და აღლევეცა“ 30, 21. იხ. აღლევითი. შდრ. თანადლებმა.
- აღლევამ — ძრღსვი I 37,20 — დამლა: „მარტივი... აღლევეცის არაჲს მიმართ“ 32, 35.
- აღლევითი — იუ ძრღსვი I 36,1 — ანალიზი: „აღლევითისა საქმე [არს] თანდასხმულთა აღლევამ მარტივთა მიმართ“ 31, 22. შდრ. განწვალვითი.
- აღმგულოსიტუევი — ძრღსვი I 69,8 — გამოვალისწინებელი, წარმომდგენი: „მოვილებთ გავონებისებრ მისისა კაცსა და მისსა მიმართ აღმგულისიტუევი ვიტყუავნი ვიტყუთ, ვითარმედ: კაცი არს ცხოველი სიტყუერი, მოკუდავი“ 54, 29.
- აღმღველი — ძრღსვი I 37,14 — ანალიზის მომხდენი: „აღმღველი თანადმდებსა რა-სმე, ცხად-არს, ვითარმედ აღლევამ“ 32, 28.
- აღმღველობითი — იუ ძრღსვი I 37,4 — ანალიზი: „უქუეთუ გამომაჩინებლობასა უქმს განსახლერებლობისა და განწვალვითისა, ხოლო ამით წინააღმდეგის აღმღველიობითი“ 32, 15.
- აღმოჩენამ || აღმოსაჩენი — იუ ძრღსვი I 74,25 — მტკიცება, დედუკური მეთო-დი მტკიცებისა: „ყოველი აღმოჩენამ პროტასეთთა ვიდრემე ცხადთა და აღსარე-ბულთა მიხუამს“ 59, 5. იხ. აღოდაქსისი, გამომაჩინებლობამ, გამოჩენამ || გამოჩინებამ.
- აღმოქრობამ — ძრღსვი I 21,21 — გამოჩენა, დანახვა: „ამითსა შემეცნებისაგან აღმო-იქვრობს წესისძლიევი ძიებამ“ 21, 5.
- აღმსარებელი — ჟრთვი I 43,9 — აღმარებელი: „რამეთუ მლოცველი... აღმსარე-ბელი რათამე წადიერქმნილი რათამე აღიარებს“ 36, 24.
- აღმსარეუვი || აღმსარეული — ძრღსვი I 107,20 — ამსახველი, ანალოგიური: „ნათესავი ვიდრემე რაჲმარობისა შორის შესიმნების, ვითარცა აღმსიტყუველი ნიეთისა, ხოლო განყოფილებამ რთელრიჲმარობისა შორის, ვითარცა აღმსიტყუავი სახისა“ 82,15.
- აღწერელი — რ შყრადე I 1,14 — მწერალი, მემბტიანი: „ღრამბტიკოსობამ არს გამოცდ-ნება სიტყვსმოქმედთა და აღმწერელთამიერი“ 3, 18.
- აღწერის || აწერის — რ შყრადე II 22,12 — აქ: წინა: „განწვალვების აღწერიცე სმად“ 22, 17. „ესე [არს] განწვალვამ არისტოტელებრთა აწერთამ“ 99, 26. იხ. აღწერილი.
- აღროძინებამ — იუ ძრღსვი II 83,14 — რაოდენობითი ცელილების სახეობა, ზრდა, მატება: „რაოდენობითისა შესმენისა შორის ქმნილი გარდაქმნა იწოდების აღროძინებამ და მოკლებამ“ 171, 31.
- აღროძინებითი ძალი — იუ ძრღსვი II 82,22 — ზრდის, აღროძინების ძალი, ენერჯია: „ეუშეკრები მზრდლობითსა და აღროძინებითსა ძალსა ბუნებისასა“ 119,11.
- აღსარება — ტმოციე I 28,12 — მიღება, აღიარება: „საქრო არს მათდა აღსარებამ და მსეუ რამსა ქმნილობამ საქროსა და საგებისა და განყოფებულისა“ 26, 9.
- აღსიტუევი — იუ ძრღსვი II 31,30 — 1) შესახებისობა, ანალოგია: „ესე განყოფილებანი არა არიან სასიმოქმედნი, არცა საკუთრად სათუშელნი, არამედ აღსიტუევისა რაჲსებრმე“ 122, 12. ძრღსვი I 107, 17 — ასახვა: „ნიეთსა უქუე აღმსიტყუავის ნათესავი, ხოლო სახესა — განყოფილებანი“ 82, 12. იხ. აღმსიტყუავი, აღსიტყუვითი.
- აღსიტუევითი — რ ძრღსვი I 106,19 — ასახული, აღმკვლილი: „ელოვებნება შინა [იხილ-ვების] აღსიტყუვითი“ 81, 25.
- აღსლვამ — ძრღსვი I 12,25 — ასლვა, მიღწევა: „ვერ შემსლებელ ვართ უსაშოვლოდ ბუნე-ბითთაგან საღმრთოთა მიმართ აღსლვად“ 13, 24.
- აღტყუვამ — რ ძრღსვი I 41,13 — აღმკვლი: „მოგონებულ უქუე იქმენი ბეჭედი რამამე აღტყუვებისა მქონებელი“ 35, 10.
- აღვრი — რ ძრღსვი II 35,26 — აღვრი: „არს აღვრი ვიდრემე თვის მის რაჲსმეძლითი“ 125, 19.
- აღვრისმოქმედობითი || აღვრისმოქმედობითი — იუ ძრღსვი I 35,24 — აღვრის მეთე-ბლობა: „ელოვებნებათა ზედა ვთუთა უდარეს-ყოფად აღვრობისმოქმედობით-ი ცენობისა“ 125, 17.

- აღრიცხუველი — *ἀπειρος* I 59,22 — აღრიცხველი, განუსაზღვრელი: „განკერძობიანი, მრავლად მყოფნი და აღრიცხუველად, ზედმიწევნასა ვერ შეიქმან“ 48, 16.
- აღუპარავი — *ἀπερλεηται* I 59,19 — ურიცხვი, შემოუღარგლავი: „განკერძობიანი — ურიცხუ და აღუპარავ“ 48, 12.
- აღქმნა — *ἡ ποίησις* II 10,22 სქოლიო — შექმნა, წარმოქმნა: „ქმნილთაგანთა ქმნილთს და აღქმნილთა ორთა რაჟამე არს საქმარებაჲ“ 1C3, 34.
- აღწერილი — *ἐξ ἀναγράφου* 26,2 — წიგნი, ნაწარმოები: „იტყვის, თუ რაჲ არს წინააღრჩევა აღწერილიჲ“ 24, 12. იხ. ანაწერი.
- აღვხენება — *ἡ ἀνάμνησις* II 38,22 სქოლიო — წარმოდგენა, მოგონება: „ხედვაჲ ვიდრემე უკუე არს საქმისა აღვხენებაჲ“ 128, 18.
- აღვხნა — *ἡ λήσις* I 30,6 ოქსიბონი — ახსნა, განმარტება: „ესოდენთა გუართა მიერ უღონობისათა უსიტუობაჲ იხუენების და აღვხნათა აცა შეუენიერებაჲ“ 27, 20.
- აზრდობისხაჲ — *σπουδαιότης* I 5,23 — ლანდელი, მოჩვენებითი: „ამთ იტყვან ყოფად გამოჩინებულთა მთ საფლავთა გარეშა აზრდობისხაჲთა საოცრებათა“ 7, 14.
- აზრდობისწერა — *ἡ ἀναγράφου* I 55,2 — ასლის გადმოღება, მიმსგავსებით წერა: „წარწერად ითქუმის, ვითარცა აზრდობისწერად რადმე მყოფი, რამეთუ ვითარ-იგი მწერალთამიერი აზრდობისწერაჲ ცხად-ყოფს სადმე მსგავსებასა ხატისასა, გარნა არ დაჯობებულსა, ეგრეთ წარწერაჲცა აზრდობისასმე საქმისასა წარმოშობდენს ჩუენ“ 45, 1.

ბ

- ბალღამი — *ὁ χυμὸς* I 8,3 — ბალღამი: „ამთ ასოთაგან უმახლობელესადრე ქმნასა იტყვან ოთხთა ბალღამთასა“ 9, 22.
- ბარბითი — საკრავი: „ესე სახელნი მოიხუმიან გარდმოღებისაგან ბარბითის ლართაჲს“ 75, 1.
- ბედისამიერი [სქესი] — *ἡ ἀεὶ ἐσχημὸς* [σχημὸς] I 50,12 — ბედისწერა, მიმართების ერთ-ერთი სახე: „სქესი თქუმის: ანუ კელოვნებისამიერი... ანუ ბედისამიერი (ვითარ-იგი შეფსაჲ მონისა მიმართ)“ 41, 31.
- ბევრეული — *μυρὸς* I 85,23 — მრავალი, უთვალავი: „სახე კაცისაჲ ბევრეულითა მიმართ განიკეთებების“ 66,5.
- ბეჭედი — *ὁ ἀκαθάρτος* I 41,13 — ბეჭედი: „ბეჭედმან აღბეჭდენის ცკლნი ყოველი“ 35, 12.
- ბნელი — *ἀμαρτάν* II 79,10 — არნათელი, გაუგებარი: „დაპაზრვაჲ [არს] ბნელი და შეუტყუებელი შეცნიერებაჲ“ 167, 27.
- ბოლო — *ἐξ ἑλπίδ* I 22,9 — შედეგი, მიზანი: „დასრულებისა მიერ ბოლოსა ვსცნობთ მისსა“ 21, 20. იხ. დასასრული.
- ბოროტი — *ἐξ ἀκαθάρτου* II 4,30: „საქმითნი, რაოდენთა განმრჩეველობაჲ აქუს კეთილისათს და ბოროტისა“ 98, 40.
- ბრალობა — *ἐξ ἀκαθάρτου* I 2,19 — ბრალდება, საყვედური: „რაჲთა არა მიხვობთს მოყუარეთა უთამოხსა პატივისმოყუარებისა ოქსა შინა მიესცეთ ეშსა ბრალობაჲ თითოეულთა საზღერისა წარმომეტყუელთა, ვალ გარდა ხუთთა ანუ მტრედ წამართ წარმოთქუმაჲ“ 4, 25.
- ბრძოლი — *ἡ ἐστῆ* I 63,24 — იარა, პრილობა: „ოდისეოჲს შორის [არს] ბრძოლი“ 51, 11.
- ბუნება — *ἡ φύσις* II 21,2 — ბუნება, საგნის ბუნება: „არსებასა უკუე იტყვის ნაცვლად ბუნებისა თითოეულისასა“ 112, 25. „ბუნებით პირველნი საჩუენოდ უკანანასკნელებრიან, ხოლო ბუნებით მეორენი—საჩუენოდ პირველებ“ 42, 37. *ἡ οὐσία* I 11,2 — არსება, არსებობის ნიშანთა ერთობლობა: „არ ეზიარების ცკლსა ბუნებით ნაკუეთი“ 11, 40.
- ბუნებათმეტყუელება — იხ. ბუნებათმეტყუელებითი.
- ბუნებათმეტყუელებითი — *ἐξ ἀποστολικῶν* I 10,15 — ფიზიოლოგია, თეორიული ფილოსოფიის ერთ-ერთი დარგი: „განსწავლებენ მხედველობისა — ღმრთისმეტყუელებითად, სწავლულებითად და ბუნებათმეტყუელებითად“ 11, 18.
- ბუნებით უშირველესი — *ἐξ ἑῷ* *φύσει* *ἀρχαί* I 52,9 — ბუნებით, ონტოლოგიურად პირველადი: „ბუნებით უპირველესი შეცნიერებისა ჩუენისათს უუკანასკნელეს იქმნებთან“ 43, 10.

ბუნებით შესწავლა — ἡ *κατά φύσιν αἰσθησις* II 37,20 სქოლიო — სინამდვილის კატეგორია: „ბუნებით შესწავლა, კატეგორია იქმნების ამის განუყოფელია არსებისად, ქვემდებარისად და შემამსწერლსა მისისა ანუ სახედ, ანუ ნათესავად“ 127, 4. შტრ. ბუნების გარეშე შესწავლა.

ბუნებითი — *φυσικά* I 45,8 — ფიზიკური, მატერიალური: „რომელნიმე [არიან] ყოვლად ყოველითურთ განუშორებელ ნეთოსა და გუამისა და მათლითი წულიღოვანებთა, ვითარ არიან ბუნებითნი და ეგვრა ნეთოსშორისნი“ 12, 31.

ბუნებითი [ხევის] — ἡ *κατά φύσιν [αἰσθησις]* I 50,13 — მიმართების ერთ-ერთი სახე: „სქესითქულების: ანუ კლონიებისამიერი... ანუ ბუნებითი (ვითარ-გი მამისაჲ ძისა მიმართ)“ 41, 31.

ბუნებითი ხაქმე — *εἰς φυσικὰ πρῶτα* I 107,8 — ფიზიკური საგანი, რეალობა: „ყოველნი უკუე ბუნებითნი საქმენი ნეთოსაგან არიან საკუთრად და სახისა“ 82, 1.

ბუნებითი სხეული — *εἰς φυσικὰ ἄλλα* II 55,13 სქოლიო — ფიზიკური სხეული: „მუნ ვიღრეშე [მოიყსენა] ბუნებითისათვის და შეზავებულსა სხეულისა, ხოლო აქა მათმატიკისათვის“ 145, 19.

ბუნების გარეშე — ἡ *παρὰ φύσιν* II 69,24 სქოლიო — არა ბუნებისა, არა ბუნებრივი: „ბუნების გარეშე სა ჰვანან ყოფად რამსემამართნი“ 158, 31.

ბუნების გარეშე II გარეგან ბუნებისა [შესწავლა] — ἡ *παρὰ φύσιν αἰσθησις* II 37,20 სქოლიო — მსჯელობა, როცა სუბიექტის მოცულობა პრედიკატის მოცულობაზე მეტია: „გარეგან ბუნებისა [შესწავლა არს], ოდეს თუთ იგი განუყოფელი სახისა და ნათესავისად შეიმინებოდის“ 127, 9. შტრ. ბუნებით შესწავლა.

ბჭობა — ἡ *ἀριστις* I 32,19 — მეტყველება, საუბარი: „სიტყვერად ვიღრეშე თქულის სიტყვესაებრ და ბჭობისა მქცევი“ 28, 37.

გ

გაახლეთუთობა — *εἰς ἀλλοτριότητα* II 72,17 — აქ: გაახლება, სიახლის შემოტანა: „საკირო არს... ჩუეულებისა გაახლეთუთობაჲ საკუთარ-ყოფისათვის გარმოქცევისა“ 161, 14.

გაზონება — ἡ *δύναμις* I 11,17. — 1) გონება, გონითი შემეცნება: „სულისაჲ ჩუენისა მრჩობლნი არიან მოქმედებანი: რომელნიმე შეცნებებთნი, ვითარ თნება, გრძობაჲ, ოცნება, გაგონებაჲ“ 12, 17. *ἐπιστήμη* I 53,22—2) წარმოდგენა, წარმოსახვა: „შესაძებელ არს ორივე ესე გაგონებად“ 44,8. ἡ *ἐπιστήμη* I 69,10 — აზროვნება: „გაგონებისაჲ არცა რამ დამეტებული, არცა დაკლებული იქუს წარწერასა ნათესავისასა“ 54, 32. იხ. მოგონება.

გააკებული — *ἐπιπέδον* I 12,14 — გასწორებული, ბრტყელი: „მომრგვლებული არს ნაკუთო გააკებული, ერთოსა ღრამისა მიერ შეცუელი“ 13, 14.

გათავებით — *ἀφ' ἑαυτῶν* I 60,5 — თავების მიხედვით, თაყონად: „ესენი უკუე თქუმელ არიან აქა გათავებით განწვალებისა შორის“ 48, 23.

გათითოფერება — *παιδεία* II 13,13 სქოლიო — გამრავლება, სხვადასხვად ქცევა: „სამსჯეროს შორის გათითოფერდება კმაჲ ესე“ 106, 19.

გათუხანება — *ἐπίδειξις* II 51,15 — კონკრეტულად ქცევა: „ხოლო უფროასლა გაათუხანებას სხოლოსა მყოფობასა“ 140, 19.

გამოკლდევა — ἡ *ἐξέτασις* I 30, 1 — გამოკლევა, განხილვა: „ვიქმნა თქუმაღ ღრმად მყოფობისათვის... მოფარდულობისაჲსა და სხუასა უფროასსა გამოკლდევისა მოქმენობისა“ 27 სქ.

გამომართებელი — *διωκόμενος* I 36,17 — დამტკიცების, დასაბუთების ფუნქციის მქონე: „გამომართებელი განსაზღვრებათა საქმეთასა მიიხუამს შემეცნებისათვის არსებასა საქმისასა“ 32, 1.

გამომართებლობა — ἡ *διωξις* I 23,21 — დედუქციური მტკიცება, სილოგისტური მსჯელობა: „სწავების მათ, რომელნი დასაბამთა მიმართ გომოქმენებლობისათა თანშემსარტულებელ არიან, რომელ არს ნათესავისა შეგულისიტყუვაჲ“ 22, 27. იხ. აღმოჩენა.

გამომართებლობითი — *διωκτικός* I 35,6 — მტკიცებითი: „გამომართებლობითისა საქმე [არს] გამოჩინებისა საქმეთასა ქმნაჲ თუთ მის თვისისა არსებისაგან მათისა“ 31, 10.

- გამოსაზღვრება — ძვ.წილში I 92,9 — გამოყოფა, განსაზღვრა: „არა გამოსაზღვრებთ იმის ვიღაცე არს, არამედ ზიარად ყოველად“ 70, 25.
- გამოსაძრეველობითი — იქ ყუმათსიანი I 13,29 — გიმნასტია: „პლატონცა უბრძანებს კვაბუთა მუსიკობისა მიერ და გამოსაძრეველ ექველობით ისა სჯავდ“ 14, 27.
- გამორჩენა — იქ ძირძვენი I 34,20 — დედუქტორი მტკიცება: „პლატონსმირი [პაქეობითი] ითხსაზღვ თიქუმის: განწვავაბისაგებ და საზღვრისა და გამოჩენისა და აღლუენისა“ 30, 21. იხ. აბორჩენა.
- გამორჩენება — იქ ძირძვენი II 57,43 — 1) დედუქტორი მტკიცება: „არა თუ გამოჩენებთ ისა რაჲსმე თანა მოვიდეს ამისა“ 147, 4. *გუნიცია* I 25,10 — 2) წარმოშობა, გამოჩენა: „პირველ პორფირის გამოჩენებთ ისა სავა არა უმეტრებდეს“ 23, 31.
- გამოცდილება — იქ *ბუნიცია* I 1,12 — უნარი, ჩვევა, გამოცდილება: „ღრამბტიკოსობა არს გამოცდილება სიტყვსმოქმედთა და აღმწერელთამირი, ვითარ საბრავლოდ სათქმელ არს“ 3, 18.
- გამოძრევა — იქ *გუნიცია* I 46,7 — გიმნასტია, ვარჯიში: „პლატონ... ჰყოფდა... თანაქცევათა სხეულთა უმარქუს ქმნისათჳს გამოძრეველთა მიერ გამოძრევისებთა მიერ“ 38, 23.
- განი — იქ ძირძვენი I 21,8 — მიზანი: „გაკვს ჩუენ თქუმად ფილოსოფოსთა მიერ... ქელოვანნათქუამთა ყოვლისა წიგნისა ზედა, რომელ არიან ესენი: განი, სავარი, საყუთარი...“ 20, 28. იხ. სკოპოსი.
- განგებულებითი — იქ *სინთოსი* II 5,6 — განგებულება, ეკონომია: „საქმითათგანნი რომელიმე [არს] განგებულნი ი“ 99, 7. შტრ. სახლისყოფლობითი.
- განვლად — იქ ძირძვენი I 7,6 — რადუსი: „ყოვლისა მომრგვლებულისა კენტროსაგან გარეშემოხსამიზარითი განვლადნი სწორნი არიან ურთიერთს“ 8, 27.
- განვრცობა — იქ *ბუნიცია* I 122,16 — გავრცობა, გამრავლება: „განვრცობასა და შეკინებასა ზემოთთაღას თანქონება შემთხვევითთა“ 93, 3.
- განვრცობა — იქ *ბუნიცია* I 11,18 — 1) ნღობა, სურვილი: „რომელნიმე [არსნი] ცხოვლობითნი და წიდელებითნი, ვითარ განვრცობა, გულისწყობა, გულისქუევა“ 12, 18. 2) *სიკონი* II 7,4 — განვრცობა, გაფქვება: „განვრცობასა ველოთარი იგი“ 103, 40.
- განვრცობა — იქ *განვრცობა* — *პრობოტიცია* I 28,18 — განსაზღვრებელი: „განვრცობებისა და არიან ითხ: ყოველი, ვინ, არაყოველი, არაინ“ 26, 15. იხ. განსაზღვრებელი.
- განთხევა — *აბორჩენი* I 25,21 — ცალკე, გაფანტვად: „განთხევა და თქუმულნი უმოხუცებულესთა მიერ შემოკრინა“ 24, 7.
- განთხევა — იქ *სიკონი* I 64,20 — ექრო, სპეციფიკური ნიშნებით გამოყოფილი: „განთხევა იქ არს დანიშნვითი კმა არსებითი, ერთისა სახსიდ შესწენილი“ 51, 33. იქ *ბუნიცია* I 6,21 — გამოყოფილი, განცალკევებული: „არ ცოდის... რითგანვე უფად, გარნა ნუუქუე განთხევა და სხუთა განსაზღვრებათაგან მერყეულისა“ 8, 9.
- განთხევა — *ბუნიცია* I 15,2 — გამოცალკეება, გამოყოფა: „ენიანათგან საქმი[თ]ი ნაწილად თქუთა ფილოსოფოსობისა, სპირო არს მისი და განთხევა“ 15, 26.
- განკერძობა — *განკერძობა* — *მარკა* I 59,18 — განკერძობელი: „განკერძობად საერთოსონიცა, ვითარმედ განკერძობითნი არიან“ 48, 12.
- განკიდება — იქ *განკიდება* I 107,24 — დამორება, დაცალკეება: „განყოფილება არს განკიდება ისა მომგებელი მისე ნათესავისა ქუეშეთა“ 82, 20. *ბუნიცია* I 66,9: „მრავალად ვიდრემე სათქმელთაგან ნათესავისა განკიდება მას მხოლოსა ერთისაღ შესწენილთაგან განუქუთელთა“ 52, 37. იხ. განკიდებელი.
- განკიდებულობა — *განკიდება* I 42,19 || *ბუნიცია* 122,41 || *განკიდება* 37,8 — დაცალკეებელი, გამოყოფილი: „მრავალად განკიდებულნი მრავალთა მიერ განყოფენ თათათესისა“ 92, 29.
- განკიდებულება — იქ *ბუნიცია* 3,21 — დაყოფა: „განკიდებულნი და არსტორტლებრთა აღწერელთაგან ვით“ 97, 31.
- განკითხვა — იქ *ბუნიცია* II 87,19 — ექსტაზი, გარინდება: „ეგრეთ თანშეგრძობისა რათამე მიერ განკითხვა ანუ [სხუ] რამე ვნებულებითა ვითარებად თქუმის“ 175, 3.
- განკუთა — იქ *ბუნიცია* I 7,25 — გაყოფა: „განკუთება სიმითა მიერ თქმუნის, რომელი არ შეიწყობენ“ 9, 12.
- განკუთობა — *ბუნიცია* I 47,26 — გამოყოფილი: „ყოველი განკუთებითი ბუნებით პირველ არს ნაყუთისა“ 39, 34.

- განმარტებული — ი აბქაძე I 9,3 — სწორი ხაზი: „გ ა ნ მ ა რ ტ ე ბ უ ლ ი არს, რომელი ვასწორებთ იღვას თესთა სიმეთაჟა“ 10, 18. იხ. ეთაია.
- განმარტება — ი ჭყევიძე I 60,6 — განმარტება, ახსნა: „განმარტებული გ ა ნ მ ა რ ტ ე ბ ა ა აბათი შედგომად წარმოვიჩინოთ“ 48, 24.
- განაწილებელი — იხ. განწილები.
- განმარტებელი — ჭყევიძე I 22,14 || ბ ჭყევიძე 72,14 — ეგზეგეტი, განმარტებელი: „მასწავლებელი იყო ხუროთისისი და გ ა ნ მ ა რ ტ ე ბ ე ლ ი მისისასწავლებლთა“ 21, 25.
- განმასხვებლობითი — ბ ძეველიძე I 35,12 — განმასხვებელი, განსაზღვრების ფუნქციის მქონე: „ეგერა განწვალებულისა ნათესავისაგან გ ა ნ მ ს ა ზ ლ ე რ ე ბ ე ლ ო ბ ი თ ი გამოირჩევს საქმართა განსაზღვრებისა მიმართ“ 31, 4. იხ. განსაზღვრებითი. ძეველიძე I 98,21 — გამოყოფელი, შემოფარგვლებელი: „რომელი თანეჭუმეოდინ განწვალებულობითისა და გ ა ნ მ ს ა ზ ლ ე რ ე ბ ე ლ ო ბ ი თ ი ს ა ლონისა მიმართ“ 75, 20.
- განყოფილებელი — მარჯოვი I 26,26 — რეალობული, მყოფობა მიღებული: „ხოლო გ ა ნ მ ყ ო ფ ე ბ უ ლ ი არს მოქმედებად მოყვანებული და მღვობის საგვები“ 25, 1.
- განმცლებელი — ჭეველიძე I 4,11 — განმხილველი, შემსწავლებელი: „ხოლო ფილოსოფოსსა თითოეულთა კერძოთა სულთა შექცობად მენებაჲს... ვითარ ყოფისა გ ა ნ მ ც ლ ე ლ ს ა“ 6, 5.
- განმწვალებლობითი განყოფილება — ი ძეველიძე I 99,7 — ნიშანთა ერთობლობა, რომლითაც ერთი სახეობა განსხვავებულია მეორისაგან: „გ ა ნ მ წ ვ ა ლ ე ბ ე ლ ო ბ ი თ ი ექუე განყოფილებანი იგმარებთან განმწვალებულობითისა მელონებისა მიმართ, ვითარ ამითებარ იქმნებთან სახეთა მიმართ განწვალებულებანი ნათესავთანი“ 75, 31.
- განწილები — ძეველიძე I 7,17 — განსაზღვრელი, ბოლოს დამღები: „ყოველსა გ ა ნ მ წ ი ა ლ ე ბ ს ა განწილებულისასა დააკლდების ერთი განფენაჲ“ 9, 2.
- განრეზობი — ი ძეველიძე I 73,13 — დაამტკიცა: „უქუეთუ მრგულსათესესა ვინ შემოილოს გან რ ე მ ზ ო მ ი, განყოფის მრგვალსა ორიად ნახეარმრგობად“ 57, 35.
- განრეზობა — ი ძეველიძე I 72,4 — დაიგნალი: „აბღლ თობძგიდელ თუ შეაუღლნე და ად გან რ ე მ ზ ო მ ო ბ ი თ გასწვალნე ორთა მიმართ სამძგიდეთა ძგიდემართალთა თანად: აბღ და აბღ“ 57, 1.
- განროხება — ი ძეველიძე I 98,1 — დაძაბა, დაქიშვა: „შემთხუეეთინი დალათუ განუშორებელი იყუნენ, გ ა ნ რ თ ხ მ ა ს ა და დაფოთებასა მიიღებენ“ 74, 42. შტრ. დაფოთება.
- განროხებელი — ჭეველიძე I 98,4 — დაქიშული: „მუნ გ ა ნ რ თ ხ მ ე ლ ი ვიდრემე ფრადსა აღტუეებს ძგერასა“ 75, 2.
- განროხებლობა — ჭეველიძე I 111, 21 || პირობიძე I 28,19 — დაქიშულობა: „ლართა შორის გ ა ნ რ თ ხ მ ე ლ ო ბ ი თ ა და ფოთობითა შეწყობისა დაქსნად შეემთხუეეს“ 85, 19.
- განსაზღვრება — ბ ძეველიძე I 1,9 — 1) განსაზღვრება, არსებითი ნიშნებით დახასიათება: „გ ა ნ ს ა ზ ლ ე რ ე ბ ა ე უ ე ა რ ს სიტყუაჲ შემოკლებული, მჩუენებელი ბუნებასა საქმისასა“ 3, 11. „აღირყეს უქუე განსაზღვრებაჲ ვიდრემე სრულსა დაწერასა, ხოლო წარწერაჲ აჩრდილისწერასა“ 45, 5. 2) არაარსებითი ნიშნებით დახასიათება: „შესაძლებელ არს წინამდებარისა განწვალებისაგან თითოეულსა გ ა ნ ს ა ზ ლ ე რ ე ბ ი ს ა, ესე იგი არს, წარწერისა გარდაცემაჲ“ 49, 24. ძეველიძე I 80,13 — 3) გამოყოფა, შემოსაზღვრა: „აჲ უქუე გ ა ნ ს ა ზ ლ ე რ ე ბ ე ნ უნათესევსა ვიდრემე ესრეთ...“ 62, 12. იხ. საზღვარი, შტრ. წარწერა.
- განსაზღვრებითი — ი ძეველიძე I 35,9 — განსაზღვრება: „გ ა ნ ს ა ზ ლ ე რ ე ბ ი თ ი ს ა არს განსაზღვრებისა მიერ თითოეულსა საქმეთაგანისა განჩენაჲ“ 31, 1. ძეველიძე I 114,3 — რაოდენობის სახეობა, რომელიც დამოუკიდებლად, სხვასთან კავშირის გარეშე არსებობს: „რაოდენობისაგან რომელიც არს შერწყმული და რომელიც გ ა ნ ს ა ზ ლ ე რ ე ბ ი თ ი“ 14, 34.
- განსაზღვრებელი [რაოდენი] — ძეველიძე I 55,13 სქოლიო — სიმრავლე, რომლის წევრები დამოუკიდებლად არსებობენ: „გ ა ნ ს ა ზ ლ ე რ ე ბ ე ლ ი არს, რომლისა ნაწილთა არცერთი ზოგადი საზღვარი შეაყოფდეს“ 145, 21.
- განსარჩევლობითი — ძეველიძე I 40,14 — განმასხვავებელი, დიკრიტიკული: „არამაჲ თქუთ სხელთა ვიჯად გ ა ნ ს ა რ ჩ ე ე ლ ო ბ ი თ ა დ ზევისად“ 130, 5.
- განუზღვრებისაჲ || განუზღვრებელი — პირობიძე I 28,18 — განუზღვრებელი: „ყოველივე საქმეთა ანუ გან უ ზ ლ ე რ ე ბ ი ს ა დ მი ვიტყუთ, ანუ განუზღვრებისადმი“ 26, 14. იხ. განუზღვრებელი.

- განუიღებელი—*ძჯარისი* I 42,20 — განუშორებელი მატერიისაგან: „უხსულოდ მყოფნი განკიდებულნი არიან... ანუ განუკიდებელი, ვითარცა მრავალმნიანი ანუ გაძნობადთა თანა“ 36, 8.
- განუკუთვლი—*ბნისონ* I 44,12 — კონკრეტული, რომელიც აღარ დაიშლება სახეობრივად: „ყოველი, რომელი თითოეულადთა შორის, განუკუთვლი არს“ 37, 20.
განუკუთვლი — *ბნისონ* I 44,12 — კონკრეტული, რომელიც აღარ დაიშლება სახეობრივად: „ყოველი, რომელი თითოეულადთა შორის, განუკუთვლი არს“ 37, 20.
- განუნახველი — *ბნისონ* I 37,23 — აქ: განუნახველები, განურჩევლები: „ვითკეთ, ვითარმედ პირველად ვიდრემე ნაქუსსა შინა სიტყვისასა განუნახველ არს, ვითარ სახედო და სექტაქსება“ 33, 2.
- განუნახველები—*ბნისონ* I 23,2 — განუსაზღვრელი: „ულონობენ ვითონიმე, თუ რაასათეს განუსაზღვრებელად ზედწარწერა „შეყვანებითი“ 22, 3.
- განუშორებელი—*ძჯარისი* I 44,8 — მატერიალური, მატერიისაგან განუშორებელი: „უკეთუ განუშორებელი არიან ნითვისანი“ 35, 5. შდრ. განუიღებელი.
- განუცხოებულა — *ბნისონ* II 16,25—შეცვლილი, უცხოქველი: „სხუაებ სადმე არიან ყოლითურთ განუცხოებულნი“ 109, 15.
- განუნაბა—*ბნისონ* I 7,18 — განზომილება: „ყოველსა განწილებსა განწილებულისასა დააკლებს ვითი განუცხოება“ 9, 2.
- განუნაბი—*ბნისონ* I 112,5 — განზომილების შქონე: „თანდაიღებს სხეული... ქუემდებარისა რაასაგანმე სამკერძო განუცხოებისა“ 85, 29.
- განუნებელი—*ძჯარისი* I 38,13 — მოშორებელი, მოცილებელი: „უღრმესთაგან უკუე განუცხოებულნი სპიხებელთა“ 33, 17.
- განუყვანება—*ბნისონ* I 4,28—გაყვანა, მოცილება: „არა გუქსს თათა თესთა განუცხოება მისგან“ 6, 27.
- განყოფა— იხ. განყოფილება.
- განყოფილი — იხ. განყოფილება.
- განყოფილება || განყოფილი || განყოფილი— *ბნისონ* I 64,17 — 1) არსებით ნიშნათა ერთობლობა, რთავი ერთი სახე განყოფილება მეორისაგან: „განყოფილება არს [არს] დანიშნებითი კმა მრავალად და განყოფილთა სახითა რომელი რაასათეს შორის შესწევნილი“ 51, 30. „განყოფილება არს..., რომლითა განყოფილების სხუა სხუასა“ 28, 28.
ბნისონ I 106,10 — 2) დაშლა, გაყოფა: „აქასრულსა წარწერასა იტყუა მოღებულსა განყოფილებითაგან კმათასა“ 81, 13. *ბნისონ* I 23,17 — 3) განსხვავება, გამოყოფა: „საქმისაგან შიარება და განყოფილება ცხადყო“ 114, 37.
- განყოფილება || განყოფილი—*ბნისონ* I 33,12 — 1) შემთხვევითი, არა ძირითადი ნიშანი: „შემთხვევითი შორის არს, რამეთუ ოდესმე შეეშთხვევის და ოდესმე—არა. ესენი განუშორება და დღეა თქუმიან“ 29, 22. 2) მატერიისაგან მოცილებული, არამატერიალური: „მყოფთაგანნი რომელნიმე არიან ყოვლად ყოვლითურთ განუშორებულნი, ხოლო რომელნიმე ყოვლად ყოვლითურთ განუშორებულნი“ 13, 3.
- განჩენა—*ბნისონ* I 6,17 — გადმოცემა, განმარტება: „სეუთითარათა რაათმე გუარითა იქმნეს განჩენა ამისი“ 8, 18.
- განჩენისა [ხიკუა] — *ბნისონ* I 43,4 — მტკიცებითი, თხრობითი: „სიტყვისა მრავალნი არიან კერძონი: განჩენისა, ლოცვითსა, მბრძანებლობითსა“ 36, 19.
- განჩენათა—*ბნისონ* I 45,13 — 1) მტკიცებითი: „სიტყვისა მოფარდულობასა შინა მოქმე ვართ განჩენითთა სიტყუათა“ 38, 6. *ბნისონ* I 34,21 — 2) განსაზღვრება: „საკმარი განჩენებათა განცემისათეს და განწვალებისათეს და გამოჩინებისა საკმარი იყოს“ 30, 22.
- განცემა— *ბნისონ* I 34,21 — გაცემა, შექმნა: „საკმარი განჩენებათა განცემისათეს და განწვალებისათეს და გამოჩინებისა საკმარი იყოს“ 30, 22.
- განწვალება— *ბნისონ* I 32,20 — 1) კლასიფიკაცია: „პლატონისმეორი [პაქრობითი] ოთხსახედ თქუმიან: განწვალებისაგან და საზღვრისა და გამოჩენისა და აღლვისა“ 30,21. 2) გაყოფა, დიხორტოზა: „[განწვალება არს] პირველისაგან კელ-ყოფსა განკუთვალსაქმისა“ 11, 5. „ამეორითგან შემდგომად ამითსა სრულსა წარწერასა განუჩენს განწვალებისაგან კმათასა მოღებულსა“ 60, 14. შდრ. ზედგანწვალება, ქუემგანწვალება.

განწავლებითი — ძეგუნიძე I 35,4 — გვარ-სახეობრივი დამლა: „განწავლებითისა ვიღარემე საქმე არს განწავლება წინამდებარისა ნათესავისა კეთილწესიერებით თუსთა განყოფილებათა მიმართ“ 30, 33.

განწავლებული—ძეგუნიძე II 54,16 — 1) შემოსაზღვრული: „განწავლებს მას განსაზღვრებულსა მიმართ და შერწყმულსა და განწავლებულსა და უკუე — ორად: რაცხუად და სიტყუად“ 143, 36. შდრ. განსაზღვრებული. 2) ძეგუნიძე I 9,15 — გაყოფილი: „ყოველი საქმე ანუ განწავლებული არს, ანუ განწავლებული“ 10, 39.

განწავლებული ხეებისა — ძეგუნიძე I 25,5 — აუცილებლობა: „ითქმის უკუე საკოროდ, ვითარცა ვთქუთ, წინაუკმო განწავლებულითა საგებისა, რომლისა თვნიერ ყოფამ შეუძლებელ არს“ 23, 24.

განწავლება—ძეგუნიძე I 7,19 — შემოსაზღვრა, შემოფარგვლა: „სხეული, საბოა მკონებელი განფენათა, განწავლებების ეპოქა“ 9, 3. იხ. განწავლებელი.

განწავლობა—ძეგუნიძე II 8,18 — გამოცდა, გასინჯვა: „უღირს თითოეულისა განწავლებას“ 102, 4.

განხანება—ი ძეგუნიძე II 54,5 — განზომილება: „პირველი ნივთი, უსახოდ მყოფი და უსხეულად, პირველად საბოა განხანებათა შეიწყნარება“ 143, 13.

განჯსნა—ი ლსიძე I 5,11 — გახსნა, კავშირის გაწყვეტა: „მჩრბოლი არს საკრეველიცა და განჯსნა სულსა მჩრბოლი“ 6, 37.

განჯუება—ძეგუნიძე I 11,3 — მოცილება, მოშორება: „რადამს სამეურე ნაკუთი გარდაცვლისა განჯუებითა ერთისა გუერდნათა, არა გარდაცივლების ცკალი“ 12, 1.

განჯუება—ი ძეგუნიძე I 28,28 — ნაკადი, გამონადენი, წვენი გამოყვება: „უღრმობელ ზეუნდა არს ხსნორისი განჯუებითა“ 119, 17.

გაბირება—ძეგუნიძე I 116,12 — პირველად, უბრეველეს ყოვლისა: „არამედ გაბირებით ვიღარემე განჯუებულთა, ხოლო მეორისა სიტყსაებრ გარემეშეცვლათა განჯუებულთა“ 88, 28.

გარდავალი—ძეგუნიძე I 15,16 — ურჩი, დამრღვევი: „სახლსა შინა სქულთა დაესხამთ და ესკით მრწმთაგანთა ანუ ჭეთა გარდავალითა“ 16, 5.

გარდავალი —ი სპეციფიკი I 16,13 — შეტობა: „აწ სადმე უმკობლობა არს გარდავალითა და და მოკლებამ“ 16, 33. იხ. ნაშტობა. შდრ. მოკლება.

გარდავული—ი სპეციფიკი I 86,3 — უზომო, აღმატებული: „მრავალწილ არს გარდავული და შეკრება განჯუებულთა“ 66, 9.

გარდაქნა—ი ძეგუნიძე II 83,8 — შეცვლა: „ეძიებს ფილოსოფოსი გუართა გარდაქნათა“ 171, 23. იხ. გარდაცვლება.

გარდალება—ი ძეგუნიძე II 7,2 — შეტაფორა, გადატანითი აზრით გამოთქმა: „გულისმსიტყუაობითთა შინა... სიზუავისა და რაღსმე მზრუნველობს და პერიერგიასა ლექსთაჲსა და გარდალებითა“ 100; 29. იხ. გარდმოლება.

გარდაცვლება—ი ძეგუნიძე I 113,25 — შეცვლა: „რომელი არს ანყოფისა მიმართ გარდაცვლებამ“ 86, 38.

გარდმოლება—ი ძეგუნიძე I 1,7 — შეტაფორა: „განსაზღვრებამ ითქუმის გარდმოლებითსა და ყანობითშორისთა საზღვართაჲსა“ 3, 12.

გარემოვლებული დრამა—ი ძეგუნიძე I 73,15 — ზედამართული ხაზი, აქ: წარწერილი თითოეული ნახევარგზუალთაგანი ნაკუთი არს გარემოვლებულითა განსაზღვრებულსა ლრამისა და გარემოვლებისა ვითარს თანდებარე“ 58, 1.

გარემოვლება—ძეგუნიძე II 12,5 სქოლიო — აქ: ერთად შეკრება, თავმჯერება: „შემომკრებულთა ყოველთა და ვითოვლი და გარემოვლებულითა ათთა რათმე კმათა ქუეშე“ 105, 14.

გარემოვლება—ი ძეგუნიძე II 63,5 — გარემო მყოფი, მომცველი: „გარემოვლებისა სიზუავისა ვითარს გარემოვლებულითა“ 154, 16.

გარემოვლებაშიწილთაგანობა—ძეგუნიძე I 41,1 — სუბსტანციად ქცევა გარკვეულ დროსა და სიტყვებში: „სხუანი გარემოვლებულითა სიტყვებშითა იტყოდეს მათ შეგუალებულად. ხოლო თუ რაღ არს გარემოვლებულითა სიტყვებშითა სიტყვებშითა? ვითარ-იგაიდგლი (რამეთუ ამის გარემოვლებული გარდმობილი) და ეამი“ 34, 35.

გარემოვლება || გარემოვლება—ი ძეგუნიძე II 70,23 — უკუქცევა, უკუშეცვლა: „გარემოვლებულითა არს მისივე მისხვემდროთი. კულადგება“ 159, 29. ძეგუნიძე II 27,12: „არ გარემოვლებულითა განსაზღვრებულსა მიმართ“ 118, 4. იხ. უკუქცევა.

გარებობლ—*παρεπαι* | 5,22 — გარემო ტრილი, აქ: სწრაფვა, ღტოლა: „სხეულთმოყუარენი-სულნი შემდგომად სიყუდილისა ცა სხეულთაჲსა მერმევა გარეუბრიან ტრფალბდასა“ 7, 12.

გარემოზა—*περιπελα* | 7,6 — პერიფერია, ზედაპირი: „ყოელსა მომრგვლებულსა კენ-ტროზსაგან გარეშეშობსა მიმართნი განვლანი სწორნი არიან ურთიერთას“ 8, 27. იხ. პერიფერია.

გარეშეშეკვლი—*περιεραჯ* | 32,4 | *περეჯ* | 18,6 — შემოშარგვლი: „სხუანი ზოგადსა ნათესავისა მიმართ აღიყვანეს — ნერგისა, გარეშეშეკვლისა კერძობითთა ნერგთაჲსა“ 18, 9.

გარეშეუცავი—*παρηρησεν* | 85,8 — შემოუსაზღვრელი, განუსაზღვრელი: „გარეშეუ-ცავი არცა ზედმისწვენელად შესაძლებელ არს ყოფილ“ 65, 27.

გარმოქონება—*περეჯ* | 39,15 — გარემოქონება, გარემოცვა: „პირველი არსებაჲ გარმო-ქონებების მეორისა შორის“ 129, 25. იხ. გარმოქონებელი.

გარმოქვეითი—*περιεραჯ* | 70,24 — უკუქვევადი: „რად არს გარმოქვეითთა მი-მართ თქუმულობაჲ“ 159, 27.

გარმოქონებელი—*περეჯ* | 58,17 — გარემოქვეელი: „ადგილი არს... დასასრული გარ-მოქონებელისაჲ“ 148, 1.

განსუკამებელი—*παρφαση* | 42,22 — განსხვავებულად მოლაპარაკე: „ამითეს საგნებულ-არიან განსხუაქმავებულად არისტოტელი და პლატონ“ 36, 11.

გაულრველი—*παρφαση* | 9,1 — არამრული, სწორი: „მართალნი ყურენი გაულრველი-ნი არიან“ 10, 14.

გემოვნებითი—*Ηδοικ* | 3,16 — ჰედონისტი, ერთ-ერთი ფილოსოფიური მიმდინარეობის მძღვეარი: „რომელთამე... სახელ-ისხნეს| დასასრულსაგან ფილოსოფოსობისა, ვითარცა გემოვნებითნი“ 97, 25.

გეოცი—*γεωγ* | 29,5 — გეოგრაფი: ნათესაობითი ბრუნვა: „ოდეს კერძო რაჲმე საქმეთა ანუ საქმეთაძლითი იყოს რაჲმე, გეოციასა მიერ დაქვინმავთ“ 26, 31. იხ. ნათესავობითი.

გეომეტრი—*γεωμετρη* | 58,4: „გეომეტრი უკუეველისზედლ უწყეს აღმოვრცობისა-ეპიფინიასა“ 147, 26.

გვიანად—*μετρη* | 71,8 — მსვავებია: „რამეთუ გვიანებაჲ აქუს ფილოსოფოსთამიერისა-მიმართ“ 56, 5. *μετρη* | 49,7. — აქ: ხამს, საკირია: „გვიან ხოლო არცა ნათესავისა, არცა სახისა მარტივად თქუმად“ 40, 31.

გვირი—*γυρι* | 16,12 — გვიანტი, შით. არსება: „თქუას კუალად... ვითარ-იგი აპოლონიოზს სიტყუსმოქმედისამიერინი გვირინი“ 16, 28.

გონება—*γυν* | 108,4: „გონაყოფებს... გონებისა დაკლერეუებისა და ზედმიწევნულობისა-შემწინარებელობითა ყოფად“ 82,26. იხ. გონებლობა.

გონიერი—*γυν* | 10,24 — გონიერი, მზაზროენი: „არისტოტელისანთა ჰნებაჲს მისაზრებაჲ ჩუენი ნიეთისშინაჲსა არსებისაგან ცნობად გონიერისა“ 11, 34.

გრძობა—*γυν* | 77,22: „აქუს სამთა ძალთა თანა შეხებოთიცა გრძობაჲ“ 60, 30.

გრძობადი—*γυν* | 10,17 — გგრძობელობითი: „ვერ ვითარ ესენობთ გონიერსა არსებას-სუწინარეს გრძობადისა“ 11, 25.

გუამი | *γυν* | გუამოვნება—*γυν* | 10,25 — ჰიპოსტასი: „ჰნებაჲს... ცნობად გონიერისა, რომელი-არის საღმე უზილავ, ხოლო უმეტესი აქუს და უმტკიცესობისმინაჲ გუამი, ვიდრედა ნიეთიერ-სა“ 11, 34. იხ. გუამოვნება.

გუამობა—*γυν* | 40,15 — ჰიპოსტასად არსებობა: „უსხეულთთაგანნი... რომელნიმე თა-ვით თესით გუამობენ... ხოლო რომელნიმე —სხუთთა შორის“ 34, 26. „ზედმოგო-ნებულნი უკუე შეგუამდებიან, ხოლო არზედმოგონებულნი არა გუამობენ“ 34, 9. იხ. გუამოვნება.

გუამოვნება—*γυν* | — რეალურად არსებობა, არსებობა ჰიპოსტასის სახით: „გვეყადინო-ბდი... წარმოთქმასა... ნათესათათეს და სახეთა.. გინა თუ გუამოვნებენ, გინა-ლიტონთა გულისზრახვითა შორის სხენან“ 27 სქ.

გუამ-ყოფა—*γυν* | 19,5 — არსებობა ჰიპოსტასის სახით: „რომელნი ვერ შემქლებელ-არიან თვთ თავთ თესით გუამ-ყოფად“ 19, 1.

გუარი—*γυν* | 1) სახე, ფორმა, წესი: „გუარიითა უკუე რაჲთმე ოთხად განსწვავლებს-

- თქსა = 87, 16. ბ ებდოც I 6,16 — 2) სახე, სახეობა: „განიყოფებიან სამნი ესე თქუშულნი გუარნ 80 საქმითისანი ურთიერთას“ 15, 39. ექ ბცა I 10, 21 — 3) იღვა, პირველ საწყისი: „გუარნებთა სულსა შინა დამარხულთა ეგერა შეევეტებით“ 11, 31. ძრუიცი II 32,3-4 — 4) სახეობა, სწისი, რაც მუდმივად აქვს რამეს: „შესაძლებელ არიან განწყვლებად... ცხოვლისა განყოფილებამა... გუარნისა განცაცხოვრებისა, ვითარ მოკუდავი და უკუდავი“ 122, 17.
- გუარდ—იქ ძრუიცი I 51,2 — გომეტრიული ფიგურის გვერდი: „რომელსა სამნივე გუერდნი სწორნი აქუნდენ, უწოდეს სწორგუერდად“ 42, 15.
- გულარძილიბითი—*περιουσιακή* II 7,6 — ძნელი, დღვარქნელი: „ყერ-არს... განშორებულობა ყოვლისა გუარძილიბითისა თანადღებისა და მეტყუელებსა“ 100, 34.
- გულსხრაზება—იქ ძრუიცი I 9, 23 || *ἐπινοια*— აზრი, გონება, ფიქრი: „პირველად მისძლითისა გულსხრაზებისა მქონებელი მერმეა იტყვს მას“ 102, 40. შდრ. წულალომოგონებლობითი, ზედმოგონება.
- გულსითქუდა—იქ *ἐπινοια* I 11,18 — გულსითქმა, წადილი: „სულსისა ჩუენისა მრჩობლნი არიან მოქმედებანი: რომელნიმე მეცნიერებთინი..., რომელნიმე ცხოვლობთინი და წადიერებთინი, ვითარ განზრახვა, გულსწყრომა, გულისთქუმა“ 12, 17.
- გულსმისცუეობითი—*ბიζლიყად* I 7,1 — აქ: დიალოგის სახის მქონე: „ხოლო გულსმისცუეუობითითა შინა... სიზუაისა რასმე მზრუნველს“ 100, 29. შდრ. დიალოგია.
- გულსხრატუა—ბქცი I 44,7 || *ῥησιμα* 41,12 — აზრი, გონიერება: „ეგრეთ ბუნებამცა იქმს, გარნა ცხად არს, ვითარმედ უაქუელად გულსხრატუათა რაათმე“ 37, 15.
- გულსწყრინა—ბქცი I 11,18: „სულსისა ჩუენისა მრჩობლნი არიან მოქმედებანი, რომელნიმე მეცნიერებთინი..., რომელნიმე ცხოვლობთინი და წადიერებთინი, ვითარ განზრახვა, გულსწყრომა, გულსთქუმა“ 12, 17.
- გულსხრეიდა—*უფად* II 46,17 — აქ: მოხერხებულად: „ხოლო ამთ გულსხრეიდად ვიდრემე მოიძუეს, გარნა არა ყოველთურთ კუმშობიტად“ 135, 14.
- გულსხუმისქნა—*იდა* I 69,16 — მოაზრება, აღქმა: „თანად წარმოდგებიან და თანად გულსხუმისქნებანი“ 54, 39.
- გულსხუმისყოფა—ბქცი I 17,12 — 1) აზროვნება, გონება: „ვითარცა საქმარი და ადვლყოფელი მათისა გულსხუმისყოფისა, საქრო-ყოფად თქუემის ესრეთ“ 23, 32. ბქცი II 31,14 — 2) აქ: შინაარსი, წანამძღვარი: „გულსხუმისყოფისა რასმე წინამეოილებს საქმარ-ყოფადსა მისდა მასწავლელობისა მიმართ“ 121, 32.

დ

- დაართრონვილი—*ბიურბ; დამონი* II 14, 13 — სრული, ჩამოყალიბებული: „დამპარხნა უკუნ იფინი სადასარტლოდ, ვითარცა საცნაურნი ვიდრემე ჩუეულებისაგან, ხოლო არა დაართრონვილი“ 107, 16.
- დადებამ—იქ ძრუიცი II 11,19 — დებულება, აქ: სინოზი: „საკმონისი არს აქა წარმოთქუმად არა სახელთათვის მარტივად და სიტყუათა, არამედ დადებისათვის მარტივთა ქმათა“ 174, 36. შდრ. აღლუევა.
- დათქუმა—იქ *κατάφασος* II 34,12 — კატაფატიკა: „არა დათქუმისა და უკუთქუმისათვის წინაუც მას მეტყუელებამ“ 124, 8.
- დაკუეთა—ბქცი II 82,27 — დაშლა, დაყოფა: „ჰყოფს სხუასა დაკუეთასა მესამისა გუარისა ვნებითისა ვითარებისასა“ 171, 7.
- დაკუეთვა—იქ *πρῶτος* I 29,3 — ფლექსია, ბრუნვა: „ოდეს საქმეთა უკუე გუენებოს დანიშნვა, კატეეთაისა დაკუეთვისაგან დაკუნნივეთ“ 26, 30.
- დამართვა—იქ *ἐπιβολή* II 78,13 — შეყენება, დართვა: „არა დანიშნვენ საქმესა თქსისა ზედა დამართვისა მქონებელსა“ 166, 25.
- დამადაბელი—ბქცი I 41,24 — შემოქმედი, დამადაბელი: „ვითარცა დამადაბელი იქმადებელსა რაა, ანუ ვითარცა მეცნიერი ქმადებელს“ 35, 23.
- დამადაბელისშობი—ბქცი I 45,11 — იმპერიული, დასაბამიერი: „ვითაროდეს დამადაბელი გულსშობისათვის ვეძიებდეთ, ვითარ-იგი პლატონ პარმენიდის შინა წარმოთქუა“ 38, 4.
- დამადაბელიბითი—*ბიკილიყად* I 5,7 — დადაბების უნარის მქონე: „ეგრეთვე მოსწრაფეცა განჯანსა სხუელის საკრევისა, მოცემულისასა წინგანგებისა მიერ, დაარლუევის დამადაბელიბითთა სჭულთა“ 6, 32.

- დამოქმედელი — *αυταρχαίαν* II 52,5 — კატაფორიკური: „განასაზღვრა... მეორე და მესამე და შეეძქუსე დამოქმედებულ ბოთ“ 141, 22.
- დამორჩევა — *ή ενχη* I 58,17 — შემთხვევა, არა არსებობა: „არა ვითარ დამოხვევით შემოიხუნა არისტოტელი ხუთნი კმანი“ 47, 23.
- დამოხვეული — *εσχημα* I 41,11 — შემთხვევისეული: „არცა მარტე არს და ვითარ დამოხვეული, რომელნიმე სხეულებად იტყვან ამით“ 35, 7. იხ. დანამოხვევი.
- დამორჩევა — *είδη* I 119,9 — სახის მამკემი, ის, რაც სახეს ქმნის: „განყოფილება არს დამმორჩეველი მიმდგომთა და სხუათა ზოგადთა“ 90, 25.
- დანიშნულობითი — *σημασιας* I 106,10 — მნიშვნელობის მქონე: „კმათავანი რომელნიმე ენიშნონი არიან, ხოლო რომელნიმე დამნიშნეული ბოთნი“ 81, 14.
- დამორჩევა — *πεντα* II 37,13 — უნარწარმოველი: „დამორჩევი დომილი ქმნისა მიმართ და დაეჩვენებთა დაპყრობილი, მერმე აღესებებადპირველთა მოსრული, იქმნების ქვეყინამდებარე ოდენზე უკუე რამპატრიკოსობითისა“ 126, 32.
- დამორჩევი — *διαχρησμαι* II 85,1: „რამეთუ არა დამორჩეველები ვითამე თითოეული ეგვიეთართავანი“ 173, 11.
- დამხრეველი — *μαλδξας* II 84,2 — დამარბლებელი, დამლეული. „მომდებლთა ცკლისათა დაეღვათ მას სამყური ნაკუეთი... კუალად დამხრეველთა მისთა სამყურობისაგან შეეკმნათ სფერად“ 172, 18.
- დამხუდარი — *εσχη* II 39,7 — შემთხვევითი: „არა დამხუდარი ნახენი თქუნა, არამედ რომელთა სახეთა შორის იბოებან პირველი არსებანი“ 129, 18. იხ. შემხუდარი.
- დამქუედნელი — *αυταρχαίαν* II 47,20 — მგონებელი, მიმღები: „მეორისა შემდგომობისა მიმართ გარდავიდა არსებისაჲსა დამქუედნელი პირველისაჲ“ 136, 12.
- დანიკუთა — *μυσαοχημαεις* II 7,3 — დაღაება, გაფორმება: „პირებისა მიმართ მეტყუელთაჲსა და დანიკუთთაჲს სახესა ლეკისასა“ 100, 31.
- დანიშნულება — *εσχη* II 4,22 — შემთხვეული: „სხუათა პირთა მიერ მაგვირ აღსწმანსნი და დამოხვევითა“ 98, 31.
- დანიშნვა — *σημασιας* I 49,18 II *σημασια* I 23,5 — მნიშვნელობა: „პირველსა დანიშნვებასა იტყეს ნათესავისასა“ 41, 12. იხ. დანიშნულობა.
- დანიშნვითი — *σημασιας* I 64,16 — მნიშვნელობის მატარებელი: „ნათესავისაღმერს და დანიშნვითი კმა მრავალთა და საბოთა განყოფილად რაჲმარსობისა შორის შესწმენილი“ 51,29.
- დანიშნული — *σημασιας* I 109,13 — 1) მნიშვნელობის მქონე: „არს ერთი საღმე დანიშნული და პირველი, რომელი შოლოსა ვისმე შეეფთვა“ 83, 20. *მიჩვიამასთავ* II 32,22 — აქ: მკვეთრად ჩამოყალიბებული, დასრულებული: „თითოეულისა დანიშნულისათვის ასწავოს“ 123, 1.
- დანიშნულობა — *σημασιας* I 69,23 — 1) მნიშვნელობა: „იტყეს, უკუე ვითარმედ: მრჩობლი არს დანიშნულთაჲს სახისაჲ“ 55, 9. *ჰყოძმასთავ* I — 2) დანიშნულება, გამოყენება: „კანონსა მქუმეველი კუალად აღმრავს და დანიშნულთათა“ 70, 19. იხ. დანიშნვა.
- დანიშნულობითი — *σημασιας* I 62,8 — მნიშვნელობის მქონე: „დანიშნულთათათა კმათავანი რომელნიმე ერთისად ითქუმანი და რომელნიმე მრავალთად“ 50,5.
- დარეკვა — *εσχη* I 106,21 — აქ: დამორჩილება: „არ უსახო არს რგალი, არამედ ვითარ დაეკეცებინს კვლოვანსა და შიითულავს სახესა ანდრიანტისასა... ამისთვის ნივთად ითქუმის“ 81, 27.
- დასაზი — *ή ενχη* I 84,2 — საწყისი: „ათნი მხოლოდ არიან დასაბამნი“ 64, 33. შდრ. დასაწყისი.
- დასასრული — *εσχη* II 10,22 სქოლო — 1) საზღვარი, ბოლო: „სხესა დასასრული სხესა იქმნების დასასრულად“ 103, 36. ადგილი დაღათუე სივრტე არს სიბრტყე, რომელი სხეულთაჲს არს, არამედ დასასრული იცა არს“ 145, 9. *εσχη* I — 2) მიზანი: „დასასრული [არს], რომელსა მიმარჩეუებს და რომლისაჲსა კნებაჲს შეეკობაჲ“ 4, 2. იხ. ბოლო.
- დასასრულობითი — *εσχη* II 21,23 — მიზნისეული: „ესენი არიან ერთისაგან და ერთისა მიმართ... ერთისა მიმართ — დასასრული ბოთისა“ 113, 15.
- დასახვედელი — იხ. სასწავლელი.
- დასახვედლობითი — *μαθηματικα* I 14,2 — მათემატიკა, თეორიული ფილოსოფიის დარგი: „დასასაწყველელი ბოთი ი რაოდენობისათვის შთამოვალს“ 14, 33. „მხედველობითი

- დიდი—*μυαλι* II 56,6 სქოლიო — როდენობრიობის სახე: „რავდენი ნაკვალ-განწყვლების დიდი საცა და ფრადისა“ 146, 22.
- დიდათითი || დიდიითი—*მეყად ძაჯსის* II 71,3 — ცერი: „დიდათითი, რომელ არს ცერი“ 159, 34.
- დისკულა—*δισκωλιος* II 117,22: „ეთარ ნათესავი დისკულა, კაცია სადმე“ 89, 16. „ნათესავი და დისკულა და როდენი ვევითარებ, სქესსა ცხოველდასა ცხად-ჰყოფენ“ 89, 19.
- დოტიკი—*δοτικη* II 23,20 სქოლიო — გრამატ. მიეკითხი ბრუნვა: „ღრამატოკოსნი ორთისა-გან გენიყსა მძარით და დოტიკისა“ 115, 2. იხ. მიეკითხი.
- ღრამატოკოსი—*δραματικος* II 4,15 — ღრამატული, სცენიური: „დილაგოიანა ვიღრემე, რავდენ-ნენი დრამატოკოსად შეიზადებთან კთხისანებრ და მივებმა“ 98, 24.
- ღრესილი—*παραερειβιμος* II 80,7 — გახეხილი: „ეთარ პერიანნი ერთმანერთისა მძარით დრესილინი ცეხელსა გამოუტევებენ“ 168, 21.
- ღრომეხი || ღრომიკოსი—*δρωμικος* II 84,27 — მღვდელმთავარი: „უკუეთუ ანუ პიკტი ანუ დრო-მეხისი შორის ქმნის იუს“ 173, 10. „ვიტყუთ პიტეოსთა ანუ დრომიკოსთა [ბუ]ნებით მქონებელთა სიმარჩეილთა ესეკითარათაჲანისა რომლისამე მძარით“ 173 5.
- დვადქსი—*δωδεκα* II 31,27 — როდენი: „ვიტყუთ... უფეროდ ვიღრემე თჳსა, დვადქსისა“ 122, 9.

0

- ფეკითარი რამე || ფეკითარი რამეობა—*φεικω* II 48,10 — არსებობა რამე სახით: „მოილო ეგეკითარი რამე ვანუსაზღვრებელთა ზედა და საყოველთაოთა“ 137, 12. შდრ. ამისრაჲსმე.
- ფერეთეო აჲ—*φειρο* II 7,3 — იგიეობა, იგიეე სახეობა: „ზღმდწყვეულობანი სადმე ეგრეთეთეობის მქონებელთათჳს შთამოვლენ“ 8, 23. შდრ. იგიეობაჲ.
- ფეოაჲ—*φειο* II 12,16 — 1) სწორი ხაზი, რადიუსი: „ფეოისაგან სიფეაჲსა შინაგან ნაკუეთისა მის მღუბარეთაგანნი შეეროდომლინი იგი ეთიანი ყოველი შეცულებიანი მძარით რომდგენელისა სწორი ურთიერთის არიან“ 13, 16. იხ. თანმართებელი, მართალი. 2) გრამატ. პირდაპირი ანუ სახელობითი ბრუნვა: „პირფერის ეთჳთა თჳმცა ნაზღელი საქირო არს“, ეთიანსა მიერსაქმისა ვეულუა დანიშნუა მას“ 36, 26. იხ. ორთი.
- ფლატი—*φλατι* 17, 25—1) მღვდარი. გამრავაი; 2) ნაძვი: „ფერეთეე პტოისადა ზედა ვიტყუთ უკუე ელატილი და ელატილი და ონისა მიერ ვიღრემე ართრონისა დავნიშნეთ „მარბეული“, ხოლო ინისა მიერ დავნიშნეთ „ფლატი“ 110, 5.
- ფნსტახი—*φνστι* II 49,12 სქოლიო — დებულება: „ვიტყუთ მათი მძარით ფნსტახისა ებრ და ანტიპარასტისანებრ“ 138, 10.
- ფბოფიანა—*φβοφια* II 7,19 — ზედაპირი: „სხუელი... განიწილების ეპიფანიანისა მიერ, რომელსა ქჳონან ორნი ვანფენანი“ 9, 4.
- ფრთა—*φρα* II 87,23 — 1) ერთი, მრავლის საპირისპირო: „ერთი არს ყოველთა მიზეზი“ 67, 18. 2) წყ. თითოეული საქმეთაგანნი ერთცა არს და მრავალ“ 44, 23. 3) *φρα* II 60,22 — ერთი, როგორც რადიკოსის ამქონე რიცხვი: „რაცხე ათისა თანმდებარე მის ათთა ერთთაგან არა თანშერწყუელთა, არამედ ურთიერთისა განრჩეულთაგან“ 48, 42.
- ფრთელი—*φρα* II 116,2 — ერთეული: „მიიღე მხოლოდითი ერთეული უნდოა — ოთხი და ყავ ოთხგანი ხუთ“ 88, 16.
- ფრთეიკოსა—*φραεικος* II 76,8 — სხვა, ერთი: „შეუძლებელ არს ერთეული ძოდასა ამათისა თენერ ერთეული ძოდასა შემეცნებაჲ, რომლისათჳს საქირო არს ერთეული ძოდასა ამათისათჳს მასწავლელობასა მყოფელისად მოქსენებაჲ სახისადა“ 60, 1.
- ფრთობაობა—*φρα* II 48,18 — ერთობა, ერთიანობა: „ესე რამე... მიზეზ არს ერთობობობისა“ 137, 31.
- ფრთახელი—*φρα* II 84,18 — სინონიმი: „ერთსახელი არიან, რომელთაჲ სახელი ზიარ და სახელისთანადაცა საზღვარი“ 65, 4. იხ. თანსახელი.
- ფრთჳნა—*φρα* II 65,5 — ერთად ქცევა, გაერთიანება: „იხილე ვითარ ერთქმნასა წინა-აღმდგომისა მენებებელან ბუნებამან მისეე ნათესავისა ქუეშე ყუნა იგინი“ 154, 19.
- ფტმლოგია—*φταμογια* II 57,14 — ეტიმოლოგია: „ქუეწარწერაჲ ვიღრემე მონილებების ანუ ეტიმოლოგიაჲსაგან ანუ შემოკრებისა შემთხვევითიანა“ 46, 29.

- ექინი—ბ *ἔκινος* II 12,5 სქოლიო — ზღარბი: „შემკრებელთა ექინთა და ოსტრიდიათა... ალიყვანეს ერთსა ნათესავისა შიმართ—ცხოველნერგისა“ 105, 23.
- ექსი—ი *ἔκσις* II 81,8 — თვისობრიობის სახეობა: მღვრადი, მყარი თვისებები: „უკუეთუ ძნაღდა-ნაგდებელი ვიდრევე იყოს, შეიქმნების ექსად, ხოლო იქმნების ანუ სულისა შორის, ანუ სხეულსა“ 170, 23. იხ. ანაგები. შდრ. დიათესი.
- ექსობტერაჟა—*ἔκσφοβη* I 4,18 — გარეგნული, საზოგადო: „სახელ-ედების დიალოგიათა ექსობტერაჟიკად“ 98, 27.
- ექუსკუთხი—*ἔκσφυον* I 72,9 — ექვესკუთხები: „ესრთევე სხუათათა ყოველთა ღრამართალთა ნაკუეთთა პირველად იჩუენოს ხუთკუთხისა, მოვედ და, ექუსკუთხისა და სხუათა“ 57, 5.
- ეშმაკი—ბ *ἔσκαλον* I 100,18—დემონი, ბოროტი სული: „არინ, ვითარცა ვთქუ, უსიტყუნიცა ეშმაკნი მინათასა წესსა მქონებულნი ყოვლისა შორის“ 76, 40.

3

- ვალ გარდა—*δὲ γὰρ* I 2,19 — საკმარისია:¹ „ხოლო რაათა არა მიზეზობისმოყვარეთა უქამოასა პატრიმთყოვრებისა ანსა შინა მიესცეთ ეამსა ბრალობაა თითოეულსა საზღვრისა წარმომეტაველთა, ვალ გარდა ხუთთა ანუ მცირედ წამართ წარმოთქმება“ 4, 25.
- ვარხელავომრიცხუვლომა—*ἡ δὲ σφραγισμὸς* I 7,3 — აბტრონობია: „ზედმეწვენლობანი სადმე ეკრთევეობის მქონებელთათჳს შთამოვლენ. ესეიგი არს, ვარსკულა ვთმრიცხუვე-ლობაა, ქუეყანისშომელობა...“ 8, 23.
- ვარსკულავთა ძალდი — ბ *δὲ σφραγισμὸς* II 38,13 — ვარსკულავთა ჭვდი: „ძალდი კმაა შეისინების ვარსკულავისა და ფილოსოფოსისად და კმელისა ძალდისად“ 127, 36.
- ვარჯავანი—*καὶ οὐκ ἔστι* I 94,14 — თმზშორი, ბალნიანი: „ძალ-მიც სოკრატისი მტიერადცა და ვარჯოვინად ზედმოგონება“ 72, 19.
- ვკი-იგიმე—*ἐπεὶ γὰρ* II 114,21 — მთოლოგიური არსება: „მყოფთაგანნი... რომელნიმე ლიტონთა ზედმოგონებათა შინა არინ, ვითარ იშპოყენატეროსი, ვადირეშეი“ 34, 7.
- ველისზედაა || ველისზედაობა—*ἐπιπέδον* II 58,4 — საგნის ზედაპირი: „გეომეტრი უკუე ველისზედად უწყეს აღმოვრცომილსა ებლანისა“ 147, 26.
- ვითარი—ბ *παιδρ* I 65,16 — გარკვეულ თვისებთა მქონე: „ვითარი ეგრეთვე, მრავალთა სახეთა გარემუქველი, ნათესავ მათდა არს“ 46, 19. იხ. ვითარება.
- ვითარება || ვითარობა—*ἡ παιδρ* II 6,14 — თვისობრიობა, არსებით ნიშანთა ერთობლობა: „თითრად ვიტყუთ სითეთრისადა შეუფილსა სხეულსა, ხოლო სითეთრედ თუთ მას ვითარებასა“ 100, 10. ზბ *παιδρ*: „მყოფი არს არსებაცა და ვითარება და რაოდენობა“ 64, 25. იხ. რომელი.
- ვითარ-თვი-მყოფარანობა — არსებობა, რომლითაც ხზგასმულია თუ როგორ, რა სახით არსებობს: „არსებასა თითოეულსა საქმისასა და მყოფობასა მსუერეტს ფილოსოფოსი, რამეთუ უკუეთუ მყოფარანობაა ნაცვალად ვითარი-გი-მყოფარანობისა“ 4, 34. შდრ. მყოფარანობა.
- ვითარი რააარსობა—ბ *παιδρ* I 67,3 — ყოფნა გარკვეული თვისებების სახით: „რომელნი არა რააარსობის შორის, არამედ ვითარი რაააარსობის შორის ანუ ვითარმქონებელ არსობის შორის შეისმინებინ“ 53, 1.
- ვითარმქონებელ არსობა—*ἡ παιδρ* I 67,3: „რომელნი არა რაააარსობის შორის, არამედ ვითარი რაააარსობის შორის ანუ ვითარმქონებელ არსობის შორის შეისმინებინ“ 53, 1.
- ვითარ რაამე—ბ *παιδρ* I 68,4 — ასე თუ ისე, რადაცგვარად: „ვითარ რაამე სხუებრი სხესა მიმართ“ 157, 15.
- ვნება—ბ *παιδρ* I 20,10 — ვნება, ერთი 10 კატეგორიათაგანი: „ალიყვანეს ესენი ვნებისა ქვეშე, რომელ არს შეცკოვება სხესამიერი“ 19, 35. ზბ *παιδρ* II 33,1 — ფიზიკური და სულიერი ცვლილება: „ვითარებისათა ოთხთა გუართა მომცემს ჩუენ არისტოტელი: პირველად ექსსა და დიათესსა... შესამედ ვნებულეზითსა ძალსა და ვნებასა“ 169, 18.

¹ ეფიქრობთ, „ვალ გარდა“ წარმოადგენს *δε γὰρ*-ის კალს. ქართულ წინდებულ გარდა-ს ბერძნული *δε*-ს ანალოგიით ადგილი შეცვლილი აქვს.

ენებლუბითი ძალი || ენებლუბითი ვითარება—*ჰამოეიქი პიძიუჲ* II 81,6 — პოტენცია ენებლისა: „ვითარებლისათა ოთხთა გუარათა მომცემს ჩუენ არსტოტელი: პირველად ექსისა და დათესისა... შესამედ ვ ენებლუბითისა ძალსა და ენებლისა... სოცევი ვიღრემე უკუე თოვლისა და სიმჭურვალე ცეცხლისა ითქუმის ენებლუბითი ვითარება ანა ენებისაგან შექმნილ შორის, არამედ ვითარცა ენებლისა შემქმნელი“ 169, 18.

ვრაცაჲა—*მეაჯჲს* II 61,7 სქოლო — გრამატიკ. მოკლე მარცვლი: „სიტყუაჲა მარცაჲა და ვრაცაჲა თი მარცულთა გინიზომების“ 150, 8.

ზ

ზედგანწვალუბელი—*ჰეძიძიუჲ* I 93,1 — სხვადასხვა ნიშნით გამოყოფილი: „ზედგანწვალუბელი მათი იტყვს“ 71, 13.

ზედგანწვალუბაჲ—*ჰეძიძიუჲ* II 63,27 — აბაგოგა: „სხუაჲ კელ-ყოფაჲ შეუძლებლისა მძიარ ზედგანწვალუბისა ძლით“ 153, 17.

ზედგანწვალუბაჲ—*ჰეძიძიუჲ* I 9,27 — ზოგადის დაშლა ერთეულებად სხვადასხვა ნიშნის მიხედვით: „რამ არს სრულებითი განწვალუბაჲ და რამ ზედგანწვალუბაჲ და რამ ქუევეანწვალუბაჲ... ზედგანწვალუბაჲ [არს] მფორისაგებ კელ-ყოფისა განწვალუბაჲ“ 11, 1. შტრ. განწვალუბაჲ, ქუევეანწვალუბაჲ.

ზედღართუაჲ—*ჰეძიძიუჲ* I 8,5 — ლოგ. განსჯა კერძობითიდან ზოგადისკენ, ინდუქცია: „რამეთუ შესაბამად ზედღართუასა შეგულისიტყუვასა, წარმოჩენასა და მოგონებასა შემოიხუაჲს რიტორი“ 9, 26.

ზედღართუაჲ—*ჰეძიძიუჲ* I 8,13 — ინდუქციური მსჯელობა: „ზედღართული ვიღრემე სიტყუაჲა არს კერძობითიდან სარწმუნო მყოფელი ყოველიურითაჲ“ 9, 35.

ზედმიწვეწვალუბაჲ || ზედმისაწვეწვალუბაჲ—*ჰეძიძიუჲ* II 74, 21 — ცოდნის, მეცნიერების ობიექტი: „ზედმიწვეწვალუბელი ზედმიწვეწვალუბისასა უპირველესად სადმე ჩანს ყოფად“ 163, 13. „ულონობის... საგონებელ-ყოფასა ზედმისაწვეწვალუბისასა უპირველესად ზედმიწვეწვალუბისასა“ 163, 1.

ზედმიწვეწვალუბაჲ—*ჰეძიძიუჲ* II 74, 9 — მეცნიერების ობიექტი: „ზედმიწვეწვალუბელი უპირველესად საგონებელ არს სადმე ზედმიწვეწვალუბისასა ყოფად“ 162, 35.

ზედმიწვეწვალუბაჲ—*ჰეძიძიუჲ* I 17,4 — 1) მეცნიერება: „ზედმიწვეწვალუბაჲ სამარადისოთა და მისაწვალუბითა არს მეცნიერება“ 17, 7. „ზედმიწვეწვალუბაჲ ითქუმის ზედღადგენისათჳს ჩუენისა და საზღვრად რადმე საქმეთად მიყვანებისა“ 17, 11. *ჰეძიძიუჲ* I 59,19 — 2) დაწერილობით, ზედმიწვეწვალუბით: „ფილოსოფოსნი ზედმიწვეწვალუბით მიწოდებასა ყოველთასა აღსთქუმენ“ 48, 13.

ზედმოგონებაჲ—*ჰეძიძიუჲ* I 114,21 — წარმოდგენა, ფანტაზია: „მყოფთაგანნი რომელნიმე შეგუამებულ არიან, ხოლო რომელნიმე ლიტონთა ზედმოგონებათა შინა არიან“ 34, 7. იხ. წულღომოგონებაჲ.

ზედსახინოაჲ—*ჰეძიძიუჲ* II 82,23 || *ჰეძიძიუჲ* 40,19 — საგნის ზედაპირი: „ანუ ზედსახინოაჲა შორის იხილვების, ანუ სიღრმედ შიგნულად არს ქუეშტებარისა“ 171,8. „გრძობადთა შორის გუამქმნილნი უსხეულონი ანუ ყოველიურთისა შორის არიან... ანუ ზედსახინოაჲა ებრა, ვითარცა სფერისსახე ნაკუთით“ 34, 30.

ზედსახელობაჲ—*ჰეძიძიუჲ* I 46,14 — სახელწოდება, დასახელება: „არსტოტელისთა უკუე მიიღეს მოქმედებისაგან ზედსახელობაჲ წარმწვემელთა ადგილითაგანათა“ 38, 32.

ზედწარწერაჲ—*ჰეძიძიუჲ* I 21,23 || *ჰეძიძიუჲ* 20,17 — სათაური, სახელწოდება: „პორფირისი უკუე ესე არს საზარი, ხოლო ზედწარწერაჲა წიგნისა — „შემწვეწვალუბითი“ 20, 14.

ზედწარწერაჲ—*ჰეძიძიუჲ* I 21,9 — 1) სათაური, სახელწოდება: „გვექმს ჩუენ თქუამად... ყოველისა წიგნისა ზედა, რომელ არიან ესენი: განი, საქმარი, საკუთარი, წესი, მიზეზი ზედწარწერილისაჲ, თათა შორისი განწვალუბაჲ“ 20, 28. 2) *ჰეძიძიუჲ* I 4,21 — ეპიგრაჲა: „შეაწყო ზედწარწერილისი სიტყვისმოქმედებან“ 6, 17.

ზემოთგონებაჲ—*ჰეძიძიუჲ* I 113,5 — აქ: ზემოთმოსხვენებულთა: „აღღკესნათ უკუე ზემოთგონებანი ულონობაჲა გუარითა ამით“ 86, 18.

ზენაჲ—*ჰეძიძიუჲ* II 61,7 სქოლო || *ჰეძიძიუჲ* 88,27 — გვარსახეობრივი მიმართებაში უფრო ზოგადი: „ზენაჲა და ქუენაჲა ორსახე არს: რამეთუ ანუ ჩუენად მომართ ანუ ბუნებისა მიმართ“ 151, 3. „ყოველნი ზენანა [შეასმენენ] ქუენათა“ 68, 10.

- ზერდაგი—ზღაღი** I 17,19 — ცხენის სახეობა: „არა კერძობითა ცხენთა ჰნებავს შვემცნება ფლოროფოსის, თუ რომელი რახსი არს ანუ რომელი ზერდაგი“ 17, 24.
- ზეციერი—ძი იბრძია** II 45,18 — 1) ზეციერი, მარადილი სულის მქონე: „არაინ... გარნობად-თანე უკუე რომენლიმე სამარადისონი, ვითარცა ზეციერი“ 134, 30. 2) ვარსკვლავი: „ზეციერი რომელმე არს უტომელი, ხოლო რომელმე — ცთომილი“ 11, 11.
- ზეციერი ხეული—ძი იბრძია** II 2,10 — ვარსკვლავი: „ვარსკვლავთმრთე ზეციერისა, კელვანებად მყოფსა, ჰქონან ქედღებდარედ ზეციერის სხეულნი“ 4, 14.
- ზიარი—ხიური** II 23,14 — საერთო: „ზიარი თქუმის ოთხგუარად: ანუ გუნუვალეებელი, ანუ განწვალეებელი“ 111, 11. „ასწავებს, თუ რაა ზიარი მათდა და რაა ვინესებულ“ 22, 19.
- ზიარება** || **ზიარობა**—**ჟი იური** I 20,26 || **ჟი იური** 28,7 — 1) ზოგადობა, კატეგორია: „აღივანენს ყოველი მყოფნი ათთა ზიარობათა ქუეშე“ 20, 18. **ჟი იური** I 11,1 — **ზიარება**: „არ ვზიარებ ის ცვლას ბუნებით ნაკუთი, ვითარ ღრამში ანუ სამყურე“ 11, 40.
- ზიარობითა—ჟი იური** II 11,9 — ურთიერთობაში მყოფი: „ზიარობითად ყოფად ეგულეზობდა ცხოველსა აბას“ 104, 25.
- ზილი—ძი იური** II 21,21—დანა, ლანცტი: „რომენლიმე შემქმნელობითისა მიზეზისაგან თქუმნი, ვითარ სამქურალა ზილი“ 113, 13.
- ზოგადი—ხიური** 18,17 — საერთო, საყოველთაო: „შქონებელთა უკუე ოთხთა საზოგადოთასა: სულისა და უსულომასთა, ესერი ქულად აღივანენს ზოგადისა ნათესაისა მიმართ — სხეულისა“ 18, 22. იხ. საზოგადოა.
- ზოგადი განყოფილება**—**ჟი იური** II 92,23 — არასებითი, ზოგადი ნიშნების ერთობლობა: „განყოფილებებისა ვიდრემე რომელიმე ითქუმის ზოგადად, ხოლო რომელიმე თვსად რა რომელიმე უთესესად“ 71, 7.
- ზოგადი ხაზღვარი—ბი იური** II 57,26 — საერთო საზღვარი, საერთო მიჯნა: „ღრამში შერწყმული არს..., რამეთუ თითოეულსა ნაწილსა მისსა შეაყოფს სხვსა მიმართ ზოგადისა ზღვარი — შერტილი“ 147, 20.
- ზოგადობა**—**ჟი იური** II 49,7 — საყოველთაობა: „ზოგადობა და შესაყრებელი თითოეულთა წარმოაჩენს“ 138, 1.
- ზოგადობითი**—**ჟი იური** I 20,11—საყოველთაობა, ზოგადობა, კატეგორია: „იქმნენს უკუე ათნი ესე მხოლონი ზოგადობითნი: არსება, რაოდენი, რომელი...“ 20, 1.
- ზომიერი—თქმური** 13,3. „უქმს პირველად სახლსა შინა მიმოვლად მქონებელსა. ზომიერი ისა ნათლისასა“ 13, 34.
- ზომიერება** || **ზომიერობა**—**ჟი იური** I 67,18 — თანაზომობა, საშუალო: „თითოეულსა ზომიერებასა, ერთად რადმე მყოფსა, ორნი ჰქონან გუერდით მდებარენი... ნაკულუმონაგებობა და მრავალმონაგებობა“ 53, 28.
- ზონითი—მქური** I 113,18 — ზომიერი, საშუალო: „ქმნადა და ხრწნილება სხეუბრობა უკუე არა არიან, ხოლო არავე თენიერი სხეუბრობისა იქმნებიან, ოდეს უკუე ზომითი იქმნას სხეუბრობა, სმქურვალე ანუ სიგარლე, ვინადა არ განხრწნის ცხოველისა ზომიერებასა“ 86, 30.
- ზრდა—გქმნი** I 79,10 — ცვლილების სახეობა, ზრდა, განვითარება: „ოსტრიდინი... ნერგთა უკუე მსგავს არიან ძირეულობითა და ზრდითა“ 61, 31.
- ზღაპარი—მქური** II 7 სქოლიო — მითი, მოთხრობა: „სტყვისმოქმედნიცა წმანნიან ზღაპართა“ 101, 3.
- ზღარბი** || **ზღარბობა**—**ჟი იური** I 81,10 || **ჟი იური** *EMYP* — მითოლოგია: „ყოველთა მყოფთა მამად, კაცთაცა და ღმერთთა, დიას სახელ-სდებს ზღარბისმეტყუელებად“ 62, 35.

თ

- თანადალება** — იხ. თანდალება.
- თანადაზნებულო** || **თანდაზნებულო** — **თქმური** I 36,25 — სინთეზის ელემენტი, შედგენილი, რთული: „განწვლენითა ვიდრემე განვალ მარტივთაგან თანდაზნებულთა მიმართ, ხოლო ოლევეთი — თანდაზნებულთაგან უმარტივესთა მიმართ“ 32, 8. იხ. შეზავებული.
- თანაღმდებარე** || **თანამდებარე** || **თანამდებარე—თქმური** I 37,7 — რთული, შედგენილი: „თანდადება ვიდრემე თანამდებარისა მიმართ დასრულდების“ 32, 25.

- თანადღებნილი—*დაჯერება* I 43,17 — პრელიატი: „გარეშეუცან ზას ორნი რამე მის შორის: თ ა ნ ა დ ზ ე ს მ ე ნ ი ლ ი და ქუეღმღებარე“ 36, 33.
- თანაზიარი—*მარჯვა* I 33,5: „ესენი შემსრულებელ არიან ყოვლისა ცხოველისა, რამეთუ თითო-ეულისა სამთა ამოთვანისა თ ა ნ ა ზ ი ა რ არს“ 29, 15.
- თანანერგი—*სმარდნა* I 110,1 — ბუნებრივად შეზრდილი: „ხოლო ესე კელად მარადის თ ა ნ ა ნ ე რ გ მისისა“ 84, 3.
- თანაკვეთა—*საყვანი* I 46,6 — თანარსებობა: „საღმრთოა პლატონ შორის აკადემიასა შორელი, ჰყოფდა მოყულისამომართო თ ა ნ ა კ ე ე ვ ა თ ა“ 38, 23.
- თანაცა-ღება—*საყვანი* II 15,11 — შედგენა: „ერთიეა რამე არს და თ ა ნ ა ც ა ძ ე ს უ მ რ ა ე-ღესთავან კერძოთა თქსთა“ 108, 7.
- თანაწარქლომა—*საყვანი* I 42,21 — მოცილება, მოშორება: „ამთ ყოველთასა თ ა ნ ა წ ა რ ი ქ ღ ი ს თ ქ ე მ ა ს ა“ 36, 10.
- თანგანაწესებლობითი || თანგანწესებლობითი—*საყვანი* II 4,4 — აქ: მოძღვრების, სწავ-ლების წესისამებრ გადმოცემი (ეხება არისტოტელეს შრომებს): „საყოველთაოთავანნი რომე-ღნივე არიან თ ა ნ გ ა ნ მ ა წ ე ს ე ბ ე ლ ო ბ ი თ ნ ი და რომელნივე მოსაქსენებლობითნი, ამით განეყოფიან მოსაქსენებლობითთა თ ა ნ გ ა ნ წ ე ს ე ბ ე ლ ე ბ ი თ ნ ი: წესისა და თარგმანებისა სიკეთით“ 98, 8.
- თანდადება || თანდება—*საყვანი* I 37,7 — სინთეზი: „ოდეს ზემოთ შთამოვიდოდის პირვე-ლთა დასაბამთავან უკუანამსკნელთა მომართ, თ ა ნ დ ა დ ე ბ ა ა არს, ხოლო ოდეს უკუანა-მსკნელთავან პირველთა დასაბამთა მიმართ აღვიდოდის—აღლევასა“ 32, 24. „განეყოფის აღ-ლევამ თ ა ნ დ ე ბ ა ს ა ქ ე ლ მ ღ ე ბ ა რისაებრ საღმე არაჩაათ... ხოლო სქესისაებრ განეყო-ფის“ 32, 21. იხ. ღება. შტრ. აღლევამ.
- თანდადებელი—*საყვანი* I 86,25 — შედგენილი: „ყოველთავანცა საღმე თ ა ნ დ ა დ ე ბ ე ლ ი ს ი მ რ ა ე ლ მისაწოდელი არს“ 66, 36. იხ. შეზავებული.
- თანდასხმული—*საყვანი* I 36,2 — რთული, შედგენილი: „აღლევითისა საქმე — თ ა ნ დ ა ს ხ მ უ-ღ თ ა აღლევამ მარტივთა მიმართ“ 31, 22.
- თანდაქმობა—*საყვანი* I 13,19 — სიმუხონა, შეწყობა: „მესიცი [სქუერტს] ლართა თ ა ნ მ ე ქ ე მ ო ბ ა ს ა“ 14, 14.
- თანმონათესავე—*საყვანი* I 33,22 — ერთი გვარის მქონე: „წინდაწესა იგი, ვითარცა უფროსს თ ა ნ მ ო ნ ა თ ე ს ე ე წ ა რ მ ო თ ქ ე მ ო ლ თ ა მ“ 29, 35.
- თანმონახელი—*ტაძარი* I 84,8 — ომონიმი: „თ ა ნ მ ო ს ა ხ ე ლ ე არიან სახელისა ვიღრემე მისეე ზიარნი, ხოლო არღა საქმისაეა სახელისა მიერ დანიშნულისა მისნივე თანმონახე-ლნი“ 64, 39.
- თანმონახელება—*საყვანი* II 25,7 — აქ: შეწყვილება: „იქმებანი თ ა ნ მ ო ს ა ხ ე ლ ე ბ ა ნ ი ე ქ ე ს ნ ი“ 116, 12. იხ. თანშეუღლება.
- თანმონახელობა—*საყვანი* I 71,14 — ომონიმიდ ყოფნა: „განარჩია თ ა ნ მ ო ს ა ხ ე ლ ე ო-ბ ა მ მისი“ 56, 12.
- თანარდომება—*საყვანი* II 13,27 სქოლიო — გაყალბება: „ეთქუათ თუ წარდომ-ყოფამ წინისაა ამის, იგითა ყოველის თ ა ნ ვ ა ნ ა რ ო მ ნ ე თ ამისისა“ 106, 36.
- თანაქონებელი—*საყვანი* II 19,10 — ის, რაც თავისთავში უშვებს სხვათა მონაწილეობას: „განუ-წვალებული [არს] თ ა ნ ს ა ქ ო ნ ე ბ ე ლ ი, ცხოველი ვითარ, რამეთუ იგი თანაგუაქუს ყოველთა განუწვალებელად“ 111, 113.
- თანსახელი—*საყვანი* II 15,23 — სინონიმი: „სახელ-ღელის თ ა ნ ს ა ხ ე ლ ე ბ, სახელისა თანა საზღერისაეა მიმცემელთა ურთიერთას 108, 12. იხ. ერთსახელი.
- თანშეთსება—*საყვანი* II 57,19 — კავშირი, სინტაგმა: „ვითარ თ ა ნ შ ე თ ხ ზ ე ს ა შ ო-რის სახილველთავანი სიტყუაა უკეთუ სახელისაგან და რიმაჲსა თანამღებარე არს, ერთისა კატორიითავანისა ქვეშე შევარდების“ 147, 12.
- თანშეთსებითი—*საყვანი* I 31,2 — შემაკავშირებელი: „ხოლო იქმარებს თ ა ნ შ ე თ ხ ზ ე თ-ის ა ე ა საერელსა“ 28, 2.
- თანშეთსულო—*საყვანი* I 88,16 — შეკავშირებელი: „გვნათ, ვითარ თ ა ნ შ ე თ ხ ზ ე-ღ ნ ი პრატასონი ჰყოფენ, რომელთავან შეიქმნენ: ის სვილოგიზმოსი“ 67, 37.
- თანშეთსულობა— იხ. თანშეთსება.
- თანშესრულება—*საყვანი* II 38,22 სქოლიო — დასკვნა, დასაბუთება: „მოძოვნება [არს] თ ა ნ შ ე ს რ უ ლ ე ბ ა ხ ე ღისა“ 128, 19.

- თანშეტყუება—*ჲ ძაღლიცა* II 22,5 — 1) ანალოგია, ურთიერთსგავსება: „რომელნიმე [ითქმენი] თ ა ნ შ ე ტ ყ უ ე ბ ის ა ე ბ რ , ვითარ აქუს ამას იმისდა მიმართ, ეგრეთვე იმას ამისდა მიმართ“ 113, 30. 2) *παραβλή* I — შედარება, შეთავსება: „ვითარ ურთიერთსმიმართსა თ ა ნ შ ე ტ ყ უ ე ბ ა ს ა ვ ე ჟ ი ე ბ თ“ 88, 21. 3) *παραβλή* II 122,24 — შეერთება: „იქმნებიან სქენი, არა ვითარ ვინ ჰქონოს, ოცნი ორგზის თ ა ნ შ ე ტ ყ უ ე ბ ის ა თ ვ ს თითოეულსა ხუთთავანისა სხუათა მიმართ ოთხთა“ 93, 10.
- თანშეუღწებელი—*ძმთხანცა* I 95,20 — მარტივი, არა შედგენილი: „რომელთავანნი ორნი აღსაარებულდ თ ა ნ შ ე უ ლ გ ი ნ ე ბ ე ლ ნ ი არიან“ 73, 16.
- თანშეუღწება—*ჲ ძაღლიცა* I 99,24 — შეწყველება, წყვილი: „ამათსა თანშეთხზულობასა საინი მპოლონი შედგებიან თ ა ნ შ ე უ ლ გ ა ნ ი“ 76, 10.
- თანშეყოფა—*ჲ ძაღლიცა* II 47,20 — შეერთება, კავშირი: „ცხად არს თ ა ნ შ ე ყ ო ფ ის ა გ ა ნ ვ ა ნ ო ფ ი ლ ბ ა თ ა მ ა ს ა და ცხად-ჰყოფს კუალად ამათსაცა თანშეტყუებასა“ 136, 14.
- თანშეჭაა—*ჲ ძაღლიცა* I 120,8 — შეერწყმა, შეერთება: „თ ა ნ შ ე შ ჭ ა ა ჰ ყ ო ს ა ხ ის ა და ნ თ ე ს ა ვ ის ა“ 91, 11.
- თანსუფევა—*ძმთხანცა* I 98,20 — შესაბამისობა: „რომელნი თ ა ნ ე კ უ მ ე ო ლ ი ნ ვ ა ნ წ ვ ა ლ ე გ ე ლ ო ბ ი თ ის ა ... ლ ო ნ ის ა მიმართ“ 75, 20.
- თარგმანება—*ჲ ძაღლიცა* II 4,12—1) განმარტება, კომენტირება: „განეყოფიან მოსაკნენებელი ბოთითა თანგანწესებულებითნი წესისა და თ ა რ გ მ ა ნ ე ბ ის ა ს ი კ ე თ ი თ ა“ 234, 18. *ჲ ძაღლიცა* II 7,16: „რომელთაჲ ჯერ-არს წინაველ-ყოფამ თ ა რ გ მ ა ნ ე ბ ის ა თ ი თ ო ე უ ლ ს ა რ ის ტ ო ტ ე ლ ბ რ ის ა წ ი ნ ის ა ჲ“ 101, 15.
- თესლი—*ჲ ძაღლიცა* I 48,4: „მიმდებელი თ ე ს ლ ის ა ა პ ი რ ვ ე ლ დ უ ე ე ც ხ ვ ე ლ - ჰ ყ ო ფ ს მ ა ს და ს უ ლ ა ვ ს“ 39, 40.
- თითოეული—*ჲ ძაღლიცა* I 21,3 — 1) ცალკეული, კერძო: „რომელთა მიმართ აღვლენ ყოველნი თ ი თ ო ე უ ლ დ ნ ი შ ო ნ ე ზ ო ბ ი თ ი ნ კ მ ა ნ ი“ 20, 25. *ჲ ძაღლიცა* II 38,2 — 2) განსხვავებული, სხვადასხვა: „განიწვალების| თანმოსახლე კმაჲ თ ი თ ო ე უ ლ თ ა დ ა ნ ი შ ნ უ ლ თ ა მ ი მ ა რ თ“ 127, 18.
- თითოეულად—*ჲ ძაღლიცა* I 85,9 — 1) ცალკეული, კერძო: „ვითარცა ჩუენებულ არს „აპოლიტიკა“ შინა, თ ი თ ო ე უ ლ ა დ თ ა ა რ ც ა ს ა ზ ლ ე ა რ ი არს, არცა ზედმიწევნულობაჲ“ 65, 27. *ჲ ძაღლიცა* II 12,5 სქოლიო: „თ ი თ ო ე უ ლ ა დ ნ ი გ ა რ ე უ ლ ს ა ზ ლ ე ზ ე ბ ე ლ ნ ი არიან“ 105, 13. *ი. ბ. კერძობითი*.
- თითოფერი—*ჲ ძაღლიცა* II 51,17 სქოლიო — სხვადასხვა, განსხვავებული: „არსებად მყოფნი... თ ი თ ო ფ ე რ ე ბ ა რ ი ა ნ“ 140, 24.
- თითოფერობა—*ჲ ძაღლიცა* I 51,1 — განსხვავება სპეციფიკურ ნიშნათა ერთობლიობა: „რომპოვნენელი მრავალსა თ ი თ ო ფ ე რ ო ბ ა ს ა სამყურათასა... თესთა სახელთა იქუშევენ“ 42, 13.
- თნება—*ჲ ძაღლიცა* I 11,17 | *ჲ ძაღლიცა* — 1) წარმოდგენა: „სულსაცა ჩუენისა მრჩობლნი არიან მოქმედებანი, რომელნიმე შეცნირებითნი, ვითარ თ ნ ე ბ ა ა, გ რ ძ ო ბ ა ა...“ 12, 17. *ჲ ძაღლიცა* II 11,10 — წარმოდგენა, აზრი: „ამის მიერ დაწინაშედიდენ სულნი მათ შორისთა თ ნ ე ბ ა თ ა“ 104, 26.
- თვაბ—*ჲ ძაღლიცა* II 31,27 — სამსხვერპლო ქურქელი: „გიტყვთ... უფერიკოდ ვიღრემე თ ვ ა ს ა“ 122, 8.
- თვალმრცვაბ—*ჲ ძაღლიცა* I 24,1 — აქ: შინაგანი ბუნებით, შინაგანი ძალით: „ყოველთა მყოფთა თ ვ თ ა ღ მ რ კ ვ თ ს ჰ უ რ ის კ ე თ ი ლ ის ა თ ვ ს“ 22, 35.
- თვთვთაჲ | თვთვთაჲ—*ჲ ძაღლიცა* II 35,15 — დამოუკიდებელი არსების მქონე: „იგი უკუე თ ვ თ გ უ ა მ არს“ 125, 7.
- თვთვთა—*ჲ ძაღლიცა* I 90,4 — თვისება, თავისებურება: „სოკრატის სადმე თ ვ თ ე ბ ა ნ ი არა მ ც ა ი ქ მ ნ ე ს ს ხ ს ა კ ა ი ს ა შ ო რ ის“ 69, 3.
- თვთვთაჲ—*ჲ ძაღლიცა* I 35,21: „სული [არს] თ ვ თ ო მ ო მ რ ა ვ“ 31, 15.
- თვთვთაჲ—*ჲ ძაღლიცა* I 4,16 — აქ: ერთპიროვნული, მონოლოგის სახის მქონე: „თანგანწესებულებითთავანნი რომელნიმე არიან დიალოგიკანი და 'რომელნიმე თ ვ თ პ ო რ ო ბ ი თ ი ნ ... ხ ო ლ თ ვ თ პ ო რ ო ბ ი თ ი ნ ი, რაოდენნი თავით თესით აღწერან“ 98, 23.
- თვთვთაჲ—*ჲ ძაღლიცა* II 6,12 — სიკეთე თავისთავად: „ურთი არს იგი უსხეულოა... თ ვ თ ს ა ხ ი ე რ ე ბ ა ა“ 100, 9.
- თვთა—*ჲ ძაღლიცა* I 109,10 — 1) თვისება: „თესი ანუ მწორობასა რამდმე სახისაჲ არს ანუ არამწორობასა“ 83, 16. 2) საკუთარი, არსებითი: „შეისმინებიან თ ვ ს ნ ი ც ა და შემთხვეუთნი სა-

- ხეთა და განუკუთვლელთანი“ 83, 36. *იქნენ* II 43,20 — საკუთარი, სპეციფიკური: „კითხულთა: რამ არს სოკრატე? ვთქვათ: კაცი ანუ ცხოველი: თვისსა და საცნობელსა ვიტყვით“ 132, 27. იხ. განთქვებული.
- თვისგან || თესგანობით—*იბრა* II 3,24 — კონკრეტულად, თვით: „რაოდენნი ვითამე მიმართ თვისგან აღიწერნეს“ 97, 34.
- თვისგანი—*იბრა* II 38,22 სქოლიო — კონკრეტული, კერძო: „მოიქნენებს თვისგანისა ცა და საყოველთაოასა შემთხვევითისსა“ 128, 30.
- თვისგან—*მარტნი* I 54,16 — შეგუება, შეთვისება: „რომელი არსებობად ეთვისებოდინ საქმეთა“ 44, 29.
- თვისზრახი || თვისზრახობა — იხ. თვისზრახვა.
- თვისზრახვა — *იველი* I 20,15 — კატეგორია, უზოგადესი ნიშან-თვისება: „მით უკვე ათთა თვისზრახვათა ძლით არისტოტელმან აღწერა წიგნი“ 20, 6. იხ. შესწენა.
- თუე — *მელქი* 60, 25: „თუ ედ ვრცევთ მთუარისა კულად-გეზასა, ხოლო წელწადლ—მისასა“ 149, 29.
- თქუმა — *ბრა* I 36,3 — 1) ზნა: „აღლევითისა საქმე აღლევად მარტეთა მიმართ... ეთარ სიტყვასა სახელთა მიმართ თქუმათა, და ამითი მარტულთა მიმართ“ 31, 22. 2) თქმა: „აღლევითისა ამისთვის დააჯლო თქუმა ნუეკუე, რამეთუ იგივე არს თანადღება ქუელმდებართა“ 33, 6.
- თქუმულობა — *ბრა* II 78,1 — თქმა: „არცა თქუმულობა იგივედ და მხოლოდ სხესა მიმართ დანნიშნას“ 166, 11.

ი

- იგავი — *პარაბა* II 43,6 — ნიშუში, სახე: „აქ წნებას ეთარ სისიერისებოდ თქუმა იგავისა“ 132, 12.
- იგივე — იგივეობა: „იტყვს საკუთარსა თვისსა რაოდენისასა... ეთარმედ სამ არიან: იგივე, სხუა; სწორი, უსწორა...“ 151, 10. იხ. იგივეობა. შტრ. სხუა.
- იგივეობა — *იველი* I 115,4 — იგივეობრობა: „ყოველთა შინსაქმეთა სამნი ესე იხილებიან: არსება, იგივეობა, სხუაობა“ 87, 30. *იბრა* I 165,5: „სამი არს იგივეობა: ანუ ნათესავთა იგივე არს... სახითა იგივე არიან... რიცხვთა იგივე არიან“ 52, 6. *რითხვად* I 7,7: „მჭურნალობითისანი მყოფობენ... არა მარადის იგივეობის მქონებელთათვის შთამომავლობითა“ 8, 28. იხ. ეგრეთვეობა.
- იგივესახელი — *მთაწმიდა* II 29,24 — სინონიმი: „თანამოსახლელად და იგივესახელად შეამიწინოს მყოფი“ 27, 10. იხ. თანსახელი.
- იგურდობა — *ბრა* I 91,5 — ირიბი, არაპირდაპირი: „რამსამართსა რომელსამე მართლისა-ებრ პტოსისა ვიტყვით, ხოლო რომელსამე — იგურდობისა რამსაგარემ“ 69, 30.
- იითიოსი — *მელქი* II 5,6 — ფილოსოფიური დისკიპლინა, ეთიკა: „საქმითთაგანნი რომელიმე [არს] ითიკოსი“ 59, 7. იხ. ჩუველებითი, საჩუველებობა, საყოფაცქომა.
- იქტერისამიერი — *იველი* II 86,7 — მელიც. სიყვითლე: „აწოდების... გრძლისა სნეულებისა ანუ იქტერისამიერი განუეითლება“ 174, 5.
- იქტერონიანი — *იველი* II 67,2 — სიყვითლე: „ევეთმე მიმართ მწარე არს, ეთარ იქტერონიანთა მიმართ“ 156, 18.
- იფლხტიკი — *იველი* I 8,26 — ვასაზომი ზელსაწყო, თარაზო: „მამუნებელი ილიტიკისა იქუშეის გამორჩევისა მიმართ, ვინათუ მართალი არს ზღუდე ვინა არა“ 10, 10.
- იპოკენტიკარია — *ბრა* I 39,15 — კენტიკარი: „მყოფთაგანნი რომელნიმე შეგუამებულ არიან, ხოლო რომელნიმე ლტონთა ზედმოვრებათა შინა არიან, ეთარ იპოკენტიკაროსი, ვატირემი...“ 34, 7.
- ისაღმონოსი — *ბრა* II 55,12 — მოსამზადებელი, წინასწარი განმარტება: „არ მოიქნენა იგი, ეთარცა ისაღმონოსთა მიმართ მყოფელმან სიტყვისამან“ 144, 13. იხ. შეყვანებად.
- იქუ — *ბრა* II 4,21 — მოსაზრება, განზრახვა: „თვისა იქუსა არა დასდებს მთ შინა, არამედ ეთარცა სხუთა პართა მიერ მავიერ აღსწამსნის დანაშთხუეთა“ 98, 30.

კ

- კანონი — *ბრა* II 10,21 — კანონი, წესი: „მეციეობებისა და კანონისა რამსმე მქუშეველნი არ შესატყვისთა განწყობილენ“ 103, 32. „ორნი კანონნი არიან ბუნებით უპირველესთანი“ 89, 35.

- კარგე—აღღე I 8,18 — შვენიერი: „რიტორი იკუშევის სამართალსა და კარგსა და უკეთესსა“ 9, 40.
- კატეგორია—*κατα*’ ეპმე I 29,3 — გრამატ. სახელობითი ბრუნვა: „რდეს საქმეთა უკუე გუნენ-ბოს დანინება, კატეგორიასა დაკუეთისებრ დავნიშნავთ“ 26, 30. იხ. ორთი.
- კატილორია—*κατηγορία* I 70,12—კატეგორია, უზოგადესი ნიშან-თვისება: „არსებამ თვთუა-პოანი არს, ხოლო სხუანი ცხრანი კატილორიანი მას შეემთხუვიან“ 55, 22. იხ. თესზრახვა, ზიარობა.
- კაცთმოუარება—*καταμωφεια* II 36,11 სქოლიო: „კაცთმოყუარებისა, მოკმედი თანწმოპყევის გავონებას ჩუენსა“ 125, 36.
- კაცობრივი სახე—*καταμωφεια* ეძრე I 86,15—ადამიანური: „კაცობრივისა სახისანი თეთ იგინი თავთ თესით მიუწლომელებ“ 66, 23. შდრ. სახე კაცისა.
- კლეშულბა—*καλησπυρια* II 82,34 *ε* ზრესუბე 82,21 — კლემა, შიში, მოწიწება, სირცხვილი: „ეთა-რითა გუარითა კლეშულბისა მიერ განწამებულმან ვნებისაგან მოიგო ეგვიტარაი ფერი“ 171, 14.
- კეთილ—*καλως* I 24,2 — სიკეთე: „ყოველთა მყოფთა თვთალძრეთ მსურის კეთილისათ-ვის“ 22, 35. „საქმიითი [არს] განრჩევისათეს კეთილისა და ბოროტისა“ 103, 27. ეძმღეს I 9,11 — 2) მარჯვე, ვარგისი: „ტრიენი კეთილი და მმართველი ბრძენი“ 10, 27.
- კეთილმოშოვნელობა—*καλοποιεσθαι* II 80,1—მარჯვე საშუალება: „რამეთუ გზამ კეთილმო-შობვებლობით მოსწავლეობისა ულონობამ არს“ 168, 13.
- კეთილმცხოვრებლობა—*καλονοσθαι* II 78,25 — სათნოებანი ცხოვრება: „ვიეთნიმე კეთილ-მცხოვრებლობით ცხოვრებითა მოუკლებიან მოგებასა სათნობისასა“ 167, 13.
- კეთილსახეობა—*καλονοσθαι* I 70,1 — ვარგისი, სათნო გარეგნობისა: „სახელ თქუემის შესახედავად თითოეულსა, რომლისა დანიშნისებრ ვიტყუთ კეთილსახეობისა და ჰესახეობისა“ 55, 10.
- კეთილშეგებულება—*καλοποιεσθαι* I 112,24 — შეწყობა, შეთანხმება: „კურეებისა მიერ მორთ-ულეობა უკუე და კეთილშეგებულეობაა სხუელისმორისთა რომელობათა გან-იბრწენის“ 86, 7.
- კეთილწესებრება—*καλοποιεσθαι* II 44,7: „აწ კეთილწესიერებით კმნამ კნებაეს გარდაცე-მდ საზღვარსა არსებისასა“ 133, 7.
- კენტრობა—*κατακεντρον* I 8,28 — ცენტრი: „ყოველნი სიმძიმენი თვთალძრევით შიშიართებენ კე-ნტრობისა შიშიართ“ 10, 12.
- კერძობა—*κατακεντρον* I 91,8 — კერძობითი, კონკრეტული: „სრული და კერძობა რაბამიშართთ-აგანნი არიან“ 69, 30. „არს... კერძობა სხვასა, ხოლო სრული სხუთა შორის“ 69, 36. შდრ. სრული.
- კერძობიერა—*κατακεντρον* I 125,12 — ჯორი: „რომელიმე ცხენი შეყოფილი მის რომლისამე ვირისა, შეიქმს კერძობირსა“ 95, 17.
- კერძობისმსგავსებითი — *κατακεντρον* I 83,2 — კერძობითები, რომლებიც საყოველთაოს ყველა ნიშით ემსგავსებიან ერთმანეთს: „კერძობისმსგავსებითი ვიდრემ არს კონება კერძობაგან მსგავსებასა სრულისასა“ 64, 7. იხ. მსგავს კერძობა.
- კერძობისმსგავსობა—*κατακεντρον* I 83,15 — კერძობითები, რომლებიც სხვადასხვა ნიშნებით განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან: „არცა უკუე, ვითარცა კერძობისმსგავსობა შე-საძლებელ არს განწვლუბად მყოფი, რამეთუ უკუეთუ კერძობი არიან ურთიერთას, განყოფ-ილ სხეულთა და საქმიითა“ 61, 24. იხ. უმსგავსოკერძობა.
- კერძობითობა—*κατακεντρον* I 8,14 — კერძობ, კონკრეტული: „ზედდართული ვიდრემ სიტყუამ არს კერძობითობაგან სარწმუნოყოფილი ყოლითურთობა“ 9, 35. *ε* *κατακεντρον* I 17,3 — კერძობ, ინდივიდი: „ზედდიდეს კერძობითობა კმნილად და ბრწნილად მყოფ-თა“ 17, 5. იხ. განკერძობითობა.
- კიბიგუარა—*κατακεντρον* I 51,5 — მათემატ. სხვადასხვაგვერდა სამკუთხედი: „რომელსა სამნივე გუ-ერდნი სწორნი აქუნდენ, უწოდეს სწორგვერდად... რომელსა სამნი უსწორნი — კიბ-თგუარად“ 42, 16.
- კივილი—*κατακεντρον* II 20,24: „სიმახვლე შეისმინების ბალმისათეს და კმისა და კივილისა“ 112, 20.
- კლობა—*κατακεντρον* I 13,20 — კილო, მელიოია: „მუსიკი მოიპოვებს კილოთადა რათმე“ 14, 14. იხ. სათიარონო კილო, მსუამრი კილო.
- კომენი—*κατακεντρον* II 69,20 — მდგომარე, მდებარე: „აღვიყვანებით... თვთ მას კომენსა მდებ-არეობითისა შეგენისა ქუეშე“ 158, 25.

- კირჩხიბი—ბ *κακλως* 72,16 — კობორჩხალი: „არიან რაამე ცხოველი თავისა არმქონებელი, ვითარ-იგი კ ი რ ჩ ხ ბ ი“ 161, 28.
- კინი—1) *ძღვრე* 62,1. იხ. კინოდენი. 2) *ხაზინა* I 113,2 — მცირე, შემთხვევითი: „არა კ ნ ი, არამედ უზომოა სიმკურავლე ქურევა არს“ 86, 15.
- კინოდენი—*ძღვრე* II 61,7 სქოლიო — ცოტა, არამრავალი: „ვენება-ყოფად რაოდენისა ვიტყუთ... მრავალსა და კ ნ ი რ დ ე ნ ს ა“ 150, 31.
- კინიტიყუობა—ი *βενετικω* II 16,17 — მოკლედ თქმა: „ესე კ ნ ი ნ ს ი ტ ყ უ ა ბ ი თ მონიკელენა ფილოსოფოსმან“ 109, 5.
- კრეტსაბმელი—ბ *καρτέλαια* II 7,8 — ფარდა: „ტაძრებთა შინა იქუშევიან კ რ ე ტ ს ა ბ მ ე ლ ნ ი რ ა მ ე“ 100, 28.
- კვეო—ბ *κβω* II 84,2 — ეუბა: „მიმღებელთა ცკლისთა დაქედვით მას სამყური ნაკუეთი ანუ კ ვ ე ო“ 172, 18.
- კვკლოსი—ბ *κβκλ* II 75,18 — წრე: „უკეთუ არს ზედმისაწენელ... კ ვ კ ლ ო ს ი ა ო თ ხ ე დ ე ლ ო ბ ა ზ ე დ ი მ წ ე ე ნ ე ლ ს ა მ ს ი ს ა რ ლ ა ს ა დ მ ე ყ ო ფ ა ს ა“ 164, 8.
- კვნოა—ბ *κβνω* I 19,21 — გელი: „ოფორი ანუ სნეტისა შორის, ანუ თოღისა, ანუ კ ვ კ ნ ო ა ს ა“ 19, 14.
- კუალადგება—ი *κουαλαδω* II 60,26 — მოქცევა, გავსება: „თუდ ვიტყუთ მთუარისა კ უ ა ლ ა დ გ ე ბ ა ს ა“ 149, 29.
- კუალადქვეითი—*κβπαιλι* I 45,19 — ხელახლა, კვლავ: „ა უ ა ლ ა დ ქ ე ვ ე ი თ ყ რ - ა რ ს თ ქ უ მ ა“ 28, 14.
- კუთხი—ი *κβω* II 14,5 სქოლიო — ეუთხე: „არა არს ნიშანი და რაა მართლგანმავლი და რაა კ უ თ ხ ი“ 107, 5. იხ. ყურე.
- კუბრისოა—ი *κββρις* II 12,5 სქოლიო — კობარისი: „შემკრებელთა ძელქესა და ლედესა და კ უ ბ რ ი ს ო ა ს ა თ ა... ერთისა რამსმე ნათესაურსა ქუეშე აღიყვანეს—წერისა“ 105, 22.

ლ

- ლარი—ი *λαρι* I 98,4 — სიმა: „ესე სახელი მოიხუმიან გარდმოღებისაგან ბარბოთის ლ ა რ თ ა ს ა“ 75, 1.
- ლექსი—ი *λεξι* I 38,16 — სიტყვა, გამოწოდება: „საშნი არიან უმცონრეს მყოფელნი კბუკ-თანი შთაქურეტიდ წიგნებისა უძველესთაჲსა: საგრძე წარმოთქმულთაჲ, უცხადლობად ლ ე ქ ს თ ა... სიღრმე გულისხმისასყოფელთაჲ“ 33, 18.
- ლესეულად—*λεσει* II 33,14 — სიტყუერად, გამოწოდებაჲს მიხედვით: „სხუანი კატილო-რანი ცხადად ვისწავნეთ ლ ე ქ ს ე უ ლ ა დ“ 123, 21.
- ლიღმი—ბ *λεμι* II 45,4 სქოლიო — წანამკლვარი, რომლის ქვემარტივად მისაღება, დასამტ-კიკებელთა: „ესენი ანუ გარდასრულთაებრ მოიხუმიან და იწოდების პროზიმად, ანუ გულეგბ-ადთაებრ და იწოდების ლ ი ღ მ ა დ“ 134, 15.
- ლირწი—*λερι* I 68,1 — გარყენილი, ბილწი: „ლ ი რ წ [არს] უფროასობით და უწესოდ მო-ძრავი“ 53, 34.
- ლირწება—ი *λερι* I 67,23 — თავაშვებულება, გარყენილება: „გუერდით უსხენ მას ქვებუ-რობაჲ და ლ ი რ წ ე ბ ა“ 53, 33.
- ლიტონი—*λετον* I 28,4 — მარტივი: „ლ ი ტ ო ნ ი არიან კმანი და არა საქმენი“ 30, 35.
- ლოცვითი [სხუელა]—ბ *λεσι* [ლესე] I 43,5 — კეთილსასურველი, მღალღებელი სიტყვა: „სიტყუისანი მრავალნი არიან კერძონი: განჩენისა, ლ ო ც ვ ი თ ს ა, მბრძანებლობითისა, სტეკობითისანი და სხუანიცა არიან“ 36, 19.

მ

- მაგალითი—ბ *μαγαλιθια* 31,21||ბ *μαθηται* I 41,10 — მაგალითი, ნიმუში, სახე: „წესისაჲ მი-ზეზი ვისწავლოთ, ხლო ვთქვით, ვითარცა მა გ ა ლ ი თ ს ა მ ი რ ა“ 28, 21.
- მათამარტიკი [სხუელი]—ბ *μαθηματικον* [მარტიკი] II 55,13 სქოლიო — მათემატიკური სხუელი: „მუნ ვიდრემე [მოიქსენა] ბუნებისათესა და შეზავებულისა სხუელისა, ხოლო აქა მ ა თ მ ა რ ტ ი კ ი ს ა თ ვ ს“ 130, 8.
- მათამარტიკოსი—ბ *μαθηματικος* II 5,5 — თეორიული ფილოსოფიის დარგი, მათემატიკა: „შე-დველობითთაგანნი რომელიმე [არს] ღმრთისმეტყუელებითი, რომელიმე მ ა თ მ ა რ ტ ი კ ო ს ი“

- კოსი, ხოლო რომელიმე ბუნებათმეტყუელებითი“ 145, 18. იხ. დასასწავლელობითი, სწავლეულებითი.
- მათმატიკოსი ღრამში—*ἡ μαθηματικὴ γράμμι* II 51,17 სქოლიო — მათემატიკური ხაზი: „უკეთესო მათემატიკოსისა ვიდრემე ღრამშია იტყუთ, სხუად არს ღრეკილი, გარეშე მართლგანმავლისა“ 140, 30.
- მათკლავულო—*ἡ κλαυτική* I 79,9 — მოწინააღმდეგე: „რამეთუ შეიხლოს რამ მათემატიკულ ბელის რამე, შემოკრებუიან“ 61, 32.
- მაკრადი—*ἡ μακρά* II 61,7 სქოლიო — გრამატ. გრძელი მარცვალი: „სიტყუად მაკრადთა და გრაკრადთა მარცულთა განიზომების“ 150, 8.
- მამული—*ἡ πατρὶς* I 1,16 — სამშობლო: „სახელ-იდებიან... წვალებანი ფილოსოფოსთანი... ანუ წვალებიშთავართან... ანუ მამულისაგან დამწყებულთასა“ 96, 18.
- მანანაჲ—*ἡ ἰσχυρία* II 80,28: „მგებმებელი თაფლისა და ფინიქისა და მანანასანი გულს-ჩინახად სიტკობასა მოვალთ“ 169, 10.
- მაოცარ-ყოფნა—*ἡ ἀπορία* II 10,19 — გაკვირების, კითხვის აღძრვა: „მათგანი თითოეული მათემატიკოსის ვითამე, ვითარცა კემშარიტი, არმუფი კემშარიტიდ, ხოლო ვითამე, ვითარცა კეთილი, არმუფი კეთილად, რათა არა სცემბოდინ მათ შიერ კაცნი“ 103, 29.
- მარადსომრავი—*ἡ ἀεικλή* I 14,5: „გაიყოფების... რომელიმე მოძრავისა მარადისმოძრავად, ხოლო რომელიმე არა მარადისმოძრავად“ 14, 35.
- მართალი—*ἡ ἀλήθεια* I 8,26 — 1) სწორი: „მამენებელი ილისტიკისა იკუმევეს გამორჩევისა მიმართ, ვინა თუ მართალი არს ზღუდე, ვინა—არა“ 10, 10. 2) *ἡ ἀρετή* I — 2) სწორი ხაზი, სწორი გვერდი: „არცა აყენებს არყოფასაცა სამყურისასა ოთხთა მართალთა შეუღლებითა შექმნასა ოთხყურისასა“ 57, 24. იხ. ვეთია, მართლგანმავალი.
- მართალმდე—*ἡ ἀπορία* I 72,3 — სწორფერდა: „ყოველი ოთხმდედ ორად სამძგიდედ მართალმდედ განიწვავების“ 56, 30.
- მართლგანმავალი—*ἡ ἀλήθεια* II 14,5 სქოლიო — სწორი ხაზი: „რად არს ნიშნი და რად მართლგანმავალი და რად კეთილი“ 107, 5. იხ. ვეთია, მართალი.
- მართლგანმავლობა—*ἡ ἀληθεία* II 51,17 — სწორხაზოვნობა: „მიითუალავს მართლგანმავლობასა და ღრეკილობასა“ 140, 29.
- მართლსაგებ პტოსი—*ἡ ἀπορία* I 91,5 — გრამატ. პირდაპირი ბრუნვა: „რადამი-მართოსა რომელსამე მართლისაგებ პტოსისა ვიტყუთ, ხოლო რომელსამე—იგურადობისა რამსაგებმე“ 69, 30.
- მარღ—*ἡ ἀπορία* 65,10 — კაცი, აღამინი: „რიცხვთა ივივე არიან, ვითარცა კაცი, მარდი“ 52, 10.
- მარტება—*ἡ ἀπορία* II 36,15—გადმოცემა, გაცნობა: „ვითარ მმარტებს ამას არისტოტელი“ 126,3 მარტივი—*ἡ ἀπλή* 30,9 — 1) მარტივი, არა შედგენილი: „მარტივი ისდმე მრავალთა მიმართ თანაილების“ 32, 35. მარტივი ისმგუარად ითქუმის: რამეთუ ანუ საკუთრად, ანუ მარტოდ, ანუ საყოველთაოდ“ 120, 27. 2) ზოგადი: „კერძობითთა ცხოველთა: კაცისა, ცხენისა, ძაღლისა და სხუათა— ნათესავდ ითქუმის მარტივი ცხოველი“ 44, 4. იხ. მარტივბული.
- მარტივი[არსება]—*ἡ ἀπλή* II 36,1 — მარტივი არსება, რომელიც შეუდგენელია: „მარტივისა რომელიმე უკუე არს მარტივი, ხოლო რომელიმე შეზავებული... მარტივი და უღარესი შეზავებულისა [არს] საღმრთოთა არსებაჲ, ხოლო მარტივი და უღარესი შეზავებულისა— ნეთი პირველი და სახე“ 125, 10.
- მარტივი საქმე—*ἡ ἀπλή* II 11,19 — მარტივი, უზოგადესი საგანი ან მოვლენა: „სკოლის არს აქა წარმოთქმულ არა სახელთათვის მარტივი და სიტყუათა, არამედ დადგენისათვის მარტივთა კმათა, დამნიშნველთა მარტივთა საქმეთასა საშუალობითა მარტივთა გულისხმისყოფათათა“ 104, 36.
- მარტივი კმა—*ἡ ἀπλή* II 14,22 — სიტყვა, დანაწევრებული ბგერებით მეტყუელება: „სახელთა უკუე და სიტყუათა წინა უძღვს პირველი დადგება მარტივთა კმათა მახლობელად. ხოლო ასწავებს კატილორიათა“ შინა ვიდრემე დადგენისათვის მარტივთა კმათასა“ 107, 27.
- მარტივბული—*ἡ ἀπλή* II 66,8 — მარტივი, არა შედგენილი: „ვითარი... მარტივი რამე კატილორიაჲ არს, რამსემიმარტივთა და დადებული, უადვილეს ვისწავებთ მარტივბულთა შეზავებულთაგან“ 155, 24.
- მარტივობა—*ἡ ἀπλή* II 4,23 — მარტივი, ზედაპირული: „ვითარ მარტივობისა თანამ-

- ყოფთა მიმართ წერდა მომარჩევეთა ფილოსოფოსისაგან მათ შინა შზრახვალობასა უცხადესსა“ 98, 32.
- მარტოა—*მარტო* II 19,20 — აქ: შეთხვევითი, რომელიმე, მხოლოდ: „არა მარტოა საზღვარი მოვიღოთ, არამედ სახელისთანა“ 111, 27.
- მარტოდ—*მარტოდ* II 30,9 — 1) ცალკე, დამოუკიდებლად: „მარტოვესმეგვარად თქუემის რამეთუ ანუ საკუთრად, ანუ მარტოდ, ანუ საყოველთაოდ“ 120, 27. 2) მარტოვად: „ჩინს არცა ნათესავსა, არცა სახისა მარტოდ თქუმა“ 41, 9.
- მარტოდმბროლება—*მარტოდმბროლება* II 16,3 — მარტო შებრძოლება: „რომელი ემარტოდმბრძოლა ექორსა“ 108, 32.
- მარტობაა—*მარტობა* II 49,13 — მარტო, ცალკე ყოფნა: „მარტივი... დაწინიწავს მარტობასა, ვითარ ოდეს ვიტყოთ: მარტოდ ზღაპარმან თქუა ქეშმარტებისა“ 41, 6.
- მარტულა—*მარტულა* II 36, 14—გრაზტ. მარტული: „თანდაისხეს, ვთარ სიტყვასა სახელთა მიმართ და თქუმათა, და ამითი მარტულთა მემართ, და მათი—სოთა მემართ“ 31, 23. „სახელუდების ისოთა საღმე და მარტულთა და სახელთა და რამთა დასაბამებ მელნეობისა“ 99, 33.
- მასწავლებლობაა—*მასწავლებლობა* II 20,16 — სწავლება, მოძღვრება: „მოიქსენნა მასწავლებლობასა შინა კმათა რათამე ხუთთა“ 20, 7.
- მატანი || მატანობაა—*მატანი* II 13,23 — ისტორია, მოთხრობა: „მოიღების უკუე მატანი. იცა ესეკითარი“ 14, 22. „რაოდენსა მატანიანსა ალწერნა“ 97, 28.
- მატიანება—*მატიანება* II 22,18 — გადმოცემა, აღწერა: „აუწყებს... უკუეთუე მატანიან ვიდრემე ცეცხლი, მოსვლად“ 21, 29.
- მაქარი—*მაქარი* 16,6 — იარაღის სახეობა: „სახელ-ღებინა მრავალსხელად, ვითარი იგი აქუს, ვითარმე: არ, ქსოფის, მაქარი, ფასანონ, სპათი“ 102, 35.
- მაყვობარა—*მაყვობარა* 103,19 — მხსნელი: „კაცი, სიტყვიერად მყოფი, მოურნე ექმნების უსიტყვასა და მაყვობარა“ 79, 13.
- მბრძანებლობითი [სიყუა] — *მბრძანებლობითი* [სიყუა] II 43,5 — ბრძანებითი სიტყვა: „სიტყვასანი მრავალნი არიან კერძონი: ვანჩენისა, ლოცეთისა, მბრძანებლობითისა და სხუანიცა არიან“ 36, 19.
- მგებ—*მგებ* II 56,2 — მდგომი, მდებარე: „რომელთა კერძობასა მგებთა და თანმდგომილთა წესნი რამეჲ ჰქონანო“ 145, 32.
- მგონებლობაა—*მგონებლობა* II 48,10 სქოლო — ფიქრი, აზროვნება: „სულის თვისი არს მგონებლობა“ 137, 24.
- მგრძობელობათა ძალი—*მგრძობელობათა ძალი* II 79,8 — შეგრძნების უნარი: „ოსტრიდნი და სპონჯინნი სულიერ ვიდრემე არიან და ამთ თანა ზიარ მგრძობელობითისა ძალიანსა (რამეთუ მთავალს რა მათ მაიძულებელი რამეჲ, შემოკრებინან)“ 61, 31.
- მგუაზოვნება—*მგუაზოვნება* II — რეალურად არსებული: „მგუაზოვნებანი სხუელებ არიან ანუ უსხუელებ“ 114 სქ.
- მდგომობაა—*მდგომობა* II 49,11—მდგენა, მდგომა: „ვითარი... ზედმიჯალს არსებისა... მოქენე მისი მდგომარეობისათვის“ 138, 6.
- მდებარე—*მდებარე* II 36,20 — ქვემდებარე, სუბსტრატ: „პირველი არსებაა, გინა მდებარე არა არს შორის მდებარისა“ 126, 8. იხ. ქვემდებარე.
- მდებარეობაა—*მდებარეობა* II 20,5 — ერთი 10 კატეგორიათაგანი: „წოლად, დგობად, ქდობად—ესენი ალიყვანანს მდებარეობისა ქუეჲ“ 19, 29. იხ. დებაა.
- მდღევრე—*მდღევრე* II 15,25 — დღევრე: „პირველ მდღევრეთა საქმეთა სამთა თითოეულად განხილვითა“ 16, 14.
- მეავლე—*მეავლე* II 13,25 — სალამურზე დამკვირვებელი: „მხილველმან კაბუჯას ვისმე მეავლეისა... უბრძანა მას... მეავლეობა“ 14, 22.
- მეავლეობაა—*მეავლეობა* II 13,26—სალამურზე დაკვირვებელი: „მხილველმან კაბუჯას ვისმე მეავლისა მსუამრსა კილისა მეავლეობისა... მეავლეობისა მან, უბრძანა მას... მეავლეობა“ 14, 22.
- მეგუაზე—*მეგუაზე* II 19,8 — რეალურად არსებული: „ესენი... სპეციისა ანუ სძისა სხუელთა შორის არიან მეგუაზე“ 18, 39. იხ. მეგუაზოვნები.
- მელანი—*მელანი* 96, 20—შავი: „იგივე ქუემდებარე ოდესმე უკუე თეთრ იქმნებინა, ხოლო ოდესმე მელან და შერიწყებინან ესენი ურთიერთას, თეთრსა, ვიტყუ, და მგელნობა“ 74, 13. იხ. მგელნობა.

- მედლად—*ελεψ* II 79, 25—ტუტულებრალად, ალაბელად: „ჰნებავს ზუენი არა მედლად, არცა ვითარ დამთხვევით აღმოაჩინებლობა“ 168, 9.
- მენიშობითო—*εφαδασυμμεαμει* II 7 (სქოლიო)—მინიშნებელი, სასწაულის მიუწყებელი: „სიტუცსმობელთა მენიშობითთა ზლაპართა აღწმანისათეს მალსა აღუვარებთ“ 101, 11.
- მეობაა—*εθ* II 34, 20: „რომელმან იგი თქუა: „ვიარებო“, ძალითა ვარემუცვა მეობაა“ 124, 17.
- მეორე [არსება]—*η* ბანქაჟი [იხილ] II 36, 4—არისტოტელეს მეორე სუბსტანცია, ზოგადი არსება: „არსება ისაა რომელიმე უკუე არსო პირველი, ხოლო რომელიმე—მეორე. პირველად ვიღრემე კერძობობისა შწოდებელი, ხოლო მეორედ—საყოველთაოასა“ 125, 24.
- მეორეობაა—*მეორე* 82, 6—1) უკანასკნელი: „არ იხილვების სახეთა შორის პირველობა და მეორეობა“ 63, 25. ბანქაჟი I 82, 12—2) მეორედ ყოფნა: „არ უქმდა ყოფამ მათ შორის პირველობასა და მეორეობასა“ 63, 31.
- მეორეობითი [ძალი]—*η* ბანქაჟი [იხილ] I 77, 19.—აღორძინების, წარმოშობის ენერგია: „ნერგსა ვიდრემე სამნი ესე მხოლონი ჰქონან ძალნი: მოზარდობითი, მეორეობითი, შობებლობითი“ 60, 26.
- მესაზრობე—*მეორე* I 40, 17—სათნების, სიყვითის მსურველი: „სათნებობა არცა ვანსაზრებბასა, არცა სახელსა გარდასცემს ქუეშდებარესა, რამეთუ არ ითქუმის მესათნოდ და თანმქონებელი სათნობისა“ 60, 26.
- მესრულეობითი—*მესრულეობა* II 82, 28—სრულყოფელი: „შორისქმნისებრი ანუ მესრულეობითი არს, ანუ არცა მესრულეობითი“ 170, 19.
- მეტეჟ—*მეტეჟ* II 49, 12 სქოლიო—გონების, აზროვნების მქონე: „მეტეჟ და უტეჟ... არა არიან წინააღმდეგობნი“ 138, 9.
- მეტეჟეობაა—*მეტეჟ* II 6, 29—გამოთქმა, სტილი: „აქროამატიკისა შორის... მეტეჟეობა ისაა ბრ [არს] უნამეტეჟაჟი კემარტიკისა მპოვნელობისა და გამომცხადებელობისათეს“ 100, 26.
- მეუბნარობა—*მეუბნარობა* II 30, 25 სქოლიო—ლაპარაკი: „საყოველთაოასა არსებისათეს მეუბნარობის ფილოსოფოსი“ 121, 17.
- მეუღონეობითი—*მეუღონეობა* II 6, 28—დაეკეზებული, მერყევი: „აქროამატიკისა შორის ვიღრემე სახელთებრ უკუე ქმარ არს და მიზომქევი და მეუღონეობითი“ 100, 26.
- მეუღონეობაა—*მეუღონეობა* I 99, 7—მეთოდი, კემარტიკის დიდგენის გზა: „განმწავლებელობითნი უკუე განუღონეობანი იმარბებანი განმწავლებელობითისა მეღონეობისა მიმართ“ 75, 31. იხ. ლონე.
- მეცნაფი—*მეცნაფი* I 2, 18—მცოდნე, გამგები: „უქმს მეცნაფსა თანშეტუყუება ცნობობისა“ 96, 26. იხ. მეცნეირი, მცნობელი, მცოდნელი.
- მეცნეირი—*მეცნეირი* I 41, 24—მცოდნე, მცნობელი: „დამბადებელი ჰბადებდეს რაჲ, ანუ ვითარცა მეცნეირი ჰბადებდეს მის მიერ დაბადებულთა, ანუ არმეცნეირი“ 35, 23.
- მეცნეირება—*მეცნეირება* I 38, 6 [ყვანა: 6, 17—1) ცოდნა: „ნაცვილად ამათისა მეცნეირება ისაა, რამეთუ ხედვად უწოდენ ფილოსოფოსნი მეცნეირებასა“ 33, 9. „ფილოსოფოსობა არს მეცნეირებაჲ მყოფთაჲ, უკუეთუ მყოფნი არიან“ 4, 31. *მეცნეირი* I 9, 15: „კეთილ-მეცნეირებათა შესწავებელისათა ბრძენთა ათინისათა ვარდუცვალეს სახელისდებაჲსე“ 10, 28. *მეცნეირი* I 82, 17—2) დიდგენობა: „თუთ მათ მქონელობათა ნიშანნი რამეჲ ჰქონან მეცნეირებისა მერ“ 171, 1.
- მეცნეირებითი ხული—*მეცნეირი* I 43, 8—ცოდნით, გაგებით აღქურვალი: „კატილორიათა“ შინა... მეტეჟელებს... განიხილებისათეს ოდენ, რამეთუ ესე არს მეცნეირებითისა სულისა ქადაგი“ 36, 21.
- მესრულეობა—*მესრულეობა* I 35, 1—ლონე, საშუალება, მეთოდი: „აღწერილი ესე... თუთ მათ მესრულეობათა ზედა ფილოსოფოსთასა იყუმევის“ 30, 28. იხ. მეღონეობა.
- მზარბელობა—*მზარბელობა* II 4, 24—1) ფრაზა, გამოთქმა: „წერდა... მათ შინა მზარბელობასა უცხადესსა“ 98, 33. *მზარბელობა* I—2) ლაპარაკი: „მესაზრლათე შორის საშთა ამათეს მზარბელობისა“ 24, 11.
- მზარდობითი [ძალი]—*მზარდობა* II 28, 21—ზრდის, განვითარების უნარი: „ეუმერებნი მზარდობითისა... ძალსა ბუნებისასა“ 119, 11. იხ. მოზარდობითი-მოზარდი.

- მთავარი — ἀρχῶν 47,19: „მთავარი სამთავროსა და მოძღვარი მოწფისა მხოლოთა მიზეზითა უხუცეს არიან“ 39,26.
- მთარგმანებელი — ἐργουναεα I 6,26 || ἔξῃ, ἡσῃ, μῆσῃ II 1,12 — განმარტებელი: „თითო-სახელ მთარგმანებელად ჩანს ფილოსოფოსი“ 100,25.
- მიღური — τὰ Μῆδῃ I 75,15 — მიღური, ანუ ბერძენ-სპარსელთა ომები: „ეიტყუო მადურ-თა უპირველად პელოპონნისურთასა“ 163,5.
- მიზეზი — ἡ αἰτία I 87,23 — 1) მიზეზი, დასაბამი: „ერთი არს ყოველთა მიზეზნი“ 67,18. ἡ ὑπὸ ἡμῶν II 9,14 სქოლიო — 2) საფუძველი, პრინციპი: „მოვედ, მიზეზისაგან ვთქუათ მეტყუელად ვინმე“ 102,28.
- მიზეზი მიზეზისგანისა — τὰ αἰτίων αἰτίων II 75,15 — პირველისა და უკანასკნელის სახეობა, შედეგის მიზეზი: „უპირველეს არს მამა, ვითარცა მიზეზი მიზეზისგანისა“ 164,37.
- მიზეზისგანი — αἰτίαν I 50,7 — შედეგი: „ეთილად მოიღებვის კვალად ორა სქესი: ერთისაა — ერთისა მიმართ, მიზეზისა და მიზეზისგანისა“ 41,26. იხ. ნაშიზუევი, შდრ. მიზეზი.
- მიზეზობითი [განჩენა] — αἰτίαν ἡ [ὑπὸ ἡμῶν] I 91,8 — განმარტება, ახსნა მიზეზის მიხედვით: „უკუეთუ ვთქუა: „მცემელი ცემულსა სცემს“, მიზეზობითთაა მიმართ“ 69,34.
- მიზეზობისმოუარე — ἀίτιαν I 2,19 — მიზეზიანი: „რათა არა მიზეზობისმოყუარეთა უკამოასა პატრიისმოყუარებისა აწსა შინა მივსევთ ვამსა ბრალობა თითოეული-სა საზღურისა წარმომეტყუელთა, ვალ გარდა ხუთთა ანუ მცირედ წამართ წარმოქმემა“ 4,25.
- მიმდგომი — ὁμοίως I 8,12 — აქ: მოჩვენებითი, სააღბაო: „შეისაბამებს ზედართული წარმოჩენისა... ვითარცა იგი უსაფუძვლო რამედ და მიმდგომ და არ უშუალოდ ქეშმარტ“ 9, 32.
- მიმდგომობა — ὑπομῆξ I 59,4 სქოლიო — მიმდგომობა, მიღევნება: „უკმს მკონებელთა დებისათა სამთა ამთა მიერ დახატულობა მიმდგომობისა“ 148,20.
- მიმოქცევი — συνειραματισμός II 6,27 — აქ: შემჩრევი, შემკუმშველი: „აკროამბიკისა შორის ვიდრემე სახელთაბრ უკუე კმირ არს და მიმოქცევი და შეუღონობითი“ 100,26.
- მიმოხალბე — μεταστροφῆς I 29,9 — გადასატანი, გადასანაცვლებელი: „წურველი ვიდრემე ადგილი არს მიმოსალბე“ 119,33.
- მიმოცვლა — ἡ μεταστροφῆς I 113,12 — ცვლილება, შეცვლა, მოძრაობა: „არს ადგილობითთა მიმოცვლა, რომელსა უწოდენ სხუთ სხუავნობად“ 86,26.
- მიწაა||მიწანა — μέγαν I 100,18 — მითოლ. არსება: ჭეჭა, გნომი: „არიან, ვითარცა ვთქუ, უსიტყუნიცა ეშმაკნი მიწაასა წესსა მკონებელნი ყოვლისა შორის“ 76,40. „რომელსაცა მიწაასა მოაქუსო წესი“ 76,5.
- მიწარება — ἡ μέγαν I 10,23 — 1) შეგონება, შესწავლა: „არისტოტელიანთა ჰნებას მიწარებასა ზეინ ნივთისშინაასა არსებისაგან ცნობად გონიერისა“ 11,34. ἀναμῆξ I 11,9 — აქ: აზრის მიყოლება, აზრის მიღვენება: „წარამომხუეველნი მისინ მივი-საზრნეთ გონებად მიმართ“ 11,38.
- მიწარდისითა — πεπεραμῆσ I 17,4 — განსაზღვრული, დასრულებული: „ზედმეწეველობა სამარადისითა და მიწარდისითა არს მეცნიერება“ 17,7.
- მიუწოდებელი — τὸ ἀμῆξ I 9,8 — შეუძლებლობა, შეცდომა, ნაკლო, „პოთალორაცა ვიდრემე უკუე: „ფილოსოფოსობა არსო, — იტყუა, — სიყუარული სიბრძნისა“ პირველად უძეღმისთასა ზედმიწევნული მიუწოდებელი მიუწოდებელი“ 10,23.
- მიუწოდებელი — ἀμῆξ I 17,3 — უსაზღვრო, შეუზღუდებელი: „ჰხედიდეს ყრძობობითთა კმინლად და ხრწნილად მყოფთა, მერმე და მიუწოდებელად“ 17,5.
- მიქცევა — ἡ ἀναμῆξ II 68,14 — უკუმობრუნება, მოქცევა: „დამსხველი მავალითთაა ელოენებათა მომცემს ზუენ რასმემომართთა მიქცევისასა“ 157,27.
- მიცემითი — მიცემა II 68,6 — გრამატ. მიცემითი ბრუნვა: „გარდაეცემისო... მიცემითისა მიმართ“ 157,17.
- მიცემითისაბერი — ἡ ἀναμῆξ I 91,6 — გრამატ. მიცემითი ბრუნვა: „არს... მიცემითისაბერი განჩენა, უკუეთუ ვთქუა: „მოყუარე მოყურისა მოყუარე“ 69,33. იხ. დოტიკი.

- მიწღობა** — ზქონეჲს I 115,14 — ვაგება, შეცნობა: „შემძლებელ... არიან უბუნებიერესად ეგერა თქუმულთაგან მიწღობად ამოღა“ 88,1.
- მიწღობილი** — ჩეჲფერძეჲს I 85,15 — განსაზღვრული: „უნათესევისთა ეიღრემე მიწღობილი აქუს რიცჷ“ 65,34.
- მკლებიარობა** — იხ. მოკლება.
- მმართებელი** — ხუჩეჲრჯეჲს I 9,11 — წარმმართველი, მმართველი: „ტრიენი კეთილი და მმართებელი ბრბენი“ 84,26.
- მშელნობი** — მჭაღჲ I 122,20 — შვი: „თქუმიან უფროის ყოფად და უმცროსა თეთრი და მშელნობი“ 93,6. იხ. მელანი.
- მშებობი** — პერიქსეჲს I 16,11 — მები, მების მქონე: „თქუას კუალად უმკობლად მშებობიკა ასოათა რაათმე“ 16,28.
- მოგება** — ნბჷჷჷჷჷჷ I 110,2 — წარმოქმნა, შექმნა: „თქუმიოთა „თანერგობისათა“ ძალი და მოგებაჲ ცხად-ყო“ 84,4.
- მოგონება** — ჴი სტეჲ I 20,4 — 1) ასრენება, გონიერება; ჴხოჷჷჷჷ I 114,6 — 2) მოგონება, წარმოდგენა: „არკა კაცისაჲ, თნიერ სიტყურებისა, შესაძლებელ არა მოგონებაჲ“ 87,6. აბ ჴხოჷჷჷჷჷ I 8,6 — სწინააღმდეგეთა საშუალებით კეშმართების დასაბუთება: „შესაბამად ზედღართესა და შეგულისსიტყუესა წარმოჩენსა და მოგონებასა შემოხუთას რიტორი... მოგონებასა კეშმართ-ყოფაჲ ჴნებაჲს“ 9,26. იხ. ვაგონება.
- მოვიწყე** — ჴნაჷჷჷჷჷ II 37,19 — დავიწყებული: „ოღეს დამოვრდომილი ნიეთისა შორის მოვიწყე იქნეს“ 126,39.
- მოწაგებულება** | მოწაგებულობა — ჴნაჷჷჷჷჷ II 81,11 — კეთილდამწყობილება, შესაფერილობა: „ძალი და უძალობა არს მოწაგებულობაჲ და მოუზაგებლობაჲ ბუნებითთა მიმართ საქმეთა“ 169,24.
- მოწაგებულ-ყოფა** — ბრძაღჲ I 111,8 — შეთანხმება, შეწყობა: „იტყვან... არა ყოველთა შემთხვევითთა მოწაგებულ-ყოფასა საზღერისასა“ 85,5. ჴჷჷჷჷჷჷჷ I 67,14 — 2) მოკლება, შეთანხმება: „განსაზღერებათა ჴნებაჲს მხოლოდ მოწაგებულ-ყოფაჲ საქმისაჲ“ 53,23.
- მოზარდი** — რეჷრჷჷჷ I 79,5 — მზარდი, აზრის უნარის მქონე: „სულიერ არა მოზარდი და აღორძინებადი და მშობელი მსგავსისა თუსისაჲ“ 61,28. იხ. მზრდულობითი.
- მოზარდობითი** [ძალი] — ჴი მრეჷრჷჷჷ [მუნჷჷჷჷ] I 77,19 — ზრდის უნარი: „ნერგსა ეიღრემე სამნი ესე მხოლონი ჴქონან ძალნი: მოზარდობითი, მეორძინებითი...“ 60,26.
- მოკლება** — ჴი ჲრეჷრჷჷჷ II 33,23 — უქონლობა, არკობება: „სასწაული და მოკლებაჲ რომელსა კტიორიასა ჴუეშე ავიყვანეთ“ 123,30. ჴი მესჷჷჷჷ I 83,14 — ცვლილების სახეობა: შემოცრება რაოდენობრივად: „რაოდენობითისა შესმენისა შორის ქმნილი გარდაქმნა იწოდების აღორძინებად და მოკლებად“ 171,31. ჴი ჴნაჷჷჷჷჷ I 16,13 — ნაღლებობა: „აჷ საღედ უმკობლობაჲ არს გარდამატებაჲ და მოკლებაჲ“ 16,31. — უმკობელობაჲ არს ნამეტაობაჲ და მქელებიარობაჲ“ 16,26. შდრ. ნამეტაობაჲ.
- მოკრება** — ასაჷჷჷჷ I 78,1 — შეკრება, შეკუმშვა: „ოსტრეანი და სპონგნი... მიეხოს თერამე, მოკრებებიან“ 60,32.
- მოკუდავი** — მჷჷრჷჷ I 35,6 — გაწვალებილი... ცხოველისა სიტყურისა მიმართ და უსიტყუსა, მოკუდავისა მიმართ და უკუდავისა“ 33,33.
- მომედრება** — მაჷჷჷჷჷ I 15,24 — დუძღურება, დასუსტება: „ნულთა ძილი მოგამედგარებს თუალთა ჴედა შეწყნარებად“ 16,12.
- მოთხრობელობა** — ჴი ბეჷჷჷჷჷ II 6,25 — მოთხრობა, უწყება, მბობა: „რაჲ არს სახე მოთხრობელობისაჲ“ 100,24. შდრ. შთამომეტქუმელობაჲ.
- მოთხოვნელობა** — ბეჷრჷჷჷ I 26,4 — კვლევა-ძიებითი, აღმოჩენი: „მარტივად ითქვენ ყოველსა მომპოვებლობითსა ღონისძიებასა ჴედა“ 24,14.
- მომრგვლებული** — ბი ჲიჷჷჷ I 7,6 — წრე: „ყოველისა მომრგვლებულითა კენტროსაგან გარემომოსამიმართნი ვანვლანი სწორნი არიან ურთიერთას“ 8,27. იხ. მრგვლი.
- მონაგები** — ნბ ჲიჷჷჷ II 77,19 — საკუთრება, შენაძენი: „ღღაბუ ითქუმისკა, არა ვითარ კაცი, არცა ვითარ ჴარი, არამედ მოწაგებობი“ 166,1.
- მონადირება** — მჷჷრჷჷ II 82,18 — აჷ: დენა, პყრობა, ძლევა: „ნიშანი რამე ჴქონან მეცნიერებისა მერ, რომელთაგან მოწინად ირებენ სიმართელასა და სნეულებასა“ 171,1.

- მოპოვება** — *ἐπιρροή* I 13,19 — 1) შექმნა, ობიექტად ქონა: „მუსიკი... მოპოვებენ კლოთადა რაბი“ 14,14. 2) არსებობა: „ბრძოლათა შინა საყვარი მოპოვების“ 14,19. **წინაბრძან** I 31,18 — გამოვლინება, შეთხზვა: „ვინათჳან ვგულვა ვერაობითთა განბრწყნა და რეცა წარწყმელა, მოპოვება ბუნებამან ნათესავიანი რაამე, გარეშემეკელი ამით ყოველთა“ 28,18.
- მოპოვება** — *πρόσβα* II 36,22 სქოლიო — მსჯელობა, რომლითაც კუშმარტუბის აღმოჩენა, დადგენა ხდება: „რამ არს ხელვა და რამა მოპოვებება და რამა უწყება... მოპოვება [არს] თანშესრულება ხელვისა“ 128,17. **შდრ.** ხელვა, უწყება. **იხ.** პირიზმა, მოსაპოვებელი.
- მორთულება** || **მორთულობა** — *ἄρμωσι* I 112,14 — პარმონია, შეწყობა, სრულყოფა: „საკიროდ შეემთხუევის განბრწყნა მორთულობასა სრულისა სხეულისა“ 85,41. **შდრ.** შეწყობილება.
- მორთმულყოფა** — *ὑμναζέω* II 3,10 — აქ: ვარჯიში, წრთობა: „ეზიარებოდინ რამ მნებავი მორთმულყოფად სხეულისა თვისისა, რაათა... მკეცხველემქმენ სულსაებრთა მოქმედებათა“ 97,18.
- მორფი** — *ἡ μορφή* II 83,27 — სახე, გარეგნობა: „იხილებს... მორფი ბუნებითა საქმეთა შინა“ 172,10.
- მოსაპოვებელი** — *τὸ πρόσβα* II 78,19 — მსჯელობა, რომლითაც კუშმარტუბა დადგინდება: „მოსაპოვებელი არს აღმოჩენილი, სხვა თანა აღმოჩენილი და ამისთჳა საჭრად ვიღრემე მყოფი“ 167,6. **იხ.** მოპოვება.
- მოსაპოვებელი** — *τὸ ἰημῶν* I 85,20 — წინამძღვარი, რომლის კუშმარტუბა დასადგენია: „ვითარმედ მისაწოდებულე ბრძან... ვარუენოთ მომდებელთა მოსადებლისა... ნანდულ ცხაღისათა“ 66,2. **შდრ.** ღილა.
- მოსაპოვებელი** — *τὸ ὑπόμνημα* I 1,1 — ანალიზი, კომენტარი: „უფროსად ბრძანისა აშმონის ერმისისა მოსაპოვებელი ხეთთა კმათღმი პორფირი ფილოსოფოსისათა“ I სთ.
- მოსაპოვებლობითი** — *ὑπομνηματικόν* II 4,5 — კომენტარული: „მოსაპოვებელი ოთხად იწოდებინ ივინი, რომელთა შინა თჳნი ზოლო აღთქურეს ამბინ“ 78,9.
- მოსწრადე** — *σπῆνδα* II 7,11 — მონდომებელი, მეჭიბველი: „არისტრატელი... ἰქულება უცხადობასა, რათა მოსწრადენი ვიღრემე უფროსდა ამისთჳა მერძეკა თანძიყუნადენ სულთა“ 100,41.
- მოურნე** — *ὁ κρημαῦν* I 103,19 — მზარევი, მცველი: „კაცი სიტყურად მყოფი მოურნე იქმნების უსიტყუსა და მაცხოვარ“ 79,13.
- მოურნეობითი** — *πρωτογενικόν* I 11,12 — გამგებლობითი, განგებითი: „ღმერთსა მრჩობლნი ჰქონან მოქმედებანი: რომენი მეცნიერებთნა... რომელნიმე მოურნეობითნი ჩვენ უენისთანი“ 12,11.
- მოფარდულობა** — *ἡ παρυσία* I 45,13 — საქმიანობა, სწავლება: „სიტყუსთა მოფარდულობასა შინა მოქმე ვართ განჩინებითთა სიტყუსთა“ 38,6.
- მოფოთება** — *ἡ ἄνεξι* I 98,6 — მოშვება, შესუსტება: „ფილოსოფოსნი განრთხად ვიღრემე იტყუნ ფრიადსა შილებასა საქმისასა, ზოლო მოფოთებად — უენისთსა“ 75,4. **იხ.** დაფოთება.
- მოქალაქობითი** — *τὸ πολιτικόν* I 15,3 — პრაქტიკული ფილოსოფიის დარგი: პოლიტიკა: „განწიყვლების ვიღრემე საქმითი საყოფეცუოასა შინათ, სასახლისსყულოასა და მოქალაქობითისა“ 15,28.
- მოქმედი** — *ὁ ποιητής* I 94,21 — პოეტი: „ცხად-ყოფს ამას მოქმედიცა ოდესყოფსთჳს სამისთა შემთხუევითთა ათინას მიერ გარდაცულებასა მეტყუელი“ 72,23.
- მოქმედება** — *ἡ ἐργασία* I 102,4 — ქმედება, ძალის გამოვლინა: „სხუა არს ძალითა რამე ყოფა და სხუა — მოქმედებითა“ 78,10. 2) სინამდვილე, რეალობა: „ილალო არა მოქმედებით, არამედ წულიმოგონებით სადმე იყოს“ 85,1. *τὸ ποιῆν* I 67,24 — მოქმედება, საქმიანობა: „ზოლო რომელნიმე მოქმედებისაებრ და მენებისა“ 157,4. **იხ.** შორის-ქმნა.
- მოქმედებითი** [ფილოსოფოსობა] — *ἡ πρακτική [ἐπιστήμη]* I 10,12 — პრაქტიკული ფილოსოფია: „განსწავლებენ ფილოსოფოსობასა: მხედველობითად და მოქმედებითად და სიტყურებითად“ 85,18. **იხ.** საქმითი [ფილოსოფოსობა].

- მოქზოვა** — წყაყა II 4,11 — შეთხზვა, შემკობა: „შთამომთქუმელობისა მოლუწითა განმ-
შენებელთა მოქსოვენს აღნაწერნი“ 98,17.
- მოყუასი** — ზეჲგიჲ II 50,24: „არცა არს მოყუასი მოყუსისა უფროჲს კაც“
139,27.
- მოძრავი** — ჯიჲრჯი I 14,4 — ცვალებადი, მოძრაობაში მყოფი: „განიყოფების თითოეული
ამათგანი ორად: შერწყმული უკუე მოძრავად (უკუალად რომელიე მოძრავისაა
მარადის მოძრავად)“ 14,35.
- მოძრავობა**||**მოძრაობა** — ჯი ჯიჲრჯი II 55,13 — ცვალებადობა, ძალის გამოვლენა: „ესე
მოძრავობაა არაა სხუად არს ანუ თუ გზაა ძალისაგან მოქმედებისა მიმართ“ 144,14.
იხ. ძრავა.
- მოწლოება** — ჯი ჯიჲრჯი II 68,13 — მიმართების კატეგორიის ნიშანი; ცვალებადი, არამყარი
ვითარება, ხანმოკლეობა: „არს... ეგრეთეე მოწლოებაა ცაა მოწლოებაა სადა
მოწლოებაა“ 157,38.
- მოწლოებობა** — ჯი ჯიჲრჯი I 43,6 — წერილად, დეტალურად: „სხუანიცა არიან, უკუეთუ
მოწლოებობით განვიხილოთ“ 36,21.
- მოხსენება** — ჯი სპრუყვი I 38,10 — მოგონება, გახსენება: „ეინათგან არს სხუაეა შემო-
კლებული მოცემაა მოხსენებისა ძლით თაოანი“ 33,13.
- მოხუწა** — ჯი ჯიჲრჯი II 58,20 — მოფხვია: „დალათუ მოხუწეწოთ რამე ზედსაჩინოჲს კერ-
ძისაგან... არა უღარეს იქონების ღწნაა გარე“ 148,5.
- მოხუმა** — ჯი ჯიჲრჯი II 110,21 — 1) მოცილება, მოშორება: „დაერთენ რაა სხუელთა,
აქუნდამეა მათ... აღორძინებაა, ხოლო მოხუწენ რაა, მოკლებაა“ 84,21. ჯიჲრჯი II
1 — 2) მიღება: „იგინიეე მათდაღეე უბირველესად მოხუწენით და უშეშდგომე-
საღეა“ 59,16.
- მოხუცებულთაჲერი** — უხუცესთა, უფროსებისა: „შენდაღ ვემუკლინობღე მცირელთა მიერ ვითარცა
შეშენებლობითისა გუარისა შორის წარმოთქმასა მოხუცებულთამიერთისა“
27 სქოლო.
- მოქლონება** — ჯი ჯიჲრჯი II 7 სქოლო — საქმიანობა, შექმნა: „ფილოსოფოსმან უცხადო-
ობაა მოიქლონეა“ 101,13.
- მრავალი** — ჯი პიკლი I 54,11 — საზოგადო, ერთის საპირისპირო: „თითოეული საქმეთაგანი
ერთეა არს და მრავალ“ 44,23. „პლატონური საღმე მრავალთასა პირველთა
შორის იტყოდეს“ 80,19. ჯიჲრჯი I 51,16: „იციის ბუნებაშიან, რამეთუ ერთსა ერთისაგან
კყოფს უბირატეს და... მრავალთა მრავალთაგან“ 42,31. შიღ. ერთი.
- მრავალთაგან**||**მრავალთაგან** — ჯი პიკლი I 42,20 — საზოგადო, სიმრავლის სახით
არსებულთა: „უხსეულად მყოფნი განცილებულნი არიან, ვითარცა დამბადებულისა მიერნი
ანუ განუკიდებელ, ვითარცა მრავალთაგან“ 36,8. „ხოლო საყოველთაოდ
იტყუს არა პირველთა მრავალთასა, არამედ მრავალთა შორისთათჲს“ 130,27.
- მრავალთაგანგობა** — ჯი პიკლი I 67,20 — გარდამეტება, ზედმეტობა: „გვერდით უხსენ
მას ნაღულმონაგებობა და მრავალთაგანგობა“ 53,29.
- მრავალმხრივობა** — ჯი პიკლი II 16,6 — მხრივობა. მნიშვნელობით მსგავსი, მაგრამ სახელწო-
დებით განსხვავებული: „უკუეთუ სიტყვაებრ ვიდრემე უბირატეობინ და სახელისაგან
განიყოფილინი, სახელ-იღებთან მრავალსახელოად“ 108,34.
- მრავალმხრივობა** — ჯი პიკლი I 38,18 — მრავალმხრივობა: „დასთქვამს ამათგან განეყენ-
ბულ-ყოფასა წიგნისასა და არცა მრავალსახელოად ყოფასა“ 33,21.
- მრავალწილება** — ჯი პიკლი I 121,1 — გამრავლება: „ხოლო სახენი ნათესავთა ამრავალ-
წილებენ“ 91,34.
- მრავალწილ-კმნა** — იხ. მრავალწილ-ყოფა.
- მრავალწილ-ყოფა** — ჯი პიკლი I 115,23 — გამრავლება: „ყერ-არს მოღებია მცირისა
რიცხუსა მხოლოობითისა და მრავალწილ-ყოფათა პირველითაგანე წინამდებარესა
ზედა“ 88,12.
- მრავალი** — ჯი პიკლი I 73,13 — 1) წრე: „უკუეთუ მრავალსახელოად თჲს ცა ვინ შემოიღოს
განრეშობი, განყოფის მრავალსა“ 57,35. თეოკრიტი I 104,7: „მოხუცებისა და
მრავალსახელოად კმნა ვერ შემოღებელ ვართ“ 79,36. იხ. მომრავლებელი.
- მრავალმხრივობა** — ჯი თეოკრიტი I 67,22 — ვითარებების, თავშეკავებულობა: „უკუალად
მრავალსახელოად სათნობა არს“ 53,32.

- მრიცხველობითი** — ἡ ἀριθμητική I 7,3 — თორიელი ფილოსოფიის დარგი, არითმეტიკა. „ზედმიწვეულობანი საღმე ეგრეთვეობის მქონებელთაჲს შთაძოვუნ, ესე იგი არს, ვარსკელავთმრიცხველობაჲ, ქუეყანისშზომელობაჲ, მრიცხველობითი“ 8,23. შდრ. არითმიტიკა.
- მრუშეობა** — ἀμύληται II 15,7 — ბუნდოვანდ ყოფნა, დაბნელება: „მისმიერთა აღშურითა აღვებულნი მრუშეობენ“ 108,2.
- მრიობლი** — გ:წაც I 69,24 — ორზავი, ორგვარი: „მრჩობლი არს დანიშნულბაჲ სახისაჲ“ 55,9.
- მრწმთავანი** — ὁ δὲ δὲ I 15,16 — უმეროსი, აქ: მსახური: „სახლსა შინა სჯულთა დავსხამთ და ესჯით მრწმთავანთა ანუ ძეთა“ 16,5.
- მსაჯულობა** | მსაჯულობითი — ἡ δὲ δὲ I 15,11 — გამვებლობისა და პოლიტიკის სახეობა: მსამართლეობა, კანონმდებლობის აღსრულება: „თითოსა ამათსა ჯანსჯულებენ სჯულისდებითად და მსაჯულობითად... სახლისჯულობითსაცა შინა იხილებების სჯულისდებამა და მსაჯულობამა“ 15,40. შდრ. სჯულისდებითი.
- მსგავსი** — მსგავსება: „იტყუს საკეთარსა თუსსა რაოდენისასა... ვითარმედ სამ არიან: იგივე, სხუაჲ; სწორი, უსწოროჲ; მსგავსი და უმსგავსი“ 15,11. ომაიძე II 67,17: „რასამა-მემიართნი რომელნიმე თანმოსახელებობისაგებ, ვითარ მსგავსი მსგავსისა მსგავსი“ 156,35.
- მსგავსება** — ἡ ὁμοιωσις I 6,23 | ἡ ὁμοιότης 53,6: „განმასაზღვრებელისა, თე რასა შინა არს მსგავსებაი“ 8,11. ἡ ὁμοιωσις I 55,3: „შეწარალთამიერი არჩილისწერაჲ ცხად-ჰყოფს საღმე მსგავსებასა ხატისასა“ 45,2. იხ. მსგავს-ყოფა.
- მსგავს-კერძო** — ἡ ὁμοιωσις I 81,19 — კერძობითები, რომლებიც საყოველთაოს ყველანიშნით ემსგავსებიან ერთმანეთს: „სრული კერძოთა მიმართ, და ესე ორსახელ-ანუ რამეთუ მსგავსკერძოთა მიმართ განიწვავლებს ანუ უმსგავსკერძოთა მიმართ“ 63,11. იხ. კერძომსგავსებითი. შდრ. უმსგავსკერძო.
- მსგავს-ყოფა** — ἡ ὁμοιωσις I 4,13 — მსგავსება: „სამართლად პლატონ მსგავს-ყოფად ღმრთისა ძალისაგებ კაცისა განასაზღვრა ფილოსოფოსობამა“ 6,8.
- მხოფდელი** — ἡ ὁμοιωσις I 13,13 — უბრალე, მდაბიო: „არა მხოფდელთა მიერ სახელდებულსა რიცხუსა... ჰხედავს მრიცხველობითი“ 14,7.
- მხუამრი** — ἡ ὁμοιωσις I 13,26 — ნახი, ღირიული: „მხილველმან... შეავლისა მსუამრისა კი-ლოსა შეავლეობისასა შედგომილისამან უბრძანა მას“ 14,22. იხ. უმსუამრისება.
- მხაქელი** — ἡ ὁμοιωσις II 67,21 — მსაქელი: „ხოლო რომელიმე მსაქელისაგებ და ვანსჯილისა“ 156,40. იხ. მსაქელობა.
- მხისი** — ἡ ὁμοιωσις I 13,19 — 1) მათემატიკური დისციპლინა: მუსიკა: „მუსიკი [სქუ-რეტკ] ლართა თანმეგებობასა. ხილო მოიპოვებს კილოთაცა რათმე“ 14,14. 2) მუსიკოსი. „მუსიკი დაცი“ 113,28.
- მხისიბა** | მხისიბითი — ἡ ὁμοιωσις I 8,23 — მათემატიკური დისციპლინა: მუსიკა: „მუსიკობამა კერძოა არს ფილოსოფოსობისაჲ“ 10,6. „მუსიკობისა მიერ ვიდრემე სულსა შეამკობდენ“ 14,28. „დასასწავლელობითი განიწვავების ოთხად: ქუეყანისშზომელობისა მიმართ, ვარსკელავთმრიცხველობისა და მუსიკობითისა და მრიცხველობითისა“ 14,4.
- მუცილწინად-ყოფა** | მუცილწინაობა — ἡ ὁμοιωσις I 90,25 — ლიბიანი: „მოვიღეთ განუქვე-თელსაცა ზედა, ვითარ სოკრატსა, თუთებანი მისნი: ფილოსოფოსი, მტიერი, მუცილწინად-ყოფაჲ, სოფრონისკოჲს ძეობამა“ 69,14.
- მფრინველი** — იხ. ფრთიანი.
- მლაშობი** — ἡ ὁμοιωσις I 71,22 — ღამურა: „რომელიმე არიან ტყავ-ფრთენი, ეთარცა მლაშობნი“ 160,33.
- მღუნელი** — ἡ ὁμοιωσις I 4,13 — მზრუნველი, მოღვაწე: „ფილოსოფოსსა თითოეულთა კერძოთა სულისათა შემკობამა ჰნებავს... ვითარ... სხუათა ስჯულწელსა“ 6,5.
- მყინვარი** — ἡ ὁμοιωσις I 102,24 — ყინული: „მყინვარი გრილად მყოფი არაოდეს ვანტფეს საღმე“ 78,30.
- მყოფი** — ἡ ὁμοιωσις I 2,22 — არსებული, არსება, სუბსტანცია: „ფილოსოფოსობამა არს მეცნიერებაჲ მყოფთაჲ, უკუეთუ მყოფნი არიან“ 4,31. „არსებასა ვიტყვ არა წინააღმდეგობა შემთხვევითასა, არამედ მყოფობასა რასმე თითოეულისასა, რომლისათეს მყოფად ცა

- იქუქმიან- 87,31. *ἰατρειουσα* I 28,17 — არსებული: „არს... არცა ბუნებამ რამე განენ-
ნილო, თითოეულთა ყერძობითთა შორის მყოფი“ 26,12. *εἶναι* I 25,25: „რომელსა
ძალითა ჰქონდის მყოფობა ირთა წინააღმდეგობთა, ... არა რომლისა უკუე ყოფითა,
არამედ ძალსა შინა ხოლო მყოფად სახილველობითა“ 24,38. იხ. ნანდულო.
- მყოფარიანობა** — არსებობა, რეალურად ყოფნა: „არსებასა თითოეულისა საქმისასა და მყო-
ფობასა. ჰსკურეტს ფილოსოფოსი, რამეთუ უკუეთუ მყოფარიანობაა ნაცვლად
ვითარი-იგი მყოფარიანობისა“ 4,34. შდრ. ვითარი-იგი მყოფარიანობა.
- მყოფობა** — ἴσχυρις II 38,22 სქოლიო — არსებობა, ყოფიერება: „მოქენე არიან... შემ-
თხუთვიითნი შემთხუთვითთა შესმენისათჳსცა და მყოფობისა“ 129,4. *ἔβη*
I 3,1 — არსებობა: „არსებასა საქმისასა და მყოფობასა ჰსკურეტს ფილოსოფოსი“
4,34.
- მყარლობა** — ἰσχυρία II 29,1 — სიმყარა, მყარალი სუნი: „მყარლობა... მოიწევს ჩუენდა“
119,24.
- მშობლი** — γεννησι I 79,6 — წარმოშობი: „სულიერ არს მზარდი და აღორძინებადი და
მშობელი მსგავსისა თჳსისა“ 61,28.
- მშობლობითი** [ძალი] — ἰσχυρις [δυναμις] I 77,20 — შობის უნარი: „ნერგა ვიდრემე
სამნი ესე მხოლონი ჰქონან ძალნი: მზარდობითი, მეორძინებითი, მშობელითი“
60,26.
- მშობიარე** — ἰσχυρία I 75,6: „მშობიარესა სძე აქუს“ 59,13.
- მშუღლოსანი** — ἰσχυρία II 7,17: „მშუღლოსანიანი ვანი რამე აქუს“ 101,17.
მცირელი — იხ. კინოდენი.
- მცნობელი** — ἰσχυρία II 2,20|| ყვის 4,19 — გამგები, შემცნობი: „უკუეთუ იორვის
საცნობელი, თანაძიროდელ მცნობელი“ 97,2.
- მცოდნეობა** — ἰσχυρία I 7,7 — შედომის დაშვება, მდარობა: „მკურნალობითისანი [სიტყუანი]
მცოდნეობენ“ 8,28. შდრ. უმცოდნეობა.
- მცოდნელი** — ἰσχυρία II 2,16|| ἰσχυρία 42,2 — მცოდნე: „უკუეთუ მცოდნელინი,
არს ვიდრემე მიწრობა“ 96,23. იხ. მეცნავი.
- მცხოვნი** — ἰσχυρία I 5,25 — მცხოვრები: „ფილოსოფოსობით მცხოვნი... განაშორებენ
თავთა თჳსთა სხუელისაგან“ 7,16.
- მწერლობა** — ἰσχυρία I 105,10 — გადმოცემა, აღწერა: „პორფირიოს წინადაცა მწერ-
ლობაა წიგნისა ამის“ 80,35.
- მწურთელი** — ἰσχυρία I 5,18 — მზრუნველი, მოფიქრალი: „ამისებრ ითქუმიან მწურთე-
ლად სიყუდილისა“ 7,9.
- მხედველობა** — ἰσχυρία I 9,20 — თეორია, იდეა: „სხუთა სხუთ ზედა ბუნებითთა მხედ-
ველობისა მოდუნესა ფილოსოფოსად სახელ-სდევს“ 10,33. იხ. ხედვა.
- მხედველობითი** [ფილოსოფოსობაჲ] — ἰσχυρία [ἰσχυρία] I 10,12 — თეორიული ფი-
ლოსოფია: „განსწავლებენ ფილოსოფოსობას: მხედველობითად და მოქმედებე-
თად და სიტყუებითად“ 11,18. შდრ. საქმითი, მოქმედებითი [ფილოსოფოსობაჲ].
- მხოლოა** — ἰσχυρία II 19,2 — ერთეული, მარტოეული: „ორგუარად ითქუმის მხოლოა“
111,1.
- მხოლოდ მამა** — ἰσχυρία I 80,22: „არს ზევს დასაბამი რამე და მხოლოდ მამა“
62,22.
- მხოლოობა** — ἰσχυρία II 30,11 სქოლიო — მარტობა, ერთადერთობა: „ითქუმიან... ბუნებით
განუწვალებელი, ვითარცა მხოლოობა და ნიშანი“ 120,30.
- მხოლოობითი** — ἰσχυρία I 115,22 — 1) ერთეული: „ჭერ-არს მოღებამ მცირისა რიცხუსა
მხოლოობითისა“ 88,12. *ἰσχυρία* II 19,7 — 2) ერთადერთობა: „მხოლო ეწო-
და... ანუ მხოლოობითისა, ვითარი-იგი ვიტყვთ, ვითარმედ მხოლოა მზე“ 111,6.
- მხოლოობითი ერთეული** — ἰσχυρία I 115,25 — ერთეული: „მიიღე მხოლოობითი ერთე-
ული უნდოა“ 88,16. იხ. მხოლოობითი.
- მქუთვეალი** — ἰσχυρία II 2,18 — მიმღები, შემგები: „იტყოდეს იგინი არყოფასა მიწრომი-
სასა სიტყუსა ამის მქუთვეალი“ 96,24.

6

- ნავხე** — *ναΰασις* I 8,25 — დაბალი, ხელოსნური: „არა სიტყუერებთნი ზოლო კლოუნებანი მოქნენ არიან ფილოსოფოსობისა... არამედ ნავხად წოდებულნიცა კლოუნებანი“ 10,8.
- ნათეხავი** — *ნათეხავი* I 47,8 — გვარი, სახის საპირისპირო ცნება: „პირველი არს ნათეხავი სახეთა და მიზეზი, დაღათუ რახსამიპართთაგანნი არიან ნათეხავი და სახე 39,13. „ნათეხავი ვიდრემე რააარსობისა შორის შეისმინების, ზოლო ვანყოფილება — რომელი რააარსობისა შორის“ 49,14. *ეჭმის* II 87,22 — სახეობა, გვარეობა: „მეოთხისა ნათეხავი ვითარებისასა მესცემს“ 175,7.
- ნათეხავთმეტყუალება** — *ნათეხავთმეტყუალება* I 80,20 — გენეალოგია: „შემოიღებს მაგალოთსა ნათეხავთმეტყუელნი სასა“ 62,22.
- ნათეხავიანი** — *ნათეხავიანი* — *ნათეხავიანი* — *ნათეხავიანი* — *ნათეხავიანი* I 85,16 — უზოგადესი გვარი: „რამეთუ ათნი არიან ნათეხავიანი ნათეხავნი“ 65,36.
- ნათეხავობითი** — *ნათეხავობითი* — *ნათეხავობითი* — *ნათეხავობითი* II 68,5 — გრამატ. ნათესაობითი ბრუნვა: „არა ჰგონო, ვითარმედ მხოლოთსა ნათეხავობითისა მიმართ გარდაეკუმისა“ 157,16. *იხ.* გენეაი.
- ნაკელმოწინაგებობა** — *ნაკელმოწინაგებობა* — *ნაკელმოწინაგებობა* I 67,20 — უკმარისობა, უქონლობა: „გუარდით უსხენ მას ნაკელმოწინაგებობა და მრავალმოწინაგებობა“ 53,29.
- ნაკუთი** — *ნაკუთი* — *ნაკუთი* I 12,14 — 1) ფიგურა: „მომგრელებელი არს ნაკუთითი გავაკებელი ერთისა ღრამისა მიერ. შეკული“ 13,14. 2) ფორმა, სახე: „ვითარებისათა ოთხთა გუართა მომემს ჩუენ არისტოტელი: პირველად ექსა და დათესსა, მეორედ ძალსა და უძალობასა, მესამედ ვნებულებითსა ძალსა და ენებასა, მეოთხედ ნაკუთითსა და მორფსა“ 169,18. „ნაკუთითი უსულოთა ზედა ითქუების, ზოლო მორფი — სულიერთა ზედა“ 170,1. *ნაკუთი* I 47,2 — გაცემის შედეგი: „ყოველი განკუთილი ბუნებით პირველ არს ნაკუთითსა“ 39,34.
- ნამეტობა** — *ნამეტობა* — *ნამეტობა* I 16,13 — მტობა: „უკმარებლობა არს ნამეტობა და მკლებარობა“ 16,26.
- ნამიზნევი** — *ნამიზნევი* I 104,25 — შედეგი: „უადგილო არს, რამეთუ იყვნენ ნამიზნევი ენი უსრულეს და უშვილეს მიზეზთასა“ 80,14. *იხ.* მიზეზისგანი.
- ნანდუთი** — *ნანდუთი* I 27,14 — 1) რეალური, მყოფი: „ყოველი, რაჟეა არს საქირი ანუ საგე, ანუ განყოფილებელი. იგი ნანდუთი არს“ 25,14. *ნანდუთი* II 9,12 — 2) სინამდვილეში: „ხოლო ნანდუთი არა კმაგანყოფილებენ“ 102,25. *იხ.* მყოფი.
- ნანდუთი არსება** — *ნანდუთი არსება* I 74,3 — პირველი არსი: „არიან სახენი გონიერნი თუთ იგი თვით თუთით შემტყუებულნი, რომელთა ნანდუთი არსებად და პირველად არსებად უწყეს“ 37,8.
- ნანდუთი მყოფი** — *ნანდუთი მყოფი* II 10,1 — კუმარიტად არსებული, იდეა: „გერარს... თქუმა... ნანდუთი მყოფითათს“ 103,5.
- ნარდოყოფი** — *ნარდოყოფი* II 13,27 — სიყალბე, პლაგიატობა: „ეთქუთ თუ ნარდოყოფი წიგნისა ამის“ 106,36. *იხ.* თანწარღობა, ნატაყი.
- ნატაყი** — *ნატაყი* II 8,2 — ყალბი, მითვისებული: „ნატაყი ანუ საკუთარი არს წიგნი ფილოსოფოსისა“ 101,28.
- ნაუბარი** — *ნაუბარი* I 28,21 — თქმული, ნათქვამი: „მათ მიერ განიზღერებენ ნაუბარი“ 26,16.
- ნაქუსი ხიტუხა** — *ნაქუსი ხიტუხა* I 37,23 სქოლიო — სიტყვათა შეთხზვა: „იტყუთ ვითარმედ: პირველად ვიდრემე ნაქუსისა შინა სიტყუსასა განენახეველ არს“ 33,2.
- ნაცვალ-მოქცევა** — *ნაცვალ-მოქცევა* II 71,1 — უკუდაბრუნება, უკუტრიალი: „ნაცვალ-მოქცევა არს სწორქცევა“ 159,33. *იხ.* გამმოქცევა.
- ნაწევარი** — *ნაწევარი* I 83,6 — ძარღვი: „კერძოსაცა ძარღუსასა კმა სრულისა ეწოდების და კიკრისა და ნაწევარისა“ 64,11. *ნაწევარი* II 8,8 — 2) ნაწილი: „განაწილდევლი... კაცისა ასოთა და ნაწევართაგანისა“ 101,34.
- ნაწევარიანად** — *ნაწევარიანად* I 35,8 — ნაწილ-ნაწილ: „მომესგანესს... ჰავად მჭრელთა მზარულთა და არ ნაწევარიანად სანოვაგეთასა“ 30,37.
- ნაწერი** — *ნაწერი* I 1,7 — წიგნი: „ენინა დაიწყებინ არისტოტელბრნი ნაწერი“ 96,8. *იხ.* აღწერილი.

- ნაქერი — τρυφαί I 41,6 — ნაწილი: „იყენეს თითოეულისა ნაქერი ისაგან წვალუბათაჲსა მოპოვნენი“ 35,3.
- ნახევარგული — τὸ ἡμίσητον I 73,14 — ნახევარწრი: „ნახევარგული ორად ნახევარად გულებად“ 57,36.
- ნერბისცხური — ἡ ἑρβιστή I 93,15 — კეხიანი: „[არიან] რომელნიმე ნიშნაინ და რომელნიმე — ნერბისცხურ“ 71,25.
- ნერბისცხრობა — ἡ ἑρβιστή I 92,14 — კეხიანობა: „მალალი ცხვირი“ (დავით ბექტორი): „ესე ვიდრემე არს განუორებელი და შემთხვევისებრი, ვითარ-იგი არს ნერბისცხრობაჲ“ 70,30.
- ნერგა — τὸ ἑρβον I 10,15 — მცენარე: „სულიერისაჲ რომელიმე [არს] ცხოველ და რომელიმე ნერგ და რომელიმე ცხოველნერგ“ 55,25.
- ნეფხვა — ψαγῶ I 44,6 — გაყინვა; გაციება: „არა ვითარ-იგი თოვლი უსიტყუად ნეფხავს“ 37,14.
- ნეშტი — ἡ ἑρβιστή I 29,18 — დანარჩენი, ნარჩენი: „არა ნათესავ არს ნანდული არცა პირველთქმულთა მათ სამთა, არცა... ნეშტთა კატოლორიათა“ 27,4.
- ნეშტთაგანი — ἡ ἑρβιστή I 66,11 — დარჩენილი, ნარჩენი: „თითოეულისა ნეშტთაგანისა საპიროდ შიილებვის წარწერაჲ ნათესავისა მიმართ“ 42,39.
- ნიეთი — ἡ ἑρβιστή I 107,18 — 1) მატერია: „ნიეთი ყოფასა მიჰმადლებს თითოეულსა, ხოლო სახე — რომელობასა და ეგვეითარობასა“ 82,13. „მათ ოთხთა ასოთა მიმართ და ამათ ნიეთისა მიმართ და სახისა“ 31,27. 2) საგანი, შინაარსი: „არსებითად შესმენილთაგანი რომელნიმე სახითა განყოფილად ითქვიან... ხოლო რომელნიმე რიცხვთა განყოფილად... რომელნი არ განყოფვიან ურთიერთის სახითა, არამედ ნიეთითა“ 48,37. 3) საქმე: „ელოგნებანი და ზედმიწევნულობანი სიტყუათაგარ ვიდრემე არაჲთ განყოფვიან ურთიერთს... ხოლო ნიეთისაგარ იცვალვიან“ 8,20. შტრ. სახე.
- ნიეთისშორისი — ἡ ἑρβιστή I 12,12 — მატერიალური: „ნიეთისშორისნი გუარნი ყოველად ყოველიურთ არიან განუორებელ ნიეთისა“ 13,11.
- ნიშანი — τὸ ἑρβιστή I 28,16 — 1) ნიშანი, მომასწავებელი: „ნიშანი ამისსა არს სიძრაველსა თანა ვამისსა წარკლამაჲ ვაშლისაჲ“ 119,5; 2) თემატიკა I 7,15 — 2) ნიშანი, მინიშნება: „ქუეყანისშრომელი ნიშანსა უკეჰძოთსა მიიღებს“ 8,39. 3) აქ: წერტილი: „ითქვიან... ბუნებით განუწვალბელი, ვითარცა მხოლოობაჲ და ნიშანი“ 120,30. შტრ. სასწაული.
- ნიშანანი — ἡ ἑρβιστή I 59,1 — მნიშვნელობის მქონე: „კმათაგანნი რომელნიმე არიან უნიშანი... ხოლო რომელნიმე ნიშანიანნი“ 47,26.
- ნიშნოვნობა — ἡ ἑρβιστή I 21,3 — მნიშვნელობის მქონე: „რომელთა მიმართ აღდენ ყოველნი თითოეულად ნიშნობითნი კმანი“ 20,25.
- ნიშანი-ყოფა — ἡ ἑρβιστή I 92,14 — რაიმე განმასხვავებელი ნიშნის მქონე; აქ: ცხვირბაქუა: „განყოფვიან ურთიერთს ვიეთნიმე, რომელნიმე ნიშანი-ყოფითი, ხოლო რომელიმე ნერბისცხურ“ 70,32.

ო

- ოდები — τὸ ὄν I 20,12 — დროის კატეგორია: „იქმინეს უეყ ათნი ესე მხოლონი ზოგადობითნი: არსებაჲ... ოდესი, დებაჲ, ქონებაჲ...“ 20,1. იხ. ოდესობა.
- ოდესობა — τὸ ὄν I 20,3 — ერთი 10 კატეგორიათაგანი: დროისა: „რომელნი აღიყვანეს ოდესობისა ქუეშე, რომელი ვამისა დამნიშნველობითი არს“ 19,28.
- ოთხკედლი — τὸ τετραπύλον II 75,12 — ოთხკუთხედი: „ქუეყანისშრომელი მოკემულისა ღრამ-მართლისა სწორისა ოთხკედელსა შემადგინებელი ეიებენ“ 164,3.
- ოთხური — ἡ ὄν I 20,3 — ოთხკედელი.
- ოთხკედი — τὸ τετραπύλον I 71,25 — ოთხკუთხედი: „სამკედი პირველი არს ოთხკედი-ისა“ 56,28.
- ოთხკედი ყური — τὸ τετραπύλον I 72,7 — ოთხკუთხედი: „სამკედი რაჲ მოისპოა, უღონო არს ყოფა ოთხკედიისა ყურისაჲ“ 57,4. იხ. ოთხკედი.

- ორთი — ἡ ἄρμη II 23,20 სქოლიო — გრამატ. სახელობითი ბრუნვა: „ღრამმატიკონსი ორ-
თისგან გენიკისა მიმართ და დოტიკისა ანუ სხვა რომლისაჲ“ 115,2.
- ორთქლი — ὁ ἀπὸ II 29,2: „ცხად-პყოფენ ამას საუბუეველისაგან აღტევებულნი ორთქლ-
ნიცა“ 119,25.
- ორკეცი — ὁ κῆρξ II 74,13 — ორმაგი: „პირველობა ვიდრემ უკუე ორკეცი: ორმელნი
ეამითა, ხოლო ორმელნიმ ბუნებითა“ 163,3.
- ორღანოა — ἡ ἄρμα II 46,8 — 1) მეოდი, გზა, იარაღი: „ეითარცა აქუნდეს ორღა-
ნოა, ეგრეთცა საქუე კელონისა გამოჩნდების“ 38,25. 2) საგანი, ობიექტი: „თითოეული
კელოვნებათაგანი... უფროას სხუათა კელოვნებათასა სწავლად თჳსთა ორღანოთა
სახელებსა დასიღებს“ 42,9.
- ორღანებრი — ἄρμα II 4,29 — ის, რაც რაიმეს ორგანო, საშუალება: „აკრომატიკა-
თაგანი ორმელნიმ უკუე არიან ხედვითნი და ორმელნიმ საქმითნი, ხოლო ორმელნიმ
ორღანებრი“ 98,38.
- ორღანებრთაგანი — ἄρμα II 5,6: „ორღანებრთაგანნი ორმელნიმ დასაბამ-
თათჳს ღონისძიებისთა, ხოლო ორმელნიმ სხუათა მიმართათჳს ღონისძიებასა“ 99,8.
- ორძემა — ἀδελφοί II 28,21 — აღორძინება, ზრდა: „ხოლო არს, ოდეს და ორძისცა“
119,10.
- ორწილი|ორწილობა — ἡ ἀδελφία II 57,16 — ორმაგი. „აღმრიცხუებისა აღრიცხული ანუ
ორწილ არს, ანუ შრავალნი“ 147,8.
- ოსტრეა — ὀστρακίς.
- ოსტრიდი|ოსტრიდიოა — ὁ ὀστρακιστὴς II 12,5 სქოლიო — ლოკონია: „შემკრებელთა ექინთა
და ოსტრიდიოთა... აღიყვანეს ერთისა ნათესავისა მიმართ — სხოველ-ნერგისა“ 105,23.
- ოქსუნოენი — ὀξύναιος II 17,22 — გრამატ. მახვილის სახეობა: „ოქსუნოენი და-
ნიშნავს უგვანესსა კაცსა, რამეთუ ვიტყუთ შრავალგზის ვისთჳსმე არღოსი არსა“ 110,4.
- ოყენება — ἡ ὀψωνία II 83,27 — 1) ფანტაზია: „ნაეუეთი ოყენებასა შინა ჩუნესა
იხილვების“ 172,9. ὀψωνία II 51,1 — 2) გონება, წარმოდგენა: „ეითარ მხედველობი-
თი ეოყენების ვითემ, ვითარცა კვშარიტად ვიდრემ მყოფი, ხოლო ანყოფა
კვშარიტად“ 99,1.

3

- პაექრობითი — ἡ δεικτική I 34,17 — დიალექტიკა: „სხუა არს არისტოტელისმიერი პაექ-
რობითი და სხუა პლატონისმიერი“ 30,18.
- პაროქსუნოენი — παροξύταιος II 17,22 — გრამატ. მახვილის სახეობა: „პაროქსუნო-
ენი ὀქსუნოენისა პელაგონისონს შინასა ქალაქსა“ 110,3.
- პერიერგია — ἡ περιεργία II 7,2 — ზედმეტობა, უზომობა, ცნობისმოყვარეობა: „გელის-
მსიტყუაობითთა შინა... სიზუვისაცა რაჲსმე შრუნველობს და პერიერგიაჲსა
ლექსთასა“ 100,29.
- პერიპატეტი|პერიპატეტიკოლოგი|პერიპატეტიკოლოგი — ὁ περιπατητικὸς I 46,12 — პერიპატეტიკოლო, არის-
ტოტელის მიმდევარი: „ნიოდემოდეს არისტოტელისნი სადმე პერიპატეტიკოლო
ლექსითაგანომ“ 38,29. ὀ. პერიპატეტიკოლოგი
- პერიპატეტიკოლოგი — ὁ περιπατητικὸς II 46,1 — პერიპატეტიკოლოგი 114, სქ.
- პერიპატეტიკოლოგი — ὀ. პერიპატეტიკოლოგი.
- პერიპატეტიკოლოგი — ὀ. პერიპატეტიკოლოგი II 52 სქოლიო — წყვილი: „ესე არიან არტიანი და პე-
რიპატეტიკონი“ 141,12. ὀ. ცანკლო.
- პილადიონი — ὁ πηλαδίων II 71,29 — ნიჩაბი ნების: „უკუეთუ პილადიონისა გარ-
დაეცეს ნებისა პილადიონობა, არღა ნაცვალ-მოიქცევის“ 160,14.
- პიკტი — ὁ πικτικός II 84,25 — ფალაყანი: „უკუეთუ ანუ პიკტი ანუ დრომეჳი ნორის-
ქმით იყოს, არღა მერმე ძალისაგარ ბუნებითისა ანუ უძალობისა ითქუმის“ 173,10.
- პირი — ἡ πύρις I 35,18 — აქ: წინადადება, ფრაზა: „ეითარ-იგი რიტორანი დიდებულ-
თაგან და საერთო პირთა რწმუნებათა მოხმუმენ, ეგეთითარი რამე სავარა არს გა-
მომაჩინებლობაჲცა“ 31,11.
- პირად-პირადობა — ἡ πύρις II 8,4 — სხვადასხვაობა, სიბრუნველი: „სახე ვიდრემ უკუე
არს პირად პირადობა და გულისხმისყოფათა“ 101,30.

- პირველი — *πρῶτος* I 72,22 — 1) პირველი: „რომელთა შორის არს პირველი და შემდგომი, მათი არა არს საზოგადოდ შემასმენელი ნათესაეი“ 57,21. *πρῶτος* I 104,29 — 2) წინა, პირველი: „პლატონურის სადმე მრავალთასა პირველთა შორის იტყოდეს“ 80,19. „საყოველთაოდ იტყუს არა პირველთა მრავალთასა, არამედ მრავალთა შორისთა“ 130,27.
- პირველი არსება — *ἡ πρώτη οὐσία* II 25,23 — 1) პირველყოფი: „არსადა პირველნიცა და საღმრთონი არსებანი ქუემდებარე არიან“ 116,31. 2) არისტოტელეს პირველი სუბსტანცია: „არსებებისა რომელიმე უკუე არსო პირველი, ხოლო რომელიმე — მეორე. პირველად ვიღრემე კერძობითისა მწოდებელი, ხოლო მეორედ — საყოველთაოსა“ 125,24.
- პირველ დამბადებელი — *ἡ πρώτη δημιουργός* II 81,27: „იგი იქმნა პირველ დამბადებელ ამის სახელისა“ 170,4.
- პირველი ნივთი — *ἡ πρώτη οὐσία* I 53,1 — პირველი საგანი, მატერია: „ჩინს... არისტოტელიცა ნათესავად მწოდებელად... ბუნებითთა ყოველთა შორის პირველისა ნივთისად“ 43,22.
- პირველთგანე — *ἐξ ἀρχῆς* I 115,23 — დასაბამიდან: „ჯერ-არს... მრავალწილყოფა პირველითგანე წინამდებარესა ზედა“ 88,12.
- პირველყოფი — *πρῶτος γεννητός* I 47,14: „განმზილველი უკუე პირველყოფისა პიზესსა რასამომართოსა, რომელიცა პირველშემტყციებულად ვპოვით... მას ეუმობუებულესად ვიტყვით მიზნითა“ 39,19.
- პირველობა — *ἡ πρώτη* II 74,13: „პირველობა ვიღრემე უკუე ორკც. რომელიმე ეამითა, ხოლო რომელიმე ბუნებითა“ 163,3.
- პირველქუემდებარე — *πρῶτος γεννητός* I 12,24 — პირველი სუბსტანცია: „არკერთი საკიროობა არს, რათა იქმნენ პირველქუემდებარე ოთხურთა სამყურნი“ 57,23.
- პირისახე — *ἡ πρώτη οὐσία* I 83,12: „ეკრონი პირისახისანი არიან ცხვრი, თუალნი...“ 64,18.
- პიტაოხი — *ὁ πύραυλος* II 84,22 — ფაღვანი: „ვიტყვით პიტაოხთა ანუ დრომიკოსთა ბუნებით მქონებელთა სიმარქუსათა] ესევითარათანისა რომლისამე მიმართ“ 173,5. იხ. პიტეი.
- პლატონეთი — *ἡ πλατωνική* I 103,9 — პლატონის მიმდევარი: „საკმარ არს ცნობად, ვითარმედ პლატონეთნი წინაულდებთან აღსნასა ამას“ 79,3.
- პლატონური — *ἡ πλατωνική* I 104,29 — პლატონის მიმდევარი: „პლატონურნი სადმე მრავალთასა პირველთა შორის იტყოდეს“ 80,19.
- პნემატოხი — *πνεύματος* II 17,19 — გრამატ. შემართვა, ფშვინვა: „თანმოსახელეთა უქმანი სამნი ესე: ტონოა, პტოსი, პნემატოხი“ 109,40.
- პროპოზიტიპროპოზიტი — *ἡ πρόποσις* II 40,8 — წინამძღვარი, რომლის ქეშმარტება უკუე მიღებულია: „პროპოზიტიპროპოზიტი უქმარებს არისტოტელი ესევითარათასა“ 129,36. „ესენი ანუ გარდასრულთებრ მოიხუმანი და იწოდების პროპოზიტი...“ 134,15. შდრ. ლილმამ, უწყება.
- პროტახიტიპროტახიტიპროტახიტი — *ἡ πρότασις* II 18,14 — წინადადება: „საზღვრად უწყეს, რომლისა მიმართ დაიკსნების პროტახიტი“ 110,24. 2) წინამძღვარი: „ვიკუემეთ აღვეითსა შეგულისიტყუეთათა ზედა აღმეველი მათნი პროტახიტი მიმართ“ 31,28.
- პროფორიტი ხიტყუა — *ὁ προφορικός λόγος* II 52,17 — გამოთქმული, ნათქვამი სიტყვა: „თქუას ვინმე პროფორიტიკონისა სიტყუსა და ვნებისა წინააღმდეგობთა შეწყუნარებელყოფა“ 141,39. შდრ. შორისმდებარეობითი სიტყუა.
- პტოსი — *ἡ πτώσις* II 17,19 — ფლქსია: „თანმოსახელეთა უქმანი სამნი ესე: ტონოა, პტოსი, პნემატოხი“ 109, 40.
- პურობა — *ἡ πύραυλος* II 80,7 — კავი: „ვითარ პურობანი ერთმანეთისა მიმართ დრესილნი ცეცხლსა გამოუტყეებენ“ 168,21.

შ

ჟამი — ო ჯრბიც II 55,5 — 1) რაოდენობრიობის სახე; ღრო: „სიტყუა და ეამი იგივე არიან რიცხუთა“ 144,5. „ეამი საზომი არს ძრვისაჲ“ 149,29.

რ

რადენი — რ პრავი II 56,6 სქოლიო — რაოდენობრიობა: „იგინი საკეთრად არიან რადენი, ხოლო რადენი შუამდგომელობითა ვისითაჲ — შემთხვევითისაჲბ“ 146,16. იხ. რაოდენი.

რამარსობა — რ ტქ გარე I 64,16 — რაობა: „ნათესავი საღმე არს დანაშნეითი ქვა მრავალთა და სახითა განყოფილთად რამარსობისა შორის შესენილი“ 51,29.

რამარსობისაშორისი შესენაჲ — ჟ ზე რე ი ზე რე ადრეჟიქა I 125,3 — კატეგორია, რომელღე მთუეებს კითხუაზე: რ არის საგანი? „რამარსობისაშორისი უქუე შესენაჲ ნათესავთაგან აქუს სახეთა“ 95,7.

რამასმიმართი — რ რბრე რ I 19,30 — ერთი 10 კატეგორიათაგანი: „ესე ყოველი აღიყვანეს საზოგადოასა ნათესავისა მიმართ — რამასამართისა“ 19,22.

რამასმიმართთაგანი — რ რბრე რ I 47,8: „რამასამართთაგანნი არიან ნათესავნი და სახე“ 39,13.

რამასმიმართობა — ჟ რბრე რ I 47,10 — ურთიერთობაში ყოფნა, რამეზე დამოკლებელება: „ეიტყუთ... ამით თანად ცნობილთა და ურთიერთას შემატკიცებელქმნილთა რამასამართობისა“ 39,16.

რაოდენი — რ პრავი I 19,18 — რაოდენობა: „რიცხუ და შერწყმული ეზარებიან ურთიერთს, ვითარ-იგი რაოდენ არიან, რამეთუ რაოდენად აღიყვანეს თითოეულნი ამონი საყოველთაოასა რაოდენისა მიმართ“ 19,9.

რაოდენდერად — რ იადრე II 3,20 — რამდენადრად: „რაოდენდერად უქუე და ვინასახელ-ისხნეს წვალებანი ფილოსოფოსთანი“ 97,30.

რაოდენობა — რ რიძვი I 14,2 — რაოდენობრიობა, ერთი 10 კატეგორიათაგანი: „საუწყუარს, ვითარმედ დასაწაველობითი რაოდენობისათჳს შთამოვალს. ხოლო რაოდენობისაჲ რომელიმე არს შერწყმითი და რომელიმე განსაზღვრებით“ 14,33. იხ. რაოდენი.

რაოდენობითი შესენაჲ — ჟ რე რიძვი ადრეჟიქა II 83,13 — კატეგორია, რომელიც რაოდენობას ეხება: „რაოდენობითისა შესენისა შორის ქმნილი ვარდაქმნა იწოდების აღორძინებლად და მოკლებლად“ 171,31.

რასაშინაობა — რე რე რე I 124,19 — არსებობა რაიმე სახით: „რასათჳს სახე ვიდრემუ რასაშინაობით შეისმინების, ხოლო განყოფილება — რომელირამარსობით“ 95,4. იხ. რამარსობა.

რახხი — რ ჯვიძი I 17,19 — ცხენის სახეობა: „არა კერძობითთა ცხენთაჲ ჰნებაჲს შემეცნებაჲ ფილოსოფოსსა, თუ რომელი რახხი არს, ანუ რომელი ზერდაგი“ 17,24.

რიმა — რ რეჟი I 5,24 — ზნა, პრედიკატი: „რინების თუ ვინმე სწავლება, ვითარ ჯერარს შეწყობაჲ სიტყუათაჲ, პირველად წარმოიტყუს სახელთათჳს რიმათა და უწინარეს მათსა მარტულათჳს და მერმე მათსაცა უწინარეს ასოთათჳს“ 99,30.

რისხვა — ჟ რეჟი I 108,11 — ფსიქ. განცდა, რისხვა: „ვითარ-იგი ღრამატკიცოსთაჲბ რმრმდგომობაჲ [ღანნიშნავს] რისხვასა“ 82,36.

რიტობობა — ჟ რეჟიქი I 1,16 — რიტობობა, ერთ-ერთი დისციპლინა: „რიტობობაჲ არს ძალი ველოენებითი დამარწმუნებელისა სიტყუსაჲ საქმესა შინა სამოქალაქუსა დასასრულად მქონებელი კეთილდამეტყუელებისაჲ“ 3,20.

რიცხუ — რ რე: რმბრე I 65,3 — რიცხვი, რაოდენობის სახე: „სახითა განყოფილნი ურთიერთას რიცხუთაჲ განიყოფიან, ხოლო რიცხუთა განყოფილნი არცა მერმე სახითაცა, რამეთუ არ ვარემოიტყვის სიტყუაჲ“ 52,4.

რიცხუშორისი — რე რე: რმბრე II 30,4 — აღრიცხული, რიცხვის სახით არსებული: „რიცხუსაშორისნი არს რმლის საქუმდგებარისოდ ითქუმიან“ 120,20.

- რკინა — იმ თებერვს I 113,3: „უზომოა სიმჭურვალე არს, ვითარ-იგი რკინასა შორის ანუ ცეცხლსა“ 86,15.
- რომელი — იმ წინს I 20,12 — ვითარებრიობა, ერთი 10 კატეგორიათაგანი: „იქუმიწეს უკუე ათნი ესე მხოლონი ზოგადობითნი. არსებაჲ, რაოდენი, რომელი, რაჲსამიზართი, საღაჲ, ოდესი...“ 20,1. იხ. ვითარებაჲ, რომელობაჲ.
- რომელიობა — იმ წინს I 19,26 — ვითარებრიობა, რაგვარობა: „რომელიობა არს, რომლისაგან სახელწარათულად თანმქონი სახელ-იღების“ 19,19.
- რომელირაჲსობა — იმ წინს I 64,18 — მსგელობა, კატეგორია, რომელიც შეეგებს კითხვაზე: როგორია? „განყოფილება [არს] დანიშნებითი კმა მრავალთად და განყოფილთა სახითა რომელირაჲსობის შორის შესმენილი“ 51,30.
- შღრ. რაჲსობაჲ.
- რომელი რაჲსობის შორის შესმენა. — იმ წინს I 61,3 — კატეგორია, რომელიც მიუგებს კითხვაზე: როგორია? „ხოლო სახითა განყოფილთად შესმენილთაგანნი რომელიმე რაჲსობის შორის, ხოლო რომელნიმე რომელი რაჲსობის შორის შეიშინებია“ 49,5. შღრ. რაჲსობისა შორის შესმენა.
- რომა — იმ ტერმ II 55,5 — მიღრეკილება, უნარი, ძალა: „ვეითნიმე საკუთართა სახეთა რაოდენისათა სამყოფად იტყუან: რიცხუ, სიბუჭეუე, ძალი, რომელ არს რომი“ 144,4.
- რჩული — იმ წინს II 8,10 — უკეთესი: „რჩულიად შეეგეცნების თუთ შას სიტყუასა-ცა“ 101,37. შღრ. წარჩინებულ.
- რჩუნება — იმ წინს I 35,18 — რჩენა, დაჭერება: „რიტორნი დიდებულთაგან და საჭერითა პირთა რჩუნებათა მოხეხუნენ“ 31,11.

ს

- საარებულობა — იმ წინს I 37,14 — ტანჯვა, ტანჯვის განცდა: „აღმღეველო თანადმდებსა რასმე, ცხად არს, ვითარმედ აღმღევეს, არათუ ეგულეების საარებულობა“ 32,28.
- საბუქდავი — იმ თერმ II 41,17 — ბუქელი: „აწ უკუე საბუქდავი იგი ბუქელისშინა ითქუმის პირველ მრავალთასა მყოფად“ 35,14.
- საგები — იმ წინს I 26,23 — შესაძლებლობა: „საგები [არს], რომელსა ძალითა ქონდის მყოფობა ირთა წინააღმდეგობა“ 24,38.
- საგონებლობა — იმ წინს II 35,4 — ვარაუდი, შეხედულება: „საგონებლობა ღარათულ არს, ვითარმედ არ უმეუელად დათქუმაჲ მუშარიტებს ანუ არ უმეუელად უკუეუმაჲ ტყუის“ 124,33. იხ. საგონისი, საგონისობა.
- საგონისი — იმ წინს II 35,3 — ვარაუდი, შეხედულება: „რამეთუ საგონისი არს ყოველი დათქუმაჲ, ესე იგი არს, კეშმარიტ ანუ მტყუარ-ყოფად“ 142,31.
- საგონისობა — იმ წინს II 35,7 — 1) ვარაუდი, თვალსაზრისი: „ანუ ესრეთ. რამეთუ შეუთქს საგონისობაჲ, ანუ რამეთუ ცთომია არს მუშარიტები“ 142,36. 2) იმ წინს II 39,6 — წარმოდგენა, შეხედულება: „გუაქუნდა საგონისობაჲ მეორე არსება-ყოფასა შემხუთვეითაჲ შორის“ 129,17.
- საგულისზრახვა — იმ წინს I 69,5 — გონებისმიერი, აზროვნებითი: „ამისთჳს უკუე თქუა წარწერაჲ საგულისზრახვაჲსა, ესე იგი არს, მოსაგონებელისა ნათესავისაჲ“ 54,27.
- საღა — იმ წინს I 20,12 — ადგილი, ერთი 10 კატეგორიათაგანი: „იქუმიწეს უკუე ათნი ესე მხოლონი ზოგადობითნი: არსებაჲ, რაოდენი, რომელი, რაჲსამიზართი, საღაჲ, ოდესი...“ 20,1. იხ. საღაობაჲ.
- საღაობა — იმ წინს I 20,2 — ადგილი, ერთი 10 კატეგორიათაგანი: „რომელნი ალიყვანენს საღაობისა შინა, რომელი ადგილისა დამნიშნეული არს“ 19,25.
- საღაობითი შესმენა — იმ წინს II 83,14 — კატეგორია, რომელიც მოგვიგებს კითხვაზე: სად? „საღაობითისა შესმენისა შორის ითქუმის ადგილისაებრ გარდაქმნად“ 171,31.
- საერთისობა — იმ წინს I 59,18 — ერთის მიმართ: „განეკუებიან საერთისონიცა, ვითარმედ განეკროებითნი არიან“ 48,12. შღრ. საერთო.

- ხერთო — *αδελφός*; I 60,1 || *ἐνιχαί* 91,15 — ერთის მიმართ: „ხოლო საერთოდ შე-
სასმენელი განკერძობითათუსცა შესიზნებთან“ 48,18. „არს ნათესავობითაჲსა მიმართ
არა საერთოდ, არამედ სამრავლოდ განჩენაჲ“ 70,6.
- საეშაქო — *δρακόν*; I 99,18 — დემონური: „რომელნიმე იტყჳან ყოფად რასმე უსიტყუსა
ნათესავსა საეშაქოსა უკუდასა“ 76,4.
- სავაქრო — *ἡ δόξα*; I 20,1 — მოედანი: „ყოალად არს ლექიას შინა, სავაქროთა შინა“
19,25. იხ. უბანი.
- საზოგადო — *κοινός*; II 44,21 || *κοινότης*; 18,7 — ზოგადი, საყოველთაო: „თქუმისა მიერ უკუე
საზოგადოასაჲსა ღანიშნა ყოელისაობაჲ“ 133,23; „ბუნებით ვიდრემე პირველნი
არიან ნივთი და სახე, ამის შემდგომად საზოგადონი ასონი“ 125,30.
- საზოგადო სოფელი — *κοινή γῆ*; I 12,17 — ქვეყნიერება: „დაიპყრო ადგილო მისი, ვი-
თარცა საზოგადოასა სოფლისა მზროლთა ურთიერთს“ 86,1.
- საზოგადოშორისი — *ἐν τῷ ἀπέχει*; I 2,27 — აქ: სამყაროში შყოფი: „არა წინადადების ფი-
ლოსოფოსსა ყოველთავე საზოგადოშორისთა კაცთა ცოდნა რაცხუეულდ“
4,32.
- საზრი — *ἡ ἀπόδος*; I 20,21 — მიზანი: „და პორფირისი უკუე ესე არს საზრი“ 20,14. იხ.
მისაზრება.
- საზღარი — *ἡ ἕρως*; I 68,2 — 1) განსაზღვრება, არსებითი ნიშნებით დახასიათება: „იგი არს
რჩეული საზღარი, რომელი გარეშესაზღვრებდეს ვიდრემე თქსა საქმესა ჳა არარას
გარეგნით მისსა დაუტეობდეს“ 53,36. 2) საზღარი, მიჯნა: „თქუმისაჲ... ყანობითშორის-
თა საზღვართაგან გარდმოლებული“ 53,24. 3) წინადადების წვერი, ტერმინი:
„საზღვრად უწეს, რომლისა მიმართ დაიქსნების პროტასი“ 110,24. *ἡ ტერძამდ*
I 108,11 — არსებითი ნიშნების ერთობლიობა: „საზღვარი რაჲარსობასა დანიშნავს“
82,37. *ἡ ἕρως*; I 112,5 — ცნება, არსი: „სამყერო განთენილისა თქსისაებრ საზღვრ-
სა ურომელთასა სხეულისა“ 85,30. იხ. განსაზღვრება.
- საზღვრობა — *ἡ ὁριότης*; I 67,16 — საზღვრის დაღება: „განსაზღვრებდაცა ითქუმიან, ვითარ-
ცა გარეშემეცელნი საზღვრობით ყანობითშორისთა საზღვართაგან გარდმო-
ლებული“ 53,25.
- სათანადო — *τὸ δίκαιον*; I 67,21 — აუცილებელი, საჭირო: „ნაკულმონაგები ვიდრემე არს
უენინეს სათანადოასა მოურნე თავისა თქსისაჲ, ხოლო მრავალმონაგები — უფ-
როს სათანადოასა“ 53,30.
- სათეატროსი კილო — *τὸ θεατρικόν*; *μῦθος*; I 13,24 — სასცენო მუსიკა, მელოდი: „გუესმო-
დის რაჲ სათეატროსითა კილოთაჲ, უნსუამრესობად წარკმართებთ, სულთა“
14,20.
- სათოგება — *ἡ ἀρετή*; 23,13: „არ იყოს სახელმოღვაძე, ვითარცა სათოგებისა ზედ“
114,31.
- საქრველი — *ὁ σύνδεσμος*; I 31,2 — გრამატ. კავშირი: „ხოლო იჭმარებს თანშეზიზნვისთაჲსა
საქრველსა“ 28,2. 2) შეკავშირება: „მზრობლი არს საქრველიცა და განწნაჲ
სულსაჲ მზრობლი“ 6,37. იხ. შესაკრავი.
- საკუთარი — *ἡ ἰσχύς*; I 4,27 — 1) კეშმარტი, ნამდვილი: „აქროამატკად [სახელ-სადე], ვი-
თარმცა საჭირო იყო მსმენელ-ყოფაჲ მათი მოსწრაფისათჳს და ნაიდულ საკუთარისა
ტრფილისა ფილოსოფოსობისასა“ 98,35. 2) ორიგინალური: „გუეშს ჩუენ თქუმალ... ე-
ლოვან ნათქუამთა ყოელისა წიგნისა ზედა, რომელ არიან ესენი: განი, საქმარი, საკუ-
თარი, წესი“... 20,28. *ἰσχύς*; I 49,10 — თავისთავადი, მხოლოდ მისთვის დამახასიათ-
ებელი: „მარტივი ოთხგუარად ითქუმის: რამეთუ ცხად-ყოფის ყოველთვისთა... და სა-
კუთარისა, ვითარ ოდეს იტყოდის არისტოტელი: „მარტივი ქმნაჲ“, რომელ არს სა-
კუთარი“ 41,2.
- საკუთარი ნივთი — *ἡ ἰσχύς*; I 106,16 — საგანი, თავისთავადი მატერია: „ესრეთ ვიდრემე
უკუე საკუთარი ნივთი და საკუთარი სახე ბუნებითთა საქმეთა შორის იხილვე-
ბის“ 81,24.
- საკუთარი ჩუენება — *ἡ ἰσχύς*; I 75,17 — თავისთავადი მტკიცება: „მხოლოჲ
საკუთარი ჩუენებაჲ არს ცხადისაგან მჩუენებელი უქსადოასა“ 59,24.
- საკუთარი — *ὁ κύριος*; I 29,2: „ცხად-ყოფენ, ამას საკუთარეულ ოსაგან აღტ-
ვებულნი ორთქლნიცა“ 119,25.

- ხმარადისობა** — ძმ:იც II 45,18 — მარადიული: „გრძნობადანი უკუე რომელნიმე [არიან] სამარადისონი, ვითარცა ზეციერი“ 134,30.
- ხმარადისობა** — ზბ ძმ:იც I 86,28 — მარადისობა: „მარადის ქნინთა ყოვლად სამარადისონობისა მიმართ მყოფსა აქუს მიუწოდებლობა“ 66,37.
- ხმართალი** — ზბ ძმ:ავთ I 8,19 — სამართალი, სიმართლე: „რიტორი იქუშევის სამართალსა და კარგსა და უკეთესსა არ შეცნეირი, თუ სადა იხილების სამართალი“ 9,40.
- ხმართლად** — ძმ:ავთ I 4,13 — კუშმარტად: „სამართლად პლატონ მსგავს-ყოფად ღმრთისა ძალისებერ კაცისა განასაზღვრა ფილოსოფოსობა“ 6,8.
- ხმთავრო** — ძმ:ავთ I 47,19 — მთავრის უფლებების კვეშ მყოფი: „მთავარი სამთავროსა და მოძღვარი მოწაფისა მხოლოთა მიზეზითა უხუცეს არიან, ანუ ეამითა“ 39,26.
- ხამკაული** — ი პძ:ავთ I 16,6 — შემამკობელი: „ყოფაქცევა ვიღრემ არს სამკაული კაცისა“ 16,23.
- ხამკუთხე** — ძმ:ავთ I 71,24 — სამკუთხედი: „მიიღებს სამკუთხესა და ნაკუთსა, ნაკუთსა საღმ, ვითარცა ნათესავსა, ხოლო სამკუთხესა, ვითარცა სახესა“ 56,23.
- ხამოქალაქო** — ზბ ძმ:ავთ I 16,4 — პრაქტიკული ფილოსოფიის დარგი: პოლიტიკა „სახლისსეულობითისათუხ ვიღრემ და სამოქალაქო მათ თუხ ეამსა ითქუას“ 16,20. იხ. მოქალაქობითი.
- ხამოქალაქო ფილოსოფიის** — ბ ძმ:ავთ I 3,18 — ფილოსოფოსი, რომლის სპეციალობაა პოლიტიკა: „სამოქალაქო ფილოსოფოსი მსაქულობს ღა სკულთა დასხამს“ 5,21.
- ხამოქალაქობი** — ზბ ძმ:ავთ I 10,10 — სწავლება: „სამოქალაქობად წინადღებართა ემთავ უკუანასენელი წესი აქუს შემთხუეითსა“ 84,14.
- ხამრავლო** — ძმ:ავთ I 91,15 — მრავლის მიმართ: „არს ნათესავობითისა მიმართ არა საერთოდ, არამედ სამრავლოდ განიხნა“ 70,6.
- ხამხალა** — ზბ ძმ:ავთ I 5,19 — შხამი: „მკურნალნი... მოიყენებენ მარგებულთა თანამხალთა“ 99,24.
- ხამხაჯრო** — ზბ ძმ:ავთ II 13,13 სქოლიო: „სამხაჯროთა შორის გათოთფრედების კმა ესე“ 106,19.
- ხამხურისამხურე** — ძმ:ავთ I 72,7 — სამკუთხედი: „უპირველეს არს ბუნებითა სამკუთხური ოთხურისა“ 57,5. იხ. სამკუთხედი, სამჭიდე.
- ხამხურე** — ბ ძმ:ავთ I 25,6 — ფილტვები: „საქრო არს ცხოველთა, მკონებელთა სამხურე ელისათა, აღმოფხურე“ 23,25.
- ხამჭიდე** — ძმ:ავთ I 71,26 — სამკუთხედი: „არა საკუთრად უტყუამს ნაკუთი ნათესავად სამჭიდე ისა ანუ სამჭიდე სახედ ნაკუთისა“ 56,25. იხ. სამხური.
- ხაოცება** — ზბ ძმ:ავთ I 5,23 — ხილვა, ჩვენება: „ამათ იტყუან... საფლავთა ვარემო არღილისსახეთა საოცრებათა“ 7,14.
- ხართული** — ზბ ძმ:ავთ II 10,22 სქოლიო — სახურავი: „მაყენებელი სიცხისა და სიცივისა და ქართა და წყმთა, რომელ არს საართული“ 103,39.
- ხახლისსეულობა** — ზბ ძმ:ავთ I 15,3 — პრაქტიკული ფილოსოფიის დარგი: ეკონომიკა: „განიწვალბის ვიღრემ საქმითი საყოფაქცეოთა მიმართ, სასახლისსეულოსა და მოქალაქობისა“ 15,28. იხ. სახლისსეულობითი.
- ხახიცვისებო** — ზბ ძმ:ავთ II 43,6 — მოცულობის შესახებ: „აწ პნებას ვითარ სასიერციხე ბოლ ქნა იგავისა“ 132,12.
- ხახმენელ-ქნა** — ძმ:ავთ II 35,6 — ვაზრება, გათვალისწინება: „ვითარ უკუე ამათ შორის ძალი სამენელი ქნების“ 124,35.
- ხახვალელი** — ზბ ძმ:ავთ I 22,14 — დასაწავლელი, სასწავლო საგანი: „მასწავლელი იყო ხერისაორისი და განმმარტებელი სასწავლელთა“ 21,25.
- ხახვალელობითი** — იხ. სწავლულობითი.
- ხახვალე** — ზბ ძმ:ავთ II 33,23 — მინიშნება, ნიშანი: „სასწავლი თუთ ვიღრემ წარმოდგომილ საქმე არა არს, ხოლო დასაწვისი არს ყოვლად საქმეთა“ 123,33. იხ. ნიშანი.
- ხაფუძველი** — ზბ ძმ:ავთ I 12,18 — ზღუდე, საფარველი: „სახლი არს საფუძველი მახუენებელი წყმთა და სიციხეთა“ 13,19.

- ხაქმე — რბ პრჳყა I 11,25 — 1) მოვლენა, საგანი: „რომელნიმე საქმეთაგანნი ყოყ-
 ლად ყოვლითურთ არიან განწორებულნი ნიეთისა და გუჰმისა“ 12,29. „თითოეული საქ-
 მეთაგანი ერთუა არს და შრავალ“ 44,23. 2) რეალობა, არსება: „არა ვითარცა საქ-
 მენი აღიყვანებთან ნათესავისანი ამის განწვალდებისა ჭეუშე, არამედ ვითარცა ემანი“
 50,25. რბ ზჳყოფი I 35,1 — 3) ობიექტი, ფუნქცია: „განწვალდებითისა ვიდრემე საქმე
 არს განწვალდება წინაშედმარისა ნათესავისაჲ კეთილწესიერებით თჳსთა განყოფილებათა
 მიმართ“ 30,33. ზჳ ჳწტყაჲ I 46,8 — სქიზინობა, მოღვაწეობა: „ეითარცა აქუნდეს ორ-
 ლანობა, ეგრეთუა საქმე კელოენისაჲ გამოჩნდების“ 38,25.
- ხაქმეთაგანი — რბ პრჳყა I 35,10 — რეალობა, მოვლენა: „ხოლო განსაზღვრებითისა არს გან-
 საზღვრებისა შიერ თითოეულსა საქმეთაგანისა განჩენაჲ“ 31,1.
- ხაქმერობითი — პრჳყა I 4,8 — პრაქტიკულად არსებული: „არიან ძალნი... შრჩობლნი
 სულისაჲ ჩუენისანი — მხედველობითნი და საქმიერობითნი“ 6,3.
- ხაქმითი [ფილოსოფოსობაჲ] — ზჳ პრჳყა I 10,16 — პრაქტიკული ფილოსოფია:
 „ფილოსოფოსობისანი ორნი არიან ნაწილნი: ხედვითი თანად და საქმიითი“ 103,25.
 იხ. მოქმედებითი [ფილოსოფოსობაჲ].
- ხაქმითი დახასრული — რბ პრჳყა I 6,8 — პრაქტიკული მიზანი: „ოღჳ ვიტყოდიო
 წერათა სიყუდილისა ყოფისა ფილოსოფოსობისასა, საქმითისაგან დასასრულ-
 ლისა განესაზღვრებთ მას ყოფად“ 7,30.
- ხაქმევლთაგანობა — ხაშ'ათჳჲ I 25,16 — ქვემდებარედ შუათი: „უწოდა საყოველ-
 თაოსა საქმეთმდებარეობა“ 116,22.
- ხაღმართობა არსებაჲ — ზჳ მჳიუ ოაჲ I 26,2: „არსადა პირველნიუა და საღმართონა არსებანი
 ქვემდებარე არიან“ 116,31.
- ხაყოველთაობა — ხაშ'ათჳჲ I 17,6 | ხაშ'ათჳჲ I 28,21 — ზოგადი: „აღიყვანეს თაენი ოჳსნი კერ-
 ძობითთაგან საყოველთაოთა მიმართ სამარადისოდ ჳყოფთა და მისაწოდებლ-
 თა“ 17,9.
- ხაყოველთაობა შემთხვევითი — რბ ხაშ'ათჳჲ I 33,22 სქოლიო — ზოგადი შემ-
 თხვევითი: „მოიქსევენს თჳსგანისაჲ და საყოველთაოსა შემთხვევითისა-
 სა“ 128,30. იხ. საყუელაო.
- ხაყოფაქცეობა — რბ რმ'იხ I 15,3 — პრაქტიკული ფილოსოფიის დარგი, ეთიკა: „განჩუვა-
 ლების ვიდრემე საქმითი საყოფაქცეობასა მიმართ, სასახლისწულოსა და მო-
 ქალაქობითისა“ 15,28.
- ხაყური — ზჳ ოაჲ I 13,22: „მსმენელნი საყურისა და ტინმბანათანი“ 14,18.
- ხაყუელაო — ხაშ'ათჳჲ I 50,5 — ზოგადი: „ჴმა არს ერთისა და მხოლოსა დარღვევაჲ სა-
 ყუელაო“ 139,5.
- ხაშუალი — მჳ ოაჲ I 80,3 — საშუალო გვარსახეობრივ მიმართებაში: „ხოლო საშუალ-
 თა ორნი ჰქონან სქესნი: უპირატესთაჲ მათთა მიმართ... და შემდგომთა მათთა მიმარ-
 თი“ 62,8.
- ხაშუალზღვარი — მჳ ოაჲ I 121,9 — ორ რამეს შუა საშუალი: „ამის თანწონათსეკობი-
 სათჳს ვიტყულე საშუალზღვართა ყოფისა თჳსისა არსებითთა და არსების-
 ზედათასა“ 92,12.
- ხაჩრუებლობა — ზჳ მჳიუ I 56,6 სქოლიო — ჩვენება, მტკიცება: „ჴამი ჰჳ სადნე და
 შერწყმული არს, ხოლო საჩრუენებლობაჲ არა აქუს“ 146,5.
- ხაჩრუელებობა — რბ რმ'იხ I 5,31 — ეთიკა: „შესადგინებელ ვიდრემე იყოს საჩრუე-
 ლებობასაგან დაწყება მოფარდულობისაჲ“ 99,38. იხ. ითიკოსი, ჩუეულება, ჩუეუ-
 ლებითი, საყოფაქცეობა.
- ხაჩნაური — ჳს ოაჲ I 85,13 — ცნობილი, შეცნობილი: „ბუნებითი საცნაურ ჩუენ-
 და არიან“ 65,32.
- ხაძიებელი — რბ ჳჳჳა I 38,13 — ძიების, გამოკვლევის ობიექტი: „უღრმესთაჲნ უჳჳ
 განყენებული საძიებელთა“ 33,16.
- ხაწონი — ზჳ ოაჲ I 9,2 — გასაზომი ბელსაწყით: „ხერობაჲ განსამართებელად ძელისა სა-
 წონსა იქუმეგს“ 10,15.
- ხაწყეობა — მჳ ოაჲ I 87,3 — საწყაი, საზომი: „ვიციო მე რიცხჳ ქჳმისა და საწყეობა
 ზღუსაჲ“ 66,42.

- საწყისი — ἡ ἀρχὴ I 45,7 — დასაბამი, საწყისი: „უსიტყუესად იწოდების.. საწყისსა თოთოუელისა შემტკიცებისა ძეგად“ 37,39.
- საქირა — ἡ ἀναγκασίη I 26,22 — აუცილებლობა: „საქირო ვიდრემე უკუე არს მარადის იგიეობის მქონებელი და საჭიროობით მყოფი“ 24,36. იხ. საჭირობა. შდრ. საგები.
- სახე — ὁ εἶδος I 64,18 — სახე, გვიარის საპირისპირო ცნება: „სახე [არს] დანიშნითი კმა მრავალთა და რიცხვთა განყოფილთად რაჯარსობისა შორის შესწენილი“ 51,32. 2) ფორმა: „ნიეთი ყოფსა მიჰმადლებს თითოეულსა, ხოლო სახე — რომელობასა და ეგევიტარობას“ 82,13. 3) ჩი ἰδέα I 44,3 — იდეა, გვიარ: „არიან სახენი გონიერნი თუთ იგი თავით თჳსით შემტკიცებულნი“ 37,8. 4) ὁ ἄπειρος I 104,8 — ფორმა, უკუე: „უროთერთას შეირვეიან სახენი“ 79,37. 5) ჩი εἶχον I 22,9 — ვამოსახლები. ხატი: „რომელნიმე მსგავსებისათჳს შესახედვისასა, ვითარ-იგი სახისაებრ და მავალითისა“ 113,32. 6) ჩი γαργαλή I 7,5 — ხასიათი, სახეობა: „ეპისტოლეთა შინა ჩანს წარმმართველად სახესა ეპისტოლეთასა“ 100,33. 7) ἡ ἰσχυρία I 18,11 სქოლიო — ფორმა, ძანი: „არისტოტელმან თქუმილისა მიზნებისათჳს იქუმიო სახე ეგე-ვითარისა ლექსისა“ 110,19.
- სახე კაციბა — ἀνθρώπος I 85,23 — აღამიანის ბუნება: „ერთად მყოფი სახე კაცი-საა ბევრეულთა მიმართ განიკუთების“ 66,5. იხ. კაციბრთი სახე.
- სახედავი — ἡ ἰσχυρία I 13,13 — თეორია, ცნება: „საღმრთო არიან მრცხუეელობითნი სახედავნი“ 14,7. იხ. ხედვა.
- სახეთაქუევი — ἡ ἰσχυρία I 86,5 — სახეზე დაქვემდებარებული, ერთ სახეს რომ განე-კუთვნება: „უმრავალწილეს არიან სახეთასა სახეთაქუე შენი განუკუთენი“ 66,10.
- სახელი — ὁ ὄνομα I 24,12 — სახელი: „დაინიშნვის თითოეული სახელისა მიერცა და სიტყუსა მიერ. სახელისა მიერ ვიდრემე, ოდეს ერთისა რასამე შორის იხილევბო-დის“ 44,24.
- სახელისდება — ἡ ὄνομασία I 53,2 — 1) სახელის მიცემა: „პოეს დასაბამი ესევიოარისა სახელისდებისა“ 44,10. ჩი ἰσχυρία I — 2) სახელწოდება: „გარდაცვალებს სახელისდებისა“ 10,29.
- სახელისმდებელი — ὁ ὄνομαστής I 53,12: „პირველთა სახელისმდებელთა... უწოდეს რომელსამე ირაკილითა ნათესავად“ 43,39.
- სახელისნაცვალი — ἡ ἀντωνυμία II 34,21 — ანტონიმი: „სახელისნაცვალი სიტყუა-ლა დაუშვებნი წარმოგენისა მიმართ კეშმარტებისა ანუ ტყუილისა“ 124,19.
- სახელმოდგამი — ἡ ἰσχυρία II 22,20 — პარონიმი: „სახელმოდგამ ითქუმიან, რაე-დენთა ვისგანმე განყოფილისა პტოსითა სახელისაებრ წოდებაა აქუს“ 114,7. იხ. სახელ-ნართალი.
- სახელნართალი — ἡ ἰσχυρία II 23,25 — პარონიმი: „ვიეთნიმე სახელნართალთა-სა სემუალ-ყოფად იტყუან უკაცრესობით თანმოსახელეთა და თანსახელთასა“ 115,5. იხ. სახელმოდგამი.
- სახეირება — ἡ ἰσχυρία II 6,14 — სიკეთე: „სახეირებისა ცა ზედა სახეირად უკუე-ითქუმი სეყოფილი სახეირებისაა, ხოლო სახეირებად ვითარ-იგი არსე-ბა და ყოფითი რამე მყოფობა“ 100,12.
- სახილავი — ἡ ἰσχυρία I 104,10 — თეორია: „ეჩუენებთ პირველსა ცა სახილავსა“ 79,39. იხ. სახედავი, ხედვა.
- სახისმეტყუელი — ὁ ἰσχυρία I 87,23 — ხატოვანდ მოქმელი, მაგალითებით, სახეებით მოაზროვნე: „მოთხენსა ნათესავსა ვითარებისასა მოსცემს ამისა ცა ნაცულად: სახისამეტყუელი ნათესავად“ 175,7.
- სახისდასახე — ὁ ἰσχυρία I 42,18 — არქეტიპი: „რომელთა მიმხედველი დამბადებელი, ვითარცა სახისდასახე მათა ხატთა მიმართ, ეგრეთ ვითარმე ჰყოფსო ამათ“ 36,5.
- სახისმომქმელი განყოფილება — ἡ ἰσχυρία I 94,3 — სახისმომქმელი, ერთი სახი-სათვის დამახასიათებელ ნიშნითა ერთობლიობა: „კაცე ცხენსა სახისმომქმელთა-სა ყოფილი ბოთა განყოფილისა ვითარებითა სიტყუებებისათა“ 72,6.
- სახისსქულობითი — ἡ ἰσχυρία I 15,14 — პრაქტიკული ფილოსოფიის დარგი. ეკო-

- ნომია: „ენებაჲ საკმარ არს, ვითარმედ სახლისსჯულობითსაცა შინა იხილვე-
ბის სჯულის-ღებაჲ და მსაჯულობაჲ“ 16,4. იხ. სასახლისსჯულოა.
- საოჯახი სახე — ო ექმუჯახი ექმუჯ I 85,16 — უმდაბლესი სახე, რომელიც არ წარმო-
ადგენს გვარს სხვა სახის მიმართ: „არიაჲ საოჯახნი სახენი, ვითარ კაცი, ცხენი,
კარი“ 65,35. იხ. უსახეესი სახე.
- საკმარი — ო გრჳჯი I 21,8 — სარგებლობა: „გვქმს ჩვენ თქუმაღ ფილოსოფოსთა მიერ
ესრეთ აღსარებულთა წინაასწართქუმულთათჳს... რომელ არიან ესენი: განი, ს ა კ მ ა რ ი,
საკუთარი...“ 20,28. იხ. საკმარებაჲ.
- საკმარებაჲ — ო გრჳჯი I 21,16 — სარგებლობა, გამოსადგეობა: „არავე ველ-ჰყოფს
გულსმოდგინედ მეცნიერი განისა ბირველ, ვიდრე არა მისმფერი საკმარებაჲ ისწა-
ვოს“ 20,37.
- საჯეროა — ო მუჯი I 35,18 — სარწმუნო, დასაჯერებელი: „რიტორნი დიდებულთაგან და
ს ა ჯ ე რ ო თ ა ბირთა რწმუნებათა მოხსენებ“ 31,11.
- სიადვილის შოქენი — ო მუჯი I 115,15 — ზერელი, ზედაპირული, დილტანტი: „ს ი ა-
დ ვ ი ლ ი ს მ ო ჯ ე ნ ე თ ა გ ა ნ ი ს ა ვისმე მიმართ წერს წიგნს“ 88,3.
- სიავი — ო მუჯი I 107,2 — ქვაბი: „მუჯიველთა რეალისათა შესაძლებელ არს ურთიერთს-
გარდაცვალებაჲ, ვითარ-იგი სიავისაგან ანდრინტად“ 81,34.
- სიბრტყე — ო მუჯი I 55,16 სქოლიო: „ადგილი დაღათუ სიგრძე არს და სიბრტყე“
145,9.
- სიბუშქო — ო მუჯი I 55,4 — 1) მოცულობა, სიდიდე: „ეთინივე საყუართთა სახეთა რა-
დენისათა სამყოფად იტყვან: რიტყ, სიბუშქო, ძალი, რომელ არს რაჲ“ 144,4.
ო მუჯი I 55,8 — 2) სიდიდე: „რაოდენისა რომელიმე — რიტყ, ხოლო რომელი-
მე — სიბუშქო“ 144,8.
- სიგრძე — ო მუჯი I 55,16 სქოლიო: „ადგილი დაღათუ სიგრძე არს და სიბრტყე“
145,9.
- სიდიდე — ო მუჯი I 13,18: „ქუეყანისმზომელობაჲ [სპუტერეს] სიდიდეთა და ნა-
კუეთთა“ 14,14.
- სივაცე — ო მუჯი I 51,17 სქოლიო — სისწორე: „სივაცე და ღვრლანობაჲ — წი-
ნაღმდგომებ“ 140,15.
- სივრცე — ო მუჯი I 97,9: „უკუეთუ შეუნდოსცა ვინ მათ შორის ყოფაჲ უფროსდემ-
როსობისა, არა სივრცეთა შორის იყოს, არამედ სიღრმეთა შორის“ 74,27.
- სიზუავე — ო მუჯი I 7,1 — სიდიდე, დიდი მოცულობა: „გულსმისტუკუაობითთა შინა...
სიზუავისაცა რაჲსმე მზრუნველობს“ 100,29.
- სიშართლი — ო მუჯი I 67,19 — კეშმარტება: „ესრეთ სიშართლე ერთი რაჲმე
არს — სათნობაჲ“ 53,29.
- სიშეაქმობა — ო მუჯი I 7,22 — მათემატიკური ნიშანი: წერტილი: „ღრქმენი განიწა-
ლების სიშეაქმობა, რომელსა ცხად-არს, ვითარმედ არა აქუს არცერთა განფენაჲ“
9,8.
- სიშეკრით — ო მუჯი I 24,2 — ძალზე ზუსტად: „სიშეკრით არა არიან სახელმოდამ-
ნი“ 115,12.
- სიშრავლე — ო მუჯი I 87,20: „სახენი სიშრავლითა ვიდრემე უქინეს არიან განუ-
კუეთელასა“ 67,15.
- სიმძიმე — ო მუჯი I 8,28: „უკუელნი სიმძიმენი თვალმრგვით მიიშართებენ კენტროს-
სა მიმართ“ 10,12.
- სირა — ო მუჯი I 70,13 — სერია, წყება: „მიიღებს არსებასა და თხზავს ესეეთარსა სი-
რასა“ 55,23.
- სისწორე — ო მუჯი I 95,13 სქოლიო: „სხეულთაჲ სისწორე და უსწორეობაჲ შესაძ-
ნო“ 144,37.
- სიტყუერი — ო მუჯი I 78,2 — აზროვნების უნარის მქონე: „რომელიმე არს სიტყუერ
და რომელიმე — უსიტყუელი“ 60,34. იხ. სიტყუთი.
- სიტყუერი მოფარდულობა — ო მუჯი I 88,17 — ლოგია: „შეიქმნების სჯულო-
გებობისი, რომლისათჳს შთაბოვალს სიტყუერი მოფარდულობაჲ“ 67,28. იხ.
სიტყუერებითი მოფარდულობა.
- სიტყუერებითი — ო მუჯი I 10,13 — ლოგია: „განსწავლებენ ფილოსოფოსობასა: მხედ-

- ველობითად და მოქმედებითად და სიტყვებრივითად“ 11,18. იხ. სიტყვებრივითი მოფარდულობა.
- ხიტყვებრივითი მოფარდულობა** — *ჲ ოცუაჲ ჩაყუადაჲ* II 10,9 — ლოგია: „წინამდებარე წიგნი სიტყვებრივითისა მოფარდულობისა და ყოვლისა არისტოტელუბრისა ფილოსოფოსობისა პირველი არს“ 103,17.
- ხიტყუი** — *ჲ ოცუაჲ* I 22,24 — ლოგია: „შემოთქვანებს კატილორიათა, რომელნი მარტივთა კმათაჲს არიან, ხოლო ესენი სიტყვითისანი არიან დასაბამნი“ 21,36. „ხოლო სიტყუთი არა კერძოა ფილოსოფოსობისა, არამედ ორღანოა არს“ 22,32. „არს სიტყუთა ამათჲს, ესე იგი არს, განჩინებით და შემსგავსებულად სიტყვითისა ხედვისა, ძიებამ“ 37,21.
- ხიტყუხევაზა** — *ჲ დიოკოიჲ* I 72,14 — სიტყვისგება, აპოლოგია: „ამის სიტყუსგებისა შიშართ უღონო იქმნეს ყოველნი განმმარტებელნი“ 57,13.
- ხიტყუხმოქმედი** — *ბ პიუჲ* I 1,14 — პოეტი: „ღრამმარტოკოსობამ არს გამოყდილება სიტყუსმოქმედთა და აღმწერელთამიერი“ 3,18.
- ხიტყუხყოფელმა** — *ბ დიკლეოჲ* II 66,13 — ლაპარაკი, საუბარი: „შემდგომად არსებისა მყესა შინა ამისთვის სიტყუსყოფელობას“ 155,29.
- ხიტყუხყოფა** — *ბ რიკლეოჲ* II 81,26 — 1) ლაპარაკი, საუბარი: „საღმრთოჲმან პლატონ იყუთა ვითარებისა სახელი სიტყუსყოფისა შინა თემისტიტოლისსა“ 170,3. *ღიკოპიონი* I 5,27 — 2) გამოთქმა, სიტყუარობა: „სახელ-უდების ასოთა სადმე და მარცუალთა და სახელთა და რიშთა დასაბამებ მელნეფობისა, ვითარ ჭერ-ყოფისათჲს სიტყუსყოფისა“ 99,33.
- ხიტყუა** — *ბ ლეოი* I 54,12 — 1) ცნება, განსაზღვრება, მსჯელობა: „ამისთვის დაინიშნის თითოეული სახელისა მიერცა და სიტყუსა მიერ. სახელისა მიერ ვიდრემე, ოდეს ერთისა რაჲმე შორის იხილევბოდის, ხოლო სიტყუსა მიერ, ოდეს ვითარცა მრავალკერძოდ“ 44,24. „ქელოვებანი და ზედმიწევნულმანი სიტყუთათე ვიდრემე არაათ განიყოფებიან ურთიერთას“ 8,20. 2) აზრი, შინაარსი: „ნათესავსა ვიდრემე ნივთისა მოაქუს სიტყუაჲ“ 82,5. 3) ბეგრა, ზნა: „სიტყუაჲ და ყამი იგივე არიან რიცხუთა“ 144,5. 4) მსჯელობა, ფრაზა: „შეგულისსიტყუეაჲ არს სიტყუაჲ, რომელსა შინა დახმულთა რათასა სხუათას რაჲმე მათ მდებარეულთა სპიროდ შეემთხვევის იგივეყოფაჲ“ 9,30. 5) ზნა, პრედიკატი: „არს... ქუემდებარე ვიდრემე, რომლისათჲს არს სიტყუაჲ“ 67,30. 6) მეტყველება: „და ესრეთ ყვენს რვა მათიერნი ნაწილნი სიტყუსანი“ 20,21. 7) აზრი, გონება: „ამის შემდგომად სიტყუს მინიქნებელ შეიქმს კაცსა“ 40,2. *ბ რიკლეო* II 11,1. *სქოლიო* — 1) ზნა, პრედიკატი: „ქუე-სხენან სახელნი, ხოლო შეისმინებიან სიტყუსანი“ 104,13. 2) აზრი, შინაარსი: „აღუწერა... შემლუქსველმან ამისმან კინდა და სიტყუთათეცა მათვე მიერ მოსრულმან“ 21,32. 3) ცნება: „აჲ სადმე სიტყუაჲ სხეულისა მითუთალეს უპამრავობად განკუეთასა“ 9,17.
- ხითყე** — *ბ ბუჲ* II 2,16 — უცოდინრობა: „ამცოდინელნი სადმე არსადა ვირწმუნოთ თქუენი სიტყუბით კმაყოფელთა“ 96,22.
- ხიღრმე** — *ბ ქიმი* I 97,12: „უკუეთუ შეუნდოსცა ვინ მათ შორის ყოფამ უფროსულმცროსობისაჲ, არა სივრცეთა შორის იყოს, არამედ სიღრმეთა შორის“ 74,27.
- ხიხაღე** — *ჲ ზიქყე* II 14,21 — აქ: ნაწერის სიხაღე, გაგება: „სიხაღე და წესი წინააღმდგომობით იბრძოლებიან“ 107,26. შტრ. სიხეღე.
- ხინდელე** — *ჲ ბაქე* I 39,1 — სირთული, გაუგებრობა: „წარმოაჩინა განშორებამ მისი სიძნელისაგან ლექსთასა“ 33,26.
- ხკობობი** — *ბ ხკობი* II 10,7 — მიზანი: „სკობოსი ფილოსოფოსისაჲ არს წარმოთქვამა კმათაჲს, დამნიშნველთა საქმეთისა, საშუალობითა გულისხმისყოფითათათა“ 103,15.
- ხკულა** — *ჲ ხკულა* I 99,17 — მითოლ. სკილა: „სინანეს სიტყუსმოქმედსა სკულლისათჲს თქუმალ“ 76,2.
- ხოფისტელი** — *ბ ხოფისტი* I 5,20 — სოფისტი: „ეითარი სოფისტელნი მიჰმადლებენ საქმეთა მომპოვნებელთა კეშმარტებისათა სოფისტიკითა რაჲთმე სულლოგიზმოსითა“ 99,26.
- ხოფისტიკა** — *ბ ხოფისტიკა* I 5,21 — ხოფისტიკა: „სოფისტელნი მიჰმადლებენ საქმეთა მომპოვნებელთა კეშმარტებისათა სოფისტიკითა რაჲთმე სულლოგიზმოსითა“ 99,26.

- სბათი — *ჩი შაქში* II 16,5 სქოლიო — მახვილი სახეობა: „ვითარ-იგი აქვს, კითარმედ: აორ, ქსიფის, შაქერა, ფასლანონ, სპითი“ 108,35.
- სბეტი — *ნბ ფყაჟაშინი* I 9,8 || *ჩი იეაზრე* 19,6 — თეთრი საღებავი: „არამედ უპეუელად ანუ სპეტრისა, ანუ სდესა სხეულთა შორის არიან მგეუამე“ 18,39.
- სპონგოქსონგინი — *ბ შარყყე* I 77,25 — ზღვის ღრუბელი: „აქვს სიმთა ძალთა თანა შე- სხებითაცა გრძნობა... ვითარი არიან ოსტრეანი და სპონგინა“ 60,30.
- სრული — *ბი, ბი* I 91,4 — 1) ზოგადი, საყოველთაო: „სრული და კრძოა რაჟამიმართა- გინი არიან“ 69,30. *ნბ პი* I 109,11 — 2) ყოველი, მთლიანი: „უკუეთუ მხოლოდსა, ანუ სრული სახისა არს, ანუ არსრულისა“ 83,16. შდრ. კრძოა.
- სრულეზა — *ჩი ზეზრე* I 3,24 — 1) სრულყოფილი, სისრული: „რომელთანი არსებანი განყოფილ, მათნი სრულეზანიცა განყოფილ არიან“ 5,25. 2) ძირითადი აზრი: „კა- ცისა უკუე სრულეზა არს სიტყუაებრ და ცნობისა სიციცხლე“ 5,29. იხ. დასრუ- ლეზა.
- სრულ-ყოფა — *პი, ბი* II 9,7 — შესრულება: „შემდგომად სრულყოფისა ათა კა- ტიორიათაძლითისა სიტყუა იტყვს“ 102,18.
- სრულეზითი განწვალეზა — *ჩი ბი, ბი* I 9,27 — ზოგადის დაშლა ერთეულად ძი- რითადი ნიშნის მიხედვით: „არა არს სრულეზითი განწვალეზა და რა ზელ- განწვალეზა? ... არს ვიდრემ უკუე... პირველისაებრ კელყოფისა განკუთხა საქმი- საჲ“ 11,1.
- სტეგობითი [სიტყუა] — პაქრობითი სიტყვა: „სიტყუსანი შრავალინი არიან კრძოანი: განწე- ნისა, ლოკეთისა, მბრძანებლობითისა, სტეგობითისანი“ 36,19.
- სტინონი — *ბ პი, ბი* I 39,2 — ტაქტი: „განაცხადა დაკლებულყოფა მისი სიგრძისაგან შრავალთა სტიონთაჲსა“ 33,28.
- სულგოგოქსონგინი — *ბ პი, ბი* 68,17 — სილოგოზმი: „თაწუთხუელნი პროტასეონი ჰყოფენ, რომელთაგან შეიქმნები სულგოგოზმოსი, რომლისათჳს შოა მოვალ სიტყუარი მოფარდობა“ 67,37.
- სუპერაქსონგინი — *ნბ პი, ბი* I 74,12 — მსჯელობა, დასკვნა: „ერთიერთს- მხუენებლობაჲ სავიობელ არს ფილოსოფოსთა მიერ, ვითარცა... შემრეველი წესსა პრო- ტასეოთა და სიმპერაზმათასა“ 58,25. „ყოველი აღმოჩენია... სუპერაქსონგინი უხვად აღმოჩენილი“ 59,5.
- სუნტაქსონგინი — *პი, ბი* I 38,1 — დალაგება, დაწყობა: „ინიან დალათე არა ხუდერებ ასუნ- ტაქსონა, სამართლად განსაზღვრება წინდაწყესა“ 33,5. იხ. დასუნტაქსონგინი.
- სული — *ჩი პი, ბი* II 104,9 — სული: „სულითა შორის გუქონან ესე ყოველნი შეერე- ნელად“ 79,37.
- სულია — *პი, ბი* I 48,5 — სულის ჩადგმა, სიციცხლის მიჩივება: „მიმღებელი თესლისა პირ- ველად უკუე ცხოველ-ყოფს მას და სულიაჲს“ 39,39.
- სულიერი — *ბი, ბი* I 97,15: „არა... უმკროს ზეციერთა სხეულთა შორის, ვითარ იგინიცა სულიერი არიან და სიტყუარი“ 74,33.
- სულსიფერი სიტყუა — *ბი, ბი* II 57,24 სქოლიო — ფსიქიკური ცნება: „სიტყუა შრავალ-სახედ ითქუმის, რამეთუ ითქუმის... სულითაშიერიცა“ 147,16.
- სულმყარობა — *ბი, ბი* II 28,31: „წარმველნი სულმყარლსა აღგარსა შესამოს- ლითა დავიყოფთ ცხურთა“ 119,20.
- სუფერი — *ჩი პი, ბი* II 84,3 — სუფერი: „კუალად დამსრემელთა სამყურობისაგან შექვნათ სუფერად“ 172,19.
- სუქი — *ჩი პი, ბი* I 49,18 — 1) მიმართება, კავშირი: „რომლისაებრ შრჩობლნი სქესნი სქონან: სიმრავლესა სიმრავლისა მიმართ და სიმრავლესა ერთსა მიმართ“ 41,12. 2) სა- ხეობა: „ნათესავი და დისულაჲ და რაოდენნი გვევითარებ სქესსა ცხოველისასა ცხად-ჰყოფენ“ 89,19. 3) ფუნქცია, დანიშნულება: „განყოფილისა აღსავალი შთასავალსა სქესითა მხოლოთა, რამეთუ აღსავალი უკუე ქუნათაგან ზენათა მიმართ აღმგზავრე- ბაჲ არს“ 55,38.
- სუტო — *ბი, ბი* II 36,2 — გამამტიციებელი, დამკველი: „მეუზნარობს შეზავებელი- სათჳს და სქეტრისა, ვითარ-იგი ამად რადმე დაინიშნის“ 125,23.
- სუფულეზითი — *ნბ პი, ბი* I 11,22 — თეორიული ფილოსოფიის დარგი, მათემატიკა: „მხედველობითი განწვალეზის ღმრთისმეტყუელებითისა მიმართ, სწავლულეზითი- სი და ბუნებათმეტყუელებისა“ 12,26. იხ. დასაწვალელობითი, დასაწვალელობითი.

- სწორი — თანსწორი, ტოლი: „იტყუს საკუთარსა თვისა ჩაოდნისასა... ვითარმედ სამ არიან: იგივე, სხუა; სწორი, უსწოროა... 151,10. შტრ. უსწოროა.
- სწორგუდრი — *იარაღყარა*: 51,4 — ტოლგვერდა [სამკუთხედი]: „რომელსა სამნი გუერდნი სწორნი აქუნდენ, უწოდეს სწორ გუერდალ“ 42,15.
- სწორები — *დმჰაჯ* (ფიზუა) I 76,2 — მანინათვე, მისივე: „ნუუკუე აბრალამკა ვინე, თუთ სიტყუა უგო სწორებით“ 59,36.
- სწორი ღმრთისა — *იბტმეი* II 71,2: „ღმრთისნაცვალ — სწორი ღმრთისაჲ“ 159,32.
- სწორკერძობისა [სიტყუა] — *ბ ჟაბბოლი* [არუი] I 13,16 — ნახერის ტოლი, აქ: ერთნახევარი: „ექუსსა სამთა მიმართ ორწილობისა აქუს სიტყუა და ცხრასა ექუსისა მიმართ — სწორკერძობისაჲ“ 14,10.
- სწორკეცვა — *იარაღყარა* II 71,1 — იმავე მიმართულებით მოძრაობა: „ნაცვალმოქცევა არს სწორკეცვაჲ“ 159,31.
- სწორძალობა — *იბბუაჲჲ* I 28,24 — ერთიღამევე მნიშვნელობის ძალის ქონა: „განუსახლეებულად რასამე თქუმა სწორძალობს განსახლებებისა თანა კერპობითისა“ 26,20.
- სწორწყვი — *იარაღყარა* I 51,5 — ტოლფერდა სამკუთხედი: „აქუნდენ... რომელსა ორნი მხოლოდ, [უწოდეს] სწორწყვიებად“ 42,16.
- სწრა — *იბბუაჲჲ* II 8,16 — სწრაფვა, გასწრება: „არა უქმს... სწრაჲ უკუეულად განმტყიებულ მათდა, რომელთა განმარტებდა“ 102,1.
- სხეული — *რბ იმამ* I 40,10 — სხეული, საგანი: „შეგუამებულთაგანი რომელნიმე სხეულნი არიან და რომელნიმე — უსხეულნი“ 34,21. იხ. კორცი.
- სხელთმოყუარე სული — *ჟ ფილიამაჯი*: *ქაჟი* I 5,21: „სხეულთმოყუარენი სულნი შემდგომად სიუღრლისაჲ სხეულთასა მერმეცა გარეუბრიან ჯრფალებასა“ 7,12.
- სხუთ ხხუარობა — *ჟ დირჯ* I 113,12 — გადაადგილება, წრეში ტრიალი: „არს ადგილობრითი მიმოცვლა, რომელსა უწოდენ სხუთ სხუაგნობად“ 86,25.
- სხუა — *ქლი* I 94,9 — არსებითად განსხვავებული, სხვადასხვა გვიარის არსებანი: „განყოფილებათაგანი რომელნიმე სხუებრსა შეიქმან, ხოლო რომელნიმე — სხუასა“ 72,14.
- წვერც — *ქლი* I 51,17 სქოლიო: „სხუანი იტყან“ 141,3. იხ. სხუაობა, შტრ. სხუებრ.
- სხუაობა — *ქლი* I 93,3 — 1) ძირითადი ნიშნებით განსხვავებული, სხვადასხვა გვიარის არსებანი: „განყოფილებათაგანი რომელნიმე სხუებრობასა ჰყოფენ ქუემდევპირისასა, ხოლო რომელნიმე — სხუაობასა“ 71,14. წვერც I 65,11 — 2) განსხვავებული: „სხუაობაჲცა სამიქვე არს, რამეთუ ნათესავითა რამე განყოფიან... ანუ სახითა ანუ რიცხვითა“ 52,12. *ჟ წვერც* I 52,19 — განსხვავება გვიარის მიხედვით: „ნათესავად იტყოდა მყოფისა არსებასა; იგივეობასა, სხუაობასა, ძრვასა და დგომასა“ 43,19. „ყოველთა შინა საქმეთა სამნი ესე იხილვებიან: არსებაჲ, იგივეობაჲ, სხუაობაჲ“ 87,30. შტრ. სხუებრი, იგივეობა.
- სხუასახელი — *წვერც* II 15,26 — სხვადასხვა სახელწოდებისა და შინაარსის მქონენი: „სახელისაგებ ვიდრემე ეზიარებთან, ხოლო სიტყუსაგებ განყოფიან... ხოლო უკუეთუ ორკერძოვე განყოფილოდნი, სახელედების სხუასახელებ“ 108,19. შტრ. თანმოსახელი, მრავალსახელი.
- სხუასიგრძე — *წვერც* I 73,7 — სხუა სიდიდე: „ეგების მისევე ოთხეურისაჲ ორადსა სხუასიგრძედ განყოფაჲ, რომელნი ორად განკყოფენ წინაღმდგომთა გუერდათა“ 57,29.
- სხუასიგრძე — *წვერც* I 73,9 — სხუა სიდიდე: „ოთქუმოდელ სხუასიგრძეცაჲნიცა პირველყოფად ოთხეურისა, ხოლო ესრეთ წინაუქუმოცა, ოთხეური პირველი არს სხუასიგრძისაჲ“ 57,32.
- სხუბრი[სხუებრობა] — *რბ ქლი* I 94,9 — არარსებითად განსხვავებული, ერთისა და იმავე გვიარის არსებანი: „განყოფილებათაგანი რომელნიმე სხუებრსა შეიქმან, ხოლო რომელნიმე — სხუასა“ 72,14.
- სხულებდებითი — *რბ სიამეჯი* I 15,11 — საკანონმდებლო: „ხოლო თითოსა ამათსა განსწვალებენ სხულისდებითად და მსაჯულობითად“ 15,40. შტრ. მსაჯულობითი.

ტანჯვა — *ხაღჯე* I 100,19 — დასჯა, წამება: „არინა... უსიტყუნია ეშმაკნი... განჩინებულნი ტანჯვისა. ღირსთა სულთა მიმართ“ 76,39.

- ტინმბანა — სკარავი: „მსმენელნი საყურისა და ტინმბანათანი უმწყარუნს ვიქმნებით“ 14,18.
- ტომობა — ἡ ὑψηλότης I 53,13 — ტომი, გვარი: „ტომობისა კაცთაჲს განყოფილებისა განარჩევას მნებებელთა უწოდეს“ 43,39.
- ტონი|ტონოა — ὁ τόνος I 8,23 — ტონი, ზომა: „ღრამბატეოსობაჲ... ტონთა და ხრონთათს შთამოვალს“ 10,5.
- ტრფილგება — ტროა I 5,22 — სიყვარული: „სხეულთმოყუარენი სენო... გარეუბრიან ტრფილგებასა“ 7,12.
- ტუფარი — τρυφάρι I 42,6 — აღბეჭდილი, ანაბეღი: „არს სადმე დამბადებელისა შორის სახე, ვითარცა ბეჭედისა შორის ტუფარი“ 35,31.
- ტუავ-ფრთი — ἰσχυροφρονία II 71,22 — ტუავისმგვარი ფრთის მქონე: „რომელნიმ არიან ტუავ-ფრთენი, ვითარცა მღამიობნი“ 160,33.
- ტუირბი — ὁ τῦρος II: 66,25: „ღძლი უკუე [არს] მარჯუენით, ხოლო ტუიბი — მარცხენით“ 156,11.
- ტუშლი — ფეხები II 10,17: „ხედივით ვიდრემე აქუს მიწდომისათს ტუშლისა და ქეშპარტისა“ 103,27.

3

კონ—იონ 18, 3—1) რომელი, ევეიარი, იონ 2) მარტო, მხოლო: „ვიტყუე პნემატოსისაცა ზედა, რამეთუ ვიტყუთ, ვითარმედო კონ. დასკონიენი სადმე დაწინაშავს „ვევეიარსა“, ხოლო ფსილომენი—„მარტოსა“ 110, 8.

უ

- უარქმნითი ნაწილი — ἡ ἀρχὴ: ἡ ἀρχὴ II 34,26 — უარყოფითი ნაწილი: „ხოლო შემომღებელი საშუალ უარქმნითისა ნაწილისაჲ, ვიტყუე უკუთქმნას: „კაცი არ იარების“ 125,24.
- უბანი — ἡ ὑψιότης II 12,5 სქოლიო — მოედანი: „ითქუმიან ვითარ... უბანთა შორის“ 105,39. იხ. საუბროა.
- უბე — ἡ ὑψηλότης II 58,19 — ცარიელი, გამობერილი სივრცე: „უბისა შორის გარაქუს სხეული ღუნისაჲ“ 148,5.
- უბიანობა — ἡ ὑψηλότης II 58,19 — გამობერილი უბის, მუცლის ქონა: „ამან მქონებელსა ღუნისაჲსა და უბიანობისაჲსა უბისა შორის გარაქუს სხეული ღუნისაჲ“ 145,4.
- უბნობა — ἡ ὑψηλότης I 22,10 — ფრანა, სტილი: „ხოლო საკუთობასა ცხად-კოლუს უკუ და უბნობაჲცა სიხადისა მქონებელი“ 21,21.
- უბუნებარეხი — ἡ ἀδυναμία: I 115,13 — ბუნებრივი: „შემძღებელ სადმე არიან უბუნებარესად ვეგრა თქუმულთაგან მიწდომად ამათა“ 88,1.
- უგამოუჩინებელი — ἡ ἀνεπίσημοτης: I 7,16 — დაუსაბუთებელი: „ქუეყახისმზომელი... უგამოუჩინებელი იქუმეეს დასაბუთა“ 8,39.
- უგონა — ἡ ὑψηλότης: II 7 სქოლიო — გონების, აზრის არ მქონე: „არაინ სადა ჰგონოს სიტყუს-მოქმედი მომგონებელად ამისა, ვითარმედ „კრონოს მისგან შობილთა ძეთა შთანსქობიდა და შთანსოვდა და განაღვდა, რამეთუ ესე უგონოთა არს“ 101,4.
- უგულისხმობა — ἡ ἀνεπίσημοτης: II 37,5 — უგონობა, უარობა: „საღმრთოსა ზედა ვიდრემე ყოვლად უგულისხმობა არს აზრს ზედმოგონება ამის საზღვრისაჲ“ 126,22.
- უღებება — ἡ ἀνεπίσημοτης: II 17,13 — სიზარბაცე: „უღებებით და ღაცნილობით მოქმედობნი ვევეითართა სიტყუათანი უცხადლობისა მიერ იღვენებოდინ“ 101,1.
- უღიღისი — ἡ ἀνεπίσημοτης: I 27,23 — აქ: მებტი მოცულობის პრედიატი: „ქეშპარტი ვიდრემე არს უგონობისაგან უღიღისთა ვერშესენა“ 25,25.
- უზენაესი — ἡ ὑψηλότης I 80,1 — 1) უღიღისი, უმაღლესი: „არცა უზენაეს არსებისა არს რამე“ 62,8. 2) ἡ ὑψηλότης I 97,12 — 2) სირათგანლაგებაში ზედა საფეხურზე მყოფი: „უზენაესი უღიღისი უღიღისი უღიღისისა“ 74,31. შდრ. უქუენაესი.
- უზიარეხი — ἡ ἀνεπίσημοτης: II 20,28 — ყველაზე უფრო ზიარებელი: „არსებელი იტყუს უზიარესა და მნიშვნელსა თითოეულისა ყოფასა“ 112,23.
- უზიარობა — ἡ ἀνεπίσημοτης: I 33,23 — არც არ იზიარებს: „შემთხვევითი უკანადასკენელსა მიმთხვეულსა წესსა, ვითარცა უზიარობა პირველთქუმულთა“ 29,36.

- უზომოა** — ჰაიციც I 60,5 — განუსაზღვრებელი: „რომელთა კმათა ქუეშე ჰჳონე შემაგელაჲ ვოველი და ვოველი სხუაჲ კმა, დაღათუ ძრგაჲ სიქუა, დაღათუ უზომოა“ 48,20.
- უზომობაჲ|უზომობა** — ობ ჰაიციც I 7,16 — უსაზღვრო, განუსაზღვრელობა: „ქუეყანის-მზომელი... სიდიდესა უზომობაჲდ განსწვალებს“ 8,39.
- უთანადობუღისა** — თაჳციც I 68,14 — შედგენილი, რთული: „უთანადობუღისაჲ კმნილი სჳემნი უფროსი შეიწრდებიან, ხოლო უმარტივესად მყოფნი უმეტესისა მიმართ განუფინებან“ 54,9.
- უთუხესი** [განყოფილება] — ობ ჰაიციც I 92,26 — ყველაზე არსებით ნიშანთა ერთობლიობა: „განუშორებელნი უქუე შემსრულებელადუაჲ არსებასა ქუემდებარისასა და თავით თუხით მყოფნი უთუხესად ითქუმიან“ 71,11.
- უთუთეხი** — ობ თაჳციც I 8,19 — სასარგებლო, სარგებლიანობა: „რიტორი იგუევეს სამართალსა და კარგსა და უკეთესსა“ 9,40.
- უყარძოა** — ობ თაჳციც I 8,23 — რაც ნაწილებსაგან არ შედგება: „ღრაჲში განიწალების სიმეამსაგან, რომელსა, ცხად არს, ვითარმედ არა აქეს არცერთი განფენაჲ, არამედ არს უკერძოა“ 9,8.
- უყარძობითესი** — ობ თაჳციც I 32,13 — ყველაზე მცირე ნაწილი, ნაწილობრივი: „ესე უკერძობითესი ვიდრემ არს ნათესავთასა“ 28,40.
- უყუანაგან** — ობ თაჳციც I 3,6 — უკან, შემდგომ: „არა ხოლო უკუანაგან მათსა შევლენ“ 97,14.
- უყუანასენელი** — ობ თაჳციც I 110,17 — 1) ბოლო, უკანასკნელი: „ბუნებათმეტუელებითი... ჩუენდა მომართ პირველი არს... კემშარტიტებისა მიმართ — უყუანასენელი“ 11,24. 2) თაჳციც I 75,12: მოვიღეთ... უცხადოდ და უკუანაგანსკენელად სძის ქონებაჲ“ 59,18.
- უკრძალვლობა** — ობ თაჳციც II 32,8 — განურჩევლობა, განუსხვავებლობა: „უკრძალვლობა არს სხუათაჲ მოხუმა განყოფილებათაჲ“ 122,23.
- უკუდაგისა** — ობ თაჳციც I 35,6: „არს განსწვალება... ცხოველისა... მოკუდავისა მიმართ და უკუდაგისა“ 30,33.
- უკუთქუაჲ** — ობ თაჳციც I 114,24 — ამოფატიკა, უარყოფითი: „ვითარ უკუთქუემისა მიერ თქუა, რაჲ არა არს“ 87,25.
- უკუთქუემლობა** — ობ თაჳციც II 52,4 — ამოფატიკური, უარყოფითი: „უკუთქუემელობით განასაზღვრა“ 141,21.
- უმოსრადები** — ობ თაჳციც II 3,5 — აქ: ურჩეულესი, უკეთესი: „უმოსრადესნი სულთანი არა ხოლო უკუანაგან მათსა შევლენ, არამედ სიმაღლესა ძრგისა მისისასა მიწვეულნი წინაუწრობენ“ 97,14.
- უმსგავსი** — ობ თაჳციც I 151,11: „იტყუს საყუთარსა თუსსა რაოდენისასა..., ვითარმედ სამ არიან: იგივე, სხუაჲ; სწორი, უსწოროა; მსგავსი და უმსგავსი“ 151,11.
- უმსგავს-კერძოა|უმსგავს-კერძოა|უმსგავსობის კერძოა** — ობ თაჳციც I 91,19 — კერძობითები, რომლებიც საყოველთაოს ყველა ნიშნით განსხვავდებიან ერთმანეთისაგან: „განიწვალებიან... სრული კერძოთა მიმართ და ესე ორსანედ: ანუ რამეთუ მსგავს-კერძოთა მიმართ განიწვალების, ანუ უმსგავს-კერძოთა“ 53,11. იხ. უმსგავსობის-კერძოა.
- უმსუამრებობა** — ობ თაჳციც I 13,24 — უფრო ღალი, საზეიმო: „გუენსმოდის რაჲ სათვარონოთა კილოთაჲ, უმსუამრესობად წარეკმართებ სულთა“ 14,20. იხ. მსუამრი.
- უმცოდლო|უმცოდოა** — ობ თაჳციც I 7,5 — შეუმდარი, უცდომელი: „ქუეყანისმზომელობისა სიტყუანი უმცოდელად ჰვიან“ 8,26. იხ. მცოდლობა.
- უმცროსი** — ობ თაჳციც I 27,23 — აქ: ნაკლები მოცულობის პრედიკატი: „ჰემშარტი ვიდრემ არს უმცროსთაგან უდიდესთა ვერშესენაჲ“ 25,25.
- უნათესეხი** — ობ თაჳციც I 78,25 — უმაღლესი გვარი: „არს არსებაჲ ვიდრემ უნათესეხისა“ 61,22. „ითქუმის უნათესეხისი ვიდრემ ყოველთა მისქუეშეთა ნათესავთა და სახეთა და განუქუეთლთა“ 68,23.
- უნათესეხი ნათესავი** — ობ თაჳციც I 85,14 — უზოგადესი. გვარი, რომელიც თავისი გვარი არ მოეძებნება: „ჰნებაჲ ვიდრემ ზედმიხილუაჲ უსახეთსა სახეთაჲ უკუეთუ

ესრეთ აქუს, ვითარცა უნათესევესთა ნათესავთა ზედა 68,23. იხ. ნათესავიანი ნათესავი.

უნამეტავო — *ბაქრუჯი* II 6,29 — მარტივი, ზედმეტობისაგან თავისუფალი: „აკრომატიკისა შორის... არს... მეტყუელებისაგან უნამეტავო კემპარტიკისა კომოვლობისა და გამომახსადებლობისათჳს“ 100,26.

უნლა — *ქაჯაი* I 116,3 — რაოდენობრივად მცირე, უმნიშვნელი: „მივიღებთ ერთეულსა უნლოსა“ 88,19. შტრ. უმცროსი.

უნიშნო — *ბაჯაი* I 106,10 — მნიშვნელობის არ მქონე: „ქმათაგანნი რომელნამე არიან უნიშონი“ 47,26.

უპატონსხე — *აქაჯაი* II 26,18: „პირველი საყოველთაოა არცხეა, ვითარცა უპატონსხე“ 117,8.

უპირველესი — *ბაქრუჯი* I 51,12 — პირველადი: „უპირველესისათჳს ჰყოფს სიტუასა და არა უმახლობელესად ჩუენდა თქუმულისათჳს“ 42,25. *ჩაქრუჯი* I 14,23 — აქ: წინადადება, წინამძღარი: „ურთიერთსი ჩუენება არს უპირველესისა შესრულებად შემქმნელი და შესრულებისა კუალად უპირველესად“ 59,2.

ურთიერთარსი|ურთიერთისი — *ბაქრუჯი* I 120,5 — მიმართებაში მყოფი: „ერთიერთისი სახეცა არს და ნათესავიცა შემდგომთა მითა“ 91,9.

ურიცხუ — *ბაქრუჯი* I 58 (სქოლიო) — განუსაზღვრელი: „რომელთათჳს ფილოსოფოსნი ურიცხუ-ყოფისა მით არა შთამოვლენ“ 47,29. შტრ. აღუპარავი.

ურომელი სხეული — *ბაქრუჯი* I 112,5 — სხეული თვისობრიობის გარეშე: „თანდაიდების სხეული ცხოვლისა... ქუემდებარისთა რასაგანმე საყვერთო განუწინისა თჳსისაგან საზღერისა ურომელთა სხეულისა, რომლისა შორის შედგებია ყოველი რომელი“ 85,29.

უსაფუძველო — *ბაქრუჯი* I 8,12 — სიღრმის არ მქონე, ზედაპირული: „ამითვე სახითა შეისაბამებს ზედართული წარმოჩენისა, რამეთუ ვითარცა იგი უსაფუძველო რამე და მიმდგომ“ 9,32.

უსახყოველთაოები — *ბაქრუჯი* I 32,16 — ყველაზე ზოგადი: „ესე უკერძოობითისი ვიდრევე არს ნათესავთასა, ხოლო უსახყოველთაოებისა — სახეთას“ 28,39. შტრ. უკერძოობითისი.

უსაშოკლო — *ბაქრუჯი* I 79,17 — შუალობითის, საშუალოს გარეშე მყოფი: „არს პირველ განუუფეთლთასა ცხოველიცა, გარნა არ უსაშოკლო“ 62,1.

უსახეების|უსახეების|უსახეების სახე — *ბაქრუჯი* II 120,4 — უდაბლესი სახე. რომელიც არ წარმოადგენს გვარს სხვა სახის მიმართ: „რადენნი მხოლოდ სახენი არიან, ესე იგი არს, უსახეებისა“ 132,9.

უსახო — *ბაქრუჯი* I 106,18 — უფრომრ: „ყოველთა ვიდრევე უკვე ბუნებითა საქმეთა ქუემდებარე არს, რომელსა უწოდენ საყოფარად ნითად, უშუენიეროა და უსახო“ 81,21.

უსიკეთობა — *ჩაქრუჯი* II 5,28 — შეუფერებლობა, უვარგისობა: „აღრიცხუნა... უსიკეთობანი სიტყვისანი“ 99,35.

უსიტობა — *ბაქრუჯი* I 30,6 — უაზრობა, გაუგებრობა: „ესოღენთა გუართა მიერ უღონოებისთა უსიტობა იხუენების“ 27,19.

უსიტუა|უსიტუა — *ბაქრუჯი* I 42,1 — უაზრო, არაგონიერი, უტყვი: „არა ვითარცა ბუნება უსიტუათა ძალითა ბუნებისათა იქმს“ 35,26.

უსიტუების|უსიტუების — *ბაქრუჯი* I 45,5 — უფრო გონივრული: „რომელთა ასწავებს ფილოსოფოსი ამისთჳს უსიტუებისით“ 37,35.

უსიწმილო — *ჩაქრუჯი* II 6,18 — არაწმილი: „უსიწმილოთა შეხება ძა ეტომელობა არს“ 100,22.

უსრულო — *ბაქრუჯი* I 16,13 — არასრული, არასრულყოფილი: „უმკობელობა არს გარდამატება და მოკლება, ხოლო უმკობელნი უსრულ არიან“ 16,31.

უსრულობა — *ჩაქრუჯი* I 16,15 — არასრულყოფილება: „სრულება სადმე მოკრძალებისაგან არს გარდამატებისა და მოკლებისა, რომელნი უსრულობა არიან, რამეთუ სრულებისა წინაღმდგომ — უსრულობა“ 16,32. იხ. სრულება.

უსწორო — არატოლი: „იტყუს საყოფარასა თჳსა რაოდენისასა... ვითარმედ სამ არანს: იგივე, სხუა; სწორი, უსწორო“ 151,10.

- უსწორება** — *ἄσχετος* II 55,13 სქოლიო: „სხეულთა სისწორე და უსწორება შეასმინო“ 144,37.
- უსხეულა** — *ἄσχημος* I 40,10 — სხეულის არ მქონე, არა საგნობრივი: „ხოლო გეგუამებულთაგანი რომელნიმე სხეულნი არიან და რომელნიმე — უსხეულონი“ 34,21.
- უტაუ** — *ἀταυα* I 108,6 — უაზრო, არაგონიერი: „გონებია და კელოვნებისა და ზედმინეველობისა შემწყნარებლობითად ყოფილა.. არცა უტყუთაა არს, ვითარცა არ მომგებულა“ 82,27.
- უნაკლულესი** — *ἀκλιπτος* II 24,24 — უსრულესი, უფრო სრულყოფილი: „ანებავს განწვლებისა რასმე თხეტულობითისა უუნაკლულესად სრულ-ყოფილა“ 115,37.
- უფროახსი** — *ἄφρονος* I 39,12 — 1) უფრო ღრმა, უფრო რთული: „იყო ამითჳს უფროახსი საძიებელი“ 34,4. 2) *ἄφρονος* II 38,22 სქოლიო — 2) მეტი: „ვითარმედ არს საპოვნელ უფროახსი“ 128,39.
- უფროახსუმცროახსობა** — *ἄφρονος καὶ ἄφρονος* I 97,21: „შემთხვევითნი დაღთე განუწორებელნი იყვნენ, განრთხმასა და დაფთობასა მიიღებენ, ესე იგი არს, შეიწყნარებენ უფროახსუმცროახსობასა“ 74,42.
- უქუენახსი** — *ἄπειρος* I 97,13 — სირათა განლაგებაში ქვედა საფეხურზე მყოფი: „უქუენახსნი უდიდეს უქუენახსთასა“ 74,31. შტრ. უსენახსი.
- ულონისძიებოა** — *ἀπρόσβλητος* I 35,9 — მეთოდის არ მქონე, არა სპეციალისტი: „მიემსგავსენს... ჰავედ მკრელთა მზარულთა და არ ნაწვეროანად სანოვავეთასა, ესე იგი არს, უციონი და ულონისძიებონი მამაკანი“ 30,37. შტრ. მებრკეობაა.
- ულონობა** — *ἄπροσβλητος* I 30,5 — უცოდინრობა, გაუგებრობა, უწლურება: „ესოდენთა გუართა მიერ ულონობისადა უსიტყობაა იჩუნების“ 27,19.
- ულრმები** — *ἀπρόσβλητος* I 39,10 — რთული: „გვიქალებდა პორფირიოს... ლექსსა ადვილსა და უღრმესთაგან საძიებელთა განყენებასა“ 34,2. იხ. ღრმა.
- უშემღვრები** — *ἀπρόσβλητος* I 75,10 — უქანსკენლი, მოადევნი: „იგინივე. მთადაღვე უპირველუსადცა მოვიხუენით და უშემღვრემესადცა“ 59,16.
- უშუენიეროა** — *ἀπρόσβλητος* I 106,16 — ულაშაზო, არავსთეტური: „რომელსა უწოდენ საკუთრად ნივთად, უშუენიეროა და უსახოა“ 81,22.
- უშუენიერო-ყოფა** — *ἀπρόσβλητος* I 68,23 — დამახინება, შერყენა: „განსაზღვრება... ორთაგანვე გამოქსნილ არს, რომელნი უშუენიერო ჰყოფენ განსაზღვრებათა“ 54,19.
- უჭილიები** — *ἀπρόσβλητος* I 104,24 — გაბატონებული, უფრო ძლიერი: „უადგილო არს, რამეთუ იყვნენ ნაზიზუნებნი უსრულეს და უჭილეს მიზნობასა“ 80,13.
- უცთომელობა** — *ἀπρόσβλητος* I 6,24 — სიმართლე, კანონიერება: „უსიწმიდოასა შეხებაა წმიდისაა არა უცთომელობა არსო“ 100,22.
- უცნაური** — *ἀπρόσβλητος* I 114,19 — გაუგებარი, უცნობი, შეუმეცნებელი: „ვითარ უცნაური იყენეს ესრეთ შემდგომითი შემდგომად კმანი“ 87,20.
- უცნაურობა** — *ἀπρόσβλητος* I 17,27 — უცოდინრობა, შეუმეცნებლობა: „არა საკრკელ არს მრავალთა ცხოველთა უცნაურობაა ჩუენგან“ 17,35.
- უცხადოა** — *ἀπρόσβλητος* II 7,7 — 1) გაუგებარი: „რასათჳს ესოდენ უცხადოსა მსწავლელობასა ეშურვა ფილოსოფოსი“ 100,37. 2) *ἀπρόσβλητος* I 75,5: „ღირს გიობისა არს პრეტასეოასა, რომელი ვითარცა აღსარებული პირველ მობილებოდა, უცხადოდ სუმერაზმად შექმნა“ 59,8.
- უძალობა** — *ἀπρόσβλητος* II 81,6 — ძალის, ენერჯის არ ქონა: „ვითარებისათა ოთხთა გუართა მომეტს ჩუენ არისტოტელი: პირველად ექსსა და დიათესსა, მეორედ ძალსა და უძალობასა“ 169,18.
- უწყება** — *ἀπρόσβλητος* II 38,22 (სქოლიო): „უწყება [არს], ოდეს შესრულებამან მან შესიტყუებისამან, რომელ არს მოპოვნება, მიიღოს დასაზმის სხვა შესიტყუებისა“ 128,24.
- უპარაეობა** — *ἀπρόσβλητος* 7,30 — ურიცხვი: „აწ სადმე სიტყუაა სხეულისაა მიითუალავს უპარაეობად განუუთასა 9,17.

ფ

ფარდი — *ἀπρόσβλητος* II 51,17 სქოლიო — ენტი: „რიცხვ არს კულელი და ფარდი“ 141,4. შტრ. პერიტროა, ცანკლი.

- ფსალმონ — მახვილის სახეობა: „სახელ-იღებთან შრავალსახელად, ვითარ-იგი აქუს, ვითარ-მედ: აორ, ქსიფის, მკვერა, ფასლანონ, სპათი“ 108,35.
- ფტრომა — ფაირო: II 26,9 — რუხი: „არა ყოველი გარშეიცნა, რამეთუ არაა ფერონი და კატობრინი“ 116,38.
- ფტრქედლი|ფტრქიანი|ფტრქოსანი — სპრინსუ: II 31,29 — ფეხიანი: „ეუბუთი ჰურქელთა რომელ-თამე უფერვოდ და რომელთამე ფერქველად“ 122,8.
- ფტტქ — ტ ჩეყვი: II 62,16: „მთისა ზედა მთილი და ფეტქსა“ 151,35.
- ფილოსოფოსი — ტ უკრადე: I 3,1: „მყოფობას სსურერეს ფილოსოფოსი“ 5,1.
- ფილოსოფოსისა ძალი — ტ დარადე: ანუ II 38,13: „ძალი კმაა შეისწინების ვარს-კულაისა და ფილოსოფოსისა და კმელისად ძაღლისად“ 127,36.
- ფილოსოფოსობა — ი ფილოსოფია: I 12,15 — ფილოსოფია: „ფილოსოფოსობა ყოველთავე მყოფობათჳს შთამოვალს“ 4,22. იხ. ხედვითი ფილოსოფოსობა, საქმითი ფილოსოფოსობა.
- ფილოსოფური წვალეზა — ი უნდუ: ანუ ანუ ანუ ანუ ანუ ანუ II 1,5 — ფილოსოფური შეხელულებე-ბი, თეორიები: „ვინაა არან სახელნი ფილოსოფურთა უვალეზანი“ 96,6.
- ფითობა — ანუ ფილოსოფია: I 111,22 — მოშევა, შესუსტება: „ლართა შორის ვანრთმულ-ობითა და ფითობითა შეწყობისა დაქსნა შევმთხუევის“ 85,19. იხ. მფოთებუ-ლი, დაფოთება.
- ფრთავანებული — ანუ ფრთავანებული: II 71,20 — ბუმბულიანი ფრთის მქონე: „მფრინველთა-განნი რომელნიმე არიან ფრთავანებულნი, რომელნი ჩუენ მიერ ქათვად იწო-ლებიან“ 160,30.
- ფრთისა — ირე: II 71,17 — ფრთისანი: „უკუეთუ გარდაეცეს ქათვას ფრთისაობა, რათა იყოს ფრთისა ქათვი“ 160,24. შდრ. ფრთიანი.
- ფრთიანი|ფრთიანი|ფრთისანი — ანუ ფრთა: II 71,18 — ფრთისანი: „არიან ფრთისანი, რომელნი არა არიან ქათვისნი“ 160,28.
- ფრიალი — ანუ: II 56,6 სქოლიო — 1) რადენობის სახე: „რადენი ნაყვალკანიწუკუ-ბის დიდისა და ფრიალისა“ 146,22. ანუ: 2) ძლიერი, ომბიანი: „განრ-თხელი ვიღრემე ფრიალს აღუტევეს ძვერასა“ 75,2.
- ფსიქოლოგი — ანუ: I 18,3 — გრამატ. შემართვის, ფსიქიკის სახეობა: „ფსიქო-ლოგი [დანისწავს] მარტოსა“ 110,10.
- ფუნდური — ანუ: II 71,23 — ხოკო: „რომელნიმე [არიან] ქერქფრთენი, ვითარცა ფუნდური“ 160,33.

ჭ

- ჭადგი — ანუ: I 43,8 — მუწყებელი: „ესე არს მეცნიერებითისა სულიაა ჭადგი“ 36,23.
- ჭათამი — ტ ირე: II 71,19 — ფრინველი: „არიან ფრთისანი, რომელნი არა არიან ჭათამნი“ 160,28.
- ჭალაქისშინა — ტ ანუ: I 15,12 — მოქალაქე: „რომელთაგან უღირს ცხოვრებაა ჭალაქისშინათა“ 15,41.
- ჭერქმფრთი — ანუ: II 71,23 — უხეშფრთიანი: „რომელნიმე [არიან] ქერქ-ფრთენი, ვითარცა ფუნდური“ 160,33.
- ჭვებური — ანუ: I 67,27 — იმპორტი: „ქვებური უკუე არს კვებო მოძრავი“ 53,33.
- ჭვებურობა — ანუ: I 67,23 — გრძობათაღმძრეველობა, იმპორტი: „გვერდით უს-ხენ მას ქვებურობა და ლირწება“ 53,33.
- ჭველ-ყოფა — ანუ: I 15,13 — პატივი: „რომელთამე ქველ-ყოფისა ლირს-სყოფს“ 16,1.
- ჭმნა — ანუ: I 7,32 — 1) შექმნა, წარმოშობა: „ფილოსოფოსნი გამოაჩენდენ რაა ოთხ-ყოფას ასოთასა ჭმნასა შინა სხეულთასა... შემოიღებენ ამას ისინი“ 9,25. ანუ: 2) ანუ: I 111,9: „ჭმნასა ვიტყუ და უჩინო-ჭმნასა თვნიერ განწინაა ქვემდებარისა“ 85,6. ანუ: I 20,8 — ერთი 10 კატეგორიათაგანი: „არს ცემა, განქრევა, განცილება — ესეითარნი ილიყანანს ჭმნისა ქვეშე“ 19,33.

- ქმნილი რიცხვ — უნაბეზღი ორბიტა I 116,5 — შედგენილი რიცხვი: „ხოლო ქმნილი ორბიტა რიცხვსა მივიღებთ ნახევარსა“ 88,21.
- ქმნილობა — რეკონსტრუქცია I 87,7 — შექმნილობა: „განუკეთებელი ბუნებით უკეთ არ განისაზღვრებიან კუალად და კუალად ქმნილობითა“ 67,2.
- ქონება — რეკონსტრუქცია I 20,7 — ერთი 10 კატეგორიათაგანი: „კუალად არს შემოსაჲ, შეკუმბაჲ, შერატყმაჲ — ესენი აღიყვანეს კონებისა ქუეშე, რამეთუ კონებთა არს არსებობისა არსებობისათვის გარზოდება“ 19,31.
- ქონებულობა — რეკონსტრუქცია II 33,18 — ქონება (მაგარამ არა კატეგორია): „არა ვთქუა იგიცა კატეგორიად, ვიტყვ კონებულობასა, არამედ მხოლოდ ქონება“ 123,24.
- ქსეტი — რეკონსტრუქცია 59, 22 — საწყაო: „რიცხვ მრრობლი არს... ქსეტიცა მრრობლი: რომელმე ვითარცა მწყველი, ვითარცა რაა რეალისა ქსეტიცა, ხოლო რომელიმე, ვითარცა აღწყველი, ვითარ-იგი ღვინისა და თაფლისა“ 148, 37.
- ქსეფოს — რეკონსტრუქცია II 16,6 — მახვილის სახეობა: „სახელი-იღებიან მრავალსახელად, ვითარ-იგი აქეს, ვითარმედ: ორ, ქსეფოს, მაქერა“... 108,35.
- ქსოა — რეკონსტრუქცია II 50,12 — აქ: შექმნა: „ქსოასა წინააღმდეგობისასა იშვების მბრძოლი“ 139,15.
- ქუეშეწავლება — რეკონსტრუქცია I 9,27 — დამლის შედეგის დამლა: „ქუეშეწავლება არს ეგერა განწავლებულისა საქმისა კერძოდ, ესე იგი არს სახისა, განკუეთა“ 11,9. შერ. განწავლება, ზედგანწავლება.
- ქუედება — რეკონსტრუქცია I 43, 22 — ქუედებად უფნა: „ქუედება ვიდრემე სულ“ 7, 2.
- ქუემდებარე ქუემდებარე — რეკონსტრუქცია I 43,19 — 1) სუბიექტი: „ქუედებად ბარება ითქუების, რომლისათვის იუოს სიტყუა“ 36,36. 2) ობიექტი, საიანი: „თესლიცა და ნაყოფი ქუემდებარითა სადმე იგივე არიან, ხოლო სიტყუა და სქესითა განიყოფიან“ 55,41.
- ქუემდებარისა შორის ქუემდებარის შორის — რეკონსტრუქცია II 25,19 — ქუემდებარეში მყოფი, სუბიექტის თვისება: „ითქუების... შემთხვევითი ქუემდებარისა შორის მით, რამეთუ მოქნე არს სხვა ვისმე ქუემდებარისა შესადგომლად“ 116,25. „ქუემდებარისა შორისა და შესინებობიან არსებანი განუკუეთელთანი“ 133,37.
- ქუნა — რეკონსტრუქცია I 44,18 — გვარსახეობრივ მიმართებაში კონკრეტული, ქველა: „უკმს ზენათა ვიდრემე შესებნა“ ქუნათა“ 37,27. რეკონსტრუქცია 61,7 სქოლიო: „ზუნა და ქუნა ორსახე არს, რამეთუ ანუ ჩუნდა მომართ, ანუ ბუნებისა მიმართ“ 151,3.
- ქუეყანა — რეკონსტრუქცია II 10,22 სქოლიო: „ქერ-არს აღმთხარა ქუეყანისა“ 104,1.
- ქუეყანის მხოლოდობა — რეკონსტრუქცია II 13,11 — ფილოსოფიური დისციპლინა, გეომეტრია: „დასაწავლელობითი განიწყალების ოთხად: ქუეყანის მხოლოდობისა მიმართ, ვარსკულაფთობისა“ 14,4.
- ქუეყარჩრება — რეკონსტრუქცია 55,2 — აღწერა, არაძირითადი განსაზღვრება: „აღიკუეს... წარწერა აზრდისა წერისა, რომლისათვისცა ქუეყარჩრება ითქუების“ 45,6.
- ქუეყანადებარე — რეკონსტრუქცია II 37,15 — ქუემდებარე, სუბიექტი: „იქმნების ქუეყანადებარე ოდესმე უკუე ღრამატეოსობითისა, ხოლო ოდესმე მუერნალობითისა“ 126,33.
- ქცევა — რეკონსტრუქცია I 43,31 — მოძრაობა, განლაგება: „ვარსკულაფთობისა შთამოვალს ქცევითა თვის ვარსკულაფთობასა“ 14,30.

ლ

- ღარება — რეკონსტრუქცია I 11,5 — საკვირობა: „ღარებოდა თუმცა არსებითა, უღარდა გარდაცვალება“ 12,3.
- ღარება — რეკონსტრუქცია I 101,13 — მტკიცება, აქსიომა: „უღონობისასა წინამოხეუნიან ორნი რამე ცხადნი ღარებანი“ 77,21.
- ღმერთი — რეკონსტრუქცია: „ღმერთისა მრრობლი ქონან მოქმედებანი“ 12,11.
- ღმრთისმეტყუელობა | ღმრთისმეტყუელობითი — რეკონსტრუქცია I 11,22 — თეორიული ფილოსოფიის დარგი, ღმრთისმეტყუელება: „მხედველობითი [ფილოსოფოსობა] განიწყალების ღმრთისმეტყუელებითისა მიმართ, სწავლეობითისა და ბუნებათმეტყუელებითისა“ 12,26.

- ღმრთისნაცვალი — ἀντιθεός II 71,2 — ღმრთისწორი: „ღმრთისნაცვალ — სწორი ღმრთისა“ 160,32.
- ღონე — ἡ μάλιστα II 115,21 — მეთოდი, გზა: „ღონისა რამსმე ესევითარისა თანავაჯე ქუმევა“ 88,11.
- ღონიერი — მძიმე, ძნელი: „რასაებერ უკეუ განეყოფის კაცო ჭინველსა, არა ძნელ და ღონიერი არს თქუმად“ 92, 34.
- ღონისძიება — ἡ μάλιστα I 26,5 — მეთოდი: „მარტივად ითვერ ყოველსა მომპოვნელობითსა ღონისძიებასა ზედა“ 24,14.
- ღრამში — ἡ ყვესაქ I 7,21 — ხაზი: „ეპიფანიაჲ... განწიადების ღრამშისა მიერ, რამელსა აქუს ერთი განუენა, სიგარძე მხოლოდ“ 9,6. იხ. ღრამშეული.
- ღრამშართალი — ἔბ ესმუყავასო II 75,11 — სწორხაზოვანი ფიგურა: „ქუეყანისშომელნი მოცემელისა ღრამშართლისა სწორსა ოთხედელსა შემადგინებელნი ეძიებენ“ 164,1.
- ღრამშატყოსი||ღრ[ა]შმბატყოსი — ἔ ყავასა:ჯრ I 59,17: „განეკუებთან ვიღრემე უნიშნონი, ვითარცა არართ შეგენი, არცა ღრ[ა]შმბატყოსთა, არცა რიტორთანი“ 48,10.
- ღრამშატყოსობა||ღრ[ა]შმბატყოსობა — ἡ ყავასა:ჯრ I 1,14 — გრამატიკა: „ღრ[ა]შმბატყოსობაჲ არს გამოცდილებამ სიტყვსმოქმედთა და აღმწერელთამიერა, ვითარ სამრავლოდ სათქმელ არს“ 3,18.
- ღრამშეული — ყვესა:ჯრ II 14, 5 სქოლიო — სწორი ხაზი: „ქუეყანისშომელნი პირველ ღრამშეულთა ხედეთა მოძღვრებისასა მასწავებენ ჩვენ“ 107, 4.
- ღრამა — მხმანჯ II 39,11 — რთული: „არა იყო ამითეს ღრამა სამიბული“ 34,3. შდრ. უფროსი.
- ღვრღანობა — ἡ ორჯანჯ II 51,17 სქოლიო — ოღრ-ჩოდრო, უსწორ-მასწორობა: „სივკე და ღვრღანობა — წინააღმდეგობა“ 140,25.
- ღუძლი — ἔბ ἡნარ II 66,25: „ნაწილიცა სხეულსინა სქესითა რამათმე სახილველობენ ურთიერთსა მიმართ, ვითარ ღუძლი უკეუ მარჯუენით, ხოლო ტყირბი — მარჯუენით“ 156,10.
- ღუღარწინობა — ἡ ხაჰას:ჯრ II 61,7 სქოლიო — მოღუნულობა: „გენება მისსა არს მართლგანმავლობა და ღუღარწინობა“ 150,28.
- ღუღრნობა — ἡ ხარჯ:ჯრ II 58,19 — გამობერილობა, გამრუდება: „ამას მკონებელსა ღუღრნობისა და უბნანობისასა უბისა შორის გარეაქუს სხეული ღუნისა“ 148,4.

ყ

- ყანობარი — ἔბ ἡარსო I 1,9 — ყანა, მიწის ნაკვეთი: „განსაზღვრება ითქუმის გარდმოღებისგან ყანობართშორისთა საზღვართამას“ 3,12.
- ყოველი — ἕκαστος I 109,18 — მთლიანი, სრული: „არს... კაცისა სიბერესა შინა მკუენობაჲ, რამეთუ მხოლოდ და ყოველი 83,25. იხ. სრული.
- ყოველიყოფი — ἡ ἕκαστος I 8,14 — 1) საზოგადო, საყოველთაო: „ზედართული ვიღრემე სიტყუაჲ არს კერძობითთაგან სარწმუნომყოფელი ყოველითურთთა“ 7,35. იხ. საყოველთაო. მის; I 40,20 — სრული: „მეტუველნი გრძნობდითა შორის გუამქმნიანნი რომელნიმე ყოველითურთისად იტყოდეს მათ ყოფად“ 34,33. ἔბ ἡნჯ II 70,27 — ყოველი, ყველა: „ქუეყასაჲ ვიტყვთ ყოველითურთისასა, ვითარ მრგულიმოდრავი მისგანე მისსა მიმართე კუალდ ეგების“ 159,30.
- ყოვლისობა — ἔბ ἡნჯ II 44,21 — საყოველთაო: „თქუმისა მიერ უკეუ საზოგადოებასა დაწინა ყოველიცა“ 133,23.
- ყორანი — ἔბ ἡარს I 101,1: „ყორანსა ზედა ნაკუალდ განყოფილებათამას მშენობობასა მოვიღებთ“ 77,8.
- ყოფა — ἔბ ἡναι I 107,19 — ყოფნა, არსებობა: „ნიეთი ყოფასა მიმხადლებს თითოეულსა“ 82,13. ἡ ἕκαστος II 17,2 — არსებობა: „ეგერა ყოფისა მიმართ ვიღრემე ითქუმის ნაყოფი, ხოლო გულეებადისა მიმართ ითქუმის თესლი“ 109,21. ἔბ ἡნჯ I 113,9: „ქმნა უკეუ] არს არყოფისგან ყოფად გარდმოცვალებაჲ, ხოლო ხრწნობა — ყოფისაგან არყოფად“ 86,22. ἡ ἕκαστος II 21,1: „შემთხვევითიცა ითქუმან ყოფად არსთა შორის“ 112,25. ἡ ἕκასτος II 42,12: „პირველნი არსებანი... შემთხვევითთა ქუდუსხენ ყოფისა მიმართ“ 131,22.

- ყოფაქცევა — ზბ რქიძე I 16,6 — ეთიკა: „ყოფაქცევაა ვიდრემ არს სამკაული კაცობა, ხოლო სამკაული სრულება თითოეულისა“ 16,23.
- წუღება — *χρῆσις* II 50,5 — საყოველთაო: „კმა-არს ერთისა და მხოლოსა დარღუევა საყუეღობად“ 139,5. იხ. საყოველთაო.
- ყურე — *ἡ ὕψις* I 8,30 — ეთხე: „მართალთა ყურეთა მიმართ ყოვლით კერძო სიმძიმე დაზიღვენ“ 10,13.

შ

- შეახლება — *παρρησία* I 116,7 — მაიხლობა: „ქმნილისა მრავალწილობისაგან შემთხუვის მათვე ურთიერთს მიმართ შეახლება ორგზის“ 88,22.
- შეგუამება — *ὑπακοή* I 12,1 — ნიეთიერქმნა, მატერიალ ქცევა: „თავით თვით შეგუამებად თნიერ ნეთისა რასმე ვერ შემძლებელ არიან“ 12,37.
- შეგუამებულო — *ὑπακοή* II 9,27 — სხეულებრივი, შეგუამებული: „რომელნიმე ჩინდულ შეგუამებულნი არიან“ 103,5. *ὑπακοή* I 39,14: „მყოფთაგანნი რომელნიმე შეგუამებულ არიან, ხოლო რომელნიმე ლიტონთა ზედმოგონებათა შინა არიან“ 34,7.
- შეგულისხმობა — *δ' ἀλλοίωσις* I 8,11 — სილოგიზმი, ზოგადიდან კერძოს მტკიცება: „ეთიარ შეგულისხმობა კეშმარით არს, ვგერთ მოგონებასა კეშმარითყოფა პნებას. ხოლო ერთი წინგანსლვა დააკლების შეგულისხმობისა ვინა შეგულისხმობა უსრულად ითქუმის. ხოლო შეგულისხმობა არს სიტყუა, რომელსა შინა დასხმულთა რათასა სხუთა რასმე მათ მღებარეთასა საქიროლ შეეთხუვის იგივეყოფა“ 9,27.
- შედგომა — *ἡ ἀνάστασις* I 106,14 — მსგავსება, მიღვენება: „ყოველნი ანუ საყუარად ნეთისაგან და სახისა არიან, ანუ აღსიტყუებით სახისა და ნეთისაა აქუს შედგომა“ 81,20.
- შედგომი-ყოფა — *ἀναστασις* I 22,19 — გაგება, მიღვენება: „რომლისაჲ მიერ ეგულბოდის მას შედგომიყოფა წიგნისა მის“ 21,30. იხ. შესადგინებელი. შდრ. შეთქმმა.
- შევრდომილი — *συναρπάξις* 87,4 — 1) უბედურებით შემთხვეული: „ეთიარ უკუე ვიდრემე ეგევითართა შევრდომილ არს“ 174,26. *ἀνάστασις* I 5,4 — 2) შეპყრობილი, დაპატიმრებული: „საპყრობილეს შინა მყოფმან და შევრდომილმან ბრალისა რასათსემე ინებოს... განმარება“ 6,30.
- შეზავებული — *συνείδησις* II 55,13 სქოლიო — შედგენილი, რთული: „მოიგნენა... ჰუნ ვიდრემე ბუნებითისათეს და შეზავებული სახეულისა, ხოლო აჲ მათიმატიკისათეს“ 145,25. *ἀσχηματισμός* I 112,13 — შერეული: „რომელთაგან შეზავებული არს სხელი“ 85,41. იხ. თანდაღებულო, თანდასხმული, თანდაღებარე.
- შეთქმმა — *ἀναστασις* I 22,16 — მიღვენება, შემეცნება, წყდობა, გაგება: „ვერცა ყოვლად შეუთქს შთაქურტელი“ 21,27. იხ. შედგომი-ყოფა.
- შეინებება — *ἡ ἀνάστασις* 122,16 — დაპატარავება, შემეცნება: „განვცრომასა და შეკინებასა ზედმიითუალეს თანქონება შემთხუვეითთა“ 93,3.
- შემადგინები — ზბ *ἀναστασις* II 51,5 — მიმღვეარი, გამგები, წარმომდგენი: „ესე შექუესე შემადგინები არს თუსად არსებისად ვარდმოსა“ 140,11. იხ. შემდგომობა, შესადგინებელი, შენადგინები.
- შემადგინებელი — *ἀναστασις* I 118,13 — შემეართებელი, ერთგვარ ნიშნთა გამეართიანებელი: „ორგუარად იხილვებთან განყოფილებანი: ანუ ვითარცა შემადგინებულნი... სახეთანი, ანუ...“ 90,1. იხ. შემადგინებლობითი.
- შემადგინებლობითი — *ἀναστασις* I 103,16 — საყრდენი, საფუძველი: „სიტყურა და უკუდავი შემადგინებლობითი არს მოკუდავისა და უსიტყურისა“ 79,1.
- შემადგინებლობითი [განყოფილება] — *ἡ ἀναστασις* [ἐκδοχή] I 100,4 — საყრდენი ნიშნთა ერთობლიობა, რომლებიც ერთ რომელიმე სახეს ქმნიან: „სახისმოქმედთა განყოფილებათანი რომელნიმე არიან მხოლოდ განმწვალებლობითნი... და რომელნიმე მხოლოდ შემადგინებლობითნი არს თანის უსახეთანი, ხოლო რომელნიმე შემადგინებლობითნი და განმწვალებლობითნი ურთიერთარსნი“ 76,21. იხ. შემამტკიცებლობითი განყოფილება.

- შემატკიცებლობითი განყოფილება — ἡ τῆς ἀρχῆς ἡ ἐκκλήσις I 35,12 — ნიშნა ერობლობა, რომელიც ცალკეულ სახეებს ქმნიან: „განსაზღვრებანი ნათესავთაჲს არიან და შემატკიცებელობითთა განყოფილებათა“ 31,3.
- შემასწავლებლობითი — διδάσκαλος I 36,26 — შემავრთებელი, შემგვრი: „რომლისაებრ ესე უკუე შემასწავლებლობითი არს არსებისაჲ, ხოლო იგი აღმღვევლობითი“ 32,11.
- შემასრულებლობითი — ἀπεπληρωμένος I 33,2 — შემდგენელი: „ამათგანნი რომელნიმე შემასრულებლობითი არიან არსებისანი“ 29,13.
- შემდგომი — τὸ ὑπάρχον I 72,22 — მომდევნო: „რომელთა შორის არს პირველი და შემდგომი, მათი არა არს საზოგადოდ შემამსენელი ნათესავი“ 57,21.
- შემდგომობა — τὸ ὑπάρχον ἑστίν II 70,16 — 1) გაგება, მიმართება: „სხუთსა შემდგომობასა რაისმემიართისა იტყუს“ 159,16. ἡ ἀκρίβεια I 27,2 — შეთანხმება, ურთიერთმიმართება: „ამათი ვიდრემე არს შემდგომობაჲ, ვითარცა განთქუბული და სახლგარი, შესმენილთა და ქუედმდებარეთაჲ ურთიერთს“ 25,2. იხ. შემდგინებო, შესაღვინებელი.
- შემცენება — ἡ ὑπόστασις I 21,21 — 1) გაგება, შეცნობა: „ამათისა შემცენებისა გან აღმოიქვრბს წესისაჲლითითა ძიებაჲ“ 5,21. τὸ ἐξῆς I 22,1 — 2) შეცნობა: „რომელსა კერძოსა ქუეშე ფილოსოფოსობისასა აღიყვანების შემცენებისა მიერ“ 21,9. ἡ ὑπόστασις I 36,18: „გამომარინებელი განსაზღვრებათა საქმეთასა მიხუთსა შემცენებისათჳს არსებისა საქმისასა“ 32,1.
- შემცენება — ἡ ὑπόστασις I 10,21 — 1) შტუტობა, გაგება: „გუარებთა სულსა შინა დამარხულთა ეგერა შევემცენიერებით“ 11,31. εἰς II 8,10: „რჩეულად შევემცენების თთ მას სიტყუასაჲ“ 101,37.
- შემთხუეფითი — τὸ ἀπρόσμενον I 64,21 — არარსებით ნიშნთა ერობლობა: „შემთხუეფითი არს კმაჲ დანიშნუითი მრავალთა და სახითა განყოფილთად ვითარ-ყოფისა შორის შესმენილი“ 51,34.
- შემოკმა — ἡ ὑπόστασις I 15,5 — მართვა, მოწესრიგება: „სრულსა შეამკობს ქალასა და ითქუმის სამოქალაქოდ“ 15,32.
- შემოქმედი — ὁ δημιουργός I 41,21 — დემიურგი: „შემოქმედსა ყოველთასა ჰქონან ყოველი თვისა შორის თვისა მავალითობით“ 35,19. ἡ ὑπόστασις I 41,21 — 2) შემქმნელი: „ვითარ-იგი შემოქმედსა კაცისასა აქუს თვისა შორის თვისა სახე კაცისაჲ“ 35,9.
- შემსგავსება — ἡ ὑπόστασις II 28,7 || ἡ ὑπόστασις 37,7 — შეხამება: „განსაზღვრებაჲ შევემსგავსებთ სხუთათა“ 118,35.
- შემტკიცება — ἡ τῆς ἀρχῆς I 22,7 — შედგენა, შედგენილობა: „ხოლო მიხუთავან შემტკიცებისათა დასრულებათა მოვიხუაშთ“ 21,18.
- შემქმნელობითი მიხუე — ἡ ἀποστολή ἡ ὑπόστασις II 21,21 — წარმომშობი მიხუე: „რომელნიმე შემქმნელობითობითი მიხუე ზონისაჲ გან იქმნებიან“ 113,13.
- შემწყობი — ἡ ὑπόστασις II 81,23 — გაწილბული: „ვიინმე მყოფი ყუითლად სირცხულისა მიერ შეწამულ-იქმნეს შემწყობარი“ 169,38.
- შენადგინებო — τὸ ὑπάρχον ἑστίν II 75,22 — მიმართება, მიმდევრობა: „ერთისა მავალითისა ზე რაისმემიართნი დაყუდნეს, აქუნენ რაჲ შენადგინებისი“ 164,12. იხ. შემადგინებო.
- შენლობა — ἡ τῆς ἀρχῆς I 50,3 — თანხმობა, დათმობა: „შენლობისაებრ იტყუს“ 139,3.
- შერწყუფითი [რაოდენობა] — τὸ ὑπάρχον [ἡ ὑπόστασις] I 14,3 — სიმრავლე, რომლის წევრებო საერთო ნიშნით ერთიანდებიან: „რაოდენობისაჲ რომელიმე არს შერწყუფითი და რომელიმე განსაზღვრებითი“ 14,34.
- შერწყუფული [რაოდენობა] — τὸ ὑπάρχον [ἡ ὑπόστασις] I 14,11 — სიმრავლე, რომლის წევრებო საერთო ნიშნით ერთიანდებიან: „შერწყუფული არს, რომლისა კერძოთა საზოგადოასა რაისმე საზღვრისა მიმართ შეაყოფს“ 15,7. შდრ. განსაზღვრებითი [რაოდენობა].
- შესაბამად — ἡ ὑπόστασις I 8,5: „რამეთუ შესაბამად ზედღაროვასა და შეგულისიტყუასა წარმოიხენასა და მოგონებასა შემოიხუაშს რიტორი“ 9,26. შდრ. ჰეროიანად.

- შესაბამება — ἀνάλυξαι I 8,11 — დამავლება: „მათ თანა ამითვე სახითა შეისაბამებ სხედლართული წარმოჩენისა“ 9,32.
- შესაღვინებელი — ἡ ἀπαρχὴ II 77,4 — აქ: არაპირდაპირი დასკვნა: „თანაჴსარულა საზღვარი ძეღლთა და შესადგინებელი მისნი“ 165,22. იხ. შემდგინები. ἀρχαίσι; I 10,10 — შემდგომი, მომდევნო: „შესადგინებელ არს ფილოსოფოსობისორისისაჲ განწვალუბისათჳს თქუმაჲ“ 11,15.
- შესავალი — ἡ ἑρμηνεία I 26,1 — წინასიტყვა: „შესავალთავე შორის სამთა ამითჳს მზრახვალბს“ 24,11.
- შესაკრავი — ὁ συνάμαξις I 26,9 — გრამატ. კავშირი: „შესაკრავი ღონანა დამინიშნავს ჩუენ“ 24,21.
- შესამეცნებელი — ὡσαύτως I 17,4: „შესამეცნებელითა პნებას მეცნიერებისა ქუეშე გარეშეცეულ-ყოფნაჲ“ 17,8.
- შესანწავებელი — ἡ διδασκαλία II 50,16 — გასავლი, შესათვისებელი: „შენ დაგიშინას გასავლებლად და შესასწავებლად ესე“ 139,18.
- შესატყუხა — ἀπαύται I 69,23 — შესაბამისი: „აღბრავს დანიშნულობათა სახისთა, შესატყუხთა სიტყურებითისა მოფარდულობისათა“ 55,7.
- შესაყვანებელი — ἡ εἰσαγωγή I 22,18 — შესავალი, კომენტარი: „აუწყებს... შესაყვანებელი რამე მოწერად მისსა“ 21,30. იხ. შეყვანებოთი.
- შესახედავი — ἡ ἰσοψία II 22,9 — გამოსახულება: „ითქუმიან... რომელიმე მსგავსებისათჳს შესახედავისაჲსა, ვითარ-იგი სახისებრ და მგავლითსა“ 113,32. ἡ ἰσοψία II 49,6 — გამოსახულება, გარეგნობა, ხატი: „ამას რამსმე დაწინიშნავს ხატისორისისა შესახედავისა წარმოშინებლობისათჳს“ 137,39.
- შესახედავისაგანი — ἡ ἐπιτήρησις I 71,9 — სახისმიერი: „შესახედავისაგანი სახე შემეცნობითი არს ყოველთა კერძოთაჲ“ 56,6.
- შესენება — ἡ ἀναγωγή I 33,2 — კატეგორია, უზოგადესი ცნება: „თითოეული შესემენათაგანი ოდეს განცდელთა ვიხილოთ... რომელსამე უსაყოველითაჲდა და რომელსამე უსახედალ... უწოდებ“ 30,8. 2) მსჯელობა: „პირველობს უკუე ნათესავი და მეორე წესი აქვს სახესა, ზოლო საშუალი — განყოფილებასა. და უქმს ზენათა ვიდრემე შესემენაჲ ქუენათაჲ“ 37,26.
- შესენა — ἀναγωγή I 45,14 — თქმა, მსჯელობა: „რომელიმე ქუედ-სენან, ზოლო რომელინიმე — შეისმინებია“ 38,18. იხ. შესენილობა.
- შესენისა — ἡ ἀναγωγή II 69,16 — კატეგორია: „ამათი მდებარეობითსა შესემენისითსა ქუეშე უმად აღყვანებაჲ“ 158,19.
- შესენილი — ἡ ἀναγωγή I 27,6 — შემასმენელი, პრედიკატი: „შესემენილი [არს], რომლისა შორის არსი ანუ ძალითა, ანუ მოქმედებითა შეუღლვილ არს“ 25,7.
- შესენილობა — ἀναγωγή I 57,1 — კატეგორია: „რასაშინაობით შესემენილობაჲ განაშორებს მის განყოფილებათან და საზოგადოთა შემთხვევითთა“ 53,7.
- შესრულება — ἡ ἀπαρχή I 74,23 — 1) დასკვნა, მტკიცება: „ურთიერთისი ჩუენებაჲ არს უპირველესისა შესრულებად შემქმნელი და შესრულებისაჲ კუალად უპირველესად“ 59,2. ἡ ἀπαρχή I 21,6 — 2) შედეგი, რეზულტატი: „რაოდენად... და რაებად განიწვალუბის ფილოსოფოსობისა თითოეული კერძოა და რაჲ აქვს შესრულებად, თქუმულ არს“ 20,26.
- შესრულებითი — ἡ ἐπιτήρησις II 27,1 — მიზანი, საბოლოო შედეგი: „ითქუმის რამსამეშორისი ათერმტეტუარად: შორის ეამსა... ვითარცა შორის შესრულებითსა“ 117,25.
- შესწავებელი — ἡ ἑρμηνεία I 9,15 — რჩევა, დარიგება: „ეეთილმეცნიერებითა შესწავებელითსა ათინისათა ათინისათა გარდაცეველს სახელისდებაჲსა“ 10,28.
- შესხმა — ἡ ἐπιτήρησις II 37,20 სქოლიო — შექება, პატივის მიცემა: „რამათჳს ესოდენთა შესხმთა მიერ პატივსცა პირველსა არსებასა“ 127,3. ἡ ἐπιτήρησις I 25,2 — ფეხბრძე: „საკურად ვიდრემე იტყუნ შესწავენელსა რამსმე მიმართ, ვითარ-იგი შესხმასა, ჩაუტმასა“ 23,21.
- შეტუანება — ἡ ἀπαρχή I 77,15 — შეფერება, შესაბამება: „უკუანასკნელ განწინელი წარწერაჲ სახისაჲ, იტყუს, არა ყოველსა სახესა შეეტყუებდის, არამედ მხოლოთა უსახეისთა“ 60,21. ἀπαρχή I 115,8 — 2) შედარება, შეთავსება: „ერთი სხუთათგან თანა შეეტყუას სხუთათა ოთხთი მიმართ“ 88,6. ἀπαρχή I 84,18 — წარმოდგენა, აღმოჩენა, გა-

- წარმოხუთებული — ἀπαυαλ. I 10,27 — მიკუთვნებელი: „წარმოხუთებულნი მისნი მივისაზრნეთ გონებად მიმართ“ 11,38.
- წარმოჩენა — τὸ φανταστικόν I 8,5 — ნიშნუში, მტკიცება: „შესაბამად ზედღართვისა და შეგულისიტიკუევასა წარმოჩენასა და მოგონებასა შემოიხუთეს რიტორი“ 9,26.
- წარმოჩენითი/წარმოჩენისა სიტყუა — τὸ προφανές ἰσχυρὸν II 57,23 — გამოთქმული სიტყუა: „სიტყუა მრავალსაზედ ითქუმის, რამეთუ ითქუმის წარმოჩენითი სიტყუა“ 147,16. შდრ. შორისდებითი სიტყუა.
- წარწერა — ἡ ὑπογραφή I 54,20 — აღწერა, არაარსებითი ნიშნებით დახასიათება: „უკუეთუ შემთხვევითათაგან მისთა მღებულ იყოს, იწოდებეს წარწერად“ 44,33. განსაზღვრებაა არსებისაგან ახუნებებს საქმეთა, ხოლო წარწერაა შემთხვევითათაგან“ 44,38. შდრ. განსაზღვრება.
- წელიწადი — ἐνιαυτός II 60,26: „თუდ ვიტყუთ მთუარისა კულად-გებასა, ხოლო წელიწადად — მზისას“ 149,26.
- წერტილი — τὸ σημεῖον II 58,1 — სწორი ხაზის შემეგრთებელი: „ღრამშა შერწყუმულ არს... თითოეულსა ნაწილსა მისსა შეაყოფს სხუთა მიმართ ზოგადი საზღვარი — წერტილი“ 147,20.
- წეხი — ἡ τῆξις I 47,7 — 1) ადგილი, თანმიმდევრობა, რიგი: „პირველი წესი აქუს ნათესავსა აღრიცხულთა ამთ შორის“ 39,11. τὸ ὑπόγειον I 109,8 — 2) წესი, ფორმა, სახეობა: „კულად წესისა მისებრ მასწავლეობისასა პირველად დანიშნულობათა აღჭარახს“ 83,13.
- წიადი — τὸ πέραν II 55,16 — საზღვარი: „ყოველსა წიადსა განწიადებულასა ერთ-განხებად დააკლებს“ 145,13. იხ. განსაზღვრებელი.
- წიადობა — τὸ πέραν II 55,16 სქოლიო — განსაზღვრება: „საკირო იყო მიერთიდან მოკნენებად წიადობისაჲ“ 145,11.
- წიანი — τὸ πῆξιον II 7,16: „რომელთაჲ გერარს წინაველ-ყოფა თარგმანებისა თითოეულისა არისტოტელე ბრისა წიანისა“ 101,15.
- წიანისაღება — ἡ πῆξις I II 13,20 — ბიბლიოთეკა: „მუელთა წიგნისაღებათა შინა „ანულიტიკათანი“ საღმე წიგნი იპოვებანი“ 106,25.
- წინააღმდეგობა — ἀντιπρῶτον I 126,7 — დაპირისპირებელი: „შეუბრუნელ საღმე წინააღმდეგობანი და წინაუკმონი ვანყოფილებანი“ 95,33.
- წინააღმდეგობა-დადება — ἡ ἀντιπρῶτον I 109,27 — ანტითეზისი: „სამ-ყოფასა უკუე წინააღმდეგობა-დადებათაჲ, რომელთაგან დანიშნულობანი თვისანი მოიხუთიან... შეითხზენ“ 83,34.
- წინააღმდეგობობა — ἡ ἀντιπρῶτον II 61,7 სქოლიო — დაპირისპირებულობა: „უფროსლად საგონებელ არს წინააღმდეგობობა ზენახსტუს და ქუენასა“ 150,38.
- წინააღმდეგობობითი განწვალმბულება — ἡ ἀντιπρῶτον διακρίσις I 100,10 — გაყოფა დაპირისპირებულთა მიხედვით: „[ართან] წინააღმდეგობობითნი განწვალმბულებანი ცხოველისანი, ვითარ მოკუდავი და უკუდავი“ 76,30.
- წინააღმდეგობა — ἡ ἀντιπρῶτον I 26,2 — შერჩევა, წინასწარ არჩევა: „იტყუს, თუ რაა არს წინააღმდეგობა აღწერილისა“ 24,28.
- წინააღმდეგობითი — ἀντιπρῶτον I 5,12 — წინასწარ შერჩეული: „არს წინააღმდეგობითი საქრეული“ 7,3.
- წინააღმდეგობითი [სქესი] — ἡ ἀντιπρῶτον ἀντιπρῶτον [αἰσθητικὸν] I 50,13 — მიმართების ერთ-ერთი სახე, ნებაზე დამოკიდებული ურთიერთობა: „სქესი ითქუმის: ანუ კელოვნებისა-მიერი... ანუ წინააღმდეგობისა მიერი (ვითარ-იგი მოყურისაჲ მოყურისაჲ მიმართ)“ 41,31.
- წინააღმდეგობა — ἀντιπρῶτον I 23,17 — წინათქმა: „უპირატეს ამათა წინაშესავალსა შინა ვანსა წინააღმდეგობებს წიგნისას“ 22,23.
- წინააღმდეგობა/წინააღმდეგობა — ἡ ἀντιπρῶτον I 78,24 II პროსენა 3,13 — ლტის განგება: „არს წინააღმდეგობა, მიმდებელი თითოეულსა სულისაჲ მისაგებულსა საქმეთასა“ 167,7. „ღმერთსა შრომლნი ჰქონან მოქმედებანი... რომელნიმე წინააღმდეგობითნი უკნინეს-თანნი, რომელთაგან ყოველი სოფელი წინააღმდეგობის“ 5,12.
- წინააღმდეგობითი — ἀντιπρῶτον I 3,13 — ლტის მიერ წინასწარ დადგენილი: „ღმერთსა შრომლნი ჰქონან მოქმედებანი: რომელნიმე მკენიერებითნი..., ხოლო რომელნიმე წინააღმდეგობითნი“ 5,12.

- წინაეზოა — ზბ პროფსიონ I 43,3 — შესავალი: „გზანი და წინაეზონი არიან ყოვლისა მიმართ სიტყუთისა ხედვისა“ 36,18.
- წინადადება — ზი სპანმედი I 41,8 — პიპოთეზა, თვალსაზრისი: „ეგებების სახეთა ყოველთა წინადადებათა მისებრ მოსპობილთა ნათესავსა ყოფა“ 130,29.
- წინადასხმული — პერძემედი I 37,7 — უწინარეს შედგენილი: „წინამდებარე მისსა იყო წინადასხმულთა საზღვრებისა განჩენა“ 32,19.
- წინადაწერა — პერაყრძედი II 14,18 — მიწერა, მითვისება: „წინადაწერნესო ესე ნატაცინი მნებებელთაგან“ 107,23.
- წინამდებარე — ზბ პროფსიონ I 52,22 — 1) კვებმდებარე, ობიექტი: „ჩანს... ნათესავად მწოდებულად „ბუნებისთა“ შინა თითოეულისა კელოვნებისა წინამდებარისა ნიეთისად“ 43,22. 2) წინამდებარე I 115,23 — 2) წინამდებარე: „ყერ-არს... რაცხსა... მრავალწილ-ყოფა პირველითაგანვე წინამდებარესა ზედა“ 88,12.
- წინასწართქმული — ზბ პერაყრძედი I 21,7 — წინასიტყვა, შესავალი: „ეგვქმა ჩუენ თქმად ფილოსოფოსთა მიერ ესრეთ აღსარებულთა წინასწართქმულთათჳს, ესე იგი არს, კელოვან-ნათქვამთა ყოვლისა წიგნისა“ 20,28.
- წინაუქმობა — ზი ანტონოზია I 99,23 — ანტონოზია: „ორ-ყოფთა წინაუქმობათასა: სულიერისა, უსულირისა, მგრძნობელობითისა და უგრძნობელობისა... სამწინ მხოლონი შედგებიან თანაშემუდღეანი“ 76,8.
- წინაშესავალი|წინაშესავალი — ბ პერიმედი I 23,17 — წინასიტყვა: „უბირატეს ამათსა წინაშესავალსა შინა განსა წინააბგერებს“ 22,23. იხ. შესავალი, წინასწართქმული.
- წინაველ-ყოფა — პერაყრძედი II 7,15 — პირველად აღება, არჩევა: „რაოდენ და რომელთაა ყერ-არს წინაველ-ყოფა თარგმანებისა თითოეულისა არისტოტელეზისა წიგნისა“ 101,15.
- წინგანსვლა — ზი პერძედი I 8,8 — წინამდებარე, დებულება, წინადადება: „მოლო ერთი წინგანსვლა დააკლებს შეგულსსიტყუესისა“ 9,29. იხ. პროტასი.
- წინსათქვაში — ზბ პერაყრძედი I 22,2 — წინასიტყვა: „ეგამი არს ეგერი ჩუენდა თქმად წინსათქვაშითა აცა წიგნისათა“ 21,12. იხ. წინასწართქმული.
- წვალეზა — ზი ბიარძედი II 10,13 — გამოყოფა, დაცალკეება: „წვალეზასა ჰყოლს მყოფთას“ 103,21. ზი ანტონოზია I 1,13 — ერესი, სკოლა: „სახელ-იღებთან ვიდრემე უქუე წვალეზანი ფილოსოფოსთანი ვიეთიანმე შუდალ“ 96,18.
- წვალეზისმთავარი — ბ ანტონოზია I 1,14 — სკოლის მეთაური: „სახელ-იღებთან ვიდრემე უქუე წვალეზანი ფილოსოფოსთანი ვიეთიანმე შუდალ. რამეთუ ანუ წვალეზისმთავართაგან, ვითარ-იგი პითალორენი ითქუმიან... პითალორისა[გან]... დაწყებასა წვალეზათასა“ 96,18.
- წმანხვა — პეტრედი II 7 (სქოლიო) — შეთხზვა: „სიტყუესმომედნიცა წმანხიან ზაპარათა“ 101,3.
- წუვი — ბ ანტონოზია II 46,23: „აკისა შორის იხილებთან კელნი და წუვინი“ 135,23.
- წულიშმოგონება — ზი ბიარძედი II 45,4 სქოლიო — წარმოდგენა, ცნობიერება: „ივინი არცა წულიშმოგონებითა განეკიდებთან“ 134,12. იხ. წულიშმოგონებლობა, ზედმოგონება.
- წულიშმოგონებლობა — ზი ბიარძედი I 33,12 — ცნობიერება, წარმოდგენა: „ესენი განშორებულად ითქუმიან, ვინაიჲთან წულიშმოგონებლობით რაა განუშორნენ. არადაჲთ განირეუენების არსებან აკისა“ 29,23.
- წულიშობისეკრძობა — პეტრედი II 28,33 — წერილი ნაწილაკებისაგან შემდგარი: „აირსა, წულიშობისეკრძობად მყოფსა, განჰელის“ 119,23.
- წურთა — ზი მელქედი I 4,16 — ზრუნვა: „ფილოსოფოსობა არს წურთაჲ სიყუდილისა“ 6,10.
- წუალი — ზბ მმარ I 107, 5 — წყალი, ერთი 4 ელემენტთაგანი: „იქმნების აირისაგან წყალი და წყლისაგან — აირი... ვითარმედ ერთი აქუს ქუემდებარე-ნიეთი“ 81, 37.
- წყლისშორისი — მმარ I 31,21 — წყალში მცხოვრება: „ითქუმიან არა ყოელითურთ განკიდებულნიცა, ვითარ ქმელისა და წყლისშორისა“ 122,1.
- წყრთა — ბ პეტრედი II 61,7 სქოლიო — სიგრძის საზომი ერთეული: „აღირიქუევიან... ათნი ძელნი წყრთეულნი ათითა წყრთითა“ 150,34.

წყრთეული — წყრთის ზომისა: „[ადირიბუციან] ათნი ძელი წყრთეული ათთა წყრთთა“ 150,34.

ჟ

- ჰაბუა — ო ვიძი I 13,25 — ახალგაზრდა ვაჟი, ვმარწილი: „პითალორამან, მხილველმან ჰაბუკაას ვისმე შევლისა... უბრძანა მას“ 14,22.
- ჰეშმარიტი — ჟ ძღმეი: II 10,17 — ჰეშმარიტება: „ხედვითი ვიღრემე აქუს მიწლომისათუს ტუელისა და ჰეშმარიტისა“ 103,27. ძღმეი: II — ჰეშმარიტი: „სხუა და სხუა საზღვარი გარდასცეს ჰეშმარიტისა უკუე კაცისა“ 112,31.
- ჰეშმარიტება — ჟ ძღმეი: I 10,4 — 1) ჰეშმარიტება, აქსიომა: „განწყალუბისა ჰეშმარიტებაჲ უბირატეს ღმრთისმეტყუელებითი არს“ 11,21. 2) ძღმეი: I 10,17 — 1) არამატერიალური სინამდვილე: „ბუნებათმეტყუელებითი ვითარცა ჩუნდა მომართ ვიღრემე პირველი არს... ხოლო ვითარცა ჰეშმარიტებისა მიმართ — უკუანაღკეილი“ 11,24.
- ჰირი — ჟ ძვარჯი: II 32,10 — საქირიება, ბუცილებლობა: „რამეთუ არცა ჰირის გამო არიან ურთიერთარსთა ნათესავთა განყოფილებანი“ 122,27.
- ჰური — ო ჯრეჟი: II 58,18: „ადვილ ღუნისა ჰურისობისა ზედსაჩინოა და არა სრული ჰური“ 148,3.
- ჰურისობა — ჟ ჯრეჟი: II 58,18 — ჰურის სიღრმე, ჰურის უბე: „ადვილ ღუნისა ჰურისობისა ზედსაჩინოა და არა სრული ჰური“ 148,3.
- ჰურქელი — ო აჯი: I 107,2 — ჰურქელი, სათავსი: „ჰურქელთა რვალისათა შესაძლებელ არს ურთიერთს გარდაცულებაჲ“ 81,34.
- ჰულელი — ო ვიძი: I 13,17 — ლუწი: „შობათაცა რიცხუთასა ჰულელისა და ცანკლისა და ცანკუქულისა და სხუათა მრავალთა ვეგეითართა ზედა ჰსქერეტს“ 14,11. იხ. ფარდი. შტრ. ცანკლი.
- ჰულდვით ჰულდვითი — ო ვიძი: I 14,14 — ლუწი: „რაოდენობა თავით თუსით არს რიცხუ, ოდეს თუთ თავით თუსით განვიხილვიდეთ მას, ვითარ-იგი ჰულდვით ჰულდვითი ანუ ცანკუქუელი“ 15,10.

ბ

- ბატი — ჟ ძღმეი: I 55,4 — გამოსახულება, სახე: „მწერალთამიერი აზრდილისწერაჲ ცხად-ჰყოფს სადმე მსგავსებასა ბატისასა“ 45,2.
- ბეღვა — ჟ ვიძი: II 38,22 სქოლო — 1) ჰეგეტა, შეცნობა: „ხედვამ ვიღრემე უკუე არს საქმისა აღსვენებაჲ, ვითარ ოდეს ვთუა: „აკაცი არსებაჲ“ და ვიხედვო, ვითარ არსება არს“ 128,18. მცირე: I 13,14 — 2) განქერება, წარმოსახვა: „არა მსოფელთა მიერ სახედლებულსა რიცხუსა... ჰხედავს მრიცხუელობითი“ 14,7. 3) მცირე: I 89,3 — 3) თეორია, იდეა: „სხუასა ხედვასა გარდმოსცემს და ამასცა საკმარსა სიტყუერისა მოფარდულობისა მიმართ“ 68,14. 4) იდეა, აზრი: „საკუთრობასა ცხად-ჰყოფს.. ხედვითა მისთა შინათა ხედვითა წიგნსა ამის შინა მოქსენებაჲ“ 21,21.
- ბეღვითი [ფილოსოფოსობაჲ] — ო ვიძი: I 11,13 — თეორიული ფილოსოფია: „ფილოსოფოსობაჲ განწველების ხედვითისა მიმართ და საქმიითა“ 12,13. შტრ. მხედველობითი.
- ბვალისშემდგომი — ო მცირე: II 74,18 — ზეგ: „უბირველეს არს ბვალე ბვალის-შემდგომისასა“ 163,9.
- ბრიშობი — ო ვიძი: I 87,2 — ჰურუმი: „ვინაჲ ბრიშობისცა: ვიციო მე რიცხუ ქუშისაჲ“ 66,41.
- ბრონა — ო ვიძი: I 8,23 — 1). გრამატ. დრო: „ლამამატეოსობაჲ მსგავსადე, რამეთუ ტონთა და ბრონთათუს შოამოვალს“ 10,5. 2) დრო, როგორც რაოდენობრიობის თვისება: „განწვალუბს“ შერწყუმულსა ხუთად: „ლრამამად, ემიფანიად, სხეულად, ბრონოლ და ადგილად“ 143,37.
- ბრწინილება — ჟ ვიძი: I 113,8 — მოსობა, განადგურება: „არსებებისერი ვიღრემე შეცვალე-ბა შეიქმს მისასა და ბრწინილებასა“ 86,21.
- ბრწინილებისშორისი — ჟ ვიძი: II 45,18 — ბრწინილებას, მოსობას დაქვემდებარებული: „არაან... მისისა და ბრწინილებისშორისთან ი რომელნიმე მარტაეგებ“ 134,31.

ხუთკუთხედი — πεντάγωνος I 72,8 — ხუთკუთხედი ფიგურა, პენტაგონი: „სხუთკუთხედი ყოველთა ღრამბართათა ნაკვეთთა პირველად იჩუენის ხუთკუთხედი, მოვედ და, კუპსკუთხედი და სხუთა“ 57,5.

ხური — ἄραχτος I 101,17 — ხური: „არა უკმა შემქმნელობა ხურისაჲ“ 77,28.

ხურონობითი — ἡ ἄραχτοςική I 52,22 — მშენებლობა: „ჩანს... მწოდებულად... მინაძებდარი... ნიეთისად, ვითარცა ხურონობითისა შორის ხეთად“ 43,22.

კ

კელთაშინა — κελύειρος I 51,8 — ხელმისაწვდომი: „ხოლო ამის ჰგავს კელთაშინა ყოფა დანიშნულისაჲ“ 42,20.

კელიზმიყოფი — κελύειροδίαχος I 70,7 — წარმომჩენი, წარმომდგენი: „წაღმართ მავალი სიტუა განცხადებს მათ კელიზმიყოფი სოკეთესა კატელორითასა“ 55,17.

კელის-ქსნა — ἡ κελύειρος I 24,13 — სისხლის გამოშვება: „ოდეს ვიტყვით: კელი-ქსნა კეთილ არს, არ თავით თვისთ“ 23,9.

კელოვანი — κελύειρος I 46,8 — ისტატი, ხელოსანი: „ვითარცა აქუნდეს ოღანო, ეგრეთცა საქმე კელოვანისა გამოჩნდების“ 38,27.

კელოვანათქუამი — κελύειρος I 21,7 — ისტატურად, საქმის ცოდნით წინასწარ თქმული, წინასიტყვაობა: „გჯჳს ჩუენ თქუმად ფილოსოფოსთა მერე ესრეთ აღსარებულთა წინასწართქმულთათს, ესე იგი არს, კელოვანათქუამთა ყოვლისა წიგნისა ზედა“ 20,28.

კელოვნება — ἡ κελύειρος I 6,27 — 1) ისტატობა, საქმიანობა: „ფილოსოფოსობა არს კელოვნება კელოვნებათა და ზედმიწევნულობა ზედმიწევნულობათა“ 9,16 ἡ κελύειρος I 75,4 — 2) ცოდნა, შეცნობა: „წულიმოგონებისაგან წინაყოფისა თანა-აქუს კელოვნება“ 163,25. ἡ κελύειρος I 106,19 — 3) შექმნილი, გაკეთებული: „იხილვების... კელოვნებათა შინა აღსიტყუით“ 81,25. შდრ. ზედმიწევნულობა.

კელოვნებთი — ἡ κελύειρος — ხელოვნური, შექმნილი: „არაინ... კელოვნებთი აღსიტყუისაგან ვირდემ ნიეთისა“ 82,2.

კელოვნებისამერი [სქესი] — ἡ κελύειρος [κელύειρος] I 50,11 — მიმართების ერთ-ერთი სახე: „სქესი ითქუის: ანუ კელოვნებისამერი, ვითარ-იგი მოძღურისა მოწაფისა მიმართ“ 41,31.

კელ-ყოფა — ἡ κελύειρος II 41,21 სქოლიო — 1) ეპიხირება, მოკლე დასკვნა: „არუენებს ამას ორთა კელ-ყოფათა მიმართ“ 131,5. ἡ κελύειρος I 9,29 — შეხება: „არს ვიდრემ უკეთ... პირველისებრ კელ-ყოფისა განკუთხა საქმისა“ 11,5.

კმა — ἡ κμα I 20,16 — 1) ცნება: „მოიყენა მასწავლელობასა შინა კმათა რათამე ხუთთა უცნაურად ჩუენგან მყოფთა ჩუეულებისა შორის“ 20,7. „სკოპია ფილოსოფოსისა არს წარმოქუმა კმათათჳს, დამნიშნველთა საქმეთასა“ 103,15. 2) განსაზღვრება: „კერძოსაცა ძარღუსასა კმა სრულისა ეწოდების და კორცა და ნაწევარსა“ 64,11. 3) კატეგორია, უზოგადესი ცნება: „გარეშეწერნეს ათთა რათამე კმათა კუეუმ“ 105,14. 4) დანაწევრებული ბგერებით შედგენილი სიტყვა: „ყუენს რვა მათიგინი ნაწილნი სიტყვანი, რომელთა მიმართ აღუენ ყოველნი თითოეულად ნიშნულობითი კმანი“ 20,24.

კმაგანყოფილი — ἡ κμα I 9,12 — სხვადასხვა ხნით: „კმაგანყოფილად საგონებელ არაინ“ 102,24.

კმაყოფილი — ἡ κμα I 2,16 — განმცხადებელი, ამბის მომბანი, წარმომქმელი: „არსად ვირწმუნთ თქუენი სიტუბით კმაყოფილთა“ 96,23.

კმარებისხებ — ἡ κμα I 72,15 — არაპირდაპირი მნიშვნელობა, არაპირდაპირი მნიშვნელობა: „ვიტყუთ მას კმარებისხებ მაგალითისა ძლით, მწოდებულად ნაკუთხა ნათესაეად სამყურისა“ 57,14.

კმლისა — ἡ κμα I 32,5 — ხმელთზე მცხოვრება: „არაინ... ადგილისაგან, კითარ აირისა და წყლისშორისი და კმლისა“ 122,19.

კორცი — ἡ κμα I 5,10 — ხეული: „კაციისა შუგავებულ-ყოფასა: სულისაგან და კორცთა, მრჩობლი არს საკრეული“ 6,37.

კნით უოფნა — ἡ κμα I 78,1 — მოშება, მოსვენება: „მარტობედენ რამ, კსნათყოფიანი“ 60,33.

- ქუეზულუბაა — ზაფერქუზი (ძაფრჳ) II 80,5 — მოკლება, ნაკლი: „დაპნიშნაე... ყოვლით კერძო ქუეზულუბასა მეცნიერებისაგან“ 168,16.
- ქუშეთაა — რეჯრჳი (ჯრჳ) I 8,18 — სპირობა: „რითორი იქუშევეს სამარაულსა და კარგსა“ 9,40.
- ქურვებაა — ბ რუჳრძე I 112,23 — სიტყუ, პაპანაქება: „ქურვებისა მიერ მორთულუბაა უკუე და კეთილშეზავებულუბაა... განხზრწნების“ 86,7.
- ქურვებიანი — რუჳრჳი II 82,12 — სიტხიანი: „ქურვებიანი ვიღრემე აგრძნობენ ბუნებისგარეშისა მქურვალებასა“ 170,30.

ჯ

- ჯეროვნად — ძუღღრჳი I 8,3 — შესაბამად: „იტყუან... უშორესთარე მით ასოთასა ჯეროვნად შემომხუმელნი ამთნი“ 9,24. იხ. შესაბამად.
- ჯინქველი — ბ მრჳრჳი I 122,8 — ქინქველა: „რასაებრ უკუე განყოფვის კაცი ჯინქველსა, არა მნელ და ღონიერ არს თქუმადა“ 92,34.
- ჯოჯობეთა — ა.ბ.ჯ I 4, 23 — ქვესენელი, უფსკრული: „არქუ, მზეო, ძნობდი, კლომგორტ ამერა-კელმან შთაქრილმან მალღით ზღუღით ჯოჯობეთადმი“ 6, 21.

კ

- კავი — ხაჯი I 55,13 (სქოლიო) — ტული: „იტყუან ვიეთნიმე განწვალეობისათჳს, ვითარმედ ჰაეად განყო“ 144,16.
- კინდოა — ბ ა.ბ.ჯ I 1, 12 — თიოპელი, აქ: შაკინიანი: „თენერ სიშავისა ცორანი მფრინველ და კინდოა კაც არს“ 85, 9.

ს ა ძ ი ე ბ ლ ე ბ რ

ა) პირთა, გეოგრაფიულ სახელთა და ნაწარმოებთა სახელწოდებებისა

- ადგილი || ადგილობითი რე *Τοπωνυμ* I 14,19; 34,19—არისტოტელეს თხზულება „ტოპიკა“ 9,36; 30,20; 107, 25
- ათინა I *Ἀθηνῆν* 94,22—ქალაქი 10,29; 72,29
- ათინელი *Ἀθηναῖος* I 58,3—ათენის მკვიდრი 41,30; 47,5; 69,19; 98, 2
- ათინელთა მოქალაქობა *ἢ Ἀθηναίαν πολιτείαν* 3,29—არისტოტელეს თხ. „ათენის რესპუბლიკა“ 98,2.
- ავადიმია *Ἀχαιδῆμια* I 46,6—ფილოსოფიური სკოლა *ძე. საბერძნეთში* 38,29; 97,22; 105,40
- ავადიმელი *Ἀχαιδημαῖος* I 46, 17—ავადიმის მოსწავლე 38,35; 96,25
- ალექსანდროს *Ἀλέξανδρος* II 49, 12 სქოლიო—ალექსანდრე აფრადისიელი, ბერძენი ფილოსოფოსი (II—III სს) 138,23
- ალკივიადი || ალკივიადე *Ἀλκιβιάδης* I 17,22—ალკივიადე, ბერძენი საზოგადო მოღვაწე (V ს. ჩვ. წ.-მდე) 17,29; 50,8; 52,9; 61,7; 105, 15
- ამერაქიელი იხ. კლეომეორტოს ამერაქიელი.
- ამონიოს || ამონიო ერამის *Ἀμυνίος Ἐραμῆσιος* I—II 1,1—ბერძენი ფილოსოფოსი, ალექსანდრიელი ნეопლატონიკოსი (V-VI სს.) 3,1; 96,1
- ანაქტრიანი || ანაქტრიანიძე *Ἀνακταριῆς* I 26,15—არისტოტელეს თხზულება „ანაქტრიები“ 24,30; 106,26; 110,24 იხ. ალევკითი.
- ანტიქთენი *Ἀντικθηνῆς* I 40,6—*ძე. ბერძენი ფილოსოფოსი* (V ს. ჩვ. წ.-მდე) 34,16; 35,1
- აპოლონიოს *Ἀπολλώνιος* I 16,12—აპოლონიოს როდოსელი, ბერძენი პოეტი (III ს. ჩვ. წ.-მდე) 16,29
- აპოლიკტი || აპოლიკტიანი *ἢ Ἀπολικτῆς* I 11 12,1 სქ. — არისტოტელეს თხზულება* 65,29; 105,2
- არისტოტელე *Ἀριστοτέλης* I 21,18—8,14; 20,6, 13; 21,3,27,36; 22,31; 24,14,24,27,31; 25, 27,28; 28,4; 36,11,15,17; 37,10; 38,3,32, 39,1; 40,15; 41,5; 43,22; 47,24; 49,36; 50, 2; 74,19; 79,1; 82,36; 96,4; 97,22,31; 100, 40; 101,17,29,39; 104,36; 108,38; 110,19 117,19; 119,1; 122,36; 123,15,32; 125,21, 126,3; 127,20; 129,36; 134,23,28,36; 135, 1,20; 137,11,21; 138,19; 140,29; 143,1—9,28; 150,33; 150,39; 155,10; 170,6,10,18; 171, 4, 18

- არტემის || არტემო *Ἄρτεμις* I 81,1—ბერძნ. მითოლოგიის გმირი, ჰეკატის მფუფ, ავადიმონის მამა 62,24
- არქილოხოს *Ἀρχιλόχος* I 9,10—არქილოქე, *ძე. ბერძენი პოეტი* (VII ს. ჩვ. წ.-მდე) 10,26.
- არქიტას || არქიტო *Ἀρχιτύτας* I 54,3—*ძე. ბერძენი ფილოსოფოსი და საზოგადო მოღვაწე* (V-VI სს ჩვ. წ.-მდე) 28,5; 143,28,33
- არლოსი *Ἄρως* I 17,21 — არგოსი, ქალაქი საბერძნეთში 110,2.
- არზიპიდის *Ἀρζιπίδης* II 75,13—არქიმიელი, *ძე. ბერძენი მათემატიკოსი* (III ს. ჩვ. წ.-მდე) 164,6
- ატრევილი *αἱ Ἀτρεῖων* II 18,9—110,17
- აქილდე *Ἀχιλλεύς* I 41, 14—აქილდე, ბერძნ. მითოლოგიის გმირი 35,11
- ალამენო || ალამენონ *Ἀλαμῆμων* I 81,1 — ავადიმონი, ბერძნ. მითოლოგიის გმირი, მკეკის მფუფ 62,25, 27
- ალევკითო რე *Ἀλεξάνδρος* I 36,9—არისტოტელეს თხზულება „ანაქტრიები“ 31,29
- ბუნებითი *ἢ Φυσική* I 52,22—არისტოტელეს თხზულება „ფიზიკა“ 43,23; 148,2; 150,33
- გემონებითი *ἢ Ἐθνική* II 3,16—ქედონიკი 97,26
- და *Διόν* I 81,6—ზევის 62,35; 63,1
- დიმოკრიტო *Ἄτομωσ* II 1,15—დიმოკრიტე, ბერძენი ფილოსოფოსი (V—IV სს. ჩვ. წ.-მდე) 96,20
- ეპიკო *Ἐπίκουρος* I 53,14—ენათა შთამომავლები 44, 1.
- ეპს *Ἐπίσ* —ენებში, ბერძნ. მითოლოგიის ორი გმირი: 1. სალაპონის მეფის ტელამონის *ძე. 2. ლაქაროსის მეფის ოლეუსის ძე* 25,34; 108,29; 111,19,29,33,37; 112,3; 114,3
- ეპტორო *Ἐπτορος* II 19,23—ეპტორო, ბერძნ. მითოლოგიის გმირი 108,32; 111,29
- ეპიკურო *Ἐπίκουρος* II 1,15—ეპიკურე, *ძე. ბერძენი ფილოსოფოსი* (344—270 წწ. ჩვ. წ.-მდე) 96,20
- ებნა *Ἐβνῆ* I 22,15—შთაა იტალიაში 21,26

* იგულისხმება „ეპორე ანაქტრიკა“.

ვიზნტია Βυζάντιον II 21,18—ზიზანტია 113,8

ზევსი Ζεύς I 80,21—62,23

თიოელი Θυμειον I 50, 11—თე'ეს მკვიდრი 41,30

თემისტოკლეო Θემისტოკლეს II 18,11—თემისტოკლე. ძე. ბერძენი საზოგადო მოღვაწე (525—460 წწ. ჩვ. წ.-მდე) 110,18

თემისტოკლო Θემისტოკლეს II 81,27—პლატონის თხზულება „თეეტეტო“ 170,3

თიან Θέων I 65,8—ძე. ბერძენი მათემატიკოსი (III-ს.) 52,9

თლო II ილუოს Οίλην II 19,23—უერძნული მითოლოგიის გმირი, ლოკრიდის მეფის ეანტის მამა 108,33; 111,30; 112,1

იპოკრატის Ἰπποκράτης I 112,1—იპოკრატე, განიკმეული ბერძენი მედიკი (460—377) ჩვ. წ.-მდე 85,27

ირაკლი Ἱρρακλῆς—ჰერაკლე. ძე. ბერძნული მითოლოგიის გმირი 41,14,25,27; 44,3

ირაკლი Ἱρρακλῆς:ძმე I 49,20—ჰერაკლეს შთამომავლები 41,14,21; 43,40; 44,3

ისალოვია Ἰσαχυαίη II 25,7—პორფირის (III-ს.) თხზულება „შესავალი“ 116,12

ისოკრატე Ἰσοκράτης I 15,21—იხ.სოკრატე.

კატოლორიანი αἱ Κατηγορίαι I 20,24—არისტოტელეს თხზულება „კატეგორიები“ 20,16; 21,27; 22,32; 23,13; 24,14,21,24,30; 27,25; 28,3,5; 36,18,21; 39,1; 45,28; 64,30,34; 74,19; 79,1; 96,1; 99,19; 102,7; 104,40; 105,3; 106,9,17,26; 107,29; 142,33

კლეომბორტოს ამერაველი Κλεόμβροτος Ἀμειβραχάων:ძმე I 4,21—6,13

კრატელო Κρατύλος I 59,20—პლატონის თხზულება „კრატელო“, 48,14

კრონოს Κρόνος II 7 (სქოლიო)—ბერძნული მითოლოგიის ღმერთი 101,5

ლუკია || ლუკიოზ Λυκίον I 20,1—ქალაქი ძე. საბერძნეთში 19,25; 38,29; 105,40; 119, 31; ლოკრისელი Λοκρός II 19,23—ლოკროსი, ბერძნული მითოლოგიის გმირი, იოდეგის ძე 111,30

(მილია) მილური ἡ Μιλήτις II 74,15—მილიის ომები 163,6

მეორენი ანალტიკანი— τὰ Δευτερά ἀναλυτικά II 5,16 — არისტოტელეს თხზულება „მეორე ანალიტიკა“ 99,21. იხ. ანალტიკანი.

მოქალაქობა ἡ Πολιτεία II 3,27—არისტოტელეს თხზულება „პოლიტიკა“ 97,40

ოდესეო Ὀδυσσεύς I 63,24—ოდისეუსი, ბერძნული მითოლოგიის გმირი 51,11; 72,28

ორესტი Ὀρέστης I 81,1—ორესტე, ბერძნული მითოლოგიის გმირი 62,24

პარმენიდი ὁ Παρμενίδης I 45,1.—პლატონის თხზულება „პარმენიდე“ 38,5

პელაოი Πέλοπος I 81,2—პელაოი, ზერძნული მითოლოგიის გმირი. ტანტალოსის ძე და ატრეუსის მამა 62,25

პელლონენისონი Πελοπόννησος II 17,22—ქალაქი ძე. საბერძნეთში 110,3

პელაონისიერი οἱ Πελοποννησιακοί II 74,15 —პელაონისის ომები 119,29; 163,6

პელაოიდი Πέλοπιδης I 53,14—პელაოსის შთამომავლები 44,1

პერი ერმინია Περὶ ἐρμιονείας I 26,15—არისტოტელეს თხზულება „პერი ჰერმონია“ 24,30; 33,20; 99,19; 105,1; 107,30; 110,32

პერიპატეული Περιπατητικὸς—არისტოტელეს შიშვეროკი 38,21,27,33; 77,22; 78,40; 80,17,37; 81,8; 96,24;

პითაგორა Πυθαγόρας I 41,67—ძე. ბერძენი ფილოსოფოსი (580—500 წწ. ჩვ. წ.-მდე) 10,23, 37; 14,22,96,20

პირველი ანალტიკანი τὰ Πρῶτερα ἀναλυτικά I 5,15—არისტოტელეს თხზულება „პირველი ანალიტიკა“ 90,20; 105,1. იხ. ანალიტიკანი.

პინდარო Πίνδαρος I 50,10—პინდარე, ძე. ბერძენი პოეტი (518—442 წ. წ. ჩვ. წ.-მდე) 41,30

პლატონი Πλάτων—5,3,13; 6,8,14,25; 14,27; 17,11,17; 21,3,32; 24,25; 28,23; 29,18; 30,37; 31,13; 36,3,11; 37,8; 38,5,23,28; 41,29; 43,19; 47,29; 48,14,29; 50,8,21; 52,9; 57,18; 60,36; 62,11; 65,26; 71,36; 97,13,18; 100,23; 110,17; 121,1; 126, 16; 137,14; 142,2; 150,34; 156,19; 159,7; 170,3

პლუტინოს Πλουτίνος I 12,26—პლატონი, ბერძენი ნეოპლატონიკოსი ფილოსოფოსი (204—270 წწ) 13,30

პოლიტიკი იხ. ამოდიტიკი.

პორფიროს || პორფირიოს Πορφύριος — ბერძენი ფილოსოფოსი (232—304 წწ.) 3,3; 20,10,14;

* ეს სახელი არ არის შესატყვისი ბერძნულსა.

21,13,27,30; 23,4,31; 24,1,3,9; 25,20; 26, 23,36; 27,3; 28,7,12,28; 29,29; 30,27; 33, 20; 34,2; 38,19; 40,15,27; 43,26; 44,15; 45,12,39; 50,1; 54,18,25,31; 58,22; 59,34, 62,33; 63,6; 67,10,24; 70,25; 71,2; 75,19; 76,38; 77,20; 78,7,40; 80,35; 81,7; 83,33; 88,31; 89,18; 93,2,9; 102,21; 128,29
პროტალორას Πρωταγόρας II 66,27—პლატონის თხზულება „პროტაგორა“ 156,15,19

სალამინელი Σαλαμίνιος II 19,22—ჯანტი, სალა- მინის მეფის ტელამონის ძე 110,29

საყრადი Σακράτης — ძვ. ბერძენი ფილოსოფოსი (469—399 წვ. წწ.-მდე) 16,10; 26,34; 28, 23; 29,16; 47,4,29; 48,29; 50,8; 52,18; 53,4; 60,36; 61,7; 62,11; 67,31; 68,17,22, 30; 69,3,15; 70,35; 71,37; 72,19; 74,37; 88,33; 89,17; 95,4; 113,8; 118,12,20; 120, 7; 121,1,9; 124,12; 127,6—14; 128,2; 130, 2; 131, 12,18; 132,17; 136,27; 138,36; 139,24—29; 141,40; 164,36; 165, 30; 167,24

სოფისტელი ἰ σοφιστής II 5,20—სოფისტი 99,26

სფფისტისი ἰ Σοφιστής I 85,6—პლატონის თხ- ზულება „სოფისტი“ 65,26

ს ოფრონიკო Σαφροσύνης I 58,3 — სფფ- რონიკე, სოკრატეს მამა 47,4; 69,16; 164,35; 167,25

სელისპლითი Περὶ ψυχῆς I 4,25—პლატონის თხზულება „სელისპლითი“ 6,22

სელისპლითი Περὶ ψυχῆς II 8,1—არისტოტელე- ლის თხზ. „სელისპლითი“ — 97,36; 101,23

ტანტალისი Τανταλίδης I 50,5—ტანტალისის შთამომავლები 41,24

ტელამონი Τελαμών II 19,2—ტელამონი, ბერძ.

მითოლოგიის გმირი, ეანტოს დიდის მამა 108, 31; 111,29; 112,1

ტემოს Τεμαχος I 72,18—პლატონის თხზულება „ტიმაიოს“ 57,18

(ტროა) ტროული of Τρωαίος II —ტროის ომე- ბი 119,29

უმირი Ὀμηρος I 23,5—ჰომეროსი 22,7

ფელონი Φαιδων I 4,18—პლატონის თხზულება „ფელონი“ 6,14

ქმნისა და ხრწნილების ძლითი Περὶ γένεσεως καὶ φθαρῆς II 8,1—არისტოტელეს თხზუ- ლება 97,37; 101,26

ქსენოკრატე Ξενοκράτης I 46,11—ქსენოკრატე, ბერძ. ფილოსოფოსი 38,29,34; 97,21,22

ლორჯია Λοργιάς II 18,10—პლატონის თხზულე- ბა „გორგიასი“ 110,18; 159,3

შეყვანებლობაა || შეყვანებითი || შეყვანებლობითი ἡ Ἐξαισχυῆ — პორფირის თხზულება „შე- სავალ“ 20,14,17; 22,3; 130,28;

ცისპლითი Περὶ οὐρανοῦ II 8,1—არისტოტელე- სის თხზულება „ცისპლითი“ 97,37; 101,26.

ცხოველთაძლითი Περὶ ζῳων II 71,21—არის- ტოტელეს თხზულება „ცხოველთა შესახებ“ 160, 31

ხერისაორი || ხერისაორთე || ხერისაოროს Χερσα- ორიος I 22,12—რომის კონსული (III ს.) 21,23; 25,27; 22,34; 27,23; 33,32

ჰინდოა Διμήσιος 86,5 — ეთიოპელი 85,10, 13; 87,1.

ბ) ს ა ბ ნ ო ბ რ ი ვ ი:

აღცილი 57, 60, 86, 144, 145, 147, 148, 156.
ათი კატეგორია||ზიარობა||ნათესაეი||შესვენა||
სმა||ზოგადობითი 20, 25, 27, 30, 45, 46, 61, 63—65, 86, 89, 96, 102, 106, 107, 123, 147
ანელოზი 55, 76, 79, 87, 105
არსადა მყოფი — იხ. მყოფი
არსაზოვანი — იხ. საზე
არისტოტელემბრი აღნაწერნი 97—100
არსებაა 5, 10, 18, 19, 25, 29, 30, 36, 39, 43, 46—46, 48, 55, 60, 61, 63—65, 68, 70, 71, 74, 75, 86, 87, 95, 112, 114, 116— 118, 121, 123, 125, 127, 128, 130, 132—

135, 137, 139, 143, 153, 155, 156, 158, 172 .
— განმარტება 74; 112, 125
— საზეები 134, 165
— საყოველთაო 37, 105, 117, 121, 122, 125, 130
— კერძობითი 117, 120, 122, 125, 130
— პარტივი 125, 138
— შეზავებული 123, 125
— პირველი 37, 63, 116, 125—127, 130, 133, 136
— მეორე 127, 129, 131—133, 137, 140, 143, 165

- არსებითი 29, 44, 47, 48, 83, 92
 — არარსებითი 48, 49
 — არსებისზედა 29, 47, 83
 არყოფა — იხ. ყოფა
 ასოა 31, 43, 57, 99, 125, 144
 — სხეულისა 9, 32, 101
 აღგეგა [ანალოზი] 30, 31, 33
 აღმოჩენა [დასაბუთება] 59, 99, 167
 — განმარტება 67, 99
 აღორძინება 61, 86, 119, 171
 — და მოკლება 171
 აღორძინებითი — იხ. ძალი
- ბუნება 4, 11, 13, 17, 31, 35, 37, 39, 42, 65, 67, 73, 75, 79, 80, 95, 97, 104, 108, 112, 119, 127, 143, 151
 ბუნებათმეტყულება [ფიზიოლოგია] — იხ. მხედველობითი
 ბუნებითი 10, 12, 13, 36, 38, 43, 55, 100, 145
 ბუნებით უპირველესი — იხ. უპირველესი
- მაგონება — იხ. გონება
 გამოჩენა||გამომჩინებლობა [დელუქციური დასაბუთება] 22, 23, 27, 30, 31, 33, 59, 147
 განთქმული [კონკრეტული] 22, 25, 27, 29, 38, 48—50, 51
 განსაზღვრება 3, 4, 13, 26, 27, 30—33, 44—47, 49, 51, 53, 54, 65, 71, 73—75, 112, 113, 117, 118, 130, 132, 133, 166, 169
 — განმარტება 31, 33
 — სახეები 46
 — და საქმე 45
 — წარწერა 44, 46
 — დასასრულიაგან 6—8
 — ქვემდებარისაგან 7
 — სრული, უსრული 46
 განსაზღვრებელი 15, 67, 143, 144
 — და განუზღვრებელი 26
 განუკუთვლი [კონკრეტული] 37, 47—49, 50, 52, 61, 62, 65—69, 88, 89, 95, 120, 127, 128, 132, 134, 136, 139
 — სახეები 120
 — და სახე 47, 66
 განუშორებელი — იხ. ნივთი
 განყოფილი
 — სახეები 127
 — არსებით 45, 46
 — რიცხვით 48—52, 55, 60, 61
 — სახით 48—52, 58, 61
 — ნათესავით 52
 განყოფილება 5, 20, 21, 27—31, 37, 38, 45, 48—53, 55, 70—73, 75—80, 82, 87—90, 94, 95, 114—116, 121—123, 134, 136, 137
 — განმარტება 28, 51, 77, 82, 135
 — განშორებადი 70, 73, 75
 — განუშორებელი 70, 71, 73, 75
 — უთვისისი 71, 87
 — არსებითი 47, 65, 77, 122, 138
 — შემამოკლებლობითი 45—47, 74, 75, 108
 — განწყველებლობითი 31, 32, 44, 47, 75, 76, 90
 — სახისმოქმედი 65, 72, 73, 75, 76, 121, 122
 — სხვაობისმოქმედი 73, 98
 — და ზიარება 92, 93, 114
 განშორებული — იხ. ნივთი
 განწყება [ლიბორომია] 11, 30, 33, 50, 58, 60; 63—65, 71—73, 75, 77, 113, 127, 144, 146, 147, 156
 — ქვეშეგანება 11, 14
 — ზედგანება 11, 71
 გონება 44, 54, 82, 97, 137
 — გავონება 12, 17, 33, 35, 54, 97, 101, 113, 162
 — მოგონება||მგონებლობა 9, 36, 46, 87, 137
 — უგონო 101
 გრძობა 12, 34, 60, 76, 87, 88, 118, 123, 163, 164
 — გგრძობლობითი 76
 — უგრძობები 76
 გუამი [პიოხტასი] 11, 25, 34, 109, 140, 142, 156
 — შეგუამებული 34, 79, 103
- დადება||თანდადება [სინთეზი] 32, 51, 57, 58, 99, 100, 104, 115, 143, 145
 დათქმა [კატატორია] 116, 124, 126, 141
 დამბადებელი 35, 36
 დანიშნვა||დანიშნული [მნიშვნელობა] 41—44, 55, 56, 63, 77, 123, 128
 დასასწავლობითი || სწავლებლობითი || მათი-მატიკონი [მათემატიკა] — იხ. მხედველობითი
 დასაბამი||დასაწყისი 54, 62, 64, 67, 99, 100, 103, 145
 დასასრული [მიზანი, საზღვარი] 3, 4, 7, 15, 23, 97, 101, 116, 148
- მათანია [განზომილება] 9, 140, 143, 147, 149
 ერთი [პირველსაწყისი] 32, 41—44, 48—51, 67, 78, 108, 113, 139
 ერთსახელი [სინონიმი] 65
- ვარსკვლავთმრიცხველობა [ასტრონომია] — იხ. დასასწავლობითი

- მითარება [კატეგორია] 64, 105, 138, 158, 169—174
— სახეები 169, 170
- ენება [კატეგორია] 19, 65, 106, 123, 137, 150, 169—171, 174
- ზედგანწვალება — იხ. განწვალება
- ზედმიწვეულობა [შეცინებება] 3, 4, 7, 8, 10, 22, 33, 48, 65, 69, 74, 78, 79, 82, 105, 113, 157, 163—165, 167, 172
— განმარტება 8
- ზეციერი სხული 3, 11, 74, 134, 144
- ზიარი 22, 65, 89—92, 94, 110, 111
— განმარტება 87
- ზიარება||ზიარებლობა [კატეგორია, ერთობა] 87, 92, 93, 97, 112, 114, 115, 128 იხ. კატელორია
- შავით თუსით მყოფი — იხ. მყოფი
- თანოსანელუ||თანასხელი [ომონიში] 25, 27, 40, 63, 65, 90, 92, 106, 108—110, 113—115, 127, 134, 136, 141
— განმარტება 65, 107, 109
- თანოსახელობა 40, 56, 90, 112, 116, 128, 129
- თანშეთხზვა [კავშირი] 28, 69, 115, 116, 122, 123, 147
- თუება 68, 69
- თუსი [საკუთარი, თვისება] 20, 21, 27, 71, 77, 83, 87—89, 92, 95, 137, 140, 141
— სახეები 83
— განმარტება 133
— არსებისა 134, 136, 140
— რაოდენისა 151, 154
- თუსზრახვა — იხ. კატელორია
- იგოვე 52, 151
- იგოვობა 8, 17, 24, 43, 52, 87, 114
- იგოვე სახელი [სინონიმი] 26
- ბატელორია||თუსზრახვა||ზიარება 20, 22, 24, 25, 46, 55, 61, 63, 65, 86, 106, 107, 109, 116, 123, 125, 129, 147, 155, 171
- კაცი [აღამანი] 54, 55, 68, 72, 76, 79, 101, 108, 112
- კეთილი [სიკეთე] 22, 99, 103
- კერძო 56, 64, 117, 128, 134, 135, 166
— და სახეები 63
— და სრული 63, 64, 69, 70, 119, 127, 165
— უკერძო 8, 9
- კერძობითი 18, 19, 26, 44, 50, 51, 61, 80, 97, 116, 124, 130
— და საყოველთაო 26, 28, 81, 95, 120, 130, 165
- ლეკსი 24, 33, 34, 80, 100, 105, 107, 109, 110, 147
- მათიმატიკისი — იხ. დასასწავლელობითი
- მარტივი 41, 104, 120, 125
— და თანდადებელი||თანდასახული 31, 32, 57, 99
— და მრავალი 32
— ხმა 104, 106, 107
- მგონებლობა — იხ. გონება
- მგონებლობითი — იხ. გრძნობა
- მელონობა 30, 99
- მეცნიერება 5, 7, 8, 10, 15, 23, 35, 43, 74, 83, 103, 167, 168
- მეორე არსება — იხ. არსება
- მიხეზი 43, 80, 101
— როგორც ერთი 67
— შემქმნელობითი 113
— ეამითა, ბუნებითა 39
— და მიხეზისაგანი||მამიხეზევი 41, 43, 80
- მოგონება — იხ. გონება
- მოკლედაი — იხ. აღოჩინება
- მოკლედი 47, 54, 61, 69, 71, 73, 75, 76, 91, 95
- მოკალკობითი [პოლიტიკა] — იხ. საქმითი
- მოკმედება 78, 79
— შეცინებებითი 12
— ცხოვლობითი 12
— ღმრთისა 5, 12
— სულისა 12, 97
— და ძალი 78—80, 83
— და წულიმოგონება 85, 137, 144
- მოკმედებითი — იხ. ფილოსოფოსობა
- მოძრაობა||ძრევა||ქცევა 14, 43, 48, 86, 140, 144
— განმარტება 145
— სახეები 86
— თუთმოძრავი 58, 67
— მარადისმოძრავი 58
- მრავალი 25, 32, 35, 37, 41—44, 48, 50, 51, 53, 54, 66, 67, 80, 87
— მრავალთა ზედა 35, 36, 54
— მრავალთა შინა 35, 36, 54, 80, 130
— მრავალთა შემდგომი 35
- მრავალსახელი 108
- მრავალხელობითი||ართომიტეი 8, 14, 15; იხ. დასასწავლელობითი
- მსგავსი||მსგავსება 5, 8, 43, 45, 64, 113, 143, 151, 156
- მუსიკი||მუსიკობა [მუსიკა] 14, 15, 114
— განმარტება 10, 15; იხ. დასასწავლელობითი

- მყოფი 4, 12, 17, 20, 21, 22, 26, 27, 43, 44,
 63, 65, 109, 115—117, 138, 153, 155
 — განმარტება 25, 108
 — სახეები 13, 34
 — როგორც არსება 87, 116
 — როგორც შემთხვევითი 116
 — ძალითა 24, 80, 171
 — მოკმეღებთა 80
 — არსადა მყოფი 77, 78
 — თავით თუსით მყოფი 71
 — და არა მყოფი 77
 მყოფობა 5, 25, 30, 87, 72, 117, 130, 134,
 140, 141
 მხედველობითი [თეორიული ფილოსოფია] —
 იხ. ფილოსოფოსობა
 ნათესავი 21, 26, 27, 29—31, 34, 37—39, 41,
 43, 50—65, 68, 69, 73—82, 87, 88, 92,
 94, 102, 105, 108, 120, 127, 128, 132,
 158, 175
 — განმარტება 51, 87
 — სახეები 54
 — და სახე 22, 27, 37, 40, 63, 67, 68,
 70, 90, 97, 106, 119, 127, 129, 131,
 134
 — და განყოფილება 29, 89, 90
 — საყოველთაო 28, 39, 45
 — მხოლოდ ნათესავი 62
 — უნათესავის|ნათესავიანი 47, 50, 55,
 61—63, 65, 67, 80, 106, 112
 ნაკუთი [ფიგურა] 12, 14, 34, 56—58, 81, 82,
 169, 172, 175
 ნანდული [რეალობა] 24, 25—27, 31, 37, 102,
 103
 ნერვი [მცენარე] 55, 60, 61, 76
 ნივთი [მატერია] 8, 11, 12, 43, 46, 78, 81, 90,
 118, 143
 — აღსიტყუვითი 81
 — და სახე 31, 32, 43, 46, 48, 81, 82,
 101, 113, 118, 119, 123, 125
 — ნივთისშორისი 11—13, 126
 — განუშორებელი ნივთისაგან 12—14, 35,
 71, 118
 — განშორებული ნივთისაგან 12—14, 35,
 36, 126
 — უნივთო 43
 ნიშანი|ნიშნინი 3, 20, 47, 49, 51, 55, 120,
 123
 — უნიშნო 47, 81
 ოდესი|ოდესობა [კატეგორია] 19, 65, 106
 პაექრობითი [დიალექტიკა] 30—33
 პირველი 57, 59, 61, 63
 — როგორც დასაბამი 32
 — მრავალთა 35, 55, 80, 130
 პირველი არსება — იხ. არსება
 პირველმყოფი 39, 57
 პირველობა 63
 — ბუნებითა 163
 — უამითა 163
 პრეტასი|წინგანსვლა||უპირველესი [წინადად-
 ბა] 9, 31, 55, 59, 61, 67, 99, 104, 110
 შამი [დრო] 10, 34, 39, 74, 104, 144—149, 158
 რაიარსობა [რაობა] 51, 81, 82
 რაიარსობის შორის შესმენა — იხ. შესმენა
 რაისამიპართი [მიმართების კატეგორია] 14, 19,
 39, 40, 54, 59, 105, 138, 152, 154, 155,
 159, 164—168
 — სახეები 69, 157, 158, 164
 რაოდენი [რაოდენობრიობა, კატეგორია] 14,
 19, 65, 105, 138, 142—144, 146, 148, 149,
 151, 152, 155, 158
 რაოდენობა [კატეგორია] 9, 19, 63, 64, 121
 — სახეები 14, 116, 144
 — განსაზღვრებული 15, 46, 148, 150, 151
 — შერწყმული 15, 46, 143, 150
 — განწვალებული 143
 რიტორობა||სარიტორია 3, 9, 10, 22
 რიცხვ 51, 52, 65, 66, 138, 141, 146—148, 150
 რომელი|რომელობა [კატეგორია] 19, 20, 85,
 86, 138, 155
 რომელი რაი არსობის შორის შესმენა — იხ.
 შესმენა
 ხაგები [შესაძლებლობა] 23, 25, 27
 სადაი|სადაობა [კატეგორია] 19, 20, 65, 171
 საზოგადოა [ზოგადი] 17—19, 51, 54, 73, 86,
 100, 125, 144
 საზღვარი 3, 5, 17, 30, 45, 51, 53, 65, 67, 93,
 108, 110, 112, 118, 126, 130, 132, 133,
 145—147, 165
 — განმარტება 6, 8, 82
 — რჩეული 53
 — და სახელი 65, 108—111
 სათონება [სიკეთე] 14, 53, 114
 საკუთარი [კუშიარტი, ორიგინალური] 20—22,
 41, 98, 100, 101, 113
 სამოქალაქოა [პოლიტიკა] — იხ. საქმითი 105
 სასახლისსქულოა||სახლისსქულობითი [ეკონომი-
 კა] — იხ. საქმითი
 საქმე [მოვლენა, სივანი] 5, 28, 31, 42, 44, 45,
 53, 54, 67, 70, 75, 81, 87, 97, 102, 103,
 108, 113, 115, 117, 123, 137, 156
 — სახეები 26, 44, 134
 — თუთგუამაიანი|თავით თუსით 55, 105,
 123, 156
 — ბუნებითი 12, 81, 82, 169, 172

- ხელოვნებითი 22
- საღმრთო 7, 12
- კაცობრივი 7
- და სახელი 46, 64; 65, 106
- ხმა 26, 50
- და განსაზღვრება 45
- საქმითი [პრაქტიკული ფილოსოფია] — იხ. ფილოსოფოსობა
- საყოველთაო 17, 20, 26, 51, 61, 65, 116, 130, 131, 137, 143
- და კერძობითი 26, 28, 81, 95, 125, 165
- არისტოტელისნი 97, 98
- საყოფაქცეო [ეთიკა] — იხ. საქმითი
- საქირთა [აუცილებლობა] 25—28
- სახეები 23
- სახე 21, 27, 29, 30, 34—38, 43, 45, 46—52, 54, 66, 68, 69, 74, 75, 76, 81, 87—89, 92, 94, 95, 105, 108, 120, 127, 128, 131, 132, 134, 136, 139, 173
- განმარტება 51
- სახეები 55
- და ნივთი 31, 32, 43, 46, 48, 81, 82, 101, 113, 117, 119, 123, 124
- და ნათესავი 22, 27, 37, 40, 67, 68, 70, 85, 91, 106, 119, 126, 127, 131, 133
- და განყოფილება 28, 29
- და განუკუთვლელი 66
- სახისმოქმედი 72
- სახიანი სახე|სახოვნისი სახე 55, 60, 61, 62, 65, 66, 67, 80, 132, 172
- არსახიანი 55
- სახელი 26, 40, 43, 45, 46, 65, 71, 99, 100, 106, 107, 108, 110, 113, 130, 133, 147, 171
- განმარტება 25
- და საქმე 46, 64, 65, 114
- და სიტყვა 20, 31, 44, 99, 104, 106, 108
- და საზღვარი 65, 108—111
- სახელმოდგამი [პარონიმი] 45, 46, 114, 115
- განმარტება 114
- სახეები 114
- სახელწარმოული [პარონიმი] 115, 134, 158
- სახიერება 100.
- სახიანი სახე — იხ. სახე
- საქმარი [სარგებლობა] 20, 22, 23, 31, 39, 68, 96, 101, 103, 167
- სიბრძნე 10
- სიკუდილი 7
- სიმრავლე — იხ. მრავალი
- სიტყუა 8, 20, 22, 37, 52, 55, 112, 142
- განმარტება 147, 157
- სახეები 25, 36
- განჩენითი|განჩენისა 35, 36, 38, 60, 69, 70
- წარმოჩენითი 141, 147
- შორისდაღებითი 147
- არსებობისითი 92
- არსებისა 31, 106, 107, 111—113
- და სახელი 20, 31, 44, 104, 106—108
- სიტყვური [შინაზრუნე] 28, 29, 47, 54, 55, 61, 69, 71—73, 75, 79, 91, 95, 132
- უსიტყვე|სიტყვე|უსიტყველი 24, 28—30, 37, 47, 55, 71, 75, 79, 82, 95, 131, 138
- სიტყვითი|სიტყვებითი [ლოგიკა, თეორიული] 10, 22, 35, 38, 51, 55, 67, 68, 74, 100, 102, 106
- სრული 46, 60, 63, 64, 69, 70, 72, 77, 80, 82, 119, 120, 127, 167
- უსრული 78
- სრულება 5, 16, 119
- სულთგონობისი [სილოგობი] — იხ. შეგულის-სიტყუა
- სუმგერაზმა [დასკენა] 58, 59
- სული 6, 12, 36, 37, 58, 67, 74, 77, 79, 97, 100, 104, 105, 107, 126, 128, 168, 170, 174
- უსული 55, 60, 105
- და სხეული 6, 7
- სულიერი 55, 60, 61, 68, 76, 105
- სქესი [შიშართება, სახეობა] 14, 15, 19, 30, 32, 40—43, 45, 46, 55, 56, 60, 62, 83, 89, 93, 94, 164, 166
- სწავლულებითი — იხ. მხედველობითი [ფილოსოფია]
- სხეული 6, 12, 35—37, 58, 67, 74, 76—79, 97, 100, 104, 105, 107, 108, 126, 128, 168, 170, 174
- უსხეული 27, 34, 35, 36, 46, 47, 55, 60, 61, 79, 97, 138
- სხუა [არსებითად განსხვავებული] 61, 71, 72, 109, 140
- სხუაობა [არსებითად განსხვავებულობა] 43, 52, 70, 71, 72, 87
- სხუებრი [არაარსებითად განსხვავებული] 71, 72, 109, 151
- სხუებრობა [არაარსებითად განსხვავებულობა] 71, 86
- ტყუილი 36, 98, 124, 142
- ფგრძნობელი — იხ. გრძნობა
- უკუანახსენელი 11, 32, 42, 59, 61, 63
- უკუდავი 30, 31, 47, 58, 59, 76, 138
- უკუთქუმა 87, 116, 124, 126, 173
- უნათესვესი ნათესავი — იხ. ნათესავი
- უნივთო — იხ. ნივთი
- უნიშნო — იხ. ნიშანი

- უპირველესი 43 55, 61, 62, 107
 — ბუნებით 42, 43, 89, 91, 125
 უპირველესობა 163
 უსაყოველთაოესი — იხ. საყოველთაო
 უსახეისი|უსახეისი სახე — იხ. სახე
 უსიტყუელი|უსიტყუე — იხ. სიტყუერი
 უსრული — იხ. სრული
 უსვლოა — იხ. სვლი
 უსხეული — იხ. სხეული
 უძლირობა — იხ. ძალი
 უცნაური [შეუცნობელი] 20, 65, 66, 67, 87
- ფილოსოფოსი 5—10, 12, 20, 30, 31, 33, 36, 44, 48, 56, 77, 97, 100, 102, 103, 105, 117
 — განმარტება 10, 117
 — სამოქალაქო 5, 15
 ფილოსოფოსობა 3—5, 8, 10, 16, 17, 20, 22, 24, 96
 — განმარტება 5, 6, 8, 10, 12, 22, 100, 103
 — სახეები 96
 — მოქმედებითი|საკმითი 15, 16, 98, 99, 100, 103
 — მხედველობითი|ხედვითი 6, 11—13, 15, 16, 37, 38, 98—100, 103, 125, 145
 — ბუნებითი 10, 100
 — სიტყუერებითი 11
- ძენა [კატეგორია] 19, 39, 65, 67, 86, 103, 106, 134, 171
 — განმარტება 86
 ქონება [კატეგორია] 19, 65, 106, 123
 ქუეგანწვალუბა — იხ. განწვალუბა
 ქუემდებარე [სუბიექტი] 3, 4, 7, 8, 25, 29, 33, 36, 37, 46, 55, 56, 60, 67, 70, 71, 74, 77, 79, 81, 84, 85—87, 109, 115, 116, 118—121, 126, 130, 133, 135, 137, 174
 — განმარტება 25, 36
 — სახეები 117, 135
 — და შესმენილი 25, 38, 67, 104, 121, 122
 ქუემდებარისშორისი 134—136
 ქუეყანისშომელობა [გეომეტრია] 8, 10, 14, 15
 ქუეწარწერა [აღწერა] 45, 46
- ღმერთი 5, 6, 12, 13, 35, 37, 60, 75, 79, 101
 ღმრთისმეტყუელება [თეოლოგია] — იხ. მხედველობითი
 ღრამტიკოსობა 3, 10, 48, 78, 92, 105, 115, 158
 შოთა [არსებობა] 6, 34, 64, 85, 86, 109, 112, 158, 162, 172
 — მოქმედებით 78
- ძალი 78
 — არყოფა 86, 171
 შეგულისმეტყუეა [სილოგიზმი] 9, 22, 31, 67, 68, 99, 104, 106
 შეგუამებული — იხ. გუამი
 შეზაებული || თანდადებული || თანდასმული [შედგენილი] 22, 31, 32, 66, 85, 99, 123, 125, 134, 145
 შემეცნება||ცენა||ცნობა||ცოდნა 11, 17, 21, 28, 32, 59, 99, 100
 შემთხუეითი 18, 20, 21, 27, 29, 38, 44, 46, 48, 50—53, 55, 63, 70, 75, 88, 90, 92, 94, 118, 127, 129, 130—132, 134—136, 143, 162
 — განმარტება 29, 84, 86, 87
 — განშორებადი 87
 — განუშორებელი 87
 — საყოველთაო 76, 117, 122
 — კერძობითი 117, 122, 120
 შესახედავი 54—56
 შესმენა||შესმენილი [კატეგორია] 20, 37, 46, 48, 53, 63, 68, 95, 105, 117, 127, 143, 158, 171
 — განმარტება 25
 — და ქუემდებარე 25, 38, 67, 68, 104, 121, 122
 — რაიარსობის შორის 47, 49, 50, 51, 53, 55, 58, 60, 95
 — რომელირაარსობის შორის 47, 49—53, 81, 95
 შეცვალუბა||ცვალუბა [ცვალუბალობა] 71, 86
- ჩუეულებითი|ითიკოსი — იხ. საკმითი
- ცხოველი 37, 40, 55, 60, 61, 63, 68
 ცხოველნერგი [ზოოფიტი] 55, 59, 60
- ძალი 6, 25, 46, 60, 61, 67, 78—80, 83, 84, 144, 165, 169, 173
 — სახეები 60, 61, 119
 — უძალიობა 169
 ძრევა [მოძრაობა] 43, 48, 86, 140, 149
- წარწერა [აღწერა] 44, 45, 47, 51, 52, 54, 55, 60, 61, 84, 87, 109, 112
 — განმარტება 44, 45
 წინააღმდეგომი [დაპირისპირებული] 24, 77—79, 81, 124, 136, 138, 140—142, 150, 152—154, 158
 წინააღმდეგომობა 151, 155, 159
 წინაგანეება 2, 6, 167, 168
 წულილოგონება [ცნობიერება] 12, 13, 29, 59, 72, 83, 85, 87, 103, 134, 163
- პეშმარტება 11, 36, 98, 99, 124, 142

- ხედვად [იდეა, თეორია] 12, 14, 21, 24, 30, 33, 36, 88, 103, 128
- ხედვითი — იხ. ფილოსოფია
- ზრწნილება 86, 134, 171
- ქელოვნება 3, 4, 6, 8—10, 20, 42, 43, 82, 122, 125, 145, 157
- განმარტება 8
- კმა 20, 22—24, 27, 28, 47—51, 60, 84, 87, 88, 102, 104, 105, 116, 117, 123, 137
- სახეები 47
- დანიშნვითი || დამნიშნველობითი || ნიშნოვნობითი 20, 42, 47—51, 81, 102, 110
- უნიშნო 47, 48, 81, 102
- მარტივი 21, 25, 26
- თანამოსახელე 26, 63—65

ბიბლიოგრაფია

1. აბულაძე ილ., ძვ. ქართული ენის ლექსიკონი, თბ., 1973.
2. აბულაძე ილ., ქართული გრამატიკული ლიტერატურის ადრინდელი ძეგლები, სა-ქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის მოამბე, X—B, თბ., 1940.
3. აბულაძე ილ., ძველი ქართულის ლექსიკიდან, 4. ძალი — ძნობა — მძნობარი, შრო-მები, 11, 1976.
4. ანტონ ბაგრატიონი, მარტირია, ძვ. ქართული აგიოგრა. ლიტერატ. ძეგლები, VI, თბ., 1980.
5. ანტონ ბაგრატიონი, წყობილსიტყვაობა, ი. ლოლაშვილის გამოცემა, თბილისი, 1980.
6. ბაბუნაშვილი ე., ანტონ პირველი და ქართული გრამატიკის საკითხები, თბ., 1970.
7. ბარამიძე ალ., ნარკვევები ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან, III, თბ., 1952.
8. ბერიძე ვ., საგან სიტყვის ეტიმოლოგიისათვის, რუსთველოლოგიური ეტიუდები, თბ., 1961.
9. გვახარია ე., ქართულ მუსიკალურ სისტემათა განვითარება, თბ., 1962.
10. გიგინეიშვილი ბ., კიკვიძე ც., რუსთაველის ხანის ქართული ზიბლიის თარგმანი, კრებული „შოთა რუსთაველი“, თბ., 1966.
11. გოგიბერიძე შ., ანტიკური ფილოსოფიის ისტორია, ტ. 1, თბ., 1972.
12. გორგაძე ს., ფილოსოფიის მთავარი დარგები ქართულ მწერლობაში, ჩვენი მეც-ნიერება, 1923, 2—3, 4—5.
- 12ა. დანელია კ., უცხო ენათა გავლენის ძველი ქართული წერილობითი ძეგ-ლების ენაში, შანე, ენისა და ლიტერატურის სერია, № 2, 1981.
12. დედამბრიშვილი გ., იოანე ბაგრატიონის „კალმასობის“ ფილოსოფიური ნაწი-ლის გამოკვლევა და ლექსიკონი, ქართული ფილოსოფიური აზრის ისტორიის ნარკვევები, IV, 1974.
14. თაგზეშვილი გ., უმაღლესი განათლების ისტორიისათვის საქართველოში, 1938.
15. იოანე ბაგრატიონი, კალმასობა, II, 1956.
16. იოანე ბაგრატიონი, კალმასობა, ფილოსოფიური ნაწილი, გ. დედამბრიშვი-ლის გამოცემა, ქართული ფილოსოფიური აზრის ისტორიის ნარკვევები, III, თბ., 1974.
17. იოანე დამასკელი, დიალექტიკა, თბ., 1976.
18. იოანე პეტრიწი, შრომები, ტ. I, 1940.
19. იოანე პეტრიწი, შრომები, ტ. II, 1937.
20. იოანე პეტრიწი, სათნოებათა კიბე, ი. ლოლაშვილის გამოცემა, თბ., 1968.
21. კეკელიძე კ., თარგმანებაჲ ეკლესიასტისაჲ, მიტროფანე ზმურნელ მიტროპოლი-ტისაჲ, ტფ., 1920.
22. კეკელიძე კ., ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორია, ტ. I, 1980.
23. კეჭალაძე თ., იოანე იტალოსის შემოქმედება, თბ., 1970.
24. კუკავა თ., ნარკვევები მე-19 ს. პირველი ნახევრის საზოგადოებრივი და ფილო-სოფიური აზრის ისტორიიდან, 1956.
25. კუკავა თ., იოანე პეტრიწის მსოფლმხედველობა, თბ., 1971.
26. კუკავა თ., სულხან-საბა ორბელიანის ლექსიკონის ფილოსოფიური წყაროები, გაზ. „ლიტერატურული საქართველო“, 1958, № 4.
27. ლოლაშვილი ი., არსენ იყალთოელი, თბ., 1978.
28. ლოლაშვილი ი., ძველი ქართველი მეზოტბენი, ტ. 1—2, თბ., 1957—1964.
29. მახარაძე ნ., ბიზანტიური ბერძნულის წარმოთქმის საკითხები, თბ., 1978.
30. შელიქიშვილი დ., იოანე პეტრიწის „სათნოებათა კიბის“ გამოცემის გამო, მნათობი, 6, 1970.

31. შ ე ლ ი ძ ი შ ვ ი ლ ი დ., იოანე პეტრიწის ფილოსოფიურ შრომათა ენა და სტილი, თბ., 1975.
32. შ ე ტ რ ე ე ლ ი ე., სულხან-საბა ორბელიანის ლექსიკონის უძველესი ავტოგრაფი, ს. ჟანაშენის სახ. საქართველოს სახელმწიფო მუზეუმის შრომები, ტ. XIX—B, 1956.
32. მოკლე ლრამბატოკა ქართულისა ენისა, კმნული ზურაბ შანშოვანისაგან 1737 წელსა, გამოც. აღ. ცაგარელისაგან, ს. პეტერზ., 1881.
33. თ ა ძ ე ნ., თომა აქვინელის ფილოსოფია, თბ., 1973.
34. ნ ე მ ე ს ი ო ს ე მ ე ს ე ლ ო, ბუნებისათვის კაცისა, ს. გორგაძის გამოცემა, ტფ., 1914.
35. ნ უ ე უ ბ ი ძ ე შ., ქართული ფილოსოფიის ისტორია, ტ. 1—2, თბ., 1956—1958.
36. ო ფ ე რ შ ა ნ ს ი ვ., ხუთი მიზეზის შესახებ იოანე პეტრიწთან და თომა აქვინელთან, მაგნი, ფილოსოფ. ფსიქოლოგიის... სერია, № 3, 1972.
37. პ ე ტ რ ე ი ბ ე რ ი ე ლ ი (დიონისე არეობაველი) შრომები, ს. ენუქაშვილის გამოცემა, თბ., 1961.
38. უ ო რ დ ა ნ ი ა თ., ქრონიკები, I, 1892.
39. რ ო გ ა ვ ა აბ., სახალხო განათლება ერეკლე მეორის ხანის ქართლ-კახეთში და ანტონ პირველი, თბ., 1950.
40. რ ო გ ა ვ ა აბ., ანტონ პირველის დამოკიდებულება საერო მხატვრული მწერლობისადმი, თბ., 1981.
41. ს ა რ ჭ ე ვ ლ ა ძ ე ზ., ქართული სალიტერატურო ენის ისტორიის საკითხები, თბ., 1975.
42. ს ი რ ა ძ ე რ., ძველ ქართული თეორიულ-ლიტერატურული აზროვნების საკითხები, თბ., 1975.
43. ს ი ტყვის-გება სოგრატისი და სხვათა ფილოსოფოსთა, ლ. ძიწენიძის გამოც. თბ., 1978.
44. ს უ ლ ხ ა ნ -ს ა ბ ა ო რ ბ ე ლ ი ა ნ ი, ქართული ლექსიკონი, ტფ., 1928.
45. ს უ ლ ხ ა ნ -ს ა ბ ა ო რ ბ ე ლ ი ა ნ ი, თხზულებანი, ტ. IV, 1—2, თბ., 1965—1966.
46. უ რ უ შ ა ძ ე ა., ერთი გასწორება, კრებული „ორიონი“, თბ., 1967.
47. ფ ო ს ხ ი შ ვ ი ლ ი ალ., ქართულ გრამატიკულ აზრის ისტორიიდან, თბ., 1979.
48. ქ ა ვ თ ა რ ა ძ ე ივ., ხოლმეობითის კატეგორიის ისტორიიდან ქართულში, ქართველურ ენათა სტრუქტურის საკითხები, თბ., 1961.
49. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, A კოლექცია, I, თბ., 1980.
50. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, S კოლექცია, ტ. I, თბ., 1960.
51. ქართულ ხელნაწერთა აღწერილობა, S კოლექცია, ტ. IV, 1965.
52. ქ ა ჭ ა ი ი ლ., ბუნქტუადა V—XII საუკუნეების ქართულ ხელნაწერებში, საკანდიდატო დისერტაცია (ხელნაწერი), 1959.
53. ლ ო ნ ტ ი ალ., ქართულ კილო-ექმათა სიტყვის კონა, 1—11, თბ., 1974—1975.
54. ყ ა უ ხ ი შ ვ ი ლ ი ს., ბერძნული მამაკაცთა სახელების გადმოცემისათვის ქართულში, არილი, ტფ., 1925.
55. ყ ა უ ხ ი შ ვ ი ლ ი ს., ბიზანტიური ლიტერატურის ისტორია, თბ., 1973.
56. შ ა ნ ი ძ ე ა., ანტონ I-ის გავლენა სალიტერატურო ქართულზე, ძველი ქართული ენის კათედრის შრომები, ტ. 9, 1964.
57. შ ა ნ ი ძ ე შ., შესავალი ეფრემ მცირის ფსალმუნთა თარგმანებისა, ძე. ქართული ენის კათედრის შრომები, ტ. II, 1960.
58. ჩ ი ქ ო ბ ა ვ ა ა., —ვე ნაწილაკი ფერეიდნულში და მისი მნიშვნელობა გრამატიკოლოგიის ურთიერთობის თვალსაზრისით, წელიწადულო, 1925.
59. ჩ უ ბ ი ნ ა შ ვ ი ლ ი დ., ქართულ-რუსულ-ფრანგული ლექსიკონი, პეტერბურგი, 1840.
60. ჩ უ ბ ი ნ ა შ ვ ი ლ ი ნ., ქართული ლექსიკონი რუსული თარგმანითურთ, თბ., 1966.
61. ძველი ქართული ავტოგრაფიული ლიტერატურის ძეგლები, წ. 1, თბ., 1963.
62. წყობილიტყუვაობა, კმნილი ანტონისაგან პირველისა, პლ. იოსელიანის რედაქციით, 1853.
63. ვ ა ნ ე ე ვ ი ც., დაქარაგმების წესები ძველ ქართულ წერილობით ძეგლებში, საკანდიდატო დისერტაცია (ხელნაწერი), 1966.
64. ვ ი ჭ ი ნ ა ძ ე ზ., ქართული მწერლობა მეთორმეტე საუკუნეში, 1882.
65. ჯ ა ვ ა ხ ი შ ვ ი ლ ი ი., ქართველი ერის ისტორია, II, 1948.

66. ჭავჭავაძე ი., ქართული და კავკასიური ენების თავდაპირველი ბუნება და ნათესაობა, ტფ., 1937.
67. ჭავჭავაძე ი., ქართული მუსიკის ისტორიის ძირითადი საკითხები, თბ., 1938.
68. ჭავჭავაძე ი. შ., ქართული მწერლობა, II, თბ., 1903.
69. ხიდაშელი შ., პეტრიწის ადგილი ფეოდალური ხანის ქართულ მსოფლმხედველობრივ მიმართულებათა განვითარებაში, ფილოსოფ. ინსტიტუტის შრომები, ტ. VII, 1957.
70. ხიდაშელი შ., ქართული საზოგადოებრივი და ფილოსოფიური აზრის ისტორიიდან, თბ., 1954.
71. ხინთიბიძე ე., ბიზანტიურ-ქართული ლიტერატურული ურთიერთობანი, თბ., 1962.
72. ხინთიბიძე ე., მსოფლმხედველობითი პრობლემები ეფესისტყაოსანში, თბ., 1975.
73. S ფონდის ხელნაწერი № 2562.
74. S 384 (კრებული, XI—XII).
75. S 417 (კრებული, XII).
76. S 52 (ანტონ I, კატეგორია სიმეტნე).
77. S 250 (ფილოსოფ. თხზულებათა კრებული).
78. S 1111 (რეტორიკა).
79. S 58 (კრებული).
80. S 3657 (ანტონ I, ღვთისმეტყველება).
81. A 109 (გრ. ღვთისმეტყველის სიტყვები, XII).
82. A 95 (პარხლის მრავალთავი, X).
83. A 1103 (გრიგოლ, პრომთა პაპი, დიალოგონი და სხვა, XI).
84. A 1115 (ეფრემ ასური, ასკეტიკონი, XII).
85. A 1108 (ველათური ბიბლია).
86. A 51 (მცხეთური ბიბლია).
87. A 531 (ანტონ I, გრამატიკა).
88. A 1743 (სპეკალი).
89. A 785 (ანტონ I, გრამატიკა).
90. Q 266 (ლოცვანი).
91. Q 860 (კრებული).
92. Аверинцев С. С., Типология отношения к книге в культурах древнего востока, античности и раннего средневековья, Античность и античные традиции в культуре и искусстве народов советского востока, М., 1978.
93. Аревшатын С. С., Формирование философской науки в древней Армении (V—VI вв.), Ереван, 1973.
94. Аревшатын С. С., О номинализме и некоторых других вопросах средневековой армянской философии, Истор.-филос. журнал, № 1, 1960.
95. Аристотель, Сочинения, т. I, М., 1976.
96. Ахманов А., Логическое учение Аристотеля, М., 1960.
97. Безобразов П. В., Византийский философ и государственный деятель Михайл Пселл, М., 1890.
98. Боргош И., Фома Аквинский, М., 1968.
99. Бычков В. В., Из истории византийской эстетики. — ВВ, 37, 1976.
100. Вальденберг В., Философские взгляды Михайла Пселла, Визант. сборник, М.—Л., 1945.
101. Виндельбанд В., Платон, СПб., 1904.
102. Виндельбанд В., История древней философии с приложением истории философии средних веков и эпохи возрождения, СПб., 1893.
103. Владиславлев М., Философия Плотина, основателя неоплатонической школы, СПб., 1869.
104. Голенищев-Кутузов И. Н., Средневековая латинская литература Италии, М., 1972.
105. Гуревич А. Я., Категории средневековой культуры, М., 1972.
106. Давид Анахт, Сочинения, М., 1975.

107. Дедабришვილი Г., Из истории грузино-армянских философских отношений, ქართული ფილოსოფიური აზრის ისტორიის ნარკვევები, VI, თბ., 1979.
108. Джохадзе Д. В., Диалектика Аристотеля, М., 1971.
109. Древнегреческо-русский словарь, сост. И. Х. Дворецкого, М., 1958.
110. Зубов А., Аристотель, М., 1963.
111. Каждан А. П., Византийская культура, М., 1968.
112. Қаладаришвили Г. М., Очерки по истории логики в Грузии, Тб., 1952.
113. Кедров Б. М., Классификация наук, I, М., 1961.
114. Лазарев В., Происхождение Итальянского возрождения, М., 1956.
115. Лей Г., Очерк по истории средневекового материализма, М., 1962.
116. Лихачев Д. С., Поэтика древнерусской литературы, Л., 1967.
117. Лихачев Д. С., Текстология, М., 1964.
118. Лосев А. Ф., История античной эстетики, поздний эллинизм, М., 1980.
119. Лосский В. Н., Отрицательное богословие в учении Дионисия Ареопагита, Сборник статей по археологии и византиноведению, VIII, Прага, 1936.
120. Майоров Г. Г., Формирование средневековой философии, М., 1979.
121. Марр Н. Я., Иоани Петрицкий, грузинский неоплатоник XI—XII в. СПб., 1909.
122. Мелкишвили Д. Н., К становлению древнегрузинской философской терминологии, Вопросы языкознания, № 5, 1978.
123. Мурадян П. М., Армяно-грузинские литературные взаимоотношения в XVIII в., Ереван, 1966.
124. Описание рукописей Тифлиского Церковного музея, сост. Ф. Жордания, 1902.
125. Платон, Сочинения, т. 2, М., 1970.
126. Попов П. С., Стяжкин Н. И., Развитие логических идей от античности до эпохи возрождения, М., 1974.
127. Прокл, Первоосновы теологии, пер. и комм. А. Ф. Лосева, Тбилиси, 1972.
128. Рассел Б., История западной философии, М., 1959.
129. Скабалано вич, Византийская наука и школы в XI веке, в сб. Христианское чтение, 1884, 3—4.
130. Секолов В. В., Средневековая философия, М., 1979.
131. Стяжкин Н. И., Формирование материалистической логики, М., 1967.
132. Типология и взаимосвязи средневековых литератур Востока и Запада, М., 1974.
133. Фейербах Л., История философии, т. I, М., 1967.
134. Хидашели Ш., Основные мировоззренческие направления в средневековой Грузии (IV—XIII в.), Тб., 1962.
135. Цагарели А., О грамматической литературе грузинского языка.. СПб., 1873.
136. Целлер Э., Очерк истории греческой философии, М., 1913.
137. Чалоян В. К., Философия Давида Непобедимого, Ереван, 1946.
138. Чалоян В. К., Развитие философской мысли в Армении, М., 1974.
139. Энциклопедический словарь (изд. Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон), т. Iа, СПб., 1890.
140. Ягелло И. Д., Полный персидско-арабско-русский словарь, Ташкент, 1910.

141. Ա կ ի յ ա յ ան, Ն., Դաւիթ Լարբաթի Անյադր փիլիսոփայ, կեանքն եւ գործերը, Վիեննա, 1959.
142. Ա ն ա յ ա ն, Լ., Լայկական Մատենագիտութիւն, ԼԱ, 1959.
143. Ա ն ա յ ա ն, Լ., Լայիբն Արմատական բառարան, հ. 1—4, Նրեվան, 1971.
144. Արեւշապատ, Մ. Ս., Դաւիթ աճնադրը եվ հից Լայատաճի փիլիսոփայական միտքը, Պատմա-բանասիրական Հանդես, 1, 1980.
145. Բ ր աւ յ ա ն, Գ. Ա., Դաւիթ Աճնադրի ուսմանըը արամբանութեան մասին, Նրեվան, 1980.
146. Դ աւ ի թ Ա ն յ ա զ ր, Մեկնութիւն ի վերլուծական Արիստոտելի, Նրեվան, 1967.
147. Դ աւ ի թ Ա ն յ ա զ ր, Նրկասիրութիւնը փիլիսոփայականը, Նրեվան, 1980.
148. Կորիւն վարդապետի, Մամբրէի վերծանողի եւ Դաւիթի Անյադրի Մատենագրութիւնը, Վենետիկ, 1833.
149. Մ ա ն ա ղ Ե ա ն, Լ., Յունարան դպրոցը եւ նրա զարգացման շրջանները, Վիեննա 1928.
150. Մ ա ն ա ղ Ե ա ն, Լ., Դաւիթ Անյադրի խնդիրը նոր լուսարանութեամբ, Վաղարշապատ, 1904.
151. Ս ա ռ զ ի յ ա ն, Բ., Մատենադաստան Արդի իմաստասիրի աստուածաբանական շաղկապաց, Լայկական բարգմանութեան խնդիրն. եւ մատենադարանիս թիւ 1123 քրչագրի գաղտնիքն, Բազմալէպ, հո. 52, Վենետիկ, 1894.
152. Տ ա շ ե ա ն, Վ., Պրոկիի Դիադոնիսի Շղկապը աստուածաբանականը, Մատենադրական մանր ուսումնասիրութիւնը, Լ, Վիեննա, 1895.
153. Ammonii In Porphyrii Isagogen sive V voces, ed. A. Busse [Commentaria in Aristotelem graeca, IV, 3], Berlin, 1891.
154. Ammonios, Freudenthal. Paylys Realencyklopädie der classischen Altertumswissenschaft, Wissowa, 1, 1864.
155. Ammonius in Aristotelis Categoriae Commentarius, ed. A. Busse [Commentaria in Aristotelem graeca, IV, 4], Berlin, 1895.
156. Bardenhewer, O., Geschichte der altkirchlichen Literatur, V, 1932.
157. Bardy, G., Aux origines de l'école d'Alexandrie — Recherches de sciences religieuses, 27, 1937.
158. Bataillon L. I., Bulletin d'Histoire des Doctrines Médiévales, Revue des sciences Philosophiques et Théologiques, P. 1964, 48, 3.
159. Beierwalter, W., Proklus Grundzüge seiner Metaphisik, Frankfurt am Mein, 1965.
160. Blumenberg, H., Kritik und Rezeption antiker Philosophie in der Patristik. Strukturanalysen zu einer Morphologie der Tradition Studium Generale 12, 1959.
161. Bousset, W., Jüdisch—christlicher Schulbetrieb in Alexandria und Rom. Göttingen, 1915.
162. Bréhier, E., La philosophie du Moyen Age, Paris, 1971.
163. Bréhier, E., Histoire de la philosophie, t. I, Paris, 1926.
164. Busse, A., Die Neuplatonische Lebensbeschreibung des Aristoteles, De vita Pseudo—Ammoniana, Hermes, 28, 1893.
165. Busse, A., Die neoplatonischen Ausleger der Isagoge des Porphyrius, Berlin, 1892.
166. Chadwick H., Early Christian Thought and the Classical Tradition, Oxford, 1966.
167. Christ, W., Ammonius Neuplatoniker Schüler des Proklos [Alexandrische Neuplatonikerschule].
168. Copleston E. C., A History of Medieval Philosophy. London, 1972.
169. Corpus Latinum Commentariorum in Aristotelem Graecorum, t. II. Ammonius Commentaire sur le Peri Hermeneias d'Aristote. Traduction de Guillaume de Moerbeke. Edition critique et étude sur l'utilisation du Commentaire dans l'oeuvre de saint Thomas, par G. Verbeke, Louvain—Paris, 1961.
170. Ccurcille, P., Travaux néoplatoniciens. Paris, 1954.
171. Davidis Prolegomena et in Porphyrii Isagogen commentarium [Commentaria in Aristotelem Graeca, XVIII, 2], Berlin, 1904.

172. Dodds, E. R., Pagan and Christian in an age of anxiety. Cambridge, 1965.
173. Dodds, E. R., Numenius and Ammonius, *Entret.* v. 3—61.
174. Eliae in Porphyrii Isagogen et Aristotelis Categorias commentaria, ed. A. Busse [Commentaria in Aristotelem graeca, XVIII. 1], Bzrolin, 1900.
175. Fabricii Io. A., Bibliotheca Graeca, sive notitia scriptorum Veterum Graecorum, V, Hamburgi, 1796.
176. Fortin, E. L., Christianisme et culture philosophique au 5-ème siècle, Paris, 1959.
177. Gilson E., History of Christian Philosophy in the Middle Ages, L., 1972.
178. Gilson, E., La philosophie et la theologie, Paris, 1960.
179. Grabmann, M., Die Geschichte der scholastischen Methode, Bd I—2, Berlin 1957.
180. Hadot, P., Porphyre et Victorinus, Paris, 1968.
181. Harnack, A., Lehrbuch der Dogmengeschichte, 4 auf. Bd I, Berlin, 1909—1910.
182. Harper's Dictionary of Classical Literature and Antiquities, New-York, 1962.
183. Hauréau, B., De la philosophie scholastique, Paris, 1850.
184. Heberweg, Fr., Grundris der Geschichte der Philosophie, Zweiter Teile, Die Patristische und Scholastische Philosophie, Herausg. von Dr. Bernhard Geyer, B. 1928.
185. Hirschberger, Io. Geschichte der Philosophy Altertum und Mittelalter, Freiburg, 1953.
186. Histoire de la philosophie Orient—Antiquite—Moyen Age. Sous la direction de Brice Parain, Paris, 1969.
187. Histoire de l'école d'Alexandrie par M. I. Matter, t. III, 1 ed. 1828; 2. 1840—48.
188. Isaac, I., Le Pei Hermeneias en Occident de Boèce à Saint Thomas (Histoire littéraire d'un traité d'Aristote, Paris, 1953).
189. Ivanka von E., Platonismus und Neuplatonismus.—Handbuch theologischer Grundbegriffe, hrsg. v. H. Fries, Bd. II, München, 1963.
190. Klibanski, R., The Continuity of the Platonic Tradition During the Middle Ages, L., 1939.
191. Kirchlisches Handlexikon, M. Buchberger, I, 1907.
192. Kirchner, K., Die Philosophie des Plotin, Halle, 1854.
193. Kobusch, T., Studien zur Philosophie des Hierokles von Alexandrien, München 1976.
194. Kremer, K., Anschauung der Ammonius (Hermeiou)—Schule über den Wirklichkeitscharakter des Intelligiblen, Philosophisches Jahrbuch 69,1, Halband, München, 1961.
195. Kremer, K., Metaphysikbegriff in den Aristoteles Kommentaren der Ammonius—Schule, Münster, 1961.
196. Krumbacher, K., Geschichte der Byzantinischen Literatur, München, 1897.
197. Lampe, G. W. H., A patristic Greek Lexikon, Oxford, 1961.
198. Lexikon für Theologie und Kirche, herausgegeben von I. Höfer, Freiburg, 1957.
199. Marietan I., Le problème de la classification des sciences d'Aristote à Saint-Thomas, Paris, 1901.
200. McDonald A., Authority and Reasons in the Early Middle Ages, Oxford, 1933.
201. Müller H. F., Dionysios, Proklos, Plotinos. Ein historischer Beitrag zur neuplatonischen Philosophie, Münster, 1926.
202. Müller, Ed., Geschichte der Theorie der Kunst bei den Alten, II, Berlin, 1837.
203. Pensamiento, Revista de investigacion e informacion filosofica, Madrid, 1953, v. 9, 36.
204. Porphyre, De l'Absinence, t. I, Paris, 1977.
205. Praechter, K., Christlich—neoplatonische Beziehungen, Byzantinische Zeitschrift, 21, 1912.
206. Richard, M., Ἀπὸ φώτης, Byzantion, Revue Internationale des études Byzantines, XX, 1950.
207. Richter, A., Neuplatonische Studien, Halle, 1864.

208. Rist, I., *Mysticism and transcendence in later Neoplatonism*. *Hermes* 92, 1964.
209. Rosan L. I., *The Philosophy of Proclus*. New-Iork, 1949.
210. Sambursky S., *The Physical world of late antiquity*. London, 1962.
211. Simon, I., *Histoire de l'école d'Alexandrie*, t 1—2, Paris, 1843—1845.
212. Strycker, E., *Precis d'Histoire de la Philosophie ancienne*. Louvain, 1978.
213. *The old Georgian Version of the Prophets*, Critical Edition by R. P. Blake. *Patrologia Orientalis*, t. XXIX, t. 2, Paris, 1961.
214. *The Cambridge History of Later Greek and Early Medieval Philosophy*, ed. by A. H. Armstrong. Cambridge, 1970.
215. Theilers, W., *Die Vorbereitung des Neuplatonismus*. Berlin, 1930.
216. Theilers, W., *Forschungen sum Neuplatonismus*, Berlin, 1966.
217. Vacherot, E., *Histoire critique de l'école d'Alexandrie*, t. 1—2, Paris, 1846—1851.
218. Van Riet, G., *Philosophie et religion*, Louvain, 1970.
219. Verbeke, G., *Ammonius et Saint Thomas Deux commentaires sur le Peri Hermeneias d'Aristote*, *Revue Philosophique de Louvain*, 54, № 42, 1956.
220. Wallis, R. T., *Neoplatonism*. L, 1972.
221. Weber, K. O., *Origines der Neuplatoniker*. München, 1962.
222. Westerink, L. G., *Anonymous Prolegomena to Platonic Philosophy*. Amsterdam, 1962.
223. Wolfson H. A., *The Philosophy of Church Fathers*, v. 1, Cambridge, 1964.
224. Zeller E., *Die Philosophie der Griechen*, Leipzig, Bd. 3, 1880.

შ ი ნ ა ა რ ს ი

იეტორისაგან .	05
შესავალი	58

ნ ა წ ი ლ ი I

თ ა ვ ი I. ქართული ხელნაწერები	015
თ ა ვ ი II. ქართული თარგმანის მიმართება ბერძნულ ორიგინალთან . . .	030
თ ა ვ ი III. ქართველი მთარგმნელის შესახებ .	046
თ ა ვ ი IV. ზოგი ენობრივი თავისებურება .	058

ნ ა წ ი ლ ი II

თ ა ვ ი I. ფილოსოფიის რაობა და განსაზღვრებანი	070
თ ა ვ ი II. მეცნიერებათა კლასიფიკაცია	073
თ ა ვ ი III. „ზედმიწვეულობა“ და „ქელოვნება“	082
თ ა ვ ი IV. მეცნიერული ტერმინოლოგია	091
თ ა ვ ი V. ზოგი ფილოსოფიური ტერმინის გაგებისათვის	0111
თ ა ვ ი IV. პორფირის „ხუთნი ქმანი“ ქართულ მწერლობაში	0123
თ ა ვ ი VII. ამონიოს ერმისისა და დაეით უძლეველს მოძღვრებათა მიმართებისათვის .	0132
თ ა ვ ი VIII. „მოსაკსენებელთა“ გამოძახილი XVII—XVIII სს. მწერლებთან დასკვნები . .	0143
ტექსტისათვის	0153
Сочинения Аммония сына Гермия в грузинской литературе	0158
Die Schriften des Ammonios Sohn des Hermeas in der Georgischen Literatur .	0161
ნ. კ ე ქ ა ლ მ ა ძ ე, ამონიოს ერმია—კომენტარები პორფირის „შესავლისათვის“	0164

ტ ე ქ ს ტ ე ბ ი

მოსაკსენებელი „ხუთთა ქმათადმი“ პორფირი ფილოსოფოსისათა	3
მოსაკსენებელი „ათთა კატილორიათადმი“ არისტოტელისათა	96
ლექსიკონი	176
სამიებლები	
ა) პირთა, გეოგრაფიულ სახელთა და ნაწარმოებთა სახელწოდებებისა . .	239
ბ) საენობრივი	241
ბიბლიოგრაფია .	248